

شیخ صدوق

ابو محمد محمد بن علی بن محمد بن بابویہ قمی

کمال الدین

وتمام النور

ترجمہ: منیر حسین

متن ترجمہ کمال الدین و تمام النعمۃ

تألیف
شیخ صدوق

ابو جعفر محمد بن علی بن حسین بن بابویه القمی

ترجمہ
منصور پهلوان

مجلد دوم

مجلس شورای اسلامی

شابک: ۶ - ۰۹ - ۷۴۸۹ - ۹۶۴

ابن بابویه، محمد بن علی، ۳۶۱ - ۲۸۱ ق.

[کمال الدین و تمام النعمة، ترجمه]

من و ترجمه کمال الدین و تمام النعمة / تألیف شیخ صدوق ابی جعفر محمد بن علی بن الحسن
لوسی، مترجم منصور پهلوان، سازمان چاپ و نشر دارالحديث، ۱۳۸۰.

ج ۲

(دوره) ۶۰۰۰ تومان ۱. احادیث شبه سرف ۴ ق. ۲. محمد بن حسن، امام هوازده (هج).

۲۵۶ ق. - احادیث ۳. مهدویت - احادیث. الف. پهلوان، منصور، مترجم. ب. خوان.

۲۹۷/۲۱۲

BP ۱۲۹ / الف ۸۰۴۱

کمال الدین و تمام النعمة

جلد دوم

تألیف: شیخ صدوق (ره)

ترجمه: منصور پهلوان

تحقیق و تصحیح: علی اکبر غفاری

ناشر: سازمان چاپ و نشر دارالحديث

نوبت چاپ: دوم

چاپخانه: دارالحديث

سال نشر: ۱۳۸۲

نیرالا: ۲۰۰۰ دوره

بهای دوره دو جلدی: ۶۰۰۰ تومان

● کلبه حقوق برای ناشر محفوظ است ●

سازمان چاپ و نشر دارالحديث - قم - خیابان معلم نبش کوچه ۱۲ - پلاک ۱۲۵

ص. پ ۲۲۶۸ / ۳۷۱۸۵

تلفن: ۷۷۲۰۵۲۳، ۷۷۲۰۵۲۴ - ۲۵۱

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَ صَلَّى اللَّهُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطَّاهِرِينَ

﴿ باب ۳۳ ﴾

- (ما رَوَى عَنْ الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عليه السلام) •
- (مِنْ النَّصِّ عَلَى الْقَائِمِ عليه السلام وَ ذِكْرِ غَيْبِهِ ، وَ أَنَّهُ الثَّانِي عَشَرَ مِنْ) •
- (الْأَيُّمِ عليه السلام) •

قَالَ [الشيخ الفقيه] أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ مُوسَى بْنِ بَابُوئِهِ الْقُمِّيُّ
 مُصَنَّفَ هَذَا الْكِتَابِ - عليه السلام - :

۱ - حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِيسَ - عليه السلام - قَالَ : حَدَّثَنَا أَبِي ، عَنْ أَبِي بَرْزَنْجٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ بَنَانٍ ، عَنْ ضَفْوَانَ بْنِ بَهْرَانَ ، عَنْ الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عليه السلام أَنَّهُ قَالَ : «مَنْ أَقَرَّ بِجَمِيعِ الْأَيُّمِ وَ جَعَلَ الْمَهْدِيَّ كَمَا كَانَ أَقَرَّ بِجَمِيعِ الْأَنْبِيَاءِ وَ جَعَلَ مُحَمَّدًا عليه السلام نَبُوته ، فَقُلْنَا لَهُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ مَنْ الْمَهْدِيُّ مِنْ وَلَدِكَ ؟ قَالَ : الْخَامِيسُ

باب ۳۳

روایات امام صادق عليه السلام
 درباره امام دوازدهم عليه السلام و غیبت او

بسم الله الرحمن الرحيم
 الحمد لله رب العالمين و صَلَّى الله على سيدنا محمد و آله الطاهرين

شيخ فقيه ابو جعفر محمد بن علي بن حسين بن موسى بن بابويه قمي - رحمه الله -
 مؤلف اين كتاب مي فرمايد :

۱ - ضفوان بن بهران از امام صادق عليه السلام روايت كند كه فرمود: كسي كه به همه امامان اقرار كند اما مهدي را انكار كند مانند كسي است كه به همه پيامبران اقرار كند اما نبوت محمد عليه السلام را انكار نمايد. گفتند: يا اين رسول الله ! مهدي از

من ولید الشایع، یغیب عنکم شخصه و لا یجول لکم تشبهته.

۲ - حَدَّثَنَا أَبِي، وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ - وَ بَنِي اللَّهِ عَنْهَا - قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الرَّثَوِيِّ، وَ مُحَمَّدِ بْنِ أَحَدَ بْنِ أَبِي قَنَادَةَ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ جِلَالٍ، عَنْ أُمِّهِ هَبْنِ عَلِيٍّ، عَنْ أَبِي الْهَيْثَمِ بْنِ أَبِي حَبَّةٍ ^(۱)، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: إِذَا اجْتَمَعْتَ ثَلَاثَةَ أَسْمَاءَ مَنَوَالِيَةٍ: مُحَمَّدٌ، وَ عَلِيٌّ، وَ الْحَسَنُ، فَالرَّابِعُ الْقَائِمُ.

۳ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ إِسْحَاقَ - عليه السلام - قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَلِيٍّ مُحَمَّدُ بْنُ هَبْنِ قَالَ: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَا شَدَّادَ قَالَ: أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ جِلَالٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أُمِّهِ هَبْنِ عَلِيٍّ الْقُتَيْبِيُّ، عَنْ أَبِي الْهَيْثَمِ السَّيِّمِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: إِذَا نَوَّالَتْ ثَلَاثَةَ أَسْمَاءَ: مُحَمَّدٌ، وَ عَلِيٌّ، وَ الْحَسَنُ، كَانَ رَابِعُهُمُ الْقَائِمُ.

۴ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الدَّقَائِي - عليه السلام - قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْكُوفِيُّ، عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرِ بْنِ الْحُجَّاجِ، عَنْ عَبْدِ الْحَسَنِ بْنِ بَرِيدِ الثَّوَالِي، عَنْ الْمُفَضَّلِ ابْنِ عَمْرٍو قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى سَيِّدِي خَطِّبِ بْنِ مُحَمَّدٍ عليه السلام فَقُلْتُ: يَا سَيِّدِي تَوَعَّدْتَ ابْنَنَا فِي الْخَلْفِ مِنْ بَعْدِكَ. فَقَالَ لِي: يَا مُفَضَّلُ، الْإِمَامُ مِنْ بَعْدِي ابْنِي مُوسَى وَ الْخَلْفُ لِلْمَأْمُولِ الْمُنتَظَرِ «م ح م د» ابْنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ مُوسَى.

فرزندان شما کیست؟ فرمود: پنجمین از فرزندان هفتمین، شخص او از شما نهان می شود و بُردن نام وی بر شما روا نیست.

۲ - ابو هیثم از امام صادق عليه السلام روایت کند که فرمود: چون در بین ائمه سه نام محمد و علی و حسن اجتماع کرد، و بی در پی در آید چهارمین آنها قائم خواهد بود.

۳ - ابو هیثم قمی از امام صادق عليه السلام روایت کند که فرمود: چون در بین ائمه سه نام محمد و علی و حسن بی در پی شود چهارمین آنها قائم خواهد بود.

۴ - مفصل بن عمر گوید: بر آقای خود امام صادق عليه السلام وارد شدم و گفتم: ای آقای من! ای کاش درباره جانشین پس از خود وصیت می فرمودید، فرمود: ای مفصل امام پس از من فرزندان موسی و جانشین مأمول منتظر «م ح م د» فرزند

۵ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْبَرْقِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبِي، عَنْ جَدِّي أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِيهِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ، وَ أَبِي عَلِيٍّ - الرَّزَّادِ جَمِيعاً، عَنْ إِبْرَاهِيمَ الْكَرْخِيِّ «قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَإِنِّي لَجَالِسٌ عِنْدَهُ إِذْ دَخَلَ أَبُو الْحَسَنِ مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَهُوَ غُلَامٌ، فَتَقَسَّطَ إِلَيْهِ لَقَبَتَهُ وَجَلَسْتُ. فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: يَا إِبْرَاهِيمُ أَمَا إِنَّهُ إِلَهٌ صَاحِبُكَ مِنْ بَعْدِي، أَمَا لَيْسَ بِكَ فِيهِ أَقْوَامٌ وَ يَسْعُدُ فِيهِ [آخَرُونَ، فَلَنْ اللَّهُ قَائِلُهُ وَ ضَاعَفَ عَلَى رُوحِهِ الْغَضَابَ. أَمَا لَيْسَ بِكَ فِيهِ مِنْ صَلْبِهِ خَيْرٌ أَهْلُ الْأَرْضِ فِي زَمَانِهِ. نَحْنُ خَدَمُهُ وَ وَارِثُ عِلْمِهِ وَ أَلْكَامِهِ وَ فَضَائِلِهِ، [وَ] مُدَبِّرُ الْإِمَامَةِ وَ زَائِلُ الْحِجَابَةِ، بِثَنِّهِ جَنَازَ بَنِي فَلَانٍ. بَعْدَ فَجَائِئِ طَرِيقِهِ خَسْداً لَهُ، وَ تَكْبُرُ اللَّهُ [عَزَّ وَجَلَّ] بِأَلْفِ أَلْفِهِ وَ كَوْنِهِ الْمُشْرِكُونَ، يُخْرِجُ اللَّهُ مِنْ صَلْبِهِ نَجْمَةً اثْنَيْ عَشَرَ^(۱) إِمَاماً مُنْهَدِئاً، اخْتَصَمَهُمُ اللَّهُ بِكَرَامَتِهِ، وَ أَهْلَهُمْ دَارَ قُدْسِهِ. الْمُتَنَبِّهُ لِنَفَاقِي عَشْرِ بَنِيهِمْ^(۲) كَالْمُشَاهِرِ شَيْعَةَ بَنِي يُدَي رَسُولِ اللَّهِ

حسن بن علی بن محمد بن علی بن موسی اسد

۵ - ابراهیم کرخی گوید: بر امام صادق علیه السلام وارد شدم و نزد او نشسته بودم که ابو الحسن موسی بن جعفر علیه السلام که توحواتی بود درآمد و من برخاستم و او را بوسیدم و نشستم. آنگاه امام صادق علیه السلام فرمود: ای ابراهیم! آیا می دانی که پس از من او امام توسست. بدان که اقوامی درباره او به هلاکت افتاده و اقوام دیگری به سعادت رسند، لعنت خدا بر قاتل او باد و خدا عذاب روحش را دو چندان کند، بدان که خدای تعالی از صلب او بهترین اهل زمین در عصر خود را خارج سازد که هنام جدش و وارث علم و احکام و فضایل اوست و معدن امامت و رأس حکمت است، و پس از شگفتیها و کرامات مُشْتَعَشِنِی که از وی به ظهور رسد، چنار بنی فلان از روی حسادت وی را خواهد کشت، ولیکن خدای تعالی اورش را می رساند گرچه مشرکان را ناخوش آید و از صلب او امام مهدی را که نکلۀ ائمة دوازده گانه است خارج سازد و آنان را به کرامت خود مخصوص گرداند و در دارالقدس خود فرود آورد، کسی که منتظر دوازدهمین آنان باشد

يَذُبُّ عَنْهُ.

قال: فدخل رجل من مرابي بني أمية فالتطع الكلام. فعدت إلى أبي عبد الله عليه السلام
أخبرني عشرة مرة أريد منه أن يشرح الكلام لما فذرت على ذلك. فلما كان قاتل السنة
الثانية دخلت عليه وهو جالس فقال: يا إبراهيم هو المخرج للكتاب عن شيعته بعد ذلك
شديد. وبلا طویل. وجزع و خوف. فطوبى لمن أدرك ذلك الزمان. خشبك يا
إبراهيم. قال إبراهيم: فما رجعت بشيء أنس من هذا لقلبي. ولا أفر بعيني.

۶- حدثنا محمد بن علي ما جله: ومحمد بن موسى بن المتوكل - رضي الله عنهما -
قالا: حدثنا محمد بن يحيى الطائري عن محمد بن الحسن الصفار عن أبي طالب عبد الله
ابن الصلتب التميمي عن عثمان بن عيسى عن شاعة بن مهران قال: كنت أنا وأبو-
بصير ومحمد بن عمران مولى أبي جعفر عليه السلام في منزلي بمكة. فقال محمد بن عمران: سمعت
أبا عبد الله عليه السلام يقول: نحن اثنا عشر منهيًا^(۱). فقال له أبو بصير: فأنه لقد سمعت ذلك

مانند کسی است که شمشیر را از جلای بیرون کشیده و پیش روی رسول
خدا ﷺ از آن حضرت دفاع نماید.

راوی گوید: در این هنگام مردی از دوستان بنی امیه داخل شد و سخن
منتقطع گردید و من بازده بار دیگر به نزد امام صادق علیه السلام رفتم تا از آن حضرت
درخواست کنم که کلامشان را کامل کنند و بدان توفیق نیافتم تا آنکه در سال بعد
بر امام وارد شدم و او نشسته بود. فرمود: ای ابراهیم! او کسی است که پس از
سختی شدید و بلا طویل و جزع و خوف ظاهر شده و حزن و مشقت را از
شیعیانش برطرف سازد و خوشا به حال کسی که آن زمان را ادراک کند. ای
ابراهیم! ترا پس است. ابراهیم گوید: من هیچگاه مسرورتر از آن زمان نبودم که
پس از شنیدن این مژده از نزد امام صادق علیه السلام برمی گشتم.

۶- شاعة بن مهران گوید: من و ابوبصیر و محمد بن عمران - که آزاد شده امام
باقر علیه السلام بود - در منزلی در مکه بودیم. محمد بن عمران گفت: از امام صادق علیه السلام
شنیدم که می فرمود: ما دوازده مهدی هستیم. ابوبصیر گفت: تو را بخدا سوگند

من أبي عبد الله عليه السلام؟ خَلَفَ مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ أَنَّهُ سَمِعَ ذَلِكَ مِنْهُ، فَقَالَ أَبُو بصيرٍ: لَكِنِّي سَمِعْتُهُ مِنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام.

وَحَدَّثَنَا بِمِثْلِ هَذَا الْحَدِيثِ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ الْوَلِيدِ - عليه السلام - قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الصَّفَّارُ، عَنْ أَبِي طَالِبٍ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّلْتِ الْقُشَيْرِيِّ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَبْسٍ، عَنْ سَاعَةَ بْنِ مِهْرَانَ بِمِثْلِهِ سَوَاءً.

۷ - حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِيسَ - عليه السلام - قَالَ: حَدَّثَنَا أَبِي، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ يَزِيدَ الرِّثَامِيِّ، عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ مُوسَى الْخُثَّابِ، عَنْ ابْنِ سَاعَةَ ^(۱)، عَنْ عَلِيِّ ابْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ رِجَابٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ الْمُثَنَّلِ بْنِ هَمَزٍ قَالَ: قَالَ الصَّادِقُ عَفَّارُ بْنُ مُحَمَّدٍ عليه السلام: «إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى خَلَقَ أَرْبَعَةَ عَشَرَ نَوْرًا قَبْلَ خَلْقِ الْخَلْقِ بِأَرْبَعَةِ عَشَرَ أَلْفَ عَامٍ فَهِيَ نُورُوْحُنَا، لَقِيلَ لَهُ: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ وَمَنِ الْأَرْبَعَةُ عَشَرَ؟ فَقَالَ: مُحَمَّدٌ وَعَلِيٌّ وَفَاطِمَةُ وَالحُسَيْنُ وَالحُسَيْنُ وَالْأَئِمَّةُ مِنْ وَلَدِ الْحُسَيْنِ، أَجْرُهُمُ الْعَالَمُ الَّذِي يَحْمِلُهُمْ بَعْدَ غَيْبَتِهِ فَيُثَلِّثُ الدَّجَالَ، وَيُظَاهِرُ الْأَرْضَ مِنْ كُلِّ جَوْرٍ وَظُلْمٍ».

۸ - حَدَّثَنَا أَبِي - عليه السلام - قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي الْخُثَّابِ، عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ غُبُوبٍ - عَنْ عَلِيِّ بْنِ رِثَابٍ - عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام: «أَنَّهُ قَالَ

آیا این کلام را از امام صادق علیه السلام شنیدی؟ او بکیار یا دوبار سوگند یاد کرد که آن را از امام صادق شنیده است، آنگاه ابوبصیر گفت: اما من آن را از امام باقر علیه السلام شنیدم. حدیث فوق به سند دیگر نیز برای ما روایت شده است.

۷ - مفضل بن عمر گوید: امام صادق علیه السلام فرمود: خدای تعالی چهارده هزار سال پیش از آنکه خلقتش را بیافریند، چهارده نور آفرید که ارواح ما بوده گفته شد: یا این رسول الله! آن چهارده تن چه کسانی هستند؟ فرمود: محمد و علی و فاطمه و حسن و حسین و ائمه از فرزندان حسین و آخرین آنها قائم است که پس از غیبتش قیام کند و دجال را بکشد و زمین را از هر جور و ظلمی پاک سازد.

۸ - علی بن رناب از امام صادق علیه السلام روایت کند که در تأویل این آیه قرآن:

فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «يَوْمَ بَأْتِي بَعْضَ آيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ» ^(۱)، فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: الْآيَاتُ هُمُ الْأَنْبِيَاءُ، وَالْآيَةُ الْمُنْتَظَرَةُ الْفَاتِمَةُ عَلَيْهِ السَّلَامُ. فَيَوْمَئِذٍ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ فَيَأْتِيهِ بِالسَّيْفِ وَإِنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ تَقْدَمُهُ مِنْ آيَاتِهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ.

۹ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ الطُّطَائِيُّ، وَ عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الدَّقَقَانِيُّ، وَ عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الزُّوْزَانِيُّ، وَ عَبْدِ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّائِغُ، وَ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الشَّيْبَانِيُّ - وَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ - قَالُوا: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ زَكَرِيَّا الطُّطَائِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَبِيبٍ قَالَ: حَدَّثَنَا غَيْمٌ بْنُ بُهْلُولٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي الْهَذْلِ: وَ سَأَلْتُهُ ^(۲) عَنِ الْإِمَامَةِ فِيمَنْ نَحَبُ؟ وَ مَا عَلَانَةُ مَنْ نَحَبُ لَهُ إِمَامَةٌ؟ فَقَالَ لِي: إِنَّ الدُّبْلَ عَلَى ذَلِكَ وَ الْحُجَّةُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَ الْفَاتِمَةُ بِأُمُورِ الْمُسْلِمِينَ وَ النَّاطِقُ بِالْفُرْقَانِ وَ الْعَالِمُ بِالْأَحْكَامِ أَمْرُ نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ، وَ خَلِيفَتُهُ عَلَى أَمْرِهِ وَ وَصِيَّتُهُ عَلَيْهِمْ، وَ وَلِيَّتُهُ الَّذِي كَانَ مِنْهُ بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى، الْمَرْبُوضُ الطَّاعَةُ، يَقْرَأُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ» ^(۳)، وَ قَالَ خَلِيٌّ دَخَرَهُ: «إِنَّمَا وَلِيُّكُمْ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ

«يَوْمَ بَأْتِي بَعْضَ آيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ» فرمود: آیات عبارت از آنمه هستند و آیه منتظره فاطمه علیها السلام است. و در آن روز ایمان کسی که پیش از قیام او با شمسیر ایمان نباورده باشد سودی ندارد، گرچه به پدراننش ایمان آورده باشد

۹ - غیم بن بهلول گوید: از عبدالله بن ابی الهذیل از امامت پرسیدم که بر چه کسانی ثابت است و نشانه های امام بر حق چیست؟ گفت: دلالت کننده بر آن و حجت بر مؤمنان و فاطمه به امور مسلمین و ناطق به قرآن و عالم به احکام دین، برادر پیامبر اکرم ﷺ است که جانشین او بر امت و وصی او بر ایشان، و ولی اوست کسی که برای پیامبر به منزله هارون است برای موسی، کسی که طاعتش به واسطه این قول خدای تعالی واجب شده است: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ». و در این آیه او را دارای مقام ولایت

وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يَقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَ يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَ هُمْ رَاكِعُونَ»^{۱۱} «الْمَدْعُو إِلَيْهِ بِالْوَلَايَةِ، الْمُنْبَتُّ لَهُ الْإِمَامَةُ يَوْمَ غَدِيرِ حُمْ، يَقُولُ الرُّسُولُ ﷺ عَنِ اللَّهِ جَلَّ جَلَالُهُ: «الَّتِي أُولَى بِكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ؟ قَالُوا: نَعْلَى، قَالَ: فَمَنْ كُنْتُ مَوْلَا؟ فَعَلِيَ مَوْلَاهُ، اللَّهُمَّ وَالِي مَنْ وَالَاهُ، وَ عَادٍ مَنْ عَادَاهُ، وَ انْصُرْ مَنْ نَصَرَهُ، وَ اخْذَلْ مَنْ خَذَلَهُ، وَ أَعِزْ مَنْ أَعَانَهُ، ذَاكَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ، وَ إِمَامُ الْمُتَّقِينَ، وَ فَايُذِ الْغُرِّ الْمُجَلِّينَ، وَ الْفَضْلِ-الْوَصِيِّينَ وَ خَيْرِ الْخَلْقِ أَجْمَعِينَ بَعْدَ رَسُولِي رَبِّ الْعَالَمِينَ.

و بَعْدَهُ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنَ بِطَرَايُوسِ اللَّهِ ﷺ إِنَّا خَيْرُهُ الثَّوْرَانِ، ثُمَّ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثُمَّ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثُمَّ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثُمَّ مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ، ثُمَّ عَلِيُّ بْنُ مُوسَى، ثُمَّ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثُمَّ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثُمَّ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ، ثُمَّ ابْنُ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ إِلَى يَوْمِنَا هَذَا وَاحِدٌ تَعْدَ وَاحِدٍ، إِنَّهُمْ عَجْرَةُ الرُّسُولِ ﷺ تَفْرُقُونَ بِالْوَصِيَّةِ وَ الْإِمَامَةِ فِي كُلِّ عَصْرِ وَ زَمَانٍ، وَ كُلِّ دَقَبٍ وَ أَوَانٍ، وَ إِنَّهُمْ الْقُرْوَةُ الْوُثْقَى، وَ أَيْمَةُ الْمَدِينِ، وَ الْحُجَّةُ

حوادثه است: «إِنَّمَا وَكَّلَكُمْ اللَّهُ وَ ارْسَلَهُ وَ الَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يَقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَ يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَ هُمْ رَاكِعُونَ»، و در روز غدیر خم رسول اکرم ﷺ از جانب خدای تعالی برای او مقام امامت اثبات کرده و فرموده است: «مَنْ كُنْتُ مَوْلَاً فَعَلِيَ مَوْلَاهُ، اللَّهُمَّ وَالِي مَنْ وَالَاهُ، وَ عَادٍ مَنْ عَادَاهُ، وَ انْصُرْ مَنْ نَصَرَهُ وَ اخْذَلْ مَنْ خَذَلَهُ وَ أَعِزْ مَنْ أَعَانَهُ». چنین شخصی امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب و امام المتقین و پیشوای دست و رو سیدان و افضل اوصیا و بهترین همه خلایق پس از رسول رب العالمین است.

و بعد از او حسن و حسین دو بطر رسول خدا ﷺ و دو فرزند سیده النساء است، سپس علی بن الحسین و محمد بن علی و جعفر بن محمد و موسی ابن جعفر و علی بن موسی و محمد بن علی و علی بن محمد و حسن بن علی و سپس فرزند حسن بن علی صلوات الله عليهم که تا امروز یکی پس از دیگری بوده اند، آنان عَجْرَةُ الرُّسُولِ ﷺ هستند که وصیت و امامت در هر عصر و زمانی و هر وقت و آوایی معروف هستند، آنان قُرْوَةُ الْوُثْقَى و ائمة هدی و حجت بر اهل-

عَلَى أَغْلَى الدُّنْيَا إِلَى أَنْ يَرَى اللَّهُ الْوُضْءَ وَمَنْ عَلَيْهَا. وَإِنْ كُلُّ مَنْ خَالَفَهُمْ ضَالٌّ مُضِلٌّ تَارِكٌ لِلْحَقِّ وَالْهُدَى، وَإِنَّهُمْ الْمُعْبُودُونَ عَنِ الْقُرْآنِ، وَالتَّائِبُونَ عَنِ الرَّسُولِ ﷺ بِالْبَيِّنَاتِ، وَإِنْ مِنْ مَاتَ وَلَا يَغْفِرْ لَهُمْ مَاتَ مَيِّتَةً جَاهِلِيَّةً، وَإِنْ فِيهِمُ الْوَرَعُ وَالْعِفَّةُ وَالصَّدَقُ وَالصَّلَاحُ وَالِاجْتِهَادُ، وَأَدَاءُ الْأَمَانَةِ إِلَى الْبَرِّ وَالْعَاجِزِ، وَطَوْلُ السُّجُودِ وَقِيَامُ اللَّيْلِ، وَالْجِنَابِ الْحَارِمِ، وَالنَّظَرِ الْقَرَجِ بِالصَّبْرِ وَحُسْنِ الصُّحْبَةِ، وَحُسْنِ الْجَوَارِ، ثُمَّ قَالَ تَعْيِيرُ بْنُ يُمْلُوطٍ: حَدَّثَنِي أَبُو معاويةَ، عَنِ الْأَعْشَنِ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ ﷺ فِي الْإِمَامَةِ عَلَيْهِ سَوَاءٌ.

۱۰ - حَدَّثَنَا أَبِي، وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَا: حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، وَ عَبْدِ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ الْحَمِيرِيُّ جَمِيعًا، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ هَاشِمٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَالِدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ، عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُثْمَانَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ﷺ «نَالَ: الْقُرْبُ مَا يَكُونُ الْيَبَادُ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَ أَرْضِي مَا يَكُونُ عَنْهُمْ إِذَا التَّقْدُوا حُجَّةَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، فَلَمْ يَنْظُرْ لَهُمْ وَلَمْ يَمْلِكُوا مَكَانِيهِ، وَ هُمْ فِي ذَلِكَ يَقْلَمُونَ أَنَّهُ لَمْ يَنْظُرْ خُرُوجَ اللَّهِ عَنْهُمْ وَ بَيِّنَاتُهُ [فَعِنْدَهَا] لَتَوْقَعُوا الْقَرَجَ صَبَاحًا وَ مَسَاءً، وَإِنْ أَمْسَدُ مَا يَكُونُ غَضَبُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَى أَعْدَائِهِ إِذَا

دنیا هستند تا خدای تعالی را بین و اهل حق را از آن شود و هر که به آنان مخالفت ورزد گمرا، و گمراه کننده و تارک حق و هدایت است آنان قرآن را تعبیر می کنند و ناطق از جانب رسول اکرم ﷺ هستند و کسی که ببرد و ایشان را نشناسد به مرگ جاهلیت مرده است و اوصاف آنان چنین است: ورع و عفت و صدق و صلاح و اجتهاد و آدای امانت به نیک و بد و طول سجود و نماز شب و اجتناب از محارم و انتظار فرج با سکیبایی، و حسن مصاحبت و حسن هم جواری.

۱۰ - ابراهیم بن هاشم به سند خود از مُفضَّل بن عُمر از امام صادق ﷺ روایت کند که فرمود: نزدیک ترین و پسندیده ترین حالت پندگان به خدای تعالی آنگاه است که حجت خدا مفقود گردد و بر بندگان آشکار نباشد و مکانش را ندانند و در آن حال عالم باشند که حجتها و بیّنات الهی باطل نمی شود، در چنین زمانی صبح و شام متوقع فرج باشند، و سخت ترین خشم خدای تعالی بر دشمنانش آنگاه است که حجت خدا مفقود گردد و بر بندگان آشکار نباشد، و

اَتَقْعِدُوا حُجَّةَ اللَّهِ فَلَمْ يَنْظُرُوا لَهُمْ. وَقَدْ عَلِمَ أَنَّ أَوْلِيَاءَهُ لَا يَزْنَاهُونَ. وَلَوْ عَلِمَ أَنَّهُمْ يَزْنَاهُونَ لَمَا غَيَّبَ عَنْهُمْ حُجَّتَهُ طَوْفَهُ غَيْبِي. وَلَا يَكُونُ ذَلِكَ إِلَّا عَلَى وَاسِطَةِ شِرَارِ النَّاسِ».

۱۱ - وَ يَهَذَا الْإِسْتِشَادُ قَالَ: قَالَ الْمُفَضَّلُ بْنُ عُمَرَ «تَجِبْتُ الصَّادِقَ جَعْفَرَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ: مَنْ مَاتَ مُنْتَظِرًا هَذَا الْأَمْرَ كَانَ كَمَنْ كَانَ مَعَ الْقَائِمِ فِي قُسْطَاطِهِ. لَا بَلَّ كَانَ كَالصَّارِبِ بَنَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالْشَيْبِ».

۱۲ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الدَّقَائِنِيُّ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْكُوفِيُّ. عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ الْأَدَمِيِّ. عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ. عَنْ عَبْدِ الْغَرِيزِ الْقُبَيْدِيِّ. عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَقُورٍ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: مَنْ أَمَرَ بِالْأَمْرِ مِنْ آبَائِي وَوُلْدِي وَجَعَدَ الْمَهْدِيِّ مِنْ وَلَدِي كَانَ كَمَنْ أَمَرَ بِجَمِيعِ الْأَنْبِيَاءِ وَجَعَدَ مُحَمَّدًا ﷺ نَبِيَّهُ. قُلْتُ: يَا سُبَيْدِي وَمَنْ الْمَهْدِيُّ مِنْ وَلَدِكَ؟ قَالَ: الْخَاصُّ مِنْ وَلَدِ السَّابِغِ تَغِيْبُ عَنْكُمْ شَخْصُهُ. وَلَا نَجَلَ لَكُمْ تَسْمِيَتُهُ».

۱۳ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ إِسْحَاقَ الطَّلَاقِيُّ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - قَالَ: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْقُدْسِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْعَاصِمِيُّ. عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْعَاصِمِ بْنِ الْقَاسِمِ بْنِ أَيُّوبَ. عَنْ -

خدای تعالی می داند که اولیایش سگ نمی کنند و اگر می دانست که آنان سگ می کنند سنجشش را چشم بر هم زدن از آنها غایب نمی کرد و آن هر سر بدترین مردم واقع شود.

۱۱ - مُفَضَّلُ بْنُ عُمَرَ گوید: از امام صادق علیه السلام شنیدم که می فرمود: هر که منتظر این امر باشد و مجرد مانند کسی است که با قائم علیه السلام در خیمه اش باشد، نه بلکه مانند کسی است که پیش روی رسول خدا ﷺ تمشیر زده باشد

۱۲ - عبدالله بن ابی بصیر گوید امام صادق علیه السلام فرمود: کسی که به امامان از آباء و اینان معتقد باشد، اما مهدی از فرزندان مرا انکار کند، مانند کسی است که به جمیع پیامبران اقرار کند اما منکر نبوت محمد ﷺ باشد. گفتیم: ای آقای من مهدی از فرزندان شما کیست؟ فرمود: پنجمین از فرزندان هفتمین. شخص او از شما پنهان می شود و بُردن نام او بر شما روا نباشد.

۱۳ - ابوبصیر گوید: از امام صادق علیه السلام شنیدم که می فرمود: در میان ما

الحسن بن محمد بن سماعه. عن ثابت الطائفي. عن أبي بصير. عن أبي عبد الله عليه السلام قال: سَمِعْتُهُ يَقُولُ: «مِثْلُ اثْنَا عَشَرَ مَهْدِيًّا. مِثْلُ رِثَّةٍ وَ بَنِي رِثَّةٍ. يَصْنَعُ اللَّهُ بِالسَّادِسِ مَا أَحَبُّ»^(۱).

۱۴ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ إِسْحَاقَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمُحَنَّدِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْعَاصِيُّ. عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْعَاسِمِ بْنِ أَبِي بَرْ. عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ ابْنِ سَمَاعَةَ. عَنْ وَهَبٍ. عَنْ ذَرَجٍ. عَنْ أَبِي حَمْرَةَ. عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام أَنَّهُ قَالَ: «مِثْلُ اثْنَا عَشَرَ مَهْدِيًّا».

۱۵ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ إِسْحَاقَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمُحَنَّدِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي عُثْمَانُ بْنُ عَمْرٍو. عَنْ سَمَاعَةَ بْنِ مِهْرَانَ قَالَ: كُنْتُ أَنَا وَ أَبُو بَصِيرٍ وَ مُحَمَّدُ بْنُ عِمْرَانَ مَوْلَى أَبِي جَعْفَرٍ فِي مَنْزِلٍ بِمَكَّةَ. فَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ عِمْرَانَ: «سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام يَقُولُ: لَمْ يَخْلُقْ اثْنَا عَشَرَ مَهْدِيًّا»^(۲) فَقَالَ [أَبُو] أَبُو بَصِيرٍ: وَ اللَّهُ أَفْقَدَ سَمِعْتُ ذَلِكَ مِنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام لَخَلَفَ مَرْنَبِي أَنَّهُ سَمِعَهُ مِنْهُ -

۱۶ - حَدَّثَنَا أَبِي وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: حَدَّثَنَا سُلَيْمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ عِيسَى. عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ الرَّقِّي. عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ. عَنْ -

دوازده مهدی است که شش مهدی در گذشته و شش مهدی باقی است و خداوند با ششمین مهدی آنچه که خواهد کرد.

۱۴ - ابو حمزه از امام صادق علیه السلام روایت کند که فرمود: از ما دوازده مهدی است.

۱۵ - سماعه بن مهران گوید: من و ابوبصر و محمد بن عمران - آزاد شده امام باقر علیه السلام - در مکه در منزلی بودیم. محمد بن عمران گفت: از امام صادق علیه السلام شنیدم که می فرمود: ما دوازده مهدی هستیم. ابوبصر به او گفت: ترا بخدا سوگند آیا آن را از امام صادق علیه السلام شنیدی؟ و او دوبار سوگند یاد کرد که این کلام را از او شنیده است.

۱۶ - مضمون حدیث دهم این باب از طریق احمد بن محمد بن عیسی نیز برای

الْمُطَّلِبُ بْنُ عَمْرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «قَالَ: أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْعِبَادَةُ مِنَ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ وَ أَرْضِي مَا يَكُونُ عَنْهُمْ إِذَا قَفَدُوا حُجَّةَ اللَّهِ، فَلَمْ يَنْظُرْ لَهُمْ وَ لَمْ يَتَلَمَّسُوا بِكَائِبِهِ، وَ هُمْ فِي ذَلِكَ يَتَلَمَّسُونَ أَنَّهُ لَمْ يُبْطَلْ حُجْجُ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ وَ لَا يَبْتَنَاءُ، فَبَعْدَهَا فَتَوَلَّوْا الْفَرَجَ صَبَاحًا وَ مَسَاءً، وَ إِنْ أَشَدَّ مَا يَكُونُ غَضَبُ اللَّهِ عَلَى أَعْدَائِهِ إِذَا انْقَضُوا حُجَّتَهُ فَلَمْ يَنْظُرْ لَهُمْ، وَ قَدْ عَلِمَ أَنَّ أَوْلِيَاءَهُ لَا يَزْنَانُونَ وَ لَوْ عَلِمَ أَنَّهُمْ يَزْنَانُونَ مَا غَلَبَتْ عَنْهُمْ حُجَّتُهُ طَرَفَةَ عَيْنٍ، وَ لَا يَكُونُ ذَلِكَ إِلَّا عَلَى رَأْسِ يَمْرٍاءِ النَّاسِ».

۱۷ - حَدَّثَنَا أَبِي، وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، وَ عَبْدِ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ الْحَمْدَرِيُّ جَمْعًا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ الْحَسَنِ بْنِ - مُحَمَّدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ السَّعْمَانِ قَالَ: «قَالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْقَبْدُ إِلَى اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ وَ أَرْضِي مَا يَكُونُ عَنْهُ إِذَا انْقَضُوا حُجَّةَ اللَّهِ فَلَمْ يَنْظُرْ لَهُمْ، وَ خَسَتْ عَنْهُمْ فَلَمْ يَتَلَمَّسُوا بِكَائِبِهِ، وَ هُمْ فِي ذَلِكَ يَتَلَمَّسُونَ أَنَّهُ لَا يُبْطَلُ حُجْجُ اللَّهِ وَ لَا يَبْتَنَاءُ فَبَعْدَهَا فَلْيَتَوَلَّوْا الْفَرَجَ صَبَاحًا وَ مَسَاءً، وَ إِنْ أَشَدَّ مَا يَكُونُ غَضَبُ اللَّهِ عَلَى أَعْدَائِهِ إِذَا انْقَضَتْ حُجَّتُهُ فَلَمْ يَنْظُرْ لَهُمْ، وَ قَدْ عَلِمَ أَنَّ أَوْلِيَاءَهُ لَا يَزْنَانُونَ، وَ لَوْ عَلِمَ أَنَّهُمْ يَزْنَانُونَ لَمَا انْقَضَتْ حُجَّتُهُ طَرَفَةَ عَيْنٍ».

۱۸ - حَدَّثَنَا أَبِي، قَالَ: حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنَا الْمُفْلِحُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْبَصْرِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَهْمٍ، وَ غَيْرِهِ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عُمَرَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَسَافٍ، عَنْ أَبِي - عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «قَالَ: مَبْعُوثُهُ يَقُولُ: فِي الْقَائِمِ سِتَّةٌ مِنْ مُوسَى بْنِ عِمْرَانَ عَلَيْهِ السَّلَامُ، فَقُلْتُ: وَ مَا سِتَّةٌ مُوسَى بْنِ عِمْرَانَ؟ فَقَالَ: خَفَاءَ مَوْلَيْهِ، وَ غَلِيظَةُ عَنْ قَوْمِهِ، فَقُلْتُ: وَ كَيْفَ غَابَ

ما روایت شده است -

۱۷ - مضمون حدیث دهم این باب به سند دیگر از محدثین نعیان از امام صادق علیه السلام نیز برای ما روایت شده است.

۱۸ - عبدالله بن سنان گوید: از امام صادق علیه السلام شنیدم که می فرمود: دو امام قائم سنی از موسی بن عمران علیه السلام است، گفتیم: سب موسی بن عمران چه بود؟ فرمود: خفاء مولد و غیبش از قومش گفتیم: چقدر موسی بن عمران علیه السلام از قوم و

موسی بن عمران علیه السلام عن قومه و لعلیه ، فقال : فکافی وعشرين سنة .

۱۹ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى بْنِ الْمُتَوَكِّلِ علیه السلام . قَالَ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَحْبِی التَّطَلُّ قَالَ : حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ شَمْرِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ ، عَنْ غَيْرِ وَاحِدٍ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ كَثِيرٍ الرَّقِّي ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام « فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ ، الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ » ^(۱) ، قَالَ : مَنْ أَمَرُ بِقِيَامِ الْقَائِمِ أَنَّهُ حَقٌّ .

۲۰ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الدُّقَائِي علیه السلام . قَالَ : حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْكُوفِيُّ قَالَ : حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عِمْرَانَ النَّخَعِيُّ ، عَنْ عَتَبِ الْحُسَيْنِيِّ بْنِ بَرِيدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي حَمْرَةَ ، عَنْ بَحْبِی بْنِ أَبِي الْقَاسِمِ « قَالَ : سَأَلْتُ الصَّادِقَ علیه السلام عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ : « أَلَمْ ذَلِكَ الْكِتَابَ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِلْمُتَّقِينَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ » فَقَالَ : « الْمُتَّقُونَ » شَيْعَةً عَلَى علیه السلام ، وَ « الْغَيْبُ » فَهُوَ الْمَجْدُ الْغَائِبُ .

و شَاهِدُ ذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ : « وَ يُقُولُونَ لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَقُلْ إِنَّمَا الْغَيْبُ فِيهِ قَائِمٌ لِيُؤْتِيَكُمْ مِنَ الْمَطْطَرِينَ »

۲۱ - حَدَّثَنَا أَبِي علیه السلام . قَالَ : حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ الْحِمْصِيُّ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ هِلَالٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي حَبْرَةَ ، عَنْ فَصَالَةَ بْنِ أَبِي بَرٍّ ، عَنْ سَدِيرٍ « قَالَ : سَمِعْتُ

خاندانش غیبت کرد ؟ فرمود : بیست و هفت سال

۱۹ - داود بن کثیر رقی از امام صادق علیه السلام روایت کند که در تفسیر این قول خدای تعالی : « الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ » فرمود : آن کسانی که اقرار به قیام قائم کنند که آن حق است .

۲۰ - بحبی بن ابوالقاسم گوید : از امام صادق علیه السلام از تفسیر این آیه پرسش کردم : « أَلَمْ ذَلِكَ الْكِتَابَ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِلْمُتَّقِينَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ » . فرمود : « متقین » شیعیان علی علیه السلام و « غیب » همان حجت غائب است .

و شاهد آن نیز این قول خدای تعالی است : « وَ يُقُولُونَ لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَقُلْ إِنَّمَا الْغَيْبُ فِيهِ قَائِمٌ لِيُؤْتِيَكُمْ مِنَ الْمَطْطَرِينَ » .

۲۱ - سدید صیرفی گوید : از امام صادق علیه السلام شنیدم که می فرمود : در قائم

أَبَاعِدُوا اللَّهَ عَنِّي يَقُولُ: إِنْ فِي الْعَالَمِ شَيْءٌ^(۱) مِنْ يَوْسُفَ عَلَيْهِ السَّلَامُ قُلْتُ: كَأَنَّكَ تَذْكُرُ خَيْرًا أَوْ غَيْرَهُ؟ فَقَالَ لِي: مَا تَتَكَبَّرُ مِنْ ذَلِكَ هَذِهِ الْأُمَةُ أَشْبَاهُ الْمُتَنَابِرِ. إِنْ إِخْوَةَ يَوْسُفَ كَانُوا أَشْبَاهًا لِأَوْلَادِ أَنْبِيَاءٍ. نَاجَرُوا يَوْسُفَ وَبَا بَعُوهُ وَهُمْ إِخْوَتُهُ وَهُوَ أَخُوهُمْ فَلَمْ يَغْرُوهُ حَتَّى قَالَ لَهُمْ: «أَنَا يَوْسُفُ» فَمَا تَتَكَبَّرُ هَذِهِ الْأُمَةُ أَنْ يَكُونَ اللَّهُ غَرُوعًا فِي وَلَدٍ مِنَ الْأَوْقَاتِ يُرِيدُ أَنْ يَنْشُرَ حُجَّتَهُ^(۲). لَقَدْ كَانَ يَوْسُفَ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِلَهِي مِثْلَكَ مِصْرَ. وَكَانَ يَتَنَزَّلُ وَيُنْزِلُ وَالْبَيْتُ مِصْرُهُ ثَمَانِيَةَ عَشَرَ يَوْمًا فَلَمَّا أَرَادَ اللَّهُ غَرُوعًا لَنْ يُعْرِيَهُ مِثْلَهُ لَقَدْ زَلَّ ذَلِكَ. وَاللَّهُ لَقَدْ سَارَ بِتَقْوَى وَوَقْدَةٍ عِنْدَ الْبَهَائِزِ سَبْعَةَ أَثْنَامٍ مِنْ نَذِيرِهِ إِلَى مِصْرَ. فَمَا تَتَكَبَّرُ هَذِهِ الْأُمَةُ أَنْ يَكُونَ اللَّهُ غَرُوعًا يَتَلَعَّ حُجَّتَهُ مَا فَعَلَ يَوْسُفَ. أَنْ يَكُونَ سَبْعِينَ فِي أَشْوَاقِهِمْ وَبَطْناً بِمُطَهِّمِهِمْ وَهُمْ لَا يَغْرُوهُ. حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ غَرُوعًا أَنْ يَغْرُقَهُمْ بِنَفْسِهِ كَمَا أَوَدَّ لِيَوْسُفَ حَتَّى قَالَ لَهُمْ: «هَلْ غَلَبْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ بِيَوْسُفَ وَأَحْبَبْتُمْ إِذْ أَنْتُمْ حَاجِلُونَ قَالُوا إِنَّكَ لَا تَنْتَ

شباهی از یوسف علیه السلام وجود دارد گفتیم گویا از حیرت با غیبت باد می کنبد. فرمود: این اُمت همانند خنازیر چگونه آن را انکار می کنند؟ برادران یوسف همه اسباط و اولاد پیامبران بودند و با یوسف تجارت کردند و او را فروختند در حالی که آنها برادران او بودند و او هم برادر آنان بود او را نشناختند تا آنکه به آنها گفت: من یوسف هستم. پس چگونه این اُمت انکار می کنند که خدای تعالی در وفی از اوقات اراده فرماید که حجتش را مسنور کند؟ یوسف سلطان مصر بود و پسر او و پدرش هجده روز راه بود و اگر خدای تعالی می خواست جای او را به وی نشان می داد و بر آن کار نوانا بود، بخدا سوگند وفی مزده یوسف را به غضوب و غرزدانش دادند آن راه را در نه روز در مورد پند و ازیبایان و سرزمینی که بودند خود را به مصر رسانیدند، پس چگونه این اُمت انکار می کنند که خدای تعالی با حجتش همان کند که با یوسف کرده او در بازارها پشان راه می رود و بر اسباط آنها پا می نهد اما آنها او را نمی شناسند تا آنکه خدای تعالی اذن فرماید که خود را به آنان معرفی نماید همچنانکه به یوسف اذن داد و به آنها گفت: آیا می دانید که در نادانی با یوسف و برادرش چه کردید؟ گفتند: آبا تو یوسفی؟

یوسف • قَالَ أَنَا يُسُفُّ وَهَذَا أَخِي^(۱)

۲۲ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ يَحْيَى الْعَطَّارُ - رحمته الله - قَالَ: حَدَّثَنَا أَبِي، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ هَاشِمٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ مِهْرَانَ الْجُمَالِيِّ قَالَ: «قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ رحمته الله: أَمَا وَاللَّهِ لَيَبْقَيْنَ مِنْكُمْ مِنْهُمْ يَكْفُرُ الْحَاجِلُ بِكُمْ: مَا يُولِي فِي آلِ مُحَمَّدٍ حَاجَةً، ثُمَّ يَهْلُ كَالسَّهَابِ الثَّابِتِ قَبْلَهَا عَدْلًا وَتَبْطُلُ نَحْوُ ثُلُثِ جُزْأٍ وَطُلُمَا».

۲۳ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ وَرَسِ الْعَطَّارُ - رحمته الله - قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ قُتَيْبَةَ التُّسَيْمِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا حُدَّادُ بْنُ سَلَمَانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ بَزِيعٍ، عَنْ جِثَّانِ الشَّرَّاجِ، عَنْ الشَّيْبِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْخَمِيرِيِّ - فِي حَدِيثٍ طَوِيلٍ - يَقُولُ فِيهِ: «قُلْتُ لِلصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ رحمته الله: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ قَدْ رُمِيَ قُلْنَا أَخْبَارَ عَنْ أَبَائِكَ رحمته الله فِي الْغَيْبَةِ وَصَحْبُهُ كَوْنَهَا فَأَخْبَرَنِي بِمَنْ تَفَعَّ؟ فَقَالَ رحمته الله: إِنَّ الْغَيْبَةَ سَتَفَعَّ بِالشَّادِبِينَ مِنْ وَلَدِي. وَهُوَ الثَّالِثُ حَقَّقَ بَيْنَ الْأَشْخَةِ الْهَدَاةِ بِغَدَرِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله، أَوَّلَهُمْ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ، وَآخِرُهُمُ الْقَائِمُ بِالْحَقِّ، بَقِيَّةُ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ، وَصَاحِبُهُ

گفت: آری من یوسفم و اینهم برادر من است.

۲۲ - صفوان بن مهران جمال گوید: امام صادق علیه السلام فرمود: آگاه باشید که بخدا سوگند مهدی شما غایب خواهد شد تا به غایبی که جاهل شما گوید: برای خداوند در آل محمد صلی الله علیه و آله نیازی نیست، سپس مانند سحاب ناقب پیش می آید و زمین را از عدل و داد آکنده می سازد همانگونه که هر از ظلم و جور شده باشد.

۲۳ - سید بن محمد جمیری در ضمن حدیثی طولانی گوید: به امام صادق علیه السلام گفتم: یا ابن رسول الله! از پدران بزرگوار شما در باب غیبت و درستی آن اخباری برای ما روایت شده است، به من خبر دهید که این غیبت در زمان کدام امام واقع می شود؟ فرمود: غیبت در زمان تسخیر از فرزندان من واقع می شود و او دوازدهمین امام هادی پس از رسول خدا صلی الله علیه و آله است، اول آنان امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب و آخرین آنها قائم به حق بقیة الله در زمین و صاحب الزمان

الزمان، والله لو بقي في غيبته ما بقي نوح في قومه لم يخرج من الدنيا حتى يظهر قسطنطين الأرميني قسطنطيناً وعدلاً كما مئلت جوراً وظلماً.

۲۲- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِي عَمْرٍاءَ الْغَضَّارِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عِيسَى عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى الْكَلَابِيِّ عَنْ خَالِدِ بْنِ نَجِيحٍ عَنْ رُزَاةَ بْنِ أَغْبَيْنَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ: إِنَّ لِفُلَانِمِ غَيْبَةً قَبْلَ أَنْ يَقُومَ، قُلْتُ لَهْ؟ وَ لَمْ؟ قَالَ: بَعَثَ - وَأَوْحَى بِيَدِهِ إِلَى بَطْنِهِ - ثُمَّ قَالَ: يَا رُزَاةُ هُوَ الْمَكْتُومُ، وَ هُوَ الَّذِي يَسْأَلُ النَّاسَ فِي وِلَادَتِهِ، مِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ: هُوَ حَكَمٌ، وَ مِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ: هُوَ غَائِبٌ، وَ مِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ: مَا وُلِدَ، وَ مِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ: وُلِدَ قَتْلٌ وَ قَاوَأَ أَبِيهِ يَسْتَنْبِئُ، غَيْرَ أَنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى يُجِيبُ أَنْ يَتَّخِذَ الشَّيْخَةَ فَعِنْدَ ذَلِكَ يَرِنَابُ الْمُتَبَطِّلُونَ.

فَالْ رُزَاةُ: فَقُلْتُ: جَعَلْتُ وَ دَالَ فَإِنْ أَذْرَحْتُ ذَلِكَ الزَّمَانَ فَأَيُّ شَيْءٍ أَصْنَعُ؟ قَالَ: يَا رُزَاةُ إِنْ أَذْرَحْتَ ذَلِكَ الزَّمَانَ قَادِمٌ هَذَا الدُّعَاءُ: «اللَّهُمَّ عَرِّفْنِي نَفْسَكَ، فَإِنَّكَ إِنْ لَمْ

است و به خدا سوگند اگر او به اندازه ای که نوح در میان قومش بود در غیبت باشد از دنیا فرود تا آنکه ظاهر شود و زمین را از عدل و داد آکنده سازد همچنانکه از ظلم و جور پر شده باشد.

۲۱- رُزَاةُ بْنُ أَغْبَيْنَ گوید: از امام صادق علیه تسفیدم که می فرمود: برای قائم پیش از آنکه قیام نماید غیبتی است، گفتم: برای چه؟ فرمود: می ترسد - و با دست به شکم خود اشاره کرد - سپس فرمود: یا زرارۀ! او منظر است و او کسی است که مردم در ولادتش شک می کنند، برخی گویند او حمل است و هنوز متولد نشده و برخی گویند غایب است و برخی گویند متولد نشده است و برخی دیگر گویند دو سال قبل از وفات پدرش متولد شده است، جز آنکه خدای تعالی دوست می دارد که شیعیان را امتحان کند و در این وقت است که باطل جویان شک کنند.

رُزَاةُ گوید: فدای شما شوم! اگر آن زمان را در یافتیم چه عملی را انجام دهیم؟ فرمود: ای زرارۀ! اگر آن زمان را دریافتی به این دعا مداومت کن: «اللَّهُمَّ

تُعَرِّفِي نَفْسَكَ لَمْ أَعْرِفْ نَبِيَّكَ، اللَّهُمَّ عَرِّفِي رَسُولَكَ فَإِنَّكَ إِنْ لَمْ تُعَرِّفْنِي رَسُولَكَ لَمْ أَعْرِفْ حُجَّتَكَ، اللَّهُمَّ عَرِّفِي حُجَّتَكَ فَإِنَّكَ إِنْ لَمْ تُعَرِّفْنِي حُجَّتَكَ ضَلَلْتُ عَنْ دِينِي». ثُمَّ قَالَ: يَا زُرَّارَةُ لَا يَدُّ مِنْ قَتْلِ غُلَامٍ بِالْمَدِينَةِ، قُلْتُ: جَعَلْتُ فِدَاكَ أَلَيْسَ بِثَقُلَةٍ جَبَسَ السُّلْطَانِي؟ قَالَ: لَا، وَلَكِنْ بِثَقُلَةٍ جَبَسَ بَنِي قُلَافٍ، يَخْرُجُ حَتَّى يَدْخُلَ الْمَدِينَةَ فَلَا يَدْرِي النَّاسَ فِي أَيِّ شَيْءٍ دَخَلَ، فَيَأْخُذُ الْغُلَامَ فَيَقْتُلُهُ، فَإِذَا كُنْتُ بَعِيًّا وَغَدَوْنَا وَظَلَمْنَا لَمْ يَمَيِّزَهُمْ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فَيُعَذِّبُ ذَلِكَ مَنْزِلُهُمُ الْفَرْجَ».

وَ حَدَّثَنَا هَذَا الْحَدِيثَ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ - رَحِمَهُ اللَّهُ - قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَلِيٍّ مُحَمَّدُ بْنُ هُثَّامٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ التُّومِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ جَلَّالٍ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى الْكَلَابِيِّ، عَنْ خَالِدِ بْنِ نَجِيحٍ، عَنْ زُرَّارَةَ بْنِ أَغْبَنٍ، عَنِ الصَّادِقِ خُفَّيْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ رَحِمَهُمُ اللَّهُ وَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ - رَحِمَهُ اللَّهُ - قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ حَقِّقٍ الْحَبَشِيُّ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ الْمَنْجَلِيِّ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ نَعَّالٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُكَيْرٍ، عَنْ زُرَّارَةَ ابْنِ أَغْبَنٍ، عَنِ الصَّادِقِ خُفَّيْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ رَحِمَهُمُ اللَّهُ أَنَّهُ قَالَ: إِنْ لِقَانِمٌ ^(۱) عَبِيَّةً قَبْلَ أَنْ يَقُومَ وَ فَكَرَ الْحَدِيثَ بِثَقُلَةٍ سِوَاكَ

عَرِّفِي نَفْسَكَ، فَإِنَّكَ إِنْ لَمْ تُعَرِّفْنِي نَفْسَكَ لَمْ أَعْرِفْ نَبِيَّكَ، اللَّهُمَّ عَرِّفِي رَسُولَكَ فَإِنَّكَ إِنْ لَمْ تُعَرِّفْنِي رَسُولَكَ لَمْ أَعْرِفْ حُجَّتَكَ، اللَّهُمَّ عَرِّفِي حُجَّتَكَ فَإِنَّكَ إِنْ لَمْ تُعَرِّفْنِي حُجَّتَكَ ضَلَلْتُ عَنْ دِينِي». سپس فرمود: ای زرارہ! آیا لشکر سبائی او را می کشد؟ فرمود: خیر، بلکه او را لشکر بنی قلاف می خواهند کشت، خروج می کند تا آنکه داخل مدینه می شود و مردم نمی دانند برای چه داخل شده است و او را دستگیر کرده و می کشند و چون او را از سر سرکشی و دشمنی و ستم می کشند خدای تعالی به آنها مهلت نمی دهد، و در آن هنگام منظر فرج باشد.

این حدیث را محمد بن اسحاق رحمهم الله نیز برای ما روایت کرده است.

همچنین محمد بن حسن رحمهم الله نیز این حدیث را بی هیچ تفاوت برای ما روایت کرده است.

۲۵ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَوْسَى بْنِ الْمُثَنَّى - رحمته الله - قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ هَانِمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو عَنْ عَبْدِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ صَاحِبِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ هَانِ الشَّامِيِّ قَالَ: قَالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام: إِنَّ لِمُصَاحِبِ هَذَا الْأَمْرِ غَيْبَةً، فَلْيَتَّقِ اللَّهَ عَبْدٌ وَلْيَتَمَسَّكَ بِدِينِهِ...
 ۲۶ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ عَمْرٍو، وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ - وَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَا: حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ عَمْرٍو عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ سَيْبِ بْنِ غَيْرِثٍ عَنْ دَاوُدَ بْنِ قُرَيْشٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام «قَالَ: كَانَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وآله وسلم فِي غَيْبَتِهِ لَمْ يَعْلَمْ بِهَا أَحَدٌ».

۲۷ - حَدَّثَنَا أَبِي: وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ - وَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَا: حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ عَمْرٍو وَ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَمْرٍو عَنْ عَبْدِ الْحَكَمِ بْنِ أَبِي الدَّبْلَمِ الطَّائِي قَالَ: «قَالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام: يَا عَبْدَ الْحَمِيدِ بْنِ أَبِي الدَّبْلَمِ إِنَّ فِي تَبَارَكَ وَ تَعَالَى رَسُولًا مُسْتَقْبِلِينَ وَ رَسُولًا مُسْتَقْبِلِينَ، فَإِذَا سَأَلْتَهُ بِحَقِّ الْمُسْتَقْبِلِينَ لَسَلَهُ بِحَقِّ الْمُسْتَقْبِلِينَ».

۲۸ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ - رحمته الله - قَالَ: حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الصَّفَّارُ جَمِيعًا قَالَا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي الْقَطَّابِ: وَ مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو عَنْ غَيْبَتِهِ قَالَا: حَدَّثَنَا صَفْوَانُ بْنُ مَيْمُونٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُسْكَانٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عليه السلام.

۲۵ - هانی ثمار گوید: امام صادق عليه السلام فرمود: برای صاحب الامر غیبتی است و باید هر بنده ای تنوا پیشه کند و متمسک به دین خود باشد.

۲۶ - داود بن فرقد از امام صادق عليه السلام روایت کند که فرمود: علی بن -
 ابی طالب عليه السلام همراه رسول خدا صلى الله عليه وآله وسلم در غیبت بود و هیچکس به آن غیبت عالم نگردد.

۲۷ - عبدالحمید بن ابی الدبلم طائی گوید: امام صادق عليه السلام به من فرمود: ابی عبدالحمید بن ابی الدبلم! برای هدای تعالی رسولانی آشکار و رسولانی نهان است و چون از خدا به حق رسولانی آشکار درخواست کردی به حق رسولانی نهان نیز درخواست کن.

۲۸ - محمد بن علی حلی از امام صادق عليه السلام روایت کند که فرمود: رسول -

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: «الْكُفْرُ رُسُولُ اللَّهِ ﷺ يَكْفُرُ مُخْتَصِماً خَائِفاً خَشِسَ سِنِينَ، لَيْسَ يَظْهَرُ أَمْرُهُ وَعَلَى عَلَيْهِ مَعَقَةٌ وَخَدِيعَةٌ، ثُمَّ أَمَرَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يَتَضَعَّ بِمَا أَمَرَ بِهِ، فَظَهَرَ رُسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَظْهَرَ أَمْرُهُ، وَفِي حَبَرٍ آخَرَ: «أَنَّ عَلِيًّا عَلَيْهِ السَّلَامُ مُخْتَصِماً يَكْفُرُ ثَلَاثَ سِنِينَ».

۲۹ - حَدَّثَنَا أَبِي: وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَا: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: وَ عَبْدِ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ الْحِمْيَرِيُّ، وَ مُحَمَّدُ بْنُ بَحْسَى الْفَعْلَانُ: وَ أَحْمَدُ بْنُ إِدْرِيسَ جَمِيعاً، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى: وَ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي الْخَطَّابِ: وَ إِسْرَاهِيمَ بْنِ هَاشِمٍ جَمِيعاً، عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ مَجْهُوبٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ رِثَابٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَلِيٍّ الْخَلَعِيِّ «قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ: مَكَتَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِكَفَّةٍ نَقَذَ مَا جَاءَهُ مِنَ الْوَحْيِ عَنِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى ثَلَاثَ عَشْرَةَ شَهْرًا، فِيهَا ثَلَاثَ سِنِينَ مُخْتَصِماً خَائِفاً لَا يَظْهَرُ حَقُّ أَمْرِهِ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يَتَضَعَّ بِمَا أَمَرَ بِهِ، فَأَظْهَرَ جَنَازَةَ الدُّعَا».

۳۰ - حَدَّثَنَا جَمَاعَةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا قَالُوا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ هِشَامٍ قَالَ: حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مَالِكٍ الْفَرَّازِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي جَعْفَرُ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: سَمِعْتُ حَالِي مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ يَزُورُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ جَعْفَرٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ سَالِمٍ صَاحِبِ الشَّابَرِيِّ ^(۱) «قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ هَذِهِ الْآيَةِ: «أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَ فَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ» ^(۲) قَالَ: «أَصْلُهَا

خدا پیغمبر با فرموده سه سال در مکّه مخفی و خائف و نهان بود و امرش را اظهار نمی کرد و تنها علی و خدیجه همراه او بودند سپس خدای تعالی فرمان داد که رسالتش را آشکار کند و رسول خدا ﷺ ظهور کرد و امرش را آشکار فرمود.

۲۹ - عُبَیْدُ اللَّهِ بْنُ عَلِيٍّ حَلَبِيُّ گويد: از امام صادق علیه السلام شنيدم که می فرمود: رسول خدا ﷺ بعد از آنکه وحی بر او نازل شد سیزده سال در بگ کرد که سه سال آن را مخفی و خائف بود و ظاهر نمی شد تا آنکه خدای تعالی فرمان داد که رسالتش را آشکار کند و در این هنگام دعوت را اظهار کرد.

۳۰ - عَمْرِو بْنُ سَالِمٍ گويد: از امام صادق علیه السلام از معنی این آیه پرسش کردم: «أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَ فَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ» فرمود: اصل آن رسول خدا ﷺ و فرع آن

وَسُئِلَ اللَّهُ ﷻ وَفُزِعَهَا أَمْرًا أَلْوَمِيئِينَ مُتَّحِلًا، وَالتَّحْسَنُ وَالتَّحْسِينُ لِللَّهِ فَمَرَحَهَا، وَ
يَشْعَةً مِنْ وَلَدِ الْمُحْسِنِ أَغْصَانُهَا، وَالتَّيْعَةُ وَزَيْنُهَا، وَابْنُ الزَّحْلِ مِنْهُمْ تَهْوَتْ فَتَسْقُطُ
وَزَقَّةٌ مِنْ بِلَاقِ الشَّجَرَةِ قُلْتُ: فَوَلَدُ غَزْزِخْلٍ: «تُوْنِي أَكُلُهَا كُلَّ جَبِي يَأْذِي زَيْبًا» ^(١)، قَالَ:
مَا يَجْرُجُ مِنْ عِلْمِ الْإِمَامِ إِلَيْكُمْ فِي كُلِّ سَنَةٍ مِنْ حَيْثُ وَغَزَزَا.

٣٦- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ عِمْرَانَ - وَرَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْكُوفِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ يَحْيَى عَنْ يَحْيَى بْنِ عِمْرَانَ النَّخَعِيِّ، عَنْ عَبْدِ الْحَكِيمِ بْنِ يَزِيدَ النَّوْفَلِيِّ، عَنْ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي خَرَّةٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ «قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام يَقُولُ: إِنَّ سَعْنَ الْأَنْبِيَاءِ عليهم السلام بِمَا وَقَعَ يَوْمَ مِنَ الْقِيَامَةِ حَادِقَةٌ فِي الْقَائِمِ مِثْلَ أَهْلِ الْيَتِيمِ حَذَوِ الشُّغْلِ مَالِ الشُّغْلِ وَالْعُدَّةَ بِالْعُدَّةِ».

فَالْأَبُو بَصِيرٌ : تَقَالَتْ : يَا ابْنَ رَسُولِي اللَّهُ وَمَنْ الْعَائِمُ مِنْكُمْ أَهْلُ الْبَيْتِ ؟ فَقَالَ : يَا أَبَا بَصِيرٍ هُوَ الْخَامِيسُ مِنْ وَلَدِ ابْنِي هُوَسٍ . ذَلِكَ ابْنُ سَيِّدَةِ الْإِمَامِ ، يَتِيمٌ عَلَيْهِتَ بَرَكَاتٌ فِيهَا الْمُتَطَلِّعُونَ ، ثُمَّ يُظَاهِرُهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فَيَنْتَحِلُ اللَّهُ عَلَى يَدَيْهِ مَسَارِقَ الْأَرْضِ وَمَعَارِبَهَا ، وَ

امیرالمؤمنین (علیه السلام) و مبدء آن حسن و حسین (علیهما السلام) و شاخه های آن ائمه نه گانه از فرزندان حسین (علیه السلام) و برگهای آن شعباتند، به خدا سوگند مردی از آنها که می میرد برگی از آن درخت فرو می افتد، گفتم: معنای این سخن او چیست که می فرماید: «تُوفَى أَكْلُهُمَا كُلُّ حَبٍ يَأْذَنُ رَبُّهَا» فرمود: آنچه که هر سال از علم امام در حج و عمره به شما می رسد.

۳۱- ابوبصیر گوید: از امام صادق علیه السلام شنیدم که می فرمود: سَنَتَهای انبیاء با غیبتهایی که بر آنان واقع شده است همه در قائم ما اهل البیت مو به مو و طابق الْعَمَلُ بِالْعَمَلِ بدیدار می گردد.

ابوبصیر گوید: گفتم: یا ابن رسول الله! فائز شما اهل الیت کیست؟ فرمود: ای ابوبصیر! او ینجمین از فرزندان پسر موسی است و فرزند سیدۀ کنیزان است و غیبی کند که باطل جوین در آن شک کنند. سپس خدای تعالی او را آسکار کند

يَقُولُ رُوحُ اللَّهِ عِيسَى بْنُ مَرْيَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ. فَيَصْلِي خَلْقَهُ وَتُشْرِقُ الْأَرْضُ بِنُورِ رُوحِهِ، وَلَا تَبْقَى فِي الْأَرْضِ بَقِيَّةٌ عِبْدٍ إِلَّا عَبْدُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إِلَّا عَبْدَ اللَّهِ فِيهَا. وَيَكُونُ الَّذِينَ كُلُّهُ لِي وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ».

۳۲ - حَدَّثَنَا أَبِي - عليه السلام - قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْقُضَيْلِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ مَنْصُورٍ عليه السلام قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام: يَا مَنْصُورُ إِنَّ هَذَا الْأَمْرَ لَا يَأْتِيكُمْ إِلَّا بَعْدَ تَأْيِسٍ. لَا وَاللَّهِ [لَا يَأْتِيكُمْ] حَتَّى تَمُوتُوا، لَا وَاللَّهِ [لَا يَأْتِيكُمْ] حَتَّى يَشُقَّ مِنْ شَيْءٍ وَتَشَقَّ مِنْ شَيْءٍ.

۳۳ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ الْوَلِيدِ - عليه السلام - قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ الشَّافِعِيِّ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحُسَيْنِ، عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ خَالِدِ بْنِ نَجِيحٍ، عَنْ زُرَّارَةَ بْنِ أَعْيَنَ عليه السلام قَالَ: سَمِعْتُ الصَّادِقَ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ عليه السلام يَقُولُ: إِنَّ لِلْعَالَمِ غَيِّبَةً كَيْلَ أَنْ يَقُومَ، قُلْتُ: وَلِمَ ذَاكَ خَلِمْتَ بِهَا؟ فَقَالَ: خَافَ - وَ أَشَارَ بِبَيْدِهِ إِلَى بَطْنِهِ وَ عُنُقِهِ - ثُمَّ قَالَ عليه السلام: وَ هُوَ الْمُنْتَظَرُ الَّذِي يَشُقُّ النَّاسَ فِي وِلَادَتِهِ، فَيُتْلَمُّ مِنْ يَقُولُ: «إِذَا مَاتَ أَبْرَهُ

و بر دست او عرق و عرباب عالم را بگشاید و روح الله عیسی بن مریم علیه السلام فرود آید و پشت سر او نماز گزارد و زمین به نور پروردگارش روشن گردد و در زمین بقعه ای نباشد که غیر خدای تعالی در آن پرستش شود و همه دین از آن خدای تعالی گردد، گرچه مشرکان را ناخوش آید.

۳۲ - منصور گوید: امام صادق علیه السلام فرمود: ای منصور! این امر بر شما در نیاید مگر پس از یأس و نه به خدا قسم با آنکه از یکدیگر متأثر شوید، نه به خدا سوگند این امر بر شما در نیاید تا آنکه امتحان شوید، نه به خدا سوگند این امر بر شما دو نیاید تا آنکه شقی بد بخت و سعید نیک بخت گردد.

۳۳ - زُرَّارَةُ بْنُ أَعْيَنَ گوید: از امام صادق علیه السلام شنیدم که می فرمود: برای قائم پیش از آنکه پیام کند غیبی است، گفتم: فدای شما شوم! برای چه؟ فرمود: می ترسد - و با دست به بطن و گردن خود اشاره کرد - سپس فرمود: او منتظری است که مردم در ولادتش شک می کنند، بعضی می گویند: چون پدرش مرد

مات، و لا غیب له». و منهم من یقول: «قد ولد قبل وفاته یسئلتین». لأن الله عز وجل يحب أن یجمعن خلقه فیئذ ذلک یرتاب المبطون».

۳۲- حدَّثنا أبي، و محمد بن الحسن، و محمد بن موسى بن المثلثي، و محمد بن علي ما جيلويه، و أحمد بن محمد بن يحيى الططار - رضي الله عنهم - قالوا: حدَّثنا محمد بن يحيى الططار قال: حدَّثنا جعفر بن محمد بن مالبك الفزاري الكوفي، عن إسحاق بن محمد الصيرفي، عن يحيى بن المثنى الططار، عن عبد الله بن بكير، عن عبيد بن رزاة قال: سمعت أبا عبد الله عليه السلام يقول: ينفذ الناس إمامهم، فبئس الموصم فرائهم و لا يرونه».

۳۵- حدَّثنا أبي، و محمد بن الحسن - رضي الله عنهما - قالوا: حدَّثنا عبد الله بن جعفر الحشيري، عن محمد بن عيسى بن عبيد، عن صالح بن محمد، عن هاني التمار قال: قال أبو عبد الله عليه السلام: إن لصاحب هذا الأمر غيبة، المتسلسل فيها يدينه كالخارط ليقناد، ثم قال - هكذا يتبعه - ثم قال: إن لصاحب هذا الأمر غيبة فلبتقي الله عبده و ليمسك يديه».

۳۶- حدَّثنا أبي، و محمد بن الحسن - رضي الله عنهما - قالوا: حدَّثنا سعد بن عبد الله، و عبد الله بن جعفر الحشيري، و أحمد بن إدريس جبا قالوا: حدَّثنا أحمد بن محمد بن عيسى:

فرزندى برای او نبود، و بعضی گویند: دو سال پیش از وفات پدرش متولد شده است، زیرا خدای تعالی امتحان خلفش را دوست می دارد و در این هنگام باطل جو بان شک می کنند.

۳۴- عبيد بن رزاة گوید: از امام صادق علیه السلام شنیدم که می فرمود: مردم امام خود را نیابند، او در موسم حج شاهد ایشان است و آنها را می بیند اما آنها او را نمی بینند.

۳۵- هانی تمار گوید: امام صادق علیه السلام فرمود: برای صاحب این امر غیبتی است که دیندار در آن غیبت مانند کسی است که دستش را بر روی شاخه درخت خار کشد، سپس فرمود - با دستش اینچنین - آنگاه فرمود: برای صاحب این امر غیبتی است و بنده بایستی تنوای الهی پیشه سازد و متمسک به دینش باشد.

۳۶- مفضل بن عمر گوید: از امام صادق علیه السلام شنیدم که می فرمود: فریاد

و مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي الْخَطَّابِ؛ وَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ؛ وَ عَبْدِ اللَّهِ بْنُ عَامِرٍ بْنِ شَعْبٍ
 الْأَشْعَرِيُّ. عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي نَحْرَانَ. عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمَسَارِيرِ. عَنْ الْمُقْصِلِيِّ بْنِ عُمَرَ
 الْجَمْعِيِّ. عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «قَالَ: سَمِعْتُهُ يَقُولُ: إِيَّاكُمْ وَ التَّوْبَةَ. أَمَّا وَ اللَّهِ لَنَنْبِئَنَّ
 إِمَامَكُمْ سَيِّئاً مِنْ ذُرِّيَّتِكُمْ. وَ تَنْحَصِرُ حَقِّي بِهَذَا: مَاتَ أَوْ هَلَكَ. بِأَيِّ رَأْيٍ رَأَوْ سَلَفَكَ. وَ
 تَنْتَضِعُ عَلَيْهِ عِبْرَةُ الْمُؤْمِنِينَ وَ لَنُكْفَأَنَّ كَمَا نُكْفَأُ الشُّعْرُ فِي أَسْوَاجِ الْبَحْرِ وَ لَا يَنْجُو إِلَّا مَنْ
 أَخَذَ اللَّهَ مِيثَاقَهُ وَ كَتَبَ فِي قَلْبِهِ الْإِيمَانَ وَ أَيْدِيَهُ بِرُوحٍ مِنْهُ. وَ لَنُرْفَعَنَّ اثْنَا عَشْرَةَ رَايَةً
 مُشْتَبِهَةً لَا يُدْرِي أَيُّ مِنْهُنَّ. قَالَ: فَتَكْتَبُ. فَقَالَ (إِلَى) مَا يَكْتُبُكَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ؟ فَقُلْتُ:
 وَ كَيْفَ لَا أَبْكِي وَ أَنتَ تَقُولُ: اثْنَا عَشْرَةَ رَايَةً مُشْتَبِهَةً لَا يُدْرِي أَيُّ مِنْهُنَّ. فَكَيْفَ
 تُضَيِّعُ؟ قَالَ: لَنَنْظُرَ إِلَى خَمْسٍ دَاخِلَةٍ فِي الصَّلَاةِ. نَعَالُ: يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ تَرَى هَذِهِ الشَّمْسُ؟
 قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ: وَ اللَّهُ لَا تُزْنَا أَتَيْتُ مِنْ هَذِهِ الشَّمْسِ»

۳۷ - حَدَّثَنَا أَبِي - عَلَيْهِ السَّلَامُ - قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ. عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي -
 الْخَطَّابِ. عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مَرْعٍ. عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَصْمِ. عَنْ
 الْحُسَيْنِ بْنِ الْحُسَيْنِ الْقَلَابِيسِيِّ. عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَيَابَةَ. عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «أَنَّهُ قَالَ:

نکتید، به خدا سوگند امام شما سائبانی از روزگارتان غیبت کند و حتماً مورد
 آزمایش واقع شوید تا به غایبی که بگویند: او مرده یا هلاک شده و به کدام وادی
 سلوک کرده است؟ و چشمان مؤمنان بر او بگرد و واژگون شود همچنانکه کشتی
 در امواج دریا واژگون شود. و تنها کسی نجات یابد که خدای تعالی از او میثاق
 گرفته و در قلبش ایمان نقش کرده و او را به روحی از جانب خود مؤید کرده
 باشد. و دوازده پرچم مشبه برافراشته شود که هیچیک از دیگری بازشناخته
 نشود. راوی گوید: من گریستم، آنگاه فرمود: ای ابا عبدالله! چرا گریه می کنی؟
 گفتم: چگونه نگریم در حالی که شما می گوئید: دوازده پرچم مشبه که هیچیک از
 دیگری بازشناخته نشود، پس ما چه کنیم؟ راوی گوید: امام به پرتو آفتاب که به
 داخل ایوان تابیده بود نگرست و فرمود: ای ابا عبدالله! آیا این آفتاب را
 می بینی؟ گفتم: آری، فرمود: به خدا سوگند امر ما از این آفتاب روشن تر است.
 ۳۷ - عبد الرحمن بن سیابة از امام صادق علیه السلام روایت کند که فرمود: حال شما

كَيْفَ أَنْتُمْ إِذَا بَغَضَ بِلَا إِمَامٍ هُدًى وَلَا عِلْمٍ، يَتَّبِعُوهُ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ، فَوَيْلٌ لَكُمْ يَوْمَئِذٍ مِنَ الْغَلُوقِ وَ تَغْرِيكُونَ. وَ عِنْدَ ذَلِكَ اخْتِلَافُ الشَّعْبَيْنِ^(۱) وَ إِهَازُهُ مِنْ أَوَّلِ النَّهَارِ وَ قَتْلُ وَ خَلْعُ^(۲) مِنْ آخِرِ النَّهَارِ».

۳۸- حَدَّثَنَا أَبِي - عَلَيْهِ السَّلَامُ - قَالَ: حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عِيسَى، وَ يَحْيَى بْنَ يَزِيدٍ جَمِيعاً، عَنْ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ نُصَالٍ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ مَطُورٍ، عَنْ زُجَلِيٍّ - وَ أَيْمَنَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ - عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ «قَالَ: إِذَا أَصْبَحْتَ وَ أَمْسَيْتَ لَا تَرَى إِمَاماً نَأْتُمُ بِهِ فَأَحْسِبْ مَنْ كُنْتَ تُحِبُّ وَ أَيْعِضْ مَنْ كُنْتَ تُبْغِضُ حَتَّى يَطْلُعَ اللَّهُ عَرَّزُجَلٍ».

۳۹- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى بْنِ الْمُتَوَكِّلِ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ الْحَمْدَنِيُّ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عِيسَى، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ عَبْدِ بْنِ عَتَبَةَ، عَنْ الْحَسَنِ بْنِ - عَنْ يُونُسَ بْنِ يَحْيَى، عَنْ أَشْتَةَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ: كَيْفَ أَنْتُمْ إِذَا بَقِيتُمْ تَهْرَأُ مِنْ عَشْرِكُمْ لَا تَعْرِفُونَ إِمَامَكُمْ؟ قِيلَ لَهُ: قَالُوا كَانَ ذَلِكَ فَكَيْفَ نَصْنَعُ؟ قَالَ: فَتَسْكُوا بِالْأَمْرِ الْأَوَّلِ حَتَّى يَسْتَنْبِئَ لَكُمْ».

چگونه است آنگاه که بی امام و نشانه هدایت باقی بمانید و بعضی از شما از بعضی دیگر براءت جویند، بدانید که در آن زمان از یکدیگر ممتاز شوید و مورد آزمایش واقع گردید و غربال شوید و در آن زمان شمیرها رفت و آمد کند و در اوّل روز کسی به امارت رسد اما در پایان روز خلع و کشته شود.

۳۸- عمر بن عبدالعزیز از امام صادق علیه السلام روایت کند که فرمود: آنگاه که صبح و شام می کنی در حالی که امامی را نمی بینی که از وی پیروی کنی، آن را که دوست می داشتی دوست بدار و آن را که دشمن می داشتی دشمن بدار تا خدای تعالی او را آشکار کند.

۳۹- راوی از امام صادق علیه السلام روایت کند که فرمود: حال شما چون خواهد بود آنگاه که روزگاری بمانید که امامتان را شناسید؟ گفتند: چون چنین شود چه کنیم؟ فرمود: به همان امر اوّل متعسک شوید تا بر شما روشن شود.

۲۰ - حَدَّثَنَا أَبِي، وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ الْوَلِيدِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ الصَّفَّارُ، عَنْ الْعُثَايِرِ بْنِ مَعْرُوفٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَهْزِيَّارَ، عَنْ الْحَسَنِ بْنِ عَجُوبٍ، عَنْ جَمَادٍ بْنِ عِيسَى، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ جَرِيرٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بَشَانَ قَالَ: دَخَلْتُ أَنَا وَ أَبِي عَلِيَّ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ، فَكُنْتُ أَنَا إِذَا حَضَرْتُ فِي حَالٍ لَا تَزُونَ فِيهَا إِمَامٌ هَدَى، وَ لَا عَلَمٌ يُرَى، وَ لَا يَشْجُرُ مِنْهَا إِلَّا مَنْ دَعَاكَ الْغَرِيبَ، فَقَالَ لَدُنِّي: إِذَا وَقَعَ هَذَا لَبَّيْكَ فَكُنْتَ تَصْنَعُ؟ فَقَالَ: أَمَا أَنْتَ فَلَا تُدْرِكُهُ، فَإِذَا كَانَ ذَلِكَ فَتَشْكُرُوا بِمَا فِي أَيْدِيكُمْ حَتَّى تَبْشِخَ لَكُمْ الْأَمْرَ»

۲۱ - حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُغْبِرَةِ الْكُوفِيُّ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - قَالَ: حَدَّثَنِي جَدِّي الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ، عَنْ الْعُثَايِرِ بْنِ عَامِرٍ الْفُضَابِيِّ، عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِي الْكَلْبِيِّ، عَنْ أَبِي بَنٍ ثَعْلَبٍ قَالَ: قَالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: يَا بَنِي عَلِيَّ النَّاسِ زَمَانٌ يُصِيبُهُمْ فِيهِ شَيْطَةٌ^(۱) بَارِزُ الْعِلْمِ مِنْهَا بَيْنَ الْمَسْجِدَيْنِ كَمَا نَأْبِرُ الْحِكْمَةَ فِي حُجْرِهَا - يَعْنِي بَيْنَ مَكَّةَ وَ الْمَدِينَةِ - فَيَبْلِغُهُمْ كَذَلِكَ إِذَا أُطْلِعَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَهُمْ نَجَّتَهُمْ، قَالَ: قُلْتُ: وَ مَا الشَّيْطَةُ؟ قَالَ: الْفِرَّةُ وَ الْغَيْبَةُ لِأَسَامِكُمْ، قَالَ: قُلْتُ: فَكُنْتَ تَصْنَعُ فِيمَا بَيْنَ ذَلِكَ؟ فَقَالَ:

۴۰ - عبدالله بن بشار گوید: من و پدرم بر امام صادق علیه السلام وارد شدیم، فرمود: حال شما چون باشد آنگاه که به حالی در آید که امام هدایت را نبینید و نشانه هدایت رؤیت نشود و هبکس بجای نیاید مگر آنکه دعای غریق را بخواند، پدرم گفت: در آن سب ظلماتی که چنین امری واقع شود ما چه کنیم؟ فرمود: اما تو آن را ادراک نمی کنی و چون آن واقع گردد به آنچه که دارید مُتَمَسِّک شوید تا امر برایتان روشن گردد.

۴۱ - ابان بن ثعلب گوید: امام صادق علیه السلام به من فرمود: زمانی بر مردم در آید که گداخته شوند و علم در بین این دو مسجد در هم پیچیده شود همچنانکه مار در لانه اش نهان شود. یعنی بین مکه و مدینه، و در این بین که چنین باشند به ناگاه خدای تعالی ستاره آنها را آشکار سازد، گوید: گفتم: مقصود از «گداخته شدن» چیست؟ فرمود: دوران فترت و غیبت امامان، گوید: گفتم: در این میانه

کُونُوا عَلَى مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتَّى يَطْلُعَ اللَّهُ لَكُمْ نَجْمَكُمْ».

۴۲- حَدَّثَنَا أَبِي وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ حَفْصٍ الْهَنْزَلِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي الْخَطَّابِ، عَنْ مُوسَى بْنِ سَعْدَانَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَلَاءِ، عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ «قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ تَفْسِيرِ جَابِرٍ لَقَالَ: لَا تُحَدِّثْ بِهِ السَّمْلَ فَيَذْبُوهُ، أَمَا تَعْلَمُ فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ: «فَإِذَا نَفَرَ فِي الثَّاقُورِ»^(۱)، إِنَّ مِنَّا إِمَامًا مُسْتَجْرًا فَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ إِظْهَارَ أَمْرِهِ نَكَتَ فِي فَلْبِهِ لُكْنَةً فَظَهَرَ وَ أَمَرَ بِأَمْرِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ».

۴۳- حَدَّثَنَا أَبِي وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ الْوَلِيدِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ الصَّفَّارُ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي الْخَطَّابِ وَ مُحَمَّدُ بْنُ عَيْسَى بْنُ عُبَيْدِ بْنِ عَلِيٍّ خِيَمًا، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي حَبْرَانَ، عَنْ عَيْسَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، عَنْ خَالِهِ الصَّادِقِ حَفْصِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ «قَالَ: قُلْتُ لَهُ: إِنْ كَانَ كَوْنٌ - لَا أَرَاهُ فِي اللَّهِ يَوْمَئِذٍ - لِمَنْ أَنْتُمْ؟ فَأَرَمْتُ إِلَى مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ، فَقُلْتُ: فَإِنْ مَضَى مُوسَى فَإِنْ مِنْ؟ قَالَ: إِنْ مَضَى فَلَمْ يَمُتْ وَلَدُهُ وَ تَرَكَ أَحْمًا كَبِيرًا وَ ابْنًا

بِهِ كُنْمْ؟ فَرَمُود، بِرِ آنجه حسبد استوار باشد نا آنکه خداوند سناره شما را آشکار سازد.

۴۴- مُفَضَّلُ بْنُ عُمَرَ گوید: از امام صادق علیه السلام از تفسیر جابر پرسیدم، فرمود: آن را بر سفلگان عنوان که آن را ضایع کنند، آبا در کتاب خدای تعالی بخوانند ای «فَإِذَا نَفَرَ فِي الثَّاقُورِ»؟ که از ما امامی نهان است و چون خدای تعالی بخواهد او را ظاهر سازد، فلبنی را تحت تأثیر فرار دهد و او ظاهر شود و به دستورات خدای تعالی فرمان دهد.

۴۵- عیسی بن عبدالله گوید به دایی خود امام صادق علیه السلام گفتم: اگر روزگاری پیش آمد و شما را ندیدم از که بیروی کنم؟ و او به موسی علیه السلام اشاره فرمود، گفتم: اگر موسی درگذشت از چه کسی؟ فرمود: از فرزندش، گفتم: اگر او درگذشت و برادری بزرگ و فرزندی کوچک باقی گذاشت از که بیروی کنم؟

صَغِيرًا قَبْلَ أَنْ يَمُوتَ؟ فَقَالَ: بَوْلِيدٍ، ثُمَّ قَالَ: هَكَذَا أَبَدًا، قُلْتُ: فَإِنْ أَلَا لَمْ أَطْرِقْهُ وَلَمْ أَطْرِقْ مَوْضِعَهُ لَمْ أَشْتَعْ؟ قَالَ: تَقُولُ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أُنْزِلُ مِنْ نَبِيٍّ مِنْ خُجْجِكَ مِنْ وَلَدِ الْإِمَامِ الْحَاجِيِّ». فَإِنْ ذَلِكَ مُجْزِلُكَ.

۲۲ - حَدَّثَنَا أَبِي - رحمته الله - قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ الْحَمِيرِيُّ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي نُوحٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عُمَرَ، عَنْ جَبَلِ بْنِ دُرَّاجٍ، عَنْ دُرَّازَةَ رحمته الله، قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ يَغِبُّ عَنْهُمْ إِمَامُهُمْ، فَقُلْتُ لَهُ: مَا يَصْنَعُ النَّاسُ فِي ذَلِكَ الزَّمَانِ؟ قَالَ: يَتَشَكَّوْنَ بِالْأَمْرِ الَّذِي هُمْ عَلَيْهِ حَتَّى يَبْتَدِئَ هَمٌّ.

۲۵ - حَدَّثَنَا الْمُظَفَّرُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ الْمُظَفَّرِ الْفَلَوْرِيُّ السَّمَرَقَنْدِيُّ - رحمته الله - قَالَ: حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ شَعْرُو قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي مُحَمَّدُ بْنُ شَعْرُو قَالَ: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ - كَلْتُومٍ قَالَ: حَدَّثَنِي الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ الدَّقَائِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ - هِلَالٍ، عَنْ ابْنِ أَبِي عُمَرَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ غَزْوَانَ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام «قَالَ: يَكُونُ بَعْدَ الْحُسَيْنِ بَشْعَةٌ أَسْمَاءُ نَائِبَتُهُمْ نَائِبَتُهُمْ»

۲۶ - حَدَّثَنَا الْمُظَفَّرُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ الْمُظَفَّرِ الْفَلَوْرِيُّ - رحمته الله - قَالَ: حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ شَعْرُو، عَنْ أَبِيهِ مُحَمَّدِ بْنِ شَعْرُو الْعَلَوِيِّ قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ شُجَاعٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ ثُوَيْسٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي خَمْرَةَ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ: «قَالَ

فرمود: از فرزندش، سپس فرمود: پیوسته چنین خواهد بود، گفتم: اگر او را و جایگاه او را نشتاسم چه کنم؟ فرمود: می گویی: بارالها! من بر ولایت حجت‌های از فرزندان امام درگذشته باقی هستم، و این کفایت از آن می کند.

۴۴ - زرارہ از امام صادق عليه السلام روایت کند که فرمود: هر مردم روزگاری درآید که امامشان از آنها غایب شود، گفتم: مردم در آن زمان چه می کنند؟ فرمود: به همان امری که بر آن بوده اند منسک می شوند تا آنکه بر ایشان روشن شود.

۴۵ - ابوبصیر از امام صادق عليه السلام روایت کند که فرمود: پس از حسین عليه السلام که امام خواهد بود که همین آنان قائم ایشان است.

۴۶ - ابوبصیر گوید: امام صادق عليه السلام فرمود: در صاحب این امر سستی‌هایی از

أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِنْ فِي صَاحِبِ هَذَا الْأَمْرِ شَيْءٌ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ عَلَيْهِ السَّلَامُ، شَيْءٌ مِنْ مُوسَى بْنِ-
عِمْرَانَ، وَ شَيْءٌ مِنْ عِيسَى، وَ شَيْءٌ مِنْ يُوسُفَ، وَ شَيْءٌ مِنْ مُحَمَّدٍ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ،
فَأَنَا شَيْءٌ مِنْ مُوسَى بْنِ عِمْرَانَ فَخَابَتْ يَتَرَلُّبُ، وَ أَنَا شَيْءٌ مِنْ عِيسَى فَخَالَ فِيهِ مَا
قَبِلَ فِي عِيسَى، وَ أَنَا شَيْءٌ مِنْ يُوسُفَ فَالْشَّيْءُ يُجْعَلُ اللَّهُ بَيْنَهُ وَ بَيْنَ الْخَلْقِ حِجَابًا، يَرَوْنَهُ وَ
لَا يَبْقَرُونَهُ، وَ أَنَا شَيْءٌ مِنْ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَهَتَدِي بِهُدَاهُ وَ نَسِيرُ بِسِيرَتِهِ».

۴۷ - وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: حَدَّثَنِي جَبْرِئِيلُ بْنُ أَخْنَدَةَ قَالَ:
حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ جَعْفَرِ بْنِ زُهَبِ الْبَغْدَادِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عِيسَى، عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ-
سَعِيدٍ، عَنْ الْغَاثِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ الْحَارِثِ بْنِ الْمُفِيعِرَةِ «قَالَ: سَأَلْتُ
أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: هَلْ يَكُونُ النَّاسُ فِي حَالٍ لَا يَبْقَرُونَ الْإِمَامَ؟ فَقَالَ: قَدْ كَانَ يُخَالُ ذَلِكَ،
فَلَسْتُ، فَكَيْفَ يَصْنَعُونَ؟ قَالَ: يَتَعَلَّقُونَ بِالْأَمْرِ الْأَوَّلِ حَتَّى يَسْتَبِينَ لَهُمُ الْآخِرُ».

۴۸ - وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ، عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ قَالَ: حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ الْغَاثِمِ، عَنْ عَلِيِّ
ابْنِ جَعْفَرٍ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ «قَالَ: تَبِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ فِي

انبیاء و حود دارد، سَنَتِي از موسی بن عمران و سَنَتِي از عیسی و سَنَتِي از یوسف و
سَنَتِي از محمد صلوات الله علیهم.

اما سَنَت او از موسی بن عمران آن است که او نیز خائف و منتظر است، اما
سَنَت او از عیسی آن است که در حق او نیز همان می گویند که درباره عیسی
گفتند، اما سَنَت او از یوسف مستور بودن است، خداوند بین او و خلق حجابی
قرار می دهد، مردم او را می بینند اما نمی شناسند، و اما سَنَت او از محمد
آن است که به هدایت او مُهتدی می شود و به سیره او حرکت می کند.

۴۷ - حارث بن مُفِيعِرَة گوید: از امام صادق علیه السلام پرسیدم: آیا می شود مردم
در حالی باشند که امامشان را نشناسند؟ فرمود: چنین گفته شده است، گفتم:
مردم در آن حال چه می کنند؟ فرمود: به امر اوّل می آویزند تا آنکه آن دیگر نیز
بر آنها روشن شود.

۴۸ - از امام موسی کاظم علیه السلام روایت شده است که فرمود: از امام
صادق علیه السلام شنیدم که در تفسیر این قول خدای تعالی: «قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْحَبَ

قَوْلَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِهِاءٍ مُعِينٍ». قَالَ: أَرَأَيْتُمْ إِنْ غَابَ عَنْكُمْ إِمَامُكُمْ فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِإِمَامٍ جَدِيدٍ؟

۴۹ - وَ هَذَا الْإِسْنَادُ عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ بْنِ زُهَبٍ التُّغْدَادِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّبْرِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ الْمُثَنَّى الْخَطَّارُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُكَيْرٍ عَنْ عُبَيْدِ بْنِ رُوَاةٍ «قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ: يَتَّقِ النَّاسُ إِمَانَهُمْ. يَشْهَدُ الْمَوْسِمَ قِيَامَهُمْ وَلَا يَرُونَهُ».

۵۰ - وَ هَذَا الْإِسْنَادُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: وَجَدْتُ بِحُطَّ جَبْرِئِلَ بْنِ أَحْمَدَ: حَدَّثَنِي الْقُرْبَشِيُّ مُحَمَّدُ بْنُ عَيْسَى عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ: «قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: سَمِعْتُكُمْ شَبَّهْتُمْ قَتَبُونَ بِأَعْلَمِ بَرِيٍّ، وَ لَا إِمَامَ هُدًى، وَ لَا يَنْجُو مِنْهَا إِلَّا مَنْ دَعَا بِدَعَاءِ الْغُرَقَى، قُلْتُ: كَيْفَ دَعَاءُ الْغُرَقَى؟ قَالَ: يَقُولُ: «يَا اللَّهُ يَا زَحْنُ يَا رَحِمُ يَا مُغْلَبُ الْقُلُوبِ ثَبَّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ». فَقُلْتُ: «يَا اللَّهُ يَا زَحْنُ يَا رَحِمُ يَا مُغْلَبُ الْقُلُوبِ وَ الْأَبْصَارِ ثَبَّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ». قَالَ: «إِنْ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ ثَبَّتْ الْقُلُوبَ وَ الْأَبْصَارَ، وَلَكِنْ قُلْ كَمَا أَقُولُ لَكَ: «يَا مُغْلَبُ الْقُلُوبِ ثَبَّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ».

مَاؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِهِاءٍ مُعِينٍ» فرمود: بنگرید اگر امامتان غایب شود، چه کسی امامی جدید برای شما می آورد؟

۴۹ - عیب گوید: از امام صادق علیه السلام روایت کند که می فرمود: مردم امام خود را نیابند، او در موسم حج آنها را می بیند اما آنها او را نمی بینند.

۵۰ - عبدالله بن سنان از امام صادق علیه السلام روایت کند که فرمود: به زودی شبهه ای به شما می رسد و در آن بی نشانه هویدا و امام هدایت بجایید و کسی از آن شبهه نجات نمی باید مگر آنکه دعای غریق را بخواند. گفتم: دعای غریق چگونه است؟ فرمود: می گویی: «یا الله یا زحمن یا رحیم یا مغلب القلوب ثبت قلبي على دينك». و من هم گفتم: «یا الله یا زحمن یا رحیم یا مغلب القلوب و الابصار ثبت قلبي على دينك». امام فرمود: خدای تعالی مغلب القلوب و الابصار است ولیکن همچنان که من گفتم بگو: «یا مغلب القلوب ثبت قلبي على دينك».

۵۱ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ حَاتِمٍ الثَّقَلِيُّ الْمُرُوفِيُّ بِأَكْبَرِ مَآئِنٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو الْقَاسِمِ أَحْمَدُ بْنُ عَيْسَى الزُّشَّاءُ الْبَغْدَادِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ طَاهِرٍ [الْقَسْبِيُّ] قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ سَهْلٍ الشَّيْبَانِيُّ قَالَ: أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ إِمْرَأَةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ مَنصُورٍ الْجَوَاشِيٍّ قَالَ: أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ الْبَزْزَلِيُّ قَالَ: أَخْبَرَنَا أَبِي، عَنْ سَدِيرِ الصَّبْرِيِّ قَالَ: فَخَلْتُ أَنَا وَالْمَقْصِلُ بْنُ عَمْرٍو، وَأَبُو نَصِيرٍ، وَأَبَانُ بْنُ ثَعْلَبٍ عَلَى مَوْلَانَا أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَرَأَيْنَاهُ جَالِسًا عَلَى الثَّرَابِ وَعَلَيْهِ مِسْحٌ خَبِرِيُّ مَعْلُوفٌ بِلَا جَنْبٍ، مَقْصُورُ الْكُمِينَ، وَهُوَ يَتَكِي بِكَأَةِ الزَّالِيَةِ الْكُحْلِيَّةِ، ذَاتِ الْكَيْبِ الْحَرَمِيِّ، فَذُنَالِ الْحَزْنِ مِنْ وَجْهِهِ، وَشَاعَ الثَّغْبَرُ فِي عَارِضَتِهِ، وَابْتَلَى الدُّمُوعُ خَنْجَرَهُ وَهُوَ يَقُولُ: «سَيِّدِي غَيْبَتُكَ نَعَتْ رُقَادِي، وَضَيَّقَتْ عَلَيَّ مِهَادِي، وَابْتَزَتْ مِنِّي رَاحَةَ قُلُوبِي، سَيِّدِي غَيْبَتُكَ أَوْصَلَتْ مَصَابِي بِجَنَابِ الْآبَةِ، وَقَدَّ الزَّوَاجِدُ بِغَدِّ الْوَاجِدِ ثَغْنِي الْخَمِخُ وَالْقَدَّةَ، لَمَّا أُجِسْتُ بِمَدْنَةِ نَرْتِي مِنْ غَيْبِي، وَأَبْنَيْ بَنِي مِزْبَرٍ صُدْرِي عَنْ دَوَارِجِ الزُّزَابَا وَنَوَالِفِ الْبَلَايَا إِلَّا مَثَلُ لَمْتَبِي عَنْ عَوَابِزِ أَغْظَمِهَا وَأَقْظَمِهَا، وَبَوَالِي أَشْهَارِهَا وَأَكْثَرِهَا وَتَوَابِتِ غُلُوطَةِ بَحْصَانِهَا، وَ

۵۱ - سدير صبري گوید: من و مقصلي بن عمرو و ابوبصير و ابان بن ثعلب بر مولايان امام صادق عليه السلام وارد شدم و ديدم كه برخاك نشسته و چپه خيبري طوقداري بر گريبان آستين كوناهاي در بر او بود و او مانند مادري هرزند مرده شيداي جگر سوخته اي مي گريست و اندوه نا و خناتش رسيده و گونه هايش دگرگون شده و ديدگانش پر از اشك گرديده است و مي گويد:

اي آقاي من! غيبت تو خواب از ديدگام رويده و بستر من را بر من تنگ ساخته و آسايش قلم را از من سلب نموده است. اي آقاي من! غيبت تو اندوه مرا به قجاي ابدي پيوند داده، و فندان بكي پس از دگرگري جمع و شمار را نابود کرده است. من ديگر احساس نمي كنم اشكي را كه از ديدگام بر گريبانم روان است و ناله اي را كه از مصائب و بلاياي گذشته از سينه ام سر مي كشد. جز آنچه را كه در برابر ديدگام مجسم است و از همه گرفتارها بزرگتر و جانگدازتر و سخت تر و ناآشنا تر است، ناملايماني كه با غضب تو در آميخته و مصائبي كه با خشم تو عجيب شده است.

تَوَارِثُ مَعْجُونَةٍ بِسَخَطِكَ. قَالَ سَدِيقٌ - فَاسْتَطَارَتْ عَثْرَتُنَا وَلَمَّا، وَتَصَدَّعَتْ قُلُوبُنَا جَزَعًا مِنْ ذَلِكَ الْخَطْبِ الْهَائِلِ، وَالْحَادِثِ الْعَدِيلِ، وَظَنَّا أَنَّهُ سِمَةٌ يَكْزُوهَا فَارِغَةٌ، أَوْخَلَّتْ بِهِ مِنَ الدُّهْرِ بَابِقَةٌ، فَقُلْنَا: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَا مَنْ حَبَّرَ الزُّرَى عَيْنَيْكَ مِنْ آيَةٍ حَادِثَةٍ تَسْتَعْرِفُ دَمْعَتَكَ وَتَسْتَمْطِرُ غَيْرَتَكَ؟ وَآيَةُ حَالَةٍ عَنَمَتْ عَلَيْكَ هَذَا الْمَأْتَمُ؟ قَالَ: لَقَرَزَ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ زُفْرَهُ انْتَضَعَ مِنْهَا جَوْلُهُ، وَاسْتَدَّ عَلَيْهَا حَرَمُهُ، وَقَالَ: وَلَيْكُمُ نَظَرْتُ فِي كِتَابِ الْيَمْرِ صَبِيحَةَ هَذَا الْيَوْمِ وَهُوَ الْكِتَابُ الْمُسْتَقِلُّ عَلَى عِلْمِ الْمَنَابِ وَالْبَلَايَا وَالزُّرَايَا، وَعِلْمِ مَا كَانَ وَ مَا يَكُونُ إِلَى يَوْمِ الْبَيَانَةِ الَّذِي حَصَّ اللَّهُ بِهِ مُحَمَّدًا وَ الْأَنْبِيَاءَ مِنْ بَعْدِهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ، وَتَأَمَّلْتُ مِنْهُ عَوْدَ قَائِمَا وَ غَيْبَتَهُ وَ إِنْطَاءَهُ وَ طُولَ عُمْرِهِ وَ بَلَوَى الْمُؤْمِنِينَ فِي ذَلِكَ الزَّمَانِ، وَ تَوَلَّدَ الشُّكُوكُ فِي قُلُوبِهِمْ مِنْ طُولِ غَيْبَتِهِ، وَ ارْتَدَّ أَكْثَرُهُمْ عَنْ دِينِهِمْ، وَ خَلَعَهُمْ زَنْقَةُ الْإِسْلَامِ مِنْ أَفْئَادِهِمْ أَلْبِي قَالَ اللَّهُ تَعَالَى دِكْرُهُ: «وَكُلُّ إِنْسَانٍ لِرَبِّهِ

سَدِيقِ گوید: چون امام صادق علیه السلام را در چنین حالی دیدیم از شدت و آله عمل از سرمان پرید و به واسطه آن زخمدان هائل و پدید و وحشتناک و از شدت جزع قلوبمان چاک چاک گردید و پنداشتیم که آن آفتابانه مکروهی کوبنده و یا مصیبتی از مصائب روزگار است که بر وی نازل شده است. و گفتیم: ای فرزند بهترین خلائق! چشمانت گریان مباد! از چه حادثه‌ای اشکان روان و سرشک از دیدگانتان ریزان است؟ و کدام حالتی است که این مآتم را بر شما واجب کرده است؟ گوید: امام صادق علیه السلام نفس عمیق کشید که بر اثر آن درونش برآمد و هراسش افزون شد و فرمود: وای بر شما صبیح امروز در کتاب جفر می‌نگریسم و آن کتابی است که مشتمل بر علم منابا و بلایا و مصائب عظیمه و علم ما کان و ما یکون تا روز قیامت است، همان کتابی که خدای تعالی آن را به محمد و آل محمد و انما پس از او علیه السلام اختصاص داده است و در قصولی از آن می‌نگریسم، میلاد فاطمه ما و غیبتش و تأخیر کردن و طول عمرش و بلوای مؤمنان در آن زمان و پیدایش شکوک در قلوب آنها به واسطه طول غیبت و مرتد شدن آنها از دینشان و پرکندن رشته اسلام از گردنهایشان که خدای تعالی فرموده است: «وَكُلُّ إِنْسَانٍ لِرَبِّهِ زَنْقَةٌ طَائِرَةٌ فِي عُنُقِهِ» که مقصود از آن ولایت است و پس از آنکه در آن فصول

فی عَشْرَةِ^(۱) - یَقْبِی الْوِلَايَةَ - فَأَخَذْنِي الرَّقَّةُ ، وَ اسْتَوَلَتْ عَلَيَّ الْأَخْرَانُ . فَقُلْنَا : يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ كَرَمْنَا وَ قَضَلْنَا^(۲) بِإِشْرَاكِكَ إِيَّانَا فِي بَعْضِ مَا أَنْتَ تَعْلَمُهُ مِنْ عِلْمِ ذَلِكَ .
 قَالَ : إِنَّ اللَّهَ نَبَاكَ وَ تَعَالَى أَدَارُ الْغُلَامِ مِثْلَ ثَلَاثَةِ أَدَارِهَا فِي ثَلَاثَةِ مِنَ الرُّسُلِ عَلَيْهِ السَّلَامُ :
 قَدَّرَ مُوَلَّدَهُ تَقْدِيرَ مُوَلَّدِ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ . وَ قَدَّرَ غَيْبَتَهُ تَقْدِيرَ غَيْبَةِ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ . وَ قَدَّرَ
 إِنْطِئَاءَهُ تَقْدِيرَ إِنْطِئَاءِ نُوحٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ . وَ عَقَلَ قَدْرَهُ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ عُمَرُ الْقَعْبِدِ الصَّالِحِ - أَغْنَى
 الْخَيْضَرُ عَلَيْهِ السَّلَامُ - ذَلِكَ عَلَى عَمْرِهِ . فَقُلْنَا لَهُ : اكْثِفْ لَنَا يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ عَنْ وُجُوهِ هَذِهِ
 الْمَعَانِي .

فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : أَمَّا مُوَلَّدُ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ فَإِنْ فِرْعَوْنُ لَمْ رَقَّتْ عَلَى أَنْ زَوَالَ مُلْكِهِ عَلَى يَدَيْهِ
 أَسْرَ بِإِخْضَارِ الْكَهَنَةِ قَدْرَهُ عَلَى نَسَبِهِ وَ أَنَّهُ يَكُونُ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ . وَ لَمْ يَزَلْ يَأْمُرُ
 أَصْحَابَهُ بِشَقِّ طُغْيَانِ الْخَوَائِلِ مِنْ نِسَاءِ بَنِي إِسْرَائِيلَ حَتَّى قَتَلَ فِي طَلَبِهِ نِسَاءً وَ عِشْرِينَ أَلْفَ

نگریستم رفتی مرا فرا گرفت و اندوه بر من مستولی شد . گفتیم : ای فرزند رسول
 خدا ما را مشرف و گرامی بدار و در بعضی از آنچه در این باب می دانی شریک
 گردان !

فرمود : خدای تعالی در قائم ما سه خصلت جاری ساخته که آن خصلتها
 در سه تن از پیامبران نیز جاری بوده است : مولدش را چون مولد موسی و
 غیبتش را مانند غیبت عیسی و تأخیر کردنش را مانند تأخیر کردن نوح مقدر
 کرده است و بعد از آن عمر عبد صالح - یعنی خضر علیه السلام - را دلیلی بر عمر او قرار
 داده است . به آن حضرت گفتیم : ای فرزند رسول خدا ! اگر ممکن است وجوه این
 معانی را برای ما توضیح دهید .

فرمود : اما تولد موسی علیه السلام . چون فرعون واقف شد که زوال پادشاهی او به
 دست موسی است ، دستور داد که کاهنان را حاضر کنند و آنها وی را از کسب
 موسی آگاه کردند و گفتند که وی از بنی اسرائیل است و فرعون به کارگزاران
 خود دستور می داد که بشکم زنان باردار بنی اسرائیل را پاره کنند و حدود بیست
 و چند هزار نوزاد را کشت اما نتوانست به کشتن موسی علیه السلام دست یابد زیرا او در

مَوْلُودٌ. وَ تَعْتَذِرُ عَلَيْهِ الْوُصُولُ إِلَى قَتْلِ شَرَسِ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِحَيْضِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى إِثْمًا، وَ كَذَلِكَ بَشَوِ امْتِنَةٍ وَ بَشَوِ التَّعَاقُبِ مَا وَفَّقُوا عَلَى أَنْ زَوَالَ مُلْكِهِمْ وَ مُلْكِهِ الْأَعْرَاءِ^(۱) وَ الْجَبَابِرَةِ مِنْهُمْ عَلَى يَدِ الْغَانِمِ مِثْلًا نَاصِبُونَا الْقِدَاوَةَ، وَ وَضَعُوا شَيْئَهُمْ فِي قَتْلِ آلِ-الرَّسُولِ ﷺ^(۲) وَ إِهَادَةِ نَسْلِهِ طَمَعًا مِنْهُمْ فِي الْوُصُولِ إِلَى قَتْلِ الْغَانِمِ، وَ بَأَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يَكْثِفَ أَمْرَهُ لِوَاجِدٍ مِنَ الظَّالِمَةِ إِلَّا أَنْ يَمُنَّ نُورُهُ وَ تَوَكَّرَ الْمُشْرِكُونَ.

وَ أَمَّا غَيْبَةُ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ: فَإِنَّ التَّهْوَةَ وَ التَّصَارِي انْفَقَتْ عَلَى أَنَّهُ قُتِلَ، فَكَذَّبَهُمُ اللَّهُ جَلَّ ذِكْرُهُ بِقَوْلِهِ: «وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَ لَكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ»^(۳)، كَذَلِكَ غَيْبَةُ الْغَانِمِ فَإِنَّ الْأُمَّةَ سَتَتِكِرْهَا لِبَطْوِهَا، فَمِنْ قَائِلٍ يَهْدِي بِأَنَّهُ لَمْ يُولَدْ وَ قَائِلٍ يَقُولُ: إِنَّهُ مَاتَ، وَ قَائِلٍ يَكْثُرُ بِقَوْلِهِ: إِنَّ حَادِي عَشْرًا كَانَ عَقِبًا، وَ قَائِلٍ يَقُولُ: إِنَّهُ بَتَّعْدَى إِلَى ثَلَاثَةِ عَشَرَ وَ صَاعِدًا، وَ قَائِلٍ بِنَعْيِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ بِقَوْلِهِ: إِنَّ رُوحَ الْغَانِمِ يَنْطَلِقُ فِي هَبْكَلٍ غَيْرِهِ.

حفظ و محابت خدای تعالی بود و بنی امیه و بنی عباس نیز چنین اند. و فنی واقف شدند که زوال پادشاهی آنها و پادشاهی ایران و ستمگران آنها به دست قائم ماست. با ما به دشمنی در کثافت و در قتل آل رسول ﷺ و نابودی نسل او شمشیر کشیدند به طمع آنکه بر قتل قائم دسرس می پیدا کنند، اما خدای تعالی امر خود را منکشف بکی از ظلمه نمی سازد و نور خود را کامل می کند، گر چه مشرکان را ناخوش آید.

و اما غیبت عیسی علیه السلام، یهود و نصاری اتفاق کردند که او کشته شده است. اما خدای تعالی با این قول خود آنان را نکذیب فرمود: «وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَ لَكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ». و غیبت قائم نیز چنین است، زیرا ابن ائمت به واسطه طولی مدّتش آن را انکار می کند، پس گوینده ای به هذیان گوید او منولّد نشده است، و گوینده ای دیگر گویند: او مرده است، و گوینده ای دیگر این کلام کفر آمیز را گویند که یازدهمین ما ائمه عقم بوده است، و گوینده ای دیگر با این کلام از دین خارج شود که تعداد ائمه به سبزد و یا پیشتر رسیده است، و گوینده ای دیگر به

۱ - فی بعض النسخ و زوال ملوکهم و الامراء - الخ.

۲ - فی بعض النسخ «فی قتل اهل بیت رسول الله ﷺ».

وَأَمَّا إِعْطَاءُ نُوحٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَإِنَّهُ لَمَّا اسْتَنْزَلَ الْغُفْرَةَ عَلَى قَوْمِهِ مِنَ السَّمَاءِ بَعَثَ اللَّهُ غُرًّا وَجَلَّ الرُّوحَ الْأَمِينُ عَلَيْهِ يَسْتَمِعُ نَوَائِبَ، فَقَالَ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَقُولُ لَكَ: إِنَّ هَذَا رُوحٌ خَلَقْنِي وَعِبَادِي وَلَسْتُ أَبْهَمُهُمْ بِصَاعِفَةٍ مِنْ صَوَائِفِي إِلَّا بَعْدَ تَأْكِيدِ الدُّعْوَةِ وَالْإِزَامِ الْحُجَّةِ، فَعَاوِدِ الْجَهَادَ فِي الدُّعْوَةِ يَقْرِيكَ فَإِنِّي مُثَبِّتُكَ عَلَيْهِ وَأَعْرِضْ هَذِهِ الثَّوَى فَإِنَّ لَكَ فِي نَبَائِهَا وَبُلُوغِهَا وَإِذْرَاقِهَا إِذَا اقْتَرَبَ الْفَرْجُ وَالْخَلَاصُ، فَبَشِّرْ بِذَلِكَ مَنْ تَبِعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ.

فَلَمَّا تَبَيَّنَ الْأَشْجَارُ وَتَأَرَّضَتْ وَتَسَوَّغَتْ وَتَنَحَّصَتْ وَفَرَّثَتْ وَزَهَّاتُ الْفَرْثِ عَلَيْهَا بَعْدَ زَمَانٍ طَوِيلٍ اسْتَنْجَزَ مِنَ اللَّهِ شِعَانَةَ وَتَعَالَى الْعِدَّةُ، فَأَمَرَهُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَنْ يَطْرُسَ مِنْ ثَوَى بَلَدِ الْأَشْجَارِ وَبِعَاوِدِ الصُّرَّ وَالْإِخْبَادَ، وَيُؤَكِّدِ الْحُجَّةَ عَلَى قَوْمِهِ، فَأَخْبَرَ بِذَلِكَ الطُّورَ ابْنَتِ الْإِنِّي آمَنْتُ بِهِ، فَأَزِنْتُ مِنْهُمْ ثَلَاثِينَ رَجُلًا وَقَالُوا: لَوْ كَانَ مَا يَدْعُوهُ نُوحٌ

نافرمانی خدای تعالی پرداخته و گوید روح قائم در جسد دیگری سخن می گوید.

اما تأخیر کردن نوح علیه السلام چنین است که چون این خداوند برای قوم خود طلب عقوبت کرد، خدای تعالی روح الامین علیه السلام را با هفت هسته خرما به نزد وی فرستاد و به او گفت: ای پیامبر خدا! خدای تعالی به تو می گوید: اینها خلائق و بندگان من هستند و آنها را با صاعقه ای از صواعق خود نابود نمی کنم مگر پس از تأکید کردن دعوت و الزام ساختن حجت، پس بار دیگر در دعوت قومت تلاش کن که من به تو ثواب خواهم داد و این هسته ها را بکار و فرج و خلاص تو آنگاه است که آنها بروید و بزرگ شود و میوه به بار آورد و این مژده را به مؤمنان پیر و خود بده.

و چون پس از زمانی طولانی درختها روئید و پوست گرفت و دارای ساقه و شاخه شد و میوه داد و به بار نشست از خدای تعالی درخواست کرد که وعده را عملی سازد، اما خدای تعالی فرمان داد که هسته این درختها را بکار و دوباره صبر و تلاش کند و حجت را بر قومش تأکید کند و او نیز آن را به طوائفی که به او ایمان آورده بودند گزارش کرد و سیصد تن از آنان از دین برگشتند و گفتند: اگر

حقاً لما وقع في وعره ربه خلف.

ثم إن الله نيازك و تعالى لم يزل يأمره عند كل مرء بأن يقرسها مرء بعد أخرى إلى أن عرسها سبع مرات. لما زالت تلك الطوائف من المؤمنين كزئت منه طائفة بعد طائفة إلى أن عاد إلى نجف و سبعين رجلاً. فأوحى الله نيازك و تعالى عند ذلك إليه. و قال: يا نوح الآن أشقر الشئ عن الليل لتبيلك حين صرخ الحن عن تحضيه. و صنى الأئمة و الإمامان من الكبر بازديد كل من كانت طينته خبيثة. فلو أني أهلكك الكفار و أبتليت من قدي ارتد من الطوائف التي كانت أمث بك كنت صدقت و غدي الشايق للمؤمنين الذين أخلصوا التوحيد من قومك. و اغتضوا بحبل ثبوتك بأن أشغلهم في الأرض و أسكنهم ديارهم و أبدل خلقهم بالأمن يكن تحضر العبادة لي يذهاب الشك^(۱) من قلوبهم. و كيف يكون الاختلاف و الشك و يذل الخوفاً بالأمن متى لهم منع ما كنت أعلم من ضلبي يقين الذين ارتدوا و خبت طينتهم و سوء ضررهم التي كانت نتائج النفاق. و

مذمباتي نوح حق بود در وعده بروردگار خلق واقع می شد.

سیس خدای تعالی هر باز دستور می داد که همه ها را بکارد و نوح نیز هفت مرتبه آنها را کاشت و هر مرتبه طوائفی از مؤمنین از دین بر می گشتند تا آنکه هفتاد و چند نفر بیشتر باقی ماندند. آنگاه خدای تعالی وحی فرمود که ای نوح! هم اکنون صبح روشن از پس شب نار دمید و حق محض و صافی از ناخالص و کدر آن جدا شد. زیرا بد طیننان از دین بیرون رفتند و اگر من کفار را نابود می کردم و این طوائف از دین بیرون شده را باقی می گذاشتم به وعده خود درباره مؤمنانی که در توحید با اخلاص بودند و به رشته نبوت تو منسک بودند وفا نکرده بودم. زیرا من وعده کرده بودم که آنان را جانشین زمین کنم و دیشان را استوار سازم و خوفشان را مبدل به امن غایم نا با رفتن شک از قلوب آنها عبادت من خالص شود. و چگونه این جانشینی و استواری و تبدیل خوف به امن ممکن بود در حالی که ضعف یقین از دین بیرون شدگان و خبت طینت و سوء سریرت آنها - که از نتایج نفاق است - و گمراه شدن آنها را می دانستم. و اگر

شُرُوح الضَّلَالَةِ، كُلُّو أَهْمُكُمْ تَسْتَمُوا مَنِ الْمَلِكِ الَّذِي أَوْقَى الْمُؤْمِنِينَ وَقَتَ الْإِسْخْلَابِ إِذَا
أَهْلَكْتُ أَغْدَاءَهُمْ لَتَسْفُخُوا زَوَائِعَ صِفَانِهِ وَلا تَسْخَعُكَ سَرَابِرُ بِنَافِهِمْ^(۱) وَتَأْجِدُ جِبَالَ
ضَلَالَةٍ مُلَوَّبِهِمْ، وَتَكْشِفُوا إِخْوَانَهُمْ بِالْعَدَاوَةِ، وَهَارُوهُمْ عَلَى طَلَبِ الرِّئَاسَةِ، وَالتَّخَوُّدِ
بِالْأَمْرِ وَالدُّنْيَا، وَتَكُنْ يَتَكُونُ الْمُتَكَبِّرُ فِي الدُّنْيَا وَتَنْشَارُ الْأُمُورُ فِي الْمُؤْمِنِينَ مَعَ الْإِثَارَةِ -
الْبَغْيِ وَإِبْغَاعِ الْحُرُوبِ كَلَّا «فَاصْنَعِ الْمُلُوكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَعْدِنَا».

فَالْصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ، وَكَذَلِكَ الْقَائِمُ فَإِنَّهُ مَعْدُ الْإِيمَانِ غَيْبَتِهِ لِيُصْرِّحَ الْحَقُّ عَنْ غَضَبِهِ وَ
يُضْفُو الْإِيمَانَ مِنَ الْكِبَرِ بِإِزْدَادِ كُلِّ مَنْ كَانَتْ طَبَقَتُهُ حَبِيبَةً مِنَ الشَّيْبَةِ الَّذِينَ يَحْشَوْنَ
عَلَيْهِمُ التَّغَايُّ إِذَا أَحْشَوْا بِالْإِسْخْلَابِ وَالتَّكْبِيرِ وَ الْأَمْنِ الْمُكَفَّرِ فِي عَهْدِ الْقَائِمِ عَلَيْهِ السَّلَامُ
فَالْمُفْضَلُ: نَقَلْتُ، يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ فَإِنَّ [هَذِهِ] التَّوَاصِبَ نَزَعَمُ أَنْ هَذِهِ الْآيَةُ
نَزَلَتْ فِي أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرُ وَ عُمَانُ وَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ: لَا تَهْدِي اللَّهُ قُلُوبَ النَّاسِيَةِ مَنِ
كَانَ الدُّنْيَا الَّذِي أَوْتَضَاءَ اللَّهُ وَ رُسُولُهُ مَتَمَكَّنًا بِالنِّبَارِ الْأَمْنِ^(۲) فِي الْأَمْنِ، وَ ذَهَابَ -

را تاحه سلطنت مؤمنان را آن هنگام که ایشان را جانشین زمین ساختند و بر تخت
سلطنت نشاندند و دشمنان را تا بوی می سازد استقامت می کردند، باطن تفاقشان
را مستحکم کرده و دشمنی با برادرانشان را آشکار می کردند و در طلب ریاست و
فرماندهی با آنها می جنگیدند و با وجود فتنه انگیزی و جنگ و نزاع بین ایشان
چگونه تکبیر و استواری در دین و إعلاء امر مؤمنین ممکن خواهد بود. خبر چنین
نبست «فَاصْنَعِ الْمُلُوكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَعْدِنَا».

امام صادق علیه السلام فرمود: قائم علیه السلام نیز چنین است زیرا ایام غیبت او طولانی
می شود تا حق محض و ایمان صافی از کدر آن مشخص شود و هر کسی که از
شعبان طینت ناپاکی دارد از دین بیرون رود، کسانی که ممکن است چون
استخلاف و تکبیر و امنیت منتشره در عهد قائم علیه السلام را احساس کنند تفاق ورزند،
مفضل گوید: گفتم ای فرزند رسول خدا! این نواصیب می پندارند که این آیه
(یعنی آیه ۵۵ سوره نور) در شأن ابوبکر و عمر و عثمان و علی علیه السلام نازل شده
است. فرمود: خداوند قلوب نواصیب را هدایت نمی کند، چه زمانی دینی که خدا و

الْحَزَفِ مِنْ قُلُوبِهَا. وَ ارْتِفَاعِ الشَّكِّ مِنْ صُدُورِهَا فِي عَهْدِ وَاحِدٍ مِنْ هَؤُلَاءِ. وَ فِي عَهْدِ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَعَ ارْتِدَادِ الْمُسْلِمِينَ وَ الْبَغْيِ الَّذِي تَنَوَّرَ فِي أَلْيَامِهِمْ. وَ الْحَزَفِ الَّتِي كَانَتْ تَنْسَبُ بَيْنَ الْكُفَّارِ وَ بَيْنَهُمْ. ثُمَّ تَلَا الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «حَقٌّ إِذَا اسْتَيْأَسَ الرُّسُلُ وَ ظَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ كَذَّبُوا جَاءَهُمْ نَصْرُنَا» (۱).

وَ أَمَّا الْعَبْدُ الصَّالِحُ - أَعْيُ الْخِصْرَ عَلَيْهِ السَّلَامُ - فَإِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى مَا طَوَّلَ عُمرَهُ لِنُبُوِّهِ قَدَرَهَا لَهُ. وَ لَا يَكْتَابُ يُزَكِّهِ عَلَيْهِ. وَ لَا بِشَرْعَةٍ يَنْسَخُ بِهَا شَرْعَةً مِنْ كَانَ قَبْلَهُ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ. وَ لَا لِإِمَامَةٍ يُلْزَمُ عِبَادَةُ الْاِئْتِدَاءِ بِهَا. وَ لَا لِطَاعَةِ يَفْرُضُهَا لَهُ. بَلَى إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى لَمَّا كَانَ فِي سَابِقِ عَلَيْهِ أَنْ يَمُدَّ مِنْ عُمرِ الدَّائِمِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي أَتَمِّ عَجَبِهِ مَا يَمُدُّ. وَ عِلْمٌ مَا يَكُونُ مِنْ إِنْكَارِ عِبَادِهِ بِقَدَارِ ذَلِكَ الْغُفْرِ فِي الطُّولِ. طَوَّلَ عُمرَ الْعَبْدِ الصَّالِحِ فِي غَيْرِ سَبَبٍ يُوجِبُ ذَلِكَ إِلَّا لِغَلَةِ الْاسْتِدْلَالِ بِهِ عَلَى عُمرِ الدَّائِمِ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ لِنَبْطَحِ بِذَلِكَ حُجَّةً -

رسولش از آن خشنود بوده اند ممکن و استوار و برقرار بوده و امنت در میان امت منتشر و خوف از فلولشان رخت بر بسته و شک از سینه های آنها مرفع شده است؟ آیا در عهد آن خلفای سه گانه؟ یا در عهد علی علیه السلام که مسلمان مژگند شدند و فتنه هایی بر پا شد و جنگهایی بین مسلمان و کفار به وقوع پیوست؟ سپس امام صادق علیه السلام این آیه را تلاوت فرمودند: «حَقٌّ إِذَا اسْتَيْأَسَ الرُّسُلُ وَ ظَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ كَذَّبُوا جَاءَهُمْ نَصْرُنَا».

و اما عید صالح - یعنی خضر - هدای تعالی عمر او را طولانی ساخته است. ولی نه بخاطر نبوتی که برای وی تقدیر کرده است و یا کتابی که بر وی فرو فرستد و یا شریعتی که به واسطه آن شرایع انبیاء پیشین را نسخ کند و یا امامی که بر بندگانش اقتداء به آن لازم باشد و یا طاعتی که انجام دادن آن بروی واجب باشد (که حضرت خضر پیامبر و یا امام نبوده است) بلکه چون در علم خداوند گذشته بود که عمر قائم علیه السلام در دوران غیبتش طولانی خواهد شد. تا بجایی که بندگانش آنرا به واسطه طولانی بودنش انکار کنند. عمر بنده صالح خود را طولانی کرد تا از طول عمر او به طول عمر قائم علیه السلام استدلال شود و حُجَّتْ

المعاینین إِنْ لَّا يَكُونُ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ.

۵۴ - حَدَّثَنَا الْمُطَّلِبُ بْنُ جَعْفَرٍ بْنُ الْمُطَّلِبِ الْغَلَوِيُّ السَّمَرْقَنْدِيُّ - رحمته الله - قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ بْنُ مُشْعُوذٍ وَحُمَيْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ نَعِيمٍ السَّمَرْقَنْدِيُّ جَمِيعاً عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُشْعُوذٍ الْقَنَاطِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ شَجَاعٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْسٍ عَنْ يُونُسَ ابْنِ عُبَيْدِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي حَمْرَةَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ رحمته الله قَالَ: قَالَ الصَّادِقُ عليه السلام حَقَّقْتُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عليه السلام فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْساً إِيمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْرًا» ^(۱) يَتَّبِعُ خُرُوجَ الْفَاتِمِ الْمُنْتَظَرِ بِئَاءَ ثُمَّ قَالَ عليه السلام: يَا أَبَا بَصِيرٍ طُوبَى لِمَنْ لَبَّاهُ الْمُنْتَظَرِينَ بِظُهُورِهِ فِي غَيْبَتِهِ وَالْمُطِيعِينَ لَهُ فِي ظُهُورِهِ. أَوَّلِيكَ أَوْلَاءُ اللَّهِ الَّذِينَ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ.

۵۵ - حَدَّثَنَا الْمُطَّلِبُ بْنُ جَعْفَرٍ بْنُ الْمُطَّلِبِ الْغَلَوِيُّ السَّمَرْقَنْدِيُّ - رحمته الله - قَالَ: حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُشْعُوذٍ عَنْ أَبِيهِ مُحَمَّدِ بْنِ مُشْعُوذٍ الْقَنَاطِيِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ الْغَزَاكِيِّ بْنِ عَلِيِّ بْنِ ابْنِ الْفَوَكِيِّ عَنْ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ نَصَّالٍ عَنْ مَرْوَانَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ رحمته الله قَالَ: قَالَ الصَّادِقُ عليه السلام جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ رحمته الله طُوبَى لِمَنْ مَشَكَ بِأَمْرِنَا فِي غَيْبَةِ قَائِمِنَا فَلَمْ يَرْجُ قَائِمَهُ بَعْدَ إِهْدَائِهِ. فُلْتُ لَهُ: حُجِّلْتُ بِدَاوُدَ مَا طُوبَى لَكَ قَالَ: شَجَرَةٌ فِي الْجَنَّةِ

معاندان منتفع گردد و برای مردم علیه خداوند حجتی نباشد.

۵۶ - أَبُو بَصِيرٍ از امام صادق علیه روایت کند که در تفسیر این قول خدای تعالی: «يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْساً إِيمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْرًا» فرمود: یعنی خروج قائم منتظر ماه سپس فرمود: ای ابابصیر! خوشایمال شیعیان فایم ماه کسانی که در غیبتش منتظر ظهور او هستند و در حالی ظهورش نیز فرمانبردار او بنده آنان اولیای خدا هستند که نه خوفی بر آنهاست و نه اندوهگین می شوند.

۵۷ - أَبُو بَصِيرٍ از امام صادق علیه روایت کند که فرمود: خوشایمال کسی که در غیبت فایم ماه به امر ما مشک جوید و فلش پس از هدایت منحرف نشود. گفتیم: فدای شما شوم طوبی چیست؟ فرمود: درختی در بهشت است که ریشه آن

أَصْلُهَا فِي دَارِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ لَيْسَ مِنْ مَوْمِنٍ إِلَّا وَ فِي دَارِهِ غُصْنٌ مِنْ أَلْغَصَانِهَا. وَ ذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «طُوبَى لِمَنْ وَ خَشِنُ مَنَاقِبٍ» (۱).

۵۶ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عِشْرَانَ الدُّثَّاقِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْكُوفِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عِشْرَانَ الشَّحْمِيُّ، عَنْ غَمَةِ الْحُسَيْنِيِّ بْنِ بَرِيدٍ التُّوْقَلِيِّ، عَنْ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي حَزْمَةَ، عَنْ أَبِي نَصِيرٍ قَالَ: قُلْتُ لِلضَّادِيِّ جُفَّيْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ «يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ إِنِّي سَمِعْتُ مِنْ أَبِيكَ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ: يَكُونُ بَعْدَ الْعَالَمِ اثْنَا عَشَرَ مَهْدِيًّا، فَقَالَ: إِنَّمَا قَالَ: اثْنَا عَشَرَ مَهْدِيًّا، وَ لَمْ يَقُلْ: اثْنَا عَشَرَ إِمَامًا، وَلَكِنَّهُمْ قَوْمٌ مِنْ شَيْبَتِنَا يَدْعُونَ النَّاسَ إِلَى مَوَالِهِتِنَا وَ مَغْرَقَةِ خَلْقِنَا».

۵۷ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عِشْرَانَ الدُّثَّاقِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ - قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَزَةُ بْنُ - الْغَابِجِ الْغُلَوِيِّ الْعَبَّاسِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا جُفَّيْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ مَالِكٍ الْكُوفِيُّ الْفَرَّازِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِيِّ بْنِ زَيْدِ الرَّبَاطِيِّ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ زَيْدِ الْأَزْدِيِّ، عَنْ الْمُفَضَّلِ بْنِ - عَمْرٍ، عَنْ الضَّادِيِّ جُفَّيْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَ إِذِ ابْتَلَى إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ» (۲) مَا هِيَ الْكَلِمَاتُ؟ قَالَ: هِيَ الْكَلِمَاتُ الَّتِي نَلَقَّاهَا آدَمُ مِنْ رَبِّهِ

در سرای علی بن ابی طالب علیه السلام است و هیچ مؤمنی نیست جز آنکه شاخه‌ای از شاخه‌های آن درخت در سرای اوست و آن همان قول خدای تعالی است که فرمود: «طُوبَى لِمَنْ وَ خَشِنُ مَنَاقِبٍ».

۵۶ - ابوبصیر گوید: به امام صادق علیه السلام گفتم: ای فرزند رسول خدا! من از پدر شما شنیدم که می‌فرمود: پس از قائم دوازده مهدی خواهد بود، امام صادق علیه السلام فرمود: دوازده مهدی گفته است به دوازده امام آنها قومی از شیعیان ما هستند که مردم را به موالات و معرفت حق ما می‌خوانند.

۵۷ - مفصل بن عمر گوید: از امام صادق علیه السلام از ابن قول خدای سبحان پرسش کردم «وَ إِذِ ابْتَلَى إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ». که این چه کلماتی است؟ فرمود: همان کلماتی است که آدم آن را از پروردگارش دریافت کرد و بر زبان جاری نمود و خداوند توبه‌اش را پذیرفت و آن این کلمات است که گفت: «أَسْأَلُكَ بِحَقِّ

فَتَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَهُوَ أَتَمُّ قَالَ: «أَسَأَلْتُكَ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَعَلِيٍّ وَفَاطِمَةَ وَالْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ إِلَّا تَبَيَّنَ عَلَيَّ؟» فَتَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ الثَّوَابُ الرَّحِيمُ. فَقُلْتُ لَهُ: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ فَمَا يَتَّبِعِي عَزُوجُ بَنِي إِسْرَءِيلَ؟ «فَأَتَمُّهُمْ»؟ قَالَ: يَتَّبِعِي فَأَتَمُّهُمْ إِلَى الْعَالَمِ أَنْفِي عَشْرَ إِمَامَاتٍ يَتَّبَعُهُ مِنْ وَلَدِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ.

فَالْمُفَضَّلُ: قُلْتُ: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ فَأَخْبِرْنِي عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ: «وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فِي عَقِبِهِ» (۳۲) قَالَ: يَتَّبِعِي بِذَلِكَ الْإِمَامَةَ. جَعَلَهَا اللَّهُ نَعَالِي فِي عَقِبِ الْحُسَيْنِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. قَالَ: قُلْتُ لَهُ: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ فَكَيْفَ صَارَتْ الْإِمَامَةُ فِي وَلَدِ الْحُسَيْنِ دُونَ وَلَدِ الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ؟ وَهَذَا جَمِيعًا وَلَدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَبَشَطَاءُ وَشَبَدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ؟ فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِنْ مُوسَى وَهَارُونَ كَانَا نَبِيَّيْنِ مُرْسَلَيْنِ وَأَحْمَدَيْنِ فَجَعَلَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ النَّبِيَّةَ فِي صَلَافِ هَارُونَ دُونَ صَلَافِ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ. وَلَمْ يَكُنْ لِأَحَدٍ أَنْ يَقُولَ: لِمَ جَعَلَ اللَّهُ ذَلِكَ. وَإِنَّ الْإِمَامَةَ جِلَافَةَ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ فِي الْأَرْضِ وَلَيْسَ لِأَحَدٍ أَنْ يَقُولَ: لِمَ جَعَلَ اللَّهُ فِي

مُحَمَّدٍ وَعَلِيٍّ وَفَاطِمَةَ وَالْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ إِلَّا تَبَيَّنَ عَلَيَّ». و خداوند توبه او را پذیرفت که او نواب و رحیم است. گفتم: ای فرزند رسول خدا! منظور خدای تعالی از جمله «فَأَتَمُّهُمْ» چه بوده است؟ فرمود: یعنی آنکه دوازده گانه را به قائم تمام می‌کند که نه امام آنها از فرزندان حسین علیه السلام خواهند بود.

مفضل گوید: گفتم: ای فرزند رسول خدا! مرا از معنی این کلام الهی که می‌فرماید: «وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فِي عَقِبِهِ» آگاه کنید: فرمود مقصود از آن امامت است که خدای تعالی آن را تا روز قیامت دو دنباله حسین علیه السلام قرار داد. گوید: گفتم ای فرزند رسول خدا! چرا امامت اختصاص به فرزندان حسین علیه السلام یافت نه فرزندان حسن علیه السلام. در حالی که آنها هر دو فرزندان رسول خدا و دو سبط او و سید جوانان بهشت هستند؟ فرمود: موسی و هارون دو پیامبر مرسل و دو برادر بودند و خدای تعالی پیامبری را در سلاله هارون قرار داد نه در سلاله موسی. هیچیک از آن دو پیامبر را نسزد که بگوید: چرا خداوند چنین کرده است؟ و امامت مأموریت از سوی حق تعالی در زمین است و هیچکس را نسزد که

صَلَّبَ الْحُسَيْنَ دُونَ صَلْبِ الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ . لِأَنَّ اللَّهَ نَبَّأَهُ وَنَعَالَى هُوَ الْحَكِيمُ فِي أَعْمَالِهِ لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ .

﴿ باب ۳۴ ﴾

• (ما رَوَى عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ) •

• (فِي النَّصِّ عَلَى الْقَائِمِ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَغَيْبِهِ . وَأَنَّهُ الثَّانِي عَشَرَ مِنْ الْأَيَّامِ) •

۱ - حَدَّثَنَا أَبِي : وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَا : حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ عِيسَى بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ جَعْفَرٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ جَعْفَرٍ ، عَنْ أَخِيهِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ ، قَالَ : إِذَا كُنْتَ الْخَامِسَ مِنْ وَلَدِ الشَّامِ فَقَالَ اللَّهُ فِي أَذْيَانِكُمْ لَا يُزِيلُكُمْ أَحَدٌ عَنْهَا ، يَا بَنِي إِيمَانٍ لَا بُدَّ لِصَاحِبِ هَذَا الْأَمْرِ مِنْ غَيْبَةٍ حَقٌّ يَزْجِعُ عَنْ هَذَا الْأَمْرِ مَنْ كَانَ يَقُولُ بِهِ ، إِنَّمَا مِنْ بَحْتَةٍ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ لَعَنَتْهَا بِهَا خَلْقُهُ ، وَ لَوْ عَلِمَ أَبَاؤُكُمْ وَ أَحْدَادُكُمْ بِهَذَا أَصَحَّ مِنْ هَذَا لَا تُبْقَوُ ، فَقُلْتُ : يَا سَيِّدِي زَمَا - الْخَامِسَ مِنْ وَلَدِ الشَّامِ ؟ فَقَالَ : يَا بَنِي عَمَلِكُمْ تَضَعُ عَنْ ذَلِكَ ، وَ أَخْلَاكُمْ تَضِيئُ

بگویند: چرا آنرا در سلاله حسین قرار داده است؟ به حسن، زیرا خدای تعالی در جمیع افعالش حکیم است از کردارش پرسش نشود اما از افعال آنها پرسش شود.

باب ۳۴

روایات امام موسی کاظم علیه السلام

درباره قائم علیه السلام و غیبت او

۱ - علی بن جعفر از برادر خود امام کاظم علیه السلام روایت کند که فرمود: چون پنجمین امام از فرزندان امام هفتمین غایب شود الله الله در دینتان مراقب باشید کسی آن را از شما زایل نسازد، ای فرزندان من! بناچار صاحب الامر غیبی دارد تا به غایبی که معنقدان به این امر از آن بازگردند، این بختی است که خدای تعالی خلقتش را به واسطه آن بیازماید و اگر پدران و اجداد شما دینی بهتر از این می شناختند از آن پیروی می کردند. گفتم: ای آقای من! پنجمین از فرزندان هفتمین کیست؟ فرمود: ای فرزندان من! عقلهای شما از درک آن ناتوان است و

عَنْ حَمَلِهِ، وَلَكِنْ إِنْ تَعَيَّشُوا قَسُوفٌ تُدْرِكُونَهُ».

۲- حَدَّثَنَا أَبِي - علیه السلام - قَالَ: حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُوسَى الْمُشَاطِ، عَنْ الْعَبَّاسِ بْنِ عَامِرٍ الْقَصْبَانِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ مُوسَى بْنَ جَعْفَرٍ علیه السلام يَقُولُ: صَاحِبُ هَذَا الْأَمْرِ مَنْ يَقُولُ الثَّانِي: لَمْ يُولَدْ بَعْدُ».

۳- حَدَّثَنَا أَبِي - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عِيْسَى، عَنْ مُوسَى بْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ شُعْبَةَ بْنِ زُهَبٍ النَّجَلِيِّ، وَابْنِ قَتَادَةَ عَلِيُّ ابْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَفْصٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ خَنْغَرٍ، عَنْ أَحِبِّهِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ علیه السلام «فَالْتَمَسْتُ مَا تَأْوِيلَ قَوْلِي اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: «قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْنَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِهِمْ مِنْ عَيْنٍ» فَقَالَ: إِذَا قَدَرْتُمْ إِمَامَكُمْ فَلَمْ تَزَوْهُ قَالُوا تَصْنَعُونَ».

۴- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ زِيَادٍ عَنْ جَعْفَرِ الْهَمْدَانِيِّ - علیه السلام - قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ هَاشِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَالِدٍ الْقُرْبِيِّ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حُشَابٍ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ كَثِيرٍ الرَّقِّي «فَالْتَمَسْتُ أَبَا الْحَسَنِ مُوسَى بْنَ جَعْفَرٍ علیه السلام عَنْ صَاحِبِ هَذَا الْأَمْرِ، قَالَ: هُوَ الطَّرِيدُ الْوَحِيدُ الْقَرِيبُ الْغَائِبُ عَنْ أَهْلِهِ، الْمَوْجُودُ بِأَبِيهِ علیه السلام».

۵- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ زِيَادٍ عَنْ جَعْفَرِ الْهَمْدَانِيِّ - علیه السلام - قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ

خردهای شما تاب تحمل آن را ندارد ولیکن اگر بمانید او را درک خواهید کرد.

۲- عَبَّاس بن عامر قصبانی گوید: از امام موسی کاظم علیه السلام شنیدم که می فرمود: صاحب این امر کسی است که مردم می گویند هنوز متولد نشده است.

۳- علی بن جعفر گوید: به برادرم امام کاظم علیه السلام گفتم: تأویل این کلام الهی چیست: «قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْنَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِهِمْ مِنْ عَيْنٍ» فرمود: چون امانتان مفقود گردد و او را نبینید چه خواهید کرد؟

۴- داود بن کثیر زرقی گوید: از امام کاظم علیه السلام پرسیدم صاحب الامر کیست؟ فرمود: او مطرود و بگانه و غریب و غائب از خاندان خود و خونخواه پدرش می باشد.

۵- یونس بن عبد الرحمن گوید: بر موسی بن جعفر وارد شدم و گفتم: ای

هائیم، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ صَالِحِ بْنِ الْمُثَنِّيِّ، عَنْ بُرَيْدِ بْنِ شُعْبَةَ الْوُحَنِيِّ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عليه السلام فَقُلْتُ لَهُ: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ أَتَيْتَ الْغَائِمَ بِالْحَقِّ؟ فَقَالَ: أَنَا الْغَائِمُ بِالْحَقِّ وَلَكِنَّ الْغَائِمَ الَّذِي يُظَاهِرُ الْأَرْضَ مِنْ أَهْدَاءِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَبَهْلُهَا غَدَلًا نَحْنُ مُبَلِّثُ جُورًا وَظُلْمًا هُوَ الْحَائِصُ مِنْ وَلَدِي، لَهُ غَبْنَةٌ يُطَوِّلُ أَهْلُهَا خَوْفًا عَلَى نَفْسِهِ، يَزِيدُ فِيهَا أَقْوَامًا وَيَنْقُصُ فِيهَا آخَرُونَ.

ثُمَّ قَالَ عليه السلام: طَوْبِي يَسْبِغُنَا التَّبَسُّكُ بِحَبْلِنَا فِي غَبْنَةِ لَائِمِنَا، الثَّائِبِينَ عَلَى مَوَالِينَا وَالْبَرَاءَةَ مِنْ أَهْدَائِنَا، أَوْلَيْتُ مَنَا وَنَحْنُ مِنْهُمْ، فَذَرُّوا بِنَا أَيْمَةً، وَرَضِينَا بِهِمْ شِعَةً، فَطَوْبِي لَهُمْ، ثُمَّ طَوْبِي لَهُمْ، وَهُمْ وَافِقُوا مَعَنَا فِي دَرَجَاتِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

فَالْتَمَسْتُ هَذَا الْكِتَابَ عليه السلام - أَخَذَ الْبَلْبُلُ الَّذِي مِنْ أَجْلِهَا وَقَعَتِ الْغَبْنَةُ الْخُوفَ كَمَا ذَكَرَ فِي هَذَا الْحَدِيثِ، وَفَدَّ كَانَ مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ عليه السلام فِي ظُهُورِهِ كَاتِبًا لِأَمْرِهِ وَ

فرزند رسول خدا! آیا شما قائم به حق هستید؟ فرمود: من قائم به حق هستم ولیکن قائمی که زمین و آسمان و کائنات را در گزند سازد و آن را از عدل و داد آکنده سازد همچنانکه بر از ظلم و جور شده باشد او پنجمین از فرزندان من است و او را غیبی طولانی است زیرا بر نفس خود می هراسد و افوامی در آن غیبت مرتد شده و افوامی دیگر در آن ثابت قدم خواهد بود.

سپس فرمود: خوشا بر احوال شیعیان ما که در غیبت قائم ما به رشنه ما متمسک هستند و بر دوسنی ما و بهزاری از دشمنان ما ثابت قدم هستند، آنها از ما و ما از آنهایم، آنها ما را به امامت و ما نیز آنان را به عنوان شیعیان پذیرفته ایم پس خوشا بر احوال آنها و خوشا بر احوال آنها بخدا سوگند آنان در روز قیامت هم درجه ما هستند.

مؤلف این کتاب عليه السلام - گوید: «یکی از علتهایی که بخاطر آن غیبت واقع گردیده - چنانکه در این حدیث ذکر شده - خوف است و خود موسی بن جعفر عليه السلام در دوران ظهورشان امر امامت خود را پنهان می کردند و شیعیان

كَانَ سَيِّئُهُ لَا تَحْتَلِفُ إِلَيْهِ وَلَا تَجْتَرِئُونَ^(۱) عَلَى الْإِسْمَاءِ خُرَفَاءَ مِنْ طَائِفَةِ زَعَائِهِ، حَتَّى لَوْ
 هِشَامُ بْنُ الْحَكَمِ لَمَا سَبَّلَ فِي بَجَلِيسَ بَحْبُحَى بْنِ خَالِدٍ عَنِ الدَّلَالَةِ عَلَى الْإِمَامِ أَتَعَبَرُ بِهَا فَلَمَّا
 قِيلَ لَهُ: «مَنْ هَذَا الْمَوْصُوفُ؟» قَالَ: صَاحِبُ الْقَصْرِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ هَارُونَ الرَّشِيدُ، وَ
 كَانَ هُوَ خَلْفَ الشَّعْرِ قَدْ سَمِعَ كَلَامَهُ، فَقَالَ: أَعْطَانَا وَآفَهُ مِنْ جِرَابِ الثُّرُوزِ، فَلَمَّا عَلِمَ
 هِشَامُ أَنَّهُ قَدْ أَتَى هَرَبَ وَطَلَبَ فَلَمْ يَقْدِرْ عَلَيْهِ وَخَرَجَ إِلَى الْكُوفَةِ زَمَاتٍ بِهَا عِنْدَ بَعْضِ
 الشُّبُعَةِ، فَلَمْ يَكُنْ الطَّلَبُ عَنْهُ حَتَّى وَجِعَ مَجْبَأً بِالْكَنَاسَةِ وَكُنِيتَ رُفْعَةً وَوَضِعَتْ مَقْعُهُ:
 «هَذَا هِشَامُ بْنُ الْحَكَمِ الَّذِي يُطَلِّبُهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ» حَتَّى نَظَرَ إِلَيْهِ الْقَاصِي وَالْعُدُولُ وَ
 صَاحِبُ الْكُوفَةِ وَالْعَابِلُ، فَعَبِثُوا كَفَّ الطَّائِفَةَ عَنِ الطَّلَبِ عَنْهُ^(۲)

بخاطر خوف از سرکش زمانه یعنی هارون الرشید به نرد امام رفت و آمد
 نمی کردند و به او اشاره نمی نمودند تا به جایی که چون در مجلس بحی بن خالد از
 هشام بن حکم راجع به دلائل امامیه پرسش شد او به آنها پاسخ گفت و چون
 گفتند کسی که دارای این صفات است کیست؟ گفت: صاحب این کاخ
 امیرالمؤمنین هارون الرشید، و هارون از پشت پرده کلامش را شنید و گفت: بخدا
 سرگند (او ما را گرفته و) از انبان نوره به ما عطا کرده است. و چون هشام شنید
 که او آمده است گریخت و در طلب او شدید اما (هارون) به او دسترسی پیدا
 نکرد، و او به کوفه رفت و نزد یکی از شیعیان بود تا آنکه درگذشت و از تعقیب
 او دست برداشت تا آنکه حنازه او را در خرابه کوفه گذاشتند و نامه ای نوشتند
 که این هشام بن حکم است که امیرالمؤمنین در تعقیب او بود تا آنکه قاضی و معین
 و عدول و کارگزارش او را شناسایی کردند، آنگاه آن سرکش زمانه از تعقیب او
 دست برداشت.

۱- فی بعض النسخ «لا تجترئون»

۲- فی بعض النسخ «كف الطلابة عنه»

« (ذَكَرَ كَلَامَ هِشَامِ بْنِ الْحَكَمِ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - فِي هَذَا) »

« (الْمَجْلِسِ وَ مَا آتَى إِلَيْهِ أَمْرُهُ) »

خَدَقْنَا أَحْمَدُ بْنُ زَيْدٍ الْحَسَنِيُّ، وَ الْحُسَيْنِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ نَائِنَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا -
فَالَا . خَدَقْنَا عَلِيَّ بْنَ إِبْرَاهِيمَ بْنِ هَاشِمٍ . عَنْ أَبِيهِ . عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عُمَيْرٍ قَالَ : أَخْبَرَنِي عَلِيُّ
الْأَسْوَارِيُّ قَالَ : كَانَ لِيَحْيَى بْنُ خَالِدٍ يَجْلِسُ فِي دَارِهِ يَحْضَرُهُ الْمُنْكَلَّمُونَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ وَ
يَلِدُهُ يَوْمَ الْأَحَدِ . فَيَسْأَلُظُرُونَ فِي أَدْيَانِهِمْ . يَخْتَلِفُ نَعْتُهُمْ عَلَى بَعْضٍ . فَيَتْلَقُ ذَلِكَ الرَّشِيدُ .
فَقَالَ لِيَحْيَى بْنُ خَالِدٍ : يَا عَبَّاسِيُّ مَا هَذَا الْمَجْلِسُ الَّذِي يَتْلَقُ فِي مَنْزِلِكَ يَحْضَرُهُ
الْمُنْكَلَّمُونَ ؟ قَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ مَا شَيْءٌ بِنَا رَفَعَنِي بِهِ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ وَ تَلَقَّ بِهِ مِنْ -
الْكَرَامَةِ وَ الرَّفْعَةِ أَحْسَنَ مَوْقِعًا عِنْدِي مِنْ هَذَا الْمَجْلِسِ . فَإِنَّهُ يَحْضَرُهُ كُلُّ قَوْمٍ مَعَ
اِخْتِلَافِ مَذَاهِبِهِمْ . فَيَخْتَلِفُ نَعْتُهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَ يُعْرَفُ الْحَقُّ مِنْهُمْ . وَ يَنْبَغِي لَنَا قِسَادُ كُلِّ
مَذْهَبٍ مِنْ مَذَاهِبِهِمْ .

فَقَالَ لَهُ الرَّشِيدُ : أَنَا أَجِبُ أَنَّ أَحْضَرُ هَذَا الْقَبِيلَ وَ أَسْمِعُ كَلَامَهُمْ عَلَى أَنْ لَا يَغْلَبُوا

بیان سخنان هشام بن حکم علی

در این مجلس و سرانجام او

علی اسواری گوید: یحیی بن خالد روزهای شنبه در سرای خود مجلسی
داشت و متکلمان از هر فرقه و مذهب آنجا گرد می آمدند و درباره ادیان و
مذاهب خود با یکدیگر مناظره و احتجاج می کردند و بخر آن به هارون الرشید
رسید و به یحیی بن خالد گفت: ای عباسی! این انجمنی که خبرش به من رسیده و
در منزل تو تشکیل می شود و متکلمان در آن حضور می یابند چیست؟ گفت: ای
امیرالمؤمنین! هیچ ترفیعی که امیرالمؤمنین به من مرحمت کرده اند و هیچ کرامت و
رفعتی که دارا هستم برای من نیکوتر از این مجلس نیست. زیرا هر گروهی با
وجود اختلاف مذاهبشان در آن حاضر می شوند و با یکدیگر احتجاج می کنند
و حق آنها شناخته می شود و هساد هر یک از مذاهب باطله نمودار می گردد.
هارون گفت: دوست دارم در این مجلس حاضر شوم و سخنان آنها را بشنوم

مَحْضُورِي فَيُخْتَبَرُ وَيُؤْتَى بِمَذَاهِبِهِمْ. قَالَ: ذَلِكَ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ مَنَى شَاءَ.
قَالَ: فَضَعُ بِذَلِكَ عَلَى زَأْسِي أَنْ لَا تُغْلِبَنَّهُمْ بِمَحْضُورِي، قَتَلْتُ [اذْلِك] وَبَلَغَ الْخَبْرَ الْمُعْزِلَةَ.
فَنَشَأُوا وَابْتَهَمُوا وَعَزَمُوا عَلَى أَنْ لَا يُكَلِّمُوا هِشَامًا إِلَّا فِي الْإِمَامَةِ لِيُعْلِمَهُمْ بِمَذْهَبِ الرَّشِيدِ
وَإِنْكَارِهِمْ عَلَى مَنْ قَالَ بِالْإِمَامَةِ. قَالَ: فَخَضَرُوا، وَخَضَرَ هِشَامٌ، وَخَضَرَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ
بَزْدٍ الْإِبَاضِيُّ وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِي النَّاسِ يَهْتَمُّ بِهَذَا الْحُكْمِ. وَكَانَ يُنَادِي فِي الْحَاوِزِ^(۱)،
قَلَمًا دَخَلَ هِشَامٌ سَلَّمَ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بَزْدٍ مِنْ بَنِيهِمْ، فَقَالَ بَحْسِي بْنُ خَالِدٍ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ
بَزْدٍ: يَا عَبْدَ اللَّهِ كَلِّمْ هِشَامًا هَذَا اخْتَلَفَ فِيهِ مِنَ الْإِمَامَةِ.

فَقَالَ هِشَامٌ: أَتَيْتُكَ تَوَزِيرُ نَفْسٍ لَمْ عَلَيْنَا خَوَابٌ وَلَا مَسْأَلَةٌ، إِنْ هَؤُلَاءِ قَوْمٌ كَانُوا
مُحْتَسِبِينَ مَعَنَا عَلَى إِمَامَةِ رَجُلٍ، ثُمَّ مَارَقُونَا بِلَا عِلْمٍ وَلَا مَعْرِفَةٍ، فَلَا حِينَ كَانُوا مَعَنَا غَرَقُوا
الْحَقَّ، وَلَا حِينَ مَارَقُونَا عَلِمُوا عَلَى مَا مَارَقُونَا، فَلَيْسَ لَمْ عَلَيْنَا مَسْأَلَةٌ وَلَا خَوَابٌ.

مشروط بر آنکه از حضور من آنگاه بشنود و از من نترسند و مذاهب خود را
اظهار کنند. گفت: اخبار با امیرالمؤمنین است هر وقت اراده فرماید در خدمت
گفت: دست را بر سرم بگذارد و عهد کند که مرا محضور من مطلع نشوند و او
نیز چنین کرد، بعد از آن، ابن خیر به معرله رسید و میان خود مشورت کردند و
تصمیم گرفتند در آن مجلس با هشام در باب امامت گفتگو کند چون مذهب
هارون و مخالفت او را با امامیه می دانستند، راوی گوید: آنها به مجلس درآمدند و
هشام نیز حاضر شد و عبدالله بن بزید یاحی که سرسخت ترین مردم نسبت به
هشام بن حکم و طرف گفتگوی او بود حضور داشت و چون هشام وارد شد بر
عبدالله بن بزید سلام گفت. بحی بن خالد به عبدالله بن بزید گفت: ای عبدالله! با
هشام در موضوع امامت که مورد اختلاف شماست گفتگو کن.

هشام گفت: ای وزیر! آنها پرسشی از ما و پاسخی برای ما ندارند، زیرا آنان
گروهی هستند که با ما در امامت مردی اتفاق داشتند و بدون علم و معرفت از ما
جدا شدند، نه آنگاه که با ما بودند حق را شناختند و نه آنگاه که از ما جدا شدند
دانستند که برای چه جدا شدند؟ پس از ما سؤالی ندارد و پاسخی هم برای ما

فَقَالَ بُنَانٌ^(۱) - وَكَانَ مِنَ الْخَزَرَجِيَّةِ - : أَنَا أَشَأُ لَكَ يَا هِشَامُ، أَخْبِرْنِي عَنْ أَصْحَابِ عَلِيٍّ يَوْمَ حَكَمُوا الْمُحَكَّمِينَ أَكَانُوا مُؤْمِنِينَ أَمْ كَافِرِينَ؟ قَالَ هِشَامُ: كَانُوا ثَلَاثَةَ أَصْنَافٍ: صِنْفٌ مُؤْمِنُونَ، وَصِنْفٌ مُشْرِكُونَ، وَصِنْفٌ ضَلَالٌ.

فَأَمَّا الْمُؤْمِنُونَ فَمَنْ قَالَ بِمِثْلِ قَوْلِي: إِنَّ غَلْبَةَ عَلِيٍّ عَلَيْهِ إِمَامٌ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، وَشِعَاوِيَّةٌ لَا يَضْلَعُ لَهَا، فَأَمْسُوا بِهَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَأَقْرَبَاهُ وَ أَمَّا الْمُشْرِكُونَ فَقَوْمٌ قَالُوا: عَلِيٌّ إِمَامٌ، وَشِعَاوِيَّةٌ يَضْلَعُ لَهَا، فَالْمُشْرِكُونَ إِذَا ادَّخَلُوا مُعَاوِيَةَ مَعَ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ.

وَأَمَّا الضَّلَالُ: فَقَوْمٌ خَرَجُوا عَلَى الْحَمِيَّةِ وَالْغَضَبِيَّةِ لِلْبَيْتِ وَالْغَضَابِ فَلَمْ يَتَّبِعُوا شَيْئًا مِنْ هَذَا وَهُمْ جُهَالٌ.

فَالْأَصْحَابُ مُعَاوِيَةَ مَا كَانُوا؟ قَالَ: كَانُوا ثَلَاثَةَ أَصْنَافٍ: صِنْفٌ كَايُومُونَ، وَ صِنْفٌ مُشْرِكُونَ، وَصِنْفٌ ضَلَالٌ.

نخواهند داشت.

بُنَان که از خوارج خَزَرَجِيَّة بود گفت: ای هِشام از تو پرسشی دارم، آیا اصحاب علی آن روز که دو حکم معین کردند مؤمن بودند یا کافر؟ هِشام گفت: سه گروه بودند، گروهی مؤمن، گروهی مشرک و گروهی گمراه.

اما مؤمنان کسانی بودند که مثل من می گفتند: علی علیه السلام از جانب خدای تعالی امام است و معاویه شایستگی آن را ندارد و به آنچه خدای تعالی درباره علی علیه السلام گفته است ایمان آورده و به آن معترف بودند.

اما مشرکان کسانی بودند که می گفتند: علی امام است و معاویه نیز شایسته آن است و چون معاویه را در صلاحیت همراه علی علیه السلام کردند مشرک بودند.

اما گمراهان کسانی بودند که از سر حبیث و عصبیت قبیله و عشایر از دین خاوج شدند و چیزی از این مطالب نفهمیدند و نادان بودند.

بُنَان گفت: اصحاب معاویه که بودند؟ هِشام گفت: آنان نیز سه گروه بودند، گروهی کافر و گروهی مشرک و گروهی گمراه.

فَأَمَّا الْكَافِرُونَ، فَأَلْذِينَ قَالُوا: إِنَّ مُعَاوِيَةَ إِمَامٌ، وَ عَلِيٌّ لَا يَصْلُحُ لَهَا، فَكَفَرُوا مِنْ جَهَنَّمَ إِذْ جَعَلُوا إِمَامًا مِنْ آلِهِ عَزَّ وَجَلَّ، وَ نَصَبُوا إِمَامًا لَيْسَ مِنْ آلِهِ.
وَ أَمَّا الْمُشْرِكُونَ، فَقَوْمٌ قَالُوا، مُعَاوِيَةُ إِمَامٌ، وَ عَلِيٌّ يَصْلُحُ لَهَا، فَأَشْرَكُوا مُعَاوِيَةَ مَعَ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ.

وَ أَمَّا الضَّالُّونَ: فَقُلُوبُ سَبِيلِ أَوْلِيَّكَ حَزَبُوا لِلْحَمِيَّةِ وَ الْقَصْبَةِ لِلْقَائِلِ وَ الْقَسَائِرِ.
لَا تَقْطَعُ بَنَانُ عَيْدِ ذَلِكَ.

فَقَالَ ضِرَارٌ: وَ أَنَا أَشَأْكَ يَا هِشَامُ فِي هَذَا، فَقَالَ هِشَامُ: أَخْطَأْتُ، قَالَ: وَ لِمَ؟ قَالَ:
لَأَنَّكُمْ كُنْتُمْ يُحْسِنُونَ عَلَى ذُلِّعِ إِمَامِنِ صَاحِبِي، وَ قَدْ سَأَلَنِي هَذَا عَنْ مُسْأَلَةٍ وَ لَيْسَ لَكُمْ أَنْ تَسْأَلُوا بِالمُسْأَلَةِ عَلَيَّ حَتَّى أَشَأْكَ يَا ضِرَارُ عَنْ مَذْهَبِكَ فِي هَذَا الْبَابِ قَالَ ضِرَارٌ:
فَسَلْ، قَالَ: أَتَقُولُ: إِنْ آلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ غَدَلُ لَا يَجُوزُ؟ قَالَ: نَعَمْ هُوَ غَدَلٌ لَا يَجُوزُ تَبَاكَ وَ

اما کافران کسانی بودند که می گفتند معاویه امام است و علی شایسته آن نیست و از دو جهت کافر شدند یکی از آن جهت که امامی را که از جانب خدای تعالی منصوب بود انکار کردند و دیگری از آن جهت که فردی را که از جانب خدای تعالی منصوب نود به امامت برگزیدند.

اما مشرکان گروهی بودند که می گفتند: معاویه امام است و علی نیز شایسته آن است و معاویه را در صلاحیت شریک علی علیه السلام کردند.

اما گمراهان اصحاب معاویه نیز مانند گمراهان اصحاب علی علیه السلام بودند، آنان نیز کسانی بودند که از سر حمیت و عصبیت قبايل و عشایر از دین خارج شدند. در اینجا بنان از کلام فرو ماند.

بعد از آن یکی دیگر از خوارج بنام ضیاء گفت: ای هشام! در این باب، من پرسشی دارم و هشام گفت: حطا کردی، گفت: برای چه؟ هشام گفت: برای آنکه همه شما در انکار امامت مولای من متفق هستید و این شخص از من پرسشی کرد و شما حق پرسشی دوم را ندارید تا من ای ضیاء! از مذهب در این باب پرسشی کنم. ضیاء گفت: پیرس، هشام گفت: آبا نو معتقدی که خدای تعالی عادل است و ستم نمی کند؟ گفت: آری او عادل است و ستم نمی کند. هشام گفت: اگر خدای

تعالیٰ . قَالَ : فَلَوْ كَلَّفَ اللَّهُ الْمُتَّقَةَ الْمُشَقَّ إِلَى الْمَسَاجِدِ وَالْجِهَادِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ، وَكَلَّفَ الْأَعْمَى قِرَاءَةَ الْمُصَاحِفِ وَالْكِتَابِ أَنْزَاءَ كَانَ يَكُونُ عَادِلًا أَمْ جَائِرًا ؟ قَالَ صِرَاطٌ . مَا كَانَ اللَّهُ يُشَقِّلَ ذَلِكَ . قَالَ هِشَامٌ : قَدْ عَلِمْتُ أَنَّ اللَّهَ لَا يَتَعَلَّلُ ذَلِكَ وَلَكِنْ ذَلِكَ عَلَى سَبِيلِ الْجَدَلِ وَالْمُخْصَصَةِ . أَنْ لَوْ فَعَلَ ذَلِكَ أَلْبَسَ كَانِ فِي قَلْبِهِ حَايِرًا إِذْ كَلَّفَهُ تَكْلِيفًا لَا يَكُونُ لَهُ السَّبِيلُ إِلَى إِقَامَتِهِ وَادَائِهِ ؟ قَالَ : لَوْ فَعَلَ ذَلِكَ لَكَانَ حَايِرًا .

قَالَ : فَأَلْحِظْنِي عَنْ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ كَلَّفَ الْعِبَادَةَ دِينًا وَاجِدًا لَا اخْتِلَافَ فِيهِ . لَا يَتَعَلَّلُ مِنْهُمْ إِلَّا أَنْ يَأْتُوا بِهِمْ كَمَا كَلَّفَهُمْ ؟ قَالَ : عَلَى . قَالَ : لَتَحْتَلَّ لَهُمْ ذَلِيلًا عَلَى وُجُودِ ذَلِكَ الدِّينِ . أَوْ كَلَّفَهُمْ مَا لَا ذَلِيلَ لَهُمْ عَلَى وَجُودِهِ فَيَكُونُ يَتَزَلَّلُ مَنْ كَلَّفَ الْأَعْمَى قِرَاءَةَ الْكِتَابِ وَالْمُتَقَدِّ الْمُشَقَّ إِلَى الْمَسَاجِدِ وَالْجِهَادِ . قَالَ : فَسَكَتَ صِرَاطٌ سَاعَةً . ثُمَّ قَالَ : لَاهِدُ مِنْ ذَلِيلٍ وَ لَيْسَ بِصَاحِبِكَ . قَالَ : فَتَبَسَّمَ هِشَامٌ وَ قَالَ : تَشْفَعُ شَطْرَكَ وَ صِغَرْتَ إِلَى الْحَقِّ ضَعُوفَةً وَ لَا جَلَاةَ بَيْنِي وَ بَيْنَكَ إِلَّا فِي الشُّعْبَةِ . قَالَ صِرَاطٌ : فَإِنِّي أَرْجِعُ الْقَوْلَ عَلَيْكَ فِي هَذَا . قَالَ :

تعالیٰ زمین گیر را تکلیف کند که به مساجد برود و در راه خدا جهاد کند و نابینا را تکلیف کند که قرآن و کتابهای بخواند آیا او عاقل است یا ستمکار ؟ صبرار گفت : خدا چنین نمی کند . هشام گفت : می دانم که خدا چنین می کند . اما بر سبیل بحث و جدل می پرسم : اگر خدا بنده را تکلیف کند که بر آدا و انجام آن راهی ندانسته باشد آیا ستمکار نخواهد بود ؟ گفت : اگر چنین کند ستمکار خواهد بود .

هشام گفت : به من بگو آیا خدای تعالی بندگان را به دین و دینی تکلیف کرده که اختلافی در آن نیست و آنها هم باید طبق آن تکلیف عمل کنند ؟ گفت : چنین است . هشام گفت : آیا برای آنها دلیلی برای وجود آن دین قرار داده است یا آنکه آنها را به چیزی تکلیف کرده که هیچ دلیلی بر وجود آن ندارند ؟ و در آن صورت آیا او به مزله کسی نیست که نابینا را به هراشت کذابها تکلیف کند و زمین گیر را به رفتن به مساجد و جهاد تکلیف نماید ؟ راوی گوید : صبرار ساعنی سکوت کرد و سپس گفت : بناچار باید دلیلی باشد اما او مولای شما نیست . راوی گوید : هشام نهستی کرد و گفت : بی می از نو شبعه شد و بناچار به حق گواهی و مبان من و تو اختلافی نیست جز در نامگذاری . صبرار گفت : من در این باب

هات. قال ضمرار هشام: کتبت تعیند الإمامة؟ قال هشام: کما عتد الله عز وجل النبوة. قال: فلهذا إذا نبي. قال هشام: لا لأن النبوة تعينها أهل السماء. و الإمامة تعينها أهل الأرض. تعتد النبوة بالملائكة، و عتد الإمامة بالنبي^(۱) و الغداني جمعاً بأهراقه جل جلاله. قال: فما الدليل على ذلك؟ قال هشام: الاضطراب في هذا. قال ضمرار: و کتبت ذلك؟ قال هشام: لا بخلو الكلام في هذا من أخذ ثلاثة وخو: إما أن يكون الله عز وجل رفع التكليف عن الخلف بعد الرسول ﷺ، فلم يكلفهم و لم يأمرهم و لم ينههم فصاروا بمنزلة السباع و النهاية التي لا تكلف عليها أفنوا هذا يا ضمرار إن التكليف عن الناس مرفوع بعد الرسول ﷺ؟ قال: لا أقول هذا. قال هشام: فالوجه الثاني ينبغي أن يكون الناس المكلفون فاستحالوا بعد الرسول ﷺ عليها

سحن را به نو برمی گودانم. و او گفت: برگر دان. ضمرار به هشام گفت: امامت را چگونه منعقد می کنی؟ هشام گفت: همانگونه که خدای تعالی نبوت را منعقد کرد. گفت: پس در این صورت او پیامبر است. هشام گفت: خبره ریرا نبوت را اهل آسمانها منعقد می کنند اما امامت را اهل زمین. بعد نبوت به توسط ملائکه است و عقد امامت به دست پیامبر و هر دو عقد به امر خدای تعالی صورت می گیرد. گفت: دلیل آن چیست؟ هشام گفت: اضطراب در آن باب. ضمرار گفت: چگونه؟ هشام گفت: کلام در این مقام از سه وجه خارج نیست: یا آنکه خدای تعالی پس از رسول اکرم از خلاق رفع تکلیف کرده و آنها را مکلف ننموده و امر و نهی به آنها نکرده است و خلاصی به منزله درندگان و چهار پایانی شدند که هیچ تکلیفی بر آنها نیست. ای ضمرار! آیا تو چنین می گویی؟ و پس از رسول اکرم رفع تکلیف شده است؟ گفت: من چنین نمی گویم. هشام گفت: وجه دوم آن است که مردمان مکلف پس از رسول خدا به دانشمندی ندریل شده باشند که به مانند رسول اکرم عالم باشند و هیچیک از آنها به دیگری نیازمند بوده و به وجود خود بی نیاز از غیر باشند و به حی که هیچ اختلافی در آن نیست رسیده باشند. آیا تو چنین می گویی که مردمان همه دانشمند شدند و در علم دین به مانند رسول اکرم

فی مثلِ حَدِّ الرُّسُولِ فی الْعِلْمِ حَتَّى لَا يَحْتَاجَ أَحَدٌ إِلَى أَحَدٍ. فَيَكُونُوا كُلُّهُمْ قَدْ اسْتَعْتَمُوا بِأَنْفُسِهِمْ. وَ أَصَابُوا الْحَقَّ الَّذِي لَا اخْتِلَافَ فِيهِ. أَتَقُولُ هَذَا إِنَّ النَّاسَ اسْتَحَالُوا عَلَيْهِ حَتَّى صَارُوا فِي مِثْلِ حَدِّ الرُّسُولِ فِي الْعِلْمِ بِالَّذِي حَتَّى لَا يَحْتَاجَ أَحَدٌ إِلَى أَحَدٍ مُسْتَعْتَمِينَ بِأَنْفُسِهِمْ عَنْ غَيْرِهِمْ فِي إِصَابَةِ الْحَقِّ؟ قَالَ: لَا أَقُولُ هَذَا وَلَكِنْهُمْ يَحْتَاجُونَ إِلَى غَيْرِهِمْ. قَالَ: فَتَبَيَّ الْوَجْهَ الثَّالِثُ وَهُوَ أَنَّهُ لَا يَدُّ لَهُمْ مِنْ عَالَمِ بَعِيَةِ الرُّسُولِ قَدَمٌ. لَا يَنْهَوْنَ وَلَا يَنْقُضُونَ وَلَا يَحْبِثُونَ. مَقْصُومٌ مِنَ الذُّلُوبِ. مُبَرَّءٌ مِنَ الْخَطَايَا. يَحْتَاجُ [النَّاسَ] إِلَيْهِ وَلَا يَحْتَاجُ إِلَى أَحَدٍ. قَالَ: فَمَا الدَّلِيلُ عَلَيْهِ؟ قَالَ جَسَامٌ: فَإِنَّ دَلَالَاتِ أَرْبَعٍ فِي نَعْبِ نَسَبِهِ. وَ أَرْبَعٌ فِي نَعْبِ نَعْبِهِ:

فَأَمَّا الْأَرْبَعُ الْأُولَى فِي نَعْبِ نَسَبِهِ. فَإِنَّهُ يَكُونُ مَعْرُوفَ الْجَنَسِ. مَعْرُوفَ الْقَبِيلَةِ. مَعْرُوفَ النَّسَبِ. وَأَنْ يَكُونَ مِنْ صَاحِبِ الْمِلَّةِ وَالدُّعْوَةِ إِلَيْهِ بِإِشَارَةٍ. فَلَمْ يُزَجَّسْ مِنْ هَذَا الْخَلْقِ أَشْهُرُ مِنْ جَنَسِ الْعَرَبِ الَّذِينَ مِنْهُمْ صَاحِبُ الْمِلَّةِ وَالدُّعْوَةِ الَّذِي يُنَادِي بِأَمْرِهِ فِي كُلِّ يَوْمٍ خَمْسَ مَرَّاتٍ عَلَى الصَّوَامِعِ: «أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ. وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ»

گرددند به عابتی که هیچک از آنها به دیگری محتاج بود، و در وصول به حق به وجود خود بی نیاز از دیگران شدند؟ گفت. من چنین نمی گویم. بلکه مردم محتاج به غیر خود هستند.

گفت: تنها آن وجه سوم باقی ماند و آن این است که ناچار باید عالمی باشد که رسول اکرم او را برای مردم معین کند و مرتکب سهو و غلط و ستم نشود. معصوم از گناهان و مبراّی از خطا باشد. مردم بدو محتاج باشد و او سازنده یکی از آنها نباشد. گفت: دلیل بر آن چیست؟ هشام گفت: هشت دلیل دارد. چهار دلیل در صفات نسب اوست و چهار دلیل در صفات خودش.

اما آن چهار دلیلی که در صفات نسب اوست چنین است: او نایب معروف الجنس و معروف القبيلة و معروف النسب باشد و از طرف صاحب دین و ملت به او اشاره شده باشد. اما در میان این خلق جسمی معروف تر از جنس عرب که صاحب دین و ملت از میان آنهاست دیده نشده است. کسی که نامش را

فَتَصِلُ دَعْوَتُهُ إِلَى كُلِّ بَرٍّ وَفَاجِرٍ، وَعَالِمٍ وَجَاهِلٍ، مُبْرَأٌ وَمُشْكِرٌ، فِي شَرْفِ الْأَرْضِ وَغَرْبِهَا، وَتَوْجَارُ أَنْ تَكُونَ الْحُجَّةُ مِنَ اللَّهِ عَلَى هَذَا الْخَلْقِ فِي غَيْرِ هَذَا الْحَيْسِ لِأَنَّ عَلَى الطَّالِبِ الْمُتَوَاتِدِ دَفْعَ مَنْ عَصَاهُ لَا يَجِدُهُ، وَتَجَارُ أَنْ تَطْلُبَهُ فِي أَجْنَابٍ مِنْ هَذَا الْخَلْقِ مِنَ الْقَعَمِ وَغَيْرِهِمْ، وَلَكَانَ مِنْ عَيْثُ أَرَادَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يَكُونَ ضَلَاخٌ يَكُونُ قَسَادٌ، وَلَا يَجُوزُ هَذَا فِي حِكْمَةِ اللَّهِ جَلَّ جَلَالُهُ وَغَدِيهِ أَنْ يَفْرَسَ عَلَى النَّاسِ فَرِيضَةً لَا تُوجَدُ، فَلَمَّا لَمْ يَجْزِ ذَلِكَ لَمْ يَجْزِ أَنْ يَكُونَ إِلَّا فِي هَذَا الْحَيْسِ لِاتِّصَالِهِ بِصَاحِبِ الْمَلَّةِ وَالدَّعْوَةِ، فَلَمَّ يَجْزِ أَنْ يَكُونَ مِنْ هَذَا الْحَيْسِ إِلَّا فِي هَذِهِ الْقَبِيلَةِ لِغُرْبِ نَسَبِهَا مِنْ صَاحِبِ الْمَلَّةِ وَهِيَ قُرَيْشٌ، وَلَمَّا لَمْ يَجْزِ أَنْ يَكُونَ مِنْ هَذَا الْحَيْسِ، إِلَّا فِي هَذِهِ الْقَبِيلَةِ لَمْ يَجْزِ أَنْ يَكُونَ مِنْ هَذِهِ الْقَبِيلَةِ إِلَّا فِي هَذَا الْبَلَدِ لِغُرْبِ نَسَبِهِ مِنْ صَاحِبِ الْمَلَّةِ وَالدَّعْوَةِ، وَلَمَّا كَثُرَ أَهْلُ هَذَا الْبَلَدِ وَتَشَاجَرُوا فِي الْإِمَامَةِ لِفُلُوحِهَا وَشَرَفِهَا ادَّعَاهَا كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ فَلَمْ يَجْزِ إِلَّا أَنْ يَكُونَ مِنْ صَاحِبِ الْمَلَّةِ وَ

هر روزه در عبادتگاهها بنوع مرتبه فریاد می کنند و می گویند: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ. و دعوت او به گوش هر نیکوکار و بدکردار و عالم و نادان و معترف و منکر در شرق و غرب عالم می رسد و اگر روا بود که حجت خدای تعالی بر خلق از غیر این جنس باشد روزگاری سر جوینده و خواستار می آمد که او را می جست اما نمی یافت و روا بود که او را در اجناس دیگری از این خلق همچون عجم و عبره بخوبی و لازم می آمد آعابی که خداوند اراده صلاح دارد فساد پدید آید و این در حکمت و عدل خداوند روا نباشد که بر مردم امری را واجب کند که یافت نشود و چون این روا نباشد حایز نخواهد بود که امام در غیر این جنس باشد زیرا به صاحب دین و ملت متصل است و در میان جنس عرب هم روا نباشد که در غیر قبیله پیامبر یعنی قریش باشد زیرا نسب آنان قریب به پیامبر دارد و چون این خاندان نباشد زیرا نسب این خاندان قریب به پیامبر دارد و چون اهل این خاندان بسیاریند و بخاطر علو و شرافت این مقام با یکدیگر به مشاجره پرداخته و هر یک از آنها این مقام را برای خود ادعا کنند بر صاحب دین و ملت است که به او اشاره کرده و شخص و نام و نسبش را بیان کند تا

الدُّخُورُ إِشَارَةٌ إِلَى بَعْثِهِ وَاسْمِهِ وَتَسْمِيَةٍ كَثِيلًا يَطْمَعُ فِيهَا غَيْرُهُ.

وَأَمَّا الْأَرْبَعُ الَّتِي فِي تَعْبِ نَفْسِهِ: قَالَ يَكُونُ أَغْلَمُ النَّاسِ كُلُّهُمْ بِفَرَاغِ اللَّهِ وَشَقِيهِ وَ
أَحْكَمِيهِ حَتَّى لَا يَخْفَى عَلَيْهِ مِنْهَا دَقِيقٌ وَلَا جَلِيلٌ. وَأَنْ يَكُونَ مُنْعَصُومًا مِنَ الذُّنُوبِ كُلِّهَا.
وَأَنْ يَكُونَ أَشْجَعَ النَّاسِ. وَأَنْ يَكُونَ أَشْحَى النَّاسِ.

فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ الْإِمَاصِيُّ: مِنْ أَيْنَ قُلْتَ: إِنَّهُ أَغْلَمُ النَّاسِ؟ قَالَ: بِأَنَّهُ إِنْ لَمْ
يَكُنْ عَالِمًا بِجَمِيعِ حُدُودِ اللَّهِ وَأَحْكَامِهِ وَشَرَائِعِهِ وَتَسْمِيَةٍ لَمْ يَزَمَنْ عَلَيْهِ أَنْ يَقْلِبَ الْحُدُودَ.
لَمْ يَجِبْ عَلَيْهِ الْقَطْعُ حُدُودَهُ وَمَنْ وَجِبَ عَلَيْهِ اخْتِصَانٌ قَطَعَهُ. فَلَا يَقِيمُ بِهِ عَزَّ وَجَلَّ حُدُودَ اللَّهِ
مَا لَمْ يَكُنْ مِنْ حَيْثُ أَرَادَ اللَّهُ ضَلَاحًا يَنْفَعُ لِنَاسٍ.

قَالَ: مِمَّنْ أَيْنَ قُلْتَ: إِنَّهُ مُنْعَصُومٌ مِنَ الذُّنُوبِ؟ قَالَ: بِأَنَّهُ إِنْ لَمْ يَكُنْ مُنْعَصُومًا مِنَ
الذُّنُوبِ دَخَلَ فِي الْخَطْبَاءِ فَلَا يَزَمَنْ أَنْ يَكُنْ عَلَى نَفْسِهِ وَبِكُلِّهِ عَلَى نَفْسِهِ وَفَرِيضَةٍ وَفَرِيضَةٍ. وَلَا
يَحْتَجُّ اللَّهُ بِثِقَلِ هَذَا عَلَى خَلْقِهِ.

دیگری در آن طمع نکند.

اما آن چهار دلیلی که در صفت خود اوست چنین است: او باید اعلم همه
خلایق به واجبات و مستحبات و احکام خدای تعالی باشد تا به عاقبتی که هیچ
حکم کوچک و بزرگی بر وی پوشیده نباشد و باید از همه گناهان معصوم باشد و
از همه مردم شجاع تر بوده و در بخشندگی از همه خلایق سخاوتمند تر باشد

آنگاه عبدالله بن یزید اِمامی گفت: از کجا می گویی که او باید اعلم مردم
باشد؟ گفت: برای آنکه اگر عالم به همه حدود الهی و احکام و شرایع و سنن او
نباشد اطمنانی بر او نیست که حدود الهی را دگرگون نکند و ممکن است کسی را
که باید قطع عضو کند نازبان بزند و کسی را که باید نازبان بزند قطع عضو کند و
حدی را برای خدای تعالی بر طبق فرمانش اجرا نکند و آنجایی که خداوند اراده
صلاح دارد فساد واقع گردد.

گفت: از کجا می گویی که باید او از گناهان معصوم باشد؟ گفت: زیرا اگر از
گناهان معصوم نباشد مرئوس خطا شود و خود و خویشان و نردبانش را
نتواند حفظ کند و خدای تعالی به مثل چنین شخصی بر خلایق احتیاج نکند.

قال: فمن أين قلت: إنه أشجع الناس؟ قال: لأنه يفتي المسلمين الذي يزوجون إليه في الحروب. وقال الله عز وجل: «وَمَنْ يُؤْلَمْ يَوْمَئِذٍ دُمْرُهُ إِلَّا مَنْ خَرَفًا يَنْتَالُ أَوْ مَخْمَرًا إِلَىٰ فِتْنَةٍ قَدْ بَاءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ»^(۱). فإن لم يكن شجاعاً لم، فينبو بغضب من الله. ولا يجوز أن يكون من يبو بغضب من الله عز وجل حجة الله على خلقه.

قال: [فهل من أين قلت إنه أشقى الناس؟ قال: لأنه خازن المسلمين، فإن لم يكن سخياً تأتت نفسه إلى أموالهم فأخذها فكان خائناً. ولا يجوز أن يجتج الله على خلقه بخائناً.

فبعد ذلك قال ضمرار: فمن هذا بهذا الصلوة في هذا الوقت؟ فقال: صالح الفطر أمير المؤمنين. وكان هارون الرشيد قد سبغ الكلام كله. فقال عند ذلك: أعطانا والله من حراب الثورة. ونحك يا حفتر. وكان جعفر بن يحيى جالسا معه في السمر.

گفت: از کجا می گویی که باید شجاع ترین مردم باشند؟ گفت: برای آنکه او فقه و پناه مسلمین است کسی که مسلمانان بدو رجوع کنند و حدای تعالی فرموده است: «وَمَنْ يُؤْلَمْ يَوْمَئِذٍ دُمْرُهُ إِلَّا مَنْ خَرَفًا يَنْتَالُ أَوْ مَخْمَرًا إِلَىٰ فِتْنَةٍ قَدْ بَاءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ» و اگر شجاع نباشد بگریزد و به غضب الهی گرفتار آید و کسی که به غضب الهی گرفتار آید روا نشاند که حجت خدای تعالی بر خلقش باشد.

گفت: از کجا می گویی که او ماند بخشد، ترین مردم باشند؟ گفت: برای آنکه او خزانه دار مسلمانان است و اگر بمشند، با استیاق به اموال مسلمین میل کند و آنها را بگیرد و خیانت کند و روا شود که حدای تعالی به خائنی بر خلقش احتجاج نماید.

در اینجا ضمرار گفت: امروز چه کسی دارای این صفات است؟ گفت: صاحب این کاخ امیرالمؤمنین و هارون الرشید همه کلام او را می شنید و وقتی این کلام او را شنید گفت: بخدا سوگند که او را گرفته و از انبان نوره به ما عطا کرده است وای بر وای جعفر! - و حفتر من محبی ما او در پس پرده نشسته بود -

مَنْ يَقْنِي بِهَذَا؟ فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ يَقْنِي بِهِ مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ. قَالَ: مَا عَنَى بِهَا غَيْرُ أَهْلِهَا. ثُمَّ عَصَى عَلَى شَتَكَيْهِ وَذَالَ: يَثُلُ هَذَا خَيْرٌ وَيَثْبِقُ لِي مُلْكِي سَاعَةً وَاجِدَةً؟ أَلَمْ يَزَلْ لِسَانُ هَذَا أَتْلُعُ فِي قُلُوبِ النَّاسِ مِنْ بَائِذِ أَلْبِ سَجَبٍ، وَعَلِمَ يَحْجِي أَنْ جَسَاماً قَدْ أَتَى قَدْ خَلَّ السَّيْرُ فَقَالَ: يَا عَبَّاسِيُّ وَبَعْلَكَ مَنْ هَذَا الرَّحْلُ! فَقَالَ: يَا أَسِيرَ الْمُؤْمِنِينَ حَسْبُكَ نُكْنَى نُكْنَى. ثُمَّ خَرَجَ إِلَى جَسَامٍ فَغَضَبَهُ. فَقَبِلَهُ جَسَامٌ أَنَّهُ قَدْ أَتَى قَعَامٌ يُرِيدُهُمْ أَنَّهُ يَقُولُ أَوْ يَقْنِي حَاجَةً فَلَيْسَ تَعْلَمُهُ وَاسْتَلَّ وَزُرِّيَّتِهِ وَأَمْرَهُمْ بِالنَّوَارِ وَحَزَبٍ وَزُرٍّ مِنْ قَوْمٍ لَمْ يَكُنِ الْكُوفَةُ قَوَائِي الْكُوفَةِ وَنَزَلَ عَلَى بَشِيرِ النَّبَالِ. وَكَانَ مِنْ حَمَلَةِ الْحَدَبِ مِنْ أَصْحَابِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ. فَأَخْبَرَهُ الْخَبَرَ. ثُمَّ اعْتَزَلَ عِلَّةً شَدِيدَةً فَقَالَ لَهُ الْبَشِيرُ: أَتَبْلِكُ بِطَبِيبٍ؟ قَالَ: لَا أَنَا مَتَّبْتُ. فَلَمَّا خَضَعُوا الْمَوْتَ قَالَ الْبَشِيرُ: إِذَا فَرَّغْتَ مِنْ جِهَارِي فَأَحْمِلْنِي فِي خَوْفِ اللَّبْلِ وَضِعِي بِالْكَنَاسَةِ وَانْكُثْ رُفْعَةً وَقُلْ: هَذَا جَسَامٌ بْنُ الْحَكَمِ الَّذِي يَطْلُتُهُ

مقصود او کیست؟ گفت: با امیرالمؤمنین مقصود او موسی بن جعفر است. گفت: قطعاً مقصود او کسانی هستند که شایستگی آن را دارند و سپس لبان خود را گزید و گفت: اگر چنین شخصی زنده باشد یا دشاهی ساعتی مرا از نواهد بوده به خدا سوگند تأثیر ربان این شخص در قلوب مردم از صد هزار شمشیر بیشتر است و یحیی دانست که هشام را خواهند گرفت و به پشت پرده برهنه هارون گفت: ای عباسی! وای بر نوه این مرد کیست؟ گفت: با امیرالمؤمنین! پس است و مقصود شما را برآورده می‌کنم آنگاه به مجلس درآمد و به هشام اشاره زد. هشام دانست که او را خواهند گرفت. برخاست و چپین وانمود کرد که برای قضای حاجت بیرون می‌رود پس کفشهاش را پوشید و مخفیانه به خانه خود رفت و به آنها دستور داد که منواری شوند و خود نیز از همانجا به جانب کوفه گریخت و در کوفه به منزل بشیر نبال که از حاملان حدیث و اصحاب امام صادق علیه السلام بود فرود آمد و خبر را برای وی بازگفت. سپس بهاری سخنی بر وی عارض شده بشیر به او گفت: آبا طبیب بر بالینت بیاورم؟ گفت: خبر که این مرضی موت من است و چون مرگش فرا رسیده بشیر گفت: چون از بجهیر من فارغ شدی، نیمه شب جنازه مرا در میدان کناسه کوفه قرار بده و بامه‌ای بنویس و بگو: این

امیر المؤمنین، مات خُفَّ أَنْبِهِ.

وَكَانَ هَارُونَ قَدْ بَغَتْ إِلَى إِخْوَانِهِ وَأَصْحَابِهِ فَأَخَذَ الْخُلُقَى بِهِ، فَلَمَّا أَصْبَحَ أَهَلَ الْكُوفَةَ وَأَوْهُ، وَخَضَعَ الْفَاضِي وَصَاحِبُ الْمَكُونَةِ وَالْعَامِلُ وَالْمُقَدِّلُونَ بِالْكُوفَةِ، وَكُتِبَ إِلَى الرَّشِيدِ بِذَلِكَ، فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي كَفَانَا أَفْرَأَ تَخَلَّى عَنْكَ كَانَ أَجْدَبَهُ.

۶ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ زِيَادٍ عَنْ حَقِّقِ الْهَمْدَانِيِّ - رحمته الله - قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ هَاشِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي أَحْمَدَ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ الْأَرَادِيِّ قَالَ: سَأَلْتُ سَنَدِي مُوسَى بْنَ جَعْفَرٍ رحمته الله عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَأَسْتَعِزَّ بِكُمْ بِعَمَّةِ طَاهِرَةٍ وَبَاطِنَةٍ»، فَقَالَ رحمته الله: النَّعْمَةُ الطَّاهِرَةُ الْإِمَامُ الظَّاهِرُ، وَالبَاطِنَةُ الْإِمَامُ الْعَاطِبُ، فَقُلْتُ لَهُ: وَتَكُونُ فِي الْأَجْمَةِ مَنْ يَغِيبُ؟ قَالَ: نَعَمْ يَغِيبُ عَنْ أَبْصَارِ النَّاسِ شَخْصَةٌ، وَلا يَغِيبُ عَنْ قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ ذِكْرُهُ، وَهُوَ الثَّانِي عَشَرَ مِثْلًا، يُسْهَلُ اللَّهُ لَهُ كُلُّ غَيْبٍ، وَتُذَلُّ لَهُ كُلُّ صَعْبٍ، وَيُطَهَّرُ لَهُ كُلُّ الْأَرْضِ، وَتُقَرَّبُ لَهُ كُلُّ بَعِيدٍ، وَيُجِيبُ بِهِ كُلُّ خَبِيرٍ عَبْدٍ، وَيُثَلِّكُ عَلَى يَدِهِ كُلُّ

هشام بن حکم است که امیر المؤمنین در مجلس موسی بن جعفر رحمته الله فوت کرده است.

و هارون دوستان و خویشان هشام را مورد بازجویی و بازخواست قرار داده بود و چون صبح آن شب فرارسید، کوفیان او را دیدند و فاضی و معین و کارگزار و عدول کومه حاضر شدند و هارون الرشید را مطلع کردند و او گفت: سیاس خدا را که از او آسوده شدیم و کسانی را که به واسطه وی گرفته بود آزاد ساخت.

۶ - مُحَمَّدُ بْنُ زِيَادٍ أَرَادَنِي يَقُولُ: أَنَّ مَوْسَى بْنَ جَعْفَرٍ رحمته الله مِنْ نَفْسِهِ أَمِنَ كَلَامَ الْمَلِكِ بِرِسْطِهِ: «وَأَسْتَعِزَّ بِكُمْ بِعَمَّةِ طَاهِرَةٍ وَبَاطِنَةٍ» فَرَمِدَ نَعْمَتَ ظَاهِرِهِ إِمَامَ ظَاهِرٍ اسْتَوْعَبَ بَاطِنَهُ إِمَامَ غَائِبٍ اسْتَوْعَبَ، كُنْتُ أَسْأَلُ: أَمَا فِي مِثْلِهِ كَسِي هَسْتِ كَهْ غَائِبٍ شَوْد؟ فَرَمِدَ: أَرِي شَخْصَ أَوْ أَزْدِيدِ كَانِ مَرْدَمِ غَائِبٍ مِي شَوْد أَمَا بَادِ أَوْ أَزْ ظُلُوبِ مُؤْمِنِينَ غَائِبٍ نَمِي شَوْد و أَوْ دَوَازْدِهِيْنَ مَا إِمَامَانِ اسْتَوْعَبَ، خَدَاوَنَدِ بَرَايِ أَوْ هَرِ أَمْرِ سَخْنِي رَا آسَانِ وَ هَرِ أَمْرِ دَشْوَارِي رَا هَمَارِ سَاوَزْدِ وَ كُنْجِهَائِي زَمِينِ رَا بَرَايشِ أَشْكَارِ كَنْدِ وَ هَرِ عَيْدِي رَا بَرَايِ وَیِ قَرِيبِ سَاوَزْدِ وَ بَهْ تَوْسُطِ وَیِ تَمَامِي

شَبَّانِ مَرِيدٍ، ذَلِكَ ابْنُ سَبْدَةَ الْإِمَامِ الَّذِي نَحْنُ عَلَى النَّاسِ وَلَا ذَنْبَهُ وَلَا يَجْلُ لَهُمْ
تَسْمِيَّتُهُ حَتَّى يُظْهِرَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ قَبْلَهُ الْأَرْضَ بِسَطًا وَغَدَا لَهَا مِلَّةٌ جَوْرًا وَظُلْمًا.
فَالْمُصَنِّفُ هَذَا الْكِتَابِ - عليه السلام - لَمْ يَتَّبِعْ هَذَا الْحَدِيثَ إِلَّا مِنْ أَحْمَدَ بْنِ زِيَادٍ -
جَعْفَرِ هَمْدَانِي - عليه السلام - يَهْتَدِي عِنْدَ مُنْصَبِهِ مِنْ حَيْثُ تَبَيَّنَ أَنَّ اللَّهَ الْحَرَامَ، وَكَانَ رَحْلًا بَعْدَ
دَهْمًا فَاضِلًا - رَحِمَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ وَرَحَوَاتُهُ -

﴿باب ۳۵﴾

« (مَا رَوَى عَنْ الرُّضَا عَلَيْهِ بِنِ مُوسَى عليه السلام فِي النَّصِّ عَلَى الْقَائِمِ) »
« (وَفِي غَيْبَتِهِ عليه السلام وَأَنَّهُ الثَّانِي عَشَرَ) »

۱ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْوَلِيدِ - عليه السلام - قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ
الضَّفَّارُ عَنْ يَتُوبِ بْنِ بَرِيدٍ عَنْ أَيُّوبَ بْنِ نُوحٍ « قَالَ: قُلْتُ لِلرُّضَا عليه السلام إِنَّا لَنَرُكُمَا
أَنْ نَكُونَ صَاحِبَ هَذَا الْأَمْرِ وَأَنْ تَرُدَّهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيْنَا مِنْ غَيْرِ سَبَبٍ فَقَدْ بُوْنِغَ لَكَ

جباران عنود را نابود کند و هر سلطان مستعدی را به دست وی هلاک سازد و او
فرزند سرور کیمزبان است که در ولادتش بر مردمان پوشیده و ذکر نامش بر
آنها روا نیست تا آنگاه که خدای تعالی او را ظاهر ساخته و زمین را بر از عدل و
داد نماید همانگونه که بر از ظلم و جور شده باشد.

مصنف این کتاب - عليه السلام - گوید: من این حدیث را تنها از احمد بن زباین
جعفر همدانی - عليه السلام - در همدان آنگاه که از جمع بیت الله بر می گشتم شنیده ام و او
مردی موثق دیندار و فاضل بود رحمت و رضوان خدای تعالی بر او باد.

باب ۳۵

روایات امام رضا عليه السلام درباره امام دوازدهم

و غیبت آن حضرت عليه السلام

۱ - ایوب بن نوح گفت: به امام رضا عليه السلام عرض کردم: ما امیدواریم که شما
صاحب الامر باشید و خدای تعالی بدون خونریزی و شمشیر آن را به شما

وَضُرِبَتْ الدَّرَاهِمُ بِأَشْبَهِهِ، فَقَالَ: مَا بِيَأْ أَحَدٌ اخْتَلَفَتْ إِلَيْهِ الْكُتُبُ، وَ سُئِلَ عَنِ الْمَسَائِلِ وَ
أَشَارَتْ إِلَيْهِ الْأَصَابِعُ، وَ حِيلَتْ إِلَيْهِ الْأَمْوَالُ إِلَّا اغْتَبِلَ أَوْ مَاتَ عَلَى بَرَأَتِهِ حَتَّى يَتَقَتَّ اللَّهُ
عَزَّ وَجَلَّ لِهَذَا الْأَمْرِ رَجُلًا حَتَّى الْمَوْلِدِ وَ الْمُنْتَهَى عَمْرٍ حَتَّى فِي تَسْبِيهِ».

۲- حَدَّثَنَا أَبِي - علیه السلام - قَالَ: حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ بِنِ -
مَالِكِ الْفَرَارِيِّ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ قُصَّالٍ، عَنِ الزُّبَيْنِ بْنِ الصَّلْبِ «قَالَ: سَمِعْتُهُ
يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ الرُّضَا علیه السلام عَنِ الْقَائِمِ علیه السلام قَالَ: لَا يُرَى جَسْمُهُ وَ لَا يُسْمَنُ
بِأَشْيِهِ».

۳- حَدَّثَنَا أَبِي - علیه السلام - قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ الْجَمْعَرِيُّ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ هِلَالٍ
الْقَرْنَتَانِي، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عَلِيِّ بْنِ مَوْسَى الرُّضَا علیه السلام «قَالَ:
قَالَ لِي: لَا جَدٍّ مِنْ قَبْلِهِ ضَاءٌ صَبَّحَ يَنْشُطُ فِيهَا كُلُّ بَطَانَةٍ وَ وَبَحْنَةٍ وَ ذَلِكَ عِنْدَ قُتْدَانِ -
الْشَّيْبَةِ الثَّلَاثِ مِنْ وَلَدِي، يَبْكِي عَلَيْهِ أَهْلُ الشُّكْرِ وَ أَهْلُ الْأَرْضِ وَ كُلُّ خَرَى وَ خَرَانٍ، وَ
كُلُّ خَزِينٍ وَ تَقَانٍ».

بازگرداند که با شما بیعت شده و سنجیده شده است. فرمود: هیچیک از ما آنچه نیست که نامه ها به نزد او آمد و شد کند و از مسائل پرسیده شود و با انگشتان بدو اشاره کنند و اموال به نزد وی حمل شود حر آنکه به حذعه کشته شود و یا آنکه ر سسر خود ببرد تا به عاقبتی که حدای تعالی مردی را برای این امر مبعوث فرماید که مولد و منشأ او محلی اما نسبی آشکار است.

۲- زیان بن صلت گوید: از امام رضا علیه السلام از قائم علیه السلام پرسش شد فرمود: حشمش دهد، نشود و نامش بر زبان جاری نگردد.

۳- حسن بن محبوب گوید: امام رضا علیه السلام به من فرمود: پناچار فتنه ای سخت و هولناک خواهد بود که در آن هر صمیمت و دوستی سافط گردد و آن هنگامی است که شیعہ سومین از فرزندان مرا از دست بدهد و اهل آسمان و زمین و هر دلمسوخته و اندوهناکی بر وی بگردد (مقصود وفات امام حسن عسکری علیه السلام است)

كُنْ قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: يَا بِي وَ أُمِّي سَيِّئِي خَدَيْتِي وَلَيْسَ بِهَا شَيْءٌ وَ شَجَبِي وَ شَبِيءُ مُوسَى بْنِ -
عِمْرَانَ عَلَيْهِ السَّلَامُ. عَلَيْهِ خُيُوبُ الثَّوْرِ. يَنْزُلُ مِنْ شُعَاعِ صَبَاءِ الْقُدْسِ ^(۱) كُنْ مِنْ خَرَى
مُؤْمِنَةٍ وَ كُنْ مِنْ مُؤْمِنٍ مَتَأَسِّفٍ خَرَّانٍ خَزِينٍ عِنْدَ قُلْدَانِ الْمَاءِ الْمَعِينِ. كَأَنِّي يَوْمَ آتَسَ مَا
كَانُوا. فَذُو دُرٍّ أَيْدَاءُ يُسْتَعْمَلُ مِنْ بَعْدِ كَمَا يُسْتَعْمَلُ مِنْ قُرْبٍ. أَنْ يَكُونَ رَحْمَةً عَلَى الْمُؤْمِنِينَ. وَ
عَذَابًا عَلَى الْكَافِرِينَ».

۴ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ جَعْفَرِ الْقَطَّارِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: حَدَّثَنَا أَبِي. عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ -
أَحْمَدَ. عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مِهْرَانَ ^(۲). عَنْ خَالِدِ أَحْمَدَ بْنِ زَكْرِيَّا «قَالَ. قَالَ لِي الرِّضَا عَلَيْهِ بَرٌّ -
مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ: أَتَيْتُ خَزَنَةَ بَغْدَادِ؟ قُلْتُ: الْكَرْخُ. قَالَ: أَمَا إِنَّهُ أَسْلَمَ مُزْجِعٌ وَ لَا يَجِدُ مِنْ
فِتْنَةٍ صَبَاءُ ضَلَمَ. تَسْقُطُ فِيهَا كُلُّ وَ لَبْحَةٍ وَ بَطَانَةٍ. وَ ذَلِكَ عِنْدَ قُلْدَانِ الشَّيْبَةِ الثَّالِثِ مِنْ
وُلْدِي».

۵ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ زِيَادٍ بْنُ خَلْفَةَ الْهَمْدَانِي - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ -
هَانِمٍ. عَنْ أَبِيهِ. عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَغْبِيَّةٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ خَالِدٍ «قَالَ. قَالَ عَلِيُّ بْنُ مُوسَى

سپس (در باره حضرت مهدی عَلَيْهِ السَّلَامُ) فرمود: پدر و مادرم فدای او باد هنگام
جذم و شبیه من و شبیه موسی بن عمران است و بر او گریبان و طوق های نور
است که از شعاع نور قدس بر نو گرفته است و هنگام فقدان «ماء معین» سبباری
از زنان و مردان مؤمن. دلمسوخته و متأسف و اندوهناک خواهند بود. گویا آنها
را در ناامیدترین حالتشان می بینم که ندا می شوند به ندایی که از دور همانگونه
شلیده می شود که از نزدیک: او رحمتی بر مؤمنان و عذابی بر کافران است.

۴ - احمد بن محمد بن زکریا گوید: امام رضا عَلَيْهِ السَّلَامُ به من فرمود: منزلی بود در کجای بغداد
است؟ گفتم: در محله کرخ. فرمود: بدان که آنجا سالم ترین مکان است و ناچار
فته ای سخت و هولناک واقع خواهد شد و در آن هر دوسنی و صمصمینی ساقط
خواهد شد و آن وقتی است که جمعیت شعبه سومین از فرزندانم را از دست بدهند.
۵ - حسین بن خالد گوید: امام رضا عَلَيْهِ السَّلَامُ فرمود: کسی که و زرع نداشته باشد

۱ - فی بعض النسخ بعد صباء القدس: یخرج لونه أهل الأرض و الماء و کأنه تصعید و الصعید ما
فی الماء کما فی النبیة للنعمان. ص ۱۸۰.

۲ - فی بعض النسخ محمد بن حمدان.

الرَّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ: لَا دِينَ لِمَنْ لَا وَرَعَ لَهُ. وَلَا إِيْمَانٌ لِمَنْ لَا نَبِيَّةَ لَهُ، إِنْ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَغْنَىٰكُمْ بِالنَّبِيَّةِ. فَقَبِلَ لَهُ: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ إِلَىٰ مَتَى؟ قَالَ: إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ الْمَعْلُومِ وَهُوَ يَوْمَ خُرُوجِ قَائِنَا أَهْلَ الْبَيْتِ، فَمَنْ تَرَكَ النَّبِيَّةَ قَتَلَ خُرُوجَ قَائِنَا فَلَنَهَيَسَ بَيْنًا. فَقَبِلَ لَهُ: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ وَمَنِ الْغَائِمُ مِنْكُمْ أَهْلُ الْبَيْتِ؟ قَالَ: الرَّابِعُ مِنْ وَلَدِي ابْنُ سَيِّدَةِ الْإِمَامِ، يُطَهِّرُ اللَّهُ بِهِ الْأَرْضَ مِنْ كُلِّ جُذْرٍ. وَبَعْدُهَا مِنْ كُلِّ ظُلْمٍ. (وَهُوَ) الَّذِي يَشْكُ النَّاسُ فِي وَلَادَتِهِ، وَهُوَ صَاحِبُ الْعَتَبَةِ بَيْنَ خُرُوجِهِ، فَإِذَا خَرَجَ أَشْرَفَ الْأَرْضَ بِمُؤَمِّهِ^(۱). وَوَضَعَ مِيزَانَ الْعَدْلِ بَيْنَ النَّاسِ، فَلَا يُظْلِمُ أَحَدٌ أَحَدًا، وَهُوَ الَّذِي يُطَوِّرُ لَهُ الْأَرْضَ وَلَا يَكُونُ لَهُ ظِلٌّ، وَهُوَ الَّذِي يُسَادِي مُسَادٍ مِنَ السَّمَاءِ بِأُصْبِهِ يَسْمَعُهُ جَمِيعُ أَهْلِ الْأَرْضِ بِالذُّعَا، إِنِّيهِ يَقُولُ: «أَلَا إِنَّ حُجَّةَ اللَّهِ قَدْ ظَهَرَ عِنْدَ نَبِيِّ اللَّهِ قَائِمُهُ، فَإِنَّ الْحَقَّ مَعَهُ وَفِيهِ»، وَهُوَ يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: «إِنْ نَسَأَ نُزُلٌ عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ أَنَّهُ قَدْ ظَلَمْتُ أَغْنَاهُمْ لَهَا حَاصِبِينَ»^(۲).

دین ندارد و کسی که نفع به نداشته باشد ایمان ندارد، گرامی ترین شما نزد پروردگار کسی است که بیشتر به نفع عمل کند، گفتند ای فرزند رسول خدا! تا به کی؟ فرمود: تا روز و وقت معلوم که روز خروج قائم ما اهل بیت است، و کسی که نفع را پیش از خروج قائم ما ترک کند از ما نیست، گفتند ای فرزند رسول خدا! قائم شما اهل بیت کیست؟ فرمود: چهارمین از فرزندان من، فرزند سرور کنیزان، خداوند به واسطه وی زمین را از هر ستمی پاک گرداند و از هر ظلمی منزه سازد و او کسی است که مردم در ولادتش شک کنند و او کسی است که پیش از خروجش غیب کند و آنگاه که خروج کند زمین به نورش روشن گردد و در میان مردم میزان عدالت وضع کند و هیچکس به دیگری ستم نکند و او کسی است که زمین برای او در پیچیده شود و سایه ای برای او نباشد و او کسی است که از آسمان ندا کننده ای او را به نام ندا کند و به وی دعوت نماید به گونه ای که همه اهل زمین آن ندا را بشنوند، می گوید: «أَلَا إِنَّ حُجَّةَ اللَّهِ قَدْ ظَهَرَ عِنْدَ نَبِيِّ اللَّهِ قَائِمُهُ، فَإِنَّ الْحَقَّ مَعَهُ وَفِيهِ». و این همان قول خدای تعالی است که فرمود، است: «إِنْ نَسَأَ نُزُلٌ عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ أَنَّهُ قَدْ ظَلَمْتُ أَغْنَاهُمْ لَهَا حَاصِبِينَ».

۶ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ زَيْدٍ بْنُ خَفَرٍ الْمَدَنِيُّ - رحمته الله - قَالَ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ السَّلَامِ بْنِ صَالِحٍ الْهَرَوِيِّ «قَالَ: سَمِعْتُ دُعَيْلَ بْنَ عَلِيٍّ الْخَزَاعِيَّ يَقُولُ: أَتَقَدُّتُ مَوْلَايَ الرِّضَا عَلِيَّ بْنَ مُوسَى عليه السلام فَصِيدَتِي النَّيِّ أَوْكَمَا:

مَدَارِسُ آيَاتِ خَلَّتْ مِنْ تِلَاوَةٍ وَ مَنَازِلُ وَحْيِ مَفَرِّ الْعَرَصَاتِ
فَلَمَّا أَتَيْتُهُ إِلَى قَوْلِي:

خُرُوجِ إِمَامٍ لَا مَحَالَةَ خَارِجٌ   يَقُومُ عَلَى اسْمِ اللَّهِ وَ الْبَرَكَاتِ
يُمَيِّزُ فِينَا كُلَّ حَقٍّ وَ بَاطِلٍ   وَ يَجْزِي عَلَى التَّكْوِينِ وَ التَّنْبِيْهِاتِ
يَكْنَى الرِّضَا عليه السلام بِكَاءٍ شَدِيدًا، ثُمَّ رَفَعَ وَأَشْبَهُ إِلَيَّ فَقَالَ لِي: يَا خَزَاعِيَّ لَطَفَنِي رُوحُ
الْقُدُسِ عَلَى لِسَانِكَ هَذَيْنِ الْبَيْتَيْنِ، قَهْلُ تَذَرِي مِنْ هَذَا الْإِمَامِ وَ مَتَى يَقُومُ؟ فَقُلْتُ: لَا يَا
مَوْلَايَ إِلَّا أَنِّي سَمِعْتُ بِخُرُوجِ إِمَامٍ مِنْكُمْ يُطَهِّرُ الْأَرْضَ مِنَ الْفَسَادِ، وَ يَغْلَاهَا غَدَاً لَا رَيْبَ
مُتَبَشِّرًا خَوْرًا.

فَقَالَ: يَا دُعَيْلُ الْإِمَامُ تَعْدِي مُحَمَّدٌ عليه السلام وَ تَعْدِي مُحَمَّدٌ عليه السلام ابْنُهُ عَلِيٌّ، وَ تَعْدِي عَلِيٌّ ابْنُهُ

۶ - عبد السلام بن صالح هروزی گوید من از دعیل بن علی خزاعی شنیدم که
می گفت: بر مولای خود امام رضا علیه السلام فصدت خود را که چنین آغاز می شود
خواندم:

مَدَارِسُ آيَاتِ خَلَّتْ مِنْ تِلَاوَةٍ   وَ مَنَازِلُ وَحْيِ مَفَرِّ الْعَرَصَاتِ
وَ چون به این ابیات رسیدم:

خُرُوجِ إِمَامٍ لَا مَحَالَةَ خَارِجٌ   يَقُومُ عَلَى اسْمِ اللَّهِ وَ الْبَرَكَاتِ
يُمَيِّزُ فِينَا كُلَّ حَقٍّ وَ بَاطِلٍ   وَ يَجْزِي عَلَى التَّكْوِينِ وَ التَّنْبِيْهِاتِ
امام رضا علیه السلام به سخنی گریستند، سپس سر خود را بلند کرده و به من
فرمودند: ای خزاعی! روح القدس این دو بیت را بر زبان تو جاری کرده است،
آیا می دانی این امام کیست؟ و کی قیام خواهد کرد؟ گفتم: به ای مولای من! فقط
شنیده ام که امامی از شما خروج می کند و زمین را از فساد پاک می سازد و آن را
از عدل آکنده می سازد همانگونه که از سم پر شده باشد.

فرمود: ای دعیل! امام پس از من فرزندان محمد است و پس از او فرزندان

الحَسَنُ، وَبَعَثَ الْحَسَنَ ابْنَهُ الْحُجَّةَ الْفَائِمَ الْمُنْتَظَرُ فِي غَيْبِهِ، الْمَطَاعُ فِي طُلُوعِهِ، لَوْ لَمْ يَتَّقِ مِنَ الدُّنْيَا إِلَّا يَوْمَ وَاحِدٍ لَطَوَّلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ ذَلِكَ الْيَوْمَ حَتَّى يَخْرُجَ فَبُغِلَ الْأَرْضُ^(۱) غَدَاً لَا تَحْمِلُ ثَلَاثَ جُوراً.

وَأَمَّا «مَنْ» فَاحْبَارُ عَنِ الْوَلَبِ. فَقَدْ حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قِيلَ لَهُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ يَخْرُجُ الْفَائِمَ مِنْ دُورِكَ؟ فَقَالَ ﷺ: مَنْ تَلَّ الشَّاعِرَ الَّذِي «لَا يُجْلِيهَا لِيُفْنِيهَا إِلَّا هُوَ تَلَّكَ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا يَأْنِيكُمْ إِلَّا بَعَثُهُ». وَابْنُ أَبِي عَرَابَةَ - رَحِمَهُ اللَّهُ - حَدَّثَ أَخْرَأْتُ إِبرَاهِيمَ عَنْ أَبِي هَذَا الْحَدِيثِ الَّذِي مَضَى.

۷- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ إِبرَاهِيمَ بْنِ هَاشِمٍ - رَحِمَهُ اللَّهُ - عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ إِبرَاهِيمَ بْنِ هَاشِمٍ، عَنْ عَبْدِ السَّلَامِ بْنِ صَالِحِ الْهَرَوِيِّ «قَالَ: دَخَلَ دُعَيْلُ بْنُ عَلِيٍّ الْخَزَاعِيُّ - رَحِمَهُ اللَّهُ - عَلَى أَبِي الْحَسَنِ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرُّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ يَخْرُجُ فَقَالَ لَهُ: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ إِنْ قَدْ قُلْتَ

علی و پس از او فرزندش حسن و پس از او مرندش حجت قائم که در دوران عیدش منتظر او باشند و در ظهورش از او اطاعت کنند و اگر از دنیا هر یک روز مانی مانده باشد حدای تعالی آن روز را طولانی فرماید تا خروج کند و زمین را از عدل آکنده سازد همچنانکه از جور پر شده باشد

اتما کی خواهد بود، این اخبار از وقت است و پدرم از پدرانش روایت کند که به پیامبر اکرم ﷺ گفتند: ای رسول خدا! قائم از فرزندان شما کی خروج می کند؟ فرمود: مثل او مگر قائم است که «لَا يُجْلِيهَا لِيُفْنِيهَا إِلَّا هُوَ تَلَّكَ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا يَأْنِيكُمْ إِلَّا بَعَثُهُ».

و برای دُعَیْلُ بْنُ عَلِيٍّ الْخَزَاعِيُّ - رَحِمَهُ اللَّهُ - حدیث دیگری است که می خواهم آن را به دنبال این حدیثی که گذشت بیاورم.

۷- عبد السلام بن صالح هروی گوید: دُعَیْلُ بْنُ عَلِيٍّ الْخَزَاعِيُّ - رَحِمَهُ اللَّهُ - بر امام رضا علیه السلام در شهر مرو در آمد و به ایشان گفت: ای فرزند رسول خدا! من درباره

فِيكُمْ قَصِيدَةٌ وَأَلَيْتُ عَلَى نَفْسِي أَنْ لَا أُتَيْدَهَا أَحَدًا فَبَلَكَ. فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: هَاهُنَا. فَأَتَتْهَا:

مَدَارِسُ آيَاتٍ حَلَّتْ مِنْ يَلَاوِزٍ وَ مَنَزِلٌ وَحْيٍ مُفَقِّرُ الْقِرَصَاتِ
فَلَمَّا بَلَغَ إِلَى قَوْلِهِ:

أَرَى قَبَائِلَهُمْ فِي غَيْرِهِمْ مُتَشَكِّمًا وَ أُنْدِهِمْ مِنْ قَبَائِلِهِمْ صَفِيرَاتٍ
يَكُنِّي أَبُو الْحَسَنِ الرِّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ وَقَالَ صَدَقْتَ بِالْحَوَاضِي.

فَلَمَّا بَلَغَ إِلَى قَوْلِهِ:

إِذَا زُرُّوا مَدُّوا إِلَى دَائِرِهِمْ أَكْثَمًا عَنِ الْأَوَارِ مُتَقَبِّضَاتٍ
جَعَلَ أَبُو الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقْلِبُ كَفَّيْهِ وَ هُوَ يَقُولُ: أَعْلَى وَ اللَّهُ مُتَقَبِّضَاتٍ.

فَلَمَّا بَلَغَ إِلَى قَوْلِهِ:

لَقَدْ جُعِلَتْ فِي الدُّنْيَا وَ آثَامٍ سَعْيُهَا وَ إِنِّي لَأَرْخُو الْأَمْرَ تَعَدُّ وَفَاتٍ

شما قصیده ای سروده ام و سوگند یاد کرده ام که آن را بیش از شمار احدی نخوانم.
فرمود: بر خوان. و او نیز چنین خواند:

مدارس آیاتی که از تلاوت کتب پیچیده و منزل وحی که عرصه های آن به
بیابانهای بی آب و علف مبدل شده است
و چون به این بیت رسید:

می بینم غنائمی که حق آنهاست در میان غر آنها نفسم شده و دستان آنها از
غنائم خودشان خالی شده است.

امام رضا علیه السلام گریست و فرمود: ای حزاعی! راست گفتی.
و چون به این بیت رسید:

چون خوخواهی کند دستانشان را که از ساز و برگ نبی است به طرف
دشمنانشان دراز کنند.

امام رضا علیه السلام دستانهای خود را زیر و رو کرد و فرمود: آری به خدا سوگند
دستانهای ما تپتی و بسنه است. و چون به این بیت رسید:

من در دنیا و آثام تلاطم نرسان بدم و امیدوارم که پس از وفاتم در امان
باشم.

قَالَ لَهُ الرُّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ: أَمْسَكَ اللَّهُ تَوْمَ الْقَرْعِ الْأَكْبَرِ.

قَلَمًا إِنَّهُمْ إِلَى قَوْلِهِ:

وَقَبْرُ بَطْوُسٍ يَنْقُصُ زَكَاةً
تُسَكِّتُ الرُّشْدَ فِي الْفُرْقَانِ
قَالَ لَهُ الرُّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ: أَفَلَا أُلْحِقُ لَكَ بِهَذَا الْمَوْصِعِ نَبِيْنِ، يَبْهَأُ نَامُ فَصْبَدِيكَ؟ فَقَالَ:
بَلَى يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ:

وَقَبْرُ بَطْوُسٍ بَاهَا مِنْ مَصِيبَةٍ
تُؤَدِّي فِي الْأَحْشَاءِ بِالْخُرْفَانِ^(۱)
إِلَى الْحَنْظَمِ حَتَّى يَنْقُتَ اللَّهُ نَاقِمًا
بُرُوجَ عَنَا اِهْمَ وَ الْكُرْبَانِ
فَقَالَ دَعْبِلُ: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ هَذَا الْفَرْ الَّذِي بَطْوُسٌ قَبْرُ مَنْ هُوَ؟ فَقَالَ
الرُّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ: قَبْرِي، وَ لَا تَلْقُضِي الْأَنْبَاءَ وَ اللَّيَالِي حَتَّى نَصْبِرَ طَوْسٌ مُتَلَبِّتٌ يَبْقَى وَ
دُّوَارِي فِي غُرْفَتِي، أَلَا قَدْ زَاوَيْتُ فِي عَزْمِي بَطْوُسٍ كَانَ تَعَبِي فِي دَرْخِي يَوْمَ الْفَيْصَانَةِ مَعْفُورًا
لَهُ.

امام رضا علیه السلام فرمود: خداوند تو را در روز قیامت در امان بدارد.

و چون به این ست رسید: *مرا تهنیت کنی بزرگوارم*

و فهری در تعداد متعلق به نفس زکته است که خداوند آن را در میان
غُرَفِهای بهشت قرار داده است.

امام رضا علیه السلام فرمود: آما دو بیت به فصبده تو پیفزایم که با آنها قصبده تو
کامل شود؟ گفت: آری ای فرزند رسول خدا! آنگاه امام علیه السلام فرمود:

و فهری در طوس است و چه مصیبت بزرگی دارد که درون را با شعله های
سوزانش آتش می زند.

تا روز حشر که خدای تعالی فائز را برانگیزد و غم و اندوه را از ما بزداید.
دعبل گفت: ای فرزند رسول خدا! این فهری که در طوس است فهر کبست؟
امام رضا علیه السلام فرمود: قبر من است و روزگاری نگذرد که طوس محل رفت و آمد
شعبان و زواری من در غربتم گردد، بدان هر کس مرا در طوس و در غربتم زیارت
کند در روز قیامت همجوار من و آمرزیده خواهد بود.

ثُمَّ تَمَضَى الرُّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ بَعْدَ فَرَاغِ دَعْبِلٍ مِنْ إِشَادِهِ الْقَصِيدَةَ وَأَمَرَهُ أَنْ لَا يَنْزِعَ مِنْ مَوْضِعِهِ فَدَخَلَ الدَّارَ فَلَمَّا كَانَ بَعْدَ سَاعَةٍ خَرَجَ الْخَادِمُ إِلَيْهِ بِإِثْنَةِ دِينَارٍ وَضَوْئِهِ، فَقَالَ لَهُ: يَقُولُ لَكَ مُوَلَايَ: اجْعَلْهَا لِي تَقْنِينًا، فَقَالَ دَعْبِلُ: وَاللَّهِ مَا لِي بِذَا حِلَّتْ، وَلَا قُلْتُ هَذِهِ الْقَصِيدَةَ طَمَعًا فِي شَيْءٍ: بَصِلْ إِلَيَّ وَزِدْ الصُّرَّةَ وَسَأَلَ قَوْمًا مِنْ بَنِي الرُّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ لِيُنْزِلَهُ بِهِ وَبَشَّرَهُ. فَأَلْفَقَ إِلَيْهِ الرُّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ حُبَّةَ خَرَمِجِ الصُّرَّةِ وَقَالَ لِلْخَادِمِ: قُلْ لَهُ: يَقُولُ لَكَ [مُوَلَايَ]: هَذِهِ الصُّرَّةُ فَإِنَّكَ سَتَخْنَأُ إِلَيْهَا وَلَا تُرَاجِعُنِي فِيهَا. فَأَخَذَ دَعْبِلُ الصُّرَّةَ وَالْجُمَّةَ وَانْصَرَفَ، وَسَارَ مِنْ مَرَوْ فِي قَافِلَةٍ، فَلَمَّا بَلَغَ «مَبَانَ قُرْهَانَ» وَقَعَ عَلَيْهِمُ اللَّصُوصُ. وَأَحْذَوْا الْقَافِلَةَ بِأَسْرِعِهَا وَكَتَلُوا أَهْلَهَا. وَكَانَ دَعْبِلُ قَبْرًا كُتِبَتْ. وَمِثْلُكَ اللَّصُوصُ الْقَافِلَةَ، وَحَقَلُوا بِقَسَمَتِهِمْ، فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ مُشْتَمِلًا يَقُولُ دَعْبِلُ مِنْ قَصِيدَتِهِ

أَرَى قَبْرَهُمْ فِي غَيْرِهِمْ مُشْتَمِلًا وَ أَتْبَعُهُمْ مِنْ فَيْتِهِمْ صَبْرًا

پس امام رضا علیه السلام بعد از فراغ دعبیل از خواندن قصیده برخاست و بدو امر کرد که از جای خود برنگردد و داخل برای خود شد و پس از ساعتی خادم امام صد دینار رضوی برای وی آورد و بدو گفت: مولایم می گوید: آن را برای خود هزینه کن، دعبیل گفت: به خدا سوگند من برای این نیامده ام و این قصیده را برای حمله نسروده ام و کیسه پول را نپذیرفت و برای ترک و نشر جامه ای از جامه های امام رضا علیه السلام را درخواست کرد، امام رضا علیه السلام حقه ای از خز را به همراه آن کیسه کرد و به خادم فرمود: به او بگو: مولای من می گوید این کیسه را بگیر که به زودی بدان نیازمند خواهی شد و در این باره دیگر سخن مگو. دعبیل کیسه و چبه را گرفت و بازگشت و همراه قافله ای از مرو رفت و چون به موضع «مبان قرهان» رسید دزدان بر آنان حمله ور شدند و همه قافله را گرفتند و بستند و دعبیل نیز جزء دستگیر شدگان بود. و دزدان اموال قافله را تصرف کردند و به تقسیم آنها پرداختند، یکی از آنان به شعر دعبیل غزل حسنه و گفت: می بینم غنائمی که حق آنهاست در میان غیر آنها تقسیم شده و دستان آنها از غنائم خودشان خالی شده است.

تَسْبِعُهُ دَعْبِلُ فَقَالَ لَهُ: بَلَى هَذَا التَّبِيتُ؟ فَقَالَ لَهُ: لِرَجُلٍ مِنْ خُرَاقَةِ يُقَالُ لَهُ: دَعْبِلُ ابْنِ عَلِيٍّ، فَقَالَ لَهُ دَعْبِلُ: قَالَا دَعْبِلُ بْنُ عَلِيٍّ قَابِلُ هَذِهِ الْقَصِيدَةِ الَّتِي فِيهَا هَذَا التَّبِيتُ، فَوَضِعَ الرَّجُلُ إِلَى رَتْبِهِمْ وَكَانَ يُحْصِلُ عَلَى رَأْسِ كُلِّ وَكَانَ مِنَ السُّبُحَةِ فَأَخْبَرَهُ نَجَاءَ بِنَفْسِهِ حَتَّى وَكَفَّ عَلَى دَعْبِلُ قَالَ لَهُ: أَنْتَ دَعْبِلُ؟ فَقَالَ: نَعَمْ، فَقَالَ لَهُ: أَتَبِيدُ الْقَصِيدَةَ، فَأَنْشَدَهَا تَعَلَّ بِحَنَافَةٍ وَكَثَافَ جَمِيعِ أَهْلِ التَّافِلَةِ. وَرَدَّ إِلَيْهِمْ جَمِيعَ مَا أَخَذَ مِنْهُمْ لِكِرَامَتِهِ دَعْبِلُ، وَسَارَ دَعْبِلُ حَتَّى وَصَلَ إِلَى قَوْمٍ قَسَاؤُهُ أَهْلُ قَوْمٍ أَنْ يُبْذِلَهُمُ الْقَصِيدَةَ فَأَمَرَهُمْ أَنْ يَجْتَمِعُوا فِي مَسْجِدِ الْجَامِعِ، فَلَمَّا اخْتَلَعُوا ضَعَبَ دَعْبِلُ الْمِنْبَرَ فَأَنْشَدَهُمُ الْقَصِيدَةَ، فَوَصَلَهُ النَّاسُ مِنْ أَمَالٍ وَالْجَلْعِ يَسْتُرُ كَنْجِيرٍ، وَانْصَلَّ بِهِمْ خَمْرُ الْحَبَّةِ، قَسَاؤُهُ أَنْ يَبِيعَهَا مِنْهُمْ بِأَلْفِ دِينَارٍ، فَاثْتَنَعَ مِنْ ذَلِكَ، فَعَالُوا أَنَّهُ فَبَعَثْنَا سُبُحًا مِنْهَا بِأَلْفِ دِينَارٍ، فَأَتَى عَلَيْهِمْ، وَسَارَ عَنْ قَوْمٍ، فَلَمَّا خَرَجَ مِنْ رُشْنَايَ اتَّخَذَ حَقِيْقَةً بِقَوْمٍ مِنْ أَخْدَاتِ الْغَرْبِ فَأَخَذُوا الْجُمُوءَ مِنْهُ، فَرَجَعَ دَعْبِلُ إِلَى قَوْمٍ قَسَاؤُهُمْ رَدَّ الْجُمُوءَ عَلَيْهِ، فَاثْتَنَعَ الْأَخْدَاتُ مِنْ ذَلِكَ، وَغَضُوا الْمَسَاجِدَ

دعبل آن را شنید و گفت: این بیت از کیست؟ او گفت: از مردی از خزاعه که به او دعبل بن علی می گویند. ~~دعبل به او قصیده~~ دعبل بن علی گویند: اس قصیده که این بیت از آنست منم! آن مرد با شتاب به نزد رئیسشان رفت که از شیعیان بود و بر سر نعلی عاز می گرداد و او خودش آمد و مقابل دعبل ایستاد و گفت: آیا تو دهیلی؟ گفت: آری، گفت: قصیده را برخوان و او نیز آنرا بازخواند. آنگاه او و همه کاروانیان را از قید اسارت آزاد و هر آنچه را که از آنها گرفته بودند به احترام دعبل باز گردانیدند، و دعبل رفت تا به قم رسید و اهالی قم از او درخواست کردند که آن قصیده را برای آنها برخواند، و او گفت: همه در مسجد جامع مجتمع شوند و چون گرد آمدند بالای منبر رفت و قصیده را برخواند و مردم مال و خلعت بسیاری بدو دادند و حبر حبه اهدای امام رضا علیه السلام به آنها رسید، و از او درخواست کردند که آن را به هزار دینار به آنها بفروشد و او نپذیرفت، گفتند: تکه ای از آن را به هزار دینار بفروشد و او نپذیرفت و از قم رفت و چون از روستا و آبادی بگذر خارج شد گروهی از جوانان عرب بدو رسیدند و جبهه را از وی ستانند. دعبل به قم بازگشت و از آنها درخواست کرد که جبهه را به وی باز

فی أمرها، و قالوا یدعیلی. لا سیبل لک إلی الجبۃ، فخذ منها ألف دینار، فأی غلبهم، فلما
 یئس من وذل الجبۃ غلبه سألهم أن ینذقوا إلیه شئاً منها، فأجابوه إلی ذلک فأعطوه
 بغضها وذلکوا إلیه فمکن باقیها ألف دینار و الصرث و عیل إلی وطیه، فوجد اللصوص
 قد أخذوا جمیع ما کان له فی منزله، فباع المائة دینار الّتی کان الرضا علیه السلام و صله بها من
 الشبغة کل دینار بمائۃ درهم فحصل فی یدهم عشرة آلاف درهم، فتذکر قول-
 الرضا علیه السلام: «إلک ستحتاج إلیها».

و کانت له جاریة لها من قلبه محل فرزند زرد آغظیما، فأدخل أهل الطب غلبها،
 فطعروا إلیها فقالوا: أما العین الّتی فلبس لنا فيها حبلة و قد ذهبت، و أما البصری
 فنحن نعالجها و نختد و لا نری أن نسله، فاعلم و عیل لذلک غشاً شديداً، و خرج علیها
 خرعاً غظیماً، ثم إنه ذکر ما مفع من قسلة الجبۃ فسحها علی عینی الجاریة و غصنها
 ببعضیة منها من أول اللیل، فأصبحت و غشاها أصح بما کانت إلیه لیس لها أثر

گرداند، اما جوانان امتناع کردند و باقرمانی مشایخ خود را نمودند و به دعیل
 گفتند: دسترسی به حبه نخواهی داشت، بپای آب یعنی حرار دینار اگر بروی و
 او نیز برفت و چون از بازرس گرفتن جبه نمود شد، درخواست کرد که نگه ای از
 آن را بدو دهند و آنها پذیرفتند و نگه ای از آن و مهی بقیه آن را که حرار دینار
 بود به وی دادند، و او به وطن خود بازگشت و دزدان هر چه در مرلش بوده
 برده اند و آن صد دینار صله امام رضا علیه السلام را به شیعیان فروخت، هر دیناری را
 به صد درهم و ده هزار درهم به دسب آورد و سخن امام رضا علیه السلام را به باد آورد
 که «به زودی به آن نیازمند خواهی شد».

و او را کنیزی بود که در دلش حای داشت و به چشم درد سحی مبتلا شده
 بود، طبیبان را بر بالین وی آورد و در او بگر بسته و گفتند: چشم راست او را
 نمی توانیم درمان کنیم و ثباه شده است اما چشم چپ او را نلاش می کنیم و
 درمان خواهیم کرد اما گمان نمی کنیم که بهبود یابد، دعیل از این بابت عمیقاً
 اندوهناک شد و بی تاب شدیدی نمود، سپس به یاد آن جبه و فضیلت آن افتاد و
 آن نگه جامه را بر چشمان آن کنیز کشید و از سر شب چشمان او را با آن بست و
 چون صبح شد چشمانش سالمتر از گذشته گردید و گویا به برکت امام رضا علیه السلام

مَرَضَ فَقَطُّ [يَهْرَكَهُ] مَوْلَانَا [أَبِي الْحَسَنِ] الرِّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ

۸- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ زِيَادٍ بْنُ جَعْفَرٍ الْهَمْدَانِيُّ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ الرَّيْثَانِ بْنِ الصُّلَيْبِ «قَالَ: قُلْتُ لِلرِّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ: أُنْتُ صَاحِبُ هَذَا الْأَمْرِ؟ فَقَالَ: أُنَا صَاحِبُ هَذَا الْأَمْرِ وَلَكِنِّي لَسْتُ بِالَّذِي أَنْفَلَهَا عَنْكَ لَأَنَّهُمَا مِثْلُ خَوْرَاءَ، وَكَتَيْتُ أَكُونُ ذَلِكَ عَلَى مَا تَرَى مِنْ صَغَبٍ بَدَنِي، وَإِنْ الْغَائِمُ هُوَ الَّذِي إِذَا خَرَجَ كَانَ فِي سِنِّ الشُّيُوخِ وَشَفْرِ الشَّبَابِ، قَرِيبًا فِي بَدَنِهِ عَقَى لَوْ مَدَّ يَدَهُ إِلَى أَغْطَمِ شَجَرَةٍ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ لَفَلَقَهَا، وَ لَوْ صَاحَ بَيْنَ الْجِبَالِ لَكَذَبَتْ صُخُورُهَا، يَكُونُ مَعَهُ عَصَا مُوسَى، وَخَاتَمُ سُلَيْمَانَ عَلَيْهِ السَّلَامُ، ذَالِ الْوَابِعِ مِنْ وَلَدِي، يُعَلِّقُهُ اللَّهُ فِي بَيْتِهِ مَا شَاءَ، ثُمَّ يَنْظُرُهُ مُبْتَدِلًا [بِهِ] الْأَرْضَ قِسْطًا وَ عَدْلًا لَأَنَّهُمَا مِثْلُ خَوْرَاءَ وَ ظُلْمًا».

اصلاً مرض نوده است.

۸- رِثَانُ بْنُ صَلْتِ گوید: به امام رضا علیه السلام گفتم: آیا شما صاحب الامر هستید؟ فرمود: من صاحب الامر هستم اما آن کسی که زمین را از عدل آکنده سازد همچنان که پر از جور شده باشد نسیم و چگونه او باشم در حالی که ضعف بدن مرا می بینی، و خاتم کسی است که در سَنِّ شُيُوخِ و شَفْرِ جَوَانَانِ قیام کند و نیرومند باشد به غایتی که اگر دستش را به بزرگترین درخت روی زمین دراز کند آن را از جای برکند و اگر بین کوهها فریاد برآورد صخره های آن فرو پاشد عصای موسی و خاتم سلیمان علیه السلام با اوست، او چهارمین از فرزندان من است، خداوند او را در ستر خود نهان سازد سپس او را ظاهر کند و به واسطه او زمین را از عدل و داد آکنده سازد همچنان که پر از ظلم و ستم شده باشد.

﴿ باب ۳۶ ﴾

« (ما رَوِيَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ الثَّانِي مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ [الْجَوَادِ] عَلَيْهِ السَّلَامُ) »

« (فِي النَّصِّ عَلَى الْفَائِزِ وَغَيْبِهِ ، وَ أَنَّ الثَّانِي عَشَرَ مِنَ الْأَجْمَةِ عَلَيْهِ السَّلَامُ) »

۱ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُوسَى الدُّمَائِيُّ - رحمته الله - قَالَ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ هَارُونَ الصُّوفِيُّ قَالَ : حَدَّثَنَا أَبُو ثَرَابٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى الرَّوْيَانِيُّ قَالَ : حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَظِيمِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ زَيْدِ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام [الْحَسَنِيُّ] قَالَ : دَخَلْتُ عَلَى سَيِّدِي مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ الْحُسَيْنِ ابْنِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام وَ أَنَا أُرِيدُ أَنْ أَسْأَلَهُ عَنْ الْفَائِزِ أَهْوِ الْمَهْدِيِّ أَوْ غَيْرِهِ ، فَأَبْتَدَأَ فَقَالَ لِي : يَا ابْنَ الْعَالَمِ إِنَّ الْفَائِزَ مَا هُوَ الْمَهْدِيُّ الَّذِي نَجِبُ أَنْ نُنْتَظَرَ فِي غَيْبِهِ ، وَ يُطَاعَ فِي ظُهُورِهِ ، وَ هُوَ الثَّالِثُ مِنْ وَلَدِي ، وَ الَّذِي نَعَتْ مُحَمَّدًا عليه السلام بِالْمُتَوَكِّلِ وَ خُصَّ بِالْإِيمَانِ إِنَّهُ لَوْ لَمْ يَتَّقَ مِنَ الذُّنُوبِ إِلَّا يَوْمَ وَاحِدٍ لَيَقُولَ اللَّهُ ذَلِكَ الْيَوْمَ حَقٌّ يَخْرُجُ بِهِ فَيَبْلُغُ الْأَرْضَ يَسْطًا وَ عَدْلًا كَمَا مِلْتُ حَوْرًا وَ حَلَاةً ، وَ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى لَيُصْلِحُ لَهُ أَمْرَهُ فِي

باب ۳۶

روایات امام جواد علیه السلام درباره

امام دوازدهم علیه السلام و غیبت او

۱ - عبدالعظیم حسنی گوید: بر مولای خود امام جواد علیه السلام وارد شدم و می خواستم از قائم پرسش کنم که آیا مهدی هم اوست یا عمر او؟ امام آعاز سخن کرد و فرمود: ای ابوالقاسم قائم ما همان مهدی است کسی که باید در غیبتش او را انتظار کنند و در ظهورش او را فرمان برند و او سومین از فرزندان من است و سوگند به کسی که محمد صلی الله علیه و آله را به نبوت معوث فرمود و ما را به امامت مخصوص گرداند اگر از عمر دنیا جر یک روز باقی نماند، باشد خداوند آن روز را طولانی گرداند تا در آن پیام کند و زمین را پر از عدل و داد نماید همچنان که آکنده از ظلم و جور شده باشد و هدای تعالی امر او را در یک شب اصلاح

قِيلَ: كَمَا أَسْلَخَ أَثَرُ كُلِّبِهِ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ إِذْ ذَهَبَ لِيَنْقُصَ لِأَخِيهِ نَارًا فَوَجَعَ وَهُوَ رَسُولُ نَبِيِّ، ثُمَّ قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: أَتَمَّصَلُ أَعْمَالِ شَيْفَتِنَا أَنْبَظَ الْفَرْجِ».

۲ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الشَّيْبَانِيُّ - رَحِمَهُ اللَّهُ - قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي غُبَيْرٍ الْكُوفِيُّ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ الْأَدَمِيِّ عَنْ عَبْدِ الْعَظِيمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْحَسَنِيِّ قَالَ: قُلْتُ لِمُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِنِّي لَأَرْجُو أَنَّ نَكُونَ الْغَابِرَ مِنْ أَهْلِ بَيْتِ مُحَمَّدٍ الَّذِي يَبْلَأُ الْأَرْضَ قِسْطًا وَغَدْلًا كَمَا مِلَّتْ جُورًا وَظُلْمًا، لَفَذَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: يَا أَبَا الْقَاسِمِ: مَا بَشَأُ إِلَّا وَهُوَ فَائِزٌ بِأَمْرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، وَ هَادٍ إِلَى دِينِ اللَّهِ، وَلَكِنَّ الْقَائِمَ الَّذِي يُطَهِّرُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهِ الْأَرْضَ مِنْ أَهْلِ الْكِبَرِ وَالْجُحُودِ، وَيَبْلَأُهَا غَدْلًا وَ قِسْطًا هُوَ الَّذِي تُحَقِّقُ عَلَى النَّاسِ وَلَا ذُنُوءَ، وَ يَغِيْبُ عَنْهُمْ شُغْلَهُ، وَ يُحَرِّمُ عَلَيْهِمْ شَمْسِيَّةَ، وَ هُوَ سَمِيُّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَ كَتَبَهُ، وَ هُوَ الَّذِي تُلَوِّحُ لَهُ الْأَرْضُ، وَ يَنْزِلُ لَهُ كُلُّ صَغْبٍ إِذَا تَجَمَّعَ إِلَيْهِ مِنْ أَصْحَابِهِ عِدَّةُ أَهْلِ بَدْرٍ، ثَلَاثِيَّةٌ وَ ثَلَاثَةُ عَشَرَ وَجَلَّ مِنْ أَنْفَاسِ الْأَرْضِ، وَ ذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «أَنْتُمْ مَا نَكُونُوا يَأْتِ بِكُمْ اللَّهُ جَمِيعًا إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ»^(۱)، فَإِذَا

فرماید چنانکه امر موسی کلیم علیه السلام را اصلاح فرموده او رفت تا برای خانواده اش شعله ای آتش مبادد اما چون برگشت او رسول و پیامبر بود. سپس فرمود: برترین اعمال شعبان ما انتظار فرج است.

۲ - عبد العظیم حسنی گوید: به امام جواد علیه السلام گفتم: اسد وارم شما قائم اهل بیت محمد باشید کسی که زمین را پر از عدل و داد نماید همچنان که آکنده از ظلم و جور شده باشد. فرمود: ای ابوالقاسم هیچ یک از ما نیست جز آنکه قائم به امر خدای تعالی و هادی به دین الهی است، اما قائمی که خدای تعالی به توشیح او زمین را از اهل کفر و انکار پاک سازد و آن را پر از عدل و داد نماید کسی است که ولدانش مر مردم پوشیده و مشخص از ایشان نهان و بردن نامش حرام است، و او همانم و هم کتبه رسول خدا ﷺ است و او کسی است که زمین برایش در پیچیده شود و هر دشواری برایش هموار گردد و از اصحابش سید و سیزده تن به تعداد اصحاب بدر از دورترین نقاط زمین به گرد او فراهم آیند و این همان

اجْتَمَعَتْ لَهُ هَذِهِ الْعِدَّةُ مِنْ أَهْلِ الْإِخْلَاصِ أَطَهَرَ اللَّهُ أَمْرَهُ، فَإِذَا اكْتَمَلَ لَهُ الْعَقْدُ وَهُوَ عَشْرَةُ
 آلَافٍ رَجُلٍ خَرَجَ بِإِذْنِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، فَلَا يَزَالُ يَتَكَلَّمُ أَقْدَاءُ اللَّهِ حَتَّى يَرْضَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ.
 قَالَ عَبْدُ الْعَظِيمِ: فَقُلْتُ لَهُ: يَا سَيِّدِي وَكَتَيْتُ بِعَلْمِ أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ قَدْ رَضِيَ؟ قَالَ
 يُلْقِي فِي قَلْبِهِ الرَّحْمَةَ، فَإِذَا دَخَلَ الْمَدِينَةَ أَخْرَجَ اللَّائِي وَالْعُرَيْنِي فَأَخْرَقَهُمَا»

۳ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ عَبْدِ دُوسٍ الْعَطَّارُ - رحمته الله - قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ
 مُحَمَّدٍ بْنِ قُتَيْبَةَ التُّيْسَابُورِيِّ قَالَ: حَدَّثَنَا خُدَّانُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ: حَدَّثَنَا الصُّغَرِيُّ أَبُو دُلْفٍ
 «قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا خَفَرٍ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ الرَّصَّاصِيَّ يَقُولُ: إِنَّ الْإِمَامَ بَغْدِي ابْنِي عَلِيٍّ، أَمْرُهُ
 أَشْرِي، وَقَوْلُهُ قَوْلِي، وَطَاعَتُهُ طَاعَتِي، وَالْإِمَامُ بَغْدَةُ ابْنَةُ الْحَسَنِ، أَمْرُهُ أَهْلِي، وَقَوْلُهُ
 قَوْلُ أَبِيهِ، وَطَاعَتُهُ طَاعَةُ أَبِيهِ، ثُمَّ سَكَتَ. فَقُلْتُ لَهُ: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ لِمَنِ الْإِمَامُ بَغْدُ
 الْحَسَنِي؟ فَتَكُنِي عليه السلام بِنَاةً شَدِيدًا، ثُمَّ قَالَ: إِنَّ مِنْ بَغْدِ الْحَسَنِ ابْنَةَ الْفَاطِمِ بِالْحَقِّ الْمُنْتَظَرِ.
 فَقُلْتُ لَهُ: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ لِمَ سَمَّيْتَ الْفَاطِمَةَ؟ قَالَ: لِأَنَّهُ يَوْمَ نَبَذَ مَوْتٌ ذُرِّيَّةَ وَارْتَدَّ أُنْكَرُهُ»

فول خدای تعالی است که فرمود: **مَا تَكُونُوا بِأَنْ يَكُنَّ اللَّهُ جَمْعًا إِنْ اللَّهُ عَلَى
 كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ** و چون این تعداد از اهل اخلاص به گرد او فراهم آیند خدای
 تعالی امرش را ظاهر سازد و چون عقد که عبارت از ده هزار مرد باشد کامل شد
 به اذن خدای تعالی قیام کند و دشمنان خدا را بکشد تا خدای تعالی خشنود گردد.
 عبدالعظیم گفت: ای سرورم چگونه می داند که خدای تعالی خشنود گردیده
 است؟ فرمود: در قلبش رحمت می افکند و چون به مدینه در آید لای و عری را
 بیرون کشیده و آن دو را بسوزاند.

۳ - حَضَرَنِي أَبِي دُلْفٍ يَقُولُ: أَرَادَ إِمَامُ حَوَادِثَ عليه السلام شِمْدَمَ كَمَا مِى فَرَمُود: إِمَامٌ يَسُ
 مِنْ فَرَزَنْدَمِ عَلِيٍّ اسْت، دَسْتُورِ او دَسْتُورِ مَن وَ سَخْنِ او سَخْنِ مَن وَ طَاعَتِ او
 طَاعَتِ مَن اسْت وَ إِمَامٌ يَسُ مِنْ فَرَزَنْدَشِ حَسَنِ اسْت، دَسْتُورِ او دَسْتُورِ پَدَرَشِ
 وَ سَخْنِ او سَخْنِ پَدَرَشِ وَ طَاعَتِ او طَاعَتِ پَدَرَشِ بَاشْد، سِپَسِ سَكُوتِ كَرْدِ.
 گفتم: ای فرزند رسول خدا! امام پس از حسن کیست؟ او به شدت گریست و
 سپس فرمود: پس از حسن فرزندش فاطمه به حق امام منتظر است. گفتم: ای
 فرزند رسول خدا! چرا او را فاطمه می گویند؟ فرمود: زیرا او پس از آنکه بآتش

الْقَائِلِينَ بِإِمَانَتِهِ، قُلْتُ لَهُ: وَلِمَ سَمِيَ الْمُنْتَظَرُ؟ قَالَ: لِأَنَّهُ عَيْنُهُ يَكْثُرُ أَنْبَاهُا وَيَطُولُ أَمَدُهَا فَيُنْتَظَرُ خُرُوجُهُ الْغُلْبُصُونَ وَبُكْرَةُ الْمُتَأَنِّبُونَ وَنَشْتَهَرُ بِذِكْرِ الْجَاهِدُونَ، وَكَذِبُ فِيهَا الْوَقَّاتُونَ، وَتَهْلِكُ فِيهَا الْمُتَعَجِّلُونَ، وَيَنْجُو فِيهَا الْمُسْلِمُونَ».

﴿ باب ۳۷ ﴾

« (ما رَوَى عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ الْمَادِيِّ فِي النَّصِّ عَلَى)

« (الْقَائِمِ عَلَيْهِ، وَأَنَّهُ الثَّلَاثِي عَشَرَ مِنْ الْأَنْبِيَاءِ عَلَيْهِ السَّلَامُ) »

۱ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُوسَى الدَّقْنَانِيُّ، وَ عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الزَّوَّائِيُّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ هَارُونَ الْعُصْفَرِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو نُورٍ عَبْدَ اللَّهِ بْنُ مُوسَى الرَّومِيُّ، عَنْ عَبْدِ الْعَظِيمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْحُسَيْنِيِّ « قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى سَيِّدِي عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ، فَلَمَّا بَصُرَنِي قَالَ لِي: مَرْحَبًا بِكَ يَا أَبَا الْقَاسِمِ أَنْتَ وَثِقًا حَقًّا، قَالَ: قُلْتُ لَهُ: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ إِنْ أُرِيدُ أَنْ أُعْرِضَ عَنْكَ دِينِي قَالَ كَانَ مُرَضًى لَكَ عَنْكَ حَقًّا أَلَيْسَ اللَّهُ غَرُوحًا، فَقَالَ: هَابْ يَا أَبَا الْقَاسِمِ، قُلْتُ: إِنْ أَرِيدُ أَنْ أَتَى اللَّهُ تَعَالَى وَاجِدًا، لَيْسَ

از بین برود و اکثر معتقدین به امامت حضرت محمد (ص) قیام می کند، جمع، چرا او را منتظر می گویند؟ فرمود: زیرا ایام غیبتش زیاد شود و مدتش طولانی گردد و غلصان در انتظار قیامش باشند و شکاکان انکارش کنند، و منکران بادش را استهزاء کنند، و نعیین کنندگان وجه ظهورش دروغ گویند، و شناب کنندگان در غیبت هلاک شوند، و نسلم شوندگان در آن نجات یابند

باب ۳۷

روایات امام هادی علیه السلام درباره

امام دوازدهم علیه السلام و غیبت او

۱ - عبد العظیم حسنی گوید: بر مولای خود امام هادی علیه السلام وارد شدم چون مرا دید فرمود: مرحبا بر تو ای ابوالقاسم! تو دوست حقیقی ما هستی، گوید: گفتم: ای فرزند رسول خدا! می خواهم دین خود را بر شما عرضه بدارم، اگر پسندید، بود بر آن استوار باشم نا آنکه خدای تعالی را ملاقات کنم، فرمود: ای

کَسْبُهُ شَيْءٌ، خَارِجٌ عَنِ الْحَدِيثِ حَدُّ الْإِطْعَامِ وَحَدُّ النَّشِيءِ، وَإِنَّهُ لَيْسَ بِجِسْمٍ وَلَا صُورَةٍ، وَلَا عَرَضٍ وَلَا خَوَاصِرٍ، بَلْ هُوَ مَحْسَمُ الْأَحْسَامِ، وَمُصَوِّرُ الصُّوَرِ، وَخَالِقُ الْأَعْرَاضِ وَ الْجَوَاهِرِ، وَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ، وَ مَالِكُهُ وَ حَاجِلُهُ وَ مُخْدِتُهُ، وَ إِنَّ مُحَمَّدًا ﷺ عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ، خَاتَمُ النَّبِيِّينَ، فَلَا نَبِيَّ تَعْدَى إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَ إِنَّ شَرِيعَتَهُ خَاتِمَةُ الشَّرَائِعِ، فَلَا شَرِيعَةَ تَعْدَى إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ.

وَأَقُولُ: إِنَّ الْإِمَامَ وَ الْحَلِيقَةَ وَ وَلِيَّ الْأَمْرِ تَعْدَى أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ، ثُمَّ الْحَسَنُ، ثُمَّ الْحُسَيْنُ، ثُمَّ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثُمَّ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثُمَّ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثُمَّ مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ، ثُمَّ عَلِيُّ بْنُ مُوسَى، ثُمَّ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثُمَّ أَنْتَ يَا مَوْلَايَ فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: وَ مِنْ بَعْدِي الْحَسَنُ ابْنِي فَكَيْفَ لِلثَّلَاثِ بِالْخَلْفِ مِنْ بَعْدِهِ؟ قَالَ: قُلْتُ: وَ كَيْفَ ذَلِكَ يَا مَوْلَايَ؟ قَالَ: لِأَنَّهُ لَا يُرَى شَخْصُهُ وَ لَا عَمَلٌ ذِكْرُهُ بِأَمْرٍ حَتَّى يَخْرُجَ قَبْلَهُ الْأَرْضُ تَسْطُو وَ عَدْلًا كَمَا مِثْلُ جَوْرٍ وَ ظُلْمًا، قَالَ: قُلْتُ: أَكُونُ ذَا أُولَى؟ قَالَ: إِنَّ وَلِيَّهُمْ وَلِيٌّ أَهْلُهُ، وَ غَدُوهُمْ

ابوالناسم! بازگو، گفتم: من معتقدم که خدا می تعالی واحد است و چیزی مانند او نیست و از دو حد خارج است: حد ابطال و حد تشبیه و اینکه او جسم و صورت و عرض و جوهر نیست، بلکه او پدید آورنده احسام و تصویر کننده صورنها و آفرنده اعراض و حواهر و رب و مالک و جاعل و پدید آورنده هر چیزی است، و اینکه محمد ﷺ بنده و رسول اوست خاتم پیامبران است، و پس از او تا روز قیامت پیامبری نخواهد بود و آئین او ختم کننده آئین هاست و پس از آن تا روز قیامت آئینی نخواهد بود

و من معتقدم که پس از او امام و حلیقه و ولی امر امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب است سپس حسن و بعد حسین و بعد علی بن الحسین و بعد محمد بن علی و بعد جعفر بن محمد و بعد موسی بن جعفر و بعد علی بن موسی و بعد محمد بن علی و بعد توبی ای مولای من، امام هادی علیه السلام فرمود: و پس از من فرزندان حسن است و مردم با جانشین او چگونه باشد؟ گفتم: ای مولای من آن چگونه است؟ فرمود: زیرا شخص او را نمی بینند و ذکر نام او روا نباشد تا آنکه قیام کند و زمین را پر از عدل و داد نماید همچنان که پر از ظلم و جور شده باشد، گوید: گفتم:

عَدُوَّ اللَّهِ. وَ طَاعَتُهُمْ طَاعَةُ اللَّهِ. وَ مَنْصِبُهُمْ مَنْصِبُ اللَّهِ. وَ أَقُولُ: إِنَّ الْمِرْعَاجَ حَقٌّ. وَ الْمُسَادَّةُ فِي الْقَمَرِ حَقٌّ. وَ إِنَّ الْحَنَّةَ حَقٌّ. وَ الثَّارَ حَقٌّ. وَ الصَّرَاطَ حَقٌّ. وَ الْمِيزَانَ حَقٌّ. وَ أَنَّ الشَّاعَةَ آتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا. وَ أَنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ. وَ أَقُولُ: إِنَّ الْقَوَائِمَ الْوَاجِبَةَ بَعْدَ الْوِلَايَةِ: الصَّلَاةُ وَ الزَّكَاةُ وَ الصَّوْمُ وَ الْحَجُّ وَ الْجِهَادُ وَ الْأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْيُ عَنِ الْمُنْكَرِ.

فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عليه السلام: «يَا أَبَا الْفَايِسِ هَذَا وَ اللَّهُ بِهِمُ الَّذِي ارْتَضَاهُ لِبِعَادِهِ. فَاتِمَّتْ عَقْدُهُ. يَكْتَفِي اللَّهُ بِالتَّوَلِّيِ النَّاسِ فِي الْحَبَابَةِ الدُّنْيَا وَ فِي الْآخِرَةِ»

۲ - حَدَّثَنَا أَبِي - عليه السلام - قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ الْحِمْصِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ الْكَانِبِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ الصُّبَيْرِيِّ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَهْرَبَازٍ «قَالَ: كُنْتُ إِلَى أَبِي الْحَسَنِ صَاحِبِ الْقِسْطِ عليه السلام أَشْأَلُهُ غِبَ الْفَرَجِ. فَكُتِبَ إِلَيَّ. إِذَا عَابَ صَاحِبُكُمْ عَنْ دَابِ الطَّلَابِجِ فَنُزِّقُوا الْفَرَجَ».

۳ - حَدَّثَنَا أَبِي - عليه السلام - قَالَ: حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ -

اقرار می کنم و معتقدم دوست آنرا خدا و دشمن ایشان دشمن خدا و طاعت ایشان طاعت خدا و معصیت ایشان معصیت خداست و معتقدم که میراج حق است و سؤال هر حق است و حجت و بار حق است و صراط و میزان حق است و قیامت می آید و شکمی در آن نیست و حدای بالای اصحاب قبور را مبعوث می فرماید و معتقدم که فرائض واجب بعد از ولایت ثار و رکاء و روزه و حج و جهاد و امر به معروف و نهی از منکر است.

امام هادی علیه السلام فرمود: ای ابوالقاسم! به خدا سوگند این دین خداست که آن را برای بندگانش پسندیده است، پس بر آن ثابت باش خداوند تو را به قول ثابت در حیات دنیا و آخرت استوار بخرد.

۲ - علی بن محمد بن مهربار گوید: به امام هادی علیه السلام نامه ای نوشتم و در آن از فرج پرسش نمودم. به من نوشت: هنگامی که صاحب شما از سرای ستمکاران غیبت کرد منتظر فرج باشید.

۳ - علی بن محمد بن زیاد گوید: به امام هادی علیه السلام نامه ای نوشتم. و در آن از

مَهْرِيَّاتٍ، عَنْ أَبِيهِ عَلِيِّ بْنِ مَهْرِيَّاتٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ زِيَادٍ «قَالَ: كَتَبْتُ إِلَى أَبِي الْحَسَنِ صَاحِبِ الْعَشْكَرِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَسْأَلُهُ عَنْ الْفَرَجِ، فَكَتَبَ إِلَيَّ: إِذَا غَابَ صَاحِبُكُمْ عَنْ دَارِ الظَّالِمِينَ لَتَوَلَّوْا الْفَرَجَ».

۴ - حَدَّثَنَا أَبِي - عَلَيْهِ السَّلَامُ - قَالَ: حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ أَبِي غَانِمٍ الْفَزَائِي قَالَ: حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ فَارِسٍ «قَالَ: كَتَبْتُ أَنَا [ذُو حُجَّ] أَدَّ ابْنُ أَبِي نُوحٍ فِي طَرَفِي عِنْدَهُ فَزَلْنَا عَلَى وَادِي رُبَالَةَ فَجَلَسْنَا نَتَحَدَّثُ فَبَجَرْنِي وَتَرَّمَا مَا تَحُلُّ فِيهِ وَبَعْدَ الْأَمْرِ عَاقِبَتَا، فَقَالَ أَبُو بَرُّ بْنُ نُوحٍ: كَتَبْتُ فِي هَذِهِ السَّنَةِ لَأُكْمَزَ شَيْئًا مِنْ هَذَا، فَكَتَبَ إِلَيَّ: إِذَا رَفَعَ عَلَمُكُمْ مِنْ بَيْنِ أَمْلِهِكُمْ فَتَوَلَّوْا الْفَرَجَ مِنْ تَحْتِ أَعْدَائِكُمْ».

۵ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - قَالَ: حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو خَفِيرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْغَلَوِيُّ، عَنْ أَبِي هَاشِمٍ دَاوُدَ بْنِ الْقَاسِمِ الْقَطَفِيِّ «قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ صَاحِبَ الْعَشْكَرِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ: الْخَلْفُ مِنَ تَقْدِي ابْنِي الْحَسَنِ فَكَتَبْتُ لَكُمْ بِالْخَلْفِ مِنْ تَقْدِي الْخَلْفِ؟ فَقُلْتُ: لَا لِي جَعَلَنِي اللَّهُ فِدَاكَ؟ فَقَالَ: لَا لَكُمْ لَا تَزُونَ شَخْصَةً وَلَا تَبْغِلُ لَكُمْ وَتَكُونُ بِأَشْيِهِ، قُلْتُ: فَكَيْفَ نَذْكُرُكَ؟ قَالَ: قُولُوا: الْحَمْدُ مِنَ آلِ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ».

فرج پرسش نمودم، به من نوشت، هنگامی که صاحب شما از شرای ستمکاران غیبت کرد در انتظار فرج باشید.

۴ - ابراهیم بن محمد بن فارس گوید: من و نوح و ایوب بن نوح در راه مکه بودیم و در وادی رباله فروه آمدیم و نشستیم و ما یکدیگر صحبت می کردیم، سخن از اوضاع زمانه و دوری امر امامت از ما بود، اتوب بن نوح گفت: امسال نامه ای نوشتم و از این مطلب پرسش نمودم، به من نوشت، چون امام شما از میان شما برداشته شد از زیر باهای خود منظر فرج باشید.

۵ - داود بن قاسم جعفری گوید: از امام هادی علیه السلام شنیدم که می فرمود: جانشین پس از من فرزندم حسن است و شما با جانشین پس از جانشین من چگونه خواهید بود؟ گفتم: فدای شما شوم برای چه؟ فرمود: زیرا شما شخص او را نمی بینید و پیرن نام او بر شما روا نباشد، گفتم: پس چگونه او را یاد کنیم؟ فرمود: بگویند: حجة آل محمد علیه السلام.

۶ - حَدَّثَنَا أَبِي: وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ عَبِيدٍ قَالَ: حَدَّثَنِي الْحَسَنُ بْنُ مُوسَى الْحَقَّابِ. عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ أَيُّوبَ «قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ عَلِيَّ بْنَ مُحَمَّدٍ (بْنِ عَلِيٍّ) بْنِ مُوسَى (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ: صَاحِبُ هَذَا الْأَمْرِ مَنْ يَقُولُ النَّاسُ: لَمْ يُولَدْ بَعْدُ».

۷ - وَ حَدَّثَنَا هَذَا الْحَدِيثَ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ إِسْحَاقَ. عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَغْبِلٍ. عَنْ حَقْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ مَالِكٍ. عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ أَيُّوبَ. عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عَلِيٍّ بْنِ مُحَمَّدٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) «أَنَّهُ قَالَ: صَاحِبُ هَذَا الْأَمْرِ مَنْ يَقُولُ النَّاسُ: إِنَّهُ لَمْ يُولَدْ بَعْدُ».

۸ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ زِيَادٍ فِي حَقْفَرٍ - (عَلَيْهِ السَّلَامُ) - قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ. عَنْ أَبِيهِ. عَنْ عَلِيٍّ بْنِ صَدَقَةَ. عَنْ عَلِيٍّ بْنِ عَبْدِ الْعَزَّازِ «قَالَ: لَمَّا مَاتَ أَبُو جَعْفَرٍ الثَّانِي (عَلَيْهِ السَّلَامُ) كَتَبَتْ الشُّبَّةُ إِلَى أَبِي الْحَسَنِ صَاحِبِ الْفَتْوَى (عَلَيْهِ السَّلَامُ) نَشَأَ لَوْنُهُ مِنَ الْأَمْرِ. فَكَتَبَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ): الْأَمْرُ لِي مَا دُمْتُ حَيًّا. فَإِذَا تَرَكْتُ فِي مَقَادِيرِ اللَّهِ غَرَضِي أَنْتُمْ أَتَى الْخَلْفَ مِنِّي وَ أَتَى لَكُمْ بِالْخَلْفِ بَعْدَ الْخَلْفِ».

۹ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ زِيَادٍ فِي حَقْفَرِ الْهِنْدِيِّ - (عَلَيْهِ السَّلَامُ) - قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ الْمُوصِلِيُّ. عَنْ الصَّغَرِ بْنِ أَبِي دَلْفٍ «قَالَ: لَمَّا حَلَّ الْمُتَوَكِّلُ سَمِعْنَا أَبَا الْحَسَنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) جِئْتُ لِأَسْأَلَ عَنْ خَبَرِهِ قَالَ: فَتَنَظَّرْ إِلَيَّ حَاجِبَ الْمُتَوَكِّلِ فَأَخْبِرْ أُنْ

۶ - اسحاق بن محمد بن ایوب گوید: از امام هادی علیه السلام شنیدم که می فرمود: صاحب الامر کسی است که مردم می گویند: هنوز متولد نشده است.

۷ - حدیث فوق را محمد بن ابراهیم بن اسحاق نیز برای ما روایت کرده است.

۸ - علی بن عبدالغفار گوید: چون امام جواد علیه السلام در گذشت شیعیان به امام هادی علیه السلام نامه نوشتند و از امر امامت از وی پرسش کردند و او نوشت: آن امر تا من در فد حیاتم با من است و چون تقدیر خدای تعالی بر من نازل شود، خدای تعالی جانشین مرا بیاورد و شما را چنانچه پس از جانشین من چه خواهید کرد؟

۹ - صغر بن ابودلف گوید: چون متوکل آقای ما امام هادی علیه السلام را برد آمدیم تا از او خبری بگیریم، دربان متوکل به من بگریست و امر کرد که مرا به نزد او

أَدْخَلَ إِلَيْهِ فَأَدْخَلْتُ إِلَيْهِ، فَقَالَ: يَا صَفَرُ مَا سَأَلْتُكَ؟ قُلْتُ: خَبَرْتُ أَلَيْهَا الْأُسْتَاذُ، فَقَالَ: افْعُدْ، قَالَ الصَّفَرُ: فَأَخَذَنِي مَا تَقَدَّمَ وَ مَا تَأَخَّرَ، وَ قُلْتُ: أَخْطَأْتُ فِي الْحَمِيْنِ، قَالَ: فَزَجَّرَ^(۱) النَّاسَ عَنْهُ، ثُمَّ قَالَ: مَا سَأَلْتُكَ وَ مِمَّ جِئْتَ؟ قُلْتُ: بِخَيْرٍ شَاءَ، قَالَ: لَقَدْ لَكُ جِئْتَ نَسْأَلُ عَنْ خَبَرِ مَوْلَانَا؟ قُلْتُ: نَعَمْ؛ وَ مَنْ مَوْلَايَ؟ مَوْلَايَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، فَقَالَ: اسْكُتْ مَوْلَانَا هُوَ الْحَقُّ لَا تَتَخَسَّنِي فَإِنِّي عَلَى مَذْهَبِكَ، قُلْتُ: الْحَمْدُ لِلَّهِ، فَقَالَ: أَغَيْبُ أَنْ تَرَاهُ؟ قُلْتُ: نَعَمْ، فَقَالَ: اجْلِسْ حَتَّى يَخْرُجَ صَاحِبُ الْبَرِيدِ، قَالَ: فَجَلَسْتُ فَلَمَّا خَرَجَ قَالَ لِقُلَامٍ لَهُ: خُذْ بَيْتَ الصَّفَرِ فَأَدْخِلْهُ إِلَى الْمُخْرَجَةِ الَّتِي فِيهَا الْعُلُوِيُّ الْغُبُورِيُّ وَ خُلْ بَيْتَهُ وَ بَيْتَهُ، قَالَ: فَأَدْخَلَنِي الْمُخْرَجَةَ وَ أَوْضَأَ إِلَى بَيْتِهِ، فَدَخَلْتُ فَإِذَا هُوَ عَلَيْهِ حَالِسٌ عَلَى صَدْرٍ خَصِيرٍ وَ يَمْدَاهُ فَرُّ غُفُورٍ، قَالَ: قَسَلْتُكَ فَرْدًا [عَلَى السَّلَامِ] ثُمَّ أَمَرَنِي بِالْخُلُوسِ فَجَلَسْتُ، ثُمَّ قَالَ لِي: يَا صَفَرُ مَا أَتَى بِكَ؟ قُلْتُ: يَا سَيِّدِي جِئْتُ أَنْزَعُكَ خَبْرَكَ، قَالَ: ثُمَّ نَظَرْتُ إِلَى الْغُفْرِ وَ تَكَبَّيْتُ.

برند و بردند و او گفت: ای صفر! آنچه کار داری؟ گفتم: با اساد! خبر است. گفت: بنشین، صفر گوید: این امور مرا به اندیشه فرو برد و نا خود گفتم، در این آمدن خطا کردم، گوید: مرا به این خود دور کرده سپس گفت: چه کار داری؟ و برای چه آمده ای؟ گفتم: برای خبری، گفت: شاید آمده ای از خبر مولایت ببرسی؟ گفتم: مولای من کیست؟ مولای من امیرالمؤمنین است، گفت: خاموش باش که مولای تو حق است، از من نترس که من با تو هم عقیده ام، گفتم: الحمد لله، گفت: آیا دوست داری او را ببینی؟ گفتم: آری، گفت: بنشین تا پیام رسان برود، گوید: نشستیم و چون او رفت به غلامش گفت: دست صفر را بگیر و او را به همان سرایی ببر که آن مرد علوی آنجا زندانی است و آنها را تنها بگذار، او مرا به آن سرا برد و به اتافی اشاره کرد و وارد شدم و بناگاه دیدم که امام علیه السلام بر حصیری نشسته و در مقابل او قبری حفر شده فرار داشت، گوید: سلام کردم و او سلام مرا پاسخ گفت، سپس فرمان داد که بنشینم و من بر نشستیم سپس فرمود: ای صفر! برای چه به اینجا آمدی؟ گفتم: ای سرورم! آمده ام تا از شما خبری بگیرم، گوید: آنگاه به آن خبر نگر بستم و گریستم و او به من نگاه کرد و

فَتَنَظَّرَ إِلَيْهِ وَ قَالَ: يَا صَبْرُ لَا عَنَيْتَكَ لَنْ يَصِلُوا إِلَيْنَا بِسُوءٍ، فَقُلْتُ: الْحَمْدُ لِلَّهِ، ثُمَّ قُلْتُ: يَا سَيِّدِي عَدِيتُ بُرُوقِي عَنِ النَّبِيِّ ﷺ لَا أَفْرِثُ مَعْنَاهُ، قَالَ: لِمَا هُوَ؟ قُلْتُ: قَوْلُهُ ﷺ: «لَا تُعَادُوا الْأَيَّامَ فَتُعَادِبَكُمْ» مَا مَعْنَاهُ؟

قَالَ: نَعَمْ الْأَيَّامُ حُجْنٌ، بَيْنَا فَاغْتَابَتِ السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ، فَالْتَبَتُ: اسْمُ رَسُولٍ - اللَّهُ ﷺ، وَالْأَخْدُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ، وَالْأَشْنَبُ الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ، وَالْأَنْكَاءُ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ وَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ الْبَاقِرُ وَ حَفْصُ بْنُ مُحَمَّدٍ (الضَّادُّ)، وَالْأَرْبَعَاءُ مُوسَى بْنُ حَفْصٍ وَ عَلِيُّ بْنُ مُوسَى وَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ وَ أَنَا، وَالْحَمِيسُ ابْنُ الْحَسَنِ، وَالْجَمْعَةُ ابْنُ ابْنِي وَ ابْنِي تَجْتَمِعُ عِمَارَةُ الْحَقِّ، وَ هُوَ الَّذِي يَمْلَأُهَا قِسْطًا وَ غَدًا كَمَا مَلَأْتُ خَوْرًا وَ ظُلْمًا، فَهَذَا مَعْنَى الْأَيَّامِ لَا تُعَادُوهُمْ فِي الدُّنْيَا فَتُعَادُواكُمْ فِي الْآخِرَةِ، ثُمَّ قَالَ عَلِيٌّ: وَذُعْ وَ اخْرُجْ فَلَا آمِينَ غَلَبَكَ.

۱۰ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ زِيَادٍ بْنُ حَفْصٍ الْحَمْدَانِيُّ - ﷺ - قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ الْمُجَاصِلِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا الصُّرَيْبِيُّ أَبِي دَلْفٍ «قَالَ: سَبَّحْتُ عَلِيًّا

گفت: ای صبر! ای سرورم حدیثی است که از پیامبر ﷺ روایت شده و معنای آن را نمی فهمم، فرمود: آن چه حدیثی است؟ گفتم: معنای این کلام او چیست: یا ایام دشمنی نکند که با شما دشمنی خواهد کرد؟

فرمود: آری، مقصود از ایام ما هستیم و به واسطه ماست که آسمان و زمین برپاست، شنه نام رسول خداست، و بکشنه نام امیرالمؤمنین، و دوشنبه نام امام حسن و امام حسین، و سه شنبه نام امام سجاد و امام باقر و امام صادق، و چهارشنبه نام امام کاظم و امام رضا و امام حواد و من است، و پنجشنبه نام فرزندان حسن، و جمعه نام فرزندان محمد که حق خواهان به گرد او آیند و او کسی است که زمین را بر او عدل و داد نماید همچنان که بر او ظلم و جور شده باشد، این معنای «ایام» است و در دنیا با آنها دشمنی نکند که آنها در آخرت دشمن شما خواهند بود، سپس فرمود: وداع کن و برو که بر تو این نیست.

۱۰ - صفر بن ابو دلف گوید: از امام هادی علیه السلام شدم که می فرمود: امام

ابن مُحمَّد بن علی الرضا علیه السلام یقول: إنَّ الإمامَ یُعْطِی الحَسَنَ ابْنِی، وَ یُعْطِی الحَسَنَ ابْنَهُ
الْقَائِمَ الَّذِی یَمْلَأُ الْأَرْضَ بِسَطَا وَ عَدْلًا کَمَا مِیْثُتُ جُزْراً وَ طُلُمَا.

﴿ باب ۳۸ ﴾

• (مَا رُوِيَ عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْعَسْكَرِيِّ علیه السلام) •

• (مِنْ وَقُوعِ الْغَيْبَةِ بِإِثْنَيْهِ الْقَائِمِ علیه السلام وَ أَنَّهٗ الثَّانِي) •

• (عَشْرٌ مِنَ الْأَجْمَعِ علیه السلام) •

۱- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْوَزَائِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِسْحَاقَ
ابْنِ سَعْدٍ الْأَشْعَرِيِّ « قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي مُحَمَّدٍ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ علیه السلام وَ أَنَا أُرِيدُ أَنْ أَسْأَلَهُ
عَنِ الْخَلْفِ (مِنْ) بَعْدِهِ، فَقَالَ لِي مُشْتَبِهاً: يَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى لَمْ يُخَلِّ
الْأَرْضَ مِنْذُ خَلَقَ آدَمَ علیه السلام وَ لَا يُخَلِّهَا إِلَى أَنْ تَقُومَ السَّاعَةُ مِنْ خَلْفِهِ عَلَيْهِ عَلَى خَلْفِهِ، بِهِ
يُدْفَعُ الْبَلَاءُ عَنْ أَهْلِ الْأَرْضِ، وَ بِهِ يُنْقَلُ الْغَيْبُ، وَ بِهِ يُخْرِجُ مَرَكَاتِ الْأَرْضِ.
فَال: فَقُلْتُ لَهُ: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ لِمَنِ الْإِمَامُ وَ الْخَلِيفَةُ بَعْدَكَ؟ فَهَضَمَ علیه السلام مُسْرِعاً

پس از من هر کدام حسن است و حسن فرزندش قائم کسی که زمین را از
عدل و داد آکنده سازد همچنان که بر از ظلم و جور شده باشد.

باب ۳۸

روایات امام عسکری علیه السلام

درباره امام دوازدهم علیه السلام و غیبت او

۱- احمد بن اسحاق گوید: بر امام عسکری علیه السلام وارد شدم و می‌خواستم از
جانشین پس از وی پرسش کنم او آغاز سخن کرد و فرمود: ای احمد بن اسحاق
خدای تعالی از زمان آدم علیه السلام زمین را خالی از حجت نگذاشته است و تا روز
قیامت نیز خالی از حجت نخواهد گذاشته به واسطه اوست که ملا را از اهل زمین
دفع می‌کند و به خاطر اوست که باران می‌فرستد و برکات زمین را بیرون
می‌آورد.

گوید: گفتم: ای فرزند رسول خدا امام و جانشین پس از شما کیست؟

فَدَخَلَ الْبَيْتَ. ثُمَّ خَرَجَ وَعَلَى عَاتِقِهِ عَلَامٌ كَأَنَّ رَجُلَهُ الْقَمَرُ لَبَلُهُ الْبَدْرُ مِنْ أَتْنَاءِ الثَّلَاثِ بَنِينَ. فَقَالَ: يَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ لَوْلَا كَرَامَتُكَ عَلَى اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ وَعَلَى خَلْقِهِ مَا عَزَّضْتُ عَلَيْكَ إِنِّي هَذَا، إِنَّهُ سَمِيَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَكَتَبَهُ. الَّذِي يَلُكُ الْأَرْضَ بِسَطَا وَغَدَا كَمَا مِلَّيْتُ حَزْرًا وَظُلْمًا.

با أحمد بن اسحاق مشغله في هذه الأُمّة مثل الخضر عليه السلام. ومثله مثل ذي القرنين، والله ليقرين غيبه لا يُلحِقو فيها من الملوك إلا من بيته الله عز وجل على القول بإمامته وقلته [لها] إلهاء بتعجيل فرجه.

فَقَالَ أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ: قُلْتُ لَهُ: يَا مَوْلَايَ نَهَلٌ مِنْ عَلَامَتَيْ طَمْتَيْنِ إِنِّهَا قَلْبِي؟ فَطَلَعَ الْعَلَامُ ﷺ بِلسانٍ عَرَبِيٍّ فَصَبَحَ نَقَالَ: أَنَا بَيْتُهُ أَمْرٌ فِي أَرْضِهِ. وَاسْتَقِيمَ مِنْ أَعْدَائِهِ، فَلَا تَطْلُبُ أَمْرًا بَعْدَ غَيْبِي يَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ.

فَقَالَ أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ: فَخَرَجْتُ مُشْرِدًا فَرَجًا فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْقَدِ عَدْتُ إِلَيْهِ فَقُلْتُ

حضرت شابان برخاست و داخل خانه شد و سپس برگشت در حالی که بر شانه اش کودکی سه ساله بود که حضورش عاتقش را بپوشانده بود. می درخشید. فرمود: ای احمد بن اسحاق اگر نزد خدای تعالی و حجت های او گرامی نبودی این فرزندم را به نومی نمودم، او هنام و هم کتبه رسول خدا ﷺ است. کسی است که زمین را بر از عدل و داد می کند همچنان که بر از ظلم و جور شده باشد.

ای احمد بن اسحاق! مثل او در این امت مثل خضر و ذوالقرنین است، او غیبی طولانی خواهد داشت که هیچ کس در آن نجات نمی یابد مگر کسی که خدای تعالی او را در اعتقاد به امامت ثابت بدارد و در دعاء به تعجیل فرج موفق سازد.

احمد بن اسحاق گوید: گفتم: ای مولای من آیا نشانه ای هست که قلبم بدان مطمئن شود؟ آن کودک به زبان عربی فصیح به سخن درآمد و فرمود: أَنَا بَيْتُهُ أَمْرٌ فِي أَرْضِهِ وَاسْتَقِيمَ مِنْ أَعْدَائِهِ. ای احمد بن اسحاق! پس از مشاهده جستجوی نشانه مکن!

احمد بن اسحاق گوید: من شاد و خرم برون آمدم و فردای آن روز به نزد

لَهُ؛ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ لَقَدْ عَظُمَ سُورِي بِمَا مَثَلَتْ (بِهِ) عَلَيَّ فَمَا السُّنَّةُ الْجَارِيَةُ فِيهِ مِنْ
الْخِطْبَةِ وَذِي الْفَرَنَيْنِ؟ فَقَالَ: طَوَّلَ الْعَيْنُ يَا أَحْمَدُ، فَلَمْ تَأْتِ ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ وَإِنَّ عَيْنَهُ
تَطُولُ؟ قَالَ: إِي وَذِي حَقٍّ يَزْجَعُ عَنْ هَذَا الْأَمْرِ أَكْثَرُ الْغَائِلِينَ بِهِ وَلَا يَتَنَبَّأُ إِلَّا مَنْ أَحَدُ
اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ عَهْدَهُ لِيُؤَيِّسَنَا، وَكَتَبَ فِي قَلْبِهِ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُ بِرُوحِ مَنَّهُ.

بِأَحْمَدَ بْنِ إِسْحَاقَ: هَذَا أَمْرٌ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ، وَبِرٌّ مِنْ بَرِّ اللَّهِ، وَغَيْبٌ مِنْ غَيْبِ اللَّهِ.
فَعُدُّ مَا آتَيْتَكَ وَآكُتْمُهُ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ نَكُنْ مَقْنَعًا عَدَا فِي عَيْنَيْنِ.

فَالَ مُصَنِّفُ هَذَا الْكِتَابِ - رحمته الله -: لَمْ أَسْمَعْ بِهَذَا الْحَدِيثِ إِلَّا مِنْ عَلِيِّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ
الْوَرَّاقِ، وَجَدْتُ بِمَنْطَبِ مَشَيْخَاتٍ فَسَأَلْتُ عَنْهُ فَرَوَاهُ لِي عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ -
إِسْحَاقَ - رحمته الله - كَمَا ذَكَرْتُهُ.

***

امام عسکری رحمته الله باز گشتم و گفتم: ای فرزند رسول خدا! شادی من به واسطه
متنی که بر من نهاده بد بسیار است، بهرمانند آن سنی که از حضور و دوالمرتب دارد
جیبست؟ فرمود: ای احمد! حقیقت طولانی میگفتم: ای فرزند رسول خدا! آها غیب
او به طول حواهد انجامید؟ فرمود: به خدا سوگند چنین است تا به غایبی که اکثر
معتقدین به او باز کردند و باقی نماند مگر کسی که حدای تعالی عهد و پیمان ولایت
ما را از او گرفته و ایمان را در دلش نگاشته و ما روحی از جانب خود مؤثد کرده
باشد.

ای احمد بن اسحاق! این امری از امر الهی و سری از سر رموی و غیبی از
غیب پروردگار است، آنچه به نو خطا کردم بگير و پنهان کن و از شاگردین باش تا
فردا با ما در عین باشی.

مصنف این کتاب گوید: این حدیث را فقط از علی بن عبدالله و زانی شنیدم آن
را به خط او باختم و از وی پرسش کردم، او نیز آن را از سعد بن عبدالله از احمد
بن اسحاق همچنان که ذکر کردم روایت نمود.

***

• (ما رَوَى مِنْ حَدِيثِ الْخَضِرِ عَلَيْهِ السَّلَامُ) (۱) •

۱ - حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ إِسْحَاقَ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْغَزِيرِ بْنُ يَحْيَى الْبَصْرِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَطِيَّةَ قَالَ: حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ خَفَرٍ، عَنْ حَمَّادٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سُلَيْمَانَ قَالَ: قَرَأْتُ فِي بَعْضِ كُتُبِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَنَّ ذَا الْقَوَاتِنِ كَانَ عَبْدًا صَالِحًا جَعَلَهُ اللَّهُ حُجَّةً عَلَى عِبَادِهِ وَلَمْ يَجْعَلْهُ نَبِيًّا، فَكُنَّ اللَّهُ لَهُ فِي الْأَرْضِ وَ آثَاءُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ: سَنِيًّا، فَوَصَّيْتُ لَهُ عَيْنَ الْحَيَاةِ وَقِيلَ لَهُ: مَرَّا شَرِبْ مِنْهَا لَمْ يَبْتَخِ خُفً يَتَسَنَّعُ الصَّيْحَةُ وَأَنَّهُ خَرَجَ فِي طَلَبِهَا حَتَّى اتَّهَمَ إِلَى مَوْضِعٍ فِيهِ ثَلَاثِيَّةٌ وَ سَلَوْنَ عَيْنًا وَ كَانَ الْخَضِرُ عَلَى مَفْذَمَتِهِ، وَ كَانَ مِنْ أَحَبِّ النَّاسِ إِلَيْهِ فَأَعْطَاهُ خُوتًا مَالِجًا وَ أَغْطَى كُلَّ وَاحِدٍ مِنْ أَصْحَابِهِ خُوتًا مَالِجًا، وَ قَالَ لَهُمْ: لِيُعْشَلْ كُلُّ رَجُلٍ مِنْكُمْ حُوتُهُ عِنْدَ كُلِّ غَبِيٍّ، فَانْطَلَقَ الْخَضِرُ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِلَى غَبِيٍّ مِنْ يَلَدِ الْعُيُونِ فَلَمَّا غَشَسَ الْخُوتَ فِي الْمَاءِ حُمِيَّ وَ انْسَابَ فِي الْمَاءِ، فَلَمَّا رَأَى الْخَضِرُ عَلَيْهِ السَّلَامُ ذَلِكَ عَلِمَ أَنَّهُ قَدْ طَلَعَ بِمَاءِ الْحَيَاةِ فَرَمَى بِتِيَابِهِ وَ سَفَطَ فِي الْمَاءِ فَجَعَلَ يَرْتَمِسُ.

روایاتی درباره حضرت عیسیٰ

۱ - عبدالله بن سلیمان گوید: در بعضی از کتابهای آسمانی خوانده‌ام که ذوالفرقین بنده صالحی بود که خدای تعالی او را حاجتی بر عبادش قرار داد، اما او پیامبر نبود، خداوند او را در زمین قدرت داد و از هر چیزی بدو سپی داد، برای او چشمه آب حیات را وصف کردند و گفتند هر که از آن نوشد غمی میرد تا آنکه صیحه آسمانی را بشنود. و او در جستجوی آب حیات بیرون رفت تا آنکه به جایی رسید که در آن سیصد و شصت چشمه بود و خضر در پیشانی بیس باران او بود و از همه مردم نژاد او محبوب تر بود و به او یک نور ماهی داد و به هر یک از باران او نیز یک نور ماهی داد و به آنها گفت هر یک نور ماهی خود را در یکی از آن چشمه ها بشویند و خضر علیه السلام بر سر یکی از آن چشمه ها رفت و چون ماهی خود را در آن چشمه فروبرد، زنده شد و شناان حرکت کرد و چون خضر چنان دید دانست که به آب حیات دست یافته است جامه خود را فرو

فِيهِ وَ يَشْرَبُ مِنْهُ. فَرَجَعَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ إِلَى ذِي الْقَرْنَيْنِ وَ مِنْهُ حَوْثُهُ. وَ رَجَعَ الْخِصْرُ وَ أَتَى مَعَهُ الْحَوْتُ فَسَأَلَهُ عَنْ بَصِيْبِهِ فَاحْتَرَهُ فَقَالَ لَهُ: أَشَرَبْتَ مِنْ ذَلِكَ الْمَاءِ؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: أَنْتَ صَاحِبُهَا وَ أَنْتَ الَّذِي خَلَقْتَ بِهَذَا الْعَقَبِ. فَأَتَيْتُ بِطُولِي الْبَغَامِ فِي خَدَمِ الدُّنْيَا مَعَ الْقَبِيْبَةِ عَنِ الْإِبْصَارِ إِلَى الثَّلْغِ فِي الصُّوْرِ.

۲ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الرَّزْقِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبِي. عَنْ جَدِّهِ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ. عَنْ أَبِيهِ. عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي سُنَيْرٍ. عَنْ حَمْرَةَ بِنْتِ حُمْرَانَ. وَ حَمْرِيَّةَ. عَنْ الصَّادِقِ خَلَفِ بْنِ مُحَمَّدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. قَالَ: خَرَجَ أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ الْبَاقِرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بِالْمَذْبَنَةِ فَكَتَبَ جَزْراً وَ اشْتَاكَ عَلَى جِدَارٍ مِنْ جُدْرَانِهَا مَتَمَكِّراً إِذْ أَتَيْتُ إِيَّاهُ وَ رَحُلٌ فَقَالَ لَهُ: يَا أَبَا جَعْفَرٍ عَلَى مَ حَزْنُكَ؟ عَلَى الدُّنْيَا فَرَزَقُنِي [اِنَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ] حَاضِرٌ بِشَفْعَتِهِ فِيهِ الْبَرُّ وَ الْفَاجِرُ. أَمْ عَلَى الْأَجْزَةِ فَوَعَدُ صَادِقٍ يُحْكِمُ فِيهِ عَيْلَكَ فَاذْرُ. قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. مَا عَلَيَّ هَذَا حَزْنِي إِنَّمَا حَزْنِي عَلَى لَيْثَةِ ابْنِ الرَّحْمَةِ. فَقَالَ لَهُ الرَّحُلُ: فَهَلْ زَأَبْتَ أَحَدًا حَافَ اللَّهُ فَلَمْ يَنْجِهِ. أَمْ هَلْ

افکند و در آب افتاد و در آن غوطه می خورد و از آن می نوشید. پس تمامی آنان به نزد ذوالقرنین باز گشتند و ماهی خود را نریخته همراه داشتند اما حصار باز آمد و ماهی به همراه وی نبود. ذوالقرنین از ماحرا پرسید و او داستان باز گفت. بدو گفت: آیا از آن آب نوشیدی؟ گفت: آری. گفت: تو صاحب آبی و برای آن آفریده شده ای. مژده باد بر تو که در این دنیا می یابی و از دندگان مهای تا آنکه نفع صور شود.

۲ - حمزه بن حمران و دیگران از امام صادق رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ روایت کرده اند که فرمود در مدینه روزی امام باقر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بیرون آمد و عیناک شد و اندپشاک بر یکی از دیوارهای مدینه تکیه کرد. نه ناگاه مردی پیشی آمد و گفت: ای اباجعفر اندوه تو برای چیست؟ اگر بر دنیاست که روزی حاصر است و یز و فاجر در آن مشترکند و اگر بر آخرت است که وعده ای صادق است و پادشاهی توانا در آن حکم می کند. ابوجعفر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمود: اندوه من بر این نیست. اندوه من بر فتنه این زیر است. آن مرد گفت: آیا احدی را دهنده ای که از خدا بپرسد و خدا او را نجات ندهد؟ یا آنکه احدی را دهنده ای که بر خدا توکل کند و خدا او را کفایت نکند و

رَأَيْتُ أَحَدًا تَوَكَّلَ عَلَى اللَّهِ فَلَمْ يَخْشِهِ؟ وَهَلْ رَأَيْتُ أَحَدًا اشْتَجَارَ اللَّهَ فَلَمْ يَهْرُءُ؟ فَقَالَ أَبُو خَفْرَةَ عليه السلام: لَا، قَوْلُ الرَّجُلِ، قَبْلَ: شَيْءٌ هُوَ ذَلِكَ؟ فَقَالَ أَبُو خَفْرَةَ: هَذَا هُوَ الْخَضِرُ عليه السلام.

قَالَ مَصْنُفُ هَذَا الْكِتَابِ عليه السلام: - جَاءَ هَذَا الْحَدِيثُ هَكَذَا، وَقَدْ رَوَيْ فِي خَيْرِ آخِرِ أَنْ ذَلِكَ كَانَ مَعَ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليه السلام.

۳ - حَدَّثَنَا أَبِي عليه السلام - قَالَ: حَدَّثَنِي سَعْدُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ الْجَنْدَرِيُّ قَالَا: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ عَيْسَى، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدِ النَّبْزِيِّ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ زَيْدِ النَّهْسَابُورِيِّ قَالَ، حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْهَاشِمِيُّ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُثْمَانَ، عَنْ أُسَيْدِ بْنِ صَفْوَانَ صَاحِبِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وآله قَالَ: لَمَّا كَانَ الْيَوْمَ الَّذِي قُبِضَ فِيهِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام أَوْجَعَ الْمَوْجِعَ بِالْبَيْكَا، وَدَعَسَ النَّاسُ كَتُمُومَ قُبُضَ [فِيهِ] النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله فَبَاءَ رَجُلٌ بِأَيْهِ وَهُوَ مُشْرِعٌ، مُشْرِجٌ، وَهُوَ يَقُولُ: الْيَوْمَ انْطَلَقَتْ خِلَافَةُ النَّبُوَّةِ، عَنِّي وَتَلَتْ عَلَى بَابِ الْبَيْتِ الَّذِي فِيهِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ فَقَالَ: رَحِمَكَ اللَّهُ يَا أَبَا الْحَسَنِ كُنْتَ أَوَّلَ الْقَوْمِ إِسْلَامًا، وَآخِرَهُمْ إِيمَانًا، وَآخِرُهُمْ تَقَبُّلاً، وَآخِرُهُمْ مِنْ اللَّهِ غُرُورًا، وَ

آیا احدی را دیده‌ای که به خدا پناه برد و خدا او را پناه ندهد؟ ابو جعفر عليه السلام فرمود: خیر، سپس آن مرد راه خود گرفت و رفت، گفتند: این مرد که بود؟ ابو جعفر عليه السلام فرمود: او خضر بود.

مصنف این کتاب عليه السلام گوید: این حدیث چنین وارد شده است، اما در خبری دیگر آمده که این ماجرا برای علی بن الحسین عليه السلام اتفاق افتاده است.

۳ - اسید بن صفوان صحابی رسول خدا صلى الله عليه وآله گوید: روزی که امیرالمؤمنین عليه السلام وفات یافت، کوفه از ناله و گریه به لرزه درآمد و مردم بمانند روزی که پیامبر صلى الله عليه وآله از دنیا رفته بود به دهشت افتادند و مردی گریان و تشنه‌بان و انا لله گویان آمد و می گفت: امروز خلافت نبوت بریده شد، تا آنکه بر در خانه‌ای که امیرالمؤمنین در آن بود ایستاد و گفت: ای ابوالحسن! خدا ترا رحمت کند تو در اسلام اولین مسلمان بودی و در ایمان از همه مخلص‌تر و در یقین از همه استوارتر و از خدای تعالی ترسان‌تر از همه بودی؛ رنج تو از همه بیشتر و

أَعْلَزَتْهُمْ عَنَّا، وَأَعْوَضَتْهُمْ عَلَى رَسُولِهِ ﷺ وَ أَصْنَعَتْهُمْ عَلَى أَصْحَابِهِ، وَأَفْضَلَتْهُمْ مَنَافِقَ، وَأَكْثَرَتْهُمْ سَوَابِقَ، وَأَرْفَعَتْهُمْ دَرَجَةً، وَأَقْرَبَتْهُمْ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ، وَأَشْبَهَتْهُمْ بِهِ هَدْيًا وَنُطْقًا وَتَبَتًّا وَفِعْلًا، وَأَكْرَمَتْهُمْ مَنَزَلَةً، وَأَكْرَمَتْهُمْ عَلَيْهِ فَجْرَافَةَ اللَّهِ عَنِ الْإِسْلَامِ وَعَنْ رَسُولِهِ ﷺ وَ عَنِ الْمُسْلِمِينَ خَيْرًا، فَوَيْتَ حِينَ ضَعُفَتْ أَصْحَابُهُ، وَ بَرَزَتْ حِينَ اشْتَكَاوْا، وَ تَهَضَّتْ حِينَ هَمُّوْا وَ لَزِمَتْ مِنْهَاجَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِذْ هَمُّ أَصْحَابُهُ، كُنْتُ خَلِيقَتَهُ خَفَاءَ لَمْ تُنَازِعْ وَ لَمْ تُضَرَّحْ بِرُغْمِ الْمُنَافِقِينَ وَ غَبْطِ الْكَافِرِينَ وَ كُزُو الْحَاسِدِينَ وَ ضَغْنِ الْفَاسِقِينَ.

فَعَمْتُ بِأَلَمْرِ حِينَ قَسِلُوا، وَ نَطَقْتُ حِينَ تَنَقَّعُوا، وَ مَضَيْتُ بِرُوحِ اللَّهِ إِذْ وَقَفُوا، وَ لَوَّيْتُ بِتُفُوهِهِ لَهْدَوَاهُ، وَ كُنْتُ أَفْضَلَهُمْ صَوْنًا، وَأَعْلَاهُمْ قُوْنًا، وَأَنْفَلَهُمْ كَلَامًا، وَأَصْوَرَهُمْ مَثَلًا، وَأَكْبَرَهُمْ أَبَاءَ، وَأَشْتَقَهُمْ قَلْبًا، وَأَسْدَهُمْ يَتَبًا، وَأَحْسَنَهُمْ عَمَلًا، وَأَعَزَّهُمْ

احتیاط تو بر پیامبر از همه افزونتر و استیجت تو بر اصحاب از همه بیستر بود؛ از حیث مناقب افضل آنها و از حیث سوابق گرامیترین آنها و در مقام و درجه رفیعترین آنها بودی؛ از همه به رسول خدا از دیگران بیشتر و در رهبری و نطق و سکوت و کردار شبیه ترین مردم به او بودی؛ در منزلت و شرف شریفترین خلائق و گرامیترین آنها در نزد رسول خدا ﷺ بودی؛ خدا ترا از اسلام و رسولش و مسلمین جزای خیر دهنده، آنگاه که اصحاب او ناتوان می شدند تو نیرومند بودی و چون از ضعف می نشستند تو به مبارزه بر می خاستی و هنگامی که سست می شدند تو فیام می کردی و آنگاه که اصحاب قصدی می کردند تو بر روش رسول خدا ملازم بودی. حقا که به رغم منافقان و خشم کافران و بدآمد حسودان و کینه فاسقان تو جاننشین بلامنازع و بی مانند رسول خدا بودی.

تو بدین امر برخاستی آنگاه که آنها سستی کردند و به سخن درآمدی آنگاه که آنها فرو ماندند و به نور خدا گذشتی آنگاه که آنها ایستادند و اگر از تو پیروی می کردند هدایت می شدند. صداقت از همه فروتر و نیرویت از همه فروتر و کلامت از همه کوتاهتر و گفتارت از همه درست تر و رأیت از همه بیشتر و دلت از همه شجاعتر و یقینت از همه محکمتر و کردارت از همه نیکوتر و به امور از همه

بِالْأَشْوَرِ.

كُنْتُ وَاللَّهِ لِلَّذِينَ يَتَعَسَوْنَ [أَوَّلًا حِينَ نَفَرُوا النَّاسَ وَ آخِرًا حِينَ قُبِلُوا] وَ كُنْتُ بِالْمُؤْمِنِينَ أَبَا رَحِمًا، إِذْ شَارُوا عَلَيْكَ عِبَادًا، لَعَنْتُكَ أَتَقَالُ مَا عِنْدَهُ ضَعُفُوا، وَ خِفْتُ مَا أَضَاعُوا، وَ رَغِبْتُ مَا أَهْمَلُوا، وَ شَرُمْتُ إِذْ خَنَتُوا، وَ عَلَوْتُ إِذْ هَلَقُوا، وَ صَبَرْتُ إِذْ جَزَعُوا، وَ أَذَرْتُ إِذْ فَحَلَكُوا، وَ نَالُوا بِكَ مَا لَمْ يَحْتَسِبُوا.

كُنْتُ عَلَى الْكَافِرِينَ عَذَابًا صَبًّا، وَ لِلْمُؤْمِنِينَ غَنِيًّا وَ حَسْبًا، لُطِيفْتُ وَاللَّهِ بِتَعَاهِيهَا، وَ قُرْتُ بِحِيَانِهَا، وَ أَخَزَرْتُ سَوَائِدَهَا وَ ذَهَبْتُ بِقَضَائِلِهَا، لَمْ تَقُلْ حُبُّكَ^(۱)، وَ لَمْ يَزِرْ قَلْبَكَ، وَ لَمْ تَضَعُفْ بِصَبْرِكَ، وَ لَمْ تَحْبُجْ نَفْسَكَ [وَلَمْ تُحْرَسْ^(۲)].

كُنْتُ كَالْجَبَلِ [الَّذِي] لَا تُحَرِّكُهُ الْعَوَاصِفُ، وَ لَا تُزِيلُهُ الْعَوَاصِفُ، وَ كُنْتُ كَمَا قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: ضَعِيفًا فِي بَدَنِكَ، قَوِيًّا فِي أَمْرَائِهِ عَزَّ وَ جَلَّ مُتَوَاضِعًا فِي نَفْسِكَ، عَظِيمًا عِنْدَ

دانای بودی.

به خدا سوگند تو برای دین پیشوای بودی و چون مؤمنان به سرپرستی تو در آمدند بر آنها پدری مهربان بودی و یارهای سنگینی را که از حملش ناتوان بودند بر دوش گرفتی و آنچه را که آنان ضایع کردند حفظ نمودی و آنچه را که وا گذاشتند ضبط کردی و چون خوار شدند دامن همت بر کمر بستنی و چون بی تاب شدند به فراز آمدی و چون بی نایی کردند شکیبایی نمودی و چون آنها تخلف کردند تو به مقصد و اصل شدی و به واسطه تو بدانچه گمان نداشتند رسیدند. تو بر کافران عذابی نازل و بر مؤمنان باران رحمت و سرسبزی و لغز می بودی؛ به خدا سوگند، نو بر نعمات آن آفریده شدی و بدانها رسیدی و سوابق آن را به دست آوردی و فضائل آن را با خود بردی؛ حجت تو گند نشد و دلت منحرف و بهیرت ضعیف و نفست هراسان نگردد.

تو مانند کوهی بودی که تندبادها آن را نمی جنبانند و طوفانها آن را زایل نمی سازد و تو چنان بودی که پیامبر فرموده بود: با تن ضعیف در امر خدای تعالی نیرومند بودی، در پیش خود فروتن و در نزد خدای تعالی عظیم بودی، در

الله عَزَّوَجَلَّ، کَبِيراً فِي الْأَرْضِ، جَلِيلاً عِنْدَ الْمُؤْمِنِينَ. أَمْ يَكُنْ لِأَخِيكَ مَهْمَزٌ، وَ لَا لِغَائِلٍ مَهْمَزٌ، وَ لَا لِأَخِيكَ مَطْمَعٌ. وَ لَا لِأَخِيكَ عِتْدَةٌ هَوَادَةٌ، الضَّعِيفُ الدَّلِيلُ عِنْدَكَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ حَقٌّ تَأْخُذُ لَهُ بِحَبْتِهِ، وَ الْقَوِيُّ الْغَزِيرُ عِنْدَكَ ضَعِيفٌ ذَلِيلٌ حَقٌّ تَأْخُذُ بِهِ الْهَقُّ، وَ الْقَرِيبُ وَ الْبَعِيدُ عِنْدَكَ فِي ذَلِكَ سَوَاءٌ. شَأْنُكَ الْحَقُّ وَ الصَّدَقُ وَ الرَّفْعُ، وَ قَوْلُكَ حُكْمٌ وَ حُكْمٌ. وَ أَمْرُكَ جَلْمٌ وَ حَزْمٌ، وَ زَأْيُكَ عِلْمٌ وَ عَزْمٌ فِيهَا قَعْلَةٌ^(۱)، وَ قَدْ نَهَجَ السَّبِيلُ، وَ سَهَلَ الْعَسِيرُ. وَ أَطْلَيْتَ النَّبْرَانَ^(۲) وَ اِهْتَدَلَتْ بِكَ الذِّئْبُ، وَ ظَهَرَ أَمْرُ اللَّهِ وَ تَوَكَّرَ الْكَافِرُونَ، وَ قَوِيٌّ بِكَ الْإِيمَانُ، وَ قُنْتُ بِكَ الْإِسْلَامَ وَ الْمُؤْمِنُونَ. وَ سَبَقَتْ سَبَقاً بَعِيداً، وَ أَتَقَبَّتْ عَنْ بَهْدِكَ تَعَباً شَدِيداً، فَجَلَلَتْ عَنِ الْبُكَاءِ، وَ عَطَلَتْ رُزْئَكَ فِي السَّهَاءِ. وَ هَدَّتْ مُصِيبَتُكَ الْأَنْتَامَ، فَإِنَّا إِلَهُ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ. رَضِينَا مِنْ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ قَضَاءً، وَ سَلَّمْنَا بِهِ أَمْرَهُ، فَوَافِهِ لَنْ يُصَابِتَ الْمُتَسَلِّسُونَ بِمِثْلِكَ أَبَدًا.

زمین بزرگ و نزد مؤمنین جلیل بود. هیچکس در تو عیبی نمی یافت و نمی-
توانست بر تو طعنی وارد کند و هیچکس طعمی در تو و نفوذی بر تو نداشت،
ناتوان و خوار نزد تو نیرومند و عزیز بود تا آنکه حق او را از ظالم بستانی و
نیرومند و عزیز نزد تو ناتوان و خوار بود تا آنکه حق را از او بازستانی و خویش
و پیگانه در اجرای عدالت نزد تو برابر بودند، شأن تو حق و صدق و مدارا بود و
قول تو حکم و حتم و امر تو جلم و حزم و رأی تو علم و عزم در کردار بود، راه
را هوار و سختی را آسان نمودی، آتش را فرو تشاندی و دین بواسطه تو اعتدال
گرفت و امر خدا آشکار گردید گر چه کافران ناخوش داشتند و ایمان بواسطه تو
تیرومند شد و اسلام و مؤمنان استوار گردید، بسیار سبقت گرفتی و آیندگان پس
از خود را به سختی و تعب افکندی، پس تو از گریه برتری و مصیبت تو در
آسمانها بزرگ است و ماتم تو مردم را در هم کوفته است فَإِنَّا إِلَهُ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ،
به قضای خدای تعالی خستودیم و امر او را بدو وامی گذاریم و به خدا سوگند
مسلمانان هرگز بجانتد رفتن تو سوگوار نشوند.

۱ - کلماتی بعضی التمعن و لی الکالی ایضا لکن لی أتمم التمعن و در حرم فاعلمه.

۲ - فی بعض النسخ و اطلعت بك الناره.

كُنْتُ يَلْمُؤُ مِنْهُمْ كَهَذَا وَحِضْنَا [وَقُلْتُ رَأْسًا] وَعَلَى الْكَافِرِينَ غَلْظَةٌ وَغَيْظًا، فَأَلْحَمَكَ اللَّهُ بِتَبِيهِ وَلَا أَخْرَمْنَا أَجْرَكَ وَلَا أَضَلْنَا بِعَدْلِكَ. - وَشَكَتِ الْقُرْمُ حَتَّى انْقَضَى كَلَامُهُ وَبَكَى وَابْتَكَى أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. ثُمَّ طَلَبُوا فَلَمْ يَصَادُوا^۱.

۴ - حَدَّثَنَا الْمُطَفِّرُ بْنُ جَعْفَرٍ بْنُ الْمُطَفِّرِ الْغَلَوِيُّ الْعُمَرِيُّ السَّمَرْقَنْدِيُّ - رحمته الله - قَالَ: حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ شُعْبَةَ، عَنْ أَبِيهِ مُحَمَّدِ بْنِ شُعْبَةَ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ أَخْنَذَةَ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ فَضَّالٍ «قَالَ: تَبِعْتُ أَبَا الْحُسَيْنِ عَلِيَّ بْنَ مُوسَى الرِّضَا عليه السلام يَقُولُ: إِنَّ الْخَيْضَرَ عليه السلام شَرِبَ مِنْ مَاءِ الْحَيَاةِ فَهُوَ حَتَّى لَا يَمُوتَ حَتَّى يَنْفَعَ فِي الصُّورِ، وَأَنَّهُ لَيَأْتِينَا^(۱) وَبُسْتُمْ فَلَنَسْتَعِصِمَ صَوْنَهُ وَلَا تَرَى شَخْصَهُ، وَإِنَّهُ لَيَخْصُرُ حَيْثُ مَا ذُكِرَ، قَرَنَ ذِكْرَهُ فَلَبَسْتُمْ عَلَيْهِ، وَإِنَّهُ لَيَخْصُرُ الْقَوْمَ كُلَّ سَنَةٍ لَيَنْفُضِي حَمِيعَ الْمَنَابِكِ، وَتَبْقَى بِفَرْقَةٍ قَلِيلٌ مِنْ عَلَى دُعَاةِ الْمُؤْمِنِينَ، وَتُؤَيِّسُ اللَّهُ بِهِ وَخَشَّةً فَاثْنًا فِي غَيْبَتِهِ وَنَهْلٌ بِهِ وَحَدَّثَنِي».

نو برای مؤمنان پناه و دژی استوار و بر کافران سختی و خصم بودی. پس خداوند ترا به پیامبرش ملحق کند و ما را از اجر تو محروم نسازد و پس از تو گمراه نکند. و مردم خاموش شدند تا آنکه کلامش به پایان رسید و گریست و اصحاب رسول خدا ﷺ را گریاند. سپس به جستجوی او درآمدند اما او را نیافتند.

۴ - حسن بن علی بن فضال گوید از امام رضا علیه السلام شنیدم که می فرمود: خضر علیه السلام از آب حیات نوشید و او زنده است و تا نفع صود نخواهد مُرد و او نزد ما می آید و سلام می کند و آوازش را می شنویم اما شخصش را نمی بینیم و او هر جا که یاد شود حاضر می شود و هر که او را یاد کند بایستی بر او سلام کند و او همه ساله در موسم حج حاضر می شود و همه ماسک را به جا می آورد و در بیابان عرفه وقوف می کند و بر دعای مؤمنین آمین می گوید و خداوند بواسطه او تنهایی قائم ما را در دوران غیبتش به انس تبدیل کند و غربت و تنهاییش را با وصلت او مرتفع سازد.

۵ - وَهَذَا الْإِسْتِغَادُ قَالَ: «فَأَنَّ أَبِرَاحِمَ بْنَ الْحَسَنِ عَلَى بْنِ مُوسَى الرِّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ: لَمَّا قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ جَاءَ الْخِضَرُ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَوَّفَ عَلَى بَابِ الْبَيْتِ وَفِيهِ عَلِيٌّ وَفَاطِمَةُ وَ الْحُسَيْنُ وَ الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَدْ سُجِّيَ بِقُوْبِهِ فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا أَهْلَ بَيْتِ مُحَمَّدٍ «كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَإِنَّمَا تُوَلُّونَ أَجْوَدَكُمْ يَوْمَ الْبَيْعَةِ». إِنَّ فِي اللَّهِ خَلْقًا مِنْ كُلِّ هَالِكٍ. وَ عَزَاءٌ مِنْ كُلِّ مُصِيبَةٍ. وَ دَرَكًا مِنْ كُلِّ فَايِبٍ. فَتَوَكَّلُوا عَلَيْهِ. وَ تَعَرَّوْا بِهِ. وَ اسْتَعِذُّوا بِاللَّهِ لِي وَ لَكُمْ. فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: هَذَا أَجْبَى الْخِضَرُ عَلَيْهِ السَّلَامُ جَاءَ يُغَرِّبُكُمْ بِبَيْتِكُمْ ﷺ».

۶ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْرَاهِيمَ بْنِ إِسْحَاقَ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - قَالَ: أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمُتَدَانِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ فَضَالٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرِّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ: «قَالَ: لَمَّا قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَتَاهُمْ أَبِي قَوَّفَ عَلَى بَابِ الْبَيْتِ فَعَرَّاهُمْ بِهِ. وَ أَهْلَ الْبَيْتِ بِشِعْوَنٍ كَلَامَةٍ وَ لَا بَرُوءَةٍ. فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ: هَذَا هُوَ الْخِضَرُ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَتَاكُمْ يُغَرِّبُكُمْ بِبَيْتِكُمْ ﷺ».

۵ - و باز حسن بن علی بن فضال گوید: امام رضا علیه السلام فرمود: چون رسول خدا ﷺ رحلت فرمود خضر آمد و بر در خانه ای که علی و فاطمه و حسن و حسین علیهم السلام در آن بودند و رسول خدا ﷺ در آنجا در کفن بود ایستاد و گفت: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا أَهْلَ بَيْتِ مُحَمَّدٍ! هر نفسی مرگ را می چشد و شما یاداش خود را در روز قیامت دریافت خواهید کرد. خدا را برای هر از دست رفته ای جانشینی است و برای هر مصیبتی تسلیتی است و برای هر فوت شده ای جبرانی است، پس بر او توکل کنید و به او اعتماد نمائید و از برای خود و شما از خدای تعالی استغفار می کنم. امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود: این برادر من خضر است که برای نسلبت پیامبران آمده است.

۶ - امام رضا علیه السلام فرمود: چون رسول خدا ﷺ رحلت فرمود، شخصی آمد و پشت در خانه ایستاد و به ایشان تسلیت گفت و اهل البیت کلام او را می شنیدند اما او را نمی دیدند. پس علی بن ابی طالب علیه السلام فرمود: این همان خضر علیه السلام است آمده است تا رحلت پیامبران را تسلیت گوید.

وَكَانَ اسْمُ الْخَضِرِ خَضِرُوهَ بْنِ قَابِلَ بْنِ آدَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ. وَيُقَالُ لَهُ: خَضِرُونَ أَهْلًا وَ يُقَالُ لَهُ: جَعْدًا. وَإِلَهُ إِنَّمَا مَنَى الْخَضِرَ بِأَنَّهُ جَلَسَ عَلَى أَرْضٍ بَيْضَاءَ فَأَهْوَتْ خَضِرًا؛ فَسَمَّى الْخَضِرَ بِذَلِكَ وَهُوَ أَطْوَلُ الْأَذْمِينَ عُفْرًا. وَالصَّحِيحُ أَنَّ اسْمَهُ بِلْيَا بْنُ خَلْكَانَ بْنِ - عَامِرِ بْنِ أَرْفَخْشَدَ بْنِ سَامِ بْنِ نُوحٍ. وَقَدْ أَخْرَجَتْ الْخَزَنَةُ فِي ذَلِكَ مُشْتَدًّا فِي كِتَابِ «عِلَلِ الشَّرَائِعِ وَالْأَحْكَامِ وَالْأَشْيَاءِ».

۷ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ إِسْحَاقَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو أَعْيَنَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ - أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شُعْبَةَ بْنِ يَسْعَى قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ كَاسِبٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَيْمُونٍ الْمَكِّيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا عَفْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ - الْحُسَيْنِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ - فِي حَدِيثٍ طَوِيلٍ - يَقُولُ فِي آخِرِهِ: «لَمَّا تَوَفَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَ جَاءَتِ النَّفَرَةُ جَاءَهُمْ أَبُوبَ تَمِيمٍ جَسَّهٖ وَ لَا يَرَوْنَ شَعْفَةً. فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ «كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَ إِنَّمَا تُوَفَّوْنَ أُعْزَازَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ» إِنَّ فِي اللَّهِ عِزًّا مِنْ كُلِّ مَصِيبَةٍ. وَ خَلَقْنَا مِنْ كُلِّ هَالِكٍ. وَ ذَكَرْنَا مِنْ كُلِّ قَائِمٍ قِبَالَهُ فَنُتَوِّا. وَ إِنَّمَا

و نام خضر. خضر و به فرزند قایل فرزند آدم علیهم السلام است و بدو خضر و جعدا نیز می گویند و او را خضر نامند زیرا بر زمین سبزی نشست و آن زمین خضر و خرم گردید و بدین سبب او را خضر نامیدند و عفر او از همه آدمیزادگان طولانیتر است. و صحیح آن است که نام او بلیا [نالیبا خل] فرزند ملک کان فرزند عامر فرزند ارفخشذ فرزند سام فرزند نوح است و من خبر آن را با سند در کتاب علل الشرائع آورده ام.

۷ - از امام سجّاد علیه السلام حدیثی طولانی نقل شده است که در آخر آن می فرماید: چون رسول خدا ﷺ رحلت فرمود و برای تسلیت او آمدند شخصی آمد که صدایش را می شنیدند اما او را نمی دیدند و گفت: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ. هر نفسی مرگ را می چشد و شما پادانهای خود را در روز قیامت دریافت خواهید کرد، خدا را برای هر مصیبتی تسلیتی است و برای هر از دست رفته ای جانشینی است و برای هر فوت شده ای جبرانی است پس به خداوند اعتماد کنید و به او امیدوار باشید که مصیبت زده کسی است که از ثواب محروم

فَأَرْجَوْا، فَإِنَّ الْمَصَاتِ مِنْ حُرْمِ الثَّوَابِ، وَالسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «هَلْ تَذَرُونَ مِنْ هَذَا؟ [قَالُوا: لَا، قَالَ:] هَذَا هُوَ الْخِضَرُ عَلَيْهِ السَّلَامُ».

قَالَ مُصَنِّفُ هَذَا الْكِتَابِ - عَلَيْهِ السَّلَامُ -: إِنَّ أَكْثَرَ الْمُتَالِفِينَ يُسْتَمُونَ لَنَا حَدِيثَ الْخِضَرِ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَتَبْتَغُونَ فِيهِ أَنَّهُ عَرِيَ غَايِبٌ عَنِ الْأَبْصَارِ، وَأَنَّهُ حَيْثُ ذُكِرَ خَضِرَ، وَلَا يُذَكَّرُونَ طَوْلَ حَيَاتِهِ، وَلَا يَحْتَمِلُونَ حَدِيثَهُ عَلَى عُمُومِهِ، وَتَذَقُّونَ كَوْنَ الْقَائِمِ عَلَيْهِ السَّلَامُ طَوْلَ حَيَاتِهِ فِي غَيْبَتِهِ، وَعِنْدَهُمْ أَنَّ قُدْرَةَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ تَتَنَاقَلُ إِنْقَاءً إِلَى يَوْمِ النَّفْخِ فِي الصُّورِ، وَإِنْقَاءً إِبْلِسَ مَعَ لَغْنِهِ إِلَى يَوْمِ الْوَلْتِ الْمَقْلُومِ فِي غَيْبَتِهِ، وَأَنَّهُ لَا تَتَنَاقَلُ إِنْقَاءَ حُجَّةِ اللَّهِ عَلَى عِبَادِهِ مُدَّةً طَوِيلَةً فِي غَيْبَتِهِ مَعَ وَرُودِ الْأَخْبَارِ الصَّحِيحَةِ بِالنَّسَبِ عَلَيْهِ بِغَيْبَتِهِ ^(۱) وَاسْمِهِ وَنَسَبِهِ عَنِ اللَّهِ تَعَالَى وَتَعَالَى وَعَنِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَعَنِ الْأَنْبِيَاءِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ.

باشد. وَالسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ. عَلَى عَلَيْهِ السَّلَامُ. فرمود: آیا می دانید که این شخص کیست؟ این همان خضر علیه السلام است.

مصنف ابن کتاب ﷺ گوید: بیشتر مخالفین ما حدیث خضر علیه السلام را پذیرفته اند و معتقدند که او زنده و غایب از دیدگان است و هرگاه او را یاد کنند حاضر می شود و طول عمر او را انکار نمی کنند و حدیث او را خلاف عقولشان نمی شمارند. اما قائم علیه السلام و طول عمر او را در غیبتش انکار می کنند و به اعتقاد آنها قدرت خداوند می تواند خضر علیه السلام را تا نفخ صور زنده بدارد و ابلیس ملعون را تا روز قیامت در غیبتش زنده نگاه دارد. اما نمی تواند حجت خدا را در میان پندگانش و در دوران غیبتش تا مدتی طولانی زنده بدارد. با وجود آنکه اخبار صحیحه درباره او و نام و نسب و غیبت او از ناحیه خدای تعالی و رسول او ﷺ و ائمه علیهم السلام وارد شده است.

• • • • •

• (ما رَوَى مِنْ حَدِيثِ ذِي الْقَرْنَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ) •

۱- حَدَّثَنَا أَبِي - عليه السلام - قَالَ: حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الثُّمَالِ، عَنْ هَارُونَ بْنِ خَارِجَةَ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام «قَالَ: إِذَا الْفَرَنْجَيْنِ لَمْ يَكُنْ نَبِيًّا وَلَيْكُمَا كَانَ عَبْدًا صَالِحًا، أَحَبَّ اللَّهُ فَأَخْبَهُ اللَّهُ، وَنَاصَحَ إِلَيْهِ فَنَاصَحَهُ اللَّهُ، أَمَرَ قَوْمَهُ بِتَقْوَى اللَّهِ فَصَرَبُوهُ عَلَى قَرْيَةٍ فَعَادَبَ عَلَيْهِمْ زَمَانًا، ثُمَّ رَجَعَ إِلَيْهِمْ فَصَرَبُوهُ عَلَى قَرْيَةٍ الْآخِرَةِ، وَلَبِثَكُمْ مِنْهُ عَلَى سُنْبِي».

۲- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ الْبَزْأِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ يَحْيَى قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ الْجَبَّارِ الطُّطَارِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ - إِسْحَاقَ بْنِ يَسَارٍ الْمَدَنِيِّ، عَنْ غَيْرِ وَاحِدٍ مِنْ تَابِعِي، عَنْ يَحْيَى بْنِ حَارِثٍ، عَنْ زُجَلٍ مِنْ بَنِي - أَشَدَّ «قَالَ: سَأَلْتُ رَجُلًا عَلِيًّا عليه السلام : أَرَأَيْتَ ذَا الْفَرَنْجَيْنِ كَيْفَ اسْتَطَاعَ أَنْ يَتَلَفَعَ الْمَشْرِقَ وَ الْمَغْرِبَ ؟ قَالَ : سَخَّرَ اللَّهُ لَهُ السَّحَابَ ، وَ هَدَىٰ لَهُ فِي الْأَشْيَابِ ، وَ تَبَسَّطَ لَهُ التَّوَرُّ ، فَكَانَ اللَّيْلُ وَ النَّهَارُ عَلَيْهِ سَوَاءً .

احادیث ذوالقرنین

۱- ابوبصیر از امام باقر علیه السلام روایت کند که فرمود: ذوالقرنین پیامبر نبود ولی او بنده شایسته ای بود که خدا را دوست داشت و خداوند نیز او را دوست داشت، برای خدا خیرخواهی کرد و خداوند نیز برای او خیرخواهی نمود، قومش را به تقوای الهی فرمان داد و آنها ضربتی بر طرفی از سر او زدند و او مدتی از نظر آنها غایب گردید و سپس به نزد آنها بازگشت و آنها ضربتی دیگر بر طرف دیگر سر او زدند، و در میان شما هم کسی هست که بر روش او باشد.

۲- مردی از بنی اشد گوید: شخصی از علی علیه السلام پرسید که چگونه ذوالقرنین توانست به مشرق و مغرب برسد؟ فرمود: خداوند ابر را مسح او گردانید و وسایل را برای او مهیا ساخت و روشنی بدو بخشید و شب و روز برای او برابر بود.

فَضَرَبُوهُ عَلَى قُرُونِهِ فَغَابَ عَنْهُمْ زَمَانًا حَتَّى قَبِلَ: مَاتَ أَوْ عَذَلَكَ بِأَيِّ وَادٍ شَلَّكَ، ثُمَّ ظَهَرَ وَ رُجِعَ إِلَى قَوْمِهِ فَضَرَبُوهُ عَلَى قُرُونِهِ الْآخِرِ، وَ فَبِكُمْ مِنْ مَرُ عَلَى سُنْبَتِهِ، وَإِنْ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ شَكَّنَ لِذِي الْقُرْنَيْنِ فِي الْأَرْضِ، وَ جَعَلَ لَهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ ^(۱) شَيْئًا، وَ بَلَغَ الْمَغْرِبَ وَ الْمَشْرِقَ، وَ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى شَهِيرٌ سُنَّتُهُ فِي الْقَائِمِ مِنْ زُلْدِي، فَيَبْلُغُهُ شَرْقُ الْأَرْضِ وَ غَرْبُهَا حَتَّى لَا يَبْقَى مَثَلًا وَ لَا مَوْضِعًا مِنْ شَيْءٍ وَ لَا خَلْقٍ زَطَاءُ ذَوِ الْقُرْنَيْنِ إِلَّا وَ طَاءُ، وَ يُطَهِّرُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ كُنُوزَ الْأَرْضِ وَ مَعَادِنَهَا، وَ يُصَوِّرُهُ بِالرُّعْبِ، فَيَبْلُغُ الْأَرْضَ بِهَ عَذَلًا وَ يَسْطُرُ كَمَا مِلَّتْ جُورًا وَ ظُلْمًا.

وَ يَمَّا رَوَى مِنْ سِيَانِي حَدِيثُ ذِي الْقُرْنَيْنِ حَدَّثَنَا بِهِ:

۵ - مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ إِسْحَاقَ - - قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْغَزِيرِ بْنُ جَعْفَرٍ بْنُ سَعِيدٍ الْبَصْرِيُّ قَالَ: «حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَطِيَّةٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرِو بْنِ شُعْبَةَ النَّعْمَرِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ جَعْفَرٍ بْنِ سَمَادٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سُلَيْمَانَ وَ كَانَ فَارِسًا لِلْكَتِّبِ» قَالَ:

ضربتی بر طرفی از سر او زدند و او را زمانی که در میان آنها غایب شد تا به غایبی که گفتند او مرده است یا هلاک وادی گذر می کند؟ سپس آشکار گردید و به نزد هومش بازگشت و آنها ضریقی دیگر بر طرف دیگر سر او زدند و در میان شما کسی هست که مرست او باشد و خدای تعالی ذوالقرنین را در زمین مقدر کرد و وسیله هر کاری را بدو داد و او به مغرب و مشرق رسید و خدای تعالی روش او را در قائم از فرزندان ما جاری می سازد و او را به شرق و غرب زمین می رساند تا به غایبی که هیچ آب انبار و موضعی از کوه و دشت نباشد که ذوالقرنین بر آن گام نهاده باشد جز آنکه او نیز بر آن گام نهد و خداوند گنجها و معادن زمین را برای او آشکار کند و او را بواسطه ترسی که در دل دشمن می افکند یاری می کند و زمین را بر از عدل و داد می نماید همانگونه که بر از ظلم و ستم شده باشد.

دیگر از احادیث ذوالقرنین این روایت است:

۵ - عبدالله بن سلیمان که فاری کتب بود گوید: در بعضی از کتابهای آسمانی

قَرَأْتُ فِي بَعْضِ كُتُبِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ إِنَّ ذَا الْقُرْنَيْنِ كَانَ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ الْإِسْكَانْدَرِيَّةِ وَ أُمَّةٌ عَجُوزَةٌ مِنْ عَجَائِزِهِمْ . وَ لَيْسَ هَا وَكُنْ غَبْرَةٌ بَعَالُ كُنْ : إِسْكَانْدَرُوسُ ، وَ كَانَ لَهُ أَدَبٌ وَ خَلْقٌ وَ عِلْمٌ مِنْ وَفِي مَا كَانَ غُلَامًا إِلَى أَنْ تَلَعَ رَجُلًا . وَ كَانَ [أَقْدَر] زَائِي فِي الْمَنَامِ تَحَالُهُ دَنَا مِنْ الشَّمْسِ حَتَّى أَخَذَ بِحَرَّتِهَا فِي شَرَبِهَا وَ غَرِبَهَا . فَلَمَّا لَفَسَ رُؤُوسَهُ عَلَى قَوْمِهِ مَمُورًا ذَا الْقُرْنَيْنِ . فَلَمَّا رَأَى هَذِهِ الرُّؤُوسَ بَقْدَتْ جِسْمُهُ وَ عَلَا صَوْتُهُ وَ عَزَّ فِي قَوْمِهِ .

وَ كَانَ أَوَّلُ مَا اجْتَمَعَ عَلَيْهِ أَمْرُهُ أَنْ قَالَ : أَشْكُتُ إِلَهُ عَزَّوَجَلَّ ، ثُمَّ دَعَا قَوْمَهُ إِلَى الْإِسْلَامِ فَأَسْلَمُوا أَهْبَاءَهُ كُنْ . ثُمَّ أَمَرَهُمْ أَنْ يَتَوَأَمُوا سَجْدًا فَأَجَابُواهُ إِلَى ذَلِكَ فَأَمَرَ أَنْ يَجْعَلُوا طَوْلَهُ أَرْبَعِينَ ذِرَاعًا . وَ عَرْضَهُ مِائَتِي ذِرَاعًا . وَ عَرْضَ حَائِطِهِ الثَّيْنِي وَ عِشْرِينَ ذِرَاعًا . وَ عُلُوَّهُ إِلَى السَّمَاءِ مِائَةَ ذِرَاعًا . فَعَلُوا كُنْ : يَا ذَا الْقُرْنَيْنِ كَتَبْتُ لَكَ بِمُخَشَبٍ يَتَلَعُ مَا بَيْنَ الْخَائِطَيْنِ ؟ فَنَالَ لَهُمْ : إِذَا قَرَعْتُمْ مِنْ بَيْنِ الْخَائِطَيْنِ فَاتَّخِشُوا بِالْأَرَابِ حَتَّى تَسْتَوِيَ الْكَبِشُ مَعَ حِطَابِ الْمَسْجِدِ ، فَإِذَا قَرَعْتُمْ مِنْ ذَلِكَ فَرَشَقْتُمْ عَلَى كُلِّ رَجُلٍ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى

خوانده ام که ذوالقرنین مردی از اهالی اسکندریه بود و مادرش پیر زنی از عجزه های آن شهر بود و جز او فرزندی نداشت و به او اسکندروس می گفتند و او از کودکی مؤدب و خوش خلق و بارسایود تا آنکه مرد کامل شد و در خواب دید که گویا به خورشید نزدیک شده است به غایتی که دو ساخه شرقی و غربی آن را گرفته است . چون خوابش را برای قومش بازگو کرد او را ذوالقرنین نامیدند از آن پس همت و آوازه اش بلند گردید و در میان قومش عزت یافت .

و آغاز کار او چنین بود که گفت من برای خدای تعالی اسلام آوردم سپس قومش را به اسلام فراخواند و از همت او همه اسلام آوردند . آنگاه فرمان داد برایش مسجدی بسازند و آنان نیز اجابت کردند و حدود آن را چنین معین کرد : طول آن چهارصد ذراع و عرض آن دوپست ذراع و پهنای دیوار آن بیست و دو ذراع و ارتفاع آن صد ذراع . گفتند : ای ذوالقرنین ! از کجا خبری می آوری که به دوسر دیوار برسد ؟ گفت : چون از ساخت آن دو دیوار فارغ شدید درون آن را پر از خاک کنید تا با دیوارها برابر شود و چون چنین کردید بر هر فردی از مؤمنان به قدر توانائیتی طلا و نقره مقرر کنید و آنها را به اندازه سر ناخن

قَدْرِهِ مِنَ الذَّهَبِ وَ الْبَطْنِ، ثُمَّ قَطَّعْتُمُوهُ مِثْلَ فَلَامَةِ الظَّهْرِ، وَ خَلَقْتُمُوهُ مَعَ ذَلِكَ الْكَبَيبِ
وَ عَمِلْتُمْ لَهُ خُسْبًا مِنْ نُحَاسٍ وَ صَفَانِخٍ مِنْ نُحَاسٍ تَذِييُونَ ذَلِكَ وَ أَنْتُمْ مُسْتَكْبِرُونَ مِنَ الْقَتْلِ
كَتَبْتُ بَيْنَكُمْ عَلَى أَرْضٍ مُشْتَوِيَةٍ، قَالُوا قَرْنُكُمْ مِنْ ذَلِكَ دَعَوْتُمُ الْمَسَاكِينَ لِتَقْلِبَ ذَلِكَ التُّرَابَ،
فَوَسَّارَعُونَ فِيهِ مِنْ أَجْلِ مَا فِيهِ مِنَ الذَّهَبِ وَ الْبَطْنِ.

فَبَنُوا الْمَسْجِدَ وَ أَخْرَجَ الْمَسَاكِينَ ذَلِكَ التُّرَابَ وَ قَدِ اسْتَكْبَلُ الشُّعْفُ بِمَا فِيهِ وَ اسْتَعْنَى
الْمَسَاكِينُ، فَجَعَلْتُهُمْ أَرْبَعَةَ أَجْنَادٍ فِي كُلِّ حُدُودِ عَشْرَةِ أَلَابٍ، ثُمَّ نَفَرْتُهُمْ فِي الْبِلَادِ، وَ حَدَّثَ
نَفْسُهُ بِالْمَسِيرِ، وَ اجْتَمَعَ إِلَيْهِ قَوْمُهُ فَقَالُوا لَهُ: يَا ذَا الْفَرْنَيْنِ تَقْبِضُهُ بِاللَّهِ الْأَتَوَلَّى عَلَيْنَا
بِنَفْسِكَ عَلَيْنَا، فَتَحْنُ أَحَقَّ بِرُؤُوسِكَ وَ بِنَا كَانَ مَسْقُطٌ وَ أَسْبَكَ، وَ تَبَيَّنَا نَسَاتَ وَ رُبَّتَ، وَ
هَذِهِ أَمْوَالُنَا وَ أَفْقُسُنَا فَأَنْتَ الْحَاكِمُ فِيهَا، وَ هَذِهِ أُنْثُكَ عَطُورٌ كَبِيرٌ، وَ هِيَ أَكْظَمُ خَلْقِ اللَّهِ
عَلَيْكَ خَفًا، فَلَيْسَ يَنْبَغِي لَكَ أَنْ تَغْصِبَهَا وَ تُحَالِفَهَا، فَقَالَ لَهُمْ: وَ اللَّهُ إِنْ الْقَوْلَ لَقَوْلُكُمْ وَ

ریزر بر کنید و با آن خاکها مخلوط نماید و نیزهای از مس بسازد و ورقه های
از مس بر روی آنها قرار داده و آنها را ذوب کنید و شا بر چنین کارهایی
تواناید، زیرا بر زمین هوار قرار داده و چون از این کارها فارغ شدید مساکین
را فراخوانید تا آن خاکها را خارج سازند و آنها بخاطر طلا و نقره ای که در آن
وجود دارد بر این کار شتاب خواهند کرد.

آنان مسجد را ساختند و مساکین نیز آن خاک را بیرون بردند و سقف بر جا
ماند و مساکین نیز بی نیاز شدند و آنها را در چهار لشکر منظم کرد و در هر
لشکری ده هزار نفر وجود داشتند، آنگاه آنها را به شهرها فرستاد و در اندیشه
مسافرت افتاد، قومش به گرد او آمدند و گفتند: ای ذوالفرین! تو را به خدا
سوگند که دیگران را نسبت به خود بر ما مقدم نداری، ما سزاوارتریم که تو را
زیارت کنیم و مسقط الرأس تو در میان ما باشد، تو در میان ما زاده شدی و
پرورش یافتی و این اموال و نفوس ماست که در اختیار تو نهاده ایم تا بر آنها
حکومت کنی و این مادر توست که پیر و ناتوان است و حقش از همه خلق
خداوند بر تو بیشتر است و تو را نسزد که نافرمانی او را کرده و با وی مخالفت
کنی، گفت به خدا سوگند که سخن شما درست و نظراتان صواب است، اما من مانند

إِنَّ الرَّأْيَ لَرَأْيُكُمْ وَلِكُنِّي بِمَنْزِلَةِ الْمَأْخُوضِ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ وَبَصْرِهِ. بِمَا وَدَّعَ مِنْ خَلْقِهِ. لَا يَدْرِي أَتَيْنَ يُؤْخَذُ بِهِ وَ مَا يُؤَادُّ بِهِ وَلَكِنْ هَلُّوْا بِمَنْزِلَةِ قَوْمِي فَأَدْخُلُوا هَذَا الْمَسْجِدَ وَ أَشْلُمُوا عَنْ أَخْرَجْكُمْ وَ لَا تَحْالِفُوا عَلَيَّ فَتَهْبِكُوا.

ثُمَّ دَعَا وَهَذَا الْإِسْكَانْدَرِيَّةَ فَقَالَ لَهُ: اَعْمُرْ مَسْجِدِي وَ عَزَّ عَنِّي أُمِّي. فَلَمَّا رَأَى الدَّهْشَانَ جَزَعَ أَتَمَّهُ وَ طَوَّلَ بُكَائِهَا اخْتَالَ لَهَا بِبَعْثِهَا بِمَا أَصَابَ النَّاسَ قَبْلَهَا وَ بَعْدَهَا مِنْ الْمَصَائِبِ وَ الْبَلَاءِ. فَصَنَعَ عِيداً عَظِيماً ثُمَّ أَذَّنَ مُرَدَّدَةً: يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ الدَّهْشَانَ يُؤْذِكُمْ لِنَحْضَرُوا يَوْمَ كَذَا وَ كَذَا. فَلَمَّا كَانَ ذَلِكَ الْيَوْمَ أَذَّنَ مُرَدَّدَةً: اسْرْعُوا وَ اخْذَرُوا أَنْ يَحْضُرَ هَذَا الْعِيدُ إِلَّا رَجُلٌ قَدْ عَرَى مِنَ الْبَلَاءِ وَ الْمَصَائِبِ. فَأَخْبَتِ النَّاسُ كُلُّهُمْ وَ قَالُوا: لَيْسَ فَبِنَا أَحَدٌ عَرَى مِنَ الْبَلَاءِ مَا مِثْلًا أَحَدٌ إِلَّا وَ قَدْ أَصَابَ بِبَلَاءٍ أَوْ بِمَوْتٍ حَمِيمٍ فَسَمِعَتْ أُمُّ دِي الْقُرْبَنِ هَذَا فَأَعْلَنَهَا وَ لَمْ تَنْدِرْ مَا يُرِيدُ الدَّهْشَانُ. ثُمَّ إِنَّ الدَّهْشَانَ نَعَتْ شَادِيًا بِمَا يَدْرِي فَقَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ الدَّهْشَانَ قَدْ أَمَرَكُمْ أَنْ تَحْضَرُوا يَوْمَ كَذَا وَ كَذَا. وَ لَا تَحْضَرُوا إِلَّا

شخصی هستم که قلب و گوش و چشم را ربوده اند، او را می برند و از خلقت دور می سازند و نمی دانند که چرا او چه می خواهد و ولی ای قوم من! بیایید و در این مسجد درآئید و نا آخرین نفر مسلمان شوید و با من مخالفت نکنید که هلاک خواهید شد.

سپس شهردار اسکندریه را خواست و بدو گفت: مسجدم را آباد بدار و مادرم را دلداری ده، و چون شهرداری نابی و گریه و زاری وی را دید چاره ای اندیشید تا بواسطه مصیبهایی که مردم پیش از او و پس از او دیده اند وی را دلداری دهد و جشن بزرگی برپا کرد و جارچی وی می گفت: ای مردم! شهردار بار عام داده است تا در فلان روز حاضر شوید، و چون آن روز فرا رسید جارچی ندا در داد که بشنابید و تنها کسانی که مصیبت و بلا دیده اند نبایستی در این جشن شرکت کنند و همه مردم از حضور در آن جشن باز ماندند و گفتند در میان ما کسی نیست که بلا ندیده و خوبی از وی نمرده باشد و مادر ذوالقرنین این سخن را شنید و شگفت زده شد و ندانست که مقصود شهردار چیست، سپس شهردار منادی فرستاد و گفت: ای مردم! شهردار شما را احضار کرده است که در

رَجُلٌ قَدْ اِهْلِيَّ وَ اُصِيبَ وَ قُتِعَ وَ لَا يَحْضُرُهُ اَحَدٌ عَرِيٍّ مِنَ الْبَلَاءِ قَائِلًا لَا خَيْرَ فِيمَنْ لَا يُصِيبُهُ الْبَلَاءُ، فَلَمَّا قُتِلَ ذَلِكَ، قَالَ النَّاسُ، هَذَا رَجُلٌ لَمْ يَكُنْ [كَانَ] يُجِلُّ ثُمَّ تَدِمَّ فَاسْتَحْبَا فَتَدَارَكَ اَمْرُهُ وَ حَمَا عَيْنُهُ، فَلَمَّا اجْتَمَعَ النَّاسُ حَطَّوْهُمْ لِقَائِهِ؛

با آنکه الناس ایني لم اجتمعكم لما دعوتكم له و لکنني جئتکم لاکلمکم فی ذی القرنین، و فبا فجتنا به من قنیه و فراقه فادکروا آدم علیه السلام فان الله عزوجل خلقه یتیم، و نفع فيه من ذوجه، و انسجده ملائکته، و اسکنه جنته، و اکرمته بکرامته لم یخرجم بها احدًا، ثم ابتلاء باعظم بثلثة کانت فی الذلابة و ذلک الخروج من الجنة و من المصیبة التي لا جبر لها، ثم ابتلى ابراهيم علیه السلام من بغیه بالحزین، و ابتلى ابنه بالذبح، و یعقوب بالحزین و البکاء، و یوسف بالزنی، و ایوب بالسقم، و یحیی بالذبح، و زکریا بالقلبی، و عیسی بالاشهر، و خلقا من خلق الله کثیرا لا یخصهم الا الله عزوجل.

فلان روز به نزد وی روید و کسی که مصیبت و بلا ندیده است و داغدار نیست
نبایستی در این جشن شرکت کند زیرا کسی که بلا ندیده خبری در او نیست و
چون چنین کرد مردم گفتند: این مردی است که ابتدا بخل و رزید ولی سپس
بشپان و شرمگین گردید و در مقام تدارک و جبران برآمد و عیب خود را از بین
برد و چون مردم گرد آمدند برای آنها به سخرفانی پرداخت و گفت:

ای مردم! من شما را برای جشن دعوت نکرده ام بلکه مقصودم این است که با
شما درباره ذوالقرنین و ناراحتیهایی که در اثر فراق و فقدان وی حاصل شده
است سخن گویم. شما آدم علیه السلام را در نظر آورید، خدای تعالی او را به دست خود
آفرید و از روح خود در وی دمید و فرشتگان را برای وی به سجده درآورد و در
بهشتش نشانید و او را چنان گرامی داشت که کسی را گرامی نداشته است، بعد از
آن او را به بزرگترین بلایی که در دنیا وجود دارد مبتلا ساخت و آن خروج از
بهشت است، مصیبتی که جبرانی برای آن نیست؛ سپس بعد از او ابراهیم علیه السلام را
به آتش و ذبح فرزندش مبتلا ساخت و یعقوب را مبتلا به اندوه و گریه کرد و
همچنین یوسف را به بردگی و ایوب را به بیماری و بحیی را به سربردن و زکریا را
به کشتن و عیسی را به اسیری مبتلا ساخت و بیشتر خلقی خدای تعالی گرفتار و

فَلَمَّا قَرَعَ مِنْ هَذَا الْكَلَامِ قَالَ هَمْ: اَطْلِقُوا فَعُرُوا اُمَ الْاِسْكَنْدَرُوسِ يَنْتَظِرُ كَيْفَ صَبْرُهَا. فَلَمَّا اَعْظَمَ مُصِيبَتَهُ فِي اِتْبِهَا. فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهَا ذَالُوا اَنفُسَهُمْ. قَلَّ حَضَرُ الْجَمْعِ الْيَوْمَ وَتَوَقَّعَ الْكَلَامَ؟ قَالَتْ هَمْ: مَا خُبْرِي عَنِّي مِنْ اَمْرِكُمْ شَيْءٌ. وَلَا سَقَطَ عَنِّي مِنْ كَلَامِكُمْ شَيْءٌ. وَ مَا كَانَ فِيكُمْ اَحَدٌ اَعْظَمَ مُصِيبَتَهُ بِاِسْكَنْدَرُوسِ مِنِّي. وَ لَقَدْ صَبَّرَنِي اللهُ تَعَالَى وَ اَرْضَانِي وَ رَبَّنَا عَلَى ظَنِّي. وَ اِنِّي لَا رُجُو اَنْ يَكُونَ اَخْرَجِي عَنِّي قَدْرَ ذَلِكَ. وَ اَرْجُو لَكُمْ مِنَ الْاَخِيرِ يَنْذِرُ مَا رَزَقْتُمْ مِنْ قَلْبِهِ اَحْيَاكُمْ وَ اَنْ تُؤْخَذُوا عَلَى فُذْبٍ مَا تَوَقَّعْتُمْ فِي اَمْنِهِ وَ لَرُجُو اَنْ يَغْفِرَ اللهُ لِي وَ لَكُمْ. وَ يَزِيحَنِي وَ اِيَّاكُمْ. فَلَمَّا رَأَوْا حَسَنَ غَرَابِهَا وَ صَبْرَهَا انْصَرَفُوا عَنْهَا وَ تَرَكَوْهَا. وَ انْطَلَقَ ذُو الْقَرْنَيْنِ يَسْبِرُ عَلَى وَجْهِهِ حَتَّى اَنْفَعَنَ فِي الْبِلَادِ يَوْمُ فِي الْمَغْرِبِ. وَ جُودُهُ يَوْمَئِذٍ الْمَسَاكِينُ. فَأَوْخَى اللهُ جُلَّ جَلَالُهُ اِلَيْهِ: يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ اَنْتَ حُجَّتِي عَلَى جَمِيعِ الْخَلَائِقِ مَا يَهَبُ الْخَائِفِينَ مِنْ مَطْلَعِ الشَّمْسِ اِلَى مَغْرِبِهَا. وَ حُجَّتِي عَلَيْهِمْ. وَ هَذَا تَأْوِيلُ

میثلا بوده اند. و تنها خداوند است که شمار آنان را می داند.

چون سخنان به انجام رسید به آنها گفت: بروید و مادر اسکندروس را دلداری دهید تا ببینیم که صبرش چگونه است زیرا مصیبت او درباره فرزندش عظیم است. و چون بر او وارد شدند گفتند: آیا امروز در میان جمعیت بودی و آن سخنان را شنیدی؟ گفت: چیزی از امور شما بر من غنی نیست و تمام سخنان شما را هم شنیده ام و در میان شما کسی چون من میثلا به مصیبت اسکندروس نیست و خدای تعالی به من صبر داد و مرا خشنود ساخت و دلم را آرام کرد و امیدوارم که اجرم به اندازه آن باشد و اجر شما نیز به اندازه مصائبی که در فقدان برادرانمان دارید باشد و به اندازه ثبوت خود درباره مادر اسکندروس مأجور باشید و امیدوارم که خداوند من و شما را بیامرزد و من و شما را مورد مرحمت خود قرار دهد. و چون نیکویی عزیز و صبر او را دیدند بازگشتند و او را به حال خود گذاشتند و ذوالقرنین نیز راه خود را پیش گرفت و بلاد را در نوردد و قصد مغرب داشت و لشکریان او در آن روز از مساکین بودند و خدای تعالی بدو وحی فرمود که ای ذوالقرنین تو حجت من بر همه خلایق از مشرق تا به مغرب و این تأویل رو بای نوشت.

رُؤْيَاكَ.

قَالَ ذُو الْقَرْنَيْنِ: يَا إِلَهِي إِنَّكَ قَدْ تَدَبَّرْتَنِي بِأَمْرِ عَظِيمٍ لَا يَبْقُو قَدْرُهُ غَيْرَكَ. فَأَخْبِرْنِي عَنْ هَذِهِ الْأُمُورِ بِأَيِّ قُوَّةٍ أَكْمَلْتَهُمْ؟^(۱) وَبِأَيِّ عَذَابٍ أَغْلَبْتَهُمْ؟ وَبِأَيَّةِ حِكْمَةٍ أَكْبَدْتَهُمْ؟ وَبِأَيِّ حُسْنٍ أَنْفَسِيَهُمْ؟ وَبِأَيِّ لِسَانٍ أَكَلَّمْتَهُمْ؟ وَكَيْفَ لِي بِأَنْ أَعْرِفَ لُغَاتِهِمْ؟ وَبِأَيِّ شَيْءٍ أَمْنَعُ أَعْيُنِي كَلَامَهُمْ؟ وَبِأَيِّ بَصَرٍ أَتَقَدَّمُهُمْ؟ وَبِأَيِّ حَقِيقَةٍ أَخَاصِمُهُمْ؟ وَبِأَيِّ قَلْبٍ أَغْفِلُ عَنْهُمْ؟ وَبِأَيِّ حِكْمَةٍ أَدَبُّرُ أُمُورَهُمْ؟ وَبِأَيِّ جِلْمٍ أَصَابِرُهُمْ؟ وَبِأَيِّ قِسْطٍ أَغْدِلُ فِيهِمْ؟ وَبِأَيِّ مَقَرِّقَةٍ أَلْصِقُ بَيْنَهُمْ؟ وَبِأَيِّ عِلْمٍ أَتَنْقِصُ أُمُورَهُمْ؟ وَبِأَيِّ عَقْلِ أَخْصِيهِمْ؟ وَبِأَيِّ جُنْدٍ أَفَاتِلُهُمْ؟ فَإِنَّهُ قَبَسَ عِنْدِي بِمَا ذَكَرْتُ شَيْءٌ بِأَرْبَعٍ. فَمَنْ لِي عَنْهُمْ فَإِنَّكَ الرَّبُّ الرَّحِيمُ الَّذِي لَا تُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا. وَلَا تُحِبِّلُهَا إِلَّا طَاقَتَهَا.

فَأَوْحَى اللَّهُ جَلَّ جَلَالُهُ إِلَيْهِ: أَنِّي سَأَطْرُقُكَ مَا عَمَلْتُكَ. وَ أَسْرَحُ لَكَ مَهْمُكَ فَتَقْنُقَهُ كُلُّ

ذوالقرنین گفت: ای خدای من! تو مرا بر کار بزرگی گماشتی که قدر آن را فقط خودت می دانی. پس مرا از حال این امت آگاه کن که با چه قدرتی با آنها نبرد کنم و با چه لشکری بر آنها غلبه نمایم و با چه حیل و حربه ای آنها را به دام اندازم و با چه صبری آنها را به ستوه آورم و با چه زبانی با ایشان سخن گویم؟ و چگونه زبان آنها را بفهمم و با کدام گوش کلام آنها را بشنوم؟ و با چه دیده ای در آنها بنگرم؟ و با چه دلیلی با آنها محاجه نمایم؟ و با چه قلبی آنها را تعقل کنم؟ و با چه حکمتی امور آنها را تدبیر کنم و با چه حلمی بر آنها شکبایی ورزم؟ و با چه عدلی در میان آنها دادگری نمایم و با کدام معرفت در میان ایشان حکم نمایم و با چه عملی کارهای آنها را اسوار نمایم؟ و با چه عقلی آنها را احصا کنم و با کدام لشکر به کارزار آنها بپردازم؟ پروردگارا از آنچه گفتم چیزی نزد من نیست، مرا بر آنها نیرو بخش که تو پروردگار رحیمی هستی که هیچ کس را بیش از توانایش تکلیف نرمایی و باری افرون بر طاقتش بر وی نهی.

خدای تعالی بر وی وحی فرمود که به تو طاقت آنچه را که تکلیف کرد، ام خواهم داد و فهمت را نوسه می دهم تا هر چیزی را بفهمی و شرح صدر به تو

شئ به و اَشْرَحَ لَكَ صَدْرَكَ فَتَسْمَعْ كُلَّ شَيْءٍ وَّ اَطْلُبْ لِسَانَكَ بِكُلِّ شَيْءٍ وَّ اَتَمِّعْ لَكَ
مَمْلَكَتَكَ فَنَعَى كُلَّ شَيْءٍ وَّ اَحْصِفْ لَكَ غِنًى بَصَرًا فَتَنَلَّذُ كُلَّ شَيْءٍ وَّ اُحْصِيْ لَكَ فَلَ
يَتَوَلَّكَ شَيْءٌ وَّ اَمْنُظْ عَيْنَكَ فَلَ يَغْرُبْ عَلَيْكَ شَيْءٌ وَّ اَسُدْ اِلَيْكَ اَظْهَرَكَ فَلَ يَهْوُ لَكَ
شَيْءٌ وَّ اَلْبَسْ لَكَ الْحَيَّةَ فَلَ يَزُوْغُكَ شَيْءٌ وَّ اَسُدْ لَكَ زَيْنَكَ فَتَصِيبُ كُلَّ شَيْءٍ وَّ اَسْخُرْ
لَكَ جَسَدَكَ فَتُحْيِسْ كُلَّ شَيْءٍ وَّ اَسْخُرْ لَكَ الثَّوْبَ وَ الطَّلْمَةَ وَ اَجْعَلْهَا جُذْبَيْنِ مِنْ جُذُودِكَ
الثَّوْبُ يَتَذَكُّكَ وَ الطَّلْمَةُ تَحُوطُكَ وَ تُحَوِّشُ عَلَيْكَ الْاَتَمَّ مِنْ وَرَائِكَ.

فَانْطَلِقْ ذُو الْقَرْنَيْنِ بِرِسَالَةِ رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَّ اُبْذِءُ اللهَ تَعَالَى بِمَا وَعَدَهُ فَرَّجَ بِمُحَرَّبِ
الشَّمْسِ فَلَ يَجْزِ بِأَمْرِهِ مِنَ الْاَتَمِّ اِلَّا دَعَاهُمْ اِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ فَاِنْ اُجَابُوْهُ قَبْلَ مِيْثَمٍ وَّ اِنْ لَمْ
يُجِيبُوْهُ اَغْشَاهُمْ الطَّلْمَةَ فَاَطْلَمْتُ مَدَائِمَهُمْ وَ قَرَاهُمْ وَ حَصَوْنَهُمْ وَ بَيَّوْنَهُمْ وَ مَنَازِلَهُمْ وَ
اُعْشَبْتُ اَبْصَارَهُمْ وَ دَخَلْتُ فِي الْاَوَائِمِ وَ اَنَازِمِهِمْ وَ اَذَانِهِمْ وَ اَجْوَائِمِهِمْ فَلَ يَرَاوُنَ فِيهَا

ارزانی می کنم تا هر چیزی را بشنوی و زبانت را به هر چیزی باز می کنم و
گوشت را می کشایم تا هر چیزی را بشنوی و جسمت را بهیمن می کنم تا هر چیزی
را بنگری و برایت شماره می کنم تا چیزی از تو فوت نشود و برایت حفظ می کنم
تا چیزی از تو نهان نشود و پشت را استوار می سازم تا چیزی تو را به هراس
نیفتد و لباس هیبت بر اندام تو می پوشم تا چیزی تو را نترساند و اندیشه ات را
درست و استوار می گردانم تا به هر چیزی برسی و تنت را مسخرت می سازم تا
همه چیز را نیکو گردانی و نور و ظلمت را در اختیار تو قرار می دهم و آنها را دو
لشکر از لشکریان تو قرار می دهم تا نور هدایت کند و ظلمت صیانتت نماید و
اَمّت به دنبال تو در آید.

و ذوالقرنین با رسالت پروردگارش روان شد و خداوند او را بدانچه وعده
فرموده بود مؤید کرد تا آنکه به مغرب آفتاب گذر کرد و به هیچ امتی از امتها
نمی گذشت جز آنکه آنها را به خدای تعالی فرا می خواند، اگر می پذیرفتند از
آنها قبول می کرد و اگر نمی پذیرفتند ناربکی آنها را فرا می گرفت و شهر و ده و
دژ و خانه و سراهای آنها تار یک می شد و دیده هایشان نار می گودبد و در
دهان و بینی و گوش و درویشان در می آمد و متحیر باقی می ماندند تا در نهایت

مُنْعَبِرِينَ حَتَّى يَسْتَجِيبُوا اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ وَ يَعْبُجُوا إِلَيْهِ حَتَّى إِذَا تَلَّعَ مُغْرِبُ الشَّمْسِ وَ جَدَّ عِندَهَا الْأَمَةُ اتَّبَىٰ ذِكْرَهَا اللَّهُ تَعَالَىٰ فِي كِتَابِهِ فَقُلَّ بِهِمْ مَا قُلَّ بِمَنْ مَرَّ بِهِ [مِنْ] قَتْلِهِمْ حَتَّىٰ قَرِعَ بِمَا بَيَّنَّتْ وَ بَيَّنَّ الْقُرْبَ وَ وَجَدَ جَمْعًا وَ عَدَدًا لَا يُحْصِيهِمْ إِلَّا اللَّهُ وَ بَأْسًا وَ قُوَّةً لَا يَهْلِكُهُ إِلَّا اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ، وَ أَلَيْسَتْ حَتْلِفُهُ وَ أَهْوَاءُ مُتَشَكِّكُهُ وَ قُلُوبًا مُتَرَفِّقُهُ، ثُمَّ مَسَىٰ عَلَى الظُّلُمَةِ ثَمَانِيَةَ أَلْيَامٍ وَ ثَمَانِ لَيَالٍ، وَ أَصْحَابُهُ يَنْظُرُونَ حَتَّى انْتَهَىٰ إِلَى الْخَلْبِ الَّذِي هُوَ مُحِيطٌ بِالْأَرْضِ كُلِّهَا فَإِذَا هُوَ بِمَلِكٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ قَائِمٌ عَلَى الْإِسْطِ وَ هُوَ يَقُولُ: سُبْحَانَ رَبِّي مِنَ الْآنَ إِلَى سُنْتَنِي الدَّهْرِ، سُبْحَانَ رَبِّي مِنْ أَذْلِ الدُّنْيَا إِلَى آخِرِهَا، سُبْحَانَ رَبِّي مِنْ مَوْضِعِ كَفِّي إِلَى عَرْشِ رَبِّي، سُبْحَانَ رَبِّي مِنْ مَسْنَى الظُّلُمَةِ إِلَى السُّورِ، كُلَّمَا سَمِعَ ذَالِ ذَوَا الْقَرْنَيْنِ حَرْوً سَاجِدًا، كُلَّمَا بَرَّقَ رَأْسُهُ حَتَّى قَوَّاهُ اللَّهُ تَعَالَى وَ أَعَانَهُ عَلَى النَّظَرِ إِلَى ذَلِكَ الْمَلِكِ، فَعَالَ لَهُ الْمَلِكُ: كَيْفَ قَوَّيْتُ بِأَيِّ آدَمَ عَلَى لَنْ يَبْلُغَ إِلَى هَذَا الْمَوْضِعِ ذَلَّ يَبْلُغُهُ أَعَدَّ مِنْ وَلَدِ آدَمَ قَبْلَكَ؟ قَالَ

خدای تعالی را اجابت می کردند و به درگاه او می نالیدند و چون به مغرب آفتاب رسید آن امی را دید که خدای تعالی در کتابش از آنها یاد کرده است و با آنها همان عملی را کرد که با اقوام پیش از آنها کرده بود، تا آنکه از کار مردم مغرب فارغ شد و جمعیت و شماری به دست آورد که تنها خداوند تعداد آنها را می داند و قدرت و سطوتی بهم رسانید که جز خدای تعالی توانایی آن را نداشت و زبانهای مختلفه و قایلات ذرّهم و بزرّهم و دلهای یراکنده برای وی حاصل شد، سپس در تاریکی هست شبانه روز طی مسافت کرد و یارانشی جسم به راه او بودند تا آنکه به کوهی رسید که محیط به همه زمین بود و ناگهان فرشته ای از فرشتگان را دید که آن کو، را در فضا داشت و می گفت: منزّه است پروردگارم از الآن تا آخر روزگار، منزّه است پروردگارم از اوّل دنیا تا آخر آن، منزّه است پروردگارم از موضع دستم تا عرش رجم، منزّه است پروردگارم از منتهای تاریکی تا سرحد نور، و چون ذوالقرنین آن تسبیحات را شنید به سجده افتاد و سر بر نداشت تا آنکه خدای تعالی او را نپرومند کرد و بر نگریستن به آن فرشته یاری نمود، فرشته بدو گفت: ای آدمی زاده چگونه توانستی بدین موضع برسی در حالی که پیش از تو آدمی زاده ای بدینجا نرسیده است؟ ذوالقرنین گفت: آنکه تو را به قبضه کردن

ذَوُ الْقُرْنَيْنِ: قَوَّانِي عَلَى ذَلِكَ الَّذِي قَوَّانَدَ عَلَى ذُبُحِ هَذَا الْجَبَلِ وَهُوَ مُحِيطٌ بِالْأَرْضِ. قَالَ لَمَّا الْمَلِكُ: صَدَقْتَ، قَالَ لَهُ ذَوُ الْقُرْنَيْنِ: تَأْخِذْنِي عَنكَ أَيُّهَا الْمَلِكُ؟ قَالَ: إِنِّي مُوَكَّلٌ بِهَذَا الْجَبَلِ وَهُوَ مُحِيطٌ بِالْأَرْضِ كُلِّهَا. وَلَوْلَا هَذَا الْجَبَلُ لَأَتَتْكَ نَابُ الْأَرْضِ بِأَهْلِهَا. وَتَبَسَّ عَلَى وَجْهِهِ الْأَرْضِ جَبَلٌ أَغْلَمَ مِنْهُ، وَهُوَ أَوَّلُ جَبَلٍ أُنْشِئَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ^(۱). فَرَأَسُهُ مُلَصَّقٌ بِسَافِرِ الدُّنْيَا وَاسْتَفْلُهُ فِي الْأَرْضِ الشَّايِعَةِ السُّفْلَى وَهُوَ مُحِيطٌ بِهَا تَحْتَ كُلِّهَا. وَتَبَسَّ عَلَى وَجْهِهِ الْأَرْضِ مَدِينَةً إِلَّا وَهِيَ عِزِّي إِلَى هَذَا الْجَبَلِ. فَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يَزْلِزَ مَدِينَتَهُ أَوْحِي إِلَيَّ فَخَرَجْتُ الْيَمْنَى الَّذِي [مُتَّصِلٌ] إِلَيْهَا فَزَلَزَهَا.

فَلَمَّا أَرَادَ ذَوُ الْقُرْنَيْنِ الرَّجُوعَ قَالَ لِلْمَلِكِ: أَوْصِنِي، قَالَ الْمَلِكُ: لَا تَهْتَلِكْ بِرَأْيِ عَمَلٍ وَ لَا تُؤَخِّرْ عَمَلَ الْيَوْمِ لَغَدٍ. وَ لَا تُخْزِنَ عَلَى مَا فَاتَكَ. وَ عَنَّاكَ بِالزُّلْفَى. وَ لَا تُكُنْ جَبَّاراً مُتَكَبِّراً.

ثُمَّ إِنَّ ذَوُ الْقُرْنَيْنِ رَوَّعَ إِلَى أَصْحَابِهِ: ثُمَّ عَطَفَتْ بِهِمْ نَحْوَ الْمَشْرِقِ يَسْتَفْتَرُ: مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ

این کوه که محیط بر زمین است قزو و هاده مرا بدین کار توانا ساخته است. آن فرشته گفت: راست گفتی ذوالقرنین گفت: ای فرشته! از حال خود برآیم بازگو. گفت: من بر این کوه که محیط بر زمین است گمارده شده‌ام و اگر این کوه نبود زمین با اهلیش سرنگون می‌شد و در روی زمین کوهی بزرگتر از این نیست و آن اولین کوهی است که خدای تعالی استوار کرده است و قلّه آن به آسمان دنیا متصل است و ریشه آن در زمین هفتم است و حلقه وار زمین را احاطه کرده است و در روی زمین شهری نیست جز آنکه ریشه‌ای به این کوه دارد و چون خدای تعالی اراده فرماید شهری فرو ریزد به من وحی کند و من آن ریشه را که متصل به آن شهر است می‌چنانم و زلزله به وقوع خواهد پیوست.

و چون ذوالقرنین اراده رجوع نمود به آن فرشته گفت: مرا سفارشی کن، فرشته گفت: غم روزی فردا مدار و کار امروز را به فردا می‌فکن و بر آنچه از دست رفته اندوه مخور و تو را به مدارا سفارش می‌کنم و جبار و متکبر مباش. آنگاه ذوالقرنین به نزد یارانش برگشت و آنها را به طرف مشرق برگردانید و

الْمُتَّقِي مِنَ الْأَمْرِ فَيَنْقَلِبُ بِهِمْ بَيْتًا مَا نَقَلَ بِأَمْرِ الْمُغْرِبِ قَبْلَهُمْ حَتَّى إِذَا فَرَغَ مِنْهَا بَنَى
 الْمُتَّقِي وَالْمُغْرِبِ عَطَلَتْ نَحْوَ الزَّوْمِ الَّذِي ذَكَرَهُ اللَّهُ عَزَّ وَخَلَّ فِي كِتَابِهِ، فَإِذَا هُوَ بِأُكْبَةِ «لَا
 يَكْأَدُونَ يَنْقَلِبُونَ قَوْلًا» وَإِذَا [مَا] بَيْنَهُ وَبَيْنَ الزَّوْمِ عَشْرُونَ مِنْ أَكْبَةِ يُقَالُ لَهَا: «يَأْجُوجُ
 وَيَأْجُوجُ» أَشْبَاهُ النَّهَامِ يَأْكُلُونَ وَبَشَرُونَ وَبَنَاتُونَ وَهُمْ ذُكُودٌ وَإِنَاثٌ. وَفِيهِمْ
 مِثَابَةٌ مِنَ الثَّانِي الزَّوْمُ وَالْأَحْسَادُ وَالْخِلْفَةُ، وَلِكَبْنِهِمْ هَذَا نَفَضُوا فِي الْأَبْدَانِ نَفْصًا
 شَدِيدًا وَهُمْ فِي طَوْلِ الْعِلْمَانِ، لَيْسَ مِنْهُمْ أَكْبَى وَلَا ذَكَرٌ مُجَاوِزٌ طَوْلَهُ حَسَنَةُ أَشْبَاهِهِ. وَهُمْ
 عَلَى مَقْدَارٍ وَاحِدٍ فِي الْخَلْقِ وَالصُّوَرَةِ، عُرَاءُ خَفَاءَ لَا يَنْزِلُونَ وَلَا يَنْبَسُونَ وَلَا يَجْتَدُونَ،
 عَقَبِيَّوْمٌ وَبَرَكُوتُ الْإِبِلِ، يُوَارِيهِمْ وَتَشْتَرِيهِمْ مِنَ الْحَرِّ وَالْبَرَدِ، وَلكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ أَذُنَانِ
 أَحَدُهُمَا ذَاتُ شَعْرٍ وَالْأُخْرَى ذَاتُ زَبَرٍ، ظَاهِرُهَا وَبَاطِنُهَا، وَهَمْ مُخَالِفٌ فِي مَوْضِعِ
 الْأَطْفَارِ، وَأَشْرَاشُ وَأَبَابُ تَأْخُذُهَا مِنَ السَّبَاعِ وَالْأَبْيَاحِ، وَإِذَا نَامَ أَحَدُهُمْ انْفَرَسَ
 إِحْدَى أَذُنَيْهِ وَالتَّخَفَّ بِالْأُخْرَى فَتَسْلُكُهُ عِظَافًا، وَهُمْ يَزُرُّونَ شَيْبَةَ النَّبِيِّ (فِي كُلِّ عَامٍ

اقتضای را که نامش مرق بودند استغراء نموده و یا آنان همان کرد که با اتمامی مغرب
 کرده بود تا به غایتی که مابین مشرق و مغرب را در نوردد و به طرف سدی که
 خدای تعالی در کتابش از آن یاد کرده است رو کرد و به ناگاه امتی را دید که لا
 یَکْأَدُونَ یَنْقَلِبُونَ قَوْلًا، سخن را نمی فهمیدند و به ناگاه امتی را دید که بین او و سدّ
 موج می زدند و به آنها یا جوج و مأجوج می گفتند و مانند چهارپایان
 می خوردند و می نوشیدند و زایش می کردند و نر و ماده داشتند در صورت و
 دیگر و خلقت مشابه انسان بودند اما فامتشان خیلی کوتاه بود و طول قدّ زن و
 مردشان مانند بچه ها از پنج وجب تجاوز نمی کرد و از نظر خلقت و صورت همه
 در یک اندازه بودند، آنان عریان و بایرعه بودند، پشم ریزی و لباس و کفش در
 میان آنها نبود و بر تن آنها پشمی مانند پشم شتر بود که آنان را می پوشانید و از
 سرما و گرما محافظت می کرد و هر کدام آنان دو گوی بزرگ داشتند که درون و
 بیرون آنها یکی مو و دیگری پشم داشت و به جای ناخن چنگال داشتند و دندان
 و نیسهای آنان مانند دندانه ها و نیسهای درندگان بود و چون یکی از آنها
 می خوابید یکی از دو گوی را فرش و دیگری را لحاف خود قرار می داد و آنان

يُثْبِتُهُ إِلَيْهِمُ السَّحَابُ فَيُعْبَسُونَ بِهِ عَيْشًا خَضِبًا وَ يَشْلُكُونَ عَلَيْهِ وَ يَسْتَشْجِرُونَ فِي إِيَّائِهِ
 كَمَا يَسْتَشْجِرُ النَّاسُ الْمَطَرُ فِي إِيَّائِ الْمَطَرِ. وَإِذَا قَدَّرُوا بِهِ خَضِبُوا وَ سَيَّئُوا وَ ثَوَالِدُوا وَ كَثُرُوا
 وَ أَكَلُوا مِنْهُ حَوْلًا كَابِلًا إِلَى يَمِينِهِ مِنَ الْعَامِ الْقَبِيلِ، وَ لَا بَأْسَ كَلُونَ مَعَهُ شَيْئًا غَيْرَهُ، وَ هُمْ لَا
 يُحْصِي عَذَابَهُمْ إِلَّا اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ الَّذِي خَلَقَهُمْ، وَ إِذَا أَخْطَأَهُمُ النَّبِيُّ نَحَطُوا وَ أَلْجَدُوا وَ
 جَاعُوا، وَ الْقَطْعُ النَّسْلُ وَ الزُّنْدُ، وَ هُمْ يَتَسَاءَلُونَ كَمَا تَتَسَاءَلُ الْبَهَائِمُ عَلَى ظَهْرِ الطَّرِيقِ وَ
 خَبَثُ مَا التَّقَوَّاءُ، وَ إِذَا أَخْطَأَهُمُ النَّبِيُّ جَاعُوا وَ سَاحُوا فِي الْبِلَادِ، فَلَا يَدْعُونَ شَيْئًا أَنْوَ
 عَلَيْهِ إِلَّا أَلْسِنَهُ وَ أَكَلَهُ، فَهُمْ أَشَدُّ فُسَادًا فِيهَا أَنْوَ عَلَيْهِ مِنَ الْأَرْضِ مِنَ الْخَزَادِ وَ الْبَرْدِ وَ
 الْأَقَاتِ كُلِّهَا، وَ إِذَا أُنْزِلُوا مِنْ أَرْضٍ إِلَى أَرْضٍ خَلَا أَهْلُهَا غَنِيًّا وَ خَلَرَهَا، وَ لَيْسَ يُفْلَتُونَ وَ
 لَا يُدْفَنُونَ حَتَّى لَا يَجِدَ أَحَدٌ مِنْ خَلْقِ اللَّهِ تَعَالَى مَوْجِعًا لِقَدَمِهِ، وَ لَا يَجُودُ لِلْإِنْسَانِ قَدْرٌ
 يَجْلِسُ بِهِ، وَ لَا يَنْذِرُ أَحَدٌ مِنْ خَلْقِ اللَّهِ أَنْ أُولَئِكَ وَ آخِرُهُمْ^(۱) وَ لَا يَسْتَطِيعُ أَحَدٌ مِنْ خَلْقِ

را در بر می گرفت و حوراک آنها نهنگهای بود که همه ساله ابر و باد آنها را برای
 ایشان پرتاب می کرد و با آن رنگ کافی بخوشی داشتند و با آنها سازگار بود و در
 وقتش منتظر آن بودند همچنان که مردم در وقت باران منتظر آن هستند و چون
 آن نهنگها می رسید فراوانی داشتند و قریه می شدند و توالد می کردند و زیاد
 می شدند و یکسال کامل از آن می خوردند تا سال آینده در آید و با آن چیز
 دیگری نمی خوردند و کسی شماره آنها را جز خدای تعالی که خالق آنهاست
 نمی داند و چون نهنگها نمی رسید گرفتار فسطی و خشکسالی و گرسنگی می شدند
 و نسل و فرزند منقطع می گردید و آنها مانند چهارپایان سر راهها و هر کجا که
 بود آمیزش می کردند و چون نهنگ نمی رسید گرسنه می شدند و به شهرها یورش
 می بردند و بر سر هر چه که می آمدند آن را تباه کرده و می خوردند و تباه کردن
 آنها از تباهی ملخ و نگرگ و همه آفات بیشتر بود و چون از سرزمینی به
 سرزمینی دیگر می رفتند اهالی آنها فرار می کردند و راهشان را باز می گذاشتند
 و کسی بر آنها غلبه نمی کرد و نمی توانست جلوی آنها را بگیرد تا آنکه از کثرت عدد
 ایشان هیچکس از مخلوقات خدای تعالی جای پانهادن نداشت و جای نشستن برای

اللَّهُ أَنْ يَنْظُرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَدُؤُوا مِنْهُمْ نَجَاسَةً وَقَذَرًا وَسُوءَ جَلْبَتَةٍ فَبَيَّضُوا عَلَيْهِمْ وَلَمْ يَسْجُ وَ خَتَبُوا إِذَا أَقْبَلُوا إِلَى الْأَرْضِ يَسْمَعُ جِثْمُهُمْ مِنْ مَسِيرَةِ مِائَةِ فَرَسَخٍ يَكْثُرُ بِهِمْ، نَحْبًا يَسْمَعُ جِثْمُ الرِّيحِ الْبَعِيدَةِ أَوْ جِثْمُ الْمُنْظَرِ الْبَعِيدِ، وَلَمْ يَهْتَمُّوا إِذَا وَقَعُوا فِي الْبِلَادِ كَهْتَمَّتِهِمُ الْتَحَلُّ إِلَّا أَنَّهُ أُنْذِرُ وَأَعْلَا صَوْنًا، بِمَلَأَ الْأَرْضَ حَتَّى لَا يَبْكَادُ أَحَدٌ أَنْ يَسْمَعَ مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ الْحَسْبِ شَيْئًا، وَإِذَا أَقْبَلُوا إِلَى أَرْضٍ حَاشُوا وَحُوشَهَا كُلَّهَا وَبِاعَهَا حَتَّى لَا يَبْقَى فِيهَا شَيْءٌ مِنْهَا، وَذَلِكَ لِأَنَّهُمْ يَنْكُرُونَهَا مَا بَيْنَ أَفْطَارِهَا وَلَا يَتَخَلَّفُ وَرَاءَهُمْ مِنْ سَائِجِنِ الْأَرْضِ شَيْءٌ فِيهِ رُوحٌ إِلَّا اجْتَنَبُوا مِنْ قِتْلِ أَنَّهُمْ أَكْثَرُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ، فَأَسْرَهُمْ أَعْجَبَ مِنَ الْعَجَبِ وَ لَيْسَ مِنْهُمْ أَحَدٌ إِلَّا وَ قَدْ عَرَفَ حَتَّى يَمُوتَ وَ ذَلِكَ مِنْ يَنْبَلِ أَنَّهُ لَا يَمُوتُ مِنْهُمْ ذَكَرٌ حَتَّى يُولَدَ لَهُ أَلْفٌ وَلَدٌ وَ لَا تَمُوتُ مِنْهُمْ أُنْثَى حَتَّى تِلْدَ أَلْفٌ وَلَدٌ، فَبِذَلِكَ عَرَفُوا أَجَالَهُمْ، فَكَذَا وَلَدَ ذَلِكَ

انسان باقی نمی ماند و هیچ یک از مخلوقات خدای تعالی نمی دانست که اول و آخر آنها کجاست؟ و بخاطر نجاست و پلیدی و ناپایدی آنها کسی نمی توانست به آنها بنگرد و یا آنکه به ایشان نزدیک شود و به همین دلیل بود که غلبه و ظفر می یافتند و آنها آواز و غوغایی داشتند که اگر به سرزمینی نزدیک می شدند آواز و غوغای آنها بخاطر کثرتشان از صد فرسخی شنیده می شده همانگونه که صدای باد یا باران دوردست شنیده می شد و چون در بلادی واقع می شدند همه می کردند مانند همه زنبور غسل ولی شدیدتر و بلندتر و زمین را پر می کردند و کسی نمی توانست بخاطر همه آنها صدایی را بشنود و چون به سرزمینی روی می آوردند وحوش و درندگان آنها می نرسیدند و چیزی در آنها باقی نمی ماند زیرا اقطار آن سرزمین را پر می کردند و چون بیرون می رفتند جانداري در آن باقی نمی ماند زیرا آنها از هر چیزی بیشتر بودند.

واقعاً امر آنها از هر شگفتی شگفت انگیزتر بود و تمام آنها می دانستند که یکی خواهند مرد و این از آن رو بود که هیچ مردی از آنها نمی مُرد مگر آنکه هزار فرزند برای وی متولد شود و هیچ زنی از آنان نمی مُرد مگر آنکه هزار فرزند بزیاد و از این رو مدت عمر خود را می دانستند و چون آن هزار فرزند متولد می شدند خود را برای مرگ آماده می کردند و امور معیشت و زندگانی را رها

الْأَلْفُ بَرُّوا وَلِقُوا رَبَّهُمْ وَ تَزَكُّوا حَتَّىٰ مَا كَانُوا مِنْ الْمُسَبِّحِينَ وَالْمُحَسِّبِينَ فَهَذِهِ نَسِيتُمْ مِنْ
يَوْمِ خَلَقْتُمُ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ إِلَىٰ يَوْمِ تُنْشَرُونَ.

فَمِنْ أَيْنِهِمْ جَعَلُوا فِي زَمَانٍ ذِي الْقُرُونِ يَدُورُونَ أَرْضًا بِأَرْضٍ مِنَ الْأَرْضِينَ وَ أُمَّةً أُمَّةً
مِنَ الْأُمَمِ وَهُمْ إِذَا تَوَلَّوْا لِيُؤْخَذُوا لَمْ يَتَّعْبُوا غِلَّةَ أُنْدَآ وَ لَا يَنْصَرِفُونَ بَيْنَا وَ لَا بَيْنَا وَ لَا
يَلْمِزُون.

فَلَمَّا أَعْلَتْ بِلَاقَةِ الْأُمَمِ بِهِمْ وَ تَوَلَّوْا هَتَفَتْهُمْ اسْتَدْعُوا بِذِي الْقُرُونِ - وَ ذُو الْقُرُونِ
يَوْمَئِذٍ نَارِيٌّ فِي نَاحِيَّتِهِمْ - فَاجْتَنِبُوا إِلَيْهِ وَ فَاتُوا يَا ذَا الْقُرُونِ إِنَّهُ قَدْ بَلَغَنَا مَا آتَاكَ اللَّهُ
مِنَ الْمَلِكِ وَ السُّلْطَانِ وَ مَا أَلْبَسَكَ اللَّهُ مِنَ الْهَيْبَةِ وَ مَا أَلْبَسَكَ بِهِ مِنْ جُنُودِ أَهْلِ الْأَرْضِ وَ
مِنَ السُّورِ وَ الظُّلُمَةِ وَ إِنَّا جَبْرًا يَأْجُوجُ وَ مَا جُوجُ وَ لَيْسَ بَيْنَنَا وَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ
الْجِبَالُ وَ تَنْتَبِهُنَّ إِلَيْنَا طَرِيقُ إِلَّا هَذَيْنِ الصَّدَقَيْنِ وَ لَوْ يَتَّبِعُونَ أَجْلُونَا عَنْ بِلَادِنَا
لِكُنُفَتِهِمْ سَخَى لَا يَكُونُ لَنَا فِيهَا قُوَّةٌ وَ هُمْ خَلْقٌ مِنْ خَلْقِي اللَّهُ كَثِيرٌ فِيهِمْ مُشَابِهَةٌ مِنْ-

می ساختند. این داستان آنهاست که روزی که خدا آنها را آفرید تا روزی که
نابودشان کند.

و در زمان ذوالقرنین آنها شروع کرده بودند در سرزمینها و امتهای یک به یک
سیاحت کنند و چون رو به سوی می کردند از آن منحرف نمی شدند و به راست و
چپ التفات نمی نمودند.

و چون اتمهای آن روزگار آنها را احساس کردند و همه آنها را شنیدند به
ذوالقرنین استغاثه نمودند و ذوالقرنین در آن روز در ناحیه آنها فرود آمده بود. به
گردد او اجتماع کرده و گفتند: ای ذوالقرنین! ما از پادشاهی و سلطنت و هیبتی که
خداوند به تو ارزانی کرده است آگاهیم و می دانیم که خداوند تو را با لشکریان
زمین و نور و ظلمت مؤید کرده است و ما همسایگان یا جوج و ما جوج هستیم و
بین ما و آنها غیر از این کوهها حائلی نیست و راه نفوذ آنها به ما تنها از طریق
این دره است و اگر به سمت ما روی آورند بواسطه کثرتشان ما را از دیارمان
آواره سازند و پرای ما قرار نباشد و آنها آفریدگان خدای تعالی هستند که
بسیارند و در میان آنها کسانی مشابه انسانند اما مانند چهارپایانند که از گیاهان

الإنس و هم أشباه التهاميم. يأكلون من الغنص. و يذبحون الذواب و الوحوش كما تذبحها السباع. و يأكلون حشرات الأرض كلها من الحباب و الغراب و كل ذي روح بما خلق الله تعالى. و ليس [بما خلق الله جل جلاله] خلق يسوءا فاعلم و زادتهم فلا تشك أنهم يملؤون الأرض و يجنون أهلها منها و يذبحون فيها. و نحن نخشى كل وقت أن تطلع علينا أربابهم من هذين الجبلين. و قد آتانا الله عز وجل من الحديد و القوة ما لم يوت أحدنا من العاجبة. «فهل تعقل لك خرجا قل أن نجعل بيتنا و بيتهم سدا» قال ما منكفي فيه ربّي حتر فأعيوني بكرة أشغل ببتكم و ببيتهم رذما» آتوني رزق الحديد.

فالوا و من أين لنا من الحديد و النحاس ما يسد هذا القفل الذي تريد أن تفعل؟ قال: إني سأدلكم على متعدين الحديد و النحاس. تصعب لهم في جبلين حتى فتنها فاستخرج لهم منها متدبجن من الحديد و النحاس. قالوا: قبأي نكف تسفع الحديد و النحاس؟ فاستخرج لهم متدبنا آخر من تحت الأرض فقال لها: الشاوره. و هو أشد

می خوردند. مانند درندگان به شکلهای مسنگی و وحوش می پردازند و همه حشرات زمین را می خورند آن مگس و عفریه و هر چناندری که خداوند آفریده است. و در میان مخلوقات خداوند آفریده ای نیست که مانند آنها رشد کند و افزون شود و بی شک آنها زمین را بر می سازند و اهالی آن را آواره می کنند و در آن نباهی نمایند و ما پیوسته بیم آن داریم که پیستقراولان آنها از میان این دو کوه بر ما هجوم آورند و خدای تعالی تدبیر و نیرویی به تو داده که به احدی از جهانیان نداد. است «آبا باجی بر نو مغزو گردانیم تا میان ما و آنها سدی بسازی؟ گفت: قدرتی که خداوند به من ارزانی کرده بهتر است. مرا یاری کنید تا بین شما و ایشان سدی بسازم، بروید پاره های آهن بیاورید». مص ۹۲ ال ۹۶.

گفتند: ما از کجا این مقدار آهن و مس بیاوریم نا برای عملی که می خواهی انجام دهی کافی باشد؟ گفت: من شما را به معدن آهن و مس راهنمایی می کنم. پس به دو کوه نسب زد و آنها را شکافت و از آن آهن و مس استخراج نمود. گفتند: به کدام نیرو آهن و مس را قطع نمائیم؟ او معدن دیگری برای آنها استخراج کرد که بدان «سامور» می گفتند و از برف سفیدتر بود و سامور را روی هر چه می نهادند

بهاضاً من الثلج و ليس شياً منه يوصع على شيء إلا ذاب تحته، فصنع لهم منه أداً يغتسلون بها - و به قطع سليمان بن داود عليه السلام أساطين بيت المقدس و صخوراً جاءت بها الشياطين من تلك المعادن - فحتموا من ذلك ما اكتفوا به فأولقوا على الحديد حتى صنعوا منه زئراً مثال الصُّخور، فجعل جوازته من حديد، ثم أذاب النحاس فجعله كالطين ليملك الحجازية، ثم بنى دغاس ما بين الصدقين، فزجده ثلاثة أميال فحفره أساساً حتى كاد أن يبلغ الماء، وجعل غرضه جبلاً، وجعل خشوة زئير الحديد، و أذاب النحاس فجعله خلال الحديد، فجعل طينة من نحاس و أخرى من حديد حتى ساوى الرزم بطول الصدقين، فصار كأنه زرد جبراً من صفة النحاس و حمرة و سواد الحديد، فتلحوخ و ملأ جوج بمشاهوئه في كل سنة مرة، و ذلك أنهم ينسبحون في بلادهم حتى إذا وقعوا إلى ذلك الرزم غشتم، فزحفوا ينسبحون في بلادهم، فلا يراون كذلك حتى تغرب الساعة و نحس؛ أنظرها، فإذا جاء أنراطها و هو يوم القام عليه السلام فنخه

زیر آنرا ذوب می کرد و از آن برای آنها ایزاری ساخت و این ایزار همان بود که سلیمان فرزند داود ستونهای بیت المقدس و سنگهای آن را بریده بود و آنرا شیاطین از این معاون برای وی آورده بودند. از آن به میزان کفایت فراهم آوردند و آهن را گذاشتند و باره هایی از آن را مانند صخره ها ساختند و از آنها به جای سنگ استفاده می کردند. مس مذاب را مانند ملاط برای آن سنگها استعمال می نمودند، سپس بنا را آغاز کرد و میان دو کو، را اندازه گرفت و آن سه میل بود و پی آن را نا نزدیک آب کند و پهنای آن را یک میل قرار داد و در میان آن پاره های آهن ریخت و مس را ذوب نمود و در خلال آنها قرار داد و طبقه ای را از مس و طبقه دیگر را از آهن قرار داد تا آنکه سُد به اندازه دو کوه شد و از زردی و سرخی مس و سیاهی آهن به مانند بُرد بمانی گردید و یا جوج و مأجوج سالی یکبار با آن مصادف می شوند و آن بدان جهت است که آنها در بلاد خویش سیاحت می کنند و چون به این سُد می رسند باز می ایستند و به بلاد خود باز می گردند و پیوسته چنین است تا قیامت نزدیک شود و علامت آن ظاهر شود و چون نشانه های آن که عبارت از قیام قائم علیه السلام است ظاهر شود خدای تعالی آن

الله عزوجل لهم. و ذلك قوله عزوجل: «حقاً إذا فُتِحَتْ يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ»^(۱).

فَلَمَّا قَرَعَ دُوالْقَرْنَيْنِ مِنَ غُتْلِي السَّدِّ اِطْلَقَ غُتْلِي وَجْهَهُ، فَبَيَّنَّا هُوَ نَسِيرٌ وَجُودُهُ إِذْ مَرَّ عَلَى شَيْخٍ يَمْشِي فَوَلَّفَ عَلَيْهِ بِحُودِهِمْ غُتْلِي الصَّرَفِ مِنْ صَلَاتِهِ فَقَالَ لَهُ دُوالْقَرْنَيْنِ: كَيْفَ لَمْ يُرَوْغَكَ مَا خَضَعَكَ مِنَ الْجُودِ؟ قَالَ: كُنْتُ أَنَا حِي مِنْ هُوَ أَكْثَرُ جُوداً مِنِّي وَأَعَزُّ سُلْطَاناً وَأَقْدَرُ قُوَّةً، وَفَوْضَلْتُ وَجْهِي إِلَيْكَ مَا أَذْرُكَتُ حَاجَتِي إِلَيْكَ، فَقَالَ لَهُ دُوالْقَرْنَيْنِ: قَهْلُ لَكَ أَنْ تَنْطَلِقَ مَعِي فَأَوَاسِيكَ بِنَفْسِي وَأُسْتَعْبِ بِكَ عَلَى تَعْصِي أَمُورِي؟ قَالَ: نَعَمْ إِنْ ضَمِنْتَ لِي أَرْبَعاً^(۲): نَعِماً لَا يُرَوِّ، وَصِحَّةٌ لَا تُنْهَمُ فِيهَا، وَشَبَابٌ لَا هَزَمَ فِيهِ، وَخِشَاءٌ لَا مَوْتَ فِيهَا. فَقَالَ لَهُ دُوالْقَرْنَيْنِ: أَيُّ مَخْلُوقٍ يَتَّقِدُّ عَلَى هَذِهِ الْخِصَالِ؟ فَقَالَ الشَّيْخُ: فَإِنِّي مَتَّقٌ مِنْ يَتَّقِدُّ عَلَى هَذِهِ الْخِصَالِ^(۳) وَتَمْلِكُهَا وَتَمْلِكُهَا.

را برای ایشان بگشاید و آن قول خدای تعالی که فرموده است: «نا آنکه یأجوج و مأجوج گشوده گردد و آنها از هر تلی سرزبر شدند».

و چون ذوالقرنین از کار سد قارح شد به پیر خود ادامه داد و در آن هنگام که با لشکریانش می گذشتند به پیرمردی برخورد کرد که غار می خواند، با لشکریان خود ایستادند تا غارزش به پایان رسید، ذوالقرنین گفت: چگونه این لشکر ترا نترسانید؟ گفت: من با کسی مناجات می کردم که لشکرش از لشکر تو بیشتر و سلطنتش از سلطنت تو گرامی تر و نیرویش از نیروی تو شدیدتر است و اگر رو به سوی تو می کردم نیازم به درگاه او برآورده نمی شد. ذوالقرنین گفت: آیا دوست می داری که با من بیایی تا با تو مواسات کنم و در پار، ای از امور از تو استعانت بجویم؟ گفت: آری به شرط آنکه برایم چهار چیز را تضمین کنی، اول: نعمتی که زایل نشود، دوم: صحتی که مرضی در آن نباشد، سوم: شبانی که در آن پیری نباشد، چهارم: حیاتی که در آن مرگ نباشد. ذوالقرنین گفت: کدام مخلوق است که بتواند این خصال را تضمین کند؟ آن مرد گفت: من نزد کسی هستم که بر این خصال تواناست و مالک آنها و مالک توست.

ثم مرّ برجلٍ عالمٍ فقال لذي القرنين: أخبرني عن شئتين منذ خلقهما الله تعالى فابتغيتي. و عن شئتين جارتين. و شئتين مختلفين. و شئتين متبايعتين؟ فقال ذو القرنين: أما الشئان العائنان فالسما و الأرض. و أما الشئان الجاريان فالشمس و القمر. و أما الشئان المختلفان فاللؤلؤ و النهار. و أما الشئان المتبايعان فالمرث و الحياة. فقال: انطلق فإني عالم.

فالتفت ذو القرنين يسير في البلاد حتى مرّ بشيخٍ يعلب جماجم الموتى فوقفت عليه بحدوده. فقال له: أخبرني أيها الشيخ لأني شدي تكلب هذه الحماجم؟ قال: لا أعرف الشريف عن التوضيح لأ عزفت. فإني لأقلبها منذ عشرين سنة. فالتفت ذو القرنين و تزكته. و قال: ما أراكَ عثبت بهذا أخذاً غريباً.

فبينما هو يسير إذ وقع إلى الأمتد العالمة الذين هم من قوم موسى الذين «ينحدون بالغنى و به يلدون» فوجد أمة مفسطة عادلة يفسمون بالسويّة. و يحكمون بالعدل. و

سپس به مرد دانشمندی گذشت که به ذوالقرنین گفت: به من خبر ده از دو چیزی که از اول آفرینش جهان برپاست و از دو چیزی که جاری است و از دو چیزی که مختلف است و از دو چیزی که مبعوض یکدیگرند. ذوالقرنین گفت: اما آن دو چیز بر پا آسمان و زمین است و آن دو چیز جاری خورشید و ماه است و آن دو چیز مختلف شب و روز است و آن دو شیء که مبعوض یکدیگرند موت و حیات است. آن مرد گفت: برو که نو دانشمندی!

ذوالقرنین به راه خود ادامه داد و در شهرها گردش می کرد تا آنکه به مردی رسید که مجموعه های مردگان را زیر و رو می کرد با لشکر خود نزد او اہسانہ گفت: ای مرد! چرا این مجموعه ها را زیر و رو می کنی؟ گفت: برای آنکه شریف و وضع آنها را بشناسم و من بیست سال است که به چنین کاری مشغول و هنوز نشناختم. ذوالقرنین به راه خود ادامه داد و او را به حال خودش وا گذاشت و گفت: گمان نمی کنم مفصود تو کسی غیر من باشد.

و در این میان که به راه خود می رفت ناگهان به امت دانشمندی رسید که از قوم موسی بودند کسانی که به حق هدایت می کردند و عدالت می ورزیدند. امتی

يَتَوَاسَوُونَ وَيَقْرَأُونَ، حَالَهُمْ وَاحِدَةٌ، وَكَلِمَتُهُمْ وَاحِدَةٌ، وَفُلُوبُهُمْ مُؤْتَلِفَةٌ، وَطَرِيقُهُمْ مُسْتَقِيمَةٌ، وَبُيُوتُهُمْ جَمِيلَةٌ، وَقُبُورُ مَوْتَانَهُمْ فِي أَلْبَنِيَّتِهِمْ وَعَلَى أَبْوَابِ دُورِهِمْ وَبُيُوتِهِمْ، وَ لَيْسَ بِيُوتِهِمْ أَبْوَابٌ وَلَيْسَ عَلَيْهِمْ أَقْرَاءٌ، وَلَيْسَ بَيْنَهُمْ لُصَاةٌ، وَلَيْسَ فِيهِمْ أَغْيَاءٌ وَلَا مَلُوكٌ وَلَا أَشْرَافٌ، وَلَا يَتَنَازَلُونَ وَلَا يَتَفَاضِلُونَ وَلَا يَحْتَلِفُونَ وَلَا يَتَنَازَعُونَ وَلَا يَسْتَبْتُونَ وَلَا يَفْتَلُونَ، وَلَا تُصِيبُهُمُ الْآفَاتُ.

فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ مِنْ أَشْرِهِمْ مَلِيًّا بِهِمْ عَجَبًا، فَقَالَ: أَيُّهَا الْقَوْمُ أَخْبِرُونِي خَبَرَكُمْ فَإِنِّي قَدْ دُرْتُ الْأَرْضَ شَرْقَهَا وَغَرْبَهَا، وَبَرْهَا وَبَحْرَهَا، وَسَهْلَهَا وَجَبَلَهَا، وَنُورَهَا وَظُلُمَتَهَا فَلَمْ أَلْقُ بِمِثْلِكُمْ^(۱)، فَأَخْبِرُونِي مَا بَالُ قُبُورِ مَوْتَانِكُمْ عَلَى أَلْبَنِيَّتِكُمْ وَعَلَى أَبْوَابِ بُيُوتِكُمْ؟ قَالُوا: فَعَلْنَا ذَلِكَ عَشْدًا لِنَلَّا نَتَّبِىَ الْمَوْتَ، وَلَا يَخْرُجُ ذِكْرُهُ مِنْ قُلُوبِنَا.

دادگر و عادل که به مساوات تقسیم می کردند و به عدالت حکم می نمودند و با یکدیگر مواسات و مهربانی می کردند. حال و گفتارشان یکی بود و دلباشان به یکدیگر الفت داشت و طریقه آنها مستقیم و سبزه‌شان نیکو بود. قبرهای مردگان آنها در آستانه آنها و در خانه‌ها و خانه‌هایشان بود. خانه‌هایشان در نداشت و امیران بر آنها حکومت نمی کردند و قاضی نداشتند و تروقتندان و پادشاهان و اشراف در میان آنها نبود. تفاوت و برتری در زندگانی آنها وجود نداشت و با یکدیگر اختلاف و نزاع نمی کردند و یکدیگر را دشنام نمی دادند و نمی کشتند و آفات به آنها نمی رسید.

چون وضع آنها را چنین دید سر تا پا شگفت زده شد و گفت: ای قوم! حال خود را به من گزارش دهید که من شرق و غرب زمین را گشته‌ام و خشکها و دریاها و دشتها و کوهها و نور و ظلمت زمین را در نور دیده‌ام ولی به مانند شما ندیده‌ام. بگوئید: چرا قبر مردگان شما در آستانه بیوت شما و در خانه‌های شماست؟ گفتند: این کار را عمداً انجام می دهیم تا مرگ را فراموش نکنیم و یادش از قلوب ما خارج نشود.

قال: فما بال يتوهمكم ليس عليهن أنواب؟ فقالوا: لأنك لست فينا لئس ولا ظنين^(۱).
 و ليس فينا إلا الأمين. قال: فما بالك لست عليكم أمرا؟ قالوا: لأننا لا ننظّم. قال:
 فما بالك لست بينكم حكام؟ قالوا: لأننا لا نخصم. قال: فما بالك لست فيكم ملوك؟
 قالوا: لأننا لا نتكاثر. قال: فما بالك لست فيكم أشراف؟ قالوا: لأننا لا نتنافس. قال:
 فما بالك لست تفاضلون ولا تتفاضلون؟ قالوا: من قبل أنّا متواضعون متراحمون. قال: فما
 بالك لست تتنازعون ولا تعابون؟ قالوا: من قبل أنّنا قلدينا و صلاح ذات بيننا. قال:
 فما بالك لست تستبشرون ولا تفتنون؟ قالوا: من قبل أنّنا غلبنا طبائعا بالقزم، و سئنا
 أنفسنا بالحليم. قال: فما بالك كلفتمكم واجدة و طريقكم مستقيمة؟ قالوا: من قبل أنّنا لا
 نتكاذب و لا نخادع. و لا يغتاب بغضا بغضا. قال: فأخبروني لم لست فيكم مسكين و
 لا فقير؟ قالوا: من قبل أنّنا نقيم بالشؤبة. قال: فما بالك لست فيكم قبط و لا غلب؟

گفت: چرا خانه های شما در ندارد؟ گفتند: برای آنکه در میان ما دزد و متهم
 نیست و همه امین هستند. گفت: چرا امران در بین شما نیستند؟ گفتند: برای آنکه
 بر یکدیگر ظلم نمی کنیم. گفت: چرا حاکمان در بین شما نیستند؟ گفتند: برای آنکه
 ما با یکدیگر خصامه و دشمنی نمی کنیم. گفت: چرا پادشاهان در بین شما نیستند؟
 گفتند: زیرا ما تکاثر نمی کنیم و افزون طلبی نداریم. گفت: برای چه در بین شما
 اشراف نیستند؟ گفتند: به دلیل آنکه در بین ما مناقشه و رقابت نیست. گفت: چرا
 برتری و تفاوت در میان شما نیست؟ گفتند: از آن رو که با یکدیگر همدرد و
 مهربان هستیم. گفت: چرا با یکدیگر اختلاف و نزاع ندارد؟ گفتند: از آن رو که
 دلهای ما مهربان و روابط ما نیکوست. گفت: چرا یکدیگر را دشنام نمی دهید و
 غی کشید؟ گفتند: از آن رو که بر طبایع خود با عزم بپروز شدیم و نفوس خود را
 با حلم رهبری کردیم. گفت: چگونه است که گفتارتان یکی و راهتان مستقیم
 است؟ گفتند: از آن رو که دروغ و فریب و بدگویی در میان ما نیست. گفت: به
 من بگوئید چرا در بین شما مسکین و فقیر وجود ندارد؟ گفتند: از آن رو که برابر و
 بالشؤبه تقسیم می کنیم. گفت: چرا در بین شما درشت خو و سخت دل وجود

قَالُوا: مِنْ يَبِيلِ الدَّلِّ وَ التَّوَّاسِطِ. قَالَ: قَلِيمٌ جَعَلَكُمْ اللهُ أَطْوَلَ النَّاسِ أَغْبَارًا؟ قَالُوا: مِنْ يَبِيلِ أَنَا تَعْمَاطِي ائْتَى وَ تَحْكُمُ بِالْعَدْلِ. قَالَ: قُلْنَا بِأَلْكُمُ لَا تَقْعَطُونَ؟ قَالُوا: مِنْ يَبِيلِ أَنَا لَا نَقْعُلُ عَنِ الْإِسْتِغْفَارِ. قَالَ: قُلْنَا بِأَلْكُمُ لَا تَحْرُثُونَ؟ قَالُوا: مِنْ يَبِيلِ أَنَا وَ طُنَّا أَتُسْنَا عَلَى الْبَلَاءِ وَ حَرَضْنَا عَلَيْهِ قَعْرُنَا أَتُسْنَا. قَالَ: قُلْنَا بِأَلْكُمُ لَا تُصَيِّبُكُمُ الْآفَاتُ؟ قَالُوا: مِنْ يَبِيلِ أَنَا لَا نَتَوَكَّلُ عَلَى غَيْرِ اللهِ [جَلَّ جَلَالُهُ] أَوْ لَا نَسْتَعِظُ بِالْأَنْوَاءِ وَ السُّجُومِ. قَالَ: فَعَدَدْتُونِي أَهْلُ الْقَوْمِ أَهْلُكَذَا وَ جَدْتُمْ أَبَاءَكُمْ يَقْعَلُونَ؟ قَالُوا: وَ جَدْنَا أَبَاءَنَا يَزْحَمُونَ مِسْكِيئَهُمْ. وَ يُوَأْسُونَ قَدِيرَهُمْ. وَ يَقْعُونَ عَمَّنْ ظَلَمْتَهُمْ. وَ يُحْسِنُونَ إِلَى مَنْ أَسَاءَ إِلَيْهِمْ. وَ يَسْتَغْفِرُونَ لِمُسِيئِهِمْ. وَ يَصِلُونَ أَرْحَامَهُمْ. وَ يُؤَدُّونَ أَمَانَتَهُمْ. وَ يَصْدُقُونَ وَ لَا يَكْذِبُونَ. فَأَضْلَعَ اللهُ بِذَلِكَ أَمْرَهُمْ.

فَأَقَامَ عِنْدَهُمْ ذُو الْقَرْنَيْنِ حَتَّى قُبِضَ زَلَمَ يَنْكُرُ لَهُ فِيهِمْ عُمْرٌ. وَ كَانَ قَدْ بَلَغَهُ الشَّيْخُ. وَ

ندارد؟ گفتند: به جهت فروتنی و تواضع گفت: چرا خداوند طولانی ترین عمر مردمان را به شما داده است؟ گفتند: از آن رو که دادوسند ما به حق و داوری ما به عدل است. گفت: چرا دچار قحطی نمی شوید؟ گفتند: از آن رو که از استغفار غافل نیستیم. گفت: چرا محزون نیستید؟ گفتند: زیرا خود را آماده بلا کرده ایم و بر آن حریصیم و نفوس خود را تعزیت داده ایم. گفت: چرا به شما آفات نمی رسد؟ گفتند: از آن رو که به غیر خدا توکل نمی کنیم و از بروج و نجوم باران نمی طلبیم. گفت: ای قوم! بگویند آیا پدرانمان هم چنین بودند؟ گفتند: آری پدرانمان به مساکین ترحم می کردند و غمخوار فقرا بودند و از کسی که به آنها ستم می کرد در می گذشتند و به کسی که به آنها بدی می کرد احسان می نمودند و برای گناهکاران خودشان استغفار می کردند و با خویشان خود در ارتباط بودند و امانات آنها را بازپس می دادند و راست می گفتند و از دروغ پرهیز می کردند و بدین سبب خداوند امورشان را اصلاح فرمود.

ذوالقرنین اقامت در میان آنان را برگزید تا آنکه وفات کرد و عمر چندانی هم در میان آنها نکرده، زیرا این زیادی داشت و پیری هم به سراغ وی آمده بود

أَذْرَكَ الْكِبَرُ، وَكَانَ عَبْدُهُ مَسَارَى فِي الْبِلَادِ مِنْ يَوْمِ بَعَثَهُ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ إِلَى يَوْمِ قَبَضَهُ اللَّهُ حَسْبَانِيَّةً عَامًا.

❦ (رَجَعْنَا إِلَى ذِكْرِ مَا رَوَى عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ الْحَسَنِ) ❦

❦ (الْعَسْكَرِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ بِالنَّصِّ عَلَى ابْنِهِ الْقَائِمِ صَاحِبِ الزَّمَانِ رَحِمَهُ اللَّهُ) ❦

۲ - حَدَّثَنَا أَبُو طَاهِبٍ الْمُطَفِّرِيُّ خَفَرُ بْنُ الْمُطَفِّرِ الْقَلَوِيُّ الشَّيْرَقَنْدِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ مَسْعُودٍ، عَنْ أَبِيهِ مُحَمَّدِ بْنِ مَسْعُودٍ الْغَنَاشِيِّ قَالَ: حَدَّثَنَا أَدَمُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْبَلْخِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ ^(۱) بْنِ هَارُونَ الدُّمَاقِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قَابِسٍ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مَالِكٍ الْأَشْجَرِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي يَعْقُوبُ بْنُ مَنْقُوشٍ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي مُحَمَّدٍ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ رَحِمَهُمُ اللَّهُ وَهُوَ جَالِسٌ عَلَى دُكَّانٍ فِي الدَّارِ، وَهِيَ تَحْتَهُ بَيْتِ عَمِّهِ سَبْرٌ مُسْتَلٌ، فَقُلْتُ لَهُ: [يَا سَيِّدِي مِنْ صَاحِبِ هَذَا الْأَمْرِ؟] فَقَالَ: اذْهَبِ الشَّرُّ، فَرَفَعَهُ فَخَرَجَ إِلَيْنَا غُلَامٌ حَاسِيٌ لَهُ عَشْرُ أَوْفَانٍ أَوْ نَحْوِ ذَلِكَ، وَاضِحَ الْهَيْبَةِ، أَجْبَضَ الْوَجْهِ، ذَرِي الْمَقْلُوبِينَ، شَقِي الْكُفَّيْنِ، مَغْطُوفِ الرُّكْبَتَيْنِ، فِي حَذْوِ الْأَيْمَنِ خَالٍ، وَفِي رَأْسِهِ ذَوَابَةٌ، فَجَلَسَ عَلَى قَعْدَةٍ أَبِي مُحَمَّدٍ رَحِمَهُ اللَّهُ ثُمَّ قَالَ لِي: هَذَا صَاحِبُكُمْ، ثُمَّ وَتَبَ فَقَالَ

و مدت سیر او در بلاد از آن روز که خدای تعالی او را مبعوث فرمود تا آنگاه که وی را قبض روح کرد پانصد سال بود.

رجوع به روایات امام عسکری رَحِمَهُمُ اللَّهُ

در باره فرزندش صاحب الزمان رَحِمَهُمُ اللَّهُ

۲ - یعقوب بن منقوش گوید: وارد بر امام عسکری رَحِمَهُمُ اللَّهُ شدم و او بر مصطبه سرا (نیمکت سنگی) نشسته بود و سمت راستش اتاق بود که بر در آن پرده ای آویزان بود، گفتم: سرورم! صاحب الامر کیست؟ فرمود: پرده را بردار، آن را بالا بردم و پسر بچه ای که حدود پنج و چپ طول او بود و سَنَسُ هشت یا ده سال بود بیرون آمد با پشانی نورانی و رومی سپید و چشمانی درختان و کف دستی سطیح و زانوئی برگشته، برگونه راستش خالی بود و بر سرش گیسوانی، آمد و بر زانوئی پدرش امام عسکری رَحِمَهُمُ اللَّهُ نشست، آنگاه به من فرمود: این صاحب

لَهُ يَا بَنِيَّ ادْخُلْ إِلَى الْوَقْتِ الْمَقْلُومِ، فَدَخَلَ الْبَيْتَ وَأَنَا أَنْظُرُ إِلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ لِي: يَا بَغُوبُ أَنْظُرْ مَنْ فِي الْبَيْتِ، فَدَخَلْتُ فَأَرَأَيْتَ أَحَدَهُ.

۳- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْوَزَائِي قَالَ: حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي مُوسَى ابْنُ جَعْفَرٍ بْنِ وَهَبٍ الْبَغْدَادِيُّ أَنَّهُ خَرَجَ مِنْ أَبِي مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ تَوْبِيعًا: «زَعَمُوا أَنَّهُمْ يُرِيدُونَ قَتْلِي لِبَيْطُوعِي هَذَا النَّسْلِ» وَقَدْ كَذَبَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ قَوْلَهُمْ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ.

۴- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ عِصَامٍ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الْكَلْبِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي عَلَانُ الرَّازِيُّ قَالَ: أَخْبَرَنِي بَعْضُ أَصْحَابِنَا أَنَّهُ لَمَّا سَمِعْتُ جَارِيَةً أَبِي مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَتْ: «سَطِيعِينَ ذَكَرُوا وَأَخُو مُحَمَّدٍ هَذَا الْغَائِمُ مِنْ بَغْدَادِ».

۵- حَدَّثَنَا أَبُو طَالِبٍ الْمُظَفَّرِيُّ جَعْفَرُ بْنُ الْمُطَفَّرِ الْقَلَوِي - عَلَيْهِ السَّلَامُ - قَالَ: حَدَّثَنَا جَعْفَرُ ابْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ مَنْشُورٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ كَلْتُومٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الرَّازِيُّ قَالَ: «خَرَجَ بَعْضُ إِخْوَانِي مِنْ أَهْلِ الرَّيِّ مُزَادًا بَعْدَ مُضِيِّ أَبِي مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَبَيْنَمَا هُوَ فِي مَسْجِدِ الْكُوفَةِ مَقْبُومًا مَنكُورًا نَبَأَ خَرَجَ لَهُ بِتَحْتِ حَصَا الْمَسْجِدِ بَنِيهِ».

شماره ۳، سپس آن فرزند از جابر بن جعفر و امام بدو گفت: مرزدم! به درون خانه برو تا وقت معلوم بیاید و او به داخل خانه رست و من او را نگر بستم، سپس فرمود: ای بغوب! بگو که در آن خانه کیست؟ من داخل خانه شدم اما کسی را ندیدم!

۳- موسی بغدادی گوید: از امام عسکری علیه السلام توبعی صادر شد که در آن نوشته بود: پنداشند که می توانند مرا بکشند تا این نسل منقطع شود و خدای تعالی گفتار آنها را باطل کرد و الحمد لله.

۴- علان رازی گوید: یکی از اصحاب به من خبر داد که چون جاریه امام عسکری علیه السلام باردار شد به او فرمود: تو حامل پسری هستی که نامش محمد است و او قائم پس از من می باشد.

۵- علی بن احمد رازی گوید: یکی از برادران من از اهل ری پس از درگذشت امام عسکری علیه السلام در طلب امام بر آمده بود و در این میان که در مسجد کوفه اندوهگین نشسته بود و در مقصد خود اندیشه می نمود، با دست ریگهای مسجد را کاوش می کرد و ناگاه رهگی به دستش رسید که روی آن

قَطْرَهُنَّ لَهُ حَصَاةٌ فِيهَا مِثْقَالُ حَبِّ خَمْضَةٍ. قَالَ الرَّجُلُ: فَتَنَظَرْتُ إِلَى الْحَصَاةِ فَإِذَا فِيهَا مِثْقَالُهَا ثَابِتٌ^(۱) مَخْلُوفَةٌ غَيْرُ مَسْلُوفَةٍ».

۶ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ أَبِي الْعَطَّارِ رحمته الله - قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ مَالِكٍ الْقَزَّازِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْمَدَائِنِيِّ، عَنْ أَبِي غَانِمٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدٍ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ رحمته الله يَقُولُ: فِي سَنَةِ بِلَالَتَيْنِ وَبِسَبْعٍ تَعَبَرْتُ شِبَعِي. فَمِنْهَا قُبُصٌ أَبُو مُحَمَّدٍ رحمته الله وَتَرْوَقٌ الشَّيْخَةُ وَالنَّصَارَةُ. كُنْتُمْ مَنِ اتَّسَلْنَا إِلَى جَعْفَرٍ، وَ مِنْهُمْ مَنْ نَاءَ، وَ (مِنْهُمْ مَنْ) شَكَّ، وَ مِنْهُمْ مَنْ زَلَّ عَلَى تَحْوِيهِ، وَ مِنْهُمْ مَنْ ثَبَّتَ عَلَى دِينِهِ بِتَوْفِيقِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ.

۷ - حَدَّثَنَا الْمُظَفَّرُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ الْمُظَفَّرِ الْقَلَوِيِّ السَّمَرَقَنْدِيُّ رحمته الله - قَالَ: حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ مَسْعُودٍ التَّبَّاسِيُّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَلِيٍّ رحمته الله نَحْنُ كَلْمُومٌ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَحْمَدَ الرَّازِيِّ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِسْحَاقَ بْنِ سَعْدٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدٍ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ الْعَسْكَرِيَّ رحمته الله يَقُولُ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَخْرَجَنِي مِنَ الدُّنْيَا حَقِّي أَرَأَيْتَ الْخُلَافَ مِنْ بَغْدَدِي، أَشَبَّهَ النَّاسَ بِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله حُلَفَاءَ وَخُلَفَاءَ، يَحْتَفِلُهُ اللَّهُ تَارَكَ وَكَعَالَ فِي عَيْنَيْهِ.

نوشته شده بود «محمد» آن مرد گوید: در آن رهگ نگریم نوشته ای ثابت و حک شده بود و نه آنکه با مرگب بر آن نوشته باشند.

۶ - ابو غانم گوید: از امام عسکری رحمته الله شنیدم که می فرمود: در سال دو بست و شصت پیروانم فرقه فرقه می شوند. و در آن سال امام عسکری رحمته الله رحلت فرمود و پیروان و یاورانش متفرق شدند، دسته ای خود را منتسب به جعفر (پسر امام دهم) کردند و دسته ای سرگردان شدند و دسته ای به شک افتادند و دسته ای در حالت تحریر ایستادند و دسته ای دیگر به توفیق خدای تعالی بر دین خود ثابت ماندند.

۷ - احمد بن اسحاق گوید: از امام عسکری رحمته الله شنیدم که می فرمود: سیاس از آن خدایی است که مرا از دنیا نبرد نا آنکه جانشین مرا به من نشان داد، او از نظر آفرینش و اخلاق شبیه ترین مردم به رسول خداست. خدای تعالی او را در

۱ - فی بعض النسخ «ثابت» و ثابته من مرصعه. و تنفیخ و سحر و دم فیه ثانی.

فَمِنْ بَطْنِهِمْ قُبُلًا الْأَرْضَ عَذْلًا وَ قَسَطًا كَمَا مِثْلُ جَوْرًا وَ ظُلْمًا .

۸- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ بَحْصِ الطَّطَارِ - رَحِمَهُ اللَّهُ - قَالَ: حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ جَعْفَرِ بْنِ وَهْبٍ الْبَغْدَادِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدٍ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ: «كَأَنِّي بِكُمْ وَ قَدْ اخْتَلَفْتُمْ بَعْدِي فِي الْخَلْفِ يَوْمَ . أَمَا إِنَّ الْمُرَّ بِالْأَمْسَةِ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الْمُنْكَرُ لَوْ كُنْتُ أَفْرَأَ بِجَمِيعِ أَنْبِيَاءِ اللَّهِ وَ وَصَلِهِ ثُمَّ أَفْرَأَ نُبُوَّةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَ الْمُنْكَرُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ كَمَنْ أَنْكَرَ جَمِيعَ أَنْبِيَاءِ اللَّهِ لِأَنَّهُ طَاعَةُ أَجْرِنَا كَطَاعَةِ أَوْلَانَا . وَ الْمُنْكَرُ لَا يَجْرِي كَالْمُنْكَرِ لِأَوْلَانَا . أَمَا إِنْ لَوْ كُنْتُ عَشِيَّةَ يَوْمِ تَابَ فِيهَا النَّاسُ إِلَّا مَنْ عَصَا اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ » .

۹- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْرَافِيلَ بْنِ إِسْحَاقَ - رَحِمَهُ اللَّهُ - قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو عَلِيٍّ بْنُ هَمَّامٍ قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عُمَانَ الثَّمَرِيَّ - قَدَّسَ اللَّهُ رُوحَهُ - يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ: «سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدٍ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ: «أَنَا عِنْدَهُ عَنِ الْخَلِيفَةِ الَّذِي رَوَيْتُ عَنْ أَبِيهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «أَنَّ الْأَرْضَ لَا

غیبتش حفظ فرماید سپس او را آشکار کند و او زمین را پر از عدل و داد فرماید همچنان که مملو از جور و ستم شده باشد»

۸- موسی بغدادی گوید: از امام عسکری علیه السلام شنیدم که می فرمود: گویا شما را می بینم که پس از من درباره جانشین من اختلاف می کنید. آگاه باشید که هر کس مقرب به ائمه بعد از رسول خدا باشد اما منکر فرزندانم شود مانند کسی است که به همه انبیاء الهی و رسولانش اقرار داشته باشد اما نبوت رسول اکرم را انکار کند و منکر رسول خدا مانند کسی است که جمیع انبیاء الهی را انکار کند. زیرا اطاعت از آخر ما مانند اطاعت از اول ماست و منکر آخر ما مانند منکر اول ماست. آگاه باشید که برای فرزندانم غیبتی است که مردم در آن شک کنند مگر کسی که خدای تعالی وی را حفظ فرماید.

۹- ابوعلی بن همام گوید: از محمد بن عثمان عمری - قدس الله روحه - شنیدم که می گفت: از پدرم شنیدم که می گفت: من نزد امام عسکری علیه السلام بودم که از آن حضرت از خبری که از پدران بزرگوارش روایت شده است پرسش کردند که زمین از حجت الهی بر خلائق تا روز قیامت خالی نمی ماند و کسی که ببرد و امام

تَحَلُّوْا مِنْ حُجَّةٍ لِلّٰهِ عَلَى خَلْقِهِ اِلَى يَوْمِ الْبَيِّنَاتِ. وَ اَنْ مِنْ مَاتَ وَلَمْ يَعْرِفْ اِمَامًا وَ زَمَانِيهِ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً» فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: اِنْ هَذَا حَقٌّ كَمَا اَنْ الشَّاهِدَ حَقٌّ، فَعَمِلَ لَهُ: بِالْاَبْنِ وَ رَسُوْلِ اللّٰهِ فَقِي الْحُجَّةَ وَ الْاِمَامَ بَعْدَهُ؟ فَقَالَ: ابْنِي مُحَمَّدٌ. هُوَ الْاِمَامُ وَ الْحُجَّةُ بَعْدِي. مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَعْرِفْهُ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً. اَمَّا اِنْ لَمْ تُعْبِدْهُ بَعَارَ فِيهَا الْجَاهِلُوْنَ، وَ يَهْلِكُ فِيهَا الْمُتَبَطِّلُوْنَ. وَ يَكْذِبُ فِيهَا الْوَقَّاوُوْنَ. ثُمَّ يَخْرُجُ نَكَالِي اَلْطَّرِ اِلَى الْاَعْلَامِ الْبَيْضِ غُشَقُ فَوْقَ رَاسِهِ يَتَخَلَّبُ الْكُوفَةُ.

﴿ باب ۳۹ ﴾

« فَبِمَنْ اُنْكِرَ الْقَائِمُ الثَّانِي عَشَرَ مِنَ الْاَيُّمَةِ عَلَيْهِ السَّلَامُ »

۱ - حَدَّثَنَا اَبِي - عَلَيْهِ السَّلَامُ - قَالَ: حَدَّثَنَا سَفْعْدُ بْنُ عَبْدِ اللّٰهِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ بَحْشٍ، عَنْ ابْنِ مُسْكَانٍ، عَنْ اَبِي عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: مَنْ اُنْكِرَ وَاجِدًا مِنْ الْأَحْيَاءِ فَقَدْ اُنْكِرَ الْأُمُورَ.

۲ - وَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ الزُّوَيْدِ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ - الْحَسَنِ الصُّغَارَى، وَ الْحَسَنِ بْنِ مُثَنَّى الدَّقَّاقِي، وَ عَبْدِ اللّٰهِ بْنُ جَعْفَرٍ الْحِمْصِيُّ جَمِيعًا قَالُوا:

زمانش را نشناسد به مرگ جاهلیت در گذشته است. فرمود: این حق است همچنان که روز روشن حق است. گفتند: ای فرزند رسول خدا حجت و امام پس از شما کیست؟ فرمود: فرزندان محمد، او امام و حجت پس از من است، کسی که ببرد و او را نشناسد به مرگ جاهلیت در گذشته است. آگاه باشید که برای او غیبی است که نادانان در آن سرگردان شوند و مبطلان در آن هلاک گردند و کسانی که برای آن وقت معین کنند دروغ گویند، سپس خروج می کند و گویا به پرچمهای سیبیدی می نگریم که بر بالای سر او در نجف کوفه در اهتزاز است.

باب ۳۹

کسانی که منکر قائم یا فرد دوازدهمین ائمه علیهم السلام شوند

۱ - این مسکان از امام صادق علیه السلام روایت کند که فرمود: کسی که یکی از زندگان را انکار کند مانند کسی است که اموات را انکار کرده باشد.

۲ - روایت قوی به سندهای دیگر نیز از امام صادق علیه السلام روایت شده است.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي الْخَطَّابِ، وَتَعُوبُ بْنُ بَرِيدٍ، وَابْنُ إِسْرَاهِيمَ بْنِ هَاشِمٍ جَمِيعًا عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عُسْبَرٍ، وَضَعْوَانُ بْنُ يَحْيَى خُيَمَاءَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُشْكَانَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام «قَالَ: مَنْ أَكْثَرَ وَاحِدًا مِنَ الْأَخْبَارِ لَقَدْ أَكْثَرَ الْأَمْوَالَ».

۳ - حَدَّثَنَا أَبِي علیه السلام - قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ يُونُسَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ أَبَانَ بْنِ نِغْلَبٍ «قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام: مَنْ عَزَفَ الْأَيْمَةَ وَلَمْ يَلْغُوبِ الْإِمَامَ الَّذِي فِي رُمَاهِ أَلْمُوتُ مِنْ هُوَ؟ قَالَ: لَا، قُلْتُ: أَمْسِدُ مِنْ هُوَ؟ قَالَ: نَعَمْ».

قَالَ مُصَنِّفُ هَذَا الْكِتَابِ علیه السلام: - الْإِسْلَامُ هُوَ ائْتِرَاقُ الشَّهَادَتَيْنِ وَهُوَ الَّذِي بِهِ تُحَقَّقُ الدَّمَاءُ وَالْأَمْوَالُ وَالثَّوَابُ عَلَى الْإِيمَانِ، وَ قَالَ السَّيِّدُ عليه السلام: «مَنْ شَهِدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، فَقَدْ حَقَّنَ مَالَهُ وَ دَمَهُ إِلَّا مَحْنَهَا، وَ جَسَدَهُ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ». ۴ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ علیه السلام - قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْكُوفِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا سَهْلُ بْنُ زِيَادٍ الْأَدَمِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ غَسْبَرٍ عَنْ عَبْدِ الْغَنِيزِ الْقَبْدِيِّ عَنْ أَبِي أَبِي تَعُوبٍ «قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام: مَنْ أَقْرَبَ بِالْأَيْمَةِ مِنْ أَبَانِي وَ وُلْدِي وَ جَعَلَ الْمَهْدِيَّ مِنْ وُلْدِي كَانَ كَمَنْ أَقْرَبَ بِمَجْمِيعِ الْأَنْبِيَاءِ وَ جَعَلَ مُحَمَّدًا عليه السلام».

۳- ابان بن نغلب گوید: به امام صادق علیه السلام گفتم: کسی که ائمه را بشناسد ولی امام زمانش را نشناسد آیا او مؤمن است؟ فرمود: خبره گفتم: آیا او مسلمان است؟ فرمود: آری.

مصنف این کتاب علیه السلام گوید: اسلام عبارت از اقرار شهادتین است و آن همان است که خونها و ماله با بدن محفوظ ماند اما ثواب و پاداش به واسطه دانستن ایمان است و پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرموده است: هر که گواهی دهد به لا اله الا الله و محمد رسول الله مال و خونس محفوظ است مگر به واسطه حقوق آن دور و حساب او با خدای تعالی است.

۴- ابن ابی یغفور گوید: امام صادق علیه السلام فرمود: کسی که به ائمه از پدران و فرزندان اقرار کند اما مهدی از فرزندان را انکار نماید مانند کسی است که به جمیع

فَقُلْتُ: يَا مَهْدِي، وَمَنِ الْمَهْدِيُّ مِنْ وَلَدَيْهِ؟ قَالَ: الْخَامِيسُ مِنْ وَلَدِ السَّابِعِ، يَغِيبُ عَنْهُمْ شَخْصَةً وَلَا يَجِدُ لَهَا تَشْمِئَةً».

۵ - حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِيسَ - رحمته الله قَالَ: حَدَّثَنَا أَبِي، عَنْ أَيُّوبَ بْنِ نُوحٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَسَّانَ، عَنْ صَفْوَانَ (ابْنِ مِهْرَانَ)، عَنِ الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عليه السلام أَنَّهُ قَالَ: مَنْ أَقْرَبَ جَمِيعِ الْأَنْبِيَاءِ، وَجَعَدَ الْمَهْدِيُّ كَانَ كَمَنْ أَقْرَبَ جَمِيعِ الْأَنْبِيَاءِ وَجَعَدَ مُحَمَّدًا صلوات الله وسلامه عليه يُكَلِّمُهُ، فَقَبِلَ لَهُ، يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ قَبِلَ الْمَهْدِيُّ مِنْ وَلَدَيْهِ؟ قَالَ: الْخَامِيسُ مِنْ وَلَدِ السَّابِعِ، يَغِيبُ عَنْكُمْ شَخْصَةً وَلَا يَجِدُ لَكُمْ تَشْمِئَةً».

۶ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ وَاسِ الثُّبَاتِيِّ الْقَطَّافِ - رحمته الله قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ قُتَيْبَةَ الثُّبَاتِيِّ، عَنْ خُدَّانَ بْنِ سُلَيْمَانَ قَالَ: حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ الْمَدَنِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْفَضْلِ الْهَاشِمِيِّ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ، عَنِ الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ خَدَّافِ بْنِ خَلْدَةَ رحمته الله قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلوات الله وسلامه عليه: «الْقَائِمُ مِنْ وَلَدِي أُمَّةٌ أُمِّي، وَكُنْيَتُهُ كُنْيَتِي، وَشِمَائِلُهُ شِمَائِلِي، وَشَيْئُهُ شَيْئِي، يَقِيمُ النَّاسَ عَلَى مِلَّتِي وَشِرْعَتِي، وَيُذْعِرُهُمْ إِنْ كَانَتْ لِي سَرُورَةٌ مِنْ أَطَاعَتِهِ فَقَدْ أَطَاعَنِي، وَمَنْ عَصَاهُ

انبیاء اقرار کند اما محمد صلوات الله وسلامه عليه را انکار نماید، گفتیم: سرورم! مهدی از فرزندان شما کیست؟ فرمود: پنجمین امام از فرزندان امام هفتم که شخص او از دیدگان مردم نهان شود و نام بردنش روا نباشد.

۵ - صفوان بن مهران از امام صادق عليه السلام روایت کند که فرمود: کسی که به جمیع انبیا اقرار کند اما مهدی را انکار نماید مانند کسی است که به جمیع انبیا اقرار کند اما نبوت محمد صلوات الله وسلامه عليه را انکار نماید. بدو گفتند: ای فرزند رسول خدا! مهدی از فرزندان شما کیست؟ فرمود: پنجمین امام از فرزندان امام هفتم که شخص او از دیدگان مردم نهان شود و نام بردنش روا نباشد.

۶ - هشام بن سالم از امام صادق و او از پدرش و او از جدش و او از رسول خدا صلوات الله وسلامه عليه روایت کند که فرمود: قائم از فرزندان من است نامش نام من و کنیه اش کنیه من است، شمایلی او شمایلی من و روش او روش من می باشد و مردم را بر آئین و دینم بدارد و آنها را به کتاب پروردگارم فراخواند، کسی که او را

فَقَدْ عَصَانِي، وَمَنْ أَنْكَرَهُ فِي عَيْتِهِ فَقَدْ أَنْكَرَنِي، وَمَنْ كَذَبَهُ فَقَدْ كَذَّبَنِي، وَمَنْ صَدَّقَهُ فَقَدْ صَدَّقَنِي، إِلَى اللَّهِ أَتُكْذِبُ الْمُكَذِّبِينَ لِي فِي أَلْسِنِهِمْ، وَالْمُجَادِدِينَ لِقَوْلِي فِي شَأْنِيهِ، وَالْمُصَلِّينَ لِأَمْرِي عَنْ طَرِيقَتِهِ؛ وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيْ مُتَقَلِّبِي يَتَقَلَّبُونَ.

۷- حَدَّثَنَا أَبِي - علیه السلام - قَالَ: حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ ابْنِ أَبِي عُسَيْرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي تَيْلٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام، فِي حَدِيثٍ طَوِيلٍ - يَقُولُ فِي آخِرِهِ: «كَتَيْتُ يَحْشَدِي مَنْ لَمْ يُبَيِّصْ؟ وَكَتَيْتُ يُبَيِّصُ مَنْ لَمْ يَنْتَذِرْ؟ أَنْبِئُوا قَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَأَقْرُوا بِمَا نَزَلَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ غَرْوَجَلٍّ، وَابْتَغُوا آثَارَ الْهُدَى فَإِنَّهَا عَلَامَاتُ الْأَمَانَةِ وَالْأَمْنِ، وَاعْلَمُوا أَنَّهُ لَوْ أَنْكَرَ رَجُلٌ عَيْسَى بْنَ مَرْيَمَ علیه السلام وَأَقْرَى مِنْ سِوَاهُ مِنَ الرُّسُلِ صلی الله علیه و آله لَمْ يُؤْزِمِ، الْفَيْسِدُوا الْعَرِيقَ بِالْقَاسِ الْمَنَارِ، وَالتَّسَوُّوا مِنَ ذَوَابِّ الْحُكْبِ الْآثَارَ تَسْتَحْجِلُوا أَمْرَ دِينِكُمْ، وَتُؤْمِرُوا بِأَمْرِ دِينِكُمْ».

اطاعت کند مرا اطاعت کرده است و کسی که او را نافرمانی کند مرا نافرمانی کرده است و کسی که او را در دوران کتبش انکار نماید مرا انکار نموده است و کسی که او را تکذیب کند مرا تکذیب کرده است و کسی که او را تصدیق نماید مرا تصدیق نموده است، از کسانی که گفتار مرا درباره او انکار و تکذیب می کنند و از کسانی که اتمم که مردم را از طریقه او گمراه می سازند به خداوند شکایت می برم و سَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيْ مُتَقَلِّبِي يَتَقَلَّبُونَ.

۷- ابولیلی از امام صادق علیه السلام حدیثی طولانی روایت کند که در پایان آن فرموده است: کسی که بصیرت نداشته باشد چگونه هدایت شود؟ و کسی که ترسانیده نشود چگونه بصیرت یابد؟ از کلام رسول خدا صلی الله علیه و آله پیروی کنید و بر آنچه که از جانب خدای تعالی فرود آمده است اقرار نمائید و از آثار هدایت تبعیت کنید که آن نشانه های امانت و تقوا است و بدانید که اگر کسی عیسی بن مریم علیه السلام را انکار کند و به سایر پیامبران اقرار نماید ایمان نیاورده است، راه را به واسطه مناره ها بجوئید و از ورای پرده ها آثار را طلب کنید تا امر دینتان را کامل نموده و به پیروندگان ایمان آورده باشید

۸- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ زِيَادٍ بْنُ جَعْفَرٍ الْأَمْدَانِيُّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ هَاشِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عُسَيْبٍ، عَنْ غِيَاثِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَنْ أَلْكَرَ الْقَائِمَ مِنْ وَلَدِي فَقَدْ أَلْكَرَنِي.

۹- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ بَحْمَى الْقَطَّارُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: حَدَّثَنَا أَبِي، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُوسَى الْحُشَابِ، عَنْ عُثْبَرٍ وَاجِدٍ، عَنْ مَرْوَانَ بْنِ مُسْلِمٍ، قَالَ: قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: الْإِمَامُ عَلِمَ مَا بَيْنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَ بَيْنَ خَلْقِهِ، قَبْلَ عَزْمِهِ كَانَ مُؤْمِنًا، وَ مَنْ أَلْكَرَهُ كَانَ كَافِرًا.

۱۰- حَدَّثَنَا أَبِي: وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ - وَ ضَمِنَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى بْنِ عُبَيْدٍ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ فَضَالٍ، عَنْ ثَعْلَبَةَ بْنِ مَيْسُونٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ، عَنْ الْفَضْلِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: مَنْ مَاتَ وَ لَيْسَ لَهُ إِمَامٌ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً، وَ لَا يَحْذَرُ النَّاسُ حَتَّى يَتَوَفَّوْا إِمَانَهُمْ.

۱۱- حَدَّثَنَا أَبِي: وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ - وَ مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى بْنِ الْمُتَوَكِّلِ - وَ ضَمِنَ اللَّهُ عَنْهُمْ - قَالُوا: حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، وَ عَبْدِ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ الْحَمِيرِيُّ جَمْعًا، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِي نَعْبِذٍ الْمَكَارِي، عَنْ عَمَّارٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: تَمِيقُهُ يَقُولُ: مَنْ مَاتَ وَ لَيْسَ لَهُ إِمَامٌ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً كَثُرَ وَ يَزُكُّ وَ ضَلَالَةٌ.

۸- غیاث بن ابراهیم از امام صادق ع و او از پدر و اجدادش روایت کند که رسول خدا ﷺ فرمود: کسی که فاشم از فرزندان مرا انکار کند مرا انکار کرده است.

۹- مروان بن مسلم گوید امام صادق ع فرمود: امام نشانه بین خدای تعالی و خلفش می باشد، کسی که او را بشناسد مؤمن و کسی که او را انکار نماید کافر است.

۱۰- فضیل بن یسار از امام باقر ع روایت کند که فرمود: کسی که بمیرد و امامی نداشته باشد به مرگ جاهلیت مرده است و مردم اگر امامشان را نشناسند معذور نخواهند بود.

۱۱- عمار گوید از امام صادق ع شنیدم که می فرمود: کسی که بمیرد و

۱۲ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْوَرَّاقُ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْأَسَدِيُّ عليه السلام - قَالَ: حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عِثْرَانَ النَّخَعِيُّ، عَنْ عَبْدِ الْحُسَيْنِ بْنِ بَرِيدٍ التُّومَلِيِّ، عَنْ غِيَاثِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام «قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَنْ أَتَكَرَّ الْغَاثِمَ مِنْ وَلَدِي فِي زَمَانٍ غَنِيَّتِهِ [أَسْمَاءُ] مَبْنُوءَةٌ جَاهِلِيَّةٌ».

۱۳ - حَدَّثَنَا الْمُطَفِّرُ بْنُ جَعْفَرٍ بْنِ الْمُطَفِّرِ الْعَلَوِيُّ الشَّيْرَزَنْدِيُّ عليه السلام - قَالَ: حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ مَسْعُودٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ قَالَ: حَدَّثَنِي عِثْرَانُ عَنْ مُحَمَّدٍ ^(۱) ابْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْقُضَيْلِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرِّضَا، عَنْ أَبِيهِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ، عَنْ أَبِيهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ أَبِيهِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ، عَنْ أَبِيهِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ أَبِيهِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام «قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: يَا عَلِيُّ أَنْتَ وَالْأَنْبِيَاءُ مِنْ وَلَدِي بِتَعْدِي حَتَّى حَتَّحَ اللَّهُ عَرْسَ خَلْقٍ عَلَى خَلْقِهِ، وَأَغْلَاثُهُ فِي بَرِّيَّتِهِ، مَنْ أَتَكَرَّ وَاجِدًا مِنْكُمْ فَقَدْ أَتَكَرَّنِي، وَمَنْ عَصَى وَاجِدًا مِنْكُمْ فَقَدْ عَصَانِي، وَمَنْ خَفَا وَاجِدًا مِنْكُمْ فَقَدْ خَفَانِي، وَمَنْ وَصَلَكُمْ فَقَدْ وَصَلَنِي، وَمَنْ أَطَاعَكُمْ فَقَدْ أَطَاعَنِي، وَمَنْ وَالَاكُمْ

امامی نداشته باشد به مرگ کفر جاهلی و شرک و ضلالت مرده است.

۱۲ - غیاث بن ابراهیم از امام صادق علیه السلام و او از پدر و اجدادش از رسول خدا ﷺ روایت کند که فرمود: کسی که قائم از فرزندان مراد در زمان غیبتش انکار کند به مرگ جاهلی مرده است.

۱۳ - محمد بن فضیل از امام رضا علیه السلام و او از پدرانش روایت کند که رسول خدا ﷺ فرمود: ای علی! پس از من نو و ائمه از فرزندان تو حجت‌های الهی بر خلائق و اعلام او بر مردمان هستند. کسی که یکی از شما را انکار نماید مرا انکار نموده است و کسی که یکی از شما را نافرمانی کند مرا نافرمانی کرده است و کسی که بر یکی از شما جفا نماید بر من جفا نموده است و هر که به شما پیبوتد به من پیوسته است و هر که از شما اطاعت کند از من اطاعت کرده است و هر کس با شما

۱ - فی بعض النسخ «عن محمد بن علی قال: حدَّثني عِثْرَانُ بن محمد» و هو عِثْرَانُ بن موسى الزهری الأشعری و أمّا رواه علی بن محمد فلهذا علی بن محمد بن مروان، و هو مهمل.

لَقَدْ وَالْآلِي، وَ مِنْ عَادَاكُمْ لَقَدْ عَادَانِي لَا تَكُفُّ مِنِّي، خَلِيقُكُمْ مِنْ جِبْتِي وَ أَنَا مِنْكُمْ».

۱۴ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ - رحمته الله - قَالَ: حَدَّثَنَا حَمْرَةُ بْنُ الْقَاسِمِ الْقَلَوِي - رحمته الله - قَالَ: حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْفَارِسِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ قُدَامَةَ الْكُرْمُذِيُّ، عَنْ أَبِي - الْحَسَنِ رحمته الله «قَالَ: مَنْ شَكَّ فِي أَزْوَاجِهِ لَقَدْ كَفَرَ بِحَمِيصٍ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى: أَحَدَهَا، مَثَرَةُ الْإِمَامِ فِي كُلِّ زَمَانٍ وَ أَوَانٍ بِشَخْصِهِ وَ لُغَبِهِ».

۱۵ - حَدَّثَنَا أَبِي: وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَا: حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: وَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ الْحِمْصِيُّ جَمِيعاً، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى: وَ يَتَقُوبُ بْنُ بَرِيدٍ: وَ إِبْرَاهِيمَ بْنَ هَانِئٍ جَمِيعاً، عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى، عَنْ عُمَرَ بْنِ أَدِئَةَ، عَنْ أَبَانَ بْنِ أَبِي غَثَابٍ، عَنْ سُلَيْمِ بْنِ قَيْسِ الْجَلَالِيِّ أَنَّهُ سَمِعَ مِنْ سُلَيْمَانَ وَ مِنْ أَبِي ذَرٍّ وَ مِنْ الْيُثْدَادِ حَدِيثاً عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: «مَنْ مَاتَ وَ لَيْسَ لَهُ إِمَامٌ مَاتَ مِثْلَ جَاهِلِيَّةٍ» ثُمَّ عَزَّضَهُ عَلَى جَابِرِ وَ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَا: صَدَقُوا وَ بَرُّوا. وَ قَدْ شَهِدْنَا ذَلِكَ وَ سَمِعْنَاهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَ إِنَّ سُلَيْمَانَ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّكَ قُلْتَ: مَنْ مَاتَ وَ لَيْسَ لَهُ إِمَامٌ مَاتَ مِثْلَ جَاهِلِيَّةٍ، مَنْ هَذَا الْإِمَامُ؟ قَالَ: مَنْ أَرْصَلَنِي بِسُلَيْمَانَ، قُلْتُ مَاتَ مِنْ أُمَّتِي وَ لَيْسَ لَهُ إِمَامٌ مِثْلَهُمْ يَتَرَفُّهُ

دوستی یا دشمنی نماید با من دوستی و دشمنی نموده است، زیرا شما از من هستید و از کل من سرشته شده اید و من نیز از شمایم.

۱۴ - عبدالله بن قدامه گوید امام کاظم رحمته الله فرمود: کسی که در چهار چیز شک کند به جمیع کتابهای خدای تعالی کافر شده است یکی از آنها معرفت امام است که در هر عصر و زمانی بایستی او را به شخص و صفاتش بشناسد.

۱۵ - سلیم بن قیس جلالی از سلمان و ابوذر و مقداد حدیثی را شنیده است که پیامبر اکرم ﷺ فرموده است: کسی که ببرد و برای او امامی نباشد به مرگ جاهلی مرده است. سپس آن حدیث را به جابر و ابن عباس عرضه کرده است و آنها گفته اند: راست گفته اند و نیکی کرده اند، ما هم بر آن گواهییم و آن را از رسول خدا ﷺ شنیده ایم و به دنبال آن سلمان گفته است: ای رسول خدا شما فرمودید: مَنْ مَاتَ وَ لَيْسَ لَهُ إِمَامٌ مَاتَ مِثْلَ جَاهِلِيَّةٍ، این امام کیست؟ فرمود: ای سلمان! او از اوصیای من است، کسی که از امت من ببرد و امامی از ایشان

كَانَتْ مَبْنًى جَاهِلِيَّةً، فَإِنْ جَهْلُهُ وَعَادَاهُ فَهُوَ مُشْرِكٌ، وَإِنْ جَهْلُهُ وَلَمْ يُعَادِهِ وَلَمْ يُؤَالِ لَهُ
عَدُوًّا فَهُوَ جَاهِلٌ وَ لَيْسَ بِمُشْرِكٍ».

﴿باب ۴۰﴾

• (ما رُوِيَ فِي أَنَّ الْإِمَامَةَ لَا تَجْتَمِعُ فِي أَخَوَيْنِ بَعْدَ) •

• (الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) •

۱- حَدَّثَنَا أَبِي: وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَا: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ،
وَ عَبْدِ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ الْحَمِيرِيُّ جَمْعًا، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى بْنِ عُبَيْدٍ، عَنْ يُونُسَ بْنِ -
عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ تَوْبَرٍ بْنِ أَبِي فَاخْنَةَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: لَا تَكُونُ
الْإِمَامَةُ فِي أَخَوَيْنِ بَعْدَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ أَبَدًا، إِنَّهَا جَزَتْ مِنْ عَلِيِّ بْنِ -
الْحُسَيْنِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ ثُمَّ قَالَ اللَّهُ جَلَّ جَلَالُهُ: «وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ
اللَّهِ»^(۱)، وَ لَا تَكُونُ بَعْدَ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ إِلَّا فِي الْأَغْيَابِ وَ أَغْيَابِ الْأَغْيَابِ.

نداشته باشد و او را نشناسد، به مرگ جاهلی مرده است، و اگر به او نادان باشد و
با او دشمنی ورزد مشرک است و اگر به او نادان باشد اما با او دشمنی نورزد و با
دشمن او دوستی نکند چنین کسی نادان است اما مشرک نیست.

باب ۴۰

پس از امام حسن و امام حسین علیهما السلام

امامت در دو برادر نباشد

۱- حسین بن تَوْبَر از امام صادق علیه السلام روایت کند که فرمود: هرگز امامت
پس از امام حسن و امام حسین علیهما السلام در دو برادر نباشد، امامت از امام
سجاد علیه السلام بدینسان جاری شد، چنانکه خدای تعالی فرمود: «وَأُولُوا الْأَرْحَامِ
بَعْضُهُمْ أَوْلَى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ» و امامت پس از امام سجاد علیه السلام در فرزندان و
فرزندان فرزندان جاری است.

۲ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ الزُّلَيْدِ - رحمته الله - قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ الصَّفَّارُ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ يَزِيدَ وَ مُحَمَّدُ بْنُ عَيْسَى بْنِ عُبَيْدٍ عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ الْحَسَنِ الْفَارِسِيِّ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ جَعْفَرٍ الْجَعْفَرِيِّ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عَيْسَى عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام «قَالَ: لَا تَجْتَمِعُ الْإِيمَانَةُ فِي آخَرَيْنِ بَعْدَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ عليهما السلام . إِنَّمَا تَجْعُرِي فِي الْأَعْقَابِ» .

۳ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى بْنِ الْمُتَوَكِّلِ - رحمته الله - قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ الشَّعْدِيُّ أَبَادِيُّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَسَّانَ عَنْ يُونُسَ بْنِ يَعْقُوبَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام «قَالَ: أَلَيْسَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ تَجْعَلَهَا (بَعْنَى الْإِمَامَةِ) فِي آخَرَيْنِ بَعْدَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ عليهما السلام» .

۴ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ الزُّلَيْدِ - رحمته الله - قَالَ: حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ أَبَانَ عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَسَّانَ عَنْ أَبِي سَلَامٍ عَنْ سُرُوزِ بْنِ كَثِيبٍ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام فِي كَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فِي عَقِبِهِ» إِنَّمَا فِي الْحُسَيْنِ عليه السلام . تستعمل من زليد إلى وليد لَا تَزُجُّ إِلَى أَيْحَ وَ لَا عَمَّ» .

۵ - حَدَّثَنَا أَبِي - رحمته الله - قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ وَ عَبْدِ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ الْجَعْفَرِيُّ جَمِيعًا عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ هَاشِمٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ عليهما السلام [عَنْ أَبِيهِ] عَنْ عَبْدِ اللَّهِ الْحَمِيدِيِّ نَصْرِي عَنْ أَبِي إِسْمَاعِيلَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام «قَالَ: لَا تَكُونُ الْإِمَامَةُ فِي

۲ - حماد بن عیسی از امام صادق عليه السلام روایت کند که فرمود: پس از امام حسن و امام حسین علیهما السلام امامت در دو برادر نباشد و آن در فرزندان و فرزندان فرزندان جاری است.

۳ - یونس بن یعقوب از امام صادق عليه السلام روایت کند که فرمود: خدای تعالی بپا دارد که پس از امام حسن و امام حسین علیهما السلام امامت را در دو برادر فرار دهد.

۴ - ابوبصیر از امام باقر عليه السلام در تفسیر این سخن خدای تعالی: «وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فِي عَقِبِهِ» روایت کند که فرمود: این آیه درباره امام حسین عليه السلام است که امامت در فرزندان او از فرزندی به فرزند دیگر منتقل می شود و به برادر و عمو بر نمی گردد.

۵ - ابواسحاق از امام صادق عليه السلام روایت کند که فرمود: هرگز پس از امام

أَخُونِي بَعْدَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ عليهما السلام أَوَّلًا، إِنَّمَا هُنِي فِي الْأَعْقَابِ وَ أَعْقَابِ الْأَعْقَابِ».

۶- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى بْنِ الْمُتَوَكِّلِ - رحمته الله - قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ السَّغْدِيُّ أَبَادِي، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْبَزْجِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عَتِيرَةَ، عَنْ غَيْرِ وَاحِدٍ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: لَمَّا وَلَدَتْ فَاطِمَةُ عليها السلام الْحُسَيْنَ عليه السلام أَخْبَرَهَا أَبُو هَارٍ عليه السلام أَنَّ أُمَّتَهُ سَتَلَتْهُ مِنْ بَعْدِهِ، قَالَتْ: وَ لَا حَاجَةَ لِي فِيهِ، فَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ قَدْ أَخْبَرَنِي أَنَّ يَحْتَمِلَ الْأَبْنَاءُ مِنْ وَلَدِهِ، قَالَتْ: قَدْ رَضِيتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ».

۷- حَدَّثَنَا أَبِي - رحمته الله - قَالَ: حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: وَ عَبْدِ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ الْهَمَيْرِيُّ جَمِيعًا، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي الْخَطَّابِ: وَ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى بْنِ عُبَيْدٍ جَمِيعًا، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي نَعْرَانَ، عَنْ عَيْسَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْقَلْوِيِّ الْغُمَرِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرٍ ابْنِ مُحَمَّدٍ الصَّادِقِ عليه السلام قَالَ: قُلْتُ لَهُ: حُمِلَتْ فِدَاؤُكَ إِنْ كَانَ كَوْنٌ - وَ لَا لِرَأْيِ اللَّهِ يَوْمَئِذٍ - قَبِيعَتِ أَتَمِّمْ؟ قَالَ: فَأَوْفَا إِنِّي مُوسَى عليه السلام، قُلْتُ: فَإِنْ مَضَى مُوسَى عليه السلام قَبِيعَتِ أَتَمِّمْ؟ قَالَ: بِوَلَدِهِ، قُلْتُ: فَإِنْ مَضَى وَلَدُهُ وَ تَرَكَ الْحَاكِمَ كَبِيرًا وَ أَنَا صَغِيرًا قَبِيعَتِ أَتَمِّمْ؟ قَالَ:

حسن و امام حسین علیهما السلام امامت در دو برادر نباشد، بلکه آن در فرزندان و فرزندان فرزندان جاری است.

۶- ابوبصیر از امام صادق علیه السلام روایت کند که فرمود: چون فاطمه علیها السلام حسین علیه السلام را به دنیا آورد رسول خدا صلی الله علیه و آله به او خبر داد که اُمّتش بعد از وی حسین را خواهند کشت. فاطمه گفت: مرا به وی نیازی نیست. رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: خدای تعالی به من خبر داده است که اُمّه را در فرزندان وی فرار داده است. فاطمه گفت: اکنون خشنود شدم.

۷- عیسی بن عبدالله گرید به امام صادق علیه السلام گفتم: فدای شما گردم، اگر پیش آمدی کرد - و خدا روز مرگ شما را به من ننماید - چه کسی را امام بدانم؟ گوید: به موسی علیه السلام اشاره کرد، گفتم اگر موسی علیه السلام درگذشت چه کسی را امام بدانم؟ فرمود: به فرزندش، گفتم: اگر فرزندش درگذشت و برادری کبیر و فرزندى صغیر بجای گذاشت، کدام را امام بدانم؟ فرمود: به فرزندش و پس از او نیز همیشه چنین خواهد بود. گفتم: اگر او و مکان او را نشناسم چه کنم؟ فرمود:

بَوْلِدِهِ، ثُمَّ هَكَذَا أَبَدًا، قُلْتُ: فَإِنْ أَتَانَا أَعْرِضَهُ وَلَمْ أَعْرِضْهُ لِمَا أَضْنَعُ؟ قَالَ: تَقُولُ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَتَوَيْتُ مَنْ بَقِيَ مِنْ حُجَجِكَ مِنْ وَلَدِ الْإِمَامِ الْمَاضِي» فَإِنْ ذَلِكَ يَحْزَنُكَ».

۸ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى بْنِ الْمُتَوَكِّلِ - رحمته الله - قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ الْحِشْرِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى قَالَ: حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ رَبَاطٍ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام: لَمَّا أُنْ حَلَّتْ فَاطِمَةُ عليها السلام بِالْحَسَنِ عليه السلام قَالَ هَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله: إِنْ أَلَهُ غَرْوُ حُلٍّ لَدَّ وَهَبَ لَكَ غُلَامًا اسْمُهُ الْحُسَيْنُ، تَشْتُلُهُ أُمِّي، قَالَتْ: فَلَا حَاجَةَ لِي فِيهِ، فَقَالَ: إِنْ أَلَهُ غَرْوُ حُلٍّ لَدَّ وَعَدَنِي فِيهِ عِدَّةٌ فَأَنْتِ؟ وَمَا وَعَدُوكَ؟ قَالَ: وَعَدَنِي أَنْ يَجْعَلَ الْإِمَامَةَ مِنْ بَعْدِي فِي وَلَدِي، فَقَالَتْ: رَضِيتُ».

۹ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ إِسْحَاقَ - رحمته الله - قَالَ: أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْهَمْدَانِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ قُصَالٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ «قَالَ: قُلْتُ لِلصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عليه السلام: الْحَسَنُ أَوْ الْفَضْلُ أَمْ الْحُسَيْنُ؟ فَقَالَ: الْحَسَنُ أَفْضَلُ مِنَ الْحُسَيْنِ. [قَالَ:] قُلْتُ: فَكَيْفَ سَارَتْ الْإِمَامَةُ مِنْ بَعْدِ الْحُسَيْنِ فِي غَيْبِهِ دُونَ وَلَدِ الْحُسَيْنِ؟ فَقَالَ: إِنْ أَلَهُ كِبَارُكَ وَتَعَالَى أَحَبُّ أَنْ يَجْعَلَ سُنَّةَ مُوسَى وَهَارُونَ جَارِيَةً فِي

می گوئی: بار اها! من پافمانده از حجتهای تو را که از فرزندان امام در گذشته است به ولایت هر می گزینم و آن تو را کافی است.

۸ - علی بن رباط گوید: امام صادق عليه السلام فرمود: چون فاطمه عليها السلام به حسین عليه السلام یاردار گردید، رسول خدا به وی فرمود که خداوند یسری به تو می بخشد که نامش حسین عليه السلام است و اتمت من او را خواهند گشت. فاطمه عليها السلام گفت: مرا به وی نیازی نیست. فرمود: خدای تعالی درباره وی به من وعده ای فرموده است، گفت: آن وعده چیست؟ فرمود مرا وعده فرموده است که امامت پس از حسین در فرزندان وی باشد، فاطمه عليها السلام گفت: اکنون خشنود شدم.

۹ - هشام بن سالم گوید: به امام صادق عليه السلام گفتم: حسن افضل است یا حسین؟ فرمود: حسن از حسین افضل است. گوید گفتم: پس چگونه است که امامت پس از حسین در فرزندان وی است و نه در فرزندان حسن؟ فرمود: خدای تعالی خواسته است که روش موسی و هارون را در حسن و حسین عليه السلام

الحسن والحسين (ع)، الأخرى أنهما كانا قريكتي في النبوة كما كان الحسن والحسين شريكتي في الإمامة وأن الله عز وجل جعل النبوة في ولدي هارون و لم يجعلها في ولي موسى وإن كان موسى أفضل من هارون (ع)، قلت: فهل تكون إماماني في وقت واحد؟ قال: لا إلا أن يكون أحدهما ضامناً لأخوهما لصاحبه، والآخر ناطقاً إماماً لصاحبه، فأما أن تكونا إمامتين ناطقتين في وقت واحد فلا. قلت: فهل تكون الإمامة في أخوين بعد الحسن والحسين (ع)؟ قال: لا إنما هي جارية في عقب الحسين (ع) كما قال الله عز وجل: «وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فِي عَقِبِهِ» ثم هي جارية في الأعتاب والأعتاب الأعتاب إلى يوم القيامة».

۱۰ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى بْنِ الْمُتَوَكِّلِ - (ع) - قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الْغَطَّارُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي الْغَطَّابِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَنَسٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي حَزْرَةَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَيَبْرُ مُعْطَلَةٌ وَقَصْرٌ مَشِيدٌ» فَقَالَ: الْيَبْرُ الْمُعْطَلَةُ الْإِمَامُ الصَّامِتُ وَالْقَصْرُ الْمَشِيدُ الْإِمَامُ النَّاطِقُ.

جاری سازد آیا نمی بینی که آن دو در نبوت شریک بودند همچنان که حسن و حسین در امامت شریک بودند و خدای تعالی نبوت را در فرزندان هارون قرار داد نه در فرزندان موسی، گرچه موسی افضل از هارون بود، گفتم: آیا ممکن است در یک زمان دو امام باشند؟ فرمود: خیر، مگر آنکه یکی از آن دو خاموش باشد و از دیگری پیروی نماید و دیگری ناطق و پیشوای وی باشد، اما در یک زمان دو امام ناطق نخواهد بود، گفتم: آیا می شود پس از حسن و حسین (ع) دو برادر امام باشند فرمود: خیر و امامت در عقب حسین (ع) جاری است همچنان که خدای تعالی فرموده است: «وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فِي عَقِبِهِ» بعد از آن نیز در فرزندان و فرزندان فرزندان او تا روز قیامت جاری است.

۱۰ - ابوبصیر گوید: امام صادق (ع) در تفسیر این آیه «وَيَبْرُ مُعْطَلَةٌ وَقَصْرٌ مَشِيدٌ» فرمود: مقصود از «یبر مُعْطَلَةٌ» امام خاموش و مقصود از «قصر مشید» امام ناطق است.

﴿باب ۴۱﴾

«ما رُوِيَ في تزوجِ أُمِّ الْغَانِمِ عليها السلام وَانْتِهَا»

«(مَلِكَةُ بَنَتْ يَشوعا ^(۱) بْنِ قَبْصِرِ الْمَلِكِ)»

۱ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ حَاتِمِ الثُّوَلِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ أَحْمَدُ بْنُ عَيْسَى الْوُضَاءُ الْكُتُبَادِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ طَاهِرِ النَّسَبِيِّ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ مُحَمَّدَ بْنِ بَعْرِ الشَّيْبَانِيُّ قَالَ: وَرَدَتْ كُوفَلا سَنَةَ بَسَّ وَفَمانينَ وَمِائَتَيْنِ، قَالَ: وَرُزْتُ فَبَرَّ هَرِيبَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، ثُمَّ انْكَفَأْتُ إِلَى مَدِينَةِ السَّلَامِ مُتَوَّجِهاً إِلَى مَقَابِرِ مُزَيْنٍ فِي وَقْتٍ قَدْ نَضَرْتُ مِنَ الْهَوَاجِزِ وَتَوَقَّضْتُ السَّائِمِ، لَمَّا وَصَلْتُ بِهَا إِلَى مَشْهَدِ الْكَاطِمِ عليه السلام وَاسْتَشْفَعْتُ لِسِمِّ تَوْبَتِهِ الْمُعْتَمُورَةِ مِنَ الرِّجْمَةِ، الْمُتَوَفَّيَةِ بِعَذَابِ الْعُرَانِ أَكْثَبَتْ عَلَيْهَا بِعَذَابِ مِيقَاطِيزِهِ، وَزَفَرَاتِ مُتَابَعِهِ، فَقَدْ خَجَبَ الدَّمْعُ طَرْفِي عَنِ النَّظَرِ، لَمَّا رَقَّابَ الْعُزْرَةَ وَانْفَطَعَ التَّحِيْبُ فَتَحْتُ نَضْرِي لِأَذَلِّ أَنْ يَشْجَحَ لَدِائِنِي ضَلْبُهُ، وَتَقَرَّسَ مِنْكِبَاهُ.

﴿باب ۴۱﴾

روایاتی که درباره مادر قائم عليه السلام وارد شده است

و او نامش ملکه دختر یسوعا فرزند قیصر است

۱ - مُحَمَّدُ بْنُ بَحْرِ شَيْبَانِي گویده در سال دویست و هشتاد و شش وارد کربلا شدم و قبر آن غریب رسول خدا ﷺ را زیارت کردم سپس به جانب یغداد رو کردم تا مقابر قریش را زیارت کنم و در آن وقت گرما در نهایت خود بود و پادهای حارّه می وزید و چون به مشهد امام کاظم عليه السلام رسیدم لسیم تربت آکنده از رحمت وی را استشمام نمودم که در باغهای مغفرت در پیچیده بود، با اشکهای پیایی و ناله های دمامد بر وی گریستم و اشک چشمانم را فرا گرفته بود و غمی توانستم بینم و چون از گربه باز ایستادم و ناله ام قطع گردید، دیدگانم را گشودم پیرمردی را دیدم پشت خمیده با شانه های منحنی که پیشانی و هر دو کن

و تَبَيَّنَتْ جَهَنَّمَةُ وَ رَاحَتَاهُ. وَ هُوَ يَقُولُ لَأَخَرُ مَعَهُ عِنْدَ الْقَبْرِ: يَا ابْنَ أَخِي لَقَدْ نَالَ عَمَلُكَ شَرَفًا بِمَا حَمَلَهُ السَّيِّدَانِ مِنْ غَوَامِضِ الْعُيُوبِ وَ شَرَائِبِ الْعُلُومِ الَّتِي لَمْ يَحْمِلْ مِثْلَهَا إِلَّا سَلْمَانُ. وَ قَدْ أَشْرَفَ عَمَلُكَ عَلَى اسْتِحْكَالِ الْمُدَّةِ وَ انْقِضَاءِ الْعُمُرِ. وَ لَيْسَ يَحْدُ فِي أَهْلِ الْوِلَايَةِ وَ جَلَاءِ بُلْغِي إِلَيْهِ بِسَرٍّ. قُلْتُ: يَا نَفْسُ لَا تَزَالِ الْعِنَاءُ وَ الْمُسَقَّةُ يَتَالَيْنِ مِثْلَكَ بِإِنْعَامِي الْخَفِّ وَ الْخَافِزِ فِي طَلَبِ الْعِلْمِ. وَ قَدْ قَرَعَ سَمْعِي مِنْ هَذَا الشَّيْخِ لَقَطُ يَدُلُّ عَلَى عِلْمٍ جَسِيمٍ وَ أَثَرٍ عَظِيمٍ. فَقُلْتُ: أَيُّهَا الشَّيْخُ وَ مَنْ السَّيِّدَانِ؟ قَالَ: الثَّجَانِ الْمُغَيَّبَانِ فِي الثَّرَى بِسَرٍّ مِنْ رَأْيِي. فَقُلْتُ: إِنِّي أَقْسِمُ بِالْمَوَالِدِ وَ شَرَفِ عَمَلِ هَذَيْنِ السَّيِّدِينَ مِنَ الْإِمَامَةِ وَ الْوَرَاثَةِ إِنِّي خَاطِبٌ عَلَيْهُمَا. وَ طَالِبٌ أَتَارَهُمَا. وَ بَاقِلٌ مِنْ تَلْسِي الْأَعْيَانِ الْمُؤَكَّدَةِ عَلَى حِفْظِ أَسْرَارِهِمَا. قَالَ: إِنْ كُنْتُ صَادِقًا فَمَا تَقُولُ فَأَخْفِضْ مَا صَعَبَكَ مِنَ الْإِتْرَارِ عَنْ ثَقَلَةِ أَخْبَارِهِمْ. فَلَمَّا قُتِلَ الْكُتُبُ وَ تَضَعُ الرِّوَايَاتُ مِنْهَا قَالَ: صَدَقْتُ أَنَا بِسَرٍّ مِنْ سَلْمَانَ - الثَّغْنَسُ مِنْ وَلَدِ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ أَخَذَ عَوَالِي أَبِي الْحَسَنِ وَ أَبِي مُحَمَّدٍ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ وَ جَاءَهُمَا

دستش پینه سجده داشت و به شخص دیگری که نزد قبر همراه او بود می گفت: ای برادرزاده! عمویت به واسطه علوم شریفه و غیوب دسواری که آن دو سید به وی سپرده اند شرف بزرگی یافته است که کسی جز سلمان بدان شرف نرسیده است و هم اکنون مدّت حیات وی استحال پذیرفته و عمرش سپری گردیده است و از اهل ولایت مردی را نمی یابد که سرتس را به وی بسپارد. با خود گفتم ای نفس! همیشه از جانب تو رنج و تعب می کشم و با پای برهنه و در کفش برای کسب علم بدینسو و آنسو می روم و اکنون گوشتم از این شخص سخنی را می شنود که بر علم فراوان و آثار عظیم وی دلالت دارد. گفتم: ای شیخ! آن دو سید چه کسانی هستند؟ گفت: آن دو ستاره نهان که در سُرّ من رأی خفته اند. گفتم: من به موالات و شرافت محلّ آن دو در امامت و وراثت سوگند یاد می کنم که من جوایب علوم و طالب آثار آنها هستم و به جان خود سوگند که حافظ اسرار آنان باشم. گفت: اگر در گفتارت صادق هستی آنچه از آثار و اخبار آنان داری بیاور و چون کتب و روایات را واری کردی. گفتم: راست می گویی من بشرین سلمان نخّاس از فرزندان ابو ایوب انصاری و یکی از موالیان امام هادی و امام

يَسْرَعُ مَنْ رَأَى. قُلْتُ: فَأَحْرَمَ أَخَاكَ بِتَعْصِي مَا شَهِدْتُ مِنْ أَنْتَابِهَا. قَالَ: كَانَ مَرَلًا أَبَوِ-
الْحَسَنِ عَلِيٍّ بْنِ مُحَمَّدٍ الْعَسْكَرِيِّ فَقَعْنِي فِي أَهْلِ الرَّقَبِ. فَكُنْتُ لَا أَتَّبَعُ وَلَا أَبِيعُ إِلَّا بِإِذْنِهِ.
فَاجْتَنَبْتُ بِذَلِكَ مَوَارِدَ السُّبُهَاتِ حَتَّى كُنْتُ خَافِي فِيهِ فَأَحْسَنْتُ الْفَرْقَ [فَمَا] بَيْنَ-
الْحَلَالِ وَالْحَرَامِ.

فَبَيَّنَا أَنَا ذَاتَ لَيْلَةٍ فِي مَنَظَرِي بِشَرِّ مَنْ رَأَى وَ قَدْ مَضَى هَوًى مِنْ اللَّيْلِ إِذْ قَرَعَ الْبَابُ قَارِعًا فَفَعَدْتُ مُشْرِعًا فَإِذَا أَنَا بِكَاهِلٍ مِنَ الْخَادِمِ رُسُولًا يُحِيلُنَا إِلَى الْخَنَسِ عَلَى بْنِ مُحَمَّدٍ ^{الْمُتَوَكِّلِ} يَدْعُونِي إِلَيْهِ فَلَبِثْتُ نَهَابًا وَ دَخَلْتُ عَلَيْهِ فَرَأَيْتُهُ يُحَدِّثُ ابْنَهُ أَبَا مُحَمَّدٍ وَ أُخْتَهُ عَكِيكَةَ مِنْ ذَوِي السُّبْرِ. فَلَمَّا جَلَسْتُ قَالَ: يَا بَشْرُ إِنَّكَ مِنْ وَلَدِ الْأَنْصَارِ وَ هَذِهِ الْوِلَايَةُ لَمْ تَزَلْ فِيكُمْ يَرْتُهَا خَلَفٌ عَنْ سَلَفٍ. فَأَلْفَمَ بَيْنَانَا أَهْلَ النَّجَبِ وَ إِيَّيَ مُزَكِّيكَ وَ مُشْرِفَكَ بِمَضِيَّةٍ تَسْبِقُهَا سَائِرُ الشَّيْءِ ^(١) فِي الْوِلَايَةِ بِهَا: بِسَرِّ أَطْلُفَكَ عَلَيْهِ وَ الْبُذْنُكَ فِي ابْتِنَاعِ أُمَّةٍ ^(٢).

عسکری علیه السلام و همسایه آنها در بصره می رانی بودم گفتم: برادر تو را به ذکر برخی از مشاهدات خود اوستاد آنان گرامی بداره گشت، مولای ما امام هادی علیه السلام مسائل بنده فروشی را به من آموزش داد و من جز با اذن او خرید و فروش نمی کردم و از اینرو از موارد شبهه ناک اجتناب می کردم تا آنکه معرفتم در این باب کامل شد و فرق میان حلال و حرام را نیکو دانستم.

یک شب که در «سر من رای» در خانه خود بودم و پاسی از شب گذشته بود، کسی در خانه را کوفت، شتابان به پشت در آمدم دیدم کافور فرستادهٔ امام هادی علیه السلام است که مرا به نزد او فرا می خواند، لباس پوشیدم و بر او وارد شدم دیدم با فرزندش ابو محمد و خواهرش حکیمه خاتون از پس پرده گفتگو می کند، چون نشستم فرمود: ای پسر! تو از فرزندان انصاری و ولایت ائمه علیهم السلام هستی در پشت، در میان شما بوده است و شما مورد اعتماد ما اهل البیت هستید و من می خواهم تو را مشرف به فضیلتی سازم که بدان بر سایر شیعیان در موالات ما سبقت بجویی، تو را از سری مطلع می کنم و برای خرید کبیری گسیل می دارم.

١. في بعض النسخ «تأملوا النجعة»، و«التأملوا مصدر»؛ الامد و النجعة، يقال تاملان بعد التأمل أي حال الحقة.

٦. في بعض النسخ في تتبع أمره، مكان في إتمام أمه.

فَكَتَبَ كِتَابًا مُلَمَّصًا^(۱) يَحْطُ رُومِي وَ لُقَّةٌ رُومِيَّةٌ. وَ طَبَعَ عَلَيْهِ بِخَاتَمِهِ. وَ أَخْرَجَ شُعَّةً^(۲) صفراءَ فيها مائتان و عِشْرُونَ دِينَارًا فَقَالَ: خُذْهَا وَ تَوَجَّهْ بِهَا إِلَى بَغْدَادَ. وَ اخْضَرْ عَفْبَرَ الْفَرَاتِ صُحُوءَةً كَذَا. فَإِذَا وَصَلْتَ إِلَى جَانِبِكَ زَوَارِقُ السَّابَايَا وَ بَرَزُوا الْجَوَارِي مِنْهَا فَاسْتَعْدِدُوا يَوْمَ طَرِيفِ الْمُتَبَاعِينَ مِنْ وَكَلَاءِ قُوَادِ بَنِي الْعَبَّاسِ وَ شَرَاذِمٍ مِنْ قُلْبَانِ الْإِرَاقِ. فَإِذَا رَأَيْتَ ذَلِكَ فَأَشْرِفْ مِنَ الْبَغْدَادِ عَلَى الْمُسَمَى عُمَرَيْنِ يَزِيدُ النُّخَاسِ عَائَةً نَهَارَكَ إِلَى أَنْ يَهْزُلَ لِلْمُتَبَاعِينَ جَارِيَةٌ صِفْتُهَا كَذَا وَ كَذَا. لَا يَسْتَعْرِضُ خَيْرَ نِئِينَ صَفِيَّتَيْنِ. تَكْتَبُ مِنَ السُّعُودِ وَ تَكْسِ الْمُعْتَرِضِ وَ الْأَنْبِيَاءِ لِمَنْ يُجَاهِلُ كَسَهَا وَ يَشْغُلُ نَظْرَهُ بِتَأْمُلِ مُكَائِنِهَا مِنْ وَرَاءِ الشُّعْرِ الرُّقِيقِ. لَتَبْصُرُ بِهَا النُّخَاسُ فَتَضْرُخُ مَضْرُخَةً رُومِيَّةً. فَاغْلَمْ أَنَّهَا تَقُولُ: وَاهُكَ سَفَرَاءُ. فَيَقُولُ بَعْضُ الْمُتَبَاعِينَ: عَلَيَّ بِإِلَافَةِ دِينَارٍ فَقَدْ زَادَنِي الْإِفَافُ فِيهَا رَغْبَةً. فَتَقُولُ بِالنَّزِيَّةِ: لَوْ بَرَزْتُ فِي زِي سَلْجَانٍ وَ عَلَيَّ مِثْلُ سَرِيرٍ مُلَكِّهِ مَا بَدَتْ لِي فِيكَ رَغْبَةً. فَاثْفِينْ

آنگاه نامه ای به خط و زبان رومی نوشت و آن را در پیچید و به خاتم خود مهور ساخت و دستمال زرد رنگی را که در آن دو پیست و پیست دینار بود بیرون آورد و فرمود: آن را بگیر و به بغداد برو و ظهر فلان روز در معبر نهر فرات حاضر شو و چون زورقهای اسیران آمدند. جمعی از وکیلان فرماندهان بنی عباس و خریداران و جوانان عراق دور آنها را بگیرند و چون چنین دیدی سراسر روز شخصی به نام عمر بن یزید برده فروش را زیر نظر بگیر و چون کنیزی را که صفتش چنین و چنان است و دو تکه پارچه حریر در بر دارد برای فروش عرضه بدارد و آن کنیز از گشودن رو و لمس کردن خریداران و اطاعت آنان سرباز زند. تو به آن مکاشف مهلت بده و تأمل کن. بنده فروش آن کنیز را بزند و او به زبان رومی ناله و زاری کند و بدان که گوید: وای از هتک ستر من! یکی از خریداران گوید من او را سیصد دینار خواهم خرید که عفاف او باعث مزید رغبت من شده است و او به زبان عربی گوید: اگر در لباس سلیمان و کرسی سلطنت او جلوه کنی در تو رغبتی ندارم. اموالت را بپهود. خرج مکن! برده فروش گوید: چاره

۱- فی بعض النسخ «مطلقاً» و فی بعضها «ملفأ».

۲- فی بعض النسخ «مشتققة» و فی بعضها «مشتقاة» و الصحيح «مشتقة» كما فی البحار.

عَلَى مَا لَكَ، فَيَقُولُ النَّحَّاسُ: لِمَا جَبَلْتَهُ وَلَا بُدَّ مِنْ بَيْعِكَ، فَيَقُولُ الْجَارِيَةُ: وَمَا الْعَجَلَةُ وَ لَا بُدَّ مِنَ الْخِتَابِ مُتَبَاعٍ بِشُكْرِ لَقَبِي [إِلَيْهِ وَ إِلَى أَمَانَتِهِ وَ دِيَانَتِهِ]. فَيُعْطَى ذَلِكَ ثُمَّ إِلَى عُمَرَيْنِ - يَزِيدَ النَّحَّاسِ وَ قُلْتُ لَهُ: إِنَّ مَعِيَ كِتَابًا مُنْصَقًا لِيُبْعِيَ الْأَشْرَافَ كِتَابَهُ بِمَقْعَدِ رُومِيَّةٍ وَ خَطِّ رُومِيٍّ. وَ وَصَفَ فِيهِ كَرَمَهُ وَ وَفَاءَهُ وَ ثَبَلَهُ وَ شَعَاءَهُ فَنَاقَلْنَا لِنَتَأَمَّلَ مِنْهُ أَخْلَاقَ صَاحِبِهِ فَإِنْ مَا لَتْ إِلَيْهِ وَ رَضِيَتْهُ فَأَنَا وَ كَيْلُهُ فِي الْبَيْعِ بِهَا يَنْتَفِعُ.

قال يشرى من سلمان النحَّاس: فامتلئت جميع ما عدته لي مولاي أبو الحسن عليه السلام في أمر الجارية. فلما نظرت في الكتاب بكت بكاء قد بدأ. و قالت لعمرين يزيد النحَّاس: يعني من صاحب هذا الكتاب. و خلعت بالخرجة المعلقة إنه حتى امتنع من بيعها منه فقلت لنفسها. لما زلت أشاعته في قنبرها حتى اشتتر الأمر فيه علي فندار ما كان أصحابي مولاي عليه السلام من الذنائب في الشعة الصفراء. فاستوفاه يني و تسلمت منه الجارية صاحبة شنبهرة. و انصرف بها إلى حفرة التي كنت أوي إليها بنفاد لما أخذها

چيست؟ گریزی از فروغی است. آن کنیز گوید: چرا شتاب می کنی باید خریداری باشد که دلم به امانت او اطمینان یابد. در این هنگام برخیز و به نزد عمر بن یزید برو و بگو: من نامه ای سر بسته از یکی از اشراف دارم که به زبان و خط رومی نوشته و کرامت و وفا و بزرگواری و سخاوت خود را در آن نوشته است نامه را به آن کنیز بده تا در خلق و خوی صاحب خود تأمل کند اگر بدو مایل شد و بدان رضا داد من و کبل آن شخص هستم تا این کنیز را برای وی خریداری کنم.

بشرین سلیمان گوید: همه دستورات مولای خود امام هادی علیه السلام را درباره خرید آن کنیز بجای آوردم و چون در نامه نگریست به سختی گریست و به عمر بن یزید گفت: مرا به صاحب این نامه فروش او سوگند اکید بر زبان جاری کرد که اگر او را به صاحب نامه نفروشد خود را خواهد کشت، و در بهای آن گفتگو کردم تا آنکه بر همان مفداری که مولایم در دستال زرد رنگ همراهم کرده بود توافق کردیم و دینارها را از من گرفت و من هم کنیز را خندان و شادان تحویل گرفتم و به حجره ای که در بغداد داشتم آمدم و چون به حجره درآمد نامه مولایم

الْقَرَارَ حَقّاً أَلْخَرَجْتَ كِتَابَ مَرَلَاهَا عَلَيْهِ مِنْ جَنِّهَا وَ هِيَ تَأْتِيهِ وَ تَصْعَعُهُ عَلَى حَدِّهَا وَ
تَطْبَعُهُ عَلَى جَنْبِهَا وَ تَمْسَعُهُ عَلَى بَدَنِهَا. قُلْتُ تَكْتَبُهَا مِنْهَا: أَلْتَكْتَبُ كِتَاباً وَ لَا تَكْرِفِينَ
صَاحِبَةً؟ قَالَتْ: أَيُّهَا الْعَاجِزُ الضَّعِيفُ الْمَقْرَعَةُ يَخْلُ أَوْلَادُ الْأَنْبِيَاءِ أَغْنِي عَنْكَ وَ قَرَعَ لِي
قَلْبُكَ أَنَا عَلَيْهِ كُنْتُ بِشْتِ بَشُوعَا^(۱) بَنِي قَيْصَرَ مَلِكِ الرُّومِ. وَ أُمِّي مِنْ وَلَدِ الْخَوَارِجِيِّينَ تَلَسَّبَ
إِلَى وَصِيِّ الْمَسِيحِ شُعْمُون. أُنَبِّئُكَ الْعَجَبَ الْعَجِيبَ إِنَّ جَدِّي قَيْصَرَ أَرَادَ أَنْ يُزَوِّجَنِي مِنْ
ابْنِ أَخِيهِ وَ أَنَا مِنْ بَنَاتِ ثَلَاثِ عَشْرَةَ سَنَةً فَجَمَعَ فِي قَصْرِهِ مِنْ نَشْلِ الْخَوَارِجِيِّينَ وَ مِنْ
الْيَسَّيْسِينَ وَ الرُّهْبَانِ ثَلَاثِمِائَةَ رَجُلٍ وَ مِنْ ذَوِي الْأَخْطَارِ سَبْعِمِائَةَ رَجُلٍ وَ جَمَعَ مِنْ أَهْرَاءِ
الْأَجْنَادِ وَ قُرَوَاهِ التَّسَاكِيرِ وَ ثِقْبَاءِ الْجُيُوشِ وَ مَلُوكِ الْقَصَائِرِ أَرْبَعَةَ آلَافٍ. وَ ابْتَزَرَ مِنْ بَنِي
مُلْكِهِ عَزْشاً مَسْوَغاً^(۲) مِنْ أَصْنَافِ الْخَوَارِجِ إِلَى صُلْبِي الْفَضِيرِ فَرَلَقَهُ ثَوْبِي أَرْبَعِينَ مِيزْقَةً
فَلَمَّا صَوَدَ ابْنُ أَخِيهِ وَ أَخَذَتْ بِهِ الصُّلْبَانُ^(۳) وَ قَامَتْ الْأَسَافَةُ عَكْفًا وَ نُشِرَتْ أَشْفَارُ

را از جیب خود در آورده و آن را می بوسید و به گونه ها و چستان و بدن خود
می نهاد و من از روی تعجب به او گفتم: آیا نامه کسی را می بوسی که او را
نمی شناسی؟ گفت: ای درمانده ای کسی که به مقام اولاد انبیاء معرفت کمی
داری! به سخن من گوش فرادار و دل به من بسپار که من ملیکه دختر یسوعا
فرزند قیصر روم هستم و مادرم از فرزندان خواریون یعنی شعمون وصی مسیح
است و برای تو داستان مشکفی نقل می کنم. جدّم قیصر روم می خواست مرا در
سنّ سیزده سالگی به عقد برادرزاده اش در آورد و در کاخش محفلی از افراد زبر
تشکیل داد: از اولاد خواریون و کشیشان و رهبانان سیصد تن، از رجال و
بزرگان هفتصد تن، از امیران لشکری و کشوری و امیران عشائر چهار هزار تن و
تخت زیبایی که با انواع جواهر آراسته شده بود در پیشانی صحن کاخش و بر
بالای چهل سگوار قرار داد و چون برادرزاده اش بر بالای آن رفت و صلیبها
آفرشته شد و کشیشها به دعا ایستادند و انجیلها را گشودند، ناگهان صلیبها به

۱- بی بعض النسخ «یرشعاه».

۲- بی بعض النسخ «و یرز هر من ملکه عرشاً مصنوعاً». و التیود: الیهت المقدم امام البیروت. و بی بعض

۳- بی بعض النسخ «تسلطت الصلبان».

النسخ «مصنوعاً مکان «مروغاً».

الْإِجْهَالِ تَسَأَلْتِ مِنَ الْأَعَالِي فَلَجِئْتُ بِالْأَرْضِ، وَ تَقَوَّضَتِ الْأَعْبِيدَةُ^(۱) فَأَنهَارَتْ إِلَى
النِّيرِ، وَ خَرَّ الصَّاعِدُ مِنَ الْعَوْنِ مَغْشِيًا عَلَيْهِ، فَتَغَيَّرَتْ أَلْوَانُ الْأَسَاقِفَةِ، وَ لَزَقَتْ
قُرَابِصُهُمْ، فَقَالَ كَبِيرُهُمْ جَدِّي: أَيُّهَا الْمَلِكُ أَهْتُنَا مِنْ مَخْلَافَةِ هَذِهِ التَّحْشُوسِ الدَّالَّةِ عَلَى
زَوَالِ هَذَا الدِّينِ الْمَسِيحِيِّ وَ الْمَذْهَبِ الْمَلِكَايَ، فَتَطَبَّرْ خَدْيَ مِنْ ذَلِكَ تَطَبُّرًا قَنِيدًا، وَ
قَالَ لِلْأَسَاقِفَةِ: أَقِيمُوا هَذِهِ الْأَعْبِيدَةَ، وَ ارْزُقُوا الْعُسْلِيَانَ، وَ اخْضَرُّوا أَخَا هَذَا الْمُذِيرِ
الْعَائِرِ^(۲) الْمَكْرُوسِ جَدِّمَ لِأَرْزُوحٍ مِنْهُ هَذِهِ الصَّبِيَّةُ فَيَذْلَعُ نَحْوَهُ عَنْكُمْ بِسُجُودِهِ، لَكُنَّا
فَعَلْنَا ذَلِكَ حَدَثَ عَلَى الثَّانِي مَا حَدَثَ عَلَى الْأَوَّلِ، وَ تَفَرَّقَ النَّاسُ وَ قَامَ جَدِّي فَيَضَرُّ
مُعْتَمِنًا وَ دَخَلَ قَعْمَرَهُ وَ أَرْجَحِبَ السُّتُورَ.

فَأَرَيْتُ فِي بِلَاقِ اللَّيْلَةِ كَانَ الْمَسِيحُ وَ السُّنُورُ وَ عِدَّةٌ مِنَ الْخَوَارِجِينَ قَدْ اجْتَمَعُوا فِي
قَعْمَرِ جَدِّي وَ تَنَصَّبُوا قَبْلَهُ مِنْبَرًا يُسَارِي السَّمَاءَ عُلُوًّا وَ ارْتِفَاعًا فِي الْمَوْضِعِ الَّذِي كَانَ جَدِّي
نُصِبَ فِيهِ عَرْشُهُ، فَدَخَلَ عَلَيْهِمْ مُحَمَّدٌ ^{صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آتَى} وَ جَدِّي مِنْ بَيْتِهِ فَيَقُومُ إِلَيْهِ الْمَسِيحُ

زمین سرنگون شد و ستونها فرو ریخت و به سمت میهمانان جاری گردید و آنکه بر
بالای تخت رفته بود بهوش برآمد و افتاد و بزرگ از روی کشتیان پرید و
پشتشان لرزید و بزرگ آنها به جدم گفت: ما را از ملاقات این نحسها که دلالت
بر زوال دین مسیحی و مذهب ملکای کن! و جدم از این حادثه حال بد
زد و به کشتیها گفت: این ستونها را برپا سازید و صلیبها را پرافرازید و برادر
این بخت برگشته بدرخت را بیاورید تا این دختر را به ازدواج او درآورم و
نخواست او را به سعادت آن دیگری دفع سازم و چون دوباره مجلس جشن برپا
کردند همان پیشامد اول برای دومی نیز تکرار شد و مردم پراکنده شدند و جدم
قیصر اندوهناک گردید و به داخل کاخ خود درآمد و پرده ها افکند.

من در آن شب در خواب دادم که مسیح و شمعون و جمعی از خواریون در
کاخ جدم گرد آمدند و در همان موضعی که جدم تخت را قرار داده بود متبری
نصب کردند که از بلندی سر به آسمان می کشید و محمد ^{صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آتَى} به همراه جوانان و

۱- حتی بعض السبح «تفرقت الاعرقة» فی «نفسها» «نفرست».

۲- فی بعض النسخ «العائیر» و فی النسخ «تلا» عن «لجبة النسخ» «العائیر».

فَيَعْتَبُهُ قُبُولُ: با روح الله إني جئتكم خاطباً من ربيكم فَمَعُونَنَاتِهِ عَلَيْهِ هَذَا. وَأَوْعَايَتِهِ إِلَى أَبِي مُحَمَّدٍ صَاحِبِ هَذَا الْكِتَابِ، فَتَنَظَّرَ الْمَسِيحُ إِلَى فَمَعُونَنَاتِهِ فَقَالَ لَهُ: قَدْ أَنَاكَ الشَّرَفُ فَمَصِلُ رَجَلِكِ بِرَجْمِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: لَمْ أَفْعَلْتُ. فَضَعِدَ ذَلِكَ الْمُبْرَ وَ خَطَبَ مُحَمَّدٌ ﷺ وَ رَوَّجَنِي مِنَ ابْنِهِ وَ شَهِدَ الْمَسِيحُ ﷺ وَ شَهِدَ بَنُو مُحَمَّدٍ ﷺ وَ الْحَوَارِيُّونَ، فَلَمَّا اسْتَبَقَطْتُ مِنْ نَوْمِي أَشْفَقْتُ أَنْ أَفُصَّ هَذِهِ الرُّؤْيَا عَلَى أَبِي وَ جَدِّي فَخَافَةَ الْقَتْلَ، فَكُنْتُ أَشْرُهَا فِي نَفْسِي وَ لَا أَبْدِيهَا لِمَنْ، وَ طَرِبْتُ صَدْرِي بِخَبْرِي أَبِي مُحَمَّدٍ عَنِّي اِمْتَنَعْتُ مِنَ الطَّعَامِ وَ الشَّرَابِ، وَ ضَعُفَتْ نَفْسِي وَ ذُقْتُ شَخْصِي وَ مَرَضْتُ مَرَضاً شَدِيداً، فَمَا بَقِيَ مِنْ مَدَائِنِ الرُّومِ طَبِيبٌ إِلَّا أَخْضَرَهُ حَدِّي وَ سَأَلَهُ عَنْ دَوَائِي فَلَمَّا بَرَّحَ بِهِ الْهَالِسُ قَالَ: يَا ثَوْرُ عَيْنِي قَوْلُ نَحْطُرُ بِهَالِكِ شَهْوَةٍ فَارَزَّوْهُ بِهَا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا؟ فَقُلْتُ: يَا جَدِّي أَرَى أَبْوَابَ الْفَرَجِ عَلَيَّ مُتَقَلِّقَةً فَلَوْ كَشَفْتَ الْغِذَاءَ عَنِّي فِي سَجْنِكَ مِنْ أَسَارِي الْمُسْلِمِينَ وَ

شماری از فرزندان او آمدند و با او معاينه کرد، آنگاه محمد ﷺ به او گفت: ای روح الله من آمده‌ام تا از وصی تو شمعون دخترش ملیکا را برای این بصرم خواستگار کنم و با همیست خود اشاره به ابو محمد صاحب این نامه کرد. مسیح به شمعون نگریست و گفت: سرافت نزد تو آمده است با رسول خدا ﷺ حو بشاودی کن. گفت: چنین کردم، آنگاه محمد بر فراز منبر رفت و خطبه خواند و مرا به پرسش تزویج کرد و مسیح ﷺ و فرزندان محمد ﷺ و حواریون همه گواه بودند و چون از خواب بیدار شدم ترسیدم اگر این رؤیا را برای پدر و جدم بازگو کنم مرا بکشند، و آن را در دلم نهان ساخته و برای آنها بازگو نکردم و سببه ام از عقی ابو محمد لبریز شد تا به ظایفی که دست از خوردن و نوشیدن گشیدم و ضعیف و لاغر شدم و سخت بیمار گردیدم و در شهرهای روم طیبی فناند که جدم او را بر بالین من نیاورد و درمان مرا از وی نخواهد و چون ناامید شد به من گفت: ای نور چشم! آیا آرزویی در این دنیا داری تا آن را بر آورده کنم؟ گفتم: ای پدر بزرگ! همه درها به رویم بسته شده است، اگر شکنجه و زنجیر را از اسیران مسلمانانی که در زندان هستند بر می داشتی و آنها را آزاد می کردی امیدوار بودم که مسیح و مادرش سفا و عافیت

لَكَ كُنْتُ عَنْهُمْ الْأَعْلَالُ وَ تَصَدَّقْتُ عَلَيْهِمْ وَ مَشَيْتُمْ بِالْخَلَامِ لَرَجَوْتُ أَنْ يَهَيَّ الْمَسِيحُ وَ
 أَنَّهُ لِي عَاقِبَةٌ وَ سَعَاءٌ. فَلَمَّا فَعَلَ ذَلِكَ جَدِّي فَجَلَدْتُ فِي إِظْهَارِ الصَّحَّةِ فِي بَدَنِي وَ تَنَاوَلْتُ
 بِسِرّاً مِنَ الطَّعَامِ فَسَرَّ بِذَلِكَ جَدِّي وَ أَقْبَلَ عَلَى إِحْرَامِ الْأَسَارَى وَ إِغْرَارِهِمْ. فَزَيْتُ أَيْضاً
 بَعْدَ لَوْنِ لَيَالِي كَأَنَّ سَيِّدَةَ النِّسَاءِ قَدْ رَأَتْني وَ مَعَهَا مَرْثَمٌ بَشْتُ عِشْرَانَ وَ أَلْفٌ وَ صِيفَةٌ مِنْ
 وَصَائِبِ الْجِنَانِ فَتَقُولُ لِي مَرْثَمُ: هَذِهِ سَيِّدَةُ النِّسَاءِ أُمُّ زَوْجِكَ أَبِي مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ. فَأَتَعَلَّقُ بِهَا
 وَ أَهْكِي وَ أَشْكُو إِلَيْهَا مِشْتَاعَ أَبِي مُحَمَّدٍ مِنْ دِيَارِي. فَلَقَاتْ لِي سَيِّدَةُ النِّسَاءِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِنَّ ابْنِي
 أَبَاهُمُ لَا يُزِدُكَ وَ أَنتِ مُشْرِكَةٌ بِاللَّهِ وَ عَلَى مَذْهَبِ النَّصَارَى وَ هَذَا أَحْنَى مَرْثَمُ نَجْرَةٍ إِلَى
 اللَّهِ تَعَالَى مِنْ دِينِكَ فَإِنْ مِلْتِ إِلَى رِضَا اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ رِضَا الْمَسِيحِ وَ مَرْثَمُ عَلَيْكَ وَ دِيَارُ
 أَبِي مُحَمَّدٍ بِإِثَالِهِ فَتَقُولِي: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ. فَلَمَّا تَكَلَّمْتُ
 بِهَذِهِ الْكَلِمَةِ صَغُنِي سَيِّدَةُ النِّسَاءِ إِلَى صَدْرِهَا فَطَعِنَتْ لِي تَمْسِي. وَ قَالَتْ: الْآنَ تَوَلَّعِي
 دِيَارَ أَبِي مُحَمَّدٍ بِإِثَالِهِ فَإِنِّي سَيِّدَةُ الْإِثَالِ. فَكَلَّمْتُهَا وَ أَنَا أَقُولُ: وَ اشْرُقَا إِلَى لِقَاءِ أَبِي مُحَمَّدٍ.
 فَلَمَّا كَانَتِ اللَّيْلَةُ الْقَائِلَةَ جَاءَتْنِي أَبُو مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي مَتَامِي تَرَابُتُهُ كَأَنِّي أَقُولُ لَهُ: جَعَلْتَنِي بِأَ

یه من اوزاقی کنند، و چون پدر بزرگم چنین کرد اظهار صحت و عاقبت نمودم و
 اندکی غذا خوردم پدر بزرگم بسیار خرسند شد و به عزت و احترام اسیران
 پرداخت و نیز پس از چهار شب دیگر سیده النساء را در خواب دیدم که به
 همراهی مریم و هزار خدمتکار بهشتی از من دیدار کردند و مریم به من گفت: این
 سیده النساء مادر شوهرت ابو محمد است، من به او در آویختم و گریستم و گلابه
 کردم که ابو محمد به دیدارم نمی آید. سیده النساء فرمود: تا تو مشرک و به دین
 نصاری باشی فرزندم ابو محمد به دیدار تو نمی آید و این خواهرم مریم است که از
 دین تو به خداوند تبری می جوید و اگر تمایل به رضای خدای تعالی و رضای
 مسیح و مریم داری و دوست داری که ابو محمد تو را دیدار کند پس بگو: أَشْهَدُ أَنْ
 لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ وَ چون این کلمات را گفتم: سیده النساء
 مرا در آغوش گرفت و مرا خوشحال نمود و فرمود: اکنون در انتظار دیدار
 ابو محمد باش که او را نزد تو روانه می سازم. سپس از خواب بیدار شدم و
 می گفتم: وا شوقاء به دیدار ابو محمد! و چون فردا شب فرارسید، ابو محمد

حَبِيبِي بَعْدَ أَنْ سَمَعْتُ قُلُوبِي بِجَوَامِعِ حَبْلِكَ؟ قَالَ: مَا كَانَ تَأْخِيرِي عَنْكَ إِلَّا لِشِرْكِكَ وَإِذْ قَدْ أَتَيْتَنِي فَإِنِّي زَائِرُكَ فِي كُلِّ كَلْبَةٍ إِلَى أَنْ يَجْمَعَ اللَّهُ فُتْلَانَا فِي الْعِيَانِ، لَمَّا قَطَعَ عَنِّي زِيَارَتُكَ بَعْدَ ذَلِكَ إِلَى هَذِهِ الْغَايَةِ.

قَالَ بَشَرٌ: فَقُلْتُ لَهَا: وَكَتَبْتَ وَكَتَبَ فِي الْأَشْهُارِ؟^(۱) فَقَالَتْ: أَخْبَرَنِي أَبُو مُحَمَّدٍ لَيْلَةً مِنَ اللَّيَالِي أَنَّ جَدِّكَ سَبَّحَ جُوسًا إِلَى بَنَاتِ الْمُسْلِمِينَ يَوْمَ كَذَا، ثُمَّ بَشَّعَهُمْ فَقَالَتْ يَا لَلْعَابِ يَوْمَ فَتَنَكُمُ فِي زِيَةِ الْحَدَمِ مَعَ عِدْوٍ مِنَ الْوَصَائِلِ مِنْ طَرَفِي كَذَا، فَتَنَلْتُ فَوَقَعَتْ عَلَيْنَا طَلَائِقُ الْمُسْلِمِينَ عَنِّي كَانَ مِنْ أَمْرِي مَا زَانَيْتَ وَمَا سَاخَذْتَ، وَمَا سَغَرَ أَخَذَ [بِ] بَابِي ابْنَةُ قَبْلِكَ الرُّومِ إِلَى هَذِهِ الْغَايَةِ بِوَالِدِ، وَذَلِكَ بِأَخْلَاعِي إِثَّاكَ عَلَيْهِ، وَلَقَدْ سَأَلَنِي الشَّيْخُ الْأَذْيَ وَقَعْتُ إِلَيْهِ فِي سَهْمِ الْغَنِيْمَةِ عَنْ أَمَمِي فَأَلْكَوْنَهُ وَفَلْتُ: نَرْجِسُ، فَقَالَ: انْتُمْ الْخَوَارِ.

فَقُلْتُ: أَلْعَجَبُ إِنَّكَ رُومِيَّةٌ وَلِسَانُكَ عَرَبِيٌّ؟ قَالَتْ: بَلَّغَ مِنْ دُلُوعِ جَدِّي وَخَبِيرِهِ إِيَّايَ

در خواب به دیدارم آمد و گویا به او گفتم ای حبیب من! بعد از آنکه همه دل مرا به عشق خود میلا کردی، در حق من چقدر خودی! او فرمود: تأخیر من برای ترک نبود حال که اسلام آوردی هر شب به دیدار من می آیم تا آنکه خداوند وصال عباتی را مبسر گرداند و از آن زمان تا کنون هرگز دیدار او از من قطع نشده است. پسر گوید: بدو گفتم: چگونه در میان اسیران درآمدی و او گفت: یک شب ابو محمد به من گفت: پدر بزرگت در فلان روز لشکری به جنگ مسلمانان می فرستد و خود هم به دنبال آنها می رود و بر نوست که در لباس خدمتگزاران در آیی و بطور ناشناس از فلان راه بروی و من نیز چنان کردم و طلایه داران سپاه اسلام بر سر ما آمدند و کارم بدانجا رسید که مشاهده کردی و هیچ کس جز تو نمی داند که من دختر پادشاه روم که خود به اطلاع تو رسانیدم و آن مردی که من در سهم غنیمت او افتادم نامم را پرسید و من آن را پنهان داشتم و گفتم: نامم نرجس است و او گفت: این نام کنیزان است.

گفتم: شگفتا تو رومی هستی اما به زبان عربی سخن می گویی! گفت:

عَلَى تَعْلَمُ الْأَدَابِ أَنْ أَوْعِزَ إِلَى امْرَأَةٍ نَزَّاجًا لَهُ فِي الْأَحْيَالِ إِيَّاهُ، فَكَانَتْ تَلْبَسُنِي صَبَاحًا وَمَسَاءً وَتَقْبُذُنِي الْغَرْبَةَ حَتَّى اسْتَمَرَّ عَلَيْهَا لِسَانِي وَاسْتَقَامَ.

قَالَ بَشَرٌ: فَلَمَّا انْكَفَأَتْ بِنَا إِلَى سُورٍ مِنْ زَأْنِي دَخَلْتُ عَلَى عَوَلَاتِنَا أَبِي الْحَسَنِ الْمُتَشَكَّرِيِّ عليه السلام فَقَالَ لَهَا: كَتَبْتُ أَرَاكَ أُمُّ عِزِّ الْإِسْلَامِ وَذُلِّ الضَّرْعَانِيَّةِ، وَشَرَفَ أَهْلِ بَيْتِ مُحَمَّدٍ عليه السلام؟ قَالَتْ: كَتَبْتُ أَصْبَحْتُ لَكَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ مَا أَتَيْتُ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي؟ قَالَ: فَلَا يُرِيدُ ^(۱) أَنْ يُخْرِجَكَ فَأَنَا أَحَبُّ إِلَيْكَ، فَخَرَّعَ الْأَنْبَازَ دُزْخَمَ؟ أَمْ يُشْرِي لَكَ فِيهَا شَرَفُ الْأَنْبِيَاءِ؟ قَالَتْ: بَلَى الْبُشْرَى ^(۲)، قَالَ عليه السلام: فَأَبْشِرِي بِوَلَدِ بَيْتِكَ انْزِلْنَا شَرَفًا وَغَرَبًا وَيُغْلَى الْأَرْضُ قِسْطًا وَهَذَا كَمَا ثَبُتَتْ طُلُوعًا وَجَوْرًا، قَالَتْ: بَلَى؟ قَالَ عليه السلام: بَلَى حَلِيقَتَكَ رَسُولُ اللَّهِ عليه السلام لَمْ يَنْزِلْ كَذَا مِنْ شَهْرِ كَذَا مِنْ سَنَةٍ كَذَا بِالرُّومِيَّةِ، قَالَتْ: مِنْ الْمَسِيحِ وَذُصِّبَ؟ قَالَ: لَيْسَ ذُو جَنَابِ الْمَسِيحِ وَوَصِيَّةٌ؟ قَالَتْ: مِمَّنْ ابْنُكَ أَبِي مُحَمَّدٍ؟ قَالَ: لَهْلُ تَغْرِيبِهِ؟ قَالَتْ: وَهَلْ خَلُوتُ لَهْلَةً مِنْ زِيَارَتِهِ إِثْنًا مِنْذُ اللَّيْلَةِ الَّتِي أَسْلَمْتُ فِيهَا

یدربزرگم در آموختن ادبیات به من حرجش بود و زن مزحی را بر من گماشت و هر صبح و شامی به نزد من می آمد و به من عربی آموخت تا آنکه زبانم بر آن عادت کرد. بشر گوید: چون او را به «شر من رأی» رسانیدم و بر مولایمان امام هادی عليه السلام وارد شدم، بدو فرمود: چگونه خداوند عزت اسلام و ذلت نصرانیت و شرافت اهل بیت محمد صلی الله علیه و آله را به تو غایباند؟ گفت: ای فرزند رسول خدا! چیزی را که شما بهتر می دانید چگونه بیان کنم؟ فرمود: من می خواهم تو را اکرام کنم، کدام را بیشتر دوست می داری، ده هزار درهم؟ یا بشارتی که در آن شرافت ابدی است؟ گفت: بشارت را، فرمود: بشارت باد تو را به فرزندی که شرف و غرَب عالم را مالک شود و زمین را بر از عدل و داد نماید همچنان که پر از ظلم و جور شده باشد! گفت: از چه کسی؟ فرمود: از کسی که رسول خدا صلی الله علیه و آله در فلان شب از فلان ماه از فلان سال رومی نو را برای او خواستگاری کرد، گفت: از مسیح و جانشین او؟ فرمود: پس مسیح و وصی او تو را به چه کسی فروج کردند؟ گفت: به پسر شما ابو محمد! فرمود: آیا او را می شناسی؟ گفت: از آن شب.

علی بن ابی طالب و امیر.

فَقَالَ أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ: يَا كَافُورُ ادْعُ لِي أَخِي حَكِيمَةَ، فَلَمَّا دَخَلَتْ عَلَيْهِ قَالَ عَلِيُّ لَهَا: هَاهُنَا فَاهْتَنِّئِي طَوِيلًا وَ سَرِّثِي بِهَا كَثِيرًا، لَقَدْ لَمَّا مَوْلَانَا: يَا بَشْتُ رَسُولِ اللَّهِ أَخْرَجِيهَا إِلَى مَنْزِلِكَ وَ عَلَّمِيهَا الْفَرَائِضَ وَ الشُّعْنَ فَإِنَّهَا زَوْجَةُ أَبِي مُحَمَّدٍ وَ أُمُّ الْقَائِمِ عَلَيْهِ السَّلَامُ.

﴿ باب ۴۲ ﴾

• (ما رُوِيَ فِي مِيلَادِ الْقَائِمِ صَاحِبِ الزُّمَانِ حُجَّةِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ)

• (عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَلِيٍّ)

• (ابْنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ)

۱ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ الزُّلَيْدِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الْعَطَّارُ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو غَنْبَرٍ اللَّهِ الْحُسَيْنِيُّ بْنُ رِزْقٍ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ الْقَاسِمِ بْنِ - حَمْرَةَ بْنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: حَدَّثَنِي حَكِيمَةُ بَشْتُ مُحَمَّدٍ بْنِ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ، فَالْتَمَسَتْ إِلَيَّ أَبُو مُحَمَّدٍ الْحُسَيْنِيُّ بْنُ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ: يَا عَشَّةُ اجْعَلِي لِفُطْرَانِكِ الْكَلْبَةَ جَعَدْنَا فَإِنَّهَا لَقَدْ لَقِيتُكَ الْغَضَبِ مِنْ شُعْبَانَ فَإِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى سَيُظَهِّرُ

که به دست مادرش سیده النساء اسلام آورد ام شی نیست که او را نبینم.

امام هادی علیهما السلام فرمود: ای کافور! حواهرم حکیمه را فراخوان، و چون حکیمه آمد، فرمود: هشدار که اوست، حکیمه او را زمانی طولانی در آغوش کشید و به دیدار او سرور شد، بعد از آن مولای ما فرمود: ای دختر رسول خدا او را به منزل خود ببر و فرائض و سنن را به وی بیاموز که او زوجه ابو محمد و مادر قائم علیهما السلام است.

باب ۴۲

روایات میلاد قائم علیهما السلام

۱ - حکیمه دختر امام جواد علیهما السلام گوید: امام حسن عسکری علیهما السلام مرا به نزد

خود فراخواند و فرمود: ای عشه! امشب افطار نزد ما باش که شب نیمة شعبان

فِي هَذِهِ اللَّيْلَةِ الْمُحِبَّةِ زُحُو حُجَّتُهُ فِي أَرْضِيهِ، فَاتَتْ: فَقُلْتُ لَهُ: وَمَنْ أُمُّهُ؟ قَالَ لِي: نَرْجِسُ، قُلْتُ لَهُ: جَعَلَنِي اللَّهُ بِدَالِكِ مَا بِهَا أَنْزَلَ، فَقَالَ: هُوَ مَا أَقُولُ لَكَ، فَاتَتْ: فَجِئْتُ، فَلَمَّا سَلَّمْتُ وَجَلَسْتُ جَاءَتْ تَنْزِعُ حُلِّيَّ وَفَاتَتْ لِي: يَا سَيِّدَتِي (أَوْ سَيِّدَةُ أَهْلِي) كَيْفَ أَتَسَبَّبُ؟ فَقُلْتُ: بَلِ أَتَبَّ سَيِّدَتِي وَ سَيِّدَةُ أَهْلِي، قَالَتْ: فَاتَكَلَّمْتُ قَوْلِي وَ قَالَتْ: مَا هَذَا يَا عَمَّةُ؟ قَالَتْ: فَقُلْتُ لَهَا: يَا بَنِيَّةُ إِنَّ اللَّهَ نَعَالِي سَهَبٍ لَكَ فِي لَيْلِيكَ هَذِهِ عَلَامًا سَيِّدٍ آفِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ، قَالَتْ: فَحُجِلْتُ وَ اسْتَحَبْتُ.

فَلَمَّا أَنْ قَرَعْتُ مِنْ صَلَاةِ الْبُيُوتِ الْآخِرَةِ أَنْظَرْتُ وَ أَخَذْتُ مَضْجَعِي فَرَفَعْتُ، فَلَمَّا أَنْ كَانَ فِي جُوفِ اللَّيْلِ قُنْتُ إِلَى الصَّلَاةِ لَقَرَعْتُ مِنْ صَلَاتِي وَ هِيَ نَائِبَةٌ لَيْسَ بِهَا حَادِثٌ ثُمَّ جَلَسْتُ مُتَعَبَّةً، ثُمَّ اضْطَجَعْتُ ثُمَّ التَّهَنُّتُ لِرِغَّةٍ وَ هِيَ رَاقِدَةٌ، ثُمَّ فَاتَتْ فَصَلَّتْ وَ نَامَتْ. قَالَتْ حَكِيمَةُ: وَ غَرَجْتُ أَنْفَعُ الْقَبْرِ فَإِذَا أَنَا بِالْمَجْرِي الْأَوَّلِي كَذَّبِ السَّرْحَانِ وَ هِيَ

است و خدای تعالی امشب حاجت خود را که حاجت او در روی زمین است ظاهر سازد. گوید: گفتم: مادر او کیست؟ فرمود: نرجس، گفتم: فدای شما شوم اثری در او نیست، فرمود: همین است که به تو می گویم، گوید آمدم و چون سلام کردم و نشستم نرجس آمد کفش مرا بردارد و گفت: ای بانوی من و بانوی خاندانم حالاننان چطور است؟ گفتم: نو بانوی من و بانوی خاندان من هستی، گوید: از کلام من ناخرسند شد و گفت: ای عمه جان! این چه فرمایشی است؟ گوید: بدو گفتم: ای دختر جان! خدای تعالی امشب به نو فرزندی عطا فرماید که در دنیا و آخرت آقااست، گوید: نرجس خجالت کشید و استحبا نمود.

و چون از غار عشا فارغ شدم اضطرار کردم و در بستر خود قرار گرفته و خوابیدم و در دل شب برای ادای غار برخاستم و آن راه جای آوردم در حالی که نرجس خوابیده بود و رُخدادی برای وی نبود، سپس برای تعقیبات تشسم و پس از آن نیز دراز کشیدم و هراسان بیدار شدم و او همچنان خواب بود سپس برخاست و غار گزارد و خوابید.

حکیمه گوید: بیرون آمدم و در جستجوی فجر به آسمان نگریدم و دیدم فجر اوّل دمیده است و او در خواب است و شک بر دلم عارض گردید ناگاه

نَابِيَةً قَدْ خَلَقَنِي السُّكُوكُ. فَصَاحَ بِي أَبُو مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ مِنَ الْجَنَابِ فَقَالَ: لَا تَفْعَلِي بِأَعْتَهُ
 نَهَاكِ الْأَمْرَ قَدْ قَرُبَ، قَالَتْ: فَجَلَسْتُ وَ قَرَأْتُ الْكِتَابَ السَّجْدَةَ وَ بَسَ، فَنَبِيَتْ لَنَا تَحْدِيثُكَ إِذْ
 التَّبَهُّتُ لِرِغَّةٍ فَوَيْتَبْتُ إِلَيْهَا فَقُلْتُ: اِسْمُ اللَّهِ عَلَيْكَ، ثُمَّ قُلْتُ لَهَا: أَتَحْسِنِينَ قِيَّتًا؟ قَالَتْ: نَعَمْ
 بِأَعْتَهُ، فَقُلْتُ لَهَا: اجْمَعِي نَفْسَكَ وَ اجْمَعِي قَلْبَكَ نَهْزَ مَا نُلْتُ لَكَ، قَالَتْ: فَأَخَذَنِي فَتَرَةً وَ
 أَخَذَتْهَا فَتَرَةً فَاتَّبَعْتُ بِحَيْسٍ سَيْدِي فَكَشَفْتُ الثَّرْبَ عَنْهُ فَإِذَا أَنَا بِهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ سَاجِدًا يَتَلَوُّ
 الْأَرْضَ بِسَاجِدِهِ فَضَمَمْتُهُ إِلَيَّ فَإِذَا أَنَا بِهِ نَظِيفٌ مُسْتَلَقٌ، فَصَاحَ بِي أَبُو مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ:
 عَلَّمَنِي إِلَيَّ يَا عَتَهُ لَجِئْتُ بِهِ إِلَيْهِ فَوَضَعَ يَدَيْهِ تَحْتِ أَلْيَتَيْهِ وَ طَهَّرَهُ وَ وَضَعَ قَدَمَيْهِ عَلَى
 صَدْرِهِ ثُمَّ أَذَى لِسَانَهُ فِي فِيهِ وَ أَمَرَ يَدَهُ عَلَى عَيْنَيْهِ وَ تَتَبِعَهُ وَ مَفَاصِلِهِ، ثُمَّ قَالَ: تَكَلَّمُ يَا بَنِيَّ،
 فَقَالَ:

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ،
 ثُمَّ صَلَّى عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَ عَلَى الْأَئِمَّةِ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِلَى أَنْ وَقَفَ عَلَى أَبِيهِ، ثُمَّ أَهْجَمَ.

ابو محمد علی از محل خود فریاد زد ای عتمة! شتاب مکن! که اینجا کار نزدیک
 شده است. گوید: نشستم و به قرائت سوره الفاتحه سجده و سوره بقره پرداختم و در
 این اثنا او هراسان بیدار شد و من به نزد او پردم و بدو گفتم: اسم الله بر تو باد آیا
 چیزی را احساس می کنی؟ گفت: ای عتة! آری، گفتم: خودت را جمع کن و
 دلت را استواردار که همان است که با تو گفتم حکیمه گوید: مرا و نرجس را
 ضعیفی فرا گرفت و به آواز سرورم به خود آمدم و جماعه را از روی او برداشتم و
 ناگهان سرور خود را دیدم که در حال سجده است و مواضع سجودش بر زمین
 است او را در آغوش گرفتم دادم پاک و نظیف است. ابو محمد علی فریاد برآورد
 که ای عتة! فرزندانم را به نزد من آور! او را نزد وی پردم و او دو کف دستش را
 گشود و فرزند را در میان آن قرار داد و دو پای او را بر سینه خود نهاد سپس
 زبانش را در هان او گذاشت و دستانش را بر چنان و گوش و مفاصل وی کشید،
 سپس فرمود: ای فرزندانم! سخن گوی، گفت:

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، سپس
 درود بر امیرالمؤمنین و ائمه فرستاد تا آنکه بر پدرش رسید و زبان در کشید.

ثُمَّ قَالَ أَبُو مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ: يَا عَمَّةُ اذْهَبِي بِهِ إِلَى أُمِّهِ فَسَلِّمْ عَلَيْهِمَا وَاتَّبِعِي بِهِ، فَوَضَعْتُ بِهِ
 فَسَلِّمْ عَلَيْهِمَا وَرَدَدْتُهُ فَوَضَعْتُهُ فِي أَجْطَلِسٍ ثُمَّ قَالَ: يَا عَمَّةُ إِذَا كَانَ يَوْمَ السَّابِعِ فَأَتِينَا،
 قَالَتْ حَكِيمَةً: فَلَمَّا أَصْبَحْتُ جِئْتُ بِالسَّلَامِ عَلَى أَبِي مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَكَشَفْتُ الشَّعْرَ بِمِخْلَافَةٍ
 سَبْدِي عَلَيْهِ فَلَمْ أَرَهُ، فَقُلْتُ: جِئْتُكَ إِذَاكَ مَا فَعَلَ سَبْدِي؟ فَقَالَ: يَا عَمَّةُ اسْتَوْعِنَا
 الَّذِي اسْتَوْعَنَهُ أُمُّ مُوسَى مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ

قَالَتْ حَكِيمَةً: فَلَمَّا كَانَ فِي النَّوْمِ السَّابِعِ جِئْتُ فَسَلِّمْتُ وَجَلَسْتُ فَقَالَ: هَلُمِّي إِلَيَّ
 ابْنِي، فَجِئْتُ بِسَبْدِي عَلَيْهِ السَّلَامُ وَهُوَ فِي الْحَزَنَةِ لَلْقَدَلِ بِهِ كَنَفَلَتِيهِ الْأَوَّلَى، ثُمَّ أَذَلَّ لِسَانَهُ فِي فِيهِ
 كَأَنَّهُ يُغْذِيهِ لَبَنًا أَوْ عَسَلًا، ثُمَّ قَالَ: تَكَلَّمِي بَابِي، فَقَالَ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَتَعَالَى
 بِالضَّلَاةِ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَ عَلَى الْأَنْبِيَاءِ الطَّاهِرِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ
 أَتَمَعِينَ حَقًّا وَتَفَّ عَلَى أَبِيهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ، ثُمَّ نَافَذَهُ الْآيَةَ: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَرُئِدَ أَنْ
 تَمُرَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتَضَعُّوا فِي الْأَرْضِ وَ يُجْعَلُ لَهُمْ نُفْسٌ وَ يُجْعَلُ لَهُمُ الْوَارِثِينَ * وَ تَكُنَّ لَهُمْ فِي-

سپس ابو محمد عليه السلام فرمود: ای عمت! او را به نزد مادرش ببر تا بر او سلام کند
 آنگاه به نزد من آور، پس او را نزد من و بر مادر سلام کرد و او را باز گردانیده و در
 مجلس نهادم سپس فرمود: ای عمت! چون روز هفتم فرا رسید نزد ما بیا. حکیمه
 گوید: چون صبح شد آمدم تا بر ابو محمد عليه السلام کنم و پرده را کنار زدم تا از
 سرورم تنفّذی کنم و او را ندیدم، گفتم: فدای شما شوم، سرورم چه می کند؟
 فرمود: ای عمت! او را به آن کسی سپردم که مادر موسی موسی را به وی سپرد.

حکیمه گوید: چون روز هفتم فرا رسید آمدم و سلام کردم و نشستم فرمود:
 فرزندم را به نزد من آور و من سرورم را آوردم و او در خسره ای بود و با او
 همان کرد که اوّل بار کرده بود، سپس زبانش را در دهان او گذاشت و گویا شیر و
 عسل به وی می داد، سپس فرمود: ای فرزندم! سخن گوی! او گفت: أَشْهَدُ أَنْ
 لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ دُرُودُ بَرِّ مُحَمَّدٍ وَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَ النَّبِيِّ الطَّاهِرِينَ فَارْتَدَّ وَ تَأَنَّنَ بَرِّ
 پدرش رسید، سپس این آیه را تلاوت فرمود: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَ ما اراده
 می کنیم که بر مستضعفان زمین منت نهاده و آنان را ائمه و وارثین قرار دهیم و آنان

الأرض و تُرِي فرعون و هامان و جئو ذمها ينهم ما كانوا يحذرون» (۱).

قال موسى: فمنا أنت عتبة الخادم عن هذه، فقال: صدقت حكيمته.

۲ - حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ أَخُوذَيْنِ إِدْرِيسَ - رحمته الله - قَالَ: حَدَّثَنَا أَبِي، قَالَ: حَدَّثَنَا

مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْكُوفِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ

الطَّهْرِيُّ قَالَ: فَصَدْتُ حَكِيمَةً بَيْنَ مُحَمَّدٍ عليه السلام وَبَعْدَ مُضِيِّ أَبِي مُحَمَّدٍ عليه السلام أَشْأَلُمَا عَنِ

الْحِجَّةِ وَ مَا قَدْ اخْتَلَفَ فِيهِ النَّاسُ مِنَ الْخَبَرَةِ الَّتِي هُمْ فِيهَا، فَقَالَتْ لِي: اجْلِسْ فَجَلَسْتُ،

ثُمَّ قَالَتْ: يَا مُحَمَّدُ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى لَا يَجْعَلِي الْأَرْضَ مِنْ حُجْبَةٍ نَاطِقَةٍ أَوْ صَامِتَةٍ، وَلَمْ

يَجْعَلْهَا فِي أَحَدَيْنِ بَعْدَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ عليهما السلام تَفْضِيلًا لِلْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ وَ تَنْزِيهَا لَهَا أَنْ

يَكُونَ فِي الْأَرْضِ عَدْلُهَا إِلَّا أَنْ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى خَصَّ وَلَدَ الْحُسَيْنِ بِالْفَضْلِ عَلَى وَلَدِ

الْحَسَنِ عليه السلام كَمَا خَصَّ وَلَدَ هَارُونَ عَلَى وَلَدِ مُوسَى عليه السلام، وَإِنْ كَانَ مُوسَى حُجَّةً عَلَى

هَارُونَ، وَ الْفَضْلُ لِوَلَدِهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَ لَا يَكُونُ لِلْأُمَّةِ مِنْ خَبَرَةٍ يُزَانُ فِيهَا الْمُبْطِلُونَ وَ

را متمکن در زمین ساخته و به فرعون و هامان و لشکریان آنها آنچه که از آن

برحذر بودند بنمایانیم.

موسی بن محمد راوی این روایت گوید از عتبه خادم از این قضیه پرسش

کردم، گفت: حکیمه راست گفته است.

۲ - مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ گوید: پس از درگذشت ابو محمد عليه السلام به نزد حکیمه دختر

امام جواد عليه السلام رفتم تا در موضوع حجّت و اختلاف مردم و حیرت آنها درباره

او پرسش کنم. گفت: بنشین، و من ننشستم، سپس گفت: ای محمد! خدای تعالی

زمین را از حجّتی ناطق و یا صامت خالی نمی گذارد و آن را پس از حسن و

حسین علیهما السلام در دو برادر نهاده است و این شرافت را مخصوص حسن و حسین

ساخته برای آنها عدیل و نظیری در روی زمین قرار نداده است جز اینکه خدای

تعالی فرزندان حسین را بر فرزندان حسن عليه السلام برتری داده، همچنان که

فرزندان هارون را بر فرزندان موسی به فضل نبوت برتری داد، گرچه موسی

حجّت بر هارون بود. ولی فضل نبوت تا روز قیامت در اولاد هارون است و به

يَخْلُصُ فِيهَا الْمُحْسِنُونَ. كَيْفَا يَكُونُ لِلْخَلْقِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ، وَإِنَّ الْغَيْبَةَ لَا هَيْدَ وَافِئَةً بَعْدَ مُضِيِّ أَبِي مُحَمَّدٍ الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ.

فَقُلْتُ: يَا مَوْلَانِي هَلْ كَانَ لِلْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَلَدٌ؟ فَتَبَسَّمتُ ثُمَّ قَالَتْ: إِذَا لَمْ يَكُنْ لِلْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ غَيْبٌ قَبْلَ الْحُجَّةِ مِنْ تَعْدِهِ زَكَرْتُ أَحْبَبْتُكَ أَنَّهُ لَا إِمَامَةَ إِلَّا عَوْنِي تَعْدَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ. فَقُلْتُ: يَا سَيِّدِي خَدِّبْنِي بِوَلَادَةِ مَوْلَانِي وَ غَيْبَتِهِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ. فَأَلَّتْ: نَعَمْ كَانَتْ لِي جَارِيَةٌ يُقَالُ لَهَا: نَرْجِسُ قَرَارِي فِي أَيْمَنِ أَخِي فَأَقْبَلَ بِحَقِّهِ الظَّنَّ بِهَا. فَقُلْتُ لَهُ: يَا سَيِّدِي قُلْ لَكَ حُوثُنَهَا فَأَرْسِلْهَا إِلَيْكَ؟ فَقَالَ [لِي]: لَا يَا عَشَّةً وَلَكِنِّي أَتَعَجَّبُ مِنْهَا. فَقُلْتُ: وَ مَا أَتَعَجَّبُكَ [بِهَا]؟ فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: سَتَخْرُجُ بِهَا وَلَدٌ كَرِيمٌ عَلَى اللَّهِ غَرَزَ رَحْلُ الَّذِي بَعَثَ اللَّهُ بِهِ الْأَرْضَ عَذْلًا وَ فِطْطًا كَمَا مِلْتُ جُورًا وَ ظُلْمًا. فَنُلْتُ: فَأَرْسِلْهَا إِلَيْكَ يَا سَيِّدِي؟ فَقَالَ: اسْتَأْذِنِي فِي ذَلِكَ أَبِي عَلَيْهِ السَّلَامُ. قَالَتْ: فَلَسْتُ بِأَبِي وَأَنْتِ مَنْزِلُ أَبِي الْحَسَنِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ فَسَلَّمْتُ

ناچار بابسی امت یک سرگردانی و امتحانی داشته باشند تا مبعطلان از مخلصان جدا شوند و از برای مردم پر خداوند حجتی نباشد و اکنون پس از وفات امام حسن عسکری علیه السلام دوره غیبت را فرموده است.

گفتم: ای بانوی من! آیا از برای امام حسن علیه السلام فرزندی بود؟ تسمی کرد و گفت: اگر امام حسن علیه السلام فرزندی نداشت پس امام پس از وی کیست؟ با آنکه تو را گفتم که امامت پس از حسن و حسین علیهما السلام در دو برادر نباشد. گفتم: ای بانوی من! ولادت و غیبت مولایم علیه السلام را برایم بازگو. گفت: آری، کنیزی داشتم که بدو نرجس می گفتند، برادرزاده ام به دهدارم آمد و به او نیک نظر کرد، بدو گفتم: ای آقای من! دوستش داری او را به نزدت بفرستم؟ فرمود: نه همه جان! اما از او در شگفتم! گفتم: شگفتی شما از چیست؟ فرمود: به زودی فرزندی از وی پدید آید که نزد خدای تعالی گرامی است و خداوند به واسطه او زمین را از عدل و داد آکنده سازد، همچنان که پر از ظلم و جور شده باشد. گفتم: ای آقای من! آیا او را به نزد شما بفرستم؟ فرمود: از پدرم در این باره کسب اجازه کن. گوید: جامه پوشیدم و به منزل امام هادی علیه السلام در آمدم، سلام کردم و نشستم و او خود

وَجَلَسْتُ فَبَدَأَنِي ﷺ وَقَالَ: يَا حَكِيمَةُ ابْعَثِي نَرْجِسَ إِلَى ابْنِي أَبِي مُحَمَّدٍ، فَأَلَتْ: قُلْتُ: يَا سَيِّدِي عَلَى هَذَا أَفْعِدُكَ عَلَى أَنْ أَشْنَأُ ذَلِكَ فِي ذَلِكَ، فَقَالَ لِي: يَا مَبَارَكَةُ إِنَّ اللَّهَ يُبَارِكُ وَ تَعَالَى أَحَبُّ أَنْ يُشْرِكَكَ فِي الْأَخْبَرِ وَ يَحْتَقِلَ لَكَ فِي الْحَبِيرِ نَصِيبًا، فَأَلَتْ حَكِيمَةُ: قُلْتُ: أَلَيْسَ أَنْ وَجَعْتُ إِنْ مَنَزَلِي وَ زَيْتُهَا وَ وَهَبْتُهَا لِأَبِي مُحَمَّدٍ ﷺ وَ جَعَلْتُ بَيْنَهُ وَ بَيْنَهَا فِي مَنَزَلِي فَأَقَامَ عِنْدِي أَيْامًا، ثُمَّ مَضَى إِلَى وَالِدِهِ ﷺ وَ وَجَعْتُهَا بِهَا مَتَّعًا.

فَأَلَتْ حَكِيمَةُ: قُلْتُ: أَبُو الْحَسَنِ ﷺ وَ جَلَسَ أَبُو مُحَمَّدٍ ﷺ مَكَانَ وَالِدِهِ وَ كُنْتُ أَزُودُهُ كَمَا كُنْتُ أَزُودُ وَالِدَهُ فَجَاءَنِي نَرْجِسُ بِوَمَا تَخْلَعُ خُفِّي. فَقَالَتْ: يَا مَوْلَانِي نَاوِلْنِي خُفِّي، قُلْتُ: بَلْ أَنْتَ سَيِّدِي وَ مَوْلَانِي وَ أَنَا لَا أَذْفَعُ إِلَيْكَ خُفِّي لِتُخْلَعِيهِ وَ لَا لِتُعْلِمَنِي بَلْ أَنَا أَغْدِمُكَ عَلَى بَصَرِي. لَسَمِعَ أَبُو مُحَمَّدٍ ﷺ ذَلِكَ فَقَالَ: خَرَاكَ اللَّهُ يَا عَمَّةُ خَبْرًا، فَبَقِلْتُ عِنْدَهُ إِلَى زَيْتٍ غُرُوبِ الشَّمْسِ نَصَبْتُ بِالْمَغَارَةِ وَ كُنْتُ: نَاوِلْنِي ثِيَابِي

أُغَارِ سَخَنَ فَرَمُود وَ گفتم: ای حکیمه! نرجس را نزد فرزندم ابی محمد بفرست، گوید: گفتم: ای آفای من! بدین منظور خدمت شما رسبدم که در این باره کسب اجازه کنم. فرمود: ای مبارکه! خدیجه! دوست دارد که تو را در پاداش این کار شریک کند و بهره‌ای از خیر برای تو قرار دهد، حکیمه گوید: بی درنگ به منزل برگشتم و نرجس را آراستم و در اختیار ابو محمد قرار دادم و پیوسته آنها را در منزل خود برقرار کردم و چند روزی نزد من بود سپس به نزد پدرش رفت و او را نیز همراهش روانه کردم.

حکیمه گوید: امام هادی ﷺ در گذشت و ابو محمد بر جای پدر نشست و من همچنان که به دیدار پدرش می رفتم به دیدار او نیز می رفتم. یک روز نرجس آمد تا کفش مرا برگیرد و گفت: ای بانوی من کفش خود را به من ده! گفتم: بلکه تو سرور و بانوی منی. به خدا سوگند که کفش خود را به تو نمی دهم تا آن را برگیری و اجازه نمی دهم که مرا خدمت کنی، بلکه من به روی چشم تو را خدمت می کنم. ابو محمد ﷺ این سخن را شنید و گفت: ای عمه! خدا به تو جزای خبر دهاد و تا هنگام غروب آفتاب نزد امام نشستم و به آن جاره بانگ می زدم که لباسم را بیاور تا بازگردم! امام می فرمود: خبر، ای عمه جان! امشب را نزد ما

بِأَصْرَف. فَقَالَ عَلِيٌّ: لَا يَا عَشْنَا بِنْتِي الْمُبَلَّةَ عِنْدَنَا فَإِنَّهُ سَيُولَدُ الْمُبَلَّةُ الْمَوْلُودُ الْكَرِيمُ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ الَّذِي يُحْيِي اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا، فَقُلْتُ: بَيْنَ بَا سَيَدِي وَ كَسْتُ أَرَى بِنَجَسٍ شَيْئًا مِنْ أَقْرِ الْحَبْلِ؟ فَقَالَ: مِنْ نَجَسٍ لَا مِنْ غَيْرِهَا، قَالَتْ: فَوَيْتَيْتُ إِلَيْهَا فَتَلَبَّيْتُهَا ظَهْرًا لِيَطْلُبَ فَلَمْ أَزِبْهَا أَتَرَ خَبْلًا، فَقُلْتُ: إِلَيْهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَأَخْبَرْتُهُ بِمَا فَعَلْتُ فَتَبَسَّمْ ثُمَّ قَالَ لِي: إِذَا كَانَ وَقْتُ الْفَجْرِ يَطْهَرُ لَكَ الْحَبْلُ لِأَنَّهُ مِثْلُهَا مِثْلُ أُمِّ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ لَمْ يَطْهَرْ بِهَا الْحَبْلُ وَ لَمْ يَغْلَمْ بِهَا أَحَدٌ إِلَى وَقْتٍ وَلَا ذَنْبًا، لِأَنَّهُ فِرْعَوْنُ كَانَ يَسْقُطُ الْبَطْنُ الْحَبَالَى فِي طَلَبِ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ، وَ هَذَا نَظِيرُ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ.

قَالَتْ حَكِيمَةُ: فَقُلْتُ إِلَيْهَا فَأَخْبَرْتُهَا بِمَا قَالَ وَ سَأَلْتُهَا عَنْ حَالِهَا فَقَالَتْ: يَا مَوْلَايَ مَا أَرَى فِي شَيْئٍ مِنْ هَذَا، قَالَتْ حَكِيمَةُ: فَلَمْ أَزَلْ أَزُقْ لُرُقَّتِهَا إِلَى وَقْتِ طُلُوعِ الْفَجْرِ وَ هِيَ نَائِمَةٌ بَيْنَ يَدَيَّ لَا تَقْلِبُ خَبْرًا إِلَى جَنْبٍ خَلْفِي إِذَا كَانَ آخِرُ اللَّيْلِ وَ قَدْ طُلُوعِ الْفَجْرِ وَ تَبَّتْ قِرْعَةُ فَضَعْتُهَا إِلَى صَدْرِي وَ تَبَسَّيْتُ عَلَيْهَا مَبْحُوحًا لِي أَنِّي أَبُوعَمْرٍو عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ قَالَ: أَقْرِ عَيْنَا «إِنَّا

باش که امشب آن مولودی که نزد خدای تعالی گرامی است و خداوند به واسطه او زمین را پس از مردنش زنده می کند متولد می شود، گفتم: ای سرورم! از چه کسی متولد می شود و من در نرجس آثار بارداری نمی بینم. فرمود: از همان نرجس نه از دیگری. حکیمه گوید: به نزد او رفتم و پشت و شکم او را و ارسی کردم و آثار بارداری در او ندیدم، به نزد امام برگشتم و کار خود را بدو گزارش کردم، تبسمی فرمود و گفت: در هنگام فجر آثار بارداری بابت نمودار خواهد گردید، زیرا مثل او مثل مادر موسی علیه السلام است که آثار بارداری در او ظاهر نگردید و کسی تا وقت ولادش از آن آگاه نشد، زیرا فرعون در جستجوی موسی، شکم زنان باردار را می شکافت و این نیز نظیر موسی علیه السلام است.

حکیمه گوید: به نزد نرجس برگشتم و گفتار امام را بدو گفتم و از حالش پرسش کردم، گفت: ای بانوی من! در خود چیزی از آن نمی بینم. حکیمه گوید: تا طلوع فجر مراقب او بودم و او پیش روی من خوابیده بود و از این بهلو به آن بهلو نمی رفت تا چون آخر شب و هنگام طلوع فجر فرا رسید هراسان از جا جست و او را در آغوش گرفتم و بدو «اسم الله» می خواندم، ابوعمرد علیه السلام بانگ

أَرْزَانِي فِي ثِيَابِ الْقُدْرَةِ فَأَقْبَلْتُ أَقْرَبَ عَلَيْهَا وَقُلْتُ لَهَا: مَا حَالُكِ؟ قَالَتْ: ظَهَرَ الْأَمْرُ الَّذِي أَخْبَرَك بِهِ مَوْلَايَ. فَأَقْبَلْتُ أَقْرَبَ عَلَيْهَا كَمَا أَمَرْتَنِي. فَأُجَابَنِي الْحَنِينُ مِنْ بَطْنِهَا بِتَرْدٍ مِثْلَ مَا أَقْرَبَ وَسَلَّمْ عَلَيَّ.

قَالَتْ حَكِيمَةُ: فَرَعَضْتُ بِمَا سَمِعْتُ. فَصَاحَ بِي أَبُو مُحَمَّدٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ): لَا تَعْجَبِي مِنْ أَمْرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَنْطَلِقُ بِالْحِكْمَةِ بَصَارًا. وَنَحْنُ لَنَا حُجَّةٌ فِي أَرْضِهِ كِبَارًا فَلَكُمْ بِشَيْئِ الْكَلَامِ حَتَّى غِيِبَتْ عَنِّي نَوْجِسُ فَلَمْ أَزْهَأْ كَأَنَّهُ ضَرَبَتْ بَيْتِي وَبَيْتَهَا جِجَابٌ فَقَدَرْتُ نَحْوَ أَبِي مُحَمَّدٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَأَنَا صَارِخَةٌ. فَقَالَ لِي: ارْجِعِي بِأَشْئِ فَاثْنَيْ سَنَةٍ فِي مَكَانِهَا.

قَالَتْ: فَرَجَعْتُ فَلَمْ أَلِثُ أَنْ كُنْتُ الْبَطَاءُ الَّذِي كَانَ بَيْتِي وَبَيْتَهَا وَإِذَا أَنَا بِهَا وَعَلَيْهَا مِنْ أَثَرِ الثُّوبِ مَا عَشَى بَصُرِي وَإِذَا أَنَا بِالصُّبْحِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) سَاجِدًا يُوجِّهُ^(۱) جَانِبًا عَلَى رُكْبَتَيْهِ. رَابِعًا سِتَابَتِهِ. وَهُوَ يَقُولُ: «أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَإِنَّ

بر آورد و فرمود: سورة إنا أنزلنا بر او بر خوان! و من بدان آغاز کردم و گفتم: حالت چون است؟ گفتم: امری که مولا من خبر داد در من نمایان شده است و من همچنان که فرموده بود بر او می خواندم و چنین در شکم به من پاسخ داد و مانند من قرائت کرد و بر من سلام نمود.

حکیمه گوید: من از آنچه شنیدم هراسان شدم و ابو محمد (علیه السلام) بانگ بر آورد: از امر خدای تعالی در شکم من. خدای تعالی ما را در خردی به سخن در آورد و در بزرگی حجت خود در زمین قرار دهد و هنوز سخن او تمام نشده بود که نرجس از دیدگانش پنهان شد و او را ندیدم گویا پرده ای بین من و او افتاده بود و فریادکنان به نزد ابو محمد (علیه السلام) دویدم. فرمود: ای عمت! برگرد. او را در مکان خود خواهی یافت.

گوید: باز گشتم و طولی نکشید که پرده ای که بین ما بود برداشته شد و دیدم نوری نرجس را فرا گرفته است که توان دیدن آنرا ندارم و آن کودک (علیه السلام) را دیدم که روی به سجده نهاده است و دو زانو بر زمین نهاده است و دو انگشت سبابه خود را بلند کرده و می گوید: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَإِنَّ جَدِّي مُحَمَّدًا

جَدِّي مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَ أَنَا أَيْ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ، ثُمَّ عَدَّ إِمَامًا إِمَامًا إِلَى أَنْ بَلَغَ إِلَى تَلْسِيمِهِ .
 ثُمَّ قَالَ : « اللَّهُمَّ اجْعَلْ مَا وَعَدْتَنِي وَ أَتَيْتَنِي لِأُمِّهِ وَ بَيْتِهَا وَ طَائِفِي ، وَ امْلَأْ الْأَرْضَ بِهَا
 عَدْلًا وَ قِسْطًا » .

فَصَاحَ بِأَبِي مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ : يَا عَشَّةُ ثَنَائِيهِ وَ هَانِيهِ ، فَتَنَازَلْتُمْ وَ أَتَيْتُمْ بِهِ كُحُوهُ ،
 فَلَمَّا تَمَلَّكَتُمْ بَيْتَ بَيْتِي أَبِيهِ وَ هُوَ عَلَى يَدَيِّ سَلَّمَ عَلَى أَبِيهِ فَتَنَازَلْتُمْ الْحَسَنُ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَمِينِي (وَ الْعَلِيُّ
 تُرْوِفُ عَلَى رَأْسِهِ) وَ نَازَلْتُ لِسَانَهُ فَضَرَبَتْ مِنْهُ ، ثُمَّ قَالَ : امْضِي بِهِ إِلَى أُمِّهِ فَارْضِعْهُ
 وَرُدُّهُ إِلَيَّ ، فَالَتْ : فَتَنَازَلْتُمْ أُمُّهُ فَأَرْصَفْتُهُ ، فَزَدْتُهُ إِلَى أَبِي مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ الْعَلِيُّ تُرْوِفُ
 عَلَى رَأْسِهِ فَصَاحَ بِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ فَقَالَ لَهُ : اجْلِسْ وَ احْفَظْهُ وَرُدُّهُ إِلَيْنَا فِي كُلِّ أَرْبَعِينَ يَوْمًا ،
 فَتَنَازَلْتُ الْعَلِيَّ وَ طَائِفَةً مِنْ جَوِّ السَّمَاءِ وَ أَنْفَعُ سَائِرِ الْعُلَمَاءِ ، فَسَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ :
 « أَسْتَوْدِعُكَ اللَّهُ الَّذِي أَوْعَدَنِي أُمُّ مُوسَى مُوسَى » فَبَكَتْ تَرَجِسُ فَقَالَ لَهَا : اسْكُتِي فَإِنَّ
 الرِّضَاعَ مَحْرُومٌ عَلَيْهِ إِلَّا مِنْ ثَدْيِي وَ سَخَاوَاتِيكَ كَمَا رَدَّ مُوسَى إِلَى أُمِّهِ وَ ذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ

رَسُولُ اللَّهِ وَ أَنَا أَيْ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ . سپس امامان را بکبابک بر شمرده تا به خودش
 رسید ، سپس فرمود : بگذار این بچه به من و عده فرمودی به جای آرد ، و کار مرا به
 انجام رسان و کامم را اسوار ساز و زمین را به واسطه من پر از عدل و داد گردان .
 ابو محمد علیه السلام بانگ برآورد و فرمود : ای عمت ، او را بیاور و به من برسان ، او
 را بر گرفتم و به جانب او بردم ، و چون او در میان دو دست من بود و مقابل او
 قرار گرفتم بر پدر خود سلام کرد و امام حسن علیه السلام او را از من گرفت و زبان
 خود در دهان او گذاشت و او از آن نوشید ، سپس فرمود : او را به نزد مادرش ببر
 تا بدو شیر دهد ، آنگاه به نزد من باز گردان . و او را به مادرش رسانیدم و بدو
 شیر داد بعد از آن او را به ابو محمد علیه السلام باز گردانیدم در حالی که پرندگان بر بالای
 سرش در طیران بودند ، به یکی از آنها بانگ برآورد و گفت : او را بگیر و
 نگاهدار و هر چهل روز بکبار به نزد ما بازگردان و آن پرندۀ او را برگرفت و به
 آسمان برد و پرندگان دیگر نیز به دنبال او بودند ، شنیدم که ابو محمد علیه السلام می گفت :
 تو را به خدایی سپردم که مادر مومنی موسی را سپرد ، آنگاه نرگس گریست و
 امام بدو فرمود : خاموش باش که بر او شیر خوردن جز از سینه تو حرام است و

عَزَّوَجَلَّ، «فَرَدَدْنَاهُ إِلَى أُمِّهِ كَمَا تَأْوِي تَعْرِثُهَا وَلَا تَحْزَنُ»^(۱). فَالْتَّ حَكِيمَةً، فَقُلْتُ: وَمَا هَذَا الطَّبَرُ؟ قَالَ: هَذَا رُوحُ الْقُدُّوسِ الْمُوَكَّلُ بِالْأَنْبِيَاءِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يُوَفِّقُهُمْ وَيُسَدِّدُهُمْ وَيُرْشِدُهُمْ بِالْعِلْمِ^(۲). فَالْتَّ حَكِيمَةً، فَلَمَّا كَانَ بَعْدَ أَرْبَعِينَ يَوْمًا رَدَّ الْعِلَامُ وَ وَجَّهَهُ إِلَيَّ ابْنُ أَخِي عَلَيْهِ السَّلَامُ فَدَعَانِي، فَدَخَلْتُ عَلَيْهِ فَإِذَا أَنَا بِالنَّبِيِّ مُتَحَرِّزًا يَتَنَبَّأُ نَبِيًّا بَدِيهًا، فَقُلْتُ: يَا سَيِّدِي هَذَا أَيْنَ سَتَيْتَنِي؟ فَتَبَسَّمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ، ثُمَّ قَالَ: إِنَّ أَوْلَادَ الْأَنْبِيَاءِ وَالْأَوْصِيَاءِ إِذَا كَانُوا أَهْلَةً يَتَسَوَّوْنَ بِخِلَافِ مَا يَتَسَوَّى غَيْرُهُمْ. وَإِنَّ النَّبِيَّ بِنَا إِذَا كَانَ أُنَى عَلَيْهِ شَهْرٌ كَانَ كَمَنْ أُنَى عَلَيْهِ سَنَةٌ، وَإِنَّ النَّبِيَّ بِنَا لَيَسْتَكْمِلُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ وَيَتَزَكَّى الْقُرْآنَ وَيَتَعَبَّدُ زَيْنَةَ عَزَّوَجَلَّ، [وَأَيُّهَا] يَحْتَدِ الرِّضَاعُ تُطْعِمُهُ الْمَلَائِكَةُ وَتَنْزِلُ عَلَيْهِ صَبَاحًا وَمَسَاءً.

فَالْتَّ حَكِيمَةً، فَلَمَّ لَزُلْ أَرَى ذَلِكَ النَّبِيَّ فِي كُلِّ أَرْبَعِينَ يَوْمًا إِلَى أَنْ رَأَيْتُهُ رَجُلًا قَبِيلَ مُصَيِّ أَبِي مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِأَيَّامِ قِلَابِلٍ قَلَمَ أَعْرَفُهُ، فَقُلْتُ لِابْنِ أَخِي عَلَيْهِ السَّلَامُ: مَنْ هَذَا الَّذِي

به زودی نزد تو باز گردد همچنان که موی به مادرش بازگردانیده شد و این قول خدای تعالی است که «فَرَدَدْنَاهُ إِلَى أُمِّهِ كَمَا تَأْوِي تَعْرِثُهَا وَلَا تَحْزَنُ». حکیمه گوید: گفتم: این برنده چه بود؟ قرمودی که روح القدس است که بر ائمه علیهم السلام گمارده شده است. آنان را موفق و مسدد می دارد و به آنها علم می آموزد.

حکیمه گوید: پس از چهل روز آن کودک برگردانیده شد و برادرزاده ام به دنبال من کس فرستاد و مرا قراخواند و بر او وارد شدم و به ناگاه دیدم که همان کودک است که مقابل او راه می رود. گفتم: ای آقای من! آیا این کودک دو ساله نیست؟ نیستمی قرمود و گفتم: اولاد انبیاء و اوصیاء اگر امام باشند به خلاف دیگران تسو و تما کنند و کودک یک ماهه ما به مانند کودک یک ساله باشد و کودک ما در رحم مادرش سخن گیرد و قرآن تلاوت کند و خدای تعالی را بپرسد و هنگام شهرخوارگی ملائکه او را فرمان برند و صبح و شام بر وی قنود آیند. حکیمه گوید: پیوسته آن کودک را چهل روز یکبار می دیدم تا آنکه چند روز پیش از درگذشت ابو محمد علیه السلام او را دیدم که مردی بود و او را نشناختم و به برادرزاده ام گفتم: این مردی که فرمان می دهی در مقابل او بنشینم کیست؟

تَأْمُرُنِي أَنْ أَجْلِسَ بَيْنَهُ يَدَيْهِ؟ فَقَالَ لِي: هَذَا ابْنُ نَرْحَسٍ وَهَذَا خَلِيفَتِي مِنْ بَعْدِي وَغَرٌّ قَلِيلٌ تَتَّقِدُونِي فَاسْتَعِي لَهُ وَاطْعِمِي.

قَالَتْ حَكِيمَةٌ: قَضَى أَبُو عُمَرَ عَلَيْهِ السَّلَامُ بَعْدَ ذَلِكَ بِأَهْلِهِمْ قَلِيلًا. وَافْتَرَقَ النَّاسُ كَمَا تَرَوْنَ وَوَالَهُ إِنِّي لَأَرَأَى صَبَاحًا وَمَسَاءً وَإِنَّهُ لَيَبْجُئُنِي غَيًّا تَسْأَلُونَ عَنْهُ فَأُخْبِرُكُمْ. وَوَالَهُ إِنِّي لَأُرِيدُ أَنْ أَسْأَلَهُ عَنِ الشَّيْءِ فَيَبْدَأَنِي بِهِ. وَإِنَّهُ لَيَعْرِدُ عَلَيَّ الْأَمْرُ فَيَخْرُجُ إِنِّي مِنْهُ جَوَابُهُ مِنْ سَاعَتِهِ مِنْ غَيْرِ مَسْأَلَتِي. وَقَدْ أَخْبَرَنِي الْبَارِعَةُ بِهَجْرَتِكَ إِلَيَّ وَأَمَرَتَنِي أَنْ أَخْبِرَكَ بِأَلْحَقِّي. قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ: قَوْلُهُ لَقَدْ أَخْبَرْتَنِي حِكْمَتَهُ بِأَشْيَاءَ لَمْ يُطْلِعْ عَلَيْهَا أَحَدٌ إِلَّا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ. فَقُلْتُ أَنْ ذَلِكَ صِدْقٌ وَعَدْلٌ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ. لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ قَدْ أَطْلَعَهُ عَلَى مَا لَمْ يُطْلِعْ عَلَيْهِ أَحَدٌ مِنْ خَلْقِهِ.

۳ - حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ قُسْرُوبٍ - رحمته الله - قَالَ: حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ عَامِرٍ: عَنْ مُغَلَّلِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْبَصْرِيِّ قَالَ: أَخْرَجَ عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ حَبِيبُ الرَّبْرِ:

فرمود: این پسر نرحس اسناد و این جانشین پس از من است و به زودی مرا از دست می دهد پس بدو گوشت کراپلر و فرماشتی ببر. حکیمه گوید: پس از چند روز ابوعمد رحمته الله درگذشت و مردم چنان که می بینی پراکنده شدند و به خدا سوگند که من هر صبح و شام او را می بینم و مرا از آنچه می پرسید آگاه می کند و من نیز شما را مطلع می کنم و به خدا سوگند که گاهی می خواهم از او پرسشی کنم و او نپرسیده پاسخ می دهد و گاهی امری بر من وارد می شود و همان ساعت پرسش نکرده از ناحیه او جوابش صادر می شود. شب گذشته مرا از آمدن تو با خبر ساخت و فرمود: تو را از حق خبردار سازم.

محمد بن عبدالله راوی حدیث گوید: به خدا سوگند حکیمه اموری را به من خبر داد که جز خدای تعالی کسی بر آن مطلع نیست و دانستم که آن صدق و عدل و از جانب خدای تعالی است. زیرا خدای تعالی او را به اموری آگاه کرده است که هیچ یک از خلائق را بر آنها آگاه نکرده است.

۳ - مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ بَصْرِيٌّ گويد: از ناحیه امام حسن عسکری رحمته الله هنگامی که زهری کشته شد این توقیع صادر گردید: این کفر کسی است که بر خدای تعالی

«هذا جزاء من افترى على الله تبارك و تعالیٰ في اوليائه. رُعم أَنَّهُ يَقْتُلُنِي وَ لَيْسَ لِي عَيْبٌ. فَكَيْفَ رَأَىٰ قُدْرَةَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ» وَ وُلِدَ لَهُ وَلَدٌ وَ سَمَاهُ «م ح م د» سَنَةَ سِتٍّ وَ خَمْسِينَ وَ مِائَتَيْنِ.

۴ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عِصَامٍ - رحمته الله - قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَقُوبٍ الْكَلْبِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: وُلِدَ الصَّاحِبُ عليه السلام لِشَعْبَانَ بْنِ شَعْبَانَ سَنَةَ ثَمِينَ وَ خَمْسِينَ وَ مِائَتَيْنِ.

۵ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ مَا جَلَوْنِيهِ: وَ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ بَحْمَى الْقَطَّارُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَحْمَى الْقَطَّارُ. قَالَ: حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ الْكَيْسَابُورِيُّ. عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَوْسَى بْنِ حَفْصٍ عليه السلام. عَنْ السَّيَّارِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي نَسِمْ وَ مَارِيَةُ هَانَا: إِنَّهُمَا سَمِعَا صَاحِبَ الزَّمَانِ عليه السلام مِنْ بَطْنِ أُمِّهِ جَانِبًا عَلَى وَكْتَيْنِهِ. رَافِعًا سَبَابَتَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ. ثُمَّ عَطَسَ فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَ صَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ. رَغَمَتِ الظُّلُمَةُ أَنْ حُدَّةَ اللَّهِ دَاجِمَةٌ لَوْ أَدْرَنَّا فِي الْكَلَامِ لَزَالَ الشُّكُّ.

فَالِ إِبْرَاهِيمَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رحمته الله نَسِمْ خَادِمٌ لِي مُحَمَّدٍ عليه السلام قَالَتْ: قَالَ لِي

و اولبانش افترآ بندقه گمان برده است که مرا می کشد و فرزندى برايم نخواهد بود. قدرت خدای تعالی را چگونه دیده و برای او در سال دویست و پنجاه و شصت فرزندى متولد شد و نامش را محمد نامید.

۴ - علی بن محمد گوید: صاحب الزمان عليه السلام در نیمه شعبان سال دویست و پنجاه و پنج متولد گردید.

۵ - نسیم و ماریه گویند: چون صاحب الزمان عليه السلام از رحم مادر به دنیا آمد دو زانو بر زمین نهاد و دو انگشت سبابه را به جانب آسمان بالا برد، آنگاه عطسه کرد و فرمود: الحمد لله رب العالمین و صلى الله على محمد و آلهم. شنیدم که پنداشته اند که حجت خدا از میان رفته است اگر برای ما اذن در کلام بود شک زایل می گردید.

نسیم خادم امام حسن عسکری عليه السلام گوید: یک شب پس از ولادت

صاحب الزمان علیه السلام و قد دخلت عليه بعد مولده عليه السلام فطعنت عضة فقال لي: يزحك الله، فالت نسيم؛ ففرحت بذلك، فقال لي عليه السلام: ألا أبشرك في العطاس؟ فقلت: بلى يا مولاي! فقال: هو أمان من الموت ثلاثة أمان.

۶ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ مَاجِلُونِيَّةٌ وَ مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى بْنِ الْمُتَوَكِّلِ وَ أَحَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ ابْنُ يَحْيَى الْعَطَّارِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ - قَالُوا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الْعَطَّارُ قَالَ: حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ رِجَاحِ الْبَصْرِيِّ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ التَّمِيمِيِّ قَالَ: قَالَ وَ لَدَ السَّيِّدِ عليه السلام قَالَ أَبُو مُحَمَّدٍ عليه السلام: اتَّبَعُوا إِلَى أَبِي عَمْرٍو فَبِيعَ إِلَيْهِ فَمَازَ إِلَيْهِ فَقَالَ لَهُ: اشْرَعْ عَشْرَةَ آلَافٍ رَطْلٍ خُبْزٍ وَ عَشْرَةَ آلَافٍ رَطْلٍ تَمِيمٍ وَ لَرَقَةٍ - أَحْسَبُهُ قَالَ: عَلَى نَبِي هَاشِمٍ - وَ عَنْ عَنَّةٍ يَكْنَاهُ وَ كَذَا شَاءَ.

۷ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ مَاجِلُونِيَّةٌ عليه السلام - قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الْعَطَّارُ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو عَلِيٍّ الْخَزِينِي عَنْ جَابِرَةَ كَيْفَ كَانَ أَهْدَاهَا لِأَبِي مُحَمَّدٍ عليه السلام فَلَمَّا أَغَارَ جَعْفَرُ الْكَذَّابُ عَلَى الدَّارِ جَاءَتْهُ قَارَةٌ مِنْ جَعْفَرٍ فَزَوَّجَ بِهَا. قَالَ أَبُو عَلِيٍّ: فَحَدَّثَنِي أَنَّهَا خَضَعَتْ وَلَدَةَ السَّيِّدِ عليه السلام - وَ لَهَا اسْمُ أُمِّ السَّيِّدِ صَبِيحَةَ - وَ أَنَّ أَبَا مُحَمَّدٍ عليه السلام حَدَّثَهَا بِمَا يَجْرِي عَلَى عِيَالِهِ، فَسَأَلَتْهُ أَنْ يَدْعُوَ أَنَّ عَزَّوَجَلَّ هَا أَنْ يَجْعَلَ فِيهَا قَبْلَهُ، فَمَاتَتْ فِي حَيَاةِ

صاحب الزمان علیه السلام بر او وارد شد و عطسه کردم، فرمود: برحمتک الله، نسیم گوید: من بدان شاد شدم، فرمود: آبا تو را درباره عطسه کردن بشارت دهم؟ گفتم: آری، فرمود: کسی که عطسه کند ناسه روز از مرگ در امان است.

۶ - ابو جعفر عمری گوید: چون سید علیه السلام متولد شد امام حسن عسکری علیه السلام فرمود: به دنبال ابو عمرو بفرستید و چون به دنبال او فرستادند و به نزد امام آمدند بدو فرمود: ده هزار رطل نان و ده هزار رطل گوشت خریداری کن، به گمانم فرمود آن را میان بنی هاشم تقسیم نما و چندان و چند گوسفند برای او عقبه کن.

۷ - ابو علی علیه السلام خزینرانی کنیزی داشت که او را به امام حسن عسکری علیه السلام اهدا کرد و چون جعفر کذاب خانه امام را غارت کرد وی از دست جعفر گریخت و با ابو علی ازدواج نمود. ابو علی می گوید که او گفته است در ولادت سید علیه السلام حاضر بود و مادر سید صبیح نام داشت و امام حسن عسکری علیه السلام صبیح را از آنچه بر

أبي محمد علیه السلام . وَ عَلَى قَبْرِهَا لَوْحٌ مَنكُوثٌ عَلَيْهِ هَذَا قَبْرُ أُمِّ مُحَمَّدٍ .

قال أبو علي: وَ سَمِعْتُ هَذِهِ الْجَارِيَةَ تَذْكُرُ أَنَّهَا وَلَدَتْ الشَّيْبَةَ علیها السلام وَ أَنَّهَا نَوَّرَتْ سَاطِعاً فَذَظَّهَرَتْ مِنْهُ وَ بَلَغَ أَقْنُ السَّمَاءِ . وَ أَنَّ طُيُوراً بَيضاءَ تَهَيَّطُ مِنَ السَّمَاءِ وَ تَمْسُحُ أَجْجَها عَلَى رَأْسِهِ وَ رَجْلَيْهِ وَ سَائِرِ جَسَدِهِ . ثُمَّ تَطْبُرُ . فَأَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ علیه السلام بِذَلِكَ فَصَحَّفَ . ثُمَّ قَالَ : بَيْنَكَ مَلَائِكَةٌ نَزَلَتْ لِتُبْرِكَ بِهَذَا الْمَوْلُودِ . وَ هِيَ أَنْصَارُهُ إِذَا خَرَجَ .

۸ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَرْسٍ بْنِ الْمُتَوَكِّلِ - علیه السلام - قَالَ : حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ الْجَنْدَرِيُّ قَالَ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْعُلَوِّيَّ . عَنْ أَبِي غَانِمٍ الْهَادِمِ قَالَ : وَلَدَ لِأَبِي مُحَمَّدٍ علیه السلام وَلَدٌ سَمَّاهُ مُحَمَّدًا . فَخَرَّصَهُ عَلَى أَصْحَابِهِ يَوْمَ الثَّالِثِ . وَ قَالَ : هَذَا صَاحِبُكُمْ مِنْ بَعْدِي . وَ خَلِيفَتِي عَلَيْهِ السَّلَامُ . وَ هُوَ الْغَانِمُ الَّذِي تَمُنُّدُ إِلَيْهِ الْأَغْنَاءُ بِالْإِنْتِظَارِ . فَإِذَا اسْتَنْزَلَتِ الْأَرْضُ حَوْرًا وَ ظُلُمًا خَرَجَ قَلْبُهَا فَيَسْطُو وَ عَدْلُهُ .

سر خاندانش می آید آگاه کرد و اولتر امام درخواست نمود که از خدای تعالی بخواهد تا مرگ وی را پیش از آن برساند و در حیات امام حسن عسکری علیه السلام درگذشت و بر سر قبر وی لوحی است که بر آن نوشته اند: این قبر مادر محمد است. ابوعلی گوید: از همین کبیر شنیدم که می گفت: چون سید علیه السلام متولد شده نور درخشان وی را دیده است که از او ظاهر گردیده و به افق آسمانها رسیده است و پرندگان سبیدی دیده که از آسمان فرود می آیند و پرهای خود را به سر و صورت و سایر اعضای وی می کشند و سپس پرواز می کنند، این مطلب را به امام حسن عسکری علیه السلام خبر دادیم. خندید و فرمود: آنها ملائکه ای هستند که برای تبرک جستن به این مولود فرود آمده اند و چون ظهور کند یاوران وی خواهند بود.

۸ - ابو غانم خادم گوید: برای امام حسن عسکری علیه السلام فرزندی به دنیا آمد که نام او را محمد نامید و وی را در سومین روز ولادتش به اصحاب خود عرضه کرد و فرمود: پس از من این صاحب دنیا و حانشین من بر شماست و او غانی است که مردم در انتظار وی بمانند و چون زمین پر از ظلم و ستم شود ظهور کند و آن را پر از عدل و داد نماید.

۹ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ الْقُرَجِ ^(۱) لَمُؤَدُّنَ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْكُتُوبِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هَارُونَ - وَجَلًّا مِنْ أَصْحَابِنَا - يَقُولُ: رَأَيْتُ صَاحِبَ الزَّمَانِ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَكَانَ مَوْلِدُهُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ سَنَةً بَسَّ وَخَمْسِينَ وَمِائَتَيْنِ.

۱۰ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى بْنِ الْمُتَوَكِّلِ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ الْحِمْصَرِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْكُوفِيُّ أَنَّ أَبَا مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ بَعَثَ إِلَى بَعْضِ مَنْ سَأَلَ لِي بِشَاءَ مَذْبُوحَةٍ، وَفَالَ: هَذِهِ مِنْ عَقِبَتِهِ ابْنِي مُحَمَّدٍ.

۱۱ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ مَاجِلُونُهُ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَحْمِي الْعَطَّارُ قَالَ: حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ النَّيْسَابُورِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ الشَّذِيرِ، عَنْ حمزة بن أبي الفتح قَالَ: جَاءَنِي يَوْمًا فَمَالَ لِي: الْبَسَارَةُ، وَلَدَ الْبَارِخَةُ فِي الدَّارِ عَوْلَةُ لِأَبِي مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَأَمْرٌ بِكَيْتَانِيهِ. قُلْتُ: وَمَا اسْمُهُ؟ قَالَ: سُمِّيَ مُحَمَّدٌ وَكُنِيَ بِأَبِي أَحْمَدٍ.

۱۲ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ إِسْحَاقَ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - قَالَ: حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ زَكْرِيَّا بِمَدِينَةِ الْمَنَاقِبِ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ خَلِيلَانَ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ خَدِّهِ، عَنْ غِيَاثِ بْنِ أُسَيْدٍ قَالَ: وَلَدَ الْحَلَفُ الْمُهْدِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، وَأُمُّهُ وَنَحَانَةُ.

۹ - محمد بن حسن کرخی گوید از ابوهارون - که مردی از اصحاب ما بود - شنیدم که می گفت: صاحب الزمان عَلَيْهِ السَّلَامُ را دیدم و ولادت او در جمعه ای از سال دویست و پنجاه و شش واقع گردید.

۱۰ - محمد بن ابراهیم کوفی گوید، امام حسن عسکری عَلَيْهِ السَّلَامُ برای یکی از کسانی که نامش را برابم ذکر کرد، گوسفند سر بریده ای فرستاد و فرمود: این از عقیقه فرزندم محمد است.

۱۱ - حسن بن منذر گوید، روزی حمزه بن ابی الفتح به نزد من آمد و گفت: مرده که دوش برای امام حسن عسکری عَلَيْهِ السَّلَامُ در سرا فرزند می متولد گردید و او فرمان داد که کودک را بنهان دارند. گفتم: نام او چیست؟ گفت: او را محمد نامیده اند و کنیه اش ابوجعفر است.

۱۲ - غیاث بن أسید گوید: مهدی خلیفه الله عَلَيْهِ السَّلَامُ در روز جمعه متولد گردید و

و یقال: لَهَا: نَوْجِس، و یقال: صَقِیل، و یقال: سَوَس، إِلَّا أَنَّهُ قَبْلَ: لِشَبِّهِ الْمُحَلِّ صَقِیل، وَكَانَ مَوْلِدُهُ عَلَیْهِ تَمَّانِ لَبَّالٍ خَلَوْنَ مِنْ شَعْبَانَ سَنَةِ بَسْ وَ حَسْبَنَ وَ مَاتَنِی. وَ وَكَلَهُ عُمَانُ بْنُ سَعْدٍ. فَلَمَّا مَاتَ عُمَانُ أَوْصَى إِلَى ابْنِهِ أَبِي حَفْصَةَ مُحَمَّدُ بْنُ عُمَانَ. وَ أَوْصَى أَبُو جَعْفَرٍ إِلَى أَبِي الْقَاسِمِ الْحُسَيْنِ بْنِ رُوحٍ. وَ أَوْصَى أَبُو الْقَاسِمِ إِلَى أَبِي الْحُسَيْنِ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ السَّمَرِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ -، قَالَ: فَلَمَّا خَضَعَتْ الشَّرِیَّةُ الْوَفَاءَ سَبَّلَ أَنْ یُوصَى، فَقَالَ: اللَّهُ أَمْرُهُ هُوَ بِالْفَقْدِ، قَالَتِیْنِ الثَّانِیَةُ هِيَ الَّتِی رَفَعَتْ بَعْدَ مُضِيِّ السَّمَرِيِّ - عَلَیْهِ السَّلَامُ -.

۱۳ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ إِسْحَاقَ الطَّائِفِيُّ - عَلَیْهِ السَّلَامُ - قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو غَدَلَةَ مُحَمَّدُ بْنُ حَلْبَلَانَ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي - عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، عَنْ غِيَاثِ بْنِ أَشْبَدٍ قَالَ: شَهِدْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عُمَانَ الْعَمَرِيَّ - قَدَسَ اللَّهُ رُوحَهُ - يَقُولُ: لَمَّا وُلِدَ الْخَلِيفَةُ الْمَهْدِيُّ - عَلَیْهِ السَّلَامُ - سَطَعَ نُورٌ مِنْ قُبُورِ زَائِسِهِ إِلَى عُمَانَ الشَّامِ، ثُمَّ شَقَّطَ لَوْجَهُ سَاجِدًا لِرَبِّهِ تَعَالَى ذِكْرُهُ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ وَ هُوَ يَقُولُ: «قَبْهَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَ الْمَلَأَتْهُ وَ أَوَّلُوا الْعِلْمَ قَائِمًا بِالْفِطْرِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْغَرِيزُ الْحَكِيمُ إِنَّ الذِّبْنَ جُنْدُ اللَّهِ»

مادرش ربمانه نام داشت و به او ترخسین و صقیل و سوس نیز می گفتند جز آنکه او را به واسطه حملش صقیل نامیده اند و مبلاد او هشت شب گذشته از ماه شعبان سال دویست و پنجاه و شش بود و وکیل او عثمان بن سعید بود و چون عثمان درگذشت به فرزندش ابو حفضر محمد بن عثمان وصیت کرد و ابو جعفر نیز به ابو القاسم حسین بن روح وصیت نمود و ابو القاسم به ابو الحسن علی بن محمد سمري وصیت کرد - رضی الله عنهم - گوید و چون وفات سمري فرا رسید از وی درخواست کردند که وصیت کند و او گفت: «هُوَ أَمْرُهُ هُوَ بِالْفَقْدِ غِیْبَتِ تَأْمَنَ هِمَانِ اسْتِ که پس از درگذشت سمري و افع می شود

۱۳ - غیاث بن اسبد گوید: محمد بن عثمان عمري - قدس الله روحه - را دیدار کردم و می گفت: چون مهدي خليفه الله منولد گردد نورى از بالای سرش به عنان آسمان ساطع گردید، سپس برای سجده پروردگارش به روی در افتاد، آنگاه سر خود را برداشت درحالی که می گفت: «قَبْهَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَ الْمَلَأَتْهُ وَ أَوَّلُوا الْعِلْمَ قَائِمًا بِالْفِطْرِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْغَرِيزُ الْحَكِيمُ إِنَّ الذِّبْنَ جُنْدُ اللَّهِ»

الإسلام»^(۱) قَالَ: وَكَانَ مَوْلَدُهُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ.

۱۴ - وَهَذَا الْإِسْنَادُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُثْمَانَ الْعُمَرِيِّ - قَدَّسَ اللَّهُ رُوحَهُ - أَنَّهُ قَالَ: وَوُلِدَ السُّنَّةُ عَلَيْهِ السَّلَامُ نَحْنُونًا، وَتَبِعَتْ حَكِيمَةً تَقُولُ: لَمْ يَزِ بِأَمَةِ دَمٌ فِي نَفْسِهَا، وَهَكَذَا سَبِيلُ الْمُهَابِ الْأَجْمَةِ عَلَيْهِ السَّلَامُ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّاحِمِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ وَاسٍ الْقَطَّافُ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ قُتَيْبَةَ النَّبَسَابُورِيُّ، عَنْ خُذَّافِ بْنِ شَلْبَانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ ابْنِ زَيْدٍ^(۲)، عَنْ أَبِي أَحْمَدَ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ الْأَزْدِيِّ «نَالَ: تَبِعَتْ أَبَا الْحَسَنِ مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - يَقُولُ - لَمَّا وُلِدَ الرَّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ - إِنْ ابْنِي هَذَا وُلِدَ نَحْنُونًا طَاهِرًا مَطْهُرًا، وَنَفْسٌ مِنْ الْأَجْمَةِ أَخَذَ يُولَدُ إِلَّا نَحْنُونًا طَاهِرًا مَطْهُرًا، وَلَكِنْ سَمِعْتُ الْخُرْسَنِيَّ عَلَيْهِ لِحَابَةِ السُّنَّةِ وَابْنِ الْحَنَفِيَّةِ».

۱۵ - حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَمْرُوتَ الْأَزْدِيُّ الْغَزَوِيُّ بِرَوِّهِ قَالَ: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ إِسْحَاقَ الثُّمِّيَّ قَالَ: لَمَّا وُلِدَ الْخَلَفُ الصَّالِحُ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَزَدَعَنَ مَوْلَانَا أَبِي مُحَمَّدٍ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِلَى جَدِّي أَحْمَدَ بْنِ إِسْحَاقَ كِتَابٌ، فَإِنَّ فِيهِ مَكْتُوبٌ بِحَقِّ يَوْمِ عَلَيْهِ السَّلَامُ الَّذِي كَانَ نَزَلَتْ بِهِ التَّوْقِيعَاتُ عَلَيْهِ، وَفِيهِ: «وُلِدْنَا

الإسلام. گوید میلاد او در روز جمعه واقع گردید.

۱۴ - محمد بن عثمان عمری - قدس الله روحه - گوید: سید عَلَيْهِ السَّلَامُ خننه شده به دنیا آمد و از حکیمه خانوم شنیدم که می گفت: خون در زایمان مادرش دیده نشد و مادران ائمه عَلَيْهِمُ السَّلَامُ همه چنین بودند و محمد بن زیاد از دی گوید: از امام کاظم عَلَيْهِ السَّلَامُ شنیدم که می فرمود: چون این فرزندم رضا متولد گردید خننه شده و پاک و پاکیزه بود و هر یک از ائمه خننه و پاک و پاکیزه متولد می شود اما برای مراعات سنت اسلام و پیروی از دین حنیف تیغ را بر آن می کشیم.

۱۵ - احمد بن حسن بن اسحاق قی گوید: چون خلف صالح عَلَيْهِ السَّلَامُ متولد گردید از مولایم امام حسن عسکری عَلَيْهِ السَّلَامُ به حدّث احمد بن اسحاق نامه ای رسید که در آن، امام با دستخط خود - که توقیعات با آن دستخط صادر می شد - آمده بود: برای ما فرزندی متولد شده است و باید نرد تو مستور و از مردم مکتوم بماند که ما

مَوْلُوهُ فَلْيَكُنْ عَلَيْنَا مَشُورًا وَعَنْ جَمِيعِ النَّاسِ مَكْتُومًا. فَإِنَّا نَمُتُّهُوَ عَلَيْهِ إِلَّا الْأَقْرَبَ لِقَرَابَتِهِ وَالْوَلِيَّ لِوِلَايَتِهِ. أَحَبُّنَا إِغْلَامَكَ يُبَشِّرُكَ اللَّهُ بِهِ. مِثْلُ مَا سَرَّنا بِهِ ^(۱). وَالسَّلَامُ».

● (ذِكْرُ مَنْ هَمَّ أَمَّا مُحَمَّدٍ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ عليه السلام بِوِلَادَةِ ابْنِهِ الْقَائِمِ عليه السلام) ●

۱ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ الْوَلِيدِ عليه السلام - قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ الْكَرْخِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْغُبَّاسِ الْغَلَوِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو الْقَاسِمِ الْحَسَنُ بْنُ - الْحَسَنِ الْغَلَوِيُّ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي مُحَمَّدٍ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عليه السلام بِشَرِّ مِنْ زَيْنٍ لِهَيْئَتِهِ بِوِلَادَةِ ابْنِهِ الْقَائِمِ عليه السلام.

باب ۴۳

● (ذِكْرُ مَنْ شَاهَدَ الْقَائِمَ عليه السلام وَرَأَى وَكَلَّمَهُ) ●

۱ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ الْفَرَجِ ^(۲) الْمَوْزُونُ عليه السلام - قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ الْكَرْخِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هَارُونَ - رَحْلًا مِنْ أَصْحَابِنَا - يَقُولُ: رَأَيْتُ صَاحِبَ الزَّمَانِ عليه السلام

جز به خویشان و دوستان اظهار نکنیم: خواستیم خبر آن را به تو اعلام کنیم تا خداوند تو را شاد سازد همچنان که ما را شاد ساخت و السلام.

آنانکه به امام حسن عسکری به واسطه ولادت فرزندش

قائم علیه السلام تهنیت گفتند

۱ - حسن بن حسین علوی گوید: بر ابو محمد حسن بن علی علیه السلام در «سر من رأی» وارد شدم و به واسطه ولادت فرزندش قائم علیه السلام بدو تهنیت گفتم.

باب ۴۳

کسانی که قائم علیه السلام را دیدار کرده

و با وی تکلم کرده اند

۱ - محمد بن حبسن کرخی گوید از ابو هارون که مردی از اصحاب ما بود شنیدم که می گفت: من صاحب الزمان علیه السلام را دیدم که رویش مانند ماه شب

و وجهه یضیء کأَنَّهُ الْقَمَرُ لَيْلَةَ الْبَدْرِ، وَ رَأَيْتُ عَلَى سُرْبِهِ شَعْرًا يَجْرِي كَالْحَلَقَةِ، وَ كُنْتُ
الْثَّوْبَ عَنْهُ لَوْ جَدُّهُ يَحْتَوِنَا، فَسَأَلْتُ أَبَا مُحَمَّدٍ عليه السلام عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ: «هَكَذَا وَلَدٌ، وَ هَكَذَا
وَلَدُنَا، وَ لِكُنَّا سَمِعُ الْمُوسَى عَلَيْهِ إِصَابَةُ الشَّيْءِ».

۲ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ عليه السلام مَا جَهِلُونَهُ عليه السلام - قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الْقَطَّارُ قَالَ:
حَدَّثَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ مَالِكٍ الْفَرَارِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي مُعَاوِيَةُ بْنُ حُكَيْمٍ، وَ مُحَمَّدُ بْنُ أَيُّوبَ
ابْنِ نُوحٍ، وَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلَمَانَ الْعَمَرِيُّ عليه السلام - قَالُوا: «عَرَضَ عَلَيْنَا أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَسَنُ بْنُ
عَلِيٍّ عليه السلام ابْنُهُ وَ تَحَنَّنَ فِي خُزْبِهِ وَ كُنَّا أَرْبَعِينَ رَجُلًا فَقَالَ: هَذَا إِمَامُكُمْ مِنْ بَغْدَدٍ، وَ
مَقْلُوبِي عَلَيْكُمْ، أَطِيعُوهُ وَ لَا تَنْتَفِرُوا مِنْ بَغْدَدٍ فِي أَدْبَانِكُمْ فَتَهْلِكُوا، أَمَا إِنَّكُمْ لَا تَزُولُ
تَعَدَّ يَوْمَكُمْ هَذَا، قَالُوا: لَخَرَجْنَا مِنْ عِنْدِهِ، فَاغْضَبَ إِلَّا أَنَّهُمْ قَلِيلٌ حَتَّى مَضَى أَبُو مُحَمَّدٍ عليه السلام».

۳ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ عليه السلام - قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ الْحَبِيرِيُّ قَالَ:
قُلْتُ لِمُحَمَّدِ بْنِ عَلَمَانَ الْعَمَرِيِّ عليه السلام - قَالَ: «أَنَا لَكَ سُؤَالُ إِبْرَاهِيمَ زَيْدُ جَلِّ جَلَالُهُ حِينَ قَالَ
لَهُ: «رَبِّ ارْنِي كَتَبَ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُؤَقِّقِ قَالَ: أَرَأَيْتَ قَالَ بَنِي زَلِكُنْ لِيُعْطَيْنِي قُلْتُمُ» البدع، ۲۶۰

چهارده می درخشد و سرش را قش می آید خط روئیده بود، جامه را از او
برداشتن خسته شده بود و درباره آن از امام حسن عليه السلام پرسیدم، فرمود: این چنین
متولد شده است و ما نیز چنین متولد شده ایم ولی برای مراعات سنت اسلامی تیغ
بر آن می کشیم.

۲ - معاویه بن حکیم و محمد بن ایوب و محمد بن همان گویند ما جاهل نفر در
منزل امام حسن عليه السلام بودیم و او فرزندش را به ما عرضه کرد و فرمود: این چنین
شما پس از من و خلیفه من بر شماست از او اطاعت کنید و پس از من در دین
خود متفرق نشوید که هلاک خواهید شده بدانید که بعد از این او را نخواهد دید،
گویند: از حضورش بیرون آمدیم و پس از چند روزی فلیل امام حسن عليه السلام
درگذشت.

۳ - عبدالله بن جعفر گوید به محمد بن همان صری گفتم: از تو همان سؤالی را
می کنم که ابراهیم از پروردگارش کرد آنگاه که گفت: پروردگارا! به من بیا که
چگونه مرده ها را زنده می کنی؟ گفت: مگر ایمان نداری؟ گفتم: دارم ولی

فَأَخْبَرَنِي عَنْ صَاحِبِ هَذَا الْأَمْرِ هَلْ رَأَيْتَهُ؟ قَالَ: نَعَمْ وَلَهُ رَقَبَةٌ مِثْلُ ذِي - وَأَشَارَ بِيَدِهِ إِلَى عُنُقِهِ - .

۴ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ الدَّقَقِيُّ وَ مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حِصَامِ الْكَلْبِيِّ وَ عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْوَرَّاقُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ - قَالُوا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الْكَلْبِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ وَ الْحَسَنُ ابْنَا عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ فِي سَنَةِ بَشْعٍ وَ سَبْعِينَ وَ مِائَتَيْنِ قَالَا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقُبَيْدِيُّ - مِنْ عِيَدِ قُبَيْسٍ - عَنْ ضَوْءِ بْنِ عَلِيٍّ الْعِجَلِيِّ - عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ فَارِسَ - سَمَاءٌ - «قَالَ: أَتَيْتُ شَرْمَنَ زَائِنٍ فَلَزِمْتُ بَابَ أَبِي مُحَمَّدٍ - الْخَلَّاءِ - فَدَعَانِي مِنْ غَيْرِ أَنْ أَتَاذَنَ . فَلَمَّا دَخَلْتُ وَ سَلَّمْتُ قَالَ لِي: يَا أَبَا مُلَانَ كَيْفَ حَالُكَ؟ ثُمَّ قَالَ لِي: اقْعُدْ يَا مُلَانُ . ثُمَّ سَأَلَنِي عَنْ رِجَالٍ وَ نِسَاءٍ مِنْ أَهْلِي . ثُمَّ قَالَ لِي: مَا الَّذِي أَقْدَمَكَ عَلَيَّ؟ قُلْتُ: وَ عُنَيْتُ فِي خِدْمَتِكَ . فَقَالَ لِي: أَلَزِمِ الدَّارَ . قَالَ: فَكُنْتُ فِي الدَّارِ مَعَ الْخَدَمِ . ثُمَّ صَبَرْتُ أَتَسَرَّى هُمْ الْخَوَارِجَ مِنَ السُّوقِ وَ كُنْتُ أَدْخُلُ عَلَيْهِ مِنْ غَيْرِ إِذْنٍ إِذْ كَانَ فِي دَارِ الرِّجَالِ . فَدَخَلْتُ عَلَيْهِ يَوْمًا وَ لَمْ يَكُنْ فِي دَارِ الرِّجَالِ فَتَسَبَّحْتُ خَرَكَةً فِي الْبَيْتِ قَنَادَانِي: مَكَانَكَ لَا تَخْرُجُ . فَلَمْ أَجِدْ أَنْ أُخْرَجَ وَ لَا أُدْخَلَ . فَخَرَجْتُ عَلَيَّ حَارِيَةً وَ مَعَهُ

می خواهم دلم اطمینان یابد، پس از صاحب الامر مرا خبر ده، آیا او را دیده ای؟ گفت: آری و گردنی چنین دارد و با دست به گردن خود اشاره کرد.

۴ - ضواء بن علی عجل الله فرمود: از مردی یارسی که نام او را برد روایت کند که گفت: به ستر من رأی در آمدم و ملازم در خانه امام حسن علیه السلام شدم و بی آنکه اذن ورود بخواهم مرا فراخواند و چون داخل شدم و سلام کردم فرمود: ملانی! حالت چهطور است؟ سپس فرمود: بنشین و از حال مردان و زنان خاندانم پرسشی کرد، بعد از آن فرمود: برای چه آمدی؟ گفتم: برای استیاقی که در خدمتگزاری شما دارم، فرمود: در خانه باش، گوید با خدمه در آن خانه بودم و برای خربد نیازمندیها به بازار می رفتم و چون امام در بیرونی بود، بی اذن به حضورش می رفتم. یک روز که در بیرونی بود بر وی وارد شدم و صدای حرکتی را در خانه شنیدم فرمود: در جای خود باش و حرکت مکن، من جرأت آن را نداشتم که بیرون روم و یا آنکه داخل شوم، کتبی به نزد من آمد و همراه او چیزی

سَوِيٍّ مُطْلَقٍ، ثُمَّ نَادَانِي اُدْخُلْ، فَدَخَلْتُ وَ نَادَى الْجَارِيَةُ فَرَجَعَتْ فَقَالَ لَهَا اَكْتَسِبِي عَمَّا مَعَكَ، فَكَتَفْتُ عَنْ غِلَامٍ اَبْتَيْتُ حَسَنَ الزَّوْجِ وَ كَتَفْتُ عَنْ بَطْنَيْهِ، فَاِذَا سَفَرُ نَابِتٍ مِنْ اَبِيهِ اِلَى مَرْبَتِهِ، اَخْضَرْتُ لَبْسِي بِأَسْوَدَ، فَقَالَ: هَذَا صَاحِبُكُمْ، ثُمَّ اَتَرَهَا فَهَمَمْتُكَ، لَهَا رَأِيشُ بَعْدَ ذَلِكَ حَتَّى مَضَى أَبُو مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ، قَالَ سَوْدُ بْنُ عَلِيٍّ: قُلْتُ لِلْفَارِسِيِّ: كَمْ كُنْتَ تُقَدِّرُ لَكَ مِنَ السَّنَنِ؟ فَقَالَ: سِتِّتَيْنِ، قَالَ الْعَبْدِيُّ: قُلْتُ بَعَثُوا: كَمْ تُقَدِّرُ لَكَ الْآنَ فِي وَفَيْتَنَا؟ قَالَ: لَوَيْتُهُ عَشْرَ سَنَةٍ، قَالَ أَبُو عَلِيٍّ وَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: وَ لَحْنُ تَقْدِيرُ لَكَ الْآنَ اِلْحُدَى وَ جُسْرَيْنِ سَنَةٍ.

۵ - حَدَّثَنَا أَبُو طَالِبٍ الْمُظَفَّرُ بْنُ جَنْغَرٍ بْنُ الْمُظَفَّرِ الْغَلَوِيُّ السَّيِّدُ قَبْدِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ - قَالَ: حَدَّثَنَا عَفْوَ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ عَشْوَدٍ، عَنْ أَبِيهِ مُحَمَّدِ بْنِ عَشْوَدٍ الْعَنَابِيِّ قَالَ: حَدَّثَنَا آدَمُ بْنُ - مُحَمَّدٍ الْبَلْخِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ هَازُونَ الدُّقَائِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا جَنْغَرُ بْنُ - مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْغَاسِمِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْأَشْجَرِ قَالَ: حَدَّثَنَا يَفْقُوتُ بْنُ شَفْوَسٍ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي مُحَمَّدٍ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ هُوَ حَالِسٌ عَلَى دُكَّانٍ فِي الدَّارِ، وَ عَنْ يَمِينِهِ بَيْتٌ وَ عَلَيْهِ سِتْرٌ مُسَبَّلٌ، قُلْتُ لهُ: يَا سَيِّدِي مَنْ صَاحِبُ هَذَا الْأَمْرِ؟ فَقَالَ: اَرْفَعِ السِّتْرَ.

سرپوشیده بود. سپس فرمود: داخل شو. و من به درون آمدم و آن کنیز را صدا کرد و او نیز بازگشت آنگاه بدو فرمود: از آنچه که همراه توست پرده بردار و او پرده را از یک پسر بچه سفید زیبارویی برداشت و جامه از شکم او بکسو نهاد و مویی از بالای سینه تا ناف او به رنگ سبز نه سیاه روئیده بود. آنگاه فرمود: این صاحب شماست و بعد به آن کنیز دستور داد و او را بُرد و دیگر او را ندیدم تا آنکه امام حسن علیهما السلام درگذشت. ضوء بن علی گوید: به آن مرد پارسی گفتم: در آن هنگام آن کودک چند ساله بود؟ و او گفت: دو ساله. عبدی گوید: به ضوء گفتم: اکنون چند ساله است؟ او گفت: چهارده ساله. ابوعلی و ابوعبدالله گویند: و در این هنگام او بیست و یک ساله است.

۵ - یعقوب بن منقوش گوید: بر امام حسن عسکری علیهما السلام وارد شدم و او بر سکوئی در سرانشته بود و سمت راست او اتاقی بود که پرده های آن آویخته بود. گفتم: ای آقای من صاحب الامر کیست؟ فرمود: پرده را بردار، و پرده را بالا زدم و پسر بچه ای به قامت پنج و جب که حدود هشت یا ده سال داشت

فَرَفَعْنَاهُ فَمَخْرَجَ إِلَيْنَا غِلَامٌ خُمَاسِيٌّ لَهُ عَشْرٌ أَوْ ثَمَانٍ أَوْ ثَمَنٌ ذَلِكَ. وَاصْبِحُ الْجَبِينِ. أَتَيْتُ
الْوَجِيهَ. دَوِيَّ الْمُتَلَتِّينِ. شَيْئَ الْكَلْبَيْنِ. مَسْطُوفُ الرُّكْبَتَيْنِ. فِي خَدِّهِ الْإِثْمِي خَالٌ. وَفِي رَأْسِهِ
ذَوَابَةٌ. فَجَلَسْتُ عَلَى فَيْحِ أَبِي مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ لِي: هَذَا هُوَ صَاحِبُكُمْ. ثُمَّ رَقَبَ فَقَالَ لَهُ: يَا
بَنِيَّ ادْخُلْ إِلَى الْوَسْطِ الْمَقْلُومِ. فَدَخَلَ الْبَيْتَ وَأَنَا أَنْظُرُ إِلَيْهِ. ثُمَّ قَالَ لِي: يَا تَغْلُوبُ انْظُرْ إِلَى
مَنْ فِي الْبَيْتِ؟ فَدَخَلْتُ فَأَرَاهُ أَخَذَ.

۶ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ حَاتِمِ الثُّوَالِيِّ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - قَالَ: حَدَّثَنَا
أَبُو الْحُسَيْنِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ جَعْفَرِ النَّضْبَانِيَّ الْبَغْدَادِيَّ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرِ
الْفَارِسِيُّ الْمَلْقَبُ بِإِبْنِ جَرْجُورٍ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ بْنِ بِلَالٍ بْنِ مَيْمُونٍ قَالَ:
حَدَّثَنَا الْأَخَرِيُّ مُسْرُورُ بْنُ الْعَاصِ قَالَ: حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ الْفَضْلِ قَالَ: أَتَيْتُ أَبَانَعِيْدَ
غَاثِمَ بْنِ سَعِيدِ الْهِنْدِيِّ. بِالْكُوفَةِ فَجَلَسْتُ. فَلَمَّا طَالَتْ مُجَالَسَتِي إِثَاءَ سَأَلَنِي عَنْ حَالِهِ. وَ
فَذَكَرَ وَقَعَ إِلَيَّ شَيْءٌ مِنْ خَيْرِهِ. فَقَالَ: كُنْتُ بِبَلَدٍ الْجَبْدِ يَدُهُ يَقَالُ لَهَا: فِيْشْمِرُ الدَّاحِلَةُ وَ
نَحْنُ أَرْبَعُونَ رَجُلًا. ح - ^(۱) وَحَدَّثَنَا أَبِي - عَلَيْهِ السَّلَامُ - قَالَ: حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ. عَنْ عَلَانَ
الْكَلْبِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ قَيْسٍ عَنْ غَاثِمِ بْنِ سَعِيدِ الْهِنْدِيِّ. ح - قَالَ عَلَانُ الْكَلْبِيُّ:
وَ حَدَّثَنِي بَجَاعَةُ. عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْجَرِيِّ. عَنْ غَاثِمٍ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ خَلِيٍّ
الْهِنْدِيِّ ^(۲) فِي فِيْشْمِرِ الدَّاحِلَةِ وَ نَحْنُ أَرْبَعُونَ رَجُلًا نَقُودُ خَوَافَ كُرْسِيِّ الْمَلِكِ. وَ قَدْ قَرَأْنَا

بيرون آمد با پیشانی درخشان و رویی سید و چشمانی در افشان و دو کف ستر و
دو زانوی برگشته و خالی بر گونه راسنش و گیسوانی بر سرش بود. آمد و بر
زاتوی پدرش ابو محمد علیه السلام نشست. آنگاه به من فرمود: این صاحب شماست.
سیس برخاست و امام بدو گفت: یسرم! تا وقت معلوم داخل شو و او داخل خانه
شد و من بدو می نگریستم. سیس به من فرمود: ای یعقوب! به داخل بعت برو و
بین آنها کیست؟ و من داخل شدم اما کسی را ندیدم.

۶ - مسلم بن فضل گوید در کوفه به نزد ابوسعید غانم آمدم و نشستم و چون
مجالستم با او به درازا کشید از حالش پرسش کردم و بعضی از اخبارش را شنیده
بودم. گفت: در یکی از شهرهای هند به نام کشمیر نزد پادشاه هند نشسته بودیم و

الثَّوَدَاءُ وَالْإِجْعَلِ وَالزُّيُورَ. بَلَغَ الْإِنْسَاءُ فِي الْعِلْمِ فَلَمَّا كَثُرْنَا يَوْمًا مُعْتَدًا عَلَيْهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ قُلْنَا: نَعِدُّهُ فِي كُتُبِنَا فَلَمَّا عَلَيْنَا أَنْ أَخْرَجَ فِي طَلَبِهِ وَأُخْبِتْ عَنْهُ، فَنَخْرُجُ وَنَحْمِلُ مَالًا نَقْطَعُ عَلَيْهِ الْعَزْلَ وَنَسْلُكُوهُ نَوَقْعَتَ إِلَى كَابِلٍ وَنَخْرُجُ مِنْ كَابِلٍ إِلَى بَلْعٍ وَالْأَمِيرُ بِهَا ابْنُ أَبِي سَوْدٍ فَأَتَيْتُهُ وَعَرَفْتُهُ مَا خَرَجْتُ لَهُ، فَجَمَعَ الْفُقَهَاءُ وَالْعُلَمَاءُ لِنَاظِرَتِي، فَسَأَلْتَهُمْ عَنِ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالُوا: هُوَ نَبِيُّنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ قَدْ مَاتَ، فَقُلْتُ: وَمَنْ كَانَ خَلِيفَتُهُ؟ فَقَالُوا: أَبُو بَكْرٍ، قُلْتُ: أَتَسْبِيحُ لِي، فَتَسْبِيحُ إِلَى قُرَيْشٍ، قُلْتُ: نَبِيٌّ هَذَا يَنْبَغِي إِنْ الشَّيْءُ الَّذِي نَعِدُّهُ فِي كُتُبِنَا خَلِيفَتُهُ لَمْ يَخْشَ وَرَوْحُ ابْنَيْهِ وَأَبُو وَلَدِهِ، فَقَالُوا بِالْأَمِيرِ: إِنْ هَذَا قَدْ خَرَجَ مِنَ الشَّرْكِ إِلَى الْكُفْرِ فَرُبَّمَا يَضْرِبُ عَلَيْهِ، فَقُلْتُ لَهُمْ: أَنَا مُتَسَلِّكٌ بِدِينٍ وَلَا أَدْعُهُ إِلَّا بِبَيَانٍ.

فَدَعَا الْأَمِيرُ الْحُسَيْنَ بْنَ إِسْكَبٍ وَ قَالَ لَهُ: يَا حُسَيْنُ نَاطِرُ الرُّخْلَةِ، فَقَالَ: الْعُلَمَاءُ وَ

ما چهل تن بودیم که اطراف نجس او بنحس و توراث و انجیل و زبور را خوانده و مرجع علم و دانسی بودیم. روزی درباره محمد عَلَيْهِ السَّلَامُ گفتگو کردیم و گفتیم نام او در کتابهای ما هست و متفق شدیم که من در طلب او بیرون روم و او را بجویم، من با مالی فراوان از هند بیرون آمدم و نرکان قطع طریق مرا کردند و اموال مرا ربودند، بعد از آن به کابل آمدم و از آنجا وارد بلخ شدم و امیر آنجا ابن ابی شور بود. به نزد او آمدم و مقصدم را بدو باز گفتم و او فقهاء و علما را برای مناظره با من گرد آورد و من از آنها درباره محمد عَلَيْهِ السَّلَامُ پرسش کردم، گفتند: او، محمد بن عبدالله پیامبر ماست عَلَيْهِ السَّلَامُ و او در گذشته است. گفتم: خلیفه او کیست؟ گفتند: ابوبکر. گفتم: نژادش را برابم بازگوئید. گفتند: از فریش. گفتم: چنین شخصی پیامبر نیست زیرا جانشین پیامبری که در کتب ما معرفی شده است پسرعمو و داماد و پدر فرزندان اوست. به آن امیر گفتند: این مرد از شرک درآمده و کافر شده است. گردنش را بزن. گفتم: من دینی دارم و آن را جز با دلیلی روشن فرو نگذارم.

آن امیر حسین بن اشکب را فراخواند و گفت: ای حسین با این مرد مناظره کن، گفت: این همه عالمان و فقیهان اطراف من هستند به آنان دهنور بده تا با وی

اتَّقِهَا حَوْلَكَ فَرُّهُمْ بِمَظَاهِرِهِ، فَقَالَ لَهُ: نَاطِرُهُ كَمَا أَقُولُ لَكَ وَاحِلُهُ بِهِ وَاطْلُفُ لَهُ،
فَقَالَ: تَخْلَابِي الْحُسَيْنَ وَتَسْأَلُنِي عَنْ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: هُوَ كَمَا قَالُوا لَكَ غَيْرَ أَنْ خَلِيفَتُهُ
ابْنُ عَمِّهِ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ وَهُوَ زَوْجُ ابْنَتِهِ فَاطِمَةُ وَأَبُو زُرِّيْدِ الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ، فَقُلْتُ:
أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ، وَجِئْتُ إِلَى الْأَمِيرِ فَأَسْأَلُكَ، فَقَضَى بِي إِلَى
الْحُسَيْنِ فَقُلْتُ لَهُ: فَقُلْتُ لَهُ: إِنَّا نَجِدُ فِي كُتُبِنَا أَنَّهُ لَا يَبْقَى خَلِيفَةُ إِلَّا عَنْ خَلِيفَةٍ، فَمَنْ كَانَ
خَلِيفَةُ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَام؟ قَالَ: الْحَسَنُ، ثُمَّ الْحُسَيْنُ، ثُمَّ سَمَى الْأَيْمَةَ وَاجِدًا وَاجِدًا حَتَّى يَبْلُغَ الْحَسَنُ
ابْنَ عَشْرٍ، ثُمَّ قَالَ لِي: نَحْتَاجُ أَنْ تَطْلُبَ خَلِيفَةَ الْحُسَيْنِ وَتَسْأَلَ عَنْهُ، فَخَرَجْتُ فِي الطَّلَبِ.
فَالَ مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدٍ: وَرَأَى مَعْنَاهُ بَعْدَ ذَلِكَ نَزَلْنَا أَنَّهُ كَانَ مَعَهُ رَفِيقٌ قَدْ صَحِبَهُ عَلَى هَذَا
الْأَمْرِ فَكَرِهَ بَعْضُ أَخْلَاقِهِ فَنَازَعَهُ.

قَالَ: فَهَبْنَا أَمَّا يَوْمًا وَقَدْ نَسَحْتُ فِي الصُّبْحِ وَأَنَا مُتَفَكِّرٌ فِيهَا خَرَجْتُ لَهُ إِذْ أَتَانِي آتٍ وَ

مناظره کنند، گفت: همان گونه که گفتم در خلوت و با نرمی با وی مناظره کن،
گویند: حسین با من خلوت کرد و من درباره محمد صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ از وی پرسیدم. گفت:
او چنان است که برای تو گفته اند چرا آنکه جانشین او پسر عموی وی علی بن
آبی طالب است که شوهر دخترش فاطمه و پدر فرزندان حسن و حسین است،
گفتم: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ وَنَزَدَ أَنْ أَمِيرِ رَفَقِمْ وَأَسْلَامِ آوَرْدَمِ وَآو
مرا به حسین بن اشکب سپرد و او هم احکام و دستورات اسلامی را به من
آموخت، بدو گفتم: ما در کتب خود یافته ایم که هیچ خلیفه ای از دنیا نرود جز
آنکه خلیفه ای جانشین او شود، خلیفه علی عَلَيْهِ السَّلَام که بود؟ گفت: حسن و بعد از او
حسین - آنگاه ائمه را یکایک برشمرد - تا آنکه به حسن بن علی رسید و گفت:
اکنون باید در طلب جانشین حسن باشی و از او پرسش کنی و من نیز در طلب او
بیرون آمدم.

محمد بن محمد راوی حدیث گوید: او با ما وارد بغداد شد و برای ما گفت که
رفیق داشته که مصاحب او در این امر بوده است اما از بعضی خصائل اخلاقی او
خوشش نیامده و او را ترک کرده است.

گویند: یک روز که در آب نهر فرات یا صَراة که نهری در بغداد است غسل

قال لي: أجب متولاك. فلم يزل يفترون لي الحال حتى أدخلني داراً وبُستاناً. وإذا بمولاي ^{عليه السلام} قائم. فلما نظر إلي كَلَمَنِي بِالْهَيْدِيَّةِ وَسَلَّم عَلَيَّ. وَأَخْبَرَنِي عَنِ امْنِي وَسَأَلَنِي عَنِ الْأَرْبَعِينَ وَجَلَّ بِأَسْمَائِهِمْ عَنِ اسْمِي وَجَلَّ وَجَلَّ. ثُمَّ قَالَ لِي: تَرِيدُ الْحَجَّ مَعَ أَهْلِي قُمْ فِي هَذِهِ السَّنَةِ. فَلَا تَخْجُ فِي هَذِهِ السَّنَةِ وَانْصَرَفَ إِلَى خُرَاسَانَ وَجِئَ مِنْ قَابِلٍ. قَالَ: وَزَمَنَ إِلَيَّ بِصُرُوفٍ وَقَالَ: اخْطَلْ هَذِهِ فِي ثَقَيْتِكَ وَلَا تَدْخُلْ فِي بَغْدَادَ إِلَى دَارِ أَخِي وَلَا تُعْزِرْ بِشَيْءٍ بَرِيئاً وَأَبَيْتَ. قَالَ مُحَمَّدٌ: فَانْصَرَفْنَا مِنَ الْعَقَبَةِ وَلَمْ يَنْقُصْ لَنَا الْحَجُّ. وَخَرَجَ غَانِمٌ إِلَى خُرَاسَانَ وَانْصَرَفَ مِنْ قَابِلٍ حَاجاً. فَبَعَثَ إِلَيْنَا ^(۱) بِالْطَّافِ وَلَمْ يَدْخُلْ قُمْ. وَحَجَّ وَانْصَرَفَ إِلَى خُرَاسَانَ قَاتٍ - ^{عليه السلام} - بِهَا.

قال مُحَمَّدُ بْنُ شاذَانَ عَنْ الْكَابِلِيِّ: وَقَدْ كُتِبَتْ وَأَبِيَتْ عِنْدَ أَبِي سَعِيدٍ - قَدْ كَرَّ أَلَّهُ خَرَجَ مِنْ كَائِلٍ مُرْتَاداً أَوْ طَالِباً وَأَنَّهُ وَخَذَ صِبْغَةَ هَذَا الدِّينِ فِي الْإِنْجِيلِ وَبِهِ اعْتَدَى.

کرده بودم و درباره مقصد خود اندیشه می کردم. ناگاه مردی آمد و گفت: مولای خود را اجابت کن! و مرا از محل به محل دیگر برد تا آنکه مرا به سرا و بستانی وارد کرد و به ناگاه دیدم مولایم ^{علیه السلام} ایستاده و چون مرا دید به زبان هندی با من سخن گفت و بر من سلام کرد و نامم را گفت و از حال چهل تن از دوستانم یکایک پرسش کرد و سپس فرمود: می خواهی امسال با کاروان قُم به حج بروی، اما امسال به حج مرو و به خراسان برگرد و سال آینده حج به جای آره. گوید: کیسه زری به من داد و گفت: آنرا صرف هزینه خود کن و در بغداد به خانه هیچ کس وارد مشو و از آنچه دیدی کسی را مطلع مکن.

محمد - راوی حدیث - گوید: در آن سال از عقبه برگشتم و حج نصب ما نگردید و غانم به خراسان برگشت و سال آینده به حج رفت و هدایایی برای ما فرستاد و وارد قُم نشد. حج کرد و به خراسان بازگشت و در آنجا درگذشت.

محمد بن شاذان از کابلی روایت کند - و من او را نزد ابوسعید هندی دیده بودم - می گفت: او از کابل در جستجو و طلب امام بیرون آمد و درستی این دین را در انجیل یافته بود و مهدی شد.

فَعَدَّتْنِي مُحَمَّدُ بْنُ شَاذَانَ بِتَبَسَاوُرٍ «قَالَ: يَتْلُو أَنَّهُ قَدْ وَصَلَ فَنَزَعْتُ لَهُ حَقِّي لَفَيْتُهُ
فَسَأَلْتُهُ عَنْ خَبَرِهِ، فَقَدَّرَ أَنَّهُ لَمْ يَزَلْ فِي الطَّلَبِ وَأَنَّهُ أَتَانِي بِالْمَدِينَةِ، فَكَانَ لَا يَذْكُرُهُ إِلَّا بِخَبَرٍ
إِلَّا دَجَرَهُ، فَلَقِي شَيْخًا مِنْ بَنِي هَاشِمٍ وَهُوَ بَحْصِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْغُرَبِيُّ فَقَالَ لَهُ: إِنَّ الَّذِي
تَطْلُبُهُ بِصُرِيَاءَ، قَالَ: فَقَصَدْتُ صُرِيَاءَ، فَجِئْتُ إِلَى دُهْلِيٍّ مَرْشُوشٍ، وَطَرَعْتُ نَفْسِي عَلَى
الدُّكَّانِ فَخَرَجَ إِلَيَّ غُلَامٌ أَسْوَدُ فَرَحَزَنِي وَالتَّهَرَّزَنِي، وَ قَالَ لِي: قُمْ مِنْ هَذَا الْمَكَانِ وَ
انْصَرِفْ، فَقُلْتُ: لَا أَفْعَلُ، فَدَخَلَ الدَّارَ ثُمَّ خَرَجَ إِلَيَّ وَ قَالَ: ادْخُلْ، فَدَخَلْتُ فَإِذَا
مَوْلَايَ مَطْلُوعٌ فَاعْبُدْ بِوَسْطِ الدَّارِ، فَلَمَّا نَظَرْتُ إِلَيْهِ شَفَانِي بِأَسْمٍ لِي لَمْ يَتَغَرَّفُهُ أَحَدٌ إِلَّا أَهْلِي
بِكَابِلَ، وَ أَخْبَرَنِي بِأَشْيَاءَ، فَقُلْتُ لَهُ: إِنَّ تَقْنِي قَدْ دَعَبْتُ فَرَزِي بِتَقْنَةٍ، فَقَالَ لِي: أَمَا إِنَّمَا
سَتَدَهَبُ مِنْكَ بِكَذِبِكَ، وَ أَطْطَانِي ثَلَاثَةَ قَضَاعٍ مِنِّي مَا كَانَتْ تَعْبِي وَ تَلِيمَ مَا أَطْطَانِي، ثُمَّ
انْصَرَفْتُ السَّنَةَ الثَّانِيَةَ فَلَمْ أَجِدْ فِي الدَّارِ أَحَدًا.

محمد بن شاذان در نیشابور برایم روایت کرد و گفت: به من خبر رسید که او به
این نواحی رسیده است و من مترصد بودم که او را ملاقات کرده و از اخبار او
پرسش کنم. گفت پیوسته در طلب بوده و منقوی در مدینه اقامت داشته است و با
هر کس اظهار می کرده او را می رانده است تا آنکه یکی از مشایخ بنی هاشم به نام
یحیی بن محمد غریبی را ملاقات کرده و به او گفته است آن کس که در طلب اویی
در صریاء است. گوید من به جانب صریاء روان شدم و در آنجا به دهلیز آب
پاشیده شده ای در آمدم و پرسگونی ننسجم، غلام سیاهی بیرون آمد و مرا راند
و با من درشتی کرد و گفت از این مکان رخصت و بروا گفتم چنین نکنم، آنگاه
داخل خانه شد و بیرون آمد و گفت: داخل شو و من داخل شدم. دیدم مولایم در
میان خانه نشسته است و مرا با اسم غصرسی که آن را کسی جز خاندانم در کابل
نمی دانند نام برد و مرا از اموری مطلع کرد گفتم: خرجی من نجام شده است
بفرماید نفقه ای به من بدهند، هرمود: بدان که آن به واسطه دروغت از دست
می رود و نفقه ای به من داد و آنچه همراه من بود ضایع شد اما آنچه به من اعطا
فرموده بود سالم ماند و سال دیگر به آنجا برگشتم اما در آن خانه کسی را نیافتم.

۷- حَدَّثَنَا أَبِي - عليه السلام - قَالَ: حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ بَنِي -
 مَالِكٍ الْكُوفِيُّ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ مُحَمَّدٍ الصَّبْرِيِّ، عَنْ يَحْيَى بْنِ الْمُنْثَى النَّعَّاطِرِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ
 ابْنِ بُكَيْرٍ، عَنْ عُثَيْبِ بْنِ رِزَاةٍ «قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام يَقُولُ: يَنْفِذُ النَّاسُ إِمَامَتَهُمْ
 فَيَسْهَبُ الْمُؤَيَّمُ قَبْرَاهُمْ وَلَا يَرُونَهُ».

۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى بْنِ الْمُتَوَكِّلِ - عليه السلام - قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ
 الْحِمْيَرِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَثْمَانَ الْعَمَرِيِّ - عليه السلام - «قَالَ: سَمِعْتُهُ يَقُولُ: وَاللَّهِ إِنْ صَاحِبَ هَذَا
 الْأَمْرِ لَيَحْضُرُ الْمُؤَيَّمُ كُلَّ سَنَةٍ فَيُزِي النَّاسَ وَتَغْرِ لَهُمْ زَبْرَتَهُ وَلَا يَغْرِ فُونَهُ».

۹- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى بْنِ الْمُتَوَكِّلِ - عليه السلام - قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ
 الْحِمْيَرِيُّ «قَالَ: سَأَلْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَثْمَانَ الْعَمَرِيَّ - عليه السلام - فَقُلْتُ لَهُ: أَرَأَيْتَ صَاحِبَ هَذَا
 الْأَمْرِ؟ فَقَالَ: نَعَمْ وَ آخِرُ عَهْدِي بِهِ عِشَّةُ بَيْتِ اللَّهِ الْحَرَامِ وَ هُوَ يَقُولُ: «اللَّهُمَّ أَهْزِلْ مَا
 وَعَدْتَنِي».

۱۰- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى بْنِ الْمُتَوَكِّلِ - عليه السلام - قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ
 الْحِمْيَرِيُّ «قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَثْمَانَ الْعَمَرِيَّ - عليه السلام - يَقُولُ: رَأَيْتُهُ صَلَّوَاتِ اللَّهِ عَلَيْهِ

۷- عبيدین زرارہ گوید: از امام صادق علیه السلام شنیدم کہ می فرمود: مردم
 امامشان را نیابند، او در موسم حج حاضر باشد و مردم را می بیند اما آنها او را
 نمی بینند.

۸- عبد الله بن جعفر گوید: از محمد بن عثمان عمری شنیدم کہ می گفت: و الله
 صاحب الامر همه ساله در موسم حج حاضر می شود و مردم را می بیند و
 می شناسد و مردم نیز او را می بینند اما نمی شناسند.

۹- عبد الله بن جعفر گوید: از محمد بن عثمان عمری پرسیدم: آبا صاحب الامر
 را دیدی؟ گفت: آری و آخرین دیدار نزد بیت الله الحرام بود و می گفت: بارالها!
 آنچه به من وعده فرموده ای برآور.

۱۰- عبد الله بن جعفر گوید: از محمد بن عثمان عمری شنیدم کہ می گفت: او
 -صلوات الله علیه- را دیدم کہ در مستجار به پرده های کعبه آویخته بود و

مُتَعَلِّقًا بِأَشْتَارِ الْكَتَبَةِ فِي الْمُسْتَجَارِ وَ هُوَ يَقُولُ: «اللَّهُمَّ انْتَبِهْ لِي مِنْ أَعْدَائِي».

۱۱ - حَدَّثَنَا أَبُو طَالِبٍ الْمُطَفَّرِيُّ جُفَيْرُ بْنُ الْمُطَفَّرِ بْنِ الْمُطَفَّرِ بْنِ جُفَيْرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام قَالَ: حَدَّثَنَا جُفَيْرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مُشْعَرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو النَّضْرِ مُحَمَّدُ بْنُ مُشْعَرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا آدَمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْبَلْخِيِّ قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ الدَّقَقَانِيُّ ^(۱) قَالَ: حَدَّثَنِي إِبرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْغَلَوِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي نَسِمْ خَادِمَةُ أَبِي مُحَمَّدٍ عليه السلام «قَالَتْ: دَخَلْتُ عَلَى صَاحِبِ هَذَا الْأَمْرِ عليه السلام بَعْدَ مَزِيدٍ بِلَيْلَةٍ فَمُغِطَسْتُ عِنْدَهُ قَالَ لِي: يَزِيدُكَ اللَّهُ قَالَتْ نَسِمْ فَمَرَحْتُ [بِهَذَا] فَقَالَ لِي عليه السلام: أَلَا أَهْتَمُّ إِلَيْكَ فِي الْعِطَاسِ؟ قُلْتُ: بَلَى قَالَ: هُوَ أَمَانٌ مِنَ الْمَوْتِ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ».

۱۲ - وَ يَهَذَا الْإِسْنَادُ عَنْ إِبرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْغَلَوِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي طَرِيفُ أَبُو نَصْرِ طَرِيفُ عليه السلام قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى صَاحِبِ الزَّمَانِ عليه السلام فَقَالَ: عَلِيٌّ بِالصُّدْلِ الْأَمَرِ. فَأَتَيْتُهُ بِهِ. ثُمَّ قَالَ: أَنْتَ فَنِي؟ قُلْتُ: نَعَمْ. فَقَالَ: مَنْ أَنَا؟ قُلْتُ: أَنَا سَيِّدِي وَابْنُ سَيِّدِي. فَقَالَ: أَتَيْتُ عَنْ هَذَا سَأَلْتُكَ. قَالَ طَرِيفُ: قُلْتُ: جَعَلَنِي اللَّهُ بِكَ الْفَيْئِي لِي ^(۲) قَالَ: أَنَا خَاتَمُ الْأَوْصِيَاءِ وَ يَبْدُقِعُ اللَّهُ غُرُوجَهُ الْتِلَاءَ عَنْ أَهْلِ وَ شَيْعَتِي.

می گفت: بارالها! از دشمنان من انتقام بگیر.

۱۱ - نسیم - خادمة امام حسن عليه السلام - گوید: بر صاحب الامر عليه السلام یک شب پس از تولدش وارد شدم و نزد او عطسه زدم. فرمود: برحمتك الله. نسیم گوید: بدان خوشحال شدم. فرمود: آیا تو را در باب عطسه زدن مزده بدهم؟ گفتم: آری. فرمود: کسی که عطسه می زند تا سه روز از مرگ در امان است.

۱۲ - ابو نصر طریف عليه السلام گوید: بر صاحب الزمان عليه السلام وارد شدم فرمود: برایم صندل سرخ بیاور. برایش آوردم. سپس فرمود: آیا مرا می شناسی؟ گفتم: آری. فرمود: من کیستم؟ گفتم: شما آقای من و فرزند آقای من هستید. فرمود: از این نیرسیدم. طریف گوید: گفتم: فدای شما شوم. برایم بیان کنید. فرمود: من خاتم الاوصیاء هستم و خدای تعالی به واسطه من بلا را از خاندان و شیعیانم

۱ - في بعض النسخ «علي بن الحسين الدقاق كما مر».

۲ - في بعض النسخ «سري».

۱۳ - حَدَّثَنَا الْمُظَفَّرُ بْنُ جَعْفَرٍ بْنِ الْمُظَفَّرِ الْقَلَوِيِّ السَّمَرَقَنْدِيُّ - رحمته الله - قَالَ: حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ مَشْعُودٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: كَتَبَ إِلَيَّ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْبَلْخِيُّ، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ السُّورِيُّ «قَالَ: صِرْتُ إِلَى بُسْتَانِ بَنِي عَامِرٍ، فَرَأَيْتُ غُلَامًا يَلْعَبُونَ فِي غَدِيرِ مَاءٍ وَقَفَى جَانِبًا عَلَى مُصَلًّى وَاضِعًا كَفَّهُ عَلَى فِيهِ. فَقُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ فَقَالُوا «م ح م» ابْنُ الْحَسَنِ عليه السلام وَكَانَ فِي حُوزَةِ أَبِيهِ عليه السلام».

۱۴ - حَدَّثَنَا أَبِي وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَا: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ الْحِمْشَرِيُّ «قَالَ: كُنْتُ مَعَ أَحْمَدَ بْنِ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ الْعَمْرِى - رحمته الله - فَقُلْتُ لِقَلْبِي: إِنِّي أَشَاءُ أَنْكَ عَنْ شَأْنٍ كَمَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي قِصَّةِ إِبْرَاهِيمَ: «أَوَلَمْ نُؤْمِنْ قَالَ بَلَى وَلَكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِي» هَلْ رَأَيْتُ صَاحِبِي؟ فَقَالَ لِي: نَعَمْ وَهُوَ عُنُقُ بَقْلٍ ذِي - وَ أَوْفَاءُ بِبَيْتِهِ جَمِيعًا إِلَى عُنُقِهِ - قَالَ: قُلْتُ: فَالَاسْمُ؟ قَالَ: إِنَّا لَأَنْ تَخْتَفِ عَنْ هَذَا فَإِنَّ جِنْدَ الْقَوْمِ لَأَنْ هَذَا الشَّيْءُ لَمْ يَنْفَطَحْ».

۱۵ - حَدَّثَنَا الْمُظَفَّرُ بْنُ جَعْفَرٍ بْنِ الْمُظَفَّرِ الْقَلَوِيِّ الْعَمْرِيُّ - رحمته الله - قَالَ: حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ مَشْعُودٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مَرْزُوقٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ

برطرف می کنند.

۱۳ - عبدالله سورى گوید: به بسنان بنی عامر رفتم و پسرانی را دیدم که در برکه آبی بازی می کردند و جوانی را دیدم که بر سجاده نشسته و آستینش را بر دهانش نهاده بود. گفتم: این کیست؟ گفتند: محمد بن الحسن عليه السلام است و شبیه پدرش بود.

۱۴ - عبدالله بن جعفر گوید: با احمد بن اسحاق نزد عمری - رحمته الله - بودم و به او گفتم: من برای اطعمیان قلم از تو پرسشی دارم. همچنان که خدای تعالی در داستان ابراهیم فرموده: «أَوَلَمْ نُؤْمِنْ قَالَ بَلَى وَلَكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِي». آیا صاحب مرا دیدی؟ فرمود: آری و برای او گردنی است مثل این - سوپا هر دو دست به گردش اشاره کرد - گوید: گفتم: اسم او چیست؟ گفت: از جستجوی آن بهره‌بر که این قوم می پندارند این نسل منقطع شده است.

۱۵ - محمد بن صالح گوید: پس از درگذشت امام حسن عليه السلام هنگامی که جعفر

الْبَلْخِي، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ صَالِحِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ قَتَبِ الْكَبِيرِ نَوَى الرِّضَا عليه السلام قَالَ: خَرَجَ صَاحِبُ الزَّمَانِ عليه السلام عَلَى خَفَرٍ الْكَذَّابِ مِنْ مَوْضِعٍ لَمْ يَقْدَمْ بِهِ عِثْمًا نَارُغَ فِي الْمِبْرَاتِ بَعْدَ مُضِيِّ أَبِي مُحَمَّدٍ عليه السلام فَقَالَ لَهُ: يَا جَعْفَرُ مَا لَكَ تَعْرِضُ فِي حُلَّتِي؟ فَتَعَيَّرَ جَعْفَرٌ وَبُيْتُ، ثُمَّ غَابَ عَنْهُ، فَطَلَبَهُ جَعْفَرٌ بَعْدَ ذَلِكَ فِي الثَّامِنِ فَلَمْ يَرَهُ، فَلَمَّا مَاتَ الْجَدَّةُ أُمُّ الْحَسَنِ أَمَرَتْ أَنْ تُدْفَنَ فِي الدَّارِ، فَنَارَعَهُمْ وَقَالَ: هِيَ دَارِي لَا تُدْفَنُ فِيهَا، فَخَرَجَ عليه السلام فَقَالَ: يَا جَعْفَرُ أَدَارُكَ هِيَ؟ ثُمَّ غَابَ عَنْهُ فَلَمْ يَرَهُ بَعْدَ ذَلِكَ.

۱۶ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْحِمْصِيُّ - عليه السلام - قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَلِيٍّ الْأَسَدِيُّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عُبَيْدِ اللَّهِ الْكُوفِيِّ أَنَّهُ ذَكَرَ عِدَّةَ مَنْ اتَّهِنَ إِلَيْهِ مِنْ وَقَفَ عَلَى مُعْجِزَاتِ صَاحِبِ الزَّمَانِ عليه السلام وَزَادَ بَنَ الْوَكَلَاءِ بِبَغْدَادَ: الْعُمَرِيُّ وَابْنُهُ، وَحَاجِرُ، وَابْنُ الْبَلَاءِ، وَابْنُ الْبَلَاءِ، وَبَنَ الْكُوفَةِ: الْعَاصِمِيُّ، وَبَنَ أَهْلَ الْأَهْوَازِ: مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ - مَهْزِيَارَ، وَبَنَ أَهْلَ قَمَ: أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، وَبَنَ أَهْلَ هَمْدَانَ: مُحَمَّدُ بْنُ صَالِحَ، وَبَنَ أَهْلَ

کذاب در امر میراث منازعه می کرد، صاحب الزمان از موضع نامعلومی در برابر جعفر درآمد و فرمود: ای جعفر! چه متعرض حق ما می شوی؟ جعفر منحصر و مبهوت شد، سپس وی از دیدگانش نهان گردید، بعد از آن جعفر در میان مردم به طلب او درآمد اما وی را ندید، و چون مادر امام حسن - جدۀ آن حضرت - در گذشت گفته بود که در همان سرادفن شود و جعفر با آنها به منازعه برخاست و گفت: این سرای من است و کسی در آن دفن نمی شود، آن حضرت بیرون آمد و فرمود: ای جعفر! آیا این سرای توست؟ سپس از دیدگانش نهان گردید و بعد از آن آن حضرت را ندید.

۱۶ - محمد بن ابی عبدالله اسامی بعضی از کسانی را که بر معجزات صاحب الزمان عليه السلام واقف شده و آن حضرت را زیارت کرده اند بدین شرح گزارش کرده است: وکلاء:

بغداد: عمری و پسرش و حاجز و بلالی و عطار.

کوفه: عاصمی.

اهواز: محمد بن ابراهیم بن مهزبار.

قَم: احمد بن اسحاق.

همدان: محمد بن صالح.

الزُّبِّي، البَشَامِيُّ، وَالْأَسَدِيُّ - يَفْنِي نَفْسَهُ - وَ مِنْ أَهْلِ آذَرْبَايجَانِ: الْقَاسِمُ بْنُ الْقَلَاءِ. وَ مِنْ أَهْلِ نِيْسَابُورَ: مُحَمَّدُ بْنُ شَاذَانَ.

وَ مِنْ غَيْرِ الْوَكَلَاءِ مِنْ أَهْلِ بَغْدَادَ: أَبُو الْقَاسِمِ بْنُ أَبِي حُلَيْبٍ^(۱). وَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْكِنْدِيُّ. وَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْجَنْتَبِيُّ. وَ هَارُونَ الْقَزَّازُ. وَ الثُّبَلِيُّ. وَ أَبُو الْقَاسِمِ بْنُ دَبِيسٍ^(۲). وَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ بْنُ فَرُوحَ. وَ مُسْرُورُ الطَّبَّاحُ مَوْلَى أَبِي الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ. وَ أَحْمَدُ وَ مُحَمَّدُ ابْنَا الْحَسَنِ. وَ إِسْحَاقُ الْكَاتِبُ مِنْ بَنِي نَبِغَتِ، وَ صَاحِبُ الثَّوَاءِ. وَ صَاحِبُ الصُّرَّةِ الْمُخْتَوِمَةِ. وَ مِنْ هَمْدَانَ: مُحَمَّدُ بْنُ كَشْمَرْدَه، وَ جَعْفَرُ بْنُ تَمْدَانَ. وَ مُحَمَّدُ بْنُ هَارُونَ بْنِ عِشْرَانَ. وَ مِنْ الذَّبُورِ: حَسَنُ بْنُ هَارُونَ. وَ أَحْمَدُ بْنُ أَخِيهِ^(۳) وَ أَبُو الْحَسَنِ. وَ مِنْ إِصْفَهَانَ ابْنُ بَازْطَالَه^(۴). وَ مِنْ الصُّبَيْرَةِ: زَيْدَانُ. وَ مِنْ قَمِّ الْحَسَنِ بْنُ النَّضْرِ. وَ مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدٍ. وَ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ. وَ أَبُوهُ. وَ الْحَسَنُ بْنُ يَعْقُوبَ. وَ مِنْ أَهْلِ

رَى: بِسَامِي وَ أَسَدِي كه يحيى از راويان هين حديث است.

آذربايجان: قاسم بن علاء - نيشابور: محمد بن شاذان.

غير و كلاء

بغداد: ابو القاسم بن ابي حليب. و ابو عبدالله كندی. و ابو عبدالله جنیدی. و هارون قزاز. و نبلی. و ابو القاسم بن دبیس. و ابو عبدالله بن - فروخ. و مسرور طبّاح - كه آزاد شده امام هادی عليه السلام است - و أحمد و محمد فرزندان حسن. و إسحاق كاتب از خاندان نوبخت. و صاحب ثواء. و صاحب صرة مخنومه.

همدان: محمد بن كشمرد و جعفر بن تمندان و محمد بن هارون بن عمران.

همبور: حسن بن هارون. و أحمد بن أخيه. و أبو الحسن.

اصفهان: ابن بازطاله. صيمره: زيدان.

قم: حسن بن نصر. و محمد بن محمد. و علي بن محمد بن إسحاق. و

پدرش. و حسن بن يعقوب.

۱ - في بعض النسخ «أبي حابس» و في بعض «أبي حابس».

۲ - في بعض النسخ «بن دبيس» و في بعض «دبيس». و في بعض «دبيس».

۳ - في بعض النسخ «أحمد» و في بعض «أحمد».

الرُّبِّي، الْقَاسِمُ بْنُ مُوسَى وَابْنُهُ، وَأَبُو مُحَمَّدٍ بْنُ هَارُونَ، وَصَاحِبُ الْخَصَاءِ، وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ، وَ مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْكَلْبِيُّ، وَأَبُو جَعْفَرٍ الرَّفَّاءُ، وَ مِنْ قَزَوِينَ: مُرْدَاسُ، وَعَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ، وَ مِنْ نَاقُورٍ^(۱)، وَ رَجُلَانِ، وَ مِنْ شَهْرَزُورٍ: ابْنُ الْخَالِ، وَ مِنْ فَارِسٍ: الْخُرُوجُ^(۲)، وَ مِنْ مَرُورٍ: صَاحِبُ الْأَلْفِ دِينَارٍ، وَ صَاحِبُ الْمَالِ وَ الرَّفْعَةِ الْبَيْضَاءِ، وَ أَبُو تَابِتٍ، وَ مِنْ نَيْسَابُورٍ: مُحَمَّدُ بْنُ شُعَيْبٍ بْنِ صَالِحٍ، وَ مِنْ الْيَمَنِ: الْفَضْلُ بْنُ يَزِيدَ، وَ الْحَسَنُ ابْنُهُ، وَ الْجَعْفَرِيُّ، وَ ابْنُ - الْأَعْجَمِيِّ وَ الشُّشَاظِيِّ، وَ مِنْ مِصْرَ: صَاحِبُ الْمَوْلُودَيْنِ^(۳)، وَ صَاحِبُ الْمَالِ بِتَنْكَةَ وَ أَبُو رَجَاءٍ، وَ مِنْ نَصِيبِينَ: أَبُو مُحَمَّدٍ بْنُ الْوَحْشَاءِ، وَ مِنْ الْأَهْوَازِ: الْحَقِصِيُّ.

۱۷ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ إِسْحَاقَ الطَّائِفِيُّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ - أَحْمَدَ الْكُوفِيُّ الْمَعْرُوفُ بِأَبِي الْقَاسِمِ الْخُدَيْجِيِّ قَالَ: حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الرَّزْقِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَسَنُ بْنُ وَحَامٍ النَّصَبِيُّ قَالَ: كُنْتُ سَاجِدًا فَخَرْتُ الْمِيزَابَ فِي رَابِعِ أَرْبَعٍ وَخَمْسِينَ حِجَّةً بَعْدَ الْعَتَمَةِ، وَأَنَا أَتَضَرَّعُ فِي الدُّعَاءِ إِذْ خَرْتُ مَعْرُكَةً فَقَالَ: قُمْ يَا حَسَنُ بْنُ -

زِي: قَاسِمُ بْنُ مُوسَى، وَ يَسْرَسُ بْنُ وَاسِعٍ وَ أَبُو مُحَمَّدٍ بْنُ هَارُونَ، وَ صَاحِبُ الْخَصَاءِ، وَ

عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ وَ مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْكَلْبِيُّ، وَ أَبُو جَعْفَرٍ الرَّفَّاءُ.

قَزَوِينَ: مُرْدَاسُ وَ عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ، نَاقُورٍ: الْخُرُوجُ، فَارِسُ: مَعْرُوجُ.

مَرُورٍ: صَاحِبُ هَزَارِ دِينَارٍ وَ رَفْعَةُ سَبِيدٍ، وَ أَبُو تَابِتٍ.

نَيْسَابُورٍ: مُحَمَّدُ بْنُ شُعَيْبٍ بْنِ صَالِحٍ.

يَمَنِ: الْفَضْلُ بْنُ يَزِيدَ، وَ يَسْرَسُ بْنُ حَسَنِ، وَ جَعْفَرِيُّ، وَ ابْنُ الْأَعْجَمِيِّ، وَ شُمُشَاظِيُّ.

مِصْرَ: صَاحِبُ الْمَوْلُودَيْنِ، مَكَّةَ: صَاحِبُ الْمَالِ، وَ أَبُو رَجَاءٍ.

نَصِيبِينَ: أَبُو مُحَمَّدٍ بْنُ الْوَحْشَاءِ، الْأَهْوَازِ: خَصِيبِيُّ.

۱۷ - حسن بن رجاء، گوید: در روز چهارم از حج پنجاه و چهارم خود در

کنار خانه خدا پس از نماز عشاء و در حجر اسماعیل و زیر ناودان در سجده بودم و در دعا ناله و زاری می کردم که به ناگاه کسی مرا نکان داد و گفت: ای

۱- فی بعض النسخ «قاسم» و فی بعض النسخ «قائس» ۲- فی بعض النسخ «المعروج».

۳- فی بعض النسخ المصنعة «صاحبها المولودین»، و لعل الفراء من سبغی، ذکرها فی باب ذکر التوفیحات.

وَجَنَاء. قَالَ: فَكُفْتُ فَإِذَا جَارِيَةُ صَرَّاءُ تُحِبُّهُ الْبُتْدِيُّ أَلْقَتْ: إِنَّهَا مِنْ أَهْبَاءِ لُزَيْعَيْنِ كَمَا
قَوْلُهَا. فَكُفْتُ بَيْنَ بَيْتَيْ وَ أَنَا أَشْأَلُهَا عَنْ شَيْءٍ حَقٌّ أَتَتْ بِي إِلَى دَارِ خَدِيجَةَ عليه السلام وَ فِيهَا
بَيْتٌ بَائِثٌ فِي وَسْطِ الْحَائِطِ، وَ لَهُ دَرَجٌ سَاجٍ يُزْنَقُ، فَصَعِدَتِ الْجَارِيَةُ وَ جَاءَنِي النَّدَاءُ:
اصْعَدْ يَا حَسَنُ، فَصَعِدْتُ فَوَقُفْتُ بِالْبَابِ، فَقَالَ لِي صَاحِبُ الزَّمَانِ عليه السلام: يَا حَسَنُ أَتُرَاكَ
خَفِيتَ عَلَيَّ؟ وَ اللَّهُ مَا مِنْ وَقْتٍ فِي خَبْلِكَ إِلَّا وَ أَنَا مُتَّكَفٍ فِيهِ، ثُمَّ جَعَلَ يَتَدَبَّرُ عَلَيَّ أَوَّلَاتِي،
فَوَقُفْتُ [مُدْشِبًا] عَلَى وَجْهِهِ، فَحَسَسْتُ بِتَدَبُّرِهِ فَقُفْتُ عَلَيْهِ، فَقَالَ لِي: يَا حَسَنُ
الزَّمُّ بِالْمَدِينَةِ دَارُ جَفَنٍ بَيْنَ مُحَمَّدٍ عليه السلام، وَ لَا يَهْمُكَ طَعَامُكَ وَ لَا شَرَابُكَ وَ لَا مَا يَنْشُرُ
عَوْنَكَ، ثُمَّ دَفَعَ إِلَيَّ ذَلْتَرًا فِيهِ دُعَاءُ الْفَرَجِ وَ صَلَاةٌ عَلَيْهِ فَقَالَ: بِهَذَا قَاضٍ، وَ هَكَذَا أَصْلُ
عَلَيٍّ، وَ لَا تُعْطِيهِ إِلَّا بِحَقِّ أَوْلِيَائِي، فَإِنَّ اللَّهَ خَلَّ خِلَالَهُ مَوَاقِفَكَ، فَقُلْتُ: يَا مَوْلَايَ لَا أُرَاكَ
بَعْدَهَا؟ فَقَالَ: يَا حَسَنُ إِذَا شَاءَ اللَّهُ، قَالَ: فَأَصْرَفْتُ مِنْ خَبْلِي وَ لَزِمْتُ دَارَ جَفَنٍ بَيْنَ
مُحَمَّدٍ عليه السلام فَأَنَا أَخْرُجُ مِنْهَا فَلَا أَعُودُ إِلَيْهَا إِلَّا بِثَلَاثِ خِصَالٍ: لِتَجْدِيدِ وَضُوءٍ أَوْ لِيَوْمٍ أَوْ

حسن بن وجناء برخیز، گوید: برخاستم؛ کنیزی بود زرد و لاغر و سنش چهل یا
بیشتر بود. پیش روی من حرکت کرد و من نیز سؤالاتی از وی کردم تا آنکه مرا
به خانه خدیجه عليه السلام برد و در آنجا آتاقی بود که در وسط حیاط بود و پلکانی
چوبی و ساجی داشت آن کنیز بالا رفت و ندایی آمد که ای حسن بالا برو. من
نیز بالا رفتم و پشت در ایستادم و صاحب الزمان عليه السلام به من فرمود: ای حسن
آیا می پنداری که از من نهایی؟ به خدا سوگند در همه اوقات حج همراهت بودم
و شروع کرد اوقات مرا برشمرد، من به روی در افتادم و احساس کردم دستی مرا
نوازش می کند برخاستم و به من فرمود: ای حسن در مدینه در خانه جعفر بن
محمد عليه السلام اقامت کن و در اندیشه طعام و شراب و لباس میانش، سپس دفتری به
من داد که در آن دعای فرج و صلواتی بروی بود و فرمود: این دعا را برخوان و
این چنین بر من درود بفرست و این دفتر را جز به دوستان لایقم مده که خدای
تعالی تو را توفیق دهد گوید: آبا بعد از این شما را غی بینم؟ فرمود: ای
حسن! اگر خدای تعالی بخواهد. گوید: از حج برگشتم و در خانه جعفر بن
محمد عليه السلام اقامت گزیدم و گاهی از آنجا بهرون می آمدم و برای تجدید وضوء یا

يَوْمَ الْإِفْطَارِ، وَأَدْخُلُ بَيْتِي وَتَمَّتِ الْإِفْطَارُ فَأَصِيبُ رِيَاعَتاً تَمْتَلُوهُ أَمَاءَ وَرَظِيفاً عَلَى رَأْسِهِ وَغَلِيَّةٍ مَا تَشْتَهِي نَفْسِي بِالنَّهَارِ، فَأَكُلُ ذَلِكَ فَهَوَ كِفَايَةُ لِي، وَكِسْوَةُ الشَّيْءِ فِي وَقْتِ الشَّمَاءِ، وَكِسْوَةُ الصَّيْفِ فِي وَقْتِ الصَّيْفِ، وَإِنِّي لَا أَدْخُلُ الْمَاءَ بِالنَّهَارِ فَأَكْرُسُ الْبَيْتَ وَأَدْعُ الْكُورَ فَارِغاً فَأَتِي بِالطَّعَامِ^(۱) وَ لَا حَاجَةَ لِي إِيَّاهُ فَأُصَدِّقُ بِهِ ثَلَاثَ كَيْلَا يَقْلَمُ بِي عَنْ مَعِينِي.

۱۸ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ إِسْحَاقَ الطَّلَافِيُّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو الْقَاسِمِ عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ الْحَدَّادِيُّ الْكُوفِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا الْأَزْدِيُّ قَالَ: بَيْنَمَا أَنَا فِي الطَّرَافِ فَدَ طَلَعْتُ سَيْئاً وَ أَنَا أُرِيدُ أَنْ أَطُوفَ الشَّيْخَ فَإِذَا أَنَا بِمَخْلَقٍ عَنْ تَجَنُّبِ الْكُفَّةِ وَ شَابٍّ عَسَرَ الْوَجْهِ طَلَبْتُ الزَّائِدَةَ خُبُوبَ مَعَ هَيْبَتِهِ مُتَقَرَّبَةً إِلَى النَّاسِ يَتَكَلَّمُ، فَلَمْ أَرِ أَحْسَنَ مِنْ كَلَامِهِ وَ لَا أَهْذَبَ مِنْ نَظْمِهِ وَ عَسَرَ جُلُوسَهُ، فَذَهَبْتُ أَكَلِمَةً قَرَرْتَنِي النَّاسُ فَسَأَلْتُ بَعْضَهُمْ مَنْ هَذَا؟ فَقَالُوا: هَذَا ابْنُ رَسُولِ اللَّهِ يَطْلُقُ فِي كُلِّ سَنَةٍ يَوْمَ الْيَوْمِ أَهْلَ الْبُيُوتِ بِحَدِّهِمْ، فَقُلْتُ: يَا سَهْدِي

خواب و يا افطار بدانجا باز مى گشتم و چون هنگام افطار مى آمدم كاسه اى بزرگ و پر آب و گرده نانى روى آن و طعامى كه در آن روز دلم مى خواست آنجا بود و آن را مى خوردم و به حد كفايت بود و در هنگام زمستان لباس زمستانى و در هنگام تابستان لباس تابستانى بود من در روز آب مى آوردم و در خانه مى پاشيدم و كوزه را خالى مى گذاشتم و گاهى طعام مى رسيد و بدان نيازمند نبودم و آن را شبانه به صدفه مى دادم تا آنكه همراه من است از حاتم مطلع نشود.

۱۸ - از دى گويد: وقتى در طواف بودم و شش شوط كرده بودم و مى خواستم شوط هفتم را به جاى آورم ناگهان جمعى را ديدم كه سمت راست كعبه حلقه زده بودند و جوانى خوشرو و خوشبو و با هيب و وقار نزديك آنها ايستاده و با آنها سخن مى گويد و من كسى را همچون او نيكو سخن و شيرين كلام و خوش مجلس ندیده بودم. پيش رخنم تا با او سخن بگويم اما مردم مرا رانندند از بعضى از آنان پرسيدم: اين كيست؟ گفتند: فرزند رسول الله است كه در هر سال يك روز ظاهر مى شود و براى خاصان خود سخن مى گويد؛ بدو گفتم: اى سرورم! به نزد شما

مُسْتَعْرِضاً أَيْتَكَ فَأَرَيْتُنِي هَذَا اللَّهُ، فَنَازِلُنِي بِهِ خَصَاءَ فَخَوَّلْتُ وَجْهِي فَقَالَ لِي
بَعْضُ جُلَسَائِهِ: مَا الَّذِي دَفَعَ إِلَيْكَ؟ قُلْتُ: خَصَاءٌ وَكَفَلْتُ عَنْهَا إِذَا أَنَا بِسَبِيحَةٍ ذَهَبٍ.
فَذَهَبَتْ فَإِذَا أَنَا بِهِ عَلَيْهِ فُلُوحِي فَقَالَ لِي: تَبَيْتُ عَنْكَ الْحَبَّةَ، وَظَهَرَ لَكَ الْحَقُّ وَذَهَبَ
عَنْكَ الْقَمْنُ، أَتَعْرِفُنِي؟ قُلْتُ: لَا، فَقَالَ عَلَيْهِ: أَنَا الْمَهْدِيُّ [وَأَنَا قَائِمُ الرُّمَانِ، أَنَا الَّذِي
أَنْدَلَأُهُمَا عَذْلًا كَمَا مِلْتُ جُورًا، إِنَّ الْأَرْضَ لَا تَحُلُو مِنْ حَبَّةٍ وَلَا يَتَّقِي النَّاسُ فِي قُبْرَةٍ، وَ
هَذِهِ أَمَانَةٌ لَا تَحْدُثُ بِهَا إِلَّا إِخْوَانُكَ مِنْ أَهْلِ الْحَقِّ].

۱۹ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى بْنِ الْمُتَوَكِّلِ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ
الْحِمَازِيُّ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مَهْزِيَارٍ قَالَ: قَدِمْتُ مَدِينَةَ الرَّسُولِ ﷺ فَبَعَثْتُ عَنْ
أَخْبَارِ آلِ أَبِي مُحَمَّدٍ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْأَخْبَرِ عَلَيْهِ السَّلَامُ، فَلَمْ أَفْعُ عَلَى شَيْءٍ مِنْهَا فَرَحَلْتُ مِنْهَا
إِلَى مَكَّةَ مُسْتَنْجِئًا عَنْ ذَلِكَ، فَتَلَّقَانِي فِي الطَّوَارِفِ إِذْ تَرَانِي لِي قَوْمٌ أَمْرُ اللَّوْنِ، رَائِعُ
الْحُسْنِ، جَمَلُ الْفِعْلِ، يُطِيلُ التَّوَسُّعَ فِي، فَقَدْتُ إِلَيْهِ مَرَّةً لَا مِثْلَ عِزِّهَا مَا فَضَلْتُ لَهُ،
فَلَمَّا قَرَّبْتُ بِهِ سَلَمْتُ، فَأَحْسَلُ الْإِجَابَةَ، ثُمَّ قَالَ: مِنْ أَيِّ الْبِلَادِ أَنْتَ؟ قُلْتُ: زَبْلُ مِنْ

آمده ام تا مرا استاد کنید. خدا هادی شما باشد. ریگی به من داد و من برگشتم.
یکی از همنشینان او به من گفت: به نوحه داد؟ گفتم: ریگی، دسمن را گشودم
دیدم طلاست، رفتم و به ناگاه به من ملحق شد و خود را در مقابل او دیدم،
فرمود: آیا بر تو حجت ثابت و حق آشکار گردد و کوری زایل گردید؟ آیا مرا
می شناسی؟ گفتم: خبر، فرمود: من مهدی و قائم زمانه هستم، من کسی هستم که
زمین را بر از عدل و داد کنم پس از حور، زمین از حجت خالی نمی ماند و مردم بی پیشوا
نباشند و این امانتی نزد نوست و آن را جز به برادران حق جوی خود مگو.

۱۹ - ابراهیم بن مهزیار گوید: به مدینه رسول خدا ﷺ در آمدم و از
اخبار خاندان ابو محمد حسن بن علی ﷺ تفحص کردم و به خبری دست نیافتم،
آنگاه برای جستجو به مکه آمدم و چون در طواف بودم جوانی گندمگون و زیبا
و خوش سیار را دیدار کردم که مرا به وقت نگر بست به نزد او بازگشتم در حالی که
امیدوار بودم مقصود خود را در او بیابم و چون به نزدیک او رسیدم سلام کردم و
او پاسخ داد، سپس گفت: اهل کدام شهری؟ گفتم: مردی از اهل عراقم گفت: از

أُخْبِرَ الْإِرَاقِي. قَالَ: مِنْ أَبِي الْإِرَاقِي؟ قُلْتُ: مِنَ الْأَهْوَازِ. فَقَالَ: مَرْحَبًا بِقَلْبِكَ، هَلْ تَعْرِفُ بِهَا جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ الْحَصِينِيَّ؟ قُلْتُ: دُعِيَ فَأَجَابَ. قَالَ: رَحِمَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ مَا كَانَ أَطْوَلَ لَبَنُهُ وَأَجْزَلَ نَبْلُهُ. فَهَلْ تَعْرِفُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ مَهْزِيَارَ؟ قُلْتُ: أَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَهْزِيَارَ لَعَانَتِي عَلَيْهِمَا. ثُمَّ قَالَ: مَرْحَبًا بِكَ يَا أَبَا إِسْحَاقَ مَا فَعَلْتَ بِالْعَلَامَةِ الَّتِي وَصَّيْتُ بِهَا ابْنَكَ وَبَنِي أَبِي - مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ؟ قُلْتُ: لَفَعَلْتُ تَرْيِدُ الْخَاتَمَ الَّذِي آتَى اللَّهُ بِهِ مِنَ الطُّبِّ أَبِي مُحَمَّدٍ الْحَسَنِ بْنِ - عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ؟ فَقَالَ: مَا أَزْدَتْ سِوَاهُ، فَأَخْرَجْتُهُ إِلَيْهِ. فَلَمَّا نَظَرَ إِلَيْهِ اسْتَعْبَرَهُ وَكَبَّلَهُ. ثُمَّ قَرَأَ كِتَابَتَهُ فَكَانَتْ: «يَا اللَّهُ يَا مُحَمَّدُ يَا عَلِيُّ» ثُمَّ قَالَ: يَا أَبَا يَدَا طَالَمَا جُلْتُ فِيهَا.

و تَرَخِي يَنَافَتُونَ الْأَحَادِيثَ - إِلَى أَنْ قَالَ لِي - يَا أَبَا إِسْحَاقَ أَخْبِرْنِي عَنْ عَظِيمِ مَا تَوَخَّيْتَ بِقَدْ الْخَبْرَ؟ قُلْتُ: وَ أَيْبَكُ مَا تَوَخَّيْتُ إِلَّا مَا سَأَسْتَفْتِيكَ مَكُونُهُ. قَالَ: سَلْ عَمَّا شِئْتَ فَإِنِّي شَارِحٌ لَكَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ؟ قُلْتُ: هَلْ تَعْرِفُ مِنْ أَخْبَارِ آلِ أَبِي مُحَمَّدٍ الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ؟

کدام عراقی؟ گفتم: از اهواز. گفت: مرحبا به دلبار تو، آیا در آنجا جعفر بن حمدان حصینی را می شناسی؟ گفتم: داعی حق را لبیک گفته است. گفت: رحمة الله علیه چه شبهای بلندی در عبادت گذرانیده و چه قدر پاداش او بزرگ است! آیا ابراهیم بن مهزیار را می شناسی؟ گفتم من خود علی بن مهزیارم! مرا به گرمی در آغوش گرفت، سپس گفت: مرحبا به تو ای ابا اسحاق! با آن علامتی که بین تو و ابو محمد علیه السلام بود چه کردی؟ گفتم: گو با مقصود شما آن انگشتری است که خدای تعالی آن را از ناحیه طبیب آل محمد، حسن بن علی علیه السلام به من ارزانی فرمود؟ گفتم: آری مقصودم جز آن نبود. آنگاه انگشتری را بیرون آوردم و چون در آن نگر بست گریست و آن را بوسید، سپس نقش آن را خواند که «یا الله یا محمد یا علی» بود. و بعد از آن گفت: پدرم فدای آن دستی باد که تو ای انگشتری در آن می گشقی؟ و بعد از آن سخنان دیگری گفتم تا آنکه فرمود: ای ابا اسحاق! مقصد مهم تو پس از حج چه بود؟ گفتم: سوگند به پدرتان که مقصدی ندارم جز آنکه از مکنون آن از شما استعلام خواهم کرد. فرمود: از هر چه می خواهی بپرس که من ان شاء الله برایت شرح خواهم داد. گفتم: از اخبار خاندان ابو محمد امام

شَیْئًا؟ قَالَ لِي: وَ أَتَمَّ اللَّهُ إِلَيَّ لِأَعْرِفَ الطُّورَ، بِحَبِيبِ مُحَمَّدٍ وَ مُوسَى ابْنِي الْحَسَنِ بْنِ-
عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ ثُمَّ لَمَّا لَزِمَتْهَا إِلَيْكَ فَاجِدًا لِإِتْبَائِكَ أَتْرَهَهَا فَإِنَّ الْحَبِيبَ لِنَاءُهَا وَ الْأَكْتِحَالَ
بِالْغَبَرِ بِهَا قَدْ تَحِيلَ مَعِيَ إِلَى الطَّائِبِ وَ لَيْتَكَ ذَلِكَ فِي حُلِيِّهِ مِنْ رِجَالِكَ وَ اجْتِمَاعِ.

قَالَ إِبْرَاهِيمُ: فَتَخَصَّصْتُ مَعَهُ إِلَى الطَّائِبِ أَنْتَ لَمْ تَزَلْ فَرَمَلَهُ حَتَّى أَخَذَ فِي بَغِيضِ مَخَارِجِ
الْفَلَاحِ قَبِذَتْ لَنَا حَبِيبَةً شَهْرًا. قَدْ أَشْرَفَتْ عَلَى أَكْمَةِ وَغَلَّ تَلَا لَوْلَاكَ الْبِنَاعُ مِنْهَا تَلَاوَا،
فَتَبَدَّلَ إِلَى الْإِذْنِ، وَ دَخَلَ مُسْتَلِمًا عَلَيْهَا وَ أَهْلَتَهَا بِكَافِي فَخَرَجَ عَلَيَّ أَعْدَهَا وَ هُوَ
الْأَكْبَرُ سِنًا «م ح م» ابْنُ الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ هُوَ عَلَامٌ أَتَرَدُّ نَاصِغُ اللَّوْنِ، وَاضِعُ الْجَبِينِ،
أَبْلَجُ الْحَاجِبِ، مَشْتَوُّ الْحَدِيثِ أَلْقَى الْأَثْلَبِ، أَنْتُمْ أَرَوْعُ كَأَنَّهُ عُصْرُ بَابٍ وَ كَأَنَّ مَضْحَكَهُ
عُزْبَةُ كَوْكَبٍ دُرِّيٍّ. بِحَذِّهِ الْأَكْبَرُ خَالَ كَأَنَّهُ نَاءٌ مِثْلَهُ عَلَى بِيَاضِ الْفَيْضَةِ، وَ إِذَا بَرَأَ بِهِ
وَرَمَدٌ سَحَابٌ سَبْطَةٌ تَطَالِغُ سَحَابَةً أَدْبَى، لَدَتْ مَا زَلَّتِ الْغُبُورُ أَنْفَصَ مِنْهُ وَ لَا أَعْرِفَ

حسن علی علیه السلام چه می دانی؟ گفت: به خدا سوگند بیشانی محمد و موسی فرزندان
حسن بن علی علیه السلام را نورانی و درخشان می بینم و من سفیر آنها هستم که اخبار
آنها را به نور برسانم و اگر بمشانی ملاقات آنها می و دوست داری دیدگانت به
دیدار آنها روشن شود همراه من به طائف بیا و باید که این سفر از خاندانت
مکتوم و پوشیده باشد.

ابراهیم گوید: همراه او به سمت طائف رهسپار شدم و بیابانها را در نور دیدیم
و فلاق را پشت سر گذاشتیم تا آنکه خیمه ای یصمین بر ما غودار گردید که بر
بلندی ریگستانی برپا شده بود و بقاع اطراف خود را روشن کرده بود، او نخست
به درون چادر رفت تا برای ورودم اجازه بگیرد و به آنها سلام کرد و از وجود
آنها را مطلع گردانید، آنگاه بزرگتر آمدو یعنی محمد بن الحسن علیه السلام بیرون آمد و
او جوانی نورس و نورانی و سپید پیشانی بود با ابروئی گشاده و گونه و بینی
کشیده و قامتی بلند و نیکو چون شاخه سرو و گویا پیشانیست ستاره ای درخشان
بود و بر گونه راستش خالی بود که مانند مشک و عنبر بر صفحه ای نقره ای
می درخشید و بر سرش گیسوانی پر پشت و سپاه و افشان بود که روی گوشش را
پوشانده بود و سیاهی داشت که هیچ جسمی برازنده تر و زیباتر و پاطماینه تر و

حُسْنًا وَ سَكِينَةً وَ عِبَاءً.

فَقُلْنَا مَثَلٌ لِي أَسْرَعْتُ إِلَى تَلْقَائِهِ فَأَتَيْنَبْتُ عَلَيْهِ أَلِيمُ كُلِّ جَارِحَةٍ مِنْهُ. فَقَالَ لِي: عَزَّجِبًا بِكَ يَا أَبَا إِسْحَاقَ لَقَدْ كَانَتْ الْأَلْيَامُ تُعَذِّبُنِي وَ شَقَّ لِقَائُكَ. وَ الْمُعَاتِبُ بَيْنِي وَ بَيْنَكَ عَلَى تَسَاخُطِ الدَّارِ وَ تَرَاخِي الْمَزَارِ تَتَحَيَّلُ لِي صُورَتُكَ حَتَّى كَأَنَّكَ لَمْ تَحُلْ طَرْفَةَ عَيْنٍ مِنْ طَبَقِ الْمُحَادَثَةِ وَ خِيَالِ الْمُسَاهَدَةِ. وَ أَنَا أَحْمَدُ اللَّهِ رَبِّي وَلِيِّ الْحَقِّ عَلَى مَا قَبِضَ مِنَ التَّلَافِي وَزَلَّةٍ مِنْ كُزْبَةِ الشَّارِعِ وَ الْاِسْتِبْرَافِ عَنْ أَعْوَالِهَا غَيْبُهَا وَ مُتَأَخَّرِهَا.

فَقُلْتُ: يَا أَبِي أَنْتَ وَ أُمِّي مَا زِلْتُ أَلْخُصُّ عَنْ أَمْرِكَ بَلَدًا أَفَبَلَدًا مُنْذُ اسْتَأْثَرَ اللَّهُ بِسَيِّدِي أَبِي مُحَمَّدٍ عليه السلام فَاسْتَعْلَقَ عَلَيَّ ذَلِكَ حَتَّى مَرَّ اللَّهُ عَلَيَّ بِمَنْ أَوْشَدَنِي إِلَيْكَ وَ دَلَّنِي عَلَيْكَ. وَ الشُّكْرُ لِلَّهِ عَلَى مَا أَوْزَعَنِي فَيْتَ مِنْ كَرَمِ الْيَدِ وَ الطُّوْلِ. ثُمَّ تَسَبَّ نَفْسَهُ وَ أَخَاهُ مُوسَى وَ اعْتَزَلَ بِي نَاحِيَةً ثُمَّ قَالَ: إِنَّ أَبِي عليه السلام غَيْبٌ إِلَيَّ أَنْ لَا أَوْطِنَ مِنَ الْأَرْضِ إِلَّا أَخْفَاهَا وَ

با حیاتر از آن ندیده است.

و چون بر من ظاهر شد شناختم تا خود را بدو رسانم و خویشتن را به رویش افکندم و دست و یابش را بوسیدم. آنگاه فرمود: ای ابوالسحاق! روزگار مرا وعده می داد که تو را دیدار می کنم و رابطه قلبی ما - با وجود دوری منزل و تأخیر ملاقات - همواره تو را در نظرم محسوس می نمود تا به غایبی که گویا هیچگاه از لذت مصاحبه و خیال مشاهده بگذر خالی نبوده است و خدا را که ولیّ حمد است شکر می گویم که ملاقات را حاصل کرد و سخنی درد و دوری را به آسایش و آگاهی مبدّل ساخت.

گفتم: پدر و مادرم فدای شما باد! از روزی که آقایم ابو محمد عليه السلام دعوت الهی را لَبَّيْكَ گفته است پیوسته در جستجوی شما بوده ام و از شهری به شهری رفته ام و همه درهای امید بر رویم بسته می شد تا آنکه خدای تعالی بر من مَنّت نهاد و کسی را بر سر راهم قرار داد تا مرا به نزد شما آورد و تسکین خدایی را سزااست که بزرگواری و احسان شما را به من الهام فرموده. آنگاه خود و برادرش موسی را معرفی و مرا به گوشه ای برد و فرمود: پدرم عليه السلام از من پنهان گرفته است که جز در سرزمینهای نهان و دور مسکن اختیار نکنم تا امرم مخفی بماند و مکانم از مکانید

أَفْصَاهَا إِسْرَارًا لِأَخْرِي. وَتَخْصِبُنَا بِغُلِي لِكَايِدِ أَهْلِ الضَّلَالِ وَ الْمُرَدَّةِ مِنْ أَعْدَابِ الْأَمْرِ
الضَّوَالِ، فَتَبْذُرُنِي إِلَى عَالِيَةِ الرَّمَالِ، وَ حِثُّ حَرَامِ الْأَرْضِ يَنْظُرُنِي الْغَايَةَ الَّتِي عَشَدَهَا
بِعِلِّ الْأَمْرِ وَ يَنْجِلِي الْمَلْعَ. وَ كَانَ عَلَيْهِ أَنْبَسَ لِي مِنْ خَزَائِنِ الْحِكْمِ، وَ كَوَامِنِ الْقُلُومِ مَا لِي
أَشْعَبُ إِلَيْكَ ^(۱) مِنْهُ حُزْمٌ أَغْنَانِي عَنْ الْجَمَلَةِ.

[وَأَعْلَمُ يَا أَبَا إِسْحَاقَ إِنَّهُ قَالَ عَلَيْهِ: يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ جَلَّ شَأْؤُهُ لَمْ يَكُنْ يَبْغِي أَنْ يَطْبِقَ
أَرْحَمَهُ وَ أَهْلَ الْخِدِّ فِي طَاعَتِهِ وَ عِبَادَتِهِ بِلَا حُلَّةٍ يُسْتَقَلُّ بِهَا، وَ إِمَامٌ يُؤْتَمُّ بِهِ، وَ يَهْتَدَى
بَسْبِيلِ سُنَّتِهِ وَ مَنَاجِجِ فَضِيلِهِ. وَ أَرْجُو يَا بَنِيَّ أَنْ تَكُونُوا أَعْدَةً مِنْ أَعْدَةِ اللَّهِ يَنْشُرُ الْخُنْ وَ
وَطْقَ الْبَاطِلِ ^(۲) وَ إِغْلَابِ الدِّينِ، وَ إِطْفَاءِ الضَّلَالِ. لَعَلَّكَ يَا بَنِيَّ يَلْزُمُ خَوَالِي الْأَرْضِ، وَ
تَنْجِعُ أَفْصَاهَا، فَإِنَّ لِكُلِّ وَلِيٍّ لِأَوَّلِيَاءِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ عُدُوًّا شَرَارًا وَ حِدًّا مُنَازِعًا مُبْغِضًا
يَجَاهِدُهُ أَهْلُ النِّفَاقِ وَ خِلَافَةِ أَوْلِيِ الْإِيمَانِ وَ الْعِبَادِ فَلَا يَجُوشُكَ ذَلِكَ.

گمراهان و خطرات مردم سرکش و بداندیش در امان باشد از این رو مرا به
طرف بیابانها و شزاره‌ها روان ساخت و بایانی در انتظار من است که در آن گره
از کار گشوده شود و فریاد و وحشت مردم برطرف گردد. و او ^(۱)
خزانه‌های حکمت و اسرار دانش آنقدر به من آموخت که اگر ستمه‌ای از آن را
برایت بازگویم از باقی آن بی‌نیاز می‌شوی.

پدان ای ابا اسحاق! که پدرم ^(۲) فرمود: ای پسر! خدای تعالی اقطار زمین
و اهل طاعت و عبادت را بدون حجت و امام خالی نگذارد او وسیله کمال و
تعالی آنهاست، امامی که پیرو وی باشند و به راه و روش وی اقتدا کنند، و ای
فرزند! امیدوارم تو از کسانی باشی که خداوند آنها را برای نشر حق و برچیدن
اساس باطل و اعلای دین و خاموش کردن آتش گمراهی آماده کرده است و بر
تو باد که در مکانهای پنهان و دور ساکن شوی که هر یک از اولیای خدای تعالی
دشمنی کویند. و ضدی ستیزند، دارد، خداوند جهاد با اهل نفاق و خلاف یعنی
ملحدان و دشمنان را واجب می‌داند، پس زبادی دشمن تو رایه وحشت نبندازد.

وَ اعْلَمُ اِنْ قُلُوبَ اَهْلِ الطَّاعَةِ وَ الْاِخْلَاصِ نُرٌّ اِلَيْكَ بِمَلِ الطُّبْرِ اِلى اَوْ كَارِهَا وَ هُمْ
مَقْسُورٌ بِطَلْكَوْنِ يَتَحَالَى الدَّلَّةُ وَ الْاِسْتِكَاثَةُ. وَ هُمْ عِنْدَ اللَّهِ بِرَزَّةٍ اَعْبَاءُ. يَبْرُزُونَ بِأَنْفُسِ
مُحَلَّةٍ مُتَحَاذٍ^(۱). وَ هُمْ أَقْلُ الْفَنَاعَةِ وَ الْاِقْبِصَامِ. اسْتَنْبَطُوا الدُّيْنَ فَوَارَزُوهُ عَلَى مُجَاهَدَةِ
الْأَحْدَادِ. حَصَّهُمُ اللَّهُ بِاِخْتِالِ الصَّيْرِ فِي الدُّنْيَا لِيَسْتَنْبَطَهُمُ بِاِتْسَاعِ الْبِرِّ فِي دَارِ الْقَرَارِ. وَ
جَبَلَهُمُ عَلَى خَلَائِقِ الصَّيْرِ لِيَكُونُ هُمْ الْعَاقِبَةُ الْحُسْنَى. وَ كَرَامَةُ حُسْنِ الْعُقْبَى.

فَاقْتَبَسْ يَا بَنِي نُورِ الصَّيْرِ عَلَى عَوَارِدِ أَشْرَافِكَ نَثْرًا بِدَوَائِدِ السُّلُجِ فِي مَصَادِرِهَا. وَ
اسْتَشْهِرِ الْبِرَّ فَمَا بَنُوكَ تُحِطُّ بِمَا تَحْتَدُّ عَلَيْهِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ. وَ كَأَنَّكَ يَا بَنِي بِتَأْيِيدِ نَصْرِ اللَّهِ
[و] قَدْ أَنْ. وَ تَيْسِيرِ الْمَلَجِّ وَ عُلُوِّ الْكَفِّ [و] قَدْ حَانَ. وَ كَأَنَّكَ بِالْزَاهِدَاتِ السُّمْرِ وَ
الْأَعْلَامِ الْبَيْضِ تَقْوِي عَلَى أَتْنَابِ أَقْطَافِكَ مَا بَيْنَ الْحُطَمِ وَ زَهْرَمِ. وَ كَأَنَّكَ بِتَرَادُفِ الْبَيْتَةِ وَ

و بدان که دلهای مردم دیندار و با اخلاص مانند پرندگانی که میل به آسیانه دارند مشتاقی لقای تو خواهد بود آنها در میان خلق با دقت به سر پرند ولی در نزد خدای تعالی نبوکوار و عزیزند در ظاهر مردمی بیچاره و مهنازند در حالی که چنین نیست و آنها مردمی اهل قناعت و جویبختی دارند. دین را فهمیده اند و آن را با مبارزه با مخالفان پشتیبانی می کنند. خداوند آنها را به تحمل و استقامت در برابر ستم امنیاز داده تا در آخرت که قرارگاه ابدیست مشمول عزت و اسعه او باشند و به آنها خوی شکبایی داده است تا عاقبت نیک و فرحامی نیکو را در بایند. ای فرزندان! در هر کاری از نور صبر و بایرداری اقتباس کن تا به درک عمل در عاقبت فائز شوی و در ثبت خود عزت را شعار فرارده تا این شاء الله از آنچه موجب حمد و ذکر جمیل است برخوردار شوی. بسم اگر بیا وقت آن رسیده که به نصرت الهی مؤید باشی و بیروزی و بر نری مبسر گردد و گویا پرچمهای زرد و سفید را روی شانه هایت می بینم که بین خطیم و زمزم در جنبش است و گویا در اطراف حجر الاسود دسته های بیعت کنندگان و دوستان خالص تو را می بینم که چون رشته مروارید در دو سوی گردنبدن بر پیرامون تو صف کشیده اند و صدای

۱- فی بعض النسخ: «برزة أعباء» بأصعاع العين و أعمال الثراء جمع الاثر من هرا الامجاد و غیر المجملین. و فی بعض النسخ: «بأنفس محلة محتاجة» و الخبل - نساء الملک و المختار من العراب.

تصافی الولایه بشاطط علیک نشاطم الذکر فی منافی العُزود، و تصافی الکف علی جنبات
الحجر الأسود، یلود یفناک من تلأ براهم الله من طهارة الولادة و نقاسی العزبة،
مقدسة قلوبهم من دنس البغی، مهدبة ألبؤس منهم من رجس الشقاق، لیثنة عزائیکهم
للدین، حشنة حوائبهم عن العذوان، واضحه بالفکول اوجھهم، نصبره بالفصل
عید الله، یدینون یدین الحق و أهله، فإذا اشتد أکائهم، و تفرقت أعقادهم فذت
یمکانیهم طبغات الأسم إلى امام، إذ یبغک فی ظلال شجرة دوحه تشعبت أفنان غصونها
علی حافة بحيرة الطبرية فبذلها یتلأ صبیح الحق، و یخلی ظلام الباطل، و یقیم الله
بک الطغیان، و یعدو معالم الإیمانی، یظهر بک استیذامه الآفای و سلام الزفانی، یؤد الطغل
فی المهد لئلا استطاع إلتکله نهوضاً، و نوایط الوحش لئلا یغمد غمزته تمرازاً، تنزک بک
أطراف الدنیا بهجة، و تنشر عنک أغصان العز نعرة، و تستیز یوانی الحق فی قرارها،
و تؤوب شوارد الذین إلى أکارها، تنکهاطل علیک شحایط الظفر، فتحنق کل عدو، و

دستها را که با تو بیعت می کند می شنوم کسانی به آستان تو پناه می آورند که
خدای تعالی طهارت مولود تو پاکیزه تر نیست آنها را می داند، کسانی که قلوبشان از
پلبدی نفاق و آلودگی شقاق پاک است و بدنشان برای دینداری نرم و برای
عداوت خشن است و برای پذیرش حق حوسرو هستند و متدین به دین حق و
اهل آن می باشند و چون ارکان و سنوهای آنها نیرومند گردد به واسطه اجتماع
آنها طبقات ملل به امام نزدیک شوند در وهنی که آنها در سایه درخت بزرگی که
شاخ و برگ آن بر اطراف دریاچه طبریه سرکشیده با تو بیعت کنند، آنگاه صبح
حقیقت بدمد و تبرگی باطل از میان رود و خداوند به وسیله تو پشت طغیان را
در هم شکند و راه و رسم ایمان را اعاده کند و به واسطه تو استقامت آفاق عیان
شود و صلح و آشتی جماعات مرافق آشکار گردد، کودک در گهواره آرزو
می کند که برخیزد و به نزد تو آید و وحوش صحرا مایلند که راضی به جوار تو
داشته باشند جهان به وجود تو خرم شود و شاخه های عزت به ظهور تو جنبش
گیرد و مبانی حق در قرارگاه خود پابرجا گردد و رندگان از دین به آشیانه های
خود برگردند، ابرهای پیروزی سبل آسا بر تو بیارد و دشمنان به خنق دچار

تَضَعُ كُلُّ ذِي نَفْسٍ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ جَبَّارٌ قَاسِطٌ وَلَا جَائِدٌ غَاطِطٌ، وَلَا شَائِقٌ مُبْتَضِّعٌ، وَلَا مُعَانِدٌ كَاشِحٌ، «وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا» . سورة الطلاق / ۳

نعم قال: یا ابا اسحاق! اینک مجلسی هذا عندک متکئوماً اِلاَّ عَنْ أَهْلِ التَّصَدِيقِ وَ الْأُخْرَةِ الصَّادِقَةِ فِي الدِّينِ، إِذَا بَدَتْ لَكَ أَمَارَاتُ الظُّهُورِ وَ التَّمَكُّنِ فَلَا تُبْطِئْ، بِإِخْوَانِكَ عَنَّا وَ بَاهِرِ الْمُسَارَعَةِ إِلَى مَنَارِ الْيَقِينِ وَ ضِيَاءِ مَصَابِيحِ الدِّينِ ثَلَاثُ رَشَدٍ إِنْ شَاءَ اللَّهُ.

قال إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَهْزِيَارٍ: فَكُنْتُ عِنْدَهُ حَسْباً أَقْنَسُ مَا أُرْوِي إِلَيْهِمْ مِنْ مُوَضِّعَاتِ الْأَعْلَامِ وَ ثَبَرَاتِ الْأَحْكَامِ، وَ أُرْوِي ثَبَاتِ الصُّدُورِ مِنْ نَضَارَةِ مَا أُذْخِرَهُ اللَّهُ فِي طَبَائِعِهِ مِنْ لَطَائِبِ الْحِكْمِ وَ طَرَائِفِ لِمَاضِي الْيَقِينِ حَتَّى جِلْتُ إِضَاعَةً مُخَلِّفِي بِالْأَهْوَاِ لِمَرَاحِي اللَّغَاوِ عَنْهُمْ فَاسْتَأْذَنْتُهُ بِالْفِعُولِ، وَ أَعْلَنْتُهُ عَظِيمَ مَا أَسْذَرِيهِ عَنْهُ مِنَ التَّوَحُّشِ الْغُرُوبَةِ وَ التَّجَرُّعِ لِلطُّغْيَانِ عَنْ مَحَالِهِ، فَأَبْنِ وَ أُرْدَنْنِي مِنْ صَالِحِ دُعَائِهِ مَا يَكُونُ دُخْرًا عِنْدَ اللَّهِ وَ لِقَائِي

شده و دوسنان فبروزی یابند و در روی زمین اجبار ستمگر و منکر ناسیاس و دشمن کینه نوز و معاند بدخواه باقی غانده و معاند بتوکل علی الله فهو حسبه ان الله بالغ امره قد جعل الله لكل شيء قدراً.

سپس فرمود: ای ابا اسحاق! این مجلس را پنهان بدار و خبر آن را جز بر اهل تصدیق و برادران صادق دینی مگو و چون نشانه های ظهور بر نو آشکار گردید با برادرانت به سوی ما بشتاب و به مرکز نور بعین و روشنی چراغهای دین مسارع کن تا ان شاء الله به رشد و کمال نایل شوی.

ابراهیم بن مهزیار گوید: مدتی نزد آن بزرگوار ماندم و از ایشان حقایق و ادله روشن و احکام نورانی را فرا گرفتم و بوسنان سینه را از خرمی طبع او از حکمت های لطیف و دانسته های ظریف آبیاری کردم تا به غایتی که نرسیدم خانواده ای که در اهواز بجا گذاشته ام به واسطه ناخبر ملاقاتشان از میان بروند و از حضرت اجازه مراجعت گرفتم و تنهایی و درد خود را در مفارقت و کوچ لا محاله خود به وی باز گفتم. به من اجازه فرمود و دعای نیکویی بدرقه راهم کرد که ان شاء الله ذخیره خود و خاندانم خواهد بود.

وَقَرَأْتَنِي إِذْ شَاءَ اللَّهُ.

فَلَمَّا أَرَادَ أَنْ يَمُوتَ قَالَ: يَا أَبَا إِسْحَاقَ! تَقْسِي عَذْرَتِي عَنِّي شَوْدَعًا وَتُعَذِّدُكَ بِالْعَقْدِ. وَ
عَرَضْتُ عَلَيْهِ مَا لَمْ يَكُنْ يَحْسِبُ أَنَّ عَلَيَّ مِثْلَ ذَلِكَ. وَ سَأَلْتُهُ أَنْ يَتَضَلَّ بِالْأَمْرِ
بِقَوْلِهِ مِنِّي، فَأَبْتَسَمَ وَ قَالَ: يَا أَبَا إِسْحَاقَ! اسْكُنْ بِمِثْلِ مَنَاصِفِكَ فَإِنَّ الشُّعْبَةَ خَذَفَتْ. وَ
فَلَوَابِ الْأَرْضِ أَمَانَتُكَ جَمَّةٌ. وَ لَا تَحْزَنْ لِإِعْرَاضِهَا عَنْكَ. فَإِنَّا قَدْ أَخَذْنَا لَكَ شُكْرَهُ وَ نَشَرَهُ
وَرَضَعْنَاهُ عِندَنَا بِالْأَذْكُورِ وَ قَبُولِ الْهَيْئَةِ لِقَابِ اللَّهِ فِيهَا حَقُّكَ. وَ آدَامُ لَكَ مَا تَوَكَّلْتَ. وَ كَتَبَ
لَكَ أَحْسَنَ ثَوَابِ الْمُحْسِنِينَ وَ أَكْرَمَ آثَارِ الطَّائِعِينَ. فَإِنَّ الْفَضْلَ لَهُ وَ مِنَهُ. وَ أَسْأَلُ اللَّهَ أَنْ
يَزِدَّكَ إِلَى أَصْحَابِكَ بِأَوْفَرِ الْخَطِّ مِنْ سَلَامَةِ الْأَزَلَةِ وَ أَكْثَابِ الْغَيْبَةِ بِدِينِ الْمُتَصَرِّفِ. وَ لَا
أَلَوْعَتْ اللَّهُ لَكَ سَبِيلًا. وَ لَا عَبْرَ لَكَ دَكِيلًا. وَ أَسْتَوِدُّهُ نَفْسَكَ وَ دِيْقَةً لَا تَضِيْعُ وَ لَا تَزُولُ
بِحَبْلِهِ وَ تُطْفِئُهُ إِذَا شَاءَ اللَّهُ.

يَا أَبَا إِسْحَاقَ! قَبِلْنَا بِقَوَائِدِ إِخْلَاصِهِ وَ قَوَائِدِ إِهْتِنَانِهِ. وَ صَانَ أَنْفُسَنَا عَنْ مُعَاوَنَةِ
الْأَوْلِيَاءِ لَنَا فِي الْإِخْلَاصِ فِي الشَّيْءِ. وَ إِحْصَايِ الشَّيْخَةِ. وَ الْحَافِظَةِ عَلَى مَا هُوَ أَشَقُّ وَ

و چون سفرم نزدیک شد و تصمیم بر کوچ گرفتیم، بامدادی برای تودیع و
تجهدید عهد به نزد او آمدم و می‌فهمی که در احسار داشتم و بالغ بر پنجاه هزار درهم
بود تقدیم ایشان نمودم و مسألت کردم که آن را بپذیرد، او تبسمی کرد و فرمود:
ای ابا اسحاق! آن را برای هزینه بازگشت خود بردار زیرا سفری طولانی و
بیابانی وسیع در پیش داری و از اینکه از آن اعراض کردیم محزون مباش، زیرا
شکر آن را می‌گوئیم و یاد آوری و قبول این منت را می‌نمائیم، خداوند در آنچه
به توارزانی فرموده برکت عطا فرماید و آن را مستدام بدارد و برای تو بهترین ثواب نیکو-
کاران و آثار مطیعان را درج کند، و از خدای خواهم که با بهره‌کافی و سلامتی کامل به
نزد دوستان برگردی و خداوند راه را برایت دشوار نسازد و در یافتن راه سرگردان
نشوی، تو را به خدای سپارم و این شاء الله در سابه لطف او باشی و ضایع و تباه نگردی.

ای ابا اسحاق! ما به عوائد احسان و فوائد انعام او قانعیم و او ما را از یاری
دوستانمان مصون داشته است فقط از آنها توقع اخلاص در نیت و نصیحت
بی غرض و محافظت بر امر آخرت و تقوی و پاکدامنی و سربلندی داریم. گوید:

أَتَى وَأَرْفَعُ ذِكْرًا^(۱). قَالَ: فَأَقْبَلْتُ عَنْهُ حَامِدًا عَلَيْهِ عَزَّوَجَلَّ عَلَى مَا هَدَانِي وَأَوْشَدَنِي. عَلِيمًا بِأَنَّ اللَّهَ لَمْ يَكُنْ لِيَنْقَطِعْ لَوْحُهُ وَلا يَحُلُّهَا مِنْ حُجْبِهِ وَاضِحُهُ. وَإِمَامًا نَابِغًا.

وَأَلْقَيْتُ^(۲) هَذَا الْخَبَرَ الْمَأْتُورَ وَالنَّسَبَ الْمَشْهُورَ تَوْحِيدًا لِلزَّيَادَةِ فِي بَصَائِرِ أَهْلِ الْبَقِيَّةِ. وَتَعْرِيفًا لَهُمْ مَا مَنَّ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ بِهِ مِنْ إِثْمَاءِ الدَّرَجَةِ الطَّيِّبَةِ وَالْعُرْبَةِ الرَّكِيَّةِ. وَقَصْدْتُ أَدَاءَ أَمَانَةٍ وَالتَّسْلِيمَ لِمَا اسْتَبَانَ لِيَصَاحِفَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ الْمِلَّةَ الْهَادِيَّةَ. وَالطَّرِيقَةَ الْمُسْتَشْتَمَةَ الْمَوْضِعِيَّةَ^(۳) قُوَّةَ عَزَمٍ وَثَابِتَةً نَجْوً. وَشِدَّةَ أَزْرِ. وَاعْتِنَادَ عِصْمَةٍ. وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ.

۲۰- وَتَمَيَّنَا شَيْخًا مِنْ أَصْحَابِ الْحَدِيثِ يُقَالُ لَهُ: أَحْمَدُ بْنُ فَارِسٍ الْأَدِيبُ يَقُولُ: سَمِعْتُ يَهْتَدَانِ حِكَايَةَ حَكَايَتِهَا كَمَا تَهْتَدِيهَا يَنْفَضُ الْخَوَانِي قَسَائِي أَنْ أَتَيْتَهَا لَهُ يَعْطِي وَلا يَمْنَعُ.

سفر خود را آغاز نمودم در حالی که در برابر هدایت و ارشاد خدای تعالی شاکر بودم و می دانستم که خدای تعالی (زمینش را) معطل نگذارد و پیوسته در آن حجت واضح و امام قائمی خواهد بود.

و من این خبر مأثور^(۱) و نسب مشهور را ذکر کردم تا بصورت اهل یقین افزوده گردد و متنی را که خدای تعالی بر مردم نهاده است تعریف کرده باشم که آن ایجاد نژاد پاک و تربت مزگی است و مفصودم ادای امانت و تسلیم آن است تا خدای تعالی ملکت هادیه و طریقه مستنبه مرضیه را قوت و عزم و ثابید و پشتیبانی و عصمت عطا فرماید: وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ.

۲۰- و از یکی از اساتید علم حدیث به نام احمد بن فارس ادیب شنیدم که می گفت: در همدان حکایتی شنیدم و آن را برای یکی از برادرانم نقل کردم و او از من درخواست کرد که آن را به خط خود بنویسم و چون نمی توانستم خواهش او را رد کنم به ناچار نوشتم و صحت و سقم این داستان بر عهده کسی است که آن

۱- فی بعض النسخ وما هو أبلى وأنى وأرفع ذكرًا.

۲- فی بعض النسخ هو المنة.

۳- فی بعض النسخ هو الطيبة و مرضیه مکان هو الظرفه - الخ.

۱- یعنی خبری را که مرسله اند و حکایت می کنند و ممکن است ساختگی باشد.

أَجِدُ إِلَىٰ مُخَالَفَتِهِ شِبْلًا، وَقَدْ كَتَبْتُهَا، وَعُهِدْتُهَا عَلَىٰ مَنْ حَكَاهَا،

وَذَلِكَ أَنَّ هَمْدَانَ نَاسًا يُغْزَوْنَ بِبَنِي رَاشِدٍ وَهُمْ كُلُّهُمْ يَتَشَبَّهُونَ وَتَذَاهِبُهُمْ مَذْهَبُ
أَعْلَى الْأَمَاةِ، فَسَأَلْتُ عَنْ سَبَبِ تَشَبُّهِهِمْ مِنْ بَنِي أَهْلِ هَمْدَانَ؟ فَقَالَ لِي شَيْخٌ مِنْهُمْ
- زَأَيْتُ فِيهِ صَلَاحًا وَتَمَنًّا -: إِنْ سَبَبَ ذَلِكَ أَنَّ جَدَّنَا الَّذِي تَلَقَّبُ بِهِ إِيَّاهُ خَرَجَ حَاجًّا فَقَالَ:
إِنَّهُ ثَمَّ صَدَرَ مِنَ الْحَجِّ وَسَارُوا يَسَارِلَ فِي الْبَاوِيَةِ قَالَ: فَتَقَطَّطَ فِي الدُّوَلِ وَالْمَقَاتِلِ فَتَنَبَّهْتُ
طَوِيلًا حَتَّى أَغْبَيْتُ وَنَعَشْتُ فَقُلْتُ فِي نَفْسِي: أَنَا مَوْعِدٌ تُرِيحُنِي، فَإِذَا جَاءَ أَوَاخِرُ الطَّافِلَةِ
قُلْتُ، قَالَ: فَمَا اسْتَبْتَحْتُ إِلَّا بَحْرَ الشَّمْسِ وَ لَمْ أَتُرْ أَخْذًا فَتَوَخَّشْتُ وَلَمْ أَتُرْ طَرِيقًا وَلَا أَتُرْأَ،
فَتَوَخَّشْتُ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ ذَلِكُ، أَسْبَرُ حَيْثُ وَجَّهْتَنِي، وَنَعَشْتُ غَيْرَ طَوِيلٍ فَوَقَفْتُ فِي
أَرْضِ خُضْرَاءَ نَضْرَاءَ كَأَنَّهَا لَرَبِيَّةٌ عَهْدٌ مِنْ غَيْبِي، وَإِذَا تُرِيتُهَا أَطْلُبُ كُرْبِيَّةً، وَنَطَرْتُ فِي
سَوَاءِ تِلْكَ الْأَرْضِ إِلَى قَضْعٍ يَلُوحُ تَمَّائُهُ شَيْفٌ، فَقُلْتُ: لَيْتَ شِعْرِي مَا هَذَا الْقَضْعُ الَّذِي

را حکایت کرده است.

و آن چنین است که در همدان مردمی هستند که به بنی راشد شهرت دارند و
همه آنها شیعه و امامی هستند، من از آنها پرسیدم که چرا در میان مردم همدان
تنها این خاندان شیعه شده اند یکی از شیوخ آنها - که ظاهرالصلاح و وجهه بود -
گفت: سبب آن این است که جد ما «راشد» که نسبت ما به اوست سالی به زیارت
بیت الله رفته بود، و در بازگشت نقل می کرد که هنگام بازگشت از حج که چند
منزل را در بیابان پیموده بودیم، میل پیدا کردم که از مرکب فرود آیم و قدری
بیاده راه بروم و چندان بیاده راه رفتم که خسته شدم و خوابم گرفت، با خود
گفتم: اندکی می خوابم و چون دنیا را کناروان رسد بر می خیزم، گوید: خوابی
سیر کردم و چون از حرارت آفتاب برخاستم کسی را ندیدم، وحشت کردم نه
راه را می شناختم و نه اثری نمایان بود آنگاه به خدا توکل کردم و گفتم به راهی
می روم که او می خواهد، هنوز چندان نرفته بودم که خود را در سرزمین سبز و
خرمی دیدم که گویا به تازگی در آنجا باران باریده بود و تربتش نیکو بود، در
وسط آن سرزمین خرّم قصری دیدم که مانند برق شمشیر می درخشید، با خود
گفتم ای کاش می دانستم این چه قصری است که تاکنون آن را ندیده و وصف آن

لَمْ أَغْهَظْهُ وَلَمْ أَتَجَمَّعْ بِهِ فَتَقَصَّدْتُهُ. فَلَمَّا بَلَغْتُ الْبَابَ رَأَيْتُ خَادِمَتَيْنِ أَهْبِضَتْنِي. فَسَأَلْتُ عَنْهُمَا فَرَدَا رَدًّا جَبِلًا وَقَالَا: اجْلِسْ فَقَدْ أَرَادَ اللَّهُ بِكَ خَيْرًا. فَنَامَ أَحَدُهُمَا وَدَخَلَ وَاجْتَنَبَتْ غَيْرَ بَعِيدٍ. ثُمَّ خَرَجَ فَقَالَ: ائْتِيْ فَمَا دَخَلُ، فَبَدَخَلْتُ قَعْرًا لَمْ أَكُنْ بِهَا أَحْسَنَ مِنْ بَنَاتِهِ وَلَا أَشْوَأَ مِنْهُ فَتَقَدَّمْتُ الْخَادِمَ إِلَى مِغْرَ عَلِيٍّ بَيْتَ فَرَقَعَهُ. ثُمَّ قَالَ لِي: ادْخُلِي. فَبَدَخَلْتُ الْبَيْتَ فَإِذَا هُوَ جَالِسٌ فِي وَشْطِ النَّيْبِ وَقَدْ عُلِقَ قَوْقُ زَائِبَةٍ مِنَ السَّعَفِ سَبْعَ طَوِيلٍ نَكَادُ طَبْطَبَةٌ تَحْسُ زَائِنَةً. وَالتَّقَى (كَفَأْتُهُ) ابْنُ يَلُوحَ فِي ظِلَامٍ. فَسَأَلْتُ فَرَدًّا السَّلَامَ بِالطَّبِ كَلَامٍ وَأَعْتَبْتُهُ. ثُمَّ قَالَ لِي: أَتُنْذِرِي شَيْئًا أَنَا؟ فَقُلْتُ: لَا وَاللَّهِ. فَقَالَ: أَنَا الْفَائِمُ مِنَ آلِ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَا الَّذِي أَخْرَجَ فِي آخِرِ الزَّمَانِ بِهَذَا الشَّيْبِ - وَأَشَارَ إِلَيْهِ - فَأَعْلَأُ الْأَرْضَ بِشَطْطٍ وَغَدَا لَهَا مِثْلُ جُورٍ وَظُلْمًا.

فَسَلَطْتُ عَلَى وَجْهِهِ وَتَغَرَّرْتُ. فَقَالَ: لَا تَفْعَلِي. ارْزُقِي زَائِنَتَكَ. أَتَيْتُ فَلَانَ مِنْ مَدِينَةٍ

را نشنیده ام و به طرف آن رفتم و چون به در قصر رسیدم دو خدمتکار سفید پوست را دیدم و به آنها سلام کردم و آنها نیز به گرمی پاسخ دادند و گفتند: بنشین که خداوند خبر تو را خواسته است. یکی از آنها برخاست و به درون قصر رفت و طولی نکشید که بیرون آمد و گفت: بر خبر و به درون قصر داخل شو. و چون در آمدم قصری دیدم که بهتر و روشن تر از آن ندیده بودم. خدمتکار پیش رفت و پرده ای را که بر اتاق آویخته بود بالا زد و گفت: داخل شو و من هم داخل شدم. دیدم جوانی در وسط اتاق نشسته است و بر بالای سرش شمشیر بلندی از سقف آویخته بود که نزدیک بود نوک آن شمشیر به سر آن جوان برخورد کند و آن جوان مانند ماه شب چهارده در نار بهکی شها می درخشید. سلام کردم و او با لطف و نیکویی پاسخ گفت. سپس فرمود: آبا می دانی که من کیستم؟ گفتم: به خدا سوگند نمی دانم. فرمود: من فاطمه آل محمد هستم همان کسی که در آخر الزمان با این شمشیر قیام کند - و به آن اشاره کرد - و زمین را پر از عدل و داد نمایم همانگونه که پر از ظلم و ستم شده باشد.

من به روی در افتادم و صورت بر خاک مالیدم. فرمود: چنین مکن و سر بردار! تو فلان شخصی که اهل شهری کوهستانی به نام همدانی. گفتم: ای سید و

بِالْحَبْلِ يُقَالُ لَهَا: هَدَانٌ، فَقُلْتُ: صَدَقْتَ يَا سَيِّدِي وَهَوَايَ. قَالَ: فَتَجِبُ أَنْ تَوَدَّ إِلَى أَهْلِكَ؟ فَقُلْتُ: نَعَمْ يَا سَيِّدِي وَابْتَشَرْتُهُمْ بِمَا أَنَاخَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لِي، فَأَرَمْنَا إِلَى الْخُدَّامِ فَأَخَذَ بِيَدِي وَنَاوَلَنِي حُمُرَةً وَخَرَجَ وَمَشَى مَعِيَ خُطُوبًا، فَتَطَرَّثُ إِلَى طِلَالٍ وَأَشْجَارٍ وَمَنَازِلٍ مَشْجِدٍ. فَقَالَ: أَتَعْرِفُ هَذَا الْبَلَدَ؟ فَقُلْتُ: إِنْ يَغْرُوبَ بَلَدُنَا بَلَدُهُ نَعْرِفُ بِأَسَدَآبَادٍ وَهِيَ تُقَسِّمُهَا، قَالَ: فَقَالَ: هَذِهِ أَسَدَآبَادُ الْإِمَامِ رَاشِدًا، فَاتَّقَتْ فَلَمْ تَرَهُ.

فَدَخَلْتُ أَسَدَآبَادَ وَإِذَا فِي الصُّعُرَةِ أَرْبَعُونَ أَوْ خَمْسُونَ دِينَارًا، فَوَزَدْتُ هَتَدَانِ وَجَعَلْتُ أَهْلِي وَابْتَشَرْتُهُمْ بِمَا بَشَّرَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لِي وَ لَمْ تَزَلْ يَحْنِي مَا تَقِي مِنْ تِلْكَ الدُّنَايَا.

۲۱ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ حَاطَمِ الثَّقَلِيِّ الْمَكْرُوفِ بِالْكَبْرِ مَانِي قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو الْقَبَائِلِ أَحْمَدُ بْنُ عَبَّاسِ الزُّشَاءِ الْبَغْدَادِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ طَاهِرِ الثَّقَفِيِّ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَحْرٍ بْنُ سَهْلِ الشَّيْبَانِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَسْرُورٍ، عَنْ شُعْبَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الثَّقَفِيِّ قَالَ: كُنْتُ امْرَأَةً لِحَبِيبِ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْكَلْبِيِّ الْمُشْتَبِلِ عَلَى غَوَامِيزِ الثَّلُومِ وَدَقَائِقِهَا. كَلَّفَا بِأَسَاطِيرِهَا مَا يَنْبَغُ لِي مِنْ حَقَائِقِهَا. مَعْرُومًا بِحِفْظِ مُشْتَبِهَا وَمُسْتَعْلِقِهَا. شَحَبَجَا عَلَيَّ مَا

سرورم درست است. فرمود: آیا میل داری به نزد خانواده خود برگردی؟ گفتم: آری ای آقای من و به آنها مژده دبدارها را خواهم داد و او به آن خدمتکار اشاره فرمود و خدمتکار دست مرا گرفت و کیسه ای به من داد و چند قدم همراه من آمد و ناگاه چشمم به سایه ها و درختها و مناره مسجدی افتاد، گفتم: آیا این شهر را می شناسی؟ گفتم: در نزدیکی وطن ما شهری است که به آن اسدآباد می گویند و این شبیه آن است گوید گفتم: این اسدآباد است برو و راشد پاش من متوجه شدم اما او را ندیدم.

بعد از آن به اسدآباد درآمد و در آن کیسه چهل یا پنجاه دینار بود آنگاه به همدان وارد شدم و خانواده ام را گرد آوردم و به آنها بدانچه خداوند پیرایم میسر کرده بود مژده دادم و تا آن دینارها با ما بود روزگار خوبی داشتم.

۲۱ - سعدبن عبدالله قی گوید: من شوق زیادی به گردآوری کتابهایی داشتم که مشتمل بر علوم مشکله و دقایق آنها باشد و در کشف حقایق از آن کتابها تلاش و کوشش می کردم و آزمند حفظ مولود اشتباه و نامفهوم آنها بودم و بر

أَفْطَرُ بِهِ مِنْ مُفْضِلَاتِهَا^(۱) وَ شُكَّيْلَانِهَا، مَتَّعُصًا يَذْهَبُ الْإِمَامِيَّةَ، رَاغِبًا عَنِ الْأَمْنِ وَ السَّلَامَةِ فِي الْإِنْتِظَارِ الشَّارِعِ وَ التَّعَاضُفِ وَ التَّكْدُّبِ إِلَى التَّبَاغُضِ وَ التَّسَانُّفِ، مُعْتَبِقًا لِلْفَرْقِ قَائِمٍ الْخِلَافِ، كَافِحًا عَنْ مَنَائِبِ الْإِثْمِ، هَتَّافًا يَجْعَلُ قَادِمِهِمْ، إِلَى أَنْ يَبْلُغَ بِأَسَدِ الثَّوَابِ مَنَازِعَةَ، وَ أَطْوَلَ مَخَاصِنَهُ، وَ أَكْثَرَهُمْ جَدْلًا، وَ أَشْنَبَهُمْ سُؤَالَ وَ أَكْثَبَهُمْ عَلَى الْبَاطِلِ قَدَمًا.

فَقَالَ ذَاتَ يَوْمٍ - وَ أَنَا أَنْظِرُهُ -: نَبَأُكَ وَ لِأَصْحَابِكَ يَا نَعْدُ! إِنَّكُمْ مُعَايِرَ الرَّاغِبِينَ تُعْصِدُونَ عَلَى الْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارِ بِالطُّغْيَانِ عَلَيْهَا، وَ تَجْعَدُونَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ وَ لَا يَنْتَهِي إِمَامَتُهَا، هَذَا الصَّدِيقُ الَّذِي قَامَ بِجَمِيعِ الصَّحَابَةِ بِشَرَفٍ سَابِقِهِ، أَمَا عَلِمْتُمْ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ مَا أَخْرَجَهُ مَعَ نَفْسِهِ إِلَى الْغَارِ إِلَّا عِلْمًا مِنْهُ أَنَّ الْخِلَافَةَ لَهُ مِنْ بَعْدِهِ، وَ أَنَّهُ هُوَ الْمَقْلُدُ لِأَمْرِ الثَّأْوِيلِ وَ الْمَلُوقِ إِلَيْهِ لِرِثْمَةِ الْأَمْنِ، وَ غَلَبَةِ الْمَغُولِ فِي شَقَبِ الصَّدْعِ، وَ لَمْ الشَّغَبِ، وَ

آنچه از معضلات و مشکلات علمی دست می یافتم به آسانی به کسی نمی گفتم و نسبت به مذهب امامیه تعصب داشتم. از امر و سلامتی گریخته و در پی نزاع و خصومت و کینه ورزی و بدگویی بودم. و حرفه های مخالف امامیه را نکوهش می کردم و معایب پیروایان آنها را فاش می گفتم و از آنها یرده دری می کردم تا آنکه گرفتار یک ناصبی شدم که در منازعه عقیق سخت گیر تر و در دشمنی کینه توز تر و در جدال و پیروی از باطل نند تر و در پرستی بد زبان تر و در پیروی از باطل از همه متعصب تر بود.

یک روز که با وی مناظره می کردم گفتم: ای سعد! وای بر تو و بر اصحاب تو شما رافضیان زبان به طعن مهاجر و انصار می گشایید و ولایت و امامت آنها را از ناحیه رسول خدا انکار می کنید، این صدیق کسی است که بر جمیع صحابه به واسطه شرف سابقه خود سرآمد است، آبا نمی دانید که رسول خدا او را با خود به غار نبرد مگر برای آنکه می دانست او خلیفه است و او کسی است که در امر تأویل مقنن است و زمام اُمت اسلامی بدو واگذار می شود و او تکیه گاه اُمت می گردد. نا در جمع تفرقه و جبران شکست و سدّ خلل و افامه حدود و

شد الخلل، وإقامة الحدود، ونسريب الحبوب لفتح بلاد الشرك، وكما أشق على الجزيه
أشق على خلافه، إذ ليس من حكم الإنستار و الثواري أن يزوم الحارب من الشر
مساعده إلى مكان يستعمل فيه، ولما رأينا النبي متوجهاً إلى الألبجار ولم تكن الحال
توجب استئذاء المساعده من أحد استبان لنا قصد رسول الله بأبي بكرٍ للغار لبلعده التي
سرخناها، وإنما آيات علياً على فراشه لما لم يكن يتخبر به، ولم يحتفل به لاستيفائه، و
يعلمه بأنه إن قيل لم يتعدد عليه نصب غيره مكانه بلخطوب التي كان يصلح لها.

قال سعد: فأوردت عليه الجوبة شئاً، فما زال يعقب^(۱) كل واحد منها بالنقض و
الرد على، ثم قال: يا سعد ودونكها أخرى يمثلها تحطم أوف الزوافض، ألتسم ترعتمون
أن الصديق المبرء من دس الشكوك و العاروق المعاصي عن بطنه الإسلام كانا بئر ان
الثقاني، و اشتدتم بيليه العقبية، ألعنني عن الصديق و العاروق أسلم طوعاً أو كرهاً؟
قال سعد: فأخلفت لذل هذه المسألة عني خوفاً من الإلزام و عذراً من أني إن أقدرت له

لشكر كشی برای فتح بلاد مشرکین به او اعتماد شود و همانگونه که پیامبر بر نبوت
خود می ترسید بر خلافت خود هم می هراسید زیرا کسی که در جایی بنهان
می شود با از کسی فرار می کند قصدش جلب مساعدت دیگران نیست و چون
می بینیم که پیامبر به غار پناه برد و چشم به مساعدت کسی هم نداشت روشن
می شود که مقصود پیامبر چنانکه شرح دادیم حفظ جان ابوبکر بود و علی را در
بستر خود خوابانید چون به او اعتنایی نداشت و با او همسفر نشد زیرا که سنگینی
می کرد و می دانست که اگر او کشته شود کارهای او را دیگری هم می تواند انجام دهد.
سعد گوید: من پاسخهای متعددی به وی دادم اما او هر یک را نقض کرد و به
من باز گردانید، سپس گفت: ای سعد! ابرار دیگری دارم که بینی رافضیان را
خرد می کنند، آیا شما نمی پندارید که صدیق که از شاک و تردید مبرا است و فاروق
که حامی ملت اسلام بوده است منافق بودند و پی دینی خود را نهان می کردند و
در این باب به واقعه شب غبه استدلال می کنید، حالا به من بگو آیا صدیق و
فاروق از روی رغبت اسلام آوردند و یا آنکه به زور و اکراه؟ سعد گوید: من

يَطْوِعُهَا ^(۱) لِلْإِسْلَامِ اِحتَجَّ بِأَنْ بَدَأَ النُّعَافِي وَنَشَأَ فِي الْقَلْبِ لَا يَكُونُ إِلَّا عِنْدَ حُبِّهِ
وَرَوَّاجِ الْفَقْرِ وَالْعَلْبَةِ، وَإِظْهَارِ الْبَاسِ الشَّدِيدِ فِي حَمْلِ الْمَرْءِ عَلَى مَنْ تَبَسَّ بِتَفَادٍ إِلَيْهِ
فَتَبَسَّ، ثُمَّ قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى: «فَلَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا قَالُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَحَدُّهُ وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِهِ مُشْرِكِينَ
فَلَمْ تَكُنْ بِكَ يَتَغَمَّدُهُمْ إِيْمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا» ^(۲). وَإِنْ قُلْتُ: أَتَشْكُرُهَا كَانَ يَقْصِدُنِي بِالطَّعْنِ إِذَا
لَمْ تَكُنْ نَمَّةً شَيْوَتْ مُتَنَزِّهَةً كَانَتْ تُرِيحُهَا الْبَاسُ.

فَالْ سَعْدُ: قَصَدْتُ عَنْهُ مَرُورًا فَبَدَأَ التَّعَنُّتُ أَهْشَانِي مِنَ الْغَضَبِ وَتَقَطَّعَ كَيْدِي مِنَ
الْكُرْبِ وَكُنْتُ قَدْ اخْتَذْتُ طُومَارًا وَتَبَسُّتُ فِيهِ تَبَسًّا وَتَرْتَعِبُ مُشَافَلَةً مِنْ صِعَابِ الْمَسَائِلِ لَمْ
أَجِدْ لَهَا مُجِيبًا عَلَى أَنْ أَتَأَلَّ عَنْهَا خَبِيرَ لَهْلِ يَنْدِي أَخَذْتُ مِنْ إِسْحَاقٍ صَاحِبَ مَرُولَا أَيْ -
مُحَمَّدٍ عليه السلام فَكَارَ تَحَلُّتُ خَلْقَهُ. وَفَدَّ كَانَ حَرَجٌ فَاصِدًا عَنْ مَرُولَا بِشَرِّ مَنْ رَأَى لَقَبْتُهُ فِي
بَتْمَنِ الْمَنَازِلِ. فَلَمَّا تَصَافَحْنَا قَالَ: بِخَيْرٍ لِحَافَتِي ي. قُلْتُ: الشُّوْقُ ثُمَّ الْعَادَةُ فِي الْأَسْرَةِ

اندیشه کردم که چگونه این سؤال را از خود بگویم که تسلیم وی نشوم و بهم آن
داشتم که اگر بگویم ابوبکر و عمر از روی میل و رغبت اسلام آوردند او بگوید: با
این وصف دیگر پیدایش نفاق در قلب آنها معنی ندارد، زیرا نفاق هنگامی به قلب
آدمی درآید که هیبت و هجوم و غلبه و فشار سخنی انسان را ناچار سازد که
برخلاف میل قلبی خود چیزی را اظهار کند چنانکه خدای تعالی فرموده است:
فَلَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا قَالُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَحَدُّهُ وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِهِ مُشْرِكِينَ فَلَمْ تَكُنْ بِكَ يَتَغَمَّدُهُمْ إِيْمَانُهُمْ
لَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا. و اگر می گفتم آنها به اکراه اسلام آوردند مرا مورد سرزنش قرار
می داد و می گفت: آنها شمشیری نبود که موجب وحشت آنها بشود!

سعد گوید: من با تزویر خود را از دست او رهانیدم ولی از خشم اندرونیم پر
سده بود و از غصه نزدیک بود جگرم پاره پاره شود و من بیس از آن طوماری
نهبه کرده بودم و در آن چهل و چند مسأله دشوار را نوشته بودم که پاسخگویی
برای آنها نبافته بودم و می خواستم از عالم عمر خود احمد بن اسحاق که مصاحب
مولایمان ابو محمد علیه السلام بود پرسش کنم و به دنبال او رفته او به قصد سر من رای و
برای سرفیایی حضور امام علیه السلام از قم بیرون رفته بود و در یکی از منازل راه به او

قال: قد تكاثرتا عليّ هذِهِ الخطبة الواجدة، فقد برّح بي القُرْمُ إلى لغام مولانا أبي -
 محمد عليه السلام و أنا أريد أن أشأله عن معاجيل في التأويل و مشاكيل في التّزويل، فذوّكها
 الصّحبة المباركة فبأنها تفتّ بك عليّ ضعةً بحر لا تنفسي عجائبه، ولا تغني غرائبهُ، و
 هو إمامنا.

فَوَدُّنا سرّ من زائى فأنسبنا منها إلى باب سيّدنا فاستاذنا فخرخ غلبنا الأذن
 بالدّخول عليه و كان عليّ عاتق أخذتني إسماعيل جراب قد عطّاه بكساء طبري فيه بائة
 و بسون صرّ من الدنانير و الدارهم، عليّ كلّ صرة منها ختم صاحبها.
 قال شفع: فما شئت و حة مولانا أبي محمد عليه السلام حين غشينا نور وجهه إلا يندبر
 فداشوق من لياليه أرنعا بقدر عشر، و عليّ فخذو الأجنّ غلام تهابت المسخري في الخلفه
 و المنطري، عليّ زلبه فرق بين زلوتين كائة ألف بين و ازين. و تبّ ندي مولانا زمائة

رسیدم و چون با او مصافحه کردم گفت: خبر است، گفتم: اولاً مشتاق دیدار شما
 بودم و ثانیاً طلق معمول سواهای از شما دارم، گفت: در این مورد با هم برابر
 هستیم، من هم مشتاق ملاقات مولایم ابو محمد علیه السلام هستم و می خواهم مشکلاتی
 در تأویل و معضلاتی در تزییل را از ایشان پرسش کنم، این رفاعت میمون و
 مبارک است زیرا به وسیله آن به دریایی خواهی رسید که عجائبش تمام و
 غرائبش فانی نمی شود و او امام ما است.

بعد از آن با هم به سامرا درآمدیم و به درخانه مولایمان رسیدیم اجازه
 خواستیم و برای ما اذن دخول صادر شد و بر شانه احمد بن اسحاق ابیانی بود که
 آن را زیر یک عبای طبری پنهان کرده بود و در آن یکصد و شصت کسۀ دینار و
 درهم بود و سر هر کسۀ را صاحبش مهر زده بود.

سعد گوید: من غنی توأم مولای خود ابو محمد علیه السلام را در آن لحظه که دیدار
 کردم و نور سیایش ما را فرا گرفته بود به چیزی جز ماه شب چهارده تشبیه کنم.
 و بر زانوی راستش پسر بچه ای ننسته بود که در خلقت و منظر مانند ستاره
 مشرقی بود و بر سرش قرنی مانند آئنی بین دو واو بود و در پیش روی مولای ما

دَعْبِيَّةٌ تَلْمَعُ بَدَائِعَ ثَوْبَيْهَا وَشَطَّ غَرَائِبِ الْقُصُوصِ الْمُرَكَّبَةِ عَلَيْهَا. قَدْ كَانَ أَهْدَاهَا إِلَيْهِ
بَعْضُ رُؤَسَاءِ أَهْلِ الْبَصْرَةِ وَ بَتِيدِهِ فَلَمَّ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَشْطُرَّ بِهِ عَلَى الْبِياضِ شَيْئًا قَبَضَ
الْعَلَامَ عَلَى أَصَابِعِهِ. فَكَانَ مَوْلَانَا يُدْخِرُ الرُّثَاءَةَ بَيْنَ يَدَيْهِ وَيَشْغَلُهُ بِرُؤُوسِهَا كَيْلًا يَصُدُّهُ
عَنْ كِتَابَةِ مَا أَرَادَ فَسَلَّمْنَا عَلَيْهِ فَأَلْطَفَ فِي الْجَوَابِ وَأَوْعَا إِلَيْنَا بِالْجُلُوسِ فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ كِتَابَةِ
الْبِياضِ الَّذِي كَانَ بَتِيدِهِ. أَخْرَجَ أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقٍ جَرَابَهُ مِنْ طَبْعِ كِسَايَةِ فَوَضَعَهُ بَيْنَ يَدَيْهِ
لِنَنْظُرَ الْهَادِي علیه السلام إِلَى الْعَلَامِ وَقَالَ لَهُ: يَا بَتِي! لِمَ نَصَّ الْخَاتَمَ عَنْ هَدَايَا شَيْبَتِكَ وَمَوَالِكَ.
فَقَالَ: يَا مَوْلَايَ! أَتَجُوزُ أَنْ أَتَدَّ طَاهِرَةً إِلَى هَدَايَا نَحْسَةٍ وَأَتُوَالِي رَجَسَةً قَدْ شَيْبَ أَغْلُهَا
بِأَحْرَمِيهَا؟ فَقَالَ مَوْلَايَ: يَا ابْنَ إِسْحَاقَ! اسْتَخْرِجْ مَا فِي الْجَرَابِ لِنُبَيِّنَ مَا بَيْنَ الْحَلَالِ وَ
الْحَرَامِ مِنْهَا. فَأَوَّلُ صُورَةٍ بَدَأَ أَحْمَدُ بِالْحَرَاكِجِ قَالَ الْعَلَامُ: «هَذِهِ لِفُلَانِ بْنِ فُلَانٍ. مِنْ مَحَلَّةٍ
كَذَا بِعَمٍّ. تَشْتَمِلُ عَلَى اثْنَتَيْنِ وَبِسْتَجٍ دِينَارًا. فِيهَا مِنْ عَمِّي خَبْرَةٌ بِاعِهَا صَاحِبُهَا وَكَانَتْ

اناری طلایی بود که نقشهای بدیعش در میان دانه های قیمتی آن می درخشید که
آن را یکی از رؤسای بصره تقدیم کرده بود و در دستش قلمی بود که چون
می خواست بر صفحه کاغذ چیزی بنویسید آن پسر بچه انگشتانش را می گرفت
و مولای ما آن انار طلایی را در مقابلش رها می کرد و او را به آوردن آن سرگرم
می کرد تا او را از نوشتن باز ندارد. بر او سلام کردیم و او پاسخ گرمی داد و
اشاره فرمود که بنشینیم و چون از نوشتن نامه فارغ شده احمد بن اسحاق اتیانش
را از زیر عبایش بیرون آورد و آن را در مقابلش نهاد امام علیه السلام به آن پسر بچه
نگریست و گفت: پسر جان! مهر از هدایای شیعیان و دوستانت بردار و او گفت:
ای مولای من! آیا رواست دست طاهر را به هدایای نجس و اموال پلیدی که
حلال و حرامش به یکدیگر در آمیخته است دراز کنم؟ و مولایم فرمود: ای
ابا اسحاق! آنچه در انبان است بیرون بیاور تا حلال و حرام آن را جدا کند و
چون اولین کیسه را احمد از انبان پدر آورد آن پسر بچه گفت: این کیسه از آن
فلان بن فلان است که در فلان محله قم ساکن است و در آن شصت و دو دینار
است که چهل و پنج دینار آن مربوط به بهای فروش زمین سنگلاخی است که
صاحبش آن را از پدر خود به ارث برده و چهارده دینار آن مربوط به بهای نه

إِذَا لَمْ يَنْجِبْهُ خَمْسَةٌ وَارْتَحُونَ دِينَارًا. وَ مِنْ أَمَّا نِ يَسْغِي ثَوَابَ أَرْبَعَةِ عَشَرَ دِينَارًا، وَ فِيهَا مِنْ أَلْجَزَةِ الْحَرَانِيَّةِ ثَلَاثَةٌ دَنَانِيرٌ» فَقَالَ مَوْلَانَا: صَدَقْتَ يَا بَنِي دُلِّ الرَّجُلِ عَلَى الْحَرَامِ مِنْهَا، فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «فَقُتِلَ عَنْ دِينَارٍ رَازِي السُّكَّةِ، نَارِيْعُهُ سِتَّةٌ كَذَا، قَبِ انْطَلَسَ مِنْ بَصَبٍ إِحْدَى صَلَحَتَيْهِ نَفْسُهُ، وَ قَرَأَتْهُ أَمْلِيَّةٌ وَرُثِيهَا رُبْعُ دِينَارٍ، وَ الْعِلَّةُ فِي تَحْرِيمِهَا أَنَّ صَاحِبَ هَذِهِ الصُّرُوفِ وَدَّ فِي شَهْرِ كَذَا مِنْ سَنَةِ كَذَا عَلَى حَائِلِكَ مِنْ جِهَانِهِ مِنَ الْغَزَالِ مَتَا وَرُبْعٍ مِمَّا فَاتَتْ عَلَى ذَلِكَ مِدَّةٌ وَ فِي الْبَهَائِيهَا فَيَكْشُ لِيَذْلِكَ الْغَزَالُ سَارِقٌ، فَأَخْبَرَ بِهِ الْحَائِلُ صَاحِبَهُ فَكَذَّبَتْهُ وَ اشْتَرَتْ مِنْهُ بِذَلِكَ مَتَا وَ بَعِثَتْ مِنْ غَيْرِهَا لَأَقْبَى بِمَا كَانَ دَفْعُهُ إِلَيْهِ وَ اخْتَدَتْ مِنْ ذَلِكَ قَوْمًا، كَانَ هَذَا الدُّبَانُ مَعَ الْفَرَاصِدِ قَسَمُهُ»، فَلَمَّا قَتَحَ رَأْسَ الصُّرُوفِ صَادَفَتْ وَرَقَةً فِي وَسْطِ الدُّنَانِيرِ بِاسْمِ مَنْ أَخْبَرَ عَنْهُ وَ يَمْلِكُهَا عَلَى حَسْبِ مَا قَالَ، وَ اسْتَخْرَجَ الدُّبَانُ وَ الْفَرَاصِدَ بِتِلْكَ الْغَلَاظَةِ.

فَمِنْ أَخْرَجَ صُورَةً أُخْرَى فَقَالَ الْغُلَامُ: «هَلْ لَكُمْ بَنِي فُلَانٍ، مِنْ عَمَلَةٍ كَذَا بِقَمٍّ تَتَشَبَّهُ

جامه و سه دینار آن مربوط به اجاره دکانش است. مولای ما فرمود: پسر جان راست گفتی، اکنون این مرد که زاهدی است و کلاهش را بر سرش نهاده است و کلاهش را بر سرش نهاده است، کن که آن دینار رازی که تاریخ آن فلان سال است و نفس یک روی آن نحو شده و آن قطعه طلای آملی که وزن آن ربع دینار است کجاست و سبب حرمتش این است که صاحب این دینارها در فلان ماه از فلان سال یک من و یک چارک نخ به همسایه پافنده خود داده که آن را بیافد و مدتی بعد دزدی آن نخها را ربوده است، آن پافنده به صاحبش خبر داده که نخها را دزد ربوده است، اما صاحب نخها وی را تکذیب کرده و بجای آن، یک من و نیم نخ باریکتر از وی باز رسانده است و از آن جامه ای پافنده است که این دینار رازی و آن قطعه طلای آملی بهای آن است، و چون سر کبسه را باز کرد در آن نامه ای بود که بر آن نام صاحب آن دینارها و مقدار آن نوشته شده بود و آن دینارها و آن قطعه طلا به همان نشانه در آن بود.

سپس کیسه دیگری در آورد و آن کودک گفت: این از فلان بن فلان ساکن فلان محله قم است و در آن پنجاه دینار است که دست زدن به آن بر ما روا نیست.

عَلَى خَمْسِينَ دِينَاراً لَا يَحِلُّ لَنَا كَسْبُهَا». قَالَ: وَ كُنْتُ ذَالِكُ؟ قَالَ: «لِأَنَّهَا مِنْ نَحْبِ جَنْطِقَةٍ جَافَ صَاحِبُهَا عَلَى أَكْثَارِهِ فِي الْمُنَاسِمَةِ. وَ ذَٰلِكَ أَنَّهُ لَبِصٌ جَبَّضَهُ بِهَا بِكَيْلٍ وَافٍ وَ كَانَ مَا خَصَّ الْأَكْثَارَ بِكَيْلٍ بِخِصِّ» فَقَالَ مَوْلَانَا: «ضَدَقْتُ بِأَبْنِي».

ثُمَّ قَالَ: يَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ احْمِلْهَا بِأَجْنَعِهَا بِزُرْدِهَا أَوْ نُوصِي بِزُرْدِهَا عَلَى أَرْبَابِهَا فَلَا حَاجَةَ لَنَا فِي شَيْءٍ مِنْهَا. وَ اتَّبَعَ بِطُوبِ الْغُجُورِ. قَالَ أَحْمَدُ: وَ كَانَ ذَٰلِكَ الثُّوبُ فِي خُصِيَّةٍ لِي فَتَسَبَّهْتُ. فَلَمَّا انْصَرَفَ أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ لِيَأْتِيَنِي بِالثُّوبِ نَظَرْتُ إِلَى مَوْلَانَا أَبُو مُحَمَّدٍ عليه السلام فَقَالَ مَا جَاءَ بِكَ يَا سَعْدُ؟ فَقُلْتُ: شَرَفَنِي أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ عَلَى بَقَاءِ مَوْلَانَا. قَالَ: وَ الْمَسَائِلُ الَّتِي أَرَدْتُ أَنْ تَسْأَلَهُ عَنْهَا؟ قُلْتُ: عَلَى حَالِهَا يَا مَوْلَانِي. قَالَ: قَسَلْتُ لَزَّةً غَنِيَّةً - وَ أَوْعَا إِلَى الْعَلَامِ - فَقَالَ لِي الْعَلَامُ: سَلْ عَنْهَا بِدَا كَلَفِ مِنْهَا. فَقُلْتُ لَهُ: مَوْلَانَا وَ ابْنُ مَوْلَانَا ابْنَا رُؤِينَا عَنْكُمْ أَنْ زَمَّوْا اللَّهَ تعالى جَعَلَ طَلَاقَ نِسَابِهِ بَيْنَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام حَتَّى أُرْسَلَ يَوْمَ الْجَمْعِ إِلَى عَائِشَةَ: إِنَّكَ فَذُ لَوْ حَبَسْتَ عَلَى الْأَسْلَامِ وَ أَهْلَهُ بِفَتْتَبِكَ. وَ أَلَزَمْتَ بِتَبِكَ

گفت: برای چه؟ فرمود: برای آنکه آن اربهای گندمی است که صاحبش بر زارع خود در تقسیم آن سهم کرده است و بر سهم خود را با بیانه تمام برداشته اما سهم زارع را با بیانه ناغام داده است. مولای ما فرمود: پسر جان! راست گفتی. سپس به احمد بن اسحاق فرمود: همه را بردار و به صاحبانش برگردان و یا سفارش کن به صاحبانش برگردانند که ما را در آن حاجتی نیست، و جامه آن عبوز را بپاور. احمد گوید: آن لباس در جامه دانی بود که من فراموشش کرده بودم و چون احمد بن اسحاق رفت نا آن لباس را بپاورد. ابو محمد عليه السلام به من نظر کرد و فرمود: ای سعد! تو برای چه آمدی؟ گفتم: احمد بن اسحاق مرا به دیدار مولایمان تشویق کرد. فرمود: و مسائلی که می خواستی بررسی انگفتم: ای مولای من آن مسائل نیز بر حال خود است. فرمود: از نور چشمم پیرس او به آن پسر بچه اشاره فرمود و آن پسر بچه گفت: از هر چه می خواهی پیرس. گفتم: ای مولی و ای فرزند مولای ما از ناحیه شما برای ما روایت کرده اند که رسول خدا صلی الله علیه و آله طلاق زنان خود را به دست امیرالمؤمنین عليه السلام قرار داد تا جایی که در روز جمل به دنبال عایشه فرستاد و به او فرمود: تو با فتنه انگیزی خود بر

حیاض الحلالی بمنزلک، فإن کفبت غی غریک و إلا طلقک، و نساء رسول الله ﷺ قد کان طلاقهن و فائه، قال: ما الطلاق؟ قلت: تخلیة السبیل، قال: فإذا کان طلاقهن وفاة رسول الله ﷺ قد حلت هن السبیل فلم لا یحل هن الأزواج؟ قلت: لأن الله تبارک و تعالی حرّم الأزواج علیهن، قال: کبت و قد خلی الموت سبیلهن؟ قلت: فأخبرني یا ابن مولاي عن معنی الطلاق الذی فوحن رسول الله ﷺ حکته إلى أمير المؤمنين عليه السلام، قال: إن الله تقدّس اسمه عظم شأن نساء النبي ﷺ فخصهن بکرم الأکهار، فقال رسول الله ﷺ: یا أبا الحسنی إن هذا الشرف باقی لمن ما دُمن به علی الطاعة، فأبهنّ عصی الله یلحدی بالخروج غلبک فأطیل لها فی الأزواج و أنقطع لها من شرب أمّویة المؤمنین^(۱).

قلت: فأخبرني عنی الفاحشه المبینة التي إذا أتت المرأة بها فی عذتها حلّ للزوج أن

اسلام و مسلمین غبار سینه و یضدی و هر زندان خود را از روی نادانی به هر نگاه نابودی کشاندی، اگر دست از من برداری نو را طلاق می دهم، در حالی که زنان رسول خدا ﷺ با وفات وی مطلقه شده اند، فرمود: طلاق چیست؟ گفتم: باز گذاشتن راه فرمود: اگر طلاق آنها با وفات رسول خدا ﷺ صورت می گیرد چرا بر آنها حلال نبود که شوهر کنند؟ گفتم: برای آنکه خدای تعالی شوهر کردن را بر آنها حرام کرده است، فرمود: چرا در حالی که وفات رسول خدا راه را بر آنها باز گذاشته است؟ گفتم: ای فرزند مولای من! پس آن طلاق که رسول خدا ﷺ حکمش را به امیرالمؤمنین علیه السلام واگذار کرد چه بود؟ فرمود: خدای تعالی شأن زنان پیامبر را عظیم گردانید و آنان را به شرافت مادری ائمت مخصوص کرد و رسول خدا به امیرالمؤمنین فرمود: ای اباالحسن؟ این شرافت نا وقتی برای آنها باقی است که به طاعت خدا مشغول باشند و هر کدام آنها که پس از من خدا را نافرمانی کند و بر تو خروج نماید راه را برای شوهر کردن وی بازگذار و او را از شرافت مادری مؤمنین ساقط کن.

گفتم: معنای «فاحشه مُبینه» که چون زن در زمان عده مرتکب شود بر

يُحَرِّجُهَا مِنْ بَيْتِهِ ؟ قَالَ : الْفَاحِشَةُ الْمُبْتَلِيَّةُ هِيَ السُّعْطَانُ دُونَ الزَّوْنِ فَإِنَّ الْمَرْأَةَ إِذَا زَنَتْ وَ أَقْبَمَ عَلَيْهَا الْخُدَّ فَلَيْسَ بِمَنْ أَرَادَهُ أَنْ يَتَّعِشَ بَعْدَ ذَلِكَ مِنَ الْمَزْجِجِ بِهَا لِأَجْلِ الْحَدِّ ، وَإِذَا سَحَقَتْ وَجَبَتْ عَلَيْهَا الرُّجْمُ ، وَ الرُّجْمُ جَزَاءُ مَنْ قَدْ أَمَرَ اللَّهُ بِرُجُوبِهِ فَقَدْ أَخْوَاهُ ، وَ مَنْ أَخْوَاهُ فَقَدْ أَبْعَدَهُ ، وَ مَنْ أَبْعَدَهُ فَلَيْسَ بِأَخْبَدَ أَنْ يَتَرَبَّهَ .

فُلْتُ : فَأَخْبِرْنِي يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ عَنْ أَمْرِ اللَّهِ لِإِبْنِهِ مُوسَى عليه السلام «فَاخْلَعْ ثَعْلَبَكَ إِلَيْكَ يَا نَوَادِ الْمُتَّقِينَ طَوًى» ^(۱) فَإِنَّ ثَعْلَبَاءَ الْفَرِيقَيْنِ يَزْعُمُونَ أَنَّهَا كَانَتْ مِنْ إِبَاهَابِ الْمُبْتَلِيَّةِ ، فَقَالَ عليه السلام : مَنْ قَالَ ذَلِكَ فَقَدْ افْتَرَى عَلَى مُوسَى وَ اسْتَجْهَلَ فِي بُيُوتِهِ لِأَنَّهُ مَا خَلَا الْأَمْرَ فِيهَا مِنْ خَطِيئَةٍ ^(۲) ؛ إِنَّمَا أَنْ تَكُونَ صَلَاةُ مُوسَى فِيهَا جَائِزَةً أَوْ غَيْرَ جَائِزَةٍ ، فَإِنْ كَانَتْ صَلَاتُهُ جَائِزَةً جَازَلَهُ لُبْسُهَا فِي بَلَدِكَ الْبُتْعَةِ ، وَإِنْ كَانَتْ مُتَعَدِّةً مُطَهَّرَةً فَلَيْسَتْ بِأَقْدَسَ وَ أَطَهَرَ مِنَ الصَّلَاةِ ؛ إِنْ كَانَتْ صَلَاتُهُ غَيْرَ جَائِزَةٍ فِيهَا فَقَدْ أَوْعَبَ عَلَى مُوسَى اللَّهُ لَمْ

شوهرش رواست که او را از خانه خود اخراج کند چیست ؟ فرمود : مقصود از فاحشه مثبته مساحفه است نه زنا ، زیرا اگر زنی زنا کند و حد بر او جاری شود مردی که می خواسته با او ازدواج کند نیایستی بخاطر اجرای حد از ازدواج با او امتناع ورزد اما اگر مساحفه کند نیایستی رجم شود و رجم خواری است و کسی که خدا فرمان رجمش را دهد او را خوار ساخته است و کسی را که خدا خوار سازد وی را دور ساخته است و هیچ کس را نسزد که با وی نزدیکی کند .

گفتم : ای فرزند رسول خدا معنای فرمان خداوند به پیامبرش موسی عليه السلام که فرمود : ثعلبن خود را بدر آر که تو در وادی مقدس طوی هستی چیست ، که فقهای فریقین می پندارند ثعلبن او از پوست مردار بوده است . فرمود هر که چنین گوید به موسی افترایسته و او را در نبوتش نادان شمرده است زیرا امر از دو حال بیرون نیست یا نماز موسی در آن روا و با ناروا بوده است ، اگر غارنش در آن روا بوده طبعاً جایز است که به آن ثعلبن در آنجا با نهد که هر چند آن بضع مقدس و مطهر باشد اما از نماز مقدس تر و مطهر تر نبوده است ، و اگر نماز موسی در آن روا نبوده است لازم آید که موسی حلال و حرام را ندانند و ندانند که چه چیزی در نماز

يُغْرِبُ الْخَلَالَ مِنَ الْحَرَامِ وَمَا عَلِمَ مَا تُحَوِّرُ فِيهِ الصَّلَاةُ وَمَا لَمْ تُحَبَّرْ. وَهَذَا كُنْزُهُ.

قُلْتُ: فَأَخْبِرْنِي يَا رُسُلَ اللَّهِ عَنِ الْأَوَّلِ فِيهَا. قَالَ: إِنْ مُوسَى نَاجَى رَبَّهُ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ فَقَالَ: يَا رَبِّ إِنِّي قَدْ أَخْلَصْتُ لَكَ الْحَبِيبَةَ بَنِي. وَغَسَلْتُ قَلْبِي عَمَّنْ يَمُوءُ - وَكَانَ شَدِيدَ الْحُبِّ لِأَخِيهِ - فَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى: «أَخْلَعُ نَفْسَكَ» أَيْ أَزِيلُ حُبَّ أَهْلِكَ مِنْ قَلْبِكَ إِنْ كَانَتْ نَفْسُكَ لِي خَالِصَةً. وَفَلْيَكِ مِنَ الْإِنْبِيَاءِ إِلَى مَنْ سِوَايَ مَعْتَصِلًا.

قُلْتُ: فَأَخْبِرْنِي يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ عَنْ نَأْوِيلِ «كَهْجِص». قَالَ: هَذِهِ الْحُرُوفُ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ. أَطْلَعَ اللَّهُ عَلَيْهَا عَبْدُهُ زَكْرِيَّا. ثُمَّ نَصَّبَهَا عَلَيَّ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. وَذَلِكَ أَنْ زَكْرِيَّا سَأَلَ رَبَّهُ أَنْ يُعَلِّمَهُ أَسْمَاءَ الْخَمْسَةِ فَأَخْبَطَ عَلَيْهِ جِبْرِئِيلُ فَعَلَّمَهُ إِيَّاهَا. فَكَانَ زَكْرِيَّا إِذَا ذَكَرَ مُحَمَّدًا وَعَلِيًّا وَفَاطِمَةَ وَالحَسَنَ وَسُرِّي عَنَهُ هُمُ، وَانْحَلَّ كَرُمُهُ. وَإِذَا ذَكَرَ الْحُسَيْنَ خَشَعَتْهُ الْغَيْرَةُ. وَوَقَعَتْ عَلَيْهِ الْبُهْزَةُ. فَقَالَ ذَاتَ يَوْمٍ يَا رَجُلِي مَا بَالِي إِذَا ذَكَرْتُ أَرْتَعًا بِهِمْ تَسَلَّيْتُ

روا و چه چیزی نارواست که این خود کفر است.

گفتم: پس مقصود از آن چیست؟ فرمود: موسی در وادی مقدس با پروردگارش مناجات کرد و گفت: بار الها! این خالصانه نو را دوست دارم و از هر چه غیر نو است دل شسته‌ام. یا آنکه اهل خود را بسیار دوست می‌داشت. خدای تعالی به او فرمود: تعلیم خود را بدر آر، یعنی اگر مرا خالصانه دوست داری و از هر چه غیر من است دل شسته‌ای، فلست را از محبت اهل خود نهی ساز.

گفتم: ای فرزند رسول خدا نأویل آن «کهجص» چیست؟ فرمود: این حروف از اخبار غیبی است که خداوند زکریا و از آن مطلع کرده و بعد از آن داستان آن را به محمد صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ باز گفته است و داستان آن از این فرار است که زکریا از پروردگارش درخواست کرد که اسماهای خمسة طیبه را به او بیاموزد و خدای تعالی جبرئیل را بر او فرو فرستاد و آن اسماها را بدو تعلیم داد. زکریا چون محمد و علی و فاطمه و حسن را یاد می‌کرد اندوهش برطرف می‌شد و گرفتاریش زایل می‌گشت و چون حسین را یاد می‌کرد بنض و غصه گلویش را می‌گرفت و می‌گریست و مبهوت می‌شد. روزی گفت: بار الها! چرا وقتی آن چهار نفر را یاد می‌کنم تسلیت می‌یابم و اندوهم برطرف می‌شود، اما چون

بِأَسْمَائِهِمْ مِنْ هُمُومِي، وَإِذَا ذُكِرْتُ الْحُسَيْنِ تَذَمُّعٌ عَنِّي وَ تَتَوَرَّدُ فَرْقِي؟ فَأَنْبَأَهُ اللَّهُ تَعَالَى عَنْ قِصَّتِهِ، وَقَالَ: «كَهْبَعص» «قَالَكَاف» اسْمُ كَرْتَلَاءَ وَ «الْهَاءُ» هَلَاكُ الْعِرْزَةِ وَ «الْيَاءُ» يَزِيدُ وَ هُوَ ظَالِمُ الْحُسَيْنِ عليه السلام وَ «الْعَيْنُ» عَطَشٌ وَ «الشَّادُ» صَبْرٌ.

فَلَمَّا سَمِعَ ذَلِكَ ذَكَرْنَا لَمْ يَبْقَارِقْ شَجَدَهُ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ وَ مَنَعَ فِيهَا النَّاسَ مِنَ الدُّخُولِ عَلَيْهِ، وَ أَقْبَلَ عَلَى الْبُكَاءِ وَ النَّحِيبِ وَ كَانَتْ تُدْبِئُهُ: «إِلَهِي أَتَجْعَلُ خَيْرَ خَلْفِكَ يَوْئِدِهِ، إِلَهِي أَتُزِيلُ بَلَوِي هَذِهِ الزُّوْمَةَ بِضَائِهِ، إِلَهِي أَتُلْبِسُ عَلَيَّ وَ فَاطِمَةَ بَابِ هَذِهِ الْمُصِيبَةِ، إِلَهِي أَتَحْمِلُ كُرْبَتَهُ هَذِهِ الْعَجِيقَةَ بِسَاحَتَيْهَا؟» ثُمَّ كَانَ يَقُولُ: «اللَّهُمَّ لَزُفْنِي وَلَدًا نَزَّرَ بِهِ عَنِّي عَلَى الْكِبَرِ، وَ الْجَعْلَةَ وَارِنًا وَ وَصِيًّا، وَ اجْعَلْ مَحَلَّهُ مِنِّي مَحَلَّ الْحُسَيْنِ، فَإِذَا رَزَقْتَنِيهِ فَأَتِيَنِي بِحُبِّهِ، ثُمَّ لَجِّقْنِي بِهِ كَمَا تَجْعَلُ مُحَمَّدًا حَبِيبَتِكَ يَوْئِدِهِ»، فَرَزَقَهُ اللَّهُ بَحْمِلٍ وَ لَجِّقَهُ بِهِ، وَ كَانَ حَمْلُ بَحْمِلٍ سِتَّةَ أَشْهُرٍ وَ حَمْلُ الْحُسَيْنِ عليه السلام كَذَلِكَ، وَ لَمْ يَضَعْ طَوِيلَةً.

حسین را یاد می کنم اسکن جاری می شود و ناله ام بلند می شود؟ خدای تعالی او را از این داستان آگاه کرد و فرمود: کهبص و کاف اسم کربلاست و هاء رمز هلاک عترت است و یاء نام یزید ظالم بر حسین علیه السلام است و عین اشاره به عطش و صاد نشان صبر او است.

و چون ذکر با این مطلب را شنید نالان و غمین شد و ناسه روز از مسجدش بیرون نیامد و به کسی اجازه نداد که نزد او بیاید و گریه و ناله سرداد و نوحه او چنین بود: بارالها! از مصیبتی که برای فرزند بهترین خلائق خود تقدیر کرده ای دردمندم، خدایا! آبا این مصیبت را در آستانه او نازل می کنی؟ و آبا جامه این مصیبت را بر تن علی و فاطمه می پوشانی؟ و آبا این فاجعه را در ساحت آنها فرود می آوری؟ و بعد از آن می گفت: بارالها! فرزندی به من عطا کن تا در پیری چشمم بدو روشن باشد و او را وارث و وصی من قرار ده و منزلت او را در نزد من مانند منزلت حسین قرار ده و چون او را به من ارزانی داشتی مرا شفیقه او گردان آنگاه مرا دردمند او گردان همچنان که حبیب محمد را دردمند فرزندش گرداندی، و خداوند بھمی را بدو داد و او را دردمند وی ساخت و دوره حمل بھمی شش ماه بود و بارداری از حسین علیه السلام نیز شش ماه بود و برای آن نیز

قُلْتُ: فَأَخْبِرْنِي يَا مَوْلَايَ عَنِ الْوَلِيَّةِ الَّتِي تَمْلِكُ الْقَوْمَ مِنَ الْاِخْتِيَارِ اِمَامًا لَا تُفْسِدُهُمْ. قَالَ: مُصْلِحٌ أَوْ مُفْسِدٌ؟ قُلْتُ: مُصْلِحٌ. قَالَ: فَهَلْ يَجُوزُ أَنْ تَقَعَ خِيَرَتُهُمْ عَلَى الْمُفْسِدِ بَعْدَ أَنْ لَا يَتَلَمَّ أَحَدٌ مَا يَخْطُرُ بِهَا لِي غَيْرِهِ مِنْ صِلَاحٍ أَوْ فَسَادٍ؟ قُلْتُ: بَلَى. قَالَ: فَهِيَ الْوَلِيَّةُ. وَأُورِدَهَا لَكَ بِمُرْهَانٍ يَنْفَادُ لَهُ عَقْلُكَ^(۱). أَخْبِرْنِي غِي الرُّسُلِ ااضْطَفَاهُمْ اللَّهُ تَعَالَى وَ أَرْزَلْ عَلَيْهِمُ الْكِنَانَتَ وَ اُثْبِتْهُمْ بِالْوَحْيِ وَ الْبَصْمَةِ إِذْ هُمْ أَغْلَامُ الْأُمَمِ. وَأَهْدِنِي إِلَى الْاِخْتِيَارِ مِنْهُمْ مِثْلُ مُوسَى وَ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ، هَلْ يَجُوزُ مَعَ وَ لُورِ عَقْلِيهَا وَ كَمَالِ عِلْمِهَا إِذَا هُنَّ بِالْاِخْتِيَارِ أَنْ يَتَعَ خِيَرَتُهُمَا عَلَى الْمُنَافِقِ وَ هَا بَطْلَانٍ أَنَّهُ مُؤْمِنٌ. قُلْتُ: لَا. فَقَالَ: هَذَا مُوسَى كَلِمَةُ اللَّهِ مَعَ وَ لُورِ عَقْلِيهِ وَ كَمَالِ عِلْمِهِ وَ نُزُولِ الْوَحْيِ عَلَيْهِ اِخْتَارَ مِنْ أَصْحَابِ قَوْمِهِ وَ وُجُودِ عَشْكِرِهِ لِمَقَاتِ رَقْمِ شَعْبَيْنِ رَجُلًا يَمُنُّ لَا يَشْكُ فِي إِيْمَانِهِمْ وَ إِخْلَاصِهِمْ. فَوَقَعَتْ خِيَرَتُهُ عَلَى الْمُنَافِقِينَ. قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: «وَ اِخْتَارَ مُوسَى قَوْمَهُ سَبْعِينَ رَجُلًا لِمِيقَاتِنَا»^(۲) - إِلَى قَوْلِهِ - لِي

داستانای طولانی است.

گفتم: ای مولای من علت چیست که مردم از برگزیدن امام برای خویششان ممنوع شده اند؟ فرمود: امام مصلح برگزیده با امام مفسد؟ گفتم: امام مصلح. فرمود: آیا امکان ندارد که برگزیده آنها مفسد باشد؟ چون کسی از درون دیگری که صلاح است و یا فساد مطلع نیست. گفتم: آری امکان دارد. فرمود: علت همین است و برای تو دلیل دیگری بیاورم که عقلت آن را بپذیرد. فرمود: رسولان الهی که خدای تعالی آنها را برگزیده و بر آنها کتاب فرو فرستاده و آنها را به وحی و عصمت مؤبد ساخته تا پیشوایان امتها باشند چگونه اند؟ آیا مثل موسی و عیسی علیهما السلام که پیشوایان امتند و بر برگزیدن شایسته ترند و عفلشان بیشتر و علمشان کامل تر آبا ممکن است منافق را به جای مؤمن برگزینند؟ گفتم: خیر، فرمود: این موسی کلمه الله است که با وفور عقل و کمال علم و نزول وحی بر او از اعیان قوم و بزرگان لشکر خود برای مبرات پروردگارش هفتاد تن را برگزید و در اعیان آنها هیچگونه شک و تردیدی نداشت، اما منافقین را برگزیده بود. خدای تعالی می فرماید: «وَ اِخْتَارَ مُوسَى قَوْمَهُ سَبْعِينَ رَجُلًا لِمِيقَاتِنَا» تا

تُؤْمِنُ لَكَ حَتَّى تَرَى اللَّهَ جَهْرَةً^(۸۱)، فَأَخَذَهُمُ الصَّاعِقَةُ يُظْلِمُهُمْ^(۸۲)، فَلَمَّا وَجَدْنَا اخْتِيَارَ مَنْ قَدْ اصْطَفَاهُ اللَّهُ لِلنَّبُوَّةِ وَاقْبَاعًا عَلَى الْأَفْسَدِ دُونَ الْأَصْلَحِ وَهُوَ يَقُولُ أَنَّهُ الْأَصْلَحُ دُونَ الْأَفْسَدِ عَلَيْنَا أَنْ لَا اخْتِيَارَ إِلَّا بَيْنَ بَيْنَلَمْ مَا تَحُلُّ الصُّدُورُ وَمَا تَكُنُّ الضَّائِرُ وَتَتَصَرَّفُ عَلَيْهِ السَّائِرُ وَأَنْ لَا خَطَرَ لِاخْتِيَارِ الْمُهَاجِرِينَ زِلْ الْأَنْصَارِ بَعْدَ زُلُوعِ خَيْرَةِ الْأَنْبِيَاءِ عَلَى دَوَى الْقَسَادِ كَمَا أَرَادُوا أَفْلَحَ الصَّلَاحِ

نَحْمُ قَالَ خَوْلَانَا: يَا سَعْدُ وَحِينَئِذٍ خَضَعْتَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمَّا أَخْرَجَ مَعَ تَبِيعِهِ مُخْتَارَ هَذِهِ الْأُمَّةِ إِلَى الْعَارِ إِلَّا عَلِمْنَا مِنْهُ أَنَّ الْخِلَافَةَ لَهُ مِنْ بَقِيَّةٍ وَأَنَّهُ هُوَ الْمُقَلَّدُ أُمُورِ التَّأْوِيلِ، وَالْمُلْكُ إِلَيْهِ أَرْثَةُ الْأُمَّةِ، وَعَلَيْهِ الْمُعُولُ فِي لَمِ الشَّعْبِ، وَسَدُّ الْخُلُلِ، وَإِقَامَةُ الْحُدُودِ، وَتَسْرِيبُ الْجَيْشِ لِفَتْحِ بِلَادِ الْكُفْرِ، فَلَمَّا أَسْلَفَ عَلَى نُبُوَّتِهِ أَشَقُّ عَلَى جَلَائِقِهِ إِذْ لَمْ يَكُنْ مِنْ حُكْمِ الْاِخْتِيَارِ وَالنَّوَارِي أَنْ يَرُدَّ الْهَارِبُ مِنَ الشَّرِّ مُسَاعِدَةً مِنْ غَيْرِهِ إِلَى مَكَانٍ يَسْتَحْلِي فِيهِ، وَإِنَّمَا أَبَاتَ عَلَيْنَا عَلَى فِرَاجِهِ لِمَا لَمْ يَكُنْ يَنْكَرُتُ لَهُ وَ لَمْ يَحْدِلْ بِهِ

ابن آیه: لَنْ تُؤْمِنَ لَكَ حَتَّى تَرَى اللَّهَ جَهْرَةً تا آنجا که فرمود: فَأَخَذَهُمُ الصَّاعِقَةُ يُظْلِمُهُمْ و چون می بینم که برگزیده ~~پیکار~~ ^{پیکار} خود و نه اصلح در حالی که می پنداشته آنها اصلح هستند، می فهمم برگزیدن مخصوص کسی است که ما فی الصدور و ضمان و سرائر مردم را بدانند و برگزیدن مهاجرین و انصار اودوسی ندارد جایی که برگزیده پیامبران به جای افراد صالح افراد فاسد باشند.

سپس مولایمان فرمود: ای سعد! خصم تو می گوید که رسول اکرم ﷺ هنگام مهاجرت برگزیده این امت را همراه خود به غار برد چون می دانست که خلافت با او است و در تأویل پیشواست و زمام امور امت به دست او خواهد افتاد و او در ایجاد اتحاد و سد خلل و اقامه حدود و اعزام جیوش برای فتح بلاد کفر معتمد است و همانگونه که پیامبر بر نبوت خود می ترسید برخلاف خود هم می هراسید زیرا کسی که در جایی پنهان می شود با از کسی فرار می کند قصدش جلب مساعدت دیگران نیست و علی را در بستر خود خوابانید چون به او اعتنایی نداشت و با او همسفر نشد زیرا که بر او سگینی می کرد و می دانست که

لَا شَيْفَالِهِ إِيَّاهُ وَ عَلَيْهِ أَنَّهُ إِنْ كُنَّ لَمْ يَتَغَدَّرْ عَلَيْهِ نَحْسُ غَيْرِهِ مَكَانَهُ لِيُحْطَبُ إِلَيْهِ أَلَيْسَ كَانَ يَصْلُحُ لَهَا. مَهْلًا تَقُصُّ عَلَيْهِ دَعْوَاهُ بِمَزَالِكَ، أَلَيْسَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «الْخِلَافَةُ بِنَدَى ثَلَاثُونَ سَنَةً» فَجَعَلَ هَذِهِ مَوَاقِفَةً عَلَى أَصْحَابِ الْأَرْبَعَةِ الَّذِينَ هُمْ الْمُخْتَفَاءُ الرَّاشِدُونَ فِي مَذْهَبِكُمْ فَكَانَ لَا يَجِدُ بَدْءًا مِنْ قَوْلِهِ لَكَ: بَلَى، فَكُنْتُ تَقُولُ جَبْتِي: أَلَيْسَ كَمَا عَلِمَ رَسُولُ اللَّهِ أَنَّ الْخِلَافَةَ مِنْ بَنِي بَكْرٍ عَلِمَ أَنَّهَا مِنْ بَنِي أَبِي بَكْرٍ لِعَمَرٍ وَ مِنْ بَنِي عُمَرَ لِعَلَّانَ وَ مِنْ بَنِي عُثْمَانَ لِعَلَّانَ فَكَانَ أَيْضًا لَا يَجِدُ بَدْءًا مِنْ قَوْلِهِ لَكَ: نَعَمْ، ثُمَّ كُنْتُ تَقُولُ لَهُ: فَكَانَ الْوَاجِبُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنْ يُخْرِجَهُمْ جَمِيعًا [عَلَى التَّرْتِيبِ] إِلَى الْغَارِ وَ يُسَلِّقَ عَلَيْهِمْ كَمَا أَسْلَقَ عَلَى أَبِي بَكْرٍ وَ لَا يَسْتَجِبُ بِفَذْرِ هَؤُلَاءِ الثَّلَاثَةِ بِرَأْيِهِمْ إِيَّاهُمْ وَ تَخْصِيصِهِمْ أَبَا بَكْرٍ وَ إِخْرَاجِهِمْ مَعَ تَخْصِيصِهِ وَرَثَتِهِ.

وَلَمَّا قَالَ: أَخْبَرَنِي عَنِ الصَّدِيقِ وَ الْفَارُوقِ أَسْلَبَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا؟ لَمْ تَمْ تَقُلْ لَهُ: بَلَى أَسْلَبَا طَمَعًا وَ ذَلِكَ بِأَنَّهَا كَمَا تَجَاوَسَا الثُّبُودَ وَ يَسْتَحْبِرَانِيهِمْ عَنَّا كَانُوا يَعْبُدُونَ فِي الثُّوَرَةِ وَ فِي سَائِرِ الْكُتُبِ الْمُسْتَقْدَمَةِ النَّاطِقَةِ بِالْمَلَكِ مِنْ حَالٍ إِلَى حَالٍ مِنْ لِقَةِ

اگر او کشته شود شخص دیگری را نصب خواهد کرد که بتواند کارهای او را انجام دهد. پس چرا دعوی او را این چنین نقض نکردی که آیا رسول خدا ﷺ به زعم شما نفرمود: دوران خلافت پس از من سی سال است و این سی سال مدت عمر خلفای راشدین است و گریزی نداشت جز آنکه تو را تصدیق کند، آنگاه می گفتی: آیا همانگونه که رسول خدا می دانست که خلیفه پس از وی ابوبکر است آیا نمی دانست که پس از ابوبکر عمر و پس از عمر عثمان و پس از عثمان علی خلیفه خواهند بود؟ و او راهی جز تصدیق تو نداشت سپس به او می گفتی: پس بر رسول خدا ﷺ واجب بود که همه آنها را به غار ببرد و بر جان آنها برسد همچنانکه بر جان ابوبکر می هراسید و به واسطه ترک آن سه و تخصیص ابوبکر به همراهی خود آنها را خوار نسازد.

و آنگاه که گفت: به من بگو که اسلام صدیق و فاروق آیا به طوع و رغبت بوده است یا به اکراه و اجبار؟ چرا به او نگفتی که اسلام آندو از روی طمع بوده است زیرا آنها با یهودیان مجالست داشتند و از آنها از پیشگوییهای تورات و

مُحَمَّدٌ ﷺ وَ مِنْ عَوَاقِبِ أَمْرِهِ. فَكَاتِبُ الْبَهْوَةِ تَذَكَّرُ أَنْ مُحَمَّدًا يَسْلُطُ عَلَى الْعَرَبِ كَمَا كَانَ يُحْتَمَرُ سُلْطَانًا عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ وَ لَا يَدُّ لَهُ مِنَ الظُّفْرِ بِالْعَرَبِ كَمَا ظَفِرُ يُحْتَمَرُ بَنِي إِسْرَائِيلَ غَيْرُ أَنَّهُ كَاذِبٌ فِي دَعْوَاهُ أَنَّهُ نَبِيٌّ. فَأَتَيْنَا مُحَمَّدًا لِنَسْأَلَهُ عَلَى شَهَادَةِ آلَاءِ اللَّهِ إِلَّا اللَّهَ، وَ بَاهِيَاءَ طَمَعًا فِي أَنْ يَمَالَ كُلُّ وَاجِدٍ مِنْهُمَا مِنْ جَهَنَّمَ وَ لَا يَمَّةَ بَلَدٍ إِذَا اسْتَعَانَتْ أُمُورُهُ وَ اسْتَبْتَحَتْ أَحْوَالَهُ. فَلَمَّا آتَيْنَا مِنْ ذَلِكَ نَذَرًا وَ ضَعِدَا الْعَتَبَةَ مَعَ عِدَّةٍ مِنْ أَشْهَائِهِا مِنَ الْمُنَافِقِينَ عَلَى أَنْ يَقْتُلُوهُ فَدَفَعَ اللَّهُ تَعَالَى كَيْدَهُمْ وَ زَادَهُمْ بِطَيْلِبِهِمْ لَمْ يَمَالُوا خَيْرًا كَمَا أَقْبَى طَلْعَهُ وَ الرُّمُوزُ عَلَيْهِا ﷺ فَبَاهِيَاءَ وَ طَمِعَ كُلُّ وَاجِدٍ مِنْهُمَا أَنْ يَمَالَ مِنْ جَهَنَّمَ وَ لَا يَمَّةَ بَلَدٍ. فَلَمَّا آتَيْنَا نَكَلًا بَتَفْتَهُ وَ خَرَجَا عَلَيْهِ نَصْرَحَ اللَّهُ كُلُّ وَاجِدٍ مِنْهُمَا مَضْرَعٌ أَشْبَاهُهَا مِنَ النَّاسِكِينَ.

قَالَ سَعْدُ: ثُمَّ قَامَ خَوْلَاتَا الْحَسَنِ بْنُ عَلِيٍّ أَهَادِي ﷺ لِلصَّلَاةِ مَعَ الْقَلَامِ فَانْصَرَفْتُ عَنْهُمَا وَ طَلَبْتُ أَلَّا أَمْتَدَّ بَنِي إِسْحَاقَ فَاسْتَبْتَلَنِي سَاجِدًا فَقُلْتُ: مَا أَبْطَأَكَ وَ أَتَكَالَه؟ قَالَ:

سایر کتب پیشینیان و داستان محمد ﷺ و با بیان کار او اسنخار کرده بودند و آنها یاد آورد می شدند که محمد بر عرب مسلط می شود همچنانکه بخت نصر بر بنی اسرائیل مسلط شد و از پیروزی او بر عرب گریزی نیست همچنانکه از پیروزی بخت نصر بر بنی اسرائیل گریزی نبود جز آنکه او در دعوی نبوت خود دروغگو بود. پس به نزد محمد آمدند و با او در ادای شهادت لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ همراهی کردند و به طمع آنکه چون امور او استغفار یافت و احوالش استقامت گرفت به هر یک حکومت شهری خواهد رسید و چون از رسیدن به این مقصد ناامید شدند تقاب بر چهره کشیدند و با عده ای از همگان منافق خود به بالای آن گردنه رفتند تا او را بکشند و خدای تعالی مکر آنها را بر طرف ساخت و در حالی که خشمگین بودند برگشتند و خبری به آنها نرسید، چنان که طلحه و زبیر به نزد علی ﷺ آمدند و با او به طمع آنکه هر کدام به حکومت شهری نایل شوند بیعت کردند و چون مأیوس شدند بیعت خود را شکستند و بر او خروج کردند و خداوند هر یک از آنها را به سرنوشت بیعت لشکان دیگر به خاک افکند.

سعد گرید: سپس مولای ما حسن بن علی ﷺ با آن سر پیچیده برای اقامه نماز برخاستند و من نیز برگشتم و در جستجوی احمد بن اسحاق برآمدم و او گریان به

فَقَدْتُ الثَّوْبَ الَّذِي سَأَلَنِي مَوْلَانِي إِخْضَارُهُ، قُلْتُ لَا عَلَيْكَ فَأَخْبِرُهُ، فَدْخَلَنِي عَلَيْهِ مُسْرِعًا وَانْصَرَفَ مِنْ عِنْدِي مُتَبَسِّمًا وَهُوَ يُصَلِّي عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، قُلْتُ: مَا الْخَبْرُ؟ قَالَ: وَجَدْتُ الثَّوْبَ مُبْسُوطًا نَحْتُ قَدَمِي مَوْلَانَا يُصَلِّي عَلَيْهِ.

فَالْتَفَعْتُ: فَحَمِدْنَا اللَّهَ تَعَالَى عَلَى ذَلِكَ وَجَعَلْنَا نُحْتَلِفُ بَعْدَ ذَلِكَ الْيَوْمِ إِلَى مَنَزَلِ مَوْلَانَا أَهْلًا، فَلَا نَرَى الْعَلَامَ تَبَيَّنَ يَدَيَّهِ، فَلَمَّا كَانَ يَوْمَ الْوِدَاعِ دَخَلْتُ أَنَا وَأَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ وَكُتْلَبَانِي مِنَ أَهْلِ بَلَدِنَا^(۱) وَانْتَصَبَ أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ بَيْنَ يَدَيْهِ قَائِمًا وَقَالَ: يَا أَبَتَنِي رَسُولِي - اللَّهُ قَدْ دَنَا الرَّحَلَةُ وَاسْتَدْبَرَتِ^(۲)، فَتَحَنَّنَ سَأَلَ اللَّهَ تَعَالَى أَنْ يُصَلِّيَ عَلَى الْمُصْطَفَى جَدِّكَ وَ عَلَى الْمُزْتَضَى أَبِيكَ وَ عَلَى سَيِّدَةِ النِّسَاءِ أُمِّكَ وَ عَلَى سَيِّدَتِي شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ عَشَّةَ وَ أَبِيكَ وَ عَلَى الْأَيُّمَةِ الطَّاهِرِينَ مِنْ بَغْدَادِهَا أَبَائِكَ، وَأَنْ يُصَلِّيَ عَلَيْكَ زَعْنَى وَ زَيْدَكَ وَ تَوْعَبَ إِلَى اللَّهِ أَنْ يُغْلِي كَعْبَكَ وَ يَكْبِتَ عَذْرُوكَ، وَ لَا تَحْقِلْ اللَّهُ هَذَا آخِرَ عَهْدِنَا مِنْ لِقَائِكَ.

استقبال من آمد گفتم: چرا تاخیر کردی؟ و چرا گریه می کنی؟ گفت: آن جامه ای را که مولا بهم فرمود گم کرده ام؛ گفتم: گاهی بر تو نیست برو و او را خبر ده. سنانان رفت و خندان بر گشیت و بر محمد و آل محمد صلوات فرستاد. گفتم: چه خبر؟ گفت: آن جامه را دیدم که زیر پای مولا بم گسترده بود و روی آن نماز می خواند.

سعد گوید: خدا را سپاس گفتم و بعد از آن تا چند روز به منزل مولایمان می رفتم و آن پسر بچه را نزد او نمی دادم و چون روز خدا حافظی فرا رسید با احمد بن اسحاق و دو تن از همسایران خود بر مولایمان وارد شدم و احمد بن اسحاق در مقابل امام ایستاد و گفت: ای فرزند رسول خدا! هنگام کوچ فرا رسیده و محنت شدت گرفته است، از خدای تعالی مسألت می کنیم که بر جدت محمد مصطفی و پدرت علی مرتضی و مادرت سیده النساء و بر همو و پدرت آن دو سرور جوانان اهل بهشت و پدرانت که ائمه طاهرین هستند درود بفرستد و همچنین بر شما و فرزند شما درود بفرستد و امیدواریم که خدای تعالی شما را برتری دهد و دشمنان را سرکوب کند و این ملاقات را آخرین دیدار ما قرار ندهد.

قال: فَلَمَّا قَالَ هَذِهِ الْكَلِمَاتِ اسْتَقْبَلَهُ مَوْلَانَا حَتَّى اسْتَهْبَثْتُ دُمُوعَهُ وَ تَكَاطَرَتْ عَيْنَاهُ، ثُمَّ قَالَ: يَا ابْنَ إِسْحَاقَ لَا تُكَلِّفْ فِي دُعَائِكَ شَطَطًا فَإِنَّكَ مُلَاقِي اللَّهِ تَعَالَى فِي سَفَرِكَ هَذَا. فَهَرُو أَحْمَدُ مُطْمَئِنًّا عَلَيْهِ. فَلَمَّا أَتَانِ قَالَ: سَأَلْتُكَ بِأَقْبَى وَ بِحُرْمَةِ جَدِّكَ إِلَّا شَرَّفْتَنِي بِمِيزْقَةٍ أَجْعَلُهَا كَفْنًا، فَأَدْخَلَ مَوْلَانَا يَدَهُ تَحْتَ الْبَسَاطِ فَأَخْرَجَ ثَلَاثَةَ عَشَرَ دِرْهَمًا فَقَالَ: خُذْهَا وَ لَا تَشْتَبِ عَلَى نَفْسِكَ عَثْرَهَا. فَإِنَّكَ لَنْ تَعْدَمَ مَا سَأَلْتَ. وَإِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى لَنْ يَضِيعَ أَجْرُ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا.

قال سعد: فَلَمَّا انْصَرَفْنَا بَعْدَ مُشَاوَرَتِنَا مِنْ حَضْرَةِ مَوْلَانَا مِنْ حُلْوَانٍ عَلَى ثَلَاثَةِ أَرْبَاعٍ حُمُ أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ وَ تَلَزَثَ بِهِ عِلَّةٌ ضَغْبَةٌ أَيْسَ مِنْ خِيَابِهِ فِيهَا. فَلَمَّا وَرَدْنَا حُلْوَانَ وَ تَرَزَّلْنَا فِي بَعْضِ الْحَنَاتِ دَعَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ بِرَحْلٍ مِنْ أَهْلِ بَلَدِهِ كَانَ قَاطِنًا فِيهَا. ثُمَّ قَالَ: تَقَرُّوْا عَنِّي هَذِهِ اللَّيْلَةَ وَ اثْرُكُونِي وَ خُذِي، فَأَنْصَرَفْنَا عَنْهُ وَ زَجَعَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنَّا إِلَى مَرْقَبِهِ. قَالَ سَعْدُ: فَلَمَّا حَانَ أَنْ يَتَكَشَّفَ اللَّيْلُ عَنِ الصَّنِيعِ أَصَابَنِي وَ كُرٌّ . فَفَتَحْتُ

گويد: چون ابن کلمات را ادا کرد مولای ما گریست به غایتی که اشک از دیدگاش جاری شد. سپس فرمود: ای پسر اسحاق! خود را در دعا به تکلف مینداز و افراط مکن که تو در همین سفر به ملاقات خدا خواهی رفت. احمد بهوش بر زمین افتاد و چون به هوش آمد گفت: شما را به خدا و حرمت جدتان سوگند می دهم که خرفه ای به من عطا فرمائید تا آن را کفن خود سازم. مولای ما دست به زیر بساط کرد و سزده درهم بیرون آورد و فرمود: آن را بگیر و جز آن را هزینه مکن که آنچه را خواستی از دست نخواهی داد و خدای تعالی اجر نیکوکاران را ضایع نخواهد کرد.

سعد گوید: در بازگشت از محضر مولایمان سه فرسخ مانده به شهر حلوان احمد بن اسحاق تب کرد و بهاری سختی بر وی عارض شد که از ادامه حبات ناامید گردید و چون به حلوان وارد شدیم و در یکی از کاروانسراهای آن فرود آمدیم احمد بن اسحاق یکی از هشتربان خود را که در آنجا ساکن بود فراخواند، سپس گفت: امشب از نزد بیرون بروید و مرا تنها بگذارید، ما از نزد او بیرون آمدیم و هر یک به خوابگاه خود رفتیم. سعد گوید: نزدیک صبح دستی مرا تکان

عَلَيْهِ فَإِذَا أَنَا بِكَ أَقْوَمُ الْخَادِمِ (خادوم مولا ما آبی محمد ﷺ) وَهُوَ يَقُولُ: أَحْسَنُ اللَّهُ بِالْخَيْرِ عِرَاقَكُمْ، وَجَبَرْتُ بِالْهَبُوبِ رَزَقَتَكُمْ، قَدْ قَرَعْنَا مِنْ غَسَلٍ صَاحِبَكُمْ وَمِنْ تَكْنِينِهِ، فَقَوْمُوا لِذُنُوبِهِ فَإِنَّهُ مِنْ أَكْزَرِكُمْ مَحَلًّا عِلْدَ سَيِّدِكُمْ. ثُمَّ غَابَ عَنْ أَفْئِدَتِنَا فَاجْتَمَعْنَا عَلَى وَاسِيَةِ بِالْبُكَاءِ وَالْعَوِيلِ حَتَّى تَصْبُلَا حَقَّهُ، وَقَرَعْنَا مِنْ أَمْرِ رَجْمَةِ اللَّهِ.

۲۳ - حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ مُوسَى بْنِ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: وَجَدْتُ فِي كِتَابِ أَبِي - عَلَيْهِ السَّلَامُ - قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الطَّوَالِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الطُّبَرِيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدٍ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مَهْزِيَارٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي - يَقُولُ: سَمِعْتُ جَدِّي عَلِيَّ بْنَ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مَهْزِيَارٍ ^(۱) يَقُولُ: كُنْتُ نَائِمًا فِي مَرْقَدِي إِذْ زَأَنْتُ فِي مَا بَرَى الثَّامِرَ فَأَيْلًا يَقُولُ لِي: حُجْ فَإِنَّكَ تَلْقَى صَاحِبَ رَمَايَكَ. قَالَ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ: فَأَلْتَمَسْتُ وَأَنَا فَرِحَ مَشْرُورٌ ^(۲)، لَمَّا زِلْتُ فِي الصَّلَاةِ حَتَّى انْفَجَرَ غُشُودُ الصُّبْحِ وَفَرَعْتُ مِنْ

داد، چشم باز کردم و به آنگاه دیدم کافور خدمتکار ابو محمد ﷺ است و می گوید: احسن الله بالخیر عیراکم خدا دوا این مصیبت به شما جزای خیر دهد و مصیبت شما را به نیکی جبران کند ما از غسل و تکنین دوست شما فارغ شدیم، برخیزید و او را دفن کنید که او نزد آقای شما از همه گرمی تر بود آنگاه از دیدگان ما نهان شد و ما با گریه و ناله بر بالین او حاضر شدیم و حتی او را ادا کردیم و از کار دفن او فارغ شدیم، خدای او را رحمت کناد.

۲۳ - ابو جعفر محمد بن حسن بن علی بن ابراهیم بن مهزیار گوید: از پدرم شنیدم که می گفت: از جدّم علی بن ابراهیم مهزیار شنیدم که می گفت: در بستر خوابیده بودم و در خواب دیدم که گوینده ای به من می گوید: به حج برو که صاحب الزّمان را خواهی دید، علی بن ابراهیم گوید: من خوشحال و خندان از خواب بیدار شدم و در نماز بودم نا آنگاه سپیده صبح دیدم و از نماز فارغ شدم و از

۱ - فی بعض النسخ محمد بن علی قال سمعت أبي يقول سمعت جدي علي بن مهزيار و هرگاه تری مضطرب لأن علي بن ابراهيم أبوه دون جدّه و من أراد الاضلاع حل كهيئة السند و ما في المتن فليراجع طبعنا الاول قلنا الكتاب صفحة ۲۶۵ و ۲۶۶.

۲ - فی بعض النسخ فالتفت لرحمنا مسرورا.

ضلالتى و خُرُجْتُ أَشَأْلُ عَنِ الْحَاجِّ فَوَجَدْتُ فِرْقَةً تُرِيدُ الْخُرُوجَ، فَهَادَرْتُ مَعَ أَوَّلِي مِنْ خُرُجٍ، فَمَا بَدَأْتُ كَذَلِكَ حَتَّى خَرَجُوا وَخَرَجْتُ بِمُزَوَّجِهِمْ أُرِيدُ الْكُوفَةَ، فَلَمَّا وَالِقَتْهَا تَزَلْتُ عَنْ رَاجِلَتِي وَشَلْتُ مَتَاعِي إِلَى بَقَابِ الْخَوَانِي وَخَرَجْتُ أَشَأْلُ عَنْ آلِ أَبِي مُحَمَّدٍ عليه السلام، فَمَا بَدَأْتُ كَذَلِكَ فَلَمْ أَجِدْ أَثَرًا، وَلَا تَبِعْتُ خَبْرًا، وَخَرَجْتُ فِي أَوَّلِي مِنْ خُرُجٍ أُرِيدُ الْمَدِينَةَ، فَلَمَّا دَخَلْتُهَا لَمْ أَتَمَلَّكْ أَنْ تَزَلْتُ عَنْ رَاجِلَتِي وَشَلْتُ زُحْلِي إِلَى بَقَابِ الْخَوَانِي وَخَرَجْتُ أَشَأْلُ عَنْ الْخَبَرِ وَتَلَقُّوا الْأَثَرُ، فَلَا خَبْرًا تَبِعْتُ، وَلَا أَثَرًا وَجَدْتُ، فَلَمْ أَزَلْ كَذَلِكَ إِلَى أَنْ نَفَرُوا النَّاسُ إِلَى مَكَّةَ، وَخَرَجْتُ مَعَ مَنْ خُرُجٍ، حَتَّى رَأَيْتُ مَكَّةَ، وَتَزَلْتُ فَمَا شَرَفْتُ مِنْ زُحْلِي وَخَرَجْتُ أَشَأْلُ عَنْ آلِ أَبِي مُحَمَّدٍ عليه السلام، فَلَمْ أَتَبِعْ خَبْرًا وَلَا وَجَدْتُ أَثَرًا، فَمَا بَدَأْتُ بَيْنَ النَّاسِ وَالرَّجَاءِ مُتَتَكِّرًا فِي أَثَرِي وَعَابِتًا عَلَى نَفْسِي، وَفَدَجَنُ اللَّيْلِ، فَقُلْتُ: أَلْقُبْ إِلَى أَنْ يَحْكُو لِي وَجْهَهُ الْكَفَّيَّةَ لِأَطْرَفِ بِهَا وَأَشَأْلُ اللَّهُ غَرَزُ زُحْلِي أَنْ يَتَوَقَّيْ أَمَلِي فِيهَا، فَبَيَّنَّا

خانه در جستجوی کاروان حاجیان بیرون آمدم و گروهی را دیدم که می خواهند به حج بروند و به نزد اولین آنها شتافتم و چنین بود تا آنکه بیرون رفتند و من در این سفر می خواستم به کوفه بروم و چون به آنجا رسیدم از مرکب خود پیاده شدم و متاع خود را به برادران مورد اعتماد سپردم و رفتم تا از آل ابو محمد علیه السلام جو با شوم و جستجو کردم اما هیچ اثر و خبری نشنیدم و با اولین گروه خارج شدم و در این سفر می خواستم به مدینه بروم و چون به آنجا در آمدم بی صبرانه از مرکب پیاده شدم و متاع خود را به برادران مورد اعتماد سپردم و رفتم تا از اخبار و آثار پرسش کنم اما نه خبری شنیدم و نه اثری مشاهده کردم و پیوسته چنین بودم تا آنکه مردم به سمت مکه حرکت کردند و من هم با آنها آمدم و به مکه رسیدم و فرود آمدم و بته خود را به امینی سپردم و در جستجوی آل ابو محمد علیه السلام بودم اما خبری نشنیدم و اثری به دست نیاوردم و پیوسته بین ناامیدی و امید بودم و در کار خود اندیشه می کردم و خود را سرزنش می نمودم تا آنکه شب دامن گسترده و با خود گفتم: انتظار می کشم تا گرد کعبه خالی شود تا بتوانم طواف کنم و از خدای تعالی می خواهم که مرا به آرزوی خود برساند و چون گرد خانه خدا خلوت شد برای طواف برخاستم که به ناگاه جوانی فحشین و

أَنَا كَذَلِكَ وَقَدْ خَلَا لِي وَجْهٌ الْكَعْبَةِ إِذْ كُنْتُ إِلَى الطَّوَافِ. فَأَذَا أَنَا بَقِيَ مُتْلِحُ الْوَجْهِ، طَيْبُ-
الرَّائِحَةِ، مُتَزَيِّدُ بُرْدَتِي، مُتَشَبِّحُ بِأُخْرَى، وَقَدْ غَلَقْتُ بِرِدَائِي عَلَى عَائِقَةِ فَرْغَتِي، فَالْتَمَسْتُ إِلَى
فَقَالَ: مَنِ الرَّجُلُ؟ قُلْتُ: مِنَ الْأَهْوَازِ. فَقَالَ: أَتَعْرِفُ بِهَا ابْنَ الْخَصِيبِ؟ قُلْتُ: رَجُلٌ -
اللَّهُ دَعَى فَأَجَابَ، فَقَالَ: رَجُلٌ اللَّهُ لَقَدْ كَانَ بِالنَّهَارِ حَافِيًا وَبِاللَّيْلِ حَافِيًا وَلِلْفُرَّانِ نَالِيًا وَنَنَا
مُورِيًّا. فَقَالَ: أَتَعْرِفُ بِهَا عَلِيَّ بْنَ إِبْرَاهِيمَ بْنِ شَهْرِبَازٍ؟ قُلْتُ: أَنَا عَلِيٌّ. فَقَالَ: أَهْلًا وَسَهْلًا
بِكَ يَا أَبَا الْحَسَنِ. أَتَعْرِفُ الْعَصْرَ بَعَثَنِي؟ قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ: وَمَنْ هَذَا؟ قُلْتُ: مُحَمَّدٌ وَمُوسَى.
ثُمَّ قَالَ: مَا فَعَلْتَ الْعَلَامَةَ الَّتِي بَيْنَكَ وَتَبْنِ أَبِي مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ؟ قُلْتُ: نَعَمْ. فَقَالَ: أَخْرِجْهَا
إِلَيَّ، فَأَخْرَجْتُهَا إِلَيْهِ خَافِقًا حَتَّى أَصَلَ عَلَى نَصَبِهِ «مُحَمَّدٌ وَعَلِيٌّ» فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ بَكَى اِمْتِلَاءً وَزَنًا
شَجَبًا. فَأَقْبَلَ يَتَكِي بِكَأْسٍ طَوِيلًا وَهُوَ يَقُولُ: وَجَّهَكَ اللَّهُ يَا أَبَا مُحَمَّدٍ فَلَقَدْ كُنْتُ إِمْسَا
عَادِلًا، ابْنُ أَهْلِ وَابَا إِمَامٍ. أُنْكِنَتْنِي اللَّهُ الْبُرْدَتُوسِ الْأَعْلَى فَمَعَ آبَايَكَ عَلَيْهِ السَّلَامُ.

خوش بود که دیدم که بُردی را به کمر بسته و بُرد دیگر را حایل کرده و نبردای
خود را به گردنش برگردانیده بود. من خود را کنار کشیدم و او به من التفات کرد
و گفت: این مرد از کجاست؟ گفتم: از اهواز. گفت: آبا ابن الخصیب را
می شناسی؟

گفتم: آوی خدای تعالی او را رحمت کند دعوت حق را لبیک گفته است. سپس
گفت: خدا رحمتش کند که روزها روزه می گرفت و شبها به غازی می پرداخت و به
قراءت قرآن مشغول و از دوستان ما بود. آنگاه گفت: آبا علی بن ابراهیم بن -
مهزبار را می شناسی؟ گفتم: من علی هستم. گفت: ای ابوالحسن. أَهْلًا وَسَهْلًا،
آیا صَرِیحین را می شناسی؟ گفتم: آری. گفت: آنان چه کسانی هستند؟ گفتم:
محمد و موسی. آنگاه گفت: آن علامتی که بین تو و ابومحمد علیه السلام بود چه کردی؟
گفتم: همراه من است. گفت: نشانم بده. آن را بیرون آوردم، انگشتری زیبایی
بود که بر خاتم آن نوشته شده بود «محمد و علی». و هنگامی که آن را دید گریه ای
طولانی سرداد و در همان حال گریستی می گفت: ای ابامحمد خدا تو را رحمت کند
که امامی عادل و فرزند امامان و پدر امام بودی، خداوند تو را با پدرانب علیهم السلام
در بهشت اعلیٰ سکنی دهد.

قُمُ قَالَ: يَا أَبَا الْحَسَنِ صِرْ إِلَى رَحْلِكَ وَكُنْ عَلَى أُخْبِيَةِ شَنْ كَمَا بَيْتَكَ ^(۱) حَتَّى إِذَا ذَهَبَ
الثَّلَاثُ مِنَ اللَّيْلِ وَبَقِيَ الثَّلَاثَانِ فَاتَّخَذَ بِنَا قَائِكَ ثَرَى مَنَالَهُ [إِنْ شَاءَ اللَّهُ]. قَالَ ابْنُ مَهْزِيَارَ:
تَصَبَّرْتُ إِلَى رَحْلِي أَطِيلُ التَّفَكُّرَ حَتَّى إِذَا هَجَمَ الْوَقْتُ ^(۲)، قُلْتُ إِلَى وَحْلِي وَأَصْلَحْتُهُ، وَ
قَدِيتُ رَاغِبَتِي وَحَمَلْتُهَا وَصَبَّرْتُ فِي مَتْنِهَا حَتَّى خَفِيتُ الشَّعْبَ فَإِذَا أَنَا بِالْقَلْبِ هُنَاكَ يَقُولُ:
أَهْلًا وَسَهْلًا بِكَ يَا أَبَا الْحَسَنِ طُوبَى لَكَ فَقَدْ أَفْنَى لَكَ. فَسَارَ وَصَبَّرْتُ بِسَبْرِهِ حَتَّى جَارَتِي
عُزْفَاتُ وَبَنَى، وَصَبَّرْتُ فِي أَشْجَلِ دُرُودِ جَبَلِ الطَّائِبِ، فَقَالَ لِي: يَا أَبَا الْحَسَنِ انْزُولُ وَخُذْ
فِي أُخْبِيَةِ الصَّلَاةِ، فَنَزَلْتُ وَنَزَلْتُ حَتَّى نَزَعْتُ وَنَزَعْتُ، قُمُ قَالَ لِي: خُذْ فِي صَلَاةِ الْغَجْرِ وَ
أَوْجِرْ، فَأَوْجَرْتُ فِيهَا وَسَلَّمَ وَعَمَّرَ وَخَفَقَ فِي الدَّرَابِ، ثُمَّ رَكِبْتُ وَآمَرَنِي بِالنُّكُوبِ
فَرَكِبْتُ، ثُمَّ سَارَ وَصَبَّرْتُ بِسَبْرِهِ، حَتَّى غَلَا الدُّرُودُ فَقَالَ: الْمَخْ هَلْ تَرَى شَيْئًا؟ فَلَمَسْتُ
فَرَأَيْتُ بُمَقَّةَ نُوْحَةٍ كَثِيرَةً الشَّعْبِ وَالنُّكَلَا، قُلْتُ: يَا شَيْدِي أَرَأَيْتَ بُمَقَّةَ نُوْحَةٍ كَثِيرَةً

سپس گفت: ای ابوالحسن! به منزل برو و آماده شو تا با ما سفر کنی تا آنکه
چون ثلثی از شب گذشته و دو ثلث آن باقی بود به نزد ما بیای تا این شاء الله به
آرزویت برسی. ابن مهزیار گوید: من به نزد بینه خود برگشتم و در اندیشه بودم تا
یاسی از شب گذشت برخاستم و بینه خود را فراهم آوردم و آن را نزدیک مرکب
خود آورده و بار آن کردم و روی آن سوار شدم و خود را به آن دره رسانیدم و
به ناگاه دیدم آن جوان ایستاده است و می گوید: أَهْلًا وَ سَهْلًا بِكَ ای ابوالحسن،
خوشا بر تو که اجازه یافتی، او به راه افتاد و من هم به دنبال او و مرا از بیابان
عرفات و منا گذراند و به پای کوه طائف رسیدیم و گفت: ای ابوالحسن پیاده شو
و آماده نماز باش، او پیاده شد و من هم پیاده شدم او از غاز فارغ شد و من هم فارغ
شدم آنگاه گفت: نماز صبح را مختصر برخوان و من نیز مختصر کردم، سلام داد و
روی بر خاک مالید، آنگاه سوار شد و به من دستور داد سوار شوم من نیز سوار
شدم و به راه افتاد و من نیز به دنبالش روان شدم تا آنکه به قلعه ای برآمد و گفت:
ببین آیا چیزی می بینی؟ نگریستم و مکانی خرم و سرسبز و پردرخت دیدم،
گفتم: ای آقای من! مکانی خرم و سرسبز و پردرخت می بینم، گفت: آیا در

الْعَصَبِ وَ الْكَلَا، فَقَالَ لِي: هَلْ تَرَى فِي أَغْلَاهَا شَيْئاً؟ فَلْتَحُكْ فَإِذَا أَنَا بِكَصِبٍ مِنْ زَمَلٍ
فَوْقَ يَتِيبٍ مِنْ شَعْرِ يَتَوَقَّدُ نَوْرًا، فَقَالَ لِي: هَلْ رَأَيْتَ شَيْئاً؟ فَنَلْتُ: أَرَأَيْتَ كَذَا وَ كَذَا، فَقَالَ
لِي: يَا ابْنَ مَهْزِيَارَ طِيبِ نَفْسَا وَ قَرَّ عَيْنَا، فَإِنَّ هُنَاكَ أَتَى كُلُّ مُؤَمِّلٍ، ثُمَّ قَالَ لِي: انْطَلِقْ بِنَا،
فَسَارَ وَ يَزُتْ حَتَّى صَارَ فِي أَشْجَلِ الدُّرُودِ، ثُمَّ قَالَ: انْزِلْ فَمَهْنَا يَذِلُّ لَكَ كُلُّ صَلَبٍ، فَزَكَّ
وَ نَزَلْتُ حَتَّى قَالَ لِي: يَا ابْنَ مَهْزِيَارَ كُلِّ عَنْ زِمَامِ الرَّاحِلَةِ، فَقُلْتُ: عَلَى مَنْ أَخْلَقَهَا وَ
لَيْسَ هُنَا أَحَدٌ؟ فَقَالَ: إِنَّ هَذَا حَرَمٌ لَا يَدْخُلُهُ إِلَّا وَلِيٌّ، وَ لَا يَخْرُجُ مِنْهُ إِلَّا وَلِيٌّ، فَخَلَّيْتُ
عَنِ الرَّاحِلَةِ، فَسَارَ وَ يَزُتْ فَلَمَّا دَنَا مِنَ الْحَيَامِ سَتَعَنِي وَ قَالَ لِي: يَا ابْنَ هُنَاكَ إِلَى أَنْ يُوَفَّنَ
لَكَ، لِمَا كَانَ إِلَّا هُنَيْئَةً فَخَرَجَ إِلَيَّ وَ هُوَ يَقُولُ: طُوبَى لَكَ قَدْ أَغْطَيْتَ سُؤْلَكَ، قَالَ: قَدْ خَلَلْتُ
عَلَيْهِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَ هُوَ حَالِسٌ عَلَى تَهْطِ عَلَيْهِ نَطْعٌ أَدِيمٍ أَخْمَرُ مَلِكِي عَلَى مِشْوَرٍ
أَدِيمٍ، فَتَلَمَّحْتُ عَلَيْهِ وَ زِدْتُ عَلَيْهِ السَّلَامَ وَ نَحْنُهُ فَرَأَيْتُ وَحْشَةً مِثْلَ فَلَعَةٍ قَرٍ، لَا بِالْحَزَقِ وَ لَا
بِالْفَرْقِ، وَ لَا بِالطَّوِيلِ الشَّامِخِ، وَ لَا بِالْقَصِيرِ اللَّاصِقِ، فَمَزُودَ الْغَامَةِ، صَلَّتِ الْجَبِينَ، أَرْجَحَ

بالای آن چیزی نمی بینی؟ نگریستم و ما که همان خود را در مقابلِ بیای دیدم که
خیمه ای پشمن و نورانی بر سرِ کوهی ایستاده بود و گفتم: چینی و
چنان می بینم، گفت: ای پسر مهزیار! نشست خوش و جستم روشن باد که آرزوی
هر آرزومدی آنجا است. سپس گفت: یا من بیا، رخت و مهم به دسالت روان شدم تا
به پابه آن بلندی رسیدیم، سپس گفت: پیاده شو که اینجا هر گردن کشی خوار
شود و پیاده شد و من هم پیاده شدم و گفت: ای پسر مهزیار! از مام مرکب را رها
کن، گفتم: آن را به چه کسی سیارم که کسی اینجا نیست، گفت: اینجا حرمی
است که در آن جز دوست آمد و شد نمی کند، و افسار مرکب را رها کردم سپس
به دنبال او رفتم و چون به نزد یک خیمه رسیدم از من سبقت گرفت و گفت: همینجا
بایست تا تو را اجازه دهند، و چیزی نگذشت که نزد من برگشت و گفت: خوشا
بر تو که به آرزویت رسیدی، گوید: بر آن حصرت صلوات الله علیه در آمدم و
او بر بساطی که بر آن پوست گوسفند سرخی گسترده شده بود نشست بود و بر
بالشی پوستین تکیه کرده بود، بر او سلام کردم و مرا پاسخ داد، در او نگریستم و
رویش مانند پاره ماه بود، نه مدهوش و نطفی القمل و نه سریع القمل بود و قامتش

الْحَاجِبِينَ، وَ أَذْعَحَ الْعَيْنَيْنِ، أَلْقَى الْأَثَمَ، سَهْلَ الْخَذْنَيْنِ، عَلَى خَدَّيْهِ الْأَيْمَنِ خَالٍ، فَلَمَّا أَنْ بَصُرْتُ بِهِ حَاطَ عَقْلِي فِي كَيْفِهِ وَ صِفَتِهِ، فَقَالَ لِي: يَا ابْنَ مَنَازِلَازِ كَيْفَ خَلَقْتَ إِحْوَانَكَ فِي الْبَرَقِ؟ قُلْتُ: فِي حَسْبِي غَيْبٍ وَ هَنَاءٍ، قَدْ تَوَاتَرَتْ عَلَيْهِمْ سُيُوفُ بَنِي الشَّمِصِيانِ، فَقَالَ: قَاتِلَهُمُ اللَّهُ أَلَيْ يُؤْفَكُونَ، كَأَنِّي يَالْقَوْمَ قَدْ لُتِلُوا فِي دِيَارِهِمْ وَ أَخَذَهُمُ الْمَوْتُ زَهْمًا لَيْلًا وَ نَهَارًا، قُلْتُ: مَتَى يَكُونُ ذَلِكَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ؟ قَالَ: إِذَا حِيلَ بَيْنَكُمْ وَ بَيْنَ سَبِيلِ الْكُفَّةِ بِالْقَوْمِ لَا خَلَاقَ لَهُمْ وَ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ بِهِمْ بَرَاءٌ، وَ ظَهَرَتْ الْخُمْرَةُ فِي السَّمَاءِ نَلَاءً فِيهَا أَعْيَدَةُ كَأَعْيَدَةِ اللَّجَجِ تَلَالُأُ نُورًا وَ بَحْرُجُ السَّرُوسِيِّ مِنْ إِزْمِيتَةٍ وَ أَدْرِيحَانِ يُرِيدُ زُرَاءَ الرَّيِّ الْجَيْلِ الْأَسْوَدَ الْمَلْجَمَ بِالْجَيْلِ الْأَخِيرِ، تَزَيَّنَ جَيْلُ طَالِقَانَ، لَيْكُونُ بَيْنَهُ وَ بَيْنَ الْمَوْزِيِّ وَفَقَعُ ضِلَالُهُ نَائِثَةً، يَنْسِبُ فِيهَا الصَّغِيرُ، وَ يَهْتَرُمُ بِهَا الْكَبِيرُ، وَ يَطْهَرُ الْقَتْلُ بَيْنَهُمَا، فَعِنْدَهَا تَزَوُّجُهُ إِلَى الزُّورَاءِ، فَلَا يَلْبَثُ بِهَا حَتَّى تَوَاقِي مَاهَانَ، ثُمَّ يَوَاقِي

معتدل بود نه بلند و نه کوتاه، پستانهایش صاف و ابروانش پیوسته و چشمانش درست و پستی اش کشیده و گوشت هایش هموار و خالی بر گونه راستش بود. چون چشمم بدو افتاد در تحت و وضعت او حیران شدم، آنگاه به من فرمود: ای پسر مهزبار! برادرانت در عراق چگونه اند؟ گفتم: تنگ دست و گرفتار و ستمبر بی شبیسان پیایی بر آنها فرود می آید. فرمود: خدا آنها را یکشد تا کمی تیرنگ می ورزند. گویا آنها را می بینم که در خانه های خود کشته افتاده اند و امر پروردگارشان شب و روز آنها را فرا گرفته است. گفتم: ای فرزند رسول خدا! این امر کی واقع خواهد شد؟ فرمود: هنگامی که مردمی بی قرهنگ که خدا و رسول از آنها بیزارند میان شما و کعبه حائل شوند و در آسمان سه سرخی پدیدار شود و در آن ستونهای سیمین و نورانی نمودار گردد و از ارمستان و آذریاجان «سروسی» به سوری بر خیزد و قصد سرزمینهای و رای ری را داشته باشد هم آنجا که آن کوه سیاه به آن کوه سرخ همچو پوسته و نزدیک به کوه طالقان است و میان او و مروزی نبرد سختی درگیرد که کردکان در آن پیر شوند و بزرگان در آن به نهایت پیری رسند و کشتار در میان آنها ظاهر گردد، در چنین هنگامی منتظر ظهور او باشید تا به «زوراء» در آید و چندان در آنها غارت و به «ماهان» وارد

وایستد ایرانی، فیکم بها سنة أو دونهما، ثم يخرج إلى كوفان فيكون بينهم وقع من النجف إلى الخيرة إلى الغرب وثمة شدة نزل بها الثلوث، فعندها يكون يوازي القسطنطين، وعلى الله خصاؤه الباقين.

ثم تلا قوله تعالى: «بسم الله الرحمن الرحيم أشرنا قبل أو نهراً فجعلناها حصيداً كالأشجار»^(۱)، فقلت: سيدي با این رسول الله ما الأمر؟ قال: نحن أمر الله وكنوده، قلت: سيدي با این رسول الله حان الوقت؟ قال: «افترت الساعة وانشق القمر».

۲۱ - حدثنا أحمد بن زياد بن جعفر المندائي قال: حدثنا أبو القاسم جعفر بن أحمد الفلوی التقي العزمي قال: حدثني أبو الحسن علي بن أحمد العقيق قال: حدثني أبو نعم النصراني الرندي قال: كنت بمكة عند المستجار وجماعة من المقصرة وبيهم محمودي وعلان الكلبي وأبو الهيثم الدباري وأبو جعفر الأخول المندائي، وكانوا زهاء ثلاثين رجلاً، ولم يكن بينهم محارص لمسته غير محمد بن القاسم الفلوی العقيق، فبينا نحن

شود و بعد از آن به واسطه عراقی چهارم و در آنجا یک سال با اندکی کمر بماند سپس به سمت کوفه حرکت کند و میان آنها جنگی درگیرد که از جف تا حبره و غری را فرا گیرد، جنگی سخت که عقول را زایل کند و هر دو طایفه نابود شوند و خداوند باقیانده آنها را درو کند.

سپس این قول خدای تعالی را بخواند: بسم الله الرحمن الرحيم امر ما در شب یا روز بر آنها درآید و آنها را درو خواهیم کرده گویا که از دروز گذشته اصلاً نبوده اند، گفتم: ای آقای من وای فرزندان رسول خدا! مقصود از امر چیست؟ فرمود: ما امر خدا و لشکریان او هستیم گفتم: ای آقای من وای فرزندان رسول خدا! آیا وقت آن نرسیده است؟ فرمود: افترت الساعة وانشق القمر.

۲۲ - ابونعم انصاری زیدی گوید: من در مکه بودم و با جماعی از مقصره که محمودی و علان کلبی و ابوالهثیم دباری و ابوجعفر همدانی که بالغ بر سی مرد می شدیم در نزد مستجار و کنار خانه کعبه نستسته بودیم و من در میان ایشان جز

كَذَلِكَ فِي الْبُيُوتِ الشَّادِسِ مِنْ ذِي الْحِجْبَةِ سَنَةً ثَلَاثَ وَثَمَانِينَ وَمِائَتَيْنِ مِنَ الْهَبْلَةِ إِذْ خَرَجَ عَلَيْنَا شَابٌّ مِنَ الطَّوَافِ عَلَيْهِ إِذَا رَأَى مُحَرَّمٌ [بِهِمَا]، وَفِي يَدَيْهِ ثَقْلَانِ، فَلَمَّا رَأَيْنَاهُ قُتِلَا بَجْعًا خَبِيثَةً لَهُ، فَلَمْ يَبْقَ مِنَّا أَحَدٌ إِلَّا قَامَ وَسَلَّمَ عَلَيْنِهِ، ثُمَّ فَعَدَّ ذِ الثَّقَتَيْنِ بَيْنًا وَبَيْنَهُمَا، ثُمَّ قَالَ: أَتَذْكُرُونَ مَا كَانَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ فِي دُعَايِ الْإِحْلَاحِ؟ فَلَمَّا: وَمَا كَانَ يَقُولُ؟ قَالَ: كَانَ يَقُولُ:

«اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الَّذِي بِهِ تَقُومُ السَّمَاءُ وَبِهِ تَقُومُ الْأَرْضُ، وَبِهِ تَقْرَأُ بَيْنَ الْحَقِّ وَالْبَاطِلِ، وَبِهِ تَجْنَعُ بَيْنَ الْمُتَكَبِّرِ، وَبِهِ تَقْرَأُ بَيْنَ الْمُتَضَمِّعِ، وَبِهِ أَهْمَشْتَ عِدَّةَ الزَّمَانِ وَزِينَةَ الْجِبَالِ وَكَتَبْتَ الْبَحَارَ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَأَنْ تَجْعَلَ لِي مِنْ أَمْرِی قَرَجًا وَخَرْجًا».

ثُمَّ تَهَضَّ فَدَخَلَ الطَّوَافَ، فَلَمَّا لَفِيَ بِهِ حِينَ انْصَرَفَ، وَانْسَيْنَا أَنْ نَقُولَ لَهُ: مَنْ هُوَ؟ فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْعَدِيدِ فِي ذَلِكَ الْوَقْتِ خَرَجَ عَلَيْنَا مِنَ الطَّوَافِ فَلَمَّا كُنَّا خَبِيثَيْنَا الْأَوَّلِ

عبد بن قاسم علوی عقیق مخلصی را می شناسم و در آن روز که ششم ذیحجه سال دویست و نود و سه هجری بود به ننگام از میان طواف کنندگان جوانی به نزد ما آمد که دو حوله احرام بر او بود و بعلین در دست داشت چون چشم ما بدو افتاد از هیبت او همه از جا برخاستیم و سلام کردیم، آنگاه نشست و به راست و چپ نگریم و گفت: آیا می دانید که ابو عبدالله (عج) دو دعای الحاح چه می فرمود؟ گفتیم: چه می فرمود؟ گفت: می فرمود:

بار اها! از تو درخواست می کنم به حق آن اسمی که آسمان و زمین بدان برپاست و بدان حق و باطل را از یکدیگر جدا می کنی و متفرقی را گرد می آوری و مجتمع را برانکنده می سازی و بدان ریگها را بستماری و کوهها را وزن کنی و دریاها را پیاپی غمائی که بر محمد و خاندانش درود هرسق و در هر کارم فرج و گشایش فرار دهی.

سپس برخاست و داخل در طواف شد و در آن هنگام به احترامش ما هم به پا خاستیم و فراموش کردیم که به او بگوئیم: نو کبسنی؟ و چون فردا همان وقت فرا رسید باز از صف طواف خارج شد و به نزد ما آمد و مانند روز گذشته به

بِالْأَمْسِ، ثُمَّ جَلَسَ فِي مَجْلِسِهِ مَتَوَسِّطاً، ثُمَّ نَظَرَ بَيْنَا وَ بَيْنَا قَالِ: أَتَدْرُونَ مَا كَانَ
 أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ بَعْدَ صَلَاةِ الْفَرِيضَةِ؟ قُلْنَا: وَ مَا كَانَ يَقُولُ؟ قَالَ: كَانَ يَقُولُ:
 «اللَّهُمَّ إِنَّكَ رُفِعْتَ الْأَشْوَاطَ [و دُعَيْتَ الدُّعَوَاتِ] وَ لَكَ عَنَتِ الْوُجُوهُ، وَ لَكَ
 خَضَعَتِ الرُّقَابُ وَ إِلَيْكَ التَّعَاكُمُ فِي الْأَعْمَالِ، يَا خَيْرَ مَسْئُولٍ وَ خَيْرَ مَنْ أُعْطِيَ، يَا
 صَادِقُ يَا بَارِي، يَا مَنْ لَا يُخَيِّفُ الْمِعَادَةَ يَا مَنْ أَمَرَ بِالْدُّعَاءِ وَ تَكْفَّلَ بِالْإِجَابَةِ يَا مَنْ قَالَ:
 «ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ» يَا مَنْ قَالَ: «وَ إِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ
 الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ». يَا مَنْ قَالَ: «يَا عِبَادِي
 الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعاً إِنَّهُ هُوَ
 الْغَفُورُ الرَّحِيمُ».

ثُمَّ نَظَرَ بَيْنَا وَ بَيْنَا بَعْدَ هَذَا الدُّعَاءِ فَقَالَ: أَتَدْرُونَ مَا كَانَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ
 فِي سَجْدَةِ الشُّكْرِ؟ قُلْنَا: وَ مَا كَانَ يَقُولُ؟ قَالَ: كَانَ يَقُولُ:

احترام او برخاستیم و او در میان ما نشست و به راست و چپ نگریمست و گفت:
 آیا می دانید که امیرالمؤمنین علیه السلام پس از سجده فریضه چه می گفت؟ گفتیم: چه
 می فرمود؟ گفت: می فرمود:

یا رالها آوازه ها به سری نو بلند است و صورها بر آستان تو بر خاک است و
 گردنها برای تو خاضع است و محاکمه احوال با نوست، ای بهترین مسئول و
 بهترین مُعطی ای صادق و ای خائف و ای کسی که حلف وعده نمی کنی، ای کسی
 که دستور دعا دادی و اجابت راضا من شدی و فرمودی: «ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ»
 و فرمودی: «وَ إِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ
 فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ» و فرمودی: «يَا عِبَادِي الَّذِينَ أَسْرَفُوا
 عَلَى أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعاً إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ».

آنگاه پس از این دعا به راست و چپ نگریمست و گفت: آیا می دانید که
 امیرالمؤمنین علیه السلام در سجده شکر چه می فرمود؟ گفتیم: چه می فرمود؟ گفت:

می فرمود:

«يَا مَنْ لَا يَزِيدُهُ الْخَطَا الْمَلَكَيْنِ إِلَّا جُوداً وَكُرمًا. يَا مَنْ لَهُ خَزَائِنُ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ. يَا مَنْ لَهُ خَزَائِنُ مَا دُونِ وَجْهِهِ. لَا تَمْنَعُكَ إِسَانِي مِنْ إِحْسَانِكَ إِلَيَّ. إِنِّي أَسْأَلُكَ أَنْ تَقْعَلَ بِي مَا أَنْتَ أَهْلُهُ. وَأَنْتَ أَهْلُ الْجُودِ وَالْكَرَمِ وَالْعَفْوِ. يَا زَائِدًا. يَا اللَّهُ افْعَلْ بِي مَا أَنْتَ أَهْلُهُ فَأَنْتَ قَادِرٌ عَلَى الثُّغُوبَةِ وَقَدْ اسْتَحَقَّقْتُهَا. لَا حُجَّةَ لِي وَلَا عُذْرَ لِي عِنْدَكَ. أَبُودُ إِلَيْكَ بِذُنُوبِي كُلِّهَا. وَ أَشْرَفُ بِهَا كَيْ تَعْفُو عَنِّي وَ أَنْتَ أَعْلَمُ بِهَا مِنِّي. بَوْتُ إِلَيْكَ بِكُلِّ دَنْبٍ أَذْنَبْتُهُ. وَ بِكُلِّ خَطِيئَةٍ أَلْطَأْتُهَا. وَ بِكُلِّ سُبُتَةٍ عَمِلْتُهَا. يَا رَبِّ اغْفِرْ لِي وَ ارْحَمْ وَ تَجَاوَزْ عَنِّي نَعْلَمُ. إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعَزُّ الْأَكْرَمُ».

وَقَامَ فَدَخَلَ الطُّوُفَ لَقِنَا لِقَابِهِ وَ عَادَ مِنْ غَدٍ فِي ذَلِكَ الْوَقْتِ لَقِنَا لَا شَيْبَالِيهِ كَيْفَلِنَا لَهَا مَضَى . فَجَلَسَ مَتَوَسِّطاً وَ نَظَرَ بَيْنَا وَ بَيْنَا فَقَالَ: كَانَ عَلَيَّ مِنْ الْحَسَنِ سَيِّدُ الْعَابِدِينَ عليه السلام يَقُولُ فِي شُجُودِهِ فِي هَذَا الْمَوْجِعِ - وَ أَشَارَ بِيَدِهِ إِلَى الْحَيْخِرَةِ عَمَّا الْمِيزَابِ - : «عَبِيدُكَ بِفَضْلِكَ. مَسْكِينُكَ بِبَابِكَ أَسْأَلُكَ مَا لَا يَتَقَدَّرُ عَلَيْهِ سِوَاكَ». ثُمَّ نَظَرَ بَيْنَا وَ

ای کسی که با فشاری درخواست کنندگان جز بر جود و کرمش نیفزاید. ای کسی که خزانة های آسمان و زمین از آن اوست. ای کسی که خزانة های کوچک و بزرگ از آن اوست. بد کرداری من تو را از احسان باز ندارد. از تو درخواست می کنم که با من چنان کنی که خود شایسته آنی. تو اهل جود و کرم و عفو، ای خدای من یا الله با من چنان کن که خود شایسته آنی، تو بر کفر توانایی و من سزاوار آم، هیچ حجت و عذری در پیشگاه تو ندارم و به همه گناهان خود اقرار می کنم، اعتراف می کنم نا آنها را سحشایی و تو هنر از من آنها را می دانی. به گناهان و خطاها و سببات خود اعتراف می کنم. بار الها! بخش و رحم کن و از آنچه می دانی در گذر که تو عزیز و کریمی.

و برخاست و داخل در طواف شد و ما هم به احترامش برخاستیم و فردا همان وقت آمد و ما هم چون گذشته به استقبالش برخاستیم و در میان ما نشست و به راست و چپ نگریست و گفت: سید العابدین علی بن الحسین علیه السلام در سجود غارش در این مکان چنین می فرمود: - و با دست به جانب جبر و ناودان اشاره کرد: «بندۀ کوچک تو در آستان توست و بندۀ مسکین تو به درگاه توست از تو

بِهَذَا أَتَزُوهُ إِلَّا فِي آخِرِ يَوْمٍ. فَقَالَ تَبَا لِمَنْ هُوَ يَوْمَ أَنْفَرُوا هَذَا؟ قُلْنَا: لَا، قَالَ: هَذَا وَاللَّهِ صَاحِبُ الزَّمَانِ عَلَيْهِ السَّلَامُ. قُلْنَا: وَكَيْفَ ذَلِكَ يَا أَبَا عَلِيٍّ؟ فَذَكَرَ أَنَّهُ مَكَثَ بِذَعْرُ وَرِئِهِ عَزْرُخْلُ وَبَنَاتُهُ أَنْ يُرْتَهُ صَاحِبَةُ الْأَمْرِ سَبْعَ سِنِينَ قَالَ: فَتَبْنَا أَنَا يَوْمًا فِي عَشِيَةِ عَزْرُخْلُ فَإِذَا بِهَذَا الرَّجُلِ بِعَتَبِهِ فَدَعَا بِدُعَاءٍ وَعَبَّئَهُ لَسًا لَكُنْهُ يَمُنُّ هُوَ؟ فَقَالَ: مِنْ النَّاسِ، قُلْتُ: مِنْ أَيِّ النَّاسِ مِنْ عَزْبِهَا؟ فَقَالَ: مِنْ عَزْبِهَا أَوْ مَوَالِيهَا؟ فَقَالَ: مِنْ عَزْبِهَا، قُلْتُ: مِنْ أَيِّ بَنِي هَاشِمٍ؟ فَقَالَ: مِنْ أَطْلَاحِهَا ذُرْوَةً وَأَسَاسُهَا رُبْعَةٌ. قُلْتُ: وَمِنْ هُمُ؟ فَقَالَ: يَمُنُّ مَلِكُ الْهَاشِمِ، وَأَطْلَقُ الْطُعَامَ، وَصَلَّى بِاللَّيْلِ وَالنَّاسُ نِيَامُ. قُلْتُ: إِنَّهُ عَلَوِيٌّ فَأَخْبَيْتُهُ عَلَى الْغُلُوْزِيِّ، ثُمَّ انْتَقَدْتُ

چیزی را درخواست می‌کنم که همین نور بر آن نوانا نبست». آنگاه به راست و چپ بگر بست و به محمد بن قاسم علوی نظر کرد و گفت: ای محمد بن قاسم! ان شاء الله عاقبت تو به خیر خواهد بود و برخاست و داخل در طواف شد و همه دعا‌های او را آموخیم و فراموش کردیم که نا یاهاں روز درباره او گفتگو کنیم. تا آنکه محمودی بجا گفت: آبا او را شناختید؟ گفتیم: خیر. گفت: به خدا سوگند که او صاحب الزمان علیه السلام است. گفتیم: ای اباعلی! از کجا چنین می‌گویی؟ و او گفت: هفت سال است که از درگاه خدای تعالی مسألت می‌کند که صاحب الامر علیه السلام را به وی بنهاند. گفت: در شامگاه یک روز عرقه همین جوان را دیدم که دعایی می‌خواند و آن دعا را حفظ کردم. از او پرسیدم: شما که هستید؟ گفت: از این مردم. گفتیم: از کدام مردم از عرب و یا از موالی؟ گفت: از عرب. گفتیم: از کدام عرب؟ گفت: از شریف‌ترین و بلندترین آنها. گفتیم: آنها چه کسانی هستند؟ گفت: بنی هاشم. گفتیم: از کدام بنی هاشم؟ گفت: از بلندترین و رفیع‌ترین آنها. گفتیم: آنها چه کسانی هستند؟ گفت: از کسانی که جماعات مردم را شکافتند و مردم را اطعام کردند و در دل شب که مردم در خوابند.

مِنْ تَجَنُّبِ بَدَنِ، فَلَمْ أَذِرْ كَيْفَ مَعْشَى فِي السَّمَاءِ أَمْ فِي الْأَرْضِ. فَسَأَلْتُ الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانُوا حَوْلَهُ: أَتَقْرَأُونَ هَذَا الْقَوْلَ؟ فَقَالُوا: نَعَمْ يَحْيَىٰ مَعْنَا كُلُّ شَيْءٍ مَا شِئَا. فَقُلْتُ: سُبْحَانَ اللَّهِ! وَاللَّهِ مَا أَرَىٰ بِهِ أَتَرَىٰ مَشَى، ثُمَّ انْصَرَفْتُ إِلَى الْمَرْءِ الْقَدِيمِ كَثِيرًا خَرَبْنَا عَلَى فِرَاقِهِ وَبِثُّ فِي لَيْلَتِي بِتِلْكَ قَادَا أَنَا بِرَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وآله ^{۱۱} فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ زَأَيْتَ طَلَبْتِكَ؟ فَقُلْتُ: وَمَنْ ذَاكَ يَا سَجْدِي؟ فَقَالَ: الَّذِي زَأَيْتَ فِي عَشْرَتِكَ فَهُوَ صَاحِبُ زَمَانِكُمْ. فَلَمَّا سَمِعْنَا ذَلِكَ مِثْلَ عَائِنَاءَ عَلَى الْأَيْمُونِ أَعْلَمْنَا ذَلِكَ. فَذَكَرَ أَنَّهُ كَانَ نَاسِيًا أَثَرَهُ إِلَى وَقْتٍ مَا خُذْنَا بِهِ».

و حَدَّثَنَا بِهَذَا الْحَدِيثِ عَمَّا زِيَّ الْحُسَيْنِ بْنِ إِسْحَاقَ الْأَشْرُوسِيِّ رحمته الله بِجَبَلِ بُرْنَكٍ مِنْ أَرْضِ قَرْغَانَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو الْقَاسِمِ أَحْمَدُ بْنُ الْخَضِرِ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو الْحُسَيْنِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْإِسْكَافِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي سُلَيْمٌ عَنْ أَبِي نَعْمَانَ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ: كُنْتُ بِالْمُشْحَارِ بِمَكَّةَ أَنَا وَجَمَاعَةٌ مِنَ الْمُصْطَفِرِ فِيهِمُ الْمُشْعُودِيُّ وَغُلَانُ الْكَلْبِيُّ. وَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِمِثْلِهِ سَنَوَاءً.

و حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ حَاتِمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ خَفَرٍ الْقُضْبَانِيُّ الْبَغْدَادِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو مُحَمَّدٍ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ الْحُسَيْنِ الْمَافَرِاقِيُّ ^{۱۲} قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو خَفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ الْمُتَعَدِّي الْحُسَيْنِيُّ بِمَكَّةَ قَالَ: كُنْتُ جَالِسًا بِالْمُشْحَارِ وَجَمَاعَةٌ مِنَ الْمُصْطَفِرِ فِيهِمُ الْمُشْعُودِيُّ وَابُو الْهَيْثَمِ الدِّينَارِيُّ

نماز گزار بودند. من دانستم که او علوی است و او را به واسطه علوی بودنش دوست داشتم و به ناگاه از نظرم نماند و ندانستم که به آسمان رفت یا به زمین، از آن مردمی که اطرافش بودند پرسیدم: آیا این علوی را می شناسید؟ گفتند: آری. او هر ساله با ما پیاده به حج می آید. گفتم: سبحان الله! به خدا سوگند نشانه پیاده روی در او ندیدم و با دلی معنوم و محزون از فراقش به مزدلفه آمدم و در آن شب بیهوشه کردم و در خواب رسول خدا صلى الله عليه وآله را دیدم و فرمود: ای محمد! آیا مطلوب خود را دیدی؟ گفتم: ای آقای من! او که بود؟ فرمود: کسی را که در شامگاه عرفه دیدار کردی صاحب الزمان شهاست و چون این داستان را از او شنیدیم او را سرزنش کردیم که چرا پیشتر ما را از آن مطلع نکردی و او گفت:

وَأَبُو جَعْفَرٍ الْأَخْوَلُ، وَعَلَانُ الْكَلْبِيُّ، وَالْحَسَنُ بْنُ وَجْنَاءَ، وَكَانُوا زُهَّاءَ ثَلَاثِينَ رَجُلًا، وَذَكَرَ الْحَدِيثَ مِثْلَهُ سِوَاهُ.

۲۵ - حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْحُسَيْنِ الْحَسَنَ بْنَ وَجْنَاءَ يَقُولُ: حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ جَدِّهِ ^(۱) أَنَّهُ كَانَ فِي دَارِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عليه السلام فَكَتَبْنَا الْحَبْلَ وَفِيهِمْ جَعْفَرُ بْنُ عَلِيٍّ الْكَذَّابُ وَاشْتَقَلُّوا بِالنَّهْيِ وَالْعَازَةِ وَكَانَتْ جِئِي فِي مَوَلَايَ الْقَائِمِ عليه السلام قَالَ: فَإِذَا [أَنَا] بِهِ عليه السلام قَدْ أَقْبَلَ وَخَرَجَ عَنْهُمْ مِنَ الْبَابِ وَأَنَا أَنْظُرُ إِلَيْهِ وَهُوَ عليه السلام ابْنُ سِتِّ بَسْبَسٍ فَلَمْ يَرَهُ أَحَدٌ حَتَّى غَابَ.

وَعَدْتُ مُشْتَأً فِي بَعْضِ الْكُتُبِ الْمُنْتَقَةِ فِي التَّوَارِيخِ وَ لَمْ أَتَمَعَهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عُبَّادٍ أَنَّهُ قَالَ: مَاتَ أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ عليه السلام يَوْمَ جُمُعَةٍ مَعَ صَلَاحِ الْقَدَازِ. وَكَانَ فِي تِلْكَ اللَّيْلَةِ فُذِّ كُتِبَ بِيَدِهِ كُتُبًا كَثِيرَةٌ إِلَى الْمَدِينَةِ. وَذَلِكَ فِي شَهْرِ رَجَبِ الْأَوَّلِ لِحَاجِّ مِائَةِ سَنَةِ سِتِّ مِائَةٍ وَبِالْأَمْرِ مِنَ الْمُهَاجِرَةِ. وَلَمْ يَخْضَعُوا ^(۲) فِي ذَلِكَ الْوَقْتِ إِلَّا

من این داستان را فراموش کرده بودم چنانکه ما درخواست کردم ابن حدیث را عمار بن حسین و محمد بن محمد نیز به طرق خود برایم روایت کرده اند.

۲۵ - ابو الحسن حسن بن وجنّه از پدرش و او از جدش روایت می کند که گفت: در خانه امام حسن عليه السلام بودم که سواران خلیفه همراه جعفر کذاب ما را فرا گرفتند و به چپاول و غارت مشغول شدند و غام توجه من به قائم عليه السلام بود که آسیبی نبیند، گوید: در این حال و در مقابل چشمم ناگهان او پیش آمد و از در خانه بیرون رفت، در آن هنگام او شش ساله بود و هیچکس او را ندید تا از دیدگان پنهان شد.

و از بعضی کتابهای نارنجی به طریق و جاده (نوشته ها) نقل می کنم و از کسی آن را سماع نکردم. از محمد بن حسین بن عبّاد نقل است که گفت: امام حسن عليه السلام روز جمعه وقت نماز صبح درگذشت و در آن شب که هشت روز از ماه ربیع الاول سال دویست و شصت هجری گذشته بود نامه های بسیاری بدست خود برای

صَقِيلُ الْجَارِيَّةِ، وَ عَقِيدُ الْحَادِمِ وَ مَنْ عَلِمَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ غَيْرَهَا، قَالَ عَقِيدُ؛ قَدَعَا بِمَا وَقَدْ أَغْلَى بِالْمُصْطَلَكِي فَجِئْنَا بِهِ إِلَيْهِ، فَقَالَ: أَتَيْتُهُ بِالصَّلَاةِ وَ هَيَّئْتُ لِي فِجْسًا بِهِ وَ بَسَطْنَا فِي حِجْرِهِ الْمُنْدَبِلَ فَأَخَذَ مِنْ صَقِيلِ الْمَاءِ فَغَسَلَ بِهِ وَطْأَهُ وَ ذِرَاعَيْهِ مَرَّةً مَرَّةً وَ مَسَحَ عَلَى رَأْسِهِ وَ قَدَمَيْهِ مَسْحًا وَ صَلَّى صَلَاةَ الصُّبْحِ عَلَى فِرَائِيهِ وَ أَخَذَ الْقَدَحَ لِيَشْرِبَ فَجَعَلَ الْقَدَحُ يَنْعَرِبُ تَنَابَاهُ وَ بَدَأَ تَزْنِعُهُ، فَأَخَذَتْ صَقِيلُ الْقَدَحَ مِنْ يَدِهِ. وَ مَضَى مِنْ سَاعِيَتِهِ - صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ - وَ دُفِنَ فِي دَاوِهِ بِسَرٍّ مِنْ رَأْيِ إِيَّايَ جَانِبِ أَبِيهِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمَا فَصَارَ إِلَى كَرَامَةِ اللَّهِ جَلَّ جَلَالُهُ وَ قَدْ كَمُلَ عُتْرَتُهُ بِشَعْرٍ وَ عِشْرِينَ سَنَةً

قَالَ: وَ قَالَ لِي ابْنُ عَبَّادٍ فِي هَذَا الْحَدِيثِ: قَدِمْتُ أُمَّ أَبِي مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ مِنَ الْمَدِينَةِ وَ اسْمُهَا «حَدِيث» حِينَ اتَّصَلَ بِهَا الْخَبَرُ إِلَى سُرٍّ مِنْ رَأْيِ، فَكَانَتْ لَهَا أَقَابُ بَعْضِ نَطَوْلِ شَرَحِهَا مَعَ أَخِيهِ جَعْفَرٍ وَ مَطْلُوبَةُ إِثْنَاهَا بِمِرَابِئِهِ. وَ يَسَاعِيَتُهُ بِهَا إِلَى السُّلْطَانِ. وَ كَشَفَهُ مَا أَمَرَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ بِسَرِّهِ فَادْعَتْ عِنْدَ ذَلِكَ صَقِيلُ أَنَّهَا حَامِلٌ فَجِئْتُ إِلَى دَارِ الْمُتَعَتِّدِ فَجَعَلَتْ نِسَاءً

مردم مدینه نوخته بود و در آن شب گیتی هر صقیل کبیر و عقید خادم و آنکه خدای تعالی می داند در نزد او نود و نُه عقید گویند و او را آب جو سیده یا مصطکی خواست و پیرایش آوردیم، فرمود: ابتدا نماز می خوانم، مرا آماد، کنید، برای او آب وضو آوردم و دستمالی در دامنش گستر دیم، آب راز صقیل گرفت، روی و دو دست خود را دو بار شست و بر سر و دو پایش مسحی کرد و نماز صبح را در بسترش خواند و قدح را گرفت تا بنوشد و فدح به دندانهایش می خورد و دستش می لرزید و صقیل فدح را از دستش گرفت و در همان ساعت درگذشت و در سرای خود در سامراء کنار پدرش - صلوات الله علیهما - به خاک سپرده شد و به کرامت خدای تعالی نایل آمد و عرش بیست و نه سال تمام بود.

راوی گوید: عباد در این حدیث می گوید: چون خبر وفات ابومحمد علیه السلام به مادرش رسید از مدینه به سامراء آمد و نامش «حدیث» بود و داستانهای مفصلی با جعفر برادر امام حسن علیه السلام دارد و جعفر از او مطالبه میراث نمود و نزد سلطان از وی سعایت کرد و کشف ستر او را که خدای تعالی فرمان به حفظ آن داده است نمود، در این هنگام صقیل ادعا کرد که باردار است و او را به خانه معتمد عباسی

الْمُعْتَمِدِ وَخَدَّعَهُ وَبَسَاءَ الْمُؤَلَّى وَخَدَّعَهُ وَبَسَاءَ الْقَاضِي ابْنِ أَبِي الشَّوَارِبِ بِنْتَاهُذَنْ
أَمْرَهَا فِي كُلِّ وَقْتٍ. وَبَرَّاعُونَ إِلَى أَنْ ذَمَّتْهُمْ أُمُّرُ الْعُقَّارِ وَمَوْتُ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ بَحْسَى بْنِ -
خَاقَانَ بَقْتَّةً. وَخُرُوجُهُمْ مِنْ سُرٍّ زَائِيٍّ وَأُمُّرُ صَاحِبِ الزُّنْجِ بِالنَّبْضَةِ وَغَبْرُ ذَلِكَ
نُصْعَلَهُمْ ذَلِكَ عَنْهَا.

وَقَالَ أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ خُثَّابٍ^(۱) حَدَّثَنِي أَبُو الْأَدْبَانِ قَالَ. قَالَ عَفِيدُ الْخَادِمِ
وَقَالَ أَبُو مُحَمَّدٍ ابْنُ حَبْرَزَيْبِ الشُّسْرِيِّ وَقَالَ حَاجِرُ الْوُشَاءِ^(۲) كُلُّهُمْ خَكُوا عَنْ
عَفِيدِ الْخَادِمِ. وَقَالَ أَبُو سَهْلٍ ابْنُ نُوَيْجَتٍ: قَالَ عَفِيدُ الْخَادِمِ: وَلِدْتُ لِي اللَّهُ الْمُحْجَةُ بْنُ -
الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ مُوسَى بْنِ خُفَيْرٍ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ
ابْنِ أَبِي طَالِبٍ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ أَخْبَعِينَ ثَلَاثَةَ الْهَجْرَةِ شَهْرَ رَمَضَانَ^(۳) سَنَةِ أَرْبَعٍ وَ
مِائَتَيْنِ وَبِائِثَيْنِ مِنَ الْهَجْرَةِ. وَكَتَبَ أَبُو الْقَاسِمِ وَبِئَالُ: أَبُو خُفَيْرٍ. وَكَتَبَ الْمُهْدِي وَهُوَ
حُجَّةُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي أَرْضِهِ عَلَى جَمِيعِ خَلْقِهِ. وَأُمُّهُ صَفِيلُ الْجَارِيَّةِ. وَمَوْلِدُهُ بِسُرٍّ زَائِيٍّ
فِي دَرْبِ الرَّاغِبَةِ^(۴) وَقَدْ اخْتَلَفَ النَّاسُ فِي وَلَادَتِهِ. فَمِنْهُمْ مَنْ أَطْفَأَ. وَمِنْهُمْ مَنْ كَتَمَ. وَ

بردند و زنان و خدمه معتد و مؤلف و مؤلفان کماضی ابن ابی الشوارب متعهد شدند
که در همه حال وی را تحت مراقبت قرار دهند تا آنکه حوادث زیر بر سر آنها
فرود آمد: خروج یعقوب لبث صفار و مرگ ناگهانی عیدالله بن بحسی بن خاقان و در
خارج شدن آنها از سامرا و شورش صاحب الزنج در بصره و غلبه ذلك که آنها را
از توجه به صفیل بازداشت.

و ابوسهل بن نوبخت گوید: عفید خادم می گوید: ولی خدا حجة بن الحسن -
صلوات الله علیه - در شب جمعه اول ماه رمضان سال دویست و پنجاه و چهار
هجری به دنیا آمد و کنیه او ابوالقاسم و ابوجعفر و لقبش مهدی است و او حجّت
خدای تعالی بر همه خلایق است، مادرش صفیل جاریه و مولدش سامرا و در
محله درب الرضا بود و مردم در ولادت او آمد و شد کردند بعضی از آنها آن را

۱ - فی بعض النسخ: قال أبو الحسن محمد بن علی بن حباب و فی بعضها: «عقبات»

۲ - فی بعض النسخ: «عاجب الرشاد» و کذا ما یأتی ۳ - فی بعض النسخ: «ليلة الجمعة من شهر رمضان».

۴ - فی بعض النسخ: «درب الرضا» و فی بعضها: «دار الرضا».

مِنْهُمْ مَنْ نَهَى عَنْ ذِكْرِ خَبْرِهِ. وَمِنْهُمْ مَنْ أَبْدَى ذِكْرَهُ، وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِهِ.

وَحَدَّثَ أَبُو الْأَذْيَانِ قَالَ: كُنْتُ أَخْدُمُ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام. وَأُخِرْتُ كُتْبَةً إِلَى الْأَمْصَارِ فَذَخَلْتُ عَلَيْهِ فِي عِلِّيَّةِ الْبَيْتِ تَوَفِّيَ فِيهَا - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ - لَكُنْتُ مَعَهُ كُتْبًا وَقَالَ: امْضِي بِهَا إِلَى الْمَدَائِنِ فَإِنَّكَ سَتَجِدِينَ أَرْبَعَةَ عَشَرَ يَوْمًا وَتَدْخُلِينَ إِلَى سُرٍّ مِنْ زَائِي يَوْمَ الْخَمِيسِ عَشَرَ وَتَسْمَعِينَ الرَّوَاعِدَ فِي دَارِي وَتُحَدِّثُنِي عَلَى الْمُعْتَسِلِ. قَالَ أَبُو الْأَذْيَانِ: فَقُلْتُ: يَا سَيِّدِي فَإِذَا كَانَ ذَلِكَ قَرْنٌ؟ قَالَ: مَنْ طَالَبَكَ بِحَوَابِ كُتْبِي فَهُوَ الْقَائِمُ مِنْ بَعْدِي. فَقُلْتُ: يَا زَيْنِي. فَقَالَ: مَنْ يُصَلِّيَ عَلَيَّ فَهُوَ الْقَائِمُ مِنْ بَعْدِي. فَقُلْتُ: يَا زَيْنِي. فَقَالَ: مَنْ أَخْبَرَ بِمَا فِي الْهَيْبَانِ فَهُوَ الْقَائِمُ مِنْ بَعْدِي. ثُمَّ مَتَّعْنِي هَيْبَتَهُ أَنْ أَسْأَلَهُ عَنْهَا فِي الْهَيْبَانِ.

وَحَزَحْتُ بِالْكَتَبِ إِلَى الْمَدَائِنِ وَأَخَذْتُ حَوَابَهَا وَدَخَلْتُ سُرٍّ مِنْ زَائِي يَوْمَ الْخَمِيسِ عَشَرَ كَمَا ذَكَرَ لِي علیه السلام فَإِذَا أَنَا بِالْوَعِظَةِ فِي دَارِهِ إِفْزَاجُهُ عَلَى الْمُعْتَسِلِ. وَإِذَا أَنَا بِجَعْفَرِ بْنِ

اظهار و بعضی دیگر آن را کتمان می کنند بعضی از بیان خبر او نهی می کنند و بعضی دیگر دکر او را آشکارا می نمایند و در حدیث خود به او دانایان است.

و ابوالاذیان گوید: من خدمتکار امام حسن علیه السلام بودم و نامه های او را به شهرها می بردم و در آن بهاری که مصر به قوت او شد نامه هایی نوشت و فرمود آنها را به مدائن رسان، چهارده روز اینجا نخواهی بود و روز پانزدهم وارد سامراء خواهی شد و از سرای من صدای او بلا می شنوی و مرا در مفتسل می بانی. ابوالاذیان گوید: ای آقای من! چون این امر واقع شود امام و جانشین شما که خواهد بود؟ فرمود: هر کس پاسخ نامه های مرا از تو مطالبه کرد هو قائم پس از من خواهد بود. گفتم: دیگر چه؟ فرمود: کسی که بر من نماز خواند هو قائم پس از من خواهد بود. گفتم: دیگر چه؟ فرمود: کسی که خبر دهد در آن همیان چیست هو قائم پس از من خواهد بود. و هیبت او مانع شد که از او پیرسم در آن همیان چیست؟

نامه ها را به مدائن بردم و جواب آنها را گرفتم و همانگونه که فرموده بود روز پانزدهم به سامراء در آمدم و به ناگاه صدای او بلا از سرای او شنیدم و او

عَلَى أَخِيهِ بَابِ الدَّارِ وَالشَّيْخَةِ مِنْ خَوْلِهِ يُعْرِوْنَهُ وَيُهَيِّئُونَهُ. فَقُلْتُ فِي نَفْسِي: إِنْ يَكُنْ هَذَا
الْإِمَامُ فَقَدْ بَطَلَتْ الْإِمَامَةُ. لِأَنِّي كُنْتُ أَخْبَرُهُ بِشَرِّ النَّبِيِّ وَبِقَامِرِي فِي الْخَوْسَنِيِّ وَتَلَعَبُ
بِالطَّبِيرِ. فَتَنَّدْتُكَ تَعَرَّبْتُ وَهَنْتُ فَلَمْ يَسْأَلْنِي عَنْ شَيْءٍ. ثُمَّ خَرَجَ عَقِيدَ فَقَالَ: يَا سَيِّدِي
قَدْ كُنْتُ أَخُوكَ مَقُومٌ وَحُلَّ عَلَيْهِ فَدَخَلَ جَعْفَرُ بْنُ عَلِيٍّ زَانِشَيْخَةَ مِنْ خَوْلِهِ بَدَأَ لَهُمُ التَّسْبِيحَ وَ
الْحُسْنَ بْنَ عَلِيٍّ قَبِيلَ الْمُقْتَضَمِ الْمُعْرُوفِ بِسَلْمَةِ.

فَلَمَّا حِزْنَا فِي الدَّارِ إِذَا نَحْنُ بِالْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ عَلَى نَفْسِهِ مُكْتَنًا.
فَتَنَّدَمُ جَعْفَرُ بْنُ عَلِيٍّ يُبْصِلُ عَلَى أَخِيهِ. فَلَمَّا هُمْ بِالْمَكْبَرِ خَرَجَ ضَرْبُ بَوَاجِهِ مُتَرَدِّدًا. بِشَعْرِهِ
فَعَلِمُوا. بِأَشْنَانِيهِ تَلْبِيحًا. فَحَبَزَ بَرْدَاوُ جَعْفَرُ بْنُ عَلِيٍّ وَقَالَ: نَأْخُزُ يَا غَمُّ قَلْنَا أَخِي بِالصَّلَاةِ
عَلَى أَبِي. فَتَأْخُزُ جَعْفَرُ. وَقَدْ أَرَدْتُ وَهْنَهُ وَاضْمُرُ.

فَتَنَّدَمُ النَّصِيءُ وَصَلَّى عَلَيْهِ وَدَفِنَ إِلَى جَانِبِ قَبْرِ أَبِيهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ. ثُمَّ قَالَ: يَا بَصْرِي هَاتِ

را بر منتسل باقم و برادرش جعفر بن علی را بر در سرا دیدم و شعبان را بر در
خانه اش دیدم که وی را به مرگ برادر تسلیم و بر امامت تبریک می گویند، با
خود گفتم: اگر این امام است که امام باطنی خواهد بود، زیرا می دانستم که او
شراب می نوشد و در کاخ بار می کند و تار می زند، پیش رفتم و تبریک و
تسلیم گفتم و از من چیزی نپرسید، آنگاه عفید بیرون آمد و گفت: ای آقای
من! برادرت کفن شده است برخیز و بر وی نماز گزار! جعفر بن علی داخل شد و
بعضی از شعبان که حسان و حسن بن علی که معتمد او را کشت و به سلمه
معروف بود در اطراف وی بودند.

چون به سرا درآمدیم حسن بن علی را کفن شده بر تابوت دیدم و جعفر بن
علی پیش رفت تا بر برادرش نماز گزارد و چون خواست تکبیر گوید کودکی
گندم گون با گیسوانی بجمه و دندانهای پیوسته بیرون آمد و ردای جعفر بن علی را
گرفت و گفت: ای عموا عجب برو که من به نماز گزاردن بر پدرم سزاوارترم. و
جعفر با چهره ای رنگ پریده و زرد عجب رفت.

آن کودک پیش آمد و بر او نماز گزارد و کنار آرامگاه پدرش به خاک سپرده
شد، سپس گفت: ای بصری! جواب نامه هایی را که همراه توست بیاور، و آنها

جوابات الكتّاب التي مقلد، قد قفّتها إليه، فقلت في نفسي: هذيم ببشاني^(۱) بقي الهينيان، ثم خرجت إلى جعفر بن عليّ و هو يزفّر، فقال له حاجز الزّشاء: يا سيدي من الصّبيّ لينتم الحجة عليه؟ فقال: والله ما رأيته قط ولا أعرّفه، فتعجّل جلوس إذ قدّم نقر من قمّ نسألو عني الحسن بن عليّ^(ع) فعرّضوا موته فقالوا: من أنكرني؟ فأشار الناس إلى جعفر بن عليّ فسألوه عليه و عروء و هروء و قالوا: إن متنا كتباً و مالا، فنقول بمن الكتّاب؟ و كم المال؟ فقام يثبط أثوابه و يقول: تريدون منّا أن نعلم الغيب، قال: فخرج الحادّ فقال: متكم كتب فلان و فلان [و فلان] و هينان فيه ألف دينار و عشرة دنانير منها مطلية، قد فقهوا إليه الكتّاب و المال و قالوا: الذي رجّح بك لأخذ ذلك^(۲) هو الإمام، فدخل جعفر بن عليّ على المعتز و كتبت له ذلك، فوجه المعتز بجديبه فقبضوا على ضبل الحارثية فطأوها بالصّبي فأنكرته و ادّعت ختلاً بها لينطق حال

را به او دادم و با خود گفتم ابن دو نشانه باقی می ماند هیمان، آنگاه نزد جعفر بن علی رفتیم در حالی که او آه می کشید: «حاجز زشاء به او گفت: ای آقای من! آن کودک کیست تا بر او اقامه حجّت کنیم؟» به خدا سوگند هرگز او را ندیده ام و او را نمی شناسم. ما نشسته بودیم که گروهی از اهل قم آمدند و از حسن بن علی^(ع) پرسش کردند و فهمیدند که او در گذشته است و گفتند: به چه کسی تسلیت بگوئیم؟ و مردم به جعفر بن علی اشاره کردند، آنها بر او سلام کردند و به او تبریک و تسلیت گفتند و گفتند: «میرا ما نامه ها و اموالی است، بگو نامه ها از کیست؟ و اموال چقدر است؟ جعفر در حالی که جامه های خود را تکان می داد برخاست و گفت: آیا از ما علم غیب می خواهید، راوی گوید: خادم از خانه بیرون آمد و گفت: نامه های فلانی و فلانی همراه تپاست و هیمانی که درون آن هزار دینار است که نقش ده دینار آن محو شده است. آنها نامه ها و اموال را به او دادند و گفتند: آنکه تو را برای گرفتن اینها فرستاده همو امام است و جعفر بن علی نزد معتد هیمانی رفت و ماجرای آن کودک را گزارش داد، معتد کارگزاران خود را فرستاد و صقبل جاریه را گرفتند و از وی مطالبه آن کودک کردند، صقبل

الصبي. فسلطت إلى ابن أبي السوارب الفاضل. وبتهم ثوث عبيد الله بن يحيى بن خاقان قُبْلَاءَهُ. وَخُرُوجَ صَاحِبِ الرَّيْحِ بِالْبِصْرَةِ. فَسَعَلُوا بِذَلِكَ عَنِ الْجَارِيَةِ. فَخَرَجَتْ عَنْ أَيْدِيهِمْ. وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ.

۲۶ - حَدَّثَنَا أَبُو الْغُبَابِ أَخْبَرَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ جَهْرَانَ الْأَبِيِّ - الْقُرَظِيُّ عليه السلام بِهَرَوَ قَالَ: حَدَّثَنَا [أَبُو] الْحُسَيْنِ [ابن] زَيْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْبَغْدَادِيِّ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو أَحْسَنِ عَلِيُّ بْنُ سَنَانٍ الْمَوْصِلِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ: لَمَّا قُبِضَ سَيِّدُنَا أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَسَنِ بْنُ عَلِيٍّ الْعَشْقَرِيُّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمَا وَفَدَّ ^(۱) مِنْ تَمِّ وَالْحِيَالِ وَفُودَ بِالْأَمْوَالِ الَّتِي كَانَتْ تَحْمِلُ عَلَى الرَّحْمِ وَالْعَادَةِ. وَلَمْ يَكُنْ عِنْدَهُمْ خَعَرٌ وَفَاؤُا الْحَسَنَ عليه السلام. فَلَمَّا أُنْ وَصَلُوا إِلَى سُرْمَنَ زَايَ سَأَلُوا عَنْ سَيِّدِنَا الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عليه السلام. فَقِيلَ لَهُمْ: إِنَّهُ قَدْ فُتِدَ. فَقَالُوا: وَمَنْ وَارِدُهُ؟ قَالُوا: أَخُو جَعْفَرِ بْنِ عَلِيٍّ. فَسَأَلُوا عَنْهُ فَقِيلَ لَهُمْ: إِنَّهُ قَدْ خَرَجَ مُتَنَزِّهًا وَزَجِبَ زُورًا فِي الدُّخْلَةِ بِشَرِّبَ وَمَنْعَهُ الْمُعْتُونَ. قَالَ: فَتَسَاوَرَ الْقَوْمُ ^(۲) فَقَالُوا: هَذِهِ تَبَسُّتُ مِنْ صِلَةِ الْإِمَامِ. وَبَالَ بَغْضِهِمْ لِبَغْضِ: انْصَبُوا بِهَا حَتَّى تَرُدَّ هَذِهِ الْأَمْوَالُ عَلَى

منكر او شد و مدعی شد که باز او را پس داده این وسیله کودک را از نظر آنها مخفی سازد و وی را به ابن السوارب فاضل سپردند و مرگ ناگهانی عبيدالله بن يحيى بن خاقان و شورش صاحب ريح در بصره پیش آمد و از این رو از آن کتب غافل شدند و او از دست آنها گریخت و الحمد لله رب العالمين.

۲۶ - علی بن سنان موصلی گوید: پدرم گفت: چون آقای ما ابو محمد حسن بن علی عليه السلام درگذشت، از قم و بلاد کوهستان نمایندگانی که معمولاً وجوه و اموال را می آوردند در آمدند و خبر از درگذشت امام حسن عليه السلام نداشتند و چون به سامراء رسیدند از امام حسن عليه السلام پرسش کردند، به آنها گفتند که وفات کرده است، گفتند: وراثت او کیست؟ گفتند: برادرش جعفر بن علی، آنگاه از او پرسش کردند، گفتند که او برای تفریح بیرون رفته و سوار زورقی شده است شراب می نوشد و همراه او خوانندگان هم هستند، آنها با یکدیگر مشورت کردند و گفتند: اینها از اوصاف امام نیست. و بعضی از آنها می گفتند: باز گردیم و این

أصحابها.

قَالَ أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْجَبْرِئِيُّ الْقُشَيْرِيُّ: يَفْقَهُوْنَا حَتَّى يَتَصَرَّفَ هَذَا الرَّجُلُ وَ
تَحْتَبِرُ أَمْرُهُ بِالصَّحْفَةِ. قَالَ: فَلَمَّا انْتَصَرَفَ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَسَلَّمُوا عَلَيْهِ وَقَالُوا: يَا سَيِّدَنَا نَحْنُ
مِنْ أَهْلِ قُمْ وَتَمَنَّا جَمَاعَةً مِنَ الشَّيْعَةِ وَغَيْرِهَا وَكُنَّا نَحْمِلُ إِلَى سَيِّدِنَا أَبِي مُحَمَّدٍ الْحَسَنِ بْنِ
عَلِيٍّ الْأُمَوِّالِ. فَقَالَ: وَ أَتَيْتُمْ هِيَ؟ قَالُوا: نَعْنَى. قَالَ: احْمِلُوهَا إِلَيَّ. قَالُوا: لَا. إِنْ هَذِهِ
الْأُمَوَالُ خَبَرًا طَرِيفًا. فَقَالَ: وَ مَا هُوَ؟ قَالُوا: إِنْ هَذِهِ الْأُمَوَالُ تَجَنَّبَ وَ يَكُونُ فِيهَا مِنْ
عَامَّةِ الشَّيْعَةِ الدِّينَارُ وَ الدِّينَارَانِ. ثُمَّ يَحْتَمِلُونَهَا فِي كَيْسٍ وَ يَحْمِلُونَ عَلَيْهِ وَ كُنَّا إِذَا وَرَدْنَا
بِالْمَالِ عَلَى سَيِّدِنَا أَبِي مُحَمَّدٍ عليه السلام يَقُولُ: بَعْثُهُ أَمْثَالُ كَذَا وَ كَذَا دِينَارًا، مِنْ عِنْدِ فُلَانٍ كَذَا وَ
مِنْ عِنْدِ فُلَانٍ كَذَا حَتَّى يَأْتِيَ عَلَى أَشْيَاءِ النَّاسِ كُلِّهِمْ وَ يَقُولُ مَا عَلَى الْخَوَارِجِ مِنْ نَقْشٍ.
فَقَالَ حَقَّقُوا: كَذَبْتُمْ نَقُولُونَ عَلَى أَخِي مَا لَا يَفْقَهُ. هَذَا عِلْمُ الْعَيْبِ وَ لَا يَقْلِبُهُ إِلَّا اللَّهُ.

قَالَ: فَلَمَّا سَمِعَ الْقَوْمُ كَلَامَ جَعْفَرٍ جَعَلَ يَنْقُضُهُمْ يَنْظُرُ إِلَى بَغِضٍ فَقَالَ هُمْ: احْمِلُوا هَذَا

اموال را به صاحبانش برگردانیم.

ابوالعباس محمد بن جعفر حمیری رحمته الله گفت: عیناً این مرد بازگردد و او را به
درستی بیازمائیم. راوی گوید: چون بازگشت به حضور وی رفتند و بر او سلام
کردند و گفتند: ای آقای ما! ما از اهل قُم هستیم و گروهی از شیعیان و دیگران
همراه ما هستند و ما نزد آقای خود ابو محمد حسن بن علی اموالی را می آورديم،
گفت: آن اموال کجاست؟ گفتند: همراه ماست، گفت: آنها را به نزد من آورید،
گفتند: این اموال داستان جالبی دارد، گفت: آن داستان چیست؟ گفتند: این
اموال از عموم شیعه یک دینار و دو دینار گردآوری می شده سپس همه را در
کیسه ای می ریزند و بر آن مهر می کنند و چون این اموال را نزد آقای خود
ابو محمد عليه السلام می آورديم می فرمود: همه آن چند دینار است و چند دینار آن از
کی و چند دینار آن از چه کسی است و نام همه آنها را می گفت و نقش مهرها را
هم می فرمود. جعفر گفت: دروغ می گوئید شما به برادرم چیزی را نسبت
می دهید که انجام نمی داده این علم غیب است و کسی جز خدا آن را نمی داند.
راوی گوید: چون آنها کلام حمیر را شنیدند به یکدیگر تکرر بستند و جعفر

الْمَالِ إِلَيَّ، فَأَلَوْا، إِنَّا قَوْمٌ مُّشْتَاهِرُونَ وَكَلَاءُ يُكْرِبُ الْمَالَ وَلَا تَسْلُمُ الْمَالُ إِلَّا بِأَعْلَامَاتِ
الَّتِي كُنَّا نَعْرِفُهَا مِنْ سَيِّدِنَا الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، فَإِنْ كُنْتُ الْإِمَامَ قَبْرَهُنَّ لَنَا ذِ
رْدُهَا إِلَى أَصْحَابِهَا، يَرُونَ فِيهَا زِينَتَهُ

قَالَ: فَدَخَلَ جَعْفَرُ عَلَى الْخَلِيفَةِ - وَكَانَ بِسُرٍّ مِنْ رَأْيٍ - فَاسْتَعْدَى عَلَيْهِمْ، فَلَمَّا
أَحْضَرُوا قَالَ الْخَلِيفَةُ: اخْلُؤُوا هَذَا الْمَالَ إِنْ جَعْفَرٌ، فَأَلَوْا: أَشْلَعُ اللَّهُ أَسِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّا قَوْمٌ
مُشْتَاهِرُونَ وَكَلَاءُ يُكْرِبُ الْأَمْوَالَ وَهِيَ وَدَاعَةٌ لَهَا قِيَّةٌ، وَآمُرُونَ بَأْنَ لَا تُسَلِّتُهَا إِلَّا
بِعِلَاقَةٍ وَدَلَالَةٍ، وَ قَدْ جَرَتْ بِهَذِهِ الْعَادَةُ مِنْ أَبِي مُحَمَّدٍ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، فَقَالَ
الْخَلِيفَةُ: فَمَا كَاتِبُ الْعِلَاقَةِ الَّتِي كَاتَبْتَ مِنْ أَبِي مُحَمَّدٍ، قَالَ الْقَوْمُ: كَانَ يَصِفُ لَنَا الذَّنَابِعَ وَ
أَصْحَابَهَا وَ الْأَمْوَالَ وَ كَذَمَ مِنْ، فَإِذَا فَعَلَ ذَلِكَ سَلَّمْنَاهَا إِلَيْهِ، وَ قَدْ وَفَدْنَا إِلَيْهِ مِرَارًا
فَكَاتَبَ هَذِهِ عِلَاقَتَنَا حَفَّةً وَ دَلَالَتَنَا، وَ قَدْ مَاتَ، فَإِنْ يَكُنْ هَذَا الرَّخْلُ صَاحِبَ هَذَا الْأَمْرِ
فَلْيُعْطِ لَنَا مَا كَانَ يَعْطِي لَنَا أَغْوَى، فَإِنْ رَدَدْنَاهَا إِلَى أَصْحَابِهَا.

گفت: آن مال را نزد من آورید. گفتند: ما مردمی احمد و وکیل صاحبان این مال
هستیم و آن را نسلیم نمی کنیم مگر به هفت علامتی که از آقای خود حسن بن
علی می دانیم، اگر تو امامی بر ما روشن کن و الا آن را به صاحبانش بر
می گردانیم تا هر کاری که صلاح می دانند بکنند.

روای گوید: جعفر به نزد خلیفه - که در آن روز در سامراء بود - رفت و علیه
آنها دشمنی کرد و خلیفه آنها را احضار کرد و گفت: آن مال را به جعفر نسلیم
کنید، گفتند: خدا امیرالمؤمنین را به صلاح آوزد، ما گروهی اجیر و وکیل این
اموال هستیم و آنها سپرده مردمانی است و به ما گفته اند که آن را جز با علامت و
دلالت به کسی ندهیم و با ابو محمد حسن بن علی (عَلَيْهِ السَّلَامُ) نیز همین عادت جاری بود.
خلیفه گفت: چه علامتی با ابو محمد داشتید؟ گفتند: دینارها و صاحبانش و مقدار
آن را گزارش می کرد، و چون چنین می کرد آنها را تسلیم وی می کردیم، ما
مکرر به نزد او می آمدم و این علامت و دلالت ما بود و اکنون او در گذشته
است، اگر این مرد صاحب الامر است یا پستی همان کاری را که برادرش انجام
می داد انجام دهد و الا آن اموال را به صاحبانش بر می گردانیم.

فَقَالَ جَعْفَرُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّ هَؤُلَاءِ قَوْمٌ كَذَّابُونَ يَكْذِبُونَ عَلَى أَخِي وَهَذَا عِلْمُ الْغَيْبِ، فَقَالَ الْحَكِيمَةُ: الْقَوْمُ رُشَلٌ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ، قَالَ: فَكَيْفَ خَلَفُوا وَلَمْ يَزِدُوا جَوَاباً، فَقَالَ الْقَوْمُ: يَسْأَلُونَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ بِالطَّرَاجِ أَفَرَمَ إِلَى مَنْ يَبْدُرُنَا حَتَّى نَخْرُجَ مِنْ هَذِهِ الْبُلْدَةِ، قَالَ: فَأَمَرَهُمْ بِتَقْيِيبِ فَأَخْرَجَهُمْ مِنْهَا، فَلَمَّا أُنْ خَرَجُوا مِنَ الْبُلْدَةِ خَرَجَ إِلَيْهِمْ عَلَامٌ أَحْسَنُ النَّاسِ وَجْهاً، كَأَنَّهُ خَادِمٌ، فَدَاعَى يَا فُلَانُ بْنُ فُلَانٍ وَ يَا فُلَانُ بْنُ فُلَانٍ أَجِيبُوا مَوْلَاكُمْ، قَالَ: فَعَالُوا: أَأَنْتَ مَوْلَانَا، قَالَ: مُعَاذَ اللَّهِ، أَمَا عَهْدُ مَوْلَاكُمْ فَسِيرُوا إِلَيْهِ، قَالُوا: فَسِيرْنَا إِلَيْهِ [مَعَهُ حَتَّى دَخَلْنَا دَارَ مَوْلَانَا الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ، فَإِذَا وَلَدُهُ الْقَائِمُ سَيِّدُنَا عَلَيْهِ السَّلَامُ قَاعِدٌ عَلَى مَرِيرٍ كَأَنَّهُ ثَلَاثَةُ قَمَرٍ، عَلَيْهِ نِيَابٌ حُضْرٌ، فَسَلَّمْنَا عَلَيْهِ، فَرَدَّ عَلَيْنَا السَّلَامَ، ثُمَّ قَالَ: بَعْثَةُ الْمَالِ كَذَا وَ كَذَا دِينَاراً، جَمْلٌ فُلَانٍ كَذَا، وَ أَجْمَلٌ فُلَانٍ كَذَا، وَ لَمْ يَزَلْ يَبْعَثُ حَتَّى وَصَفَ الْجَسْبَ، ثُمَّ وَصَفَ نِيَابَتَنَا وَ رِحَالَنَا وَ مَا كَانَ مَتَعَانِ الدُّوَابِّ، فَخَرَزْنَا سُجْدًا لِلَّهِ غُرُوحًا شُكْرًا لِمَا عَزَمْنَا، وَ لِكُلِّكَ الْأَرْضِ بَيْنَ يَدَيْهِ، وَ سَأَلْنَاهُ عَمَّا أَوْدَنَا

و جعفر گفت: ای امیرالمؤمنین! اینان مردمانی دروغگو هستند و بر برادر من دروغ می‌بندند و این علم غیبی است که خلیفه گنبد! اینها فرستاده و مأمورند و ما علی‌الرّسول إلاّ البلاغ. جعفر مبهوت شد و نتوانست پاسخی بدهد و آنها گفتند: امیرالمؤمنین بر ما منت نهد و کسی را به بدرقه ما نفرستد تا از این شهر به درویم و چون از شهر بیرون آمدند، غلامی نیکو منظر که گویا خادمی بود به طرف آنها آمد و ندا می‌کرد ای فلان بن فلان! ای فلان بن فلان! مولای خود را اجابت کنید، گوید: گفتند آبا تو مولای ما هستی؟ گفت: معاذالله! من بنده مولای شما هستم، نزد او بیایید، گویند: ما به همراه او رفتیم تا آنکه بر سرای مولایمان حسن ابن علی علیه السلام وارد شدیم و به ناگاه فرزندش آقای ما قائم عجل الله فرجه را دیدیم که بر غنّی نشسته بود و مانند پاره ماه می‌درخشید و جامه‌ای سبز در برداشت، بر او سلام کردیم و پاسخ ما را داد، سپس فرمود: همه مال چند دینار است و چند دینار از فلانی و چند دینار از فلانی است و بدین سباق همه اموال را توصیف کرد، سپس به وصف لباسها و اثاثیه و چهارپایان ما پرداخت و ما برای خدای تعالی به سجده افتادیم که امام ما را به ما معرفی فرمود و بر آستانه وی بوسه زدیم و هر

فَأَجَابَ. فَحَمَلْنَا إِلَيْهِ الْأَمْوَالَ. وَأَمَرْنَا الْغَائِمَ عَلَيْهِ أَنْ لَا تَحْمِلَ إِلَى شَرٍّ مِنْ زَلَّتْ بِقَدِّهَا شَيْئًا مِنَ الْمَالِ. فَإِنَّهُ يَنْصَبُ لَنَا بِتَعْدَادِ رَجُلًا يُحْمِلُ إِلَيْهِ الْأَمْوَالَ وَ يَخْرُجُ مِنْ جَنْبِهِ الثُّوْبَعَاتُ. قَالُوا: قَانَصَرْنَا مِنْ عِنْدِهِ. وَ دَفَعَ إِلَى أَبِي الْعَبَّاسِ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرِ الْقَسِيِّ الْحِمْيَرِيَّ شَيْئًا مِنَ الْحَنُوطِ وَ الْكَفَى فَقَالَ لَهُ: أَعْظَمَ اللَّهُ أَجْرَكَ فِي نَفْسِكَ. قَالَ: مَا يَبْلُغُ أَبُو الْعَبَّاسِ عَقَبَةَ هَمْدَانَ حَتَّى تُؤْتِيَهُ اللَّهُ. وَ كَانَ بَعْدَ ذَلِكَ تَحْمِيلُ الْأَمْوَالَ إِلَى بَغْدَادَ إِلَى الثُّوَابِ الْمُتَصَوِّبِينَ بِهَا وَ يَخْرُجُ مِنْ جَنْبِهِمُ الثُّوْبَعَاتُ.

فَالْ مُصَنَّفُ هَذَا الْكِتَابِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: هَذَا الْخَبَرُ يَدُلُّ عَلَى أَنَّ الْخَلِيفَةَ كَانَ يَتَرَفَّ هَذَا الْأَمْرَ كَيْفَ هُوَ [وَأَيْنَ هُوَ] وَ أَيْنَ مَوْضِعُهُ. فَلِهَذَا كَفَّ عَنِ الْقَوْمِ عَمَّا مَعَهُمْ مِنَ الْأَمْوَالَ. وَ دَفَعَ جَعْفَرًا الْكَذَّابَ عَنْ مَطَالِنِهِمْ^(۱) وَ لَمْ يَأْمُرْهُمْ بِتَسْلِيْبِهَا إِلَيْهِ إِلَّا أَنَّهُ كَانَ يُحِبُّ أَنْ يُحْمِلَ هَذَا الْأَمْرَ وَ لَا يَنْتَرِ لِنَلَا يَمْتَدِي إِلَيْهِ النَّاسُ فَيُغَرِّقُونَهُ. وَ قَدْ كَانَ جَعْفَرُ الْكَذَّابَ حَمَلٌ إِلَى الْخَلِيفَةِ عَشْرِينَ أَلْفَ دِينَارٍ كَمَا تُؤْتِي الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ. وَقَالَ: بِأَمْرِ الْمُؤْمِنِينَ تَجْعَلُ لِي

سؤالی که خواستیم از او پرسیدیم و او جواب داد، آنگاه اموال را نزد او نهادیم و قائم علیه السلام فرمود که بعد از این مالی را به ساموئیل برسم و فردی را در بغداد نصب می کند که اموال را در بافت کند و توفیعات از نزد او خارج شود. گوید: از نزد او بیرون آمدم و به ابو العباس محمد بن جعفر قتی حمیری مقداری حنوط و کفن داد و به او فرمود: خداوند تو را در مصیبت خودت اجر دهد. راوی گوید: ابو العباس به گردنه همدان نرسیده درگذشت و بعد از آن اموال را به بغداد و به نزد و کلاه منصوب او می بردیم و توفیعات نیز از نزد آنها خارج می گردید.

مصنف این کتاب - علیه السلام - گوید: این خبر دلالت دارد که خلیفه امر امامت را می شناخته است که چیست و موضع آن کجاست و از این رو از این گروه و اموالی که با آنها بود دفاع کرد و جعفر کذاب را از مطالبه آنها بازداشت و به آنها دستور نداد که اموال را به جعفر تسلیم کنند جز اینکه او می خواست این امر پنهان باشد و منتشر نشود تا مردم به سوی او راه بجویند و او را نشناسند و جعفر کذاب هنگامی که امام حسن علیه السلام درگذشت بیست هزار دینار به نزد خلیفه برد و

مَرْتَبَةً أَخْبَى الْحَسَنِ وَمَنْزِلَةً، فَقَالَ الْكُتُبَةُ: أَهْلَمْ أَنْ مَنَزَلَةً أَجِيكَ لَمْ تَكُنْ بِنَا إِنَّمَا كَانَتْ بِاللهِ عَزَّ وَجَلَّ وَنَحْنُ كُنَّا نَجْتَمِعُ فِي خَطِّ مَنْزِلَتِهِ وَالْوَضْعُ مِثْلُهُ، وَكَانَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ يَأْتِي إِلَّا أَنْ يَزِيدَهُ كُلَّ يَوْمٍ رَفْعَةً لِمَا كَانَ فِيهِ مِنَ الصَّيَابَةِ وَحَسَنِ الشَّيْءِ وَالْعِلْمِ وَالْعِبَادَةِ، فَإِنْ كُنْتُ جِلْدَ شَيْعَةِ أَخِيكَ يَتَزَوَّدُ فَلَا حَاجَةَ بِكَ إِلَيْنَا، وَإِنْ لَمْ تَكُنْ عَنْدهُمْ يَتَزَوَّدُ بِهِ وَ لَمْ يَكُنْ فِيكَ مَا كَانَ فِي أَخِيكَ لَمْ نَعْنِ عَنْكَ فِي ذَلِكَ شَيْئاً.

باب ۴۴

* (عَلَّةُ الْغَنِيَّةِ) *

- ۱- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى بْنِ الْمُتَوَكِّلِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْقَطَّارُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى بْنِ عُبَيْدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَرُوانَ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: صَاحِبُ هَذَا الْأَمْرِ يُقَمِّنِي وَلَدَتُهُ عَلَى [هَذَا] الْخَلْقِ إِنَّمَا يَكُونُ لِأَحَدٍ فِي عَتَمَتِهِ بَيْعَةٌ إِنْ خَرَجَ.
- ۲- حَدَّثَنَا أَبِي، وَمُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا - قَالَا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدٍ، وَمُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنِ أَبِي الْخَطَّابِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ جَبَلٍ

گفت: ای امیرالمؤمنین! مرتبت و منزلت برادرم حسن را برای من قرار بده! و خلیفه بدو گفت: بدان که منزلت برادرت به واسطه ما نبود، بلکه به واسطه خدای تعالی بود و ما تلاشی می کردیم که منزلت او را نازل دهیم و ناچیز گردانیم، اما خدای تعالی از آن لیا کرد و هر روز رفعت او را افزود، زیرا او خودداری و خوش رفتاری و علم و عبادت داشت، اگر نو نزد شهبان برادرت همان منزلت را داری نیازی به ما نداری و اگر نزد آنها چنان منزلتی نداری و اوصاف او هم در تو نیست در این باب ما نمی توانیم کاری برای تو انجام دهیم.

باب ۴۵

عَلَّتْ غَبِيت

- ۱- ابوبصیر از امام صادق عَلَيْهِ السَّلَامُ روایت کند که فرمود: ولادت صاحب الامر بر این خلق پوشیده است تا چون ظهور کند بیعت احدی بر گردش نباشد.
- ۲- جمیل بن صالح از امام صادق عَلَيْهِ السَّلَامُ روایت کند که فرمود: قائم مبعوث شود

ابن صایح، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: بُعِثْتُ الْغَائِمَ وَلَيْسَ فِي عُنُقِهِ بَيْعَةٌ لِأَحَدٍ.

۳ - حَدَّثَنَا أَبِي عليه السلام قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ يَتِيمٍ بَنِي يَزِيدَ، وَالحَسَنِ ابْنِ طَرِيفٍ جَمِيعاً، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: «يَكُونُ الْغَائِمُ عليه السلام وَلَيْسَ بِأَحَدٍ فِي عُنُقِهِ بَيْعَةٌ».

۴ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ إِسْحَاقَ عليه السلام قَالَ: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمَدَنِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرِّضَا عليه السلام «أَنَّهُ قَالَ: كَأَنِّي بِالشَّيْخِ عِنْدَ لِقَائِهِمُ الثَّابِتِ مِنْ وَلَدِي كَأَنِّي بَطَلُونِ الْمَدْعَى فَلَا يَجِدُونَهُ، قُلْتُ لَهُ: وَلَمْ ذَاكَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ؟ قَالَ: لِأَنَّهُمْ يَغِيبُ عَنْهُمْ، فَقُلْتُ: وَلَمْ؟ قَالَ: لِأَنَّهُ يَكُونُ لِأَحَدٍ فِي عُنُقِهِ بَيْعَةٌ إِذَا قَامَ بِالشَّيْخِ».

۵ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْفَطَّارُ عليه السلام قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو غَيْرٍ الْكَنَنِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَشْعُورٍ قَالَ: حَدَّثَنَا جَمْرَتِ بْنِ مُحَمَّدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عِيسَى، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ تَعْيِيدِ بْنِ عَزَّوَانَ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام «قَالَ: صَاحِبُ هَذَا الْأَمْرِ تَغِيبُ وَوَلادَتُهُ عَنْ هَذَا الْمَلَكِ كَيْلًا يَكُونُ لِأَحَدٍ فِي عُنُقِهِ بَيْعَةٌ إِذَا خَرَجَ، وَيُصْلِحُ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ أَمْرَهُ فِي يَلَدِهِ إِوْاحِدَةً».

و بیعت هجکس بر گردنش نباشد.

۳ - هشام بن سالم از امام صادق عليه السلام روایت کند که فرمود: قائم عليه السلام قیام کند و بیعت هجکس بر گردنش نباشد.

۴ - حسن بن علی بن فضال از امام رضا عليه السلام روایت کند که فرمود: گویا شیعیان را می بینم که در فقدان سومین پشت از فرزندانمان مانند چهارپایان در طلب چراگاه برآیند اما آن را نیابند، گفتیم: ای فرزند رسول خدا! برای چه؟ فرمود: برای آنکه امامشان از آنها نهان شود، گفتیم: برای چه؟ فرمود: برای آنکه چون با شمشیر قیام کند بیعت هجکس بر گردنش نباشد.

۵ - ابوبصیر از امام صادق عليه السلام روایت کند که فرمود: ولادت صاحب الامر بر این مردم نهان است تا چون خروج کند بیعت هجکس بر گردنش نباشد و خدای تعالی امر وی را در یک شب اصلاح فرماید.

۶- حَدَّثَنَا الْمُظَفَّرُ بْنُ حَقْفَرٍ بْنِ الْمُظَفَّرِ الْقَلَوِيِّ الشَّيْخُ الْقَدِيُّ رحمته الله قَالَ: حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ مُسْعُودٍ: وَحَدَّثَنَا بْنُ مُحَمَّدٍ الشَّيْخُ الْقَدِيُّ جَمِيعاً قَالَا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُسْعُودٍ قَالَ: حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ أَحْمَدَ، عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرِ الْبُلْدَادِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّبْرِيُّ، عَنْ حَنَانِ بْنِ سَدِيرٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام «قَالَ: إِنْ لِلْفَانِمِ مِنَّا غَيْبَةٌ يَطْلُو أَمْدَهَا، فَقُلْتُ لَهُ: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ وَ لِمَ ذَلِكَ؟ قَالَ: لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَبَى إِلَّا أَنْ تَحْبِرِي فِيهِ مِثْنَ الْأَنْبِيَاءِ عليهم السلام فِي غَيْبَاتِهِمْ. وَإِنَّهُ لَا يَهْدُ لَهُ يَا سَدِيرُ مِنْ اسْتِغَايَةِ مِثْوَ غَيْبَاتِهِمْ. قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: «لَنُرْكَبُنَّ طَبَقاً عَنْ طَبَقٍ» ^(۱) أَيْ شَيْءٌ مِنْ كَانَ قَبْلَكُمْ».

۷- وَهَذَا الْإِسْنَادُ: عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْعُودٍ قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ هِلَالٍ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى الزُّوَّاسِيِّ، عَنْ حَالِدِ بْنِ تَحِيحِ الْحَوَازِيِّ ^(۲)، عَنْ زُرَّارَةَ «قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام: يَا زُرَّارَةُ لَا يَهْدُ لِلْفَانِمِ مِنْ غَيْبَةٍ. قُلْتُ: وَ لِمَ؟ قَالَ: يَخَافُ عَلَى نَفْسِهِ - وَ أَوْعَا يَنْبِذُ إِلَى بَطْنِهِ».

۸- وَهَذَا الْإِسْنَادُ: عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْعُودٍ قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الزُّوَّاقِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْفَلَاسِيِّ، عَنْ أَبِيهِ بْنِ نُوحٍ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ عُثْمَانَ، عَنْ ابْنِ بَكْرِ بْنِ زُرَّارَةَ «قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عليه السلام يَقُولُ: إِنْ لِلْفَانِمِ غَيْبَةٌ قَتَلَ أَنْ يَقُومَ. قَالَ:

۶- حنان بن سدير از پدرش از امام صادق عليه السلام روایت کند که فرمود: برای قائم ما غیبی است که مدت آن به طول می انجامد. گفتم: ای فرزند رسول خدا! آن برای چیست؟ فرمود: زیرا خدای تعالی می خواهد در او سَنَهای پیامبران علیهم السلام را در غیبتشان جاری کند و ای سدير! گریزی از آن نیست که مدت غیبتهای آنها به سر آید. خدای تعالی فرمود: «لَنُرْكَبُنَّ طَبَقاً عَنْ طَبَقٍ» یعنی: سَنَهای پیستنیان در شما جاری است.

۷- زراره گوید: امام صادق عليه السلام فرمود: ای زراره! گریزی از غیبت قائم نیست. گفتم: برای چه؟ فرمود: بر جان خود می ترسد - و با دست به شکمش اشاره کرد -

۸- زراره گوید: از امام باقر عليه السلام شنیدم که می فرمود: برای قائم ریسی از

قُلْتُ: وَلَمْ؟ قَالَ: بَخَافُ - وَ أَوْ مَا يَتِيهِ إِنْ تَطْبِيهِ - .

۹ - حَدَّثَنِي عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ وَاسِ الْقَطَارِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ قُتَيْبَةَ، عَنْ حَمْدَانَ بْنِ سُلَيْمَانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ رَبَاطٍ، عَنْ زُرَّارَةَ ع قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ ع يَقُولُ: إِنْ لِقَائِمٌ غَيْبَةً قَبْلَ ظَهْرِهِ، قُلْتُ: وَ لَمْ؟ قَالَ: بَخَافُ - وَ أَوْ مَا يَتِيهِ إِنْ تَطْبِيهِ - قَالَ زُرَّارَةُ: بَغَى الْقَتْلَ .

۱۰ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ مَاجِلِيُّوِي رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: حَدَّثَنِي عَمِّي مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي الْقَاسِمِ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْبَرْقِيِّ، عَنْ أَبِي نُوحٍ، عَنْ صَلَوَانَ بْنِ يَحْيَى، عَنِ ابْنِ بَكْزَرٍ، عَنْ زُرَّارَةَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: لِقَائِمٌ غَيْبَةً قَبْلَ رِجَالِهِ، قُلْتُ: ^(۱) وَلَمْ؟ قَالَ: بَخَافُ عَلَى نَفْسِهِ الذُّبْحَ .

۱۱ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ وَاسِ الْقَطَارِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ ابْنِ قُتَيْبَةَ النَّبْسَابُورِيِّ قَالَ: حَدَّثَنَا حَمْدَانُ بْنُ سُلَيْمَانَ النَّبْسَابُورِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ الْمَدَائِنِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْقَسْبَلِ الْهَاشِمِيِّ ع قَالَ: سَمِعْتُ الصَّادِقَ جَعْفَرَ ابْنَ مُحَمَّدٍ ع يَقُولُ: إِنْ لِقَائِمٌ هَذَا الْأَمْرَ غَيْبَةً لَا جِدَّ مِنْهَا، يَزِنَاتُ فِيهَا كُلُّ مُنْطَلٍ، قُلْتُ: وَ لَمْ جَعَلْتُ فِدَاكَ؟ قَالَ: لَا أَمْرَ لَمْ يَزِدْ لَنَا فِي كُتُوبِهِ لَكُمْ، قُلْتُ: فَمَا وَجْهَ الْحِكْمَةِ فِي

قیامش غیبتی است، گفتم: برای چه؟ فرمود: می ترسد - و با دست به شکمش اشاره کرد -

۹ - زراره گوید: از امام باقر ع شنیدم که می فرمود: برای قائم پیش از ظهورش غیبتی است، گفتم: برای چه؟ فرمود: می ترسد - و با دست به شکمش اشاره کرد - زراره گوید: مقصود قتل است.

۱۰ - زراره از امام صادق ع روایت کند که فرمود: برای قائم پیش از قیامش غیبتی است، گفتم: برای چه؟ فرمود: می ترسد ذبحش کنند.

۱۱ - عبدالله بن فضل هاشمی گوید: از امام صادق ع شنیدم که می فرمود: برای صاحب الامر غیبت ناگزیری است که هر باطل جویی در آن به شک می افتد، گفتم: فدای شما سوم، برای چه؟ فرمود: به خاطر امری که ما اجازه

غَیْبِهِ ؟ قَالَ : وَجْهَ الْحِجْكِ فِي غَیْبِهِ وَجْهَ الْحِجْكِ فِي غَیْبَاتِ مَنْ تَقَدَّمَ مِنْ حُجَجِ اللَّهِ تَعَالَى ذِكْرُهُ . إِنَّ وَجْهَ الْحِجْكِ فِي ذَلِكَ لَا يَتَكَيَّفُ إِلَّا بَدَلِ ظُهُورِهِ كَمَا لَمْ يَتَكَيَّفِ وَجْهَ الْحِجْكِ فِيهَا أَنَاءَ الْخِضَرِ علیه السلام مِنْ خُرُوجِ السَّفِينَةِ ، وَقَتْلِ الْعَلَامِ ، وَإِعَادَةِ الْجِدَارِ لِمُوسَى علیه السلام إِلَى وَقْتِ انْفِرَائِهَا .

با ابن الفضل : إِنَّ هَذَا الْأَمْرَ أَكْثَرُ مِنْ [أمر الله تعالى . ویر میسر الله . و غیب میسر الله . و من غلبنا أنه عز وجل حكيم صدقنا بأن ألعاله كلها جنته وإن كان وجهها غير متكسيف] .

باب ۴۵

• (ذِكْرُ تَوْفِيعَاتِ الْوَارِدِ مِنْ عَنِ الْقَائِمِ علیه السلام) •

۱ - حَدَّثَنَا الْمُطَفَّرُ بْنُ جُفَيْرٍ بْنِ الْمُطَفَّرِ الْعَلَوِيُّ علیه السلام قَالَ : حَدَّثَنِي حَفْصُ بْنُ مُحَمَّدٍ - مَشْهُودٌ - وَخَيْدَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ ؟ السَّمْعَقَانِيُّ قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو النَّضْرِ مُحَمَّدُ بْنُ مَسْعُودٍ قَالَ : حَدَّثَنَا آدَمُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْبَلْخِيُّ قَالَ : حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ الدَّقَائِي ؛ وَابْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَا : سَمِعْنَا عَلِيَّ بْنَ عَاصِمِ الْكُوفِيِّ يَقُولُ : «خَرَجَ فِي تَوْفِيعَاتِ صَاحِبِ الزَّمَانِ : «مَلْعُونٌ مَلْعُونٌ

نداریم آن را هویدا کنیم ، گفتیم : در آن غیبت چه حکمی وجود دارد ؟ فرمود : حکمت غیبت او همان حکمی است که در غیبت حبیبهای الهی پیش از او بوده است و وجه حکمت غیبت او پس از ظهورش آشکار گردد ، همچنان که وجه حکمت کارهای خضر علیه السلام از شکستن کشتی و کشتن پسر و به پاداشدن دیوار بر موسی علیه السلام روشن نبود تا آنکه وقت جدایی آنها فرارسید .

ای پسر فضل ابن امر ، امری از امور الهی و سزای از اسرار خدا و غیبی از غیوب پروردگار است و چون دانستیم که خدای تعالی حکیم است ، تصدیق می کنیم که همه افعال او حکیمانه است اگر چه وجه آن آشکار نباشد .

باب ۴۵

توفیعات وارده از قائم علیه السلام

۱ - از علی بن عاصم کوفی نقل است که می گفت : در توقیعی از صاحب الزمان

من سنائی فی محفل من الناس».

۲ - حَدَّثَنَا أَبِي: وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ الزُّلَيْدِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ الْحَمِيرِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ صَالِحٍ الْمَدَائِنِيُّ قَالَ: كَتَبْتُ إِلَى صَاحِبِ الزَّمَانِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِنَّ أَهْلَ بَيْتِي يُؤَدُّونَنِي وَ يَتَرَعَّوْنَنِي بِالْحَدِيثِ الَّذِي رَوَى عَنْ آبَائِكَ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُمْ قَالُوا: قُورَانُنَا وَ حَدِيثُنَا شِرَاءُ خَلْقِ اللَّهِ. فَكَتَبْتُ عَلَيْهِ: وَ تَحْكُمُ أَمَّا تَتَرَوْنَ مَا قَالَ عَزَّ وَجَلَّ: «وَ خَلَقْنَا بَنِيكُمْ وَ بَنَى الثُّرَى الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا فَرَأَى ظَاهِرُهُ» (۱). وَ عَرَفَ وَاللَّهُ الثُّرَى الَّتِي بَارَكَ اللَّهُ فِيهَا وَ أَلَمَّ الثُّرَى الظَّاهِرَةُ.

فَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ: وَ حَدَّثَنَا هَذَا الْحَدِيثَ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْكَلْبِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ صَالِحٍ. عَنْ صَاحِبِ الزَّمَانِ عَلَيْهِ السَّلَامُ.

۳ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْرَاهِيلَ بْنِ إِسْحَاقَ الدَّهْلَوِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَلِيٍّ مُحَمَّدَ بْنَ هَتَّامٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَثَانَ الْعَمَرِي - لَعَنَ اللَّهُ زَوْجَهُ - يَقُولُ: خَرَجَ تَوْفِيعٌ بِخَطِّ أَثَرِيَّةٍ: «مَنْ سَنَانِي فِي تَجَمُّعٍ مِنَ النَّاسِ بِاسْمِي فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ». قَالَ أَبُو عَلِيٍّ مُحَمَّدُ بْنُ هَتَّامٍ: وَ كَتَبْتُ أَسْأَلُهُ عَنْ الْفَرَجِ قَبْلَ تَحَوُّنٍ أَوْ تَخَرُّجٍ إِلَيَّ: «كَذَبَ الزَّوْقَانُونَ».

آمده است: ملعون است ملعون کسی که مرا در محفل مردم نام برد.

۲ - محمد بن صالح همدانی گوید: به صاحب الزمان علیه السلام نوشتم: خاندانم مرا آزار می کنند و سرکوفت می زنند به واسطه حدیثی که از پدران شما روایت شده است که فرموده اند: منکمل و خادمین ما بدترین خلق خدا هستند و امام علیه السلام نوشتند: وای بر شما. آبا کلام خدای تعالی را نمی خوانید که بین آنها و بین قربه هایی که مبارکشان ساحنیم قربه های طاهری فرار دادیم. به خدا سوگند ما آن قریه های مبارک و شما آن قریه های ظاهر هستید.

عبدالله بن جعفر نیز این حدیث را روایت کرده است.

۳ - ابوعلی گوید از محمد بن عثمان عمری شنیدم که می گفت: توفیقی به خطی که می شناختم این چنین صادر شد: لعنت خدا بر کسی باد که مرا در مجمع مردم نام برد. ابوعلی گوید: نامه ای نوشتم و پرسیدم که فرج کی خواهد بود؟ پاسخ آمد: تعیین کنندگان وقت دروغ می گویند.

۴ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عِصَامٍ الْكَلْبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ الْكَلْبِيُّ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ يَعْقُوبَ قَالَ: سَأَلْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عُمَانَ الْقُمَرِيَّ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنْ يُوجِّهَ لِي كِتَابًا قَدْ سَأَلْتُ فِيهِ عَنْ مَسَائِلَ أَشْكَلْتُ عَلَيْهَا تَوَزَّدَ التَّوْبِعُ بِحُطِّ مَوْلَانَا صَاحِبِ الزَّمَانِ عَلَيْهِ السَّلَامُ:

«أَمَّا مَا سَأَلْتُ عَنْهُ - أَوَسَدَكَ اللَّهُ وَبَيْتَكَ - مِنْ أَمْرِ الْمُتَكَبِّرِينَ لِي مِنْ أَهْلِ بَيْتِنَا وَبَنِي عَمَّنَا، فَأَعْلَمُ أَنَّهُ لَيْسَ بَيْنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَبَيْنَ أَحَدٍ قَرَابَةٌ، وَ عَنْ التَّكْذِبِ فَلَيْسَ مِنِّي وَ سَبِيلُهُ سَبِيلُ ابْنِ نُوحٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ، أَمَّا سَبِيلُ عَمِّي جَعْفَرٍ وَوَلَدِهِ فَسَبِيلُ إِخْوَةِ يُوسُفَ عَلَيْهِ السَّلَامُ، أَمَّا الْفُتُوحُ فَشَرُّهُ حَرَامٌ، وَلَا تَأْسُ بِالسُّلْهَابِ، وَأَمَّا أَمْوَالُكُمْ فَلَا تَغْلِبْهَا إِلَّا لِشَطْرِهَا، مَنْ شَاءَ فَلْيُجِصِلْ وَ مَنْ شَاءَ فَلْيَنْطَعْ مَا أَنَا فِي اللَّهِ حَبْرِي أَنَا كُمْ. وَأَمَّا ظُهُورُ الْفَرْجِ فَأَمَّا إِلَى اللَّهِ نَعَانِي ذِكْرُهُ، وَكَذَبَ الْوَقَّافُونَ وَأَمَّا قَوْلُ مَنْ زَعَمَ أَنَّ الْحُسَيْنَ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَمْ يَمُتْ فَكُفُّوا وَتَكْذِيبٌ وَضَلَالٌ.

۴ - اسحاق بن یعقوب گوید: از محمد بن عثمان قمری درخواست کردم نامه‌ای را که مشتمل بر مسائل دشوارتر بود. توقیفی به خط مولای ما صاحب الزمان علیه السلام چنین صادر شد:

خداوند نور را ارشاد کند و پایدار بدارد، اما سؤالی که درباره منکران از خاندان، و عموزادگان ما کردی، بدان که بین خدای تعالی و هیچکس خویشاوندی نیست و کسی که مرا انکار کند از من نیست و راه او مانند راه پسر نوح است، اما راه عموم جعفر و فرزندانش راه برادران یوسف است.

اما نوشیدن آبجو حرام است و نوشیدن سُلْهَاب که نوعی شراب است مانعی ندارد و اما اموال شما را نمی‌پذیریم مگر آنکه آن را طاهر سازید هر که خواهد بفرستد و هر که خواهد قطع کند که آنچه خدای تعالی به من داده است بهتر از آن است که به شما داده است.

و اما ظهور فرج، آن با خدای تعالی است و تعیین کنندگان وقت دروغ می‌گویند.

و اما اعتقاد کسی که می‌گوید حسین علیه السلام کشته نشده است آن کفر و تکذیب

وَأَمَّا الْحَوَادِثُ الْوَالِغَةُ فَارْجِعُوا لَهَا إِلَى زَوَادِ حَدِيثِنَا فَإِنَّهُمْ حُكِّيَ عَلَيْكُمْ وَأَنَا حَكَّاهُ
اللَّهُ عَلَيْهِمُ.

وَأَمَّا مُحَمَّدُ بْنُ عُمَانَ الْعَمَرِيُّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - وَعَنْ أَبِيهِ مِنْ قَبْلُ - فَإِنَّهُ يَنْهَى وَكِتَابُهُ
كِتَابِي.

وَأَمَّا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ مَهْزِيَّارِ الْأَهْوَازِيِّ فَسَبَّحَ اللَّهُ قَدَّ قَلْبُهُ وَبُرِّدَ قَلْبُهُ شَكَّةً.

وَأَمَّا مَا وَصَلْتُمَا بِهِ فَلَا يَكُونُ جُنْدُنَا إِلَّا بِطَابٍ وَطَهَرٍ، وَتَمَّ الْمَقْلَبُ حَرَامٌ^(۱).

وَأَمَّا مُحَمَّدُ بْنُ شاذَانَ بْنِ نَعِيمٍ فَهُوَ زَخْلٌ مِنْ مَسِيغَتِ أَهْلِ الْبَيْتِ.

وَأَمَّا أَبُو الْخَطَّابِ مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي زَيْنَبٍ الْأَجْدَعِيُّ فَلَمْ يَكُنْ مِنْ أَصْحَابِهِ مَلْعُونُونَ، فَلَا
تُجَالِسُ أَهْلُ مَقَالَتِهِمْ فَإِنَّ مِنْهُمْ بَرِيءٌ زَابَانِي عَلَيْهِ السَّلَامُ مِنْهُمْ بَرَاءً.

وَأَمَّا الْمُتَنَبِّهُونَ بِأَهْوَالِنَا فَمَنْ اشْتَغَلَ بِهَا شَغْلًا قَاتِلَةً فَإِنَّمَا بِأَكُلِ السَّمَاءِ.

وگمراهی است.

و اما حوادث واقعه، درباره آن مسائل به راویان حدیث ما رجوع کنید که
آنان حجت من بر شما هستند من نیز حجت خدا بر آنها هستم.

و اما محمد بن عثمان عمری - که درود خدا بر او و پدرش باد - مورد وثوق من
است و کتاب او کتاب من است.

و اما محمد بن علی بن مهزیار اهوازی، خدای تعالی به زودی قلب او را به
صلاح آورد و شکش را برطرف سازد.

و اما آنچه را برای ما فرستادی از آن رو می پذیریم که پاکیزه و طاهر است.
و بهای کنیز خواننده حرام است.

و اما محمد بن شاذان بن نعیم، او مردی از شیعیان ما اهل البیت است.

و اما ابو الخطاب محمد بن ابی زینب اجدع، او و اصحابش ملعونند و با
همفکران او مجالست مکن که من از آنها بیزارم و پدرانم نیز از آنها بیزار بودند.

و اما کسانی که اموال ما را با اموال خودشان در می آمیزند، هرکس چیزی
از اموال ما را حلال شمارد و آن را بخورد همانا آتش خورده است.

وَأَمَّا الْحَشَشُ فَقَدْ أَبْجَحَ بَيْبَعَتَنَا، وَجَلَّوْا بِلَهُ فِي جَلٍّ إِلَى زُنَيْتٍ ظَهَرَ أَمْرُنَا لِنَطْبِئَ
وَلَدَانَهُمْ وَلَا تَحْبَبُ.

وَأَمَّا ثَدَاةُ قَوْمٍ فَقَدْ شَكُّوا فِي دِينِ اللَّهِ غَرَضًا عَلَى مَا رَضَعُوا بِهِ فَقَدْ أَفْلَسْنَا مِنْ
اشْتِكَالِهِ، وَلَا حَاجَةَ فِي صَلَهِ الشَّاكِكِينَ.

وَأَمَّا عِلَّةُ مَا وَفَعَ مِنَ الْعُقْبَةِ فَإِنَّ اللَّهَ غَرَضًا يَقُولُ: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَسْأَلُوا
عَنْ أَشْيَاءَ إِنْ تُبَدِّلَ لَكُمْ تَسْأَلُكُمْ» ^(۱) إِنَّهُ لَمْ يَكُنْ لِأَخِيهِ مِنْ آبَائِي عَلَيْهِ السَّلَامُ إِلَّا وَفَدَتْ فِي
عَنْبَتِهِ بَيْعَةً بِطَاغِيَةِ زَمَانِهِ، وَإِنِّي أَخْرَجُ حَبْنًا أَخْرَجُ، وَلَا يَتَفَقَّهُ لِأَخِيهِ مِنَ الْعُلَوَّانِيَّةِ فِي
عَنْبَتِي.

وَأَمَّا وَجْهُ الْإِشْفَاعِ بِي فِي غَيْبَتِي فَكَأَلَا يَنْفَعُ بِالنَّسَبِ إِذَا غَيْبَتْهَا عَنْ الْأَبْصَارِ
السَّحَابُ، وَإِنِّي لِأَمَانٍ لِأَخِي الْأَرْضِ كَمَا أَنَّ السُّجُومَ أَمَانٌ لِأَخِي السَّمَاءِ، فَأَعْلَقُوا مَابَ
السُّؤَالِ غَيًّا لَا يَتَغَيَّبُكُمْ، وَلَا تَتَكَلَّمُوا عِلْمَ مَا قَدْ كَفَيْتُمْ، وَاتَّخِذُوا الدُّعَاءَ بِتَعْجِيلِ الْفَرَجِ.

وَأَمَّا حَمْسٌ، أَنْ بَرِ شَيْعَانِ مَا مَبَاحُ اسْتِوَا حَتَّى هُنَا ظَهَرَ أَمْرُ مَا أَنْ مَعَا فَنَدِ
تَا وَلَدِ نَشَانِ پَا كَبْرَهْ شُود وَنَهْ حَيْثُ كَلِمَتِ بَرِ بَرِ
وَأَمَّا پِشْيَانِی گروھی که در دینِ حُدایِ تعالی به واسطه آنچه به ما دادند شک
کردند، ما از هر کسی که فسخ بیعت کند بیعتان را برداشتیم و نیازی به عطای
شک کنندگان نیست.

وَأَمَّا عَلَتْ وَقُوعُ غَيْبَتِ، خُدایِ تعالی می فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا
تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءَ إِنْ تُبَدِّلَ لَكُمْ تَسْأَلُكُمْ»، برگردن همه بدو انیم بیعت سرکشان زمانه
بود اما من وفقی خروج غایم بیعت هیچ سرکنی برگردنم نیست.

وَأَمَّا وَجْهُ الْإِشْفَاعِ مِنْ دَرِ غَيْبَتِ، آن مانند انتفاع از خورشید است چون ابر
آن را از دیدگان نهان سازد و من امان اهل زمین همچنان که ستارگان امان اهل
آسمانها هستند و از اموری که سودی برایشان ندارد پرسش نکنید و خود را در
آموختن آنچه از شما نخواستند به زحمت نیفکنید و برای تعجیل فرج بسیار دعا
کنید که همان فرج شایست و ای اسحاق بن یعقوب! درود بر تو و بر پیروان

فَإِنَّ ذَلِكَ فَرَجُكُمْ، وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا إِسْحَاقَ بْنَ بَقُوبٍ وَعَلَىٰ مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَىٰ.

۵ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ الْوَلِيدِ رحمته الله، عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ الرَّازِيِّ الْمَعْرُوفِ بِقَلَاءِ الْكَلْبِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ شاذَانَ بْنِ نُعْمَانَ الثُّبَسَاوَرِيُّ قَالَ: «اجْتَمَعَ عِنْدِي مَالٌ لِلْفَرَجِ رحمته الله ^(۱) خُمُتَانِيَّةٌ وَزَهْمٌ، يَنْقُصُ مِنْهَا عِشْرِينَ دِرْهَمًا فَأَبَيْتُ أَنْ أَتَيْتُ بِهَا نَاقِصَةً هَذَا الْمِقْدَارِ، فَأَعْتَمْتُهَا مِنْ عِنْدِي وَنَقَشْتُ بِهَا إِلَىٰ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ وَ لَمْ أَكْتُبْ مَا لِي فِيهَا فَأَلْكَدُ إِلَىٰ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ الثُّبَسَاوَرِيِّ، وَفِيهِ «وَصَلْتُ خُمُتَانِيَّةَ وَزَهْمٍ، لَكَ مِنْهَا عِشْرُونَ دِرْهَمًا»

۶ - حَدَّثَنِي أَبِي رحمته الله، قَالَ: حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ بَقُوبٍ قَالَ: سَمِعْتُ الشَّيْخَ الْعَمَرِيَّ رحمته الله يَقُولُ: صَحِبْتُ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ السَّوَادِ وَ مَقَعَهُ مَالٌ لِلْفَرَجِ رحمته الله فَأَتَقَدَّهَ قَرْدٌ عَلَيْهِ، وَ قِيلَ لَهُ: أَخْرِجْ حَتَّىٰ وَلَدَ عَمَّتِكَ مِنْهُ وَ هُوَ أَوْثَقِيَّةٌ وَ زَهْمٌ، فَبَنَىٰ الرُّجُلُ مَنَاجِرًا بَاهِنًا مُتَنَعِبًا وَ نَظَرَ فِي حِسَابِ الْمَالِ وَ كَانَتْ فِي يَدِهِ ضَيْغَةٌ يُؤْتِدُ عَمَّهُ فَنَكَاهَ زَوْجَتَهُمْ بَعْضَهَا وَ زَوَىٰ عَلَيْهِمْ بَعْضَهَا، فَإِذَا الَّذِي نَصَّ لَهُمْ مِنْ ذَلِكَ الْمَالِ أَوْثَقِيَّةٌ

مُتَنَعِبَةٌ وَ زَهْمٌ

هدایت باد.

۵ - مُحَمَّدُ بْنُ شاذَانَ گوید: مقداری مال برای قائم رحمته الله در نزد من فراهم آمد که از پانصد درهم بیست درهم بود و من ناحوش داشتم که آن را ناقص بفرستم. بنابراین از مال خود آن را کامل گردانیدم و نزد محمد بن جعفر فرستادم و نوشتم که چقدر آن از من است. محمد بن جعفر قبض آن را برایم فرستاد که در آن آمده بود: پانصد درهم رسید که بیست درهم آن از توست.

۶ - اسحاق بن بقوب گوید: از شیخ عمری - رحمته الله - شنیدم که می گفت: با مردی شهری مصاحبت داشتم و به همراه او مالی برای قائم رحمته الله بود و آن را برای او فرستادم و آن مال را به او برگردانیدم و به او گفتم: حق عموزادگانت را که بالغ بر چهارصد درهم است از آن خارج کن. آن مرد متعجب و مبهوت و متعجب گردید و حسابرسی کرد و در دستانش مزرعه ای بود که متعلق به عموزادگانش بود که مقداری از آن را به آنها تسلیم کرده بود ولی بقیه آن را به آنها واگذار

دوهم. کما قال علیّه، فَأَخْرَجَهُ وَأَلْفَدَ الْبَاقِيَ قَلِيلًا.

۷- حَدَّثَنِي أَبِي عَلِيٌّ، عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ الرَّازِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي جَمَاعَةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا أَنَّهُ بَقِيَ إِلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ وَهُوَ بِوَرِاطٍ غُلَامًا وَأَمْرٍ بِبَيْتِهِمْ، قَبَاعَةٌ وَ قَبِيضٌ قَمِيَّةٌ، فَلَمَّا عَبَرَ الدُّنَانِيَةَ نَقَصَتْ مِنَ الثَّكْبِيرِ ثَمَانِيَةَ عَشَرَ قِيرَاطًا وَ حَبَّةً، فَوَزَنَ مِنْ عِنْدِهِ ثَمَانِيَةَ عَشَرَ قِيرَاطًا وَ حَبَّةً، وَ أَلْفَدَهَا قُوَّةً عَلَيْهِ دِينَارًا وَزَنَهُ ثَمَانِيَةَ عَشَرَ قِيرَاطًا وَ حَبَّةً.

۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ عَلِيٌّ، عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ الرَّازِيِّ الْمُعْرُوفِ بِغُلَّانِ الْكَلْبَنِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ جَبْرِئِلَ الْأُخُوَازِيِّ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ وَ مُحَمَّدٍ ابْنَيْ الْفَرَجِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مَهْزِيَارٍ أَنَّهُ زَوَّدَ الْبِرَّاقَ شَاكًا مُرْنَادًا، فَخَرَجَ إِلَيْهِ «قُلْ لِلْمَهْزِيَارِيِّ وَ قَدْ فَهِنَا مَا حَكَيْتُمْ عَنْ مَوَالِنَا بِنَاجِيَّتِكُمْ، فَقُلْ لَكُمْ؛ أَمَّا سَمِعْتُمْ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ»، هَلْ أَمَرُ إِلَّا بِمَا هُوَ كَائِنٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، أَوْ لَمْ تَكُونُوا أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ جَعَلَ لَكُمْ مَعَالِلَ تَأْوُونَ

نکرده بود و سهم آنان از آن مال چنان که فرموده بود چهارصد درهم گردید، پس آن را از مال خود خارج ساخت و باقی را فرستاد و او آن را پذیرفت.

۷- گروهی از اصحاب ما روایت کرده اند که غلامی را نزد ابو عبدالله بن جنید که در واسط بود فرستادند و گفتند که آن را بفروشد، آن را فروخت و پهای آن را گرفت و چون آنها را به ترازو گذاشت هجده قیراط و یک حبه کم آمد و از مال خود هجده قیراط و یک حبه وزن کرد و بدان افزود و فرستاد [امام] یک دینار از آن مال را برگردانید که وزن آن هجده قیراط و یک حبه بود.

۸- از محمد بن ابراهیم بن مهزیار نقل شده است که در حال شک و تردید وارد عراق شد و این توفیق برای وی صادر گردید؛ به مهزیاری بگو آنچه را از دوستان آن سامان حکایت کردی فهمیدیم، به آنها بگو آیا قول خدای تعالی را نشنیدید که می فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ» آیا این دستور تا روز قیامت نیست؟ آیا خدای تعالی پناهگاههایی برای شما قرار نداده است که بدان پناهانده شوید؟ آیا از زمان آدم علیّه تا زمان

إِلَيْهَا، وَأَعْلَامًا تَهْتَدُونَ بِهَا مِنْ لَدُنْ آدَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِلَى أَنْ ظَهَرَ الْمَاضِي [أَبُو مُحَمَّدٍ] صَلَوَاتُ
 اللَّهُ عَلَيْهِ، كُلُّهَا غَابَ عِلْمُ بَدَا عِلْمُ، وَإِذَا أَقْبَلَ عَجِبُ طَلَعَ عَجِبُ، فَلَمَّا قُبِضَ اللَّهُ إِلَيْهِ ظَنَنْتُمْ أَنَّ
 اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ قَدْ قَطَعَ السَّبَبَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ خَلْقِهِ، كَلَّا مَا كَانَ ذَلِكَ وَلَا يَكُونُ حَتَّى تَقُومَ
 السَّاعَةُ^(۱) وَتُظْهِرَ أَمْرُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَهُمْ كَارِهُونَ.

يَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ لَا يَذْهَبُ حُلُوكُ الشُّكِّ فَمَا قَدِمْتَ لَهُ، فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَا يُجَلِّي الْأَرْضَ
 مِنْ حُجَّةٍ، أَلَيْسَ قَالَتْ لَكَ أَبُوتُكَ قَبْلَ وَثَائِهِ: أَخْضِرِ الشَّاعَةَ مِنْ بَعَارِ هَذِهِ الدُّنَايَا الَّتِي
 عِنْدِي؛ فَلَمَّا أَبْطَأَ ذَلِكَ عَلَيْهِ وَخَافَ الشُّيْعَ عَلَى نَسَبِهِ الزُّحَا قَالَ لَكَ: عَابِرُهَا عَلَى
 نَسَبِكَ وَ أخرج إليك كنيسةً كبيراً وَ عِنْدَكَ بِالْحَضَرَةِ ثَلَاثَةُ أَكْبَاسٍ وَ صُرَّةٌ فِيهَا دَنَابِرُ
 مُخْتَلِفَةُ الثَّقَلِ فَعَابِرُهَا وَ حَتَمَ الشُّيْعَ بِخَائِفِهِ وَ قَالَ لَكَ: الْحَيِّمْ مَعَ خَائِمِي، فَإِنْ أَعِشْ فَأَنَا أَحْيُ
 بِهَا، وَإِنْ أَمُتْ فَأَنَا فِي تَبَسُّكِ أَوْلَى ثُمَّ فِي، تَعَلَّصِي وَ كُنْ عِنْدَ طَلْقِ بَيْتِكَ. أَخْبَرَنِي زَيْدُكَ

امام گذشته ابو محمد صلوات الله علیه اعلام هدایت برای شما قرار نداده است؟ و
 اگر علمی نهان شد علمی آشکار نگردد و اگر ستاره ای افول کرد ستاره ای
 ندرخشد؟ و چون خدای تعالی ابو محمد را قبض روح کرد پنداشتید که او رابطه
 بین خود و خلقتش را قطع کرده است؟ هرگز چنین نبوده و نا روز قیامت چنین
 نخواهد بود در آن روز امر خدای تعالی ظاهر شود و آنان ناخستند باشند.

ای محمد بن ابراهیم! برای چیزی که بخاطر آن آمدی شک به خود راه مده که
 خدای تعالی زمین را از حجت خالی نگذارد، آیا پدرت پیش از وفاتش به تو
 نگفت: هم اکنون باید کسی را حاضر کنی که این دینارهایی را که نزد من است
 وزن کند و چون دیر شد و شیخ بر جان خود نرسید که به زودی بمیرد به تو گفت:
 آنها را تو خود وزن کن و کبسه بزرگی به نو داد و نو سه کبسه داشتی و یک کبسه
 که دینارهای گوناگون در آن بود، آنها را وزن کردی و شیخ با خاتم خود آنها را
 مهر کرد و گفت تو هم آنها را مهر کن، اگر زنده ماندم که خود می دانم چه کنم و
 اگر مردم، تو اولاً درباره خود و ثانیاً درباره من از خدا بپرهیز و مرا خلاص کن
 و چنان باش که به تو گمان دارم، خدا تو را رحمت کند آن دینارهایی را که از مابین

الله الدنانیر الّتی اشتلّصتھا من بین النّقدین من حسابنا و ھن بضعة عشر دیناراً. و اشتروہ من فبیلک فإنّ الزّمان أضعب یمّا کان، و حشبتا الله و ینعم الوکیل».

قال محمد بن ابراھیم: و لدت العسکر زائراً فلّصدت النّاحیة فلقیته ابراهیم و قالت: أنت محمد بن ابراھیم؟ قلّلت: نعم، فمالت لی: انصرف فإلّک لا تحیل فی هذا الوقت و ارجع اللّیلة فإنّ الباب منقوش کفّ فادخل الدّار و افصد الثّبت الّذی فیہ السّراج، فلّعلّک و قصدت الباب فإذا هو منقوش لدخلت الدّار و فصدت الثّبت الّذی و صنته فبیتنا أنا بنّی الغبرین أنسج و أبکی إذ سمعت صرناً و هو یقول: یا محمد انّی الله و لب من کلّ ما أنت علیہ لقد قلّدت أشرأ عظماء.

۹ - و حدّثنا محمد بن الحسن بن أحمد بن الزّلبی - رحمہم الله - عن سعید بن عبّاد الله، عن علی بن محمّد الرّاضی، عن نصر بن الصباح التّلعفی قال: کان یزید کاتب کان یلّخو زینانی - سماء لی نصر - و اجتمع عنده الف دینار لّناحیة فاستشارنی، قلّلت: ابعت بها إلی الحاجزی، فقال: هو فی غمّک انّ مالّی الله عزّوجلّ عنّی یوم القیامة؟

نقدین از حساب ما جدا کردی و و الله و اندکی دینار است بیرون کن و از جانب خود آنها را مسترد کن که زمانه بسیار سخت است و حشبتا الله و ینعم الوکیل.

محمد بن ابراھیم گوید: برای دیدار به عسکر رفتم و قصد ناحیه مقدسه را داشتم، زنی مرا دید و گفت: آیا نو محمد بن ابراھیمی؟ گفتم: آری، گفت: باز گرد که در این هنگام به مقصود نمی رسی و شب هنگام مراجعت کن که در به رویت باز است داخل در سراشو و قصد آن اتاق را کن که چراغش روشن است و من هم چنان کردم و قصد آن در را کردم و به ناگاه دیدم که باز است داخل در سراشدم و قصد همان اتاق را کردم که توصیف کرده بود و در این بین که خود را میان دو قبر دیدم و گریه و ناله می کردم ناگهان صدایی را شنیدم که می گفت: ای محمد! تقوای الهی پیشه ساز و از گذشته نوبه کن که کار بزرگی را عهده دار شدی.

۹ - نصر بن صباح بلخی گوید: کاتبی در مرو برای خو زستانی بود که نصر نام او را به من گفت و هزار دینار نزد او برای ناحیه مقدسه گرد آمده بود و با من مشورت کرد، گفتم: آن را به نزد حاجزی بفرست، گفت: اگر روز قیامت خدای

قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ نَعَمْ، فَعَارَفْتُهُ عَلَى ذَلِكَ، ثُمَّ انْصَرَفْتُ إِلَيْهِ بَعْدَ شَتَيْنٍ فَلَفِيتُهُ نَسَائِلَهُ عَنِ الْمَالِ، فَذَكَرْتُ أَنَّهُ يَتَّقُ مِنَ الْمَالِ بِمِائَتِي دِينَارٍ إِلَى الْحَاجِزِيِّ فَوْزَةَ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالْأَعْيَانِ لَهُ، وَكَتَبَ إِلَيْهِ كَانَ الْمَالُ أَلْفٌ دِينَارٍ فَبَعَثْتُ بِمِائَتِي دِينَارٍ، فَإِنْ أَهْبَيْتُ أَنْ تُعَامِلَ أَحَدًا تُعَامِلُ الْأَشَدِّيَّ بِالْزَّيِّ.

قَالَ نَعَمْ، وَفَزَدَ عَلَيَّ نَعْمِي حَاجِزٍ فَبَجَرَعْتُ مِنْ ذَلِكَ جَزْعًا شَدِيدًا وَانْتَشَيْتُ لَهُ قُلْتُ لَهُ: وَلَمْ تُعْطَ وَتَخْرُجْ وَفَزَدَ مِنْ اللَّهِ عَلَيْكَ بِذَلِكَ لَتَيْنِي قَدْ أَخْبَرَكَ بِمَبْلَغِ الْمَالِ وَقَدْ بُعِنَ إِلَيْكَ حَاجِزًا مُبْتَدَأً.

۱۰ - حَدَّثَنَا أَبِي عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ الرَّازِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي نَصْرُ بْنُ صَبَّاحٍ قَالَ: أُنْذِرُكُمْ مِنْ أَهْلِ بَلْخٍ خَشِيشَةً دَنَانِيرًا إِلَى حَاجِزٍ وَكَتَبَ رُقْعَةً وَغَبَّرَ فِيهَا اسْمَهُ، فَخَرَجَ إِلَيْهِ الْوُضُوئِيُّ بِاسْمِهِ وَنَسَبِهِ وَالْأَعْيَانِ لَهُ.

۱۱ - حَدَّثَنَا أَبِي عَلَيْهِ السَّلَامُ، عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِي حَاجِزٍ الْمُرَّغِيِّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ

تعالی از من سؤال کرد آیا برگردن من گیر می‌گرفت؟ گفتم: آری، نصر گوید: از او جدا شدم و بعد از دو سال به نزد او آمدم و او را دیدار کردم و از آن مال پرسیدم، گفتم: دو یست دینار آن را به توسط حاجزی فرستاده است و وصول آن و دعای خیر برای او صادر شده است و به او نوشته است که مال هزار دینار بوده است و دو یست دینار فرستاده‌ای و اگر خواستی از طریق کسی اقدام کنی اسدی در ری است از طریق او اقدام کن.

نصر گوید: اندکی بعد خبر مرگ حاجز رسید و شدیداً بی‌تاب و مغموم شدم، گفتم چرا بی‌تاب و مغموم می‌شوی در حالی که خدای تعالی با دو دلالت بر تو ممتّ نهاده است. یکی آنکه مبلغ مال را به تو اخبار کرده و دیگر آنکه خبر مرگ حاجزی را ابتداءً به تو داده است.

۱۰ - نصر بن صبح گوید: مردی از اهالی بلخ پنج دینار به توسط حاجزی فرستاد و نامه‌ای نوشت و نام خود را در آن تغییر داده رسیدی به نام و نسب وی به همراه دعای خیر برایش صادر شد.

۱۱ - محمد بن شاذان گوید: مردی از اهالی بلخ مالی را فرستاد نامه‌ای ضمیمه

شاذان بن نعم، قال: بعت رجلاً من أهل بلخ ماله و رُقعة تيس فيها كتابتها قد خط فيها بإصبعه كما تدور من غير كتابتها، و قال للرسول: ائجل هذا المال فمن أخبرك يقصيه و أجاب عن الرُقعة فأوصل إليه المال، فصارت الرجل إلى العسكر و قد قصده جعفر و أخبره الخبر، فقال له جعفر: نيز بالبداه؟ قال الرجل: نعم، قال له: فإن صاحبك قد بداه و أمرك أن تعطبي المال، فقال له الرسول: لا تبغي هذا الجواب، فخرج من عنده و جعل يدور على أصحابنا، فخرجت إليه رُقعة قال: هذا مال قد كان طر به و كان فوق صندوق، فدخل اللصوص البيت و أخذوا ما في الصندوق و سلم المال و ردت عليه الرُقعة و قد كتبت فيها كما تدور سألت الدعاء فعمل الله به و فعل.

۱۲ - حدَّثنا أبي رحمه الله، عن سعد بن عبد الله، عن محبوب بن الصالح قال: كتبت أسأله الدعاء لبادئاله و قد عبته ابن عبد العزيز، و أسأله في حادثة لي أسأله، فخرج «استأذنها و شغل الله ما يشاء» و المحبوس بخلصه الله فاستأذنت الجارية فولدت

آن بود که در آن نوشته ای نبود و انگشت خود را بی آنکه چیزی را نوشته باشد روی آن چرخانیده بود و به نامه رسان گفت: این مال را ببر و هر کس داستان آن را به تو باز گفت و پاسخ نامه را داد مال را به او بده آن مرد به محله عسکر رفت و به سراغ جعفر رفت و داستان را به او گفت. جعفر گفت: آیا تو به بداه اقرار داری؟ آن مرد گفت: آری. گفت: برای صاحب تو بداده است و به تو امر کرده است که این مال را به من بدهی. نامه رسان گفت: این جواب مرا قانع نمی سازد از نزد او بیرون آمد و در میان اصحاب ما می چرخید و این توقیع برای او صادر شد: این مال، در معرض خطر و بالای صندوق بوده است و دزدان بر آن خانه درآمده و محتویات صندوق را برده ولی مال سالم مانده است و جواب نامه در همان رقعہ نوشته شده بود که وقتی انگشتت را روی نامه می چرخانیدی التماس دعا داشتی خداوند به تو چنان کند و چنان کرد.

۱۲ - محمّد بن صالح گوید: وقتی ابن عبد العزيز بادائله را به زندان افکند نامه ای به او نوشتم که درباره او دعا کند و اجازه دهد کنیزی اختیار کنم تا از او دارای فرزند شوم و توقیمی چنین صادر شد: او را اختیار کن و خداوند هر چه

فَإِثْتُ، وَخُلِّيَ عَنِ الْمُتَبُوعِينَ يَوْمَ خَرَجَ إِلَيَّ التَّوْبَعُ.

قَالَ: وَخَدَّعَنِي أَبُو جَعْفَرٍ: وَنَزَلَنِي مَوْلُودٌ فَكُنْتُ أَشْتَازُنِي فِي تَطْهِيرِهِ يَوْمَ الشَّابَعِ أَوْ الثَّانِي. فَلَمْ يَكُنْ شَيْئًا فَاتَ الْمَوْلُودُ يَوْمَ الثَّانِي. ثُمَّ كُنْتُ أَخْبِرُ بِوَجْهِ قَوْزَةٍ «سَيُخْلَفُ عَلَيْكَ غَيْرُهُ وَغَيْرُهُ نَسَبُهُ أَحْمَدٌ وَ مِنْ بَلَدِ أَحْمَدَ حَقْفَرًا». فَجَاءَ كَمَا قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: قَالَ: وَ تَزَوَّجْتُ بِامْرَأَةٍ يَزَاءُ، فَلَمَّا وَطَّئْتُهَا عَلِقَتْ وَ جَاءَتْ بِابْنَتَيْنِ فَأَعْتَمَعْتُ وَ ضَائِي صَدْرِي فَكُنْتُ أَشْكُو ذَلِكَ. قَوْزَةٍ «سَيُخْلَفُهَا»، فَعَاقَبْتُ أَرْبَعَ سِنِينَ ثُمَّ مَاتَتْ. قَوْزَةٍ: «إِنَّ اللَّهَ ذُو أَنَابَةٍ وَ أَنْتُمْ تَسْتَعْجِلُونَ».

قَالَ: وَ لَمَّا وَزِدَ نَفْسِي ابْنَ هِلَالٍ - لَقِنْتُ اللَّهَ - جَاءَنِي الشَّيْخُ فَقَالَ لِي: أَخْرِجِ الْكِسَى الَّذِي عِنْدَكَ، فَأَخْرَجْتُهُ إِلَيْهِ فَأَخْرَجَ إِلَيَّ رُقْعَةً فِيهَا: «وَ أَتَا مَا ذَكَرْتُ مِنْ أَمْرِ الصُّوفِيِّ الْمُتَضَعِّعِ - يَحْيَى الْهِلَالِي - فَتَبَرَّأْتُ عَنْهُ غَيْرُهُ» ثُمَّ خَرَجَ مِنْ بَيْتِي مَوْتَهُ: «فَقَدْ قَضَيْنَا قَضِيرَنَا

خواهد کند و زندانی را خلاص گردانم. پس کنیز را برای داشتن فرزند اختیار کردم و فرزندی به دنیا آورد و بعد از آن مرد و آن زندانی در همان روزی که توفیق به دسم رسید آزاد شد. *کتابت در سنه ۴۰۰*
گوید: ابو جعفر برایم گفت: فرزندی برایم به دنیا آمد و نامه‌ای نوشتم و اجازه خواستم تا در روز هفتم یا هشتم او را غسل دهم، پاسخی ننوشت و آن فرزند در روز هشتم درگذشت بعد از آن نامه‌ای نوشتم و درگذشت او را خبر دادم توفیقی چنین صادر شد: خداوند غیر او و غیر او را جانستین وی کند و نام اولی را احمد و نام دومی را جعفر بگذارد. و چنان شد که او فرموده بود و نهایی با زنی ازدواج کردم و با وی آمیزش کردم و باردار شد و دختری به دنیا آورد، مغموم و تنگدل شدم و نامه‌ای گله آمیز نوشتم، جواب آمد که به زودی از آن کفایت می‌شوی و چهار سال پس از آن زندگی کرد و سپس درگذشت و نامه‌ای رسید که خدای تعالی صبور و شفا عجل‌ه‌سیند.

گوید: چون خبر مرگ ابن هلال - لعنه الله - رسید، شیخ نزد من آمد و گفت: آن کیسه‌ای را که نزد توست بپرون آور، کیسه را به او دادم و نامه‌ای به من داد که در آن نوشته شده بود: اما آنچه درباره‌ی صوفی ظاهر ساز - یعنی هلالی - یاد آور

عَلَيْهِ قَبْرُ اللَّهِ تَعَالَى عُمْرُهُ بِذَعْوَتِنَا».

۱۳ - حَدَّثَنِي أَبِي عليه السلام قَالَ: حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ عُبَيْدٍ اللَّهُ، عَنْ غُلَّانِ الْكَلْبِيِّ، عَنْ الْحَسَنِ ابْنِ الْفَضْلِ السَّيَافِيِّ قَالَ: فَصَدْتُ شُرَّ مَنْ رَأَى فُخِّرَجْتُ إِلَيَّ صُرَّةٌ فِيهَا دَنَانِيرٌ وَتُوبَانٍ مُزْدَدَتَهَا، وَفَلْتُ فِي نَفْسِي: أَنَا عِنْدَهُمْ بِهَذِهِ الْمَنْزِلَةِ، فَأَخَذَنِي الْيَرَةُ (۱)، ثُمَّ تَوَدَّعْتُ بَعْدَ ذَلِكَ، فَكُنْتُ رَفَعَةً أُغْنِيَنِي مِنْ ذَلِكَ وَاسْتَغْفِرُ، وَدَخَلْتُ الْخَلَاءَ وَأَنَا أُحْدِثُ نَفْسِي وَأَقُولُ: وَاللَّهِ لَئِنْ وَدِدْتُ إِلَيَّ الصُّرَّةَ لَمْ أَخْلُهَا وَ لَمْ أَتَيْنُهَا حَتَّى أَخْلُهَا إِلَى وَالِدِي فَهَوَّ أَطْلَمَ بِهَا مِنِّي، قَالَ: وَ لَمْ يُبْسِرْ عَلَيَّ مِنْ قَبْضِهَا مِنِّي بِشَيْءٍ وَ لَمْ يَنْتَهِنِي عَنْ ذَلِكَ، فَخَرَجَ إِلَيْهِ «أَخْطَأْتُ إِذَا لَمْ نَعْلَمُهُ، إِنَّا وَجَّاهُ فَعَلْنَا ذَلِكَ بِتَوَالِيهِ وَ وَجَّاهُ بِشَاوِلُونَا ذَلِكَ بِتَبَرِّ كَوْنٍ بِهِ». وَ خَرَجَ إِلَيَّ «أَخْطَأْتُ بِزِدَاكَ بَرْنَا، فَإِذَا اسْتَعْفَرْتُ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ فَاهُ يُعْفِرُكَ. فَأَنَا إِذَا كَانَتْ غَرْبَتُكَ وَ عَقَدَ نَيْتُكَ لَنْ لَا تُحْدِثَ فِيهَا حَدَثًا وَ لَا تُتَبَّعَهَا فِي طَرِيفِكَ فَقَدْ صَرَفْنَا عَنْكَ، وَ أَنَا التُّوبَانِ مِنْهَا

شدی، خداوند عمر او را قطع کرد و پس از سرگشتش توقیع جنین صادر شد: او قصد ما کرد و ما صبر بیسته ساختیم و خداوند به نفرین ما عمر او را قطع کرد.

۱۴ - حسن بن فضل میانی گویند: قصد سامراء کردم و یک کیسه دینار و دو جامه برایم آوردند و من آنها را برگردانیدم و با خود گفتم: آیا منزلت من نزد آنها این مقدار است و فریفته شدم، بعد از آن پشیمان شدم و نامه ای نوشتم و عذرخواهی و استغفار کردم و گوشه ای رفته و با خود می گفتم: به خدا سوگند اگر آن کیسه را به من باز گردانند، گره آن را باز نکنم و آن را خرج نکنم تا آنکه آن را به نزد پدرم برم که او داناتر از من به آن است گوید: آن کسی که کیسه را از من گرفت اشاره ای نکرد و مرا از آن کار باز نداشت، آنگاه برای او نامه ای جنین صادر شد: خطا کردی که به او نگفتمی که بسا ما این عمل را با دوستانمان می کنیم و بسا آنها از ما جنین درخواست می کنند تا بدان تبرک جویند، و برای من نیز نامه ای جنین صادر شد: خطا کردی که احسان ما را باز گردانیدی و چون از خدای تعالی استغفار کنی او نورامی آمرزد و اگر قصد و نیت تو آن است که به آن کیسه دست نرزی و چیزی از آن را در راه خرج نکنی آن را به تو نخواهیم

لَتُعْرِمَ فِيهَا».

قال: وَكَتَبْتُ فِي مَلْفِيَّتِي وَارْتَدْتُ أَنْ أَكْتُبَ فِي مَلْفِي نَالِي قُلْتُ فِي نَفْسِي: لَعَلَّهُ يَكْزُرُهُ ذَلِكَ، فَخَرَجَ إِلَيَّ الْجَوَابُ لِلْمَلْفِيَّتِي وَالْمَلْفَى الثَّالِثُ الَّذِي طَوَيْتُهُ وَلَمْ أَكْتُبْهُ.

قال: وَسَأَلْتُ طَبِيباً، فَبَيَّنْتَ إِلَيَّ بِطَبِيبٍ فِي جُزْأَيْهِ بَعْضُهُ فَكَانَتْ تَمِي فِي الْحُمْلِ، فَتَقَرَّرْتُ نَاقِي بَعْضَانِ وَتَقَطَّ غَمُولِي وَتَشَدَّدَ مَا كَانَ فِيهِ، فَجَمَعْتُ الْمَنَاعَ وَافْتَتَحْتُ الصُّرَّةَ وَاجْتَمَعْتُ فِي طَلَبِهَا، حَتَّى قَالَ لِي بَعْضُ مَنْ عَقْنَا: مَا تَطْلُبُ؟ قُلْتُ: صُرَّةً كَانَتْ تَمِي، قَالَ: وَمَا كَانَ فِيهَا؟ قُلْتُ: تَلْقَى. قَالَ: قَدْ رَأَيْتُ مَنْ حَمَلَهَا، فَلَمْ أَزَلْ أَشْأَلُ عَنْهَا حَتَّى آمَسْتُ مِنْهَا، فَلَمَّا رَأَيْتُ مَكَّةَ خَلَلْتُ عَيْنِي وَفَتَحْتُهَا فَإِذَا أَوَّلُ مَا بَدَرَ عَلَيَّ مِنْهَا الصُّرَّةُ، وَ إِنَّمَا كَانَتْ خَارِجاً فِي الْحُمْلِ، فَتَنَطَّلْتُ حِينَ تَبَدَّدَ الْمَنَاعُ.

قال: وَضَاقَ صَدْرِي بِبُحْدَادٍ فِي تَنَامِي، وَ قُلْتُ فِي نَفْسِي: أَخَافُ أَنْ لَا أُحْيِيَ فِي هَذِهِ

داد اما آن دو جامه رای آن است که در آن محرم شوی.

گوید: نامه ای در دو موضوع نوشتم و موضوع سومی هم در نظرم بود و با خود گفتم ممکن است از آن تاخیر شود گردد و آنگاه پاسخ آن دو موضوع و پاسخ موضوع سومی که ننوشته بودم صادر گردید.

گوید: برای تبرک درخواست مالی کردم و او آن را در خرقه ای سفید برایم فرستاد و آن در محل همراهم بود، در عسفان شترم رسید و معلم فرو افتاد و هر چه در آن بود پراکنده شد. مناع خود را فراهم آوردم اما آن کیسه مفقود گردید و در جستجوی آن تلاش بسیاری کردم تا به غایتی که یکی از همراهانم گفت: در جستجوی چه چیزی؟ گفتم: کیسه ای که همراهم بوده، گفت: در آن چه بود؟ گفتم: هزینه سفرم، گفت: کسی را دادم که آن را برداشت و برد و پیوسته از آن می پرسیدم تا آنکه از پیدا کردن آن ناامید شدم و چون به مکه رسیدم و جامه دان خود را گشودم، ناگهان اولین چیزی که به چشمم خورد آن کیسه بود با آنکه آن خارج از آن محل بود و هنگامی که مناعم پراکنده گردید بود از آن بهرون افتاده بود.

گوید: در بغداد از طول اقامتم دلنگ شدم و با خود گفتم: می ترسم در این

السَّيِّئَةِ وَلَا تَصْرُفْ إِلَى عَزَلِي. وَ قَصَدْتُ أَبَا جَعْفَرٍ أَنْقَضِيهِ جَوَابَ رُقْعَةٍ كُتِبَتْهَا. فَقَالَ لِي: صِرْ إِلَى الْمَسْجِدِ الَّذِي فِي مَكَانِي كَذَا وَ كَذَا. فَأَيْتُهُ بِجَيْشِكَ وَجُلُ جُنُودِكَ بِمَا تَحْتَاجُ إِلَيْهِ. فَتَقَصَدْتُ الْمَسْجِدَ وَأَنَا فِيهِ إِذْ دَخَلَ عَلَيَّ رَجُلٌ فَلَمَّا نَظَرْتُ إِلَيْهِ سَلَّمَ وَ ضَحِكَ. وَقَالَ لِي: أَبَشِّرْ فَإِنَّكَ سَتَخْلُجُ فِي هَذِهِ السَّيِّئَةِ وَ تَصْرُفُ إِلَى أَهْلِكَ سَائِلًا إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى.

قَالَ: وَ قَصَدْتُ ابْنَ وَجْهَاءَ أَسْأَلُهُ أَنْ يَكْتَرِيَ لِي وَ يَزِنَاةَ عَدْبِلَافَ قَرَأْتُهُ كَارِهَا، ثُمَّ تَعَيَّنَهُ بَعْدَ أَثَامٍ فَقَالَ لِي: أَنَا فِي طَلَبِكَ مُنْذُ أَثَامٍ قَدْ كَتَبْتُ إِلَيْهِ وَ أَسْرَفِي أَنْ أُخْرِجَ لَكَ وَ ثَوَاةَ لَكَ عَدْبِلَافَ ابْنِ دَاءٍ. فَخَدَّنِي الْحَسَنُ أَلَهُ وَ قَفْتُ فِي هَذِهِ السَّيِّئَةِ عَلَى عَشْرِ دَلَالَتٍ. وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ.

۱۴ - حَدَّثَنَا أَبِي علیه السلام، عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ الشَّمْشَاطِيِّ رَسُولِ جَعْفَرِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْيَمَانِيِّ قَالَ: كُنْتُ مُنْصَبًا بِبَغْدَادَ. وَ نَهْيَاتُ قَافِلَةَ الْبَاهِتِينَ لِلْخُرُوجِ فَكُتِبَتْ أَسْتَأْذِنُ فِي الْخُرُوجِ مِنْهَا. فَخَرَجْتُ: لَا تَخْرُجُ مِنْهَا فَمَا لَكَ فِي الْخُرُوجِ خَيْرًا وَ أَقَمْتُ

سال نه حج بجا آوردم و نه به منزل باز گردم و به جانب ابو جعفر رفتم نا پاسخ نامه ای را که نوشته بودم در بافت کتم، گفت: به مسجدی که در فلان مکان است برو و مردی به سراغ تو خواهد آمد و پاسخ حوائج تو را خواهد داد، به آن مسجد رفتم و در آنجا بودم که مردی وارد شد و چون به من نگریست سلام کرد و خندید و گفت: تو را مرده می دهم که در این سال به حج می روی و ان شاء الله سالم به نزد خانواده ات باز می گردی.

گوید: نزد ابن وَجْهَاءَ رفتم و از او درخواست کردم که مرکب و کجاوه ای برایم کرایه کند و او را ناخشنود دیدم بعد از چند روز او را دیدم و گفت: چند روز است که در جستجوی تو هستم، ابتدا: برای من نوشته و دستور داده است که مرکب و کجاوه ای برای تو کرایه کنم. حسن برایم گفت که او در این سال برده دلالت واقف گردیده است و الحمد لله رب العالمین.

۱۴ - عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ شَمْشَاطِيُّ فَرَسْتَادَةَ جَعْفَرِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَمَانِيٍّ كَوَيْدٍ: دَر بَغْدَادَ بُوْدَمُ وَ قَافِلَةُ مِنْهَا آمَادَةُ حَرَكْتُ بُوْدَ نَامَةِ ای نُوْشْتَمُ وَ اِجَازَةُ مَسَافَرَتِ بِهَا اَنَّهُا رَا دُرُخَوَاسْتَمُ. یَاسَخُ آمَدَ کِهَ بِا اَنَّهُا مَرُو کِهَ دَر اَیْنِ سَفَرِ خَیْرِی بَرایِ تُو نِیْسْتُ وَ دَر

بِالْكُوفَةِ. فَخَرَجَتِ الْغَائِلَةُ وَخَرَجْتُ عَلَيْهَا تَرُ حُطْلَةً فَأَجْنَحُوهَا. قَالَ: وَكُنْتُ أَتَأَوَّنُ فِي رُكُوبِ الْمَاءِ. فَخَرَجَ «تَلْعَلُ» فَمَا خَرَجْتُ سَفِينَةً فِي يَلْكِ الشَّيْءِ إِلَّا خَرَجْتُ عَلَيْهَا التَّوَابُجُ فَتَلْعَقُوا عَلَيْهَا.

قَالَ: وَخَرَجْتُ زَائِرًا إِلَى التَّشَكُّرِ فَأَنَا فِي الْمَسْجِدِ [الجامع] مَعَ الْمُقَرَّبِ إِذْ دَخَلَ عَلَيَّ غُلَامٌ فَقَالَ لِي: ائْتِ. فَقُلْتُ: مَنْ أَنَا وَإِلَى أَهْلِ أَقْوَمَ؟ فَقَالَ لِي: أَتَيْتُ عَلَيَّ بَنُو مُحَمَّدٍ رَسُولِ جَعْفَرِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْهَمَانِيِّ. ثُمَّ إِلَى الْمَنْزِلِ. قَالَ: وَمَا كَانَ عَلَيَّ أَخَذَ مِنْ أَصْحَابِنَا بِمُؤَافَاتِي. قَالَ: فَكُنْتُ إِلَى مَنْزِلِهِ وَاسْتَأْذَنْتُ فِي أَنْ أُزَوِّدَ مِنْ دَاخِلِ فَأَذِنَ لِي.

۱۵ - حَدَّثَنَا أَبِي عليه السلام عَنْ سَعِيدِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ عَلَاءِ الْكَلْبِيِّ. عَنْ الْأَعْلَمِ الْمِصْرِيِّ ^(۱) عَنْ أَبِي رَجَاءٍ الْمِصْرِيِّ ^(۲) قَالَ: خَرَجْتُ فِي الطَّلَبِ بِمَنْزِلِ مُضَى أَبِي مُحَمَّدٍ عليه السلام بِسَنْتَيْنِ لَمْ أَجِبْ فِيهَا عَلَى شَيْءٍ. فَلَمَّا كَانَ فِي الثَّانِيَةِ كُنْتُ بِالْمَدِينَةِ فِي طَلَبٍ وَلَدِيَ لِأَبِي - مُحَمَّدٍ عليه السلام بِصَرْبَاءَ. وَقَدْ سَأَلَنِي أَبُو غَانِمٍ أَنْ أَتَفَقَّصَ عِنْدَهُ. وَأَنَا فَاعِذٌ مُفَكَّرٌ فِي نَفْسِي وَ

کوفه همان. قافله حرکت کرد و پسران حنظله بر آنها تاختند و اموالشان را غارت کردند. گوید: نامه ای نوشتم و اجازه خواستم که از راه دریا مسافرت کنم. پاسخ آمد که چنین ممکن و در آن سال کشتنهای جنگی راه را بر کشتیهای مسافری می بستند و اموالشان را می ربودند.

گوید: برای زیارت به محله عسکر رفتم و هنگام مغرب در مسجد جامع بودم که غلامی نزد من آمد و گفت: برخیزه گفتم: من کیستم و برخیزم به کجا روم؟ گفت: تو علی بن محمد فرستاده جعفر بن ابراهیم یحیی هسنی، برخیز تا به منزل رویم. گوید: هیچک از یاران ما آمدنم را نمی دانست، گفت: برخاستم و به منزلش رفتم و از داخل منزل اجازه دیدار خواستم و به من اجازه داد.

۱۵ - ابورجاء مصری گوید که من پس از درگذشت ابومحمد عليه السلام نادر سال در جستجوی امام بودم و چیزی به دست نیاوردم و در سال سوم در مدینه و در محله صریاء در جستجوی فرزند ابومحمد عليه السلام بودم و ابوغانم از من درخواست کرده بود که شام را نزد او باشم و من نشسته بودم و فکر می کردم و با

أَكُولُ، لَوْ كَانَ شَيْءٌ لَطَهَّرَ بَعْدَ ثَلَاثَ يَمِينٍ، لَإِذَا هَانَتْ أَصْنَعُ صَوْتَهُ وَ لَا أَرَى شَخْصَهُ وَ هُوَ يَقُولُ: «بَا نَصْرَ بْنَ عَبْدِ رَبِّهِ»^(۱) لَنْ يَأْخُلَ بِصُغْرٍ، أَتَشْتُمُ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَيْتُ وَأَيْتُهُ؟ قَالَ نَصْرٌ: وَ لَمْ أَكُنْ أَغْرِثُ اسْمَ أَبِي وَ ذَلِكَ أَلِي وَلِذَلِكَ بِالْمَذَابَيْنِ فَصَنَعَتْنِي التَّوَلِيَّ وَ قَدْ مَاتَ أَبِي، فَتَشَاتَّ بِيهَا، فَلَمَّا سَمِعْتُ الصَّوْتَ قُلْتُ صَبَاوَرًا وَ لَمْ أَتَصَرَّفْ إِلَى أَبِي - غَائِمٌ وَ أَخَذْتُ طَرِيقَ بِصْرٍ.

قال: وَ كَتَبَ رَجُلَانِ مِنْ أَهْلِ بِصْرٍ فِي وَلَدَتَيْهِمَا قَوْلَهُ «أَمَّا أَنْتَ يَا فُلَانُ فَاجْزِكَ اللَّهَ، وَ دَعَا لِأَخِي». فَمَاتَ ابْنُ الْمَرْثَى.

۱۶ - قال: وَ حَدَّثَنِي أَبُو عُمَرَ الْوُضْائِيُّ قَالَ: اضْطَرَبَ أَمْرُ الْبَلَدِ وَ تَارَتْ بِنْتُهُ، فَغَزَتْ عَلَى الْمُقَامِ بِبَغْدَادَ [فَأَقْبَتُ] ثَمَانِينَ يَوْمًا، فَبَاءَنِي شَيْعٌ، وَ قَالَ لِي: ائْتَصِرْفْ إِلَى بَلَدِكَ، فَخَرَجْتُ مِنْ بَغْدَادَ وَ أَنَا كَارِهٌ، فَلَمَّا وَاقَيْتُ سُرَّحَنَ زَيْنٍ وَ أَرَوْتُ الْمُقَامَ بِيهَا يَأْوِزَةٌ عَلَيَّ مِنْ اضْطِرَابِ الْبَلَدِ، فَخَرَجْتُ فَمَا وَاقَيْتُ لِقَائَهُ حَتَّى نَلْقَانِي الشَّيْعَ وَ مَقَعَ كِتَابٌ مِنْ

خود می گفتم: اگر چیزی بود پس از سه سال ظاهر می گردید، ناگهان هاتنی که صدایش را شنیدم ولی او را ندیدم گفت: ای نصر بن عبد ربّه به اهل مصر بگو: به رسول خدا - ﷺ - ایمان آورده اید، آیا او را دیده اید؟ نصر گوید: من خودم هم نام پدرم را نمی دانستم زیرا من در مدائن به دنیا آمدم و پدرم درگذشت و نوفلی مرا با خود به مصر برد و در آنجا بزرگ شدم و چون آن صوت را شنیدم شتابان برخاستم و به نزد ابوظفانم رفتم و راه مصر را در پیش گرفتم.

گوید: دو مرد مصری درباره دو فرزندشان نامه نوشته بودند و برای آنها چنین صادر شد: اما تو ای فلانی! خداوند [در مصیبت] اجرت دهد و برای دیگری دعا فرموده بود و فرزند آنکه وی را تسلیم گفته بود درگذشت.

۱۶ - ابوعمر و جنایی گوید: چون امور شهر مضطرب شد و فتنه برخاست تصمیم گرفتم در بغداد بمانم و هشتاد روز مانند آنگاه شبخی آمد و گفت: به شهر خود باز گرد. من ناخرسند از بغداد بیرون آمدم و چون به سامراء رسیدم قصد کردم آنجا بمانم چون به من خبر رسیده بود که شهر مضطرب است، بیرون آمدم و

أَعْلَى جَعِدُونَنِي بِسُكُونِ الْبَلَدِ وَ بِنِشْأَتِي فِي الدُّوْمِ.

۱۷ - حَدَّثَنَا أَبِي عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هَارُونَ قَالَ: كَانَتْ لِلْفَرَجِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَلَيَّ حَسْبَانِي دِينَارٌ فَلَمَّا تَبَلَّغْتُ بَعْدَ دَعَايَ وَ رَجَعْتُ وَ طَلَمْتُ ^(۱) وَ قَدْ فَرَعْتُ قَرْعًا شَدِيدًا وَ فَكَّرْتُ فِيهَا عَلَيَّ وَ لِي وَ قُلْتُ فِي نَفْسِي: خَوَانِيَتْ أَشْرَعَتْهَا بِحَسْبَانِي وَ ثَلَاثِينَ دِينَارًا وَ قَدْ جَعَلْتُهَا لِلْفَرَجِ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِحَسْبَانِي دِينَارًا. قَالَ: فَجَادَنِي مَنْ يَسْأَلُنِي مِنِّي الْخَوَانِيَتْ وَ مَا كُنْتُ أَتِيهِ فِي شَيْءٍ مِنْ ذَلِكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ أَطْلُقَ بِهِ إِسَانِي وَ لَا الْخَبْرَتْ بِهِ أَحَدًا.

۱۸ - حَدَّثَنِي أَبِي عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو الْقَاسِمِ إِبْنُ أَبِي حَلِيسٍ قَالَ: كُنْتُ أَزُورُ الْحَمِيرَ ^(۲) فِي النُّصَبِ مِنْ شَعْبَانَ. فَلَمَّا كَانَ سَنَةٌ مِنَ السَّنِينَ وَ وَدَّتُ الْفُسْكَرَ قَبْلَ شَعْبَانَ وَ هَمَمْتُ أَنْ لَا أَزُورَ فِي شَعْبَانَ. فَلَمَّا دَخَلَ شَعْبَانُ قُلْتُ: لَا أَذْغُ زِيَارَتَهُ كُنْتُ أَزُورُهَا قَرَبْتُ زَائِرًا. وَ كُنْتُ إِذَا وَ دَّتُ الْفُسْكَرَ أَغْلَقْتُهُمْ بِرُفْعَةٍ أَوْ بِرِ سَائِدَةٍ. فَلَمَّا كَانَ فِي

هنوز به منزل نرسیده بودم که همان شیخ به استقبالم آمد و نامه‌ای از خانواده‌ام آورد که نوشته بودند شهر آرام شد و آمدن مرا درخواست کرده بودند.

۱۷ - محمد بن هارون گوید: از اموال امام عَلَيْهِ السَّلَامُ پانصد دینار بر ذمه من بود شیعی در بغداد بودم و طوفان و ظلمت آنها را فرا گرفته بود و هراس شدیدی بر من مستولی شد و در اندیشه دینی بودم که بر ذمه داشتم. با خود گفتم: چند دکان به پانصد و سی دینار خریده‌ام آنها را به امام عَلَيْهِ السَّلَامُ به پانصد دینار می‌فروشم. گوید: مردی آمد و آن دکانها را تحویل گرفت با آنکه نامه‌ای در این باب پیش از آنکه چیزی بر زبان آورم نوشته بودم و به احدی هم خبر نداده بودم.

۱۸ - ابوالقاسم إِبْنُ أَبِي حَلِيسٍ گوید: هر ساله در نیمه شعبان مقام عسکریین را زیارت می‌کردم سالی پیش از ماه شعبان به محله عسکر در آمدم و قصد داشتم در شعبان به زیارت نروم چون ماه شعبان فرا رسید با خود گفتم زیارت معهود خود را فرو نهم و برای زیارت بیرون آمدم و هر وقت که برای زیارت به محله عسکر وارد می‌شدم با نامه یا رفته‌ای آنها را مطلع می‌کردم ولی این بار به

۱ - فِي بَعْضِ النَّسَخِ هُوَ لَدَ كَانِ لَهَا رَجْعٌ وَ طَلَمْتُ

۲ - هُوَ اسْمُ التَّصَدُّقِ الَّذِي كَانَ يَسْمُوهُ رَأْيِي لِمَنْ تَعَمَّرَ الْعَسْكَرِيَّينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ . وَ فِي بَعْضِ النَّسَخِ هُوَ كُنْتُ أَزُورُ - الْحَمِيرَ عَلَيْهِ السَّلَامُ .

هذِهِ الذُّعْفَةُ قُلْتُ لِأَبِي الْقَاسِمِ الْحَسَنِ بْنِ أَحْمَدَ الْوَكِيلِ: لَا تُغْلِبْنَهُمْ بِقُدُوسٍ قَلْبِي أُرِيدُ أَنْ أَجْعَلَهَا زَوْجَةً خَالِصَةً. قَالَ: فَجَاءَنِي أَبُو الْقَاسِمِ وَهُوَ يَتَبَشَّرُ وَقَالَ: بَقِيَ إِلَيَّ يَهْدِيَنِ الدُّنْيَا زَيْنٌ وَقِيلَ لِي: اذْهَبْهَا إِلَى الْحَقْبَسِيِّ وَقُلْ لَهُ: مَنْ كَانَ فِي حَاجَةِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ كَانَ اللَّهُ فِي حَاجَتِهِ. قَالَ: وَاعْتَمَلْتُ بِشَرٍّ مِنْ زَيْنٍ عَلَيْهِ سُدُودَةٌ أَشْفَقْتُ مِنْهَا فَأَطْلَيْتُ^(۱) هَسْتَعِذُّ بِالْمَوْتِ. فَبَقِيَ إِلَيَّ بِشْرُوقُهُ فِيهَا بِتَفْسِيحِينَ وَ أَمْرُوتُ بِأَخْذِهِ. فَمَا قَرَعْتُ حَتَّى أَقْلْتُ مِنْ عِلْقِي. وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ.

قَالَ: وَمَاتَ لِي عَرِمٌ فَكَتَبْتُ أَشْنَادِي فِي الْخُرُوجِ إِلَى وَرَثَتِهِ بِوَاسِطَةٍ وَقُلْتُ: أَصِيرُ إِلَيْهِمْ لِحَدَّثَانِ مَوْتِهِ لَعَلِّي أَصِلُ إِلَى عَقْلٍ. فَلَمْ يَزِدْنِي. ثُمَّ كَتَبْتُ ثَانِيَةً فَلَمْ يَزِدْنِي. ثُمَّ كَتَبْتُ ثَالِثَةً فَلَمْ يَزِدْنِي. فَلَمَّا كَانَ تَعْدَ سِتِّينَ كَتَبْتُ إِلَيْهِ ابْتِدَاءً: «جِزْ إِلَيْهِمْ» فَعُرِجْتُ إِلَيْهِمْ فَوَصَّلْتُ إِلَيْهِ عَقْلِي.

ابوالقاسم حسن بن احمد وكيل گفت: وروود مرا به آنها اطلاع ندهد تا زیارت مرا خالصانه باشد.

گوید: ابوالقاسم تبسم کنان ~~تُرَوِّعَنِي~~ آمد و گفتند: این دو دینار را برای من فرستاده‌اند و گفته‌اند آن را به خلبسی بده و به او بگو، هر کس در کار خدای تعالی باشد خدای نیز در کار او خواهد بود. گوید: در سامراء سخت بیمار شدم به گونه‌ای که ترسیدم و خود را برای مرگ آماده کردم. آنگاه کوزه‌ای برایم فرستاد که در آن بنفسجین (بر وزن ترنجبین) بود و دستور رسید که از آن استفاده کنم و هنوز از آن فارغ نشده بودم که از بیماری خود بهبود یافتم والحمد لله رب العالمین.

گوید: بدهکاری داشتم که مُرد و نامه‌ای نوشتم و اجازه خواستم که نزد ورثه او در واسط بروم و بگویم برای مرگ او آمده‌ام و امیدوارم از این طریق به حق خود برسم، اجازه نداد. دوباره نامه نوشتم اجازه نداد. سوم بار نامه نوشتم اجازه نداد، بعد از دو سال ابتداء به من نوشت: به نزد آنها برو، رفتم و به حق خود رسیدم.

قال أبو القاسم: وأوصل ابن رميس^(۱) عشرةً دنانير إلى حاجز فكتبها حاجز أن
يوصلها، فكتب إليه: «تَبَقْتُ بِدَنَانِيرِ ابْنِ رَمِيسَ» ابتداءً
قال: وَكَتَبَ هَارُونَ بْنُ مُوسَى بْنِ الْغُرَابِ فِي أَشْيَاءَ وَحَطَّ بِالْقَلَمِ بِغَيْرِ مِدَادٍ يَسْأَلُ
الدُّعَاءَ لِابْنِ أَخِيهِ وَكَانَا مَحْبُوسَيْنِ، فَوَزَدَ عَلَيْهِ جَوَابُ كِتَابِهِ وَفِيهِ دُعَاءٌ لِلْمَحْبُوسَيْنِ
بِأَسْمَائِهِمَا.

قال: وَكَتَبَ رَجُلٌ مِنْ زَيْتُ حَمِيدٍ يَسْأَلُ الدُّعَاءَ فِي تَحْلِي لَهٗ، فَوَزَدَ عَلَيْهِ: «الدُّعَاءُ فِي
الْمَثَلِ قَبْلَ الْأَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ وَتَلِيدُ الْبَنِي». فَبَاءَ كَمَا قَالَ عَلَيْهِ:
قال: وَكَتَبَ مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْبَصْرِيُّ^(۲) يَسْأَلُ الدُّعَاءَ فِي أَنْ يَنْحَوِيَ أَمْرَ بَنَانِيهِ، وَأَنْ
يُؤَدِّيَ الْحَجَّ وَيُزِدَ عَلَيْهِ مَالَهُ، فَوَزَدَ عَلَيْهِ الْجَوَابُ بِمَا سَأَلَ، فَحَجَّ مِنْ سَيِّبِهِ وَمَاتَ مِنْ
تَبَابِهِ أَوْزَعُ وَكَانَ لَهُ يَتِيمٌ وَزَدَ عَلَيْهِ مَالَهُ.

ابو القاسم گوید: ابن رمیس به توسط حاجز ده دینار فرستاده بود و حاجز
فراموش کرده بود که آن را برساند. آنگاه ابتداء به حاجز نوشت: دینارهای ابن
رمیس را بفرست.

گوید: هارون بن موسی دربارهٔ اموری نامه‌ای نوشت و با قلم بی مرکب
نوشت که برای دو فرزند برادرش که در زندان بودند دعا کند. پاسخ نامه او
صادر شد و برای آن دو زندانی - به نام - دعا کرده بود.

گوید: مردی از بستگان حمید نامه‌ای نوشت و درخواست کرد دعا کند تا
فرزندش پسر باشد. پاسخ آمد: دعای درباب فرزند باپستی پیش از آنکه چنین
چهار ماه شود صورت پذیرد و به زودی دختری برای تو به دنیا می‌آید. و چنان
شد که فرموده بود.

گوید: محمد بن محمد بصری نامه‌ای نوشت و در آن درخواست دعا کرد که
امور دخترانش را کفایت کند و حج روزیش شود و مالش بدو باز گردد. پاسخ
درخواست وی صادر شد و در همان سال به حج رفت و چهار دختر از تنش
دخترانش مردند و مالش بدو بازگشت.

قال: وَكُتِبَ مُحَمَّدُ بْنُ يَزْدَادَ تَشَأْلُ الدُّعَاءِ بِوَالِدَيْهِ، فَوَزِدَ «عَفَرَ اللَّهُ لَكَ وَلِوَالِدَيْكَ وَ
بِاخْتِكَ الْمُتَوَكِّلِ الْمُتَّقِيَةِ كُلِّكِي». وَكَانَتْ هَذِهِ امْرَأَةً صَالِحَةً سَخَوُجَةً بِجَوَارِ.

وَكَتَبْتُ فِي الْإِنْفَادِ^(۱) خَمْسِينَ دِينَارًا لِقَوْمِ مُؤْمِنِينَ مِنْهَا هَفَرَةٌ دَنَانِيرُ لَا يَجْتَنِي عَنْهُ^(۲) لَمْ
تَكُنْ مِنَ الْإِيمَانِ عَلَى شَيْءٍ، فَجَعَلْتُ اسْمَهَا أَخْرَجَ الرُّقْعَةَ وَالْفُصُولَ، أَتَيْتُ بِذَلِكَ الدَّلَالَةَ فِي
تَوَكُّدِ الدُّعَاءِ، فَخَرَجَ فِي فُصُولِ الْمُؤْمِنِينَ: «نَقَبِلَ اللَّهُ مِنْهُمْ وَأَحْسَنَ إِلَيْهِمْ وَأَتَابَكَ» وَ لَمْ
يَذْعُ لَا يَجْتَنِي عَنْهُ شَيْءٌ.

قال: وَ أَتَقَدَّتْ^(۳) أَيْضًا دَنَانِيرُ لِقَوْمِ مُؤْمِنِينَ فَأَعْطَانِي رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ: مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ
دَنَانِيرَ فَأَتَقَدَّتْهَا بِاسْمِ أَبِيهِ مُتَعَدِّدًا وَلَمْ يَكُنْ مِنْ دِينِ اللَّهِ عَلَى شَيْءٍ، فَخَرَجَ الْوُصُولُ مِنْ
عَنْوَانِ اسْمِهِ مُحَمَّدٌ.

گوید: محمد بن یزداد نامه ای نوشت و در آن درخواست کرد: تا برای پدر و
مادرش دعا کند و پاسخی چنین آمد: خداوند تو را و پدر و مادر و خواهر در-
گذشته ات را که ملقب به کلکی بود بیامرزد و او زنی صالح بود که با جواری
از دواج کرده بود.

و نامه ای نوشتم و آن را به همراه پنجاه دینار که متعلق به مؤمنین بود فرستادم
ولی ده دینار آن از آن دختر عموم بود که بهره ای از ایمان نداشت و نامش را در
آخر نامه و تفصیلات نوشتم تا نشانه ای باشد که برای او دعا نکنند. پاسخ آمد و
برای مؤمنین چنین دعا شده بود: خداوند از ایشان بپذیرد و به آنها احسان کند و
نور را پاداش نیکو دهد. و برای دختر عموم دعایی نکرده بود.

گویند: دیگر بار دینارهایی که متعلق به جمعی از مؤمنین بود فرستادم و مردی
که به او محمد بن سعید می گفتند چند دینار داد و من متعبد آن را به اسم پدرش
فرستادم چون از دین خدا بهره ای نداشت وصول آن با این عنوان صادر شد نام
او محمد است.

۱- فی بعض النسخ «النفاد».

۲- فی بعض النسخ «لا ینحی» و الصیغ له بعد مذكورة.

۳- فی بعض النسخ «اتقدت».

قَالَ: وَحَمَلْتُ فِي هَذِهِ السَّنَةِ الَّتِي طَهَّرْتُ لِي فِيهَا هَذِهِ الدَّلَالَةُ أَلْفَ دِينَارٍ، بَقِيَ بِي أَبُو جَعْفَرٍ وَبِيعِي أَبُو الْحُسَيْنِ مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ خَلْفٍ وَإِسْحَاقُ بْنُ الْجَنْبِيذِ، فَحَمَلْتُ أَبُو الْحُسَيْنِ الْخُرُوجَ إِلَى الدَّوْدِ وَانْكَرَتْهَا ثَلَاثَةُ أَجِيرَةٍ، فَلَمَّا بَلَغْتُ الْقَاطُولَ لَمْ نَجِدْ حَبِيرًا فَقُلْتُ لِأَبِي الْحُسَيْنِ: احْمِلِ الْخُرُوجَ الَّذِي فِيهِ الْمَالُ وَالْخُرُوجُ مَعَ الْغَافِلَةِ عَنِّي أَتَمَلَّكَ فِي ظَلِّ جِبْرِ لِإِسْحَاقَ بْنِ الْجَنْبِيذِ يَزْكِيكَ فَإِنَّهُ شَيْخٌ، فَأَكْتَرَيْتُ لَهُ جِبَارًا وَنَحَيْتُ بِأَبِي الْحُسَيْنِ فِي الْحَبِيرِ - حَبِيرٌ مِنْ زَائِي - وَأَنَا أَسِيرَةٌ وَأَقُولُ لَهُ: احْمَدِ اللَّهَ عَلَى مَا أَنْتَ عَلَيْهِ، فَقَالَ: زِدْ دُونَكَ أَنْ هَذَا الْقَتْلُ دَامَ لِي، فَوَاقَيْتُ شَرَّ مَنْ زَائِي وَأَوْصَلْتُ مَا مَنَعَنَا، فَأَحَذَهُ الْوَكِيلُ بِمَعْصَرَتِي وَوَضَعَهُ فِي يَدَيْهِ وَبَقِيَ بِي مَعَ غُلَامٍ أَسْوَدَ، فَلَمَّا كَانَ الْقَصْرُ جَاءَنِي بِرُؤْيَا خَفِيَّةً، وَلَمَّا أَصْبَحْنَا خَلَايَ أَبُو الْقَاسِمِ وَتَقَدَّمَ أَبُو الْحُسَيْنِ وَإِسْحَاقُ، فَقَالَ أَبُو الْقَاسِمِ لِلْغُلَامِ الَّذِي حَمَلَ الرُّؤْيَا، حَاتِنِي بِهَذِهِ الدَّرَاهِمِ وَقَالَ لِي: ادْفُقْهَا إِلَى الرَّشُولِ الَّذِي حَمَلَ الرُّؤْيَا، فَأَحَذْتُهَا مِنْهُ، فَلَمَّا خَرَجْتُ مِنْ بَابِ الدَّارِ قَالَ لِي أَبُو الْحُسَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ

گوید: در همین سال که این شبانه ظاهر شد هزار دینار با خود بردم که ابو جعفر فرستاده بود و همراه من ابوالحسین محمد بن محمد بن خلف و اسحاق بن جنید بودند، ابوالحسین خورجین را به داخل خانه ما برد و ما سه رأس الاغ کرایه کردیم و چون به محله قاطول رسیدیم الاغی نیاقتم و ابوالحسین گفتیم: خورجینی را که دینارها در آن است بردار و همراه قافله برو تا من الاغی برای اسحاق بن جنید که پیرمرد است کرایه کنم و به دنبال پیایم و الاغی برای او کرایه کردم و شب هنگام در سامراء به ابوالحسین رسیدیم و به او گفتم: خدا را بر این توفیق سپاس گو، گفت: دوست دارم این کار ادامه داشته باشد، در سامراء آنچه همراه داشتیم تحویل دادیم و وکیل ناحیه آن را در حضور من تحویل گرفت و در کیسه ای گذاشت و همراه غلام سیاهی آن را فرستاد و هنگام عصر کیسه کوچکی برایم آورد و فردا صبح ابو القاسم با من خلوت کرد و ابوالحسین و اسحاق پیش افتادند، ابو القاسم به آن غلامی که کیسه کوچک را برد، بود گفت: مقداری درهم به من بدهد و گفت: آنها را به فرستاده ای که آن کیسه را آورده بده، آنها را از او گرفتم و چون از در سرا بیرون آمدم ابوالحسین پیش از آنکه سخنی بگویم یا

أَتُنَبِّئُكَ أَوْ يَتَلَمَّ أَنَّ مَعِيَ شَيْئًا؛ لَمَّا كُنْتُ مَعَكَ الْخَيْرَ تَكُنْتُ أَنْ يَجِئَنِي مِنْهُ دَرَاهِمُ أَتَبَرَّكَ بِهَا. وَ كَذَلِكَ عَامَ أَوَّلِ حَيْثُ كُنْتُ مَعَكَ بِالْعَشِيرِ. فَكُنْتُ لَهُ؛ خَدَّاهُ فَقَدْ آمَنَّاكَ اللَّهُ. وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ.

فَالْ: وَ كَتَبَ مُحَمَّدٌ كَثْرَةً يَسْأَلُ الدُّعَاءَ أَنْ يَجْعَلَ ابْنَهُ أَحْمَدَ مِنْ أُمِّ وَلَدِهِ فِي جِلٍّ. فَخَرَجَ: «وَ الصُّغْرَى أَخْلَى اللَّهُ لَهُ ذَلِكَ» فَأَعْلَمَ عَلَيْهِ أَنْ كَتَبَتْهُ أَبُو الصُّغْرَى.

فَالْ: وَ حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ قَتَيْبٍ. عَنْ غَانِمِ أَبِي سَعِيدٍ الْهَنْدِيِّ. وَ جَمَاعَةٍ. عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْغَرِيِّ. عَنْ غَانِمٍ فَالْ: كُنْتُ أَكُونُ مَعَ مِثْلِكَ الْهَنْدِيِّ بِشَيْبَرِ الدَّاجِلِيَّةِ وَ نَحْنُ أَزْوَاجُونَ وَ عَلَاءُ نَلْعُدُ حَوْلَ كُتُوبِ الْمَلِكِ وَ قَدْ قَرَأْنَا التَّوْرَةَ وَ الْإِنْجِيلَ وَ الزَّبُورَ وَ نَفَرْنَا إِلَيْنَا فِي الْعِلْمِ. فَتَدَاكُرْنَا يَوْمًا أَمْرُ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ قُلْنَا: نَعِدُّهُ فِي كِتَابِنَا. وَ انْتَلْنَا عَلَيْهِ أَنْ أَخْرَجَ فِي طَلَبِهِ وَ أَتَجَسَّ عَنْهُ. فَخَرَجْتُ وَ مَعِيَ مَالٌ. فَتَقَطَّعَ عَلِيُّ التُّرْكُ وَ سَلَّحُونِي فَوَقَفْتُ عَلَى كَابِلٍ وَ خَرَجْتُ مِنْ كَابِلٍ إِلَى بَلْعٍ وَ الْأَمِيرُ بِهَا ابْنُ أَبِي كُشُرٍ (۱) فَأَتَيْتُهُ وَ عَرَفْتُهُ مَا خَرَجْتُ لَهُ

بدانند که چیزی همراه دارم گفت؛ آن هنگام که همراه نو در آن سرای بودم تمنا کردم از ناحیه او مقداری درهم به من ببردند تا به آنها نبرم که جویم و سال اولی هم که با تو در عسکر بودم چنین شد. گفتم: بگیر که خدا به تو ارزانی کرده است و الحمد لله رب العالمین.

گوید: محمد بن کثمر در نامه ای نوشت و درخواست کرد که دعا کند فرزندش احمد از ام و ولدش در حکمت باشد و چنین صادر شد: «راجع به صغری خداوند آن را برای او حلال گردانید» و با این عبارت اعلام فرمود که کتبه او ابو الصغر است. گوید: ابوسعید هندی غانم گوید: در یکی از شهرهای هند به نام کشمیر نزد پادشاه هند نشسته بودم و ما چهل تن بودیم که اطراف تخت او نشسته و تورات و انجیل و زبور را خوانده و مرجع علم و دانش بودیم. روزی درباره محمد ﷺ گفتگو کردیم و گفتیم نام او در کتابهای ما هست و متفق شدیم که من در طلب او بیرون روم و او را بجویم. من با مالی فراوان از هند بیرون آمدم و ترکان قطع طریق مرا کردند و اموال مرا ربودند. بعد از آن به کابل آمدم و از آنجا وارد بلخ

فَجَمَعَ النَّفَهاءَ وَ الْعُلَفاءَ لِمُناظَرَتِي فَسَأَلْتُهُمْ عَنْ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالُوا: هُوَ نَبِيُّنا مُحَمَّدٌ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ وَ قَدَمَات. فَقُلْتُ: وَ مِنْ كَأَن حَلِيقَتُهُ؟ فَقَالُوا: أَبُو بَكْرٍ. فَقُلْتُ: أَتَسْبِؤُهُ لِي. فَتَسْبِؤُهُ إِلَى قُرَيْشٍ. فَقُلْتُ: لَيْسَ هَذَا بِسِمْيٍّ إِنْ الشَّيْءَ الَّذِي نَحْنُ فِي كُنْيَتِنَا حَلِيقَتُهُ إِنْ عَشِيهِ وَ زَوْجُ ابْنَتِهِ وَ أَبُو وَلَدِهِ. فَقَالُوا لِلْأَمِيرِ: إِنْ هَذَا قَدْ خَرَجَ مِنَ الشَّرْكِ إِلَى الْكُفْرِ مُزِيضًا عُنَيْهِ. فَقُلْتُ لَمْ: أَنَا عَتَسْتُكَ بِدِينٍ لَا أَدْعُهُ إِلَّا بِبَيَانٍ. قَدَعَا الْأَمِيرُ الْحُسَيْنَ بْنِ إِسْكَبٍ وَ قَالَ لَهُ: نَاطِرِ الرَّجُلِ. فَقَالَ لَهُ: الْعُلَفاءَ وَ النَّفَهاءَ خُذْكَ فَرُزْهُمْ بِمُناظَرَتِهِ. فَقَالَ لَهُ: نَاطِرُ كَمَا أَقُولُ لَكَ وَ اخْلُ بِهٍ وَ أَطْعُ لَه. فَقَالَ: فَخَلَا بِي الْحُسَيْنُ فَسَأَلَنِي عَنْ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: هُوَ كَمَا قَالُوا لَكَ عَبرَ أَنْ حَلِيقَتُهُ إِنْ عَشِيهِ عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ. وَ هُوَ زَوْجُ ابْنَتِهِ فَاطِمَةُ. وَ أَبُو وَلَدَيْهِ: الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ. فَقُلْتُ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ. وَ حَبَرْتُ إِلَى الْأَمِيرِ فَأَسْلَمْتُ. فَقَضَى بِي إِلَى الْحُسَيْنِ فَتَمَنَّنِي. فَقُلْتُ:

سدم و امير آغا ابن ابی شور بود

به نزد او آمدم و مقصدم را بدو باز گفتم و او ففهاء و علما را برای مناظره با من گرد آورد و من از آنها درباره محمد صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پرسش کردم. گفتند: او، محمد بن عبدالله پیامبر ماست صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و او در گذشته است. گفتم: خلیفه او کیست؟ گفتند: ابوبکر. گفتم: نزادش را برایم بازگوئید. گفتند: از قریش. گفتم: چنین شخصی پیامبر نیست زیرا جانشین پیامبری که در کتب ما معرفی شده است یسرعمو و داماد و پدر فرزندان اوست. به آن امیر گفتند: این مرد از شرک درآمده و کافر شده است. گردنش را بزن. گفتم: من دینی دارم و آن را جز با دلیلی روشن فرو نگذارم. آن امیر حسین بن اسکیب را فراخواند و گفت: ای حسین با این مرد مناظره کن. گفت: این همه عالمان و فقیهان اطراف تو هستند به آنان دستور بده تا با وی مناظره کنند. گفت: همان گونه که گفتم در خلوت و با نرمی با وی مناظره کن. گوید: حسین با من خلوت کرد و من درباره محمد صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ از وی پرسیدم. گفت: او چنان است که برای تو گفته اند جز آنکه جانشین او یسرعموی وی علی بن - ایطالب است که سوهر دخترش فاطمه و پدر فرزندان حسن و حسین است. گفتم: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ وَ أَنَّ امیر رفته و اسلام آوردم و او

إِنَّا نَجِدُ فِي كُتُبِنَا أَنَّهُ لَا يَخْفَى خَلِيفَةُ إِلَّا عَلَى خَلِيفَةٍ، فَمَنْ كَانَ خَلِيفَةُ عَلِيٍّ؟ قَالَ: الْحَسَنُ، ثُمَّ الْحُسَيْنُ، ثُمَّ سُمِّيَ الْأَيْمَةُ حَتَّى بَلَغَ إِلَى الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ.

ثُمَّ قَالَ: نَحْتَاجُ أَنْ تَطْلُبَ خَلِيفَةَ الْحَسَنِ وَتَسْأَلَ عَنْهُ فَخَرَجْتُ فِي الطَّلَبِ. فَجَاءَ مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدٍ: فَوَافَى مَعَنَا بَغْدَادَ، فَذَكَرْنَا أَنَّهُ كَانَ مَعَهُ زَوْجٌ قَدْ صَبَّغَتْهُ عَلَى هَذَا الْأَمْرِ فَنُكِرَ بَقُصَصِ أَخْلَاقِهِ فَفَارَقَهُ، قَالَ: قَبِيلًا أَنَا ذَاتَ يَوْمٍ وَكُنْتُ تَسْكُنُ فِي الصَّرَاةِ وَأَنَا مُتَكَوِّرٌ فِيهَا فَخَرَجْتُ لَهُ إِذْ أَتَانِي أَبٌ وَقَالَ لِي: أَجِبْ مَوْلَانِي، فَلَمْ يَزَلْ يَخْتَرِقُنِي فِي الْمَحَالِّ حَتَّى لَدَخَنِي دَارًا وَبَسْمَانًا، فَأَدَا مَوْلَانِي عَلَيْهِ السَّلَامُ فَاجِدُ فَلَمَّا نَظَرُ إِلَيَّ كَلَّمَنِي بِالْجَنْدِيَّةِ وَسَلَّمْ عَلَيَّ وَاعْتَرَنِي بِاسْمِي وَسَأَلَنِي عَنِ الْأَرَمِيِّينَ رَجُلًا بِأَسْمَائِهِمْ عَنِ اسْمِ رَجُلِي رَجُلِي، ثُمَّ قَالَ لِي: تُرِيدُ الْحَقَّ مَعَ أَهْلِ قَوْمٍ فِي هَذِهِ السَّنَةِ فَلَا تَخْجُ فِي هَذِهِ السَّنَةِ وَالصَّرَفُ إِلَى خُرَاسَانَ وَحِجٌّ مِنْ قَابِلٍ.

مرا به حسین بن اشکیب سپرد و او هم احکام و دستورات اسلامی را به من آموخت، بدو گفتم: ما در کتب خود یافته‌ایم که هیچ خلیفه‌ای از دنیا نرود جز آنکه خلیفه‌ای جانشین او شود، خلیفه علی علیه السلام که بود؟ گفت: حسن و بعد از او حسین - آنگاه آنکه را یکایک بر شمرد - تا آنکه به حسن بن علی رسید و گفت: اکنون باید در طلب جانشین حسن باشی و از او پرسش کنی و من نیز در طلب او بیرون آمدم.

محمد بن محمد راوی حدیث گوید: او با ما وارد بغداد شد و برای ما گفت که رفیق داشته که مصاحب او در این امر بود، است اما از بعضی خصائل اخلاقی او خوشش نیامده و او را ترک کرده است.

گوید: یک روز که در آب نهر فرات یا صرّاء که نهری در بغداد است غسل کرده بودم و درباره مقصد خود اندیشه می‌کردم، ناگاه مردی آمد و گفت: مولای خود را اجابت کن! و مرا از محلی به محلی دیگر برد تا آنکه مرا به سرا و پستانی وارد کرد و به ناگاه دیدم مولایم نشسته است و چون مرا دید به زبان هندی با من سخن گفت و بر من سلام کرد و نامم را گفت و از حال چهل تن از دوستانم یکایک پرسش کرد، سپس فرمود: می‌خواهی امسال با کاروان قَوْمٌ به حج بروی، اما امسال به حج مرو و به خراسان برگرد و سال آینده حج به جای آر.

قَالَ: وَرَمَى إِلَيَّ بِصُرَّةٍ وَقَالَ: اجْعَلْ هَذِهِ فِي ثَقْلِكَ وَلَا تَدْخُلْ فِي بَدْءِ إِلَى دَارِ أَحَدٍ وَ لَا تُكَلِّمْ بِشَيْءٍ وَمِمَّا زَانَتْ.

قَالَ مُحَمَّدٌ: فَأَصْرَفْنَا مِنَ الْعُقْبَةِ وَمَ يَبْلُغُ لَنَا الْحَجُّ، وَ خَرَجَ غَانِمٌ إِلَى خُرَاسَانَ وَ انْصَرَفَ مِنْ قَابِلٍ حَاجًّا وَ بَعَثَ إِيَّانَا بِالنَّطَابِ وَ لَمْ يَدْخُلْ قُمْ وَ حَجَّ، وَ انْصَرَفَ إِلَى خُرَاسَانَ فَاتَّ بِهَا - رَضِيَ.

قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ شاذَانَ، عَنِ الْكَاتِبِ: وَ تَذَكَّرْتُ زَائِنَةَ عِنْدَ أَبِي سَعِيدٍ فَذَكَرْتُ أَنَّهُ خَرَجَ مِنْ كَابِلٍ مُزْتَادًا طَالِبًا وَ إِنَّهُ وَخَذَ صِحَّةَ هَذَا الدِّينِ فِي الْإِحْمِلِ وَ بِهِ اعْتَدَى. فَخَدَّنِي مُحَمَّدُ بْنُ - شاذَانَ بِنَيْسَابُورٍ قَالَ: بَلَغَنِي أَنَّهُ قَدْ وَصَلَ فَتَرَشَّدْتُ لَهُ حَتَّى لَقِيْتُهُ فَمَسَأْتُ عَنْ خَيْرِهِ فَذَكَرْتُ أَنَّهُ لَمْ يَزَلْ فِي الطَّلَبِ وَ أَنَّهُ أَقَامَ بِمَدِينَتِهِ فَكَانَ لَا يَذْكُرُهُ إِلَّا بِحُزْنٍ وَ لَا رَجْرَجَةٍ فَلَقِيْتُ ضَيْحًا مِنْ بَنِي هَاشِمٍ وَ هُوَ يَحْيَى بْنُ مُحَمَّدٍ الْغَرَضِيُّ فَقَالَ لَهُ: إِنَّ الَّذِي تَطْلُبُهُ بِصُرِّيَاءَ، قَالَ: فَتَصَدَّدْتُ صُرِّيَاءَ، وَ جِئْتُ إِلَى دَهْلِيزِ مَرْشُوشٍ فَطَرَضْتُ نَفْسِي عَلَى الدُّكَانِ فَخَرَجَ إِلَيَّ غُلَامٌ

گوید: کیسه زری به من داد و گفت: آنرا صرف هزینه خود کن و در بغداد به خانه هیچ کس وارد مکن و آنچه دیدی کسی را مطلع مکن.

محمد - راوی حدیث - گوید: در آن سال از عقبه برگشتیم و حج نصیب ما نگردید و غانم به خراسان برگشت و سال آید، به حج رفت و هدایایی برای ما فرستاد و وارد قم نشد، حج کرد و به خراسان بازگشت و در آنجا درگذشت.

محمد بن شاذان از کابلی روایت کند - و من او را نزد ابوسعید هندی دیده بودم - می گفت: او از کابل در جستجو و طلب امام بیرون آمد و در سنی این دین را در انجیل یافته بود و مهتدی شد.

محمد بن شاذان در نیشابور برایم روایت کرد و گفت: به من خبر رسید که او به این نواحی رسیده است و من مترصد بودم که او را ملاقات کرده و از اخبار او پرسش کنم. گفت پیوسته در طلب بوده و مدتی در مدینه اقامت داشته است و با هر کس اظهار می کرده او را می رانده است تا آنکه یکی از مشایخ بنی هاشم به نام یحیی بن محمد غریضی را ملاقات کرده و به او گفته است آن کسی که در طلب اوی می در صریاء است، گوید من به جانب صریاء روان شدم و در آنجا به دهلیز آب

أَسْوَدَ فَرَجَتِي وَتَهَرَّتِي وَقَالَ لِي: قُمْ مِنْ هَذَا الْمَكَانِ وَانْصَرِفْ. فَقُلْتُ: لَا أَفْعَلُ قَدْ خَلَّ الدَّارُ ثُمَّ خَرَجَ إِلَيَّ وَقَالَ: ادْخُلْ. قَدْ خَلْتُ لِي إِذَا عَرَلَايَ عَلَيْهِ قَاعِدَةٌ وَشَطُّ الدَّارِ. فَلَمَّا نَظَرُ إِلَيَّ سَمَانِي بِاسْمٍ لَمْ يَسْمَعْهُ أَحَدٌ إِلَّا أَهْلِي بِكَاهِلٍ وَآخَرِي لِي أَفْهَاءَ. فَقُلْتُ لَهُ: إِنْ تَلَقَّيْتُ قَدْ دَخَلْتُ كَرُو لِي بِتَلَقُّةٍ. فَقَالَ لِي: أَمَا إِنِّي سَتَذْهَبُ بِكَ بِكَذِبٍ وَأَعْطَانِي ثَلَاثَةَ قَضَاعٍ مِنِّي مَا كَانَ مَعِي وَسَلِمَ مَا أَعْطَانِي. ثُمَّ انْصَرَفْتُ السَّنَةَ الثَّانِيَةَ وَلَمْ أَحْزِدْ فِي الدَّارِ أَحَدًا.

۱۹ - حَدَّثَنِي أَبِي عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: حَدَّثَنِي سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ - إِسْحَاقُ الْأَشْعَرِيُّ قَالَ: كَانَتْ لِي زَوْجَةٌ مِنَ الْمَوَالِ قَدْ كُنْتُ هَجَرْتُهَا ذَهْرًا فَجَاءَتْنِي فَقَالَتْ: إِنْ كُنْتُ قَدْ حَلَلْتَنِي فَأَعْلِنِي. فَقُلْتُ هَا: لَمْ أَطْلُقْكَ وَبَلَكَ مِنِّي فِي هَذَا الْيَوْمِ فَكَتَبْتُ إِلَيْهِ بَعْدَ أَشْهُرٍ نَدَعَى أَنَّهَا حَامِلٌ. فَكَتَبْتُ فِي أَمْرِهَا وَفِي دَارِ كَانَ صِبْهِي أَوْصَى بِهَا لِلْعَرِيقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَسَأَلَ أَنْ تُبَاعَ مِنِّي وَأَنْ يَنْجُو عَلَيَّ تَمَسُّهَا فَوَزِدَ الْجَوَابُ فِي الدَّارِ «قَدْ

پائید شده ای در آدم و بر سکونی نشست. غلام سیاهی بیرون آمد و مرا راند و با من درشتی کرد و گفت از این مکان برخیز و برو! گفتم چنین نکنم. آنگاه داخل خانه شد و بیرون آمد و گفت: داخل شو و من داخل شدم. دیدم مولایم در میان خانه نشسته است و مرا با اسم مخصوصی که آن را کسی جز خاندانم در کابل نمی دانند نام برد و مرا از اموری مطلع کرد گفتم: خرجی من تمام شده است بفرمائید نفقه ای به من بدهند. فرمود: بدان که آن به واسطه دروغت از دست می رود و نفقه ای به من داد و آنچه همراه من بود ضایع شد اما آنچه به من اعطا فرموده بود سالم ماند و سال دیگر به آنها برگشتم اما در آن خانه کسی را نیافتم.

۱۹ - عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ إِسْحَاقُ الْأَشْعَرِيُّ كُتِبَ: مِنْ زَوْجِي مِنْ الْمَوَالِي دَخَلْتُهَا ذَهْرًا فَجَاءَتْنِي فَقَالَتْ: إِنْ كُنْتُ قَدْ حَلَلْتَنِي فَأَعْلِنِي. فَقُلْتُ هَا: لَمْ أَطْلُقْكَ وَبَلَكَ مِنِّي فِي هَذَا الْيَوْمِ فَكَتَبْتُ إِلَيْهِ بَعْدَ أَشْهُرٍ نَدَعَى أَنَّهَا حَامِلٌ. فَكَتَبْتُ فِي أَمْرِهَا وَفِي دَارِ كَانَ صِبْهِي أَوْصَى بِهَا لِلْعَرِيقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَسَأَلَ أَنْ تُبَاعَ مِنِّي وَأَنْ يَنْجُو عَلَيَّ تَمَسُّهَا فَوَزِدَ الْجَوَابُ فِي الدَّارِ «قَدْ

او را ترک کرده بودم، روزی نزد من آمد و گفت: اگر مرا طلاق داده ای مرا آگاه کن! گفتم طلاق نگفته ام و در آن روز با وی نزدیکی کرده و بعد از چند ماه برای نامه نوشت و مدعی شد که باردار است من در این باره و همچنین درباره خانه ای که دامادم برای امام قائم علیه السلام وصیت کرده بود نامه ای نوشته ام. درخواستم آن بود که خانه را بفروشم و بهای آن را به اقساط بپردازم. درباره خانه چنین جوابی

أَعْطَيْتُ مَا سَأَلَتْ» وَكَتَبَ عَنْ ذَمِّ الْمَوَازِ وَالْحَمَلِ، لَكَنَّهُ إِلَى الْمَوَازِ بَعْدَ ذَلِكَ لَعَلِّي أَلْهَا كَتَبْتُ بِبَاطِلٍ وَأَنَّ الْحَمَلَ لَا أَصْلَ لَهُ، وَاخْتَدَّ بِهِ رَبُّ الْعَالَمِينَ.

۲۰ - حَدَّثَنَا أَبِي عليه السلام عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو عَلِيٍّ الْمُتَمِّلِيُّ (۱) قَالَ: جَاءَنِي أَبُو جَعْفَرٍ فَخَضِيَ بِي إِلَى الْقَبَائِسِيِّ وَأَدْخَلَنِي خُرُونَهُ وَأَخْرَجَ كِتَابًا فَقَرَأَهُ عَلَيَّ فَإِذَا فِيهِ شَرْحُ جَمِيعِ مَا حَدَّثْتَ عَلَى الدَّوْرِ فِيهِ «أَنَّ ثَلَاثَةً - يَعْنِي أُمَّ عَبْدِ اللَّهِ - تَوَخَّذُ بِشَعْرِهَا وَتُخْرِجُ مِنَ الدَّوْرِ وَتَحْدُو بِهَا إِلَى بَعْدَاءَ، فَتَقْعُدُ بَيْنَ يَدَيِ السُّلْطَانِ - وَأَشْيَاءُ يَتَأَخَذُ بِهَا» ثُمَّ قَالَ لِي: اخْطَطْ، ثُمَّ مَرَّقَ الْكِتَابَ وَذَلِكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَحْدُثَ مَا حَدَّثْتَ بِحَدِّهِ.

۲۱ - قَالَ: وَحَدَّثَنِي أَبُو جَعْفَرٍ الْمُزَوَّجِيُّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَفْرٍو قَالَ: خَرَجْتُ إِلَى الْعَشْكَرِ وَأُمُّ أَبِي مُحَمَّدٍ عليه السلام فِي الْحَيَاةِ وَتَفِي بِجَمَاعَةٍ، فَرَأَيْنَا الْعَشْكَرَ، لَكَنَّهُ أَصْحَابِي يَسْتَأْذِنُونَ فِي الزِّيَارَةِ مِنْ دَاخِلِ بَاسْمِ رَجُلٍ رَجُلٍ، فَقُلْتُ: لَا تَنْتَبِهُوا اسْمِي فَإِنِّي لَا أَتَسَاءَلُونَ قَرَأْتُكُمْ اسْمِي فَخَرَجَ الْإِذْنُ «أَدْخُلُوا وَمَنْ أَبِي أَنْ يَسْتَأْذِنَ».

رسید: آنچه درخواستی به نوادهم علیه السلام ذکر آن زن و حملش خودداری کرد، خود آن زن نیز بعد از آن برایم نوشت که خیارش باطلی گفته و آن حمل اصلی نداشته است والحمد لله رب العالمین.

۲۰ - ابوعلی گوید: ابو جعفر به نزد من آمد و مرا به عباسیه برد و به و برانه ای درآورد، آنگاه نامه ای را خارج ساخت و برایم خواند دیدم شرح همه حوادثی است که در سرای امام علیه السلام رخ داده است و در آن چنین آمده بود: فلانی - یعنی ام عبدالله - را گیسویش بگبرند و از سرا بیرون کشند و به بغداد ببرند و در مقابل سلطان بنشینند و امور دیگری که واقع خواهد شد، سپس گفت: آنها را حفظ کن و نامه را پاره کرد و این مدتی پیش از وقوع آن حوادث بود.

۲۱ - جعفر بن عمرو گوید: در زمان حیات مادر ابو محمد علیه السلام با جمعی به محله عسکر رفتیم و یازان من برای زیارت نامه ای نوشتند و برای یک اجازه گرفتند، من گفتم: اسم مرا ننویسید که من اجازه نمی خواهم واسم را ننویسند، جواب رسید: همه داخل شوید و آنها که از اجازه سر باز زد داخل شود.

۲۲ - قَالَ: وَ حَدَّثَنِي أَبُو الْحَسَنِ عَفَّارُ بْنُ أَحْمَدَ قَالَ: كَتَبَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْقَزَّحِ الرَّحْمَنِيُّ فِي أَشْجَاء، وَ كَتَبَ فِي مَوَلُودٍ وَ لَدَهُ لَهْ يُسْأَلُ أَنْ يُسَمِّيَ، فَخَرَجَ إِلَيْهِ الْجَوَابُ فِيهَا سَأَلَ وَ لَمْ يَكْتُبْ إِلَيْهِ فِي الْمَوَلُودِ بَشَيٍّ، فَاتَتْهُ الْوَلَدُ، وَ احْتَدَّ بِوَرَبِّ الْعَالَمِينَ.
قَالَ: وَ جَرَى بَيْنَ قَوْمٍ مِنْ أَشْجَائِنَا مُجْتَمِعِينَ عَلَى كَلَامٍ فِي تَجَلُّبِسٍ فَكَتَبَ إِلَى رَجُلٍ مِنْهُمْ فَمَرَّحَ مَا جَرَى فِي التَّجَلُّبِسِ.

۲۳ - قَالَ: وَ حَدَّثَنِي الْعَاصِمِيُّ أَنَّ رَجُلًا تَفَكَّرَ فِي رَجُلٍ يُوصِلُ إِلَيْهِ مَا وَجِبَ لِلْعَرِيمِ علیه السلام وَ ضَاقَ بِهِ ضِدْرُهُ، فَسَمِعَ هَانِئًا يَنْبِئُ بِهِ: «أَوْصِلْ مَا مَتَّكَ إِلَى حَاجِزٍ».
قَالَ: وَ خَرَجَ أَبُو مُحَمَّدٍ السَّرَوِيُّ إِلَى سَرٍّ مَرَّ رَأًى وَ مَنَعَهُ مَالٌ فَخَرَجَ إِلَيْهِ ابْتِدَاءً: «فَلَيْسَ فِيهَا شَيْءٌ وَ لَا فِيمَنْ يَتَّوَمُّ مَقَامَنَا شَيْءٌ وَ زِدْ مَا مَتَّكَ إِلَى حَاجِزٍ».

۲۴ - قَالَ: وَ حَدَّثَنِي أَبُو حَفْصَرٍ قَالَ: تَنَشَّاعُ بَغْدٌ مِنْ بَقَابِ إِخْوَانِنَا إِلَى الْعَسْكَرِ شَيْئًا فَعَمِيدُ الرَّجُلِ قَدْ ضُفِيَ فِيهَا مَنَعَةٌ رُفِعَتْ مِنْ غَيْرِ جَلِينَا فَمَدَّتْ عَلَيْهِ الرُّفْعَةُ مِنْ غَيْرِ جَوَابٍ.

۲۲ - جعفر بن احمد گوید: ابراهیم بن محمد درباره اموری نامه نوشت و درخواست کرد برای نوزاد وی نامی بجهله^۱ پاسخ سوالات وی رسد اما چیزی درباره نوزاد ننوشته بود و آن فرزند درگذشت و الحمد لله رب العالمین.
گوید: در مجلسی بین بعضی از دوستان ما سخنی رد و بدل شد و به یکی از آنها نامه‌ای صادر شد و شرح ماجرای آن مجلس در آن نامه بود.

۲۳ - عاصمی گوید: مردی در اندیشه بود که حقوق واجب امام قائم علیه السلام را به چه کسی بدهد تا به او برساند و دلنگشده بود و ندای هاتنی را شنید که به او می‌گفت: آنچه همراه توست به حاجز بده!

گوید: ابو محمد سروي^۲ به سامرا آمد و همراه او اموالی بود، ابتداء نامه‌ای برای وی صادر شد که در ما و قائم مقام ما شکمی نیست، آنچه که همراه توست به حاجز بده!

۲۴ - ابو جعفر گوید: به همراه یکی از برادران موثق خود به محله عسکر رفتم و چیزی با خود بردیم، آن مرد آن را گرفت و بی آنکه ما بدانیم نامه‌ای در آن غنی ساخت و نامه‌ی پاسخ به وی برگردانیده شد.

۲۵ - قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحُسَيْنِيُّ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْكِنْدِيُّ قَالَ: قَالَ لِي أَبُو طَاهِرٍ الْبِلَالِيُّ: التَّوْقِيعُ الَّذِي خَرَجَ إِلَيَّ مِنْ أَبِي مُحَمَّدٍ عليه السلام فَلَقْنَاهُ فِي الْخَلْفِ بَعْدَهُ وَدِيعَةً فِي بَيْتِكَ فَأَخْبَرْتُ شَعْدَةً أَمَّا سَمِعْتُ مِنْهُ فَقَالَ شَعْدٌ: أَحِبُّ أَنْ تَرَى التَّوْقِيعَ الَّذِي عَلَّمَهُ وَنَكْتُبَ لِي مِنْ لَفْظِهِ. فَقُلْتُ لَهُ: أَحِبُّ أَنْ تَسْمَعَ لِي مِنْ لَفْظِ التَّوْقِيعِ مَا فِيهِ، فَأَخْبَرْتُ أَبَا طَاهِرٍ بِمَسْأَلَتِي ^(۱) فَقَالَ لَهُ: جِئْتَنِي بِهِ خَتَّى يَسْلُطَ الْإِشْنَاءُ بَيْنِي وَبَيْنَهُ، فَمَخَّرَجَ إِلَيَّ مِنْ أَبِي مُحَمَّدٍ عليه السلام قَبْلَ مَضِيِّهِ بِسِتِّينَ يُخْبِرُنِي بِالْخَلْفِ مِنْ بَعْدِهِ، ثُمَّ خَرَجَ إِلَيَّ بَعْدَ مَضِيِّهِ بِثَلَاثَةِ أَهَامٍ يُخْبِرُنِي بِذَلِكَ فَلَقْنَاهُ مِنْ جِهَةِ أَوْلِيَاءِ اللَّهِ حَقُوقَهُمْ وَحَمَلِ النَّاسِ عَلَى أَكْثَانِهِمْ، وَالحَمْدُ لِلَّهِ كَثِيرًا.

۲۶ - قَالَ: وَنَكْتُبُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ: فَمَخَّرَجْتُ إِلَيْهِ هَذِهِ الْمَسَائِلَ: «اسْتَحْلَلْتُ جِبَارِيَّةً وَشَرَطْتُ عَلَيْهَا أَنْ لَا أَطْلُبَ وَلَدَهَا وَلَا أَلْزَمَهَا ^(۱) مَنَزْلًا، فَلَمَّا أَتَى لِذَلِكَ مُدَّةً قَالَتْ لِي: قَدْ

۲۵ - ابو عبدالله حسين بن اسماعيل كندی گوید: ابوطاهر بلالی به من گفت: آن توقیعی که از ابو محمد عليه السلام برای من صادر شده و آن را به جانشین پس از او تعلیق کرده اند و دیه ای از جانب من در دست توست، من این مطلب را به سعد گفتم و او گفت: دوست دارم آن توقیع را ببینی و عین لفظ آن توقیع را برایم بنویسی (و من به ابوطاهر گفتم: دوست دارم عین لفظ توقیع را برایم استنساخ کنی و او را از مسألت خود با خبر کردم، او گفت: سعد را نزد من بیاور تا وسائط میان من و او ساقط شود و توقیعی از ابو محمد عليه السلام دو سال قبل از درگذشت او برایم صادر شد و مرا از جانشین پس از خود با خبر کرد و سه روز پس از درگذشت او نیز توقیعی به دستم رسید که مرا از آن خبر داده بود، پس لعنت خدا بر کسانی باد که حقوق اولیاء خدا را منکرند و مردمان را بر دوش آنان سوار می کنند و الحمد لله کثیراً.

۲۶ - و جعفر بن حمدان نامه ای نوشت و این مسائل را فرستاد: کنیزی را برای خود حلال کردم و با او شرط کردم که از او فرزند نخواهم و او را به سکونت در منزل خود الزام نکنم چون مدتی گذشت گفت: بار دارم، گفتم: چگونه و من

عجلت. فقلت لها: كيف ولا أعلم أني طلبت منك الولد. ثم غبت وانصرفت وقد أتت بولد ذكر فلم أكنزه ولا قطعت عنها الأجرة والثقة. وفي ضيعة فذكرت فبلى أن نصير إلى هذه المرأة شغلها على وصاياي وعلى سائر ولدي على أن الأثر في الزيادة والتقصان مني إلى أيام حياتي. وقد أتت هذه بهذا الولد. فلم ألهف في الوفاء المتقدم المؤبد. وأوصيت إن حدث بي حدث الموت أن تجزئ غنيمه مادام صغيراً فإذا كبر أعطيت من هذه الضيعة بمئة مائتي دينار غير مؤبد. ولا يكون له ولا لغيره بعد إعطائه ذلك في الوفاء شيء. فزألتك أغرك الله في إرسادي بها غيبته وفي هذا الولد بما أشتته والدعاء لي بالعافية وخير الدنيا والآخرة»

جوابها: «وَأما الرجل الذي اشتغل بالجارية وشرط عليها أن لا يطلب ولدها فسبحان من لا يترك له في قدرته. شرطه على الجارية^(۱) شرط على الله عز وجل هذا

یاد ندارم که از تو خواستار فرزند شده باشم سپس مسافرت کردم و بازگشتم و پسری به دنیا آورده بود و من او را انکار نکردم و اجرت و نفقه او را قطع نکردم و من مزرعه ای دارم که پیش از آنکه این زن به مرا غم آید آن را به ورثه و سایر اولادم خیرات کردم و شرط کردم تا زنده ام کم و زیاد کردن آن با خودم باشد. اکنون این زن این فرزند را آورده است و من او را به وقف متقدم مؤبد ملحق نکردم و وصیت کرده ام که اگر مرگ فرارسد تا صغیر است خرج او را بدهند و چون کبیر شد از مجموع این مزرعه دویست دینار به او بدهند و پس از آنکه این مبلغ را به او دادند دیگر برای او و فرزندان حق در این وقف نباشد اکنون رأی شما را - اعزک الله - درباره این فرزند برای ارشاد خود خواستارم و امتثال می کنم و برای عاقبت و خیر دنیا و آخرت ملتزم دعایم

پاسخ آن: مردی که آن کنیز را بر خود حلال ساخته و با وی شرط کرده که از او فرزند نخواهد سبحان الله این شرط با کنیز شرط با خدای تعالی است. این

۱ - فی بعض النسخ «شرطه فی الجارية» راجح. و فی بعض النسخ «شرطه علی الجارية شرطاً علی الله» و فی بعضها «شرط علی الجارية شرط علی الله» و قد فی البحار لعل المجلس (ره) شرط علی الجارية مبتدأ و شرط علی الله خبره. و أحوط لعل في الاصل استلزام انكاره و ما احتارنا في المن معناه ظاهر

مَالًا يَوْمَ أَنْ يَحْكُمَ. وَحَيْثُ عَرِثَ فِي هَذَا الصَّلَاةِ وَنَفْسٌ يَتَعَرَّفُ الْوَلَدُ الَّذِي أَنَا فِيهِ
فَلْيَتَسَّ ذَلِكَ بِمَوْجِبِ التَّجَاوُزِ فِي زَلَمِهِ. وَأَمَّا إِعْطَاءُ الْمَالِ دِينَارًا وَإِخْرَاجُهُ [إِنَاءً وَعَقَبَةً]
بِمَنْ الْوَلَدُ قَالَمًا مَالَهُ فَعَلَّ فِيهِ مَا رَأَى. قَالَ أَبُو الْحُسَيْنِ: حَسِبْتُ الْحِسَابَ قَبْلَ الْمَوْتِ
تَجَاءَ الْوَلَدُ شَشُونًا.

وقال: وجدت في شعبة أبي الحسن المتحدي: أناي - أبتا الله - بجهلك والكتاب الذي أنقذته وروى هذا التوقيع الحسن بن علي بن إبراهيم، عن الشَّارِبِيِّ.

٢٧ - وَكُتِبَ عَلَيَّ مِنْ مُحَمَّدٍ الْعَرِينِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بِسْأَلِ كُنَّا قَوْزًا «إِنَّهُ يَحْتَاجُ إِلَيْهِ سَنَةً فَمَنْ يَنْزِلُ أَوْ أَحَدِي وَفَمَنْ يَنْزِلُ». فَاتَّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي الزَّمَانِ الَّذِي خَدَّ وَبَعَثَ إِلَيْهِ بِأَلْكَتَبِ قَبْلَ هَوْنِهِ بِشَهْرٍ.

٢٨ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ شَهْرِبَارٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو الْحُسَيْنِ مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْأَصَدِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: كُنْتُ عَلَى حَكِيمَةَ الْبَيْتِ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ الرِّضَا

شرطی است که از بودنش نمی توان در میان بود و در صورتی که شک کند و نداند که چه وقت با وی همسرش قرار می گیرد و این شک موجب براءت از فرزند نخواهد شد.

و اما دادن دو بستان دینار و بیرون ساختن فرزند از وقف، پس مال مال اوست و هر چه صلاح دانسته انجام داده است، ابو الحسن گوید: زمان قبل از نوگد فرزند را حساب کرده است و فرزند مطابق آن حساب متوگد شده است.

و گویند: در نسخه ابو الحسن همدانی آمده است: خدا تو را پانی بدارد انامه تو و آن نامه که فرستاده بودی رسید و این نوبت را حسن بن علی بن ابراهیم از بسیاری روایت کرده است.

۲۷- و علی بن محمد ضبیری رحمته الله نامه‌ای نوشت و درخواست کفنی کرد، جواب آمد: او در سال هشتاد یا هشتاد و یک بدان نیازمند خواهد شد. و او در همان وقتی که معین فرموده بود درگذشت و یک ماه پیش از آن، برایش کفن فرستاد.

۲۸- احمد بن ابراهیم گوید: در مدینه بر حکیمه دختر امام جواد و خواهر

أَخْبَ أَبِی الْحُسَیْنِ الْقَاسِمُ علیه السلام فِی سَنَةِ الثَّانِیَةِ وَرَبِیْنِ وَمِائَتَیْنِ ^(۱) بِالْمَدِیْنَةِ، فَكَلَّمْنَاهَا مِنْ وَرَاءِ الْحِجَابِ وَسَأَلْنَاهَا عَنْ دِیْنِهَا فَسَمِعَتْ لِي مِنْ ثَأْتُمْ بِهِ، ثُمَّ قَالَتْ: فَلَنْ بِنِ الْحُسَیْنِ علیه السلام فَسَمِعْتُهُ، فَقُلْتُ لَهَا: جَعَلَنِي اللَّهُ فِدَاكَ مُعَانِيَةً أَوْ خَلْعًا؟ فَقَالَتْ: خَلْعًا عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ علیه السلام كَتَبَ بِهِ إِلَى أُمِّهِ، فَقُلْتُ لَهَا: فَأَيْنَ الْمَوْلُودُ؟ فَقَالَتْ: مَسْئُورٌ. فَقُلْتُ: قَالِي مَنْ تَزْعُمُ السُّبْحَةَ؟ فَقَالَتْ: إِلَى الْجَنْدِ أُمُّ أَبِي مُحَمَّدٍ علیه السلام. فَقُلْتُ لَهَا: أَتَقْنَدِي مِنْ وَصِيَّتِهِ إِلَى الْمَوَازِ؟ ^(۲) فَقَالَتْ: أَفَئِدَا؟ بِأَحْسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام. إِنَّ الْحُسَيْنَ بْنِ عَلِيٍّ علیه السلام أَوْصَى إِلَيَّ أَخْبَهَ زَيْنَبَ بِنْتِ عَلِيٍّ بِنِ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام فِی الظَّاهِرِ، وَكَانَ مَا يَخْرُجُ عَنْ عَلِيٍّ ابْنِ الْحُسَيْنِ مِنْ جِلْمٍ يُنْسَبُ إِلَيَّ زَيْنَبَ بِنْتِ عَلِيٍّ نَسْرًا عَنْ عَلِيٍّ بْنِ الْحُسَيْنِ، ثُمَّ قَالَتْ: إِنَّكُمْ قَوْمٌ أَصْحَابُ أَخْبَارٍ، أَمَا زَوَيْتُمْ أَنْ التَّابِعَ مِنْ وَلَدِ الْحُسَيْنِ علیه السلام يَنْتَسِبُ مِرَاثَهُ زَهْرًا فِي الْحَيَاةِ؟

۲۹ - وَخَدَّنا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ الْأَسْوَدُ علیه السلام قَالَ: كُنْتُ أَخْبِلُ الْأَمْوَالَ الَّتِي

امام هادی علیه السلام در سال دویست و شصت و دو وارد شدم و از پست برده با وی سخن گفتم و از دینش پرسیدم امام را نام برد و گفت: فلان بن الحسن و نام وی را بر زبان جاری ساخت. گفتم: فدای شما نوم آبا او را مشاهده کرده ای و یا آنکه خبر او را شنیده ای؟ گفتم: خبر او را از ابو محمد علیه السلام شنیده ام و آن را برای مادرش نوشته بوده. گفتم: آن مولود کجاست؟ گفتم: مستور است. گفتم: پس شیعه به چه کسی مراجعه کند؟ گفتم: به جدّه او مادر ابو محمد علیه السلام. گفتم: آیا به کسی افنداکم که به زنی وصیت کرده است؟ گفتم: به حسین بن علی بن ابیطالب افتداده است زیرا حسین علیه السلام در ظاهر به خواهرش زینب وصیت کرد و دستورات علی بن الحسین علیه السلام بحاطر حفظ جاننش به زینب نسبت داده می شد. سپس گفتم: شما اهل اخبارید آیا برای شما روایت نشده است که نهیمن از فرزندان حسین علیه السلام میراثش در دوران حیاتش تقسیم می شود؟

۲۹ - ابو جعفر محمد بن علی اسود علیه السلام گوید: من اموالی را که وقف امام بود به

۱ - فی بعض النسخ الثّانی و الثّانی و الصّحیح ما فی اللّفظ کما فی الروایة الاخری فی هذا الباب تحت الرقم ۲۷

۲ - فی بعض النسخ والقدّم فی وصیته بامرّاء.

فَجَعَلَ فِي بَابِ الْوَفَاءِ إِلَى أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ عليه السلام فَيَقْبِضُهَا مِنِّي، فَخُتِلَتْ إِلَيْهِ يَوْمًا شَيْئًا مِنَ الْأَمْوَالِ فِي أَجْرِ أَهْلِيهِ قَبْلَ مَوْتِهِ بِسِتِّينَ أَوْ ثَلَاثِ سِنِينَ فَأَمَرَنِي بِتَسْلِيمِهِ إِلَى أَبِي الْقَاسِمِ الرَّوْحِيِّ عليه السلام وَكُنْتُ أَطَائِبُهُ بِالْقَبُوضِ فَسَكَا ذَلِكَ إِلَى أَبِي جَعْفَرٍ الْعَمَرِيِّ عليه السلام فَأَمَرَنِي أَنْ لَا أَطَائِبُهُ بِالْقَبْضِ ^(١)، وَقَالَ: كُلُّهَا وَصَلْ إِلَى أَبِي الْقَاسِمِ وَصَلْ إِلَيَّ، فَإِنْ فَكَنْتُ أَجَلَ بَعْدَ ذَلِكَ الْأَمْوَالِ إِلَيْهِ وَلَا أَطَائِبُهُ بِالْقَبُوضِ.

قَالَ مُصَنِّفُ هَذَا الْكِتَابِ عليه السلام: الدَّلَالَةُ فِي هَذَا الْحَدِيثِ هِيَ فِي الْمَقْرَفَةِ بِمَنْ يَبْلُغُ مَا يُجْتَلِ إِلَيْهِ وَالْإِسْتِثْنَاءُ عَنِ الْقَبُوضِ، وَلَا يَكُونُ ذَلِكَ إِلَّا مِنْ أَمْرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ.

٢٠ - وَحَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ الْأَشْوَذِيُّ عليه السلام أَنَّ أَبَا جَعْفَرٍ الْعَمَرِيَّ حَفَرَ لِنَفْسِهِ قَبْرًا وَسَوَّاهُ بِالسَّجَّاحِ، لَسْنَا لَنُتَّعَ عَنْ ذَلِكَ، فَقَالَ: لِمَ نَسَبَابُ، ثُمَّ سَأَلَنِي بَعْدَ ذَلِكَ فَقَالَ: قَدْ أَمَرْتُ أَنْ أَجْمَعَ أَمْرِي، فَأَتِ بَعْدَ ذَلِكَ بِسِتِّينَ عليه السلام.

نزد ابو جعفر محمد بن عثمان عمری می بردم و او آنها را از من محو بل می گرفت یک روز در اواخر حیاتش که گویا دو سه سال پیش از مرگش بود اموال را به نزد او بردم دستور داد آنها را به ابوالقاسم روحی عليه السلام تسلیم کنم و از او مطالبه قبض می کردم و به ابو جعفر عمری شکایت کرد و او دستور داد مطالبه قبض از وی نکنم و گفت: هر چه که به دست ابوالقاسم برسد به دست من رسیده است، گوید: بعد از آن اموال را به نزد او می بردم و مطالبه قبض از وی نمی کردم.

مصنف این کتاب گوید: دلالتی که در این حدیث وجود دارد این است که او به مبلغ آن اموال آگاه بوده است و از قبض آنها بی نیاز بوده است و آن جز به توفیق خدای تعالی صورت نمی پذیرد.

٣٠ - محمد بن علی اسود گوید: ابو جعفر عمری برای خود قبری حفر کرده بود و روی آن را تخته انداخته بود، من درباره آن از وی پرسش کردم، گفت: هر کس به سببی می میرد، بعد از آن نیز پرسیدم، گفت: به من دستور داده اند که آماده مرگ باشم و بعد از دو ماه درگذشت.

۳۱- وَ حَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ الْأَسْوَدُ علیه السلام قَالَ: دَلَعْتُ إِلَى امْرَأَةٍ سَنَةً مِنَ السَّنِينَ نَوْبًا وَ دَالَتْ: اخِيذْ إِلَى الْعَمْرِيِّ علیه السلام. فَحَسَنَتُهُ مَعَ بِيَابِ كَثِيرَةٍ. فَلَمَّا وَاقَيْتُ بَعْدَ ذَلِكَ لَمَرْتُ بِتَسْلِيمٍ ذَلِكَ كَلَّمَهُ إِلَى مُحَمَّدِ بْنِ الْعَبَّاسِ الْقُمِّيِّ. فَسَأَلْتُهُ ذَلِكَ كُلَّهُ مَا خَلَا تَوْبَ الْمَرْأَةِ. فَوَجَّهَ إِلَيَّ الْعَمْرِيُّ علیه السلام وَقَالَ: تَوْبَ الْمَرْأَةِ سَلَّمْتُ إِلَيْهِ. فَدَحَرْتُ بَعْدَ ذَلِكَ أَلْ امْرَأَةَ سَلَّمْتُ إِلَيَّ نَوْبًا وَ طَلَبْتُ فَلَمْ أَجِدْهُ. فَقَالَ لِي: لَا تَعْلَمُ فَإِنَّكَ سَتَجِدُهُ بَعْدَ ذَلِكَ. وَ لَمْ يَكُنْ مَعَ الْقُمِّيِّ علیه السلام تُشَعُّهُ مَا كَانَ مَعَهُ.

۳۲- وَ حَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ الْأَسْوَدُ علیه السلام قَالَ: سَأَلَنِي عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ مُوسَى بْنِ بَابِرٍ علیه السلام بَعْدَ تَوْبِ مُحَمَّدِ بْنِ عَثَانَ الْعَمْرِيِّ علیه السلام أَلْ أَسَأَلُ أَبَا الْقَاسِمِ الْزُّوْحِيَّ أَلْ يَسْأَلُ مَوْلَانَا صَاحِبَ الرُّمَانِ علیه السلام أَنْ يَدْعُو اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يَزِدَّكَ وَلَدًا ذَكَرًا. قَالَ: فَسَأَلْتُهُ فَأَنْهَى ذَلِكَ. ثُمَّ أَخْبَرَنِي بَعْدَ ذَلِكَ بِثَلَاثَةِ أَيَّامٍ أَنَّ قَدْ دَعَا يَقُولُ بِنِ- الْحُسَيْنِ وَ أَنَّهُ سَيُؤَلِّدُكَ وَلَدًا ذَكَرًا لَكَ يَنْتَعِ علیه السلام ابْنَهُ وَ يَهْدِيهِ أَوْلَادًا.

۳۱- محمد بن علی اسود گوید: سالی از سالها را منی جامه ای به من داد و گفت: آن را نزد عمری ببر، آن را به همراه جامه های بسیاری نزد او بردم و چون به بغداد رسیدم دستور داد آنها را به محمد بن عباس قمی تسلیم کنم، و من نیز همه جامه ها را به جز جامه آن زن به وی تسلیم کردم، بعد از آن عمری به نزد من کس فرستاد و گفت: جامه آن زن را نیز به وی بده! و بعد از آن به یادم آمد که زنی جامه ای به من داده بود و در جستجوی آن بر آمدم اما آن را نیافتم، آنگاه به من گفت: غم مخور که به زودی آن را خواهی یافت و نزد عمری علیه السلام صورتی از جامه هایی که نزد من بود وجود نداشت.

۳۲- و محمد بن علی اسود گوید: علی بن حسین بن موسی بن بابره علیه السلام پس از درگذشت محمد بن عثمان عمری علیه السلام از من درخواست کرد تا از ابوالقاسم روحی بخوام تا مولای ما صاحب الزمان علیه السلام از خدای تعالی بخواهد که فرزند ذکوری به وی ارزانی فرماید. گوید: از او درخواست کردم و او نیز آن را اخبار کرد و پس از سه روز به من خبر داد که امام علیه السلام برای علی بن الحسین دعا فرموده است و به زودی فرزند مبارکی برای وی متولد خواهد شد که خداوند به

قال أبو جعفر محمد بن علي الأسود عليه السلام : و سألتُهُ في أمر نفسي أن يدعُو الله لي أن يورثني و قدأ ذكرُوا فلم يجبني إليهِ و قال : ليس إلى هذا سبيل ، قال : فوَلَدَ لِعَليّ بنِ - الحسين عليه السلام محمد بن علي و بعدهُ أولاد ^(١) ، و لم يورثني شيء .

قال مصنفُ هذا الكتاب عليه السلام : كان أبو جعفر محمد بن علي الأسود عليه السلام كثيراً ما يقول لي - إذا و آني أحتلب إلى مجلس شيخنا محمد بن الحسين بن أحمد بن الوليد عليه السلام . و أرغب في كتب العلم و حفظه - : ليس يعجب أن تكون لك هذه الرهبة في العلم ، و أنت وُلدتَ بدُعاء الإمام عليه السلام .

٣٣ - حَدَّثَنَا أبو الحسن صاجٍ بن شُعيب الطائفي عليه السلام في ذي القعدة سنةٍ نَسِيتُ و ثلاثين و قلائمة قال : حَدَّثَنَا أبو عبد الله أحمد بن إبراهيم بن مخلد قال : حَدَّثَنَا بِهَذَا عِنْدَ الْمَشَاجِجِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ - فقال الشيخ أبو الحسن علي بن محمد السمری - قدس الله روحه - ابتداءً مثله : « رَجِمَ اللَّهُ عَلَى بَنِي الْحُسَيْنِ بْنِ مُوسَى بْنِ يَابُوتَ الْقُمِّي » قال : فَكُتِبَ

واسطة وی سود رساند و بعد از او نیز اولادی خواهد بود .

ابو جعفر محمد بن علی عليه السلام گوید من برای خود نیز درخواست کردم که از خدای تعالی بخواهد فرزند ذکوری به من ارزانی فرماید و اجابت فرمود و گفت : راهی برای آن نیست . گوید : برای علی بن الحسین محمد بن علی (مصنف این کتاب) متولد شد و بعد از او نیز اولاد دیگری متولد شدند اما برای من فرزندی متولد نشد .

مصنف این کتاب عليه السلام گوید : بسیاری از اوقات ابو جعفر محمد بن علی عليه السلام مرا می دید که به درس شیخان محمد بن حسن بن احمد بن ولید عليه السلام می رفتم - و اشتیاق فراوانی در کتب علمی و حفظ آن داشتم - و به من می گفت : این اشتیاق در طلب علم از تو عجیب نیست که تو به دعای امام عليه السلام متولد شده ای !

٣٣ - احمد بن ابراهیم بن مخلد گوید : در بغداد به محضر مشایخ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ - در آمدم و شیخ ابو الحسن علی بن محمد سمری - قدس الله روحه - ابتداءً به من گفت : خداوند علی بن الحسین بن موسی بن یابویه قی را رحمت کند . گوید :

١ - في بعض النسخ فوَلَدَ لِعَليّ بنِ الحسين (ره) تلك السنة ابنه محمد و بعد اولاده .

المشایخ تاریخ ذلك اليوم فَوَزِدَ الْحَبْرُ أَنَّهُ تُوِّقِيَ ذَلِكَ الْيَوْمَ؛ وَ مَضَى أَبُو الْحَسَنِ السَّمَرِيُّ عليه السلام بَعْدَ ذَلِكَ فِي النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ سَنَةِ ثَمَانٍ وَعِشْرِينَ وَ ثَلَاثِيَّةٍ.

۳۴ - أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ مَيْثَلٍ، عَنْ عَمِّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مَيْثَلٍ ^(۱) قَالَ: لَمَّا عَطَرَتْ أَبَا جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَثَانَ الْعَمَرِيُّ الشَّشَانِيُّ عليه السلام الْوَفَاءُ كُنْتُ جَالِساً عِنْدَ رَأْسِهِ أَسْأَلُهُ وَ أَخَذُهُ، وَ أَبُو الْقَاسِمِ الْحُسَيْنِيُّ بْنُ رُوحٍ عِنْدَ رِجْلَيْهِ، فَانْتَهَتْ إِلَيَّ ثُمَّ قَالَ لِي: قَدْ أَمُوتُ أَنْ أَوْصِيَّ إِلَى أَبِي الْقَاسِمِ الْحُسَيْنِيِّ بْنِ رُوحٍ قَالَ: نَفَقْتُ مِنْ عِنْدِ رَأْسِهِ ^(۲) وَ أَخَذْتُ بِيَدِ أَبِي الْقَاسِمِ وَ أَجْلَسْتُهُ فِي مَكَانٍ وَ تَحَوَّلْتُ عِنْدَ رِجْلَيْهِ.

۳۵ - وَ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ مَيْثَلٍ قَالَ: كَاتِبَ امْرَأَةٌ يُقَالُ لَهَا: رُئَيْبُ بْنُ أَهْلِ آتَةٍ، وَ كَاتِبَ امْرَأَةٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْآبِيُّ مَعَهَا ثَلَاثِيَّةٌ دِينَارٌ، فَصَارَتْ إِلَى عَمِّي جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مَيْثَلٍ وَ قَالَتْ: أُحِبُّ أَنْ أُسَلِّمَ هَذَا الْمَالَ مِنْ بَيْدِي إِلَى بَيْدِ أَبِي الْقَاسِمِ بْنِ رُوحٍ.

مشایخ تاریخ آن روز را نوشتند، و بعد از آن خبر آمد که وی در همان روز درگذشته است. و ابوالحسن سمری نیز بعد از آن در نیمه شعبان سال سیصد و بیست و هشت درگذشت.

۳۴ - جعفر بن محمد بن مئیل گوید: در حال احتضار ابوجعفر محمد بن عثمان عمری علیه السلام بالای سرش نشسته بودم و از او سؤال می کردم و با وی سخن می گفتم و حسین بن روح بائین بایش نشسته بود آنگاه به من التفات کرد و گفت: به من دستور داده اند که به ابوالقاسم حسین بن روح وصیت کنم. گوید: من از بالای سر او برخاستم و دست ابوالقاسم را گرفتم و در مکان خود نشانیدم و خود به پائین پای وی آمدم.

۳۵ - محمد بن علی بن مئیل گوید: زنی بود از اهل «آبه» که نامش زینب و همسر محمد بن عبدل آبی بود و سیصد دینار همراه داشت و به نزد عمویم جعفر ابن محمد بن مئیل آمد و گفت: دوست دارم که این مال را به دست خود تسلیم ابوالقاسم بن روح کنم، عمویم مرا همراه وی فرستاد تا گفتارش را ترجمه کنم،

۱ - كذا في الظاهر هو أبي عمه وفي حاشي النسخ وفي نسخة الشيخ «جعفر بن أحمد بن مئيل».

۲ - في حاشي النسخ «نفقت من مكان».

قَالَ: فَأَتَقَدِّفِي مَعَهَا أَنْزَجِمَ عَنْهَا، فَلَمَّا دَخَلْتُ عَلَى أَبِي الْقَاسِمِ عليه السلام أَقْبَلَ بِكُلْمِهَا بِلسَانِ أَبِي فَصِيحٍ فَقَالَ لَهَا: «زَيْنَبُ! جُونَا، حَوْبِدَا، كَوَابِذَا جُونِ اسْتَدَا» وَمَعْنَاهُ كَيْفَ أَنتِ؟ وَ كَيْفَ كَتَبْتَ؟ وَمَا خَبَرَ صِبْيَانِي ^(۱) قَالَ: «كَاسْتَفْتَيْتُ عَنِ الزُّجُجَةِ، وَ سَلَسْتُ الْمَالَ وَ زَجَعْتُ. ۳۶ - وَ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ مَيْمُونٍ قَالَ: قَالَ عَمِّي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ مَيْمُونٍ: دَعَانِي أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عُمَانَ السَّشَانُ الْمَعْرُوفُ بِالْعَمَرِيِّ عليه السلام فَأَخْرَجَ إِلَيَّ نَوِيصَاتٍ مُغْلَسَةً وَ حُرَّةً فِيهَا دَرَاهِمٌ، فَقَالَ لِي: «يَجْتَنِاجُ أَنْ نَصْبِرَ بِتَنْبُكٍ إِلَى وَاسِطٍ فِي هَذَا الزَّوْقِ وَ تَدْفَعُ مَا دَفَعْتُ إِلَيْكَ إِلَى أَوَّلِي وَحَلِّي ثَلَاثَةَ عَشْرَ مَعْرُوكَ مِنَ الْمُزَكَّبِ إِلَى الشُّطِّ بِوَاسِطَةٍ، قَالَ: لَقَدْ اخْلَعْنِي مِنْ ذَلِكَ عَمَّ شِدِيدٌ، وَ قُلْتُ: مِثْلِي يُرْسَلُ فِي هَذَا الْأَمْرِ وَ يَحْمِلُ هَذَا الشَّيْءَ: الزَّوْجُ؟»

قَالَ: فَخَرَجْتُ إِلَى وَاسِطٍ وَ سَعِدْتُ مِنَ الْمُزَكَّبِ فَأَوَّلُ رَجُلٍ نَلَقَانِي سَأَلَنِي عَنْ الْحَسَنِ ابْنِ مُحَمَّدِ بْنِ قَطَاةٍ الصَّدَلَانِيِّ وَ كَيْلِ الزَّوْقِ بِوَاسِطَةٍ فَقَالَ: «أَنَا هُوَ، مَنْ أَنتِ؟ فَقُلْتُ: أَنَا

چون بر ابو القاسم عليه السلام در آمدم و بی زبان فصیح آبی با آن زن مکالمه کرد و گفت: زینب! جونا، حوبدا، کوابدزا جون استدا؟ که معنایش این است: حالت چطور است؟ چه می کردی؟ دخترانت چطورند؟ گوید: آن زن از ترجمه بی نیاز شد مال را تسلیم کرد و بازگشت.

۳۶ - جعفر بن محمد بن مایمون گوید: ابو جعفر محمد بن عثمان سنان معروف به عمری مرا فراخواند و چند تکه پارچه راه راه و یک کپسه ای که چند درهم در آن بود به من داد و گفت: لازم است که هم اکنون خود به واسط بروی و اینها را که به تو دادم به اولین کسی بدهی که پس از سوار شدن بر مرکب برای رفتن به شط واسط به استقبال تو آید، گوید: از این مأموریت اندوه گوانی در دلم نشست و با خود گفتم آیا مثل منی را با این کالای کم ارزش به چنین مأموریتی می فرستند؟

گوید: به واسط در آمدم و بر مرکب سوار شدم و از اولین مردی که مرا دیدار کرد پرسیدم: حسن بن محمد بن قطا، صدلانی وکیل وقف در واسط کجاست؟

جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ مَيْثُلٍ، قَالَ: فَعَزَّنِي بِأَسْمَى وَسَلَّمَ عَلَيَّ وَسَلَّتُ عَلَيْهِ. وَتَعَانَقَا، فَقُلْتُ لَهُ: أَبُو جَعْفَرٍ الْعَمَرِيُّ بَعَثَ بِكَ السَّلَامَ وَدَفَعَ إِلَيَّ هَذِهِ التَّوْبِيَّاتِ وَهَذِهِ الصُّرَّةُ لِأَسْلَمَهَا إِلَيْكَ، فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ فَإِنَّ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الْخَازِرِيِّ ^(۱) قَدَمَاتٍ وَخَرَجْتُ لِإِصْلَاحِ كَتَبِهِ، فَخَلَّ الْقِيَابَ وَإِذَا فِيهَا مَا يَحْتَاجُ إِلَيْهِ مِنْ جَبَرٍ وَزِيَّابٍ وَكَافُورٍ وَفِي الصُّرَّةِ، كِرْزَى الْخَمَالِيِّ وَالْأَقْبَارِ، قَالَ: فَتَبَعْنَا جَنَازَتَهُ وَانْصَرَفْتُ.

۳۷ - وَ أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى الْغَلَوِيُّ ابْنُ أَخِي طَاهِرٍ بِتَبْعَادِ طَرَفِ سَوِيِّ النَّظْمِ فِي دَارِهِ، قَالَ: قَدِيمٌ أَتَوْتُ الْحَسَنَ عَلِيَّ بْنَ أَحْمَدَ بْنِ عَلِيٍّ الْقَتِيبِيِّ بِتَبْعَادِ فِي سَنَةِ ثَمَانٍ وَتِسْعِينَ وَجِئْتُ بِنِ ابْنِ عَلِيٍّ بْنِ عُبَيْسٍ بْنِ الْحَرَّاحِ، وَهُوَ بُوَيْشِيزٌ وَزِيرٌ فِي أَمْرِ حَنِيفَةَ لَهُ، فَسَأَلْتُهُ فَقَالَ لَهُ: إِنَّ أَهْلَ بَيْتِكَ فِي هَذَا الْبَلَدِ كَثِيرٌ فَإِنْ دَخَلْتَنَا نَعْطِي كُلَّهَا سَأَلُونَا طَالَ ذَلِكَ... أَوْ كَمَا قَالَ... فَقَالَ لَهُ الْقَتِيبِيُّ: فَإِنِّي أَسْأَلُ مَنْ فِي يَدِهِ قَضَاءُ حَاجَتِي، فَقَالَ لَهُ عَلِيُّ بْنُ عُبَيْسٍ: مَنْ هُوَ؟ فَقَالَ: اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ، وَخَرَجَ مُغْضِبًا، قَالَ: فَخَرَجْتُ وَنَا أَقُولُ:

گفت: من هویم تو کیستی؟ گفتم: من جعفر بن محمد بن مئیل هستم. گوید: مرا به نام می شناخت، بر من سلام کرد و من نیز بر وی سلام کردم و معافه کردیم، گفتم: ابو جعفر عمری سلام می رساند و این چند تکه پارچه و این کیسه را داده است تا به شما تسلیم کنم گفت: الحمد لله، محمد بن عبدالله حائری در گذشته است و من برای فراهم کردن کفن او بیرون آمده ام جامه دان را گشود و به ناگاه دیدم که در آن لوازم مورد نیاز از قبیل کفن و کافور موجود بود و اجرت حمل و حفر هم در آن کیسه بود، گوید تا بوش را تشییع کردیم و برگشتم.

۳۶ - ابو الحسن علی بن احمد بن علی عقیق در سال دویست و نود و هشت به بغداد آمد و نزد علی بن عیسی بن جراح که در آن روز وزیر در امور املاک او بود رفت و درخواستی کرد، علی بن عیسی گفت: خاندان تو در این شهر فراوانند و اگر بخواهم درخواستهای آنها را برآورم به درازا خواهد کشید، عقیق گفت: من از کسی درخواست می کنم که قضای حاجتم به دست دوست، علی بن عیسی گفت: او کیست؟ عقیق گفت: خدای تعالی و دشمنان بیرون آمد، گوید: بیرون

فی الله عزاء من كل هالك. و ذلك من كل مصيبة.

قال: فالتصرفت فجاءني الرسول من عند الحسين بن روح - رضي الله عنه و
لوطاه - ففكرت اليه فذهبت من عندي فأبلغته فجاءني الرسول ياتيه درهم عددا ووزنا
و منديل و شوي من حنوط و أنفان. و قال لي: هؤلاء بئرئك السلام و يقول لك: إذا
أهلك أكثر أزعج فاستخ هذا المنديل و خنك. فإن هذا منديل مولانا عليه السلام و خذ هذين
الدرهم و هذا الحنوط و هذين الأنفان و ستلخص حاجتك في ثلثتك هذين. و إذا قدمت إلى
مضر يموت محمد بن إسماعيل من قبلك بفترة أيام. ثم تقرأ بعدة فيكون هذا كفلك و
هذا حنطك و هذا جهازك.

قال: فأخذت ذلك و حنطته. و التصرفت الرسول و إذا أنا بالمشاغل على بابي و
الباب يذق. فقلت لعلامي خير: يا خير الظل أي شيء هو ذا؟ فقال خير. هذا غلام حميد
ابن حميد الكاتب ابن عم الوزير. فأدخلته إلي فقال لي: قد طلبتك الوزير و يقول لك

آمد و با خود می گفتم: خداوند تسلیت بخش هر هالک و جبران کننده هر
مصیبتی است.

گوید: باز گفتم و فرستاده ای از جانب حسین بن روح به نزد آمد و بدو
شکایت بردم. او رفت و حال مرا به او گزارش داد و با صد درهم و یک دستمال و
مقداری حنوط و چند تکه کفن باز آمد و گفت: مولایت به تو سلام می رساند و
می گوید: هرگاه غم و اندوه به سراغت آمد این دستمال را به روی صورتت بکشی
که آن دستمال مولایت عليه السلام است و این درهمها و حنوط و کفن را بگیر که حاجت
تو را در این شب برطرف می سازد و چون به مصر در آیی ده روز پیش از آن
محمد بن اسماعیل در گذشته است و پس از او نیز تو خواهی مرد و این کفن و
حنوط جهاز تو است.

گوید: آنها را گرفتم و حفظ کردم و آن فرستاده برگشت و من در سرای خود
مشغول کارهای خود بودم که در زدن. به غلام خود خیر گفتم: ای خیر! بین
کیست؟ خیر گفت: غلام حمید بن محمد کتابت پسر عموی وزیر است و او را نزد
من آورد و او گفت: وزیر تو را طلب کرده است و مولایم حمید می گوید: سوار شو

عولای حید: از کتب إلی، قال: فَرَكِبْتُ [وَجَبْتُ الشَّوَارِعَ وَالدُّرُوبَ] وَجِئْتُ إِلَى شَارِعِ الرِّزَّازِينَ ^(۱) فَإِذَا بِمُصَيِّبٍ قَاعِدٍ يَشْتَقِرُّنِي، فَلَمَّا رَأَى أَنِّي أَخَذْتُ يَدِي وَرَكِبْتُا قَدَّخَلْنَا عَلَى التَّوْزِيرِ، فَقَالَ لِي التَّوْزِيرُ: يَا شَيْخُ قَدْ نَفَضَى اللَّهُ حَاجَتَكَ، وَاعْتَدَّرَ إِلَيَّ وَدَفَعَ إِلَيَّ الْكُتُبَ مَكْتُومَةً مَحْشُورَةً قَدْ قَرَعَ مِنْهَا، قَالَ: فَأَخَذْتُ ذَلِكَ وَخَرَجْتُ.

قال أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ: فَعَدَدْتُنا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيَّ بْنَ أَحْمَدَ الْقَافِي عليه السلام بِنَصِيْبِيْنَ بِهَذَا وَقَالَ لِي: مَا خَرَجَ هَذَا الْحَنُوطُ إِلَّا لِقَائِي ثَلَاثَةً - ثُمَّ يَسْتَمِعُهَا - وَفَدَّ نَعْبُ إِلَى نَفْسِي، وَ لَقَدْ قَالَ لِي الْحَسَنُ بْنُ رُوحٍ عليه السلام إِنَّ أَمْلَكَ الصُّبُحَةِ وَفَدَّ كُتُبَ لِي بِالَّذِي لَزِمْتُ، فَقُلْتُ إِنَّي وَفَعَلْتُ وَأَسْتَمِعُ، وَقُلْتُ: يَا سَيِّدِي أَلْبَنِي الْأَكْفَانَ وَالْحَنُوطَ وَالدَّرَاهِمَ، قَالَ: فَأَخْرَجَ إِلَيَّ الْأَكْفَانَ وَإِذَا فِيهَا ثَرْدُ جِرَّةٍ مَسْنُونَةٍ مِنْ نَسِيجِ الْهَنْزِ وَثَلَاثَةُ أَتُوبٍ مَرْوِيٍّ ^(۲) وَ عِبَامَةِ، وَإِذَا الْحَنُوطُ فِي خَرْبَطٍ وَأَخْرَجَ إِلَيَّ الدَّرَاهِمَ فَفَدَّ ثَمَانِيَةً دِرْهَمٍ [وَأَبْرَزَهَا مِائَةً]

و نزد من آی، گوید: سوار شدم و به خیابان رزمازین آمدم و دیدم حمید نشسته و منتظر من است چون مراد دست مرا گرفت و سوار شدم و به نزد وزیر رفتم، وزیر گفت: ای شیخ! حدادند حاجت تو را برآورده کرد و از من عذرخواهی نمود و نامه هایی با مهر و امضاء که قبلاً آماده کرده بود به من داد، گریه: آنها را گرفتم و خارج شدم.

أبو محمد حسن بن محمد بن محبی [گریه: این حدیث را علی بن احمد عقیق رحمه الله در نصیبین برایم گفت که آن حنوط برای عمه ام فلانی - و نام او را نبرد - استعمال شد و خبر مرگم را دادند و حسین بن روح عليه السلام گفت که من مالک آن مزرعه می شوم و چیزی را که خواسته ام برایم نوشته اند، آنگاه برخاستم و سر و چشمش را بوسه دادم و گفتم: ای آقای من! آن حنوط و کفنیا و درهمها را به من نشان بده، گوید: کفنیا را آورد و در میان آنها بُردی حاشیه دار بود که در بین بافته شده بود و سه تکه کفن مروی و یک عمامه و حنوط در کیسه ای سر بسته قرار داشت و درهمها را بیرون آورد و آنها را شمردم به عدد و وزن صد درهم

۱- فی بعض النسخ «فركبت» و تحت الشوارع و الدروب و جئت الی شارع الرزمازین».

۲- فی بعض النسخ «مروی» زی فی بعضها «مروری».

دِرْهَم. فَقُلْتُ: يَا سُبْدِي: هَبْ لِي مِنْهَا دِرْهَمًا أَشْوَعُهُ خَاتَمًا. قَالَ: وَكَيْفَ يَكُونُ ذَلِكَ خُذْ مِنْ عِنْدِي مَا شِئْتَ. فَقُلْتُ: أُرِيدُ مِنْ هَذِهِ وَالتَّحُطُّ عَلَيْهِ. وَكَبَلْتُ رَأْسَهُ وَغَيَّبْتِهِ. فَأَعْطَانِي دِرْهَمًا فَتَشَدَّدْتُ فِي مَسْئِلِهِ وَجَعَلْتُهُ فِي كَتَمِي. ثُمَّ صِرْتُ إِلَى الْخَافِي فَتَحْتُ زَنْقَلِيحَةً مَعِي وَجَعَلْتُ الْمَيْدِيلَ فِي الزَنْقَلِيحَةِ وَفِيهِ الدِّرْهَمُ مُشَدُّودٌ وَجَعَلْتُ كَتَمِي وَفَافِرِي قَوْعَهُ. وَافْتُتُ أَتِيَامًا. ثُمَّ جِئْتُ أَطْلُبُ الدِّرْهَمَ فَإِذَا الصُّرَّةُ مَعَهُ وَدُرَّةٌ بِحَالِهَا وَلَا شَيْءَ فِيهَا. فَأَخَذَنِي شِبْهُ الزُّشْرَابِ فَصِرْتُ إِلَى بَابِ الْقَضِيَّةِ فَقُلْتُ لِغُلَامِهِ خَيْرًا: أُرِيدُ الدُّخُولَ إِلَى الشَّيْخِ. فَأَدْخَلَنِي إِلَيْهِ فَقَالَ لِي: مَا لَكَ؟ فَقُلْتُ: يَا سُبْدِي الدِّرْهَمُ الَّذِي أَعْطَيْتَنِي إِيَّاهُ مَا أَصْبَيْتُهُ فِي الصُّرَّةِ فَدَعَا بِالزَنْقَلِيحَةِ وَأَخْرَجَ الدِّرْهَمَ فَإِذَا هِيَ بِإِثْنَةِ دِرْهَمٍ غَدَاةً وَوَرْدًا. وَلَمْ يَكُنْ مَعِي أَحَدٌ أَتَمْنَعُهُ. فَسَأَلْتُهُ فِي رَدِّهِ إِلَيَّ قَائِي.

ثُمَّ خَرَجَ إِلَى مِصْرَ وَأَخَذَ الضَّيْعَةَ. ثُمَّ مَاتَ قَبْلَهُ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ بِقِصْرِ أَهْلَامِ إِنَّكَ

بود. گفتم: ای آقای من! یکی از آنها را به من ببخش تا از آن انگشتری بسازم. گفت: چگونه چنین امری ممکن است کار مال خود هر چه خواهی به نومی دهم. گفتم: از همین می خواهم و اصبر این کردم و سر و چشمش را بوسه دادم. درمی به من داد. آن را در دسپال پیچیدم و در جیب گذاشتم و چون به خانه برگشتم زنبیلی که با خود داشتم گشودم و آن دسپال را درون آن زنبیل نهادم و آن درهم به دسپال پیچیده در آن بود و کتابها و دفترهای خود را بالای آن فرار دادم. چند روزی گذشت سپس در جستجوی آن درهم برآمدم دیدم آن کیسه همان گونه بسته است اما چیزی در میان آن نیست و چیزی بمانند وسوس مرا فرا گرفت و به خانه عصبی رفتم و به غلامش خبر گفتم: می خواهم به نزد شیخ بروم. مرا به نزد او برد. گفت: چه شده است؟ گفتم: ای آقای من! آن درهمی که به من عطا فرمودید گم شده است. گفت زنبیل را بیاورید و درهمها را بیرون آورد که به لحاظ تعداد و وزن یکصد عدد بود هیچکس همراه من نبود تا به او بدگمان شوم دیگر بار درخواست کردم آن را به من بدهد و نپذیرفت.

سپس وی به مصر رفت و آن مزرعه را گرفت و ده روز پیش از آن محمد بن اسماعیل درگذشت و بعد از آن نیز جان به جان آفرین تسلیم کرد و در آن

فَلَا أُمُّ نَوْفٍ علیه السلام وَكَفَرْنَا فِي الْأَكْفَانِ الَّذِي دُعِيتُ إِلَيْهِ.

۳۸ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ شاذَّوَيْهِ الْمُؤَدَّبُ علیه السلام قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ الْجَيْشَرِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَفْصٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى حَكِيمَةَ بِنْتِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الرُّضَا. أَحَبَّ أَبِي الْحَسَنِ صَاحِبِ الْقِسْرِ علیه السلام - فِي سَنَةِ الثُّلَاثَةِ وَبِسْعِينَ وَبِأَتْنَيْنِ - فَكَلَّمْتُهَا مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ وَسَأَلْتُهَا عَنْ دِينِهَا فَسَمِعْتُ لِي مِنْ نَأْتُمْ بِهِمْ، ثُمَّ دَالَتْ: وَالْحَقُّةُ ابْنُ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ فَسَمِعْتُ، فَقُلْتُ لَهَا: جَعَلَنِي اللَّهُ يَدَاكَ مَعَابِتَةً أَوْ حَبْرًا؟ فَقَالَتْ حَبْرًا عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ علیه السلام كَتَبَ بِهِ إِلَى أُمِّهِ، فَقُلْتُ لَهَا: فَأَيْنَ الْوَلَدُ؟ فَقَالَتْ: عَشَوْتُ، قُلْتُ: إِنْ مِنْ تَلْعُ الشُّبَّةُ؟ فَقَالَتْ: إِي: إِلَى الْجَذْوَةِ أُمِّ أَبِي مُحَمَّدٍ علیه السلام، قُلْتُ لَهَا: أَتَقْدِي بِمَنْ وَصِيَّتُهُ إِلَى إِسْرَافٍ؟ فَقَالَتْ: افْتِدَاءَ بِالْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ علیه السلام فَإِنَّ الْحُسَيْنَ بْنِ عَلِيٍّ علیه السلام أَوْصَى إِلَى أَخِيهِ وَنَشَتْ بِشْتِ عَلِيٍّ فِي الطَّاهِرِ فَكَانَ مَا يَجْرُجُ عَنْ عَلِيٍّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیه السلام مِنْ عِلْمٍ بِشَسْبٍ إِلَى رُتْبَةٍ سَعْرًا عَلَى عَلِيٍّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیه السلام، ثُمَّ قَالَتْ: إِنَّكُمْ قَوْمٌ أَصْحَابُ أَخْبَارٍ كَمَا زَوَعْتُمْ أَنَّ التَّايِعَ مِنْ وَلَدِ

گفته‌ای که به او داده بودند گفت: علیه السلام

۳۸ - احمد بن ابراهیم گوید: بر حکیمه دختر امام جواد و خواهر امام هادی علیه السلام در سال دویست و شصت و دو وارد شدم و از پشت پرده با وی صحبت کردم و از دینش پرسیدم. نام کسانی را که امام می‌داند برده سپس گفت: حجة بن الحسن بن علی و نامش را برد. گفتم: فدایت شوم آیا او را مشاهده کرده‌اید یا آنکه خبر او را شنیده‌اید؟ گفت: خبر است و ابو محمد علیه السلام به مادرش اخبار کرده است. گفتم: آن فرزند کجاست؟ گفت: مسنور است. گفتم: پس شیعه به چه کسی رجوع کند؟ گفت: به جده اش مادر ابو محمد علیه السلام، گفتم: آیا به کسی افتد؟ گفتم که به زنی وصیت کرده است؟ گفت: به حسین بن علی علیه السلام افتد؟ گفتم که زیرا حسین بن علی علیه السلام ظاهراً به خواهرش زینب دختر علی علیه السلام وصیت کرد و هر علمی که از حسین بن علی علیه السلام صادر می‌شد به خاطر آنکه او مسنور بماند به زینب نسبت داده می‌شده. سپس گفت: شما اهل اخبارید. آیا برای شما روایت نکرده‌اند که میراث نهمین فرزند حسین بن علی علیه السلام در زمان حیاتش تقسیم

الحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِمَرَاتِهِ وَهُوَ فِي الْحَيَاةِ ۱؟

۳۹ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ إِسْحَاقَ الطَّائِفَانِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ الشَّيْخِ أَبِي الْغَاثِمِ الْحُسَيْنِ بْنِ رُوحٍ - قُدَّسَ اللَّهُ رُوحَهُ - مَعَ جَمَاعَةٍ فِيهِمْ عَلِيُّ بْنُ عَبْسَى الْقُصُورِيُّ قَعَامٌ إِلَيْهِ رَجُلٌ فَقَالَ لَهُ: إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أَشْأَلَكَ عَنْ شَيْءٍ، فَقَالَ لَهُ: سَلْ عَنَّا بِدَايِكَ، فَقَالَ الرَّجُلُ: أَخْبِرْنِي عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَهْوَى إِلَهُ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: أَخْبِرْنِي عَنْ قَابِلِهِ أَهْوَى عَدُوَّ اللَّهِ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ الرَّجُلُ: فَهَلْ يَحْذَرُ أَنْ يُسَلِّطَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ غَدْرَهُ عَلَى وَلِيِّهِ؟ فَقَالَ لَهُ أَبُو الْغَاثِمِ الْحُسَيْنُ بْنُ رُوحٍ - قُدَّسَ اللَّهُ رُوحَهُ -: أَفَهُمْ عَنِّي مَا أَقُولُ لَكَ؟ اعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَا يُجَاهِدُ النَّاسَ بِمُسَاعَدَةِ الْعِبَادِ وَلَا يُشَاقِبُهُمْ بِالْكَلَامِ، وَلَكِنَّهُ جَلَّ خَلْقُهُ يَبْعَثُ إِلَيْهِمْ رُسُلًا مِنْ أَجْنَابِهِمْ وَأَصْنَابِهِمْ يَنْشُرُ بِمَثَلِهِمْ، وَلَوْ بَعَثَ إِلَيْهِمْ رُسُلًا مِنْ غَيْرِ صِنْفِهِمْ وَصُورِهِمْ لَنَعَزَّوْا عَنْهُمْ وَلَمْ يَقْبَلُوا بِهِمْ، فَلَمَّا جَاؤُوهُمْ وَكَانُوا مِنْ جَنْبِهِمْ بَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَيَتَشَوَّبُونَ فِي الْأَسْوَاقِ فَالْوَالِهُمُ: أَنْتُمْ بَنَرُ مِثْلُنَا وَلَا نَقْبَلُ مِنْكُمْ

می شود؟

۳۹ - محمد بن ابراهیم گوید: با حمی نزد شیخ ابوالقاسم حسین بن روح - قدس الله روحه - بودم که در میان آنها علی بن عبسی هم بود، مردی نزد او آمد و گفت: می خواهم از شما پرسشی کنم، گفت: هر چه می خواهی بپرس، گفت: آیا حسین بن علی علیه السلام دوست خدا بود؟ گفت: آری، پرسید: آیا قاتل او دشمن خدا بود؟ گفت: آری، پرسید: آیا رواست که خدای تعالی دشمنش را بر دوستش مسلط سازد؟ ابوالقاسم حسین بن روح - قدس الله روحه - گفت: آنچه به تو می گویم بفهم، بدانکه خدای تعالی با مردم با مشاهده عبادی خطاب نمی کند و با مشافهه با آنها سخن نمی گوید، ولی خدای تعالی رسولانی از جنس و صنف خودشان بر آنها مبعوث می کند که بمانند آنها بشنوند و اگر رسولانی از غیر صنف و صورتشان مبعوث می کرد از آنان می رمبند و کلامشان را نمی پذیرفتند و چون پیامبران به نزد آنها آمدند و از جنس آنها بودند طعام می خوردند و در بازارها راه می رفتند، گفتند: شما بشری به مثل ما هستید و کلام شما را نمی پذیریم

حَقِّي نَأْتُونَنَا بِشَيْءٍ نَعْلَمُ أَنْ نَأْتِي بِمِثْلِهِ نَنْتَقِمُ أَلَيْكُم مَّخْرُصُونَ دُونَنَا بِمَا لَا تَقْدِرُ عَلَيْهِ، فَجَعَلُوا اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ لَهُمُ الْمُعْجَزَاتِ الَّتِي يَهْجُرُ الْخَلْقُ عَلَيْهَا، فَمِنْهُمْ مَنْ جَاءَ بِالطُّوفَانِ بَعْدَ الْإِذْذَارِ وَالْإِعْذَارِ، فَفَرَّقَ بَيْنَ جَمِيعٍ مِنْ طَفْنٍ وَتَمْكَّةَ، وَمِنْهُمْ مَنْ أَلْقَى فِي النَّارِ فَكَانَتْ بَرْدًا وَسَلَامًا، وَمِنْهُمْ مَنْ أَخْرَجَ مِنَ الْحَجَرِ الصُّلْدِ نَافَةً وَأُخْرِجَ مِنْ صَخْرٍ جَاهَا لَبَنًا، وَمِنْهُمْ مَنْ قَلَقَ لَهُ الْبَحْرُ، وَفَجَّرَ لَهُ مِنَ الْحَجَرِ الْعُبُورَ، وَجَعَلَ لَهُ الْقَصَا الْبَاسِنَةَ نُفْبَانًا ثَلَاثًا مَا يَأْكُلُونَ، وَمِنْهُمْ مَنْ أَلْبَسَهُ الْأَكْمَةَ وَالْأَبْرَصَ وَأَخْصَى الْمَوْتَى بِإِذْنِ اللَّهِ، وَأَتْبَاهُمْ بِمَا يَأْكُلُونَ وَمَا يَذْخِرُونَ فِي بُيُوتِهِمْ، وَمِنْهُمْ مَنْ أُنْشِقَ لَهُ الْقَمَرُ، وَكَلَمْنَةُ النَّهَائِمِ بِمِثْلِ التَّعْبِيرِ وَالذُّبِّ وَغَيْرِ ذَلِكَ.

فَلَمَّا أَتَوْا بِمِثْلِ ذَلِكَ وَغَضِبَ الْخَلْقُ عَنْ أَمْرِهِمْ وَخَفِيَ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِهِ كَانَ مِنْ تَعْدِيرِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ وَتَطْلُعِهِ بِمَعَاوِدِهِ وَجَعَلَهُ أَنْ خَلَقَ أَلْسِنَةً عَلَيْهِمَا مَعَ هَذِهِ الْقُدْرَةِ وَالْمُعْجَزَاتِ فِي حَالَةٍ غَالِبِينَ وَفِي أُخْرَى مَغْلُوبِينَ، وَفِي حَالٍ قَاهِرٍ وَفِي أُخْرَى مَذْهُورٍ، وَتَوَجَّهَتْ لَهُمُ

مگر آنکه معجزه ای بیاورید که ما مستور در حق آن عاجز باشیم آنگاه خواهیم دانست که شما را به کاری اختصاص داده اند که ما بر انجام آن توانا نیستیم، آنگاه خدای تعالی برای آنها معجزاتی فرار داد که خلاق از انجام آن ناتوان بودند، یکی از آنها پس از انداز و برطرف ساختن عذر و بهانه طوفان آورد و جمیع طاغیان و متمردان غرق شدند و دیگری را در آتش افکندند و آتش بر او سرد و سلامت شد و دیگری از سنگ سخت ناله بیرون آورد و از یستانش شیر جاری ساخت و دیگری دریا را شکافت و از سنگ جسمه ها جاری ساخت و عصای خشک او را ازدهایی قرار داد که سحر آنها را بلعید و دیگری کور و پیرس را شفا داد و مردگان را به اذن خداوند زنده کرد و به مردم خبر داد که در خانه هایشان چه می خوردند و چه ذخیره می کنند و برای دیگری شق القمر شد و چهارپایانی مثل شتر و گاو و غیر ذلک با وی سخن گفتند.

و چون این کارها را کردند و مردم در کار آنان عاجز شدند و نتوانستند کاری مانند ایشان انجام دهند خدای تعالی پیامبران را با این قدرت و معجزات از روی لطف و از سر حکمت گاهی غالب و گاهی مغلوب و زمانی قاهر و زمانی

الله عَزَّوَجَلَّ فِي جَمِيعِ أحوَالِهِمْ غَالِبِينَ وَ ذَاهِرِينَ وَ لَمْ يَسْتَبَلِّهِمْ وَ لَمْ يَمْنَحْهُمْ لَمْ يَخْذَلْهُمْ النَّاسُ
 آيَةً مِنْ دُونِ اللهِ عَزَّوَجَلَّ وَ لَمَّا عُرِفَ فَضْلُ مَنبَرِهِمْ عَلَى الْبَلَاءِ وَ الْهَضَبِ وَ الْاِخْتِبَارِ
 وَ لِكَيْلَهُ عَزَّوَجَلَّ جَنْبَلُ أحوَالِهِمْ فِي ذَلِكَ كَأحوَالِ غَيْرِهِمْ لِيَنْكُتُوا فِي حَالِ الْهَضَبَةِ وَ الْهَلْوَى
 صَابِرِينَ وَ فِي حَالِ الْعَافِيَةِ وَ الظُّهُورِ عَلَى الْأَعْدَاءِ شَاكِرِينَ وَ يَكُونُوا فِي جَمِيعِ أحوَالِهِمْ
 مُتَوَاضِعِينَ غَيْرَ شَائِعِينَ وَ لَا مُتَحَبِّرِينَ وَ لِيُظْلَمَ الْعِبَادُ أَنَّ هُمْ عَلَيْهِمْ إِمَّا هُرْ خَالِفُهُمْ وَ
 مُتَذَكِّرُهُمْ فَتَبَيَّنُوا وَ يَطْبَعُوا رُسُلَهُ وَ نَكُونُ حُجَّةً لِلَّهِ تَائِبَةً عَلَى مَنْ فَجَّازَ الْحَدَّ فِيهِمْ
 وَ ادَّعَى لَهُمُ الرُّبُوبِيَّةَ أَوْ عَانَدَ أَوْ خَالَفَ وَ عَصَى وَ جَحَدَ بِمَا أَنْتَ بِهِ الرُّسُلُ وَ
 الْأَنْبِيَاءُ عَلَيْهِ السَّلَامُ «لَتَهْلِكَ مِنْ هَٰذِهِكُمُ الْبَيْتَةُ وَ نَجِيٌّ مِنْ خِيٍّ عَنْ بَيْتَةٍ» [الأنعام: ۲۷]

فَالِ مُحَمَّدٌ بْنُ اِبْرَاهِيمَ بْنِ إِسْحَاقَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَدَتْ إِلَى الشَّيْخِ أَبِي الْقَاسِمِ بْنِ رُوحٍ - قَدَّسَ
 اللهُ رُوحَهُ - مِنَ الْعَدُوِّ وَ أَنَا أَكُولُ فِي نَفْسِي: أَتَرَاهُ ذِكْرًا ذَكَرْنَا يَوْمَ أَمْسٍ مِنْ عِنْدِ نَفْسِهِ
 قَائِلَةً أَنِي فَقَالَ لِي: يَا مُحَمَّدُ بْنُ اِبْرَاهِيمَ لَا تَزَلْ الْخُزْمَ مِنَ السَّمَاءِ لَنَنْعَطِفَنِي الطُّغْرُ أَوْ نُهَوِي فِي الرُّجُحِ

دیگر مقهور ساخت، و اگر آنرا در جمیع احوال غالب و قاهر قرار می داد و
 مبتلا و خوار نمی ساخت **نورده** **آنان** را به بجای خدای تعالی می پرستیدند و
 فضیلت صبرشان در برابر بلا و محنت و امتحان شناخته نمی شد ولی خدای تعالی
 احوال آنان را در این باره مانند احوال سایرین قرار داد تا در حال محنت و
 آشوب صابر و به هنگام عافیت و پیروزی بر دشمن شاکر و در جمیع احوال متعادل
 متواضع باشند، نه گردن فراز و متکبر و چنین کرد تا بندگان بدانند پیامبران نیز
 خدایی دارند که خالق و مدبر آنهاست و او را پرستند و از رسولان او اطاعت
 نمایند و حجت خدا ناپست و غام گردد هر کسی که درباره آنها از حد در گذرد و
 برای آنها ادعای ربوبیت کند یا عناد و مخالفت و عصیان ورزد و منکر تعالیم و
 دستورات رسولان و انبیاء گردد. **لَتَهْلِكَ مِنْ هَٰذِهِكُمُ الْبَيْتَةُ وَ نَجِيٌّ مِنْ خِيٍّ عَنْ بَيْتَةٍ**.

محمد بن ابراهیم بن اسحاق **علیه السلام** گوید: فردا به نرد شیخ ابوالقاسم بن روح
 - قدس الله روحه - باز گشتم و با خود می گفتم: آبا می پنداری آنچه که روز گذشته
 برای ما می گفت از پیش خود بود؟ شیخ ابتداء به کلام کرد و گفت: ای محمد بن -
 ابراهیم! اگر از آسمان بر زمین فرو افتم و پرندگان مرا بربایند و یا طوفان مرا در

فی مکان صحیحی أحبَّ إليَّ من أن أقول في دين الله عز وجل برأیی از من عند نفسی، بل
ذلك عن الأصل و مشموع عن الحقة صلوات الله عليه و سلامه.

۳۹- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بِحَسْبِ الطَّائِفَةِ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبِي قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ

شاذان بن نعيم الشاذاني قال: اجتمعنا عند أبي حمزة هاشمي رحمه الله بن عشرين ذرها
فوزت من عندي عشرين ذرها و دفعها إلى أبي الحسين الأسدي عليه السلام و لم أعرفه
أخر العشرين، فوزة الجواب «فد و صلت الحشمة و زعم أبي لك فيها جشرون
ذرها»

قال محمد بن شاذان: أئذت بعد ذلك مالا و لم أقمروا هو، فوزة الجواب «وصل
كذا و كذا، منه بلان كذا و بلان كذا».

قال: و قال أبو العباس الكوفي: حمل رجل مالا ليوصله و أحب أن يثق على
الدلالة، فوقع عليه: «إن استرضيت أفضلت و إن طلبت وجدت، يقول لك مولاة:
اجعل ما تفك، قال الرجل: فأخرجت بما عني بنة فباعها بلاثون و حملت الباقي، فخرج

درة عمیق افکند نزد من محبوب تر است تا در دین خدای تعالی به رای خود با از
جانب خود سخنی گویم، بلکه گفتار من مانع خود از اصل و مشموع از حجت
صلوات الله و سلامه علیه است.

۳۹- محمد بن شاذان گوید: پانصد درهم بیست درهم کم نزد من فراهم آمده
بود و از اموال خود بیست درهم وزن کردم و بدان افزودم و به ابوالحسن
اسدی علیه السلام تسلیم کردم و درباره آن بیست درهم چیزی نگفتم پاسخ آمد که
پانصد درمی که بیست درهم آن از آن تو بود رسید.

محمد بن شاذان گوید: بعد از آن مالی فرستادم و نوشتم که از آن چیست،
پاسخ آمد: فلان مقدار رسید که این مقدار آن از فلانی و این مقدار آن از فلانی است.
گوید ابوالعباس کوفی گفت: مردی مالی را برد که به او برساند و دوست
داشت که بر دلالتی راضی شود و این توفیع را صادر فرمود: اگر ارشاد خواهی
ارشاد شوی و اگر طلب کنی خواهی یافت، مولای تو می گوید: آنچه با خود
داری حمل کن، آن مرد گوید: از آنچه با خود داشتم شش دینار نسجیده برداشتم

التَّوْبِيعُ «يَا فُلَانُ رُدَّ السُّقَّةَ دَنَابِرُ آلِي أَخْرَجَتْهَا يَلَا وَرُبِّي وَوَزْنُهَا سِتُّهُ دَنَابِرَ وَ حَسَنَةُ دَوَانِيقَ وَ حَبَّةٌ وَ يَصْفُ» قَالَ الرَّجُلُ: قَوَّزْتُ الدَّنَابِرَ فَإِذَا هِيَ ^(۱) كَمَا قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ.

۴۰. حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ غُبَارِيُّ الْحُسَيْنِيِّ بْنِ إِسْحَاقَ الْأَنْثَرِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو النَّبَّاسِ أُمِّدُّ بْنُ الْحِصْرِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ الْحَنْدَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ خَرَجَ إِلَيْهِ مِنْ صَاحِبِ الزَّمَانِ عَلَيْهِ السَّلَامُ تَوْبِيعٌ نَعْدُ أَنْ كَانَ أَعْرَبِي بِالْمَخَصِ وَ الطَّلَبِ وَ سَارَ عَنْ وَطَنِهِ لِيَتَكَيَّنَ لَهُ مَا يَقْتُلُ عَلَيْهِ.

وَ كَانَ نُسخَةُ التَّوْبِيعِ: «مَنْ بَحَثَ نَعْدُ طَلَبَ، وَ مَنْ طَلَبَ فَقَدْ ذَلَّ، وَ مَنْ ذَلَّ فَقَدْ أَشَاطَ، وَ مَنْ أَشَاطَ فَقَدْ أَشْرَكَ» قَالَ: فَكُفَّ عَنِ الطَّلَبِ وَ رَجَعَ

وَ حَكَمَ عَنْ أَبِي الْغَاسِمِ بْنِ رُوحٍ - فَدَسَ اللَّهُ رُوحَهُ - أَنَّهُ قَالَ فِي الْحَدِيثِ الَّذِي رَوَى فِي أَبِي طَالِبٍ أَنَّهُ أَشْلَمَ بِحَسَابِ الْحُمَلِ وَ عَقَدَ بَيْنَهُ ثَلَاثَةً وَ بَسَجَ أَنْ مَفْنَأَ: إِنْ أَخَذَ جِرَادًا.

و باقی را حمل کردم و این توبیع صادر شد: ای فلانی! آن شش دینار نسجیده را که وزنش شش دینار و پنج دانگ و یک حبه و سیم است بخوبی بده. آن مرد گوید: آن دینارها را وزن کردم و در سهایت شکافی دیدم که چنان بود که امام علیه السلام فرموده بود.

۴۰. ابو صالح خجندی علیه السلام گوید از ناحیه صاحب الزمان علیه السلام پس از آنکه فحص و طلب بسیاری کرده و از وطنش مسافرت نموده است تا بر او روشن شود که چه باید کند، توبیعی صادر شد

و نسخه آن توبیع چنین بود: هر که بحث کند طلب کرده است و هر که طلب کند دلالت کرده است و هر که دلالت کند هلاک کرده است و هر که هلاک کند مشرک شده است. گوید: از طلب باز ایستاده و برگشت.

و از ابو الغاسم بن روح - فدس الله روحه - حکایت شده است که او در تفسیر حدیثی که درباره اسلام ابو طالب روایت شده، که او به حساب جعلی اسلام آورده است و با دستش شصت و سه را بر شمرده و معنایش این است که او خدای احد جواد است.

۴۱ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ هَازِمٍ الْقَاسِي ^(۱) قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ الْحِمْيَرِيُّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ حَامِدٍ الْكَانِبِ قَالَ: كَانَ يَوْمَ رَجُلٍ يَزَارُ مُؤْمِنًا وَلَهُ شَرِبْكٌ مُزَجَّجِيٌّ، فَوَقَعَ بَيْنَهُمَا تَوْبٌ نَقِيشٌ، فَقَالَ الْمُؤْمِنُ: يَصْلُحُ هَذَا التَّوْبُ لِمَوْلَانِي، فَقَالَ لَهُ شَرِيكَهُ: لَسْتُ أَغْنِيكَ عَنْ مَوْلَاكَ، وَلَكِنِّي أَفْعَلُ بِالتَّوْبِ مَا تُحِبُّ. فَلَمَّا وَضَعَ التَّوْبَ إِلَيْهِ شَقَّهُ ^(۲) بِنَصْفَيْنِ طَوَلًا فَأَحَدَهُ بِنَصْفِهِ وَزَدَ النُّصْفَ، وَقَالَ: لَا حَاجَةَ لَنَا فِي مَالِ الْمُزَجَّجِيِّ.

۴۲ - قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ الْحِمْيَرِيُّ: وَخَرَجَ التَّرْلُوعُ إِلَى الشَّيْخِ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَثْمَانَ الْعَمَرِيِّ فِي الثَّغَرِ بِأَبِيهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - فِي قُضَلٍ مِنَ الْكِسَابِ «إِنَّا بَعْدُ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ» تَشْلِيماً لِأَمْرِهِ وَرِضَاءً بِقَضَائِهِ، عَاشَ أُنُوكَ سَعِيداً وَمَاتَ حَمِيداً، فَوَيْحَةُ اللَّهِ وَالْحَقُّهُ بِأُولِيائِهِ وَعَوَالِيهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ، فَلَمْ يَزَلْ يُجَنِّدُ فِي أَمْرِهِمْ، سَاعِياً فَمَا يَتَوَكَّلُ عَلَى اللَّهِ غَرْوَحَلٍّ وَإِلَهُهُمْ، نَصَرَ اللَّهُ وَجْهَهُ وَأَقَاتَهُ غَنَائِهِ.

وَفِي قُضَلٍ آخَرٍ: «أَجَزَلُ اللَّهِ لَكَ التَّوَابُ» وَأَحْسَنُ لَكَ الْغَزَاءُ، رُزِئْتُ وَرُزِّنَا وَ

۴۱ - اسحاق بن حامد کانب گویند مردی برآز مؤمنی در قم بود و شریکی داشت که از هر ده مرحله پاره شده بود، آنها را با یکدیگر پیوسته شدند، آن مؤمن گفت: این پاره‌ها برای مولای من بافته شده است و شریکش گفت: من مولای تو را نمی‌توانم ولی با آن هر چه خواهی کن و چون پاره‌ها به دست او رسید آن را از طول دو پاره کرد، نصف آن را برداشت و نصف دیگر را باز گردانید و گفت: ما نیازی به مال مَرُجَّجِه نداریم.

۴۲ - به شیخ ابوجعفر محمد بن عثمان عمری در نسبت مرگ پدرش - رضی الله عنهما - نوعی صادر شد و در محلی از آن آمده بود: «إِنَّا بَعْدُ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ» تسلیم فرمان او و راضی به قضای اوئیم، بدرت نیکو زندگی کرد و ستوده درگذشت، خدا او را رحمت کند و به اولیاء و دوستانش ملحق سازد که پیوسته در کارشان کوشا بود و در آنچه او را به خدا و به ایشان نزدیک می‌ساخت سعی بود، خداوند رویش را شادان گرداند و از لغزش او درگذرد.

و در بخش دیگر آن آمده است: خداوند پاداش خیرت دهد و این عزا را بر

أَوْحَشَكَ فِرَاقَهُ وَأَوْحَشَنَا، فَسَرَّهُ اللهُ فِي مُثَلِّبِهِ، وَكَانَ مِنْ كِبَالٍ سَعَادِيَةٍ أَنْ رَزَقَهُ اللهُ عَزَّوَجَلَّ وَلَدًا مِثْلَكَ بَخْلَتُهُ مِنْ بَقْدِهِ، وَبَقْرًا مِثْلَهُ بِأَشْرِهِ، وَبَنَزَحًا مِثْلَهُ عَنِّيهِ، وَأَقُولُ، الْحَمْدُ لِلَّهِ، فَإِنَّ الْأَنْفُسَ طَبِيعَةً يَتَكَانِكُ وَ مَا جَعَلَهُ اللهُ عَزَّوَجَلَّ فَبِكَ وَ جِئْتُكَ، أَعَالَمُ اللهِ وَ نَوَالَهُ وَ عَصَدَكَ وَ زَنْتَكَ، وَ كَانَ اللهُ لَكَ وَلِيًّا وَ حَاطِظًا وَ رَاصِبًا وَ كَافِيًّا وَ مُجِيبًا».

تَوْفِيعُ مِنْ صَاحِبِ الزَّمَانِ عَلَيْهِ السَّلَامُ

كَانَ خَرَجَ إِلَى الْعَمْرِى وَ ابْنِهِ - رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا - زَوَاهُ سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ:

۴۳ - قَالَ الشَّيْخُ أَبُو جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ: وَحَدَّثَهُ مِثْلًا عَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «رَفَعْنَا اللهُ لِبَطَاعَتِهِ، وَ كَبَّرْنَا عَلَى دِينِهِ، وَ أَشَقَقْنَا بِمَرْضَانِهِ، أَنَّهُنَّ إِنَّمَا مَا ذَكَّرْنَا أَنْ الْمَيْتَمِ أَخْبَرْنَا عَنْ الْخُتَارِ وَ مَنَاظِرَانِهِ مِنْ لَبِّي وَ اخْتِجَاجِهِ بِأَنَّهُ لَا خَلْفَ غَيْرَ جَعْفَرِ بْنِ عَلِيٍّ، وَ تَعْدِيْقِهِ إِثْمًا».

نو نهكو گرداند، نو سوگواری شدی و مانیز سوگواریم و جدایی او تو را تنها ساخت و مانیز تنها شدیم جداوند او را در جایگاهش مسرور سازد و از کمال سعادت اوست که خدای تعالی فرزندش مثل توبه او ارزانی فرموده که جانشین و فائز مقام وی باشد و برای او طلب رحمت کند و من می گویم: الحمد لله که خدای تعالی نفوس را به منزلت نو و آنچه که به نو مرحمت فرموده طیب ساخته است، خداوند نو را باری کند و نبرو مند سازد و پشتیبانت باشد و توفیق دهد و نو را ولی و نگاهبان و رعایت کننده و کافی و معین باشد.

تَوْفِيعِي از صَاحِبِ الزَّمَانِ عَلَيْهِ السَّلَامُ

که برای عمری و پسرش صادر شده است

۴۳ - شیخ ابو جعفر علیه السلام گوید این توفیع را سعد بن عبدالله - رحمه الله - چنین ثبت کرده است: خداوند هر دوی شما را توفیق طاعت دهد و بر دینش پایدار سازد و به خشنودیهای خود سعادتمند سازد، آنچه نوشته بودید که میثمی از احوال مختار و مناظرات و احتجاج او که جانشینی غیر از جعفر بن علی نیست و

وَقَهْمْتُ جَمِيعَ مَا كَتَبْتُ بِهِ بِمَا قَالَ أَصْحَابُكُمْ عَنْهُ، وَأَنَا أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الْعَمَى بَعْدَ الْجَلَاوِ، وَ مِنَ الضَّلَالَةِ بَعْدَ الْهُدَى، وَ مِنَ مَوْبِقَاتِ الْأَضْغَالِ وَ مَرْدِيَّاتِ الْفِتَنِ، فَإِنَّهُ عَزَّوَجَلَّ يَقُولُ: «أَلَمْ أَحْصِبِ النَّاسَ أَنْ يُزَكُّوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْشُونَ»، كَتَبْتُ بِتَسَاقُطُونَ فِي- الْفِتْنَةِ، وَ يَزَكُّوْنَ فِي الْخَيْرَةِ، وَ يَأْخُذُونَ بِنَبَأٍ وَ شِبَالَةٍ فَارْتَفَعُوا دَبْتَهُمْ أَمْ اِزْتَابُوا أَمْ عَانَدُوا الْحَقَّ؟ أَمْ جَهِلُوا مَا حَاءَتْ بِهِ الزَّوَابِثُ الصَّادِقَةُ وَ الْأَخْبَارُ الصَّحِيحَةُ؟ أَوْ عَلِمُوا ذَلِكَ فَتَنَاسَوْا؟ أَمَا تَعْلَمُونَ أَنَّ الْأَرْضَ لَا تَحْمِلُ مِنْ حَكْمَةٍ إِلَّا ظَاهِرًا وَ إِلَّا مَفْهُورًا؟ ۱۹

أَوْ لَمْ تَعْلَمُوا انْتِظَامَ أَيْمَنِمْ تَعَذُّ نَبِيهِمْ عليه السلام وَاجِدًا بَعْدَ وَاجِدٍ إِلَى أَنْ أُلْقِيَ الْأَمْرُ بِأَمْرِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ إِلَى الْمَاضِي - بِمَعْنَى الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عليه السلام - فَقَامَ مَقَامَ آبَائِهِ عليهم السلام يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ وَ إِلَى طَرِيقِ مَسْتَقِيمٍ، كَانَ ثَوْرًا سَاطِعًا، وَ شَهَابًا لَامِعًا، وَ قَرَأَ زَاهِرًا، ثُمَّ اخْتَارَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ لَهُ مَا عِنْدَهُ قَضَى عَلَى مَنَاجِيبِ آبَائِهِ عليهم السلام خَذُوا الثَّغْلَ بِالثَّغْلِ عَلَى عَقْدِهِ

تصدیق کردن او همه و اصل شد و جمع طاقی را که اصحابان از او قتل کرده اند همه را دانستم، من از کوری بسی از و عیسی و از گمراهی پس از هدایت و رفتار هلاکت بار و فتنه های تپا کند به خدا پناه می برم که او می فرماید: اَلَمْ أَحْصِبِ النَّاسَ أَنْ يُزَكُّوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْشُونَ. چگونه در فتنه درافتادند و در وادی سرگردانی گام می زنند و به چپ و راست می روند از دینشان دست برداشته اند و یا آنکه شك و تردید کرده اند و با آنکه با حق عناد و دشمنی می کنند و یا آنکه روایات صادقه و اخبار صحیحه را نمی دانند و یا آن را می دانند و خود را به فراموشی می زنند؟ آیا نمی دانند که زمین هیچگاه از حجت خدا - که یا ظاهر است و یا نهان - خالی نمی ماند.

آیا انتظام امامان خود را که پس از پیامبرشان صلی الله علیه و آله یکی پس از دیگری آمده اند نمی دانند نا آنکه به اراده الهی کار به امام ماضی - یعنی حسن بن علی علیه السلام - رسد و جانشین پدران بزرگوار خود شد و به حق و طریق مستقیم هدایت کرده و انوری ساطع و شهابی لامع و ماهی فروزان بوده، آنگاه خداوند او را به جوار رحمت خود برد و او نیز بر اساس پیمانی که با او بسته شده بود طابق

عَهْدُهُ. وَ وَصَّيْتُ أَوْصِيَ بِهَا إِلَى وَصِيٍّ سَرَّاهُ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ بِأَمْرِهِ إِلَى غَايَةِ وَأَخْفَى مَكَانَهُ بِمَكِيدَةٍ لِلْقَضَاءِ الشَّاهِقِ وَالْفَتَرِ الثَّانِيَةِ. وَ فِينَا مَوْضِعُهُ. وَ لَنَا فَضْلُهُ. وَلَوْ قَدْ أَذِنَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ فِيمَا قَدْ مَنَعَهُ عَنَّهُ وَ أَرَادَ عَنَّهُ مَا قَدْ خَرَى بِهِ مِنْ حُكْمِهِ لَأَرَاهُمْ الْحَقَّ ظَاهِرًا بِأَعْيُنِ حَلِيقِهِ. وَ أَتَيْنِي دَلَالَةً. وَ أَوْضَحَ غَلَامَةً. وَ لَأَبَانَ عَنْ نَفْسِهِ وَ قَامَ بِحُجَّتِهِ وَلَكِنْ أَقْدَرَهُ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ لَا تُعَالَبَ. وَ إِرَادَتُهُ لَا تُزَوَّ. وَ تَرْفِيقُهُ لَا يُشْتَبَى. فَلْيَدْعُوا عَنْهُمْ اتِّبَاعَ الْحَقِّ. وَ لْيَتَّبِعُوا عَلَى أَصْلِهِمُ الَّذِي كَانُوا عَلَيْهِ. وَ لَا يَتَّبِعُوا عَمَّا سَرَّ عَنْهُمْ فَيَأْتُوا. وَ لَا يَكْتُمُوا سَرَّ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ فَتُكْتَمُوا. وَ لْيُغْلَبُوا أَنَّ الْحَقَّ مَعَنَا وَ فِينَا. لَا يَقُولُ ذَلِكَ يَوْمَانَا إِلَّا كَذَابٌ مُدْعَرٍ. وَ لَا يَدْعِيهِ غَيْرُنَا إِلَّا ضَالٌّ هَوِيٍّ. فَلْيَنْتَصِرُوا مِنَّا عَلَى هَذِهِ الْمُتَلَفَةِ دُونَ التَّفْسِيرِ. وَ يَتَّقُوا مِنْ ذَلِكَ بِالْغَرِيبِ دُونَ التَّضَرُّعِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ.

• • • •

التعلل بالتعلل به روش بدران بر رگوارش عمل کرد و به جانشینی که بدان سفارش شده بود وصیت نمود. جانشینی که خدای تعالی او را نا غایبی به فرمان خویش نهان دارد و بر اساس مشیقتی که بر مصایحای و قدر نافذ جا بگاه او را غنی سازد. ما جا بگاه فصای الهی هستیم و فضیلت او برای ماست و اگر خدای تعالی منع را از او بردارد و حکمت نهان زیستی را از او زایل سازد حق را به نیکوترین زیور به آنها بنمایاند و با روشن ترین دلیل و آشکار ترین نشانه به آنها معرفی کند و چهره او را ظاهر ساخته و حجت و دلیلش را اقامه نماید ولیکن بر نقدیات الهی نمی توان غلبه نمود و اراده او مردود نمی شود و بر توفیق او نمی توان سبقت جست. پس باید پیروی هوای نفس را فرو نهند و همان اصلی را که بر آن قرار داشتند اقامه کنند و درباره آنچه که از آنها پرسیده داشته اند به جستجو برخیزند که گناهکار شوند و کشف ستر خدای تعالی نکنند که پشیمان گردند و بدانند که حق با ما و در نزد ماست و هر که غیر ما چنین گوید کذاب و مفتر است و هر که جز ما ادعای آن را بنماید گمراه و منحرف است. پس باید به این مختصر اکتفا کنند و تفسیرش را نخواهند و به این نعره فناء نمابند و تصریح آن را نطلبند إِنْ شَاءَ اللَّهُ.

• • • •

[الدُّعَاءُ فِي غَيْبَةِ الْقَائِمِ (عج)]

۴۴ - حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ الْحُسَيْنُ بْنُ أَحْمَدَ الْمُكَلَّبِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَلِيٍّ بْنُ هَاشِمٍ بِهَذَا الدُّعَاءِ، وَذَكَرَ أَنَّ الشَّيْخَ الْعَمَرِيَّ - قَدَّسَ اللَّهُ رُوحَهُ - أَثْلَاهُ عَلَيْهِ زَائِرُهُ أَنْ يَدْعُو بِهِ وَهُوَ الدُّعَاءُ فِي غَيْبَةِ الْقَائِمِ (عج).

«اللَّهُمَّ عَرِّفْنِي نَفْسَكَ، فَإِنَّكَ إِنْ لَمْ تُعَرِّفْنِي نَفْسَكَ لَمْ أَغْرِفْ نَبِيَّكَ (۱)، اللَّهُمَّ عَرِّفْنِي نَبِيَّكَ فَإِنَّكَ إِنْ لَمْ تُعَرِّفْنِي نَبِيَّكَ لَمْ أَغْرِفْ حُجَّتَكَ، اللَّهُمَّ عَرِّفْنِي حُجَّتَكَ فَإِنَّكَ إِنْ لَمْ تُعَرِّفْنِي حُجَّتَكَ ضَلَلْتُ عَنْ دِينِي، اللَّهُمَّ لَا تُبْقِي مِثْلَهُ جَاهِلِيَّةً، وَلَا تُزِغْ قَلْبِي بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنِي، اللَّهُمَّ فَكَمَا هَدَيْتَنِي بِوِلَايَةِ مَنْ قَرَضَتْ طَاعَتَهُ عَلَيَّ مِنْ وِلَايَةِ أَمْرِكَ بَعْدَ رَسُولِكَ صَلَوَاتِكَ عَلَيْهِ وَآلِهِ حَتَّى وَالَيْتُ وِلَايَةَ أَمْرِكَ أَسْرَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْحَسَنَ وَالْحُسَيْنَ وَعَلِيًّا وَمُحَمَّدًا وَخَفَرًا وَمُوسَى وَعَلِيًّا وَمُحَمَّدًا وَعَلِيًّا وَالْحُسَيْنَ وَالْحُجَّةَ الْقَائِمَ الْمَهْدِيَّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ، اللَّهُمَّ فَتَبَشِّرْنِي عَلَى دِينِكَ، وَاسْتَقْبِلْنِي بِطَاعَتِكَ، وَارْزُقْ قَلْبِي لَوْلِي أَمْرِكَ، وَعَافِنِي

دعایان تحبیبین قائم (عج)

۴۵ - ابوعلی گوید: این دعا را شیخ ابو جعفر عمری برای من املا فرمود و امر کرد که آن را بخوانم و آن دعای عیبت قائم (عج) است؛

بارالها! خود را به من معرفی کن که اگر حدوث را به من معرفی نکنی پیامبرت را نشناسم، بارالها! پیامبرت را به من معرفی کن که اگر پیامبرت را به من معرفی نکنی حجتت را نشناسم، بارالها! حجتت را به من معرفی کن که اگر حجتت را به من معرفی نکنی از دین خود گمراه شوم، بارالها! مرا به مرگ جاهلیت غیران و قلم را پس از هدایت منحرف مساز، بارالها! همچنان که مرا به ولایت والیان مفترض الطاعة امر خود پس از رسولت هدایت کردی و من نیز ولایت آنان را پذیرفتم یعنی امیرالمؤمنین و حسن و حسین و علی و محمد و جعفر و موسی و علی و محمد و علی و حسن و حجت قائم مهدی - صلوات الله عليهم اجمعین - بارالها! مرا بر دین خود اسوار بدار و مرا به طاعت خود بدار و قلم را برای ولی امرت نرم کن

بِمَا اسْتَحْتَشْتُ بِهِ خَلْقَكَ، وَ تَجَبُّي عَلَى طَاعَتِي وَلِيْ أَمْرِكَ الَّذِي سَرَرْتَهُ عَنِ خَلْقِكَ، فَيَا ذَٰلِكَ غَابَ عَنِ بَرِيَّتِكَ، وَ أَتْرَكَ يَنْتَظِرُ وَ أَنْتَ الْعَالِمُ غَيْرُ مُعَلِّمٍ بِالْوَقْتِ الَّذِي فِيهِ صَلَاحُ أَمْرِ ذَٰلِكَ فِي الْإِذْنِ لَهُ بِإِظْهَارِ أَمْرِهِ، وَ كَشْفِ سِرِّهِ، فَصَبِّرْ بِي عَلَى ذَٰلِكَ حَتَّى لَا أُجِبَ تَعْجِيلَ مَا أَخَّرْتَ وَلَا تَأْخِيرَ مَا عَجَّلْتَ، وَلَا أَكْثِفَ عَمَّا سَرَرْتَهُ، وَلَا أُنَازِعَكَ فِي تَجَبُّرِكَ، وَلَا أَقُولُ: لَمْ وَ كُنْتُ؟ وَ مَا سَأَلَ وَلِي الْأَمْرِ^(۱) لَا يَنْظُرُ؟ وَ قَدْ اسْتَلَاتِ الْأَرْضُ مِنَ الْجَوْرِ؟ وَ أَفَوْضُ أُمُورِي كُلَّهَا إِلَيْكَ.

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ أَنْ تُرَبِّيَ وَلِيَّ أَمْرِكَ ظَاهِرًا نَافِدًا لِأَمْرِكَ مَعَ عِلْمِي بِأَنَّ لَكَ السُّلْطَانَ وَ الْقُدْرَةَ وَ الْبُرْهَانَ وَ الْحُجَّةَ وَ الْمُسَبِّحَةَ وَ الْإِرَادَةَ وَ الْقَوْلَ وَ الْقُوَّةَ، فَافْعَلْ ذَٰلِكَ بِي وَ بِجَمِيعِ الْمُؤْمِنِينَ حَتَّى تَنْظُرَ إِلَى رِئَايَتِكَ - صَلَوَاتِكَ عَلَيَّ - ظَاهِرَ الْمَقَالَةِ، وَاضِحَ الدَّلَالَةِ، هَادِيًا مِنَ الضَّلَالَةِ، شَافِيًا مِنَ الْجَهَالَةِ، أَجْرًا بِأَرْبَ مَشَاجِدَهُ، وَ نَبْتَ قَوَاعِدِهِ، وَ

و مرا از آنچه خلق را بدان امتحان می کنی سلامت بدار و مرا در اطاعت و لی امرت استوار کن و لی امری که او را از جسدان خلایق مستور ساختی و با اذن تو از مردمان غایب گردید و تنها امر خود را انظار می برد و تو هنگامی را که صلاح امر و لیّت در آن است بی تعلّم می دانی و به ظهور امر او فرمان می دهی و او را هویدا می سازی، پس مرا بر آن شکّیا ساز که تعجّل آنچه را که به تأخیر انداختی نخواهم و تأخیر آنچه را که معجّل ساختی نطلبم و از مسنورت پرده برداری، و از مکتومت تفحص، و در تدبیرت منازعه ننمایم و چون و چرا نکنم و نگویم چرا و لی امرت ظهور نمی کند در حالی که زمین از جور آکنده شده است، و همه امورم را به تو تفویض می کنم.

بارها! از تو می خواهم که ولی امرت را در حالی که ظاهر است و امر تو را جاری می سازد به من پنا یابی و من می دانم که سلطان و قدرت و برهان و حجت و مشیّت و اراده و توانایی و نبوّ از آن توست، پس من و جمیع مؤمنین را بدان موفق بدار تا ولیّت را بنگریم در حالی که گفتارش ظاهر و دلالتش واضح است و هادی و شافی از ضلالت و جهالت است. ای خدای من! مشاهدوی را ظاهر ساز

اجْعَلْنَا مِنْ تَفَرُّعَتِهِ بِرُفَاتِهِ، وَ اَلْمَا بِجَدْنِهِ، وَ تَوَلَّنَا عَلَى مِلَّتِهِ، وَ احْشُرْنَا فِي دَعْوَتِهِ.
 اَللّٰهُمَّ اَعِزَّهُ مِنْ شَرِّ جَمِيعِ مَا خَلَقْتَ وَ بَرَأْتَ وَ ذَرَأْتَ وَ اَنْشَأْتَ وَ صَوَّرْتَ وَ اَخْلَقْتَ
 مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَ مِنْ خَلْفِهِ وَ عَنْ يَمِينِهِ وَ عَنْ شِمَالِهِ وَ مِنْ قُدُّومِهِ وَ مِنْ اُخَّرِهِ بِمَعْلُوكِ الَّذِي لَا
 يَصْبِيحُ مِنْ خَلْقَتُهُ بِهِ، وَ اخْفِظْ فِيهِ رَسُوْلَكَ وَ وَصِيَّ رَسُوْلِكَ.

اَللّٰهُمَّ وَ مَدِّ فِي عُمْرِهِ، وَ زِدْ فِي اَجَلِهِ وَ اَعِزَّهُ عَلَى مَا اُوْلِيْتَهُ وَ اشْرَعَيْتَهُ، وَ زِدْ فِي
 كَرَامَتِكَ لَهُ فَاِنَّهُ الْهَادِي وَ الْمُهْتَدِي وَ الْغَايِمُ الْمَهْدِي، الْعَظِيْمُ النَّوِيُّ النَّبِيُّ الرَّكِيْمُ الرَّضِيُّ
 الْمَرْضِيُّ، الصَّابِرُ الْجَبِيْدُ الشَّكُوْرُ.

اَللّٰهُمَّ وَ لَا تَسْلُبْنَا الْيَقِيْنَ لِطَوْلِ الْاَعْيِدِ فِي غَيْبَتِهِ وَ انْقِطَاعِ خَبَرِهِ عَنَّا، وَ لَا تَسْبِغْ ذِكْرَهُ
 وَ انْقِطَارَهُ وَ الْاِيْمَانَ وَ قُوَّةَ الْبَيِّنِ فِي ظُهُورِهِ وَ الدُّعَاءَ لَهُ وَ الصَّلَاةَ عَلَيْهِ حَتَّى لَا يَبْقُطْنَا
 طَوْلُ غَيْبَتِهِ مِنْ ظُهُورِهِ وَ بِنَابِهِ، وَ يَكُوْنُ يَقِيْنًا فِي ذَلِكَ كَقِيْنَتِنَا فِي يَوْمِ رَسُوْلِكَ صَلَوَاتِكَ
 عَلَيْهِ وَ آلِهِ، وَ مَا جَازِيَهُ مِنْ وَحْيِكَ وَ نَزْوِيْلِكَ وَ كَلَّمَ قُلُوْسًا عَلَى الْاِيْمَانِ بِهِ حَتَّى تَسْلُكَ بِنَا

و هو اعدش را ننبست کن و ما را انکسائی طولی ده که چشمشان به دیدار او
 روشن شود و ما را به خدمت او درآور و بر عیلت او بچیران و همراه او محسور ساز.
 بارالها او را از شرّ جمیع مخلوقات مصون دار و او را از منابلی و پست و
 راسب و جب و بالا و پائین حافظ باش که آن را که نو حافظ باشی ضایع مسود و
 رسول و وصی رسولت را نگاهبان باش.

بارالها عمر او را طولانی کن و بر اجلش بیفز و او را بر اموری که والی
 ساختی و حفظش را از وی درخواست کردی کمک کن و کرامت را بر وی بیفز
 که او هادی و مهتدی و قائم مهدی است و طاهر نقیّ زکیّ رضیّ مرضیّ و صابر
 مجتهد شکور است.

بارالها به واسطه غیبت طولانی و بی خبری ما از او یقین ما را سلب مکن و
 یاد و انتظار و ایمان و قوّت یقین ما را در ظهورش و دعا و درود ما را بر او از
 خاطر ما مبر تا به غایبی که طول غیبتش در ظهور و فیامتس ما را ناامید نسازد و
 بقین ما در این باب مانند بقین ما در فیا و فرآن رسولت باشد و غلوب ما را بر
 ایمان به او تقویت کن تا به غایبی که ما را به دست او بر ینهاج هدایت و حجت

عَلَى يَدِهِ مَبْهَاجُ الْهُدَى وَالْحُبَّةُ الْعَطْسُ، وَطَرِيقَةُ الْوُشْطَى، وَقَوْنَا عَلَى طَاعَتِهِ، وَ
تَبَشَّنَا عَلَى مُنَابَّتِهِ^(۱) وَاجْعَلْنَا فِي جُرْبِهِ وَأَعْوَابِهِ وَالنَّاصِبِ، وَالرَّاضِينَ بِفَعْلِهِ^(۲) وَ لَا
كُشَلْنَا ذَلِكَ فِي عَابَاتِهِ وَلَا جُنْدٌ وَفَاتَا حَتَّى تَتَوَفَّانَا وَنَحْنُ عَلَى ذَلِكَ عِبَرٌ شَاكِكِينَ وَ لَا
نَاكِدِينَ وَ لَا مُزَاتِبِينَ، وَلَا مُكْذِبِينَ.

اللَّهُمَّ عَجِّلْ فَرَجَهُ وَابْذُءْ بِالضُّعْفِ، وَ الصُّرُ نَاصِبِهِ، وَ اخْذُلْ خَاذِلِيهِ، وَ دَمِّرْ عَلَى
مَنْ تَصَبَّ لَهُ^(۳) وَ كَذَّبَ بِهِ، وَ أَطْهَرْ بِهِ الْحَقَّ، وَ أَصْبِ بِهِ الْبَاطِلَ^(۴)، وَ اسْتَبْذُ بِهِ عِبَادَكَ
الْمُؤْمِنِينَ مِنَ الذُّلِّ، وَ انْفُسَ يِ الْبِلَادِ، وَ اقْتُلْ بِهِ جَبَايَةَ الْكُفْرِ، وَ اقْصِبْ بِهِ رُؤُوسَ
الضَّلَالَةِ، وَ ذَلِّلْ بِهِ الْجَبَّارِينَ وَ الْكَابِرِينَ، وَ أَبْزِ بِهِ الْمُنَافِقِينَ وَ الشَّاكِكِينَ وَ جَمِيعَ الْخَالِفِينَ وَ
الْمُلْجِدِينَ فِي ضَارِبِ الْأَرْضِ وَ مَغَارِبِهَا، وَ بَرِّهَا وَ تَحْرِهَا، وَ سَهِّلْهَا وَ جَبِّلْهَا حَتَّى لَا تَدَّخَ
سِتْمُهَا دَبَّارًا وَ لَا تَبْقَى لَهَا آثَارًا، وَ تُظْهِرْ مِنْهُ بِلَادَكَ، وَ اشْعَبْ مِنْهُمُ صُدُورَ عِبَادِكَ، وَ

کبری و طریقه وسطی سالک سازی و ما را بر طاعت او نبرو مند کن و بر پیروی
او استوار دار و در حرب و اعوان و انصار و خرسندان از افعالش فرار بده و آن
را در حیات و هنگام وفات ما از هر مگر و نا هنگام مرگ شک کننده و پنهان-
شکننده و مرتاب و مکذب نباشیم.

بارالها! فرج او را نزدیک ساز و او را با نصرت مؤبد کن و یاورانش را
یاری نما و خوارکنندگان او را خوار ساز و ناصب و مکذب او را هلاک کن و به
واسطه او حق را ظاهر ساز و باطل را پنهان و پنهان را مؤمنت و از حواری نجات
بده و بلاد را آبادان کن و جباریه کفر را بکش و سران ضلالت را در هم شکن و
جباران و کافران را خوار ساز و منافقین و پنهان شکنان و همه مخالفان و ملحدان را
در شرق و غرب و بر و بحر و دشت و کوهسار نابود ساز تا به غایتی که احدی از
ایشان و اثری از آثار آنها را باقی نگذاری و بلاد خود را از وجود آنها پاک
سازی و سینه بندگان را نشقی ده و دین محو شده خود را تجدید کن و احکام

۱ - فی بعض النسخ «على مطابته» و فی بعضها «على مشابته».

۲ - فی بعض النسخ «راضین بفعله».

۳ - فی بعض النسخ «دمدم علی من» تعصب له و دمدم علیه ای اهلک.

۴ - فی بعض النسخ «به الجور».

جَدَّةً بِهِ مَا أَمْنَحِي مِنْ دِينِكَ، وَ أَصْلَحَ بِهِ مَا بَدَّلَ مِنْ حُكْمِكَ وَ غَيْرَ مِنْ شَيْئِكَ حَتَّى يَهْدِيَ
دِينَكَ بِهِ وَ عَلَى يَدَيْهِ عَصَا جَدِّدًا صَاحِبًا لَا جَوْعَ فِيهِ وَ لَا يَذْغَعُ مَعَهُ، حَتَّى تَطْلُقَ بِقَدْرِهِ
يَبْرَأَ الْكَافِرِينَ، فَإِنَّهُ عَبْدُكَ الَّذِي اسْتَخْلَصْتَهُ لِنَفْسِكَ وَ ارْتَضَيْتَهُ لِنَصْرَتِهِ لِيُصْرَفَ لِيَبْلُوكَ،
وَ اسْتَطَفَيْتَهُ بِعِلْمِكَ، وَ غَضَبْتَهُ مِنَ الذُّلِّ وَ بَرَأْتَهُ مِنَ الْغُيُوبِ، وَ أَطْلَقْتَهُ عَلَى
الْغُيُوبِ، وَ أَنْقَضْتَ عَلَيْهِ وَ طَهَّرْتَهُ مِنَ الرُّجَسِ وَ تَقَبَّلْتَهُ مِنَ الدُّنَسِ.

اللَّهُمَّ فَضَّلْ عَلَيْهِ وَ عَلَى آبَائِهِ الْأَيِّمِ الطَّاهِرِينَ - وَ عَلَى سَبْعِينَ الْمُنْتَجِبِينَ، وَ بَلِّغْهُمْ
مِنْ أَمَالِهِمْ أَفْضَلَ مَا يَأْتُونَ - وَ اجْعَلْ ذَلِكَ بَيْنًا حَالِصًا مِنْ كُلِّ سَكٍّ وَ شَيْءٍ ذَرِيَاءَ وَ سَمْعِهِ
حَتَّى لَا يُرِيدَ بِهِ غَيْرَكَ وَ لَا تَطْلُبَ بِهِ إِلَّا وَجْهَكَ

اللَّهُمَّ إِذَا تَشَكَّرُوا إِلَيْكَ فَقَدْ نَجَّيْنَا، وَ غَبَيْتَ وَ لَيْتْنَا، وَ هِدَّةَ الزَّمَانِ عَلَيْنَا، وَ وَقُوعَ الْفِتَنِ
[بنا]، وَ تَقَاظُرَ الْأَعْدَاءِ [عَلَيْنَا] - وَ كَثْرَةَ عَذُوبِنَا، وَ قِلَّةَ غَدُونِنَا.

اللَّهُمَّ فَارْجِ ذَلِكَ بَفَتْحِ بِنِكَ تَعَالَى، وَ نَصْرِ بِنِكَ بُعْدَهُ^(۱)، وَ إِمَامِ عَدَلٍ تَطْهَرُهُ إِلَهَ

تبدیل شده و سنن تغییر یافته خود را اصلاح کن تا به او و دست او دین تو
عودت کند در حالی که با طراوت و جدید و صحیح و عاری از کژی و بدعت
باشد تا شعله های کفر را با عدلش خاموش سازی که او بنده تو است و او را برای
حدود برگزیدی و برای یاری پیامبرت پسندیدی و به واسطه علمت انتخاب
غودی و از گناهان بازداشتی و از عیوب مبرا کردی و پر غیوب مطلع ساختی و پر
او نعمت ارزانی داشتی و از پلیدی طاهر و از ناپاکی پاکیزه ساختی.

بارالها! بر او و بر پدران امام و طاهرش و همچنین بر شیعیان برگزیده آنان
دروود فرست و آنها را به آمال خودشان برسان و این را از ناحیه ما خالص از
هر گونه شک و شبهه و ریا و شتمعه قراریده تا به غایبی که غیر تو را نخواهیم و جز
وجه تو را نجوییم.

بارالها! به درگاه تو از فقدان پیامبر و غیبت ولی خود و سختی زمانه و وقوع
فتنه ها و چهرگی دشمنان و کثرت دشمنان و کمی عددمان شکایت می کنیم.

بارالها! با فتح عاجل و نصرت عزتمند خود و امام عادل که ظاهر می سازی

الْحَقُّ رَبُّ الْعَالَمِينَ.

اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ أَنْ تَأْذُنَ يَوْمَئِذٍ فِي إِظْهَارِ غَذَلِكَ فِي عِبَادَتِكَ. وَقَتْلِ أَشْدَائِكَ فِي بِلَادِكَ، حَتَّى لَا تَدْعَ لِلْمُجْرِمِ يَا رَبِّ دَعَاءَةً إِلَّا قُضِيَتْهَا وَلَا تَنْتِفِ إِلَّا أَقْبِيَتْهَا. وَلَا قُوَّةَ إِلَّا أَوْهَنْتَهَا. وَلَا زُكْنَ إِلَّا هَذَلْتَهُ. وَلَا خَذَأَ إِلَّا قَلَلْتَهُ. وَلَا سِلَاحاً إِلَّا أَكَلْتَهُ. وَلَا وَابَةً إِلَّا تَكَشَّيْتَهَا. وَلَا شَجَاعاً إِلَّا قَتَلْتَهُ. وَلَا خَبِثاً إِلَّا خَذَلْتَهُ. وَأَوْصِيَهُمْ يَا رَبِّ بِحُجْرَةِ الدَّامِعِ. وَاضْمُرْهُمْ بِسَيْفِكَ الْقَاطِعِ. وَبِأَجَلِكَ الَّذِي لَا تُرَدُّهُ عَنِ الْقَوْمِ الْخَبِيرِينَ، وَغَذَبِ أَشْدَائِكَ وَأَعْدَاءِ دِينِكَ وَأَعْدَاءِ رَسُولِكَ بَيْنَ يَدَيْكَ وَأَيْدِي عِبَادِكَ الْمُؤْمِنِينَ.

اللَّهُمَّ اكْثِبْ وَلَيْتَكَ وَجَعَلْتَهُ فِي أَرْضِكَ هَوْلَ غَدُوٍّ، وَكَيْدَ مَنْ كَادَهُ. وَاشْكُرْ مَنْ مَكَرَ بِهِ. وَاجْعَلْ دَائِرَةَ السُّوءِ عَلَى مَنْ أَرَادَ بِهِ سُوءاً. وَاقْطَعْ عَنْهُمْ مَادَّةَ نَفْسِهِمْ. وَارْضَبْ لَهُ قُلُوبَهُمْ. وَارْزُقْ لَهُ أَعْدَاءَهُمْ. وَخُذْهُمْ خَهْرَةً وَبَغْتَةً. وَشَدِّدْ عَلَيْهِمْ عِقَابَكَ. وَأَخْرِجْهُمْ

فرح را برسان اله الحق رب العالمین

بارالها! از تو مسئلت می‌کنیم که به ولی خود اذن دهی تا عدل تو را در میان بندگان ظاهر سازد و دشمنان را در بلاد تو بکشد تا به غایتی که ای خدای من! برای ستم ستونی نماند جز آنکه آن را در شکلی و بنایی نماند جز آنکه آن را نابودسازی و هیچ نیرویی نماند مگر آنکه آن را سبب کنی و زکنی نماند مگر آنکه آن را نابودسازی و هیچ حدی نباشد جز آنکه آن را شکست دهی و سلاهی نماند مگر آنکه آن را از کار بیندازی و پرجمی نباشد جز آنکه آن را سرنگون کنی و شجاعی نباشد مگر آنکه او را بکشی و لشکری نماند جز آنکه آن را خوارسازی و سنگ خودت را بر فرق سر آنان بیداز و شمشیر قاطع خود را بر آنها فرود آور و بآس خودت را که از قوم محرم باز نگردد بر ایشان بهار و به دست ولی خود و بندگان مؤمن خود دشمنان خود و رسالت را عذاب کن.

بارالها! از ولی و حجت خود در زمین هراس دشمنش را کفایت کن و با کسی که با او کید کند کید کن و با کسی که با او مکر کند مکر کن و مدار بدی را بر کسی قرار ده که بدی وی را بخواهد و ماده آنها را از ایشان ببر و هراس وی را در قلوب آنها بینکن و گامهایشان را بفرزان و آشکارا و ناگهانی آنها را بگیر و

عِبَادَكَ، وَ الْغَنَمُ فِي بِلَادِكَ، وَ أَشْجِنُهُمْ أَشْفَلَ نَارِكَ، وَ أَجْطِ بِهِمْ أَشَدَّ عَذَابِكَ، [و] وَاصِلُهُمْ نَارًا، وَاحْشُ فُتُورَ مَوْتَانَهُمْ نَارًا، [و] وَاصِلُهُمْ حَرَّ نَارِكَ، فَإِنَّهُمْ أَصَاغُوا الصَّلَاةَ وَ اتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ وَ أَذَلُّوا عِبَادَكَ.

اللَّهُمَّ وَ أَحْبِبْ بِرِئَايِكَ الرُّعَا، وَ لِرِنَا نُورَهُ تَزَوُّدًا لَا ظُلْمَةَ فِيهِ، وَ أَحْبِبْ بِهِ الْقُلُوبَ الْمَيِّتَةَ، وَ الشُّبَّ بِهَ الصَّدُورِ الْوُغْرَةَ، وَ اجْمَعْ بِهِ الْأَهْوَاءَ الْمُخْتَلِفَةَ عَلَى الْحَقِّ، وَ أَقِمْ بِهِ الْحُدُودَ الْمُعْطَلَةَ، وَ الْأَحْكَامَ الْمُهْمَلَةَ حَقًّا لَا يَتَقَى حَقًّا إِلَّا ظَهَرَ، وَ لَا عُدْلَ إِلَّا زَهَرَ، وَ اجْعَلْنَا بِإِزْدَارٍ مِنْ أَعْوَابِهِ ذُخْرًا لِيُفِي سُلْطَانِهِ^{۱۱}، وَ الْمُؤْتَمِنِينَ لِأَمْرِهِ، وَ الرَّاغِبِينَ بِفَيْلِهِ، وَ الْمُسْلِمِينَ لِأَحْكَامِهِ، وَ يَمُنْ لَا حَاجَةَ لَهُ بِهِ إِلَى التَّبَيُّنِ مِنْ خَلْقِكَ، أَنتَ يَا رَبُّ الَّذِي تَكْثِفُ السُّوءَ وَ تُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاكَ، وَ تُجِيبِي مِنَ الْكُذُوبِ الْعَظِيمِ، فَاتَّكِثِي يَا رَبُّ الصُّعْرُ عَنْ وَلِيِّكَ، وَ اجْعَلْهُ خَلِيعَةً فِي أَرْضِكَ كَمَا ضَبَّحْتَ لَهُ

عقوبت را بر ایشان جاری ساز و در میان آنکه گمانت خوار کن و در میان بلاد و ملعون ساز و در درک اسفل جای ده و در محاصره شدیدترین عذاب خود در آور و آتش را لا ینفطخ به آنها بر میان و قیوم اموات آنها را حملو از آتش کن و آتش سوزان خود را از آنها دریغ مدار، که آن ها نماز را ضایع ساخته و پیروی شهوات کرده و بندگان را خوار ساخته اند.

بارها! به واسطه ولایت قرآن را زنده کن و نور سرمدی خویش را که ظلمتی در آن نیست بها بیا و به واسطه او قلوب مرد را زنده کن و دل های پر کینه را شفا بخش و آراء مختلفه را بر محور حق گرد آور و حدود معطله و احکام مهمله را اقامه کن تا به غایتی که حق باقی بماند جز آنکه آن را ظاهر سازد و عدلی نباشد جز آنکه آن را شکوفا کند، و ای خدای من! ما را از اعوان و تقویت کنندگان سلطنت و فرمانبرداران دستورات و حشودان از افعال و تسلیم کنندگان احکامش فرار ده و از کسانی که هیچ حاجتی برای او به تقیه کردن از آنها نباشد، ای خدای من! تو کسی هستی که سوء را بر طرف می کنی و آن هنگام که مضطر تو را بخواند اجابت کنی و از بالای عظیم نجات بخشی، ای خدای من ضرر را از ولایت

فَسَوِّرَ الْقُلُوبَ وَ امْتِلَاؤِ الْأَرْضِ جَوْرًا. وَ سَيَأْتِي شَيْعَنِي مَنْ يَدْعِي الْمُسَاهَدَةَ، الْأَقْنِ ادْعَى الْمُسَاهَدَةَ قَتْلَ خُرُوجِ الشُّبَّانِي وَ الصَّيْحَةِ فَهُوَ كَاذِبٌ مُتَكَبِّرٌ. وَ لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ».

قال: فَتَسَخَّنَا هَذَا التَّرْقِيعَ وَ خَرَجْنَا مِنْ جَنْبِهِ. فَلَمَّا كَانَ الْيَوْمَ الشَّادِسَ عُدْنَا إِلَيْهِ وَ هُوَ يَحْمَدُ بِنَثْبِيسِهِ. فَقِيلَ لَهُ: مَنْ زَعَمَكَ مِنْ تَعْبُدِهِ؟ فَقَالَ: إِلَهٌ أَكْثَرُ حَوْلًا بِالْعَقْدِ. وَ مَضَى عليه السلام فَلَمَّا أَجَزَ كَلَامَ شَيْعِ بَنِيهِ.

۴۶- حَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ بُرْزُجٍ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَتَّصُورِ بْنِ يُونُسَ ابْنِ بُرْزُجٍ صَاحِبُ الصَّادِقِ عليه السلام قَالَ: تَبِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ الصَّبْرِيِّ الدُّورِيِّ ^(۱) الْمُقِيمِ بِالْأَرْضِ بَلَّغَ يَقُولُ: أَرَدْتُ الْخُرُوجَ إِلَى الْحَقِّ. وَ كَارَ عَمِي مَالٌ بَعْضُهُ ذَهَبٌ وَ بَعْضُهُ فِضَّةٌ. لَحَفَلْتُ مَا كَانَ مَعِي مِنَ الذَّهَبِ سَبَائِكَ وَ مَا كَانَ مَعِي مِنَ الْفِضَّةِ ثُرَاءً. وَ كَانَ قَدْ دَفَعَ ذَلِكَ الْمَالُ إِلَيَّ لِأَسْلَمَهُ مِنَ الشَّيْخِ ^(۲) أَبِي الْقَاسِمِ الْحُسَيْنِيِّ بْنِ زَرْحٍ - قَدَّسَ اللهُ رُوحَهُ - قَالَ: فَلَمَّا نَزَلْتُ سَرَخْسَ ضَرَبْتُ خِيَمَتِي عَلَى مَوْضِعٍ فِيهِ زَيْلٌ، فَجَعَلْتُ أَمِيرَ يَتْلُو

و آن بعد از مدتی طولانی و فسادات دنیوی و پرشده زمین از ستم واقع حوادث شد و به زودی کسانی نزد شیعیان من آیند و ادعای مشاهده کنند بدانید هر که پیش از خروج سفیانی و صیحه اسفانی ادعای مشاهده کند دروغگوی مغتری است و لا حول و لا قوة الا بالله العلی العظیم.

گوید: از این توقیع استنساخ کردم و از نزد او بیرون آمدم و چون روز ششم فرارسید باز گشتم و او در حال احتضار بود به او گفتند: وصی شما از پس شما کیست؟ گفت: برای خدا امری است که خود او رساننده آن است و درگذشت و این آخرین کلامی بود که از او شنیده شد.

۴۶- محمد بن حسن صیرفی دورفی که مقیم بلخ بود می گوید: اراده سفر حج کردم و مقداری اموال به من داده بودند که آنها را به شیخ ابوالقاسم حسین بن روح - قدس الله روحه - تسلیم کنم. مقداری از این اموال طلا و مقداری دیگر نقره بود که آنها را تبدیل به شمس کردم و چون به سرخس فرود آمدم خیمه خود

الشَّيْبَانِكُ وَ النَّفَرُ فَسَقَطَتْ سَيْبَكَةُ مِنْ بَيْنِكَ الشَّيْبَانِكِ مِنِّي وَ غَاصَتْ فِي الرُّوْطِلِ وَ أَنَا لَا أَظُنُّ. قَالَ: فَلَمَّا دَخَلْتُ هَذَانِ عَصَبْتُ بَيْنَكَ الشَّيْبَانِكِ وَ النَّفَرِ مَرَّةً أُخْرَى أَهْمَاماً مِنِّي بِحِفْظِهَا فَتَنَدَّدْتُ فِيهَا سَيْبَكَةُ وَ زُرْتُهَا مِائَةً مِثْقَالٍ وَ ثَلَاثَةَ مِثْقَالٍ - أَوْ قَالَ: ثَلَاثَةً وَ تِسْعُونَ مِثْقَالاً - قَالَ: فَتَسَبَّحْتُ مَكَانَهَا مِنْ مَالِي بِزُرِّهَا سَيْبَكَةُ وَ جَعَلْتُهَا بَيْنَ الشَّيْبَانِكِ. فَلَمَّا وَرَدْتُ عَدِيَّةَ السَّلَامِ قَصَدْتُ الشَّيْخَ أَبَا الْقَاسِمِ الْحُسَيْنِ بْنِ رُوحٍ - قُدَّسَ اللَّهُ رُوحَهُ - وَ سَأَلْتُهُ إِلَيْهِ مَا كَانَ مِنِّي مِنَ الشَّيْبَانِكِ وَ النَّفَرِ. فَقَدْ يَدَّ مِنْ بَيْنِي [بَيْنَكَ] الشَّيْبَانِكِ إِلَى السَّيْبَكَةِ الَّتِي كُنْتُ سَتَعْتُهَا مِنْ مَالِي بِذَلَا بِمَا ضَاعَ مِنِّي فَرَمَيْتُ بِهَا إِلَيَّ وَ قَالَ لِي: تَبَسُّتُ هَذِهِ السَّيْبَكَةُ لَنَا وَ سَيْبَكُنَا ضَبَقْتُهَا بِسِرْخُسٍ خَبِثٌ خَبِثَتْكَ فِي الرُّوْطِلِ فَارْجِعْ إِلَى مَكَانِكَ وَ انْزِلْ حَيْثُ نَزَلْتُ وَ اطْلُبِ السَّيْبَكَةَ هُنَاكَ فَتَحْتَ الرُّوْطِلَ فَإِنَّكَ سَتَجِدُهَا وَ سَتَقُودُ إِلَى هُنَا فَلَا تَرَايَ.

قَالَ: فَارْجِعْتُ إِلَى سِرْخُسٍ وَ نَزَلْتُ حَيْثُ كُنْتُ نَزَلْتُ. فَوَجَدْتُ السَّيْبَكَةَ فَحْتَ الرُّوْطِلِ

را در ریگزار می نصب کردم و آن اموال را واری کردم و یکی از آن شمشها نادانسته از دستم افتاد و در میان آن ریگها فرو رفت و چون به همدان در آمدم به خاطر اهمای که به آن اموال داشتم بار دیگر به واری آنها پرداختم و دادم یک شمش صد و سه مثقالی - و با گفت نود و سه مثقالی - را گم کرده ام و به عوض آن از اموال خود شمش به همان وزن ساخته و در بین آنها شمشها نهادم و چون به بغداد در آمدم قصد شیخ ابوالقاسم حسین بن روح - قدس الله روحه - کردم و شمشهای طلا و نقره را تسلیم وی نمودم، او دست برد و از بین آن شمشها، شمش را که از مال خود تهیه کرده بودم و به عوض آن شمش گمشده قرار داده بودم به من داد و گفت: این شمش از آن ما نیست و شمش ما را در سرخس آنجا که خیمه زده بودی گم کردی به همان مکان برگرد و همان جا که فرود آمده بودی فرود آی و در آنجا شمش را زیر ریگزار جستجو کن که آن را خواهی یافت و به زودی به اینجا باز می گردی اما مرا نخواهی دید.

گوید: به سرخس باز گشتم و به همان مکانی که فرود آمده بودم فرود آمدم و شمش را زیر ریگزار یافتم که نهانات آن را فرا گرفته بود، آن را برداشتم و به شهر

وَلَقَدْ تَبَتْ عَلَيْهَا الْحُسْبَىٰ. فَأَخَذْتُ الشَّبِيكَةَ وَانصَرَفْتُ إِلَى بَيْتِي. فَلَمَّا كَانَ بَعْدَ ذَلِكَ حَاجَتِي وَعَمِيَ الشَّبِيكَةُ فَدَخَلْتُ مَدِينَةَ السَّلَامِ وَقَدْ كَانَ الشَّيْخُ أَبُو الْفَاسِمِ الْحُسَيْنِيُّ بْنُ رُوحٍ عليه السلام مَضَى. وَلَقِيتُ أَبَا الْحَسَنِ عَلِيَّ بْنَ مُحَمَّدٍ الشَّعْرِيَّ عليه السلام فَسَلَّمْتُ الشَّبِيكَةَ إِلَيْهِ.

۴۷ - وَحَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ أَحْمَدَ الْبُرُوجَرْدِيُّ قَالَ: رَأَيْتُ بِسْرَ بْنَ وَائِلٍ رَجُلًا شَابًا فِي الْمَسْجِدِ الْمَعْرُوفِ بِمَسْجِدِ رُبَيْدَةَ فِي شَارِعِ السُّوقِ، وَذَكَرْتُ أَنَّهُ هَاشِمِيٌّ مِنْ وَلَدِ مُوسَى بْنِ عِيسَى. لَمْ يَذْكُرْ أَبُو جَعْفَرٍ اسْمَهُ وَكُنْتُ أَصْلِي لَمَّا سَلَّمْتُ قَالَ لِي: أَنْتَ قُلُوبِي أَوْ رَازِي؟ فَقُلْتُ: أَنَا قُلُوبِي مُحَاوِرٌ بِالكُوفَةِ فِي مَسْجِدِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فَقَالَ لِي: أَنْتَ عَرَفْتَ دَارَ مُوسَى بْنِ عِيسَى الَّتِي بِالكُوفَةِ؟ فَقُلْتُ: نَعَمْ. فَقَالَ: أَنَا مِنْ وَلَدِهِ قَالَ: كَانَ لِي أَبٌ وَهُوَ إِخْوَانٌ وَكَانَ أَكْثَرَ الْإِخْوَةِ دَامَالًا وَلَمْ يَكُنْ لِلصَّغِيرِ مَالٌ. فَدَخَلَ عَلَى أَخِيهِ الْكَبِيرِ فَسَرَقَ مِنْهُ سِتْرًا دِنَارًا. فَقَالَ الْأَخُ الْكَبِيرُ: ادْخُلْ عَلَى الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ مُحَمَّدَيْنِ - الرِّضَا عليه السلام وَأَسْأَلْهُ أَنْ يَنْطَلِفَ لِلصَّغِيرِ لَعَلَّهُ يَرُدُّ مَالَ فَائِدَةِ خُلُوِّ الْكَلَامِ. فَلَمَّا كَانَ وَقْتُ

خود بازگشتم و بعد از آن به صبح رفتم و آن شمس را همراه خود بردم و به بغداد وارد شدم و ابو الفاسم حسین بن روح علیه السلام - در گذشته بود و ابو الحسن علی بن محمد شعری علیه السلام را ملاقات کردم و آن شمس را به وی نسلم کردم.

۴۷ - ابو جعفر بزرگی گوید: در سامرا مرد جوانی را در مسجد معروف به مسجد زبیده در خوابان باراز دبار کردم که می گفت هاشمی و از فرزندان موسی ابن عیسی است و ابو جعفر نام وی را ذکر نکرد من نماز می خواندم و چون سلام نماز را بر زبان جاری کردم گفت: آیا تو قتی هستی یا رازی؟ گفتم: من قتی هستم اما در مسجد امیرالمؤمنین علیه السلام در کوفه محاورم. گفت: آیا بیت موسی بن عیسی را در کوفه می شناسی؟ گفتم: آری، گفت: من از فرزندان اویم و گفتم: من پدری داشتم که چند برادر داشت و برادر بزرگتر ثروتمند بود اما برادر کوچک چیزی نداشت. روزی بر برادر بزرگ درآمد و ششصد دینار از وی سرقت کرد، برادر بزرگ می گوید من با خود گفتم: نزد امام حسن بن علی بن محمد بن رضا علیه السلام بروم و از وی درخواست کنم که به برادر کوچک ملاطفت کند شاید که مال مرا

السَّحَرِ بَدَا لِي فِي الدُّخُولِ عَلَى الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الرِّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ قُلْتُ: أَدَخَلُ عَلَى أَشْنَانِيسَ التُّرْكِيِّ حَاجِبِ السُّلْطَانِ^(۱) فَأَشْكُو إِلَيْهِ. قَالَ: فَدَخَلْتُ عَلَى أَشْنَانِيسَ التُّرْكِيِّ وَبَعَثَ يَدِيهِ نَزْدًا بَلْفُظٍ بِهِ. فَجَلَسْتُ أَنْظُرَ فَرَاغَهُ. فَحَاضِيَ رَسُولُ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ لِي: أَجِبْ. فَقُمْتُ مَنَعَهُ قَلِيلًا دَخَلْتُ عَلَى الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ لِي: كَانَ لَكَ إِلَيْنَا أَوَّلُ اللَّيْلِ حَاجَةٌ. ثُمَّ تَدَا لَكَ عَنْهَا وَفَتَ السَّحَرُ. أَذْهَبَ فَإِنَّ الْكَبِيرَ الَّذِي أُجِذَ مِنْ مَالِكَ قَدْرَةٌ وَلَا تَشْكُ أَحَدًا وَأَخْبِسْ إِلَيْهِ وَأَعْطِهِ. فَإِنْ لَمْ تَقْعَلْ فَاتَعَنَّهُ إِلَيْنَا لِنُعْطِيَهُ. فَلَمَّا خَرَجَ نَقَّاهُ غُلَامًا مُجْتَرِبًا بِوُجُودِ الْكَبِيرِ

قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ الْبَرْزَجِيُّ: فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْغَدِ خَمَلَى الْهَاجِمِيُّ إِلَى مَنْزِلِهِ وَ أَصَافَنِي ثُمَّ صَاحَ بِجَارِيَةٍ وَ قَالَ: يَا غَزَالُ - أَوْ يَا زَلَالُ - قَالَا أَنَا بِجَارِيَةٍ مُسَيَّبَةٍ لَقَالَا لَهَا: يَا جَارِيَةُ حَدَّثِي مَوْلَاكَ بِحَدِيثِ الْمِيلِ وَ الْمَوْلُودِ. فَقَالَتْ: كَانَ لَنَا طِفْلٌ وَجِعَ. فَقَالَتْ لِي مَوْلَانِي:

بازگرداند که کلام او شبرین است. چون هنگام صبح فرا رسید با خود گفتیم به جای رفتن به نزد امام بهتر است به نزد اشنانیس ترک داروغه سلطان بروم و به او شکایت بريم. گوید: به نزد اشنانیس ترک رفتم و لوی مشغول بازی با نرد بوده نشستم تا از بازی فارغ شود. در این بین فرستاده حسن بن علی علیه السلام آمد و گفت: اجابت کن. من برخاستم و بر حسن بن علی علیه السلام وارد شدم فرمود: سرش نیازمند ما بودی اما هنگام صبح رأی خود را تغییر دادی، برو که آن کیسه ای که از اموال ربوده شده بود باز گردانده شده است و از برادرت گلايه مکن بلکه به او تکی کن و مالی به او بده و اگر چنین نکنی او را به نزد ما بفرست تا ما به او اعطا کنیم و چون از آنجا بیرون آمد غلامی به استقبال وی آمد و پیدا شدن کیسه را اخبار کرد.

ابو جعفر بزرگی گوید: چون فردا فرا رسید آن هاشمی مرا به منزل خود برد و مهان کرد، سپس کنیزی را صدا کرد و گفت: ای غزال! - و یا گفت: ای زلال! - کنیز بیری پیش آمد، به او گفت: ای کنیز! حدیث میل و مولود را بازگو. او گفت: ما طفلی بهار داشتیم و بانویم به من گفت: به منزل حسن بن علی علیه السلام برو و

اشعس إلى داب الحسین بن علی علیه السلام لقولي بحکمة: نعلمنا بقی: نشتشني به مولودنا هذا، فلما مضیت و قلت کما قال لي مولاي فالت بحکمة^(۱): ائترني بالمیل الذي کحل به المولود الذي ولد الباصرة - تعني ابن الحسین بن علی علیه السلام - فأبیت بمیل فذقته إلی و حکته إلی مولای فکحلته به المولود لغوی، و بنی علدا و کنا نشتشني به ثم فعدنا.

قال أبو جعفر البرجعي: فلیت فی مسجد الکوفة أبا الحسن بن برهون البزجي فعدته بهذا الحديث عن هذا الهاشمي فقال: فذ خذني هذا الهاشمي ینبؤ الحیکایة کما ذکرتها عدو النعل بالنعل سوا: من غیر زیاد و لا نقصان.

۴۸ - حدَّثنا الحسن بن علی بن محمد القمي المرقوم بأبي علی البهدادی قال: كنت ببخاوی، فذقت إلی المرقوم بأبن حاشبر غسرا سبائك ذها و آخری أن ألتها بمدينة السلام إلی الشيخ أبي الغاسم الحسین بن روح - فذس الله روحه - فحسنتها معي فلما بلغت أمویة ضاعت مني سبکة من تلك السبائك و لم أعلم بذلک حتى دخلت مدینة

به حکیمه بگو چیزی بدهد تا بدان برای این مولود استسفا کنیم و چون رفتم و آنچه را که با منم گفته بود بازگو کردم بحکیمه گفت: آن میل را بیاورید که ما آن چشم مولودی که دیروز متولد شد سرمه کشیدیم - و مقصودش فرزند حسن بن علی علیه السلام بود - و میل را آوردند و آن را به من داد و من آن را برای بانویم بردم و نوزاد را با آن سرمه کشیدند و بهودی یافت، آن میل نا مدتها نزد ما بود و بدان استسفا می جستیم سپس مفقود شد.

ابو جعفر بزرجی گوید: در مسجد کوفه اوالحسن بن برهون بزی را دیدم و این حدیث را از آن مرد هاشمی برایش باز گفتم، گفت: آن مرد هاشمی این حدیث را بی هیچ زیادی و نقصان برای من نبر بازگو کرده است.

۴۸ - حسین بن علی بن محمد قمی معروف به ابوعلی بغدادی گوید: در بخارا بودم و شخصی به نام ابن جاشبر ده شمش طلا به من داد و گفت که آنها را در بغداد به شیخ ابوالفاسم حسین بن روح - فذس الله روحه - تسلیم کنم. من آنها را برداشتم و چون به آمویه رسیدم یکی از آن شمشها گم شد و من ندانستم تا آنکه

السلام، فَأَخْرَجْتُ الشَّيْبَانِكَ لِأَسْلَمِيهَا فَرَحَدْتُهَا فَمَا تَنُصْتُ وَاجِدَةً فَأَشْرَفْتُ شَيْبَكَ
مَكَانَهَا بِوُزْنِهَا وَأَضَعْتُهَا إِلَى الشَّيْخِ الشَّيْبَانِكَ، ثُمَّ دَخَلْتُ عَلَى الشَّيْخِ أَبِي الْقَاسِمِ الْحُسَيْنِ
ابْنِ رُوحٍ - فَذَسَّ اللَّهُ رُوحَهُ - وَوَضَعْتُ الشَّيْبَانِكَ بَيْنَ يَدَيْهِ فَقَالَ لِي: خُذْ بِلَاكِ الشَّيْبَكَ
الَّتِي أَشْرَفْتِهَا - وَأَشَارَ إِلَيْهَا بِيَدِهِ - وَذَالَ: إِنَّ الشَّيْبَكَ الَّتِي ضَرَفْتَهَا فَمَا وَضَعْتُ إِلَيْنَا وَ
هُوَ ذَا هِيَ، ثُمَّ أَخْرَجَ إِلَيَّ بِلَاكِ الشَّيْبَكَ الَّتِي كَانَتْ ضَاعَتْ بَيْنَ يَدَيْهِ فَتَطَلَّعْتُ إِلَيْهَا
فَعَرَفْتُهَا.

فَالَ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمُزَوَّرِيُّ أَبِي عَلِيٍّ الْبَغْدَادِيُّ: وَرَأَيْتُ بِلَاكِ الشَّيْبَةَ
بِمَدِينَةِ السَّلَامِ اقْرَأَهُ قَسَا لَنِي عَنْ ذَكِيلٍ مَوْلَانَا عَلَيْهِ السَّلَامُ هُوَ فَأَخْبَرَهَا بِبَعْضِ الْقُصَصِ أَنَّ
أَبَا الْقَاسِمِ الْحُسَيْنَ بْنَ رُوحٍ - وَأَشَارَ إِلَيْهَا فَدَخَلْتُ عَلَيْهِ وَأَنَا عِنْدَهُ، فَقَالَتْ لَهُ: أَلَيْسَ
الشَّيْخُ أَبِي شَيْخٍ مَعِيَ؟ فَقَالَ: مَا مَعِيَ فَأَلْفَبِي فِي الدَّخْلَةِ ثُمَّ أَتَيْتَنِي حَتَّى أَخْبَرْتَنِي، قَالَ:
فَدَخَلْتُ الْمَرْأَةَ وَحَمَلْتُ مَا كَانَ مَعَهَا فَالْقِلَّةُ فِي الدَّخْلَةِ، ثُمَّ رَجَعْتُ وَدَخَلْتُ إِلَى أَبِي الْقَاسِمِ
الرُّوحِيِّ - فَذَسَّ اللَّهُ رُوحَهُ - فَقَالَ أَبُو الْقَاسِمِ بِمُلَوَّكَةِ لَدُنِّي: أَخْرَجَنِي إِلَى الْحَقِّ، فَأَخْرَجْتُ

وارد بغداد شدم و بسمتھا را پروردگار آورد و نا آیدھا را نسلیم کنم دادم بکی از آنها
کم است یک شمسی به وزن آن خریدم و به آن نه شمسی دیگر افزودم و بر شیخ
ابوالقاسم حسین بن روح - قدس الله روحه - وارد شدم و بسمتھا را مقابلش
نهادم، گفت: این شمسی که خریداری کردی بردار - و با دست به آن اشاره کرد -
و گفت: آن شمسی که گم کردی به ما واصل شد و آن ابن است، سپس آن شمسی
که در آمویہ گم کرده بودم بیرون آورد و من بدان نگریستم و آن را شناختم.

حسین بن علی بن محمد معروف به ابوعلی بغدادی گوید: در همان سال در
بغداد زنی را دادم که از من پرسید وکیل مولای ما علیه السلام کیست؟ یکی از قبیله ها به
او گفت که ابوالقاسم حسین بن روح است و نشانی وی را بدو داد، آن زن به نزد
وی آمد و من نیز آنجا بودم، گفت: ای شیخ! همراه من چیست؟ گفت: برو آنچه
با خود داری به دجله بپنداز آنگاه بیا تا به تو بگویم، گوید آن زن رفت و آنچه با
خود داشت به دجله انداخت و بازگشت و بر ابوالقاسم روحی - قدس الله روحه -
درآمد، ابوالقاسم به خدمتکار خود گفت: آن حقه را بیاور و حقه ای آورد،

إِلَيْهِ حَقَّةً فَقَالَ بَلَرَأَوْهُ: هَذِهِ الْحَقَّةُ الَّتِي كَانَتْ مَغْلَبَ وَرَمَيْتِ بِهَا فِي الدُّجَلَةِ أَخْبِرْنِي بِهَا فِيهَا
أَوْ تُخْبِرْنِي؟ فَقَالَتْ قَدْ: بَلَّ أَخْبِرْنِي أَنْتَ. فَقَالَ: فِي هَذِهِ الْحَقَّةِ رُوحُ سَوَارٍ ذَهَبٍ، وَحَلَقَةٌ
كَبِيرَةٌ فِيهَا جَوْهَرَةٌ، وَحَلَقَتَانِ صَغِيرَتَانِ فِيهَا جَوْهَرَةٌ، وَخَاتَمَانِ أَخْذُهُمَا قَبْرُ رُوحٍ وَالْآخَرُ
عَقَبِي. فَكَانَ الْأَمْرُ كَمَا ذَكَرْتُ. ثُمَّ بَعَاوُزُ بِنْتُ شَيْثَانَ. ثُمَّ قَتَعَ الْحَقَّةَ فَعَرَضَ عَلَى مَا فِيهَا فَتَطَرَّبَ
الْمَرَأَةُ إِلَيْهِ. فَقَالَتْ: هَذَا الَّذِي تَمَلَّكَتُ بِغَنَبِيهِ وَرَمَيْتُ بِهِ فِي الدُّجَلَةِ، فَعَلَيْتِي عَلَيْهِ وَعَلَى الْمَرَأَةِ
فَرَحًا بِمَا شَهِدْنَا مِنْ جِدَّتِي الدَّلَالَةِ.

نَمُ قَالَ الْحُسَيْنُ لِي بَعْدَ مَا حَدَّثَنِي هَذَا الْحَدِيثَ: أَشْهَدُ عِنْدَ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
بِمَا حَدَّثْتُ بِهِ أَنَّهُ كَمَا ذَكَرْتُهُ لَمْ أَرِدْ فِيهِ وَ لَمْ أَتْلُضْ مِنْهُ، وَ خَلَفْتُ بِالْأَيْمَةِ الْاِثْنِي عَشَرَ
صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ لَعَدْ صَدَقَ فَمَا حَدَّثْتُ بِهِ وَ مَا زَادَ فِيهِ وَ مَا تَلْعَضْ مِنْهُ.

٤٩ - حَدَّثَنَا أَبُو الْفَرَجِ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُطَفَّرِ بْنِ نَعْبَسِ الْبَصْرِيِّ الْقَبِي قَالَ: حَدَّثَنَا
أَبُو الْحَسَنِ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الدَّائِدِيُّ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ أَبِي الْعَاسِمِ الْحُسَيْنِ بْنِ رُوحٍ

آنگاه به آن زن گفتم: این حقه ای است که همراه تو بود و آن را به دجله انداختی.
آما به تو بگویم که درون آن چیست؟ یا آنکه تو می گویی؟ گفتم: شما بفرمائید.
گفتم: در این حقه یک جفت دستبند طلاست و یک حلقه بزرگ که گوهری بر آن
نصب است و دو حلقه کوچک که بر آنها نیز گوهری نصب است و دو انگشتری
که یکی فیروزه و دیگری عقیق است. و چنان بود که شیخ فرموده بود و چیزی
را فروگذار نکرده بود سپس حقه را گشود و محتویات آن را به من عرضه داشت و
آن زن نیز بدان نگرست و گفتم: این عین آن چیزی است که من با خود آوردم
و در دجله انداختم و از خوشحالی مشاهده این دلالت صادقانه من و آن زن
مدهوش شدیم.

سپس حسین بن علی بعد از آنکه این حدیث را برایم نقل کرد گفت: روز
قیامت نزد خدای تعالی گواهی می دهم که مطلب همان بود که گفتم نه بدان
افزودم و نه چیزی از آن کاستم و به ائمه دوازده گانه سوگند خورد که راست
می گوید و کم و زیاد نکرده است.

٤٩ - ابوالحسن محمد بن احمد داودی از پدرش روایت کند که گفت: نزد

«قَدَسَ اللهُ وَوَحَهُ - فَسَأَلَهُ رَجُلٌ مَا مَغْفَى قَوْلِ الْعَبَّاسِ لِلنَّبِيِّ ﷺ: «إِنَّ عَنْكَ أَبَاطِيلَ قَدْ أَشْلَمَ بِحِسَابِ الْجُمْلِ - وَغَفَرَ بَعْدَ ثَلَاثَةِ وَبَسْتَيْنَ» فَقَالَ: «عَنِ بِذَلِكَ إِلَهُ أَخَذَ جَوَادُ».

و تفسیرِ ذلِكَ أَنَّ الْأَلْفَ وَاحِدٌ، وَ الثَّلَاثَ ثَلَاثُونَ، وَ الْهَاءُ خَمْسَةٌ، وَ الْأَلْفَ وَاحِدٌ، وَ الْهَاءُ ثَمَانِيَةٌ، وَ الدَّالُّ ثَرْبَعَةٌ، وَ الْحِيمَ ثَلَاثَةٌ، وَ الْوَائِ يَسْتُ، وَ الْأَلْفَ وَاحِدٌ، وَ الدَّالُّ ثَرْبَعَةٌ. فَذَلِكَ ثَلَاثَةٌ وَ بَسْتُونَ.

۵۰ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الشَّيْبَانِيُّ، وَ عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الدُّقَائِيُّ، وَ الْحُسَيْنُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ جِنَامٍ الْمُؤَدِّ، وَ عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الزُّرَّاقِيُّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ - قَالُوا: حَدَّثَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْأَسَدِيُّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ فِيمَا وَرَدَ عَلَيَّ مِنَ الشَّيْخِ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَانَ - قَدَسَ اللهُ وَوَحَهُ - فِي خَوَابٍ سَائِلِي إِنْ صَاحِبَ الزَّمَانِ عَلَيْهِ السَّلَامُ «أَنَا مَا سَأَلْتُ عَنْهُ مِنَ الصَّلَاةِ عِنْدَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَ عِنْدَ غُرُوبِهَا فَلَقِيْتُ كَانَ كَمَا يَقُولُونَ إِنْ الشَّمْسُ نَطَعَتْ بَيْنَ قَرْيَتِي الشَّيْطَانِ وَ تَغْرُبُ بَيْنَ قَرْيَتِي الشَّيْطَانِ مَا أُرْغَمَ أَلْفَ

ابو القاسم حسین بن روح رحمہ اللہ روحہ یہ بودم کہ مردی از او پرسد معنای قول عباس به پیامبر اکرم صلی اللہ علیہ وسلم چه بود کہ گفت: عمومی شما ابوطالب به حساب جمل اسلام آورد و با دستش شصت و سه را بر شمرد. او گفت: مقصود از آن الله احد جواد است.

و تفسیرِ آن چنین است کہ الف یک و لام می و هاء پنج و الف یک و حاء هشت و دال چهار و جیم سه و واو شش و الف یک و دال چهار است کہ مجموع آن شصت و سه می شود.

۵۰ - ابو الحسن محمد بن جعفر اسدی رحمہ اللہ گوید: بہ توسط شیخ ابو جعفر محمد ابن عثمان - قدس الله روحه - از صاحب الزمان علیہ السلام سؤالی کردم و این پاسخها صادر شد:

اما آنچه پرسیدی از نماز خواندن هنگام طلوع و غروب آفتاب، اگر مطلب چنان باشد کہ می گویند آفتاب از میان دو شاخ شیطان طلوع می کند و در همانجا ہم غروب می کند، هیچ عملی بہتر از نماز بینی شیطان را بہ خاک نمی مالد پس

الشَّيْطَانُ أَفْضَلُ مِنَ الصَّلَاةِ، فَصَلِّهَا وَارْزُقْهُمُ الْبُخْشَ الْبُخْشَ.

وَأَمَّا مَا سَأَلْتَ عَنْهُ مِنْ أَمْرِ الْوَفْدِ عَلَى نَاجِيَّتِنَا وَمَا يُجْعَلُ لَنَا ثُمَّ يَحْتَاجُ إِلَيْهِ صَاحِبُهُ، فَكُلُّ مَا تَمُوسُّمْ فَصَاحِبُهُ فِيهِ بِالْخِيَارِ، وَكُلُّ مَا سَلَّمَ فَلَاخِيَارَ فِيهِ لِصَاحِبِهِ، الْحَاجُّ إِلَيْهِ صَاحِبُهُ أَوْ لَمْ يَحْتَاجْ، اخْتَارَ إِلَيْهِ أَوْ اسْتَعْنَى عَنْهُ

وَأَمَّا مَا سَأَلْتَ عَنْهُ مِنْ أَمْرِ مَنْ يَسْتَجِلُّ مَا فِي يَدِهِ مِنْ أَمْوَالِنَا وَتَصَرَّفَ فِيهِ تَصَرُّفَهُ فِي مَالِهِ مِنْ غَيْرِ أَمْرِنَا، فَكُنْ لِفَعْلٍ ذَلِكَ قَلْبُكَ مَلْعُونٌ وَنَحْنُ حُصَاوُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَقَدْ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «الْمُسْتَجِلُّ مِنْ عِزَّتِي مَا حَزَمَ اللَّهُ مَلْعُونٌ عَلَى لِسَانِي وَ لِسَانِ كُلِّ نَبِيٍّ». فَكُنْ ظَلَمْنَاكَ مِنْ حُمْلَةِ الظَّالِمِينَ، وَكَانَ لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ لِقَوْلِهِ نَعَالِي، «أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ».

وَأَمَّا مَا سَأَلْتَ عَنْهُ مِنْ أَمْرِ الْوَلُودِ الَّذِي تَنْبِتُ عُقْلَتَهُ بَعْدَ مَا يَحْتَبِ هَلْ يُحَنِّ مَرَّةً أُخْرَى؟ فَإِنَّهُ يَحِبُّ أَنْ يَطْلُعَ عُقْلَتَهُ فَإِنَّ الْأَرْضَ تَصْبُغُ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ بَوْلِهِ الْأَعْلَفِ

نماز بخوان و بنی شیطان را به خاک محال

اما آنچه پرسیدی که اگر کسی مالی را و بعد ناجیه ما کند یا برای ما قرار دهد آنگاه به آن نیازمند شود، پس هر چه را که تسلیم نکرد، باشد صاحبش مختار است و هر چه را که تسلیم کرده است اختیاری برای او نیست، بدان محتاج باشد و یا محتاج آن نباشد بدان نیازمند باشد و یا از آن مستغنی و بی نیاز.

و اما آنچه پرسیدی از کسی که اموالی از ما در تصرف دارد و آن را حلال می شمارد و بی اذن ما بمانند مال خود در آن تصرف می کند، پس کسی که چنین کند ملعون است و ما در روز قیامت خصم اوئیم و پیامبر ﷺ فرموده است: کسانی که از صغرتم حلال شمارند آنچه را که خدای تعالی حرام شمرده است به زبان من و هر پیامبری ملعون است، و هر که بر ما ستم کند از جمله ستمکاران است و لعنت خدای تعالی بر او خواهد بود زیرا خدای تعالی فرموده است: «أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ».

اما آن پرسشی که از امر نوزادی کردی که پس از ختنه کردن دوباره بر آن پوست بر وید، آیا واجب است دیگر بار ختنه شود؟ آری واجب است آن پوست

أُرْتِعِدَ صَبَاحًا.

وَأَمَّا مَا سَأَلْتَ عَنْهُ مِنْ أَمْرِ الْمُضَلِّي وَالنَّارِ وَالصُّورَةِ وَالسَّرَاجِ بَيْنَ بَدَنِيهِ هَلْ يَجُوزُ ضَلَالُهُ فَإِنَّ النَّاسَ اخْتَلَفُوا فِي ذَلِكَ فَكَيْفَ. فَإِنَّهُ جَائِزٌ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ مِنْ أَوْلَادِ عِبْدَةِ الْأَصْنَامِ أَوْ عِبْدَةِ الثُّرَيَّانِ أَنْ يُضَلِّيَ وَالنَّارَ وَالصُّورَةَ وَالسَّرَاجَ بَيْنَ بَدَنِيهِ. وَلَا يَجُوزُ ذَلِكَ لِمَنْ كَانَ مِنْ أَوْلَادِ عِبْدَةِ الْأَصْنَامِ وَالنُّجَرَاءِ.

وَأَمَّا مَا سَأَلْتَ عَنْهُ مِنْ أَمْرِ الضَّيَّاعِ الَّتِي لِنَاجِيَتِنَا هَلْ يَجُوزُ الْقَبَا بِمِيزَانِهَا وَأَدَاؤُ الْمَخْرَاجِ مِنْهَا وَتَصَرُّفُ مَا يَنْتَقِلُ مِنْ دَخْلِهَا إِلَى التَّاجِيزِ اخْتِسَابًا لِلْأَجْرِ وَتَقَرُّبًا إِلَيْنَا. فَلَا يَحِلُّ لِأَحَدٍ أَنْ يَتَصَرَّفَ مِنْ مَالِ غَيْرِهِ بِغَيْرِ إِذْنِهِ فَكَيْفَ يَحِلُّ ذَلِكَ فِي مَالِنَا. مَنْ فَعَلَ شَيْئًا مِنْ ذَلِكَ مِنْ غَيْرِ أَثَرِنَا فَقَدْ اسْتَحْلَ مَالًا حَرَمًا مَلَّيْنَاهُ. وَمَنْ أَكَلَ مِنْ أَمْوَالِنَا شَيْئًا فَلَمَّا يَأْكُلُ فِي بَطْنِهِ نَارًا وَنَسْفَلِي تَعْبَرُ

وَأَمَّا مَا سَأَلْتَ عَنْهُ مِنْ أَمْرِ الرَّجُلِ الَّذِي يَخْتَلُ لِنَاجِيَتِنَا ضَبْعَةً وَيُسَلِّمُهَا مِنْ قِيمِ

بریده شود که زمین از بول کسی که حفظه شده است تا چهل صباح ناله می کند. اما پرستش از نمازگزاردی که مقابلش آتش و تصویر و چراغ است آیا نماز او جایز است که مردم از پیش در این باره اختلاف کرده اند پاسخ این است که برای فرزندان کسایی که بت پرست و آتش پرست بوده اند جایز است که نماز بخوانند و مقابلشان آتش و تصویر و چراغ باشد اما برای فرزندان بت پرستان و آتش-پرستان جایز نیست.

اما پرستش از مزارعی که متعلق به ناحیه ماست که آیا جایز است آنها را عمران کرد و خراج آنها را پرداخت و هرچه از درآمدش پیش باشد برای دریافت ثواب و تقرب بما به ناحیه فرستاد؟ بدان که تصرف در مال احدی بی اذن او جایز نیست، پس چگونه در مال ما جایز باشد و هرکس بدون اذن ما چنین کند چیزی را حلال شمرده است که بر وی حرام است و هرکس چیزی از اموال ما را بخورد جز این نیست که در شکست آتش پر کرده باشد و به رودی به آتش افکنده شود.

اما پرستش از امر کسی که مزرعه ای را وقف ناحیه ما کند و آن را به

تَعْمُرُ بِهَا وَ تَغْتَمِرُهَا وَ يُؤَدِّي مِنْ دَخْلِهَا خَرَجَهَا وَ تَوَرُّتَهَا وَ تَجْعَلُ مَا يَبْقَى مِنَ الدَّخْلِ لِنَاحِيَتِنَا. فَإِنَّ ذَلِكَ جَائِزٌ لِمَنْ خَفَلَهُ صَاحِبُ الصُّبْحَةِ قَبْلَ عِلْمِهَا. إِنَّمَا لَا يَجُوزُ ذَلِكَ لِبَعْدِهِ. وَ أَلَمَّا مَا سَأَلْتَ عَنْهُ مِنْ أَشْرِ الشُّبَّارِ مِنْ أَشْوَالِ النَّجَرِ بِهَا الْمَاءُ فَبِتَّارُلُ مِنْهُ وَ تَأْكُلُهُ هَلْ يَجُوزُ ذَلِكَ لَهُ ؟ فَإِنَّهُ يَجُزُّ لَهُ أَكْلُهُ وَ تَجَرُّمُ عَلَيْهِ حَتْمًا .

۵۱ - حَدَّثَنَا أَبِي : وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ الزُّلَيْدِ وَ حُصَيْنِ اللَّهِ عَنْهُمْ قَالَ : حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عَتَبٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي حَمْرَةَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ « قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام أَسْلَخَكَ اللَّهُ مَا أَيْتَسَرُ مَا يَدْخُلُ بِهِ الْقَبْرُ الثَّانِي ؟ قَالَ : مَنْ أَكَلَ مِنْ مَالِ الْيَتِيمِ دِرْهُمًا - وَ تَعَمُّ الْيَتِيمَ - » .

قَالَ مَصْنُفُ هَذَا الْكِتَابِ عليه السلام : مَعْنَى الْيَتِيمِ هُوَ الْمُنْقَطِعُ الْفَرْنِ فِي هَذَا الْمَوْضِعِ . فَسَمِيَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله بِهَذَا الْمَقْنَى يَتِيمًا ، وَ كَذَلِكَ كُلُّ إِمَامٍ بَعْدَهُ بِسَمِّ هَذَا الْمَقْنَى ، وَ الْآيَةُ فِي أَكْلِ أَشْوَالِ الْيَتَامَى ظُلْمًا فِيهِمْ نَزَلَتْ وَ جَرَتْ مِنْ بَعْدِهِمْ فِي سَائِرِ الْإِيْتَامِ ، وَ الدُّرَّةُ

سرپرستی مسلم غایب که از آن نگهداری کرده و آن را آباد سازد و از درآمدش خرج و معارجش را بپردازد و ماله آن را به ناحیه مخرجش ببرد آری این کار برای کسی که صاحب مزروع او را سرپرست آن کار غایب جائز است ولی برای دیگری روا نیست.

اما پرسش از موه هابی که متعلق به ما است و رهگذر بر آنها عبور می کند و آنها را بر می دارد و می خورد که آیا آن جائز است ؟ پاسخ این است که خوردنش جایز و بردنش حرام است.

۵۱ - ابوبصیر گوید : به امام باقر عليه السلام گفتم : اصلحك الله اساده ترین چیزی که پنده به واسطه آن داخل در دوزخ می شود چیست ؟ فرمود : کسی که درهی از مال یتیم بخورد و ما یتیم هستیم .

مصنف این کتاب عليه السلام - گوید : یتیم در این موضع به معنی منقطع از فرین است و به این معنی پیامبر صلى الله عليه وآله بنیم نامیده شده است و همچنین هر امامی که پس از وی آمده است به این معنی بنیم است و آیه الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَشْوَالَ الْيَتَامَى ظُلْمًا درباره آنها نازل شده است و پس از ایشان درباره سایر ایتام جاری است

الْيَسْمَةَ إِنَّمَا سَمَّيْتُ بِسْمَةِ لِأَنَّهُا مُنْقَطِعَةُ الْفَرَسِ.

۵۲ - حَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْخُزَاعِيُّ رحمته الله قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَلِيٍّ بْنُ أَبِي الْحُسَيْنِ الْأَسَدِيُّ رحمته الله عَنْ أَبِيهِ رحمته الله قَالَ: وَرَدَّ عَلَيَّ تَرْفِيعُ مِنَ الشَّيْخِ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْعُمَرِيُّ - قَدَّسَ اللَّهُ رُوحَهُ - ابْنَدَاءُ لَمْ يَتَذَكَّرْهُ سَوَالُ: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ عَلَى مَنْ اسْتَحْلَلَ مِنْ مَالِنَا وَرَهْمًا» قَالَ أَبُو الْحُسَيْنِ الْأَسَدِيُّ رحمته الله: فَوُضِعَ فِي نَفْسِي أَنَّ ذَلِكَ فَبَيْنَ اسْتَحْلَالٍ مِنْ مَالِ الثَّاجِرَةِ وَرَهْمًا دُونَ مَنْ أَكَلَ مِنْهُ غَيْرَ مَسْجُورٍ لَهُ. وَتَلَّتْ فِي نَفْسِي: إِنْ ذَلِكَ فِي جَمِيعِ مَنْ اسْتَحْلَلَ مُحَرَّمًا، فَأَيُّ فَضْلٍ فِي ذَلِكَ لِلْحَبِيبِ رحمته الله عَلَى غَيْرِهِ؟ قَالَ: فَوَالَّذِي بَنَيْتُ مُحَمَّدًا بِأَخِي بِشَجَرَةٍ لَقَدْ تَلَوْتُ بَعْدَ ذَلِكَ فِي التَّوْبِيعِ لَوْ خَدَعْتُهُ فَيَا انْظُرْ إِلَى مَا وَضَعَ فِي نَفْسِي: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ عَلَى مَنْ أَكَلَ مِنْ مَالِنَا وَرَهْمًا حَرَامًا».

و در چشم را از آن رو چشم می گویند که اگر مرین مسطح است.

۵۲ - ابوعلی بن ابوالحسن اسدی از پدرش روایت کند که گفت: نویسم از جانب شیخ ابو جعفر محمد بن عثمان عمری - قدس الله روحه - ابنداء و بدون سؤال چنین صادر گردید:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ لعنت خداوند و ملائکه و همه مردم بر کسی باد که درمی از مال ما را بر خود حلال شمارد. ابوالحسن اسدی گوید: در دلم خطور کرد که این توفیق درباره کسی است که درمی از اموال ناحیه را بر خود حلال شمارد و نه کسی که از اموال ناحیه می خورد ولی آن را بر خود حلال نمی شمارد و با خود گفتم: آن درباره همه کسانی است که حرامی را حلال شمارند و بر نری امام رحمته الله بر دیگران در این باب چیست؟ گوید: قسم به خدایی که محمد رحمته الله را به عنوان پیامبر و بشیر فرستاد دیگر بار به آن توفیق نگریم و دیدم آن توفیق بر طبق آنچه در دلم خطور کرد تغییر یافته و چنین است: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ لعنت خداوند و ملائکه و همه مردم بر کسی باد که درمی از مال ما را به حرام بخورد.

قال أبو جعفر محمد بن محمد الخزازي: أخرج إنا أبو علي ابن أبي الحسين الأسدي هذا التوقيع حتى نظرنا إتيه وقرأناه.

۵۳ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عِصَامِ الْكُتَيْبِيُّ ع قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الْقُتَيْبِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى الصَّغَارِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى بْنِ عُثَيْبٍ الْبُطَيْبِيِّ ع قَالَ: كَتَبْتُ إِلَى عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ ع رَجُلٌ جَعَلَ لَكَ - عَقَلَنِي اللَّهُ بِدَاكٍ - شَيْئاً مِنْ مَالِهِ، ثُمَّ اخْتِاجَ إِلَيْهِ أَنْ اخْذَهُ لِنَفْسِهِ أَوْ يَبْعَثَ بِهِ إِلَيْكَ؟ قَالَ: هُوَ بِالْخَبَارِ فِي ذَلِكَ مَا مُمْجِرٌ لَهُ عَنْ يَدِهِ وَلَوْ وَصَلَ إِلَيْنَا لَوَاتِنَا أَنْ نُوَاسِبَهُ بِهِ وَ قَدْ اخْتِاجَ إِلَيْهِ.

﴿ باب ۴۶ ﴾

« (ما جاء في التعمير) »

۱ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ الزَّوَلِيدِ ع قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الصَّغَارِ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَحْمَدَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ، عَنِ الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ ع قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص الْفِي سَنَةِ وَ خَمْسِينَ سَنَةً. مِنْهَا ثَمَانِيَةٌ وَ خَمْسُونَ سَنَةً قَبْلَ أَنْ يَبْعَثَ ص وَ الْفِي سَنَةِ الْفِي سَنَةِ عَاماً وَ هُوَ فِي قَوْمِهِ

ابو جعفر محمد بن محمد خزازي گوید: ابو علی اسدی این توقيع را برای ما بیرون آورد و ما به آن نگرستیم و آن را خواندیم.

۵۳ - محمد بن عیسی بن عبید بنطینی گوید: به امام هادی ع نوشتم: فدای شما شوم! مردی برای شما از اموال خود چیزی قرار داده است، آنگاه بدان نیازمند می شود. آیا می تواند آن را برای خود بردارد و یا باید آن را برایتان بفرستد؟ فرمود: مادام که آن مال در دست اوست بخار است و اگر به دست ما هم رسیده باشد چنان که بدان محتاج باشد عقیده ما چنان است که بدان مال یا وی مواسات کنیم.

باب ۴۶

در عمر طولانی

۱ - هشام بن سالم از امام صادق ع روایت کند که فرمود: نوح ع هزار و پانصد سال زندگانی کرد که هشتصد و پنجاه سال آن پیش از بعثت بود و

يَذْعُوهُمْ. وَتَسْبُحُائِلُهُ عَامٌ بَعْدَ مَا نَزَلَ مِنَ السَّعْبَةِ وَتَضَبُّ الْمَاءُ. فَتَصَرُّ الْأَمْصَارُ وَتَأْكُرُّ
وَلَدَةُ الْبُلْدَانِ. ثُمَّ إِنَّ هَذَا الْمَوْتَ عَلَيْهِ حَاءٌ وَهَوَى السُّمُسِ. فَقَالَ لَهُ: السَّلَامُ عَلَيْكَ.
قَوْهَ الْجَوَابِ. فَقَالَ لَهُ: مَا جَاءَ بِكَ يَا هَذَا الْمَوْتُ؟ فَقَالَ: جِئْتُ لِأَقْبِضَ رُوحَكَ. فَقَالَ لَهُ:
تَدْعُنِي أَخْرُجُ مِنَ السُّمُسِ إِلَى الظُّلِّ؟ فَقَالَ لَهُ: سَعَمَ. فَتَعَوَّلَ نُوحٌ عَلَيْهِ. ثُمَّ قَالَ: يَا هَذَا
الْمَوْتُ كَأَنَّ مَا تَرَى مِنَ الدُّنْيَا مِثْلَ نَحْوِي مِنَ السُّمُسِ إِلَى الظُّلِّ. فَأَمْسَ لَمَّا أَمْرَتْ بِهِ.
قَالَ: فَاقْبِضْ رُوحَهُ عَلَيْهِ.

۲ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ مَا جَلَّوْنِي عَلَيْهِ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَحْثِي الْقَطَّارُ، عَنْ
الْحُسَيْنِ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبَانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أُورَمَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ جُنَاحٍ، عَنْ أَنُوبِ
ابْنِ رَاشِدٍ - عَنْ رَجُلٍ - عَنْ أَبِي غُنْدَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: كَانَتْ أَهْلُ قَوْمِ نُوحٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ ثَلَاثِمِائَةً
سَنَةً. فَلَا تَمِائَةً سَنَةً.

۳ - حَدَّثَنَا أَبِي عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ، وَ مُحَمَّدُ بْنُ بَحْثِي الْقَطَّارُ بَعِيًا قَالَا:
حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ بَحْثِي قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُونُسَ التَّمِيمِيُّ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ،
عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «عَاشَ أَبُو الْبَنَرِ آدَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ

نهد و بنجاه سال در میان قومش بود و آنها را فرامی خواند و هفتصد سال پس
از آنکه از کشتی فرود آمد و آب فرو نشست و آن شهرها را بنا نهاد و فرزندان
را در آن شهرها سکنی داد بعد از آن ملک الموت علیه السلام در حالی که نوح در آفتاب
بود به سراغ وی آمد و به او سلام کرد نوح سلام وی را پاسخ داد و گفت: ای
ملک الموت برای چه آمده ای؟ گفت: آمده ام که تو را قبض روح کنم، گفت آبا
اجازه می دهی که از آفتاب برخیزم و به سایه روم؟ گفت: آری، و نوح علیه السلام نعل
مکان کرد، سپس گفت: ای ملک الموت گویا زندگانی من در دنیا به مانند نعل
مکان کردم از آن آفتاب به این سایه بوده آنچه بدان مأموری به انجام رسان و
حان او علیه السلام را گرفت.

۲ - ایوب بن راشد از مردی و او از امام صادق علیه السلام روایت کند که فرمود:
عمر افراد قوم نوح علیه السلام سیصد سال سیصد سال بود.

۳ - امام صادق علیه السلام از پدرش روایت کند که پیامبر اکرم ﷺ فرمود: آدم

تسعمائة و ثلاثين سنة. وعاش نوح ﷺ أَلْفِي سَنَةٍ وَ أَرْبَعِينَ سَنَةً وَ خَمْسِينَ سَنَةً. وَ عاش إبراهيم ﷺ مِائَةً وَ خَمْسًا وَ سَبْعِينَ سَنَةً. وَ عاش إسماعيل بن إبراهيم ﷺ مِائَةً وَ عَشْرِينَ سَنَةً. وَ عاش إسحاق بن إبراهيم ﷺ مِائَةً وَ ثَمَانِينَ سَنَةً. وَ عاش يعقوب ﷺ مِائَةً وَ عَشْرِينَ سَنَةً. وَ عاش يوسف بن يعقوب ﷺ مِائَةً وَ عَشْرِينَ سَنَةً. وَ عاش موسى ﷺ مِائَةً وَ سِتًّا وَ عَشْرِينَ سَنَةً. وَ عاش هارون ﷺ مِائَةً وَ ثَلَاثًا وَ ثَلَاثِينَ سَنَةً. وَ عاش داود ﷺ مِائَةً سَنَةً مِنْهَا أَرْبَعُونَ سَنَةً مُلْكُهُ. وَ عاش سليمان بن داود ﷺ سَبْعُمِائَةٍ وَ اثْنَيْ عَشَرَ سَنَةً.

۱- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ بَشَّارٍ الْقُرَظِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو الْفَرَجِ الْمُطَفَرِيُّ الْأَمَدِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَفْصٍ الْكُوفِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْبَرْمَكِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ صَالِحِ الْبَزْازِ قَالَ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ الْعَسْكَرِيَّ ﷺ يَقُولُ: إِنَّ أَوَّلَ مَا نَسَخَ مِنْ بَعْضِ مَا فِي الْقُرْآنِ وَهُوَ الَّذِي يُخْرِجُ فِيهِ سَمُ الْأَنْبِيَاءِ ﷺ بِالْغَمْبَرِ وَ الْعُذْبَةِ عَنِ نَفْسِ الْقُلُوبِ لِبَطُولِ الْأَمْدِ. فَلَا يَبْقَى عَلَى الْفُلُوكِ إِلَّا مَنْ كَتَبَ اللَّهُ غُرُوحًا فِي قَلْبِهِ الْإِيمَانَ وَ أَبَدَهُ بِزَوْجٍ مِثْلِهِ.

ابوالبشر ﷺ نهصد و سی سال زندگانی کرد و نوح ﷺ دو هزار و چهارصد و پنجاه سال و ابراهیم ﷺ صد و هفتاد و پنج سال و اسماعیل بن ابراهیم ﷺ صد و بیست سال و اسحاق بن ابراهیم ﷺ صد و هشتاد سال و یعقوب بن اسحاق ﷺ صد و بیست سال و یوسف بن یعقوب ﷺ صد و بیست سال و موسی ﷺ صد و بیست و شش سال و هارون ﷺ صد و سی و سه سال و داود ﷺ صد سال و پادشاهی او چهل سال بود و سلیمان بن داود ﷺ هفتصد و دوازده سال زندگانی کرد.

۱- حسن بن محمد بن صالح گوید: از امام حسن بن علی عسکری ﷺ شنیدم که می فرمود: این فرزندانم قائم پس از من است و او همان کسی است که ستمهای انبیاء ﷺ از طول عمر و غیبت در او جاری است ناه غایتی که دها به واسطه طول مدت سخت گردد و چز کسی که خدای تعالی ایمان را در دلش نقش کرده و وی را با روحی از جانب خود مؤید ساخته است در عقیده به امامت او ثابت

۵ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحَدَةَ الشَّيْبَانِيُّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَثَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ ثُمُوسَى بْنِ عِثْرَانَ النَّخَعِيِّ عَنْ غَمْرِ الْحُسَيْنِيِّ بْنِ بَرِيْدٍ التُّوفَلِيِّ عَنْ حَمْرَةَ بْنِ ثُمُرَانَ عَنْ أَبِيهِ ثُمُرَانَ بْنِ أَغْبَةَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ «قَالَ: سَمِعْتُ شَيْخَ الْعَابِدِينَ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: فِي الْقَائِمِ شَيْءٌ مِنْ نُوحٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَهِيَ طُولُ الْقَمَرِ».

۶ - حَدَّثَنَا أَبِي رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ هَاشِمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عَثَمَةَ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ «أَنَّهُ قَالَ فِي حَدِيثٍ يَذْكُرُ فِيهِ قِصَّةَ دَاوُدَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: إِنَّهُ خَرَجَ يَتَرَى الزُّكُورَ وَكَانَ إِذَا فَرَسَ الزُّكُورَ لَا يَتَقَلُّ جَبَلٌ وَلَا خَجَرٌ وَلَا طَائِرٌ إِلَّا جَاوَزَتْهُ. فَانْتَهَى إِلَى جَبَلٍ فَإِذَا عَلَى ذَلِكَ الْجَبَلِ نَبِيٌّ عَابِدٌ يَقَالُ لَهُ: جِرْفِيلُ. فَلَمَّا سَمِعَ دَوْبَ الْجِبَالِ وَأَصْوَاتَ السَّاعِ وَالطَّبْعِ عَلِمَ أَنَّهُ دَاوُدُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. فَقَالَ دَاوُدُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: يَا جِرْفِيلُ نَادِنِي فَأَصْغَدَ إِلَيْكَ؟ قَالَ: لَا. فَبَكَى دَاوُدُ فَأَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيْهِ يَا جِرْفِيلُ لَا تُعْزِلْ دَاوُدَ وَنَلْنِي الْعَافِيَةَ. قَالَ: فَأَخَذَ جِرْفِيلُ بِيَدِ دَاوُدَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَرَفَعَهُ إِلَيْهِ. فَقَالَ دَاوُدُ: يَا جِرْفِيلُ هَلْ هَمَمْتَ بِعَطْفَتِي فَقَدْ؟ قَالَ: لَا. قَالَ: فَهَلْ دَخَلْتَ الْفُجْأَ بِمَا أَكُنْتُ فِيهِ مِنْ عِبَادَةٍ

مَرَّاتٍ كَثِيرَةٍ بِرَبِّكَ؟

نَمَانَدُ.

۵ - سعد بن جبیر گوید: از امام زین العابدین رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ شنیدم که می فرمود: در قائم سننی از نوح رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ است که آن طول عمر است.

۶ - هشام بن سالم گوید: امام صادق رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ در حدیثی که در آن داستان داود رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ را ذکر می کند فرمود: داود در حالی که زبور نلایوت می کرد پیرون آمد و هنگامی که او زبور نلایوت می کرد کوهها و سنگها و برندگان یاسخ وی را می گفتند و به کوهی رسید که پیامبر عابدی به نام حزقیل در آنجا بود و چون آوای کوهها و آواز درندگان و پرندگان را شنید دانست که وی داود رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ است. داود رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ به او گفت: ای حزقیل! آیا اذن می دهی که به نزد تو بالا پیامم؟ گفت: نه، و داود گریست و خدای تعالی به حزقیل وحی کرد که داود را سرزنش مکن و از من عافیت بخواه. گوید: حزقیل دست داود را گرفت و او را به چاب خود بالا برد داود گفت: ای حزقیل! آیا هیچگاه قصد گناه کرده ای؟ گفت: نه، گفت: آیا از این عبادت خداوند تو را عجبی رسیده است؟ گفت: نه، گفت: آیا دل به

الله؟ قال: لا. قال: فهل زككت إلى الدنيا فأعيتت أن تأخذ من شهواتها ولذاتها؟ قال: بلى. وبما غرض ذلك بقلي، قال: لما كنت تصنع إذا كان ذلك؟ قال: أدخل إلى هذا الشعب فأعطيهم بما فيه. قال: فدخل داود عليه السلام الشعب فإذا سرير من حديد عليه جنة بالينة وعظام فائتة وإذا لوح من حديد فيه كتابته قرأها داود عليه السلام فإذا فيها: أنا أروى ابن سلم، ملكك ألف سنة، وبتت ألف مدبنة، وانتصفت ألف بكر، فكان آخر عمري أن صار الغراب فراشي، والهجارة وسادني، والذبدان والحبات جبراني. فمن رأني فلا يثر بالدنيا».

﴿باب ۴۷﴾

• (حدیث الدجال وما یحصل به من أمر الفایم علیہ السلام) •

۱ - حدثنا محمد بن إبراهيم بن إسحاق عليه السلام قال: حدثنا عبد العزيز بن يحيى الجلودي بالبصرة قال: حدثنا الحسين بن معاذ قال: حدثنا قيس بن خفيص قال: حدثنا ثونس بن لؤقم، عن أبي شهاب الشيباني، عن الضحاك بن مزاحم، عن الزوال بن سبرة قال: خطبنا أمير المؤمنين علي بن أبي طالب عليه السلام فحمد الله عز وجل وأثنى عليه وصلى

دنيا دادای و لذات آن را دوست داشته ای؟ گفتم: آری. گاهی بر دلم راه یافته است، گفتم: وقتی چنین شود چه می کنی؟ گفتم: من به این دردمی روم و از آنچه در آن است عبرت می گیرم. گوید: داود علیہ السلام به آن دره رفت و به ناگاه تخی از آهن دید که جمجمه و استخوانهای پوسیده ای بر آن بود و لوحی آهنین نیز آنجا بود که نوشته ای داشت. داود علیہ السلام آن را خواند و بر آن چنین نوشته بود: من اروی بن سلم هستم که هزار سال پادشاهی کردم و هزار شهر ساختم و با هزار دوشیزه آمیزش کردم، آخر کار چنین شد که خاک بسترم و سنگ بالینم و بکرتمها و مارها همسا بگامم هستند. پس هر که مرا بنگرد به دنیا فرفته نشود.

باب ۴۷ حدیث دجال

۱ - زوال بن سبرة گوید: امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیہ السلام برای ما خطبه خواند و بر خدای تعالی حمد و ثنا گفتم و بر محمد و خاندانش درود فرستاد آنگاه.

عَلَى مُخْتَلَفٍ وَآيَةٍ، ثُمَّ قَالَ: سَأَلُونِي أَنَّهُمَا النَّاسُ قُلْتُ: نَعَلًا - قَدَامَ إِيَّاهُ صَحْبَتُهُ
 ابْنُ صَوْحَانَ فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ مَتَى تَخْرُجُ الدَّخَالُ؟ فَقَالَ لَهُ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: أَفَعَدْتُ فَقَدْ
 سَمِعَ اللَّهُ كَلَامَكَ وَعَلِمَ مَا أَرَدْتَ، وَاشْهُبْنَا الشُّؤُولَ عَنْهُ بِأَعْلَمَ مِنَ الشَّائِلِ، وَلَكِنْ يَذْكَرُ
 عِلَامَاتُ وَهَبَاتٍ يَتَّبِعُهَا بَهْضًا كَحَدِّهِ الْغُلِّ بِالْغُلِّ، وَإِنْ شِئْتَ أَتَيْتُكَ بِهَا؟ قَالَ:
 نَعَمْ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ. فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: احْفَظْ فَإِنَّ عِلَامَةَ ذَلِكَ: إِذَا أَمَاتَ النَّاسُ الصَّلَاةَ، وَ
 أَضَاعُوا الْأَمَانَةَ وَاسْتَعْمَلُوا الْبُكَدْبَ، وَ أَكَلُوا الزُّمًا، وَ أَخَذُوا الرُّشَا، وَ شَكَّكُوا الْبَهْلِيَّانَ، وَ
 بَاعُوا الدِّينَ بِالدُّنْيَا، وَ اسْتَعْمَلُوا السُّقْمَاءَ، وَ شَاوَرُوا النِّسَاءَ، وَ قَطَعُوا الْأَرْحَامَ،
 وَ اتَّكَعُوا الْأَهْوَاءَ، وَ اسْتَحَقُّوا بِالْأَمَاءِ، وَ كَانَ الْحَيْلُ ضَعْفًا، وَ الظُّلْمُ قُحْرًا، وَ كَانَتِ الْأَعْرَاءُ
 لَمَحَزَةً، وَ الْوُزَرَاءُ ظَلَمَةً، وَ الْفُرَّاءُ حَوَنَةً، وَ الْفُرَّاءُ قَسَقَةً، وَ طَهَّرَتْ شَهَادَاتُ الزُّوْرِ،
 وَ اسْتَقْلَنَ الْعُجُوزُ وَ قَوْلُ الْبُهْمَانِ وَالْإِخْمُ وَالطُّفْيَانِ، وَ خَلَّتِ الْمَصَاجِفُ، وَ ذُخِرَتْ
 الْمَسَاجِدُ، وَ طُلُوتِ الْمِنَارَاتِ، وَ أَكْمَرَتْ الْأَشْرَارُ، وَ أَزْدَحَمَتِ الصُّفُوفُ، وَ اخْتَلَفَتْ

سه بار فرمود: ای مردم! پس آنکه مرا از دست بدهید از من پرسش کنید،
 آنگاه صحبته بن صوحان پرسید: کیست ای امیرالمؤمنین! چه وقت دخال
 خروج می کند؟ علی علیه السلام فرمود: بنشین که خداوند کلام را شنید و خواسته تو
 را دانست به خدا سوگند در این باب سوال شوند از سوال کننده دانانتر نیست
 ولیکن برای آن علامات و نشانه هایی است که طایق العمل بالتعل دنبال بکدیگر
 بیاید که اگر خواستی تو را بدان آگاه کنم و او گفت آری ای امیرالمؤمنین! و
 علی علیه السلام فرمود: آنها چنین است: آنگاه که مردم نماز را نپا سازند و امانت را
 ضایع کنند و دروغ را حلال شمارند و رباخواری کنند و رشوه گیرند و ساختمانهای
 استوار بنا کنند و دین را به دنیا بپروشد و سفیهان را بکار گمارند و با زنان
 مشورت کنند و قطع رحم نمایند و از هوس پیروی کنند و خونریزی را سبک
 شمارند و بردباری ضعف و ستمگری افتخار به شمار آید و امیران فاجر و وزیران
 ستمکار و کدخدایان خیانتکار و قاریان فاسق باشند و گواهیهای دروغ ظاهر گردد و
 فحش و پیمان و گناه و طغیان علی شود و فراموشی را زیور کنند و مساجد را
 بیارایند و مناره ها را بلند سازند و اشعار را احترام کنند و صفوف در هم آید و

الْقُلُوبِ، وَ يُغَيِّبُ الْغُفُورَةَ، وَ الْغَرْبَ الْمَوْعُودَةَ، وَ شَارَكَ النِّسَاءَ أَرْوَاجَهُنَّ فِي التَّنَجَّازَةِ، جِزْصَا عَلَى الدُّنْيَا، وَ عَلَتْ أَصْوَاتُ الْفُشَايِ وَ اشْتَبَعَ بِهِمْ، وَ كَانَ زَعِمُ الْقَوْمِ أَرْذَلَهُمْ، وَ اتَّقَى الْفَاجِرُ عَاقِبَةَ شَرِّهِ، وَ صَدَّقَ الْكَاذِبُ، وَ اتَّخَذَ الْخَائِنُ، وَ اتَّخَذَتْ الْقَبِيحُ الْمَعَارِفَ، وَ لَقِيَ أَخْرَجُ هَذِهِ الْأُمَّةِ أَوْلَاهَا، وَ كَبَتْ ذَوَاتُ الْفُرُوجِ الشُّرُوجَ، وَ تَشَبَّهَ النِّسَاءُ بِالرِّجَالِ، وَ الرِّجَالُ بِالنِّسَاءِ، وَ شَهِدَ الشَّاهِدُ مِنْ غَيْرِ أَنْ يُسْتَشْهَدَ، وَ شَهِدَ الْآخَرُ قَضَاءَ الدُّعَاءِ بِغَيْرِ حَقٍّ عَرَفَهُ وَ تَنَقَّيَ لِقَعْرِ الذُّبَنِ، وَ اتَّزَلُوا عَمَلُ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ، وَ لَبَسُوا جُلُودَ النَّاسِ عَلَى قُلُوبِ الذَّنَابِ، وَ قُلُوبُهُمْ أَتَتْ مِنْ الْجَنَنِ وَ أَمْرٌ مِنَ الصَّبْرِ، فَعِنْدَ ذَلِكَ أَلْوَحَا أَلْوَحَا، ثُمَّ الْفَجَلُ الْفَجَلُ، خَبَرُ الْمَسَاكِينِ يَوْمَئِذٍ تَبَّتِ الْمَقْبُورَاتُ، وَ لَمَّا نَبَتْ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ يَتَمَتَّعُ أَخَذَهُمْ ^(۱) أَنَّهُ مِنْ سَكَابِهِ.

فَقَامَ إِلَيْهِ الْأَصْبَغُ بْنُ ثُبَّانَةَ فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ مِنَ الدَّجَالِ؟ قَالَ: أَلَا إِنَّ الدَّجَالَ

قلوب مختلف شود و بیانها شکسته گردد و هر عود نزدیک شود و زنان به خاطر حرص بر دنیا در تجارت با نوه رانسان مشاغل کند و آواز فاسقان بلند شود و آن را استماع کنند و رذل ترین مردم زهر آنها شود و از فاجر به خاطر ترس از شرش بپرهیزند و دروغگو را تصدیق کنند و خائن را امین شمارند و زنان آوازه خوان و تار و طنبور فراهم آورند و آخر این امت اول آن را لعنت کند و زنان بر زینها سوار شوند و زنان به مردان و مردان به زنان تشبه کنند و شاهد بدون اسمشهاد گواهی دهد و دیگری بی آنکه حق را شناسد و نفقه در دین داشته باشد فضاء ذمه را گواهی دهد و کار دنیا را بر آخرت ترجیح دهند و پوست مبین را بر دل گرگ بیوشد و دلهایشان بدو تر از مردار و نلغ تر از زهر باشد، در این وقت سرعت و سناپ کند سرعت و سناپ کنید و بهترین جاها در آن روز بیت المقدس باشد و بر مردم زمانی در آید که هر کدامشان آرزو کنند که از ساکنان آنجا باشند.

آنگاه اصبع بن ثبانه از جا برخاست و گفت: یا امیرالمؤمنین! دجال کبست؟ فرمود: دجال صائد بن صائد است و بدبخت کسی است که او را تصدیق کند و

صَابِدُ بْنُ الصَّائِبِ^(۱)، فَالْأَسْقَى مِنْ حَذَقِهِ وَ السَّعْبَةُ مِنْ كَذِبِهِ، يُخْرِجُ مِنْ بَلَدِهِ بِعَالٍ لَهَا إِسْطَهَانٌ، مِنْ قَرْيَةٍ تُعْرَفُ بِالْيَهُودِيَّةِ، عَيْبَةُ الْهَيِّ تَمْسُوحَةٌ، وَ الْعَيْنُ الْأُخْرَى فِي جَنْبِهَا، نُصِيءٌ كَأَنَّهَا تَحْكُمُ الصَّبِيحَ، فِيهَا عِلْقَةٌ كَأَنَّهَا تَزُوجُهُ بِالْذَمِّ، بَنَنٌ عَيْنِيَّةٌ مَكْتُوبٌ «كَافِرٌ»، يَفْرَأُ كُلُّ كَائِبٍ وَأَمْرٍ، يَخُوضُ الْبَحَارَ وَ نَسِيرُ مَغَةِ الشَّمْسِ، بَنَنٌ يَدْبُهُ جَبَلٌ مِنْ دُخَانٍ، وَ خَلْقُهُ جَبَلٌ أَتَبَّضُ يَرَى النَّاسَ أَنَّهُ طَعَامٌ، يُخْرِجُ حِينَ يُخْرِجُ فِي فَحْطٍ شَدِيدٍ نَحْنَةُ جَارٍ أَكْرَ، حُطُوزٌ جَارِهِ مِيلٌ، تُعْرَى لَهُ الْأَرْضُ عَنِّيلاً تَهْتَلًا، لَا يَرَى بِمَاوٍ إِلَّا غَارَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، يُبَادِي بِأَعْلَى صَوْنِهِ بِشَمْعٍ مَا بَنَنُ الْخَائِدِيَّةِ مِنَ الْجَبَنِ وَ الْإِنْسِ وَ السَّطَابِيَّةِ، يَقُولُ: «إِنَّهُ الْأُولِيَّاتِي» أَنَا الَّذِي خَلَقْتُ لِقَايَ وَ قَدَّرْتُ قَهْدِي، أَمَا زَيْكُمُ الْأَعْلَى وَ كَذَبُ عَدُوِّ اللَّهِ، إِنَّهُ أَغْوَزَ يَطْعُمُ الطَّعَامَ، وَ يَتَنَسَّى فِي الْأَسْوَاقِ، وَ إِنْ زَيْكُمُ عَزَّوَجَلَّ لَيْسَ بِأَعْوَزَ، وَ لَا يَطْعُمُ وَ لَا يَتَنَسَّى وَ لَا يَزُولُ، تَعَالَى اللَّهُ عَنِ ذَلِكَ عُلُوًّا كَبِيرًا

نیک بخت کسی است که او را بکفایت کلید او از شهری خروج کند که به آن اصفهان گویند از قریه ای که آن را یهودیه می شناسند چشم راسش مسح است و چشم دیگرش بر پیمانی اوست آنچنان می درخشد که گویی سناره سحری است و در آن علقه ای است که با خون در آمیخته است و میان دو چشمش نوشته «کافر» و هر کاتب و بی سوادى آن را می خواند در در باها فرو می رود، آفتاب با او حرکت می کند در مقابلش کوهی از دود است و پشت سرش کوه سفیدی است که مردم آن را طعام پندارند، در فحطی شدیدی در حالی که بر حمار سبیدی که فاصله هر گامش یک میل است خروج کند و زمین منزل به منزل در زیر پایش در نوردیده شود و بر آبی نگردد جز آنکه تا روز قیامت فرو رود و با صدای بلندی که جنت و انس و شباطین در شرق و غرب عالم آن را می شنوند می گوید: ای دوستان من! به نزد من آئید، من کسی هستم که آفرید و نسویه کرد و تقدیر کرد و هدایت نمود من پروردگار اعلای شما هستم، در حالی که آن دشمن خدا دروغ می گوید، او یک چشمی است که غذا می خورد و در بازارها راه می رود و پروردگار شما یک چشم نیست و غذا نمی خورد و راه نمی رود و زوالی ندارد،

۱- فی بعض النسخ وصاتته بن الصبده و لی سن الترمذی و ابن صباد.

أَلَا وَإِنَّ أَكْثَرَ أَتْبَاعِهِ يَوْمَئِذٍ أَوْلَادُ الرِّثَاءِ، وَ أَصْحَابُ الْعِيَالِ بِسَةِ الْخُضَرِ، يَشْتَلُّهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِالنَّشَامِ عَلَى عَنَبَةٍ تُغْزَفُ بِعَقَبَتِهِ أَلْبَنَى لِبَلَابٍ سَاعَاتٍ مَعْصَتْ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ عَلَى يَدِ مَنْ يُصَلِّي الْمَسِيحَ عِيسَى بْنِ مَرْيَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ خَلَقَهُ، أَلَا إِنَّ بَعْدَ ذَلِكَ الطَّائِفَةُ الْكُفْرَى.

لَقَدْ: وَ مَا ذَلِكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ؟ قَالَ: خُرُوجُ دَابَّةِ الْأَرْضِ مِنْ عِنْدِ الصُّفَا، مِنْهَا خَاتَمُ سُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ، وَ عَصَى مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ، يَصْغُ الْحَاتَمُ عَلَى وَجْهِ كُلِّ مُؤْمِنٍ فَيَنْطَبِعُ فِيهِ: هَذَا مُؤْمِنٌ حَقًّا، وَ يَضَعُهُ عَلَى وَجْهِ كُلِّ كَافِرٍ فَيَكْتَسِبُ. هَذَا كَايُزٌ حَقًّا، حَتَّى أَنَّ الْمُؤْمِنَ لَيُتَنَادِي: الْوَيْلُ لَكَ يَا كَايُزُ، وَ إِنَّ الْكَافِرَ يُنَادِي: طُوبَى لَكَ يَا مُؤْمِنُ، وَوَدِدْتُ أَنَّي الْيَوْمَ كُنْتُ بِمِثْلِكَ لَأَقُوزَ لَمُورًا عَظِيمًا.

ثُمَّ تَرْفَعُ الدَّابَّةُ رَأْسَهَا قَبْرَاهَا مِنْ بَيْنِ الْحَائِظَيْنِ بِإِذْنِ اللَّهِ جَلَّ جَلَالُهُ، وَ ذَلِكَ بَعْدَ طُلُوعِ الشَّمْسِ مِنْ مَغْرِبِهَا، فَبَعْدَ ذَلِكَ تَرْفَعُ الْقُبُورُ، فَلَا تُؤْنَةُ تُغْبَلُ وَ لَا عُنْدُ يُرْفَعُ «و لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا ثُمَّ تَكُنْ أَمَدَّتْ مِنْ قَبْلِ أَنْ تُكْسَبَ» كَيْ إِيْمَانُهَا خَيْرًا. ثُمَّ قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: لَا

نَعَالِي اللَّهِ عَنْ ذَلِكَ عُلُوءًا كَبِيرًا.

بدانید که در آن روز بیشتر پیروان و کفار و کافران و صاحبان پوستهای سبزنده خداوند او را در شام بر سرگردنه ای که آن را اقیق نامند به دست کسی که عیسی علیه السلام پشت سرش نماز می خواند هنگامی که سه ساعت از روز جمعه گذشته است خواهد کشت و بدانید که بعد از آن قیامت کبری واقع خواهد گردید.

گفتم: یا ابراهیم المؤمنین آن چیست؟ فرمود: خروج دابۀ الارض از کوه صفا که همراه او خاتم سلیمان و عصای موسی است آن خاتم را بر روی هر مؤمنی که بنهد این کلام بر آن نقش بندد خدا مؤمن حقا و بر روی هر کافری که بنهد بر آن نوشته شود خدا کافر حقا. نا به غایتی که مؤمن ندا کند: ای کارا وای بر تو، و کافر ندا کند: ای مؤمن! خوشا بر تو، دوست داشتم که امروز مثل تو بودم و به فوز عظیمی می رسیدم.

پس آن دابۀ سربلند کند و به افق خدای تعالی همه کسانی که بپوشه مشرق و مغرب هستند او را ببینند و این بعد از آن است که آفتاب از مغرب خود بر آید در این هنگام نوبه برداشته شود و هیچ نوبه ای پذیرفته نشود و عملی بالا نرود و لا

تَشَأْ لَوْ فِي غَاثٍ يَكُونُ بَعْدَ هَذَا فَإِنَّهُ عَهْدُ غَيْدَةِ إِلَى حَبِيبِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّى لَا أَخْبِرَ بِهِ غَيْرَ عِزِّي».

قَالَ النَّوَالُ بْنُ سَبْرَةَ: قُلْتُ بِضَعْفَةٍ بَيْنَ صَوْحَانِ: يَا ضَعْفَةُ مَا غَنَى أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ﷺ بِهَذَا؟ قَالَتْ ضَعْفَةُ: يَا ابْنَ سَبْرَةَ إِنَّ الَّذِي يُصَلِّي خَلْقَهُ عَيْسَى بْنُ مَرْزُومٍ ﷺ هُوَ الثَّانِي عَشَرَ مِنَ الْعَرَةِ. الثَّلَاثُ مِنَ وَلَدِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ ﷺ. وَهُوَ الشَّمْسُ الطَّالِقَةُ مِنْ مَغْرِبِهَا يَطْهَرُ عِلَّةَ الرُّكْنِ وَ الْمَقَامِ فَيَطْهَرُ الْأَرْضَ. وَ يَضَعُ مِيزَانَ الْقَدْلِ، فَلَا يَطْلُمُ أَحَدٌ أَحَدًا. فَأَخْبَرَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ﷺ أَنَّ حَبِيبَةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَهْدَ إِلَيْهِ أَنْ لَا يُخْبِرَ بِمَا يَكُونُ بَعْدَ ذَلِكَ غَيْرَ عِزِّيهِ الْأَجْمَعُ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ».

و حَدَّثَنَا أَبُو يَكْبُورَ مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ بْنِ عَثَانَ بْنِ الْفَضْلِ الْعُفْلِيُّ الْغَنِي قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَمْرِو مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ الْمُظَفَّرِ: وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الرَّازِيُّ. وَأَبُو سَعِيدٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مَوْسَى بْنِ كَلْبٍ الْهَمْدَانِيُّ: وَ أَبُو الْحَسَنِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ ضَبَّاحٍ الْجَوْهَرِيُّ قَالُوا: حَدَّثَنَا أَبُو تَيْلَسٍ الْبَصْرِيُّ أَخْبَرَنَا الشَّيْخُ الْمَوْصِلِيُّ، عَنْ عَبْدِ الْأَعْلَى بْنِ عَمَادٍ

بَقِيَ نَفْسًا إِيْمَانَهَا لَمْ تَكُنْ أَمَلَتْ مِنْ قَبْلِ أَنْ كُتِبَتْ فِي إِيْمَانِهَا خَبْرًا، سِيسَ فَرَمُودَ: دَهْجَرِازَ مِنْ نَبَرِ سِيدِ كِه بَعْدَازِ أَنْ جِهْ خَوَاهِدِ تَدَ زِيرَا حَبِيبِ رَسُولِ خُدَا ﷺ از مَن پِهَانِ كُوفَتِه اسْتِ كِه آن رَا جَزَ بِهْ خَانْدَانِمِ نَكُوبِمِ.

نزال بن سبرة گوید: به صمصمه بن صوحان گفتم: ای صمصمه! مقصود امیرالمؤمنین ﷺ از این کلام چه بود؟ و صمصمه گفت: ای ابن سبرة! آن کسی که عیسی ﷺ پشت سر او نماز می خواند دوازدهمین امام از عترت و نهمین امام از فرزندان حسین بن علی ﷺ است و او آفتابی است که از مغرب خود طلوع کند و از مابین رکن و مقام ظاهر شود و زمین را طاهر سازد و موازین عدالت را برپا کند و هیچکس به دیگری ستم نکند و امیرالمؤمنین به ما خبر داد که حبیبش رسول خدا ﷺ از او پنهان گرفته است که حوادث پس از آن را جز بر خاندانش - صلوات الله عليهم اجمعین - نگوید.

این حدیث را ابوبکر محمد بن عمر بن عثمان بن فضل عقیلی ققیه به سند خود از

الزُّوسِي، عَنْ أَنُوبَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُتْمَرٍ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِهَذَا الْحَدِيثِ بِمِثْلِهِ سَوَاءً.

۲ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ مُحَمَّدُ بْنُ عُتْمَرٍ بْنُ عُمَانَ بْنِ الْمُطَّلِبِ الْمُطَّلِبِيُّ النَّخَعِيُّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ مَشَاجِجِهِ، عَنْ أَبِي بَقْلَى الْمُوصِلِيِّ، عَنْ عَبْدِ الْأَعْلَى بْنِ حَمَادٍ الزُّوسِيِّ، عَنْ أَنُوبَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُتْمَرٍ قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ صَلَّى ذَاتَ يَوْمٍ بِأَصْحَابِهِ الْعَجَزَ، ثُمَّ قَامَ فَعَ أَصْحَابِهِ حَتَّى أَتَى بَابَ دَارِهِ بِالْمَدِينَةِ فَطَرَنَ الْبَابَ فَخَرَجَتْ إِلَيْهِ امْرَأَةٌ قَالَتْ: مَا تُرِيدُ يَا أَبَا النَّعَّاسِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: يَا أُمُّ عَبْدِ اللَّهِ اشْنَأْنِي لِي عَلَى عَبْدِ اللَّهِ، فَقَالَتْ: يَا أَبَا النَّعَّاسِ وَمَا تَصْنَعُ بِعَبْدِ اللَّهِ فَوَاللَّهِ إِنَّهُ لَمُتُّودٌ فِي عَقْلِهِ يُحَدِّثُ فِي تَوْبِهِ وَإِنَّهُ لَعِبَادُ ذِي عَلَى الْأَنْعَامِ الْعَظِيمِ، فَقَالَ: اشْنَأْنِي إِلَيَّ غَلْبَةً، فَقَالَتْ: أَغْلِي ذَيْبُكَ؟ قَالَ: نَعَمْ، فَقَالَتْ: ادْخُلْ، فَدَخَلَ فَإِذَا هُوَ فِي طَبَقَةٍ لَهُ مُهْتِمٌ فِيهَا، فَقَالَتْ أُمُّهُ: اشْكُتْ وَاخْلُسْ هَذَا مُحْتَدٌ قَدْ أَنَاكَ، فَسَكَتَ وَحَلَسَ، فَقَالَ لِلنَّبِيِّ ﷺ: مَا لَهَا لَعْنَهَا إِنَّهُ لَوْ نَزَعْتَنِي لَأَخْبَرْتُكُمْ أَنَّهُ هُوَ، ثُمَّ قَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ: مَا تَرَى؟ قَالَ: أَرَى حَقًّا وَبَاطِلًا، وَأَرَى غَرَضًا عَلَى الْمَاءِ.

ابن عمر از رسول خدا ﷺ خبر عیسیٰ نقل کرده است.

۲ - ابن عمر گوید: روزی رسول خدا با اصحاب خود نماز صبح را به جای آورد و با اصحاب خود برخواست و به درخانه ای در مدینه آمد و در را کوید زنی بیرون آمد و گفت: ای ابوالنعمان! چه می خواهی؟ رسول خدا ﷺ فرمودی ای امّ عبدالله! می خواهم مرا به نزد عبدالله ببری، آن زن گفت: ای ابوالنعمان! با عبدالله چه کار داری؟ به خدا سوگند او عقلت را از دست داده و جامه اش را آلوده می کند و از من امر عظیمی را می خواهد فرمود: مرا به نزد او ببر، گفت: آیا مسئولیت آن بر عهده خود شماست؟ فرمود: آری، گفت: داخل شو پیامبر داخل شد و او را دید که در فطغه است و با خود زمزمه می کند، مادرش گفت: ساکت باش و بنشین که این محمد است که به نزد تو آمده است و او ساکت شد و نشست، و به پیامبر ﷺ گفت: خدای این زن را لعنت کند اگر مرا به حال خود می گذاشت به شما می گفتم که آیا او همان است؟ سپس پیامبر ﷺ فرمود: چه می بینی؟ گفت: حق و باطلی را می بینم و عرش را می بینم که بر روی

قَالَ: اَلَيْسَ هَٰذَا اِلَّا اِلَهٌ رَّأَيْ رَسُولُ اللهِ. فَقَالَ: بَلَى تَشْهَدُ اَنْ لَا اِلَهَ اِلَّا اللهُ وَ اَنْي رَسُولُ اللهِ، لَمَّا جَعَلَ اللهُ بِذَلِكَ اَحَقَّ مِنِّي !

فَلَمَّا كَانَ [فِي] الْيَوْمِ الثَّانِي صَلَّى ﷺ بِاصْحَابِهِ النَّجَر، ثُمَّ تَهَضَّ فَنَهَضُوا مَعَهُ حَتَّى طَرَفَ الْبَابَ فَقَالَتْ اُمُّهُ: ادْخُلْ، فَنَظَرَ فَاِذَا هُوَ فِي غُلْفَةٍ يَغْرُدُ فِيهَا. فَقَالَتْ لَهْ اُمُّهُ: اَشْكُتُ وَ اَنْزِلْ هَذَا مُحَمَّدٌ قَدْ اَتَاكَ فَسَكَتَ. فَقَالَ لِلنَّبِيِّ ﷺ: مَا لَهَا لَغَتْهَا اللهُ لَوْ تَرَ كُنْتِي لَاخْبَرُكُمْ اَهُوَ هُوَ.

فَلَمَّا كَانَ فِي الْيَوْمِ الثَّلَاثِ صَلَّى النَّبِيُّ ﷺ بِاصْحَابِهِ النَّجَر، ثُمَّ تَهَضَّ وَ تَهَضَّ الْغُورُ مَعَهُ حَتَّى اَتَى ذَلِكَ الْمَكَانَ فَاِذَا هُوَ فِي غُلْفَةٍ يَغْرُدُ فِيهَا. فَقَالَتْ لَهْ اُمُّهُ: اَشْكُتُ وَ اجْلِسْ هَذَا مُحَمَّدٌ قَدْ اَتَاكَ، فَسَكَتَ وَ جَلَسَ وَ قَدْ كَانَتْ نَزَلَتْ فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ آيَاتُ مِنْ سُورَةِ الدُّحَانِ فَتَرَاها بِهِمُ النَّبِيُّ ﷺ فِي صَلَاةِ الْعِدَاةِ. ثُمَّ قَالَ: اَشْهَدُ اَنْ لَا اِلَهَ اِلَّا اللهُ

آب است، فرمود: شهادت بده که خدای من جز او نیست و من رسول خدایم، گفت: بلکه تو شهادت بده که خدای من جز او نیست و من رسول خدایم، خداوند تورا به رسالت سزاوارتر از من قرار داده است.

و چون روز دوم فرار سید پیامبر غاز صبح را با اصحابش خواند سپس برخاست و همراه اصحاب به درخانه آن زن آمدند و پیامبر در زده مادر عبدالله بیرون آمد و گفت: داخل شو و او بر بالای درخت خرمایی بود و آواز می خواند، مادرش گفت: ساکت باش و پائین بیا که این مرد محمد است که به نزد تو آمده است و او ساکت شد بعد از آن به پیامبر ﷺ گفت: خدا این زن را لعنت کند اگر مرا به حال خود می گذاشت به شما می گفتم که آیا او همان است؟

و چون روز سوم فرا رسید پیامبر غاز صبح را با اصحابش خواند، سپس برخاستند و به آن مکان آمدند و دیدند او در میان گوسفندان است و آنها را می راند. مادرش به او گفت: ساکت باش و بنشین که این محمد است که به نزد تو آمده است و او ساکت شد و نشست و در آن روز آیاتی از سوره دخان نازل شده بود و پیامبر اکرم آن آیات را در غاز صبح خوانده بود، پیامبر فرمود: آیا به یکنایی خداوند و رسالت من شهادت می دهی؟ گفت: بلکه تو باید به یکنایی

وَأَنِّي رَسُولُ اللَّهِ؟ قَالُوا: بَلَى نَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنِّي رَسُولُ اللَّهِ فَمَا خَطْبُكَ اللَّهُ يَذْلِكُ أَحَقُّ مِنِّي. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: إِنِّي قَدْ خَبَأْتُ لَكُمْ خَبَاءً مَا هُوَ؟ قَالُوا: الدُّخَانُ^(۱). فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: إِنْ خَسَأَ فَإِنَّكُمْ لَنْ تَعْدُوا أَهْلَكُمْ. وَلَنْ تَبْلُغُوا أُمَّتَكُمْ. وَلَنْ تَبَالِ إِلَّا مَا قُدِّرَ لَكُمْ. ثُمَّ قَالَ لِأَصْحَابِهِ: أَيُّهَا النَّاسُ مَا بَعَثَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ نَبِيًّا إِلَّا وَقَدْ أَلْذَرَ قَوْمَهُ الدَّجَالَ. وَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ قَدْ أَخْرَجَ إِلَى يَوْمِكُمْ هَذَا، قُلُوبًا تَسَابِقُ عَلَيْكُمْ مِنْ أَمْرِهِ فَإِنْ رَمَكُمُ نَيْسٌ بَأَعْوَزَ. إِنَّهُ يَخْرُجُ عَلَى جَارِ عَرَضٍ مَا بَيْنَ أَذُنَيْهِ مِيلٌ. يَخْرُجُ وَمَعَهُ جَنَّةٌ وَنَارٌ وَجَبَلٌ مِنْ حَبَرٍ وَنَهْرٌ مِنْ مَاءٍ. أَكْثَرُ أَتَابِعِي الْيَهُودَ وَالنَّسَاءَ وَالْأَعْرَابَ. يَدْخُلُ آفَاقِي الْأَرْضِ كُلَّهَا إِلَّا مَكَّةَ وَلا بَيْتَهَا. وَالدَّيْنَةَ وَلا بَيْتَهَا.

قَالَ مُصَنِّفُ هَذَا الْكِتَابِ رحمته الله: إِنَّ أَهْلَ الْعِنَادِ وَالْحُكُودِ يُصَدِّقُونَ بِمِثْلِ هَذَا الْخَبَرِ وَبَرُورَتِهِ فِي الدَّجَالِ وَغَيْبَتِهِ وَطُولِ بَقَايِهِ الْمُدَّةِ الطَّوِيلَةِ وَخُرُوجِهِ فِي آخِرِ الزَّمَانِ، وَلا

خداوند و رسالت من شهادت دهی که خداوند تو را به رسالت سراوار تر از من قرار نداده است. پیامبر رحمته الله فرمود: من جبری را برای تو نهان کرده‌ام، آن چیست؟ او گفت: دود، دود؛ پیامبر رحمته الله فرمود: هو کوه که تو از اجالت در نگذری و به آرزویت نرسی و تو جز به آنچه برایت مقدر شده است نایی نشوی.

سپس به اصحابش فرمود: ای مردم! خداوند هیچ پیامبری را به رسالت مبعوث نکرد جز آنکه قومش را از دجال نرسانید و خدای تعالی آن را تا به امروز پرتها ناخبر انداخته است و اگر امر بر شما مشبه شد بدانید که مفداوند یک چشم نیست و دجال بر جماری که فاصله بین دو گوشش یک میل است خروج کند، او به همراه بهشت و دوزخ و کوهی از نان و نهری از آب خروج می‌کند و بیشتر پیروان او یهود و زنان و اعرابند و به همه کرانه‌های زمین جز مکه و دو حومه آن و مدینه و دو حومه آن در آید.

مصنف این کتاب رحمته الله گوید: اهل عناد و انکار امثال ابن خبیر را (که در صحاح سته آنها آمده است) تصدیق می‌کنند و درباره دجال و غیبت و مدّت

۱- فی البحار. رحمته الله قَدْ خَبَأْتُ لَكُمْ خَبَاءً. فَقَالَ: الدُّخَانُ الدُّخَانُ. وَ فِي سَنَةِ ابْنِ مَرْوَةَ: «بَابُ فِي خَيْرِ ابْنِ صَالِدَةَ

تَحْتَ رَقْمِ ۲۳۲۹ ص ۳۲۹. رحمته الله قَدْ خَبَأْتُ لَكُمْ خَبَاءً وَ هَلَاكَهُ. «مَرْوَةَ نَائِي الشَّامِ» بِدُخَانٍ مِثْلِهِ قَالَ ابْنُ صَالِدَةَ

بَصَدُقُونَ بِأَمْرِ الْقَائِمِ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ أَنَّهُ يَغِيبُ مَدَّةَ طَوِيلَةٍ ثُمَّ يَظْهَرُ قُبُلًا الْأَرْضِ لِسَطًا وَ عَدْلًا
 كَمَا مِلَّتْ حُورًا وَ ظُلُمًا، مَعَ نَصْرِ النَّبِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ الْأَئِمَّةِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ بَعْدَهُ عَلَيْهِ سَامِعِهِ وَ غَيْبِيهِ وَ
 نَسَبِهِ، وَ الْخَبَارِ مِنْ طَوِيلٍ غَيْبِيهِ إِذَا عَاطَا نُورَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَ إِطْلَا بِالْأَمْرِ ذُلِّي اللَّهِ، وَ
 يَأْتِي اللَّهُ إِلَّا أَنْ يَمِيزَ نُورَهُ وَ لَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ، وَ أَكْثَرُ مَا يَحْتَجُّونَ بِهِ فِي دَفْعِهِمْ لِأَمْرِ
 الْحَاجَّةِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ: لَمْ يَزِدْ هَذِهِ الْخَبَارُ الَّذِي تَزَوُّونَهَا فِي شَأْنِهِ وَ لَا تَعْرِفُهَا.

وَ هَكَذَا يَقُولُ مَنْ يَجْعَلُ نُبُوَّةَ نَبِيِّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ مِنْ الْمُتَجِدِّينَ وَ الْبَرَاهِمَةِ وَ الْيَهُودِ وَ
 النَّصَارَى وَ الْجَوَاسِ: إِنَّهُ مَا ضَعَّ عِنْدَنَا شَيْءٌ بِمَا تَزَوُّونَهُ مِنْ مُعْجَزَاتِهِ وَ دَلَالَتِهِ وَ لَا
 نَعْرِفُهَا فَتَعْتَقِدُ بِطُلَانِ أَمْرِهِ هَذِهِ الْجَهْلِيَّةُ، وَ مَنْ لَوْ مَتَا مَا يَقُولُونَ لَوْ مَتَاهُمْ مَا تَكَلَّمُوا هَذِهِ
 الطَّوَائِفُ وَ هُمْ أَكْثَرُ عَدَدِ أَمَمِهِمْ، وَ يَقُولُونَ أَيْضًا: أَيْسَ فِي مَرْجَبٍ غُفْرَانًا أَنْ يُغْفَرَ أَخَذَ فِي
 وَمَا هَذَا عَمْرًا يَتَجَاوَزُ غَمْرَ أَهْلِ الزَّمَانِ، فَقَدْ تَجَاوَزَ غَمْرَ صَاحِبِكُمْ عَلَى رَعِيَّتِكُمْ غَمْرَ

عمر طولانی و ظهوری در آخر الزمان آنها را روایت می کنند اما اخبار قائم علیها
 را و اینکه او مدتی طولانی غیبت می کند آنگاه ظاهر می شود و زمین را بر از
 عدل و داد می نماید از آن پس که بگوید او ظلم و جور شده باشد تصدیق نمی کنند
 با وجود آنکه پیامبر اکرم ﷺ و ائمه پس از او علیهم السلام به نام و غیبت و نسب او
 تصریح کرده اند و خبر از طولانی بودن غیبت او داده اند و مقصود آنها خاموش
 کردن نور خدای تعالی و باطل ساختن امر ولی الله است. اما خدای تعالی نورش
 را تمام می سازد اگر چه مشرکان را ناخوش آید و بیشترین احتجاج آنها در امر
 انکار امر حجت ﷺ این است که می گویند این اخباری که در این باره شما
 روایت می کنید ما روایت نکرده ایم و آنها را نمی شناسیم.

و ملحدین و پراهمه و یهود و نصاری و مجران نیز همین را می گویند که ما
 آنچه را شما مسلمانان دوباره معجزات و دلائل پیامبر خود روایت می کنید
 صحیح نمی دانیم زیرا آنها را نمی شناسیم و روایت نکرده ایم و از این جهت به
 بطلان امر او معتقد شده ایم و اگر دلیل منکران امر غیبت، ما را ملزم سازد، دلیل
 منکران نبوت هم آنها را ملزم خواهد ساخت و تعداد آن اقوام از اینها افزون تر
 نیز هست. همچنین می گویند به موجب عقل ما هیچکس نمی تواند عمری افزون

أَهْلِ الزَّمَانِ.

فَقَتُولُكُمْ: أَتَصَدَّقُونَ عَلَى أَنَّ الدَّجَالَ فِي الْغَيْبَةِ يَجُوزُ أَنْ يَعْمُرَ عَشْرًا وَيَجَاوِزَ عُمُرَ أَهْلِ الزَّمَانِ، وَكَذَلِكَ يَتَلَبَّسُ اللَّعِينُ وَلَا تَصَدَّقُونَ بِثَلَاثِ ذَلِكَ لِغَايِمِ آلِ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَعَ النَّصُوصِ الْوَارِدَةِ فِيهِ بِالْغَيْبَةِ وَطُولِ الْعُمُرِ وَالظُّهُورِ بَعْدَ ذَلِكَ لِلْقِيَامِ بِأَمْرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَ مَا رَوَيْ فِي ذَلِكَ مِنَ الْأَخْبَارِ الَّتِي قَدْ ذَكَرْتُهَا فِي هَذَا الْكِتَابِ وَ مَعَ مَا صَحَّ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ إِذْ قَالَ: «كُلُّ مَا كَانَ فِي الْأُمَمِ الشَّابِثُ يَكُونُ فِي هَذِهِ الْأُمَّةِ مِثْلَهُ عَذْوُ الثَّلْعِ بِالثَّلْعِ وَالْقُدَّةُ بِالْقُدَّةِ».

وَقَدْ كَانَ فِيمَنْ مَضَى مِنْ أَنْبِيَاءِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَ حُجَجِهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ مُفْعَرُونَ أَمَا نُوحٌ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَإِنَّهُ عَاشَرَ أَلْفِي سَنَةٍ وَ حَسْبَائِهِ سَنَةٌ، وَ تَطْلُقُ الْقُرْآنُ بِأَنَّهُ «لَيْتَ فِي قَوْمِهِ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا أَحْسَنَ عَامًا».

وَقَدْ رَوَيْ فِي الْخَبَرِ الَّذِي قَدْ أُسْنَدَتْهُ فِي هَذَا الْكِتَابِ أَنَّ فِي الْغَايِمِ عَلَيْهِ السَّلَامُ سَنَةً مِنْ نُوحٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ هِيَ طُولُ الْعُمُرِ فَكَيْفَ يُدْفَعُ الْمَوْتُ وَلَا يُدْفَعُ مَا يُشْبِهُهُ مِنَ الْأُمُورِ الَّتِي لَيْسَ

بر عمر اهل زمانه داشته باشد و عمر صلاحیه آنها افزون از عمر اهل زمانه است ما به آنها می گوئیم: آیا شما تصدیق می کنید که دجال و ابلیس در غیبت صغری پیشتر از عمر اهل زمانه داشته باشند اما مثل آن را برای قائم آل محمد ﷺ روانی شمارید؟ با وجود آنکه درباره غیبت و طول عمر و ظهور او برای قیام به امر الهی نصوصی وارد شده است و بعضی از آن روایات را در این کتاب ذکر کرده ام و با وجود آنکه پیامبر ﷺ فرموده اند: هر آنچه در اتمهای پیشین واقع شده است، طابین الثعل بالثعل و مو به مو در این اُمت واقع خواهد شد.

و در میان پیامبران و حجتهای الهی در گذشته کسانی بوده اند که صغری طولانی داشته اند این نوح ﷺ است که دو هزار و پانصد سال عمر کرده است و قرآن کریم می فرماید تنها در میان قوم خود نهصد و پنجاه سال درنگ کرد. و در آن روایی که آن را با سند در این کتاب ذکر کرده ام می گوید: در قائم ﷺ سَنَتِي از نوح ﷺ وجود دارد که آن طول عمر است، پس چگونه است

شَیْءٌ مِنْهَا فِي مَوْجِبِ الْقَوْلِ، بَلْ لَزِمَ الْإِقْرَارُ بِهَا لِأَنَّهَا وَوَسَّيْتُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. وَهَكَذَا
 يَلْزِمُ الْإِقْرَارُ بِالْعَائِمِ عَلَيْهِ مِنَ طَرَفِ السَّمْعِ وَفِي مَوْجِبِ أَيْ عَقْلِ مِنَ الْقَوْلِ أَنَّهُ يَجُوزُ أَنْ
 يَلْبَثَ أَصْحَابُ الْكُتُبِ فِي كُتُبِهِمْ ثَلَاثًا وَسِتِّينَ وَارْتَدُّوا نِسْعًا، خَلَّ وَفَعِ التَّضْدِيقُ
 بِذَلِكَ إِلَّا مِنْ طَرَفِ السَّمْعِ، فَلَمْ لَا يَفْعِ التَّضْدِيقُ بِأَمْرِ الْعَائِمِ عَلَيْهِ أَيْضًا مِنْ طَرَفِ
 السَّمْعِ؟ وَكَيْفَ يُصَدِّقُونَ مَا يَرُدُّ مِنَ الْأَخْبَارِ عَنْ وَهَبِ بْنِ مُثَنَّبٍ، وَعَنْ كُتُبِ الْأَخْبَارِ فِي
 الْأَحْلَابِ الَّتِي لَا يَصِغُّ فِيهَا فِي قَوْلِ الرَّسُولِ ﷺ، وَلَا فِي مَوْجِبِ الْقَوْلِ، وَلَا
 يُصَدِّقُونَ بِمَا يَرُدُّ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ وَالْأَنْبِيَاءِ عَلَيْهِ فِي الْعَائِمِ وَغَيْبِهِ وَظُهُورِهِ بَعْدَ شَكِّ
 أَكْثَرِ النَّاسِ فِي أَمْرِهِ وَارْتَدُّوا عَنْ الْقَوْلِ بِهِ، كَمَا تَلَطَّفَ بِهِ الْإِمَامُ الصَّحْبَةُ عَنْهُمْ عَلَيْهِ
 خَلَّ هَذَا إِلَّا مُكَابَرَةً فِي دَفْعِ الْحَقِّ وَجَحْدِهِ؟!

وَكَيْفَ لَا يَقُولُونَ: إِنَّهُ لَمَّا كَانَ فِي الزَّمَانِ عَيْنٌ مُخْتَلِفٌ لِلتَّعْمِيرِ وَخَبْرٌ أَنْ تَحْرِي شَيْءٌ
 الْأَوَّلِينَ بِالتَّعْمِيرِ فِي أَشْهُرِ الْأَجْنَاسِ تَصَدِّقًا لِقَوْلِ صَاحِبِ الشَّرِيعَةِ ﷺ وَلَا جُلُسَ

که امر او را انکار می کنید اما امور مشابه آن را که برخلاف معمول و ظاهر عقل
 است انکار نمی کنید؟ ~~امیرارسله~~ ~~انزل به~~ واسطه روایاتی که از پیامبر
 اکرم ﷺ وارد شده است ضروری است همچنان که اقرار به وجود قائم ﷺ
 که از طریق روایات به ما احبار شده است ضروری است. و به موجب کدام عقل
 از عقول ظاهریه اصحاب کتف می توانند سیصد و نه سال در غار خود بمانند؟ آیا
 تصدیق آن جز از طریق نقل است؟ پس چرا تصدیق به امر قائم ﷺ از طریق
 نقل و افع نگرند؟ و چگونه است که اخبار و هب بن مُثَنَّب و کتب الاخبار را درباره
 محالاتی که توان نسبت به پیامبر داد تصدیق می کنند اما روایاتی که از پیامبر
 اکرم ﷺ و ائمه اطهار علیهم السلام درباره ذنم و غیبت و ظهورش - پس از شک
 اکثر مردم و ارتداد آنها از اعتقاد به او - به طریق صحیح رسیده است تصدیق
 نمی کنند؟ آیا این جز مکابره و روگردانی از حق است؟

و چرا نمی گویند: چون در اهل زمانه کسی که عمر طولانی داشته باشد وجود
 ندارد لازم است که سنت پشیمان در دانشن عمر طولانی در جلی مشهور
 جاری باشد تا گفتار صاحب تریعت تحقق یابد؟ و هیچ جنسی مشهورتر از

أَشْهَرُ مِنْ جَلْسِ الْغَائِمِ عَلَيْهِ ﷺ لِأَنَّهُ مَذْكُورٌ فِي الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ عَلَى أَلْسِنَةِ الْمُؤْمِنِينَ بِهِ وَ
 أَلْسِنَةِ الْمُنْكَرِينَ لَهُ، وَ مَعْنَى بَطْلٍ وَقُوعُ الْغَيْبَةِ بِالْغَائِمِ الثَّانِي عَشَرَ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَعَ
 الرُّوَايَاتِ الصَّحِيحَةِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ ﷺ أَطْعَمَ بِوُقُوعِهَا بِهِ بَطَلَتْ بُرْهَانُهُ لِأَنَّهُ
 يَكُونُ قَدْ أُخْبِرَ بِوُقُوعِ الْغَيْبَةِ مِنْ لَمْ نَعْلَمْ بِهِ، وَمَعْنَى صُحِّ كُذِّبَتْ فِي شَيْءٍ لَمْ يَكُنْ نَبِيًّا، وَ كُتِبَ
 بِصَدَقَ ﷺ فِيهَا أُخْبِرَ بِهِ فِي أَشْرَ عَمَادِ بْنِ بَاسِرٍ ﷺ أَنَّهُ تَنَزَّلَتْ الْبَقَّةُ الْبَاقِيَّةُ، وَ فِي
 أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ ﷺ أَنَّهُ تَحَضَّبَ بِحُيُوتِهِ مِنْ دَمِ زَائِبِهِ، وَ فِي الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ ﷺ أَنَّهُ مَقْتُولٌ
 بِالسَّيْفِ، وَ فِي الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ ﷺ أَنَّهُ مَقْتُولٌ بِالسَّيْفِ؟ وَ لَا يُصَدِّقُ فِيهَا أُخْبِرَ بِهِ مِنْ أَشْرَ
 الْغَائِمِ وَ وَقُوعُ الْغَيْبَةِ بِهِ وَ التَّجَنُّبُ عَنْهُ ^(۱) بِأَخِيهِ وَ نَسَبِهِ؟ أَيْ هُوَ ﷺ صَادِقٌ فِي جَمِيعِ
 أَقْوَابِهِ، مُعَصَّبٌ فِي جَمِيعِ أَحْوَالِهِ، وَ لَا يَنْصَحُ إِلَّا بِإِيمَانٍ عَتَبَتْهُ حَقٌّ لَا يَجْعَدُ فِي نَسَبِهِ عَرَجًا بِمَا قَضَى
 وَ بُسِّلَتْ لَهُ فِي جَمِيعِ الْأُمُورِ نَسْلِيًّا، وَ لَا مَجَالِطَةً شَكٌّ لَا لَزِييَاتٍ، وَ هَذَا هُوَ الْإِسْلَامُ، وَ
 الْإِسْلَامُ هُوَ الْإِسْتِشْلَامُ وَ الْإِنْقِيَادُ. «وَمَنْ يَتَّبِعْ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَ هُوَ فِي-

جنس قائم ﷺ نیست زیرا او در شرق و غرب عالم بر زبان مغربین و منکر بنش
 مذکور است و اگر با وجود روایات صحیحیه ای که از پیامبر اکرم ﷺ رسیده
 است وقوع غیبت دوازدهمین ائمه: باطل باشد نبوت او هم باطل خواهد بود زیرا
 از غیبی خبر داده است که واقع نشده است و اگر دروغ او در یک مورد ثابت
 شود او پیامبر نخواهد بود و چگونه می توان او را در سایر اخبارش تصدیق نمود
 مثل اینکه فرموده است: عمار یاسر را فتنه باغبه خواهند کشت و محاسن
 امیرالمؤمنین ﷺ باخون سرش خطاب می شود و حسن بن علی ﷺ با سم کشته
 خواهد شد و حسین بن علی ﷺ را با شمشیر خواهند کشت و اخبار او را درباره
 قائم و وقوع غیبت و تعیین نام و نسب وی را نباید تصدیق نمود، اما او در جمیع
 گفتارهای صادق است و همه احوالش حق است و ایمان بنده ای درست نباشد مگر
 آنکه تردیدی در نفس خود در داور وی نداشته باشد و در جمیع امور تسلیم او
 باشد و آن را با شک و ریب نیامرده این عبارت از اسلام است و اسلام به معنی
 تسلیم و انقیاد است «وَمَنْ يَتَّبِعْ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَ هُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنْ

الْأَخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ».

و مِنْ أَعْجَابِ الْعَجَائِبِ أَنَّ مَخَالِفَنَا يَزُودُنَ أَنَّ عَبَسَى بِنَ مَرْيَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَرَّةً بِأَرْضِ كَرْيَلا
لَمَّا بَلَغَ عِدَّةً مِنَ الطَّهْرِ هُنَاكَ مُجْتَمِعَةً، فَأُلْبِسَتْ إِلَيْهِ وَ هِيَ تَبْكِي وَ أَلَّهُ جَلَسَ وَ جَلَسَ
الْحَوَارِيُّونَ فَبَكَى وَ بَكَى الْحَوَارِيُّونَ، وَ هُمْ لَا يَذُرُونَ لِمَ جَلَسَ وَ لِمَ بَكَى، فَقَالُوا: يَا زَوْجَ
اللَّهِ وَ كَلِمَتُهُ مَا يَبْكِيكَ؟ قَالَ: أَتَفَلْسُونَ أَيُّ أَرْضٍ هَذِهِ؟ قَالُوا: لَا، قَالَ: هَذِهِ أَرْضُ مُثَقَلٍ
فِيهَا قَرْحُ الرُّسُولِ أَخَذَ وَ قَرْحُ الْحُرَّةِ الطَّاهِرَةِ^(۱) التَّوَلَّى شَبِيهَةَ أُمِّي، وَ يُلْحَدُ فِيهَا، هِيَ
أَطْيَبُ مِنَ الْمِسْكِ لِأَنَّهَا طِبَّةُ الْفَرْحِ الْمُشْتَبِهِ، وَ هَكَذَا تَكُونُ طِبَّةُ الْأَكْبِيَاءِ وَ أَوْلَادِ
الْأَنْبِيَاءِ، وَ هَذِهِ الطَّهَاءُ تُكَلِّمُنِي وَ تَقُولُ: إِنِّي تَوَعَّنِي فِي هَذِهِ الْأَرْضِ شَوْقًا إِلَى نُزُولِي الدَّرَجِ
الْمُشْتَبِهِ الْمُبَارَكِ، وَ رَغَصَتْ أَنَّ آيَتَهُ فِي هَذِهِ الْأَرْضِ، ثُمَّ خَرَّتْ بَيْنَهُ إِلَى بَغْرِ يَتْلُكَ
الطَّهَاءُ فَسَمَّيَاهَا فَقَالَ: اللَّهُمَّ أَجْبِئْهُا أُنْدًا حَتَّى نَسْمُوهَا أُمُّهُ فَيَكُونُ لَهُ عَزَاءٌ وَ سُلُوءٌ، وَ إِنِّي

الْخَاسِرِينَ».

وَ از شکفت انگیز نرین عجب است این است که مخالفین ما روایت می کنند که
عبسی بن مریم به سرزمین کربلا می گشت و آنجا آهوئی را دید که مجتمع شده اند
آنها گریان به نزد او آمدند، عبسی نشست و حواریون نیز نشستند و او گریست و
حواریون نیز گریستند در حالی که نمی دانست که چرا عبسی نشست و چرا گریه
می کند؟ آنگاه گفتند: ای روح خدا وای کلمه الله برای چه گریه می کنی؟ گفت:
آیا می دانید که این چه سرزمینی است؟ گفتند: نه، گفت: این سرزمینی است که
نونهال احمد رسول و نونهال حُرَّة طاهره یعنی بول که شبیه مادرم مریم است در
اینجا کشته می شود و در تربی که به واسطه طینت آن نونهال شهید از مُشک
خوشبو تر است دفن می شود و طینت پیامبران و اولاد پیامبران چنین است و این
آهوها با من مکالمه کرده و می گویند که ما به خاطر اشتیاقی که به تربت این
نونهال شهید داریم در این سرزمین می چریم و بقیه دارند که در این سرزمین در
امانند، سپس با دست خود بشک یکی از آن آهوها را برداشت و بوید و فرمود:
بارها! آن را برای ابد باقی بدار تا پدرش آن را ببوید و برای او مایه نسلت و

تَبَنَّتْ إِلَى أَيَّامِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ حَتَّى خَلَّهَا وَتَكُنْ وَأَخْبَرَ يَقْصِبُهَا لَهَا مَرَّةً بِكَوْبَلَاءَ .
 فَيُصَدَّقُونَ بِأَنَّ بَغْرَ ذَلِكَ الظَّيْبِ ثَبَتَ زِيَادَةً عَلَى خَمْسِيَّةٍ سَنَةٍ لَمْ تُعْبَرْهَا الْأَرْمَانُ وَ
 الْأَطْطَارُ وَالزُّبَاخُ وَمُرُورُ الْأَيَّامِ وَالْمَالِي وَالسَّنَنِ عَلَيْهِ . وَ لَا يُصَدَّقُونَ بِأَنَّ الْقَائِمَ
 مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَبْقَى حَتَّى يَخْرُجَ بِالشَّيْبِ قَهْمَرُ أَقْدَاءِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَ يُظْهِرَ دِينَ اللَّهِ .
 مَعَ الْأَخْبَارِ الْوَارِدَةِ فِي النَّبِيِّ وَالْأَمَةِ - صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ - بِالنَّصِّ عَلَيْهِ بِاسْمِهِ وَ نَسَبِهِ
 وَ غَيْبَتِهِ الْمُدَّةَ الطَّرِيقَةَ . وَ جَرَى سَنَتُ الْأَوَّلَى فِيهِ بِالنُّفْعِ . هَلْ هَذَا إِلَّا عِنَادٌ وَ جُعُودٌ
 لِلْحَقِّ ؟ [نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الْخِذْلَانِ] .

﴿ باب ۴۸ ﴾

اِخْتَبَرْتُ الظَّيْبَ بِأَرْضِ نَيْنَوَى ا

• (فِي سَبَاقِ هَذَا الْحَدِيثِ عَلَى جَهْتِهِ وَ قَطْعِهِ) •

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ الْقَطَّانُ وَ كَانَ شَيْخَنَا لِأَصْحَابِ الْحَدِيثِ بِتَلَدِ الرَّيِّ يُعْرَفُ بِأَبِي
 عَلِيٍّ بْنِ عَبْدِ رَبِّهِ قَالَ : حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْحَاقَ الْقَطَّانُ قَالَ : حَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ
 ابْنِ حَبِيبٍ قَالَ : حَدَّثَنَا نَحْمُ بْنُ يَحْيَى قَالَ : حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَاصِمٍ . عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ -

آرامش باشد و آن نا اتمام امیرالمؤمنین علیه السلام باقی بود تا به غایتی که آن را بوئید و
 گریست و چون به کربلا می گذشت فضا آن را باز گفت .

آری آنها تصدیق می کنند که پشک آن آهو منجاوز از یانصد سال باقی ماند
 و گذشت زمان و باد و باران و گذشت ایام و لبالی و سالیان آن را تغیر نهد و
 تصدیق نمی کنند که قائم آل محمد علیه السلام باقی می ماند تا آنکه با شمشیر خروج کند و
 دشمنان خدای تعالی را نابود کند و دین پروردگار را آشکار نماید ، با وجود اخبار
 وارده از پیامبر اکرم و ائمه اطهار - صلوات الله عليهم اجمعین - که او را به نام و
 نسب تعیین کرده اند و از غیبت طولانی و عمر دراز وی که مطابق سنت اولین
 است خبر داده اند ، آیا این جز عناد و سبزه با حق است نعوذ بالله من الخذلان .

باب ۴۸

حدیث آهوهای سرزمین نبوا

این عباس گوید : من در سفر امیرالمؤمنین علیه السلام به صدقین همراه او بودم و چون

عَبْدُ الْمُؤْمِنِ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ «نَالَ: كُنْتُ مَعَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي خُرُوجِهِ إِلَى صِفِّينَ، فَلَمَّا نَزَلَ يَنْتَوِي وَهُوَ شَطُّ الْفَرَابِ قَالَ بِأَعْلَى صَوْتِهِ: يَا ابْنَ عَبَّاسٍ أَتَغْرِيفُ هَذَا الْمَوْضِعَ؟ قَالَ: قُلْتُ: مَا أَغْرِيفُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، فَقَالَ: تَوْعَرْتَهُ كَتَغْرِيفِي لَمْ تَكُنْ فَجُودُهُ حَقٌّ نَبْكِ كَتَكَاثِي. قَالَ: تَبْكُنْ طَوْبَهُ حَتَّى احْصَلْتُ بِرُيْثَةَ وَسَالَتْ الدُّمُوعُ عَلَى صَدْرِهِ وَتَكْتَسِمَعُهُ^(۱) وَهُوَ يَقُولُ: أَوْهَ أَوْهَ مَالِي وَ لَيْكُمُ أَيْ شُعْبَانِ مَالِي وَ لَيْكُمُ خَرْبٌ. جَزَبَ الشُّبْطَانِ وَ أَوْلِيَاءُ الْكُفْرِ؟ صَبْرًا يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ فَلَمَّا لَبَّيْتُ أَتَوَلَّاهُ الَّذِي نَلَقْتُ مِنْهُمْ، ثُمَّ دَعَا بِإِيٍّ فَتَوَضَّأَ وَضُوءَ الصَّلَاةِ فَصَلَّى مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يُحْضِلَ. ثُمَّ دَخَلَ نَحْوَ كَلَامِهِ الْأَوَّلِ إِلَّا أَنَّهُ نَقَسَ عِنْدَ الْبُضَاءِ صَلَاتِهِ سَاعَةً، ثُمَّ انْتَهَى فَقَالَ: يَا ابْنَ عَبَّاسٍ، قُلْتُ: هَا أَنَا ذَا، فَقَالَ: أَلَا أَخْبَرْتَهُ بِمَا زَأَبْتُ فِي مَنَامِي أَيْغَا عِنْدَ زَلْزَلِي؟ قُلْتُ: نَامَتْ عَيْنَاكَ وَ زَأَبْتُ خَبْرًا يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، قَالَ: زَأَبْتُ كَأَنِّي بِرِحَالِي يَتَحَسَّبُ. قَدْ نَزَلُوا مِنْ السَّمَاءِ مِنْهُمْ أَغْلَامٌ يَبْهَتُ. قَدْ نَلَّذُوا سُبُوقَهُمْ وَ مِنْ يَبْهَتُ نَلْنَعُ^(۲) قَدْ حَطَلُوا حَوْلَ هَذِهِ الْأَرْضِ حُطَّةً، ثُمَّ زَأَبْتُ خَبْرَهُ

به نهنوا که بر کنار شط فرات المست فرود آمد به آواز بلند فرمود: ای ابن عباس! آیا اینجا را می شناسی؟ گویند گفتیم: ای امیرالمؤمنین می شناسم، فرمود: اگر مثل من آن را می شناختی از آن عبور نمی کردی، نا آنکه مثل من سرشک از دیده می باریدی، گوید: آنگاه گریست و اشک از دیدگان بر محاسن و از محاسن بر روی سینه اش جاری شد و ماهم به همراه او می گریستیم و می فرمود: آه مرا با آل ابوسعیان و حزب سلطان و اولیای کفر چکار است؟ ای اباعبدالله صبر پیشه کن که پدرت نیز از ایشان همان را دید که تو می بینی، سپس آب خواست و برای نماز وضو گرفت و آن مقدار که مشیت خدا بود غار خواند و همان سخن سابق را پس از نماز تکرار کرد و اندکی خوابید و بعد بیدار شد و فرمود: ای ابن عباس! گفتیم: بله قربان، فرمود: آیا برات بگویم که الساعة در خواب چه دیدم؟ گفتیم: امیرالمؤمنین! چشمانت به خواب رفت و خواب حوشی دیدی، فرمود: در خواب دیدم که مردان سیدی با یرجماهی سید از آسمان فرود آمدند و شمشیرهایی سید و درخشان بر کمر بسته اند و بر اطراف ابن زمین خطی کشیدند، سپس

الْحَبْلُ قَدْ ضُرِبَتْ بِأَغْصَانِهَا إِلَى الْأَرْضِ. فَرَأَيْنَاهَا تَضْطَرِبُ بِذِمِّ عَبِيْطٍ. وَكَأَنِّي بِالْحُسَيْنِ
 نَحْبِي^(۱) وَفَرْخِي وَمُضْغَتِي وَنَحْيِي قَدْ غُرِقَ فِيهِ. نَسْتَعِثُ فَلَا يُعَاثُ. وَكَأَنَّا الرِّجَالُ
 الْبَحْثُ قَدْ نَزَلُوا مِنَ السَّمَاءِ يُنَادُونَهُ وَ يَقُولُونَ: ضَبْرًا آلَ الرَّسُولِ لِمَا لَكُمْ تُفْلَتُونَ عَلَى
 أَيْدِي بَرَارِ النَّاسِ. وَ هَذِهِ الْجَمَّةُ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ إِنَّكَ مُشَافِقُهُ. ثُمَّ يُعْزِلُونِي وَيَقُولُونَ: يَا
 أَبَا الْحُسَيْنِ أَتَبَشِّرُ فَقَدْ أَفْرَأَ اللَّهُ عَيْتُكَ بِه يَوْمَ الْيَافَةِ. يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ. ثُمَّ
 انْتَهَتْ.

هَكَذَا وَ الَّذِي نَسَسُ عَلَى يَدَيْهِ لَقَدْ حَدَّثَنِي الصَّادِقُ أَبُو الْقَاسِمِ عليه السلام. أَنِّي
 شَافَاهَا فِي خُرُوجِي إِلَى أَهْلِ النَّحْبِ عَلَيْنَا وَ هَذِهِ الْأَرْضُ كَرْبٌ وَ بِلَاةٌ. يُدْعَى فِيهَا الْحُسَيْنُ وَ
 شَبَقَةُ عَشْرٍ زَجَلًا كُلُّهُمْ مِنْ وَلَدِي وَ وَلَدِ فاطمة عليها السلام. وَ أَنَّهَا لِي السَّابِقَةُ مَغْرُوقَةٌ.
 نَدْعُو الْأَرْضَ كَرْبٌ وَ بِلَاةٌ كَمَا نَدْعُو بَقْعَةَ الْحَرَمَيْنِ وَ بَقْعَةَ بَيْتِ الْمُقَدَّسِ. ثُمَّ قَالَ لِي: يَا ابْنَ -

دیدم که شاخه های این درختان خرمای در این سرزمین خورد و از آنها خون جاری بود
 و گویا فرزند نونهار و جگر گوشه ام حسین در میان این سرزمین در آنجا غرق است و
 استغاثه می کند اما کسی به فریادش نمی رسد. و گویا آن مردان سید که از آسمان
 هرود آمده بودند او را ندای می کنند و می گویند ای آل رسول! صبر پیشه کنبد که
 شما به دست بدترین مردمان کشته می شوید. و ای ابا عبدالله! این بهشت است که
 مشنای نوشت. سپس مرا سر سلامتی دادند و گفتند: ای اباالحسن! تو را بشارت
 باد که فردای قیامت که مردم در برابر پروردگار برخیزند خداوند به خاطر این
 فرزند چشمش را روشن می کند آنگاه بیدار شدم.

و این چنین است و قسم به خدایی که ما را آفرید صادق مصدق
 ابوالقاسم عليه السلام برآیم باز گفته است که من هنگامی که برای مقابله با اهل بغی
 خروج می کنم آن سرزمین را خواهم دید و این سرزمین کرب و بلا است و حسین
 و هفده زن از فرزندان من و فاطمه در این مکان دفن شوند و آن در آسمانها
 معروف است و آن را سرزمین کرب و بلا خوانند همچنان که بقعه حرمین و
 بیت المقدس را باد کنند. سپس فرمود: ای ابن عباس! در این اطراف جستجو کن

عَبَّاسٍ أَطْلُبُ لِي حَوْلَهَا يَهْرُ الطَّبَاةُ. فَوَالِ اللَّهِ مَا كَذَبْتُ وَلَا كَذَبْتُ قَطُّ وَهِيَ مُشْفَرَّةٌ. فَوَالِ اللَّهِ
قَوْلُ الرَّعْرَانِ.

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: لَطَقْتُهَا فَرَجَدَتْهَا مُخْتَبِعَةً لَمَّا دَهَمَتْهُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ أَصَبْتُهَا عَلَى
الْصُفَةِ الَّتِي دَسَعْتُهَا لِي. فَقَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: صَدَقَ اللَّهُ وَرُسُولُهُ. ثُمَّ قَامَ يُهَيِّزُ لَهَا الْبُيُوتَ
فَحَمَلَهَا وَنَحَلَهَا وَقَالَ: هِيَ مِنِّي بِغَيْبِهَا. تَعْلَمُ يَا ابْنَ عَبَّاسٍ مَا خَدَمَ الْأَبْعَاثُ؟ هَذِهِ قَدْ نَحَلَهَا
عِيسَى بْنُ مَرْيَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَذَلِكَ أَنَّهُ مَرَّ بِهَا وَنَعِمَ الْخَوَارِثُونَ قَرَأُوا هَذِهِ الطَّبَاةَ مُخْتَبِعَةً
فَأَقْبَلَتْ إِلَيْهِ الطَّبَاةُ وَهِيَ تُبْكِي فَجَلَسَ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ وَجَلَسَ الْخَوَارِثُونَ. فَبَكَى وَبَكَى
الْخَوَارِثُونَ وَهُمْ لَا يَدْرُونَ لِمَ جَلَسَ وَلَا نَكَى. فَقَالُوا: يَا رُوحَ اللَّهِ وَكَلِمَتُهُ مَا يُبْكِيكَ؟
فَالَ: أَتَعْلَمُونَ أَيَّ أَرْضٍ هَذِهِ؟ فَالُوا: لَا. قَالَ: هَذِهِ أَرْضٌ يُقَالُ فِيهَا قَرَعَ الرَّسُولُ أَمْسَدَ وَ
قَرَعَ الْحَرُّ الطَّاهِرَ^(۱) النَّبُولُ شَبِيهَةُ أُمِّي وَتُلْعَدُ فِيهَا وَهِيَ أَطْلُبُ مِنِّي الْيَسَّادُ وَهِيَ

و بشك آن آهوها را بجو به خدا سوگند هرگز دروغ نگفتم و از حبیبم دروغ
نشنیدم آنها زرد و به رنگ زعفران است

ابن عباس گوید: در نخستجوی آنها برآیدم و همه آنها را در یکجا باهم و
ندا کردم ای امیرالمؤمنین! آنها را به همان نحوی که وصف کردم پیدا کردم.
علی علیه السلام فرمود: خدا و رسولش راست گفتارند. سپس برخواست و هروله کنان
پیش آمد آنها را برداشت و بوئید و فرمود: اینها بعنه همان است. ای ابن عباس!
آیا می دانی این پشکها چیست؟ اینها را عیسی بن مریم بوئیده است و داسنان آن
چنین است که به همراه خوارثون از اینجا می گذشتند و این آهوها را دبد که
بجتمعه شده اند آنها گریان به نزد او آمدند. عیسی علیه السلام نشست و خوارثون نیز
نشستند و او گریست و خوارثون نیز گریستند و در حالی که غمی داشتند که چرا
عیسی نشسته و چرا گریه می کند، آنگاه گفتند: ای روح خدا و ای کلمه الله! برای
چه گریه می کنید؟ گفت: آیا می دانید که این چه سرزمینی است؟ گفتند: نه.
گفت: این سرزمینی است که نونهای احمد رسول و نونهای حرّة طاهره یعنی بنول
که شبیه مادرم مریم است در اینجا کشته می شود و در تربتی که به واسطه طینت

طَبِئَةُ الْفَرْخِ الْمُسْتَشْفِدِ، وَ هَكَذَا تَكُونُ طَبِئَةُ الْأَنْبِيَاءِ وَ أَوْلَادِ الْأَنْبِيَاءِ. فَهَذِهِ الطَّبَاةُ تُكَلِّمُنِي وَ تَقُولُ: إِنَّهَا تَرَعْنِي فِي هَذِهِ الْأَرْضِ شَرْقًا إِلَى رَبِيعَةِ الْفَرْخِ الْمُبَارَكِ، وَ زَعَمَتْ أَنَّهَا آيِسَةُ فِي هَذِهِ الْأَرْضِ. ثُمَّ خَرَبَ بَيْتَهُ إِلَى هَذِهِ الصُّبْحَانِ فَسَمَّاهَا فَقَالَ هَذِهِ بَغْرُ الطَّبَاةِ عَلَى هَذِهِ الطَّبِيبِ لِمَكَانٍ حَسَبَ سَبِيلِهَا. اللَّهُمَّ أَتَيْتُهَا أَبْدًا حَتَّى يَنْشَأَ أَبْوٌ فَتَكُونُ لَهُ عَزَاءً وَ سَلَوٌ. قَالَ: فَصَحَبْتُ إِلَى يَوْمِ الثَّانِي هَذَا وَ قَدْ اصْطَرَفْتُ لَطَوِي وَ رَحِيهَا. هَذِهِ أَرْضُ كَرْبٍ وَ بِلَاةٍ. وَ قَالَ بِأَعْلَى صَوْتِهِ: يَا رَبِّ عِيسَى بْنِ مَرْيَمَ لَا تُشَارِكْ فِي قَتْلَتِي وَ الْحَامِلِ عَلَيَّهِ وَ الْمُعِينِ عَلَيَّهِ وَ الْحَافِظِ لَهُ. ثُمَّ يَكُنْ بِكَاءٍ طَوِيلًا وَ يَكْتَبُهَا عَقَةً حَتَّى سَلَطَ لَوُجُوهَهُ وَ عَشَى عَلَيَّهِ طَوِيلًا، ثُمَّ أَتَانِي فَأَخَذَ الْبَغْرَ فَصَرَّهَا فِي رِدَائِهِ وَ أَمَرَنِي أَنْ أَصَرَّهَا كَذَلِكَ. ثُمَّ قَالَ: يَا ابْنَةَ عِيَّاسٍ إِذَا رَأَيْتَهَا تَنْفَعُكَ دَمًا عَبِطًا فَاعْلَمْ أَنَّهَا عَبْدُ اللَّهِ قَدْ قُتِلَ بِهَا وَ دُفِنَ

آن نون‌هال شهید از مشک خوشبو تر **دُفِن** می شود و طینت پیامبران و اولاد پیامبران چنین است و اس آهوها **با من مکالمه** کرده و می گویند که ما به خاطر اشتیاقی که به تربت این نون‌هال شهید داریم در این سرزمین می چریم و یقین دارند که در این سرزمین درامند، **عِيسَى** یا **عِيسَى** خود **عِيسَى** از آنها برداشت و بوئید و فرمود: ابها پشک آهوهاست که به خاطر گیاهانی که در این سرزمین می روید چنین خوشبو است بارها! آنها را برای ابد باقی بدار نا پدرش آنها را ببود و بدان تسلسل آرامش یابد و فرمود: نا به این زمان باقی مانده اند و رنگ زرد آنها به خاطر طول مدتی است که بر آنها گذشته است. این سرزمین کرب و بلاست.

و با صدای بلند فرمود: ای پروردگار عیسی بن مریم! فائلان حسین و حمزه کنندگان به او و یاوران آنها را مبارک مگردان و به کسانی که دست از باری او کشند خیر مده. آنگاه گریه سحی کرد و ما هم با او گریستیم نا آنکه به رو در افتاد و زمانی طولانی بهوش گردید. بعد از آن به هوش آمد و مقدرای از آن بشکها را برداشت و در رداء خود بست و به من **بیر** فرمود چنین گفتم. آنگاه گفت: ای ابن عیاس! هرگاه دبدی که از آنها خون می‌رود بدان که اباعبدالله در این سرزمین کشته شده و دفن گردیده است.

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: فَوَاللَّهِ لَقَدْ كُنْتُ أَهْلُهَا أَكْثَرَ مِنْ جَعْفَرٍ لِيَنْخَضَ مَا افْتَرَضَ اللَّهُ عَلَيْهِ
وَأَنَا لَا أَهْلُهَا مِنْ طَرَفٍ كُنِّي. فَتَبَا أَنَا فِي التَّيْبِ نَائِمٌ إِذِ انْتَبَهْتُ فَإِذَا هِيَ تَسْؤِلُ دُمًا عَقِيظًا
وَكَانَ كُفْمِي قَدْ امْتَلَأَتْ دُمًا عَقِيظًا. فَجَلَسْتُ وَأَنَا أَكْبَى وَفُلْتُ: قِيلَ وَاللَّهِ الْحُسَيْنُ وَاللَّهِ
مَا كَذَّبَنِي عَلَى قَطْعٍ فِي عَدِيهِ حَدَّثَنِي وَلَا أَحْتَرَنِي بِشَيْءٍ قَطُّ أَنَّهُ يَكُونُ إِلَّا كَانَ كَذَلِكَ. يَأْنِي
رَسُولُ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُحِبُّهُ بِأَشْيَاءَ لَا يُحِبُّ بِهَا غَيْرُهُ. فَفَزِعْتُ وَحَزِنْتُ وَذَلِكَ إِذَا
عِنْدَ الْعَجْرِ قَرَأْتُ وَاللَّهِ الْمَدِينَةَ كَأَنَّهَا حِطَابٌ لَا يَسْتَبِينُ مِمَّا أَرَوُ غَيْبِي. ثُمَّ طَلَعَتِ الشَّمْسُ
فَرَأَيْتُ كَأَنَّهَا كَاسِفَةٌ. وَرَأَيْتُ كَأَنَّ حِيطَانَ الْمَدِينَةِ عَلَيْهَا دَمٌ عَقِيظٌ. فَجَلَسْتُ وَأَنَا بَاهِي وَ
فُلْتُ: قِيلَ وَاللَّهِ الْحُسَيْنُ. فَسَمِعْتُ صَوْنًا مِنْ نَاحِيَةِ التَّيْبِ وَهُوَ يَقُولُ:

اصْبِرُوا آلَ الرَّسُولِ قِيلَ الْفَرُخُ الْتُكُولُ

نَزَلَ الزُّرُوحُ الْأَمِينُ بِسْكَامٍ وَ عَوِيلُ

ثُمَّ يَكْنِي بِأَعْلَى صَوْتِهِ وَيَكْتُمُ وَتَلْتَمِذِي بِلَيْكِ الشَّاعَةِ وَكَانَ شَهْرُ الْمُحَرَّمِ وَبَوْمٌ

ابن عباس گوید: به خدا سوگند من آنها را از واجبات الهیه پیسر حفظ
می کردم و از گوشت آستینم تار نمی کردم و یکی روز که در خانه خود خوابیده
بودم بیدار شدم و دیدم از آن خون نازه جاری شده است و آستینم از آن خون پر
شده است. نشستم و گریستم و گفتم: به خدا سوگند که حسین کشته شده است و
هرگز علی حدیث دروغی به من نگفته است و از وقوع امری اخبار نکرده است
مگر آنکه آن واقع گردیده است زیرا رسول خدا ﷺ او را به اموری آگاه کرد
که دیگران را از آنها با خبر نداشت. بعد از آن سحرگاه نالان از خانه بیرون
آمدم و دیدم سراسر مدینه مه آلود است و چشم چشم را نمی بیند بعد از آن آفتاب
برآمد و دیدم بی نور است و دیوارهای مدینه را دیدم که گویا بر آنها خون
پاشیده بودند. نشستم و گریستم و گفتم: به خدا سوگند حسین کشته شده است و از
ناحیه بیت ندایی را شنیدم که می گفت:

صبر ای آل رسول کشته شد این بنول

آمده روح الامین زار و گریان و ملول

و آن نداکننده به سخی گریست و من نیز گریستم و نزد خود تاریخ آن روز را

عاشوراء لعشر مضین منه فوجدته يوم ورد علينا خبره و نارحله كذلك . فحدثت بهذا الحديث أولئك الذين كانوا متعه فقالوا : والله لقد تبيننا ما سمعنا و نحن في المرقه لا ندرى ما هو . فكنّا نرى أنه الحضر صلوات الله عليه وعلى الحسين . و نحن الله فابله و المسمع عليه .

﴿ باب ۴۹ ﴾

و قد روي أن حبابه الواليه لقيت أمير المؤمنين عليه السلام و من نفذه من الأئمه عليهم السلام و أنها بعثت إلى أيام الرضا عليه السلام فلم يترك من أمرها طول العمر . فكيف يترك القائم عليه السلام .

﴿ في سياق حدیث حبابه الواليه ما : ﴾

۱ - حدثنا علي بن أحمد الدقاني رحمته الله قال - حدثنا محمد بن يعقوب قال - حدثنا علي ابن محمد . عن أبي علي محمد بن إسحاق بن موسى بن عفيف . عن أحمد بن قاسم الجعفي . عن أحمد بن يحيى المعروف بكرد . عن محمد بن حماد . عن عبد الله بن أيوب . عن غياث الله بن هشام . عن عبد الكريم بن عمرو الحنفسي . عن حبابه الواليه قالت - رأيت

تبت كردم و آن دهمین روز محرم بود و چون خبر شهادت حسین و نارح آن به ما رسید با آن مطایب بود . این عباس گوید - من این حدیث را برای کسانی که آن روز یا علی بودند بازگو کردم و آمان گفتم : به خدا سوگند ما نیز آنچه تو شنیدی شنیدیم اما در میدان تبرد بودیم و ندانستیم که آن نداکننده کیست ؟ و بعد از آن پنداشتیم که او خضر است - درود خدا بر خضر و بر حسین باد - و خداوند قانلان حسین را لعنت کند -

باب ۴۹

حدیث حبابه والیه

روایت کرده اند که حبابه والیه امیرالمؤمنین عليه السلام را ملاقات کرد و بعد از او یک به یک ائمه عليهم السلام را تا امام رضا عليه السلام دیدار کرده است و طول عمر وی را کسی انکار نکرده است . پس چرا طول عمر فاطمه عليها السلام را انکار می کنند .
۱ - عبدالحکرم بن عمرو حنصمی از حبابه والیه روایت کند که گفت : من

أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي شُرْطَةِ الْحَمِيرِ وَ مَعَهُ دُرٌّ بَضْرِبُهَا بَيْتَاجُ الْجَبْرِ وَالْمَازِمَاهِي وَالزُّمَامِي وَالطَّافِي وَيَقُولُ هَلُمَّ يَا بَيْتَاعِي مَشُوحٌ نَفِي إِسْرَائِيلَ وَ جُنْدُ بَنِي مَرْوَانَ. فَقَامَ إِلَيْهِ فَرَاتُ بْنُ الْأَخْطَبِ فَقَالَ لَهُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ لِمَا جُنْدُ بَنِي مَرْوَانَ؟ إِنْ هَالَتْ؟ فَقَالَ لَهُ: أَقْوَامٌ خَلَقُوا اللَّحَى وَ قَتَلُوا الشَّوَارِبَ، فَلَمْ أَرِ بَاطِلًا أَحْسَنَ لُطْفًا مِنْهُ. ثُمَّ أَيْبَعُهُ فَلَمْ أَرِ أَوْلَى أَعْلُو أَتْرَهُ حَتَّى قَعَدَ فِي رَحْبَةِ الْمَسْجِدِ فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ مَا دَلَالَةُ الْإِمَامَةِ وَجَعَلَ اللَّهُ؟ فَقَالَ لِي: إِبْنِي بِتِلْكَ الْخَصَايَا - وَ أَسَارَ بَيْدِهِ إِلَى خَصَايَا - فَأَتَيْتُهُ بِهَا فَطَبَعَ لِي فِيهَا بِخَانِيهِ، ثُمَّ قَالَ لِي: يَا حَبَابَةُ إِذَا ادَّعَى مَذْعَبُ الْإِمَامَةِ فَقَدَرُ أَنْ يَطْبِيعَ ثَمًّا وَأَنْبِي فَاغْلِي أَلْتَهُ إِمَامٌ مُتَعَرِّضُ الطَّاعَةِ، وَالْإِمَامُ لَا يَفْرُثُ عَشَّةً شَيْءٌ يُرْبِدُهُ.

فَالْتَمَسْتُ: ثُمَّ انْصَرَفْتُ حَتَّى فَبِضَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَجِئْتُ إِلَى الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ هُوَ فِي مَجْلِسِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَ النَّاسُ بِشَأْنِهِ. فَقَالَ لِي: يَا حَبَابَةُ أَوَّالِيَّةٌ أَقُلْتُ، نَعَمْ يَا

امیرالمؤمنین علیه السلام را در شُرطَةُ الْحَمِيرِ در حالی که نازبانہ ای در دست داشت و بر فروشنندگان درازماهی و مارماهی و ماهیهای ربر و ماهیهای مُرده می زد و می گفت: ای فروشنندگان بَسْجِ خَدَمِ بَنِي إِسْرَائِيلَ، و ای لشکریان بنی مروان! فرات بن اخطف برحاست و گفت: ای امیرالمؤمنین! لشکریان بنی مروان چه کسانی هستند؟ گوید: فرمود: اقوامی بودند که ریشهای خود را می تراشیدند و سیبلهای خود را ناب می دادند. و گوید من سخنوری را ندیدم که بهتر از او سخن بگوید و به دنبال او رفتم و پا بر اثر وی نهادم تا آنکه در صحن مسجد نشست، و به او گفتم: ای امیرالمؤمنین! خدا شما را رحمت کند، نشانه امامت چیست؟ فرمود: آن سنگ ریزه را بیاور و با دستت به سنگ کوچکی اشاره کرد، آوردم و پا خانم خود بر آن نفشی زد سپس فرمود: ای حبابه! هر کس مدعی امامت شد و نوانست چنانکه دیدی نقشی بر سنگ ریزه زند بدان که او امام مُتَعَرِّضُ الطَّاعَةِ است و چیزی را که امام بخواد از وی پوشیده نخواهد ماند. گوید: از نزد او برگشتم تا آنکه امیرالمؤمنین علیه السلام درگذشت و به نزد حسن علیه السلام آمدم در حالی که بر حایگاه امیرالمؤمنین علیه السلام نشسته بود و مردم از وی پرسش می کردند فرمود: ای حبابه والیه! گفتم: لَبَّيْکَ ای مولای من فرمود:

مولا، فقال: هات ما تعقب، قالت: فأعطتني الحصة فطعني لي فيها كما طعني أمير المؤمنين عليه السلام. قالت: ثم أتيت الحسين عليه السلام وهو في مشجيد الرسول صلى الله عليه وآله فقلت: نعم يا سيدي، فقال: هات ما تعقب، فناولته الحصة، فطعني لي فيها، قالت: ثم أتيت علي بن الحسين عليه السلام وقد بلغ بي الكبر إلى أن أغشيت وأنا أعدت يومئذ مائة وثلاث عشرة سنة قرأتها راجعاً وساجداً مشغولاً بالعبادة، فبينت من الدلالة فأومأ إلي بالسبابة فعاد إلي شباي، قالت: فقلت: يا سيدي كم مضى من الدنيا وكم نقي؟ قال: أنا ما مضى فنعتم، وأنا ما نقي فلا، قالت: ثم قال لي: هات ما تعقب فأعطتني الحصة فطعني لي فيها، ثم أتيت أبا جعفر عليه السلام فطعني لي فيها، ثم أتيت أبا عبد الله عليه السلام فطعني لي فيها، ثم أتيت أبا الحسن موسى بن جعفر عليه السلام فطعني لي فيها، ثم أتيت

آنچه با خود داری بیاور، گوید: آن سنگ ریزه را بدو دادم و بر آن نقشی زد همچنان که امیرالمؤمنین علیه السلام بر آن نقش زده بود، گوید: به نزد حسین علیه السلام آمدم در حالی که او در مسجد النبی علیه السلام نشسته بود. مرا به نزدیک خود فراخواند و مرحبا گفت و فرمود: در امامت چنانکه خواهی دلیلی هست، آیا دلیل امامت را می خواهی؟ گفتم: آری ای آقای من! فرمود: آنچه همراه داری بده، و آن سنگ ریزه را به حسین علیه السلام دادم و او بر آن نقشی زد. حبابه گوید: سپس به نزد علی بن الحسین علیه السلام آمدم در حالی که پدر و ناتوان بودم و در آن روز یکصد و سیزده سال داشتم، او را مشغول عبادت دادم که راکع و ساجد بود و از مشاهده آن نشانه ناامید بودم. با انگشت سبابة خود به من اشاره فرمود و جوان شدم، گوید: گفتم: ای آقای من! از عمر دنیا چقدر گذشته است و چقدر باقی است؟ فرمود: آنچه گذشته است آری ولی آنچه باقی است نه، گوید سپس فرمود: آنچه همراه داری بده، و آن سنگ ریزه را دادم و بر آن نقشی زد، سپس به نزد امام باقر علیه السلام در آمدم و بر آن نقشی زد، بعد از آن به نزد امام صادق علیه السلام در آمدم و بر آن نقشی زد، بعد از آن به نزد امام کاظم علیه السلام در آمدم و بر آن نقشی زد و

الرضا علیه السلام فطَنَعَ لِي فِيهَا، ثُمَّ عَاشَتْ خِدَانَةُ الْوَالِيَّةِ ثَمَّةَ ذَلِكَ نِسْفَةَ أَشْهُرٍ عَلَى مَا ذَكَرَهُ
عَبْدُ اللَّهِ بْنُ هِشَامٍ.

۲ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عِصَامٌ علیه السلام قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الْقَلَابِي قَالَ:
حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُوسَى بْنِ خَفَرٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي،
عَنْ أَبِي مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ، عَنْ أَبِيهِ خَفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ علیه السلام: أَنَّ خِدَانَةَ
الْوَالِيَّةِ دَعَا لَهَا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ قَرْدًا إِنَّهُ عَلَيْهَا خَبَاتُهَا فَأَشَارَ إِلَيْهَا بِأَصْبَعِهِ فَعَاشَتْ
لَوْفُهَا، وَلَهَا يَوْمَيْهِ مِائَةُ سَنَةٍ وَثَلَاثَ عَشْرَةِ سَنَةٍ.

قَالَ مُصَنِّفُ هَذَا الْكِتَابِ علیه السلام: فَإِذَا جَازَ أَنْ يَرُدَّ اللَّهُ عَلَى خِدَانَةِ الْوَالِيَّةِ خَبَاتُهَا وَقَدْ
بَلَغَتْ مِائَةَ سَنَةٍ وَثَلَاثَ عَشْرَةَ سَنَةً وَثَلَاثًا حَتَّى تَلْقَى الرَّضَاءَ علیه السلام وَتَقْدَهُ نِسْفَةَ
أَشْهُرٍ بِدَعَايِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیه السلام. فَكَتَفَ لَا يَجُوزُ أَنْ يَكُونَ نَقَشُ الْإِمَامِ الْمُنْتَظَرِ علیه السلام
أَنْ يَدْفَعَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَنْهُ الْهَرَمَ وَتَحْتَظَّ عَلَيْهِ خَبَاتُهَا وَتَبْقَى حَتَّى يَخْرُجَ قَسْلًا الْأَرْضَ عَذْلًا
كَمَا عَلِمْتُ جَوْرًا وَظُلْمًا، مَعَ الْأَخْبَارِ الصَّحِيحَةِ بِذَلِكَ عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله وَالْإِمَامِ علیه السلام.

سراخام به نزد امام رضا علیه السلام در مَدَمَ وَاوَمَرُ بر آن سگ روبرو نقش برد. خبابة
والیه بعد از آن چنانکه عبدالله بن هشام ذکر کرده است نه ماه در قفس حبس بود.
۲ - از امام باقر علیه السلام روایت شده است که امام زین العابدین علیه السلام خبابة والیه
را دعا کرد و خداوند جوانی وی را بدو بازگردانید و با انگشت به وی اشاره
فرمود و در آن وقت که یکصد و سیزده ساله بود فی القور حاض شد.

مصنف این کتاب علیه السلام گوید: اگر روا باشد که خدای تعالی به دعای امام
زین العابدین علیه السلام جوانی را به خبابة والیه بکشد و سیزده ساله بازگرداند و او
باقی بماند تا امام رضا علیه السلام را ملاقات کند و بعد از آن نیز نه ماه دیگر در قفس
حبس باشد، چرا که نباشد که خدای تعالی از خود امام منتظر علیه السلام بیری را دفع
کند و جوانی او را حفظ فرماید تا آنکه پیام کند و زمی را بر از عدل و داد نماید
همچنان که آکنده از ظلم و جور شده باشد، علاوه بر اخبار صحیحی که در این
باب از پیامبر اکرم و ائمه اطهار علیهم السلام وارد شده است.

وَمَخَالِفُونَا رَوَوْا أَنَّ أَبَا الدُّنْيَا الْمَعْرُوفَ يُعْتَمِرُ الْمَغْرِبِيَّ وَاسْتَمَعَ عَلَى بَنِي عُثْمَانَ بْنِ حَطَّابٍ ابْنِ مَرْثَدَةَ بْنِ مَرْثَدَةَ لَمَّا فَضِيَ النَّهْرُ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَ لَهُ قَرِيبًا مِنْ ثَلَاثِينَ سَنَةً. وَأَنَّهُ خَدَمَ بَعْدَهُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ. وَأَنَّ الْمَلُوكَ اشْتَصَوْهُ بِإِيْهِمْ وَسَأَلُوهُ عَنْ عِلْمِهِ طَوِيلَ عُمْرِهِ وَاسْتَشْخَرُوهُ عَمَّا شَهِدَ فَأَخْبَرَ أَنَّهُ شَرِبَ مِنْ مَاءِ الْحَنْبَوَاءِ قَبْلَ ذَلِكَ طَالَ عُمْرُهُ. وَأَنَّهُ يَتَى إِلَى أَثْبَامِ الْمُقْتَدِرِ. وَهُوَ أَنَّهُ لَمْ يَبْصُرْ لَحْمَ مَرْتَةٍ إِلَى وَفَاتِهِ خَذَا. وَلَا يَنْكَبُونَ أَمْرَهُ. فَكَيْفَ يَنْكَبُونَ أَمْرَ الْقَائِمِ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَطَوِيلَ عُمْرِهِ.

﴿ باب ۵۰ ﴾

• (سِیَاقُ حَدِيثِ مُعْتَمِرِ الْمَغْرِبِيِّ) •

﴿ أَبِي الدُّنْيَا عَلِيُّ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ الْحَطَّابِ بْنِ مَرْثَدَةَ بْنِ مَرْثَدَةَ ^(۱) ﴾

۱ - حَدَّثَنَا أَبُو سَعِيدٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ بْنِ نَعْرِ بْنِ الشَّخْوِيِّ ^(۲) قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ مُحَمَّدُ بْنُ الْفَتْحِ الرَّقِّيُّ ^(۳) وَأَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ الْأَشْكَيِّ ^(۴) حُفَنَ أَبِي -

و مخالفین ما روایت کرده اند که ابو دنیا که معروف به معتمر مغربی است و نامش علی بن عثمان بن خطاب بن مرثد بن مرثد است وقتی که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در گذشت نزدیک به سیصد سال عمر داشته است و بعد از پیامبر صلی الله علیه و آله خدمت امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلام در آمده است و پادشاهان او را به نزد خود فراخوانده اند و از علّت طول عمر وی پرسش کرده اند و از مشهورات وی کسب خبر کرده اند و او به آنها گفته است که آب حیات نوشیده. از این رو عمری طولانی یافته است و او تا روزگار مقتدر عباسی باقی بوده است و آنها می گویند مرگ وی تا به امروز برای ما به اثبات نرسیده است و منکر طول عمر او نیستند. پس چگونه است که امر قائم علیه السلام را به واسطه طول عمرش انکار می کنند؟

باب ۵۰

حدیث معتمر مغربی

۱ - مُحَمَّدُ بْنُ فَتْحٍ رَقِّيٌّ وَعَلِيُّ بْنُ حَسَنِ بْنِ الْأَشْكَيِّ گویند در مکه مردی مغربی را

۱ - كَذَا فِي بَعْضِ النُّسخ وَ فِي بَعْضِهَا «مَرْثَدَةَ» هَذَا وَ كُلُّ مَا بَأْيَ

۲ - فِي بَعْضِ النُّسخ «عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ الْأَشْكَيِّ» وَ اشتمل نحوه على بن الحسن اللائي المعتز في التفرقة.

بَنَكْرٍ قَالَ: لَقِينَا بِمَكَّةَ وَخَلَا مِنْ أَهْلِ الْمَقَرِّبِ فَدْخَلْنَا عَلَيْهِ مَعَ جَمَاعَةٍ مِنْ أَصْحَابِ الْحَدِيثِ
 بِمَنْ كَانَ خَضِرَ الْمَوْسِمِ فِي بَلَدِكَ الشَّيْءَ وَهِيَ سَنَةٌ نَسِيعٌ وَفَلَاحَاتٍ، فَرَأَيْنَا رَجُلًا أَشَدَّ
 الزَّالَمِ وَاللَّعْنَةِ كَأَنَّهُ شَيْءٌ بِالٍ، وَخَوْلَةٌ حَمَاقَةٌ هُمْ أَوْلَادُهُ وَأَوْلَادُ أَوْلَادِهِ وَمَشَائِخُ مِنْ
 أَهْلِ بَلَدِهِ، وَذَكَرُوا أَنَّهُمْ مِنْ أَفْصَى بِلَادِ الْمَقَرِّبِ بِقَرْبِ بَاهِرَةِ الْعُلْيَا وَشَهِدُوا هَؤُلَاءِ
 الْمَشَائِخُ أَنَّا سَمِعْنَا آبَاءَنَا حَكَوْا عَنْ آبَائِهِمْ وَأَخْدَامِهِمْ أَنَّا عَهَدْنَا^(۱) هَذَا الشَّيْخَ الْمَعْرُوفَ
 بِأَبِي الدُّنْيَا مُعْتَمِرٍ وَاسْمُهُ عَلِيُّ بْنُ عَثَانَ بْنِ خَطَّابٍ بْنِ مُرَّةَ بْنِ مُزَيْدٍ، وَذَكَرُوا أَنَّهُ هَمْدَانِيٌّ،
 وَأَنَّهُ أَصْلُهُ مِنْ ضَلْعَاءِ الْيَمَنِ^(۲) فَقُلْنَا لَهُ: أَنْتَ رَأَيْتَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام؟ فَقَالَ يَبْنَدُهُ
 فَتَنَحَّ عَيْنَيْهِ وَقَدْ كَانَ وَقَعَ حَاجِبُهُ عَلَيْهَا فَفَتَحَهَا كَأَنَّهُمَا سِرَاجَانِ، فَقَالَ: رَأَيْتُهُ بِعَيْنِي
 هَاتَيْنِ وَكُنْتُ حَادِمًا لَهُ، وَكُنْتُ مَعَهُ فِي وَفْعَةِ صُغْبَنٍ، وَهَذِهِ الشَّخْطَةُ مِنْ دَابَّةِ عَلِيٍّ عليه السلام،
 وَرَأَيْتُهَا عَلَى حَاجِبِهِ الْاَكْبَنِ، وَشَهِدَ الْجَمَاعَةُ الَّذِينَ كَانُوا خَوْلَهُ مِنَ الْمَشَائِخِ وَبَيْنَ

دبدار کردیم و با جمعی از اصحاب حدیث در آن سال یعنی سال سبصد و نه که در
 موسم حج حاضر بودند بر وی وارد شدند بمردی را دیدم که موی سر و صورتش
 سیاه و مانند مشک می بوید و بر او چهره ای فرزدان و توه هایش و مشایخ
 همشهریش گرد آمده بودند و می گفتند ما از بلاد اقصای عربیم و در نزدیکی
 شهر باهره علیا زندگی می کنیم و آن مشایخ گواهی دادند که از پدران خود
 شنیده ایم که آنها از پدران و اجدادشان حکایت کرده اند که این مرد همان شیخ
 ابوالدنیا معتمر معروف است و نام او علی بن عثمان بن خطاب بن مره بن مزید
 است، می گفتند که او همدانی است ولی اصل او از صنعای یمن است، به او گفتیم:
 آیا تو علی بن ابی طالب عليه السلام را دیده ای؟ با دستش پاسخ داد، آنگاه چشمانش را
 در حالی که ابروانش بر روی آنها افتاده بود گشود، چشمانی که گویا دو چراغ
 روشن بود و گفت: او را با همین دو چشم دیده ام و من خدمتگذار او بودم و در
 جنگ صفین او را همراهی کردم و این اثر جراحت مرکب علی عليه السلام است و اثر آن
 را که بر ابروی راستش بود به ما نشان داد و آن جماعتی که از مشایخ و ذراری وی

۱- فی بعض النسخ «انهم جمعوا آباءهم و اجدادهم انهم عاهدوا».

۲- فی بعض النسخ «صعد الیمن».

خَفَذَتِهِ وَأَسْبَاطُهُ بِطُولِ الْعُمْرِ، وَأَنْتُمْ مَثَدُ وَلَدُوا عَهْدَهُ عَلَى هَذِهِ الْحَالَةِ، وَكَذَا سَمِعْنَا مِنْ آبَائِنَا وَأَجْدَادِنَا.

ثُمَّ إِنَّا فَاتَمَعْنَا وَسَأَلْنَاهُ عَمَّا يَقْصِدُهُ وَحَالِهِ وَنَسَبِ طُولِ عُمْرِهِ فَوَجَدْنَاهُ نَابِتَ الْقَلْبِ، يَقْفُهُ مَا يُعَالَى لَهُ وَيُجِيبُ عَنْهُ بَلُّبٌ وَعَقْلٌ، فَذَكَرَ أَنَّكَ كَانَ لَهُ وَالِدٌ قَدْ نَظَرَ فِي كُتُبِ الْأَوَائِلِ وَفَزَّأَهَا وَفَدَّكَانَ وَجَدَ فِيهَا وَكَثُرَ نَهْرُ الْحَيَوَانِ وَأَنَّهَا تُخْرِجُ فِي الظُّلُمَاتِ، وَأَنَّكَ مِنْ شَرِبَتْ مِنْهَا طَالَ عُمُورُهُ، فَخَمَلَهُ الْخِرُصُ عَلَى دُحُولِ الظُّلُمَاتِ فَتَعَقَّلَ وَتَزَوَّدَ حَسَبَ مَا قَدَّرَ أَنَّكَ بَكْتَشِي بِهِ فِي مَسِيرِهِ، وَأَخْرَجَنِي مَعَهُ وَأَخْرَجَ مَعَنَا خَادِمَتَيْنِ بِإِذْنِي وَعِدَّةَ جِوَالٍ لِيُؤَيِّنَ [عَلَيْهَا] زَوَاجًا وَزَادَ، وَأَنَا يَوْمَئِذٍ ابْنُ ثَلَاثَةِ عَشَرَ سَنَةً، فَسَارَ بِنَا إِلَى أَنْ رَأَيْنَا طَرَفَ الظُّلُمَاتِ، ثُمَّ دَخَلْنَا الظُّلُمَاتِ فَبَرَّعْنَا فِيهَا نَحْمُوسُهُ أَيْامًا وَلَيَالِيًا، وَكُنَّا مُعْجَبِينَ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ بِأَنَّ النَّهَارَ كَانَ يَكُونُ أَضْوَاءً قَلِيلًا وَأَقْلَ ظُلْمَةً مِنَ اللَّيْلِ، فَزَلْنَا بَيْنَ جِبَالٍ وَأُودِيَةٍ وَذُكُوبٍ، وَقَدْ كَانَ وَالِدِي ~~يَطْلُبُ~~ يَطْلُبُ فِي تِلْكَ الْبَغْيَةِ فِي طَلَبِ النَّهْرِ لِأَنَّهُ وَجَدَ فِي

در اطرافش بودند همگی به عمر طولانی و می گواهی دادند و گفتند: ما از وقتی که به دنیا آمده ایم او را بدین حال ~~دیدیم~~ دیدیم و پدرش و اجداد ما نیز همین را می گفتند. سپس با او آغاز سخن کردم و از داستان و حال و سبب طول عمرش پرسش کردم و دیدیم که عقلت بجاست، هر چه به او می گویند می فهمد و در کمال خردمندی به آن پاسخ می گوید؛ گفت: پدری داشتم است که کتابهای پیشینیان را مطالعه می کرده است و در آنها ذکر می رفته بود از چشمه آب حیات و اینکه در شهر ظلمات جاری است و هر کس از آن بنوشد عمرش طولانی خواهد شد و او بر وارد شدن بر شهر ظلمات حریص گردیده و باربست و به مقدار کفایت توشه برداشت و مرا نیز همراه کرد و دو خدمتکار چابک و تعدادی شتر بارکش داشتیم در آن روز من سیزده ساله بودم و ما را برد تا به شهر ظلمات رسیدیم و بر آن داخل شدیم و شش شبانه روز آنجا بودیم و میان شب و روز همین اندازه فرقی بود که روز کمی روشن و تاریکی آن از شب کمتر بود، در میان کوهها و دره ها و نل ها فرود آمدیم و پدرم در آنجا در جستجوی آب حیات می چرخید، زیرا در کتب خوانده بود که بجرای آن نهر در اینجا است و چند روز

الْكُتْبِ الَّتِي قَرَأَهَا أَنْ تَمْرَى نَهْرَ الْحَبْرَانِ فِي ذَلِكَ الْمَوْضِعِ. فَأَقْنَا فِي بَيْتِكَ الْبَيْتَةَ أَيْمًا حَتَّى
 قَفَى الْمَاءُ الَّذِي كَانَ مَعًا وَاسْتَقْبَاهُ حَمَلًا. وَ لَوْ لَا أَنَّ جَبَانًا كَانَتْ تَبُونًا هَلَكْنَا وَ نَلَفْنَا
 غَطْشًا. وَ كَانَ وَالِدِي يَطُوفُ فِي بَيْتِكَ التَّنْعَةِ فِي طَلَبِ النَّهْرِ. وَ يَأْمُرُنَا أَنْ نُوَقِّدَ نَارًا لِنَسْتَدِينِ
 بِضَوْئِهَا إِذَا أَرَادَ الرُّخُوعَ إِلَيْنَا. فَكُنَّا فِي بَيْتِكَ الْبَيْتَةِ نَحْمَسُ أَيْمًا وَ وَالِدِي يَطْلُتُ النَّهْرَ
 فَلَا يَجِدُهُ وَ يَنْقُذُ الْإِبَاسَ عَزَمَ عَلَى الْإِصْرَافِ خَذْرًا عَلَى التَّلَفِ لِفَنَاءِ الزَّادِ وَ الْمَاءِ.
 وَ الْحَدَمُ الَّذِينَ كَانُوا مَعَنَا ضَحِرُوا فَأَرْجَشُوا التَّلَفَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ^(۱) وَ أَلْهَوْا عَلَى وَالِدِي
 بِالْحُرُوجِ مِنَ الظُّلُمَاتِ. فَكُنْتُ بَوْمًا مِنَ الرُّخْلِ جَائِعِي فَتَبَاعَدْتُ مِنَ الرُّخْلِ قَدَرُ زَمَانٍ
 شَهْمٍ فَغَضِرْتُ بَنَهْرَ مَا أَتَيْتُ اللَّوْنِ. غَذِبَ لَذِيذُ لَا بِالصَّغِيرِ مِنَ الْأَنْهَارِ وَ لَا بِالْكَبِيرِ. وَ
 تَجَوَّيَ جَوِيَانًا لَيْسَ قَدَرْتُ بَشَاءَ وَ عَزَمْتُ مِثْلَ بَيْدِي عُرْفَتَنِي أَوْ ثَلَاثَةَ تَوَجَّدْتُ غَذْبًا بَارِدًا
 لَذِيذًا. فَبَادَرْتُ مَشْرَعًا إِلَى الرُّخْلِ وَ نَشَرْتُ الْحَدَمَ بِأَيْ فِدَ وَ جَدْتُ الْمَاءَ. فَحَنَلُوا مَا كَانَ
 مَعَنَا مِنَ الْغَرَبِ وَ الْأَدْوَاتِ لِنَسْتَلْهَا. وَ لَمْ أَغْلَمْ أَنَّ وَالِدِي فِي طَلَبِ ذَلِكَ النَّهْرِ. وَ كَانَ

در آنجا ماندیم تا آنکه آبی که همراه ما بود تمام شد و از ستران خود آب می گرفتیم
 و اگر ستران ما «لبن» نوبه که از عطش هلاک شد، بودیم و پدرم در اطراف آنجا
 در جستجوی چشمه می چرخید و به ما دستور داد، بود که آتش بپروزم تا
 هنگام بازگشت به نزد ما راه را گرم نکند، ما مدت بیح روز در آن مکان ماندیم و
 پدرم در جستجوی چشمه بود و آن را نبافت و چون ناامد شد تصمیم گرفت باز
 گردد زیرا آب و توشه به اتمام رسیده بود و بهم هلاکت بود و خدمتکاران ما هم
 دلنگ شده بودند و می ترسیدند که تلف شوند و به پدرم اصرار می کردند که از
 ظلمات بدر روند، یک روز برای فضای حاجت از جایی که فرود آمده بودیم به
 اندازه مسافتی که تبر از کمان بدر می رود دور شدم و به نهری سپید و شیرین و
 لذیذ رسیدم که نه کوچک بود و نه بزرگ و به آرامی جاری بود نزدیک شدم و دو
 سه کف از آن نوشیدم و دیدم شیرین و خنک و لذیذ است شتابان به جایی که فرود
 آمده بودیم باز گشتم و به خدمتگاران مژده دادم که آب را یافته ام و مشکها و
 ادوات را برداشتند تا آنها را از آب پر کنیم و نمی دانستم که پدرم در جستجوی

شُرُوبِ بوجُودِ الماءِ. لما کُنَّا عَدْنَا الماءَ وَقَفَ ما کَانَ مَعَنَا. وَکَانَ وَالِدِي فِي ذَلِكَ الْوَقْتِ غَائِبًا عَنِ الرُّحْلِ مَشْغُولًا بِالطَّلَبِ فَجَعَلْنَا وَطَعْنَا سَاعَةً هَوِيَّةً عَلَى أَنْ نَحْدِ الثَّهْرَ. فَلَمَّ نَهَضَ إِثْبُو حَتَّى أَنْ الْخَدَمَ كَذَّبُونِي وَقَالُوا لِي: لَمْ نَحْضُدْ. فَلَمَّا انْصَرَفْتُ إِلَى الرُّحْلِ وَانْصَرَفَ وَالِدِي الْخَبْرَةُ بِالْبَقِصَةِ. فَقَالَ لِي: يَا بُنَيَّ الَّذِي أَخْرَجَنِي إِلَى هَذَا الْمَكَانِ وَتَحْمِلُ الْخَطِرَ کَانَ بِذَلِكَ الثَّهْرِ وَلَمْ أَرِزْ أَنْتَا. وَأَنْتَ زِدْتَهُ وَسَوْفَ يَطُولُ عُمُرُكَ حَتَّى تَمَلَ الْحَيَاةُ. وَرَعَلْنَا مُتَصَرِفِينَ وَعَدْنَا إِلَى أوطاننا وَتَلَدْنَا وَعَاشَ وَالِدِي بَعْدَ ذَلِكَ سَنِيَّاتٍ ثُمَّ تُوُفِّيَ عَلَيْهِ السَّلَامُ.

فَلَمَّا تَلَعَ بَنِي قُرَيْشٍ مِنْ ثَلَاثِينَ سَنَةً وَکَانَ الْقَدِ الْأَمَلُ بِنَا وَفَاءُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَفَاءُ الْخَلِيفَتَيْنِ بَعْدَهُ خَرَجْتُ حَاجًّا فَلَجَعْتُ أَجْرَ أَثَامِ عُمَانَ لَمَّا قَلْبِي مِنْ بَنِي حَمَاعَةَ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَأَلَقْتُ مَعَهُ أَهْبَعَةً وَشَبَدْتُ مَعَهُ وَقَائِعَ. وَفِي وَتَلَعَةٍ صَفِينٍ أَصَابَنِي هَذِهِ الشَّجَّةُ مِنْ دَابَّةِهِ. فَمَا زِلْتُ مُغْنِبًا مَعَهُ إِلَى أَنْ مَضَى

همین نهر است و خوشحالی من از آن جهت بود که آب نداشتم و آبی که همراه ما بود و به اتمام رسیده بود و در این هنگام پدرم اینجا نبود و مشغول جستجوی خود بود، ما ساعتی کوشش کردیم و گشتم تا آن نهر را پیدا کنیم اما به آن راه نبردیم تا به غایتی که آن خدمتگاران مرا تکذیب کردند و گفتند: راست نمی گویی و چون به مقر خود بازگشتم و پدرم نیز بازگشت و داستان را برایش گفتم. گفت: ای فرزندم! من به خاطر همین نهر به اینجا آمده ام و این خطرات را تحمل کرده ام اما روزی من نشد و روزی تو گردید و زندگانی طولانی گردد به غایتی که از زندگانی ملول شوی و از آنجا کوچ کردیم به اوطان و شهرهای خود برگشتم و پدرم چند سالی بعد از آن زنده بود و سپس درگذشت.

و چون عمرم به حدود سی سال رسید و خبر وفات پیامبر اکرم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و دو خلیفه پس از او به ما رسید در اواخر روزگار عثمان برای حج بیرون آمدم و در بین اصحاب پیامبر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قلب متابل به علی بن ابی طالب عَلَيْهِ السَّلَامُ بود همراهی او را برگزیدم و به خدمتش در آمدم و در وقایع او در رکابش بودم و در جنگ صفین این جراحت از مرکب او بر من وارد شد و پیوسته با او بودم تا آنکه درگذشت و

الشَّعْخَۃَ، فَأَخَذَ بِمَلِي عَالَتَنَا مِنْ جَنْبِهِ^(۱)؛

حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ حَطَّابٍ بْنُ مُرَّةٍ نَزَّ مِنْ مَرْبَدِ الْهَنْدَلَانِيِّ الْمَعْرُوفِ بِأَبِي الدُّنْيَا مُعْتَمِرَ الْمَغْرِبِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَنْ أَحَبَّ أَهْلَ الْإِيمَنِ فَلَمْ أَحْبِبْنِي، وَمَنْ أَبْغَضَ أَهْلَ الْإِيمَنِ فَلَمْ أَبْغَضْهُ. وَحَدَّثَنَا أَبُو الدُّنْيَا مُعْتَمِرُ الْمَغْرِبِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَنْ أَعَانَ مَلَهُوْنَا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ عَشْرَ حَسَنَاتٍ وَ مَن عَنَى عَشْرَ سَيِّئَاتٍ، وَ رَفَعَ لَهُ عَشْرَ دَرَجَاتٍ. ثُمَّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَنْ سَعَى فِي حَاجَةِ أَخِيهِ الْمُؤْمِنِ^(۲) - يَهْ عَزَّوَجَلَّ فِيهَا رِضًا وَلَهُ لَهَا صِلَاحٌ - فَكَأَنَّمَا خَدَمَ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ أَلْفَ سَنَةٍ لَمْ يَتَغَنَّ فِي مَعْصِيَتِهِ طَرَفَةَ عَيْنٍ.

وَ حَدَّثَنَا أَبُو الدُّنْيَا مُعْتَمِرُ الْمَغْرِبِيُّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: أَصَابَ النَّبِيُّ ﷺ جُوعًا شَدِيدًا وَ هُوَ فِي مَنْزِلِ فَاطِمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَ عَلِيُّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ؛ فَقَالَ لِي النَّبِيُّ ﷺ: يَا عَلِيُّ هَاتِ الْمَائِدَةَ، لَعَلَّكَ تَأْكُلُهَا، وَ عَلَيْهَا غُزْرٌ وَ لَكُمْ مَشْوِيٌّ.

ابوالدنیا معتمر مغربی گوید: علی بن ابی طالب از رسول خدا ﷺ روایت کند که فرمود: کسی که اهل یمن را دوست ندارد مرا دوست داشته است و کسی که اهل یمن را دشمن ندارد مرا دشمن داشته است.

ابوالدنیا معتمر مغربی گوید: علی بن ابی طالب از رسول خدا ﷺ روایت کند که فرمود: هر کس به فریاد بیچاره‌ای برسد خداوند در نامه اعمال وی ده حسنه بنویسد و از آن ده سببه بخور سازد و ده درجه او را بالا برده سپس گفت: رسول خدا ﷺ فرمود: هر کس در برآوردن حاجت برادر مؤمن خود تلاش کند - که رضای خدای تعالی و صلاح خود وی هم در آن است - گویا خدای تعالی را هزار سال عبادت کرده و طَرَفَةُ الْعَيْنِی معصیت نکرده است.

ابوالدنیا معتمر مغربی گوید: از علی بن ابی طالب رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ شنیدم که می فرمود: پیامبر در منزل فاطمه سخت گرسنه بود و فرمود: ای علی! آن مائده را بیاور. آوردم و بر روی آن نان و گوشت بریان بود.

وَحَدَّثَنَا أَبُو الدُّنْيَا مُعَمَّرُ الْمَغْرِبِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام يَقُولُ: جَزَعْتُ فِي وَفْعَةِ خُبَيْرِ ثَمَسًا وَعَشْرِينَ جِرَاحَةً، نَجِثْتُ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله فَلَمَّا رَأَى مَا بِي مِنَ الْجِرَاحَةِ يَكُنَى وَأَخَذَ مِنْ دُمُوعٍ عَلَيْكَ فَخَفَلَهَا عَلَى الْجِرَاحَاتِ فَانْتَرَحْتُ مِنْ سَاعَتِي. وَحَدَّثَنَا أَبُو الدُّنْيَا مُعَمَّرُ الْمَغْرِبِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله: مَنْ قَرَأَ «قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ» مَرَّةً فَكَأَنَّمَا قَرَأَ ثَلَاثَ الْقُرْآنِ وَمَنْ قَرَأَهَا مَرَّتَيْنِ فَكَأَنَّمَا قَرَأَ ثَلَاثِي الْقُرْآنِ، وَمَنْ قَرَأَهَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَكَأَنَّمَا قَرَأَ الْقُرْآنَ كُلَّهُ.

وَحَدَّثَنَا أَبُو الدُّنْيَا مُعَمَّرُ الْمَغْرِبِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله: كُنْتُ أُرْغَى الْعَنَمَ إِذَا أَنَا بِذُلْبٍ عَلَى فَارِغَةِ الْعُرْقِيِّ، نَقَلْتُ لَهُ: مَا تَصْنَعُ هُنَا؟ فَقَالَ لِي: وَأَنْتَ مَا تَصْنَعُ هُنَا؟ قُلْتُ: أُرْغَى الْعَنَمَ. قَالَ لِي مَرَّةً - أَوْ قَالَ: ذَا الْعُرْقِيِّ - قَالَ: فَسَقْتُ الْعَنَمَ فَلَمَّا نَوَسَطَ الذُّلْبُ الْعَنَمَ إِذَا أَنَا بِالذُّلْبِ قَدْ سَقَى عَلَى شَاوٍ فَقَلَنْهَا. قَالَ: فَجِئْتُ عَنِّي أَخَذْتُ بِلِفَاءِ قَدْ جَعَلْتُهُ عَقْلِي عَلَى يَدَيْ وَخَفَلْتُ أَسْوَقَ الْعَنَمِ فَمَا

ابوالدنيا مُعَمَّرُ مَغْرِبِيِّ گوید: امیرالمؤمنین عليه السلام شنیدم که می فرمود: در جنگ خیبر بیست و پنج زخم بر من وارد شدند آنگاه به نزد پیامبر صلى الله عليه وآله آمدم و چون زخهای مرا دید گریست و از اشک جثمانش بر گرفت و هر آن زخمها مرهم کرد و در همان ساعت آسوده شدم.

ابوالدنيا مُعَمَّرُ مَغْرِبِيِّ گوید: علی بن ابی طالب عليه السلام از رسول خدا صلى الله عليه وآله روایت کند که فرمود: کسی که سوره قل هو الله احد را یکبار بخواند گویا ثلث قرآن را خوانده است و کسی که دو بار بخواند گویا دو ثلث آن را خوانده است و کسی که سه بار بخواند گویا همه قرآن را خوانده است.

ابوالدنيا مُعَمَّرُ مَغْرِبِيِّ گوید: از علی بن ابی طالب عليه السلام شنیدم که می گفت: رسول خدا صلى الله عليه وآله می فرمود: در کودکی گوسفند می چرانیدم ناگاه گرگی را بر سر راه دیدم، به او گفتم: اینجا چه می کنی؟ و او گفت: تو اینجا چه می کنی؟ گفتم: گوسفند می چرانم، گفت: بگذر - یا گفت: این راه است - فرمود: من گوسفندان را راندم و چون آن گرگ میان گوسفندان قرار گرفت بناگاه دیدم که بر گوسفندی حمله کرد و آن را کشت. فرمود: آمدم و یشت گرگ را گرفتم و سرش

مِیْرَتْ غَبَرٌ یَعْبُدُ إِذَا أَنَا بِثَلَاثَةِ أَثْلَاةٍ، جَبْرِئِلُ وَ مِیْكَائِیلُ وَ مَلِئْکَةُ الْمَوْتِ عَلَیْهِمُ السَّلَامُ فَلَمَّا رَأَوْنِی قَالُوا: هَذَا مُحَمَّدٌ بَارَکَ اللَّهُ فِیْهِ مَا خَشِنُوا فِی وَ أَضْعَفُونِی وَ شَفُّوا جَوِی بِسَکَنِ کَانَ مَقْعُهُمْ وَ أَخْرَجُونَا فَلَیْ مِنْ مَوْجِعِهِ وَ عَسَلُونَا جَوِی بِمَا وَ بَارِدَ کَانَ مَقْعُهُمْ فِی قَارِوَرَةٍ حَتَّى نَقُ مِنْ الدَّمِ، ثُمَّ رَدُّوا فَلَیْ إِنْ مَوْجِعِهِ وَ أَمَرُوا أَبْدِیَهُمْ إِنْی خَوِی، فَانْتَعَمَ الشَّقُّ بِإِذْنِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مَا أَحْسَنْتُ بِسَکَنِی وَ لَا رَجِعَ، قَالَ وَ خَرَجْتُ أَطُودُ إِنْی أَتَمَّ - یَلْغِی حَلِیْبَةً دَائِمَةً النَّبِیُّ ﷺ - فَقَالَ لِی: أَتَیْنُ الْعَلَمَ؟ فَخَرَّعْتُهَا بِالْخَمْرِ، فَقَالَتْ: شَوْفَ یَكُونُ لَکَ فِی الْجَنَّةِ مَنَزِلَةٌ عَظِیْمَةٌ.

۲ - وَ حَدَّثَنَا أَبُو سَعْدٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: ذَكَرْتُ أَبُو نَجْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ - الْفَتْحِ الرَّقِی، وَ أَبُو الْحَسَنِ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَيْنِ الْأَشْکَنِیُّ أَنَّ السُّلْطَانَ یَمُکَةً لَمَّا بَلَغَهُ خَبَرُ نَبِیِّ - الدُّنْیَا تَعَرَّضَ لَهُ وَ قَالَ: لَا یَجِدُ أَنْ أَخْرِجَکَ تَعَمَّ إِنْی بَغْدَادَ إِنْی خَصْرَةً أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ الْمُقْتَدِرِ قَائِیْ أَتَشْنِی أَنْ یَغِیْبَ عَلَیَّ إِنْ لَمْ أَخْرِجْکَ، فَسَأَلَهُ الْحَاجُّ مِنْ أَهْلِ الْقُرْبِ وَ أَهْلِ الْمِصْرِ وَ

را بریدم و آن بردسانم بود و گوسفندان را می وادم هنوز مسافری را طی نکرده بودم ناگاه خود را در مقابل دیدم جبرائیل و میکائیل و ملک الموت علیهم السلام و چون مرا دیدند گفتند: این محمد است، خدایش مبارک کند، مرا گرفتند و خوابانیدند و شکم را با کاردی شکافتند و قلب مرا از جایگاهش در آوردند و درونم را با آب سردی که همراه داشتند شستند تا از خون پاک شد، سپس قلبم را در جایگاهش قرار دادند و دسانشان را به روی شکم کشیدند و به اذن خدای تعالی آن بریدگی بهم آمد و دردی از کارد و این عمل احساس نکردم، فرمود: برخاستم و نزد مادرم - یعنی حلیمه دایه پیامبر ﷺ - دویدم، گفتم: گوسفندها کجاست؟ و خبر را برایش باز گفتم: گفتم: برای تو در بهشت مقام بزرگی خواهد بود.

۲ - مُحَمَّدُ بْنُ فَتْحٍ رَقِی وَ عَلِیُّ بْنُ حُسَیْنِ اشْکِی گویند چون خبر حضور ابوالدُنْیَا به سلطان مکه رسید متعَرَّضِ او شد و گفت: بایستی تو را همراه خود به بغداد نزد امیرالمؤمنین مقتدر عباسی برم که می ترسم مرا مورد عذاب فرار دهد که چرا تو را نبرده ام، حاجیان مغرب و مصر و شام از وی درخواست کردند که ابوالدُنْیَا را

الشَّامِ أَنْ يَغْفَهُ لَا يُشْجِصُهُ فَإِنَّهُ شَيْخٌ ضَعِيفٌ وَلَا يَوْمُئِزٌّ مَا يُحَدِّثُ عَلَيْهِ، فَأَغْفَاهُ، قَالَ أَبُو سَعِيدٍ: وَ لَوْ أَنِّي حَضَرْتُ الْمَوْعِظَ فِي بَلَدِكَ السَّنَةِ لَمَاصَدَّقْتُهُ، وَ خَبَرَهُ كَانَ مُشْتَرِطاً شَائِعاً فِي الْأَنْصَارِ، وَ كَتَبَ عَنْهُ هَذِهِ الْأَحَادِيثَ الْمِصْرِيَّةَ وَ الشَّامِيَّةَ وَ الْبُخَارِيَّةَ وَ مِنْ سَائِرِ الْأَنْصَارِ يَمُنُّ حَضَرَ الْمَوْعِظَ وَ نَلَقَهُ خَبَرُ هَذَا الشَّيْخِ وَ أَحَبُّ أَنْ يُلْقَاهُ وَ يَكْتُبَ عَنْهُ هَذِهِ الْأَحَادِيثَ، نَفَعْنَا اللَّهَ وَ إِيَّاهُمْ بِهَا^(۱).

۳ - وَ أَخْبَرَنِي أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ الْحَسَنِ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام بِمَا أَجَارَهُ لِي بِمَا صَحَّ عِنْدِي مِنْ حَدِيثِهِ: وَ صَحَّ عِنْدِي هَذَا الْحَدِيثُ بِرِوَايَةِ الشَّرِيفِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ إِسْحَاقَ بْنِ الْحُسَيْنِ^(۲) بْنِ إِسْحَاقَ بْنِ شَوْسٍ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام أَنَّهُ قَالَ: حَدَّثْتُ فِي سَنَةِ ثَلَاثِ عَشْرَةَ وَ ثَلَاثِينَ وَ فِيهَا حَجَّ نَصْرُ الْقَشُورِيِّ حَاجِبُ الْمُتَشَدِّينَ بِالْمَدِينَةِ وَ مَقَعَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْمَكِّيُّ بِأَبِي الْهَيْجَاءِ فَدَخَلْتُ مَدِينَةَ الرُّسُولِ عليه السلام فِي ذِي الْقَعْدَةِ فَأَصْبَحْتُ لَمِائِلَةَ الْمِصْرِيِّينَ وَ فِيهَا أَبُو بَكْرٍ

معاف کند و او را به این سفر گسیل ندارد که او پیرمردی ضعیف است و از حوادث روزگار مصون نیست و او نیز وی را معاف کرده ابو سعید راوی این حدیث گوید: اگر در آن سال به حج رفته بودم او را دیدار می کردم. زیرا اخبار او در همه شهرها مستفيض و شایع بود، و هرکس که در موسم حج حاضر بود و خبر این پیرمرد را شنیده بود از اهالی مصر و شام و بغداد و سایر بلاد و دوست داشت که وی را ملاقات کند و از وی استماع حدیث نماید بر این کار توفیق یافت. خداوند همه ما را از این احادیث منتفع گرداند.

۳ - شریف ابو عبدالله محمد بن حسن بن اسحاق گوید: در سال سبصد و سیزده به سفر حج رفتم و در آن سال نصر قشوری حاجب مقتدر عباسی به همراه ابو الهیجاء عبدالله بن حمدان نیز به حج آمده بودند در ذی قعدة به مدینه وارد شدم و به کاروان مصریان که ابو بکر محمد بن علی ماذرانی و مردی مغربی در میان آنها

۱ - فی بعض النسخ هو یکتب عنه نفعهم الله و یبانی به

۲ - فی بعض النسخ «صاحب المتشدد بالله».

۳ - فی بعض النسخ «الحسن»

مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ الْمَدَائِنِيُّ وَ مَعَهُ رَجُلٌ مِنَ أَهْلِ الْمَقَرِّبِ. وَ ذَكَرَ أَنَّهُ رَأَى أَصْحَابَ رَسُولِ
 اللَّهِ ﷺ فَاجْتَمَعَ عَلَيْهِ النَّاسُ وَ ارْتَدَحُوا وَ جَعَلُوا يَتَسَحَّحُونَ بِهِ وَ كَادُوا يَأْتُونَ عَلَى
 نَفْسِهِ فَأَمَرَ عُمَى أَبُو الْقَاسِمِ طَاهِرُ بْنُ يَحْيَى عَلَيْهِ السَّلَامُ فَبَانَهُ وَ غَلَبَانَهُ، فَقَالَ، أَلَرُّجُوا عَنْهُ
 النَّاسُ فَفَعَلُوا وَ أَخَذُوهُ فَأَدْخَلُوهُ إِلَى دَارِ ابْنِ أَبِي سَهْلٍ الطُّغْيِ وَ كَانَ عُمَى نَازِلَهُمَا، فَأَدْخَلَ وَ
 أُذِنَ لِلنَّاسِ فَدَخَلُوا وَ كَانَ مَعَهُ حَسَنَةُ نَقَرٍ (وَ) ذَكَرُوا أَنَّهُمْ أَوْلَادُ أَوْلَادِهِ فِيهِمْ شَيْخٌ لَهُ نَيْفٌ
 وَ قَالُوا سَنَةَ قَسَا لَنَا عَنْهُ، فَقَالَ: هَذَا ابْنُ ابْنِي. وَ آخَرُ لَهُ سِتُّونَ سَنَةً فَقَالَ: هَذَا ابْنُ
 ابْنِي. وَ آخَرُ لَهَا سِتُّونَ سَنَةً أَوْ خَمْسُونَ سَنَةً أَوْ ثَمَنُوهَا. وَ آخَرُ لَهُ سِتُّ عَشْرَةَ سَنَةً، فَقَالَ:
 هَذَا ابْنُ ابْنِ ابْنِي وَ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ فِيهِمْ أَصَحُّ مِنْهُ، وَ كَانَ إِذَا زَانَتْهُ قُلْتُ: هَذَا ابْنُ قَلَابِ بْنِ
 سَنَةَ أَوْ أَرْبَعِينَ سَنَةً. أَشْوَدُ الزَّائِسِ وَ اللَّخْنِيزِ. شَابَّ نَحِيفُ الْجِسْمِ أَوْدَمَ، وَ تَبَعَ مِنَ الرَّحَالِ
 خَفِيفُ الْعَارِضِينَ. (هُوَ) إِلَى الْقَضْرِ أَقْرَبُ. قَالَ أَبُو مُحَمَّدٍ الْقَلَوِيُّ فَحَدَّثَنَا هَذَا الرَّجُلُ وَ
 اسْمُهُ عَلِيُّ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ خَطَّابٍ بْنِ مَرْثُومٍ مَجْصِعٌ مَا كُنْتُ أَعْلَمُ عَنْهُ وَ سَمِعْنَا مِنْ لُقْلُقٍ. وَ مَا

بود بر حوردم. او می گفت که این مرثوم مغربی اصحاب رسول خدا ﷺ را دیده
 است و مردم به گرد او ازدحام کرده و سر و روی او دست می کشیدند و
 نزدیک بود او را خفه کنند و عمویم ابوالقاسم طاهر بن یحیی به جوانان و
 غلامانش دستور داد و گفت: مردم را از اطرافش دور سازند و آنان نیز چنین
 کردند و او را برداشته و به سرای ابن ابی سهل که صومیم آنها مرود آمده بود
 بردند. به آنها درآوردند و به مردم اذن دادند که به دبدار او بیایند و همراه او پنج
 نفر بودند که می گفتند از بوه های او بند بکی از آنان پرمردی بود که هشتاد و
 چند سال داشت و دربارۀ وی پرسش کردم گفت این نوه من است و دیگری
 هفتاد ساله بود و گفت او نیز نوه من است و دو تن دیگر که حدوداً شصت ساله و
 پنجاه ساله بودند و دیگری هفده ساله بود و می گفت او نبیره من است و در میان
 آنها کوچکتر از آن جوان نبود و اگر نو حوردم او را می دیدی می گفتم سن او بیش
 از سی یا چهل سال نیست موی سر و صورتش سیاه بوده جوانی لاغر اندام و
 گندمگون و مبانۀ بالا و تَنُک ریش و نسبۀ کوناه. ابومحمد علوی گوید: این
 شخص که نامش علی بن عثمان بن خطاب بن مرثوم بن مزید بود جمیع احادیثی که از

وَأَنبَاءٌ مِنْ بَنِي إِسْرَءِيلَ عَنْ عَقَبَتِهِمْ بَعْدَ إِسْرَادِهَا وَرُحْرُوعِ نَوَادِيهَا بَعْدَ تَبَاضِهَا عِنْدَ تَبْعِيهِ مِنَ الطَّعَامِ.
 وَ قَالَ أَبُو مُحَمَّدٍ عَلَوِي عليه السلام : وَلَوْ لَا أَنَّهُ حَدَّثَتْ جَمَاعَةٌ مِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ مِنَ الْأَشْرَافِ
 وَالْحَاجِّ مِنْ أَهْلِ مَدِينَةِ السَّلَامِ وَغَيْرِهِمْ مِنْ جَمِيعِ الْآفَاقِ مَا خَذَلْتُ عَنْقَهُمَا سَيْفٌ، وَ
 سَاعِي مِنْهُ بِالْمَدِينَةِ وَبِمَكَّةَ فِي دَارِ السُّهْمَيْنِ فِي دَارِ الْمَعْرُوفَةِ بِالْمَكْبَرَةِ وَهِيَ دَارُ عَلِيِّ بْنِ
 عِيسَى بْنِ الْحَرَّاجِ، وَتَبَعْتُ مَبْنًى فِي مَضْرَبِ الْقُسُورِيِّ وَ مَضْرَبِ الْمَافِرَانِيِّ عِنْدَ بَابِ
 الصُّفَا، وَارَادَ الْقُسُورِي أَنَّهُ يَجْعَلُهُ وَوَلَدُهُ إِلَى مَدِينَةِ السَّلَامِ إِلَى الْمُقْتَدِرِ، فَجَاءَهُ فُلُهَاةُ
 أَهْلِ مَكَّةَ فَنَالُوا: أَبَدَ اللَّهُ الْأُسْتَاذَ إِنَّا زَوَيْنَا فِي الْأَخْبَارِ الْمَأْتُورَةِ عَنِ السُّلُفِ أَنَّ الْمُعْتَمِرَ
 الْمَغْرِبِيَّ إِذَا دَخَلَ مَدِينَةَ السَّلَامِ قَسَتْ وَخَرِنَتْ ذُنَالُ الْمَلِكِ فَلَا يَجْعَلُهُ وَوَدَّ إِلَى الْمَغْرِبِ.
 فَسَأَلْنَا مَسَافِحَ أَهْلِ الْمَغْرِبِ وَمِصْرَ فَعَالُوا: لَمْ نَزَلْ نَسْمَعُ بِهِ مِنْ آبَائِنَا وَمَسَافِحِنَا يَذْكُرُونَ
 اسْمَ هَذَا الرَّحْلِ، وَاسْمَ الْبَلَدِ الَّذِي هُوَ مِنْهُمَا مِمَّا طَلَبْتُهُ وَذَكَرُوا أَنَّهُمْ كَانُوا يُحَدِّثُهُمْ

وی نوشته بودیم بر ایمان باز گشت و ما از دهان خودش آنها را شنیدیم و همچنین
 داستان آنچه را که از وی دیدیم که موی چاه اثنی از آن رس که سیاه بود سپید
 گشت و بعد از آنکه از طعام سیر شد دوباره سیاه گردید، برای ما باز گفت.
 ابو محمد علوی عليه السلام گوید: و اگر شود که جمعی از اشراف مدینه و حاجبان
 بغداد و دیگرانی از همه آفاق از وی نقل حدیث کرده اند از وی آنچه شنیده بودم
 نقل نمی کردم و من در مدینه از وی استماع حدیث کردم و در مکه نیز در
 دارالاسهمین که به خانه مکبره معروف است و آن سرای علی بن عیسی بن جرّاح
 است و همچنین در خیمه گاه قسوری و خیمه گاه ماذرانی نزد باب الصفا از وی
 حدیث شنیده ام و قسوری می خواست که وی و فرزندش را به بغداد نزد مضدر
 عباسی ببرد و فقهائ مکه به نزد وی آمدند و گفتند: خدا استاد را مؤید بدارد در
 اخبار مأتوره از پیشینیان برای ما روایت شده است که معمر مغربی چون به بغداد
 درآید آن شهر فانی و خراب شود و ملک رابلی گردد، او را به بغداد خبر و به
 مغرب باز گردان. و از مسافح مغرب و مصر پرسش کردیم، گفتند: ما پیوسته از
 پدران و مسافح خود اسم این مرد را شنیده ایم و نام شهری که او در آن مقیم است
 «طنجبه» است و می گفتند احادیثی برای آنها گفته است که بعضی از آنها را در این

بأحاديث قد ذكرنا بعضها في كتابنا هذا.

قال أبو محمد العلوي (عليه السلام): [فَخَذْتُنا هَذَا الشَّيْءَ أَغْنَى عَلِيَّ بْنَ عُمَانَ الْقُرْبَى بِتَذْوِ حُرُوجِهِ مِنْ بَلَدِهِ وَخَضِرْمُوتَ، وَ ذَكَرَ أَنَّ أَبَاءَ حَزْرَجَ هُوَ وَ عَشْمَةُ عُمَيْدُ وَ حَزْرَجَا بِهِ مَعَهَا يُرِيدُونَ الْحَجَّ وَ زِيَارَةَ النَّبِيِّ ﷺ فَخَرَجُوا مِنْ بِلَادِهِمْ مِنْ خَضِرْمُوتَ وَ سَارُوا أَلْيَامًا، ثُمَّ أَخْطَأُوا الطَّرِيقَ وَ نَاقُوا فِي الْخَطِّ فَأَقَامُوا نَائِبَهُنَّ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ وَ ثَلَاثَ لَيَالٍ عَلَى غَيْرِ تَحَفُّةٍ، فَتَبَاهَمَ كَذْلِكَ إِذَا وَقَعُوا عَلَى حِمَالٍ وَ مَلَبَّ بِتَالٍ هَا: زِلْ عَائِجَ، فَتَصِلُ بِزِلْ بِإِزْمَ ذَاتِ الْيَمَادِ، قَالَ: فَتَبَاهَمَ عَنْ كَذْلِكَ إِذَا نَظَرْنَا إِلَى أَمْرِ قَدَمٍ طَوِيلٍ نَحْتَقِلُنَا نَسِيرُ عَلَى أَثَرِهَا، فَأَشْرَقْنَا عَلَى زَاوٍ وَ إِذَا يَرْجُلَيْنِ قَاعِدَيْنِ عَلَى بَطْنٍ أَوْ عَلَى عَيْنٍ، قَالَ: فَكُنَّا نَنْظُرُ إِلَيْهَا قَامَ أَحَدُهُمَا فَتَأَخَذَ وَكَلُوا قَادِلًا فَاسْتَنْقِ فِيهِ مِنْ يَنْكُ الْعَيْنِ أَوْ الْبَطْنِ، وَ اسْتَقْبَلْنَا وَ جَاءَ إِلَى أَلْيِ فَنَاقَلَهُ الذَّلُوقَ فَقَالَ أَلْيِ: فَذُ اسْتَقْبَلْنَا نَسُجَ عَلَى هَذَا الْمَاءِ وَ نَلْعُظُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ، فَصَارَ إِلَى عَمِيٍّ وَ قَالَ لَهُ: اشْرَبْ فَرَدَّ عَلَيْهِ كَمَا زِدَ عَلَيْهِ أَلْيِ، فَأَزَلَنِي وَ قَالَ لِي: اشْرَبْ فَشَرِبْتُ فَقَالَ لِي: حَسْبًا

کتاب ذکر کرده ایم.

ابو محمد علوی (علیه السلام) گوید: امین علی بن عثمان معری داستان خروج خود را از شهرش خضر موت برای ما باز گفت و گفت که پدر و عموی من محمد او را برداشتند و به قصد حج و زیارت پیامبر ﷺ از شهر خودشان خضر موت بیرون آمدند و چند روز که از سفرشان گذشته بود راه را گم کردند و سرگردان شدند و سه روز بی راهه رفتند و در تپه های ریگ که به آنها ریگ عالم می گویند و متصل به ریگ ارم ذات الیماد است واقع شدند.

گوید: در این بین به اثر گامهای بلندی برخورداریم و به دنبال آن حرکت کردیم و به دره ای رسیدیم و به ناگاه دو مرد را دیدیم که سر چاهی و یا چشمه ای نشسته بودند، گوید: چون ما را دیدند یکی از آنها برخاست و دلوئی آب از آن چشمه یا چاه کشید و به استقبال ما آمد و آب را به پدرم داد. پدرم گفت: ما امشب بر سر این آب فرود می آیم و ان شاء الله افطار خواهیم کرد. آنگاه به نزد عموم رفت و گفت: از این آب بنوش و او نیز همان پاسخ پدرم را داد و بعد از آن آب را به من داد و گفت بوش و من نوشیدم و به من گفت: هنیئاً لك به زودی

لَكَ إِنَّكَ سَتَلْقَىٰ عَلَىٰ رَأْسِ أَبِي طَالِبٍ مِّنْهُ فَأَخْبِرْهُ أَنَّهَا الْعُلَامُ بِحَبْرِنَا وَقُلْ لَهُ: الْخِضَرُ وَ
 الْيَاسُ بِحَبْرَيْنِ الْإِسْلَامَ. وَتَنَعَّمُوا حَتَّىٰ تَلْقَىٰ الْمَهْدِيَّ وَعَبْسَىٰ بِنَ مَرْيَمَ عَلَيْهَا السَّلَامُ فَإِذَا لَقِيتُمَا
 فَأَقْرِئْهُمَا مِنَّا السَّلَامَ. ثُمَّ قَالَا: مَا يَكُونَانِ هَذَانِ مِنْكَ؟ قَالَتْ: أَبِي وَعَمِّي، قَالَا: أَفَأَنَا
 عَمُّكَ فَلَا يَبْلُغُ مَكَّةَ. وَ أَفَأَنَا أَنْتَ وَ أَبُوكَ فَسَتَبْلُغَانِ وَ تَمُوتُ أَبُوكَ وَ نَعْمُ أَنْتَ، وَ لَسْنَا
 نَلْعَنُوكَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ لِأَنَّهُ قَدْ قَرَّبَ أَهْلَهُ.

ثُمَّ مَرَّا فَوَاللَّهِ مَا أَذْرِي أَنِّي مَرًّا فِي السَّمَاءِ أَوْ فِي الْأَرْضِ فَتَنْظُرُونَا فَإِذَا لَا يَدْرُ وَلَا عَيْنَ وَلَا
 مَاءَ. فَسِرْنَا مُتَعَجِّبِينَ مِنْ ذَلِكَ إِلَىٰ أَنْ وَجَلْنَا إِلَىٰ نَجْرَانَ فَأَضَلُّ عَمِّي وَ مَاتَ بِهَا، وَ أَهْمَكْتُ
 أُمًّا وَ أَبِي عَجُنًا وَ وَصَلْنَا إِلَىٰ الْمَدِينَةِ فَأَضَلُّ أَبِي وَ مَاتَ. وَ أَوصَيْتُ بِي إِلَىٰ عَلِيِّ بْنِ أَبِي-
 طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَأَخَذَنِي وَ كُنْتُ مَعَهُ أَيَّامًا أَبِي يَتَكَبَّرُ وَ عَمَّتُ وَ عُثْمَانُ وَ أَيَّامٌ خِلَافَتِهِ حَتَّىٰ قَتَلَهُ ابْنُ-
 مُلْجَمٍ - لَعَنَهُ اللَّهُ -.

علی بن ابی طالب را دیدار خواهم کرد و ای جوان به او این داستان را خبر ده و
 بگو خضر و یاس به نو خیزایم می رسانند و نو زنده می مانی تا آنکه مهدی و
 عیسی بن مریم را ملاقات کنی و آنگاه که آنها را دیدی سلام ما را به او برسان.
 سپس گفتند: این دو مرد با تو چه نسبتی دارند؟ گفتم: پدر و عموی من هستند،
 گفتند اما عموی تو به مکه نخواهد رسید و اما تو و پدرت به مکه می رسید آنگاه
 پدرت خواهد مُرد و نو زنده می مانی و عبا پیامبر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ را درک نخواهد کرد
 زیرا اجل او نزدیک است.

سپس رفتند و به خدا سوگند ندانستم که آیا به آسمان رفتند و یا به قعر زمین و
 دیدم که نه چاهی هست و نه چشمه ای و نه آبی! و در کمال تعجب از آن مکان
 رفتم تا آنکه به نجران رسیدیم و عمویم بیمار شد و درگذشت و من و پدرم حج را
 به اتمام رسانیدیم و به مدینه رسیدیم، پدرم بزر در آنجا بیمار شد و بدرود حیات
 گفت و سفارش مرا به علی بن ابی طالب کرد و من در دوران خلافت ابوبکر و
 عمر و عثمان و در روزگار خلافت خودش همراه وی بودم تا آنکه ابن ملجم - لعنه
 الله - او را کشت.

وَذَكَرَ أَنَّهُ لَمَّا حُوِّصَ عُمَانُ بْنُ عُمَانَ فِي دَارِهِ، دَعَا بِي فَذَفَعَ إِلَيْهِ كِنَابًا وَنَجِييًّا وَأَمَرَنِي بِالْمَرْجُوحِ إِلَى عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَكَانَ غَائِبًا يَبْتَئِجُ فِي ضِيَابِهِ وَأَخْوَالِهِ فَأَخَذْتُ الْكِتَابَ وَبِزْتُ حَتَّى إِذَا كُنْتُ بِمَوْضِعٍ يَقَالُ لَهُ جِدَارُ أَبِي عُبَايَةَ تَسَمِعْتُ قِرَاءَةً فَإِذَا أَنَا بِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَسِيرُ مُتْبِعًا مِنْ يَتْبَعُ وَهُوَ يَقُولُ: «أَفْخَيْبُكُمْ إِنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبِيدًا وَ أَنْتُمْ إِنَّمَا لَا تُزْجَعُونَ» فَلَمَّا نَظَرْتُ إِلَيْهِ قَالَتْ: يَا أَبَا الدُّنْيَا مَا ذُوَاكَ؟ قُلْتُ: هَذَا كِتَابُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عُمَانَ، فَأَخَذَهُ فَقَرَأَهُ فَإِذَا فِيهِ:

فَإِنْ كُنْتُ مَا كُورًا فَكُنْ أَتَى أَكْبَلِي وَ إِيَّا فَادْرِكْنِي وَ لَمَّا أَمَرَنِي فَإِذَا غَرَأُهُ قَالَ: بِزْ بِزْ^(۱) فَدَخَلَ إِلَى الْمَدِينَةِ سَاعَةً قَتَلَ عُمَانَ بْنَ عُمَانَ، قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِلَى خَدِيقَةَ بَنِي النَّجَّارِ وَ عَلِيمَ النَّاسِ يَتَكَايَهُ لِحَاوَرَا إِلَيْهِ وَنَحْصًا وَ قَدْ كَانُوا عَازِمِينَ عَلَى أَنْ يُبَايَعُوا طَلْحَةَ بْنَ عُبَيْدِ اللَّهِ، فَلَمَّا نَظَرُوا إِلَيْهِ انْقَسَرُوا إِلَيْهِ انْفِصَاحَ الْغَنَمِ بِشَدِّ عِلَّتَيْهَا الشَّيْخُ، فَبَايَعَهُ طَلْحَةُ ثُمَّ الرَّبِيعُ، ثُمَّ بَاتِجُ الْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارِ فَأَلْقَتْ مَنَعَهُ أَخِيذُهُ.

و گفت: چون عثمان بن عفان در خانه اش محاصره شد مرا فراخواند و نامه و اسب نجیبی به من داد و گفت به نرکه علی بن ابی طالب بگو و او در بیع بر سر املاک و اموالش بود نامه را گرفتم و رفتم تا به موضعی رسیدم که به آن جدار ابی عبا به می گفتند، صدای تلاوت قرآن شنیدم و خود را مقابل علی بن ابی طالب دیدم که از بیع می آمد و می گفت: «أَفْخَيْبُكُمْ إِنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبِيدًا وَ أَنْتُمْ إِنَّمَا لَا تُزْجَعُونَ» و چون مرا دید فرمود: ای ابوالدنیا! در مدینه چه خبر است؟ گفتم: این نامه امیرالمؤمنین عثمان است آن را گرفتم و خواند و در آن نوشته بود:

اگر ماکول باشم آیکلم باش وگرنه زیر تیغم ناجیم باش و چون آن را خواند گفت: زود حرکت کن! و در همان ساعتی که عثمان کشته شد به مدینه وارد شد و به باغ بنی النجار درآمد و مردم از مکان او آگاه شدند و دوان دوان به نزد او آمدند و با وجود آنکه قصد داشتند با طلحه بیعت کنند ولی چون او را دیدند مانند گوسفندی که گرگ به آن زده باشد به گرد او مجتمع شدند و ابتدا طلحه با وی بیعت کرد و بعد از آن زبیر و بعد هم مهاجرین و انصار بیعت

فَعَصَرْتُ مَعَهُ الْجَمَلَ وَصِغْبَنَ فَنَكَلْتُ نَيْنَ الصَّغْبَيْنِ وَافْتَأَ عَنْ يَمِينِهِ إِذَا سَقَطَ سَوْطُهُ مِنْ يَدِهِ. فَأَكْبَيْتُ أَخْذَهُ وَأَذَقْتُهُ إِيَّاهُ وَكَانَ لِحَامٍ دَائِبِهِ حَذْبُهُ مُزْجَجًا فَرَفَعَ الْقَرْسُ وَأَسَدَ فَنَسَجَلَنِي هَذِهِ الشَّجَلَةَ الَّتِي فِي ضُدْغِي. فَدَعَانِي أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَنَكَلُ فِيهَا وَأَخَذَ حَفَنَةً مِنْ ثُرَابٍ فَفَرَكَهُ عَلَيْهَا فَوَاللَّهِ مَا وَحَدْتُ لَهَا أَلْمًا وَلَا وَجَعًا. ثُمَّ أَكَلْتُ مَعَهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ حَتَّى قِيلَ - صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ - وَصَجِبْتُ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ حَتَّى ضَعُوبَ بِسَابِاطِ الْمَدَائِنِ. ثُمَّ بَغَيْتُ مَعَهُ بِالْمَدِينَةِ أَخْدِمُهُ وَأَعْلِمُ الْحُسَيْنَ عَلَيْهِ السَّلَامُ حَتَّى مَاتَ الْحَسَنُ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَشْتَرِئًا مَتْنُهُ جَفَدُهُ بِشَتْ الْأَشْعَثَ بِنَا قَيْسَ الْكِندِيِّ لَعْنَهَا اللَّهُ دَسَائِرَ مُعَاوِنَةٍ

ثُمَّ خَرَجْتُ مَعَ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ حَتَّى حَضَرْتُ كَرْبَلَاءَ وَقِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَخَرَجْتُ هَارِيًّا مِنْ بَنِي أُمَيَّةَ. وَأَنَا مُقِمٌّ بِالْمَقَرِّ أَنْتَظِرُ خُرُوجَ الْمَهْدِيِّ وَعِيسَى بْنِ مَرْيَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ. قَالَ أَبُو عَمْرٍو الْعُلَوِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: وَمِنْ عَجَبٍ مَا زَأَبْتُ مِنْ هَذَا الشَّيْخِ عَلِيِّ بْنِ عَثْمَانَ وَهُوَ فِي دَارِ عَمِّي طَاهِرِ بْنِ يَحْيَى عَلَيْهِ السَّلَامُ وَهُوَ يُحَدِّثُ بِهَذِهِ الْأَعَاجِيبِ وَبِذَلِكَ خُرُوجُهُ فَظَهَرْتُ

کردند من هم به خدمت وی در آمدند و در جنگ جمل و صفین همراه وی بودند و میان دو صف سمت راست بود و استفاده بودم که تازیانه او از دستش افتاد من خم شدم که آن را بردارم و به دهنش دهم و لگام اسب او از آهن مرقع بود اسب سرش را بالا آورد و این جراحت را بر صورتم وارد آورد. امیرالمؤمنین علیه السلام مرا فراخواند و با آب دهان و مثنی خاک بر آن مرهم نهاد و به خدا سوگند دیگر درد و آلمی احساس نکردم. سپس همراه وی بودم تا آنکه به شهادت رسید و مصاحب حسن بن علی علیه السلام گردیدم تا آنکه در دالان مدائن ضربه خورد بعد از آن نیز در مدینه او و برادرش را خدمت می کردم تا آنکه جعه دختر اشعث بن قیس کیندی - لعنها الله - به دسیسه معاویه او را مسموم کرد و به شهادت رسید.

سپس به همراه حسین بن علی علیه السلام در آمدند و در واقعه کربلاء حضور داشتم و او به شهادت رسید و من از جنگ بنی امیه گریختم و اکنون مقیم مغربم و در انتظار ظهور مهدی و عیسی بن مریم علیه السلام هستم.

ابوعمد علوی علیه السلام گوید: شکست انگیزترین چیزی که از این شیخ یعنی علی بن عثمان دیدم در آن وقتی که در سرای عمویم طاهر بن یحیی علیه السلام بود و این

عَنْقَتَهُ قَدْ احْمَرَّتْ ثُمَّ ابْيَضَّتْ فَجَعَلْتُ أَنْظُرُ إِلَى ذَلِكَ لِأَنَّهُ لَمْ يَكُنْ فِي جَنْبِهِ وَلَا فِي رَأْسِهِ وَلَا فِي عُنُقَيْهِ بِيَاضٌ، قَالَ: فَتَنَظَّرُ إِلَى نَظَرِي إِلَى جَنْبِهِ وَإِلَى عُنُقَيْهِ وَقَالَ: أَمَا تَرَوْنَ أَنَّ هَذَا يُسَيِّئُ إِذَا جَعَلْتُ وَإِذَا شَبِهْتُ وَجَعْتُ إِلَى سَوَادِهَا، فَنَدَعَا عَمِي يَطْعَامُ فَأَخْرَجَ مِنْ دَارِهِ ثَلَاثَ تَوَائِدَ قَوْصَعَتْ وَاحِدَةً بَيْنَ يَدَيِ الشُّبَّاحِ وَكُنْتُ أَمَا أَحَدُ مَنْ جَلَسَ عَلَيْهَا فَجَلَسْتُ مَعَهُ وَوُضِعَتْ الْمَائِدَتَانِ فِي وَسْطِ الدَّارِ وَقَالَ عَمِي لِلْجُعَاعَةِ: بِحَقِّي عَلَيْكُمْ إِلَّا أَكَلْتُمْ وَخَرَجْتُمْ يَطْعَامَنَا، فَأَكَلَ قَوْمٌ وَاشْتَبَعَ قَوْمٌ، وَجَلَسَ عَمِي عَنْ بَيْنِ الشُّبَّاحِ بِأَكْلٍ وَبَيْنَ يَدَيْهِ فَأَكَلَ أَكْلَ شَابٍ وَعَمِي يَحْتَلِفُ عَلَيْهِ وَأَنَا أَنْظُرُ إِلَى عُنُقَيْهِ نَشْوَةً حَتَّى عَادَتْ إِلَى سَوَادِهَا وَشَبَّحَ.

٢ - فَخَذَّتُنَا عَلَىٰ إِبْنِ عَبَّاسٍ قَالَ : حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : مَنْ أَحْبَبَ أَهْلَ الْبَيْتِ فَقَدْ أَحْسَىٰ وَمَنْ أَنْصَبَهُمْ فَقَدْ أَنْصَىٰ .

شگفتنها و آغاز خروجش را بیان می کرد این بود که نگاه کردم و دیدم که موی جانه اش سرخ بود سپس سپید شد من به آن منوخته بودم و آن را می نگریستم زیرا نه در سر و نه در ریش و جانه اش موی سپیدی نبود، گوید: او نظر کرد و دید به موی ریش و جانه اش می نگرم، گفت: آیا نمی بیند که من چون گرسنه شوم این حالت بر من عارض می شود و چون سیر شوم به سیاهی خود می گردد، عموم دستور داد غذا بیاورند و از سرابش سه سفره غذا آوردند و یکی از آنها را مقابل شیخ گسترده و من هم بر سر آن سفره نشستم و دو سفره دیگر را در وسط سرائی گسترده و عموم به جماعت حاضر گفت: شازایه حق که بر شما دارم سوگند می دهم که همه تناول کنید و نمک گبر من شوید و برخی خوردند و بعضی امتناع کردند و عموم سمت راست آن شیخ نشسته بود غذا می خورد و برای او غذا می کشید و او مانند جوانان غذا می خورد و عموم سوگندش می داد که بخورد و من به جانه او می نگریستم که کم کم سیاه می شد تا آنکه سیاه گردید و او نیز سیر شد.

۱- علی بن عثمان از علی بن ابی طالب علیه السلام روایت کند که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: هر که اهل این را دوست ندارد مرا دوست داشته است و هر که آنان را دشمن ندارد مرا دشمن داشته است.

﴿ باب ۵۱ ﴾

« (حدیث عبید بن شریه الجرهمی) »

و حَدَّثَنَا أَبُو سَعِيدٍ عَنِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْوُحَّابِ السُّعْرِيُّ قَالَ: وَخَدَّثْتُ فِي كِتَابِ
لَا حَبَّ أَبِي الْحَسَنِ بِحَدِيثِهِ يَقُولُ: شَبَّهْتُ بَعْضَ أَهْلِ الْعِلْمِ وَبَعْضَ فِرَاءِ الْكُتُبِ وَبَعْضَ الْأَخْبَارِ أَنَّ
عَبِيدَ بْنَ شَرِيَةَ الْجَرْمُومِيَّ وَهُوَ مَغْرُوفٌ عَائِلٌ ثَلَاثِينَ سَنَةً وَخَمْسِينَ سَنَةً، فَأَذْرَكَ
النَّسْلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَخَسَّ إِسْلَامَهُ وَغَمَزَ بَعْدَ مَا قُبِضَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَقْرَ قَدَمٍ عَلَى مُعَاوِنَةٍ فِي
أَيَّامِ تَغْلِبِهِ وَتَمْلِكِهِ، فَقَالَ لَهُ مُعَاوِنَةُ: أَجْعَلِي بَا عُبَيْدُ عَمَّا زَايَتْ وَشَبَّهَتْ وَمَنْ أَدْرَكَتْ وَ
كَيْفَ زَايَتْ الدُّخْرُ؟

فَقَالَ: أَمَّا الدُّخْرُ فَرَايَتْ لَيْلًا يُقْبِئُهُ لَيْلًا، وَنَهَارًا يُبْشِرُهُ نَهَارًا، وَتَمُولُودُ أَمُولَدُ، وَحَبًّا
يَمُوتُ، وَلَمْ أَدْرِكْ أَهْلَ زَمَانٍ إِلَّا وَهُمْ يَمُوتُونَ زَمَانَهُمْ، وَأَذْرَكَتْ مَنْ قَدْ عَائِلٌ ثَلَاثِينَ سَنَةً
لَحْدَتْنِي عَقْرٌ كَانَتْ قَدْ عَائِلٌ أَلَى سَنَةٍ. وَأَمَّا مَا شَبَّهْتُ فَإِنَّهُ خَدَّثَنِي ذَلِكَ مِنْ مَثَلِهِ

مَرْآتِ شَرِيَةِ الْجَرْمُومِيَّ

حدیث عبید بن شریه جرهمی

ابوسعید سجزی گوید: در کتاب برادرم ابوالحسن دادم که به خط خود چنین
نوشته بود: از بعضی از دانشمندان و خوانندگان کتب و شنوندگان اخبار شنیدم که
عبید بن شریه جرهمی معروف سیصد و پنجاه سال زندگانی کرد او پیامبر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
را درک کرد و به نیکی اسلام آورد و پس از پیامبر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نیز زنده ماند و در ایام
سلطنت معاویه بر وی درآمد و معاویه به او گفت: ای عبید! بازگو که چه دیدی و
چه شنیدی و چه کسانی را درک کردی و زمانه را چگونه دیدی؟

و او گفت: اما روزگار، شب را شب و روز را شب و روز دیدم، مولودی
به دنیا می آید و زنده ای از دنیا می رود و مردم هیچ زمانه ای را ندیدم که از
روزگار خود مذمت نکنند و کسی را دیدم که هزار سال از عمرش می گذشت و از
کسی سخن می گفت که بیش از او دو هزار سال زندگانی کرده بود، اما
مسموعات، یکی از پادشاهان حبر عَلَيْهِ السَّلَامُ گفت که یکی از پادشاهان مقتدر تبع که

جبر أن يفضي الملوك التابعة يملئ قد دانت له البلاد، وكان يقال له: دوسرح كان أعطى الملك في عثوثان شبابه، وكان حسن السيرة في أهل مملكته، سخيًا فيهم مطلقاً فلما كان سبعين سنة، وكان كثيراً يخرج في حاشيته إلى الصيد والزراعة، فخرج يوماً في بعض مثناهيه فأتى على حيتين أخذتهما بيضاء فأأثها سبكة فضة والأخرى سوداء فأأثها حمرة وهما ثنيلاني وقد غلبت السوداء على البيضاء، فكادت تأتي على نفسها، فأمر الملك بالسوداء فقتلت، وأمر بالبيضاء فأطعمت حتى انتهى إلى عثوثان من مائة نقي فغلبها شجرة فأمر فصب الماء عليها وشربت حتى رقت إناها نفسها، فأناقت فحلى سبيلها فأنسابت الحية فقصت بسبيلها، ومكث الملك يومين في متصديه ونزاهته فلما أنسى وجع إلى منزله وجلس على سرير في موضع لا يصل إليه حاجب ولا أحد، فبينما هو كذلك إذ رأى شاباً أخذ يعضد الباب وبه من الشباب والجمال شيء لا يوصف، فسلم عليه، فدعاه إليه الملك فقال له: من أنت؟ ومن أين لك في الدخول إلي في هذا

او را دوسرح می گفتند در دوره جوانی به پادشاهی رسید و با اهل مملکت خود خوشرفتاری می کرد و بخشنده و مطلق بود و هفتصد سال فرمانروائی کرد، و در بسیاری از اوقات با نزدیکان خود به شکار و تفریح می رفت، یک روز که به تفریح رفته بود به دوما بر خورده یکی از آنها مانند نقره سفید بود و دیگری چون ذغال سیاه و باهم جنگ می کردند و آن مار سیاه بر مار سفید پیروز شد و نزدیک بود که وی را بکشد. پادشاه فرمان داد که مار سیاه را بکشند و مار سفید را بردارند و بر سر جشمه زلالی که زیر سایه درختی بود آمدند و بر آن آب ریختند و آب نوشانیدند تا آنکه به خود آمد و هوش بدو بازگشت و راهش را باز کردند و او به سرعت راه خود را گرفت و رفت و آن پادشاه روز خود را در شکار و تفریح گذرانید و شب هنگام که به منزلش بازگشت و در اندرونی خود که دربان و غیر دربانی بدانجا راه نداشت بر تخت خود نشست به ناگاه جوانی را دید که دو لنگه در اتاق را گرفته است و در جوانی و زیبایی به گونه ای است که نتوان وصف کرد، آن جوان بر پادشاه سلام کرد و او که بسیار نرسیده بود گفت: تو کیستی و چه کسی به تو اجازه داده است که در مکانی به نزد من در آیی که دربان و غیر دربان هم بدانجا

الموضع الذي لا يصل إلي فيه حاجب ولا عبرة؟ فقال له النبي: لا تخرج إليها الملك إلي
لست بأسي وكنيتي فني من الجبر أتيتك لأحازيك ببلاتك الحسن الجليل عندي. قال
الملك: وما بلاتي عندك؟ قال: أنا احببت التي أغشيتني في يومك هذا. والأسود الذي
قتلته وخلصني منه كان علامة لنا مكره علينا. وقد قتل من أهل بيتي عدة. كان إذا خلا
بواجد منّا قتله. فقتلت عدوي وأخيتي قتلتك لأكاملك ببلاتك عندي. ونحن أيها
الملك الجبر لا الجبر. قال له الملك: وما القوي بين الجبر والجبر. ثم القطع الحديث من
الأهل الذي كذبته فلم يكن هناك ثمانه.

﴿باب ۵۲﴾

« (حديث الربيع بن الصنع الفزاري) »

خَدُّنَا أَحْمَدُ بْنُ بَحْمَى الْمَكْتَبُ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو الطَّيِّبِ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ النَّوْرَانِيُّ قَالَ:
خَدُّنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ دُرَيْدٍ الْأَزْدِيُّ الْعَبَّاسِيُّ بِجَمِيعِ أَخْبَارِهِ وَكُتِبَ إِلَيَّ صَفِّهَا. وَ

راه ندارد؟ آن جوان گفت: ای پادشاه! آنرسی که من از جنس انسان نیستم بلکه
من جوانی حتی هستم. آمده ام تا تو را در برابر احسانی که به من کردی پاداشی
نیکو دهم؟ پادشاه گفت: من چه احسانی به تو کردم؟ گفت: من همان ماری
هستم که امروز مرا بجای نازده دادی و آن مار سباهی که کشتی و مرا از شرش
خلاص کردی یکی از غلامان منمرد ما بود و تنی چند از خاندان مرا غافلگیر
کرده و از پای درآورده بود بود دشمن مرا کشتی و مرا زنده ساختی و من آمده ام تا
پاداشی نیکو به تو بدهم و ای پادشاه ما جانی هستیم و نه جن. پادشاه گفت: چه
فرق بین جانی و جن وجود دارد؟ در اینجا حدیث در آن اصلی که من از روی آن
نوشتم قطع شده است و دنباله اش در آنجا مذکور نبود.

باب ۵۲

حديث ربيع بن صانع فزاري

محمد بن حسن بن دريد غامی اخبار و کتابهایی که تألیف کرده بود برایم
روایت کرد و در ضمن اخبار او این داستان بود: گوید چون مردم به نزد

وَجَدْنَا فِي أَخْبَارِهِ أَنَّهُ قَالَ: لَمَّا وَقَعَ الثَّامِسُ عَلَى عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ مَرْوَانَ قَدِمَ فَبَسَمَ قَدِمَ عَلَيْهِ
الرَّبِيعُ بْنُ ضُبَيْعٍ الْفَزَارِيُّ - وَكَانَ أَحَدَ الْمُعْتَرِبِينَ - وَنُفِعَ ابْنُ ابْنَيْهِ وَهَبُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ -
الرَّبِيعِ شَيْخًا فَايَأَى فَذَ سَقَطَ حَاجِبَاهُ عَلَى عَيْنَيْهِ وَكَذَ عَصَبَتْهَا، فَلَمَّا رَأَى الْآذِنَ - وَكَانُوا
يَأْذُونُ الثَّامِسَ عَلَى أَسْنَانِهِمْ - قَالَ لَهُ: ادْخُلْ أَهْمَا الشَّيْخُ، فَدَخَلَ يَدُبُّ عَلَى الْعَصَا يَتَعِمُّ بِهِ
صَلْبَهُ وَكَشَفَتْهُ (وَلَجْنَةُ) عَلَى وَكُتِبَتْهُ، فَلَمَّا رَأَى عَبْدُ الْمَلِكِ رَقَّ لَهُ وَقَالَ لَهُ: اجْلِسْ أَهْمَا
الشَّيْخُ، فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَجْلِسْ الشَّيْخَ وَجَدُّهُ عَلَى الْبَابِ؟ قَالَ: فَأَلَّتْ إِذْنًا مِنْ
وَلَدِ الرَّبِيعِ بْنِ ضُبَيْعٍ؟ قَالَ: نَعَمْ أَنَا وَهَبُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الرَّبِيعِ، فَقَالَ لِلْآذِنِ: ازْجِعْ
فَادْجُلِ الرَّبِيعَ، فَخَرَجَ الْآذِنُ فَلَمْ يَبْرُهُ حَتَّى نَادَى: أَبْنُ الرَّبِيعِ؟ قَالَ: هَا أَنَا ذَا، فَتَنَامَ
بِهَذُولٍ فِي مِشْيَتِهِ، فَلَمَّا دَخَلَ عَلَى عَبْدِ الْمَلِكِ سَلَّمَ، فَقَالَ عَبْدُ الْمَلِكِ لِمَلْسَائِهِ: وَلَكُمْ إِنَّهُ
لَأَقْسَبُ الرَّجُلِينَ، يَا رَبِيعُ أَخْبِرْنِي عَمَّا أَذْخَلْتَ مِنَ الْعَمْرِ وَالَّذِي رَأَيْتَ مِنَ الْمُطْلُوبِ
الْمَاضِيَةِ؟ قَالَ: أَنَا الَّذِي أَقُولُ:

عبدالمملک بن مروان آمدند، در میان آنها یکی از معتربین به نام ربیع بن ضبع
فزاری بود و نو؛ وی وهب بن عبدالله بن ربیع بود که او نیز پیرمردی هرتوت بود و
ابروانش بر چشمانش می افتاد و آنها را با دستمال می بست - همرا، وی بود چون
چشم دربان به وی افتاد - و روی حساب سن به مردم اجازه ورود می دادند - به
او گفتند ای پیرمرد! وارد شو و او در حالی که بر عصایش تکیه کرده بود و به
واسطه آن خود را راست نگاه داشته بود و ربش روی زانویش ریخته بود وارد
شد، چون عبدالمملک او را دید، دلش به حال او سوخت و گفت: ای پیرمرد
بنشین، گفت: ای امیرالمؤمنین! آیا پیرمرد می نشیند و جدش پشت در می -
ایستد؟ گفت: پس نواز اولاد ربیع بن ضبع هستی؟ گفت: آری، من وهب بن -
عبدالله بن ربیع هستم، عبدالمملک به دربان گفت: برو و ربیع را بیاور، دربان
بیرون آمد و او را نسناخت و فریاد کرد: ربیع کجاست، و او گفت: ربیع منم،
برخاست و شتابان آمد و چون بر عبدالمملک در آمد سلام کرد، عبدالمملک به
همنشینان خود گفت: شگفتا که او از نو؛ خود جوانتر است، ای ربیع بگو بدانم
چند سال از عمرت می گذرد و از حوادث مهم چه دیده ای؟ گفت: این منم که

ها أَنَا ذَا آمِلُ الْخُلُودِ وَ قَدْ
أَنَا امْرَأُ الْقَبْرِ قَدْ مَيِّتُ بِهِ
أَذْرَكَ عَشْرِي وَ مَوْلِدِي خُجِرَا
هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ طَالُ ذَا عُمْرَا
فَقَالَ عَبْدُ الْمَلِكِ: قَدْ رَوَيْتُ هَذَا مِنْ بَعْضِكَ وَأَنَا أَقُولُ:

إِذَا عَاشَ الْفَنَى بَاتَتْهُنَّ عَامَا
فَنَفَذَ ذَهَبَ اللَّذَازَةُ وَ الْقَنَاءُ

قَالَ عَبْدُ الْمَلِكِ: وَ قَدْ رَوَيْتُ هَذَا أَنَا وَ أَنَا غُلَامٌ، بِأَرْبَعِ لَفْظٍ طَلَبْتَ جَدَّ عَمْرٍ عَالِي،
فَفَصَّلَ لِي عُمُرَكَ؟ فَقَالَ: عِشْتُ بِأَنِّي سَنَةٌ فِي الْغَزَا بَنِي عَبْسٍ وَ مُحَمَّدٌ عَلَيْهِ السَّلَامُ، وَ مَائَةٌ وَ
عِشْرِينَ سَنَةً فِي الْجَاهِلِيَّةِ، وَ سِتِّينَ سَنَةً فِي الْإِسْلَامِ.

قَالَ: أَخْبِرْنِي عَنِ الْفَيْزِ فِي قُرَيْشِ الْمُتَوَاطِي وَ الْأَنْشَاءِ، قَالَ: سَمِعْتُ عَنْ أَهْلِهِمْ شَيْئًا،
قَالَ: أَخْبِرْنِي عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: فَهَمُّ وَ عِلْمٌ وَ عَطَاءٌ وَ جَلَمٌ وَ مُعْرَبِي ضَحِيمٌ.
قَالَ: فَأَخْبِرْنِي عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، قَالَ: جَلَمٌ وَ عِلْمٌ وَ طَوْلٌ وَ كَلَمٌ وَ بُغْدٌ مِنَ الظُّلَمِ.

ابن اشعار را سروده ام؛

ابن منم خواستار عمر خلود در حجر پا نهاده ام به وجود

امره القبرس ثانی شعرم عمر کس مرحوم من دراز نبود

عبدالمملک گفت: من بچه بودم که این اشعارت را می شنیدم، وی گفت و باز

سروده ام؛

دو صد سال عمرت اگر طی شود حوائی و لذات بکسو شود

عبدالمملک گفت: این شعر را نیز در بچگی شنیده ام، ای ربیع! بخت بلندی

داشته ای، تفصیل زندگانی تو چیست؟ گفت: من در دوران فترت میان عیسی و

محمد دوست سال زندگانی کرده ام و بکصد و بیست سال از عمرم در زمان

جاهلیت گذشته است و شصت سال هم در مسلمانان زیسته ام.

گفت: مرا از قریشیانی که هنام اند خبر ده که چگونه بودند؟ گفت: از هر

کدام که خواهی پرس، گفت: از عبدالله بن عباس، گفت: فهم و علم و عطا و حلم و

اسنادی بزرگ.

گفت: از عبدالله بن عمر، گفت: حلم و علم و بخشش و دوری از خشم و ستم

قَالَ: فَأَخْبِرْنِي عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ؟ قَالَ: رِجَالُهُ طَيِّبٌ وَرِجْعُهَا، لَيْسَ شَيْءٌ، قَلِيلٌ عَلَى الْمُسْلِمِينَ ضَرَرُهَا.

قَالَ: فَأَخْبِرْنِي عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّكَيْرِ؟ قَالَ: جَبَلٌ وَعُزٌّ يَتَخَذِرُ مِنْهُ الصَّخْرُ. قَالَ: يَهْمُ ذَلِكَ مَا أَخْبَرَكَ بِهِمْ؟ قَالَ: قُرْبُ جَوَارِي وَكَثْرَةُ اسْتِخْبَارِي.

﴿باب ۵۲﴾

*(حَدِيثُ شِقِّ الْكَاهِنِ) *

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يَحْيَى الْمُكْتَبِيُّ (رحمته الله) قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو الطَّبَّابِ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْوَرَّاقُ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْسَنِ بْنِ قُرَيْبٍ الْأَزْدِيُّ الْقُمِّيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عِيسَى أَبُو شَيْبَةَ الْعُقَيْلِيُّ، عَنْ أَبِي حَاتِمٍ، عَنْ أَبِي قَبِيضَةَ، عَنْ ابْنِ الْكَلْبِيِّ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: سَمِعْتُ شَيْخًا مِنْ بَجِيلَةَ مَا رَأَيْتُ عَلَى سُرُوحِهِمْ وَلَا حُسْنٍ فِي ثِيَابِهِمْ، يُخْبِرُونَ أَنَّهُ عَاشَ شِقِّ الْكَاهِنِ فَلَا تِلَاقَئَهُ سَبَّةٌ فَلَمَّا حَضَرَتْهُ الْوَفَاةُ اجْتَنَعَ إِلَيْهِ قَوْمُهُ فَقَالُوا: أَرْبَعًا فَقَدْ أَنْ أَنْ يَقُولُنَا بِكَ الدَّهْرُ، فَقَالَ: تَوَصَّلُوا وَلَا تَفَاطَعُوا، وَتَعَابَلُوا وَلَا تَدَابَرُوا، وَبَلُوا الْأَرْحَامَ وَاحْفَظُوا الدَّمَامَ، وَ

گفت: از عبدالله بن جعفر، گفت: کلّی خوشبو و نرم و بی آزار.
گفت: از عبدالله بن زبیر، گفت: کوهی سحمت که از آن صخره ها فرو می ریزد، گفت: خدا نور را رحمت کند از کجا به حال آنها مطلع شدی؟ گفت: از نزدیکی جوار و کثرت استخبار.

باب ۵۳

حدیث شق کاهن

این کلّی از پدرش روایت کند که گفت: از شيوخ قبيلة بجيلة که در جوانمردی و آراستگی بی نظیر بودند شنیدم که شق کاهن سبصد سال زندگانی کرد و چون هنگام وفاتش فرارسید خاندانش به گرد او جمع شدند و گفتند: ما را وصیتی کن که نزدیک است روزگار تو را از دست ما بر باید گفت: به بکدیگر پیوندید و از هم مگسلید و به دبدار هم بروید و به بکدیگر پست نکید و صله رجم نمائید و عهد و پیمان را نگاه دارید و شخص خردمندی را آقای خود سازید و کریم را

سَوُّدُوا الْحَلِيمَ، وَ أَجْلُوا الْكَرِيمَ، وَ تَوَزُّوا ذَا الشَّيْبَةِ وَ الْوَالِدَا الْكَلِيمَ، وَ تَحْبِسُوا الْهَزْلَ فِي
مَوَاضِعِ الْجِدِّ، وَ لَا تُكْذِّبُوا الْإِنْعَامَ بِالْمَلِّ، وَ انْقُوا إِذَا قَدَّرْتُمْ، وَ هَادُوا إِذَا عَجَزْتُمْ، وَ
أَحْسِنُوا إِذَا كُرِهْتُمْ، وَ اسْتَمْتُوا مِنْ مَسَائِدِكُمْ، وَ اسْتَبَقُوا دَوَاعِيَ الصَّلَاحِ عِنْدَ إِخْوَنِ
الْقَدَاوَةِ فَإِنَّ بُلُوغَ الْغَايَةِ فِي التَّكَايَةِ خَرْجٌ تَطِيءُ الْأَنْدِمَالِ، وَ إِنَّاكُمْ وَ الطُّغْنِ فِي
الْأَنْسَابِ، لَا تَنْخَضُوا عَنْ مَسَائِدِكُمْ، وَ لَا تُودِعُوا عَفَا بِلَكُمْ عِبْرَ مَسَائِدِكُمْ فَإِنَّهَا وَصْنَةُ
فَايَعَةٍ وَ قَضَاءُ فَايَعَةٍ، الرُّقْنُ الرُّقْنُ لَا الْخَرْقَ فَإِنَّ الْخَرْقَ مَثَدَمَةٌ فِي الْعَوَاقِبِ، مَنْكِبَةُ
لِلْعَوَاقِبِ، الصَّبْرُ أَفْعَدُ عِنَابٍ^(۱)، وَ النَّاعَةُ خَيْرُ مَالٍ، وَ النَّاسُ أَتْبَاعُ الطَّمَعِ، وَ قَرَائِنُ
الْمَلْعِ، وَ عَطَايَا الْجَزَعِ، وَ رُوحُ الدُّلِّ الْبُهَاقُ، وَ لَا تَرَالُوا نَاطِرِينَ يَعْجُونَ نَائِمَةً مَا اتَّصَلَ
الرَّجَاءُ بِأَمْوَالِكُمْ وَ الْخُوفُ بِمَحَالِكُمْ
تُمْ قَالَ: يَا هَئِذَا نَصِيحَةٌ رَأَيْتَ عَنْ غُذِيَّةٍ فَصِيحَةً إِذَا كَانَ وَعَاؤُهَا وَ كَعَا وَ مَغْبِئُهَا مَتَبَعًا.

اجلال کنید و پیران را احترام نمائید، و ثمن را خوار شمارید و در موقع حد از
شوخی بهره‌زید و بخشنش خود را یا منت مبالانید و چون توانا شدید عفو کنید و
چون ناتوان شدید صلح نمائید، و چون یا شیء مکر کنند احسان نمائید و حرف
مشایخ خود را بشنوید و در دشمنی راه صلح را باقی بگذارید زیرا سخت‌ترین
جراحات، جراحتی است که بهودی آن به درازا کشد و از طعنه زدن در نزاد
مردم بهره‌زید و در جستجوی بدبهای مردم نباشید و دختران خود را به مردان
هم شأن آنها بدهید که غیر آن عیبی بزرگ و فسادى ننگین است و بر شما باد که
نرمی و مدارا کنید و از سخت‌گیری بهره‌زید که سرانجام آن پشیمانی و گلابه‌مندی
است، صبر بهترین عتاب و قناعت بهترین مال است و مردمان پیروان طمع و
همشپنان حرص و بار کشندگان حزع‌اند، روح ذلالت عبارت از خوار ساختن
یکدیگر است و نا امید به اموالتان دارید و بی‌مناک مسکن و مأوی هستید با
چشمانی فرو رفته در خواب می‌نگرید.

سپس گفت: چه اندرز خوبی است که از زبانی شیرین و سبوا جاری شد
باشد و در دلی متین و جایگاهی رفیع استفرار باید، و سپس جان داد.

فَمَاتَ.

قَالَ مُصَنِّفُ هَذَا الْكِتَابِ رحمته الله: إِنْ مُخَالِفًا يَزُودُ بِمِثْلِ هَذِهِ الْأَحَادِيثِ وَ يُصَدِّقُونَهَا، وَ يَزُودُونَ حَدِيثَ شَذَادِ بْنِ عَادٍ فِي إِزْمٍ وَ أَلْتُهُ عَمِيرَ بَنِي سَهْلَةَ سَنَةً، وَ يَزُودُونَ صِفَةَ الْجَنَّةِ وَ أَنَّهَا مَغِيْبَةٌ عَنِ النَّاسِ فَلَا تُرَى وَ أَنَّهَا فِي الْأَرْضِ. وَ لَا يُصَدِّقُونَ بِقَائِمِ آلِ مُحَمَّدٍ عليه السلام وَ يُكَذِّبُونَ بِالْأَخْبَارِ الَّتِي رَوَيْتُ فِيهِ خُحُودَ الْإِلْحَقِ وَ عِصَادًا لِأَهْلِهِ.

﴿باب ۵۴﴾

• (حدیث شذاد بن عاد بن ارم) •

• (و صفة ارم ذات العباد التي لم يُخْلَقْ بِمِثْلِهَا فِي الْبِلَادِ) •

۱- أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ هَارُونَ الرَّحْمَانِيُّ فِيهَا كُنْتُ إِلَيْ قَالَ: حَدَّثَنَا مُعَاذُ ابْنُ الْمُثَنَّى الْعُتْبَرِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَشْيَاء قَالَ: حَدَّثَنَا حُوزَيْرَةُ، عَنْ شُعْبَانَ، عَنْ مَشْشُورٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ قَالَ: إِنْ رَخِلًا بِمِثْلِهِ: عَبْدُ اللَّهِ بْنُ قِلَابَةَ خَرَجَ فِي طَلَبِ إِبِلٍ لَهُ فَدَسَرَتْ فَيْتَا هُوَ فِي صَحَارِي عَذَنٍ فِي بَلَدٍ الْقَلَوَابِ إِذْ هُوَ وَقَعَ عَلَى مَدِينَةٍ عَلَيْهَا جِصٌّ حَوْلَ ذَلِكَ الْحِضْنِ قُصُورٌ كَثِيرَةٌ وَ أَغْلَامٌ لِبَوَائِلَ قَلْبِهَا سَبْعَةٌ لَمْ يَلْقَاهَا مِنْ نِسَاءٍ عَنْ أَبِيهِ فَلَمْ يَرَ

مصنف این کتاب رحمته الله گوید: مخالفین ما امثال ابن اخبار را روایت می کنند و آنها را تصدیق می نمایند و حدیث شذاد بن عاد بن ارم را روایت می کنند که بالغ بر نهصد سال زندگانی کرد و اوصاف بهشت او را ذکر می کنند با وجود آنکه از چشم مردم غایب است، دبدبه نمی شود ولی در زمین است، اما قائم آل محمد عليه السلام را تصدیق نمی کنند و به خاطر انکار حق و دشمنی با اهل آن اخباری را که درباره اوست انکار می کنند.

باب ۵۵

حدیث شذاد بن عاد بن ارم

ابو وائل گوید: مردی بود به نام عبدالله بن قلابه که شورش گم شده بود و در جستجوی آن بیابانهای عدن را می گشت، در این میان به شهری رسید که حصاری داشت و در داخل آن حصار کاحها و ستونهای بلندی بود و چون

داخلًا و لا خارجًا. فَزَلَّ عَنْ نَاقِيَةٍ وَ عَقَلَهَا وَ سَلَّ سَبْعَةً وَ دَخَلَ مِنْ بَابِ الْحَبْصِ. فَإِذَا هُوَ
بِبَابَيْنِ عَظِيمَيْنِ لَمْ يَزَلْ فِي الدُّنْيَا بِنَاءً أَعْظَمَ مِنْهَا وَ لَا أَطْوَلَ، وَ إِذَا خَسَّهَا مِنْ أَطْبَاطٍ عَرْدٍ وَ
عَلَيْهَا نُجُومٌ مِنْ يَاقُوتٍ أَضْفَرٍ وَ يَاقُوتٍ أَمْزَرٍ. ضَوْؤُهَا فَذُ مَثَلُ الْمَكَانِ. فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ
أَعْجَبَهُ. فَذَنَعَ أَخَذَ الْبَابَيْنِ وَ دَخَلَ فَإِذَا هُوَ بِمَدِينَةٍ لَمْ يَزَلْ الزَّائِرُونَ مِنْهَا قَطُّ، وَ إِذَا هُوَ
بِقُصُورٍ، كُلُّ قُصْرٍ مِنْهَا مُعَلَّنٌ. تَحْتَهُ أَعْيُنُهُ مِنْ زَيْجَدٍ وَ يَاقُوتٍ، وَ قَوْى كُلِّ قُصْرٍ مِنْهَا
عُرْفٌ، وَ قَوْى الْعُرْفِ عُرْفٌ مَثْبُتَةٌ بِالذَّهَبِ وَ الْبَصَّةِ وَ اللَّوْزِ وَ الْيَاقُوتِ وَ الزُّبَيْرِ جَدٍ. وَ
عَلَى كُلِّ بَابٍ مِنْ أَبْوَابِ تِلْكَ الْقُصُورِ مِثْلُ مِصْرَاعِ بَابِ الْمَدِينَةِ مِنْ عُودٍ طَيِّبٍ،
فَإِذَا تُخْذِلَتْ عَلَيْهِ الْبَوَاقِيَةُ، وَ قَدْ قُرِئَتْ تِلْكَ الْقُصُورُ بِاللَّوْزِ وَ بِتَابِي الْمِسْكِ وَ
الزُّعْفَرَانِ. فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ أَعْجَبَهُ وَ لَمْ يَزَلْ هُنَاكَ أَخَذًا فَأَقْرَعَهُ ذَلِكَ.

ثُمَّ نَظَرَ إِلَى الْأَرْدَنِ فَإِذَا فِي كُلِّ زُفَانٍ مِنْهَا أَشْحَاظٌ قَدْ أَقْرَعَتْ، فَخَشِيَ أَنْهَا تَحْرِي، فَقَالَ:

نزدیک تر آمد پنداشت که در آنجا کسی باشد که بتواند سراغ سقرش را از او
بگیرد اما کسی را ندید که در آنجا آمد و شد کند، از مرکب پیاده شد و آن را بست
آنگاه سمنبرش را کشید و در کوه و دریا داخل شد و دید آنجا دو در بزرگ
وجود دارد و در دنیا دری به آن بزرگی ندیده بود و چوب آن از خوشبو برین
عودها بود و سناره هایی از یاقوت زرد و سرخ بر آن کوبیده شده بود که بر تو
آنها آن مکان را روشن کرده بود، از بدن آنها در شکفت شده، آنگاه یکی از دو
در را گشود و داخل شد، به ماگام شهری دید که هرگز جشمی مانند آن را ندیده
است، کاخهایی بود که بر فراز ستونهایی که از زیرجد و یاقوت پرافرشته شده
بود و در بالای هر کاخی عرچه هایی وجود داشت و بالای آن غرفه ها را با طلا
و نقره و یاقوت و زیرجد آراسته بودند و بر هر دری از درهای این کاخها لنگه
درهایی بود به مانند دروازه شهر که از عود خوشبو بر بود و دانه های یاقوت بر
آنها نصب شده بود و این کاخها همه با لؤلؤ و مشک و زعفران مفروش بود، از
دیدار آنها شکفت زده شده و کسی را ندید که از وی پرسش کند، و هراس بر وی
مستولی گردید.

آنگاه به کوچه باغهای آنجا نگر بست و در هر کوچه ای درختهای مویه داری

هَذِهِ الْحَبَّةُ الَّتِي وَصَفَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ لِبِعَادِهِ فِي الدُّنْيَا. وَالْحَبَّةُ الَّتِي أُذْخِلَنِي الْجَنَّةَ. فَحَتَلُ مِنْ لَوْلُوهَا وَبَيْنَ تَادِيِ الْمِسْكِ وَالزُّعْفَرَانِ لَمْ يَسْتَطِعْ أَنْ يَنْقُلَ مِنْ زَرْجِهَا وَبَيْنَ يَأْقُوتِهَا لِأَنَّهُ كَانَ مُشْبِئًا فِي أَبْوَابِهَا وَجُدَارِهَا. وَكَانَ اللَّوْلُؤُ وَتَادِيِ الْمِسْكِ وَالزُّعْفَرَانِ مَثْوًى لِمَنْزِلَةِ الرُّمْلِ فِي يَمَلِكِ الْقَصُورِ الْعَرَبِ كُلِّهَا. فَأَخَذَ مِنْهَا مَا لَوَّادٌ وَخَرَجَ حَتَّى أَتَى نَاقَتَهُ وَزَكَبَهَا. ثُمَّ سَارَ بِقَعْرِ أَثَرِ نَاقَتِهِ حَتَّى رَزَعَ إِلَى الْيَمَنِ وَأَطْهَرَ مَا كَانَ مَعَهُ وَ أَغْلَمَ النَّاسَ أَمْرَهُ. وَبَاعَ بَعْضُ ذَلِكَ اللَّوْلُؤِ وَكَانَ وَفِي أَصْفَادٍ وَتَغَيَّرَ مِنْ طَوْلِ مَا مَرَّ عَلَيْهِ مِنَ اللَّيَالِي وَالْأَيَّامِ. فَسَاعَ حَبْرُهُ وَبَلَغَ مُعَاوِيَةَ بْنُ أَبِي سُفْيَانَ. فَأَرْسَلَ زُسُلًا إِلَى صَاحِبِ صَنْعَاءَ وَكَتَبَ بِأَسْمَاعِهِ. فَسَخَّصَ حَتَّى قَدِمَ عَلَى مُعَاوِيَةَ فَنَحَلَهُ بِهِ وَسَأَلَهُ عَنْهَا عَاتِنَ. فَكُفَّ عَنْهَا غَلِيظَ أَمْرِ الْمَدِينَةِ وَمَا رَأَى فِيهَا. وَغَرَضُ غَلِيظِ مَا حَمَلَتْ مِنْهَا مِنَ اللَّوْلُؤِ وَتَادِيِ الْمِسْكِ وَالزُّعْفَرَانِ. نَعَالَ: وَ أَنَّهُ مَا أُعْطِيَ سُفْيَانُ تَرَةً دَاوُدَ مِثْلَ هَذِهِ الْمَدِينَةِ. فَبَعَثَ مُعَاوِيَةَ إِلَى كَعْبِ الْأَحْبَارِ فَدَعَا وَ قَالَ لَهُ يَا أَبَا إِسْحَاقَ هَلْ يَبْلُغُكَ أَنَّ فِي الدُّنْيَا مَدِينَةً

را مشاهده کرد که جویهای آب از زیر آنها جاری بود و با خود گفت این همان بهشتی است که خدای تعالی آن را برای پادشاهان خود وصف فرموده است. خدا را سیاسی که مرا در آن وارد کرد. و از لؤلؤ و مشک و زعفران آن برداشت ولی نتوانست از زهرجد و یاقوت آن بردارد زیرا آنها بر درها و دیوارها کوبیده شده بود و لؤلؤ و مشک و زعفران مانند سنگ ریزه در میان کاخها و غرفه ها ریخته شده بود. آنها را برداشت و بیرون آمد و بر مرکب خود سوار شد و دنبال ستر خود را گرفت تا آنکه به بن بازگشت و آنچه همراه آورده بود به مردم نشان داد و مقداری از آن لؤلؤها را که به واسطه گذشت روزگار به زردی گراییده بود فروخت، خبر او شایع شد و به گوس معاویه بن ابی سفیان رسید و کسی را نزد حاکم صنعا فرستاد و دستور داد او را به شام بفرستد و او به نزد معاویه آمد و با او خلوت کرد و پرسید که چه دیده است؟ و او نیز داستان آن شهر و آنچه را که دیده بود بازگفت و مقداری از لؤلؤ بر مشک و زعفرانها را به او تقدیم کرد و گفت: به خدا سوگند به سلمان پسر داود هم چنین شهری ارزانی نشده بود، معاویه به دنبال کعب الاحبار فرستاد و او را فراخواند و گفت: ای ابا اسحاق! آیا شنیده ای

مُتَبِعَةً بِالذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَعُنْدُهَا مِنَ الزُّبُرِ جَدِيدٌ وَالْباقُونَ وَخِصَاءُ قُصُورِهَا وَعُزْرُهَا
الْوَلُؤُورُ. وَأَتَاهَا فِي الْأَرْكَانِ عُمَرَى نَحْتِ الْأَشْجَارِ ۱۶

فَالْكَعْبُ. أَلَا خِذِي الْمَدِينَةَ فَصَاحِبُهَا شَدَادُ بْنُ عَادٍ الْأَنْبِي بَتَاهَا. وَأَمَّا الْمَدِينَةُ فَهِيَ
إِزْمُ ذَاتِ الْعِبَادِ وَهِيَ الَّتِي رَضَفَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي كِتَابِهِ الْمُتَكَلِّ عَلَى نَبِيِّهِ مُحَمَّدٍ ﷺ وَ
ذَكَرَ أَنَّهُ لَمْ يَخْلُقْ مِثْلَهَا فِي الْبِلَادِ

قَالَ مُعَاوِيَةُ: حَدَّثَنَا بِحَدِيثِهَا. فَقَالَ: إِنَّ عَادَ الْأَوَّلَى - وَ تِلْكَ بِعَادٍ قَوْمُ هُودٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ -
كَانَ لَهُ ابْنَانِ سَمِيَ أَحَدُهُمَا شَدِيدُ وَ الْآخَرُ شَدَادُ. فَتَلَّكَ عَادُ وَ بَنَاتُهَا وَ مَنَلِكَا وَ تَجَبَّرَا وَ
أَطَاعَهُمَا النَّاسُ فِي السَّرِي وَالْعُزْبِ. فَكَانَ شَدِيدُ وَ بَنَى شَدَادُ مَلَكًا وَخَدَهُ وَ لَمْ يَبَارِزْهُ أَحَدٌ.
وَ كَانَ مُرِيعًا بِقِرَاءَةِ الْكِتَابِ. وَ كَانَ كَثِيرًا سَبِيحَ يَذْكُرُ الْحَنَّةَ وَ مَا فِيهَا مِنَ التَّيْبَانِ وَ
الْباقُونَ وَ الزُّبُرُ وَ الْوَلُؤُورُ وَ رَغِبَ أَنْ يَنْعَلِ مِثْلَ ذَلِكَ فِي الدُّنْيَا عُنُوَ أَعْلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ.
فَجَعَلَ عَلَى صَنْعِهَا مِائَةَ رَحْلٍ نَحْتِ كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ أَلْفٌ مِنَ الْأَعْوَانِ. فَقَالَ: انْطَلِقُوا إِلَى

که در دنیا شهری با طلا و نقره بنا شده باشد و سونهایش از زبرجد و باقوت و
سنگ ریزه کاخها و غرفه ها لؤلؤ و عجم و کوجه باغهایش جویهایش به زبر
درخنایش جاری باشد؟

کعب گفت: آری، این شهری است که صاحب آن شداد بن عاد است که آن را
بنا کرده است و این همان ارم ذات العباد است که خدای تعالی در کنایش آن را
وصف کرده و فرموده مثل آن در بلاد ساخته نشده است.

معاویه گفت: داستان آن را برانجام بازگو، گفت: عاد اول - نه عاد قوم
هود علیهم السلام - دو پسر داشت که یکی شدید و دیگری را شداد نامیده بود. عاد
در گذشت و آن دو پسر باقی ماندند و پادشاهان ستمگری شدند و مردم در شرق
و غرب زمین از آنها اطاعت می کردند. شدید نیز در گذشت و شداد بلامنازع
پادشاه گردید.

و او به خواندن کتابها اشیاق و افری داشت و چون نام بهشت و کاخها و
باقوت و زبرجد و لؤلؤهای آن را شنیده بود مایل گردید که مانند آن را در دنیا
بنا کند. و تا گردنکشی و رفاهتی با خدای تعالی کرده باشد و یکصد مهندس را

أَطِيبَ فَلَاةٍ فِي الْأَرْضِ وَأَوْسَجَهَا، فَأَعْنَلُوا لِي فِيهَا مَدِينَةً مِنْ ذَهَبٍ وَفِصَّةٍ وَبِاقُوتٍ وَزَبْرَجَدٍ وَلَوْلُؤٍ. وَاصْنَعُوا لَهَا الْمَدِينَةَ أَغْبَدَةً مِنْ زَبْرَجَدٍ وَعَلَى الْمَدِينَةِ قُصُورًا. وَعَلَى الْقُصُورِ عُرُفًا، وَقَوَى الْعُرَبِ عُرُفًا، وَأَهْرِسُوا لَهَا الْقُصُورَ فِي أَرْبَعِهَا أَشْنَانَتِ الشَّيَارِ كُلَّهَا وَأَحْزُوا فِيهَا الْأَنْهَارَ حَتَّى يَكُونَ تَحْتِ أَشْجَارِهَا، فَإِنِّي قَرَأْتُ فِي الْكِتَابِ صِفَةَ الْجَنَّةِ وَأَنَا أَجِبُ أَنْ أَجْعَلَ بِهَا فِي الدُّنْيَا. فَالْوَاثَةُ كَتَبَتْ تَعْدِي عَلَى مَا وَصَفْتَ لَنَا مِنْ الْجَوَاهِرِ وَالذَّهَبِ وَالْفِصَّةِ حَتَّى يُمْكِنَنَا أَنْ نَسْبِي مَدِينَةً كَمَا وَصَفْتَ؟ قَالَ شَدَادُ: أَلَا تَعْلَمُونَ أَنَّ مِثْلَ الدُّنْيَا يَتَدَي؟ هَالُوا: بَلَى، قَالَ: فَانْطَلِقُوا إِلَى كُلِّ مَغْدِينٍ مِنْ مُعَادِينِ الْجَوَاهِرِ وَالذَّهَبِ وَالْفِصَّةِ فَوَكَّلُوا بِهَا حَتَّى تَجْتَمِعُوا مَا تَحْتَاحُونَ إِلَيْهِ، وَخُذُوا مَا عَمِدُونَهُ فِي أَيْدِي الثَّلَاثِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِصَّةِ.

فَكُنْتُمْ إِلَى كُلِّ مَلِكٍ فِي الشَّرْقِ وَالْغَرْبِ فَخَفَلُوا بِجَمْعِهِمْ أَنْوَاعَ الْجَوَاهِرِ عَشْرَ سِنِينَ فَتَوَالَهُ هَذِهِ الْمَدِينَةُ فِي مَدَنٍ ثَلَاثِينَ سَنَةً. وَعَمَرَ شَدَادُ بِشَعَابَةِ سَنَةٍ، فَلَمَّا أَتَوْهُ وَأَخْبَرُوهُ

برگماشت و زیر نظر هر یک از آنان به هزار کمک کار قرارداد و گفت: بروید و پاکیزه ترس و وسیعترین جای زمین را تعیین کنید و در آنجا برای من شهری از طلا و نقره و یاقوت و زبرجد و لؤلؤ بنا کنید و سونهای آن را از زبرجد فرار دهید و در آن شهر کاخها و در آن کاخها غرفه ها و بر بالای آن غرفه ها غرفه های دیگری سازید و در کوجه باغهای آن شهر درختهای میوه بکارید و زیر آنها جوی ها جاری کنید که من در کتابها خوانده ام که هشت چنین اوصافی دارد و دوست دارم که مانند آن را در رمن بسازم گفتند: این همه جواهر و طلا و نقره را از کجا فراهم آوریم نا توانیم شهری را با این اوصاف بنا کنیم؟ شداد گفت: آیا نمی دانید که پادشاهی دنیا با من است؟ گفتند: می دانیم. گفت بروید و بر همه معادن جواهر و طلا و نقره کسانی را بگمارد و در دست مردم نیز هر چه طلا و نقره یافتید بگیرید تا نیازتان مرتفع شود.

و به همه شاهان شرق و غرب نوشتند و در طی ده سال انواع جواهر را فراهم آوردند و این شهر را در مدت سصدسال برای وی ساختند و عمر شداد نهصد سال بود. چون به نزد وی آمدند و او را از اتمام بنای قصر آگاه کردند، گفت

يَقْرَءُهُمْ مِنْهَا قَالُوا أَتُطْلِقُوهُمْ فَاَجْتَعَلُوا غَنَبًا جَنَابًا، وَاجْعَلُوا حَوْلَ الْخَبْزِ أَلْفَ قَصْرِ،
عِنْدَ كُلِّ قَصْرِ أَلْفَ عِلْمٍ، يَكُونُ فِي كُلِّ نَضْرٍ مِنْ بَلَدٍ التَّصَوُّرُ وَزَيْرٌ مِنْ وَرْدَانِي، فَرَجَعُوا
وَعَمِلُوا ذَلِكَ كُلَّهُ لَهُ، ثُمَّ أَنَاؤُهُ فَأَخْبَرُوهُ بِالْفِرَاقِ مِنْهَا كَمَا أَمَرَهُمْ بِهِ، فَأَمَرَ النَّاسَ بِالنَّجْهِينِ
إِلَى إِزْمَ ذَاتِ الْعِمَادِ فَأَقَامُوا فِي عَهْدِهِمْ لِنِسَاءِ عَشْرَ سِنِينَ.

ثُمَّ سَارَ الْمَلِكُ يُرِيدُ إِزْمَ، فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْمَدِينَةِ عَلَى مَسِيرٍ وَنَوْمٍ وَتَلَبَّاهُ نَفَثَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ
عَلَيْهِ وَعَلَى جَمِيعِ مَنْ كَانَ مَعَهُ صَنِيعُهُ مِنَ الشَّامِ فَأَهْلَكَهُمْ جَمِيعًا وَ مَا دَخَلَ إِزْمَ وَلَا أَحَدٌ
مَنْ كَانَ مَعَهُ، فَهَذِهِ حَقِيقَةُ إِزْمَ ذَاتِ الْعِمَادِ الَّتِي لَمْ يُجَلِّسْ مِثْلَهَا فِي الْبِلَادِ.

وَإِنِّي لَا أَجِدُ فِي النُّكُوبِ أَنَّ رَحْلًا يَدْخُلُهَا وَ يَرَى مَا فِيهَا ثُمَّ يَخْرُجُ وَ يُعَدِّتُ النَّاسَ بِمَا
يَرَى فَلَا يُصَدِّقُ، وَ سَبَدُّهَا أَعْلَى الدِّينِ فِي آخِرِ الزَّمَانِ.

قَالَ مُصَنِّفُ هَذَا الْكِتَابِ رحمته الله : إِذَا جَازَ أَنْ يَكُونَ فِي الْأَرْضِ جَنَّةٌ مُنْفِيَةٌ عَنْ أَغْنَى
النَّاسِ لَا يَهْتَدِي إِلَى مَكَانِهَا أَحَدٌ مِنَ النَّاسِ وَلَا يَفْلَحُونَ بِهَا وَ يَتَقَبَّحُونَ بِصِعْدَةِ كُتُوبِهَا مِنْ

بروید و بر گرداگرد آن حصار می بستند و بر اطراف آن حصار هزار کاخ بنا کنند
و بر فراز هر یک هزار برج می سازند و هر یک از آن کاخها مقر یکی از
وزرای من خواهد بود، آنها رفتند و همه آن کارها را به انجام رسانیدند و آمدند و
او را از پاهان کار آگاه کردند آنگاه مردم را برای تجهیز ارم ذات العباد فراخواند و
ده سال نیز این کار به طول انجامید.

آنگاه پادشاه برای دیدار ارم حرکت کرد و تنها یک شبانه روز مانده بود که
به آنجا برسد که خدای تعالی بر او و همراهانش عذاب آسمانی فرو فرستاد و همه
آنها را نابود کرد و نه او و نه هیچک از همراهانش نتوانستند بر آن ارم داخل شوند،
آری این است داستان ارم ذات العباد که مانند آن در بلاد آفریده نشده است،
و من در کتابها خوانده‌ام که مردی بر آن داخل می‌شود و آنچه در آن است
می‌بیند بعد از آن بیرون می‌آید و مشهودات خود را برای مردم بازگو می‌کند،
اما کسی باور نمی‌کند و به زودی در آخر الزمان دبنداران به آن درآیند.

مصنف این کتاب رحمته الله گوید: اگر روا باشد که در زمین بهشتی از چشمان
مردمان نهان وجود داشته باشد و احدی از مردم بدان راه نبرد و وجود آن از

طَرِيقِ الْأَخْبَارِ فَكُنْتُ لَا يَهْتَمُّونَ مِنْ طَرِيقِ الْأَخْبَارِ تَكُونُ الْغَائِمُ عَلَيْهِ الْآنَ فِي غَيْبِهِ. وَإِذَا جَاءَ
 أَنْ يَغْتَمِرَ شَدَّادُ بْنُ عَادٍ بِشُعَابَتِهِ سَنَةً فَكُنْتُ لَا يَجُورُ أَنْ يَغْتَمِرَ الْغَائِمُ عَلَيْهِ بِمِثْلِهَا أَوْ أَكْثَرَ مِنْهَا.
 وَالْحَبَرُ فِي شَدَّادِ بْنِ عَادٍ عَنْ أَبِي وَائِلٍ. وَ الْأَخْبَارُ فِي الْغَائِمِ عَلَيْهِ عَنِ الثَّيِّبِ وَ الْأَنْصَبِيِّ
 صَلَّوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ فَهَلْ ذَلِكَ إِلَّا مَكَاتِرَةٌ فِي جُلُودِ الْحَقِّ؟

و رَجَدْتُ فِي كِتَابِ الْمُعْتَمِرِينَ أَنَّهُ حَكِي عَنْ هِشَامِ بْنِ سَعْدٍ الرَّحَالِ قَالَ: إِنَّا وَجَدْنَا
 خَبْرًا بِإِسْكَانْدَرِيَّةٍ مَكْتُومًا بِهِ: أَنَا شَدَّادُ بْنُ عَادٍ وَ أَنَا الَّذِي شِدَّتْ الْعِبَادَةُ إِلَيَّ لَمْ يَحُلْ
 بِمِثْلِهَا فِي الْبِلَادِ. وَجَلَلْتُ الْأَجْنَادَ وَ شَدَّدْتُ بِسَاعِدِي الْوَادَةَ فَتَبَيَّنْتُ إِذَا لَا شَيْءَ وَ لَا
 مَوْتَ. وَإِذَا الْحِجَارَةُ فِي اللَّبَنِ مِثْلُ الطَّيْنِ. وَكَثَرْتُ كَثْرًا فِي الْبَحْرِ عَلَى اثْنَيْ عَشَرَ مَنَزِلًا لَمْ
 يَجْزِئُهُ حَتَّى تَخْرُجَهُ أُمَّةٌ مُحَمَّدٌ ﷺ.

وَ عَائِشُ أَوْسُ بْنُ زُبَيْعَةَ بْنُ كَعْبٍ مِنْ أُمَّةِ الْأَسْلَمِيِّ جَاءَتْهُ وَ أَرْبَعُ عَشْرَةَ سَنَةً وَ قَالَ
 فِي ذَلِكَ:

طريق اخبار برای آنها به اثبات رسیده است چگونه است که وجود قائم علیه را
 در دوران غیبت از طریق اخبار نمی پندارند و اگر دانا باشد که شداد بن عاد همد
 سال عمر کند چگونه است که روا نشاند قائم علیه به مانند آن و با پیش از آن عمر
 کند. در حالی که خبر شداد بن عاد از ابی وائل است اما اخبار قائم علیه از پیامبر
 اکرم و ائمه اطهار صلوات الله عليهم وارد شده است آیا این حز مکابره در انکار
 حق و حقیقت است؟

و در کتاب «المعتمرون» از هشام بن سعد حکایت کرده است که گوید: در
 اسکندریه سنگی یافتیم که بر آن نوشته بود: من شداد بن عاد هستم همانکه
 ستونهای اسواری بنا کرده که مانند آن در بلاد آفریده نشده و لشکریان بسیار فراهم
 آوردم و به بازوی خود مکرهان را بستم، آنها را بنا کردم در حالی که پیروی و مرگ
 نوده و سنگ در نرمی برای من چون گِل بود و گنجی را در دریا نهادم که دوازده
 منزل فاصله آن است و کسی جز ائمه محمد ﷺ و ائمه علیهم السلام آن را استخراج نکند.

و اوس بن زبینه بن کعب بن امیه اسلمی دو بست و چهارده سال زندگانی کرد
 و در این باره چنین سرود:

لَقَدْ عَيَّرْتُ حَقِّيَ مَثْلَ أَهْلِي   نَوَالِي جِلْدَهُمْ وَ سَمِعْتُ عُمَرَى
وَ حَقِّيَ إِلَيَّ أَنِّي مَائَتَانِ عَاماً   غَلْبِيهِ وَ أَرْبَعٌ مِنْ بَغْدِ عَشْرِ
يَمَلُّ مِنَ الثَّوَاءِ فِي صَنِيعِ بَدَمٍ   يُغَادِيهِ وَ لَيْلٍ بَغْدِ بَشَرِي
فَأَبْلَى جِدَنِي وَ تَرَكْتُ يَسْلُواً   وَ بَاخَ بِمَا أُجِنُّ ضَمِيرَ صَدْرِي

وَ عَاشَ أَبُو زَيْبِدٍ وَ اسْمُهُ الْبَذْرُ بَنُ حُرْمَلَةَ الطَّائِي وَ كَانَ نَصْرَانِيّاً خَمْسِينَ وَ مِائَةً سَنَةً.
وَ عَاشَ نَصْرَانِيٌّ دُهْمَانُ بَنِ ابِصَارِ بَنِ بَكْرِ بَنِ اسْلَمِ بَنِ أَشْجَعِ بَنِ الزُّنْبِ بَنِ عَطَقَانَ
مِائَةً وَ تِسْعِينَ سَنَةً حَقِّيَ سَقَطَتْ أَشْنَانُهُ وَ حَرَفَ عَقْلُهُ وَ ابْتَحَسَ رَأْسُهُ فَحَزَبَ قَوْمُهُ أَمْرَهُ
فَاخْتَنَجُوا فِيهِ إِلَى وَابِهِ، وَ دَعَوْا اللَّهَ عَزَّ وَ عَلَّ أَنْ يُزِدَ إِلَيْهِ عَقْلَهُ وَ شَائِهِ، فَعَادَ إِلَيْهِ عَقْلُهُ وَ
شَائِهِ وَ امْرُؤٌ شَعْرُهُ.

فَقَالَ فِيهِ سَلَمَةُ بَنُ الْحَرْثِ شَبِّ الْأَنْطَلَقِيِّ مِنْ أَنْفَارِ بَنِ بَغْصَصٍ، وَ بَغَالٍ؛ بَلَّ عِيَاضُ
مِرْدَاسِ السَّلْمِيِّ؛

آنقدر عمر کرده ام که زخمی شدم از نوای حیات خویش ملول
نه فقط خود ز خویش دلتنگم همه خویشان زخویش خویش ملول
چهارده سال از دو حد بگذشت بعد از آن گشته ام ز خویش ملول
دشمنی کرد روز و شب با من دشمن می کند ز خویش ملول
عاجز و ناتوان شدم اکنون دین سبب گشته ام ز خویش ملول
و ابو زبید که نامش پدرین حرملة طائی بود و در آئین نصرانیت دویست و
پنجاه سال زیست.

وَ نَصْرَانِ دُهْمَانُ بَكْصَدٍ وَ نُوْدَ سَالِ زَنْدِگَانِي كَرْدَ وَ دَنْدَانِهَائِيش رِيغَتَ وَ
خَرْدَشِ زَابِلِ وَ مَوِي سَرَشِ سَيِّدِ گَرْدِيدِ آنگاه امر مهتی برای فومش پیش آمد که
نیازمند رأی او شدند و از خدای تعالی خواستند که خرد و جوانیش را به وی باز
گرداند و عقل و جوانیش به وی باز گردد بد و موی سرش سیاه شد.

و سلمة بن حَرْثِ شَبِّ أَنْفَارِي درباره وی چنین سرود:

لَقَدْ صَرَّفَ بَيْنَ دُهَانَ الْمُتَبَذَّةِ عَاشِيَهَا   وَ يَشْعَبَةَ حَوْلَا ثُمَّ قَوْمَ فَائِصَانَا
وَ عَادَ سَوَادَ الرَّأْسِ بَقْدَ بِيَاضِهِ   وَ رَاجِعُهُ شَرِخَ الشَّابِّ الَّذِي فَا
وَ رَاجِعَ غَفْلًا عِنْدَ مَافَاتِ غَفْلُهُ   وَلَكِنَّهُ مِنْ بَقْدِ ذَا كَلْبِهِ مَا
وَ عَاشَ سُوَيْدُ بْنُ خَدَّافٍ الْعَبْدِيُّ بِأَثَرِ سَنَةٍ.

وَ عَاشَ الْجَعْفَرِيُّ بْنُ عَوْفٍ بْنُ خَذِيمَةَ ذَهْرًا طَوِيلًا فَقَالَ:

خَفَى مَعْنَى الْجَعْفَرِيِّ فِي الْأَخْبَارِ   تَبَيَّنَ بِيَدِي أَثَرُهُ وَ لَا عَنَاءُ
فَهَبَاتُ مَا يَلْتَوُبُ مِنْ ذَوَا؛

وَ عَاشَ ثَعْلَبَةُ بْنُ كَعْبٍ بْنُ زَيْدِ بْنِ عَبْدِ الْأَشْهَلِ الْأَوْسِيُّ بِأَثَرِ سَنَةٍ، فَقَالَ:

لَقَدْ صَاخَنَتْ أَلْوَامًا فَأَتَمَّنُوا   خُفَاءًا مَا يُجَابُ لَهُمْ دُعَا؛

در این دار نصیر بن دُهان بر بست دوست و بود سال بی بیس و کم
دگر باره آمد جوانی گرفت قد و قامتش راست بی بیج و خم
سباهی موبش بدو عود مکرر به سال آن دانش و هوش هم
و لکن پس از این همه انقلاب سفر اجل آمدش دمدم

و سُوَيْدِ بْنِ خَدَّافٍ عِبْدِي دَوِيسَت سَال زَبَس.

و جَعْمِ بْنِ عَوْفٍ بْنِ خَذِيمَةَ زَمَانِي طَوِلَانِي زَبَسَت وَ چَينِ سِرود؛

خدا یا نا به کی جَعْمِ مِبان زنده ها باشد

نه او را قدرتی درن نه در دانش غنا باشد

خیالی باطل است آنکه اجل را هم دوا باشد

و ثَعْلَبَةُ بْنُ كَعْبٍ بْنِ زَيْدِ الْأَوْسِيِّ دَوِيسَت سَال زَنْدِگَانِي كَرْد، آنگاه چَينِ سِرود

است که :

مُصَاحِبِ بُوْدَمِي بِا مُرْدَمَانِي   كِه خَفَسَدَ از پس این زَنْدِگَانِي

مَتَّوْا قَصْدَ السَّبِيلِ وَ حَلَّوْا نِيَّاتَهُمْ عَلَى نَفْسِهِمْ الثَّوَاءَ
 فَأَشْبَحَتْ الْفِدَاءَ زَهْبًا نَيَّيْ وَ أَخْلَقَنِي مِنَ الْمَوْتِ الرَّجَاءَ
 وَ عَاشَ زِدَادُهُ بَيْنَ كَتَبٍ^(۱) ابْنِ دَهْلٍ بَيْنَ قَبَسِ الثَّغْمِيِّ ثَلَاثِينَ سَنَةً، وَ قَالَ:
 لَمْ يَتَّقِ بِأَحْذَلَةٍ مِنْ إِيْدَانِي أَنُو تَتَبَعَ لَا وَ لَا يَنْتَابِ
 وَ لَا غَفَمَ غَيْرُ ذِي سُبَابِ إِلَّا يُفْعَدُ الْيَوْمَ فِي الْأَمْوَابِ
 هَلْ مُشْتَرِكٌ أَبِيعُهُ عِبَائِي

وَ عَاشَ عُدِّيُّ بْنُ حَاتِمٍ طَيِّبٍ، عِشْرِينَ وَ مِائَةَ سَنَةً.
 وَ عَاشَ أَمَابَةُ بْنُ قَيْسٍ بَيْنَ الْحَارِثِ بْنِ شَيْبَانَ الْكِنْدِيِّ سِتِينَ وَ مِائَةَ سَنَةً.
 وَ عَاشَ عَمِيرَةُ بْنُ هَاجِرٍ بَيْنَ عُمَيْرِ بْنِ عَبْدِ الْعَزَّى بْنِ قُتَيْبٍ سَبْعِينَ وَ مِائَةَ سَنَةً وَ قَالَ:

نه از ایشان ندایی در جهان نیست
 که بر آنان رسد پاسخ زمانی
 گذشتند از پس راهی که رفتند
 مرا باشد از آن باران نشانی
 درازی یافت عمرم بعد از اینها
 که دل می‌سورم از دایع نهانی
 بدل کردم بجای مرگ امید
 همین باشد نشان از جاودانی
 و رداء بن کعب نهمی سبصد سال زندگانی کرد و چنین سرود:

وَ هَمَزَادَانِ مِنْ حَقًّا كَمَا دُبَّارِي دَكْرٌ نَبَسْتُ
 عَزِيزَانِمِ هَمَّ رَفَنْدُ وَ دَلْدَارِي دَكْرٌ نَبَسْتُ
 اَوْ اَبْنِ پَسِ دَر مِیَانِ زَنْدِگَانِ نَامَمِ نَبَاشْتُ

خَرَبِدَارِ چِیْنِ عَمْرِیْ بِهٖ بَازَارِی دَكْرٌ نَبَسْتُ
 وَ عُدِّيُّ بْنُ حَاتِمٍ طَائِيٍّ صَدِّ وَ یِیْسْتُ سَالِ زَنْدِگَانِیْ كَرْدُ.
 وَ اَمَابَةُ بْنُ قَیْسٍ كَنْدِیِّ وَ شِصْتُ سَالِ زَنْدِگَانِیْ كَرْدُ.
 وَ عَمِيرَةُ بْنُ هَاجِرٍ یَكْصَدُ وَ هَفْتَادِ سَالِ وَ بَا چِنَانَكِهٖ حُوْدُ كُوْبِدُ دَوِیْسْتُ وَ دَهْ
 سَالِ زَنْدِگَانِیْ كَرْدُ وَ چِیْنِیْ سَرُوْدُ:

۱- فی بعض النسخ زیداد بن کعبه، و آورده ابراهیم الحسینی فی القشرونه بعنوان جعفر بن قریط بن -
 کعب بن قیس بن سعد و ذکر له شعراً، و لعله کعب بن وداة البجعی كما ذكره ابن الکثیر علی قول الشیخانی.

تَلِيْتُ وَ أَقْنَانِي الرِّمَاءُ وَ أَصْنَعْتُ

هَتَبَهُ قَدْ أَبْقَيْتُ مِنْ بَعْدِهَا عَشْرًا

وَ أَصْبَحْتُ مِثْلَ الْفَرْخِ لَا أَنَا عَبْتُ

نَأْسِلُ^(۱) وَ لَا خَرِي نَأْصِبُ لِي أَشْرًا

وَ فُذِّ عِشْتُ ذَهْرًا مَا تُعَيِّنُ عَشِيرَتِي

لَهَا مَبْنًى حَتَّى أَلْخُطُ بِهِ قَبْرًا

وَ عَاشَ الْعَرَّامُ بْنُ مَنْذَرٍ^(۲) بَيْنَ رُتَيْبِ بْنِ قَيْسِ بْنِ حَارِثَةَ بْنِ لَاقَمَ ذَهْرًا طَوِيلًا فِي

الْجَاهِلِيَّةِ، وَ أَذْرَكَ عَشْرَ بَنٍ عَبْدِ الْعَزِيزِ وَ أَذْجَلَ عَلَيْهِ وَ قَدْ اخْتَلَفَتْ تَرْقُونَاهُ وَ سَعَطَ

حَاجِبَاهُ، فَقِيلَ لَهُ: مَا أَذْرَحْتَ؟ فَقَالَ:

وَ وَاللَّهِ مَا أَذْرَى أَأَذْرَحْتُ أُمَّةً عَلَى غَيْبِ ذِي الْقَرْنَيْنِ أَمْ كُنْتُ أَلْذَمَّا

عَنِّي تَحْلَعًا مِثِّي الْقَمِيضُ تَبِيحًا

دو صد سال و ده سال بر من گذشت در این مرغزار پر از غدر و کین در این حال نه مرده‌ام بی نیاز نه حالی که فرمان دهنده‌ام و هب نباشد کسی از عشیره به خاک که گوری برو بر نجبدم چنین و عروام بن منذر در دوران جاهلیت زمانی طولانی زیست و خلافت هم‌رین - عبدالعزیز را نیز درک کرد و او را در حالی که اسنخوانهای گل‌گاهش پائین و بالا شده بود و ابروانش بر روی جبهانش فرو ریخته بود به نزد عمر بن عبدالعزیز آوردند و به او گفتند: از چه زمانی در قبه حبائی؟ گفت:

از آن وقتی که ذوالقرنین حاکم بود در دنیا

جهان را دیده‌ام من با تمام یستی و بالا

اگر پیراهنم از تن برون آید نمی بیند

کسی مابین عظم و پوست لحمی بر تن پیدا

۱ - فی بعض النسخ «عابی» و فی البحار «عابی». و زاد فی کتاب أبي حاتم السجستاني:

وَ قَدْ كُنْتُ دَهْرًا أَكْثَرَ الْعُمُرِ وَاحِدًا وَ أَطْعَمْتُ نَاسًا خَطَانِي وَ لَا نَزْرًا

۲ - فی بعض النسخ و الکتاب «عروام بن المنذر»

و عاش سيف بن وهب بن جذيمة الطائي مابقي سنه و قال:

ألا إني عاجلاً ذاهبٌ فلا تحسبوا أنني كاذبٌ
نِيتٌ شابي فأقْبِئْهُ و أدركني القدرُ الغالبُ
و خضم دلفك و مولى لَعْلُ ——— حَقٌّ بثوب لهُ نالِبُ

و عاش أوطاة بن دسبهة المزني عشرين و مائة سنه. فكان يكتفي أباً الوليد. فقال له
عبد الملك بن مروان: ما تقي من شغرك بأوطاة؟ قال: يا أمير المؤمنين إني لا أنسرب و
لا أطرب و لا أغضيت. و لا يجيئي البعز إلا على أحد هذين الخصال على لئي أقول:

زأنت المزة ناكله الليالي كأكلي الأرض سافطة الحديد
و ما تبقى المنيعة جبن تائي على نفس ابن آدم من مزيد
و أعظم أنها شجرة حَقٌّ نَوَى نذرنا بأبي الوليد
فارتاع عبد الملك. فقال: بأوطاة! فقال أوطاة: يا أمير المؤمنين إني أكتفي أباً الوليد.

و سيف بن وهب طائي جوینست سال زندگانی کرد و چنین سرود:

شهابان به سوی اجل می روم میندار در این سخن کاذبم
جوان بودم و از کفم رخت زود قدر غالب آمد مرا در ربود
چه بسیار دشمن فرو کوفم چه سیار یاران که بنواختم
که این خلق مغرور از حق تله پیایند سوی خدا یکسره
و اوطاة بن دسبهة مَزْنِي یکصد و بیست سال زندگانی کرد و او را ابو الولید
می گفتند. عبد الملك بن مروان از او پرسید: ای اوطاة از عمر تو چه باقی است؟
گفت: ای امیر المؤمنین! من نمی نوشم و به طرب نمی آمم و خشمگین نمی شوم
و شعر بر یکی از این حالات پدید آید. با وجود این می گویم:

شب و روز گویا که ما را خورد بدانسان که خاک آهن ریز را
چو بر نفس آدم بیاید اجل به ناگه بهره همه چیز را
و دائم که بر من باززد اجل به قلم زند نبره نیز را
عبد الملك از استماع این سخن بر خود لرزید و گفت: ای اوطاة! چه

وَعَاشَ عُبَيْدُ بْنُ الْأَبْرَصِ ثَلَاثِينَ سَنَةً فَقَالَ:

فَبَيْتُ وَ أَفْنَانِي الزَّمَانُ وَ أَصْبَحْتُ يَدَانِي بَنُو نَعِشٍ وَ زَهْرُ الْفَرَايِدِ
كَمْ أَخَذَهُ الثُّغْمَانُ بَيْنَ الْمُنْذِرِ يَوْمَ تَوْسِعَ لِقَتْلَهُ.

و عاش شریح بن هانی عیشرین و سی و دو ساله شد و حق قتل در زمانی احتیاج بن یوسف،
فقال فی کبریم و ضغینہ:

أَصْبَحْتُ ذَا نَكِّ أَقْصَى الْكِبَرِ   لَمَّا عِشْتُ بَيْنَ الْمُشْرِكِينَ أَعْصُرَا
نَمْتُ أَذْرَكْتُ النَّبِيَّ الْمُنْذِرَا   وَ بَغْدَةُ صَدِيقَةُ وَ عَمْرَا
وَ يَوْمَ مِهْرَانَ وَ يَوْمَ تَشْعُرَا   وَ الْجَنَّةُ فِي صَفِينِهِمْ وَ النَّهْرَا
هَنَاهَا مَا أَطْوَلَ هَذَا عَمْرَا

می گویی؟ ارطاء گفت: ای امیرالمؤمنین کینه من ابوالولید است و شاید که مرا به
کینه ام بخوانی.

و عبید بن ابرص سیصد سال زندگانی کرد و چنین سرود:

زمانه فنا کرد عمر من را و من را کینه ایست که مردند یاران همه
به دل هست داغ عزیزان مرا ز مردن نباشد مرا واهمه
کنون راز گویم به نعم سما که یاری مرا نبست جز ماء و مه
سپس ثعمان بن منذر در آن روز که عصبناک شد او را دستگیر کرد و کشت
و شریح بن هانی یکصد و بیست سال زندگانی کرد و در زمان احتیاج بن
یوسف کشته شد و در پیری و ضعف خود چنین سرود:

بسی رنج بردم به عمر دراز	حذر کردم از کینه و حرص و آزار
زمانی پی مشرکان زیستم	ندانستی در جهان کیستم
از آدین به نزد بجمبر شدم	به آئین اسلام رهبر شدم
ابوبکر را دیدم بعد از او	عمر هم گرفتم خلافت از او
به مهران و ششتر حاضر بدم	علی را تو گویی که قنبر بدم
به صفین حاضر شدم بی امان	از آنسو شدم جانب نهروان
خدا را که عمرم درازی گوشت	آجل روزگارم به بازی گوشت

وَ عَاشَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي ضَبَّةَ بَعْلًا ثَلَاثَةَ الْمِائَةِ سَنَةٍ الْمَسْجُوعُ بِرُ سَبَاعِ الصَّيِّ دَهْرًا طَوِيلًا فَقَالَ:

لَقَدْ طَوَّلَتْ فِي الْأَفَاقِ حَتَّى   بَلَيْتُ وَ قَدْ أَتَى لِي لَوْ أَبِيدُ
وَ أَتَانِي وَ لَوْ بَقِيَ نَهَارُ   وَ لَيْلُ كُلِّهَا بَحْضِي يَتَوَدُّ
وَ شَهْرُ مُسْتَهْلٍ بَعْدَ شَهْرِ   وَ حَوْلُ بَعْدَهُ حَوْلُ جَدِيدُ

وَ عَاشَ لَقَمَانُ الْعَادِيَّ الْكَبِيرُ مِائَتَيْنِ وَ يَسْتَبْنِ سَنَةً. وَ عَاشَ عُثْرُ سِتْبَعَةِ أَلْسِرِ
[عاش] كُلُّ شَهْرِ مِائَتَيْنِ عَامًا، وَ كَانَ مِنْ بَعْدِهِ عَادِ الْأَوَّلَى.

وَ زَوَى أَنَّهُ عَاشَ ثَلَاثَةَ أَلْفِ سَنَةٍ وَ مِائَتَيْنِ سَنَةً. وَ كَانَ مِنْ وَلَدِ عَادِ الَّذِينَ بَعَثَهُمْ
قَوْمَهُمْ إِلَى الْحَزَمِ لِيَسْتَسْقُوا الْمَاءَ. وَ كَانَ أُعْطِيَ عُثْرُ سِتْبَعَةِ أَلْسِرِ. وَ كَانَ بِأَخْذِ فَرْخِ النَّسْرِ
الَّذِي كَيْفَ بَعْلُهُ فِي الْجَبَلِ الَّذِي هُوَ فِي أَصْلِهِ، فَيَبْسُ الشَّرُّ بِهَا مَا عَاشَ. فَإِذَا مَاتَ أَخَذَ
آخَرَ، فَرُبَّمَا حَتَّى كَانَ أَجْرَهَا لَبَدُ. وَ كَانَ أَطْلُهَا عُثْرًا، فَقِيلَ فِيهِ: «طَالَ الْأَبَدُ عَلَى لَبَدٍ».

و مردی از بنی ضبه که به او مسجوع می گفتند زمانی طولانی زیست و چنین

سرود:

در آفاق گشتم زمانی که در آن مرگ می آیدم بی ایمان
برفتم ولیکن اگر شب رود شبی دیگر آید مانند آن
چنین است ماه و چنین است سال   حیات است در این سرا جاودان
و لقمان عادی کبیر پانصد و شصت سال زندگانی کرد که معادل عمر هفت
کرکس است - و هر کرکس هشتاد سال زنده می ماند - و او از باقیانده های عاد
اول بود.

و روایت شده است که او سه هزار و پانصد سال زندگانی کرد و جزء نمایندگان
عاد بود که آنها را به حریم کعبه فرستادند تا برای نزول باران دعا کنند و عمر هفت
کرکس به وی داده شد و او یک جوجه کرکس نری را گرفت و آن را بالای
کوهی که در یاتین آن منزل داشت پرورش می داد و آن کرکس به عمر خود زنده
بود و چون می مرد جوجه کرکس دیگری می گرفت و پرورش می داد تا آنکه
نوبت رسید به آخرین آنها که «لبد» نام گرفت و عمرش از همه طولانی تر شد و
درباره آن گفته شده است: روزگار بر لبد طولانی شد.

وَقَدْ قِيلَ فِيهِ أَشْعَارٌ مَعْرُوفَةٌ، وَأَعْطِيَ مِنَ الْقُوَّةِ وَالشَّعْبِ وَالْبَصَرِ عَلَى قَدْرِ ذَلِكَ وَ لَهُ أَحَادِيثُ كَثِيرَةٌ.

وَعَاشَ زُهَيْرُ بْنُ جَنَابٍ ^(۱) بَنِي هُبَلٍ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كُنَانَةَ بْنِ بَكْرِ بْنِ عَوفٍ بْنِ هَذْرَةَ ابْنِ زَيْدِ اللَّهِ بْنِ رَبِيعَةَ بْنِ تَوْرٍ بْنِ كَلْبِ الْكَلْبِيِّ ثَلَاثِينَ سَنَةً.

وَعَاشَ مَرْيَبَا وَاسْمُهُ عَمْرُو بْنُ عَامِرٍ وَهُوَ مَاءُ السَّمَاءِ لِأَنَّهُ كَانَ حَيَاءً أَتَيْنَا نَزَلَ كَتَمَلِ مَاءُ السَّمَاءِ، وَاسْمُهُ مَرْيَبَا لِأَنَّهُ عَاشَ ثَلَاثِينَ سَنَةً، أَوْ ثَلَاثِينَ سَوَةً، وَارْتِفَاعُهُ مَبْلَكًا، وَ كَانَ يَلْبَسُ كُلَّ يَوْمٍ خُلْعَيْنِ، ثُمَّ يَأْمُرُ بِهَا فَيَتَرَفَّانِ حَتَّى لَا يَلْبَسْنِيهَا أَحَدٌ غَيْرُهُ.

وَعَاشَ هُبَلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كُنَانَةَ سِتِّينَ سَنَةً.

وَعَاشَ أَبُو الطَّحْطِانِ الْكَلْبِيُّ مِائَةً وَخَمْسِينَ سَنَةً.

وَعَاشَ مَسْنُوعُ بْنُ زَيْبَةَ بْنِ كَلْبِ بْنِ رَبِيعَةَ بْنِ مَنَاةَ بْنِ تَمِيمِ بْنِ ثَعْلَبَةَ وَثَلَاثِينَ سَنَةً، ثُمَّ أَتَتْهُ الْإِسْلَامُ فَلَمْ تَسْلِمْ وَلَهُ شِعْرٌ مَعْرُوفٌ

و درباره لغزان عادی اشعار معروفی گفته اند و معروفی سمع و بصروی نیز چنین بود و درباره وی احادیث بسیاری وجود دارد.

و زهیر بن جناب سصد سال زندگانی کرد.

و مریبا که نامش عمر بن عامر بود هشتصد سال زندگانی کرد و او همان ماء السماء است، زیرا هر چا منزل می کرد آنجا زنده می شد مانند ماء السماء و او را مریبا می گفتند چون هشتصد سال زندگانی کرد، چهارصد سال رعیت بود و چهارصد سال پادشاه و او هر روز دو حمامه می پوشید و آنگاه دستور می داد که آنها را پاره پاره کنند تا دیگری آنها را نبوشد.

و هبل بن عبدالله شصت سال زندگانی کرد.

و ابو طحان فیسئ یکصد و پنجاه سال زندگانی کرد.

و مسنوع بن زبیه سیصد و سی سال زندگانی کرد، سپس اسلام را درک کرد

او مسلمان نشد و او شعر معروفی دارد.

و عاشق فرید بن زید بن نهد از تعیان سنه و حسن سنه، فقال فی ذلك،

ألقى عليّ الذُّهُرَ رجلاً و بدأ   و الذُّهُرُ ما أضلَّع يوماً أُنثى

يُمسِدُ ما أضلَّحهُ اليوم غدا

و جمع بتیه حین حضرته الوفاة فقال: «یا بنی! أوصیکم بالثَّابِسِ قَمراً لا تَقْبَلُوا لَحمَ
مَقْدُونَةٍ، و لا تَقْبَلُوا لَحمَ عَفْرَةٍ...».

و عاشق تميم الله بن ثعلبه بن عكابه یاقی سنه.

و عاشق ربیع بن ضعیع بن وهب بن یغیض بن مالک بن سعید بن عدی بن فزارة
یالثبت بن قریع بن سنه و اذله الاسلام فلم یسلم.

و عاشق مقدی کرب الحیثری من آل ذی یزن یالثبت بن حسن سنه

و عاشق شریه بن عبدا لله الحموی ثلاثین سنه قدیم علی غمز بن الحطاب بالمدینه
فقال: لقد رأیتُ هذا الوادی الذی اُنتم فیهِ و ما به فطره و لا هضبه و لا شجره، و لقد
أذرتُکُمُ الحُرَّابَ قومی یشهدونَ شهادتکم هذه - بغی لا إله الا الله - و منعه ان یلک

و دریدن زید چهار صد و پنجاه سال زندگانی کرد و درباره آن چنین سرود.

به زبر دست و پای روزگارم به بیکار فنا درگیر و دارم

زمانه این هوا را حوش سراپد به سازم هر آن چیزی که سازم

او در حال احتضار فرزندان خود را فراخواند و چنین گفت: ای فرزندان
من! شما را وصیت می‌کنم که به مردم بد کنید و معذرت خواهی آنان را نپذیرید و
از لغزش آنان در نگذرید...

و تميم الله بن ثعلبه دوست سال زندگانی کرد.

و ربیع بن ضعیع دوست و چهل سال زندگانی کرد و اسلام را درک کرد اما
مسلمان نشد.

و مقدی کرب جمیری دوست و پنجاه سال زندگانی کرد.

و شریه بن عبدا لله جمعی سبصد سال زندگانی کرد و بر صمرین حطاب در مدینه
وارد شد و گفت: من این درّه ای را که شما در آن هستید دیدم نه فطره ای نه آبی و
نه درختی هیچ ندارد و دیگری از قوم من همین شهادت شما را می‌گویند - که

یهادی قد خرف، فقیل له: یا سریة هذا ایشک قد خرف و بکة بقیة؟ فقال: والله ما تزوجت امه حتى انتت علی سبلون سنة و لکبی تزوجتها غیفة متبرة ان رصیت و انت ما تفر به عینی و ان سخطت ثاگت لی عنی ارضی، و ان اتی هذا تزوج المرأة ببدیة فاجسه ان زلی ما تفر به عیته تعرضت له عنی بسخط و ان سخط تلغته عنی بملک.

خذنا أبو سعید عبد الله بن محمد بن عبد الوهاب بن نصر السجزي^(۱) قال: سمعت أبا الحسن^(۲) أحمد بن محمد بن عبد الله بن حمزة بن زینو الشعمري^(۳) من قلوب عمارة بن - باب^(۴) يقول: حکني أبو القاسم محمد بن القاسم المصري: أن أبا الحشيش^(۵) حمادويه ابن أحمد بن طولون كان قد فتح الله عليه من كنوز مصر ما لم يورث أحد قبلة ففرى بالمرتين فأشار إليه جلستاه و حاشيته و بطائنه بأن لا تعرض بخدم الأهرام فإنه ما تعرض لهذه قطال عشرة، فأخ في ذلك و أمر ألفاً من القلعة أن يلبثوا الباب، فكانوا

مقصود او «لا إله إلا الله» بود - و همراه او فرزندی بود که به کناری می رفت و خرف شده بوده به او گفتند: ای شریف! این طرودن توست که خرف شده است و تو هنوز بقیه ای داری؟ گفت: نه خدایم کند می یا مادر او در هفتاد سالگی ازدواج کردم و او زنی عقیف و مستور بود اگر از او خرسند بودم از او چشم روشنی داشتم و اگر بر او خشم می گرفتم نزد من می آمد و دلجویی می کرد تا خشنود می شدم ولی این پسر من با زنی بد کلام و بدکردار ازدواج کرد اگر چشم روشنی برایش حاصل می شد متعرض او می گردید تا به خشم آید و اگر خشمگین می شد او را طرد می کرد تا هلاک شود.

أبو القاسم محمد بن قاسم مصري گوید: خداوند به ابو حشیش حمادویه فرزند احمد بن طولون آنقدر از گنجهای مصر بخشید که به احدی نبخشیده بود و به جنگ در میان اهرام رفته دوستان و همنشینان و خاصانش به او سفارش کردند که متعرض اهرام نشود زیرا هر کس متعرض آنها شده عمرش کوتاه گردیده است و او در این باره اصرار داشت و هزار کارگر گمارد تا در آن را پیدا کنند و آنها

۱- فی بعض النسخ «نصر السجزي» ۲- فی بعض النسخ «سمعت أبا الحسن»

۳- فی بعض النسخ «أبا الحسن» و کذا فی بآل.

يَقْتُلُونَ سَنَةً خَوَالِيَهُ حَتَّى ضَحِرُوا وَكُلُّوا. فَلَمَّا هَمُّوا بِالْإِصْرَابِ بَعْدَ الْإِبَاسِ مِنْهُ وَتَوَلَّوْهُ الْقَتْلَ وَجَدُوا سَرِيًّا فَقَدَرُوا أَنَّهُ الْبَابُ الَّذِي يَطْلُبُونَهُ. فَلَمَّا بَلَغُوا آخِرَهُ وَجَدُوا بَهْلَاطَةً قَائِمَةً مِنْ مَرَمَرٍ فَقَدَرُوا أَنَّهَا الْبَابُ فَأَخَذُوا فِيهَا إِلَى أَنْ قَلَعُوهَا وَأَخْرَجُوهَا [فَالْتَمَسُوا] الْمَطْلَبَ وَجَدُوا مِنْ قَوَائِمِهَا بِنَاءً مُتَّصِمًا لَا يَتَلَدُّوهُ عَلَيْهِ فَأَخْرَجُوهَا ثُمَّ نَظَرُوهَا [فَالْتَمَسُوا] عَلَيْهَا كِتَابَةً بِأَلْفَاظٍ نَائِبَةٍ. فَجَنَفُوا حُكْمًا بِمَصْرَ وَعَلَمَاتِهَا مِنْ سَائِرِ الْأَدْيَانِ. فَلَمَّا تَبَيَّنُوا رَحَا.

وَكَانَ [فِي الْقَوْمِ] رَجُلٌ يُعْرِفُ بِأَبِي عُبَيْدِ اللَّهِ الْمَدِينِي أَخَذَ حُفَاطَ الدُّنْيَا وَعَلَمَاتِهَا. فَقَالَ لِأَبِي الْجَبِيشِ هَمَادِيهِ بْنِ أَحْمَدَ: أَغْرِثْ لِي بَلَدَ الْخَبْزَةِ أَشْفَقًا قَدْ عَمِرَ وَاقَى عَلَيْهِ تَلَامِيذًا وَسُلُوكَ سَنَةً يَهْرُفُ هَذَا الْخَطُّ. وَقَدْ كَانَ عَزَمَ عَلَيَّ أَنْ يُعَلِّسَنِيهِ فَلِجُوزِي عَلَى عِلْمِ الْغَرَبِ لَمْ أَقُمْ عِنْدَهُ وَهُوَ بَانِي. فَكَتَبْتُ أَبُو الْجَبِيشِ إِلَى مَلِكِ الْخَبْزَةِ بِشَأْنِهِ أَنْ يُجَبِّلَ هَذَا الْأَسْفَفَ إِلَيْهِ. فَأَجَابَهُ أَنَّ هَذَا شَيْخٌ قَدْ طَفَعَ فِي السُّرِّ وَفَذْ خَطْنَةُ الزَّمَانِ وَإِنَّمَا يَجْعَلُهُ هَذَا

یک سال کار کردند و دلشنگ و خشنه و مأیوس شدند و چون خواستند دست از عمل کشیده و باز آیدند، زیر زمینی کشف کردند و پنداشتند این همان دری است که در جستجوی آنست و چون به آخر آن رسیدند به یک سنگ مرمر فامی برخوردند و پنداشتند که در همان است و تلاش بسیاری کردند تا آنکه آن را از جا در آورده و بیرون آوردند و محشدین مظفر گوید: در پشت آن، شیء مبان پُری بود که بر شکستن آن توانا نبودند و آن را بکجا بیرون آوردند و پاکیزه ساختند و بر آن نوشته ای یونانی ظاهر شد، آنگاه حکهان و دانشمندان مصر را گرد آوردند اما نتوانستند آن را بخوانند.

و در میان مردم مردی بود که او را ابو عبدالله مدبفی می گفتند که یکی از حافظان و دانشمندان دنیا بود و به ابوجیش همدویه گفت: در بلاد حبشه اسقی را می شناسم که عمر درازی کرده است و سیصد و شصت سال از زندگانی او می گذرد و این خط را می شناسد و او می خواست که این خط را به من تعلیم دهد اما اشتیاق من به فراگیری علوم عربی نگذاشت که من نزد او بمانم و او هم اکنون در قید حیات است. ابوجیش به پادشاه حبشه نامه ای نوشت و از وی درخواست کرد که آن اسقف را به نزد وی بفرستد و او چنین پاسخ داد که او

الْهَرَاءُ وَهَذَا الْأَقْلَمُ، وَبُخَاتُ غَلْبِهِ إِنْ نُجِلَ إِلَى هَوَاوٍ آخَرَ وَاقْلَمٍ آخَرَ وَلَحِقَتْهُ حَرَكَةٌ وَ تَكَبُّ وَ مَقْعَةُ السَّعْرِ لَنْ يَنْتَفِ، وَ فِي بَقَايِهِ لَنَا شَرْفٌ وَ مَرْحٌ وَ سَكِينَةٌ، فَإِنْ كَانَ لَكُمْ شَيْءٌ يَبْزُوهُ أَوْ يَمْسُرُهُ أَوْ مَسْأَلَةٌ تَسْأَلُونَهُ فَارْتَبِ لِي بِذَلِكَ، فَحُمِلَتِ الْبَلَالَةُ فِي قَارِبٍ إِلَى بَلَدِ أُسْوَانَ مِنْ الصُّعَيْدِ الْأَعْلَى، وَ حُلَّتْ مِنْ أُسْوَانَ عَلَى الْعَجَلَةِ إِلَى بَلَدِ الْحَبَشَةِ وَ هِيَ قَرِيبَةٌ مِنْ الْأُسْوَانِ، فَلَمَّا وَصَلَتْ قَرَأَهَا الْأُسْتَفُّ وَ نَشَرَهَا مَا كَانَ فِيهَا مِنَ الْحَبَشِيِّ، ثُمَّ نَقَلَتْ إِلَى الْقَرِيبَةِ فَأَذَاهَا مَكْتُوبٌ؛

«أَنَا الزُّبَّانُ بْنُ دُومَغٍ» فَسَيَّلَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْمَدِينِيُّ غِيَّ الزُّبَّانِ مِنْ كَانَ؟ فَقَالَ: هُوَ وَالِدُ الْقَزِيرِ الْمَلِكِ الَّذِي كَانَ فِي زَمَانِ بُوسَفَ النَّبِيِّ ﷺ وَ اسْمُهُ الْوَلِيدُ بْنُ الزُّبَّانِ بْنِ دُومَغٍ، وَ كَانَ عُمُرُ الْقَزِيرِ سِتِّينَ سَنَةً، وَ عُمُرُ الزُّبَّانِ وَالِدِهِ أَلْفٌ وَ سِتُّ مِائَةٍ سَنَةً وَ عُمُرُ دُومَغٍ ثَلَاثَةَ أَلْفٍ سَنَةٍ.

فَإِذَا فِيهَا: «أَنَا الزُّبَّانُ بْنُ دُومَغٍ خَرَجْتُ فِي طَلَبِ عِلْمِ النَّبْلِ الْأَعْظَمِ لِأَعْلَمَ فَيْضُهُ وَ

پیر مردی سالخورده است که زمانه او سال خورده و این آب و هوا و این اقلیم او را نگاه داشته است و اگر به قریب و هوا و اقلیمی دیگر منتقل شود و حرکت و سختی و مشقت سفر بیند ممکن است تلف شود و وجود او برای ما شرافت و خرمی و آرامش خاطر است و اگر شما کتبه ای دارید که بایستی آن را بخواند و با تفسیر کند و با پرستی از او دارید آن را برای من بویسید و آن سنگ را از نزدیکی اسوان از صعد اعلی برداشته و با شتاب به حبشه که در نزدیکی اسوان است بردند و چون به نزد آن اسقف رسید آن را خواند و به حبشی تفسیر کرده سپس آن را به عربی برگرداندند و در آن نوشته بود:

من ربان بن دومغ هسمنه از ابو عبدالله مدینی پرسیدند ربان کیست؟ گفت: او پدر عزیز مصر است که در زمان بوسف پیامبر ﷺ زندگانی می کرد و نامش ولید بن ربان بن دومغ است و عزیز مصر هفتصد سال زندگانی کرد و پدرش ربان هزار و هفتصد سال بزیست و عمر دومغ سه هزار سال بود.

و در آن نوشته بود من ربان بن دومغ هسمنه که در جستجوی سرچشمه نبل اعظم بیرون آمدم و همراه من چهار هزار هزار تن بودند و هشتاد سال سیر کردم

مُتَّبِعَةً إِذْ كُنْتُ أَرَىٰ مَغِيضَهُ فَخَرَجْتُ وَ مَعِيَ مِنْ صَاحِبَتِي أَرْبَعَةُ آلَافٍ أَلْفٌ وَجُلٌ قَصِيرَتْ
 ثَمَانِينَ سَنَةً إِلَى أَنْ انْتَهَيْتُ إِلَى الظُّلُمَاتِ وَ التَّخَرُّ أَعْطَيْتُ بِالدُّنْيَا. فَوَأْتَتْ الثَّلِيلُ بِتَقَطُّعِ الْبَحْرِ
 الْأَعْيَطُ وَ تَقَبَّرَ فِيهِ وَ لَمْ يَكُنْ لِي مَتَقَدُّ. وَ تَمَوَّثُ أَصْحَابِي وَ تَبَيَّتُ فِي أَرْبَعَةِ آلَافٍ وَجُلٍ
 لَعَنَسْتُ عَلَى مُلْكِي. فَرَجَعْتُ إِلَى مِصْرَ وَ تَبَيَّتُ الْأَهْرَامَ وَ الْبَرَاءِي وَ تَبَيَّتُ الْهَرَمَيْنِ وَ
 أَوْدَعْتُهَا كَنُوزِي وَ ذَخَائِرِي. وَ قُلْتُ فِي ذَلِكَ:

وَ أَذْرَكَ عِلْمِي بَعْضَ مَا هُوَ كَائِنٌ وَ لَا عِلْمَ لِي بِالْغَيْبِ وَ اللَّهُ أَعْلَمُ
 وَ أَفْكَتُ مَا حَاوَلْتُ إِثْنَانِ مِثْلِهِ وَ أَكْثَرْتُ وَ اللَّهُ أَقْوَى وَ أَحْكَمُ
 وَ حَاوَلْتُ عِلْمَ السَّيْلِ مِنْ بَدْوٍ قَبِيضِهِ فَأَعْجَزَنِي وَ الْمَرْءُ بِالْعَبْرِ مُلْجِمٌ
 ثَمَانِينَ شَاهُورًا فَطَعْتُ مُسَابِحًا وَ خَوَلْتُ بَنِي حَجَرٍ وَ جَبَشَ عَزَمَرَمِ
 إِلَى أَنْ قَطَعْتُ الْإِنْسَ وَ الْحِرَّ كُلَّهُمْ وَ عَارَضَنِي عَجٌّ مِنَ الْبَحْرِ مُظْلَمٌ
 فَأَبْقَيْتُ أَنْ لَا مَتَقَدُّ بَعْدَ مَنَزَلِي لِذِي هَيْبَةٍ^(۱) بَعْدِي وَ لَا مُتَقَدِّمٌ
 فَأَبْتُ إِلَى مُلْكِي وَ أَرَسْتُ لِي

نا آنکه به ظلمات و بحر محیط تر دنیا رسیدیم و دیدیم که رود نیل بحر محیط را قطع می کند و از میان آن عبور می نماید و دیگر راهی برای دنبال کردن آن نبود و برای من تنها چهار هزار تن باقی ماند و من بر مملکت خود ترسیدم و به مصر بازگشتم و اهرام و برائی و آن دو هرم را بنا کردم و گنجها و ذخایر خود را در آنها نهادم و این اشعار را سرودم:

کمی علم دارم از این کائنات ولیکن خدا داند از غائبات
 همه ساختم کار خود استوار بفرموده خالق کردگار
 به سرچشمه نیل پرسان شدم ندانسم آخر پریشان شدم
 بسی سیر کردم به بحرو به برز فزون شد ز هشتاد سالم سفر
 به هر جن و انسی گذارم فتاد به دریای تاری قرارم فتاد
 به جایی که منزل پس از آن نبود نوان کسی تا بدان سان نبود
 دگر باره سوی وطن آمدم ز غربت به سختی به جان آمدم

أَنَا صَاحِبُ الْأَهْرَامِ فِي مِصْرَ كُلِّهَا وَ باني برانها بها وَ الْمَقْدَمُ
 تَرَكْتُ بِهَا أَنَاكَ كَتَبْتُ وَ جَعَلْتُ عَلَى الدَّهْرِ لَا تَبْلُ وَ لَا تَهْتَدُمُ (۱)
 وَ فِيهَا كُنْتُ جَعَلْتُ وَ عَجَائِبُ وَ لِلدَّهْرِ أَكْثَرُ مَرَّةً وَ فَهَيْتُمْ (۲)
 سَيَلَنُ أَفْغَالٍ وَ يُبْدِي عَجَائِبِي وَ لِيَزِي أَيْزِ الدَّهْرِ بَنَجُمُ
 بِأَكْنَابِ بَيْتِ اللَّهِ شَدُوْ أُمُورُهُ فَلَا بُدَّ أَنْ تَقْلُوْ وَ تَسْمُوْ بِهِ السَّمُ
 فَمَا وَ بَشَعُ وَ ائْتَانِ وَ أَرْزَعُ وَ يَسْعَوْنَ أَطْرَى مِنْ قَبْلِ ابْنِ (۳) مُلْجَمُ
 وَ مِنْ بَعْدِ هَذَا كَرَّ يَسْعَوْنَ (۴) بَشَعُ وَ يَنْتَكُ كُتُوْزِي كُلِّهَا غَبْرُ أَسِي
 وَ تَبْدِي كُتُوْزِي كُلِّهَا غَبْرُ أَسِي وَ أَكْنُ تَعْنَاهَا ثُمَّ أُغْدِمُ
 رَزَوْتُ مَقَالِي فِي صُحُورٍ قَطَقْتُهَا سَتْنُ وَ أَكْنُ تَعْنَاهَا ثُمَّ أُغْدِمُ
 فَجَبِيْزٌ قَالَ أَمَّا الْوَحْيُ خَادِرُهُ مِنْ أَخَذَ هَذَا سَيَّ، تَبَسَّ لِأَخِي فِيهِ حِلَّةٌ إِلَّا الْغَائِمُ
 مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ رُوِيَ بِالْبَلَاغَةِ كَمَا كَانَتْ مَكَانَهَا

من مالک مصر و اهرام آن من بانی برنی و بام آن
 همه کار دسم به مصر اندر آنکه به حکمت جهان بوستان یکسر است
 در آغا عجايب فزون از هزار کنوز زمینی گرفته قرار
 ولی خداوند ظاهر شود از آن پس که دنیا به آخر شود
 گنجد همه فلهای زمین هویدا کند بوالعجب های چین
 سرآغاز کارش ز بیت حداست مألوس بلندی و نام علی است
 چو بگذشت هشت و نه و چار و دو ز فنل علی یک نود سال نو
 دگر باره هفتاد سالی چو رفت جهان را بگیرد به نازی بدست
 پس آنکه نمایان شود گنجها تر می دهد آنهمه رنجها
 نوشتم چنین آرمانی به سنگ اجل کردم بعد از آنم به جنگ
 چون سخن بدینجا رسید ابوحنس حمادویه گفت: این امری است که
 هیچکس جز فاطمه آل محمد علیها السلام از پس آن بر نباید و آن سنگ نوشته را چنانکه

۱- فی بعض النسخ «استلم»

۲- فی نسخة «نجم»

۳- فی بعض النسخ «من قبل و ملجم»

۴- فی بعض النسخ «سعون سعة»

ثُمَّ إِنَّ أَبَا الْحَبِشِ بَلَغَ ذَلِكَ بِسَنَةِ فَلَمَّا طَاهِرُ الْخَادِمِ [ذَهَبَتْ] عَلَى فَرَاثِهِ وَهُوَ سَكْرَانٌ.
وَمِنْ ذَلِكَ التَّوَقُّفِ عَرِفَ خَبْرَ الْمَرْتَبَةِ وَ مَنْ بِهَا هَا. فَهَذَا أَصَحُّ مَا يَقَالُ مِنْ خَبَرِ النَّبْلِ وَ
الْمَرْتَبَةِ.

وَ عَاشَ ضُبَيْرَةُ بْنُ [سَعِيدِ بْنِ] سُلَيْمِ بْنِ مَهْمِ الْقُرَشِيِّ مِائَةً وَ ثَمَانِينَ سَنَةً، وَ أَذْرَكَ
الْإِسْلَامَ فَهَلَكَ مُجَادًا.

وَ عَاشَ لَبِيدُ بْنُ رِبِيعَةَ الْجَعْفَرِيُّ مِائَةً وَ أَرْبَعِينَ سَنَةً وَ أَذْرَكَ الْإِسْلَامَ فَأَسْلَمَ. فَلَمَّا بَلَغَ
سَبْعِينَ سَنَةً مِنْ عُثْرِهِ أُنْشَأَ يَقُولُ فِي ذَلِكَ:

كَأَنِّي وَ قَدْ جَاوَزْتُ سَبْعِينَ جَعَةً   خَلَفْتُ بِهَا عَنْ شَكْبِي رِدَانِهَا
فَلَمَّا بَلَغَ سَبْعًا وَ سَبْعِينَ سَنَةً أُنْشَأَ يَقُولُ

بِأَنْتَ تُشَكِّبِي إِلَى النَّفْسِ مَحْمُوسَةً   وَ قَدْ حَمَلْتُكِ سَبْعًا بَعْدَ سَبْعِينَ
فَإِنْ تَزِيدِي ثَلَاثًا تَنْلُغِي أَمَلًا   وَ فِي الثَّلَاثِ زَفَاءٌ لِلثَّلَاثِينَ

بود به جایگاهش برگردانید.

و یکسال بعد ابرویش گشوده شد، طاهر خادم او را در حال مسنی در بسنرش
سر برید و از آن تاریخ خبر اهرام و بانی آن معلوم گردید، آری این صحیح ترین
گفتار درباره نبل و اهرام است.

و ضُبَيْرَةُ بن سعد قرشی یکصد و هشتاد سال زندگانی کرد و اسلام را درک
کرد و به مرگ ناگهانی درگذشت.

و لَبِيدُ بن ربیعہ جعفری یکصد و چهل سال زندگانی کرد و اسلام را درک کرد
و مسلمان شد و چون به هفتاد سالگی رسید چنین سرود:

چو هفتاد پشت سر انداختم   ردای خود از دوش انداختم
و چون به هفتاد و هفت سالگی رسید چنین سرود:

چو هفتاد و هفت سال بر من گذشت   فغان از درونم ز گردون گذشت
به اعمال نفس تو نایل شود   چو عمرت به هشتاد کامل شود

فَلَمَّا بَلَغَ يَشْعِينَ سَنَةً أَتَشَأُ بَقُولُ:

كَأَنِّي وَ لَقَدْ جَاوَزْتُ يَشْعِينَ جَعْلُهُ
وَمَعْنِي يَمَاتُ الدَّهْرُ مِنْ حَيْثُ لَا أَرَى
فَلَوْ أَتَنِي أَوْمِي بِثَلَاثِينَ رَأَيْتُهَا
فَلَمَّا بَلَغَ مِائَةً وَعِشْرِينَ سَنَةً أَتَشَأُ بَقُولُ:

وَأَتَشَأُ فِي مِائَةٍ قَدْ عَاشَهَا وَجَلُّ
فَلَمَّا بَلَغَ مِائَةً وَعِشْرِينَ سَنَةً أَتَشَأُ بَقُولُ:
قَدْ عِشْتُ دَهْرًا قَبْلَ نَجْوَى دَاجِسٍ
فَلَمَّا بَلَغَ مِائَةً وَأَرْبَعِينَ سَنَةً أَتَشَأُ بَقُولُ:

وَلَقَدْ سَبَّحْتُ مِنَ الْحَيَاةِ وَ طَوَّلَهَا
عَلَيْهِ الرِّجَالُ وَ كَانَ عَزَبٌ مَغْلَبٌ
يَوْمًا إِذَا بَاتِي عَلَى وَ لَقَدْ
فِي شَوَالِ هَذَا الثَّانِي كَتَبَ لَيْدُ
دَهْرٌ طَوِيلٌ دَاجِمٌ تَمُذُّدُ
وَبَلَاغُهَا نَقْدَ الْمَصِي بَقُولُ

و چون به نود سالگی رسید چنین سرود:

نود ساله دیگر عنان دار نیست
فلک تیر می افکند بی امان
به بزم رقبان ورا بار نیست
اگر تیر افلاک مرئی بُدی
مردان عاری ز تیر و کمان
و در یکصد و ده سالگی سرود:

صد و ده اگر عمر بابی خوش است
و در یکصد و بیست سالگی سرود:
فروشن نوگویی که مردم گش است
به پیش از تباهی بسی زبسم
چه می شد که جاوید می زیستم
و در یکصد و چهل سالگی سرود:

دگر گشته ام از حیایم ملول
زمان غالب آید به مردان مرد
چه گویم به این مردمان سُئول
شب و روز می آید و می رود
طویل است بر روزگاران اُمَد
خلایق به دنبال خود می بُزد

قَلَمًا خَصَرَتْهُ الْوَفَاءُ قَالَ لِصَبِيهِ: يَا بَنِيَّ إِنَّ أَبَاكَ لَمْ يَمُتْ وَلَكِنَّهُ فَنِيَ فَإِذَا قُبِضَ أَهْلُكَ فَأَغْشِيَهُ زَأْبِيلَ بِمِ الْبَيْتَةِ وَ شَعْنَهُ بَنُوهُ. وَلَا أَعْلَمُ مَا صَرَحْتَ عَلَيْهِ صَارِخَةً أَوْ بَكَتْ عَلَيْهِ بِأَكْبَتِهِ. وَاطْلُزْ خَلْقِي الَّتِي كُنْتُ أَصِيفُ بِهَا فَأَجِدُ صَنَعَهَا. ثُمَّ اخْبِئْهَا إِلَى مَسْجِدِكَ وَ إِلَى مَنْ كَانَ يُغْشِيَانِي عَلَيْهَا. فَإِذَا قَالَ الْإِمَامُ: «سَلَامٌ عَلَيْكُمْ» فَقَدْ شَهِدْنَا إِلَيْهِمْ بِأَكْلُونِ مِنْهَا فَإِذَا فَرَعُوا قَتْلَ: اخْضَرُوا جَنَازَةَ أَحَبِّكُمْ لِبَيْدِنِ رِبْعَةً فَقَدْ قَبَضَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ. ثُمَّ أَنْشَأَ يَقُولُ:

وَ إِذَا دَنَيْتَ أَبَاكَ فَأَخْشِ فَوْقَهُ حُشْبًا وَ طَبْنَا

وَ صَفَانِجَ صَنَاءَ زَوَا بَيْنَهَا نَسْدَدُونَ الْفُصُونَا

لَيَقْبُنَ عَزَّ الْوَجْهَ سَعَسَاتِ الْغُرَابِ وَ لَنْ يَتَقَبْنَا

وَقَدْ وَزَّهَ فِي الْحَبْرِ فِي حَدِيثِ لَبِيدِنِ رِبْعَةً فِي أَهْلِ الْحَشَّةِ عَمْرُ هَذَا. ذَكَرُوا أَنَّ لَبِيدِنِ رِبْعَةً جَعَلَ عَلَى نَفْسِهِ أَنْ كُلَّهَا عَلَى الشَّيْءِ أَنْ يَنْعَزَ جَزُورًا فَيَمْلَأُ الْجَفَّةَ الَّتِي خَكُوا عَنْهَا فِي أَوَّلِ حَدِيثِهِ.

و چون مرگش فرمودند به پسرش گفت: ای پسر جان پدرت غمزه است بلکه فانی شده است. هنگامی که پدرت قبض روح شد چشمانش را ببند و او را رو به قبله کن و جامه اش را بر وی افکن و مسلماً کسی سر من ناله سر ندهد و زاری نکند و آن کاسه بزرگی که با آن از میه‌بانان پذیرایی می کردم بیاور و آن را پر از طعام کن و به مسجد خود به نزد میه‌بانان من ببر و چون امام جماعت سلام نماز را برخواند آن را تقدیم ایشان کن تا از آن تناول کنند و چون فارغ شدند به آنها بگو: بر سر جنازه برادران لبیدین ربیعه حاضر شو بد که خدای تعالی او را قبض روح کرده است. سپس چنین سرود.

چو بر خاک کردی پدر را پسر را به گورش فروریز چوب و حجر

سپس صخره سخت بر وی بنه که مسدود سازد همه روزنه

بدین حبله محفوظ ماند رُخْم؟ نمائد بجز خاک زین پیکرم

و در حدیث لبیدین ربیعه درباره آن کاسه بزرگ روایت دیگری چنین وارد شده است: گویند که لبیدین ربیعه نذر کرده بود که چون باد شمال بوزد شتری را

فَلَمَّا وَلِيَ الْوَلِيدُ بْنُ عُقْبَةَ بْنِ أَبِي مُعَيْطٍ الْكَوْلَةَ خَطَبَ النَّاسَ فَحَمِدَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ وَ أَثْنَى
عَلَيْهِ وَ حَمَلَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ ثُمَّ قَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ لَدُ غَلَبْتُمْ حَالَ لَبِيدِ بْنِ زُبَيْعَةَ الْجَعْفَرِيِّ
وَ حَزَبِهِ وَ مُرُوءَتِهِ. وَ مَا جَعَلَ عَلَى نَفْسِهِ كُلِّهَا هَتَبَ الشَّعَالِ أَنْ يَخْرُجَ جُرُوداً فَأَعْبَثُوا
أَبَاغَقِيلَ عَلَى مُرُوءَتِهِ. ثُمَّ نَزَلَ وَ بَقِيَ إِلَيْهِ يَحْتَسِبُ مِنَ الْجَزْرِ. ثُمَّ أَتَشَأُ يَقُولُ فِيهَا:

لَرَى الْجَزَارَ يَشْحَذُ شَفَرَتَيْهِ   إِذَا هُبَّتْ رِيَاخُ أَبِي غَفِيلِ
طَوِيلُ السَّاعِ أَتَلَعُ جَعْفَرِي   كَرِيمُ الْهَبْدِ كَالشَّيْبِ الصَّغِيلِ
وَفِي ابْنِ الْجَعْفَرِيِّ مَا لَذَّتِيهِ   عَلَى الْعَلَابِ وَ الْمَالِ الْفَظِيلِ

وَ قَدْ ذَكَرُوا أَنَّ الْجَزَرَ كَانَتْ عَشْرِينَ، فَلَمَّا أَتَتْهُ قَالَ: جَرَى اللَّهُ الْأَمِيرَ خَيْرًا فَدَعَرَ عَرَفَ
أَنِّي لَا أَتَوَلَّى الشَّعْرَ وَ لَكِنِّي أَخْرَجِي بَا نَسْبَةٍ. فَخَرَجَتْ إِلَيْهِ نِسْبَةٌ لَهُ حَاسِبَةٌ. فَقَالَ لَهَا: أَجِيبِي
الْأَمِيرَ. فَأَقْبَلَتْ وَ أَذْنَرَتْ. ثُمَّ قَالَتْ: يَكُمُ فِي الْبَنَاتِ نَعْلُ.

فرمان کند و آن کاسه مهان را که در اول حدیث بدان اشارت رفت پر سازد.
و چون ولد بن عقبه و ابی کوفه شعر برای مردم خطبه خوانند و حمد خدای
تعالی بر زبان جاری ساخت و بر پیامبر اکرم درود فرستاد آنگاه گفت: ای
مردم! آیا حال لبید بن زبیه و سرافت و جوانمردی وی را شنیده اید؟ آیا
می دانید که وی نذر کرده است که چون باد شمال بوزد شعری را فرمان کند؟ پس
ابو عقیل را در جوانمردیش باری کشید. سپس از منبر فرود آمد و پنج شعر برای
وی فرستاد و این اشعار را سرود:

چو بینی که قصاب بر در بود   بدین دان که باد شمال آمده
که او را دردی بود جعفری   نَسَب را به اوج کمال آمده
سخنی و ولی و جواد و کریم   ز عسرت به قلبش ملال آمده

و گفته اند که بیست شعر برای وی فرستاد و چون هدیه امیر به وی رسید
گفت: خدا به امیر جزای خبر دهد او می داند که من شعر نمی گویم. ولی ای
دخترک بیرون بیا و دختر بچه ای پنج ساله بیرون آمد و به او گفت: شعر امیر را پاسخ گو
و او آمد و شدی کرد و گفت: بسیار خوب و این اشعار را سرود:

إِذَا حَبَّتْ رِيَّاحُ أَبِي غِفْلٍ   دَعَوْنَا عِلْدَ هَبَّتْهَا الْوَلِيدَا
طَوِيلَ الْبَاعِ أَتْلَجَ غَبَشَتَا   أَعَانَ عَلَيَّ مُرُودُهُ لَبِيدَا
بِأَثَالِ الْمَضَابِ كَأَنَّ رَكْبَا   غَلَبَهَا مِنْ بَنِي حَامٍ نَعُودَا
أَبَاوَهَبَ جَزَالَهُ اللَّهُ خُبْرَا   نَحْرَاهَا وَ أَطْعَمْنَا التُّرِيدَا
فَكَذُّنُ الْكَرْبَمِ لَهُ مَعَادَا   وَ عَهْدِي بِأَبْنِ أَرْوَى أَنْ نَعُودَا

فَقَالَ هَا، أَحْسَنْتِ يَا بَيْتَةَ نَوَلَا أَلَيْكَ سَأَلْتُ. فَأَلْتِ: إِنَّ الْمَثْلَةَ لَا يَسْتَحْلِي مِنْ مَشَأَلَتِهِمْ. قَالَ: وَ أَتَيْتِ يَا بَيْتَةَ الشَّعْرَ.

وَ عَاشَ ذُو الْأَصْبَحِ الْعِدْوَانِي وَ اسْتَمَّ خُرَثَانُ بْنُ الْحَارِثِ بْنِ مُخْرَبِ بْنِ زَيْغَةَ بْنِ هُبَيْرَةَ ابْنِ ثَعْلَبَةَ بْنِ الْغَرْبِ بْنِ عُمَانَ ثَلَاثِينَ سَنَةً.

وَ عَاشَ جَعْفَرُ بْنُ قَبِطٍ ثَلَاثِينَ سَنَةً وَ أَذْرَكَ الْإِسْلَامَ.

وَ عَاشَ عَامِرُ بْنُ الْغَرْبِ الْعِدْوَانِي ثَلَاثِينَ سَنَةً.

وَ عَاشَ مُحَمَّدُ بْنُ عِشَانَ بْنِ طَاهِمِ بْنِ عَفْرِو بْنِ قَطِيعَةَ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ سُلَيْمَةَ بْنِ مَازِنَ

الرَّبِيعِيِّ مِائَتَيْنِ وَ خَمْسِينَ سَنَةً، وَ قَالَ فِي ذَلِكَ

چو بر ما وزد بادهای شمال
که اوراد مردی کریم و سخی است
شترهای معظم که گویی بر آن
خدایت جزایت به تبکی دهد
کرامت چنین است ای ذو کرم
بمانده است در کام جانان مزید

لبید گفت: ای دخترم! نبکو سرودی جز آنکه در این اشعار مسألت و گدایی کردی، گفت: مسألت و گدایی از پادشاهان خجالت ندارد، گفت: ای دخترم! نو از دیگران شاعرتری!

و ذوالاصبح عدوانی سیصدسال زیست.

و جعفر بن قبط سیصدسال زندگانی کرد و به درک اسلام نایل آمد.

و عامر بن غرب عدوانی سیصدسال زندگانی کرد.

و محمد بن عشان بن طاهم بن عفر بن قطیعه بن الحارث بن سلیمه بن مازن

الطَّلَبِ إِلَيْهِمْ وَلَا تَسْتَعْبِلُوا^۱ ۚ وَالرِّبَا الصُّمْتُ إِلَّا مِنْ حَقٍّ تُعْتَدُوا ۚ وَابْذُلُوا لَهُمُ الْمَهَبَةَ
نَسِيمَ لَكُمْ الصَّدُورَ ۚ وَلَا تَغْرِبْهُمْ الْمَنَافِعَ قَبْطُهُوا الشُّكَاةَ ۚ وَتَكُونُوا مِنْهُمْ فِي سَفَرٍ
تَلْعَمُ بِالْكَمِّ ۚ وَلَا تَكْثُرُوا مَجَالِسَهُمْ فَيَسْتَحْفَ بِكُمْ ۚ وَإِذَا نَزَلَتْ بِكُمْ مُعْصِلَةٌ قَاضِيُوا لَهَا ۚ
وَأَبْسُوا لِلذَّهْرِ أَوَانَهُ ۚ فَإِنْ لِسَانُ الصُّدْنِ مَعَ الْمَشْكَةِ خَبَرٌ مِنْ سُوءِ الذِّكْرِ مَعَ الْمَيْتَرَةِ ۚ
وَوَطَّنُوا أَلْسِنَكُمْ عَلَى الْمَذَلِّ لِمَنْ تَذَلُّ لَكُمْ ۚ فَإِنْ أَقْرَبَ الْوَسَائِلَ الْمَزْدَةَ ۚ وَإِنْ أَنْصَبَ
الْثَنُّ الْبَغْضَ ۚ وَغَلَبَكُمْ بِالْوَدَادِ ۚ وَتَلَكَّبُوا الْعَذْرَ بَأْسُ بَرٍّ بِكُمْ ۚ إِنْ أَصْبَحُوا بِالْغَدَالِ إِنْ
أَخْبَرُوا الْحَسْبَ بِزَكِّ الْكَذِبِ ۚ فَإِنْ آفَتْ الْمُزُونُ الْكَذْبُ وَالْخُلْفُ لَا تَقْلَبُوا النَّاسَ
أَقْنَارَكُمْ فَهَوَّنُوا عَلَيْهِمْ وَتَعَمَّلُوا ۚ وَإِنَّاكُمْ وَالْعَزِيْزَةَ فَالْيَا ذُلُّهُ ۚ وَلَا تَضَعُوا الْكَرَامَةَ إِلَّا
عِندَ الْأَكْفَاءِ ۚ وَابْتَغُوا لِأَنْفُسِكُمُ الْمَعَالِيَ ۚ وَلَا يَحْتَبِلْكُمْ جَمَالُ النِّسَاءِ غِنِ الصَّكْفِ ۚ فَإِنْ
بَكَحَ الْكَرَامُ مَدَارِجَ الشَّرَفِ ۚ وَاحْضَرُوا لِفُوجِكُمْ ۚ وَلَا تَنْعُوا عَلَيْهِمْ لِبَنَاتِ الْمَنَافِسِ ۚ وَ

ستایش واقع شوید و بر مردم محبت کنید تا در سینه های آنها حقد و کینه ای از شما
نباشد و آنها را از منافع محروم نسازد تا شاکیان پدیدار نشوند و خود را از مردم
در پرده نگاهدارید تا آوازش خطا را بآید و با آنها بسیار منسوبند که وفار شما
زایل خواهد شد و چون مشکلی پیش آمد بردهار باشید و لباس مناسب زمانه را
پوشید که نام نیک به همراه ننگدستی از بدنامی به همراه رفاہ بهتر است و با هر
کس که برای شما تواضع کند تواضع کنید که دوستی نزدیکترین وسایل است و
بدترین گرفتاری دشمنی است و بر شما باد که وفاداری کنید و فریبکاری نکنید تا
فلو بتان در امان باشد (و شنوای عدل باشید) و حسب خود را با ترک دروغ زنده
کنید زیرا آفت جوانمردی دروغگوئی و خلف وعده است و مردم را از وضع خود
آگاه نکنید که در چشم ایشان حوار خواهد شد و گننام می شوید و از غربت
بیریزید که آن خواری است و دختران خود را به مرد بفان آنها بدهید و برای
نفوس خود معالی امور را بجوید و زیبایی زنان شما را از صحت باز ندارد که
از دواج با زنان کرمه از مدارج شرف است و با قوم خود فروتن باشید و با آنها

لَا تُعَالِئُوهُمْ فِيهَا اخذتموها عَلَيْهِ، فَإِنَّ الْجَلَّافَ يَزِي بِالرَّئِيسِ الْمُطَاعَ، وَلَنْ تَكُنْ عَقْرُؤُكُمْ
يُغَيِّرُ قَوْمَكُمْ مِنْ بَعْدِهِمْ، وَلَا تُوَجِّسُوا أَنْتَبِتَكُمْ مِنْ أَهْلِهَا، فَإِنْ إِيحَاسَهَا إِخَادَ النَّارِ دَفَعُ
الْحَقُونِ، وَارْتَفُضُوا النَّاسِمَ بَيْنَكُمْ [نَسَلُوا]، وَكُونُوا أَهْوَاءًا عِنْدَ الْمَلِكِ لَا تَغْلِبُوا،
وَاحْذَرُوا النَّبِيعَةَ إِلَّا فِي مُتَغَفٍّ لَا تُصَابُوا، وَأَحْزَمُوا الْجَارَ بِخَصْبِ جَنَابِكُمْ، وَابْتَزُوا حَقَّ
الضَّعِيفِ عَلَى أَتْفُسِكُمْ، وَارْتَضَاعِ الشَّهَامِ الْجَلْمَ تَبْلُ مَوْتُكُمْ، وَإِيَّاكُمْ وَالْفُرْقَةَ فَإِنَّهَا
ذَلَّةٌ، وَلَا تُكَلِّمُوا أَنْفُسَكُمْ قَوْي طَائِفِهَا إِلَّا الْمُضْطَرَّ فَإِنَّكُمْ لَنْ تَلَامُوا عِنْدَ انْضِصِ الْعُدْرِ
بِكُمْ قُوَّةُ خَيْرٍ مِنْ أَنْ نَعَاذُوا فِي الاضْطِرَارِ مِنْكُمْ إِلَيْهِمْ بِالْمَغْبِزَةِ، وَجِدُوا وَلَا تُغْرَطُوا قِيَانُ
الْجِدِّ مَانِعِ الضَّمِّ، وَلَنْ تَكُنْ كَلِمَتُكُمْ وَاجِدَةً تُعْرَوُ وَبَزَهَتْ خَدُّكُمْ وَلَا تَبْذُلُوا الْوُجُوهَ يُغَيِّرُ
مُكْرِبِ سِهَا فَتَكْذِبُوهَا، وَلَا تَحْشَسُوهَا أَهْلَ الدَّاءِ فَتَقْصُرُوا بِهَا^۱، وَلَا تَحْسَدُوا فَيَكْبُرُوا.

جفا نکنید نا به آرزوهای خود برسید و در راهی که اتفاق دارند با آنها مخالفت
نکنید زیرا مخالفت رئیس مطاع را خوا می سارد و باید که ابتدا به قوم خود
نیکی کنید و بعد از آن به دیگران و سران خود را از اهل آن خالی نسازید که
خالی ساختن آن خاموش کردن آنجائی و جلوگیری از حقوق است و در میان
خود سخن چینی را ترک کنید و هنگام بروز حوادث زمانه یکدیگر را یاری
نمایند تا غلبه یابید و کوچ نکنید مگر برای سودی که در وطن به آن نرسید و
همسایه را اکرام کنید تا آسانته شما برکت یابد و مبهان را بر خود مقدم دارید و با
سفهان پردار باشید تا آندوه شما اندک شود و از ترفه و جدایی پرهیزید که آن
جواری است و بر خود بار بیش از توان تحمیل نکنید مگر در حالی که مضطر
باشید و آنگاه که عذر شما آشکار گردد ملامت نسوید و اگر قدرتمند باشید بهتر از
آن است که در اضطرار با معذرت خواهی بکدیگر را یاری کنید و جدیت کنید که
جدیت مانع ستم کشیدن است و باید که وحدت کلمه داشته باشید تا عزت یابید و
شمسیرتان بران باشد و آبروی خود را نزد غیر کربم و لئیم ننهید که تقصیر کار
خواهید بود و به یکدیگر حسد نورزید که هلاک خواهید شد و از بخل اجتناب

۱- فی بعض النسخ «الجم» مكرمة متعلقها ولا تحشسوها أهل الداء فتقصروا بها» و فی بعض النسخ «ولا

وَاَجْتَنِبُوا الْبَهْلَ فَإِنَّهُ دَاءٌ، وَاتَّقُوا الْمَعَاليَ بِالْجُودِ وَالْأَدَبِ وَصُفَاتِهِ أَهْلُ الْفَضْلِ وَالْجِبَارِ
وَابْتَاعُوا الْحَبَّةَ بِالْبَذْلِ، وَزُكُّوا أَهْلَ الْفَضْلِ، وَخُذُوا عَنْ أَهْلِ الشُّحَارِبِ، وَلَا يَمْتَعِكُمْ
مِنْ مَغْرُوبٍ صَغِيرَةٍ فَإِنَّ لَهُ تَوَابًا، وَلَا تَحْبِزُوا الرِّجَالَ فَتَزْدَرَوْا، فَإِنَّمَا الْمَوْتُ بِأَصْفَرِيهِ ذِكَاةُ
قَلْبِهِ وَإِسَانُ مُعَبَّرُ عَنِّهِ، وَإِذَا حُلُوتُمْ دَاهِنَةً فَعَلْبَتُكُمْ بِالنَّشْبِ قُبُلُ الْعَجَلَةِ، وَالْيَسُورُ
بِالتَّوَدُّدِ الْمُنَزَّلَةِ هَذَا الْمُلُوكِ، فَإِنَّهُمْ مِنْ دَضَعُوهُ انْصَحَ، وَمَنْ زَلَعُوهُ ارْتَفَعَ، وَتَنَبَّلُوا تَسِيمُ
إِلَيْكُمْ الْأَبْصَارُ، وَنَوَاضِعُوا بِالنُّوقَارِ لِيُحِثَّكُمْ زَيْكُمُ^(۱)، ثُمَّ قَالَ:

وَمَا كُلُّ ذِي لُبٍّ بِمُونِهِكَ تُصَحُّهُ   وَلَا كُلُّ مُؤَبٍّ^(۲) تُصَحُّهُ بِلَيْبِهِ

وَلَكِنْ إِذَا مَا اسْتَظَنَعْنَا عَيْدًا وَاجِدَ   فَحَقُّ لَهُ مِنْ طَاعَةِ بِنَصْبِهِ

وَعَامَسَ صَبِيحُ بْنُ رِيَّاحِ بْنِ أَحْكَمَ أَحَدَ بَنِي أُسَيْدِ بْنِ عُمَرَ بْنِ نَعْمِ بْنِ جَاسَسِ بْنِ شُبَيْعِ بْنِ سَنَّةَ، وَ
كَانَ يَقُولُ: لَكَ عَلَى أَهْلِكَ سُلْطَانٌ فِي كُلِّ حَالٍ إِلَّا فِي الْقِتَالِ، فَإِذَا أَخَذَ الرَّحْلُ السَّلَاحَ فَلَا

کنید که آن مرضی است و با جود و ادب و با همدستی اهل فضل و کمال بنای معالی
را بسازید و با بخشش محبت را خریداری کنید و اهل فضل را احترام نمائید و از
تجربیات دیگران بهره گیرید و کار نیکوی اندک را هم به جای آورید که برای آن
نیز توابی است و مردان را کوچک شمارید که خوار خواهید شد و انسان در گرو
دو عضو کوچک است دل هو مخمد و زبان گویا و چون حادثه و حستناکی شما را
ترسانید پیش از شتاب طمأنینه پیشه سازید و با اظهار دوستی نزد شاهان
خواستار مغزلت باشید که آنان هر که را خوار سازند خوار خواهد شد و هر که را
رفعت دهند رفیع خواهد شد و بزرگواری کنید تا بدگان به شما دوخته شود و با
وقار تواضع کنید تا خدای تعالی شما را دوست بدارد. آنگاه چنین گفت:

نه هر مرد خردمندی بود ناصح   نه هر مرد نصیحت گر بود عاقل

خدا را ای سر هرگز مسو غافل   اگر مرد نصیحت گو بود عاقل

و صبیح بن ریاح که یکی از بقی امده است دوست و هفتاد سال زندگانی کرد
و می گفت: تو بر برادرت در هر حال تسلط داری مگر در جنگ و چون مرد

۱- فی البحار: «و نیشلوا بالعدال اسم إلیکم الأبصار و تراصعوا بالرفا، و لیم بحکم زیکم»

۲- فی البحار: «کل مؤب»

سُلْطَانُ لَكَ عَلَيْهِ، وَ كَفَى بِالْمَشْرِيقِ وَاعِظًا، وَ تَوَلَّى الْقَهْرَ أَبْقَى لِنَشَاوٍ، وَ أَسْرَعَ الْحُزْمَ غُفُوبَةَ الْبَغْيِ، وَ شَرَّ النَّصْرَةِ التَّعَدِّي، وَ أَلْأَمُّ الْأَحْلَافِ أَصْبَغُهَا، وَ مِنْ سُوءِ الْأَدَبِ تَقَرُّهُ الْعَنَابِ^(۱)، وَ أَرْزَعُ الْأَرْضِ بِالْقَصَاوِ... فَذَهَبَتْ مَثَلًا...

لِذِي الْحِلْمِ قَبْلَ التَّوَمِ مَا تَقَرُّعُ الْقَصَا وَ مَا عَلِمَ الْإِنْسَانُ إِلَّا لِيَتَلَمَّا

وَ عَاشَ عِبَادُ بْنُ شَدَادٍ الْبَرْمُوعِيُّ مِائَةً وَ حَمْسِينَ سَنَةً
وَ عَاشَ أَكْثَمُ بْنُ صَبِيحٍ أَهْدَى نَبِيٍّ أَسَدِيٍّ غَمْرُوبِيٍّ فَمِمْ ثَلَاثِيَّةً وَ يَسْتَعِينَ سَنَةً - وَ قَالَ
بَعْضُهُمْ: مِائَةً وَ يَسْعِينَ سَنَةً - وَ أَذْوَلُ الْإِسْلَامِ فَاخْتَلَفَ فِي إِسْلَامِهِ إِلَّا أَنْ أَكْثَرَهُمْ لَا
يُنْشِكُ فِي أَنَّهُ لَمْ يُسْلِمَ، فَقَالَ فِي ذَلِكَ.

وَ إِنْ امْتَرَأَ قَدْ عَاشَ يَسْعِينَ حِجَّةً إِلَى مِائَةٍ لَمْ يَنْشَأْ الْعِشَ جَاهِلٌ
خَلَّتْ مِائَتَانِ غَمْرُوبِيٍّ وَ أَرْزَعُ ذَلِكَ مِنْ عَدَدِ اللَّيَالِي فَلَا تِلْ

سلاح برگیرد دیگر تسلطی بر او ندارد و شمشیر بران بهترین واعظ است و ترک
مفاخره برای جلب ثنا بهتر است و سریع ترین عقوبتها عقوبت سرکشی و ستم
است و بدترین پیروزیها تجاوز کردن است و پست ترین خلق و خواها ضیق ترین
آنهاست و عتاب و گلایه فراوان بی ادبی است، و او هنگامی که این وصایا را
می گفت سر عصای خود بر زمین می کوبید و آن ضرب المثل شد.

نکوبد حکیمی عصا بر زمین به هنگام صحبت به نازی چنین
و عباد بن شداد یکصد و پنجاه سال زندگانی کرد.

و اکثم بن صبیح که از بی اسد است سبصد و شصت سال زندگانی کرد و بعضی
گفته اند یکصد و نود سال و به درک دوران اسلام نایل شد و در اسلام آوردن وی
اختلاف است و بیشتر رجالیان می گویند که اسلام نیاورد، است و درباره عمر
خود چنین سرود:

نود تا به صد سال عمری پس است که عاقل بگیرد از آن پس ملال
نود سال و صد سال من زیسم اگر چه نباشد به همرم کمال

وَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ: أَقْبَلَ أَكْثَرُ مِنْ سَبْعٍ أَرَبْدَ الْإِسْلَامَ فَقَتَلَهُ ابْنَةُ عَطَشًا، فَتَبِعَتْهُ
 أَنْ هَبِيهِ الْآيَةُ نَزَلَتْ فِيهِ: «وَمَنْ يَخْرُجْ مِنْ بَيْتِهِ مُهَاجِرًا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ يُدْرِكُهُ الْمَوْتُ
 فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ»^(۱)، وَلَمْ يَكُنِ الْعَرَبُ تُقَدِّمُ عَلَيْهِ أَحَدًا فِي الْحِكْمَةِ، وَأَنَّهُ لَمَّا سَمِعَ
 بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ بَعَثَ ابْنَةُ حُلَيْسًا^(۲)، فَقَالَ: يَا نَتْنِي إِيَّيْ أَعْطَلَكِ بِكَلِمَاتٍ فَخُذْهُنَّ مِنْ
 حَيْثُ تَخْرُجُ مِنْ عِيْدِي إِلَى أَنْ تُوَجَّعَ إِلَيَّ، أَلَيْسَ نَصَبْتُكَ فِي شَهْرِ رَجَبٍ فَلَا تَسْتَجِلُّهُ فَيَسْتَحِلُّ
 بِشُكِّكَ، فَإِنَّ الْحَرَامَ لَيْسَ بِحَرَمٍ لِنَفْسٍ وَإِنَّمَا بِحَرَمَةِ أَهْلِهِ، وَلَا تَمُوتُنَّ بِطُغْمٍ إِلَّا تَوَلَّيْتُ عِنْدَ أَغْرَهِمْ
 وَأَخَذْتُ^(۳) عَقْدًا مَعَ شَرِيفِهِمْ، وَإِنَّا لَكِ وَالذَّلِيلُ قَائِمَةٌ أَدُلُّ نَفْسَهُ، وَلَوْ أَغْرَاهَا لِأَغْرَاءَ
 فَوَئِهِ، فَإِذَا قَدِمْتَ عَلَى هَذَا الرَّجُلِ فَإِنَّ لَدُنَّ عَزْلَتَهُ وَعَزَمَتْ نَسَبَهُ وَهُوَ فِي تَبِيبِ قُرَيْشٍ وَ
 أَغْرَاءِ الْعَرَبِ، وَهُوَ أَخَذَ رَحْلَيْنِ إِذَا دُرِّ نَفْسٍ أَرَادَ مُلْكًا، فَخَرَجَ لِلْمُلْكِ بِعَرَاهُ فَوَقَرَهُ وَشَرَفَهُ

و محمد بن مسلمه گوید: اکثر بن سبئ برای اسلام آوردن پیش آمد و پسرش
 او را در حالی که عطشان بود بکشت و شهادت که این آیه درباره وی نازل گشت:
 «وَمَنْ يَخْرُجْ مِنْ بَيْتِهِ مُهَاجِرًا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ يُدْرِكُهُ الْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ»^(۱)
 و عرب در حکمت هیچ کس را بر وی تفلیح نداد، است. و چون بعث رسول
 خدا را شنید پسرش حلیم را برای تحقیر فرستاد و به او گفت: ای پسر جان من
 تو را چند کلمه بدهم آنها را از من فراگیر و از هنگامی که می روی تا
 زمانی که باز می گردی آنها را به کار بند: حق ماه رجب را ادا کن و آن را از
 ماههای حرام بشمار تا ریختن خون تو را حلال بشمارند که حرام خود را تحریم
 نمی کند بلکه اهل آن است که آن را تحریم می نماید. و بر هر فومی گذر کردی نزد
 عزیزترین آنها وارد شو و با شریف ترین آنها پیوند و از ذلیل بر حدیابی که او
 خود را خوار کرده است و اگر او خود را عزیز می داشت قومش نیز او را عزیز
 می شمردند. و چون بر این مرد وارد شدی بدان که من او را و نسبش را می شناسم
 او از خاندان قریش است که عزیزترین عرب هستند و او از دو حال خارج
 نیست یا مرد با شخصیتی است و اراده پادشاهی دارد و به واسطه عزتش برای
 پادشاهی خروج کرده است، پس او را توقیر کن و گرامی بدار و در مقابل او

وَقُمْ بَيْنَ يَدَيْهِ، وَلَا تَحْلِسْ إِلَّا بِإِذْنِهِ حَتَّى تَأْمُرَكَ وَبُشَيْرُ ابْنِكَ فَإِنَّهُ إِنْ كَانَ ذَلِكَ كَانَ
أَدْفَعُ لِبُشَيْرٍ عَنْكَ وَأَقْرَبُ بِخَبَرِهِ مِنْكَ، فَإِنْ كَانَ نَبِيًّا فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُخْشَى فِتْنَتُهُمْ وَلَا يُنْظَرُ
فَبُخْسُهُمْ، وَإِنَّمَا بِأَخْذِ الْخَبْرَةِ حَبْتُ بَغْلِهِمْ، لَا يُحْطَى فَبُخْسَتُهُمْ، إِنَّمَا أَمْرُهُ عَلَى مَا يُحِبُّ، وَإِنْ
كَانَ نَبِيًّا فَسَتَجِدُ أَمْرَهُ كُلَّهُ صَالِحًا وَخَبْرَهُ كُلَّهُ صَادِقًا، وَسَتَجِدُهُ مَتَوَاضِعًا فِي نَفْسِهِ مُبَذَّلًا
لِرَبِّهِ، فَذَلِّ لَهُ فَلَا تُحْدِثَنَّ أَمْرًا دُونِي، فَإِنَّ الرَّسُولَ إِذَا أَخَذْتَ الْأَمْرَ مِنْ عِنْدِهِ خَرَجَ مِنْ
بَيْدِي الَّذِي أَرْسَلَهُ، وَاحْفَظْ مَا يَقُولُ لَكَ إِذَا زِدَّكَ إِلَيَّ، فَإِنَّكَ لَوْ تَوَهَّشْتَ أَوْ كَسَيْتَ
جَيْشِي نَفِي رَسُولًا غَيْرَكَ.

وَكَتَبْتُ مَعَهُ بِإِصْحَاقِ اللَّهِ مِنْ الْعَنْدِ إِلَى الْعَنْدِ، فَأَمَّا نَعْدُ؛ فَأَمَّا بِنَا مَا بَلَغَكَ فَقَدْ آمَنَّا
عَنْكَ خَيْرَ لَا تُلْهِمِي مَا أَضَلُّهُ، فَإِنْ كُنْتُ أَرَيْتَ قَارِبًا، وَإِنْ كُنْتُ عُلِّمْتُ فَعَلَّمْنَا وَأَشْرَكْنَا فِي
كَفَرِكَ، وَالسَّلَامُ.

بایست و جز با اذن او منشین و حاضر نشین که به تو فرمان می دهد و اشاره می نماید که این ادب شر او را از تو می گرداند و تو را از خبر او بهره مند می گرداند، و با آنکه پیامبر است و خدای تعالی به جواس توهم و تحشم و هر که را بخواهد به پیامبری برگزیند خطائی نمی کند تا مورد عتاب واقع شود و کارها به اراده اوست، پس اگر پیامبر بود همه کارهای او را درست و گفتارش را راست خواهی یافت و او را در نزد خود متواضع و در برابر خداوند خوار خواهی یافت، پس تو هم در برابر او متواضع باش و بی اذن من کاری انجام مده که رسول اگر از جانب خود کاری را انجام دهد از دستور آنکه وی را فرستاده خارج خواهد شد و چون ترا به نزد من باز فرستاد گفتارش را حفظ کن که اگر در گفتار او توهم کنی و یا آنکه آن را فراموش نمایی مرا به رنج ارسال فرستاده دیگری خواهی انداخت.

و این نامه را هم به همراه وی فرستاد: «به نام تو ای خداوند»؛ این نامه از جانب بنده ای به جانب بنده ای است، اما بعد آنچه به تو رسیده به ما نیز برسان که از ناحیه تو به ما گزارشی رسیده است که حضرت آن را نمی دانیم، پس اگر به تو نشان داده اند به ما نیز نشان بده و اگر به تو آموخته اند به ما نیز بیاموز و ما را در

فَكَتَبَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَمَا ذَكَرُوا: «مَنْ يُحْتَدِ رَسُولُ اللَّهِ إِلَى أَكْثَمِ بْنِ صَبِيٍّ؛ أَحَدُ اللَّهِ إِلَيْكَ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى أَهْرَئِي أَنْ أَقُولَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَآمَرَ النَّاسَ بِهَا، وَالْخَلْقُ خَلَقَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ، وَالْأَمْرُ كُلُّهُ بِهِ، خَلَقَهُمْ وَأَمَانَهُمْ وَهُوَ يَشْرُهُمْ وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ، أَذْبَكْتُكُمْ بِأَدَابِ الْمُسْلِمِينَ وَلَسْنَا لِي عَنْ النَّبِيِّ الْعَظِيمِ وَتَعْلَمُونَ نَبَأَهُ بَعْدَ جَعِي».

فَلَمَّا جَاءَ كِتَابَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ لِاصْبِرْ يَا سَيِّ مَاذَا زَأَبْتُ؟ قَالَ: زَأَبْتُ بِأَمْرٍ بِتَكَارُمِ الْأَخْلَاقِ وَبَيْنَهُنَّ عَنِّ مَلَائِكُهُا، فَمَنْعَ أَكْثَمَ بْنِ صَبِيٍّ إِلَيْهِ بَنِي قَيْمٍ ثُمَّ قَالَ: يَا بَنِي قَيْمٍ لَا تَحْضَرُونِي سَفِيْهًا، فَإِنَّ مِنْ يَنْسَعِ بَعْلًا، وَكُلُّ إِنْسَانٍ رَأْيٌ فِي نَفْسِهِ، وَإِنَّ السَّغْبَةَ وَاهِنَ الرَّأْيِ وَإِنْ كَانَ قَوِيَّ الْبَذَنِ، وَلَا خَيْرَ فِيمَنْ لَا عَقْلَ لَهُ.

يَا بَنِي قَيْمٍ كَبُرَتْ سَبِيٌّ وَذَخَلْتَنِي ذُلُّهُ الْكَبِيرُ فَإِذَا رَأَيْتُمْ بَنِي قَيْمٍ حُسْنًا فَاتَّوُوا، وَإِذَا أَلْكَزْتُمْ بَنِي قَيْمٍ شَيْئًا فَتَوَّضَعُوا بِنَاحِيٍّ أَشْبَهْتُمْ لَهُ، إِنَّ ابْنِي قَدْ جَاءَنِي وَ قَدْ شَافَهُ هَذَا الرَّجُلُ قَرَأَ: بِأَمْرٍ

گنجینه خود شریک ساز و السلام
و گفته اند که رسول خدا ﷺ در پاسخ او چنین نوشت: از محمد رسول خدا به اکثم بن صبی: خدا را نزد تو تنها می گویم: خدای تعالی مرا فرمان داده است که بگویم: «لا إله إلا الله» و مردم را به گفتن آن دستور دهم. همه مردم خلائق خدای تعالی هستند و همه کارها از آن اوست، ایشان را می آفریند و می میراند و مبعوث می کند، و بازگشت به سوی اوست، من شما را به آداب پیامبران تأدیپ می کنم و از خبر بزرگ پرسش می شود و تعلمون نباءه بعد جعی.

و چون نامه رسول خدا ﷺ به او رسید به فرزندش گفت: پسر جان چه دیدی؟ گفت: دیدم که به مکارم اخلاق فرمان می دهد و از اخلاق پست باز می دارد، اکثم صبی بنی قیم را گرد آورد و گفت: ای بنی قیم سغیه نباشید، زیرا هرکس بشنود منعده خواهد بود و هرکس برای خود رأی دارد، اما سغیه سست رأی است گر چه تنش نیرومند باشد و کسی که عقل ندارد خبری در او نیست.

ای بنی قیم من پیر شده ام و خواری ببری پر من درآمده است پس چون از من امر نیکویی دیدید بدان عمل کنید و اگر امر زشتی دیدید مرا به راستی بیاورید تا بدان استوار شوم، این فرزندم به نزد من آمده است و با آن مرد بزرگ گفتگو

بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ، وَبِأَخْذِ بِنَحَابِ الْأَخْلَاقِ، وَيَنْهَى عَنْ مَلَاحِيهَا، وَتَدْعُو إِلَى أَنْ يُعْبَدَ اللَّهُ وَحْدَهُ، وَتُخْلَعِ الْأَوَانِي وَتُزَالِ الْخُلُفُ بِالنَّعْرَانِ، وَتَذَكَّرُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ، وَأَنْ قَبْلَهُ رَسُولًا هُمْ كُتِبَ، وَتَدْعُو قَبْلَهُ كَانَ يَأْمُرُ بِعِبَادَةِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَحْدَهُ، إِنْ أَحَقَّ الثَّانِي بِمُعَاوَنَةِ مُحَمَّدٍ وَنُصْرَتِهِ عَلَى أَمْرِهِ الْأَمْرُ، فَإِنْ بَكَى الَّذِي يَدْعُو إِلَيْهِ حَقًّا فَلَهُ لَكُمْ، وَإِنْ يَكُ بَاطِلًا كُنتُمْ أَحَقُّ مِنْ كُفِّ عَنْهُ وَنُصْرَتِهِ عَلَيْهِ.

وَقَدْ كَانَ اسْتَفْتَى نَحْرَانَ بِحَدَّثِ يَصِفُهُ، وَتَدْعُو كَانَ سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ قَبْلَهُ بِحَدَّثِ بِهِ وَنَحْنُ ابْنَةُ مُحَمَّدًا، وَتَدْعُو دُعَاؤُ الرَّأْيِ مِنْكُمْ أَنْ الْفَضْلُ فِيهَا يَدْعُو إِلَيْهِ وَبِأَمْرِ بِهِ، فَكُونُوا فِي أَمْرِهِ أَوَّلًا وَلَا تَكُونُوا آخِرًا، اسْتَفْعُوا نَحْرًا، وَتَكُونُوا سَنَامَ الْقَرَبِ، وَتَأْتُوا طَابِعِينَ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَأْتُوا كَارِهِينَ، فَإِنِّي لَأَرَى أَمْرًا مَا هُوَ بِأَهْوَى لَنَا لَا يَزَالُ مُضْعَدًا إِلَّا ضَعْفُهُ وَلَا مَنْعُوبًا إِلَّا بَلَقُهُ، إِنْ هَذَا الَّذِي يَدْعُو إِلَيْهِ لَوْ لَمْ يَكُنْ دِينًا لَكَانَ فِي الْأَخْلَاقِ

کرده است او را دیده است که به یکی از فرمان می دهد و از زشتی باز می دارد و محاسن اخلاقی را می گیرد و از اخلاقی است باز می دارد و مردم را فرا می خواند که تنها خدا را بپرستند و بتها را ترک کنند و به آئین سوگند نخورند و می گوید که او رسول خداست و پیش از او نیز رسولانی بوده اند که کتابهایی داشته اند و من نیز می دانم که پیش از او رسولانی بوده اند که مردم را به پرستش خدای یکتا فرا خوانده اند، سزاوارترین مردم به نصرت و یاری او شماها هستید، اگر آنچه بدان دعوت می کند حق است آن به سود شماست و اگر باطل است شما سزاوارترین مردمی هستید که باید از او دفاع کنید و بر او برده بوشی نمائید.

و اسفند نهران اوصاف او را می گفت و سفیان بن جاشع پیش از این از او یاد می کرد و نام پسرش را نیز محمد نهاد و اندیشمندان شما می دانند که فضیلت در آن چیزی است که وی بدان فرا می خواند و به آن فرمان می دهد، پس در کار او پیش قدم باشید و نه دنباله رو و از او بپروی کنید تا شرافت یابید و برتر عرب باشید و پیش از آنکه به کراهت به آئین وی درآئید به طوع و رغبت به دین وی بگروید، من امری را می بینم که خرد و آسان نیست، و تمام قله ها و بلندیا را فتح خواهد کرد، این مسلکی که وی مردم را به آن فرا می خواند اگر هم دین نباشد

حَسَنًا، أَطِيعُونِي وَاتَّبِعُوا أَمْرِي أَشَأَلُ نَفْسًا مَا لَا يَنْزِعُ مِنْكُمْ أَتَبَدَأُ، إِنَّكُمْ أَصْبَحْتُمْ أَكْثَرَ
الْغَرْبِ غَدَةً، وَتَوَسَّعَتْ بَلَدًا، وَإِنِّي لَأَرَى أَمْرًا لَا يَنْفَعُهُ ذَلِيلٌ إِلَّا عَزًّا، وَلَا يَنْزِلُهُ غَزِيرٌ
إِلَّا ذَلًّا، اتَّبِعُوا مَعَ عِزِّكُمْ تَزِدَادًا عِزًّا، وَلَا يَكُنْ أَحَدٌ مِثْلَكُمْ، إِنَّ الْأَوَّلَ لَمْ يَدْخُلْ لِلْأَجْرِ
شَيْئًا، وَإِنْ هَذَا أَمْرٌ لَمْ يَكُنْ بَعْدَهُ، مِنْ شَيْءٍ إِلَيْهِ فَهَذَا الْبَاقِي، وَاقْتَدَى بِهِ الثَّانِي، فَأَصْرَحُوا
لَمَرْكُم قَائِلُ الصَّرِيحَةِ فَوَدَّ، وَالْإِخْبَاطُ غَيْرُ^(۱).

فَقَالَ مَالِكُ بْنُ نُوَيْرَةَ: خَرَفَ شَيْخُكُمْ، فَقَالَ أَكْثَرُ، ذَلِكَ بِلِسَانِهِ مِنَ الْخَلْفِ لَرَأَيْتُمْ
شُكُونًا وَإِنْ أَقْبَى الْمُوَعِظَةُ الْإِعْرَاضُ عَنْهَا.

وَتِلْكَ يَا مَالِكُ إِنَّكَ هَالِكٌ، إِنَّ الْحَقَّ إِذَا غَامَ زَفَعَ الْغَائِمُ مَغْفَةً وَجَفَلَ الصَّرِيعُ فَبَامًا
فَإِتْبَاكَ أَنْ تَكُونَ مِنْهُمْ، أَمَا إِذَا شَفَعْتُنِي بِأَمْرِكُمْ فَتَرَوْنِي بَعْبَرِي أَوْ كَيْتِي، قَدْ عَا بَرَا جَلْبِي.

لا اقل دستورات اخلاقی نبوی است. پس از من اطاعت کنید و از دستورات
پیروی نمائید تا برای شما چیزی را مسکوک کنم که هرگز از شما جدا نشود شما از همه
قبایل عرب پیشتر خواهید شد و بلاد شما افزون تر خواهد گردید، من امری را
می بینم که هر ذیلی دنبال آن می رود، عریض خواهد شد، و هر عزیزی که آن را
ترک کند ذلیل خواهد شد، شما از او پیروی کنید تا عزتان افزون شود و
کسی مانند شما نباشد، اول برای آخر چیزی را باقی نخواهد گذاشت و این امری
است که دنباله ای دارد، آنکس که بدان سبقت گیرد باقی خواهد ماند و دومی به
او اقتدا خواهد کرد، پس از کارها بتان دست بردار بد تا نیرومند شوید و احتیاط
درماندگی است.

پس از آن مالک بن نویره گفت: این شیخ شما خرف شده است و اکتف گفت:
وای بر مشارکت غم دار و بی غم، ای مردم! چرا خاموشید؟ آفتب موعظه
روی گردانی از آن است.

وای بر نوای مالک که نو نابود خواهی شد، چون حق فبام کند هر که با آن
برخیزد بلندی می یابد و هر که با آن بسنجد به خاک هلاکت خواهد افتاد و بر نو
باد که از آنها نباشی، اما اگر می خواهید از من پیروی کنید بروید ستر مرا

فَرَكْنَهَا فَتَبَيَّنُوا بَنُوهُ وَبَنُو أَخِيهِ. فَقَالَ: قُلْتُ عَلَى أَمْرٍ لَنْ أُذِرَكَ وَلَمْ يَسْبِقِي.
وَكُنْتُ طَيِّبَةً إِلَى أَكْثَرِ نَكَاحَاتِهَا أَخْوَالَهُ. وَذَلِكَ أَخْرَوْنَ: كُنْتُ بَنُو مَرْيَمَ وَهُمْ أَخْوَالَهُ
أَنْ أَخْبَرْتُ إِبْنَتَا مَا نَعِيشُ بِهِ. فَكُنْتُ:

أَمَّا بَعْدُ: فَإِنِّي أَوْصِيكُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ وَصِلَةِ الرَّجَمِ فَإِنَّهَا تَنْبُتُ أَصْلُهَا وَتَنْبُتُ فُرْعُهَا. وَ
أَنَّكُمْ عَنْ مَنَاصِبِهِ اللَّهِ وَقَطِيعَةِ الرَّجَمِ فَإِنَّهَا لَا تَنْبُتُ لَهَا أَصْلٌ وَلَا تَنْبُتُ لَهَا فَرْعٌ. وَإِنَّا نَحْنُ
وَنِكَاحُ الْمُشْفَاءِ فَإِنَّ شِبَابَهَا قَدْرٌ. وَوَلَدُهَا صِبَاغٌ. وَعَلَيْكُمْ بِالْإِبِلِ فَأَكْثَرُ مَوَاهِبِهَا
حُصُونُ الْغَرْبِ. وَلَا تَضَعُوا رِقَابَهَا إِلَّا فِي حَقِّهَا فَإِنَّ فِيهَا مِثْرَ الْكَرْبِ وَرُقُوءُ الدَّمِ. وَ
بِأَلْبَانِهَا يَنْخَفُ الْكَبِيرُ. وَبَعْدُ الصَّغِيرُ. وَلَوْ كُنْتُ الْإِبِلُ الْعَلْعَنُ قُلْتُ لَحَسَنٌ. وَلَنْ يَهْلِكَ
أَمْرُهُ عَرَفَ قَدْرَهُ. وَالنَّدْمُ عَدُمُ الْعَقْلِ وَالْمَرْءُ الصَّالِحُ لَا يَنْدُمُ [مِنْ] الْمَالِ. وَرُبَّ رَجُلٍ

بیاورید نا سوار سوم و از شما کناره گیرم شتر خود را خواست و سوار شد و
پسرانش و برادرزادگانش دنبال او رفتند، گفت: من تأسف می خورم بر امری که
آن را ادراک نمی کنم و بر من پستی نگرفت
قبیله طی که دایبهای او بودند به او نامه نوشتند و دیگران می گیرند بنو مره که
دایبهای دیگرش بودند به او نامه نوشتند که مواعظی برای آنها بنویسد که با آنها
زندگانی کنند و او نوشت:

أَمَّا بَعْدُ، مِنْ شِمَا رَأَيْتُمْ فَتَقَوُّوا إِلَهِي سَفَارَشَ مِي كُنْ وَبِهِ صِلَةُ رَحِمٍ كَهْ أَصْلَشِ
ثَابِتٌ اسْتِ وَفَرَعَشِ مِي رَوِيدِ وَشِمَا رَأَيْتُمْ فَتَقَوُّوا إِلَهِي سَفَارَشَ مِي كُنْ وَبِهِ صِلَةُ رَحِمٍ كَهْ أَصْلَشِ
از خویشان ببرید که نه اصلی را ثابت می گذارد و نه فرع را از آن می روید و بر
شما باد که از ازدواج با زنان احمق بپرهیزید که ازدواج با احمق پلیدی است و
فرزندش تباه است. و بر شما باد که از شتر غافل نشوید و آن را گرامی بدانید که
آن دژهای عرب است و گردن آن را جز در مواقع لزوم بر زمین ننهد زیرا مهر
دختران و مایه جلوه گیری از خونریزی است و شهر آن برای سالندان تحفه و
برای خردسالان غذاست و اگر شتر را به آسیا کردن وا دارند آسیا هم می کند و
هرکس که قدر خود را بشناسد هلاک نخواهد شد و نیستی عبارت از نداشتن عقل
است و مرد درستکار هرگز بی مال نماند و بسا مردی که از صد مرد بهتر باشد و

خَبَرٌ مِنْ يَأْتِيهِ، وَرُبَّ فِتْنَةٍ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ قَبْلَتَيْنِ^(۱) وَ مَنْ عَشَبَ عَلَى الرُّمَانِ طَالَتْ مُثْنَتُهُ،
وَمَنْ رَضِيَ بِالْفَيْسَمِ طَابَتْ مَعْبُوتُهُ، أَقْنَةُ الرَّأْيِ الْهَوْنُ، وَالْعَادَةُ أَمْلُكَ بِالْأَدَبِ، وَالْحَاجَةُ
مَعَ الْحَكْمَةِ خَيْرٌ مِنَ الْوَقْفِ مَعَ الْبِلَاضَةِ، وَالذُّلْبُ دَوْلٌ فَإِذَا كَانَ لَكَ مِنْهَا أَمَانَةٌ عَلَى صَفِيكَ وَإِنْ
فَصُرْتَ فِي طَلَبِهِ، وَ مَا كَانَ مِنْهَا عَلَيْكَ لَمْ تَذْقُوعُهُ بِقُرُونِكَ، وَ سُوءُ حَكْمِ الْفَاقَةِ^(۲) تَضْعُ
الشَّرَفِ، وَ الْحَسَنُ دَاءٌ لَيْسَ لَهُ دَوَاءٌ، وَ السَّيِّئَةُ تَغَيَّبُ، وَ مَنْ يَزُورُ يَوْمًا بِرِيْبِهِ، وَ الْوَعْدَةُ^(۳)
مَعَ الشَّفَاعَةِ، وَ دَعَاءُهُ الْعَقْلُ الْخَلِيمُ، وَ حِمَاةُ الْأَمْرِ الصَّبْرُ، وَ خَيْرُ الْأَمْرِ مَعْلَمَةُ الْعَقْلِ، وَ
أَبْقَى الْمَوَدَّةِ حُسْنُ التَّمَاهِدِ، وَ مَنْ يَزُورُ غِيَا يَزِدُّ حُبًّا،
وَصِيَّةُ أَكْثَمِ بْنِ صَبِيحٍ^(۴) عِنْدَ مَوْتِهِ: جَمْعُ أَكْثَمَ بَنِيهِ عِنْدَ مَوْتِهِ فَقَالَ: يَا بَنِيَّ إِنَّهُ قَدْ أَقَى
عَلَيَّ دَهْرٌ طَوِيلٌ وَأَنَا مُرَوِّدُكُمْ مِنْ نَفْسِي ثَبُلُ الْمَهَابِ:

بسا گروهی که از دو فبيله بهتر باشد و هر که از زمانه گلایه کند گلایه او به درازا
خواهد کشید و هر که راضی به قسمت باشد زندگانش نیکو خواهد شد. آفت
رأی هوای نفس است و عادت برهان ادب را در دست دارد و نیازمندی همراه
محبت از بی نیازی همراه یا ترخیصی بهتر است و دنیا در گردش است آنچه از آن
توست در ناتوانی هم به دست تو می رسد گر چه در طلب آن کوناها کنی، و
آنچه بر زبان توست با قدرت خود هم نتوانی آن را دفع کنی، و بی تابی در
تنگدستی شرف را زایل می سازد، و حسد دردی است که درمانی ندارد، و
سرزنش کردن سرزنش را به دنبال دارد، و هر که روزی نیکویی کند به او
نیکویی کنند، و سرزنش کردن سفاکت به همراه دارد، و ستون عقل بردباری
است و سر رشته هر کاری صبر است و بهترین کارها از نظر فرجام عفو است و
بهترین دوستی در تفقد و احوال پرسی است و هر کس به نوبت و نه هر روز به
دردار دوستان برود محبت را بیفزاید.

وَصِيَّةُ أَكْثَمِ بْنِ صَبِيحٍ^(۴) در هنگام وفات: اکثم در هنگام وفات فرزندانش را
گرد آورد و گفت: ای فرزندان من روزگار درازی بر من گذشته است و من بیش

۱- فی بعض النسخ من قسبتنه، و فی بعض النسخ دهاثم خیر من مائتین.

۲- فی بعض النسخ والریبة، ۳- فی بعض النسخ دواء، ۴- فی البحار، دو اللذامنه.

أَوْصِيَكُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ وَحِلَّةِ الرُّجَمِ، وَعَلَيْكُمْ بِالْإِيمَانِ فَإِنَّهُ يَشْمِي عَلَيْهِ الْقَدَدُ وَلَا يَبِيدُ عَلَيْهِ أَضَلُّ وَلَا يَنْتَصِرُ فَرْعٌ، فَإِنَّهَا كُمْ عَنْ مَغْصَبَةِ اللَّهِ وَطُغْيَةِ الرُّجَمِ فَإِنَّهُ لَا يَبُثُّثُ عَلَيْهَا أَضَلُّ وَلَا يَبُثُّثُ عَلَيْهَا فَرْعٌ، كَلُّوا أَلْسِنَتَكُمْ فَإِنَّ مَقْتَلَ الرَّجُلِ بَيْنَ فُكْتِهِ، إِنْ قَوْلَ الْحَقِّ لَمْ يَدَعْ لِبِ صَدِيقٍ، انْفُتُّوا أَفْئَاتِي الْإِبِلِ وَلَا تَضَعُوهَا إِلَّا فِي خِفْطِهَا فَإِنَّ فِيهَا مَهْرَ الْكَرِيمَةِ وَرُقُوءَ الدَّمِ، وَإِيَّاكُمْ وَنِكَاحَ الْحَنْفَاءِ فَإِنَّ نِكَاحَهَا قَذَرٌ وَزَلَّةٌ جَبَابَةٌ، الْاِقْتِصَادُ فِي الشَّعْرِ أَتَمُّ لِلْجَانِمِ^(۱)، مَنْ لَمْ يَأْسَ عَلَى مَا فَاتَهُ وَدَعَّ بَدَنَهُ، مَنْ قَتَعَ بِمَا هُوَ فِيهِ قَرَّتْ عَيْنُهُ، الْقُدُّمُ قَبْلَ السُّدِّ، أَنْ أَصْبَحَ عِنْدَ رَأْسِ الْأَمْرِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَصْبَحَ عِنْدَ ذَنْبِهِ، لَمْ يَهْلِكْ امْرَأَةٌ عَرَفَتْ قَدْرَهُ، التَّجَرُّؤُ عِنْدَ الْبَلَاءِ أَقْوَمُ التَّحَنُّلِ^(۲)، لَمْ يَهْلِكْ مِنْ مَالِكَ مَا وَعَظَكَ، وَنِلُّ لِعَالِمٍ أَمِنْ مِنْ جَهْلِهِ، الْوَعْشَةُ ذَهَابُ الْأَعْلَامِ، بِشَأْنِ الْأَمْرِ إِذَا أَقْبَلَ، فَإِذَا أَذْبَرَ عَرَفَهُ الْكَلْبُ

از مرگ خود توشه ای به شما می دهم:

شما را به تقوای الهی و حلهٔ رجم سفارش می کنم و بر شما باد که نیکی کنید که آن نیکی عدد را بيفزاید و رسته را تا بپوشاند و شاخه را درهم نشکند. شما را از معصیت خداوند و قطع رحم باز می دارم که با وجود آن اصل و فرعی ثابت نمی ماند. زیانتان را نگاه دارید که زبان سرسبز می دهد بر باد. گفتار حق، دوسنی برای من باقی نگذاشته است. گردنهای شتر را منظور دارید و آن را جز در مواقع لازم بر زمین ننهید که در آن مهر دختران و مایهٔ جلوگیری از خونریزی است و بر شما باد که از ازدواج کردن با زنان احمق بپرهیزد که ازدواج با احمق پلیدی و فرزند او تباه است، انصاف در سفر حفظ کننده تر است. و کسی که بر آنچه از دست داده اندوهگین نشود بدنش را صیانت کرده است و کسی که به آنچه دارد فانی باشد خوشحال خواهد بود و پیش از پشیمانی باید پستی گرفت، اگر در سرکاری باشیم بهتر از آن است که بر سر دم آن باشیم. کسی که قدر خود را شناخت هلاک نشده. و بی تابی نزد بلا آفت نجهل است. مالی که بدان پندگیری از نو زایل نشده است. وای بر عالمی که از جهل خود آیین باشد. تنهایی عبارت از رفتن بزرگان است. امور وقتی پیش می آید با یکدیگر متشابه است و چون

۱- ركفا و الظاهر والاقتصاد في التمسك بالمال كما في رواية السجستاني
 ۲- في البحار «أداة التحمل» و في بعض نسخ الحديث «الجزع عند التذلل أداة التحمل»

وَالْأَحْمَقُ، الْبَطَلُ وَهَذَا الرُّحَاءُ حُمَّى، وَ فِي طَلَبِ الْمَعَالِي يَكُونُ الْعِزُّ، وَ لَا تَغْضَبُوا مِنْ
 التَّسِيرِ فَإِنَّهُ يَجْنِي الْكَثِيرَ، لَا تُحْبِسُوا فَمَا لَمْ تُسْتَلُوا عَنْهُ ^(۱)، وَ لَا تَضْحَكُوا بِنَا لَا يَضْحَكُ
 مِنْهُ، تُبَارِزُوا فِي الدُّلْيَا وَ لَا تُبَاغِضُوا، الْخَسَدُ فِي الْقُرْبِ فَإِنَّهُ مَنْ يَجْتَمِعُ يَتَفَنِّعُ عَمْدُهُ،
 يَتَقَرَّبُ ^(۲) بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ فِي الْمَوَدَّةِ، لَا تَتَكَلَّمُوا ^(۳) عَلَى الْقُرَابَةِ فَتَنَاطَطُوا، فَإِنَّ الْغَرِيبَ
 مِنْ قُرْبِ نَفْسِهِ، وَ عَلَيْكُمْ بِأَمْثَالٍ فَأُضْلِحُوهُ فَإِنَّهُ لَا يَضْلِعُ الْأَمْوَالُ إِلَّا بِإِصْلَاحِكُمْ، وَ لَا
 يَتَكَلَّمُ أَهْلُكُمْ عَلَى مَالِ أَخِيهِ يَرَى فِيهِ نَصَادَ حَاجَتِهِ فَإِنَّهُ مَنْ فَعَلَ ذَلِكَ كَالْقَائِضِ عَلَى
 الْمَاءِ، وَ مَنْ اسْتَفْتَى تَحَرَّمَ عَلَى أَقْرَبِهِ، وَ أَكْرَمُوا الْحَبْلَ، يَنْفَعُ لَكُمْ الْمَرْءُ الْمَقْرَبُ، وَ حَبْلَةٌ مَنْ لَا
 حَبْلَةَ لَهُ الصَّبْرُ.

وَ عَاشَ قَرْدَةُ بَنِ ثَعْلَبَةَ بَنِ ثَعْلَبَةَ السُّلُولِ مِائَةً وَ ثَلَاثِينَ سَنَةً فِي الْجَاهِلِيَّةِ، ثُمَّ أَدْرَكَ
 الْإِسْلَامَ فَأَسْلَمَ.

می رود زیرک و احسن هر دو آن می شناسد، خوش گذرانی هنگام فراوانی
 نعمت حماقت است، و عزت در طلب معالی است، و از سود کم خشمناک نشوید
 که آن سود بسیار را چلین می کند، تا از شما پرسش نشود پاسخ نگوید، و بر
 چیزی که خنده ندارد نخندد، در دنیا با یکدیگر نیکی کنید نه دشمنی، حسد از
 نزدیکی برخیزد که کسانی که با یکدیگر جمع می شوند نهادشان به جوش آید، در
 دوستی بعضی با بعضی دیگر نزدیکی می کنند، به خویشاوندی اتکال نکنید که
 جدا خواهند شد، فریب کسی است که جانش نزدیک باشد و بر شما باد که در
 اصلاح مال خود بکوشید و اموال جز به اصلاح شما به صلاح نیاید، و هیچ یک از
 شما بر مال برادرش اتکال نکنند و آن را فضای حاجت خود ندانند که کسی که
 چنین کند مانند آن است که بر آب چنگ می زند، و هر کس بی نیازی پیشه سازد
 نزد کسان خود گرامی شود و اسب را گرامی دارید، سرگرم شدن با آزادگان
 غزل خوان نیکوست و صبر چاره بیچارگان است.

و قَرْدَةُ بَنِ ثَعْلَبَةَ بَعْضُ دَوَسِ سَالٍ دَر دَوْرَانِ جَاهِلِيَّتِ زَيْسَت، سَيْسِ اسْلَامِ رَا
 دَرَكْ كَرْدَ وَ بَه شَرَفِ مَسْلَمَانِي نَايِلْ آمَدَ.

۱- فِي بَعْضِ النَّمِصِ وَ عَمَّا لَا تَسْأَلُوا عَنْهُ. ۲- فِي الْبَعَادِ وَ الْبَعْدِ بِصِيغِهِ. ۳- وَ لَيْسَ: لَا تَتَكَلَّمُوا.

وَعَاشَ مِصَادِبُ جَنَابِ بْنِ مَرَّازَةَ مِنْ بَنِي عَثْرُونَ بِرُيُوعٍ مِنْ حَتْمَلَةَ بْنِ زَيْدِ بْنِ حَنَافَةَ
أَرْبَعِينَ وَمِائَةَ سَنَةٍ

وَعَاشَ قُسُ بْنُ سَاعِدَةَ الْأَيْدِي سِتِّينَ سَنَةً وَهُوَ الَّذِي يَقُولُ:

هَلِ الْفَتَى مُطْطِي الْأَمْنِ عِنْدَ نُزُولِهِ   بِحَالٍ مُسِيٍّ فِي الْأُمُورِ وَ عُجِينِ
وَ مَا قَدْ نَوَى وَ هُوَ قَدْ فَاتَ ذَاهِباً   فَهَلْ يَنْتَفَعِي لَيْتَنِي وَ تَوَ أُنِّي
وَ كَذَلِكَ يَقُولُ لَبِيدٌ:

وَ أَخْلَفْتُ قُتَا تَبَنِي وَ تَوَ أُنِّي   وَ أَصْبَا عَلَى لَثْمَانِ حُكْمِ التَّدْبِيرِ

وَعَاشَ الْحَارِثُ بْنُ كَعْبٍ الْمَذْحَجِيُّ سِتِينَ وَمِائَةَ سَنَةٍ

قَالَ مُصَنَّفُ هَذَا الْكِتَابِ رحمته الله هَذِهِ الْأَخْبَارُ الَّتِي ذَكَرْتُهَا فِي الْمُعْتَرِينَ قَدْ رَوَاهَا
مُخَالِفُونَ أَيْضاً مِنْ طَرَفِ مُحَمَّدِ بْنِ الشَّائِبِ الْكَلْبِيِّ وَ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ بْنِ بَشَّارٍ وَ عَوَانَةَ
ابْنِ الْحَكَمِ وَ عِيسَى بْنُ زَيْدِ بْنِ أَبِي الْقَاسِمِ بْنِ عَبْدِ الْعَلِيِّ.

وَ قَدْ رَوَى عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ قَالَ: كُلُّمَا كَانَ فِي الْأَمَمِ الشَّالِفَةُ تَكُونُ فِي هَذِهِ

و مصادبن جناب یکصد و چهل سال زندگانی کرد.

و قس بن ساعده آبادی شصت سال زیست و او همان کسی است که
می گوید:

جوانی و عمرت چو غازی شود   دگر برنگردد به ای کاش باز
چو رودی که از کوه آید به دشت   نیاید به قله به کنکاش باز
و لبید در این باره گفته است:

ز قس مانده است این سخن یادگار   که ای کاش می بودمی ماندگار
و حارث بن کعب دوست و شصت سال زندگانی کرد.

مصنف این کتاب رحمته الله گوید: ابن احباری را که درباره معترین ذکر کردم
خالفین ما نیز از طریق محمد بن الشائب و محمد بن اسحاق و عوانه بن حکم و
عیسی بن زید و هیم بن عدی روایت کرده اند.

و از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله روایت شده است که فرمود: هر چه در اتمهای بیشین

الْأَمَةِ مِثْلَهُ خَذُو الثَّلْجَ بِالثَّلْجِ وَ الْقُدُّ بِالْقُدِّ. وَ قَدْ صَحَّ هَذَا التَّصْبُّرُ فَمَنْ تَقَدَّمَ وَ
صَحَّبَ الْغِيَاثَ الْوَاقِعَةَ بِمُحَجِّجِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِيهَا مَضَى مِنَ الْقُرُونِ. فَكَتَبْتُ السَّبِيلَ إِلَى انْكَارِ
الْقَائِمِ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِغَيْبَتِهِ وَ طُولِ عُمْرِهِ مَعَ الْأَخْبَارِ الْوَارِدَةِ فِيهِ عَنْ النَّبِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ عَنْ
الْأَئِمَّةِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ. وَ هِيَ الَّتِي قَدْ ذَكَرْنَاهَا فِي هَذَا الْكِتَابِ بِأَسَانِيدِهَا.

خَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ الدُّمَاقِيُّ قَالَ: خَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْكُوفِيُّ، عَنْ عَمِّهِ
الْحُسَيْنِ بْنِ يَزِيدَ الثُّوَلِيِّ، عَنْ غِيَاثِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ الشَّاذِلِيِّ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ،
عَنْ آبَائِهِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ «قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: كُلُّمَا كَانَ فِي الْأُمَّةِ الشَّافِقَةُ فَإِنَّهُ يَكُونُ فِي
هَذِهِ الْأُمَّةِ مِثْلُهُ خَذُو الثَّلْجَ بِالثَّلْجِ وَ الْقُدُّ بِالْقُدِّ».

خَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ الطُّغْجَانِيُّ قَالَ: خَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ السَّكْرِيُّ قَالَ: خَدَّثَنَا
مُحَمَّدُ بْنُ ذَكْرِيئَةَ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَارَةَ، عَنْ الشَّاذِلِيِّ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ
جَدِّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ «قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: وَ الَّذِي يَقْنَنِي بِالْحَقِّ نَبِيًّا وَ بَشِيرًا لَعَزَّكَ
أَمْنِي سَنَنْ مَنْ كَانَ قَبْلَهَا خَذُو الثَّلْجَ بِالثَّلْجِ خَلَّ لَوْ أَنَّ خَبَّةً مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ دَخَلَتْ فِي

واقع شده است در این امت نیز طابق الثَّلْجُ بِالثَّلْجِ و مو به مو واقع خواهد شد و
این دراز عمری و غیبتها در حجت‌های الهی در قرون گذشته واقع شده است پس
چگونه می توان قائم علیه السلام را به واسطه غیبت و طول عمرش انکار کرد با وجود
اخباری که در این باب از پیامبر اکرم ﷺ و ائمه علیهم السلام وارد شده است و آن
اخبار را با اسانیدش در این کتاب ذکر کرده ام.

غیاث بن ابراهیم از امام صادق از پدران بزرگوارشان علیه السلام روایت کند که
پیامبر اکرم ﷺ فرمودند: هر چه که در امت‌های پیشین واقع شده است در این
امت نیز طابق الثَّلْجُ بِالثَّلْجِ و مو به مو واقع خواهد شد.

جعفر بن محمد بن عماره از امام صادق از پدرش و از جدش علیه السلام روایت کند
که رسول خدا ﷺ فرمودند: قسم به خدایی که مرا به حق به عنوان پیامبر و
بشیر برانگیخت امت من نیز سنت‌های پیشینیان را طابق الثَّلْجُ بِالثَّلْجِ و پیروی
خواهند کرد حتی اگر در امت بنی اسرائیل ماری به سوراخی داخل شده باشد در

جَبْرِ لَدْخَلْتُ فِي هَذِهِ الْأُمَّةِ حَتَّى مِثْلُهَا.

حَدَّثَنَا الشَّرِيف أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ مُوسَى بْنِ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَلِيٍّ الْحُسَيْنُ بْنُ وَكَّامٍ (ق) قَالَ: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ النَّوْفَلِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ هِلَالٍ، عَنْ عَثْمَانَ بْنِ عِيسَى الْكَلَابِيِّ، عَنْ خَالِدِ بْنِ لُجَجٍ، عَنْ خَزْرَةَ بْنِ خُرَّانٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ حَبِيبٍ «قَالَ: سَمِعْتُ سَيِّدَ الْعَابِدِينَ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ، مِنْ أَبِي طَالِبٍ (ع) يَقُولُ: فِي الْقَائِمِ مِثْلُ شَعْنِ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ (ع)؛ سُنَّةُ مِنْ نُوحٍ، وَ سُنَّةُ مِنْ إِبْرَاهِيمَ، وَ سُنَّةُ مِنْ مُوسَى، وَ سُنَّةُ مِنْ عِيسَى، وَ سُنَّةُ مِنْ أَيُّوبَ، وَ سُنَّةُ مِنْ مُحَمَّدٍ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ، وَ أَمَّا مِنْ نُوحٍ (ع) فَطَوَّلَ الْقَمَرُ، وَ أَمَّا مِنْ إِبْرَاهِيمَ فَغِنَاءُ الْوِلَادَةِ وَ اغْتِزَالُ النَّاسِ، وَ أَمَّا مِنْ مُوسَى فَالْخَوْفُ وَ الْغَيْبَةُ، وَ أَمَّا مِنْ عِيسَى فَالْخِلَافُ النَّاسِ فِيهِ، وَ أَمَّا مِنْ أَيُّوبَ (ع) فَالْفَرَجُ بَعْدَ الْبَلَاءِ، وَ أَمَّا مِنْ مُحَمَّدٍ (ع) فَالْخُرُوجُ بِالسَّيْفِ».

قَتْنِي صَنِيعُ التَّفْسِيرِ لَمَّا تَقَدَّمَ غَضَبُنَا وَصَحَّ الْخَبَرُ بِأَنَّ السُّنَّةَ بِذَلِكَ جَارِيَةٌ فِي الْقَائِمِ (ع) الثَّانِي عَشَرَ مِنَ الْأُمَّةِ (ع) لَمْ يَجْزِ إِلَّا أَنْ يَتَقَدَّمَ أَنَّهُ تَوْبَنِي فِي غَنِيَّتِهِ مَا نَبَأَ لَمْ يَكُنِ الْقَائِمُ غُيْبَةً، وَ إِنَّهُ لَوْ لَمْ يَكُنْ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ إِلَّا يَوْمَ وَاجِدُ طَوَّلَ اللَّهُ ذَلِكَ الْيَوْمَ حَتَّى يَخْرُجَ

این ائمت نیز ماری به مانند آن داخل سوراخ خواهد شد

سعید بن جبیر گوید: از امام زین العابدین (ع) شنیدم که می فرمود: در قائم (ع) سَنَهای از انبیاء (ع) است، سَنَی از نوح و سَنَی از ابراهیم و سَنَی از موسی و سَنَی از عیسی و سَنَی از ایوب و سَنَی از محمد صلوات الله علیهم اما از نوح طول عمر است و اما از ابراهیم ولادت نهانی و کناره گیری از مردم است و اما از موسی خوف و غیبت است و اما از عیسی اختلاف مردم درباره اوست و اما از ایوب فرج بعد از شدت است و اما از محمد (ع) قیام با شمشیر است.

و چون عمر طولانی برای پیشینیان درست است و اخبار جاری بودن سَنَها در قائم (ع) یا دوازدهمین ائمه (ع) نیز درست است روا نبود که به جز این معتقد بود که اگر نابه هر اندازه در غیبت بود جز او فائمی باشد و اگر جز یک روز

فَبَنَیْهَا فَنَسَطَ وَ عَذَلَ کَمَا مَلَئْتَ جَوْراً وَ طَلَمَا کَمَا رُوِيَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ وَ عَنِ الْأَئِمَّةِ ﷺ بَعْدَهُ . وَ لَا یَحْصُلُ لَنَا الْإِسْلَامُ إِلَّا بِالتَّسْلِيمِ لَهُمْ فَمَا تَبَرُّهُ وَ یَصِیْحُ عَنْهُمْ . وَ لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ .

وَ مَا فِي الْأُزِمَةِ الْمُتَقَدِّمَةِ مِنْ أَهْلِ الدِّینِ وَ الرَّحْمَةِ وَ الزُّرْعِ إِلَّا مُغِیْبِینَ لِأَشْخَاصِهِمْ مُشْتَرِکِینَ لِأَمْرِیهِمْ . یُظْهَرُونَ عِنْدَ الْإِمْکَانِ وَ الْأَمْنِ وَ یَغِیْبُونَ عِنْدَ الْعَجْزِ وَ الْخَوْفِ . وَ هَذَا سَبِيلُ الدُّنْیَا مِنْ التَّیْدَائِهَا إِنْ وَفَّقْنَا هَذَا . فَکَیْفَ صَارَ أَمْرُ الْقَائِمِ ﷺ فِي غَیْبَتِهِ مِنْ دُونِ جَمِیعِ الْأُمُورِ مُتَكَرِّراً إِلَّا یَا فِي نَفْسِ الْجَاحِدِینَ مِنَ الْکُفْرِ وَ الضَّلَالِ وَ عِدَاوَةِ الدِّینِ وَ أَهْلِهِ . وَ بَعْضُ النَّبِيِّ وَ الْأَئِمَّةِ بَعْدَهُ ﷺ

از عمر دنیا باقی نمانده باشد خداوند آن روز را به قدری طولانی گرداند تا او خروج کند و زمین را بر او عدل و داد نماید همچنان که آکند؛ از ظلم و حور شده باشد. چنانکه از پیامبر اکرم و ائمه پس از او نیز روایت شده است و اسلام حاصل نشود جز آنکه به روایات صحیحی که از آنها وارد شده است تسلیم بود. وَ لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ .

و در دوره های گذشته هم همیشه جز این نبوده است که اهل دین و زهد و ورع خود را پنهان می کردند و کار خود را می پوشانیدند و در هنگام امکان و امنیت ظاهر می شدند و هنگام ناتوانی و خوف پنهان می شدند و این روش دنیا از آغاز تا کنون بوده است پس چگونه است که تنها امر قائم ﷺ در دوران غیبتش انکار شود؟ آیا این جز به واسطه کفر و ضلالتی است که در نفوس دشمنان دین و دشمنان پیامبر و ائمه ﷺ موجود است؟

حکایت پلوه‌ر و بوداسف

«حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ الشَّافِعِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الشَّكْرِيُّ^۱ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ زَكَرِيَّا قَالَ: «لَقَدْ بَلَغَنِي أَنَّ عَلَيْكَ مِنْ مَلُوكِ الْهِنْدِ كَانَ كَثِيرَ الْجُنْدِ. وَابِيعَ الْمُلُوكَ، صَهِبًا فِي أَنْفُسِ النَّاسِ، مَطْفَرًا عَلَى الْأَعْدَاءِ، وَكَانَ مَعَ ذَلِكَ عَظِيمَ الْبَهْمَةِ فِي شَهَوَاتِ الدُّنْيَا وَلَذَائِهَا وَمَلَاحِيهَا. مُؤَثِّرًا بِهَوَاهُ، مُطِيعًا لَهُ، وَكَانَ أَحَبَّ النَّاسِ إِلَيْهِ وَاتَّصَلَهُمْ لَهُ فِي نَفْسِهِ مِنْ زَيْنٍ لَهُ حَالُهُ وَحَسَنَ زَيْنُهُ، وَأَبْقَضُ النَّاسِ إِلَيْهِ وَأَعْلَاهُمْ لَهُ فِي نَفْسِهِ مِنْ أَمْرَةٍ بِغَيْرِهَا وَتَرَكَ أَمْرَهُ فِيهَا، وَكَانَ قَدْ أَصَابَ الْمَلِكُ فِيهَا فِي جِدَائِهِ سِنُهُ وَعَثْرَانِ شِبَاهِهِ وَكَانَ لَهُ زَائِي أُصِيلٌ وَلِسَانٌ بَلِيعٌ وَتَعْرِفَةٌ بِتَذْيِيرِ النَّاسِ وَصَبْطُهُمْ، فَتَرَفَ النَّاسُ ذَلِكَ مِنْهُ فَأَتَفَادُوا لَهُ، وَخَضَعَ لَهُ كُلُّ ضَعِيفٍ وَذَلُولٍ، وَاجْتَمَعَ لَهُ شُكْرُ الشُّبَابِ وَشُكْرُ الشُّطْرَانِ، وَالشَّهْوَةُ وَالْفُجْبُ، ثُمَّ قَوِيَ ذَلِكَ مَا أَصَابَ مِنَ الظُّلْمِ عَلَى مَنْ نَاصَبَتْهُ وَ

داستان پلوه‌ر و بوداسف

محمد بن زکریا گوید: راویان اخبار چنین روایت کنند که در زمانهای گذشته در هندوستان پادشاهی بود که لشکریانی فراوان و کشوری پهناور داشت، مردم از او می ترسیدند و بر دشمنانش پیروز بود و با وجود این مردی شهوت ران و اهل عیش و نوش و پیر و هوی و هوس بود، هرکس از این شیوه دنیا پرستی او تمجید می کرد نزد او عزیز و گرامی بود و هرکس کار دیگری به او پیشنهاد می کرد و از فرمان وی سر می پیچید دشمن و فریبکار به حساب می آمد، از دوران کودکی و نوجوانی به پادشاهی رسیده بود و دارای اندیشه ای اصیل و لسانی بلیغ بود، تدبیر امور مردم و اداره کردن آنها را نیکو می دانست و مردم هم او را به این صفت شناخته بودند و متقاد و مطیع وی بودند و هر سخت و آسانی در برابر وی خاضع بود، مستی جوانی و مستی پادشاهی و شهوت و خودبینی در وی جمع شده بود و پیروزی بر دشمنان و تسلط بر مردم و انقیاد آنها نیز بر آن

۱- فی بعض النسخ «الشکری» و فی بعضها «الشکری»

الْقَهْرِ لِأَهْلِ عَمَلِكَيْهِ، وَالْغِيَابِ النَّاسِ لَهُ. فَاسْتَطَالَ عَلَى النَّاسِ وَاحْتَقَرَهُمْ. ثُمَّ ارْتَدَادَ عَجَباً بِرَأْيِهِ وَنَفْسِهِ لِمَا مَدَّخَهُ النَّاسُ وَرَئِثُوا أَهْلُهُ عِنْدَهُ. فَكَانَ لَا هِمَّةَ لَهُ إِلَّا الدُّنْيَا وَكَانَتْ الدُّنْيَا لَهُ مُوَابِقَةً. لَا يُرِيدُ مِنْهَا شَيْئاً إِلَّا أَلَهُ. غَيْرَ أَنَّهُ كَانَ مِثَالاً لَا يُؤَلِّدُ لَهُ ذِكْرًا. وَلَقَدْ كَانَ الدِّينُ قَسَا فِي أَرْضِهِ قَبْلَ مُلْكِهِ وَكَثُرَ أَهْلُهُ. فَرَزَّ لَهُ الشَّيْطَانُ عِدَاوَةَ الدِّينِ وَأَهْلِهِ وَ أَضَرَّ بِأَهْلِ الدِّينِ فَأَقْصَاهُمْ عِاقَةً عَلَى مُلْكِهِ. وَفَزَّ بِأَهْلِ الْأَوْتَانِ. وَصَنَعَ هَمَّ أَصْنَاماً مِنْ ذَهَبٍ وَفِصَّةٍ. وَفَضَّلَهُمْ وَشَرَّفَهُمْ. وَسَجَدَ لِأَصْنَامِهِمْ.

فَلَمَّا رَأَى النَّاسُ ذَلِكَ مِنْهُ سَارَعُوا إِلَى عِبَادَةِ الْأَوْتَانِ وَالْإِسْتِخْفَافِ بِأَهْلِ الدِّينِ. ثُمَّ إِنَّ الْمَلِكَ سَأَلَ يَوْمًا عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ بِلَادِهِ كَانَتْ لَهُ مِنْهُ مَنَازِلَةٌ حَسَنَةً وَ مَكَانَةٌ رَفِيعَةً وَ كَانَ أَرَادَ يُسْتَعَجَلَ بِهِ عَلَى بَعْضِ أُمُورِهِ وَ يُجِيبُهُ وَ يُكْرِمُهُ. فَقِيلَ لَهُ: أَيُّهَا الْمَلِكُ إِنَّهُ قَدْ خَلَعَ الدُّنْيَا وَ خَلَا مِنْهَا وَ لَحِقَ بِالنَّسَاكِ. فَتَلَّ ذَلِكَ عَلَى الْمَلِكِ. وَ شَقَّ عَلَيْهِ. ثُمَّ إِنَّهُ أُرْسِلَ إِلَيْهِ

افزوده بود. مردم را می کشید و حقیر می شمرد و چون مردم او را می ستودند و کارش را تعجب می کردند بر عجب و تکبر وی می افزود. همتی جز دنیا نداشت و دنیا هم به او روی آورده بود و هر چه می خواست بدان می رسید. جز آنکه فرزندانش همه دختر بودند و پسری برایش به دنیا نیامد. پیش از آنکه وی به سلطنت برسد دین رواج یافته بود و دینداران فراوان شده بودند و شیطان دشمنی با دین و دینداران را در نظر وی آراست و به واسطه ترس از پادشاهی خود بر دینداران آسیب رسانید و آنان را تبعید کرد و بت پرستان را مفرط کرد و برای آنها بنهایی از طلا و نقره ساخت و آنان را محرم و شریف شمرد و بر بنهای آنان سجده کرد.

چون مردم چنین دیدند به پرستش پناه شتافتند و دینداران را خوار شمردند. روزی از روزها پادشاه احوال یکی از شهروندان مورد عنایت و صاحب منزلت خود را پرسید و می خواست او را معاون خود در بعضی از امور قرار بدهد و او را احترام و تکریم می کرد. گفتند: پادشاه او از دنیا کنار گیری کرده و به جمع زاهدان پیوسته است. این گزارش بر او گران آمد و به دنبال او فرستاد و او را آوردند و چون او را در لباس اهل زهد و ریاضت دید به او تندی کرد و دشنام

فَأَتَى بِهِ، فَلَمَّا نَظَرَ إِلَيْهِ فِي زِيِّ التَّشَاكِدِ وَتَحْشِيمِهِمْ زَبْرَهُ وَشَتَمَهُ وَقَالَ لَهُ: بَيْتَا أَنْتَ مِنْ عَبِيدِي وَغُيُوبِي أَهْلِي تَمْلِكُنِي وَوَجْهِيهِمْ وَأَشْرَائِهِمْ إِذْ تَصَحَّحْتَ تَلْسَكَ وَضَيِّقْتَ أَهْلَكَ وَمَالَكَ وَاتَّبَعْتَ أَهْلَ الْبَطَالَةِ وَالْخِسَارَةِ عَنِّي صَبْرَتَ صَبْرِكَ وَمَتَلَأَ، وَقَدْ كُنْتُ أَعُدُّ ذَلِكَ إِلَيْهِمْ أُمُورِي، وَالْإِسْبَعَاءُ بِكَ عَلَى مَا يَتَوَصَّي، فَقَالَ لَهُ: أَيُّهَا الْمَلِكُ إِنَّهُ إِنْ لَمْ يَكُنْ لِي عَلَيْكَ حَقٌّ فَلَيْتَ عَلَيْكَ عَلَيَّ حَقٌّ، فَمَا شَتِيعَ قَوْلِي بِغَيْرِ غَضَبٍ، ثُمَّ أَمَرَ بِمَا بَدَأَ لَكَ بِهَذَا الْقَهْمِ وَالتَّشْيِيبِ، فَإِنَّ الْقَهْصَبَ عَذَابُ الْعَقْلِ، وَإِذَلِكَ بِمَعُولٍ بَيْنَ صَاحِبِهِ وَبَيْنَ الْقَهْمِ، قَالَ لَهُ الْمَلِكُ: قُلْ مَا بَدَأَ لَكَ.

قَالَ الثَّانِي: يَا أَيُّهَا الْمَلِكُ أَفِي ذَنْبِي عَلَى نَفْسِي عَثَبْتَ عَلَيَّ أَمْ فِي ذَنْبِ مَنِي إِيَّاكَ سَالِفٌ؟

قَالَ الْمَلِكُ: إِنْ ذَنْبِكَ إِلَى تَلْسِكَ أَشْطَمَ الذُّلُوبُ عِنْدِي، وَلَيْتَ كُلُّهَا أَرَادَ رَحُلٌ مِنْ زَبْرِي أَنْ يُهْلِكَ نَفْسَهُ أَهْلِي بَيْتَهُ وَبَيْنَ ذَلِكَ، وَلَيْكُنْ أَعُدُّ إِهْلَاكَهُ نَفْسَهُ كَمَا هَلَاكِيهِ لِقَعْرِهِ بِمَنْ أَنَا ذَلِيلُهُ وَالْحَاكِمُ عَلَيْهِ وَهُوَ، فَلَمَّا أَلْهَمَكُمْ عَذَابُكَ لِنَفْسِكَ وَآخِذٌ لَهَا مِنْكَ إِذْ ضَيِّقْتَ أَنْتَ

داد و گفت: مگر تو از جا کاران تو گاه می آید و از رجال و اشراف مملکت ما نیستی؟ چرا خود را رسوا کردی و خاندان و اموال را بنه اسحق و دنیال زبانکاران و بی کاران را گرفتی و خود را مضحکه و ضرب المثل فرار دادی؟ من تو را برای کارهای مهم و یاری رساندن در امور خطیر آماده کرده بودم، گفت: ای پادشاه! اگر من بر تو حق ندارم، عقلت بر تو حقوق دارد، بدون خشم و غضب گفته مرا گوش کن و پس از فهم و درک به هر چه خواهی فرمان ده که غصب دشمن عقل است و میان فهم و صاحبش حائل می شود. پادشاه گفت: هر چه می خواهی بگو. زاهد گفت: آیا تو مرا سرزنش می کنی که بر خود گناهی کرده ام یا سابقه گناهی بر تو دارم؟

پادشاه گفت: نزد من گناهی که بر خود کرده ای از بزرگترین گناهان است و کسی از رعایای من حق ندارد خود را به هلاکت بیندازد و من از او صرف نظر نمایم اگر تو خود را هلاک کنی مثل این است که یکی از اهل کشور مرا که مسئول حفظ او هستم هلاک کرده ای و از تو بازخواست می کنم چون خود را به هلاکت

ذَلِكَ، فَقَالَ لَهُ التَّائِبُ: أَرَأَيْتَ أَنِّي الْمَلِكُ لَا نَأْخُذُ فِي إِلَّا بِحُجَّةٍ وَلَا نَفْذُ بِحُجَّةٍ إِلَّا عِنْدَ قَاضٍ، وَ لَيْسَ عَلَيْكَ مِنَ التَّائِبِ قَاضٍ، لَكِنَّ عِنْدَكَ قَضَاءٌ وَأَنْتَ لِأَحْكَامِهِمْ مُتَّبِعٌ، وَأَنَا بِتَقْضِيهِمْ رَاضٍ، وَمِنْ بَعْضِهِمْ مُشْفِقٌ.

قَالَ الْمَلِكُ: وَمَا أَوْلَيْكَ الْقَضَاءُ؟ قَالَ: أَنَا الَّذِي أَرْضَى قَضَاءَهُ لَعَنُوكَ. وَأَنَا الَّذِي أَنَا مُشْفِقٌ مِنْهُ فَهُوَ اللَّهُ. قَالَ الْمَلِكُ: قُلْ مَا بَدَّلَكَ وَاصْطَفَيْ حَبْرَكَ وَمَتَى كَانَ هَذَا زَائِكَ؟ وَمَنْ أَتُحَاوَلُ؟ قَالَ: أَنَا حَبْرِي لَأَنِّي كُنْتُ سَمِعْتُ كَلِمَةً فِي جِدَائَةِ سَبِيٍّ وَقَعْتُ فِي قَلْبِي لَصَارَتْ كَالْحَبَّةِ الْمَرْدُوعَةِ ثُمَّ لَمْ تَزَلْ تَتَمَيَّ حَتَّى صَارَتْ شَجَرَةً إِلَى مَا تَرَى، وَ ذَلِكَ أَنِّي [كُنْتُ] قَدْ سَمِعْتُ قَائِلًا يَقُولُ: يُحْسَبُ الْجَاهِلُ الْأَمْرُ الَّذِي هُوَ لِأَشْيَاءَ شَيْئًا، وَالْأَمْرُ الَّذِي هُوَ الشَّيْءُ لَا شَيْءَ، وَمَنْ لَمْ يَرْفُضِ الْأَمْرَ الَّذِي هُوَ لِأَشْيَاءَ لَمْ يَهْلِ الْأَمْرُ الَّذِي هُوَ الشَّيْءُ، وَمَنْ لَمْ يُبَيِّعِ الْأَمْرَ الَّذِي هُوَ الشَّيْءُ لَمْ يُطِيبْ نَفْسَهُ بِرَفْضِ الْأَمْرِ الَّذِي هُوَ لِأَشْيَاءَ، وَ الشَّيْءُ هُوَ الْآخِرَةُ، وَ اللَّاشْيَاءُ هُوَ الدُّنْيَا، فَكَانَ بِهَذِهِ الْكَلِمَةِ عِنْدِي قَرَارٌ لِأَنِّي وَجَدْتُ

افکنده ای. زاهد گفت: پادشاه تو نباید بدون دلیل علیه من حکم کنی و دلیل باید در محکمه قاضی طرح شود و در میان مردم کسی نیست که علیه تو داوری کند ولی در وجود تو قاضیانی هستند که من به داوری بعضی از آنها راضی هستم و از داوری بعضی دیگر بیمناکم.

پادشاه گفت: آن قاضیان کیانند؟ گفت: آنکه به قضای او راضی عقل نوست و آنکه از قضای او بیمناکم هوای نفس نوست. پادشاه گفت: هر چه می خواهی بگو و راست بگو و بگو از چه زمانی این عقیده را پیدا کرده ای و چه کسی تو را از راه به در کرده است؟ گفت: من در نوجوانی کلامی را شنیدم که در دلم نشست و مانند دانه مزروع در دلم ریشه دوانید و رشد کرد تا به غایتی که چنانکه می بینی درختی بارور گردید و آن چنین بود که شنیدم مردی می گفت: نادان ناچیز را چیز به حساب می آورد و چیز را ناچیز می شمرد و کسی که ناچیز را وانهد به حقیقت نمی رسد و کسی که حقیقت را نبیند به وانهادن ناچیز خشنود نباشد و آن چیزی که حقیقت است عبارت از آخرت است و آنچه که ناچیز است عبارت از دنیا است و این کلام را پذیرفتم زیرا می دیدم که سعادت دنیا مرگ و غنای آن فقر

الدُّنْيَا حَيَاتُهَا مَوْتًا وَغِنَاهَا فَقْرًا، وَفَرَحُهَا تَرْحًا، وَصِحَّتُهَا شُغْمًا، وَفُكْرُهَا حَفْلًا، وَبِرَّهَا ذُلًّا، وَكَثِيفٌ لَا يَكُونُ حَيَاتُهَا مَوْتًا، وَإِنَّمَا يُحْيِي فِيهَا صَاحِبُهَا مَمُوتٌ، وَهُوَ مِنَ الْمَوْتِ عَلَى بَعْدِيٍّ، وَ مِنَ الْغِنَاءِ عَلَى قَلْبَةٍ، وَكَثِيفٌ لَا يَكُونُ غِنَاهَا فَقْرًا، وَ لَيْسَ بِصِيبٍ أَحَدٌ مِنْهَا شَيْئًا إِلَّا الْخِنَاجُ لِذَلِكَ الشَّيْءِ إِلَى شَيْءٍ آخَرَ مُضِلُّهُ إِلَى أَشْيَاءَ لَاهِبَةٌ لَهُ مِنْهَا.

وَمَثَلُ ذَلِكَ أَنَّ الرَّجُلَ زَيْبًا يَحْتَاجُ إِلَى دَابَّةٍ فَإِذَا أَصَابَهَا خِنَاجٌ إِلَى عَافِيَتِهَا وَ قَبِيحَتِهَا وَ مَرِيضَتِهَا وَ أَذْوَابَتِهَا، ثُمَّ الْخِنَاجُ لِكُلِّ شَيْءٍ مِنْ ذَلِكَ إِلَى شَيْءٍ آخَرَ مُضِلُّهُ إِلَى أَشْيَاءَ لَاهِبَةٌ لَهُ مِنْهَا، لَقِيَ تَنْقِضِي حَاجَةٍ مِنْ هُوَ كَذَلِكَ وَفَاقَتْهُ؟ وَكَثِيفٌ لَا يَكُونُ فَرَحُهَا تَرْحًا وَ هِيَ مُرْجِصَةٌ لِكُلِّ مَنْ أَصَابَتْ مِنْهَا قُرَّةٌ عَيْنٍ أَنْ يَرَى مِنْ ذَلِكَ الْأَمْرِ بِخَيْرٍ أَصْعَابُهُ مِنَ الْحَرْزِ، إِنْ رَأَى سُرُورًا فِي وَاقِدِهِ قَمَا يَتَكَلَّمُ مِنَ الْأَخْوَانِ فِي مَزْنِهِ وَ شُعْبِهِ وَ جَانِحِهِ إِنْ أَصَابَتْهُ أَغْطَمٌ مِنْ سُرُورِهِ بِهِ، وَ إِنْ رَأَى السُّرُورَ فِي مَالٍ قَمَا يَتَخَوَّفُ مِنَ التَّلَفِ أَنْ يَدْخُلَ عَلَيْهِ أَغْطَمٌ مِنْ سُرُورِهِ بِأَمَالٍ، فَإِذَا كَانَ الْأَمْرُ كَذَلِكَ فَاحْشُ النَّاسِ بِأَنْ لَا يَتَكَلَّمَ بِشَيْءٍ مِنْهَا لَمْ يَعْزَفْ هَذَا مِنْهَا، وَكَثِيفٌ لَا يَكُونُ صِحَّتُهَا شُغْمًا وَ إِنَّمَا صِحَّتُهَا مِنْ أَخْلَاقِهَا وَ أَصْبَحَ

و شادی آن اندوه و سلامتی آن بیماری و قوتی آن ضعف و عزت آن خواری است، و چگونه حیات آن مرگ نباشد در حالی که حیات آن برای مرگ است و انسان یغین دارد که حیاتش برچیده شده و خواهد مُرد، و چگونه غنای آن فقر نباشد در حالی که هیچ کس چیزی را به دست نمی آورد مگر آنکه برای آن نیازمند چیزی دیگری می شود که از به دست آوردن آن گریزی ندارد.

برای مثال مردی که نیازمند مرکب سواری است چون آن را به دست آورد نیازمند علوفه و نیاوردار و افسار و ابزار می شود و چون آنها را به دست آورد برای هر کدام آنها نیازمند اشیای دیگری می شود که گریزی از آنها نیست پس نیاز چنین فردی کی منقضي خواهد شد؟ و چگونه شادی آن اندوه نباشد، در حالی که هر کس یک وسیله شادی یافت از ناحیه همان شادی دچار اندوه مضاعف می شود، اگر به واسطه فرزند شاد است باید در انتظار اندوه بیماری و مرگ و آسیب وی باشد، و اگر به داشتن مال شاد است، هراس نلف شدن آن افزون بر آن شادی است و چون چنین است بهتر آن باشد که کسی خود را به آن

أَحْلَاطُهَا وَ أَقْرَبُهَا مِنَ الْحَيَاةِ الدَّمُ، وَ أَطَهَرُ مَا يَكُونُ الْإِنْسَانُ ذِمًّا أَلْحَلُّ مَا يَكُونُ صَاحِبُهُ
 بِمَوْتِ النَّجَاوِ، وَ الذَّيْفَةُ وَ الطَّاعُونُ وَ الْآبِلَةُ وَ الْبِرْسَامُ، وَ كَيْفَ لَا يَكُونُ قُوَّتُهَا ضَعْفًا، وَ
 إِنَّمَا تَجْتَنِّعُ الْغُرَى فِيهَا مَا يَصُورُهُ وَ يُوقِيَهُ، وَ كَيْفَ لَا يَكُونُ جِرْهَا ذَلًّا وَ لَمْ يَرُ فِيهَا عِرْ قَطُّ إِلَّا
 أَوَّزَتْ أَهْلَهُ ذَلًّا طَوِيلًا، عَجَبٌ أَنْ أَيَّامَ الْعِرِّ تَصْبِرُهُ، وَ أَيَّامَ الذَّلِّ طَوِيلُهُ، فَأَخْبَى النَّاسُ بِذَمِّ
 الدُّنْيَا لَمَنْ يَسْتَطِيعُ لَهُ الدُّنْيَا فَأَصَابَ حَاجَتُهُ بِثَبَاتٍ، فَهُوَ يَتَوَقَّعُ كُلَّ يَوْمٍ وَ قَبْلَتُهُ وَ سَاعَتُهُ وَ
 طَرَفَتُهُ عَيْنٌ أَنْ يُغْدِي عَلَى مَا يَلِيهِ قَبْعَتَانِجَ، وَ عَلَى حَمِيهِهِ فَيُخْطِطُ وَ عَلَى جَمْعِهِ فَيُتَبَّهَبُ، وَ أَنْ
 يُؤْتَى بُنْيَانُهُ مِنَ الْفَرَاعِيدِ فَيَهْدَمَ، وَ أَنْ يَذُبَّ الْمَوْتُ إِلَى حَشِيمٍ فَيَسْتَأْصِلَ، وَ يُلْجَعُ بِكُلِّ مَا
 حَوْزُهُ ضَعِيفٌ.

فَإِذَا هُمُ إِلَيْكَ أَهْمًا الْمَلِكُ الدُّنْيَا الْآخِذُهُ مَا يُحْطَى، وَ الْمَوْرِثَةُ بَعْدَ ذَلِكَ التَّبَعَةُ السَّلَاجُتِيَّةُ بَيْنَ
 تَكْشُوَا، وَ الْمَوْرِثَةُ بَعْدَ ذَلِكَ الثَّرَى الْمَرَاصَعَةُ بَيْنَ تَرْفَعُ وَ الْمَوْرِثَةُ بَعْدَ ذَلِكَ الْجَزَعُ، الثَّارِكَةُ

آلوده نسازد و چگونه سلامتی آن بهاری نباشد در حالی که سلامتی آن از اخلاط
 است و نزدیکترین اخلاط به حیات خون است و خون خودتس مایه مرگ
 ناکهانی و درد گلو و طاعون و دزدگی و دزدگی بدنی و بهاری قلبی می شود و چگونه
 قوت آن ضعیف نباشد در حالی که قدرت مضمرات را گرد می آورد و چگونه
 عزت آن خواری نباشد در حالی که هیچ عزتی دیده نشده است جز آنکه برای
 اهل خود خواری طولانی به دنبال داشته است. علاوه بر آنکه ایام عزت کوتاه و
 ایام خواری طولانی است و سزاوارترین مردم به مذمت دنیا کسی است که بساط
 دنیای او گسترده و حاجتش روا شده است و هر ساعت و هر لحظه منتظر است مالش از
 میان برود و نیازمند شود و خوبش او ندیش رپوده شود و آنچه گرد آورده غارت
 شود و آنچه ساخته است از بنیان منهدم شود و مرگ به جمع او راه یابد و
 مستأصل گردد و به همه عزیزان خود داغدار گردد.

پس نزد تو ای پادشاه مذمت می کنم دنیایی را که آنچه عطا کرد باز می گیرد
 و وصال آن بر گردن آدمی می ماند و بر هر که جامه ای پوشانید از او می کند و وی
 را عریان می سازد و هر که را بلند کرد پست می گرداند و به جزع و بی تاب

لَمْ يَشْفَعْهَا وَ الْمَوْرَثَةُ بَعْدَ ذَلِكَ الشَّلُوفَةُ، الْمُتَوَبُّةُ لِمَنْ أَطَاعَهَا وَ اعْتَرَّ بِهَا، الْغُلَّازَةُ بَيْنَ
 ائْتِمَانِهَا وَ زَكَاةِهَا، هِيَ الْمَرْكَبُ الْمَتَوَسُّ وَ السَّاجِبُ الْحَزُونُ، وَ الطَّرِيقُ الزَّلِيلُ، وَ
 الْمَهْبِطُ الْمَهْوِيُّ، هِيَ الْمُكَرَّمَةُ الَّتِي لَا تُكْرَمُ أَحَدًا إِلَّا أَهَانَتُهُ، الْمُحِبُّوبَةُ الَّتِي لَا تُحِبُّ أَحَدًا،
 الْمَلْزُومَةُ الَّتِي لَا تَلْزِمُ أَحَدًا، يُوفِي لَهَا وَ تَغْيِرُهُ وَ يَضُدُّ لَهَا وَ تَكْذِبُ، وَ يَنْجِزُ لَهَا وَ يَخْلِفُ،
 هِيَ الْمُتَوَجَّعَةُ لِمَنْ اسْتَعَامَ بِهَا، الْمَلَايَمَةُ بَيْنَ اسْتِمْرَارِ مَنَّةٍ ^(۱)، بَيْنَا هِيَ تُطِيعُهُ إِذْ حَوَّلَتْهُ
 خَاكُولًا، وَ بَيْنَا هِيَ تُعْذِيبُهُ إِذْ جَعَلَتْهُ خَادِمًا، وَ بَيْنَا هِيَ تُصَحِّحُهُ إِذْ صَحَّحَتْ مَنَّهُ، وَ بَيْنَا
 هِيَ تُنْشِئُهُ إِذْ قِيَمَتْ مَنَّهُ ^(۲)، وَ بَيْنَا هِيَ تُنْكِبُهُ إِذْ بَكَتْ عَلَيْهِ، وَ بَيْنَا هِيَ قَدْ بَسَطَتْ يَدَهُ
 بِالطَّيِّبَةِ إِذْ بَسَطَتْهَا بِالنَّشَاطَةِ، وَ بَيْنَا هِيَ فِيهَا عَزِيمٌ إِذْ أَذَلَّتْهُ، وَ بَيْنَا هِيَ فِيهَا مُكْرَمٌ إِذْ

می افکند و عاشقان و طالبان خود را ترک می کند و به شقاوت و محنت می افکند
 و گمراه کننده است کسی را که اطاعتش کند و به آن مرور شود و غدار است بر
 هر کسی که از آن آیین باشد و بر آن اعتماد کند، حقاً دنیا مرکبی است سرکش و
 مصاحبی است خائن و بی وفا و راهی است نگریده و مغزی است در غایت پستی.
 گرامی دارنده ای است که کسی را گرامی نداشت جز آنکه در عافیت وی را خوار
 ساخت. محبوبه ای است که هرگز به کسی محبت نکرد، ملازمت او را کنند اما او
 ملازم هیچ کس نگردیده است، به آن وفا کنند و آن غدر و مکر می کند. و به او
 راست می گویند و او دروغ می گوید، با آن در وعده وفا کنند ولی آن خلف و هده
 می کند و با هر کس که با آن راست است کجی می کند و فدرتندان آن را به بازی
 می گیرد، در حالی که به کسی طعام می دهد ناگاه او را طعمه دیگری می سازد، و
 در حالی که او را خدمت می کند ناگاه او را خدمتگار دیگری می گرداند و در
 حالی که او را می خنداند ناگاه بر او می خندد، و در آشنای آنکه او را به شهادت
 دیگران و می دارد ناگاه او را مورد شهادت فرار می دهد، و در حالی که او را بر
 دیگران گریان می سازد ناگاه دیگران را بر وی گریان می کند، و در هنگامی که
 دستش را به عطا می گشاید ناگاه او را به مسألت و گدایی و می دارد، و در عین
 عزت او را ذلیل می کند، و در عین بزرگواری او را خوار می سازد، و در آشنای

أَمَانَتُهُ، وَبَيْتَا هُوَ فِيهَا مُعْظَمُ إِذْ صَارَ مَحْتَضِرًا، وَبَيْتَا هُوَ زَفِيعٌ إِذْ وَضَعْتُهُ، وَبَيْتَا هِيَ لَهُ مَطْبِيعَةٌ إِذْ عَصَمْتُهُ، وَبَيْتَا هُوَ فِيهَا مَسْرُورٌ إِذْ أَخْرَجْتُهُ، وَبَيْتَا هُوَ فِيهَا شَبْعَانٌ إِذْ أَجَاعْتُهُ، وَبَيْتَا هُوَ فِيهَا عَرِيٌّ إِذْ أَمَانْتُهُ.

فَأُتِىَ لَهَا مِنْ دَارٍ إِذْ كَانَ هَذَا فِعَالَهَا، وَهَذِهِ صِفَتُهَا، تَضَعُ النَّجَاحَ عَلَى رَأْسِهِ عُدْوَةً وَتُعْفُو خَدَّهُ بِالْغُرَابِ عَشِيَّةً، وَتُحَلِّي الْأَبْدَى بِأَسْوَرَةِ الذَّهَبِ غَيْثَةً، وَتَجْعَلُهَا فِي الْأَغْلَالِ عُدْوَةً، وَتَقْعُدُ الرَّجُلَ عَلَى الشَّرِيرِ عُدْوَةً، وَتُزِمِي بِهِ فِي السَّجْنِ عَشِيَّةً، تَنْزُرُ لَهُ - الدُّبَاجَ عَشِيَّةً، وَتَنْزُرُ لَهُ الْغُرَابَ عُدْوَةً، وَتَجْنَعُ لَهُ الْمَلَامِي وَالْمَعَارِفَ عُدْوَةً، وَتَجْنَعُ عَلَيْهِ الثَّرَائِعَ وَالثَّرَادِبَ عَشِيَّةً، تُحَبِّبُ إِلَى أَهْلِهِ مَرْيَةَ عَشِيَّةً، وَتُحَبِّبُ إِلَيْهِمْ بَغْدَةَ عُدْوَةً، تُطِيبُ رِيحَهُ عُدْوَةً، وَتَنْتَنُ رِيحَهُ عَشِيَّةً، فَهِيَ مَتَوَفِّعٌ لِبَسْطَوَانِهَا، ضَبْرٌ نَاجٍ مِنْ فِلَتْنِهَا وَبَلَاتِنِهَا، تَمْنَعُ نَفْسَهُ مِنْ أَحَادِيثِهَا وَغَيْثَهُ مِنْ أَعَاجِبِهَا، وَتَبْدُو عَقُودًا مِنْ جَعْبِهَا، ثُمَّ تُضْهِجُ

بزرگی حقیر می سازد، و در آتشی رفیع به یسئ می افکند، و بعد از آنکه مطیع او شد نافرمانیش می کند، و پس از آن سرور به اندوه می افکند، و پس از سیری به گرسنگی مبتلا می کند، و در میان حبیبند می بپراند.

پس اف باد بر خانه ای که حالش چنین و کردارش چنان باشد، صبح تاج سروری بر سر شخصی می گذارد و شب روی او را بر خاک مذلت می مالد، شب دستش را با دسنبند طلا زینت می دهد و صبح دسنبش را به بند می کشد، صبح بر تخت پادشاهی می نشاند و شب به زندانش می افکند، شب فرش دیبا برایش می گسترد و صبح خاک را بر سر او می گرداند، صبح آلات طو و لعب برایش مهیا می کند و شب نوحه گران را به نوحه اش و او می دارد، شب او را به حالی می افکند که اهلیش به او تقرب جویند و روز کاری می کند که همانها از او گریزان شوند، بامداد او را خوشبو می سازد و شامگاه او را مبدل به جیفه گندیده ای می گرداند، چنین شخصی در دنیا پیوسته در ترس از سطوت ها و قهرهای آن است و از بلایا و فتنه های آن نجات ندارد، نفس از چیزهای تازه دنیا و چشم از امورخوش - آیند آن لذت می برد و دستش به گردآوری متاع دنیا مشغول است اما به زودی مرگ فرا می رسد و دستش خالی می ماند و دهنه اش خشک می شود؛ رفتند و

الْكُفَّ صِفْرًا، وَالْقَبْرُ هَامِدَةً، ذَهَبٌ مَا ذَهَبَ، وَحَرَى مَا حَرَى، وَبَادَا مَا بَادَا، وَهَلَكَ مَا هَلَكَ، عَجِدُ فِي كُلِّ مِنْ كُلِّ خَلْفًا، وَتَرَوْسِي بِكُلِّ مِنْ كُلِّ بَدَلًا، تُشَكِّنُ دَارَ كُلِّ قَوْنٍ قَرْنًا، وَ تُطْعِمُ شَوْدَ كُلِّ قَوْمٍ قَوْمًا، وَ تُقْبِذُ الْأَرَادِلَ سُكَّانَ الْأَفَاضِلِ، وَ الْعَجْرَةَ سُكَّانَ الْحَرَامَةِ، تَنْقُلُ أَقْوَامًا مِنَ الْجَنْدِ إِلَى الْخَضَبِ، وَ مِنَ الرَّجُلَةِ إِلَى الْمَوْكِبِ، وَ مِنَ الْبُؤْسِ إِلَى النُّعْمَةِ، وَ مِنَ الشَّدْوِ إِلَى الرَّخَاءِ، وَ مِنَ الشَّوَاءِ إِلَى الْخُلَاطِصِ وَ الدُّغْبِ حَتَّى إِذَا غَسَسْتَهُمْ فِي ذَلِكَ الْغَلَبَتِ بِهِمْ فَسَلَبْتَهُمُ الْخَضَبَ، وَ نَزَعْتَ مِنْهُمْ الْقُوَّةَ، فَعَادُوا إِلَى أَجَائِسِ الْبُؤْسِ، وَ أَلْفَرِ الْفَقْرِ، وَ أَجْدَبِ الْجَدْبِ.

تَأَمَّا قَوْلُكَ أَيُّهَا الْمَلِكُ فِي إِضَاعَةِ الْأَهْلِ وَ تَرْكِهِمْ، فَإِنِّي لَمْ أَصْبِعْهُمْ، وَ لَمْ أَتْرُكْهُمْ، بَلْ وَضَعْتُهُمْ وَ انْقَلَعْتُ إِلَيْهِمْ، وَلَكِنِّي كُنْتُ أَنَا أَنْفَرُ بِعَيْنِ مَشْخُورَةٍ لَا أَغْرِفُ بِهَا الْأَهْلَ مِنْ-
الْعُزْبَاءِ لَا الْأَعْدَاءِ مِنَ الْأَزْلَاءِ، فَلَمَّا أَعْمَلْتُ عَنِّي الشَّخْرَ اسْتَبَدَلْتُ بِالْعَيْنِ الْمَشْخُورَةِ عَيْنًا صَحِيحَةً، وَ اسْتَبَدَلْتُ الْأَعْدَاءَ مِنَ الْأَوْلِيَاءِ، وَ الْأَزْلَاءَ مِنَ الْعُرَبَاءِ، فَإِذَا الَّذِينَ كُنْتُ

افتادند و نابود شدند و به هلاکت آمدند و دنیا را بگریانی راه به عوض آنها می گیرد و به بذل آنها خستود می شود و آفتی را در خانه های دیگران حامی دهد و مانند خوراک جمعی را به جمعی دیگر می خوراند، و ارادتی را به جای افاضل و ناتوانان را بر جای خردمندان می نشاند و اقوامی را از تنگی عیش به فراخی نعمت می کشاند و از پیاده روی به مرکب سواری و از شدت به نعمت و از تعب به اسراحت می رساند و چون آنها را غرق این نعمتها و راحتها کرد منقلب می سازد و آسایش و قوا را از آنها باز می ستاند و آنان را به نهایت عجز و فقر و سختی می افکند.

و اما ای پادشاه! آنچه گفتمی که من اهل خود را ترک و ضایع کرده ام، من چنین نکرده ام، بلکه به آنها پیوسته ام و برای آنها از هر چیزی بریده ام، ولیکن بر دیده من مدتی پرده غفلت آویخته بود و گویا دیدگانم مسحور بود، اهل و غریب را از یکدیگر تمیز نمی دادم و دوست و دشمن خود را نمی شناختم و چون پرده سحر از پیش دیدگانم برخاست و دیدگانم صحیح و بینا شد میان دوست و دشمن و یار و بیگانه تمیز قائل شدم و دانستم آنهایی که اهل و دوست و برادر و

أَعَدُّهُمْ أَهْلِبِينَ وَأَصْدِقَاءَ وَإِخْوَانًا وَخُلَفاءَ إِنَّمَا هُمْ سِبَاعٌ ضَارِبَةٌ لَا هِمَّةَ لَهُمْ إِلَّا أَنْ تَأْكُلَنِي وَتَأْكُلَ بِي. غَيْرَ أَنَّ اخْتِلَافَ مَنَازِلِهِمْ فِي ذَلِكَ عَلَى قَدْرِ الْقُوَّةِ، فَبِهِمْ كَالْأَمْتِ فِي سِدْوِ- السَّوَادِ، وَبِهِمْ كَالذَّلِيبِ فِي الْعَاوِزِ وَالتَّهْبِيزِ، وَبِهِمْ كَالْكَتَّابِ فِي الْهَرِيرِ وَالبَحْبُصَةِ، وَبِهِمْ كَالْقَلْبِ فِي الْحَبَلَةِ وَالسَّرَفَةِ، فَالْطَّرُوقُ وَاجِدَةٌ وَالْقُلُوبُ مُخْتَلِفَةٌ.

فَلَوْ أَنَّكَ أَهْمَا الْمَلِكُ فِي عَظَمِ مَا أَنتَ فِيهِ مِنْ مُلْكِكَ، وَكَثْرَةِ مَنْ يَبْعَكَ مِنْ أَهْلِكَ وَجُنُودِكَ وَحَابِئِيكَ وَأَهْلِ طَاعَتِكَ، نَظَرْتَ فِي أَهْلِكَ عَزَلْتَ أَتَكَ قَرَبَهُ وَحَيْدَهُ، لَيْسَ مَعَكَ أَحَدٌ مِنْ جَمِيعِ أَهْلِ الْأَرْضِ، وَذَلِكَ أَنَّكَ فَدَّ عَزَلْتَ أَنْ عَامَّةَ الْأُمَمِ عَدُوٌّ لَكَ، وَأَنْ هَذِهِ الْأُمَمَةُ الَّتِي أُوَيْسَتْ الْمَلِكُ عَلَيْهَا كَثِيرَةٌ الْحَسِدِ مِنْ أَهْلِ الْعَدَاوَةِ وَالْعَنَسِ لَكَ الَّذِينَ هُمْ أَشَدُّ عَدَاوَةً لَكَ مِنَ السِّبَاعِ الضَّارِبَةِ، وَأَشَدُّ حَقَقًا عَدْلَكَ مِنْ كُلِّ الْأُمَمِ الْغَرِيبَةِ، وَإِذَا حِزَبَتْ إِلَى أَهْلِ طَاعَتِكَ وَخُلُوبِكَ وَقَرَابَتِكَ وَجِدْتَ هَلْهُمْ قَوْمًا يَتَعَلَّقُونَ عَنَّا بِأَجْرِ مَقْلُومٍ.

آشنا می شمردم جانوران درنده ای بودند که همگی در مقام اضرار من بودند و همیشان بر در بدن و خوردن من معروف بود ولیکن مرانپ آنها در اضرار به حسب اختلاف قوت و ضعف مختلف بود بعضی در تندی و شدت مانند شیر بودند و بعضی دیگر در غارت کردن مانند گرگ بودند و بعضی دیگر در سر و صدا مانند سگ بودند و بعضی دیگر در حیله و دزدی مانند روباه بودند و مقصود همه آنها اضرار به من بود لیکن از راههای مختلف.

ای پادشاه! تو با این عظمتی که داری از ملک و پادشاهی و فرمانبران از اهل و لشکر و حوالی و حواشی و اطاعت کنندگان، اگر در حال خود نیک بنگری خواهی دانست که تنها و بی کسی و از جمیع مردمان روی زمین حتی یک دوست هم نداری، زیرا می دانی که آنان فرمانروا در تو نیستند بلکه دشمن نوانند، و آنان که رعیت و فرمانبردار تو اند گروهی پر حسد از اهل عداوت و نفاقند که دشمنی آنها بر تو از دشمنی جانوران درند، و خشم آنها بر تو از خشم طوایف دیگری که مطیع تو نیستند بیشتر است و چون در حال فرمانبران و باری دهندگان و خویشان خود بنگری در می بایی که آنها کار تو را برای دریافت مزد انجام می دهند و

يَحْرِصُونَ عَلَىٰ أَنْ يَسْتَفْضُواكَ مِنَ الْعَمَلِ لِيَجْزَاهُوكَ مِنَ الْأَجْرِ ، وَإِذَا صِرْتَ إِلَى أَهْلِ
خَاصَّتِكَ وَغَرَائِبِكَ صِرْتَ إِلَى قَوْمٍ جَعَلْتَ كَذُوكَ وَكَذَعَكَ وَنَهْنَأَكَ وَكَسَبَتَكَ قَسَمًا ، فَأَنْتَ
تُؤَدِّي إِلَيْهِمْ كُلَّ يَوْمٍ الضَّرْبِيَّةَ ، وَأَنْتَ كَلِّمُهُمْ وَإِنْ وَدَّعْتَ بَيْنَهُمْ جَمِيعَ كَذُوكَ غَنَكَ بِرَاضٍ ،
فَإِنْ أَنْتَ حَبَسْتَ عَنْهُمْ ذَلِكَ فَلَيْسَ مِنْهُمْ الْبَشَّةُ رَاضٍ ، أَمَّا نَرَى أَنَّهَا الْمَلِكُ وَحِيدٌ لَا
أَهْلٌ لَكَ وَلَا مَالٌ .

فَالْمَا أَنَا قَائِمٌ لِي أَهْلًا وَمَالًا وَإِخْوَانًا وَأَعْوَابَ وَأُولِيَاءَ . لَا تَأْكُلُونِي ، وَلَا تَأْكُلُونِي بِي .
يُحِبُّونِي وَأَحِبُّهُمْ ، فَلَا يَنْقُذُ الْحُبُّ بَيْنَنَا ، يَنْصَحُونِي وَالتَّصَحُّفُ فَلَا غَشَّ بَيْنَنَا ، وَيُضَدِّقُونِي
وَأَسَدُّهُمْ فَلَا تَكْذَابُ بَيْنَنَا ، وَيُؤْتُونِي زُأْوَالَهُمْ فَلَا عَدَاوَةَ بَيْنَنَا ، يَنْصَرُّونِي وَ
أَنْصَرُّهُمْ فَلَا تَحَادُلُ بَيْنَنَا ، يَطْلُبُونَ الْحَقَّ الَّذِي إِنْ طَلَبْتُهُ مَعَهُمْ لَمْ يَخَالُوا أَنْ أَغْلِبَهُمْ عَلَيْهِ

هنگی آنها غایب دارند که کار کمتری انجام دهند و مزد بیشتری دریافت کنند و چون در حال خاصان و خویشان نزدیک خود بگری می یابی که تو مسقت و زحمت و کار و کسب خود را برای ایشان بر خود تحمیل کرده و نسبت به آنها به منزله غلامی شده ای که آنچه کسب کند قدری مقرر به آقای خود دهد، با این حال هیچ یک از آنها از تو راضی نیستند، هر چند جمیع مال خود را بر آنها فسحت کنی و اگر مفتری آنها را از ایشان برگیری البته با تو دشمن خواهند شد، پس معلوم شد که بی کس و تنهایی و خویش و مالی نداری.

اما من که صاحب اهل و مال و برادران و خواهران و دوستانم، مرا نمی‌خورند و برای خوردن مرا نمی‌خواهند، من دوست ایشانم و ایشان دوست من اند و هرگز دوسی میان من و آنها زایل نمی‌شود و ایشان ناصح و خبرخواه من اند و من نیز ناصح و خبرخواه ایشانم، تقای در میان من و آنها نیست، ایشان به من راست می‌گویند و من هم به آنها راست می‌گویم و دروغ در میان ما نیست، با یکدیگر دوسی داریم و دشمنی در میان ما نیست، یکدیگر را یاری می‌کنیم و همدیگر را فرو نمی‌گذاریم، خبر و خوبی را خواستارند، اگر من نیز خواستار آن شوم خوف آن ندارند که من بر آنها غلبه کنم و خیر ایشان را از آنها

أَوْ أَشْتَاتٍ بِهِ دُونَهُمْ، فَلَا فَسَادَ بَيْنَنَا وَلَا نَحَاشَةَ، يَتَمَتَّلُونَ لِي وَ أَهْتَلُ هُمُ بِأَجُورِ^(۱) لَا تَقْعُدُ، وَلَا يَزَالُ الْقَتْلُ قَائِمًا بَيْنَنَا، هُمْ هَدَانِي إِنْ ضَلَلْتُ، وَ تَوَدُّ بِصُرِي إِنْ غَمِيتُ، وَ جِئَنِي إِنْ أَهَيْتُ، وَ يَجِيئِي إِنْ رُبِيتُ، وَ أَهْوَانِي إِذَا قَرِيتُ، وَ قَدْ نَزَّلْنَا عَنِّي الْبُيُوتَ وَ الْغَنَانِي فَلَا تُرِيدُهَا، وَ تَرَكْنَا الْأَخَايِرَ وَ الْمَكَاسِبَ لِأَهْلِ الدُّنْيَا فَلَا تَكَائُرَ بَيْنَنَا، وَ لَا تَبَاغِي، وَ لَا تَبَاغِضَ، وَ لَا تَفَاشَ، وَ لَا تَفَاشِدَ، وَ لَا تَقَاطِعَ، فَهَؤُلَاءِ أَهْلُ أَلِيَّهِ الْمَلِكُ وَ إِخْوَانِي وَ أَقْرَبَانِي وَ أَجْبَانِي، أَهْبَبْتُهُمْ وَ انْتَقَعْتُ إِلَيْهِمْ، وَ تَرَكْتُ الَّذِينَ كُنْتُ أَنْظُرُ إِلَيْهِمْ بِالْعَيْنِ الْمَشْهُورَةِ لِمَا عَرَفْتُهُمْ، وَ انْقَشَتِ السَّلَامَةُ مِنْهُمْ

فَهَذِهِ الدُّنْيَا أَلِيَّهِ الْمَلِكُ الَّتِي أَخْبَرْتُكَ أَنَّهَا لَا تَمُوتُ، فَهَذَا نَسَبُهَا وَ حَسَبُهَا وَ مَصِيرُهَا إِلَى مَا قَدْ صِغَتْ، وَ قَدْ رَفَعْتُهَا لِمَا عَرَفْتُهَا، وَ أَبْصَرْتُ الْأَمْرَ الَّذِي هُوَ الثَّقِيَّةُ، فَإِنْ كُنْتُ

باز گیرم و آن را به خود اختصاص دهم و فساد و حسدی در میان ما نبست، ایشان برای من کار می کنند و من تیر برای آنها به خاطر اجوری کار می کنم که هرگز تمام نمی شود و آن عمل پیوسته در میان ما برقرار است، اگر گمراه شوم آنان هادیان من اند، و اگر تائید شوم آنان نور بصیر من خواهند بود، و اگر بر من بتازند در اسنوار من خواهند بود، و اگر به سوی من تیر افکندند سپر من خواهند شد، اگر پیرسم اعوان من خواهند بود، من و ایشان در فکر خانه و مسکن بستم و خواهش آن را از دل به در کرده ایم، ذخایر و مکاسب دنیا را ترک کرده و آن را برای اهل دنیا گذاشته ایم و در تکاثر با کسی منازعه نمی کنیم و بر بکدیگر ستم روا نمی داریم و دشمنی و تباهی و حسد و جدایی در میان ما نیست، ای پادشاه اینها اهل و خویشان من اند، برادران و نزدیکان و دوستان من اینها هستند آنها را دوست می دارم و از غیر آنها بریدم و چون آنها را شناختم کسانی را که مسحورانه به آنها می نگریستم رها ساختم و درخواست سلامتی از آنها را کرده ام. ای پادشاه! این است دنیایی که نو را از آن خبر دادم و در حقیقت پوچ و ناچیز است و حسب و نسب و عاقبت آن چنین است که شنیدی، چون دنیا را به این اوصاف شناختم ترکش کردم و امر اصل حقیق را که آخرت باشد شناختم و آن

نَحْبُكُمَا إِلَيْهَا الْمَلِكُ أَنْ أَصِيفَ لَكَ مَا أَصْرَفَ عَنْ أَمْرِ الْأَخْزَةِ الَّتِي هِيَ الشَّقِيَّةُ فَاسْتَعِدَّ إِلَى -
السَّاعِ، نَسْتَعِزُّ بِمَا كُنْتَ نَسْتَعِزُّ بِهِ مِنَ الْأَشْيَاءِ.

فَلَمْ يَزِدْ الْمَلِكُ عَلَيْهِ إِلَّا أَنْ قَالَ لَهُ: كَذَبْتَ لَمْ تَعْصِبْ شَيْئًا، وَ لَمْ تَنْظُرْ إِلَّا بِالشَّعَاءِ وَ
الْقَنَامِ، فَاطْرُجْ وَ لَا تَقْبَسْ فِي شَيْءٍ مِنْ تَمَلُّكِي. فَأَيْنِكَ فَايِدُ مُفْسِدُ.

وَ وَدِدْتُ لِنَتْلِكَ فِي تِلْكَ الْأَيَّامِ بَعْدَ إِيَابِهِ مِنَ الذُّكُورِ غُلَامٌ لَمْ يَزِ النَّاسُ مَوْلُودًا بِمِثْلِهِ
فَطُفُّ حُسْنًا وَ جَمَالًا وَ حِصَاءً، فَبَلَغَ الشُّرُوءُ مِنَ الْمَلِكِ مَسْئَلًا عَظِيمًا كَادَ أَنْ يُشْرِفَ بِهِ عَلَى
هَلَاكِ نَفْسِهِ مِنَ الْغَرَحِ، وَ زَعَمَ أَنَّ الْأَوْنَانَ الَّتِي كَانَ يَتَعَبَّدُهَا هِيَ الَّتِي وَهَبَتْ لَهُ الْعَلَامَ،
فَقَسَمَ عَاشَةً مَا كَانَ فِي بَيْتِ أَهْوَالِهِ عَلَى بَيْتِ أَوْفَانِهِ، وَ أَمَرَ النَّاسَ بِالْأَكْلِ وَ الشُّرْبِ
سِنَةً وَ سَمَّى الْعَلَامَ بُودَاسَفَ وَ حَمَعَ الْعُلَمَاءَ وَ السَّجَّجِينَ بِتِلْكَ مِيلَادِهِ، فَرَفَعَ الْمُتَجَمِّعُونَ
إِلَيْهِ أَنَّهُمْ يَجِدُونَ الْعَلَامَ يَتَلَعَّ مِنَ الشُّرْبِ وَ الْمَعْرَلَةِ مَا لَا يَتَلَعَّ أَحَدٌ فَطُفُّ فِي لَوْحِ الْهَيْدِ.

را اختیار کردم و اگر غواهی آنچه را که دانسته‌ام از اوصاف آخرت که امری اصیل
است بربابت تعریف کنم پس مبنای سبقت باقی نامشوی آنچه را که نشنیده‌ای.
این سخنان در دل سنگ پادشاه هیچ تأثیر نکرد و گفت: تو دروغ می‌گویی و
به حقیقتی نرسیده‌ای و به غبار از تعب و رنج و مشقت بهره‌ای نبرده‌ای. بیرون رو
و در مملکت من مباش که تو خود فاسدی و دیگران را نیز فاسد خواهی کرد.

نولد بوداسف

و در این ایام برای پادشاه پسری متولد شد از آن پس که از داشتن فرزند
ذکور ناامید گشته بود، پسری که در زیبایی و جمال و نورانیّت روزگار مانند آن
را ندیده بود و چندان از ولادت این فرزند خوشحال شد که نزدیک بود از
خوشحالی قالب تنی کند و پنداشت بهنایی که به عبادت آنها مشغول بوده آن
فرزند را به او بخشیده‌اند و جمیع خزان خود را بر بتکده‌ها قسمت کرد و فرمان
داد مردم به مدت یک سال به عیش و نوش مشغول شوند و آن فرزند را بوداسف
نام نهاد و دانشمندان و متجربان را گرد آورد تا طالع مولود را ملاحظه کنند و پس
از تأمل گفتند: از طالع این فرزند چنین ظاهر می‌شود که از شرافت و منزلت به
مرتبه‌ای رسد که هیچ کس در سرزمین هند به آن مرتبت نرسیده باشد و همه

وَانْتَفُوا عَلَىٰ ذَٰلِكَ جَمِيعًا، عَزَّ أَنْ رَجُلًا قَالَ: مَا أَطْرُقُ الشَّرَفَ وَالْمَغْرَبَةَ وَالْفَضْلَ الَّذِي
وَجَدْنَاهُ يَتَلَقَّ هَٰذَا الْعَلَامَ إِلَّا شَرَفَ الْآخِرَةِ، وَلَا أَحْسَبُهُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ إِمَامًا فِي الدِّينِ وَ
النُّسْبِ، وَذَا تَفْصِيلُهُ فِي دَرَجَاتِ الْآخِرَةِ لِأَنِّي أَرَى الشَّرَفَ الَّذِي يَتَلَقُّهُ لَيْسَ بِشَيْءٍ سَبَقَ
مِنْ شَرَفِ الدُّنْيَا وَهُوَ شَيْءٌ يَشْرَبُ الْآخِرَةَ فَوَقَعَ ذَٰلِكَ الْقَوْلُ مِنَ الْمَلِكِ مُوَبَّعًا كَأَنَّهُ
يَتَخَصَّ شُرُوزَهُ بِالْعَلَامِ وَكَانَ الْمُتَنَجِّمُ الَّذِي أَخْبَرَهُ بِذَٰلِكَ مِنْ أَوْثَقِ الْمُتَجَمِّعِينَ فِي نَفْسِهِمْ وَ
أَعْلَاهِمُ وَأَصْدَقِهِمْ جَنَّةً، وَأَمَرَ الْمَلِكُ بِالْعَلَامِ بِدِينِهِ فَأَخْلَاهَا وَتَحَيَّرَ لَهُ مِنَ الطُّرُوزِ
وَالْحَدَثِ كُلِّ بَقِيَّةٍ، وَتَقَدَّمَ إِلَيْهِمْ أَنْ لَا يُدَكَّرَ فِيمَا يَتَّبِعُهُ مَوْتُ وَلَا آخِرَةٌ وَلَا حُزْنٌ وَلَا مَرَضٌ
وَلَا قَتْلٌ خَلَقَ تَعْتَاذَ ذَٰلِكَ أَلَيْسَ لَهُمْ وَتُسَاءَ قُلُوبُهُمْ، وَأَمَرَهُمْ إِذَا بَلَغَ الْعَلَامُ أَنْ لَا يَتَهَلَّوْا
عَبْدَهُ بِذِكْرِ شَيْءٍ بِمَا يَتَخَوَّفُوهُ عَلَيْهِ خَشْيَةً أَنْ يَتَنَفَّسَ فِي قَلْبِهِ بَشَاءَ شَيْءٍ فَيَكُونُ ذَٰلِكَ دَاعِيَةً
إِلَى اهْتِاجِهِ بِالذِّينِ وَالنُّسْبِ، وَأَنْ يَتَحَفَّظُوا وَتَحَفَّظُوا مِنْ ذَٰلِكَ، وَتَتَعَدَّدَ بَعْضُهُمْ مِنْ

منجیان بر این سخن اتفاق کردند جز آنکه یکی از منجیان گفت: گمان من این
است که این شرافت و بزرگی که در طالع اوست مربوط به بررگی و شرافت
آخرت او باشد و می پندارم که او پیشوای دینی باشد و در مراتب اخروی
صاحب درجات عالیہ شود زیرا این شرافتی که در طالع اوست مربوط به شرافتهای
دنیوی نیست و شبیه شرافت اخروی است. این سخن پریادشاه گران آمد و او را محزون
ساخت و نزدیک بود شادی او در ولادت فرزند زایل گردد. منجیمی که این سخن را گفته
بود در نظر او از همه منجیان دیگر راستگوتر و داناتر بوده بعد از آن فرمان داد
شهری برای آن پسر خالی کردند و جمعی را که بر آنان اعتماد داشت از دایگان و
خدمتکاران برای او مقرر کرد و به آنها سفارش کرد که در میان خود سخن مرگ
و آخرت و اندوه و مرض و فنا و زوال بر زبان نیاورند تا آنکه زبانشان به ترک
این سخنان عادت کند و این معانی از خاطرشان محو شود و فرمان داد که چون
آن پسر به حد تمیز رسد از این باب سخنان نزد وی نگویند تا مبادا در دل او تأثیر
کند و به امور دین و عبادت راغب شود و مبالغه نماند در اجتناب از این قسم
سخنان به خدمتکاران خود نمود تا به غایبی که هر یک را جاسوس و نگهبان

بعضی. و ازداد الملک عند ذلک حنقاً علی الشّاه نشأه علی ابيه.

وكان لهذا الملك وزير قد كفل أمة و حمل عنه مؤونة شلطنه. وكان لا يحلونه و لا يكتبه و لا يكتمه، و لا يؤمر عليه. و لا يتراني في شيء من غلبه و لا يضيقه، وكان الوزير مع ذلك رجلاً لطيفاً طليفاً معروفاً بالخير، يحبه الناس و يرحسون به إلا أن أجباه الملك و أقرباه كانوا يحسدونه، و يتفرون عليه. و يستنبئون بمكايه^(۱).

ثم إن الملك خرج ذات يوم إلى الصيد و معه ذلك الوزير فأقيا به في بطن من الشعاب على رجل قد أصابته زمانه شديده في رجله، ملق في أصل شجرة لا يستطيع براحاً تسأله الوزير عن شأنه فأخبره أن السباع أصابته، فزق له الوزير فقال له الرجل: حسني إليك و اجلسي إلى منزلك فإلك تجد جندي شققة، فقال الوزير: إني

دیگری قرار داد و از ترس آنکه مبادا پسرش به جانب دینداران راغب شود بر آنها غضبناک گردید.

و آن پادشاه وزیری داشت که جمیع تدابیر سلطنت را منحفل گردیده بود و به او خیانت نمی کرد و هیچ چیز را بر خیر خواهی وی ترجیح نمی داد و در هیچ کاری از کارهای او سستی و تکامل نمی کرد و هیچ کاری از کارهای وی را ضایع و مهمل نمی گذاشت و با وجود این مردی لطیف الطبع و خوش زبان بود و به خیر و خوبی اشتهار داشت و همگی مردم او را دوست می داشتند و از وی خشنود بودند ولیکن مقریان پادشاه بر او حسد می بردند و بر او تفوق می طلبیدند و قرب و منزلت او نزد پادشاه بر طبع آنان گران بود.

وزیر و مرد زمین گیر

روزی از روزها پادشاه به قصد شکار بهرون رفت و آن وزیر در خدمت او بود، وزیر در میان درّه به مردی زمین گیر برخورد که در پای درختی افتاده بود و یارای حرکت نداشت، وزیر از حال او پرسش کرد، گفت مرا جانوران درنده آسیب رسانیده و به این حال افکنده اند و وزیر برای او دلسوزی کرد، آن مرد گفت: ای وزیر! مرا با خود ببر و از من محافظت فرما که از من سودی بسیار

فَعَاوِلَ وَإِنْ لَمْ أَجِدْ عَبْدًا مَثْنَعًا، وَلَكِنْ بِأَهْذَا مَا الْمَثْنَعَةُ الَّتِي تَعْبُدُنِيهَا، هَلْ تَعْمَلُ عَمَلًا أَوْ
تُحْسِنُ شَيْئًا؟ فَقَالَ الرَّجُلُ: نَعَمْ أَنَا أَرْتِي الْكَلَامَ، فَقَالَ: وَكَيْفَ تَرْتِي الْكَلَامَ، قَالَ: إِذَا
كَانَ فِيهِ مَثْنَعٌ أَرْتِيهِ حَتَّى لَا يَجِبُنِي مِنْ فِيهِ نَسَاءٌ، فَلَمَّ يَرِ الْوَزِيرُ قَوْلَهُ شَيْئًا، وَأَمَرَ بِحَبْلِهِ
إِلَى مَنَازِلِهِ وَأَمَرَ لَهُ بِمَا يُصْلِحُهُ حَتَّى إِذَا كَانَ بِهَذَا أَهْذَا أَجْبَاءُ الْمَلِكِ لِلْوَزِيرِ وَخَضَعُوا
لَهُ الْأُمُورَ ظَهْرًا وَبَطْنًا، فَأَجْمَعَ رَأْيُهُمْ عَلَى أَنْ يَسُورَ رَجُلًا مِنْهُمْ إِلَى الْمَلِكِ، فَقَالَ لَهُ: أَيُّهَا
الْمَلِكُ إِنَّ هَذَا الْوَزِيرَ يَطْمَعُ فِي سُلْطَانِكَ أَنْ يَغْلِبَ عَلَيْهِ مِنْ بَغْيِهِ فَهُوَ يُصَانِعُ النَّاسَ عَلَى
ذَلِكَ، وَيَعْمَلُ عَلَيْهِ دَائِبًا، فَإِنْ أَرَدْتَ أَنْ تَعْلَمَ صِدْقَ ذَلِكَ فَأَخْبِرْهُ أَنَّهُ قَدْ بَدَأَ لَكَ أَنْ
تَرْفُضَ الْمُلْكَ وَتَلْهَقَ بِاللُّثَاكِ، فَإِنَّكَ سَتَرَى مِنْ فَرْجِهِ بِذَلِكَ مَا تَعْرِفُ بِهِ أَثَرَهُ، وَكَانَ
الْقَوْمُ قَدْ عَزَمُوا مِنَ الْوَزِيرِ دَفْعَهُ عِندَ فَنَاءِ الدُّنْيَا وَالْمَوْتِ، وَلَبِثَ لِللُّثَاكِ وَخَنَاءِ لُحْمِ
فَعَمِلُوا فِيهِ مِنَ الرَّجْعَةِ الَّتِي ظَنُّوا أَنَّهُمْ يَنْظُرُونَ بِحَاجَتِهِمْ مِنْهُ، فَقَالَ الْمَلِكُ: لَيْنَ أَنَا

عابد تو خواهد شد. وزیر گفت: من نور را محافظت می کنم، هر چند امید سودی از
تو نباشد، ولیکن بگو که چه شخصی از تو متصور است که مرا به آن وعده
می دهی؟ آیا کاری انجام می دهی؟ او به اینگونه هنری داری؟ آن مرد گفت: من
رخنه سخن را می بندم تا از آن فسادى بر صاحب سخن مغرب نشود، وزیر به
سخن او اعتدای نکرد و دستور داد تا او را به خانه برند و معالجه کنند تا آنکه پس
از مدتی امرای پادشاه برای دفع وزیر آغاز به حيله گری کردند و تدبیرها نمودند
تا اینکه رأى همگی بر این قرار گرفت که یکی از آنها به پادشاه چنین بگوید: این
وزیر طمع در هلاکت تو دارد و می خواهد پس از تو پادشاه بشود و بهیوسته
احسان و نیکی به مردم می کند و مندمات این امر را فراهم می سازد و اگر
خواهی که صدق این مقال بر تو ظاهر شود به وزیر بگو: که مرا این اراده پدید
آمده است که ترک پادشاهی کنم و به اهل عبادت پیوندم و هنگامی که این سخن
را با وزیر می گویی شادی و سرور را در سپای او خواهی یافت، و این حيله را
برای آن کردند که رفت فلپ وزیر را در هنگام ذکر فَنَاءِ دُنْيَا و مرگ می دانستند
و می دانستند که اهل دین و عبادت را تواضع بسیار می کند و محبت بسیار به
ایشان دارد و چنین پنداشتند که از این راه بر وی ظفر یابند.

هَجَمْتُ مِنْهُ عَلَى هَذَا لَمْ أَشَأْ لَهُ سِوَاءَهُ. فَلَمَّا أَنْ دَخَلَ عَلَيْهِ الْوَزِيرُ قَالَ لَهُ الْمَلِكُ: إِنَّكَ قَدْ عَزَمْتَ جِزْئِي عَلَى انْثُنْيَا وَطَلَبَ الْمَلِكُ وَإِنِّي قَدْ ذَكَرْتُ مَا مَضَى مِنْ ذَلِكَ فَلَمْ أَجِدْ مَعِيَ مِنْهُ طَائِلًا. وَقَدْ عَزَمْتُ أَنْ الَّذِي بَقِيَ مِنْهُ كَأَلَّذِي مَضَى فَإِنَّهُ يُوشِكُ أَنْ يَنْقَضِيَ ذَلِكَ كُلُّهُ بِاجْتِمَاعِهِ فَلَا يَصِيرُ فِي يَدَيِ مِنْهُ شَيْءٌ. وَأَنَا أُرِيدُ أَنْ أَشْتَلَّ فِي حَالِ الْأَجْزَاءِ عَمَلًا قَرِيبًا عَلَى قَدْرِ مَا كَانَ مِنْ عَمَلِي فِي الدُّنْيَا. وَقَدْ بَدَأَ لِي أَنْ أَتَحَقَّقَ بِالشَّكِّ وَأَخْلَى هَذَا الْعَمَلُ لِأَعْلِيهِ فَمَا زِلْتُ؟ قَالَ: فَزَيَّ الْوَزِيرُ لِي ذَلِكَ رِقَّةً شَدِيدًا عَنِّي عَزَفَ الْمَلِكُ ذَلِكَ مِنْهُ. ثُمَّ قَالَ: أَيُّهَا الْمَلِكُ إِنَّ الْبَاقِيَ وَإِنْ كَانَ عَزِيمًا لِأَهْلٍ أَنْ يُطَلَّبَ. وَإِنْ الْغَايَةُ وَإِنْ اسْتَمْتَكَيْتَ مِنْهُ لِأَهْلٍ أَنْ يُرْفَضَ. وَنِعْمَ الرَّأْيُ زَائِلٌ. وَإِنِّي لَأَرْجُو أَنْ يَجْتَمِعَ اللَّهُ لَكَ مَعَ الدُّنْيَا شَرَفُ الْأَجْزَاءِ. قَالَ: فَكَبَّرَ ذَلِكَ عَلَى الْمَلِكِ وَقَعَ مِنْهُ كُلُّ شَرِيعَةٍ لَمْ يَبْدِ لَهُ شَيْءًا غَيْرَ أَنَّ الْوَزِيرَ عَزَفَ الثَّقَلَ فِي وَجْهِهِ فَأَتَعَرَّفَ إِلَى أَعْلِيهِ كَتَبًا خَرْنًا لَا يَذَرِي مِنْ أَثَرٍ أَتَى وَلَا مَرَّةً دَهَاءً^(۱) وَلَا يَذَرِي مَا

پادشاه گفت: اگر از وزیر چنین حالی را مشاهده کنم دیگر با او سخن نگویم و چون وزیر به خدمت وی درآمد پادشاه گفت: تو می دانستی که من بر دنیا و به دست آوردن ملک و پادشاهی حریص بودم اکنون ایام گذشته خود را یاد می کنم و می بینم که هیچ نفعی از آن عاید من نشده است و به زودی همه چیز زایل خواهد شد و در دست من چیزی نخواهد ماند. حال می خواهم که برای آخرت خود توشه بر چینم چنانکه برای تحصیل دنیا چنین کردم و به عیبِ دلتعلقی شوم و پادشاهی را به اهلش واگذارم. ای وزیر! رأی تو در این باب چیست؟ وزیر از استماع این سخنان رقیق القلب شد به حدی که پادشاه نیز آن را دریافت. سپس گفت: ای پادشاه! آنچه باقی است و زوال ندارد. اگر چه به دشواری به دست آید سزاوار است آن را طلب کنند و هر چه فانی است و نابود می شود. اگر چه آسان به دست آید سزاوار است که آن را ترک کنند. ای پادشاه! رأیی نیکو داری و امیدوارم که حق تعالی شرف دنیا و آخرت را یکجا به تو بدهد. اما این سخنان بر پادشاه گران آمد و کینه وزیر را در دل گرفت ولی چیزی اظهار نکرد گرچه وزیر آثار گرانی و تغیر را در چهره پادشاه مشاهده کرد و محزون به خانه خود

دواء الملک، فيما استنكر عليّ، فمنهم لذبك عامة الليل، ثم ذكر الرجل الذي رعم أنه يزوق الكلام، فأرسل إليه فأتي به فقال له: إنك كنت ذكرت لي ذكراً من رثي الكلام، فقال الرجل: أجل، فهل احتجبت إلى شيء من ذلك؟ فقال الوزير: نعم أخبرك أنني صحت هذا الملك قبل ملكي، ثم صار ملكاً فلم أستبكره، فإيا بيتي وبيتته قط لما بغرته من نصيحتي وشفقتي وإيناري إباءه على نفسي وعلى جميع الناس، حتى إذا كان هذا اليوم استنكرته استنكاراً شديداً، لا أطير لي خبراً عنده بغته، فقال له الوزير: هل لذلك سبب أو علة؟ قال الوزير: نعم دعاني أمس وقال لي كذا وكذا فقلت له كذا وكذا، فقال: من ههنا جاء الفتى وأنا أرتقه إن شاء الله.

اعلم أن الملك قد علم أنك تحب أن تتغلى هو عن ملكي وتخلقه أنت فيه فإذا كان عند الصبح فاطرح عنك ثيابك وحليتك، وأليس أوضع ما تجد من زي الشاك و

بازگشت و ندانست که سبب این واقعه چه بوده و چه کسی این دام را برای وی گسترده است و چاره آن چیست؟ در آن شب یکسره به این حادثه می اندیشید و خواب به چشمانش راه نیافت تا گهانی سخن آن مرد به خاطرش آمد که گفته بود من رخنه سخن را می بندم، او را طلب کرد و گفت: تو می گفنی که من شکاف سخن را سد می کنم، آن مرد گفت: آری مگر به چنین چیزی محتاج شده ای؟ وزیر گفت: آری من مصاحب این پادشاه بودم از آن هنگام که او به پادشاهی نرسیده بود تا امروز که فرمانروای مملکت است، در این مدت از من دلگهر نشده بود، زیرا می دانست که من خیرخواه و مشفق اومم و در همه امور خبر او را بر خیر خود ترجیح می دهم، تا امروز که او را از خود بسیار دور بافتم و گمان ندارم پس از این با من بر سر شفقت آید، آن مرد گفت: آبا برای این امر هیچ سبب و علتی گمان میبری؟ گفت: آری، دینیب مرا طلبید و آنچه گذشته بود به او باز گفت، آن مرد گفت: اکنون رخنه سخن را دانستم و آن را سد می کنم تا فساد از آن حاصل نشود، ان شاء الله.

بدان ای وزیر که پادشاه گمان برده است که می خواهی پادشاه دست از سلطنت بر دارد و تو بر جای او بنشینی چاره آن است که بامداد جامه ها و

أَسْمَهُمْ، ثُمَّ اخْلُقْ رَأْسَكَ وَ انْعِضْ عَلَى وَجْهِكَ إِلَى بَابِ الْمَلِكِ فَإِنَّ الْمَلِكَ سَيَدْعُوكَ وَ يَسْأَلُكَ عَنِ الَّذِي صَنَعْتَ فَقُلْ لَهُ: هَذَا الَّذِي دَعَوْتَنِي إِلَيْهِ وَ لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ أَنْ يُشِيرَ عَلَى صَاحِبِهِ بِشَيْءٍ إِلَّا وَاسَأَهُ فِيهِ وَ صَبَرَ عَلَيْهِ. وَ مَا أَطْلُبُ الَّذِي دَعَوْتَنِي إِلَيْهِ إِلَّا خَيْرًا يَأْتِيَنِي فِيهِ. فَمَنْ إِذَا بَدَأَ لَكَ، فَقَتَلَ الْوَزِيرَ ذَلِكَ فَتَخَلَّى عَنْ نَفْسِ الْمَلِكِ مَا كَانَ فِيهَا عَلَيْهِ. ثُمَّ أَمَرَ الْمَلِكُ بِنَيْلِ النُّشَاكِ مِنْ جَمِيعِ بِلَادِهِ وَ تَوَعَّدَهُمْ بِالْقَتْلِ. فَجَدُّوا فِي الْهَرَبِ وَ الِاسْتِعْفَاءِ.

ثُمَّ إِنَّ الْمَلِكَ خَرَجَ ذَاتَ يَوْمٍ مُتَّصِدًا قَوَّاعَ بَصَرُهُ عَلَى شَخْصَيْنِ مِنْ بَعِيدٍ فَأَرْسَلَ إِلَيْهِمَا فَأَتَوْا بِهِمَا فَإِذَا هُمَا نَائِكَانِ، فَقَالَ لَهَا: مَا بَالُكُمَا لَنْ تَخْرُجَا مِنْ بِلَادِي؟ قَالََا: قَدْ أَتَيْنَا رُسُلَكَ وَ نَحْنُ عَلَى سَبِيلِ الْخُرُوجِ، قَالََا: وَلِمَ خَرَجْتُمَا رَاجِعَتَيْنِ؟ قَالََا: لِأَنَّ قَوْمَ مَشْنَاءَ لَيْسَ لَنَا دَوَابٌّ وَ لَا زَادٌ وَ لَا نَسْتَطِيعُ الْخُرُوجَ إِلَّا التَّصْمِيرَ، قَالََ الْمَلِكُ: إِنَّ مَنِ خَافَ

دبنتهای خود را فروگذاری و کهنه تو را بپوشی عباد را یوشی و موی سر خود بپوشی و به این حال به در خانه پادشاه روی. پادشاه تو را خواهد طلبید و از علت این عمل از تو می پرسد. آنگاه بگوید این همان چیزی است که دیروز مرا به آن فرا خواندی و سزاوار نیست کسی چیزی را برای مصاحب خود بپسندد و خود با آن موافقت ننماید و بر مشقت آن صبر نکند گمان من آن است که آنچه دیروز فرا می خواندی محض خبر و صلاح است و از این حالی که داریم بهتر است. ای پادشاه من مهیا شده ام، هر وقت اراده فرمایی پر خیز تا متوجه آن کار شویم. وزیر به گفتار آن مرد عمل کرد و به سبب آن، سوء ظن پادشاه زایل گشت. آنگاه پادشاه فرمان داد جمیع عباد را از بلادش بیرون کنند و آنها را به قتل تهدید کرد و آنها هم گریختند و مخفی شدند.

روزی پادشاه به عزم شکار بیرون رفت و از دور دو مرد را مشاهده کرد و امر به احضار آنان فرمود و چون آنها را آوردند دید دو نفر عابد و زاهدند. به آنها گفت: چرا از بلاد من بیرون رفته اید؟ گفتند: رسولان تو فرمان تو را به ما رسانیدند و ما اینک در راه خروجیم، پادشاه گفت: چرا پیاده می روید؟ گفتند: ما مردمی ضعیفیم، چهارپا و نوشته نداریم و به این سبب از ملک تو دیر خارج

المَوْتُ أَسْرَعُ بِغَيْرِ دَائِلَةٍ وَلَا زَادَ، فَلَا لَهَ، إِنَّا لَا نَحْنُ الْمَوْتُ بَلْ لَا تَنْظُرُ قُوَّةَ غَيْرٍ فِي شَيْءٍ مِنَ الْأَشْيَاءِ إِلَّا فِيهِ

قَالَ الْمَلِكُ: وَكَتَبْتُ لَا تَخَافَانِ الْمَوْتَ وَفَدَّ رُغْمَةً أَنْ رُسُلَنَا لَمَّا أَتَيْتُكُمْ وَ أَتَيْتُمْ عَلَى سَبِيلِ الْخُرُوجِ، أَفَلَيْتَ هَذَا هُوَ الْخُرُوبُ مِنَ الْمَوْتِ؟ قَالَ: إِنَّا الْخُرُوبُ مِنَ الْمَوْتِ لَيْسَ مِنَ الْغَرَبِ، فَلَا تَنْظُرُ أَنَّكَ قَرِئْنَاكَ وَلَكِنَّا هَرَبْنَا مِنْ أَنْ نُعْبِتَكَ عَلَى أَنْفُسِنَا، فَأَبَيْتَ الْمَلِكُ وَأَمَرَ بِهَا أَنْ يُجْعَلَا بِالنَّارِ، وَأُذِنَ فِي أَهْلِ تَمُوكْجَ بِأَخْذِ الشُّبَّانِ وَ نَحْرِيقَهُمْ بِالنَّارِ فَتَجَرَّدَ رُؤَسَاءُ هَبْدُو- الْأَوْتَانِ فِي ظُلْمِهِمْ وَأَخَذُوا مِنْهُمْ بِشَرٍّ كَثِيراً وَ أَخْرَقُوهُمْ بِالنَّارِ، فَبَيْنَ مَا صَارَ التَّخْرِيقُ سُنَّةً بَاقِيَةً فِي أَرْضِ الْجَلْدِ، وَ بَقِيَ فِي جَمِيعِ بَنِيكَ الْأَرْضِ قَوْمٌ قَلِيلٌ مِنَ الشُّبَّانِ كَرِهُوا الْخُرُوجَ مِنَ الْبِلَادِ وَ اخْتَارُوا الْعَيْتَةَ وَ الْإِسْخَفَاءَ لِيَكُونُوا دُعَاءً وَ هُدًى لَنَا وَ صَلُّوا إِلَى كَلَامِهِمْ.

می شوم، پادشاه گفت: کسی که از مرگ نمی ترسد و مرکب و توشه هم ندارد بیشتر تناب می کند، گفتند: مگر مرگ نمی ترسم بلکه سرور و روشنی چشم ما در مرگ است.

پادشاه گفت: چگونه از مرگ نمی ترسید و حال آنکه خود می گوئید: رسولان تو آمدند و وعده کشتن به ما دادند و ما اینک در راه خروجیم، آیا این گریختن از مرگ نیست؟

گفتند: ما از نرس مرگ نمی گریزیم، و از تو نرسی در دل نداریم ولیکن از آن می گریزیم که مبادا خود به دست خویشین خود را به هلاکت اندازیم و نزد خداوند معاقب باشیم. پادشاه از این سخن به غضب آمد و فرمان داد تا آن دورا بسوزانند و بقیه عابدان را نیز دستگیری کنند و به آتش بسوزانند و رؤسای بت پرستان همت خود را بر دستگیری عباد و زهاد مصروف کردند و جمع کثیری از آنها را در آتش سوزانیدند و سنت آتش زدن مردگان از این زمان در سرزمین هند جاری شد و در سر تا سر هندوستان آنها گروه اندکی از عابدان و زاهدان باقی ماندند که نخواستند از آن بلاد بیرون روند و غایب و مخفی شدند تا بتوانند هادی و داعی دیگران باشند.

فَتَبَّتْ ابْنُ الْمَلِكِ أَحْسَنَ نَبَاتٍ فِي جَسَدِهِ وَغَلِيظَ وَزَلِيهٍ . وَلَكِنَّهُ لَمْ يُوَخِّذْ بِشَيْءٍ مِنْ الْأَدَابِ إِلَّا بِمَا يَحْتَاجُ ابْنَهُ الْمَلُوكُ مِمَّا لَيْسَ فِيهِ ذِكْرُ مَوْتٍ وَلَا زَوَالٍ وَلَا قَنَابٍ وَأُوتِيَ -
الْغُلَامُ مِنَ الْعِلْمِ وَالْحَفَظِ شَيْئًا كَانَ عِنْدَ النَّاسِ مِنَ الْعَجَائِبِ ، وَكَانَ أَبُوهُ لَا يَذَرِي أَبْتَرَحَ بِمَا أُوتِيَ ابْنَهُ مِنْ ذَلِكَ أَوْ يَحْزَنُ لَهُ يَلَا يَتَحَوَّفُ عَلَيْهِ أَنْ يَذْغُرَهُ ذَلِكَ إِنْ مَا قِيلَ فِيهِ .

فَلَمَّا طَمِنَ الْغُلَامُ بِخَصَرِهِمْ ابْنَاءَ فِي الْمَدِينَةِ وَتَتَبِعَهُمْ ابْنَاءَ مِنَ الْخُرُوجِ وَالنَّظَرِ وَالِاسْتِجَاعِ وَتَحْقِيقِهِمْ عَلَيْهِ الرِّقَابَ بِذَلِكَ وَتَكَلَّتْ عَلَيْهِ وَقَالَ فِي نَفْسِهِ : هُوَ لَا يَعْلَمُ بِمَا يُصْلِحُنِي مِنِّي ، حَتَّى إِذَا ارْتَدَا بِالسَّيْرِ وَالشَّجَرَةِ عِلْمًا قَالَ : مَا أَرَى لَهُ إِلَّا عَلَيَّ نَفْلاً ، مَا أَنَا بِحَقِّهِ أَنْ أَكَلَّدَهُمْ أَشْرِي . فَأَرَادَ أَنْ يُكَلِّمَ أَبَاهُ إِذَا دَخَلَ عَلَيْهِ وَيَسْأَلُهُ عَنْ سَبَبِ خَصَرِهِ ابْنَاءَ ، ثُمَّ قَالَ : مَا هَذَا الْأَمْرُ إِلَّا مِنْ بَيْتِهِ وَمَا كَانَ يُعْلِبُنِي عَلَيْهِ وَلَكِنِّي حَفِيظٌ أَنْ أَتَيْسَ عِلْمَ ذَلِكَ مِنْ

پسر پادشاه بزرگ می شد و در نهایت قوت و قدرت و حسن و جمال و عقل و علم و کمال نشو و نما می کرد ، ولیکن تنها به او آدابی که پادشاهان نیازمند آن هستند آموخته بودند و هیچ سخنی از مرگ و زوال و فنا نزد وی مذکور نساختمند و دانش و هوش و حافظه این پسر به حدی بود که نزد مردم از عجایب محسوب می گردید و پدرش نمی دانست که از این حالت و مرتبت فرزند شاد باشد و یا محزون ؟ زیرا می نرسید که فهم و قابلیت باعث حصول آن امری شود که منجم دانا در شأن او خبر داده بود

و آن پسر به فراست دریافت که او را در آن شهر محبوس کرده اند و از بیرون رفتن او ممانعت می کنند و از گفت و شنود با مردم بیگانه او را باز می دارند و پاسبانان به حراست و حفظ او قیام کرده اند ، از اینرو سگگی در خاطر او بهم رسد و در سبب آن حیران ماند و با خود گفت : این جماعت صلاح مرا بهتر می دانند اما چون سن و تجربه اش افزون شد با خود اندیشه کرد که این جماعت را بر من فضیلتی در عقل و دانایی نیست و مرا سزاوار نیست که در کارهای خود تقلید آنان کنم و تصحیح گرفت چون پدرش به نزد او آمد حقیقت را از وی پیرسد اما بعد از آن با خود گفت این امر از جانب پدر من است و او مرا بر این سر مطلع نخواهد کرد ، باید از کسی پرستش کنم که امید اسنکشاف این امر از او داشته

خَبْتُ أَرْجُو إِذْ رَأَيْتُكَ، وَكَانَ فِي خَدَمِهِ رَجُلٌ كَانَ أَعْلَمُهُمْ بِهِ، وَأَرَأَيْتَهُمْ بِهِ، وَكَانَ الْعُلَامُ إِلَيْهِ
 مَشْتَاتِيسًا قَطْمَعَ الْعُلَامُ فِي إِصَابَةِ الْحَتَرِ مِنْ قِبَلِ ذَلِكَ الرَّجُلِ فَاِزْدَادَ لَهُ مُلَاطَفَةٌ وَ بِهِ
 اشْتِيسَانًا، ثُمَّ إِنَّ الْعُلَامَ وَاضَعَهُ الْكَلَاءُ فِي بَعْضِ اللَّيْلِ بِاللَّيْلِ وَالْحَبْرَةُ أَنَّهُ يَمْتَرِلُهُ وَالِدُهُ وَ
 أَوَّلَى الثَّانِي بِهِ، ثُمَّ أَخَذَهُ بِالْعَرْغَبِ وَ التَّرْهِيْبِ وَ قَالَ لَهُ: إِنِّي لَأَطْلُ هَذَا الْمَلِكَ صَائِرًا لِي
 بَعْدَ وَالِدِي وَ أَتَيْتُ فِيهِ صَائِرًا أَخَذَ وَ جَلَدَنِي إِذَا أَغْظَمَ الثَّانِي مِنْهُ مَنَزَلَةً وَ إِذَا أَشْرَفَ الثَّانِي
 حَالًا، قَالَ لَهُ الْخَاصِصُ: وَ بِأَيِّ شَيْءٍ أَغْظَمَ فِي مَنَاجِكَ شَرُّ خَالِي؟ قَالَ: بِأَنْ تَكْتَسِي الْيَوْمَ
 أَمْرًا أَلْهَمُهُ غَدًا مِنْ غَيْرِكَ، فَالْتَمِمْ بِنِكَ بِأَسَدٍ مَا أَقْدِرُ عَلَيْكَ، فَعَرَفَ الْخَاصِصُ مِنْهُ-
 الصَّدَقَ وَ طَمِعَ مِنْهُ فِي الْوَفَاءِ فَاقْضَى إِلَيْهِ خَبْرُهُ، وَ الَّذِي قَالَ الْمُنَجِّسُونَ لِأَبِيهِ، وَ الَّذِي
 خَدَّرَ أَبُوهُ مِنْ ذَلِكَ، فَشَكَرَ لَهُ الْعُلَامُ ذَلِكَ وَ أَطْبَقَ عَلَيْهِ حَقًّا إِذَا دَخَلَ عَلَيْهِ أَبُوهُ،
 قَالَ: يَا أَبَتِي إِنِّي وَ إِنْ كُنْتُ سَبِيًّا فَقَدْ رَأَيْتُ نَفْسِي وَ اخْتِلَافَ حَالِي أَذْكَرُ مِنْ ذَلِكَ مَا

باشم. و در زمرة مرتبان او مری بود که از سایر خدمتگاران مهربانتر بود و این
 پسر به او انس بیشتری داشت و امیدوار بود که حقیقت این حال از ناحیه او
 معلوم گردد، پس ملاطفت و مهربانی را نسبت به او افزون کرد و شی از شبها با
 نهایت ملاطفت و نرمی با او آغاز سخن کرد و گفت: تو مرا به منزله پدری و از
 هر کس دیگر به من نزدیکتری و بعد از آن گاه از روی تطمیع و گاه از روی
 تهدید سخن می گفت تا آنکه گفت: گمان من آن است که پادشاهی پس از پدر به
 من خواهد رسید و در آن حال تو در نزد من یکی از دو حال را خواهی داشت، یا
 مرتبت و منزلت تو از هر کس بیشتر خواهد بود و باید حالترین مردم خواهی بود.
 مری گفت: چرا خوف آن داشته باشم که نزد تو بدترین مردمان باشم؟ گفت:
 اگر حقیقتی را از من پنهان کرده باشی و فردا آن را از دیگری بشنوم به سختی از
 تو انتقام خواهم گرفت، مری آثار صدق از فحواي کلام پسر پادشاه استنباط
 کرد و امیدوار شد که به وعده خود وفا کند، آنگاه حقیقت حال را به تمامی از گفته
 منبجان و آنچه که پدرش از آنها منع کرده است به او باز گفت، پسر پادشاه از او
 سپاسگزاری کرد و آن راز را مخفی نگاه داشت تا روزی که پدر به نزد او آمد.
 پسر گفت: ای پدر جان! اگر چه من کودکم اما خود را می بینم و اختلاف

أَذْكُرُ وَأَعْرِفُ مَا لَا أَذْكُرُ مِنْهُ وَمَا أَعْرِفُ، وَأَنَا أَعْرِفُ أَنِّي لَمْ أَكُنْ عَلَى هَذَا الْحَالِ وَأَنْتَ لَمْ تَكُنْ عَلَى هَذِهِ الْحَالِ، وَلَا أَنْتَ كَاتِبٌ عَلَيْهَا إِلَى الْأَبَدِ وَسَيُغَيِّرُكَ الذَّهْرُ عَنْ حَالِكَ هَذِهِ، فَلَنْ تَكُنْتَ أَزْدَتْ أَنْ تَحْطَى عَنِّي أَشْرَ الزَّوَالِ لَمَّا حَقَّ عَلَيَّ ذَلِكَ، وَبَيْنَ كُنْتُ عَيْشَتِي عَنِ الْخُرُوجِ وَخَلْتُ بَيْنِي وَبَيْنَ النَّاسِ لِكَيْلَا تَتَوَلَّى نَفْسِي إِلَى غَيْرِ مَا أَنَا فِيهِ لَقَدْ تَوَكَّنِي بِمَضْرُوكِ إِيَّائِي، وَإِنْ نَفْسِي لَتَلْقَى بِمَا تَحُولُ بَيْنِي وَبَيْنَهُ حَقٌّ مَا لِي بِهِمْ غَبْرَةٌ، وَلَا أَزْدَتْ سِوَاهُ، حَتَّى لَا يَطْمَئِنُّ قَلْبِي إِلَى شَيْءٍ بِمَا أَنَا فِيهِ وَلَا أَتَقَبَّحُ بِهِ وَلَا أَلْفُهُ، فَعَلَّ عَنِّي وَأَخْلَسَنِي بِمَا تُكْرِهُ مِنْ ذَلِكَ وَتَعَذَّرُهُ حَتَّى أَجْشَبُهُ وَأُزِيذَ مُوَافَقَتَكَ وَرِضَاكَ عَلَى مَا سِوَاهَا.

فَلَمَّا سَمِعَ الْمَلِكُ ذَلِكَ مِنْ أَبِيهِ عَلِمَ أَنَّهُ قَدْ عَلِمَ مَا الَّذِي يُكْرِهُهُ وَأَنَّهُ مِنْ خَبِيرِهِ وَخَصْمِهِ لَا يَزِيدُهُ إِلَّا إِعْرَاءً وَجِرَاصاً عَلَى مَا يُجَالُ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ، لَقَالَ: يَا بَنِي مَا أَزْدَتْ يَحْضُرِي إِيَّائَكَ إِلَّا أَنْ أَهْبَى عَنْكَ الْأَذَى، فَلَا تَرَى إِلَّا مَا تُؤَابِقُكَ وَلَا تَسْمَعُ إِلَّا مَا يَشْرُوكُ، فَلَمَّا إِذَا كَانَ هَوَاكَ فِي غَيْرِ ذَلِكَ لَمَّا أَنْتَ الْأَشْيَاءُ عِنْدِي مَا رَضِيتَ وَهَوَيْتَ.

احوال خود را می نگرم و به آنچه برایم یادآوری نشود و نعرف نگردد آگاهم و می دانم یوسته در اینجا نخواهم ماند و نونیز بر این منوال پایدار نخواهی ماند، زود باشد که روزگار تو را از خود بگرداند اگر مراد تو این است که امر فنا و زوال و نسبی را از من محض داری، این امر بر من یوسته نیست و اگر مرا از بیرون رفتن حبس کرده ای و از اختلاط با مردمان باز داشته ای تا نفسم به غیر این حالت مشتاق نشود، بدان که نفس من از شوق آن چیزی که میان من و او حائل شده ای بی فرار است به حدی که به غیر از آن خیالی دیگر ندارم و دلم به هیچ امر دیگر الفت نمی گیرد، ای پدر! مرا از این زندان خلاصی ده، و از امور مکروه بر حذر کن تا از آن احتراز نمایم و رضای تو را اختیار کنم.

چون پادشاه این سخنان را از پسر شنید دانست که او از حقیقت احوال مطلع شده است و حبس و منع او موجب زیادی حرص او بر خلاصی می شود، آنگاه گفت: ای پسر! مقصود من از منع کردن تو این بود که آزاری به تو نرسد و چیزی که مکروه طبع تو باشد به نظر تو در نیاید و هر چه می بینی موافق طبع تو باشد و هر چه می شنوی باعث سرور و خوشحالی تو بشود و اگر میل تو در غیر این

ثُمَّ أَمَرَ الْمَلِكُ أَصْحَابَهُ أَنْ يُؤَكِّبُوهُ فِي أَحْسَنِ زِينَةٍ وَأَنْ يَنْحَلُّوا عَنْ طَرَفِهِ كُلِّ مَنْظَرٍ
فَبُحِبَّ، وَأَنْ يَتَقَدَّرُوا لَهُ الْمَعَارِيفُ وَالْمَلَامِي لَتَقْلُوا ذَلِكَ، فَجَعَلَ يَنْقُذُ رُكْبَتَيْهِ يَتَكَبَّرُ
الرُّكُوبُ.

فَكَرَّ ذَاتَ يَوْمٍ عَلَى طَرَفٍ قَدْ عَقَلُوا عَنْهُ فَأَنَّى عَلَى رَجُلَيْنِ مِنَ السُّوَالِي^(۱) أَحَدَهُمَا قَدْ
تَوَرَّمَ وَذَهَبَ خَشْمُهُ، وَاصْفَرَّ خَلْدُهُ، وَذَهَبَ مَاءُ وَجْهِهِ، وَسَجَّ مَنْظَرُهُ، وَالْآخَرُ أَضْمَنَ
يَعْقُودُهُ قَائِدٌ، فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ انْقَضَعَ مِنْهَا زَسَالَ عَنْهَا، فَقِيلَ لَهُ: إِنَّ هَذَا الْمُتَوَرَّمُ مِنْ سُغَمٍ
بَاطِنٍ، وَهَذَا الْأَعْمَى مِنْ زَمَانَةٍ، فَقَالَ ابْنُ الْمَلِكِ: وَإِنَّ هَذَا التَّلَاءَ لَيَكْسِبُ غَيْرَ وَاحِدٍ؟
قَالُوا: نَعَمْ، فَقَالَ: هَلْ يَأْتِي أَحَدٌ مِنْ تَقْسِمِهِ أَنْ يَصِيْبَهُ بِقُلْ هَذَا؟ قَالُوا: لَا، وَانْصَرَفَ
يَوْمَئِذٍ مِنْهُمَا تَلْبَلًا تَحْزُونًا بِأَكْبَرِ شَيْءٍ بَاطِنٍ مِنْهُمَا، وَفِي ذَلِكَ أَبَهِ قَلْبُكَ بِذَلِكَ أَتَابَا.

است من هیچ چیز را بر رضای تو اختیار نمی کنم
بعد از آن پادشاه فرمان داد که پسرش را بر مرکبهای زینت شده سوار کنند و
از سر راه او هر امر ناخوش و زشتی را دور سازند و در طریق او اسباب لعب و
طرب را از دفع و فی و غیر آنها فراهم آورند و چنان کردند و پس از آن شاهزاده
بسیار بر مرکب می نشست و گشت و گذار می کرد.

روزی شاهزاده در حالی که موکلان از او غافل بودند بر راهی عبور کرد و
به دو نفر سائلی برخورد که یکی از آنها بدنش ورم کرده و رنگش زرد شده بود و
آب و رنگ پر صورتش نبود و منظرش به زشتی گرایده بود و دیگری نایبانی
بود که آن دیگری دست وی را گرفته و راه می برد چون شاهزاده آنها را دید بر
خود لرزید و از حال آنها پرسش کرد، گفتند: صاحب ورم دردی در اندرون
دارد که این حالت را در وی ظاهر کرده است و آن دیگر آفتی به دیده هایش
رسیده است و او را نایبنا ساخته است شاهزاده گفت: آیا این آفتها در میان سایر
مردمان هم هست؟ گفتند: آری، گفت: آیا کسی هست که از این آفتها اجتناب
باشد؟ گفتند: نه، شاهزاده غمگین و محزون و گریان به خانه خود بازگشت در
حالی که عظمت پادشاهی و شاهزادگی در دیدگانش خفیف گردیده بود و چند

ثُمَّ وَكَبَ رُكْبَةً فَأَتَى فِي مَسِيرِهِ عَلَى شَيْخٍ كَبِيرٍ قَدْ اخْتَنَى مِنَ الْكِبَرِ، وَتَبَدَّلَ خَلْقُهُ وَابْتَيَضَ شَعْرُهُ، وَاسْوَدَّ لَوْنُهُ، وَتَقَلَّصَ جُلْدُهُ وَفَصَّرَ خَطْوُهُ، فَعَجِبَ مِنْهُ وَشَالَ عَنْهُ، فَقَالُوا: هَذَا الْهَرِمُ، فَقَالَ: وَفِي نَحْمٍ يَبْلُغُ الرَّجُلُ مَا أَرَى؟ قَالُوا: فِي مِائَةِ سَنَةٍ أَوْ نَحْوِ ذَلِكَ، قَالَ: فَمَا وَرَاءَ ذَلِكَ؟ قَالُوا: الْمَوْتُ، قَالَ: فَمَا يَحْدِلُ بَيْنَ الرَّجُلِ وَبَيْنَ مَا يُرِيدُ مِنَ الْمَدَّةِ؟ قَالُوا: لَا وَلَيْسَ سِرٌّ إِلَى هَذَا فِي قَلِيلٍ مِنَ الْأَيَّامِ، فَقَالَ: الشُّهُورُ ثَلَاثُونَ يَوْمًا وَالسَّنَةُ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا وَالتَّقْضَاءُ الثَّمَنِي مِائَةَ سَنَةٍ فَمَا أَشْرَعَ الْيَوْمِ فِي الشُّهُورِ، وَمَا أَشْرَعَ الشُّهُورِ فِي السَّنَةِ، وَمَا أَشْرَعَ السَّنَةِ فِي الْعُمْرِ، فَاَنْصَرَفَ الْغُلَامُ وَهَذَا كَلَامُهُ بِتَذْوَةٍ وَتَعْبُدُهُ مَكْتُوًّا لَهُ، ثُمَّ سَهَرُ لَيْلَتِهِ كُلُّهَا وَكَانَ لَهُ قَلْبٌ عَرِيٌّ ذَكِيٌّ وَعَقْلٌ لَا يَسْتَطِيعُ شَيْءٌ بِشَبَابًا وَلَا عُظُمَةً لَعَلَّاهُ الْحَزَنُ وَالْاَهْتِمَامُ فَانْصَرَفَ نَفْسُهُ عَنْ الدُّنْيَا وَشَهَوَاتِهَا وَكَانَ فِي ذَلِكَ يُدَارِي أَهَا وَ

روری در این حال و اندیشه بود.

بعد از آن دوباره بر مرکب سوار شد و درم آبنای راه پیرمردی را دید که از پیری پشتش خم و حیانتش متغیر و مویهایش سیّد و رخسارش سیاه گردیده بود و از صعب پیری گامها و لاگو ناکه پیرمی جلالت، شاهزاده از دیدار او شگفت زده شد و از حال او پرسید؛ گفتند: این حالت پیری است، گفت: در چه وقت آدمی به این مرتبه می رسد؟ گفتند: در حدود صد سالگی، گفت: حالت پس از آن چیست؟ گفتند: مرگ، گفت: آبا برای آدمی آنچه از عمر خواهد میسر نخواهد شد؟ گفتند: نه، بلکه در اندک زمانی بدین حال می رسد که می بینی، گفت: ماه سی روز است و سال دوازده ماه و انقضای عمر صد سال و چه زود روزها ماه را پر می سازد و چه زود ماهها سال را پر می کند و چه زود سالها عمر آدمی را فانی می کند، آنگاه به خانه خود بازگشت و این سخن را مکرر بر زبان جاری می کرد.

شاهزاده سرامر آن شب را بیدار بود و خواب به چشمانش نمی رفت او دل زنده و پاک و عقلی مستقیم داشت، نسیان و غفلت بر او چیره نمی شد و بدین سبب غم و اندوه بر وی غالب آمد و دل بر ترک دنیا و خواهشهای آن نهاد و با این حال با پدر خود مدارا می کرد و حال خود را از او مخفی می نمود و هرکس

بَنَظَلْتُ عَنْهُ وَهُوَ مَعَ ذَلِكَ قَدْ أَضْعَفَ بَسْمِعِهِ إِلَى كُلِّ مَشْكَلَةٍ بِكَلِمَةٍ طَمَعُ أَنْ يَسْمَعَ شَيْئاً
يَدُلُّهُ عَلَى غَيْبِ مَا هُوَ فِيهِ، وَخَلَا بِحَاجَتِهِ الَّذِي كَانَ أَفْضَى إِلَيْهِ بَيْتَهُ، فَقَالَ لَهُ: هَلْ
تَعْرِفُ مِنَ النَّاسِ أَحَدًا شَاءَ غَيْبُ شَيْئًا هَذَا قَالَ: نَعَمْ قَدْ كَانَ قَوْمٌ يَقَالُ لَهُمْ: النَّشَاءُ
وَلَقَدْ نَظَرُوا إِلَيْهَا وَطَلَبُوا الْآخِرَةَ، وَهَلُمَّ كَلَامٌ وَعِلْمٌ لَا يُدْرَى مَا هُوَ. غَيْبُ أَنَّ النَّاسَ
عَادُوهُمْ وَتَهَنُّوهُمْ وَخَرَقُوهُمْ وَنَفَعَهُ لِمَلِكٍ عَنْ هَذِهِ الْأَرْضِ، فَلَا يَقْلَمُ الْيَوْمَ بِيَلَدِنَا
مِنْهُمْ أَحَدًا، فَإِنَّهُمْ قَدْ غَيَّبُوا أَشْخَاصَهُمْ يَنْتَظِرُونَ الْفَرْجَ، وَهَذِهِ سُنَّةٌ فِي أَوْبَاءِ اللَّهِ قَدِيمَةٌ
يَتَعَاطَوْنَهَا فِي دَوْلِ الْبَاطِلِ.

لَمَّا غَشَّ لِذَلِكَ الْغَيْبِ مُوَادَّةً، وَطَالَ بِهِ الْغَيْبُ، وَحَازَ كَالرَّجُلِ الْمُنْتَفِسِ ضَالَّةً الَّتِي
لَا بُدَّ لَهُ مِنْهَا، وَذَاعَ خَبَرُهُ فِي أَغَايِ الْأَرْضِ وَشَهَرٍ بِتَفَكُّرِهِ وَكَمَالِهِ وَفَهْمِهِ وَعَلَمِهِ
وَرَهَادَتِهِ فِي الدُّنْيَا وَهَوَاهَا عَلَيْهِ، فَبَلَغَ ذَلِكَ رَجُلًا مِنَ النَّشَائِكِ يَقَالُ لَهُ: بَلَوْهُمْ بِأَرْضِ

سخنی می گفت بدان گوش فرا می داد تا شاید کلامی بشنود که موجب هدایتش
باشد، روزی با آن شخص که راز خود را از او پرسیده بود خلوت کرد و از او
پرسید: آیا کسی را می شناسی که حال او ضعیف باشد و طریق غیر طریق ما
بپایند؟ آن مرد گفت: آری، جماعتی بودند که آنان را عباده می گفتند ترک دنیا و
طلب آخرت می کردند و ایشان را سخنان و علوم می بود که دیگران آشنای به
آنها نبودند، ولیکن با آنها عناد ورزیدند و دشمنی کردند و به آتش سوزانیدند و
پادشاه همگی آنها را از مملکت بیرون راند و معلوم نیست کسی از آنها در بلاد ما
باشد، زیرا از ترس پادشاه خود را پنهان کرده اند و انتظار فرج می کشند تا چون
به عنایت الهی امر دین رواج گیرد ظاهر شوند و خلق را هدایت کنند و پیوسته
دوستان خدا در زمان دولتهای باطل چنین بوده اند و سُنَّت و طریقه ایشان همین
بوده است.

شاهزاده از این خبر دلتنگ شد و حزن و اندوه عمیق بر وی مستولی گردید و
مانند کسی شده بود که چیزی گم کرده باشد و چاره ای از آن نداشته باشد، و
آوازه عقل و علم و کمال و تفکر و تدبیر و فهم و زهد و ترک دنیای شاهزاده در
اطراف عالم منتشر شد.

يَقَالُ لَهَا: سَرْنَدِيبُ. وَكَانَ رَجُلًا نَابِغًا حَكِيمًا. فَوَكَّبَ الْبَهْرُ حَتَّى أَتَى أَرْضَ سَوْلَابَط. ثُمَّ
عَتَدَ إِلَى بَابِ ابْنِ الْمَلِكِ فَلَزِمَتْهُ وَطَوَّعَ عَنْهُ زَيْيُ الشَّاهِدِ وَبَسَ زَيْيُ الشَّجَارِ وَتَرَدَّدَ إِلَى
بَابِ ابْنِ الْمَلِكِ حَتَّى عَرَفَ الْأَهْلَ وَالْأَجْبَادَ وَالْمُتَجَلِّبِينَ إِلَيْهِ. فَلَمَّا اسْتَبَانَ لَهُ لُطْفُ
الْحَاضِنِ بِابْنِ الْمَلِكِ. وَحَسَنُ مَنَازِلِهِ بِهِ لُطَافَ بِهِ بَلَوَهْرُ حَتَّى أَصَابَ بِهِ خَلْوَةً. فَقَالَ
لَهُ: إِنِّي رَجُلٌ مِنْ تَجَارِ سَرْنَدِيبَ. فِدِشْتُ مِنْهُ أَتَامَ. وَتَمَعِي سَلْعَةً عَظِيمَةً نَفِيسَةً الثَّمَنِ.
عَظِيمَةً الْقَدْرِ. فَأَرَدْتُ الْفَقْدَ لِشَيْءٍ لَعَلِّي وَفَّقَ اخْتِيَارِي. وَسَلَعَنِي خَيْرٌ مِنَ الْكِبَرِيِّ
الْآخِرِ. وَهِيَ تَبْصِيرُ الْقَشْيَانِ. وَتُسْنِيعُ الصُّمِّ. وَتُدَاوِي الْأَسْقَامَ. وَتُقَوِّي مِنَ
الشَّعْبِ. وَتُعْصِمُ مِنَ الْجَمُونِ. وَتَنْصَرُّ عَلَى الْعَدُوِّ. وَتُمْرُ بِهَذَا أَعْدَاؤُكُمْ أَهْلُهَا مِنْ هَذَا
الْفَقْدِ لَمَّا زَأَبْتُ أَنْ تَذَكَّرَ لَكَ ذَلِكَ ذِكْرُوتُهُ فَإِنْ كَانَ لَكَ فِيهَا حَاجَةٌ أَدْخَلْتَنِي عَلَيْهِ. فَإِنَّهُ لَمْ
يَجْعَلْ عَنْهُ فَضْلٌ سَلَعَنِي لَوْ قَدْ نَظَرَ إِلَيْهَا

این خبر به مردی از اهل دین و عبادت رسید که به او بلوهر می گفتند و در
سرزمین سراندیب زندگانی می کرد. او مردی عابد و حکیم بود و برکشتی سوار
شد و به جانب سولابط آمد و قصد قصر شاهزاده را کرد و ملازم آنها شد، لباس
عباد را از تن برکنده و در زئی تبار در آمد و به در خانه شاهزاده آمد و شد می کرد
تا آنکه دوستان و یاران و اهل قصر را شناخت و چون لطف مربی شاهزاده و
منزلت والای وی را دانست وی را زیر نظر گرفت و در خلوت به او گفت: من
مردی از تاجران سراندیب هستم و چند روزی است که به این ولایت آمده ام و
متاعی گرانبها و نفیس و ارزشمند دارم و در جستجوی مرد موثق بودم و تو را
برگزیدم. متاع من از کبریت احمر بهتر است. کور را بینا می کند و کور را شنوا
می گرداند و دوی جمله دردهاست و آدمی را از ضعف به قوت می آورد و از
دیوانگی حفظ می کند و بر دشمن یاری می دهد و کسی را سزاوارتر از شاهزاده
ندادم تا کالای خویش را به وی تقدیم کنم اگر مصلحت می دانی اوصاف متاع
من در نزد وی بازگر چنانچه این متاع به کار او آید مرا به نزد او ببر تا به او بنمایم
که اگر او متاع مرا ببیند قدرش را خواهد دانست.

قَالَ الْحَاضِرُ لِلْحَكِيمِ: إِنَّكَ لَتَكُونُ شَيْئاً مَا سَيَعْنَا بِهِ مِنْ أَعْدٍ قَبْلَكَ وَلَا أَرَى بِكَ بَأْساً وَ
 مَا يَمِثْلِي بِذِكْرِهِ مَا لَا يَذَرِي مَا هُوَ. فَأَعْرَضَ عَلَيَّ سَلَفَتَكَ أَنْظُرْ إِلَيْهَا فَإِنْ رَأَيْتَ شَيْئاً يَنْبَغِي
 لِي أَنْ أَذْكُرَهُ ذَكَّرْتُهُ. قَالَ لَهُ بَلَوَّهَرُ: إِنْ لَأَرَى فِي بَصَرِكَ صَفْفاً فَأَخَافُ. إِنْ نَظَرْتُ إِلَى
 سَلَفِي أَنْ يَلْتَمِيعَ بَصَرُكَ. وَلَكِنْ ابْنُ الْمَلِكِ صَحِيحُ الْبَصَرِ. حَدَّثْتُ الشَّيْءَ. وَلَسْتُ أَخَافُ
 عَلَيْهِ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى سَلَفِي فَإِنْ رَأَى مَا يُعْجِبُهُ كَانَتْ لَهُ مِتْدَوْنَةٌ عَلَى مَا يُحِبُّ. وَإِنْ كَانَ غَيْرَ
 ذَلِكَ لَمْ تَدْخُلْ عَلَيْهِ مِتْدَوْنَةٌ وَلَا مَنَقَصَةٌ. وَهَذَا أَمْرٌ عَظِيمٌ لَا يَسْتَفِيدُ أَنْ تُخَرِّمَهُ إِيَّاهُ أَوْ
 تَطْوِيهِ دُونَهُ. فَانْطَلَقَ الْحَاضِرُ إِلَى ابْنِ الْمَلِكِ فَأَخْبَرَهُ خَبَرَ الرَّجُلِ. فَحَسَّ قَلْبُ ابْنِ الْمَلِكِ
 بِأَلَّهُ قَدْ وَجَدَ حَاجَتَهُ. فَقَالَ: عَجَلٌ إِذْ خَالَ الرَّجُلِ عَلَيَّ لَيْلًا وَلَيْتَكَ ذَلِكَ فِي سِرٍّ وَكَيْفَانِ.
 فَإِنْ يَمِثْلِي هَذَا لَا يُتَهَاوَنُ بِهِ.

فَأَمَرَ الْحَاضِرُ بَلَوَّهَرَ بِالنَّهْضِ لِلدُّخُولِ عَلَيْهِ. فَحَمَلَ مَعَهُ سَقَطاً فِيهِ كُتُبٌ لَهُ. فَقَالَ

مرقی شاهزاده به حکیم گفت: تو سخنی می گویی که ما تاکنون از کسی چنین
 سخنانی نشنیده ایم و نیکو و عاقل می نمایی ولیکن فردی مثل ما نا حقیقت چیزی
 را نداند آن را نقل نمی کند؛ تو متاع خود را به من بیا اگر آن را غافل دانستم به
 شاهزاده عرضه خواهم کرد.

بلوهر گفت: من در دیده تو ضمنی مشاهده می کنم و می ترسم اگر به متاع من
 نظر نمایی دیده تو تاب دیدن آن نیاورد و ضایع شود. اما شاهزاده جوان و
 دیده اش صحیح است و بر دیده او این خوف را ندارم. نظری به متاع کند اگر او
 را خوش آید در فیعت آن با وی مضایقه نمی کنم و اگر نخواهد تنصافی و تعبی
 برای او نخواهد بود. متاع عظیمی است حیف است شاهزاده را محروم گردانی و
 این خبر را به وی نرسانی. آن مرقی به نزد شاهزاده رفت و خبر بلوهر را به
 عرض رسانید شاهزاده در دلش افتاد که نیازمندش از ناحیه بلوهر زایل خواهد
 شد. آنگاه گفت: چون شب شود البته آن مرد تاجر را در پنهانی نزد من آور که
 این چمن امر عظیمی را نمی توان سهل شمرد.

آن مرقی به بلوهر پیام رسانید که برای ملاقات با شاهزاده مهیا باشد. بلوهر
 سبدی که کتابهای خود را در آن می گذاشت برداشت مرقی گفت: این سبد

الحاضر: ما هذا السقط؟ قال پلوه‌ر: في هذا السقط سلفي فإذا شئت فأدخلني عليه. فانطلق به حتى أدخله عليه فلما دخل عليه پلوه‌ر سلم عليه وحياؤه وأحسن ابن الملك إجابته، وانصرف الحاضر، ولقد الحكيم عبد ابن الملك فأول ما قال له پلوه‌ر: رأيتك يا ابن الملك زدتني في الثجبة على ما صنعت ببلدناك وأشراف أهل بلادك؟ قال ابن الملك: ذلك بعظم ما زجوت عندك، قال پلوه‌ر: لكن فعلت ذلك بي.

لقد كان رجلا من الملوك في بعض الآفاق يكره بالحق ويؤمن، فبينا هو يسير يوماً في موكبه إذ عرض له في مسيره رجلان مانيان، لباسهما الخفان، وعليهما أثر البؤس والضر، فلما نظر إليهما الملك لم يبال ذلك أن وقع على الأرض قنيتها وصافحتها، فلما رأى ذلك وزراءه اشتد خزعولهم بما صنع الملك فأتوا أمهاله وكان جريماً عليه فقاتلوه له: إن الملك أرى ينسبه، ونفع أهل مملكته. وخزعول دايه لثلاثين دينار، فعابته على ذلك كيلا يثو، ولما على ما صنع، فنقل ذلك أخ الملك فأجابه الملك بمحارب لا

چيست؟ گفت: متاع من در این سب است مرا به نزد او ببر، او را به نزد شاهزاده برد و چون داخل شد سلام کرد، شاهزاده هر نهانست بطنم و مکریم سلام او را پاسخ گفت و آن مرقی خارج شد، حکیم به خلوت نزد شاهزاده نشست و گفت: ای شاهزاده مرا زیاده از غلامان و بزرگان اهل بلادت نخب فرمودی، شاهزاده گفت: تو را برای آن تعظیم کردم که امیدواری بسیاری به تو دارم، حکیم گفت: اکنون که با من چنین سلوک کردی پس این حکایت را بشنو.

در گوشه‌ای از دنیا پادشاهی به خبر و خوبی معروف بود، روزی با لشکر خود به راهی می‌رفت که به ناگاه، دو نفر را دید که جامه‌های کهنه پوشیده بودند و اثر فقر و درویشی در آنها ظاهر بود، چون نظری بر آنها افتاد از مرکب فرود آمد و ایشان را تحیت گفت و با آن دو مصافحه کرد، چون وزراء این حال را مشاهده کردند غمین شدند و به نزد برادر پادشاه که بر او جسور بود آمدند و گفتند: امروز پادشاه خود را خوار ساخت و اهل مملکت خود را رسوا نمود، برای دو نفر پست و بی‌مقدار بر زمین افتاد، سزاوارست که او را ملامت غایی تا دیگر چنین نکند. برادر پادشاه به گفته وزراء عمل کرد و پادشاه را ملامت کرد و

تذری ما حائله فیہ اَسَاطِطٌ عَلَیْهِ الْمَلِکُ أَمْ رَاضٍ عَنْهُ. فَانْصَرَفَ إِلَى مَنَزِلِهِ حَتَّى إِذَا كَانَ
 بَعْدَ أَيَّامٍ أَمَرَ الْمَلِکُ مُنَادِیاً. وَكَانَ یُسَمِّنُ مُنَادِیَ الْمَرْبِ فَنَادَى فِي فِئَاوِ دَارِهِ. وَكَانَتْ تِلْكَ
 سَمِئَةُ فَمِنْ أَرَادُوا قَتْلَهُ. فَلَمَّاسَ الثَّوَابِغِ وَ الثَّوَابِثِ فِي دَارِ أَمِ الْمَلِکِ وَ لَیْسَ بِحَابِ الْمَوْتِ
 وَ انْتَهَبُوا إِلَى بَابِ الْمَلِکِ وَ هُوَ یَتَکَبَّرُ بِکِبَاةٍ شَدِیدَةٍ وَ تَنَفَّ شَعْرُهُ. فَلَمَّا بَلَغَ ذَلِكَ الْمَلِکَ دَعَا بِهِ.
 فَلَمَّا أَدْنَى لَهُ الْمَلِکَ دَخَلَ عَلَیْهِ وَ رَفَعَ عَلَى الْأَرْضِ وَ نَادَى بِالزَّوْجِلِ وَ الثَّوْبِ وَ رَفَعَ بَدَنَهُ
 بِالْأَضْرَعِ. فَقَالَ لَهُ الْمَلِکُ: اخْزِبْ لَهَا السَّعْبَةَ أَلَسْتَ تَحْزِنُ مِنْ مُنَادِی نَادَى عَلَى بَابِهِ بِأَمْرِ
 مَخْلُوقٍ وَ لَیْسَ بِأَمْرِ خَالِی. وَ أَنَا أَخْرَجْتُكَ نَعْلَمُ أَنَّهُ لَیْسَ لَكَ إِلَهٌ إِلَّا أَنَا أَفَتُكَلِّمُكَ عَلَیْهِ. ثُمَّ
 أَنْتُمْ تَقُولُونَ عَلَیَّ وَ قَوْلُ عَمِي إِلَى الْأَرْضِ حَتَّى تَنْظُرْتُ إِلَى مُنَادِی رَبِّی إِلَیَّ وَ أَنَا أَهْرِفُ مِنْكُمْ
 بِذُنُوبِ. فَادْهَبْ فَإِنِّي قَدْ عَلِمْتُ أَنَّهُ إِنَّمَا اسْتَفْزَاكَ وَ زَرَانِي وَ سَيَقْلَبُونَ خَطَايَاهُمْ.

پادشاه در جواب او سخنی گفت و او ندانست که پادشاه راضی و خشنود است و
 یا آنکه رنجیده است برادر به خانه خود برگشت و چند روز بر این منوال
 بگذشت. بعد از آن پادشاه به منادی خود که او را منادی مرگ می گفتند فرمان
 داد تا ندای مرگ در خانه بر آید ~~خود را بحدود طریقه آن پادشاه چنان بود که اگر~~
 اراده قتل کسی را داشت به آن منادی فرمان می داد که در سرای او ندا کند. پس
 از این ندا نوحه و سیون در خانه برادر پادشاه بلند شد و او جامه مرگ پوشید و
 به در خانه پادشاه آمد و می گریست و موی ریش خود را می کند، چون پادشاه
 از حضور او مطلع شد وی را طلبید و چون آمد بر زمین افتاد و فریاد و اویلا و
 و امهیتاه بر آورد و دو دست خود را به زاری و تضرع بالا آورد. پادشاه او را به
 نزد خود خواند و گفت: ای بی خرد! آیا جزع می کنی از ندای آن منادی که بر در
 خانه تو ندا کرده است به امر مخلوق که خالق تو نیست بلکه برادر توست و تو
 می دانی که در پیشگاه من گناهی نکرده ای که مستوجب کشتن باشی و با این
 حال مرا ملامت می کنی که چرا بر زمین افتادم در حالی که منادی پروردگار خود
 را دیدم و من از شما دانا ترم به گناهایی که بر درگاه پروردگارم کرده ام. برو. من
 دانستم که وزرای من تو را بر این کار برانگیخته و فریب داده اند، زود باشد که
 خطای آنها بر ایشان ظاهر گردد.

ثُمَّ أَمَرَ الْمَلِكُ بِالزُّعْفَرَانِ ثَوَابِتٍ فَصَبَقَتْ لَهُ مِنْ حُفَسٍ قَطْلَى تَابُوتَيْنِ مِنْهَا بِالذَّهَبِ وَ تَابُوتَيْنِ بِالْفَاوِ، فَلَمَّا قَرَعَ مِنْهَا عَلَا تَابُوتِي الْفَاوِ ذَهَبًا وَ يَابُوتَا وَ زَبَرْجَدًا، وَ عَلَا تَابُوتِي-
الذَّهَبِ جِيفًا وَ دَمًا وَ عَذْرَةً وَ شَعْرًا، ثُمَّ جَمَعَ الْوُزَرَاءُ وَ الْأَشْرَافُ الَّذِينَ ظَنُّوا أَنَّهُمْ أَتَوْا
صَنِيعَهُ بِالزُّعْفَرَانِ الضَّعِيفَيْنِ الثَّابِتَيْنِ فَعَرَضَ عَلَيْهِمُ الثَّوَابِتِ الْأُتْرُقَةَ وَ أَمَرَهُمْ بِتَقْوِيمِهَا،
فَعَالُوا: أَلَمْ نَأْتِ ظَاهِرَ الْأَمْرِ وَ مَا زَأْنُنَا وَ مَبْلَغَ عِلْمِنَا فَإِنَّ تَابُوتِي الذَّهَبِ لَا تَمُنْ لَهَا بِفَضْلِهَا
وَ تَابُوتِي الْفَاوِ لَا تَمُنْ لَهَا بِزِدَالِيهَا، فَقَالَ الْمَلِكُ: أَهَلْ هَذَا يَعْلَمُكُمْ بِالْأَشْيَاءِ وَ مَبْلَغَ رَأْيِكُمْ
فِيهَا، ثُمَّ أَمَرَ بِتَابُوتِي الْفَاوِ فَتَوَعَّثَ عَنْهَا مَتَابِعُهَا فَأُضَاءَ النَّبْتُ بِمَا فِيهَا مِنْ الْجَوَاهِرِ،
فَقَالَ: هَذَانِ مِثْلُ الزُّعْفَرَانِ اللَّذَيْنِ أَزْدَرَيْتُمْ بِيَانِهَا وَ ظَاهِرُهَا وَ هُمَا مَعْلُومَانِ عِلْمًا وَ
جُحُكَةً وَ صِدْقًا وَ بَرًّا وَ سَائِرَ شَائِبِ الْخَيْرِ الَّذِي هُوَ أَفْضَلُ مِنَ الْيَاقُوتِ وَ الْوَلُّوْ وَ
الْجَوَاهِرِ وَ الذَّهَبِ.

آنگاه فرمان داد تا چهار تابوت از جوب ساخته و دستور داد دو تای آنها را به طلا زینت کردند و دو تای دیگر را به فبر اندودند، بعد از آن دو تابوت قیراندود را از طلا و یاقوت و زبرجد پر ساختند و دو تابوت زینت شده با طلا را از مردار و خون و فضله آکنده کردند و در آنها را محکم بستند، آنگاه وزرا و اشرافی را که گمان می برد ایشان او را بر آن عمل ملامت کرده اند فراخواند و نایبها را بر آنها عرضه کرد و گفت: اینها را قیمت کنید، آنها گفتند: به حسب ظاهر و دریافت بر این دو تابوت طلا قیمتی نمی توان نهاد از پس که قیمتی هستند و آن دو تابوت فبر هم قیمتی ندارد زیرا بی مقدار و بی ارزش است. پادشاه گفت: این رأی شما به واسطه میزان علم شماست و فرمان داد تا نایبهای قیراندود را گشودند و به واسطه جواهرهایی که در آنها بود خانه روشن شد، آنگاه گفت: مثل این دو تابوت مثل آن دو مردی است که شما حفر و خوار شمردید، لباس و ظاهر آنها را سهل شمردید و حال آنکه باطن آنها از علم و حکمت و راستی و نبکوبی و سایر مناقب خبر آکنده بود، منافعی که از یاقوت و ولو و جواهر و طلا برتر است.

ثُمَّ أَمَرَ بِتَابُوتِي الذَّهَبِ فَخَرَجَ عَنْهَا أُنُوبُهَا فَأُخْضِرَ الْقَوْمُ مِنْ سُوءِ مَنَظَرِهَا وَتَأَذُّوا بِرُجُوعِهَا وَتَنَبَّهُوا. فَقَالَ الْمَلِكُ: وَهَذَانِ مِثْلُ الْقَوْمِ الْمَرْبُوبِينَ بِظَاهِرِ الْكُشُوءِ وَاللِّبَاسِ وَاجْرَأُفْهُمَا عَمَّا فِي جِهَانِهِ وَهَمِّي وَكُذِّبَا وَجُوراً وَسَائِرَ أُنُوعِ الشَّرِّ الَّتِي هِيَ أَتْلَعُ وَأُشْنَعُ وَالْقُدُّورِ مِنَ الْجَبِيفِ.

فَالِ الْقَوْمُ لِلْمَلِكِ، قَدْ قَبِلْنَاهَا وَانْقَضَتْ أُنُوبُهَا الْمَلِكُ.

ثُمَّ قَالَ يَلُوحِرُ: هَذَا مِثْلُكَ يَا ابْنَ الْمَلِكِ فَمَا نَلْقَيْتَنِي بِهِ مِنَ التَّجَبُّهِ وَالْبُشْرِ فَانْتَصَبْ بُوذَاسَفَ - ابْنُ الْمَلِكِ - وَكَانَ مُتَكَبِّراً. ثُمَّ قَالَ: رَدُّنِي مِثْلًا، قَالَ الْحَكِيمُ: إِنَّ الزَّوَارِعَ خَرَجَ بِتَدْرِيرِ الطَّلَبِ يَبْتَذِرُهَا، فَلَمَّا مَلَكَ كَيْبَهُ وَنَعَزَهُ وَفَعَّ بِنَعْضِهِ عَلَى حَائِطِ الطَّرِيقِ فَانْقَطَعَ الطَّلَبُ وَوَفَّعَ بِنَعْضِهِ عَلَى حِصَاةٍ فَذُ اسْأَنَهَا نَدَى وَطَبَعَ، فَكَثُرَ حَقِّي أَهْلاً. فَلَمَّا صَارَتْ عُرُوقُهُ إِلَى ثُبَيْسِ الصَّفَاةِ مَاتَ وَبَيْسَ. وَوَفَّعَ بِنَعْضِهِ بِالْأَرْضِ ذَابَ شَوْكُ قَبْنَتِ حَقِّي سَتِيلَ، وَكَادَ أَنْ

بعد از آن فرمان داد تا بونهای جلای را کشودند و اهل مجلس از زشتی منظر و گند و تعفن آنها بر خود بلرزیدند و متأذی شدند. پادشاه گفت: این دو نابوت مثل آن قوم است که ظاهرشان را با لباس و جامه آراسته اند و باطنشان از انواع بدبها از قبیل جهل و کوری و دروغ و ظلم آکنده است که از این مردارها به مراتب رسواتر و شنیع تر و بدنامتر است.

همه وزراء و اشراف گفتند: ای پادشاه! منظور شما را یافتیم و به خطای خود واقف شدیم و پند گرفتیم.

آنگاه بلوهر گفت: ای شاهزاده! این مثل شماست که مرا عجب فرمودی و اکرام کردی. شاهزاده که تکه زده بود چون این سخن را شنید راست نشست و گفت: ای حکیم باز هم از این مثلها بارگو حکیم گفت: زارع بذرنیکی را برای کاشتن می آورد و چون کمی از آن را بر گرفت و باشید، بعضی از آنها بر کنار راه می افتند و بعد از اندک زمانی مرغان آن را می ربایند و بعضی دیگر بر سنگی می افتند که اندکی خاک و رطوبت بر روی آن است آن دانه ها سبز می شود و به حرکت می آید و چون ریشه اش به سنگ رسد حیات خود را از دست می دهد و خشک می شود، و بعضی دیگر بر زمین پرخاری می افتند که چون روئید و خوشه

یُتَمَرُّ فَعَتَهُ الشَّوْكُ فَأَبْطَلَهُ. وَأَمَّا مَا تَمَّانَ مِنْهُ وَقَعَ فِي الْأَرْضِ الطَّيْبَةِ وَإِنْ تَمَّانَ قَلْبًا فَأَتَتْهُ
سَلِيمٌ وَطَابٌ وَرَكْنٌ. فَأَتَزَارِعُ خَابِلُ الْحَيْكَةِ، وَأَمَّا الْبَذَرُ فَلَتَوْنُ الْكَلَامِ. وَأَمَّا مَا وَقَعَ مِنْهُ
عَلَى خَائِفَةِ الطَّرِيقِ فَأَلْتَقَطَهُ الطَّيْرُ لَهَا لَا يُجَارِرُ الشَّيْءَ مِنْهُ حَقٌّ يَرَى صَفْعًا. وَأَمَّا مَا وَقَعَ
عَلَى الصَّخْرَةِ فِي الثَّدْيِ فَيَسَّسَ حِينَ بَلَّغَتْ عَزْوُوهُ الْعُضَاةَ لَهَا اسْتَحْلَاةً صَاحِبُهُ حَقٌّ سَيَعُ
بِقَرَاغِ قَلْبِهِ وَعَزْفُهُ بِفَتِيهِ وَلَمْ يَنْقُصْ بِحَصَافَةٍ وَلَا يَبِيَّةً. وَأَمَّا مَا تَبَّتْ مِنْهُ وَكَادَ أَنْ يُتَمَرَّ فَعَتَهُ
الشَّوْكُ فَأَهْلَكَهُ لَهَا وَعَاءُ صَاحِبُهُ حَقٌّ إِذَا كَانَ عِنْدَ الْغَتْلِ بِهِ خَلَّتْهُ الشَّهَوَاتُ فَأَهْلَكَتْهُ. وَ
أَمَّا مَا زَكَّى وَطَابٌ وَسَلِيمٌ مِنْهُ وَانْتَفَعَ بِهِ فَأَرَأَهُ الْبَصَرُ وَوَعَاءُ الْحِفْظِ. وَانْقَضَتْ الْعَزْمُ
بِغَشِّ الشَّهَوَاتِ وَظَهَرِ الْقُلُوبِ مِنْ دَنَبِهَا.

قَالَ ابْنُ الْمَلِكِ: إِنِّي أُرْجُو أَنْ يَكُونَ مَا تَبْدُرُهُ أَهْمًا الْحَكِيمِ مَا يَزْكُو وَيَسْلَمُ وَيَطْبُ. فَأَضْرِبْ لِي مَثَلُ الدُّنْيَا وَعَزْوِرِ أَعْلَاهَا بِهَا.

داد آن علفها و حارها بر آن می بچد و آن را ضایع و تباه می سازد و تنها آن
بذری که بر زمین پاکیزه واقع شده است هر چند اندک باشد سالم می ماند و رشد
می کند. زارع همان حکیم است و بذر او انواع سخنان حکیمانه او و آن دانه هایی
که بر کنار راه می افتد و مرغان آن را می ربایند سخنی است که گوش آن را
می شود و در دل اثر نمی کند و آنچه که بر سنگی می افتد که اندکی خاک و
رطوبت بر آن است و ریشه اش خشک می شود، سخنی است که کسی آن را
بشنود و او را خوش آید و به آن دل بدهد و آن را بفهمد. اما ضبط آن ننماید و
مالک آن نشود و آنچه که روید و خار و علف آن را تباه کند سخنی است که
شنونده آن را دریابد و ضبط کند و چون هنگام عمل به آن فرا رسد خار و
خاشاک شهوات و خواهشهای نفسانی مانع او گردد و او را تباه سازد. و اما آنچه
سالم ماند و به بار آید سخنی است که عقل آن را دریابد و حافظه آن را ضبط کند
و شخص عزم کرده باشد که آن را عمل کند و این در وقتی است که ریشه شهوات
و خواهشها و صفات ذمیه را از دل برکنده و آن را ظهیر کرده باشد.

شاهزاده گفت: ای حکیم! امیدوارم آن بذری که در دلم کاشتی از آن قسمی
باشد که نمو کند و سالم ماند، مثل دنیا و فریب خوردن اهل آن را بیان کن.

قَالَ يَلَوْرُهُ: بَلَعْنَا أَنْ رَجُلًا حَمَلُ عَلَيْهِ لَبْلُ مُغْتَلَبٌ، فَأَنْطَلَقَ مُؤَلِّيًا هَارِبًا وَ اتَّبَعَهُ الْفِيلُ
 حَتَّى غَشِيَهُ فَأَضْطَرَّ إِلَى بَنِي قَنْدَلِي فِيهَا وَ نَذَلَى بِمُضْطَبِّينَ نَابِتَيْنِ عَلَى شَفِيرِ الْبَيْتِ وَ زَفَعَتْ
 قَدَمَاهُ عَلَى رُؤُوسِ حَيَّاتٍ، فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ أَنَّهُ مُنْعَلَقٌ بِالْمُضْطَبِّينَ فَإِذَا أَصْلُهَا جُزْءَانِ
 يَقْرِضَانِ الْمُضْطَبِّينَ، أَخَذَهَا ابْنُصُ وَالْآخَرُ أَشْوَدَ، فَلَمَّا نَظَرَ إِلَى نَحْتِ قَدَمَتَيْهِ، فَإِذَا رُؤُوسُ
 أَرْبَعِ أَفَاعٍ قَدْ طَلَعْنَ مِنْ جُحُورِهِنَّ، فَلَمَّا نَظَرَ إِلَى قَعْرِ الْبَيْتِ إِذَا بِسِتَيْنَ فَاغْرِغَاءَ نَحْوَهُ يُرِيدُ
 الْبِقَاعَةَ، فَلَمَّا رَفَعَ رَأْسَهُ إِلَى أَهْلِ الْمُضْطَبِّينَ إِذَا عَلَيْهَا سِتَّةٌ مِنْ عَسَلِ النُّحْلِيِّ فَيَطْعَمُ مِنْ
 ذَلِكَ الْعَسَلِ، فَأَهَاءُ مَا طَعِمَ مِنْهُ، وَ مَا نَالَ مِنْ لَذَّةِ الْعَسَلِ وَ حَلَاوَتِهِ عَنِ التَّكْثِيرِ فِي أَمْرِ-
 الْأَفَاعِي اللَّوَاتِي لَا تَذَرِي مَتَى يُبَادِرُنَّهِنَّ وَأَهَاءُ غِي الثَّيْبِ الَّذِي لَا يَذَرِي كَيْفَ مُصِيرُهُ بَعْدَ
 وَ قُوْعِهِ فِي لُحُوْبِهِ.

أَمَّا الْبَيْتُ فَالَّذِي تَمَثَّلَتْهُ أَفَاعٍ وَ بِلَايَا وَ شُرُورًا، وَ أَمَّا الْمُضْطَبَّانِ فَالْعَمْرُو، وَ أَمَّا
 الْجُزْءَانِ فَالْأُفْلُكُ وَ الشَّهَارُ يَشْرَعَانِي فِي الْأَجَلِ. قَرَأَ الْأَفَاعِي الْأَرْبَعَةَ فَلَا تَخْلُطُ الْأَرْبَعَةَ

پلورهر گفت: شنیده‌ام که مردی را قیل مسنی در فضا بود و او می‌گریخت و فیل
 هم از بی‌ او می‌شناخت تا به آن رسید و مرد مضطر شد و خود را به چاهی افکند
 و دو شاخه در کنار آن چاه روئیده بود و به آنها آویخت و پاها را بر سر ماری
 چند واقع شد که در میان آن چاه سر بر آورده بودند و چون به آن دو شاخه نظر
 کرد دید دو موش بزرگ به کندن ریشه‌های آن دو شاخه مشغولند، یکی سفید و
 دیگری سیاه و چون به زیر پای خود نظر کرد دید که چهار افعی از سوراخهای
 خود سر بیرون کرده‌اند و چون به قعر چاه نظر افکند دید ازدهایی دهان گشوده
 است که چون به قعر چاه در افتد او را فرو بلعد. در این حال آن مرد سر بر آورد
 و دید بر سر آن دو شاخه اندکی عسل وجود دارد و به لبیدن آن عسل مشغول
 شد و لذت شربینی آن او را از مارها غافل ساخت که کی او را می‌گیرند و از فکر
 کردن در امر آن ازدها بازداشت که چه زمان او را می‌بلعد.

اما آن چاه دنیا است که از بلاها و آفتها و مصیبتها آکنده است و آن دو شاخه،
 عمر آدمی است و آن دو موش، شب و روزند که او را به سوی مرگ می‌کشانند و
 آن چهار افعی اخلاط اربعه‌اند که به منزله زهر گشند، اند از سودا و صفرا و بلغم و

أَلَيْ هِيَ السُّمُومُ الْقَاتِلَةُ مِنَ الْمَوْتِ وَ الْبَلْعُومُ وَ الرِّيحُ وَ الدَّمُ الَّتِي لَا يَنْدُرِي صَاحِبُهَا مَتَى تَهْجِي بِهٖ ، وَ أَمَّا التَّنْبُؤُ الْفَاضِلُ فَإِنَّمَا يَنْبُؤُكُمْ فَلَمَوْثُ الرَّاصِدِ الطَّالِبِ ، أَمَّا الْغَسْلُ الَّذِي اعْتَرَا بِهِ الْمَقْرُورُ ، فَمَا يَتَأَلَّ النَّاسُ مِنْ لَذَّةِ الدُّنْيَا وَ تَهْوَاتِهَا وَ نَعِيمِهَا وَ دَعَائِهَا مِنْ لَذَّةِ الْمَطْعَمِ وَ الْمَشْرَبِ وَ الشَّمِّ وَ النَّعْسِ وَ الشَّعْبِ وَ النَّعَمِ .

فَالْإِنِّ الْمَلِكُ : إِنَّ هَذَا الْمَثَلَ عَجِيبٌ وَ إِنَّ هَذَا النَّسِيبَةَ حَقٌّ . فَرَدْنِي مَثَلًا لِلدُّنْيَا وَ صَاحِبِهَا الْمَقْرُورِ بِهَا الْمُتَهَوِّينَ بِمَا يَنْفَعُهُ فِيهَا .

فَقَالَ پَلُوهَرُ : رَغَبْنَا أَنْ نَجْلِسَ كَمَا لَمْ تَلَاثَةُ قُرْنَاءَ . وَ كَانَ قَدْ أَقْرَأَ أَحَدُهُمْ عَلَى النَّاسِ جَمْعًا ، وَ يَرْكَبُ الْأَهْوَالَ وَ الْأَخْطَارَ بِسَبَبِهِ وَ يُغْرَضُ بِتَلْسِمِهِ لَهُ ، وَ يَتَمَسَّكُ لَيْلَةً وَ نَهَارَهُ فِي حَاجَتِهِ ، وَ كَانَ الْقَرِيبُ الثَّانِي دُونَ الْأَوَّلِ مَنَزَلَةً وَ هُوَ عَلَى ذَلِكَ حَبِيبٌ إِلَيْنِ أَمِيرٌ عِزَّةً ، يَكْرَهُهُ وَ يَلَاظُمُهُ وَ يَحْدُمُهُ وَ يُطِيعُهُ وَ يَبْذُلُ لَهُ وَ لَا يَقْبَلُ عَنْهُ ، وَ كَانَ الْقَرِيبُ الثَّلَاثُ يَجْشَوُا مَحْشُورًا مُشْتَبَهًا ، لَيْسَ لَهُ مِنْ وَدَمٍ وَ حَالِهِ إِلَّا أَقْلُهُ . حَقٌّ : إِذَا نَزَلَ بِالرَّجُلِ الْأَمْرُ الَّذِي

باد و خون و صاحب آن نمی داند که چه زمانی از آنها به هيجان می آید و آن زودها مرگ است که منتظر است و بی‌وقت در طلب آدمی است و آن غسل که او را فریفته و از همه چیز غافل کرده بود لذتها و خواستهها و نعمتها و عیتهای دنیا است از خوردنی و آسائیدنی و بوییدنی و لمس کردنی و تسنیدنی و دبدنی .

شاهزاده گفت : این مثل سنگینی است و با احوال دنیا مطابق است ، برای دنیا و آنانکه فریب آن را خورده اند و در آن سستی می کنند مثلی دیگر بیان کن .

پلوه‌ر گفت : روایت کرده اند که مردی را سه همنشین و رفیق بود یکی از آنها را بر همه مردم ترجیح می داد و برای او انواع سخنها و تندیها را تحمل می کرد و خود را به مهلکه می انداخت و شب و روزش را در بر آوردن حوائج او سپری می کرد ، رفیق دوم گرچه به پایه رفیق اول نبود اما او را نیز دوست می داشت و به وی ملاطفت می کرد و او را خدمت و اطاعت می نمود و هرگز از وی غافل نبود ، اما رفیق سوم را جفا می کرد و حذر می شمرد و از محبت و مال خود بهره اندکی به وی می داد . ناگاه برای مرد حادثه ای رخ داد و محتاج به اعانت رفیقان شد و میر غضبان پادشاه نیز فرا رسیدند نا او را ببرند ، آن مرد به رفیق اول پناه

يَحْتَاجُ فِيهِ إِلَى قُرْبَائِهِ الثَّلَاثَةِ، فَأَنَاءَ زِيَابَتِهِ الْمَلِكِ لَبَّثُوا بِهِ فَرَجَعَ إِلَى قَرِينِهِ الْأَوَّلِ فَقَالَ لَهُ: قَدْ عَرَفْتُ إِنْسَارِي إِلَيْكَ وَتَذَلُّ نَفْسِي لَكَ، وَهَذَا الْيَوْمُ يَوْمٌ حَاجَتِي إِلَيْكَ لَمَّاذَا عِنْدَكَ؟ قَالَ: مَا أَنَا لَكَ بِصَاحِبٍ وَإِنِّي أَصْحَابًا يَشْغُلُونِي عَنْكَ، هُمُ الْيَوْمُ أَوْلَى بِي مِنْكَ وَلَكِنْ لَعَلِّي أَرْوِدُكَ تَوْبَتَيْنِ لَتَشْتَفِعَ بِهِنَّ.

ثُمَّ فَرَجَعَ إِلَى قَرِينِهِ الثَّانِي ذِي الْمُسْتَحَبَّةِ وَاللُّطْفِ، فَقَالَ لَهُ: قَدْ عَرَفْتُ كَرَامَتِي إِلَيْكَ وَ لَطْفِي بِكَ وَ جِرْصِي عَلَى مَسَرَّتِكَ، وَ هَذَا يَوْمٌ حَاجَتِي إِلَيْكَ لَمَّاذَا عِنْدَكَ؟ فَقَالَ: إِنِّي أَمُرُّ نَفْسِي بِشُغْلِي عَنْكَ وَ عَنْ أَمْرِكَ، فَاغْبِ إِسْرَافَكَ، وَ اعْلَمْ أَنَّهُ قَدْ انْقَطَعَ الَّذِي بَيْنِي وَ بَيْنَكَ وَ أَنَّ طَرِيقَ عَيْدِ طَرِيقِكَ إِلَّا أَنِّي لَعَلِّي أَخْطُو مَقْدَكَ خُطُوبًا بِسَبْرَةٍ لَا تَشْتَفِعُ بِهَا، ثُمَّ أَنْصَرِفُ إِلَى مَا هُوَ أَهَمُّ إِلَيَّ مِنْكَ.

ثُمَّ فَرَجَعَ إِلَى قَرِينِهِ الثَّالِثِ الَّذِي كَانَ مُعْتَرَهُ وَ يَتَصَبَّهِ وَ لَا يَلْتَمِثُ إِلَيْهِ أَيَّامَ وَ عَائِهِ، فَقَالَ لَهُ: إِنِّي مِنْكَ لَمُسْتَشْفِعٍ وَلَكِنْ الْحَاجَّةُ اضْطُرَّتْ إِلَيْكَ لَمَّاذَا لِي عِنْدَكَ؟ قَالَ: لَكَ عِنْدِي -

برد و گفت: می دانی که من جدا شدم از جریاره تو کرده ام و چگونه خود را قدا می تو نموده ام. امروز روز نازمندی من به تو هست، چه کمکی می توانی کنی؟ گفت: من مصاحب تو نیستم، مرا یارانی دیگر است که گرفتار آنها هستم امروز آنها به من نزدیکترند ولیکن ممکن است تو را دو جامه دهم تا از آن منتفع شوی.

سپس به رفیق دوم پناه برد و گفت: مکرمت و ملاطفت من نسبت به تو معلوم است، پیوسته خواستار مسرت و شادی تو بودم و امروز روز نیازمندی من به تو هست، چه کمکی از تو ساخته است؟ گفت: آن قدر به کار خود گرفتارم که نمی توانم به تو رسیدگی کنم، خود برای خویشتن فکری کن و بدان که آشنایی میان من و تو بریده شده است و راه من یا راه تو متغیر است و ممکن است که چند گامی به همراه تو بیایم اما سودی از آن عاید تو نخواهد شد و به دنبال کارهای مهمتر خود خواهم رفت.

آنگاه به رفیق سوم پناه برد که در ایام وسعت و راحت به وی جفا می کرد و او را حقیر می شمرد و التفاتی به وی نمی نمود و به او گفت: من از روی تو شرمندم ام. ولیکن احتیاج و اضطراب مرا به سوی تو آورده است آیا در چنین

المواساء، و المانطة عَلَيْكَ، وَ قِلَّةُ النِّعَلَةِ عَلَيْكَ، فَأَبْنِزْ وَ قَرَّ عَيْتاً فَإِنِّي صَاحِبُكَ الَّذِي لَا يَحْذُلُكَ وَ لَا يَسْلُمُكَ، فَلَا يَحْذُلُكَ قِلَّةُ مَا أَسْلَفْتَنِي وَ اصْطَلَفْتَنِي إِلَيَّ، فَإِنِّي فَذَكْتُتُ أَخْطَلْتُ لَكَ ذَلِكَ وَ أَرَفَرْتُ عَلَيْكَ كَلَّةً، ثُمَّ لَمْ أَزُضْ لَكَ بَعْدَ ذَلِكَ خَيْراً أَجْزَلْتُ لَكَ بِهِ فَرَحْتُ لَوَاحِخاً كَثِيراً، فَلَمَّا أَتَيْتُ عِنْدِي مِنْ ذَلِكَ أَضْعَافُ مَا وَضَعْتُ عِنْدِي مِنْهُ فَأَبْنِزْ، وَ إِنِّي أَرْجُو أَنْ يَكُونَ فِي ذَلِكَ رِضَى الْمَلِكِ عَلَيْكَ التَّيَمُّ وَ قَرَجاً يَمَّا أَتَيْتُ فِيهِ، فَقَالَ الرَّجُلُ عِنْدَ ذَلِكَ: مَا أَفْزَى عَلَى أَبِي الْأَمْزِنِ أَنَا أَشَدُّ حَسْرَةً عَلَيْهِ عَلَى مَا فَرَطْتُ فِي الْقَرِينِ الصَّالِحِ أَمْ عَلَى مَا اجْتَنَدْتُ فِيهِ مِنَ الْمُتَحَبِّهِ لِقَرِينِ الشَّرِّ؟ قَالَ پَلُوهَرُ: فَأَلْفَرِينِ الْأَوَّلُ هُوَ الْمَالُ، وَ الْقَرِينِ الثَّانِي هُوَ الْأَهْلُ وَ الْوَلَدُ، وَ الْفَرِينِ الثَّالِثُ هُوَ الْعَمَلُ الصَّالِحُ.

فَالَ ابْنُ الْمَلِكِ: إِنَّ هَذَا هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ نَزَدَنِي مَثَلاً لِلدُّنْيَا وَ غُرُورِهَا وَ صَاحِبِهَا - الْمُغْرُورِ بِهَا، الْمُطْمَئِنِّ فِيهَا، قَالَ پَلُوهَرُ: كَانَ أَهْلُ مَدِينَتِهِ يَأْتُونَ الرَّجُلَ الْغَرِيبَ الْجَاهِلَ

روزی می نوانی مرا کمک کنی؟ گفت: **خوشوارم** و حافظ نو خواهم بود و از تو غافل نخواهم شد، تو را بشارت باد و چشمش روشن باد که من مصاحبی هستم که نورافرو نمی گذارم و از **نقص برائی** که تو باره من کرده ای دلگیر مباش که آنچه به من داده ای بربایست ضبط کرده ام و به آن هم راضی نشدم بلکه با آن اموال بربایست تجارت کرده ام و سود بسیار به هم رسانیده ام، اکنون چندین برابر آنچه به من داده ای از برای تو نزد من موجود است، بشارت باد تو را و امیدوارم این اموال تو باعث رضای پادشا، گردد و تو را از این بلایه بزرگت که پیش آمده است خلاصی بخشد. آن مرد چون احوال رفیقان را مشاهده کرد گفت: نمی دانم بر کدام یک از این دو حسرت خورم؟ آیا بر **نقص بری** که در باب رفیق نیک کرده ام؟ یا بر **رنج** و مشقتی که در باب رفیق بد متحمل شده ام؟ آنگاه پلوهَر گفت: رفیقِ اوّل مال است و رفیقِ دوم اهل و فرزندان و رفیقِ سوم عبارت از عمل صالح است، شاهزاده گفت: این سخنی حق و ظاهر است، درباره دنیا و فریب خوردگان و دلبستگان به آن، مثل دیگری بیان کن.

پلوهَر گفت: شهری بود که عادت مردم آن شهر چنین بود که مرد غریبی را که از احوال آنها اطلاع نداشت بر می گزیدند و بر خود یک سال پادشاه و

بِأَمْرِهِمْ فَبَقُوا عَلَىٰ سُنَّةِ فَلَا يَشْفَقُ أَنْ يَمْلِكَهُ دَائِمٌ عَلَيْهِمْ بِجَهَالَتِهِ بِهِمْ فَإِذَا انْقَضَتْ
السَّنَةُ أَخْرَجُوهُ مِنْ عَدَبَتِهِمْ غَوِيَانَا بِحُرْدٍ سَلِيْبًا. فَتَبَعَ فِي بِلَادِهِ وَشَقَاءٌ لَمْ يَحْدُثْ بِهِ نَفْسُهُ.
فَصَارَ مَا مَضَىٰ عَلَيْهِ مِنْ مَلِكِهِ وَبِلَادِهِ وَغَزَا وَنَصِيْبُهُ وَأَذَى. ثُمَّ إِنَّ أَهْلَ بِلَافِ الْمَدِيْنَةِ
أَخَذُوا وَجُلَا آخَرَ فَلَمَّا كَوُّهُ عَلَيْهِمْ، فَلَمَّا رَأَى الرَّجُلُ غُرْبَتَهُ فِيهِمْ لَمْ يَسْتَأْنِسْ بِهِمْ وَطَلَبَ
وَجُلَا مِنْ أَهْلِ أَرْضِهِ خَبِيرًا بِأَمْرِهِمْ حَتَّى وَجَدَهُ فَأَلْضَى إِلَيْهِ بِسِرِّ الْقَوْمِ وَأَسَارَ إِلَيْهِ أَنْ
يَنْظُرَ إِلَى الْأَعْوَالِ الَّتِي فِي يَدِهِ فَيُخْرِجَ مِنْهَا مَا اسْتَطَاعَ الْأَوَّلُ فَلَا أَوَّلَ عَنَّا بِحُرْدَةٍ فِي الْمَكَانِ
الَّذِي يُخْرِجُونَهُ إِلَيْهِ. فَإِذَا أَخْرَجَهُ الْقَوْمُ صَارَ إِلَى الْكَيْفَايَةِ وَالشَّعْبَةِ بِمَا قَدَّمَ وَأَخْرَجَ. فَفَعَلَ
مَا قَالَ لَهُ الرَّجُلُ وَلَمْ يُصْطَفِ وَصِيْبُهُ.

قال بلوهر: وَإِنِّي لَا أَرَجُو أَنْ تَكُونَ أَنْتَ ذَلِكَ الرَّجُلُ يَا ابْنَ الْمَلِكِ الَّذِي لَمْ يَسْتَأْنِسْ
بِالْغُرْبَاءِ وَلَمْ يَنْتَرِ بِالسُّلْطَانِ، وَأَنَا الرَّجُلُ الَّذِي طَلَبْتُ وَلَقَدْ عِنْدِي الدَّلَالَةُ وَالْمَعْرِفَةُ

فرمانروای کردند و آن مرد چون بر احوال ایشان مطلع نبود گمان می برد همه
پادشاه خواهد بود. چون یک سال می گذشت او را عربان و دست خالی و
بی چیز از شهر به در می کردند و به بلاد مشرق مبتلا می شد که هرگز به خاطرش
خطور نکرده بود و از آن پادشاهی و سروری جز وبال و اندوه و مصیبت برای
وی باقی نمی ماند. یک بار اهل آن شهر مرد غربی را برای یک سال برای خود
امیر و پادشاه کردند آن مرد به فراستی که داشت دید در میان ایشان بیگانه و
غریب است و با کسی مانوس نیست ناچار به دنبال مرد خبری از همشهریان
خود فرستاد و او را یافت. او نیز سر این قوم را برای وی فاش ساخت و گفت:
صلاح تو در آن است که تا آنجا که می توانی در طی این یک سال از اموال و
اسباب خود به آن مکان که نور خواهند فرستاد ارسال کنی نا چون به آنجا روی
اسباب عیش و رفاهیت تو مهیا باشد و همیشه در راحتی و نعمت باشی و پادشاه
نیز به سفارش آن مرد خبر عمل کرد و آن را فرو نگذاشت.

آنگاه بلوهر گفت: ای شاهزاده! امیدوارم که تو آن پادشاه باشی که با
بیگانگان و غریبان مانوس نشوی و به پادشاهی چند روزه دنیا فریب نخوری و
من آن کسی باشم که برای دانستن صلاح خود طلب کرده ای و من تو را راهنمایی

والمعونة

قال ابن المليك: صدقت أيها الحكم بما ذلک الرجل وأنت طيبتي التي كنت طلبتها
فصفت لي أمر الآخرة نائماً، فأما الدنيا فلغثري لقد صدقت ولقد رأيت فيها ما بذلني
على فانيها ويزهدني فيها، ولم يزل أمرها حقيراً عني.

قال بلوهر: إن الزهادة في الدنيا يا ابن المليك يغناك الرغبة في الآخرة، ومن طلب
الآخرة فأصاب بابها دخل مذكورها، وكيف لا يزهد في الدنيا يا ابن المليك! وقد أتاك
الله من الغنى ما أتاك، وقد ترى أن الدنيا كلها وإن كثرت إنما يغبتها أهلها بلذو
الأجساد الفانية، والجسد لا يواهم له، ولا اختراع به، فالمرء يذيقه، والبرء يجتذبه،
والشموم تتخلله، والماء يغرقه، والشمس تحرقه، والهواء يشبهه، والسياع يغيره،
والطير تنزعه، والحديد ينطقه، والصدء يخطئه، ثم هو متعجون بطينة من ألوان

می کنم و احوال دنیا و اهل آن را به نومی شکاسم و یاور نو خواهم بود.
شاهزاده گفت: ای حکیم راست گفتی، من همان پادشاه غریبم و تو آن کسی
هستی که پیوسته در طلب او بوده ام. اکنون امر آخرت را بر اجم وصف کن که به
جان خود سوگند که آنچه در باب دنیا گفتی محض صدق و حقیقت است و من نیز
از احوال دنیا اموری را مشاهده کرده ام و زوال و فانی آن را دانسته ام و ترک
آن بر ذهنم خطور کرده است و در نظرم حفر و بی مقدار شده است.

بلوهر گفت: ای شاهزاده! ترک دنیا کلبه درهای سعادت اخروی است،
هر کس طلب آخرت کند و در آن را که ترک دنیا است بیابد به زودی در آن سرا
پادشاهی خواهد یافت و چگونه در این دنیا زهد نورزی در حالی که حق تعالی
عقلی چنین به تو کرامت کرده است و نومی ببی که اهل دنیا آن را برای این
اجساد فانیه گرد می آورند و بدن نه ثباتی دارد و نه فوامی و هیچ ضرری را
نمی تواند از خود دفع نماید، گرما آن را می گذارد و یروث آن را منجمد می سازد
و بادهای سموم آن را از هم می یاشد و آب غرقش می کند و آفتاب
می سوزاندش، هوا به تحلیس می برد و جانوران درنده او را می درند و مرغان
آن را به متقار سوراخ می کنند و به آهن بریده می شود و به صدمه ها در هم

الْأَشْقَامِ وَالْأَوْجَاعِ وَالْأَمْرَاضِ. فَهُوَ مُرْتَبِنٌ بِهَا، مُتَرْتَبٌ لَهَا، وَجَلَّ مِنْهَا، غَيْرُ طَامِعٍ فِي السَّلَامَةِ مِنْهَا، ثُمَّ هُوَ مُعَادِنُ الْأَقَابِ السُّنْعِ الَّتِي لَا يَتَخَلَّصُ مِنْهَا دُرُجَتُهُ وَهِيَ الْجُوعُ وَالظَّمْأُ وَالْحَرُّ وَالْبُرْدُ وَالْوَجَعُ وَالْخَوْفُ وَالْمَوْتُ. فَأَمَّا مَا سَأَلْتَ عَنْهُ مِنْ أَفْرِ الْأَخْزَةِ، فَلَا يَأْخُذُ أَنْ يُحَدِّثَ مَا تَحْسِبُهُ بَعِيداً قَرِيباً وَ مَا كُنْتَ تَحْسِبُهُ عَسِيراً يَسْهُراً. وَ مَا كُنْتَ تَحْسِبُهُ قَلِيلاً كَثِيراً.

قَالَ ابْنُ الْمَلِكِ: أَتَيْتُ الْحَكِيمَ أَرَأَيْتَ الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانَ وَالِدِي خَزَنَتَهُمْ بِاللَّيْلِ وَ نَفَاهُمْ أَهْمُ أَشْعَابِكَ؟ قَالَ يَلَوَّهَرُ: نَعَمْ. قَالَ: فَإِنَّهُ يُلَقَّبُ أَنَّ النَّاسَ اجْتَمَعُوا عَلَى عَدَاوَتِهِمْ وَ سُوءِ الشَّأْمِ عَلَيْهِمْ. قَالَ يَلَوَّهَرُ: نَعَمْ فَذَلِكَ كَانَ ذَلِكَ. قَالَ: فَمَا سَبَبُ ذَلِكَ أَتَيْتُ الْحَكِيمَ؟ قَالَ يَلَوَّهَرُ: لَمَّا قَوْلُكَ يَا ابْنَ الْمَلِكِ فِي سُوءِ الشَّأْمِ عَلَيْهِمْ لَمَّا عَسَى أَنْ يَقُولُوا فَبِمَنْ يَصُدِّقُ وَلَا يَكْذِبُ. وَيَقْلَمُ وَلَا يَجْهَلُ. وَ يَكُفُّ وَلَا يُؤْذِي. وَ بَصُلِّي وَلَا يَتَأَمُّ. وَ يَقْصُومُ وَلَا يَغْطَرُ. وَ

می شکند و قطع نظر از عوارض خدای تعالی معجونی است که از بهاریها و دردها و مرضها ترکیب شده است. چنین شخصی در گرو این بلاها و منتظر آنهاست و پیوسته از آنها ترسان است و از آنها سالم نیست. همچنین به هفت آفت فرین است که هیچ بدی از آنها خلاصی ندارد: گرسنگی و تشنگی و گرما و سرما و درد و ترس و مرگ. و اما آنچه از امر آخرت پرسیدی، امیدوارم آنچه را در این دنیا بعد می دانستی فریب باشد و آنچه را که سحت می پنداشتی آسان باشد و آنچه را که اندک می شمردی بسیار باشد.

شاهزاده گفت: چنین می پندارم که آن جماعتی که پدرم ایشان را کشت و به آتش سوزانید و از بلاد خود بیرون کرد، اصحاب و یاران نو بودند و طریقه تورا داشتند. یلوهَر گفت: آری. گفت: شنیده ام که جمیع مردم بر عداوت و مذمت ایشان اتفاق کرده بودند، یلوهَر گفت: آری چنین بوده است گفت: ای حکیم سبب آن چه بوده است؟ یلوهَر گفت: ای شاهزاده اما آنچه در باب بدگویی مردمان نسبت به آنها گفתי، چه می توان گفت درباره جماعتی که راست گویند نه دروغ، عالم باشند، نه جاهل، آزارشان به مردم نرسد، غارت بسیار به جای آورند و خوایشان اندک باشد، و دوزخ گیر باشند نه معطر، و به انواع بلاها مبتلا شوند و

يُمِيتُ قَبَضُهُ، وَ يَتَقَكَّرُ قَبْضُهُ، وَ نَطَبُ نَفْسِهِ عَنِ الْأَمْوَالِ وَ الْأَعْلَابِ، وَ لَا يُخَافُهُمُ النَّاسُ عَلَى أَمْوَالِهِمْ وَ أَعْلَابِهِمْ.

قَالَ ابْنُ الْمَلِكِ: فَكَيْفَ اتَّفَقَ النَّاسُ عَلَى عِدَائِهِمْ وَ هُمْ فِيهَا بَيْنَهُمْ مُخْتَلِفُونَ؟ قَالَ بَلَوَهْرُ: مَثَلُهُمْ فِي ذَلِكَ مَثَلُ كِلَابٍ اخْتَنَعُوا عَلَى جَبْهَةِ ثَنَائِهَا وَ يَهَاوُ بَغْضِهَا بَغْضًا، مُخْتَلِفَةً الْأَلْوَانِ وَ الْأَخْلَاصِ، فَجَبَّتْهَا نَفِيلٌ عَلَى الْحَبِيبَةِ إِذْ ذُقِيَ رَجُلٌ مِنْهُمْ فَتَرَكَهُ بَغْضُهَا بَغْضًا وَ أَقْبَلَتْ عَلَى الرَّجُلِ فَتَمَرَّنَ عَلَيْهِ تَجَمُّعًا مُتَعَادِيَاتٍ عَلَيْهِ وَ لَيْسَ لِلرَّجُلِ فِي جَبَّتِيهِمْ حَاجَةٌ، وَ لَا أَرَادَ أَنْ يُنَارِعَهُمْ فِيهَا، وَلَكِنَّهُمْ غَرَضُ عَزِيزَتِهِ مِنْهُمْ فَامْتَوَحَّشُوا مِنْهُ وَ اسْتَأْنَسَتْ بَغْضُهَا بِبَغْضِهِمْ وَ إِنْ كُنْ مُخْتَلِفَاتٌ مُتَعَادِيَاتٌ فِيهَا بَيْنَهُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَرَى الرَّجُلُ عِلَّتِيهِمْ.

قَالَ بَلَوَهْرُ: قَتَلَ الْحَبِيبَةُ مَنَاعَ الدُّنْيَا وَ مَثَلُ صُوفِ الْكِلَابِ ضُرُوبُ الرِّجَالِ الَّذِينَ يُغْتَبِلُونَ عَلَى الدُّنْيَا وَ يُهْرَقُونَ دِمَائِهِمْ وَ يُنْفَقُونَ لَهَا أَمْوَالَهُمْ، وَ مَثَلُ الرَّجُلِ الَّذِي اجْتَمَعَتْ

صبر پیشه کنند و در احوال دنیا تفکر نکنند و خبرات گیرند، و دل به مال و اهل نبسته و طمع در مال و اهل مردم نداشته باشند.

شاهزاده گفت، پس چگونه اهل دنیا قدر عداوت ایشان متفق شدند در حالی که در میان خود کمال اختلاف و نزاع دارند؟ بلوهر گفت: مثل ایشان در این باب مثل سگان مختلف و رنگارنگی است که بر مرداری جمع شده باشند و بر روی یکدیگر فریاد می کنند و با یکدیگر در می آویزند، در این هنگام اگر مردی به نزدیک آنان بیاید آنها دست از نزاع برداشته و متفق شده و بر آن مرد حمله می آورند و بر روی آن مرد می جهند و فریاد بر می آورند در حالی که آن شخص را با مردار ایشان کاری نیست و مزارعه ای در آن جبهه ندارد، اما چون آن مرد را خرب و بیهگانه می شمردند از او وحشت می کنند و با یکدیگر انس و الفت می گیرند، با یکدیگر اتفاق می کنند هر چند پیش از آن در میان خود اختلاف و نزاع داشتند.

بلوهر در دنباله گفت: آن مردار مثل متاع دنیاست و آن سگهای رنگارنگ مثل انواع اهل دنیاست که برای دنیا با یکدیگر نزاع می کنند و خون یکدیگر

عَلَيْهِ الْكَلَابُ وَلَا حَاجَةَ لَهُ فِي جَنَّتِهِمْ كَسَلِيَ صَاحِبُ الدُّنْيَا الَّذِي رَفَضَ الدُّنْيَا وَخَرَجَ مِنْهَا فَلَيْسَ بِمُزَارِعٍ فِيهَا أَهْلُهَا وَلَا يَتَعَبُ ذَلِكَ النَّاسُ مِنْ أَنْ يُعَادَوْهُ بِغُرَبَتِهِ عِنْدَهُمْ، فَإِنْ عَجِبْتَ فَأَعْجَبْ مِنَ النَّاسِ أَنَّهُمْ لَا يَمْنَعُهُمْ إِلَّا الدُّنْيَا وَجَمْعُهَا وَالتَّكَاثُرُ وَالتَّضَاعُفُ وَالتَّغَالُبُ عَلَيْهَا حَتَّى إِذَا زَاوَا مِنْ قَدْ تَزَكَّيَا فِي أَيْدِيهِمْ وَتَحَلَّى عَنْهَا كَانُوا لَهُ أَقْدَى حَقًّا مِنْهُمْ لِلَّذِي بُشِئَتْهُمْ عَلَيْهَا. فَأَيُّ حُجَّةٍ بَا ابْنُ الْمَلِكِ أَذْخَصَ مِنْ نَعَاوِي الْمُتَحَبِّبِينَ عَلَى مَنْ لَا حُجَّةَ لَهُمْ عَلَيْهِ؟ قَالَ ابْنُ الْمَلِكِ: أَعَيْدُ لِمَا حُفِيَ، قَالَ يَلَوْهُرُ: إِنَّ الطَّبِيبَ الرَّفِيقَ إِذَا رَأَى الْجَسَدَ قَدْ أَهْلَكَتْهُ الْأَخْلَاطُ الْفَاسِدَةُ قَارَأَ أَنْ يَتَوَنَّى وَيُسَبِّتَهُ لَمْ يَقْبِضْهُ بِالطَّعَامِ الَّذِي يَكُونُ مِنْهُ اللَّحْمُ وَالدَّمُ وَالْقُوَّةُ لِأَنَّهُ يَعْلَمُ أَنَّهُ مِنْ أَدْخَلَ الطَّعَامَ عَلَى الْأَخْلَاطِ الْفَاسِدَةِ أَضَرَّ بِالْجَسَدِ لَمْ يَنْفَعَهُ وَلَمْ يَنْفَعِهِ، وَلَكِنْ يَبْدَأُ بِالْأَدْوِيَةِ وَالْحَمِيَةِ مِنَ الطَّعَامِ، فَإِذَا أَذْهَبَ

می ریزند و اموال خود را برای تحصیل اعتبارات آن صرف می کنند و آن شخص که سگان بر او حمله می آورند و او را زنه جیغه ایشان کاری نیست مثل دینداری است که ترک دنیا کرده و از آن کنار گرفته و با ایشان در امر دنیا مسازعه ندارد، با این حال اهل دنیا با او دشمنی می کنند زیرا که نزد آنان غریب است. اگر تعجب کردی پس تعجب کن از اهل دنیا که جمیع همت ایشان مصروف است بر جمع اموال دنیا و افزون طلبی و تفاخر و غالب آمدن در آن و چون کسی را دیدند که دنیا را برای ایشان رها ساخته و از آن دوری کرده است با او منازعه پیشگیری دارند تا آن جماعتی که با آنها بر سر دنیا منازعه می کنند، ای شاهزاده اهل دنیاى مختلف الاحوال در منازعه کردن با آن جماعت چه حجتی دارند؟ شاهزاده گفت: بیشتر سخن گوی و نیاز مرا بر طرف ساز. یلوهز گفت: چون طبیب مهربان ببیند که بدن را اخلاط فاسده ضایع کرده است و بخواد آن را تقویت کند و فربه سازد ابتدا به غبوبز غذاهایی که مورت قوت و مولد گوشت و خون است مبادرت نمی کند، زیرا می داند که با وجود اخلاط فاسده در بدن این غذاهای مقوی باعث قوت مرض و زیادت فساد بدن می گردد و نعمی برای قوت نمی بخشد بلکه ابتدا او را به امساک و پرهیز فرا می خواند و برای دفع اخلاط فاسده دوا غبوبز می کند و چون اخلاط فاسده را از بدن زایل کرد برای او طعامهای مقوی غبوبز

مِنْ جَسَدِهِ الْأَخْلَاطُ أَفْقَايِدُهُ أَفْبَلُ عَلَيْهِ مَا يُضْلِعُهُ مِنَ الطَّعَامِ، لَحْمَيْنِ نَجِدُ طَعْمَ الطَّعَامِ
وَيَسْتَمِنُ وَيَقْوِي وَتَحْمِلُ الثَّقَلُ بِحَسْبِهِ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ.

وَقَالَ ابْنُ الْمَلِكِ: أَيُّهَا الْحَكِيمُ أَهْلِيَّ مَاذَا تَصِيبُ مِنَ الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ؟ قَالَ
الْحَكِيمُ:

وَعَمُوا أَنَّ مِلْكًا مِنَ الْمُلُوكِ كَانَ عَظِيمَ الْمَلِكِ كَثِيرَ الْجَنَّةِ وَالْأَمْوَالِ وَأَنَّهُ بَدَأَ لَدُنَّ أَنْ
يَتَزَوَّجَ مِلْكًا آخَرَ لِيَزِدَّاهُ مِلْكًا إِلَى مِلْكِهِ وَمَالًا إِلَى مَالِهِ، فَسَارَ إِلَيْهِ بِالْجَنَّةِ وَالْعَدْوِ وَ
الْعُدُوِّ وَالنِّسَاءِ وَالْأَوْلَادِ وَالْأَتَمَالِ، فَأَقْبَلُوا نَحْوَهُ فَظَهَرُوا عَلَيْهِ وَاسْتَبَاحُوا غُسْكَوهُ،
فَهَزَبَ وَسَاقَ امْرَأَتَهُ وَأَوْلَادَهُ صَغَارًا فَأَلْحَاةَ الطَّلَبِ عِنْدَ الْمَسَاءِ إِلَى أُخْتِ عَلَى شَاطِئِ
النَّهْرِ فَدَخَلَهَا مَعَ أَهْلِيهِ وَزُلُمَ وَسَبَّ ذَوَاتَهُ غَافَةً أَنْ نَذَلَ عَلَيْهِ بِصَهْلِهَا فَبَاتُوا فِي
الْأَجْبَةِ وَهُمْ يَسْنَفُونَ وَقَعَ خَوَافِرُ الْحَبْلِ مِنْ كُلِّ حَانِبٍ، فَأَصْنَعَ الرَّحْلُ لَا يَطِيقُ بَرَحًا، وَ

می کند و در این هنگام مزه طعام را در می باند و فریه و فوی می شود و می تواند
بارهای گران را به خواست الهی بردارد
شاهزاده گفت: ای حکیم که طعام و شراب خود برای من بازگو و حکیم
پاسخ وی را چنین گفت:

روایت کرده اند که پادشاه بزرگی بود که لشکریان و اموال فراوانی داشت و
به نظرش رسید که برای زیادتى ملک و مال خویش با پادشاهی دیگر به کارزار
بپردازد و با جمیع لشکریان و اسباب و اسلحه و اموال و زنان و فرزندان خود به
جانب آن پادشاه روان شد و اتفاقاً را آن پادشاه مخالف بر وی ظفر یافت و
بسیاری از ایشان را کشتند و پادشاه با بغیة لشکر خود منهزم شدند و با زن و
فرزندان خود می گریخت تا چون سب در آمد در نیسانی که در کنار نهری بود با
عیال خود پنهان شد و اسبهای خود را رها کردند تا مبادا به آواز آنها دشمن بر
مکان ایشان مطلع گردد و سب در نهایت خوف در آن نیسان بسر بردند و هر
لحظه صدای سم اسبهای دشمن به گوش ایشان می رسید و موجب زیادتى خوف
آنها می گشت.

چون صبح فرا رسید در آنجا محصور ماند و نتوانست بیرون بیاید زیرا عبور از

أَمَّا النَّهْرُ فَلَا يَسْتَطِيعُ عُثْرُهُ، وَأَمَّا الْقَضَاءُ فَلَا يَسْتَطِيعُ الْخُرُوجُ إِلَيْهِ لِمَكَانِ الْعَدُوِّ، فَهُمْ فِي مَكَانٍ ضَيِّقٍ قَدْ أَذَاهُمْ الْبَرْدُ وَأَهْجَرَهُمُ الْخَوْفُ وَطَوَّاهُمُ الْجُرْعُ، وَلَيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ وَلَا مَعَهُمْ زَادٌ وَلَا إِدَامٌ، وَأُولَادُهُ صِغَارٌ يَبْكُونَ مِنَ الضَّرِّ الَّذِي قَدْ أَصَابَهُمْ فَكَيْتَ بِذَلِكَ يَوْمَئِذٍ، ثُمَّ إِنَّ أَحَدَ بَنِيهِ مَاتَ فَالْتَفَوْا فِي النَّهْرِ فَكَيْتَ بَعْدَ ذَلِكَ يَوْمًا آخَرَ، فَقَالَ الرَّجُلُ لِأَمْوَأَتِهِ: إِنَّا مُشْرِقُونَ عَلَى الْهَلَاقِ جَمِيعًا وَإِنْ بَقِيَ بَعْضُنَا وَهَلَكَ بَعْضُنَا كَانَ خَبْرًا مِنْ أَنْ يَهْلِكَ جَمِيعًا وَقَدْ رَأَيْتُ أَنْ أُعْجَلَ ذَبْحٌ ضَيِّقٌ مِنْ هَؤُلَاءِ الصَّبِيَّانِ فَتَجَعَّلُهُ قُرْبَانًا لَنَا وَلِأَوْلَادِنَا إِنْ أَنْ بَلَغَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ بِالْفَرْجِ فَإِنْ أَغْرَانَا ذَلِكَ هَزَلُ الصَّبِيَّانِ خَفِيَ لَا يَشْتَبِعُ لُحُومُهُمْ وَتَضَعَتْ خَفَى لَا تَسْتَطِيعُ الْحَرَكَةُ إِنْ وَجَدْنَا إِلَى ذَلِكَ سَبِيلًا، وَطَاوَعْتُهُ أَمْوَأَتُهُ فَذَبَحَ بَعْضُ أَوْلَادِهِ وَضَعُوهُ بَيْنَهُمْ يَنْهَسُونَهُ، قَالَتْ ذَلِكَ بَابُ الْمَلِكِ بِذَلِكَ الْمَضْطَرُ؟ أَكُلَ الْكَلْبُ الْمُسْتَكْبِرَ بَأْكُلَ؟ أَمْ أَكُلَ الْمَضْطَرُ الْمُسْتَكْبِلَ؟ قَالَ إِنَّ الْمَلِكَ: بَلْ أَكُلَ الْمُسْتَكْبِلَ، قَالَ

آن نهر ممکن نبود و از نرس فرسخ نمی توانست به جانب صحرا برود، پس او عیالش در آن جای تنگ بماندند و با جماعت مشقت از سرما و گرسنگی روبرو بودند و هیچ طعام و نوکته ای همراه آنها نبرد و فرزندان از سرما و گرسنگی می گریستند، دو روز بر این منوال بگذشت تا آنکه یکی از فرزندان از این شدت هلاک شد و او را به آب انداختند و روزی دیگر بر این حال سیری گردید، آنگاه پادشاه به هسر خود گفت: ما همه مشرف بر هلاکت هستیم اگر بعضی از ما ببرد و بعضی دیگر زنده بماند بهتر از آن است که همگی هلاک شویم، مرا به خاطر رسیده است که یکی از این طفلان را بکسیم و او را فوت خود و باقی اطفال قرار دهیم تا خدا ما را از این بلیه نجات بخشد و اگر این کار را به تأخیر بیندازیم طفلان ما لاغر و ضعیف می شوند به غایبی که از گوشت ایشان سیر نخواهیم شد و چندان ضعیف شویم که اگر گشایشی روی دهد از غایت ضعف طاقت حرکت نداشته باشیم، و آن زن نیز رأی پادشاه را پسندید و یکی از فرزندان خود را کشتند و گوشت او را خوردند، ای شاهزاده! گمان تو در چنین حالی به این مرد مضطر چیست؟ آیا از آن رو که گرسنه است و به طعام رسیده است مانند سگی حریص بسیار خواهد خورد یا به مانند مضطری که به ضرورت لقمه ای خورد

الحکیم: كَذَلِكَ أَكَلِي وَ شَرِبِي يَا ابْنِ الْمَلِكِ فِي الدُّنْيَا.

فَقَالَ لَهُ ابْنُ الْمَلِكِ: أَرَأَيْتَ هَذَا الَّذِي تَدْعُونِي إِلَيْهِ أَهْتَا الْحَكِيمُ أَلَوْ شِئْتُ نَظَرْتُ النَّاسَ فِيهِمْ يَبْعَثُونَهُمْ وَ أَلْبَابِهِمْ حَتَّى اخْتَارُوهُ عَلَى مَا سِوَاهُ لِيَتَّبِعَهُمْ أَمْ دَعَاهُمُ اللَّهُ إِلَيْهِ فَأَجَابُوا. قَالَ الْحَكِيمُ: غَلَا هَذَا الْأَمْرُ وَ لَطُفَ عَنْ أَنْ يَكُونَ مِنْ بَنِي أَهْلِ الْأَرْضِ أَوْ بِرَأْسِهِمْ. وَ لَوْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ لَدَعَا إِلَى عَنَلِهَا وَ زِينَتِهَا وَ جَفَلِهَا وَ دَغْنِهَا وَ نَعِيهَا وَ لَذَنِيهَا وَ تَهْوَاهَا وَ نَفْسَهَا وَ شَهْوَاهَا. وَ لَكِنَّهُ أَمْرٌ غَرِيبٌ وَ دَعْوَةٌ مِنْ اللَّهِ غَرُوبٌ جَلٌّ سَاطِعَةٌ. وَ هُدًى مُسْتَقِيمٌ. نَاقِضٌ عَلَى أَهْلِ الدُّنْيَا أَعْمَالَهُمْ. مُخَالِفٌ لَهُمْ. عَائِبٌ عَلَيْهِمْ. وَ طَاعِنٌ نَاقِلٌ لَهُمْ عَنْ أَلْوَابِهِمْ. دَاعٍ لَهُمْ إِلَى طَاعَةِ رَبِّهِمْ. وَ إِنَّ ذَلِكَ لَنَبِيٌّ لِمَنْ تَنَبَّأَ. حَكِيمٌ عِلْمُهُ عَنْ غَيْرِ أَهْلِهِ حَتَّى يَنْظُرَهُ اللَّهُ الْحَقُّ بِقَدْرِ جَفَائِهِ وَ يَجْعَلَ كَلِمَتَهُ الْعَلْيَا وَ كَلِمَتَهُ الْأَدْنَى جَهْلُوا السُّفْلَى.

اندکی خواهد خورد؟ شاهزاده گفت: او اندکی از آن را در نهایت سختی خواهد خورد. حکیم گفت: ای شاهزاده! خوردن و آشامیدن من در دنیا چنین است. شاهزاده گفت: ای حکیم به من بگو آیا این امری که مرا به آن فرا می خوانی مردم آن را به عقل خود یافته اند و بر امور دیگر ترجیح داده اند با آنکه حق سبحانه و تعالی مردم را به آن فرا خوانده است و ایشان نیز او را احابت کرده اند. حکیم گفت: امری که به آن دعوت می نمایم بلندتر و لطیف تر از آن است که از اهل زمین باشد یا مردم به عقل خود تدبیر آن کنند، زیرا کار اهل دنیا این است که مردم را به اعمال دنیا و زینتها و عیش و رفاهیت و تسخیر نعمت و لهو و لعب و خواهشها و لذتهای آن خوانند، بلکه این امری شگفت و دعوتی پرنور گرفته از جانب خدای تعالی و هدایتی مستقیم است که اعمال اهل دنیا را در هم می شکند و مخالف طریقه ایشان است، و زشتی و بدی اعمال ایشان را ظاهر می کند و ایشان را از هوی و هوس و خواهشهای نفسانی به طاعت پروردگارشان می خواند، و این امر برای کسی که آگاهی جوید روشن است و از غیر اهلش پنهان است نا آنکه خداوند حق را بعد از خفا بش ظاهر و دین حق را رفع گرداند و مذهب اهل جهل و فساد را پست گرداند.

قال ابن المليك: صدقت أئمتنا الحكماء، ثم قال الحكماء: إن من الناس من تفكر قبل
تجسي الرسل عليهم السلام فأصاب. ومنهم من دفعته الرسل بعد تجسسها فأجاب. وأنت يا ابن
المليك ممن تفكر بطلبه فأصاب.

قال ابن المليك: فهل تعلم أعداء من الناس تدعو إلى التزهيد في الدنيا غيركم؟ قال
الحكماء: أنا في بلادكم هذه فلا. وأنا في سائر الأمم فميم قوم ينتجلون الدين باليسنيهم
و لم ينسجقوا بأغماهم. فأخلفت سبلنا و سبلهم. قال ابن المليك: كتبت صبرتم أولي
بالحق منهم^(۱) وإنما أناكم هذا الأمر الغريب من حيث أناهم؟ قال الحكماء: الحق كله جاء
من جلد الله عز وجل وإنه تبارك و تعالى دعا العباد إلى الله فقبله قوم بحقه و شروطه حتى
أدوه إلى أغلب كما أمروا. لم يظلموا و لم يظفكوا و لم يصيغوا. وقيله آخرون فلم يقرموا

شاهزاده گفت: راست گفتی ای حکیم آنگاه حکیم گفت: بعضی از مردم
هستند که به فطرت مستقیم و فکر درست خویش پیش از آمدن پیامبران حق را
در می یابند و به آن راغب می شوند و بعضی دیگر هستند که بعد از بعثت پیامبران
و شنیدن دعوت آنها اطاعت می کنند و عوای پیامبرانه از کسانی هستی که با عقل
و فراست خود به حق و حقیقت رسیده ای.

شاهزاده گفت: آیا غیر از گروه شما جمع دیگری هستند که مردم را به ترک
دنیا فراخوانند؟ حکیم گفت: اما در بلاد شما نه و اما در غیر این بلاد جمعی هستند
که به زبان اظهار دین می نمایند ولی اعمالشان اعمال دبی نیست و از این رو راه ما
با راه آنان مختلف شده است. شاهزاده گفت: به چه سبب حق تعالی شما را
سزاوارتر از آنها به حق نموده است و حال آنکه آن امر شگفت آسمانی از یک محل
و یک مرجع به شما رسیده است؟ حکیم گفت: حق به غامی از جانب خدای
تعالی است و حق تعالی جمیع بندگان را به سوی خود خوانده است، پس جمعی
قبول کرده و به شرایط آن عمل کرده اند و دیگران را به آن راه حق به فرموده
الهی هدایت نموده اند، ظلم و خطائی کنند و آن را فروغی گذارند و جمعی دیگر
قبول کرده اند اما آن را چنانچه باید بر پا نمی دارند و به شرایط آن عمل نمی نمایند

بجمله و شروطه، و لم یؤدوه^{۱۱} إلى أغلیه و لم یکن فیہ عزیمه و لا علّ العتلی به ینقہ ضمیم، فضیضه و استغفلوه، فالتضییع لا یكون مثل الحافظ، و القسید لا یكون كالتضییع، و العصاب لا یكون كالجارح، فین ههنا كذا نحن احق به بیئهم و أولی.

ثم قال الحكمی: انّی لیس یجری علی لسان أحد منّهم من الذین و التزهد و الدعاء إلى الایزد إلا و قد أخذ ذلك عن أصل الحق^{۱۲} الذي عنه أخذنا، و لیكنه فرق بیننا و بیئهم أخذ انهم انی أخذوا و ابتغوا و الدنیا و إجلادهم إلیها، و ذلك أن هذه الدعوة لم تزل تأتي و تظهر فی الأرض مع أنبیاء الله و رسله صلوات الله علیهم فی القرون الماضیه علی ألسنة مختلفه متفرقه، و كان أهل دعوة الحق أفرسهم شسکم، و طریقهم واضح، و دعوتهم بیته، لا فرقه بیئهم و لا اختلاف، فكانت الرسل علیها إذا تلقوا رسالات ربهم، و اختلفوا لله تبارک و تعالی علی عبادہ بحججه زیاده من العالم الذین و أحكامه.

و به اهلش نمی رسانند، و ایشان را در آغوش حق و عمل نمودن به شرایع عزمی و اهتمامی نیست و آن را فرو می گذارند و گران می شمارند، پس فروگذار مانند حافظ نیست و نه کار مانند مصلح نیست و صابرو مانند جزع کننده نیست و از این جهت است که ما به حق سزاوارتر از آنها هستیم.

سیس حکیم فرمود: بر زبان آن جماعت امری از امور دین و ترک دنیا و دعوت مردم به سوی خدا جاری نمی شود مگر آنکه آن را از اصل حق فرا گرفته اند چنانکه ما نیز از اصل حق فرا گرفته ایم و لیکن فرق ما و ایشان در آن است که آنها در دین بدعتها احداث کرده اند و طالب دنیا شده اند و دل بر اعتبار آن بسته اند، و تفصیل این حقیقت چنان است که سکت الهی چنین جاری بوده است که در هر قری از قرون گذشته پیامبران^{۱۳} برای دعوت خلایق به زبانهای مختلف و گوناگون فرستاده شده اند و چون دین ایشان رواج می گرفت و اهل حق به آنها می گرویدند و همه بر یک امر مستقیم می شدند، راه حق واضح و دین و شریعت آن پیامبر آشکار بود و هیچگونه اختلاف و نزاعی در میان آنها نبود و چون پیامبران رسالتهای پروردگاران را تبلیغ کردند و حجت الهی^{۱۴} بر مردم

قَبَضَهُمُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيْهِ عِنْدَ انْقِضَاءِ أَجَالِهِمْ وَثَلَّثَهُنَّ مَذِينَهُمْ، وَتَكَنَّتِ الْأُمَمُ مِنَ الْأُمَمِ
بَعْدَ نَبِيِّهَا بِزُحَّةٍ مِنْ دَعْوَاهَا لَا تَغْيَرُ وَلَا تَبْدُلُ، ثُمَّ صَارَ النَّاسُ بَعْدَ ذَلِكَ يُحَدِّثُونَ الْأَحْدَاثَ
وَيُضَيِّحُونَ الشَّهَوَاتِ، وَبُضَيِّحُونَ الْعِلْمَ، فَكَانَ الْعَالِمُ الْبَالِغُ الْمُسْتَبِيرُ مِنْهُمْ يُخْلِي شَخْصَةً
وَلَا يُظْهِرُ عِلْمَهُ، فَيُفَرِّقُونَهُ بِأَحْبَبِهِ وَلَا يَهْتَدُونَ إِلَى مَكَانِهِ وَلَا يَتَّبِعُونَ مِنْهُمْ إِلَّا الْخَسِيسَ مِنَ
أَهْلِ الْعِلْمِ، يَسْتَخِفُّ بِهِ أَهْلُ الْجَهْلِ وَالْبَاطِلِ، فَيُخْلِلُ الْعِلْمَ وَيُظْهِرُ الْجَهْلَ، وَتَسْأَلُ
الْقُرُونُ فَلَا يَفْرُقُونَ إِلَّا الْجَهْلَ وَالْبَاطِلَ، وَيُزَادُ الْجَهْلُ اسْتِفْلَاءً وَكَثْرَةً، وَالْعُلَمَاءُ تَحُولًا
وَقِلَّةً، فَحَرَّلُوا مَعَالِمَ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى عَنْ وُجُوهِهَا، وَتَرَكُوا قُصْدَ سَبِيلِهَا، وَهُمْ مَعَ
ذَلِكَ مُتَبَرِّقُونَ بِشَرِّهِ، مُتَبَهِّقُونَ سَبْطَهُ ابْتِغَاءً تَأْوِيلِهِ، مُتَعَلِّقُونَ بِصَفِيَّتِهِ، تَارِكُونَ لِحَقِيقَتِهِ،
نَابِذُونَ لِأَحْكَامِهِ، فَكُلُّ صِفَةٍ جَاءَتْ الرُّسُلُ تَدْعُوا إِلَيْهَا فَتَحَرُّ لَكُمْ مُوَافِقُونَ فِي تِلْكَ

تمام نمودند و معالِم دین و احکام آن را به یاد استند خدای تعالی با انقضای آجال و
سرآمد روزگارشان آنان را قبض روح کرد و بعد از رحلت آن پیامبران امتحان
زمانی کوتاه بر طریقه آنان ماندند و دین آنان را تغییر ندادند، ولیکن پس از
مدتی مردم تابع شیوهای نفسانی شدند و بدعتها در آن احداث کردند و علم را
فرو گذاشتند، عالم بالغ ره یافته آنها خود را نهان می ساخت و علمش را آشکار
نمی نمود و چنان بود که نامش را می دانستند و به منزل و مأویس پی نمی بردند و
قلیلی از ایشان که در میان مردم بودند اهل جهل و باطل آنها را سبک شمردند و
بدین سبب علم پنهان ماند و جهل ظاهر گردید و هر چند قرنهای بیشتر می گذشت
جهالت زیادتر می شد تا به غایتی که مردم به غیر جهل راهی نداشتند و جهال
غالب شدند و علما محول ذکر گرفته و اندک شدند و معالِم دین الهی و احکام شرایع
الهی را تغییر دادند و از جادة شریعت منحرف شدند و ما این حال دست از کتاب
و دین برنداشتند و به کتاب الهی افرار داشتند اما به تأویلات باطله و موافق
غرضهای خود معافی آن را تحریف کردند، مدعی اصل دین بودند ولی حقیقت
آن را ترک کردند و احکام شریعت را تباه ساختند و بدین سبب اختلاف در میان
هر دین بهم رسیده است. پس ما با هر صفتی از اوصاف آنها که پیامبران نیز بدان
فراخوانده اند موافقم اما در احکام و سیرت با آن جماعت مخالفیم و ما در هیچ

الطَّيِّفَةِ، مُحَالِّفُونَ لِحُكْمٍ فِي أَحْكَامِهِمْ وَ سَيْرَتِهِمْ. وَ تَسْمَا مُحَالِّفُهُمْ فِي شَيْءٍ إِلَّا وَ لَنَا عَلَيْهِمُ الْحُكْمَةُ الرَّاحِضَةُ وَ النَّبِيَّةُ الْعَادِلَةُ مِنْ نَفْسٍ مَا فِي أَيْدِيهِمْ مِنَ الْكِتَابِ الْمُنَزَّلَةِ مِنْ أَمْرِ عَزَّ وَجَلَّ لِكُلِّ شَيْءٍ مِنْهُمْ بِتَكْلَمٍ بِشَيْءٍ مِنَ الْحُكْمَةِ فَهِيَ لَنَا وَ هِيَ بَيْنَنَا وَ بَيْنَهُمْ تَشْهَدُ لَنَا عَلَيْهِمْ بِأَنَّا ثَوَابِقُ صِفَتِنَا وَ سَيْرَتِنَا وَ حُكْمِنَا. وَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ بِأَنَّا مُحَالِّفَةٌ لِسُيُئِهِمْ وَ أَشْيَائِهِمْ. فَلْيَسُوا يَتَرَفُّونَ مِنَ الْكِتَابِ إِلَّا وَضَعَهُ. وَ لَا مِنْ الدِّينِ إِلَّا أَمَنَهُ. فَلْيَسُوا بِأَهْلِ الْكِتَابِ حَقِيقَةً عَنِّي يَقُولُوا.

قَالَ ابْنُ الْمَلِكِ: قَمَا بَالُ الْأَنْبِيَاءِ وَ الرُّسُلِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ بِأَتُونَ فِي زَمَانٍ دُونَ زَمَانٍ؟ قَالَ الْحَكِيمُ: إِنَّمَا مَثَلُ ذَلِكَ كَمَثَلِ مَلِكٍ كَانَتْ لَهُ أَوْسَلُ مَوَاتٍ لَا عِثْرَانِ فِيهَا. لَمَّا لَمَّ أَوَادُ أَنْ يَقْبَلَ عَلَيْهَا بِعَارِيهِ أَوْسَلَ إِلَيْهَا وَحَلَا جُلْدًا أَمِينًا نَاصِحًا. ثُمَّ أَمَرَهُ أَنْ يَغْرِزَ بِلُكِّ الْأَرْضِ وَ أَنْ يَغْرِزَ فِيهَا صُتُوفَ الشَّجَرِ وَ أَنْوَاعَ الزُّرْعِ. ثُمَّ سَمِيَ لَهُ الْمَلِكُ الْوَأْنَانُ مِنَ الْغَرْزِ مَغْلُومَةً. وَ أَنْوَاعُ مِنَ الزُّرْعِ مَغْرُوقَةٌ. ثُمَّ أَمَرَهُ أَنْ لَا يَتَلَذَّذَ مَا سَمِيَ لَهُ وَ أَنْ لَا يُجَدِّثَ فِيهَا مِنْ قِيَلِهِ شَيْئًا

امری با آنها مخالفت نمی‌کنیم جز آنکه ما را بر آنها حجتها و دلایل واضح است از کتابهایی که خدا فرستاده و در دست ایشان است. پس هر یک از ایشان که به حکمتی منکلم شود آن حجت ما بر ایشان است و آنچه از آثار دین و کلمات حکیمانه بیان می‌کنند گواه ما بر بطلان آنهاست زیرا آن صفات همه موافق سیرت و صفت و طریقه ما و مخالف آداب و طریقه آنهاست، آری آنان از کتاب الهی جز لفظی و از باد خداوند جز اسمی نمی‌دانند و در حقیقت دیندار نیستند تا بتوانند آن را اقامه کنند.

شاهزاده گفت: چرا پیامبران در بعضی زمانها مبعوث می‌شوند و در بعضی زمانها مبعوث نمی‌شوند؟ حکیم گفت: مثل آن مثل پادشاهی است که زمین مواتی داشته باشد که هیچ آبادانی در آن نباشد و بخواد که آن زمین را آباد سازد و مرد کاردانی ساعی امین خیرخواهی را به آن زمین بفرستد و به او فرمان دهد که آن زمین را آباد کند و در آن انواع درختان بکارد و انواع زراعتها به عمل آورد و نام درختانی چند و بذره‌های معینی را به او بگوید و سفارش کند که جز آن چیزی در آن زمین نکارد و بفرماید که در آن زمین نه‌ها جاری کند و حصاری برگرد آن

لَمْ يَكُنْ أَتَرَهُ بِهِ سَيِّدُهُ، وَأَتَرَهُ أَنْ يُخْرِجَ لَهَا تَهْرًا وَ يَسُدَّ عَنْهَا حَابِطًا، وَ يَتَقَعَهَا مِنْ أَنْ يُفْسِدَهَا مُفْسِدٌ. فَجَاءَ الرَّسُولُ الَّذِي أَرْسَلَهُ الْمَلِكُ إِلَى يَنْكُ الْأَرْضِ فَأَحْبَابَهَا بَغْذَ عَوِجَهَا وَ عَمَرَهَا بِبَغْذَ خَرَابِهَا، وَ عَزَسَ فِيهَا وَ زَرَعَ مِنْ الصُّنُوفِ الَّتِي أَتَرَهُ بِهَا، ثُمَّ سَاقَ الْمَاءَ إِلَيْهَا، حَقًّا نَبَتَ الْغَرَسُ وَ اتَّصَلَ الزَّرْعُ، ثُمَّ لَمْ يَلْبَثْ قَلِيلًا حَتَّى مَاتَ قَبِيضُهَا، وَ أَقَامَ بَغْذَهُ مِنْ بَثْوَمِ مَعَانَةٍ وَ خَلَفَ مِنْ بَغْذِهِمْ خَلْفٌ خَالَفُوا مِنْ أَفَامَةِ الْقَيْمِ بَغْذَهُ وَ غَلَبُوهُ عَلَى لَبَرِهِمْ، فَأَخْرَجُوا الْعِثْرَانَ، وَ طَمَّوْا الْأَنْهَارَ، فَتَبَسَّ الْغَرَسُ، وَ هَلَكَ الزَّرْعُ، فَلَمَّا بَلَغَ الْمَلِكُ جَلَالَتَهُمْ عَلَى الْقَيْمِ بَغْذَ زَوْرِيهِ وَ خَرَابِ أَرْضِهِ أَرْسَلَ إِلَيْهَا رَسُولًا آخَرَ يُحْيِيهَا وَ يُعْبِدُهَا وَ يُصْلِحُهَا كَمَا كَانَتْ فِي مَخْرُوتِهَا الْأَوَّلَى، وَ كَذَلِكَ الْأَنْبِيَاءُ وَ الرَّسُلُ ﷺ يَبْقِشُ اللَّهُ غَرْزَ جَلٍّ مِنْهُمْ الْوَاجِدَ بَغْذَ الْوَاجِدِ فَيُصْلِحُ أَعْمَرَ النَّاسِ بَغْذَ فُسَادِهِ.

قَالَ ابْنُ الْمَلِكِ: أَيْخَالُ الْأَنْبِيَاءِ وَ الرَّسُلِ ﷺ إِذَا جَاءَتْ بِمَا يَنْبَغُ بِهِ أَمْ تَكْمَلُ؟ قَالَ يَلْوَهَرُ: إِنَّ الْأَنْبِيَاءَ وَ الرَّسُلَ إِذَا جَاءَتْ نَدَّهَوُ عَامَّةُ النَّاسِ فَرَأَ أَطَاعَتُهُمْ كَانَ مِنْهُمْ، وَ مَنْ عَصَاهُمْ لَمْ يَكُنْ مِنْهُمْ، وَ مَا تَحْمِلُوا الْأَرْضَ قَطُّ إِنْ أَنْ يَكُونُوا لَوْ غَرْزَ جَلٍّ فِيهَا مَطَاعٌ مِنْ

زَمِينِ نَكُشِدُ وَ أَنْ رَا از فساد و خرابی متفقدان محافظت کند. پس آن فرستاده بیاید و موافق فرموده پادشاه درختان و زراعات بکار و نهری عظیم جاری سازد و درختان و زراعتها برآید و به بکند بگر متصل شود و بعد از اندک زمانی آن مرد بمیرد و کسی را جانشین خود سازد اما جمعی از آن جانشین اطاعت نکنند و در خرابی آن زمین بکوشند، نه‌رها و درختان خستک و زراعت نباه گردد، چون پادشاه از نافرمانی آن جماعت و خرابی آن زمین خبردار شود فرستاده دیگر تعیین نماید تا احیای آن زمین نماید و آن را اصلاح کند و به آبادانی اوّل برگرداند و بر این منوال است فرستادن حقّ تعالی پیامبران را که چون یکی از آنها رفت و بعد از او امور مردم نباه گردد باز دیگری را برای اصلاح آنان بفرستد.

شاهزاده گفت: آیا آنچه انبیاء و رُسُل از جانب حقّ تعالی می‌آوردند مخصوص جمعی است و یا آنکه شامل جمیع خلق می‌گردد. پلّوهر گفت: هرگاه انبیاء و رُسُل از جانب خدا مبعوث شدند عامّه مردم را فراخواندند هر که اطاعت ایشان کرد داخل در مرء ایشان است و هر که نافرمانی آنها کرد از آنها نیست و

آشپاينيه و رُسلِه و مِن اوصياينه .

وَ إِنَّمَا مَثَلُ ذَلِكَ مَثَلُ طَائِفٍ كَانَ فِي سَاحِلِ الْبَحْرِ يَمْعَالُ لَهُ قَرَمٌ ^(۱) يَبِيضُ بَيْضًا كَثِيرًا وَ كَانَ شَدِيدَ الْحُبِّ لِلْفِرَاحِ وَ كَثَرَتْ بِهَا . وَ كَانَ يَأْتِي عَلَيْهِ زَمَانٌ يَتَعَدَّدُ عَلَيْهِ فِيهِ مَا يُرِيدُهُ مِنْ ذَلِكَ . فَلَا يَجِدُ بُدًّا مِنْ اتِّخَاذِ أَرْضٍ أُخْرَى حَتَّى يَذْهَبَ ذَلِكَ الزَّمَانُ فَيَتَأَخَذُ بَيْضَهُ مَخَافَةً عَلَيْهِ مِنْ أَنْ يَمُوتَ مِنْ شَقَّتِهِ فَيَمُوتَهُ فِي أَغْشَائِنِ الطَّيْرِ فَيَخْضُرُ الطَّيْرُ بَيْضَتَهُ مَعَ بَيْضَتِهَا وَ تَخْرُجُ فِرَاحُهُ مَعَ فِرَاحِهَا . فَإِذَا طَالَ مَكَتُ فِرَاحِ قَرَمٍ مَعَ فِرَاحِ الطَّيْرِ أَلْفَهَا بَعْضُ فِرَاحِ الطَّيْرِ وَ اسْتَأْنَسَ بِهَا . فَإِذَا كَانَ الزَّمَانُ الَّذِي يَنْصَرِفُ فِيهِ قَرَمٌ إِلَى مَكَانِهِ مَرًّا بِأَغْشَائِنِ الطَّيْرِ وَ أَوْكَارِهَا بِاللَّيْلِ فَاسْتَمَعَ فِرَاحَهُ وَ غَبَرَهَا صَوْتُهُ فَإِذَا سَمِعَتْ فِرَاحَهُ صَوْتُهُ تَبَعَهُ وَ تَبَعَ فِرَاحَهُ مَا كَانَ أَلْفَهَا مِنْ فِرَاحِ سَائِرِ الطَّيْرِ وَ لَمْ يُجِبْهُ مَا لَمْ يَكُنْ مِنْ فِرَاحِهِ وَ لَا مَا لَمْ يَكُنْ

هرگز زمین از وجود کسی که در جمع امور اطاعت حق تعالی نماید خالی نخواهد بود و او از پیامبران و رسولان و با اوصیای او خواهد بود و برای این امر مثلی است : گویند در ساحل دریا مرغی بود که به آن قرم می گفتند و بسیار غم می گذاشت و بر جوجه آوردن و بکشدن آن بسیار راغب بود و زمانی فرا رسید که بر چنین امری توانا نبود و چاره ای جز این ندید که جلای وطن کند و به سرزمین دیگری مهاجرت نماید تا آن زمان منقضی گردد . و از خوف آنکه مبادا نسلش منقطع گردد تخمهای خود را بر آشیانه مرغان دیگر منتقل کرد . آن مرغان نیز تخمهای آن مرغ را با تخمهای خود زیر بال و پر گرفتند و جوجه های آن مرغ با جوجه های دیگر سر از تخم در آوردند . چون مدتی گذشت آن جوجه ها با جوجه های قرم الفت گرفتند با یکدیگر مأوس شدند و چون ایام مهاجرت قرم از وطن خود منقضی گردید و شبانه به سرزمین خود بازگشت بر آشیانه های آن مرغان عبور می کرد و آواز خود را به گوش جوجه های خود و جوجه های دیگر می رسانید ، جوجه های قرم چون صدای او را شنیدند در پی او شدند و جوجه های مرغان دیگر هم که با آنها مأوس بودند به دنبال آنها رهسپار شدند و تنها مرغانی که جوجه او نبودند و با جوجه های او الفت نگرفته بودند از پی

أَلِفْ فِرَاحُهُ وَكَانَ قَدْ بَضُّمُ إِلَيْهِ مِنْ أَجَانَتِهِ مِنْ فِرَاحِهِ وَغَيْرِهَا حُبًّا لِفِرَاحٍ. وَكَذَلِكَ الْأَنْبِيَاءُ إِذَا يَشْتَرِضُونَ النَّاسَ جَمِيعاً بِدُعَائِهِمْ. فَيَجِيبُهُمْ أَهْلُ الْحِكْمَةِ وَالْعَقْلُ لِمَقَرِّبِهِمْ بِمُقَدِّمِ الْحِكْمَةِ، فَمَثَلُ الطَّيْرِ الَّذِي دَعَا بِصَوْتِهِ مَثَلُ الْأَنْبِيَاءِ وَالرُّسُلِ الَّتِي تَدْعُو النَّاسَ بِدُعَائِهِمْ. وَمَثَلُ التَّبْيِضِ الْمُنْتَوِّقِ فِي أَغْصَانِ الطَّيْرِ مَثَلُ الْحِكْمَةِ. وَمَثَلُ سَائِرِ فِرَاحِ الطَّيْرِ الَّتِي أَلْقَتْ مَعَ فِرَاحِ فَرْمٍ مَثَلُ مَنْ أَحَابَ الْحُكْمَاءَ قَبْلَ تَحْيِي الرُّسُلِ، لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ جَعَلَ لَأَنْبِيَائِهِ وَرُسُلِهِ مِنَ النَّضْلِ وَالرَّأْيِ مَا لَمْ يَجْعَلْ لِغَيْرِهِمْ مِنَ النَّاسِ. وَأَفْطَاهُمْ مِنَ الْحُجُجِ وَالثُّبُورِ وَالضُّبَاءِ مَا لَمْ يَعْطِ غَيْرَهُمْ. وَكَذَلِكَ لِمَا يُرِيدُ مِنْ بُلُوغِ رِسَالَتِهِ وَمَوَاقِعِ حُجَّتِهِ، وَكَانَتْ الرُّسُلُ إِذَا جَاءَتْ وَأَطَقَتْ دَعْوَتَهَا أَجَابَتْهُمْ مِنَ النَّاسِ أَيْضاً مَنْ لَمْ يَكُنْ أَجَابَ الْحُكْمَاءَ، وَكَذَلِكَ لِمَا جَعَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى دَعْوَتِهِمْ مِنَ الضُّبَاءِ وَالْثُّبُرَانِ.

آواز فرم نرفتند و چون فرم محبت فرزند بسبار داشت جوجه های خود و جوجه های دیگر را به جانب خود جلب نمود. همچنین پیامبران دعوت الهی را بر همه مردم عرضه می نمایند و اهل حکمت و عقل احابت ایشان می کنند زیرا فضیلت و رتبه حکمت را می دانند پس مثل آن مرغ که به آواز خود جوجه ها را فراخواند مثل پیامبران است که همه مردم را به راه حق می خوانند و مثل آن تخمها که بر آشیانه مرغان پراکنده کرد مثل حکمت است و آن جوجه ها که از تخمهای آن حاصل شد مثل دانایانی است که بعد از غیبت پیامبر به برکت او بهم می رسند و مثل سایر جوجه های آن مرغ که الفت گرفتند مثل جماعتی است که اجابت دعوت علما و حکما و دانایان در زمانه پیش از بعثت پیامبران می نمایند، زیرا حق تعالی پیامبران را بر جمیع خلق تفضیل داده است و از برای هر یک از آنها حجتها و براهین و معجزات و کراماتی چند مقرر فرموده که به دیگران نداده است تا آنکه رسالت ایشان در میان مردم ظاهر گردد و حجتهای آنها بر خلائق تمام شود. از اینرو هنگام بعثت پیامبران جمعی به آنها می گرویدند که پیش از آن اجابت علما و دانشمندان اهل دین نمی کردند و این برای آن است که حق تعالی دعوت پیامبران را روشنی و وضوح و تأثیر دیگر داده که به دعوت دیگران نداده است.

فَالْإِنْسَانُ الْمَلِكُ: أَفَرَأَيْتَ مَا بَأْسِي بِهِ الرُّسُلُ وَالْأَنْبِيَاءُ إِذْ رَعْنَتْ أَنَّهُ لَيْسَ بِكَلامِ النَّاسِ، وَكَلامِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ هُوَ كَلامٌ وَكَلامٌ مَلَائِكَتِهِ كَلامٌ، قَالَ الْحَكِيمُ: أَمَا رَأَيْتَ النَّاسَ لَمَّا أَرَادُوا أَنْ يَتَقَهَّضُوا بَعْضُ الدَّوَابِّ وَالطَّيْرِ مَا يُرِيدُونَ مِنْ تَقْدُّبِهَا وَتَأْطُرِهَا وَإِبَالِهَا وَإِذْبَارِهَا لَمْ يَجِدُوا الدَّوَابَّ وَالطَّيْرَ تَحْمِلُ كَلامَهُمُ الَّذِي هُوَ كَلامُهُمْ، فَوَضَعُوا مِنَ النَّفَرِ وَالصَّغِيرِ وَالرَّجَبِ مَا يَنْتَقِرُوا بِهِ حَاجَتَهُمْ وَمَا عَزَفُوا أَنَّهَا تُطْطِقُ حَمَلَهُ، وَكَذَلِكَ الْعِبَادُ يَفْعَلُونَ أَنْ يَنْتَقِرُوا كَلامَ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ وَكَلامَ مَلَائِكَتِهِ عَلَى كُنْهِهِ وَكُمَالِهِ وَلَطْفِهِ وَصِفَتِهِ فَصَارَ مَا تَرَاوَجَعَ النَّاسُ بَيْنَهُمْ مِنَ الْأَصْوَابِ الَّتِي سَجَفُوا بِهَا الْحِكْمَةَ سَبِيحاً بِمَا وَضَعَ النَّاسُ لِلدَّوَابِّ وَالطَّيْرِ وَلَمْ يَنْتَفِعْ ذَلِكَ الصَّوْتُ شِكَانَ الْحِكْمَةِ الْخَبِيرَةِ فِي تِلْكَ الْأَصْوَابِ مِنْ أَنْ تَكُونَ الْحِكْمَةُ وَاضِحَةً بَيْنَهُمْ، فَوَيْلٌ مَتَبَرَّةً قَرِيبَةً عَظِيمَةً، وَلَمْ يَنْتَفِعْ مِنْ وَفُوعِ مَعَانِيهَا عَلَى مَوَاقِعِهَا وَتَلَوُّعِ مَا أُخْلِجَ بِهِ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ عَلَى الْعِبَادِ فِيهَا وَكَانَ الصَّوْتُ لِلْحِكْمَةِ جَسَداً وَحَسَنَكُنْ، وَكَانَتِ الْحِكْمَةُ لِلصَّوْتِ نَفْساً وَرُوحاً، وَلَا طَائِفَةَ لِلنَّاسِ أَنْ يَنْتَفَعُوا عَوَزُ

شاهزاده گفت: ای حکیم اگر تو می گویی که آنچه پیامبران و رسولان می آورند کلام مردم نیست، مگر نه این است که کلام خدای تعالی نیز کلام است و کلام ملائکه نیز کلام است؟ حکیم گفت: آیا نمی بینی که چون مردم بخواهند به بعضی از حیوانات و یا مرغان مطلبی را بفهمانند مثلاً نزدیک آیند و یا آنکه دور شوند از آنرو که حیوانات و مرغان سخن ایشان را نمی فهمند، صدایی چند برای فہمانیدن آنها از صغیر و اصوات وضع می کنند تا به آن وسیله مطلب خود را به آنها بفهمانند و اگر به زبان خود سخن گویند آنها نخواهند فهمید. همچنین بندگان چون از فهم کلام ذات اقدس الهی و لطف و کمال کلام ملائکه ناوان هستند آنها شبیه به سخنان بندگان کلام خود را به آنها می رسانند و به آن نوع سخنی که در میان ایشان شایع است حکمت را به آنها فہم می کنند، همانند آوازهایی که مردم برای فہمانیدن حیوانات و مرغان وضع کرده اند و به امثال این مصطلحات که در میان آنها جاری است دقایق حکمت شریفه را برای آنها توضیح داده و حجت خود را بر ایشان تمام کرده اند و جایگاه این اصوات به حکمت مانند جسد و متسکن است و جایگاه حکمت به اصوات مانند جان و روح است ولیکن اکثر

كَلَامِ الْحِكْمَةِ. وَلَا يُحِبُّوْا بِهِ يَتَوَلَّوْهُم. قَبْلَ قَبْلِ ذَلِكَ تَفَاضَلَتْ الْعُلَمَاءُ فِي عِلْمِهِمْ. فَلَا يَزَالُ عَالِمٌ يَأْخُذُ عِلْمَهُ مِنْ عَالِمٍ حَتَّى يَرْجِعَ الْعِلْمُ إِلَى اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ الَّذِي جَاءَ مِنْ عِنْدِهِ. وَكَذَلِكَ الْعُلَمَاءُ قَدْ يُصِيبُونَ مِنَ الْحِكْمَةِ وَالْعِلْمِ مَا يُنْجِبُهُمْ مِنَ الْخَطَلِ. وَلَكِنْ لِكُلِّ ذِي فَضْلٍ فَضْلُهُ. كَمَا أَنَّ النَّاسَ تَبَاكُورٌ مِنْ ضَوْءِ الشَّمْسِ مَا يَنْتَفِعُونَ بِهِ فِي مَعَائِشِهِمْ وَأَعْدَانِهِمْ وَلَا يَتَذَرُونَ أَنْ يَنْقُذُوا بِأَبْصَارِهِمْ فَيَهِيَ كَالْقَبْرِ الْغَزِيوُ. الظَّاهِرُ غَيْرَاهَا. الْمَكْتُوبُ غُصْرُهَا. فَالنَّاسُ قَدْ يُجِيبُونَ بِمَا ظَهَرَ لَهُمْ مِنْ مَاتِيهَا. وَلَا يَذْكُرُونَ عَوْرَتَهَا وَهِيَ كَاللَّجُجِ الرَّاهِزِ الْوَالِي يَهْتَدِي بِهَا النَّاسُ. وَلَا يَلْمُؤْنَ مَسَافِطَهَا. فَالْحِكْمَةُ أَشْرَفُ وَأَرْفَعُ وَأَعْظَمُ رِمًا وَصَفْطَاهَا بِهِ كُلُّهُ. هِيَ مِفْتَاحُ بَابِ كُلِّ خَيْرٍ يُرْتَقَى. وَالنَّجَاءُ مِنْ كُلِّ شَرٍّ يَنْقَى. وَهِيَ شَرَابُ الْحَيَاةِ الَّتِي مَنْ شَرِبَ مِنْهُ لَمْ يَمُتْ أَبَدًا. وَالتَّغَاءُ لِلْعَظْمِ الَّذِي مِنْهُ اسْتَنْشَقَ بِهِ لَمْ

مردم به غور و که کلام حکمت نمی رسند و عقل ایشان به آن احاطه پیدا نمی کند و به این سبب تفاوت و تفاضل میان علم در علم حاصل می شود و هر عالمی علم را از عالمی دیگر فرا گرفته است اما آنکه به علم الهی منتهی می شود که از ناحیه او به خلاق رسیده است و بعضی از جهل را از علم و دانش کرامت فرموده که آنها را از جهل نجات می بخشد و تفاوت مراتب ایشان به قدر زیادتى علم ایشان است و نسبت مردم به علوم و حقایق که از آنها منتفع می شوند ولى به کنه آنها نمی رسند مانند نسبت ایشان به آفتاب است که از روشنائی و حرارت آن منتفع می شوند و تقویت ابدان و نسبت امور معاش خود می کنند و دیده ایشان از دیدن قرص آفتاب ناتوان است. مثل دیگر این حکمتها و علوم. مثل چشمه ای است که آبش جاری و ظاهر و منبعش معلوم نباشد ولى مردم از آب چشمه فایده ها می برند و حبات می یابند ولى به اصل منبع آن واقف نیستند و مثل دیگر آن، ستارگان درخشان است که مردم به آن راه می جویند اما جایگاه آنها را نمی دانند و حکمت شریف تر و رفیع تر و بزرگ تر از جمیع مثالهای مذکور در فوق است. آن کلید درهای خیر و خوبی است که آرزو می کنند و موجب نجات و رستگاری از شروری است که از آن پرهیز می شود و آن آب حیاتى است که هر که از آن بنوشد هیچگاه نمی میرد و شفای جمیع دردهاست که هر کس خود را بدان

يَسْقُمُ أَبَدًا، وَ الطَّرِيقُ الْمُسْتَقِيمُ الَّذِي مِنْ سَلَكِهِ لَمْ يُغْبَلْ أَبَدًا، هِيَ حَيْلُ اللَّهِ الْمُتَيْنِ الَّذِي لَا يَخْلُقُهُ طُولُ التَّكْرَارِ، مَنْ تَمَسَّكَ بِهِ أَجْعَلَ عِلْمَهُ الْفَنَى، وَمَنْ اغْتَضَمَ بِهِ فَازَ وَ اهْتَدَى، وَ أَخَذَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى.

قَالَ ابْنُ الْمَلِكِ: قَدْ بَالُ هَذِهِ الْمُهَكَّبَةِ الَّتِي رَضَعَتْ بِهَا وَصَفَتْ مِنَ الْفَضْلِ وَ الشَّرَفِ وَ الِاتِّزَاعِ وَ الْقُوَّةِ وَ الْمُتَنَعَةِ وَ الْخَالِ وَ الْبَرْهَانِ لَا يَسْتَعِجُ بِهَا النَّاسُ كُلُّهُمْ جَمِيعًا؟

قَالَ الْحَكِيمُ: إِنَّمَا مَثَلُ الْمُهَكَّبَةِ كَمَثَلِ الشَّمْسِ الطَّارِقَةِ عَلَى جَمِيعِ النَّاسِ، الْأَبْيَضِ وَ الْأَسْوَدِ مِنْهُمْ، وَ الصَّغِيرِ وَ الْكَبِيرِ، فَمَنْ أَرَادَ الْإِتِّزَاعَ بِهَا لَمْ تَنْفَعْهُ وَ لَمْ يَحْلُ بِنَتِهِ وَ يَبْنِيهَا مِنْ أَفْرِجِهِمْ وَ أَتْعِدِهِمْ، وَ مَنْ لَمْ يُرِدِ الْإِتِّزَاعَ بِهَا فَلَا حَاطَةَ لَهُ عَلَيْهَا، وَ لَا تَنْتَعِ الشَّمْسُ عَلَى النَّاسِ جَمِيعًا، وَ لَا يَحُولُ بَيْنَ النَّاسِ وَ بَيْنَ الْإِتِّزَاعِ بِهَا، وَ كَذَلِكَ الْمُهَكَّبَةُ وَ حَامِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَ الْمُهَكَّبَةُ قَدْ غَشَّتْ النَّاسَ جَمِيعًا إِلَّا أَنَّ النَّاسَ يَتَمَاضَوْنَ فِي ذُلِّهِ، وَ الشَّمْسُ ظَاهِرَةٌ إِذْ طَلَعَتْ عَلَى الْأَيْصَارِ النَّالِيَةِ قَوْلَتْ بَيْنَ النَّاسِ عَلَى فَلَاحَةِ عَنَارِلِ

مداوا کند هرگز بیمار نمی گردد و راه راستی است که هرکس در آن سالك شود هرگز گمراه نخواهد شد و رستگاری محکم است که او بختن بدان آن را کهنه و فرسوده نمی سازد و هرکس بدان متمسک شود کوری از وی زایل شود و رستگار و مهتدی خواهد شد و به عروۃ الوثقی در آویخته است.

شاهزاده گفت: چرا جمیع مردم از این حکمت و علم که آن را به این درجه از فضل شرف و رفعت و کمال و روشنی وصف کردی، منتفع نمی شوند؟ حکیم گفت: مثل حکمت مثل آفتاب است که بر جمیع مردم از سفید و سیاه و کوچک و بزرگ طالع می گردد و هرکس از دور و نزدیک بخواند از آن منتفع شود نفع خود را از او منع نمی کند و او را از روشنی خود محروم نمی سازد و هرکس نخواهد از آفتاب منتفع شود او را بر آفتاب حجتی نخواهد بود و آفتاب فیض خود را از هیچ کس دریغ نمی دارد.

حکمت نیز در میان مردم تا روز قیامت چنین است و همه مردم می توانند از آن بهره مند شوند، هیچگاه حکمت از کسی منع فیض نکرده است ولیکن انتفاع مردم از آن متفاوت است، چنانچه مردم از انتفاع به نور آفتاب بر سه قسم اند؛

فِيهِمُ الصَّحِيحُ الْبَصَرُ الَّذِي يَتْلُقُهُ الضُّوءُ وَ يَتَوَرَّى عَلَى الظُّلْمِ . وَ مِنْهُمْ الْأَعْمَى الْقَرِيبُ مِنَ الضُّوءِ الَّذِي لَوْ طَلَعَتْ عَلَيْهِ فَمَسَ أَوْ نَحَسَ لَمْ تَعْنِ عَنْهُ شَيْئاً . وَ مِنْهُمْ الْمَرِيضُ الْبَصَرِ الَّذِي لَا يَتَعَدَّى فِي الْفُتَيَانِ وَ لَا فِي أَصْحَابِ الْبَصَرِ . كَذَلِكَ الْحِكْمَةُ هِيَ نَحْسُ الْقُلُوبِ إِذَا طَلَعَتْ نُفُوزُ عَلَى ثَلَاثِ مَنَازِلَ : مَنَزِلُ الْأَهْلِ الْبَصَرِ الَّذِينَ يَقْبَلُونَ الْحِكْمَةَ فَيَكُونُونَ مِنْ أَهْلِهَا . وَ يَتَمَلَّوْنَ بِهَا . وَ مَنَزِلُ الْأَهْلِ الْغَمْسِ الَّذِينَ تَتَوَرَّى الْحِكْمَةُ عَنْ قُلُوبِهِمْ لِإِنْكَارِهِمُ الْحِكْمَةَ وَ تَوَكُّيهِمْ فَيُؤْخَرُهَا كَمَا يَتَوَرَّى الضُّوءُ الشَّيْءَ عَنِ الْفُتَيَانِ . وَ مَنَزِلُ الْأَهْلِ مَرَضِ الْقُلُوبِ الَّذِينَ يَقْصُرُ عَنْهُمْ وَ يَتَضَعُفُ غَمْلُهُمْ وَ يَسْتَوِي فِيهِمُ الشَّيْءُ وَ الْخُسْرُ . وَ الْخُفْ وَ الْبَاطِلُ . وَ إِنْ أَكْثَرَ مَنْ تَطَّلَعَ عَلَيْهِ الشُّسُ وَ هِيَ الْحِكْمَةُ مِنْ يَمَسُ عَنْهَا .

قال ابن الملك : فَعَلَّ يَسْمَعُ الرَّجُلُ الْحِكْمَةَ فَلَا يُجِبُ بِإِنِّهَا حَقٌّ يَلْتَمِثُ زَمَاناً نَاجِياً عَنْهَا . ثُمَّ يُجِيبُ وَ يُرَاجِعُهَا ؟ قَالَ يَلْوَهَرُ : نَعَمْ هَذَا أَكْثَرُ حَالَاتِ الثَّابِتِ فِي الْحِكْمَةِ .

قال ابن الملك : ثَرَى وَ ابْدَى نَبْعَ شَيْئاً مِنْ هَذَا الْكَلَامِ قَطُّ ؟ قَالَ يَلْوَهَرُ : لَا أَرَاهُ نَبْعَ

بعضی دیده سالم دارند و از نور آفتاب بروی وجه کمال سود می برند و انبیاء را به آن می بینند و بعضی دیگر کورند به چیزی که اگر چندین آفتاب بتابد از آن بهره ای نمی برند و بعضی دیگر بیمار چشم اند که آنها را نه می توان کور شمرد و نه بینا . حکمت نیز اس چنین است . آن آفتابی است که بر دلهای می تابد بعضی که صاحب بصیرت اند و دیده دل ایشان روشن است آن را می یابند و به آن عمل می کنند و بعضی دیگر که دیده دل آنها کور است دل آنها از حکمت تهی است زیرا آن را انکار کرده و نپذیرفته اند همچنان که آن کور از آفتاب عالم تاب بهره ای نمی برد و بعضی دیگر با کسانی هستند که دلهای آنها به افتهای نفسانی بیمار است و از نور خورشید علم و حکمت بهره ضعیفی می برند و علمشان ناچیز و عملشان اندک است و چندان میان نیک و بد و حق و باطل تمیز نمی دهند .

شاهزاده گفت : آیا کسی هست که چون سخن حق را بشنود اجابت ننماید و انکار کند و بعد از مدتی اجابت و قبول نماید . یلوهَر گفت : آری . بیشتر حالات مردم در باب حکمت چنین است .

شاهزاده گفت : آیا هیچ گاه بدرم چیزی از این کلام را شنیده است ؟ یلوهَر

شما صاحباً رزق فی قلبه و لا کلمته فیہ ناصح ضعیف.

قال ابن الملیک: و کثرت ثرک ذلک الحکماء مثله طول دهریم؟ قال پلوه‌ر: ترکوه
یعلوهم بمواضع کلامهم. فزها ترکوا ذلک بمن هو احسن انصافاً و آلبین عریکه و احسن
انصافاً من اهلك حق أن الرجل ليعاير الرجل طول عمره و بينهما الاشتيناس و المؤدة
و المفاوضة. و لا يترق بينهما شيء إلا الدین و الحیكة. و هو متنجع علیه. متوجع له. ثم
لا یلغضي إلیه بأشبار الحیكة إذا لم یزدها موضعاً.

و قد بلغنا أن ملکاً من الملوك كان عادلاً قریباً من الناس. متضلعاً بأمورهم. حسن
النظر و الانصاف لهم. و كان له وزیر صدق صالح یعونه علی الاصلاح و ینصیه
مؤونة و یساوره فی أموره. و كان الوزیر أديباً عادلاً. له دین و رزق و نراهة علی

گفت: گمان ندارم شنیده باشد شنیدن بوداسفی که در دل او جا کرده باشد و
خبرخواه مهربانی در این باب به وی سخن گفته باشد.

شاهزاده گفت: چرا حکما در این مدت مدید پدرم را به این حال گذاشته‌اند
و امتثال این سخنان حق را به وی نگفته‌اند؟

پلوه‌ر گفت: او را ترک کرده‌اند زیرا محل سخن خود را می‌دانند و بسیار
باشد که سخن حکمت را با کسی که از پدر نو بهر باشد ترک کنند، کسانی که
انصاف و مهربانی و شنوایی بهتری از پدر تو دارند تا به غایق که دانایی با کسی
در تمام عمر معاشرت کند و در میان ایشان نهایت انس و موافقت و مهربانی باشد و
هیچ جدایی نباشد مگر در دین و حکمت، آن حکیم دانا دلسوز و غمخوار او
باشد. اما وی را قابل نداند تا اسرار حکمت را به وی باز گوید.

گویند پادشاهی بود عاقل و مهربان و پیوسته در اصلاح امور خلاق
می‌کوشید و انصاف را دربارهٔ ایشان مراعات می‌کرد، این پادشاه وزیری
صادق و صالح داشت که او را در اصلاح امور یاور بود و رنج او را می‌کاست و
محل اعتماد و مشورت وی بود. آن وزیر در کمال عقل و دینداری و پرهیزکاری و
دوری از دنیاخواهی بود و با اهل دین ملاقات می‌کرد و سخنان آنها را می‌شنید

الدُّنْيَا^(۱)، وَكَانَ قَدْ لِيَ أَهْلُ الدِّينِ، وَتَمِيعَ كَلَامِهِمْ، وَعَرَفَ قَضَائِهِمْ، فَأَجَابَهُمْ وَانْقَطَعَ إِلَيْهِمْ بِإِخَائِهِ وَوُدِّهِ، وَكَانَتْ لَهُ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مَنَزَلَةٌ حَسَنَةٌ وَخَاصَّةٌ، وَكَانَ الْمَلِكُ لَا يَكْتُمُهُ شَيْئًا مِنْ أَمْرِهِ، وَكَانَ الْوَزِيرُ أَيْضًا لَهُ يَنْتَظِرُ الْمُنْزَلَةَ، إِلَّا أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ يَطْلِفُهُ عَلَى أَمْرِ الدِّينِ، وَلَا يَخَافُ شَرَّ الْمَجْهَلَةِ، فَعَاشَا بِذَلِكَ زَمَانًا طَوِيلًا، وَكَانَ الْوَزِيرُ كُلَّمَا دَخَلَ عَلَى الْمَلِكِ سَجْدَ الْأُضْطِمَامِ وَعَظَّمَهَا وَأَخَذَ شَيْئًا فِي طَرِيقِ الْجَهَالَةِ وَالضَّلَالَةِ تَقَبُّهُ لَهُ، فَأَشْفَقَ الْوَزِيرُ عَلَى الْمَلِكِ مِنْ ذَلِكَ، وَاهْتَمَّ بِهِ وَاسْتَشَارَ فِي ذَلِكَ أَصْحَابَهُ وَإِخْوَانَهُ فَعَالَمُوا لَهُ: أَنْظِرْ لِنَفْسِكَ وَأَصْحَابِكَ فَإِنَّ رَأْيَهُ مُوَضِّعًا لِلْكَلامِ فَكَلَّمَهُ وَفَاوَضَهُ وَإِلَّا فَإِنَّكَ إِنَّمَا تُعِيشُهُ عَلَى تَسْلِيهِ، وَتُجْتَنِبُهُ عَلَى أَهْلِ دِينِكَ، فَإِنَّ السُّلْطَانَ لَا يَبْعَثُ بِهِ، وَلَا يُؤَمِّنُ سَطْرَتَهُ، فَلَمْ يَزَلِ الْوَزِيرُ عَلَى أَهْوَاءِهِ بِهِ مُصَافِيًا لَهُ، وَفِيهَا بِهِ رَجَاءٌ أَنْ يَجِدَ فُرْصَةً فَيُصَحِّحَهُ أَوْ يَجِدَ لِلْكَلامِ مُوَضِّعًا فَيَخَافُضُهُ، وَكَانَ الْمَلِكُ مَعَ ضَلَالَتِهِ مُتَوَاضِعًا سَهْلًا

و بر نری آنها را می دانست و محبت ایشان را به دل و جان قبول کرده بود و او را نزد پادشاه قرب و منزلتی عظیم بود و پادشاه هیچ امری را از او مخفی نمی کرد و وزیر نیز با پادشاه چنین بود و لیکن از امر دین و اسرار حکمت و معارف چیزی به پادشاه اظهار نمی کرد. بر این حال سالیانی گذشت و وزیر هرگاه به خدمت پادشاه می آمد به ظاهر بتان را سجد می کرد و از روی نقیه تعظیم آنها می نمود و سایر لوازم کفر را به جای می آورد، و از غایت مهربانی به آن پادشاه پیوسته از گمراهی او دلگیر و غمگین بود، تا آنکه روزی با برادران و یاران خود که اهل دین و حکمت می بودند در باب هدایت پادشاه مشورت کرد، ایشان گفتند: مراعات حفظ جان خود و دوستان را بجا و اگر می دانی که قابل هدایت است و سخن تو در او تأثیر می کند با او سخن بگو و از کلمات حکیمانه او را آگاه ساز و مگر نه با او سخن مگو که موجب ضرر او به نو و اهل دین خواهد شد، زیرا نباید فریفته پادشاهان شد و از قهر ایشان آیین بود، بعد از آن، وزیر پیوسته با پادشاه اظهار خیرخواهی و اخلاص می نمود و منتظر فرصت بود تا در محل مناسبی او را نصیحت و هدایت کند و پادشاه نیز گرچه گمراه بود ولی در نهایت نواضع و

قریباً، حسن الشیر و زعبه، خریصاً علی إصلاحهم، مستعداً لأشورهم، فاضطحبت الوزیر [مع] الملک علی هذا برزخه من زمانه.

ثم إن الملک قال یلوزیر ذات لیلۃ من اللیلات بعد ما هدأت العیون، هل لك أن تزکب تفسیر فی المذبذبة فتنتظر إلى حال الناس و آثار الأمطار الی أصابتهم فی هذو الأيام؟ فقال الوزیر: نعم، فزکبا جمعا بجولانی فی نواحي المذبذبة فقرأ فی بعض الطريق علی مرزلة نفسه الجبل، فتظر الملک إلى حواء النار تبدو فی ناحية المزللة، فقال یلوزیر: إن یلزم لیضئ فانزل بنا نغشی حتى نذوئها نلعم خیرها، فغلا ذلك فلما انتهیا إلى مخرج السور وجدنا ثعباً شبيهاً بالغار، و فیهِ مشکب من المساکین ثم نظرنا فی الغار من حیث لا یرواها الرجل فإذا الرجل مشو الخلی، علیهِ ثياب خفان من خلفانی المزللة، مشکب علی مشکب قد هدأت من الریل، و بین یدیه إبریق فخار، فیهِ شراب و فی یدیه حنوبر، یضرب یدیه، و امرأته فی مثل خلفه و لیاسه قائمه یدیه یضرب یدیه إذا استسقی منها، و ترقص له

ملاحت بود و روزگار خود را در مقام رحمت پروری و اصلاح امور و تصدق احوال ایشان سبری می کرد و وزیر و پادشاه روزگار را چنین می گذرا بیدند.

شی از شبها بعد از آنکه مردم به خواب فرو رفته بودند، پادشاه به وزیر گفت: بیا بر مرکب سوار شویم و در شهر بگردیم و احوال مردم و آثار بارانهای که در این ایام فرو باریده است مشاهده کنیم وزیر گفت: بسیار خوب و بر مرکبهای خود سوار شدند و در نواحی شهر می گشتند در انتای راه به مزبله ای رسیدند که شبیه حیاط سرایی بود، پادشاه نوری را دید که از گوشه آن مزبله می تافت، و به وزیر گفت: اینجا داستانی است پیاده شویم و نزدیک رویم تا ببینم چه خبر است، پیاده شدند و رفتند تا به نفی رسیدند که شبیه غاری بود و از آنجا روشنی می تافت، مسکینی از مساکین در آنجا بود و به گونه ای که متوجه نشود به او نگر بستند، مرد درویش بد قیافه ای بود که جامه های بسیار کهنه که در مزبله می افکندند پوشیده بود و از زباله ها متکایی برای خود ساخته و بر آن تکیه زده بود و در پیش روی او ابریقی سفالین و پر از شراب بود و ساز و طنبوری در دست داشت و می نواخت و زنش که در بدترکیبی و کهنگی لباس

إِذَا خَرَبَتْ، وَتَحْبِبُهُ بِحَبَّةِ الْمَلُودِ كُلِّهَا شَرِبَ، وَهُوَ يُسَمِّيهَا سَبْدَةَ النِّسَاءِ، وَهِيَ تَصِفَانِ
أَنْفُسَهُمَا بِالْحُسْنِ وَالْجَمَالِ وَبِتَهْنِئَتِهِمَا مِنَ الشُّرُوبِ وَالضَّحَلِكِ وَالطَّرَبِ مَا لَا يُوصَفُ، فَقَامَ
الْمَلِكُ عَلَى وَجْهِهِ تَلِيًّا وَالْوَزِيرُ يَنْظُرُ كَذَلِكَ وَبِتَهْنِئَتِهِمَا مِنَ لَذْنِهَا وَاجْتَابِيهَا بِمَا هُمَا فِيهِ.
ثُمَّ انْصَرَفَ الْمَلِكُ وَالْوَزِيرُ.

فَقَالَ الْمَلِكُ: مَا أَغْنَيْتَنِي وَإِنَّكَ أَصَابْتَ الدَّخْرَ مِنَ اللَّذَّةِ وَالشُّرُوبِ وَالْفَرْحِ وَمِثْلَ مَا
أَصَابَ هَذَيْنِ اللَّيْلَةَ مَعَ أَنِّي أَطْعَمُهُمَا بِمَصْنَعَانِ كُلِّ لَيْلَةٍ مِثْلَ هَذَا، فَأَغْنَيْتُمُ الْوَزِيرَ ذَلِكَ مِثْلَهُ،
وَوَجَدْتُ نَوْصَةَ فَقَالَ لَهُ: أَخَافُ أَنَّ الْمَلِكَ أَنْ يَكُونَ دُنْيَانَا هَذِهِ مِنَ الْغُرُوبِ وَيَكُونَ مَمْلُوكَكَ وَ
مَا نَحْنُ فِيهِ مِنَ التَّهْنِئَةِ وَالشُّرُوبِ فِي أَغْبَرٍ مِنْ يَهْرُفُ الْمَمْلُوكَاتِ الدَّائِمَةُ بِمِثْلِ هَذِهِ الْمَرْبِطَةِ، وَ
مِثْلَ هَذَيْنِ الشَّخْصَيْنِ اللَّذَيْنِ رَأَيْنَاهُمَا، وَنَكُونُ مَسَاكِينًا وَ مَا سَيُذْنَا مِنْهَا هَيْئَةً مِنْ يَرْجُو
مَسَاكِينَ السَّعَادَةِ وَ ثَوَابِ الْأَجْرَةِ مِثْلَ هَذَا الْغَارِ فِي أَغْبَرِنَا، وَ نَكُونُ أَلْجَسَادُنَا عِنْدَ مَنْ

مانند خودش بود در برابرش ایستاده بود و هرگاه شراب می طلبید ساقی او
می شد و هرگاه ساز می نواخت آن زن برایش می رقصید و چون شراب
می نوشید او را به مانند پادشاهان تحسین می گفت و آن درویش زن خود را
سیده النساء می نامید و هر دو بکد بگر را به حُسن و جمال می ستودند و به
اندازه ای در سرور و خنده و طرب بودند که زبان از بیان آن فایده نداشت. پادشاه
و وزیر آهسته بر روی پاهای خود برخاستند و احوال آن دو را مخفیانه لبیک
نظاره کرده و از لذت و شادی آنها در آن مزبله تعجب کردند و باز گشتند.

پادشاه به وزیر گفت: گمان ندارم که به من و تو در تمام عمر این اندازه لذت و
سرور و شادی رسیده باشد که به این زن و مرد در این شب رسید و می بیند که
این برنامه هر شب آنها باشد. وزیر آن را غنیمت شمرد و فرصت را غنیمت شمرد
و گفت: ای پادشاه می ترسم که این دنیای ما و پادشاهی تو و بهجت و سروری
که به این لذتهای دنیوی داریم در نظر آن جماعتی که ملکوت دائمی را می شناسند
مانند این مزبله و این دو نفر باشد و کاختهای ما که سعی در بنا و استحکامش
می کنیم و نزد کسانی که در پی مساکین لبیک بخنی و ثواب آخرتند مانند این غار
در جهنم ما باشد و بدنهای ما نزد آن کسانی که پاکیزگی و نضارت و حسن و

تَعْرِفُ الطَّهَارَةَ وَالتَّضَارَةَ وَالحُسْنَ وَالصَّعَةَ مِثْلَ جَسَدِ هَذِهِ الْمُسْتَوَةِ الْمُحْتَلِي فِي أَغْنِيَاءِ. وَ
يَكُونُ تَعَجُّبُهُمْ عَنْ إِعْجَابِنَا بِمَا نَحْنُ فِيهِ كَتَعَجُّبِنَا مِنْ إِعْجَابِ هَذَيْنِ الشَّخْصَيْنِ بِمَا هُمَا فِيهِ.
قَالَ الْمَلِكُ: وَ هَلْ تَعْرِفُ بِهَذِهِ الصَّعَةِ أَهْلًا؟ قَالَ الْوَزِيرُ: نَعَمْ. قَالَ الْمَلِكُ: مَنْ هُمْ؟
قَالَ الْوَزِيرُ: أَهْلُ الَّذِينَ الَّذِي غَزَوْا مُلُوكَ الْأَجْزَةِ وَ تَعَبْنَهَا فَطَلَبُوهُ. قَالَ الْمَلِكُ: وَ مَا
مُلُوكُ الْأَجْزَةِ؟ قَالَ الْوَزِيرُ: هُوَ الْعَلَمُ الَّذِي لَا يُولُسُ بَعْدَهُ. وَ الْبَقَى الَّذِي لَا قَرَرُ بَعْدَهُ. وَ
الْفَرْخُ الَّذِي لَا تَرَحُّ بَعْدَهُ. وَ الصَّعَةُ الَّتِي لَا سَقَمَ بَعْدَهَا. وَ الرِّضَى الَّذِي لَا سَخَطَ بَعْدَهُ.
وَالْأَمْسُ الَّذِي لَا خَوْفَ بَعْدَهُ. وَ الْحَبَاءُ الَّتِي لَا مَوْتَ بَعْدَهَا. وَ الْمُلْكُ الَّذِي لَا زَوَالَ لَهُ.
هِيَ دَائِرَةُ الْبَقَاءِ. وَ دَائِرَةُ الْحَيَوَانِ الَّتِي لَا انْقِطَاعَ لَهَا. وَ لَا تَعَوُّرَ فِيهَا. وَ رَفَعَ اللَّهُ عَرْوَهُ جَلَّ عَنْ
سَاكِنِيهَا فِيهَا السَّقَمَ وَ الْمَرَمَ وَ السَّهَاءَ وَ النَّسَبَ وَ الْمَرَضَ وَ الْحَوَجَ وَ الطَّنَأَ وَ الْمَوْتَ.
فَهَذِهِ صِفَةُ مُلُوكِ الْأَجْزَةِ وَ خَبَرَهَا إِلَيْهَا الْمَلِكُ.

جمال معنوی را ادراک کرده اند مانند بدن این دو بدترکیب زشت در چشمان ما
باشد و نمعجب آن نیک بخنان از لذت و شادی ما به عیشهای دنیوی مانند تعجب
ما باشد از لذت این دو شخص به حال ناخوشی که دارند.

پادشاه گفت: آیا جمعی را که بدین صفات موصوف باشند می شناسی؟ وزیر
گفت: آری. پادشاه گفت: آنان چه کسانی هستند؟ وزیر گفت: دینداران. کسانی
که ملک و پادشاهی آخرت و لذات آن تمنّا کنند و حواسّات آن شدند پادشاه
گفت: ملک آخرت چیست؟ وزیر گفت: نعمتهایی است که پس از آن هیچگونه
سختی نیست و غنایی است که فقری پس از آن وجود ندارد و سروری است که
اندوهی در ورای آن نیست و صحتی است که هیچ مرضی در پی ندارد و رضایی
است که خشمی در پس آن نخواهد بود و امنی است که به نرس مبدل نمی شود و
حیاتی است که مرگ به دنبال ندارد و پادشاهی بی زوال است. آن سرای بقا و
دار حباتی است که انقطاع و تغیر احوال در آن نیست و خداوند از ساکنان آن
بپاری و پیری و شقاوت و درد و مرض و گرسنگی و نشنگی و مرگ را دربر
داشته است. آری ای پادشاه اینها اوصاف و اخبار آخرت است.

قال الملك: و هل نذر كون إلى هذه الدار مطلباً و إلى دخولها سبيلاً؟ قال الوزير: نعم من مهتابة لمن طلبها من وجوه مطلبها، و من آتاهها من بابها ظفر بها، قال الملك: ما متعتك أن تخبرني بهذا قبل اليوم؟ قال الوزير: متعتني من ذلك إجلالك و الهيبته لسلطانك، قال الملك: لكن كان هذا الأمر الذي وصلت يقيناً فلا ينبغي لنا أن نضيقه و لا نترك العقل به في إصابته، و لكننا نجتهد حتى نبيح لنا خبره، قال الوزير: أتناؤني أيها الملك أن أواظب عليك في دكره و التكره له؟ قال الملك: نل أمره أن لا تقطع غني ذكرك لئلا و لا نهارة، و لا يرمي و لا يغيبك غني ذكرك، فإن هذا أمر عجب لا ينهاون به، و لا يعقل عن مثله، و كان سبيل ذلك الملك و الوزير إلى النجاة

قال ابن الملك: ما أنا بساغر نفسي بشيء من هذه الأمور عن هذا السبيل و لقد حدثت نفسي بالحرب منك في جنوب الليل حيث بدا لك أن تذهب.

پادشاه گفت: آیا برای داخل شدن به آن خانه بابی و راهی می شناسی؟ وزیر گفت: آری آن خانه برای هر کس که آن را از راهش طلب کند مهتابست و هر کس از درگاهش به آن در آید البته توفیق خواهد یافت. پادشاه گفت: چرا مرا پیش از این به چنین خانه ای رهنمون نشدی و اوصاف آن را برام بیان نکردی؟ وزیر گفت: از جلالت و هیبت پادشاهی شما حذر می کردم. پادشاه گفت: اگر این امری که وصف می کنی واقع شود، سزاوار نیست آن را ضایع کرده و خود را از آن محروم غایب ولیکن باید تلاش کنیم تا به اخبار صحیح آن دست یابیم. وزیر گفت: اگر شما رخصت فرمایی در بیان اوصاف آخرت مداومت کنم و آن را مکرر بازگو کنم تا یقین شما زیادت گردد پادشاه گفت: بلکه تو را امر می کنم که شب و روز در این کار باشی و نگذاری که به کار دیگری مشغول باشم که آن امر عجیبی است و نمی توان در آن سستی کرد و نباید از چنین اموری غافل بود و راه آن پادشاه و وزیر راه نجات و دستگیری بود.

شاهزاده گفت: من از اندیشه راه نجات به هیچ امر دیگری مشغول نخواهم شد تا به آن حاصل شوم و با خود چنین اندیشه کرده ام که شبانه هر وقت بروی پا نوبگریم.

فَالْ يَلَوَهْرُ، وَكُنْتَ تَشْتَطِيعُ الذَّهَابَ مَعِيَ وَالصَّبْرَ عَلَى صُحْبَتِي وَتَبَسَّ لِي بِجُحْرِ
بَابُوعِي، وَلَا دَابَّةَ تَحْمِلُنِي، وَلَا أَمْلِيكَ دَهَبًا، وَلَا قِصَّةَ، وَلَا أَذْجُرَ عَذَاءَ الْعِصَاءِ، وَلَا
يَكُونُ عِيْدِي فَضْلُ فُوبٍ، وَلَا أَسْتَكْبِرُ بِبَلَدِهِ إِلَّا قَلِيلًا حَتَّى أَلْعَوِلَ عَنْهَا وَلَا أَتَزَوَّدَ مِنْ
أَرْضِي إِلَى أَرْضِي أُخْرَى رَغِيماً أَبَدًا.

فَالَ ابْنُ الْمَلِكِ: إِنِّي أُرْجُو أَنْ يَغْفِرَنِي الَّذِي قَوْلَهُ، فَا لْ يَلَوَهْرُ: أَمَا إِنَّكَ إِنْ أَتَيْتَ إِلَّا
صُحْبَتِي كُنْتُ خَلِيفاً أَنْ تَكُونَ كَالْغَنِيِّ الَّذِي صَاغَرَ الْفَقِيرَ.

فَالَ بُودَاسَفُ: وَكَيْفَ كَانَ ذَلِكَ؟ فَا لْ يَلَوَهْرُ: رَغِمُوا أَنْ فُتِيَ كَانَ مِنْ أَوْلَادِ الْأَغْنِيَاءِ،
فَأَرَادَ أَنْ يَزُوجَهُ ابْنَتَهُ عَمَّ لَهُ ذَاتُ جَمَالٍ وَ مَالٍ، فَلَمْ يُوَافِقْ ذَلِكَ الْفَقْرَ وَ لَمْ يَتَلَبَّغْ أَبَا
غُلِي كَرَاهِيَةً حَتَّى خَرَجَ مِنْ عِلْدِهِ مَيَّوْجَهَا إِلَى أَرْضِ أُخْرَى، فَتَرَى فِي طَرِيقِهِ غُلِي جَارِيَةً
عَلَيْهَا ثِيَابُ خُلُقَانٍ لَهَا، فَاتَمَّ عَلَى بَابِ بَيْتٍ مِنْ ثِيَابِ الْمَسَاكِينِ فَأَعْجَبَتْهُ الْجَارِيَةُ، فَقَالَ

پلوه‌ر گفت: تو کجا طاقت آن داری که با من بیایی و چگونگی می توانی بر
رفاقت و مصاحبت من صبر پیشه سازی در حالی که مرا خانه ای نیست که در
آن آرام گیرم و مرکبی نیست که بر آن سوار شوم و طلا و نقره ای نیندوخته ام و
هنگام صبح در فکر فراهم ساختن غذای شب نینسم و به غیر از این که جامه لباسی
ندارم، در شهرها بجز اندکی غمی مانم و از شهری به شهر دیگر گرده نانی نمی برم.
شاهزاده گفت: امیدوارم آن کس که به تو چنین توانایی و صبری داده است
به من نیز کرامت کند. پلوه‌ر گفت: البته اگر مصاحبت مرا اخبار کنی شایسته آن
خواهی بود که مانند آن توانگری باشی که دامادی مردی فقیر را اختیار کرد.

بوداسف گفت: داستان آن چیست؟ پلوه‌ر گفت: روایت کرده اند که جوان
تروتمندی بود که دختر عموی تروتمند و زیبایی داشت و پدرش می خواست
پیوند زناشویی بین آن دو برقرار کند، اما آن جوان موافق نبود و کراحت خود را
از پدر مخفی می کرد تا آنکه پنهانی از شهر خود فرار کرد و منوچه بلاد دیگر شد،
در راه دختری را دید که لباسی که ای در برداشت و بر در خانه ای از خانه های
فقیران ایستاده بود. از او خوشش آمد و عاشق وی شد به او گفت: ای دختر تو
کیستی؟ گفت: من دختر پیرمرد فقیری هستم که در این خانه است، جوان

لَهَا: عَنْ أَثَرِ أَهْلِهَا الْجَارِيَةِ؟ قَالَتْ: أَنَا ابْنَةُ شَيْخٍ كَبِيرٍ فِي هَذَا الْبَيْتِ. فَنَادَى الْقَتْلَى الشَّيْخَ
فَخَرَجَ إِلَيْهِ فَقَالَ لَهُ: هَلْ تَزَوِّجُنِي ابْنَتَكَ هَذِهِ؟ قَالَ: مَا أَنتِ بِمَزْجُوجٍ لِبَنَاتِ الْفُقَرَاءِ وَأَنْتِ
قَتْلَى مِنَ الْأَغْنِيَاءِ. قَالَ: أَعْرِضْنِي هَذِهِ الْجَارِيَةَ وَلَقَدْ خَرَجْتُ هَارِباً مِنْ امْرِئَةٍ ذَاتِ حَسَبٍ وَ
مَالٍ أَرَادُوا مِنِّي نَزْوِجَهَا. فَكَّرْتُهَا فَرَزَوْنِي ابْنَتَكَ فَإِنَّكَ وَاحِدٌ عِنْدِي خَيْرٌ إِنْ شَاءَ اللَّهُ.
قَالَ الشَّيْخُ: كَيْفَ أَرْوِّجُكَ الْبَنَى وَ عَمْرٍ لَا تَطْبُقُ أَلْفُسُنَا أَنْ تَتَّقِلَهَا عَنَّا. وَلَا أَحْسَبُ
مَعَ ذَلِكَ أَنَّ أَهْلَكَ يَرْضَوْنَ أَنْ تَتَّقِلَهَا إِلَيْهِمْ. قَالَ الْقَتْلَى: لَقَدْ لَحَنَ مَعَكُمْ فِي مَنَزِلِكُمْ هَذَا. قَالَ
الشَّيْخُ: إِنْ صَدَقْتَ فَمَا تَعُولُ فَاطْرَحْ عَلَيْكَ زَيْلَكَ وَ جِلْبَتَكَ هَذِهِ. قَالَ: تَقَعَّلَ الْقَتْلَى ذَلِكَ وَ
أَخَذَ أَطْعَاماً رُبَّةً مِنْ أَطْعَامِهِمْ فَلَيْسَهَا وَ نَعَّدَ مَعَهُمْ. لَمَّا أَكَلَهُ الشَّيْخُ عَنْ شَأْنِهِ وَ عَرَضَ لَهُ
بِالْحَدِيثِ حَقٌّ فَشَسَّ عَقْلَهُ فَعَرَفَ أَنَّكَ صَحِيحُ الْعَقْلِ وَ أَنَّهُ لَمْ يَحْمِلْهُ عَلَى مَا صَنَعَ الشُّغْلُ.
فَقَالَ لَهُ الشَّيْخُ: أَتَا إِذَا احْتَرَمْنَا وَ رَضِيتَ بِمَا قَعَمَ عَمِي إِلَى هَذَا الشَّرْبِ. فَأَذْخَلَهُ فَإِذَا

تروتمند پیرمرد را فراخواند و به او گفت: آبا دختری را به ازدواج من در
می آوری؟ پیرمرد گفت: تو را فرزندانی تروتمندانی و با فرزندان فقرا ازدواج
نخواهی کرد. آن جوان گفت: دختر تو خوشم آمده است در حالی که
می خواستند دختر تروتمند را به ازدواج من در آورند و از او خوشم
نمی آمد و از دست آنها گریخته ام. دختری را به ازدواج من در آور که از من خیر
و نیکویی مشاهده خواهی کرد آن شاء الله.

پیرمرد گفت: چگونه دختر خود را به نو بدهم در حالی که ما دوست نداریم
او را از میان ما ببری و علاوه بر آن گمان ندارم که خانواده نو هم راضی باشند که
این دختر را به نزد آنان ببری؟ جوان گفت: ما با شما در همین منزلتان می مانیم.
پیرمرد گفت: اگر راست می گویی زبب و زیور خود را بفکن و جامه درخور ما
پوش. آن جوان چنین کرد و چند جامه که از جامه های آنها گرفت و در پر
کرد و با ایشان بنشست. پیرمرد از احوال جوان پرسش کرد و باب گفتگو را باز
کرد تا عقل او را بسنجد و دانست که او عاقل است و آن کار را از روی دیوانگی
انجام نداده است. آنگاه به جوان گفت: چون ما را برگزیدی و به ما راضی شدی و
درویشی ما را پسندیدی برخیز و با من بیا و او را برد، آن جوان به ناگاه در

خَلْفَ مَنْزِلِهِ بَيُوتَ وَمَسَاكِينَ لَمْ يَرِ مِثْلَهَا قَطُّ سَعَةً وَحُسْنًا. وَلَهُ تَزَايُنٌ مِنْ كُلِّ مَا يَحْتَاجُ إِلَيْهِ. ثُمَّ دَفَعَ إِلَيْهِ خَفَانِيحَهُ وَقَالَ لَهُ: إِنَّ كُلَّ مَا هَهُنَا لَكَ فَأَصْنَعْ بِهِ مَا أَحْبَبْتَ. فَنِعِمَّ الْقَنَى أَنْتَ، وَأَصَابَ الْقَنَى مَا كَانَ يُرِيدُهُ.

فَالْبُودَاسَفُ: إِنِّي لَأَرْجُو أَنَّ أَكُونَ أَنَا صَاحِبَ هَذَا الْمَثَلِ، إِنَّ الشَّيْخَ قَنَسَ عَقْلَ هَذَا الْقَلَامِ عَقْلًا وَتَقَى بِهِ. فَلَعَلَّكَ تَطُولُ بِي عَلَى تَلْبِيسِ عَقْلِي فَأَعْطِنِي مَا عِنْدَكَ فِي ذَلِكَ. قَالَ الْحَكِيمُ: لَوْ كَانَ هَذَا الْأَمْرُ إِلَيَّ لَأَكْتَفَيْتُ بِمِثْلِكَ بِأَذَى انْشَائِهِ وَلَكِنْ قَرَوْنِي رَأْسِي سُهُ قَدْ شَبَّهَا أَيْمَةُ الْهُدَى فِي بُلُوغِ الْعَايَةِ فِي التَّوْفِيقِ، وَعَلِمَ مَا فِي الصَّدُورِ. فَأَنَا أَخَافُ إِنْ خَالَفْتُ الشُّكَّةَ أَنْ أَكُونَ قَدْ أَخَذْتُكَ بِذَعَةٍ، وَأَنَا مُتَصَرِّفٌ عَنْكَ اللَّيْلَةَ وَحَاضِرٌ بِأَيْتِكَ فِي كُلِّ لَيْلَةٍ. فَتَكُونُ فِي تَلْبِيسِكَ هَذَا وَاتَّعِظْ بِهِ، وَلَنْهَضُوكَ لَهْمُكَ وَتَنْتَبِهُ، وَلَا تَتَجَبَّلَ بِالتَّصَدِيقِ بِمَا يُورِدُهُ عَلَيْكَ هَمُّكَ حَتَّى تَنْقُصَهُ بَعْدَ التَّوَدُّعِ وَالْإِنْفَادِ. وَعَلَيْكَ بِالْإِحْقَاقِ فِي ذَلِكَ أَنْ يَغْلِبَكَ

بشت آن منزل خانه ها و مسکنهای آن بود که در نهایت وسعت و غایت زیبایی بود و در سراسر عمر خود چنان سراهایی را ندیده بود و خزاینی را دید که آنچه آدمی به آن محتاج است در آنها بود و تکلیف تمام خزاین خود را به او داد و گفت: جمع این خزاین و مساکن تعلق به تو دارد و اختیار آنها با توست هر چه خواهی کن که جوابی نیکو هستی و به سبب ترک خواستی به تمام خواستهها خواهی رسید. بوداسف گفت: امیدوارم من نیز مثل آن جوان باشم، آن پیرمرد عقل آن جوان را آزمود تا بر او اعتماد کرد و چنین می نماید که تو نیز در مقام آزمودن عقل من هستی. بفرما در باب عقل من هر چه ظاهر شده است؟ حکیم گفت: اگر این امر در دست من بود در آزمودن عقل تو به همان مکالمه اول اکتفا می کردم، اما بر من لازم است که از آن سُنتی که پیشوایان هدایت و امانان طریقت مقرر ساخته اند پیروی کنم تا به غایت توفیق و علمی که در سینه هاست نایل شوم و من می ترسم که اگر مخالفت سنت ایشان کنم بدعتی را احداث کرده باشم. من امشب از تو جدا می شوم ولی هر شب به درخانه تو می آیم. درباره این سخنان تفکر کن و از آنها عبرت گیر و باید که فهم خود را ملاک فرار دهی، استوار باش و در تصدیق شتاب مکن تا آنکه بعد از تأمل و تفکر و تأنی بسیار حقیقت بر تو

الْهَوَىٰ وَالْمَبْلُ إِلَى الشُّهْوَةِ وَالْعَمَى، وَاجْتِهَدُ فِي الْمَسَائِلِ الَّتِي نَظَرْتُ أَنَّ فِيهَا شُبُهَةً، ثُمَّ
 كَلَّمَنِي فِيهَا وَاعْلَمْتَنِي رَأْيَكَ فِي الْخُرُوجِ إِذَا تَرَدَّدْتُ وَافْتَرَقَا عَلَىٰ هَذَا بِلَاكِ الْبَلَّةِ
 ثُمَّ عَاذَ الْحَكِيمُ إِلَهِهُ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ وَدَعَا لَهُ، ثُمَّ خَلَسَ فَكَانَ مِنْ دُعَائِهِ أَنْ قَالَ: أَسْأَلُ اللَّهَ
 الْأَوَّلَ الَّذِي لَمْ يَكُنْ قَبْلَهُ شَيْءٌ، وَالْآخِرَ الَّذِي لَا يَبْقَىٰ مَعَهُ شَيْءٌ، وَالْبَاقِيَ الَّذِي لَا مُنْتَهَىٰ
 لَهُ، وَالْوَاحِدَ الْقُدُّوسَ الَّذِي لَيْسَ مَعَهُ غَيْرُهُ، وَالدَّاهِيَ الَّذِي لَا شَرِيكَ لَهُ، الْبَدِيعَ
 الَّذِي لَا خَالِقَ مَعَهُ، الْقَادِرَ الَّذِي لَيْسَ لَهُ ضِدٌّ، الصَّمَدَ الَّذِي لَيْسَ لَهُ يَدٌ، الْمَلِكَ الَّذِي
 لَيْسَ مَعَهُ أَحَدٌ أَنْ يَجْعَلَكَ مِلْكًا غَدًا، إِمَامًا فِي الْهُدَى، قَائِدًا إِلَى الْعُثَى، وَمُبْصِرًا مِنْ
 الْعَمَى، وَزَاهِدًا فِي الدُّنْيَا، وَحَيًّا لِذَوِي السُّمَى، وَتُبَيْضًا لِأَهْلِ الرَّدَى عَنَّا بَعْضُنَا وَ
 بَلَكَ إِلَى مَا وَعَدَ اللَّهُ أَوْلِيَاءَهُ عَلَى الْأَيْمَةِ الْأَيُّبِيَّةِ مِنْ جَنَّتِهِ وَرِضْوَانِهِ، فَإِنَّ رَغْبَتَنَا إِلَى اللَّهِ فِي

ظاهر گردد و بر حذر باشی که مبادا هواها و شبهه ها و کورسها تو را از حق به
 باطل سوق دهد و در مسائلی که می بینداری در آنها شبهه وجود داشته باشد
 ادبش کن آنگاه با من در میان گذار و هرگاه عزم بیرون رفتن کردی مرا آگاه
 ساز، و در آن شب به همین معنی ایضا بخود می
 حکیم بار دیگر به نزد شاهزاده آمد سلام کرد و او را دعا گفت و نشست و از
 جمله دعاها ی او این بود: از خداوندی درخواست می کنم که اول است و قبل از
 همه اشیاء بوده و هیچ چیز پیش از او نبوده است و آخر است و بعد از همه اشیاء
 خواهد بود و هیچ چیز با او باقی نمی ماند، باقی است و هرگز فنا در او راه ندارد،
 عظیم و بزرگواری است که عظمت او را نهایت نیست، یگانه ای است که احدی
 در خداوندی با او همراه نیست و قاهری است که همتایی برای او وجود ندارد و
 پدید آورنده ای است که در آفرینش کسی را شریک خود نساخته است و
 توانایی است که ضدتی ندارد، صمدی است که ماتندی ندارد، پادشاهی است و
 هیچ کسی همراه او نیست تا تو را پادشاه عادل و پستوای هدایت و رهبر
 پرهیزکاران قرار دهد و تنها اوست که نور از کوری ضلالت می رهاوند و در دنیا
 زاهد و دوستدار خردمندان و دشمن گمراهان می سازد، تا آنکه نور او ما را به
 آنچه بر زبان پیامبرانش از بهشت و رضوان وعده فرموده برساند، که رغبت ما

ذَلِكَ سَاطِعَةً، وَ رَهْبَتًا مِنْهُ بَاطِنَةً، وَ أَبْصَارُنَا إِلَيْهِ شَاطِعَةٌ^(۱) وَ أَغْنَانَا لَهُ خَاطِعَةٌ، وَ أُمُورُنَا إِلَيْهِ صَائِرَةٌ

فَرَفَى ابْنُ الْمَلِكِ لِذَلِكَ الدُّعَاءِ رِفْعَةً شَدِيدَةً، وَ أَزْدَادًا فِي الْخَيْرِ وَ رَغْبَةً، وَ قَالَ مُتَعَجِّبًا مِنْ قَوْلِهِ: أَيْهَا الْحَكِيمُ أَعْلَيْتَنِي كَمْ أَتَى لَكَ مِنَ الْغَيْرِ؟ قَالَ: اثْنَا عَشَرَ سَنَةً، قَارَنَاعَ لِذَلِكَ، وَ قَالَ: ابْنُ اثْنَيْ عَشَرَ سَنَةً طُلُّ وَ أَنْتَ نَعَّ مَا أَرَى مِنْ التَّكْثُّلِ لِابْنِ سِتِّينَ سَنَةً، قَالَ الْحَكِيمُ: أَلَا الْمَوْلِدُ قَدْ رَافَقَ السَّنَةَ سَنَةً، وَلِكِنَّكَ سَأَلْتَنِي عَنِ الْغَيْرِ وَ إِنَّمَا الْغَيْرُ الْحَيَاءُ، وَ لَا حَيَاءَ إِلَّا فِي الدُّنْيِ وَ الْعَمَلِ بِهِ، وَ التَّخَلُّفُ مِنَ الدُّنْيَا، وَ تَمْ بَكُنْ ذَلِكَ لِي إِلَّا مِنْ اثْنَيْ عَشَرَ سَنَةً، فَأَمَّا قَوْلُ ذَلِكَ فَإِنِّي كُنْتُ مَيِّبًا وَ نَسْتُ أَغْتَدُّ بِعُمُرِي بِأَيَّامِ الْمَوْتِ، قَالَ ابْنُ الْمَلِكِ: كَيْفَ تَعْمَلُ الْإِكْلَ وَ الشَّارِبَ وَ الْمُتَقَلِّبَ مَيِّبًا؟ قَالَ الْحَكِيمُ: لِأَنَّهُ سَارَكَهُ الْمَوْتُ فِي الْقَمَى وَ الصَّمِّ وَ الْبُكْمِ وَ ضَعْفِ الْحَيَاةِ وَ قِلَّةِ الْعَيْنِ، فَلَمَّا سَارَكَهُمْ فِي الصَّفَةِ وَ انْقَهَمَ فِي الْإِسْمِ.

به سوی خدای تعالی آشکار و خوف ما از او نهان و دبدگان ما به سوی کرامت وی باز و گردنهای ما در طاعت او خاضع و جمیع امور ما به او بازگشت خواهد کرد. شاهزاده تحت تأثیر این دعا قراول گرفت و رغبتی در امور خیر افزون گشت و از کمال و حکمت و دانایی آن حکیم متعجب شد و پرسید: ای حکیم از عمرت چند سال گذشته است؟ او گفت: دوازده سال. شاهزاده به خود آمد و گفت: فرزند دوازده ساله طفل است و من نوراً در سن کهولت و نصبت سالگی می بینم. حکیم گفت: آری از ولادتم شصت سال می گذرد اما تواز عمر من سؤال کردی و عمر عبارت از حیات است و حیاتی وجود ندارد مگر در دین و عمل به آن و دوری از دنیا و از آن زمانی که به این حالات موصوف شده ام نا حال دوازده سال می گذرد و بیش از آن به سبب جهالت در زمره مردگان بودم و آن را از عمر خود حساب نمی کنم. شاهزاده گفت: چگونه کسی را که می خورد و می نوشد و حرکت می کند مرده می خوانی؟ حکیم گفت: زیرا با مردگان در کوری و کوری و گنگی و ضعف حیات و ففر شریک است و چون در صفات با مردگان شریک است لاجرم در نام هم شریک خواهد بود.

قال ابن المثلک: فإِنَّ کُنْتَ لَا تَعُدُّ [حِیَاتُکَ بَلْکَ] حِیَاةً وَلَا غِیْطَةً مَا یَنْبَغِی لَکَ أَنْ تَعُدَّ مَا تَتَوَقَّعُ مِنَ الْمَوْتِ مَوْتًا، وَلَا تَرَأَ مَشْکُورًا. قَالَ الْحَکِیمُ: تُغْرِی بِي الدُّخُولُ عَلَیْکَ بِنَفْسِی بِأَنَّ الْمَلِکَ نَحْنُ عَلِمَ بِشَطْوَةِ أَمْرِهِ عَلَی أَهْلِ دِیْنِی بِذَلِكَ عَلَی أَنِّی لَا أَرَى الْمَوْتَ مَوْتًا أَوْ لَا أَرَى هَذِهِ الْحِیَاةَ حِیَاةً، وَلَا مَا أَتَوَقَّعُ مِنَ الْمَوْتِ مَشْکُورًا. فَکَیْفَ یَزْعَبُ فِي الْحِیَاةِ مَنْ قَدْ تَرَفَعَ خَطُّهُ مِنْهَا، أَوْ یُتَرَبُّ مِنَ الْمَوْتِ مَنْ قَدْ أَمَاتَتْ نَفْسُهُ بِتَدْبِیْرِی، أَوْ لَا تَرَى بِأَنَّ الْمَلِکَ أَنْ صَاحِبَ الدِّیْنِ قَدْ رَفَعَ فِي الدُّنْیَا مِنْ أَغْیَابِهِ وَمَالِهِ وَمَا لَا یَزْعَبُ فِي الْحِیَاةِ إِلَّا لَهُ^(۱) وَ اخْتَلَمَ مِنْ نَصِيبِ الْعِبَادَةِ مَا لَا یُریحُهُ مِنْهُ إِلَّا الْمَوْتُ. فَمَا حَاجَةُ مَنْ لَا یَشْتَمُعُ بِهَذِهِ الْحِیَاةِ إِلَى الْحِیَاةِ؟ أَوْ یُتَرَبُّ مَنْ لَا رَاحَةَ لَهُ إِلَّا فِي الْمَوْتِ مِنَ الْمَوْتِ.

قال ابن المثلک: ضَعُفَتْ أَمَّا الْحَکِیمُ فَهَلْ یَسْأَلُ أَنْ یَتَزَلَّ بِكَ الْمَوْتُ مِنْ عَدُوٍّ؟ قَالَ

شاهزاده گفت: اگر تو این حیات ظاهری را حیات غمی دانی و به آن غبطه غمی خوری، سزاوار نیست که مرگ را هم مرگ بدانی و از آن کراهت داشته باشی. حکیم گفت: ای شاهزاده اگر به این زندگانی اعتقاد می نمودم خود را به چنین مهلکه ای غمی افکندم که به خود نرسیم یا وجود آنکه می دهم پدرت بر اهل دین خشم بسیار دارد و در صدد قلع و قمع آنهاست. آری من مرگ را مرگ غمی دادم و این حیات را نیز حیات به حساب می آورم و از مرگ کراهت ندارم و چگونه رغبت در این حیات داشته باشد کسی که ترک لذتهای دنیوی کرده است و چگونه از مرگ می گریزد کسی که نفس خود را با دست خود کشته است. ای شاهزاده آیا غمی بینی که دبنداران ترک دنیا از اهل و مال خود کرده اند و رضا به داده داده اند و رنج عبادت بر خود خریده اند به گونه ای که جز به مرگ غمی آسایند؟ پس کسی که از لذتهای حیات متمتع نگردد این حیات به چه کار او آید و کسی که آسایش وی جز از مرگ نباشد چرا از آن بگریزد؟

شاهزاده گفت: راست می گویی ای حکیم. آیا دوست می داری که فردا مرگت فرا رسد؟ حکیم گفت: بلکه سرور من در آن است که همین امشب مرگم فرا رسد نه فردا. زیرا کسی که نیک و بد را فهمید و دانست که جزای هر یک نزد

الحکیم: بلی بسُرُنی اَنْ یَنْزِلَ بَیَ الثَّلْبَةِ دُونَ عِدٍ، فَإِنَّهُ مِنْ غُرَفِ السَّيِّئَةِ وَالْحَسَنِ وَعَرَفَ قَوَائِمَهَا مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ تَرَكَ السَّيِّئَ تَحَافُظًا بَعَاثَهُ، وَاعْبَدَ بِالْحَسَنِ زَجَاةَ ثَوَابِهِ، وَمَنْ كَانَ مُوقِنًا بِاللَّهِ وَخَدَعَ مُصَدِّقًا بِوَعْدِهِ فَإِنَّهُ يُحِبُّ الْمَوْتَ لِمَا يَرْجُو بَعْدَ الْمَوْتِ مِنَ الثَّوَابِ وَيَتَّخِذُ فِي الْحَيَاةِ لِمَا يَخَافُ عَلَى نَفْسِهِ مِنَ شَهَوَاتِ الدُّنْيَا وَالْمَغَصِينِ فِيهَا فَهُوَ يُحِبُّ الْمَوْتَ مُبَادَرَةً مِنْ ذَلِكَ، فَقَالَ امْنُ الْمَلِكُ: إِنَّ هَذَا تَحْلِيئٌ أَنْ يَبَازِلَ الْهَلَكَةَ لِمَا يَرْجُو فِي ذَلِكَ مِنَ النِّجَاحِ فَاضْرِبْ لِي مَثَلًا أَشْبَهَ هَذَا وَشَكُوهُهَا عَلَى أَصْنَافِهَا.

قَالَ الْحَكِيمُ: إِنَّ زَجْلًا كَانَ لَهُ بُشَنَاءٌ بَعَثَهُ وَبُشْنُ الْقِيَامِ عَلَيْهِ إِذْ رَأَى فِي بُشَنَائِهِ ذَاتَ يَوْمٍ عُضُورًا وَاقِعًا عَلَى شَجَرَةٍ مِنْ شَجَرِ الْبُشَنَاءِ يُصِيبُ مِنْ قَرْمِهَا، فَعَاصَهُ ذَلِكَ فَتَعَسَّبَ قَعًا فُصَادَهُ، فَلَمَّا هَمَّ بِذَنْبِهِ انْطَفَأَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِغُذْرَتِهِ، فَقَالَ لِصَاحِبِ الْبُشَنَاءِ: إِنَّكَ تَهْتِمُ بِذَنْبِي وَتَلْتَمِسُ فِي مَا يَشِيعُكَ مِنْ جُوعٍ وَلَا تَبْذُرُكَ مِنْ ضَعْفٍ فَهَلْ لَكَ فِي خَيْرٍ بِمَا

خدای تعالی است بدی را به خاطر عفتی ترک می کند و نیکی را به واسطه ثوابش به جا می آورد و کسی که به وجود خدای یکتا یقین داشته باشد و وعد، های او را تصدیق کند البته مرگ را دوست می دارد به دلیل آنکه به آسایش پس از مرگ امیدوار است دنیا را نمی خواهد و از آن کراهت دارد زیرا می ترسد که مبدا به شهوهای دنیا مریفته شود و مرتکب معصیت حق تعالی گردد. چنین شخصی مرگ را دوست می دارد تا از شر فتنه دنیا آیین شود و به سعادت عقی فائز گردد شاهزاده گفت: چنین شخصی زبیده است که با دست خود خویش را به هلاکت افکند زیرا در آن نجات و رستگاری وجود دارد، مثل مردم این روزگار را که در عبادت بنهای خود اهتمام می ورزند بیان فرما.

حکیم گفت: مردی بود که باغی داشت و در آبادانی آن باغ می کوشید و سعی وافر می نمود. روزی گنجشکی را دید که بر روی درختی از درختان باغ او نشسته و میوه آن را می خورد. به خشم آمد و ناله ای نصب کرد و آن گنجشک را شکار نمود و چون قصد کشتن آن را کرد حق تعالی به قدرت کامله خود آن گنجشک را به سخن درآورد و آن پرنده به صاحب باغ گفت: بر کشتن من همت کرده ای ولی در من آن قدر گوشت نیست که تو را از گرسنگی سیر کند و از

مَنْعَتْ بِهِ؟ قَالَ الرَّجُلُ: مَا هُوَ؟ قَالَ الْمَضْمُورُ: لَحَلَّتْ سَبِيلِي وَاعْلَمْتُكَ ثَلَاثَ كَلِمَاتٍ إِنْ أَتَيْتَ حَفِظْتَهُنَّ كُنَّ خَيْرًا لَكَ مِنْ أَهْلِ زِمَالِي هُوَ لَكَ. قَالَ: قَدْ فَعَلْتُ فَأَخْبِرْنِي بِهِنَّ. قَالَ الْمَضْمُورُ: احْفَظْ عَنِّي مَا أَقُولُ لَكَ: لَا تَأْسَ عَلَى مَا فَاتَكَ. وَلَا تَصْدُقَنَّ بِمَا لَا يَكُونُ. وَلَا تَعْلَمَنَّ مَا لَا يَلِيقُ. فَلَمَّا قَضَى الْكَلِمَاتِ حَلَّتْ سَبِيلُهُ. فَطَارَ تَوَقَّعَ عَلَى بَعْضِ الْأَشْجَارِ. ثُمَّ قَالَ لِلرَّجُلِ: لَوْ نَعْلَمَ مَا فَاتَكَ مِمَّنْ نَعْلَمْتَ أَنَّكَ قَدْ فَاتَكَ مِمَّنْ عَظِيمٌ حَسْبُ مِنَ الْأَمْرِ. فَقَالَ الرَّجُلُ: وَ مَا ذَالِكُ؟ قَالَ الْمَضْمُورُ: لَوْ كُنْتَ تَمَضَّيْتَ عَلَى مَا مَنَعَتْ بِهِ مِنْ ذَنْبِي لَاسْتَعْرَضْتَ مِنْ عَوَصَلَنِي دَرَّةً كَتَبْتَهُ الْوُزَيْرُ^(١) فَكَانَ لَكَ فِي ذَلِكَ غِنًى الدَّهْرِ. فَلَمَّا سَمِعَ الرَّجُلُ مِثْلَ ذَلِكَ أَسْرَفَ فِي تَلْبِيسِهِ نَدْمًا عَلَى مَا فَاتَهُ. وَ قَالَ: دَعِ عَنْكَ مَا مَضَى. وَ هَلَمْ أَطْلُبْ بِكَ إِلَى مَنَازِلِي فَأَخِيسْ صُحْبَتَكَ وَ أَكْرِمْ مَثْوَاكَ. فَقَالَ لَهُ الْمَضْمُورُ: أَلَيْسَا الْجَاهِلُ مَا أَرَاكَ حَفِظْتَنِي إِذَا ظَلَمْتُ ي. وَ لَا ائْتَلَفْتَ بِالْكَلِمَاتِ الَّتِي اقْتَدَبْتُ بِهَا بِشَكَ تَقْسِي. أَلَمْ أَغْضُ

ضعف برهاند. آیا دوست داری تورا به کاری هدایت کنم که از کشتن من بهتر باشد؟ آن مرد گفت: چه کاری؟ گنجشک گفت: مرا رها کن و من سه کلمه به تو می آموزم که اگر آنها را حفظ کنی از اهل و مال برایت بهتر خواهد بود. مرد گفت: چنین خواهی کرد. آن کلمات را بازگو. گنجشک گفت: آنچه به تو می گویم حفظ کن: بر آنچه که از دست داده ای اندوه مخور و امر محال را باور مکن و آنچه را که به آن نتوانی رسید مخواه. چون این کلمات به پایان رسید آن را رها کرد. گنجشک پرواز کرد و بر شاخه درختی نشست و گفت: ای کاش می دانستی که با از دست دادن من چه چیز گرانبهایی را از دست داده ای. مرد گفت: چه چیزی را از دست داده ام؟ گنجشک گفت: اگر مرا می کشتی از چینه دان من در میبیدی بیرون می آوردی که به اندازه تخم غاز بود و تو را در تمام عمری نیاز می کرد. آن مرد چون این سخن شنید پشیمانی خود را از رها ساختن آن نهان ساخت و گفت: از گذشته سخن مگو. بیا تا تو را به منزل خود برم. نزد من عزیز خواهی بود و جایگاه نیکویی برایت مهیا خواهم ساخت. گنجشک گفت: ای مرد جاهل من می دانم که چون بر من دست پایی مرا خواهی کشت و بدان که از آن کلماتی که بنو

إِنَّكَ أَلَا تَأْتِي عَلَى مَا فَانَكَ وَلَا تُصَدِّقُ مَا لَا يَكُونُ. وَلَا تَطْلُبُ مَا لَا يُدْرِكُ؟ أَمَا أَنْتَ مُتَجَبِّعٌ عَلَى مَا فَانَكَ وَتَلْتَمِسُ مِنِّي رَجْعِي إِلَيْكَ وَتَطْلُبُ مَا لَا يُدْرِكُ. وَتُصَدِّقُ أَنَّ فِي حَوْصَلَتِي دُرَّةً كَبْبَضَةٍ الْوَرْدِ. وَجَمْعِي أَضْعَفُ مِنْ بَيْتِهَا. وَقَدْ كُنْتُ عَهْدْتُ إِلَيْكَ أَنِّي لَا تُصَدِّقُ بِمَا لَا يَكُونُ.

وَأَنَّ أَهْلَكُمْ صَنَعُوا أَصْنَافَهُمْ بِأَيْدِيهِمْ ثُمَّ دَعَمُوا أَنَّهَا هِيَ الَّتِي خَلَقْنَاهُمْ وَخَفِطُوهَا مِنْ أَنْ تُشْرِقَ عَاقِدَةُ غَلَبِهَا وَدَعَمُوا أَنَّهَا هِيَ الَّتِي تَحْطُمُهُمْ. وَاتَّقُوا غَلَبَهَا مِنْ مَكَايِبِهِمْ وَآمُوا إِلَيْهِمْ. وَدَعَمُوا أَنَّهَا هِيَ الَّتِي تَرُزُّهُمْ فَطَلُّوا مِنْ ذَلِكَ مَا لَا يُدْرِكُ وَصَدَّقُوا بِمَا لَا يَكُونُ. فَلَزِمَتْهُمْ مِنْهُ مَا لَزِمَ صَاحِبِ الْبَشَانِ.

قَالَ ابْنُ الْمَلِكِ: صَدَقْتَ. أَلَا الْأَصْنَافُ لَهَا لَمْ أَزَلْ عَارِفًا بِأَمْرِهَا. زَائِدًا فِيهَا. أَبْسًا مِنْ خَيْرِهَا. فَأَخْبِرْنِي بِالَّذِي تَدْعُونِي إِلَيْهِ وَالَّذِي ارْتَضَيْتَهُ لِنَفْسِكَ مَا هُوَ؟

گفتم منتفع نشدی. آیا نگفتم بر آنچه که از دست داده ای اندوه مخور و امر محال را باور مکن و آنچه را که به آن نتوانی رسید بخواه؟ آیا اکنون بر آنچه که از دست داده ای اندوهگین نیستی و باز گشتن مرا در خواست نمی کنی و چیزی را که به آن نتوانی رسید طالب نیستی؟ آیا نو باور نکردی که در چینه دان من در سیدی هست که به اندازه تخم غاز است در حالی که جمیع بدن من به اندازه آن غنم نیست! آیا چنین امور محالی را باور می کنی؟

و مردم این روزگار نیز چنین اند، به دست خود بهتایی ساخته اند و آنها را خالق خود می پندارند و از ترس آنکه مبادا دزد آنها را ببرد به محافظت آنها مشغولند و گمان می کنند بهنا محافظت آنها می کنند و اموال و مکاسب خود را خرج بهتایی می کنند و می پندارند آنها رازق ایشانند. پس آنها نیز در جستجوی چیزی هستند که به دست نمی آید و امری را که محال است باور کرده اند. و به اندوهی که صاحب باغ دچار شد مبتلا خواهند گردید.

ساحزاده گفت: راست می گویی، من نیز همواره بر حال این بهتایی عارف بوده ام و هرگز متاثر به عبادت آنها نبوده ام و امید حیری از آنها نداشته ام حال مرا از آن چیزی خبر ده که مرا به سوی آن می خوانی و برای خود پسندیده ای.

قَالَ يَلُوْهُرُ: جَاعَ الدِّينِ اُفْرَانِ: اَخَذَهَا مَفْرَقَةً اَللّٰهُ عَزَّوَجَلَّ وَ الْاٰخَرُ الْقَمَلُ
 بِرِشْوَانِيهِ، قَالَ اَبْنُ الْمَلِكِ: وَ كَيْفَ مَفْرَقَةُ اَللّٰهِ عَزَّوَجَلَّ؟

قَالَ الْحَكِيمُ: اَدْعُوْكَ اِلَى اَنْ تَقْلَمَ اَنَّ اَللّٰهَ وَاَحَدٌ لَيْسَ لَهٗ شَرِيْكٌ، لَمْ يَزَلْ قَرَدًا زَيْتًا، وَ مَا
 بِسِوَاهُ مَرْبُوبٌ، وَ اَنَّهُ خَالِيٌّ وَ مَا بِسِوَاهُ مَخْلُوْفٌ، وَ اَنَّهُ قَدِيْمٌ وَ مَا بِسِوَاهُ مُخَدَّثٌ، وَ اَنَّهُ صَانِعٌ
 وَ مَا بِسِوَاهُ مَخْشُوْعٌ، وَ اَنَّهُ مُدَبِّرٌ وَ مَا بِسِوَاهُ مُخَدَّرٌ، وَ اَنَّهُ بَاقِيٌّ وَ مَا بِسِوَاهُ فَائِيٍّ، وَ اَنَّهُ غَزِيْرٌ وَ
 مَا بِسِوَاهُ ذَلِيْلٌ، وَ اَنَّهُ لَا تَهَامٌ وَلَا يَنْقُلُ وَلَا يَأْكُلُ وَلَا يَشْرَبُ وَلَا يَنْصَفُ وَلَا يَهْلُبُ وَلَا
 يُصْجَرُ، وَلَا يَفْجَرُهُ شَيْءٌ، لَمْ يَنْشِئْ مِنْهُ السَّمَاوَاتُ وَ الْاَرْضُ وَ الْهَوَاءُ وَ النَّبَرُ وَ الْبَحْرُ، وَ اَنَّهُ
 كَوْنُ الْاَشْيَاءِ لَا مِنْ شَيْءٍ، وَ اَنَّهُ لَمْ يَزَلْ وَلَا يَزَالُ، وَ لَا تُحَدِّثُ فِيْهِ الْخَوَادِثُ، وَ لَا تُغَيِّرُهُ
 الْاَحْوَالُ، وَ لَا تُبَدِّلُهُ الْاَزْمَانُ، وَ لَا يَتَغَيَّرُ مِنْ حَالٍ اِلَى حَالٍ، وَ لَا يَخْلُوْ مِنْهُ مَكَانٌ، وَ لَا
 يَنْشَبِلُ بِهٖ مَكَانٌ وَ لَا يَكُوْنُ مِنْ مَكَانٍ اَقْرَبُ مِنْهُ اِلَى مَكَانٍ، وَ لَا يَقِيْبُ عَنْهُ شَيْءٌ، عَالِمٌ لَا

بِلَوْهَرِ گفست: مدار آن دینی که تو را به آن فرامی خواهم بر دو چیز است: یکی
 شناخت حق تعالی و دیگر عمل کردن به امور که موجب خشنودی اوست.
 شاهزاده گفست: حق تعالی را چگونه می شناسند؟

حکیم گفست: تو را فرامی خواهم به شناسایی خداوند یکتایی که شریکی
 ندارد و همواره یکتا و پروردگار بوده است و جر ذات او همه مخلوق او بند و
 اینکه تنها او قدیم است و هر چه غیر اوست حادث است و بها او صانع است و
 ما سواي او مصنوع است و تنها او تدبیر می کند و دیگران تدبیر می شوند و تنها
 او باقی است و دیگران فانی هستند و تنها او عزیز است و ما سواي او ذلیل اند و او
 نمی خوابد و غفلت نمی کند و نمی خورد و نمی آشامد و ناتوان نمی شود و مغلوب و
 دلتنگ نمی گردد و چیزی او را عاجز نمی سازد، آسمان و زمین و هوا و بر و بحر
 مانع او نمی شود و او اشیا را از عدم پدید آورده است همیشه بوده و پیوسته
 خواهد بود و حوادث در او تأثیر ندارد و احوال او را دگرگون نمی کند و روزگار
 او را عیدل نمی سازد و از حالی به حالی دیگر در نمی آید و هیچ مکانی از او خالی
 نیست و مکانی خاص او وجود ندارد و به مکانی نزدیکتر از مکانی دیگر نیست
 و هیچ چیزی از وی نهان نیست و بر هر چیزی داناست، توانایی است که چیزی

يَحْلِي عَلَيْهِ شَيْءٌ، قَدِيرٌ لَا يُؤْتِيهِ شَيْءٌ، وَأَنْ تَعْرِفَهُ بِالزُّهْدِ وَ الرِّحَةِ وَ الْغَدْرِ. وَأَنْ لَهُ
تَوَاباً أَغْدَهُ يَمُنْ أَطَاعَهُ، وَ عَذَاباً أَغْدَهُ يَمُنْ عَصَاهُ، وَأَنْ يَحْتَلَّ بِوَ رِضَاهُ، وَ تَحْتَبِّتْ سَخَطَهُ.
قَالَ ابْنُ الْمَلِكِ: قِمَارِي الْوَاحِدِ الْخَالِي مِنَ الْأَعْمَالِ؟ قَالَ الْحَكِيمُ: يَا ابْنَ الْمَلِكِ
رِضَاهُ أَنْ تُطِيعَهُ وَ لَا تَعْصِيَهُ، وَأَنْ تَأْتِيَ إِلَى غَيْرِكَ مَا تُحِبُّ أَنْ يُوَفِّي إِلَيْكَ، وَ تَكُفَّ عَنْ
غَيْرِكَ مَا تُحِبُّ أَنْ يَكُفَّ عَنْكَ فِي مِثْلِهِ. فَإِنَّ ذَلِكَ عَدْلٌ وَ فِي الْغَدْرِ رِضَاهُ، وَ فِي اتِّبَاعِ آثَارِ
أَنْبِيَائِ اللَّهِ وَ رُسُلِهِ بِأَنْ لَا تَقْدُو سُلُوكُهُمْ.

قَالَ ابْنُ الْمَلِكِ: بِذِي أَنْبِيَائِ الْحَكِيمِ تَزْهِيْدًا فِي الدُّنْيَا وَ أَخْبِرْنِي بِحَالِهَا.

قَالَ الْحَكِيمُ: إِنِّي مِمَّا رَأَيْتُ الدُّنْيَا دَارَ تَصَرُّفٍ وَ زَوَالٍ وَ تَغَلُّبٍ مِنْ حَالٍ إِلَى حَالٍ، وَ
رَأَيْتُ أَهْلَهَا فِيهَا أَعْرَاضاً لِلنَّصَائِبِ، وَ زَهَابِينَ لِلتَّغَالِبِ، وَ رَأَيْتُ صِحَّةً يَفْضَحُهَا شُغْلٌ، وَ
شَبَاباً يَفْضَحُ حَرَمًا، وَ غِنًى يَفْضَحُ فَقْرًا، وَ فَرَحًا يَفْضَحُ حُزْنَ، وَ عِزًّا يَفْضَحُ ذُلًّا، وَ رَخَاءً يَفْضَحُ

از قدرت او بیرون نیست و باید او را با صفات رأفت و رحمت و عدالت بشناسی
و اینکه او برای مطیعان خود توابی مهیا کرده است و برای عاصیان خود عذابی
ندارک دیده است و باید که کردار تو برای خداوند در جهت خشنودی او باشد
و از آنچه باعث خشم و غضب وی می گردد اجتناب نمایی.

شاهزاده گفت: کدام اعمال موجب رضای خالق بکنا می شود؟ حکیم گفت:
ای شاهزاده رضای او در طاعت و ترک نافرمانی اوست و اینکه با غیر خود آن
کسی که دوست داری با او آن کنند و از غیر خود بازداری آنچه را که دوست
داری از او باز دارند که این عدل است و در عدل رضای او نهفته است و اینکه از
آثار انبیا و رسولان الهی پیروی کنی و از طریقه سنت ایشان تجاوز نکنی.

شاهزاده گفت: ای حکیم، دگر پاره در باب زهد و ترک دنیا سخن بگو و مرا
از احوال آن یا خبر گردان.

حکیم گفت: من چون دیدم که دنیا در تغیر و زوال و تغلب احوال است و
دیدم که اهل دنیا آماج بلاها و مصائب اند و همگی در گرو مرگ و فنا هستند و
دیدم که پس از صحت دنیا بیماری و پس از جوانیش پیری و به دنبال توانگریش
فقر و در پی شادی آن اندوه و پس از عزتش ذلت و به دنبال آسایش آن شدت و

سِدَّةً، وَ أَتَيْنَا بَعْدَهُ خَوْفًا، وَ حَيَاءً بَعْدَهَا تَمَاءً، وَ زَأْنَتْ أَظْهَارُ قَصِيرَةٍ، وَ خُوفًا رَاصِدَةً، وَ
تِهَامًا قَاصِدَةً، وَ أَتَيْنَا ضَعِيفَةً مُسْتَسْلِمَةً غَيْرَ مُتَمَيِّزَةٍ لَا حَصِيَّةَ، عَزَلْتُ أَنَّ الدُّنْيَا
مُتَقَلِّعَةٌ بِالْيَةِ فَائِبَةٌ، وَ عَزَلْتُ بِمَا طَهَّرَ لِي مِنْهَا مَا غَابَ عَنِّي مِنْهَا، وَ عَزَلْتُ بِظَاهِرِهَا
بَاطِنَهَا، وَ غَايِظُهَا بِوَاضِحِهَا، وَ سَرَّهَا بِغَلَاتِنِهَا، وَ صَدَّوْهَا بِوُجُوْدِهَا، فَخَذَرْتُهَا بِمَا
عَزَلْتُهَا، وَ قَرَزْتُ مِنْهَا بِمَا أَبْصَرْتُهَا.

بِئْسَا تَرَى الْمَرْءَ فِيهَا مُعْتَبِطًا مَجْهُورًا وَ مُبْكَيًا مُسْتَرَوًّا^(۱) فِي خَلْفِي وَ دَعَايَ وَ بَعْمَدَ وَ
سَعَايَ، فِي بَهْجَةٍ مِنْ شَبَابِهِ، وَ خِدَائَةٍ مِنْ سِبْهِ، وَ غِنَايَ مِنْ مُلْكِهِ، وَ تِهَامَ مِنْ سُلْطَانِهِ، وَ
صِغَرٍ مِنْ بَذْيِهِ إِذَا انْقَلَبَتِ الدُّنْيَا بِهَ أَسْرَ مَا كَانَ فِيهَا نَفْسًا، وَ أَمْرَ مَا كَانَ فِيهَا عَيْبًا،
فَأَخْرَجَتْهُ مِنْ مُلْكِهَا وَ غِيْظَتِهَا وَ خَفَضَتِهَا وَ دَغَمَا زِبْجَتِهَا، فَأَبْدَلَتْهُ بِالْبَرِّ ذُلًّا، وَ بِالْفَرْجِ
تَرْحًا، وَ بِالْكَرْبِ حُزْنَ، وَ بِاللَّغْنَةِ يَوْسًا، وَ بِالْبَيْسِ فَقْرًا، وَ بِالسَّعَةِ ضَعْفًا، وَ بِالشَّبَابِ
هَرَمًا، وَ بِالشَّرَفِ ضَعْفًا، وَ بِالْحَيَاةِ مَرَمًا، فَلَوْلَتْهُ فِي خَلْفِي ضَعِيفَةٌ شَدِيدَةُ الْوَحْشَةِ، وَ حِيدًا

در پی امنیّت آن خوف و از پس حیات آن کمات است و دیدم که عمرها گونا و
مرگها در کمین و نیرهای قبضه آماده بر تاپ و پدنها در نهایت ضعف و سستی اند
و نمی توانند دفع بلا از خود کنند، از مشاهده این احوال دانستم که دنیا منقطع و
زوال پذیر است و از آنچه در دنیا دیدم احوال آنچه را که ندیدم دانستم و از
ظاهر دنیا پی به باطنش بردم و سخت آن را با آسانش و سر آن را با آشکارش و
صادرات آن را با واردانش شناختم و چون حقیقت دنیا را دانستم از آن پرهیز
کردم و زمانی که به عیبهای آن بینا شدم از آن گریختم.

ای شاهزاده! در آن حال که مردی را در دنیا می بینی که در پادشاهی و
نعمت و شادی و راحت و عیش و رفاهی است که مردم بر او رشک می برند و در
شادی جوانی و شادمانی سلطنت و کامرانی و سلامتی است، ناگه در اوج سرور
و بهجت و راحتی و خوشوقتی دنیا از او بر می گردد و دنیا همه اوصاف فوق را
زایل می سازد، عزتش را به ذلت و شادیش را به اندوه و نعمتش را به نقص و
پی ثوابش را به فقر و فراخی اش را به تنگی و جوانیش را به پیری و رفعتش را

قَرِیداً غَرِیباً قَدْ قَارَیَ الْأَجِیَنَةَ وَ فَاذْقُوهُ، وَ خَذَلْهُ إِخْوَانَهُ فَلَمْ یَجِدْ عِندَهُمْ مَتَعاً وَ عَزْهً
أَخَذَانَهُ فَلَمْ یَجِدْ عِندَهُمْ دَفْعاً، وَ صَارَ جِرْهً وَ مَلَكُهُ وَ أَهْلُهُ وَ مَالُهُ نَهْبَةً مِنْ بَغْدِیدِ، كَأَنَّ لَمْ
یَكُنْ فِی الدُّنْیَا وَ لَمْ یَذْكُرْ فِیْهَا سَاعَةً قَطُّ وَ لَمْ یَكُنْ لَهُ فِیْهَا خَطَرٌ وَ لَمْ یَقْلِقْ مِنْ الْأَرْضِ خَطْلٌ
قَطُّ، فَلَا تَتَّبِعْهَا يَا ابْنَ الْمَلِكِ دَاراً، وَ لَا تَتَّخِذَنَّ فِیْهَا غِلْدَةً وَ لَا عَقَاراً، فَأَتَتْهَا وَ تَفَّتْ.

قَالَ ابْنُ الْمَلِكِ: أَفْ لَهَا وَ لَنْ یَعْرِیَهَا إِذَا كَانَ هَذَا حَالُهَا وَ زَوَّیْتُ ابْنَ الْمَلِكِ وَ قَالَ: زِدْنِی
أَمَّا الْحَكِیمُ مِنْ عَدِیْكَ فَإِنَّهُ یُفَاءُ لِمَا فِی صَدْرِی.

قَالَ الْحَكِیمُ: إِنَّ الْأَعْمَرَ قَصِیرٌ، وَ اللَّیْلُ وَ النَّهَارُ یَسْتَرَعَانِ قِیَمَهُ، وَ الْإِثْمَالُ مِنَ الدُّنْیَا
خَتَمَتْ قَرِیبٌ، وَ إِنَّهُ وَ إِنْ طَالَ الْأَعْمَرُ فِیْهَا فَإِنَّ الْمَوْتَ نَازِلٌ، وَ الطَّاعِنُ لَا مَحَالَةَ رَاجِلٌ
فَیَصِیرُ مَا یَجَمَعُ فِیْهَا مَفْرُقاً، وَ مَا عَمِلَ فِیْهَا مُبْتَرَأً، وَ مَا شَیْئٌ فِیْهَا خَرِیبٌ، وَ یَصِیرُ امْتَلَأَ

به رسی و حیانتش را به مرگ میزدل میگرداند و او را به حقیرای تنگ و
وحشتناک راهنمایی می کند که در آن تنها و بی کس و غریب است در حالی که از
دوستانش جدا می شود و دوستانش نیز از او مفارقت می کنند و برادرانش او را
قرو می گذارند و از وی حمایت نمی کنند و دوستانش او را فریفته و از وی دفع
مضرتی نمی کنند و عزت و ملک و پادشاهی و اهل و مال او از پس وی به غارت
می رود و چنان از خاطره ها فراموش می شود که گویا هرگز در دنیا نبوده و
نامش بر زیباتها جاری نگردیده و او را جاء و منزلتی و بهره ای در زمین نبوده
است. ای شاهزاده! چنین دنیایی را سرای خود قرار مده و ملک و بیقاری از آن
تطلب، آفت بر این دنیای غدار و نفو بر این سرای ناپایدار.

شاهزاده گفت: آفت بر آن باد و بر کسانی که قریب آن را می خورند چنانکه
احوال آن چنین باشد، آنگاه بر شاهزاده حالی دست داد و گفت: ای حکیم! باز
هم سخن بگو که شقای سینه دردمند من در کلمات توست.

حکیم گفت: عمر آدمی کوتاه است و سب و روز با سرعت آن را طق می کنند
و رحلت از دنیا به زودی و با جدیت واقع می شود و عمر هر چند دراز باشد
مرگ فرا می رسد و کسی که بار بسته می کوچد و هر چه که فراهم آورده پراکنده
می شود و هر کاری که در دنیا کرده ناتمام می ماند و هر چه که ساخته و بران

يَجْهَلُونَ. وَذِكْرَهُمْ سَيِّئًا. وَحَسْبُهُ خَائِلًا. وَجَسَدُهُ بَالِيًا. وَشَرَفُهُ وَضِعًا. وَنِعْمَتُهُ زَبَالًا. وَكَسْبُهُ خَسَارًا. وَبُورَتُ سُلْطَانَتِهِ. وَبُسْنَدُ عَقِبَتِهِ. وَبُسْنَابُ خَرَبَتِهِ. وَتَنْقُصُ عَهْدُهُ. وَتُخَفَّرُ ذِمَّتُهُ. وَتَذَرُشُ آثَارُهُ. وَبُورُ عِ مَالِهِ. وَبُطُونُ رَحْلَتِهِ. وَتَبْرُخُ عَدُوَّهُ. وَيَبْدُ مَلِكُهُ. وَبُورَتُ نَاجَتِهِ. وَتُجْلَفُ عَلَى سَرِيرِهِ. وَتُخْرِجُ مِنْ مَسَاكِينِهِ مَسْلُوبًا مَخْذُولًا. فَيَذْهَبُ بِهِ إِلَى قَبْرِهِ. فَيُذَلَّى فِي حُفْرَتِهِ فِي رَحْدَةٍ وَغُرْبَةٍ وَظُلْمَةٍ وَخَشْيَةٍ وَمَشْكَنَةٍ وَدَلَّةٍ. فَذَا ذِي الْأَجَلَةِ وَأَسْلَمَتِهُ الْغَضَبَةُ فَلَا تُؤْنَسُ رَحْمَتُهُ أَبَدًا. وَلَا تُزْدُ عَزَّتُهُ أَبَدًا.

وَاعْلَمُوا أَنَّهُمَا يَجُوبُ عَلَى الْمَرْءِ اللَّبِيبِ مِنْ يَسَابِغِ نَلِسِهِ خَاصَّةً كَيْسِيَّةَ الْإِمَامِ الْعَادِلِ الْحَازِمِ الَّذِي يُؤَدِّبُ الْعَاقِلَةَ. وَبُسْتَصْلِحُ الرُّعْبَةَ. وَيَأْمُرُهُمْ بِمَا يُصْلِحُهُمْ. وَيَنْهَاهُمْ عَمَّا يُفْسِدُهُمْ. ثُمَّ يُعَاقِبُ مَنْ عَصَاهُ مِنْهُمْ. وَيُكْرِمُ مَنْ أَطَاعَهُ مِنْهُمْ. فَكَذَلِكَ لِلرَّجُلِ اللَّبِيبِ

می شود نامش گم و یادش فراموش و حسنش بر باد و تنش پوسیده و شرفش به ذلت مبدل می گردد و تنعم های دنیا و مال او می شود و کسبهای دنیوی باعث زیانکاری او می گردد و پادشاهی او به مبرات به دیگران می رسد و فرزندانش به خواری مبتلا می شوند و کسانیش را دیگران به تصرف در می آورند و بیانیهایش شکسته می شود و پناهش بی بناء و آثارش مندرس و اموالش منقسم و بساطش برچیده و دشمنش شاد و ملکش بر باد می گردد. تاج سلطنتش را دیگری بر سر نهاده و بر سریر دولتش تکیه می زند و او را برهنه و خوار و بی معاون و بار از خانه خود بیرون می برند و در گودال قبرش می افکنند. در تنهایی و غربت و ناربکی و وحشت و بیچارگی و ذلت از خویشان خود جدا می شود و دوستانش او را تنها می گذارند و هرگز از آن وحشت به در نیابد و از آن غربت نیاساید.

ای شاهزاده! بدان که بر هر مرد خردمند لازم است که خود را تربیت کند مانند امام عادل و دروآندیشی که عموم مردم را تأدیب می کند و رعیت را به صلاح می آورد و به آنچه مصلحت آنهاست فرمان می دهد و از آنچه آنها را به تباهی می افکند باز می دارد. آنگاه عاصیان را کیفر می کند و مطیعان را اکرام می نماید، همچنین بر مرد خردمند لازم است که خود را از نظر اخلاق و هوی و

أَنْ يُؤَدَّبَ نَفْسُهُ فِي جَمِيعِ أَخْلَاقِهَا وَ أَهْوَائِهَا وَ شَهَوَاتِهَا. وَ أَنْ تَحْمِلَهَا وَ إِنْ كَرِهَتْ عَلَى لُزُومِ مُتَابِعِهَا فِيهَا أَحَبَّتْ وَ كَرِهَتْ؛ وَ عَلَى اجْتِنَابِ مُضَارِّهَا. وَ أَنْ يَجْتَنِلَ لِنَفْسِهِ عَلَى نَفْسِهِ ثَوَاباً وَ عِقَاباً مِنْ مَكَانِهَا مِنَ الشُّرُوبِ إِذَا أَحْسَنَتْ. وَ مِنْ مَكَانِهَا مِنَ الْغَمِّ إِذَا أَسَاءَتْ.

وَمَا يَجْنِي عَلَى ذِي الْعَقْلِ الظُّلْمُ فِيهَا وَ زِدَ عَلَيْهِ مِنْ أُمُورِهِ. وَ الْأَخْذُ بِصَوَابِهَا. وَ مَنِّهِمْ نَفْسُهُ عَنْ خَطَايَا، وَ أَنْ يَحْتَصِرَ عَقْلَهُ وَ نَفْسُهُ فِي زَائِهِ لِكَيْلَا يَدْخُلَهُ عُجْبٌ. فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ قَدْ مَدَحَ أَهْلَ الْعَقْلِ وَ ذَمَّ أَهْلَ الْعُجْبِ. وَ مَنْ لَا عَقْلَ لَهُ. وَ بِالْعَقْلِ يَدْزُلُ كُلُّ خَيْرٍ يَأْذَنُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى. وَ بِالْجَهْلِ تَهْلِكُ النَّفْسُ. وَ إِنْ مِنْ أَوْتَى الثَّنَابِ بِمَنْدَ دَوِي الْأَلْبَابِ مَا أَدْرَكَهُ عُقُولُهُمْ. وَ بَلَغَتْهُ تَجَارِبُهُمْ. وَ نَالَتْهُ أَهْوَائُهُمْ فِي التَّوَكُّلِ لِلْأَهْوَاءِ وَ الشَّهَوَاتِ. وَ لَيْسَ ذُو الْعَقْلِ بِمُجِدِّدٍ أَنْ يَرْفُضَ مَا تَوَيَّ عَلَى جَفَظِهِ مِنَ الْعَقْلِ اخْتِفَاراً لَهُ إِذَا لَمْ يَقْبِذْ عَلَى مَا حَوَّ أَكْثَرُ بَنِيهِ. وَ إِنَّمَا هَذَا مِنْ أَشْلَحِ الشَّيْطَانِ الْعَامِضَةِ الَّتِي لَا يَبْصُرُهَا إِلَّا مَنْ تَدَبَّرَهَا. وَ لَا يَسْلَمْ مِنْهَا إِلَّا مَنْ غَضِبَتْهُ فِيهَا. وَ مِنْ زَائِلِ أَشْلَحِيهِ سِلَاحَانِ؛

هوس نادید کند و خویش را به رعایت مصالح و دارد گرچه نفس را ناخوش آید و از زبانها بر کنار دارد و باید برای نفس ثواب و عقاب مقرر کند، آنگاه که نیکی کند او را شاد سازد و چون بدی کرد او را معوم گرداند.

و هر خردمند لازم است که در کارهایی که برای او پیش می آید بنگرد و درست آن را برگزیند و نفس را از نادرست آن باز دارد و به دانش و رأی خود نیاید تا خود بین نگردد که خدای تعالی خردمندان را ستوده و خودبینان را مذمت کرده است. به واسطه عقل و با اذن خدای تعالی می توان به همه خیرات دست یافت و به واسطه جهل نفوس هلاک می شوند. و نزد خردمند ادراکات عقلی و تجارب عملی و مشهودات آدمی در ترک هوی ها و شهوات نفسانی از موثقی ترین و معتدترین امورات است و هر خردمند سزاوار نیست که کار خیر را ولو اندک باشد حفر شمارد و ترک کند، بلکه آنچه از احوال خیر مبستر و مقدور است باید به جای آورده این یکی از سلاحهای ینهای شیطان است که آن را نمی بیند مگر کسی که در آن تدبیر کند و حق تعالی او را حفظ فرماید و از جمله سلاحهای کشنده شیطان دو سلاح است: یکی از آنها انکار عقل است بدین

أَحَدُهُمَا إِنْكَارُ الْعَقْلِ أَنْ يُوقَعَ فِي قَلْبِ الْإِنْسَانِ الْعَابِلِ أَنَّهُ لَا عَقْلَ لَهُ وَلَا بَصَرَ وَلَا مَنَافِعَ لَهُ فِي عَقْلِهِ وَبَصَرِهِ. وَ يُرِيدُ أَنْ يَصُدَّهُ عَنْ تَحْقِيقِ الْعِلْمِ وَطَلَبِهِ. وَ يُرِيدُ لَهُ الْإِسْتِغَالِ بِغَيْرِهِ مِنْ مَلَاحِي الدُّنْيَا، فَإِنْ أَتْبَعَهُ الْإِنْسَانُ مِنْ هَذَا الزَّجَعِ فَهُوَ ظَنُّهُ. وَإِنْ عَصَاهُ وَغَلَبَتْهُ فَرَعَ إِلَى السَّلَاحِ الْآخَرِ وَهُوَ أَنْ يَحْتَلَّ الْإِنْسَانُ إِذَا عَمِلَ شَيْئاً وَ أَبْصَرَ عَرَضَ لَهُ بِأَشْيَاءَ لَا يَصِيرُهَا يَتَعَقَّبُهَا وَيُصَحِّرُهَا بِمَا لَا يَعْلَمُ حَقَّ بَعْضِهَا لِيَتَبَيَّنَ مَا هُوَ فِيهِ بِتَضَعِيفِ عَقْلِهِ عِنْدَهُ. وَ بِهَا يَأْتِيهِ مِنَ الشُّبُهَاتِ. وَ يَقُولُ: أَلَسْتُ تَرَى أَنَّكَ لَا تَسْتَخْبِلُ هَذَا الْأَمْرَ وَلَا تُطِيبُهُ أَبَداً، فِيمَ تَغْنِي نَفْسَكَ وَتُشْفِيهَا فِيمَا لَا طَائِفَةَ لَكَ بِهِ. فَهَذَا السَّلَاحُ صَرَعَ كَثِيراً مِنَ النَّاسِ.

فَالْخَبَرُ مِنْ أَنْ تَدْعَ الْاِكْتِسَابَ عِلْمَ مَا يَعْلَمُهُ وَأَنْ تَحْذَرَ عَمَّا اِكْتَسَبْتَ مِنْهُ. فَإِنَّكَ فِي دَارٍ قَدْ اسْتَحْذَرْتَ عَلَى أَكْثَرِ أَقْلِبِهَا الشَّيْطَانُ بِالْوَانِ حَيْثُ وَ دُخُولِ ضَلَالَتِهِ. وَ مِنْهُمْ قَدْ

ترتیب که در دل مرد عاقل وسوسه می کند که تو عمل و بصرتی نداری و از دانایی منفعتی به تو عاید نمی گردد و تجرّبتی از این وسوسه آن است که محبت دانش و دانستن جوئی را از خاطر او بیرون کند و مشغول شدن به عبر علم را همچون ملاحی دنیایی در نظر او بیاراید. و اگر آدمی از این راه فریب وی را نخورد و پیروی وی نماید مغلوب می شود و اگر فریب نخورد و بر وی غالب آید شیطان به سلاح دیگر منوّل می شود بدین ترتیب که چون آدمی اراده انجام عملی از اعمال خبر کند و بدان کار بپا بآید کارهای دیگری را بر وی عرضه کند که بدانها بینا نیست نا او را به واسطه چیزی که نمی داند غمگین و منزجر نماید نا به غایبی که آن عمل خیر را مبغوض وی قرار می دهد و در آن شبهه می کند و می گوید: آیا نمی بینی که تو بر انجام این امر توانا نیستی و نمی توانی آن را به انجام برسانی پس چرا خود را به زحمت می افکنی و رنج بهوده میبری؟ و با این سلاح بسیاری از مردان را به خاک افکنده و از تحصیل کمالات محروم ساخته است.

پس ای شاهزاده! از شرّ شیاطین بر حذر باش و از اکتساب علوم می که نمی دانی غافل مباش و در آنچه دانسته ای فریب شیطان را نخور و بدان عمل کن که تو در خانه ای هستی که شیطان به حبله های رنگارنگ و وجوه ضلالت بر

ضَرَبَ عَلَى تَمَعِهِ وَ عَقَلِهِ وَ قَلْبِهِ فَتَرَكَهُ لَا يَعْلَمُ شَيْئاً، وَ لَا يَسْأَلُ عَنْ عِلْمٍ مَا يَجْهَلُ مِنْهُ كَالنَّهَمِيَّةِ، وَ إِذْ لِعَاشِيَتِهِمْ أَتَيْنَا مُخْتَلِفَةً فَبَيْنَهُمُ الْمُجْتَمِعُونَ فِي الضَّلَالَةِ عَقَى أَنْ يَغْضَبَهُمْ لَيْسَتْ جُلُومُهُمْ بِمَعْشَرٍ وَ أَوَامِلُهُمْ، وَ يُؤَكِّدُ ضَلَالَتَهُمْ بِأَشْيَاءَ مِنَ الْحَقِّ لَيْسَتْ عَلَيْهِمْ وَ بِهِمْ، وَ يُزَيِّنُهُ لِضَعْفِهِمْ، وَ يَصُدُّهُمْ عَنِ الدِّينِ الْقَبِيرِ، فَالضُّبُطَانُ وَ جُنُودُهُ دَائِبُونَ فِي إِهْلَاكِ النَّاسِ، وَ تَضْلِيلِهِمْ لَا يَسْأَلُونَ وَ لَا يَقْرَءُونَ، وَ لَا يُنْصَحِي عَذَابُهُمْ إِلَّا اللَّهُ، وَ لَا يُسْتَطَاعُ دَفْعُ مَكَائِدِهِمْ إِلَّا بِعَوْنٍ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ الْإِغْصَامُ بِدِينِهِ، فَسَأَلَ اللَّهُ تَوْفِيقاً لِمَا عَنِهِ وَ نَصراً عَلَى عَدُوِّنَا، فَأَنَّهُ لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ.

قَالَ ابْنُ الْمَلِكِ: جَفَّ لِيَ اللَّهُ شِبْحَانَهُ وَ تَعَالَى حَقِّي كَأَنِّي لَأَرَاهُ، قَالَ: إِنَّ اللَّهَ - تَقَدَّسَ وَ تَكْرَمَ - لَا يُوصَفُ بِالرُّؤْيَا، وَ لَا يَتَلَوَّحُ الْعُقُولُ كُنْهَ حَقِّهِ، وَ لَا تَبْلُغُ الْأَلْسُنُ كُنْهَ مِذْحَبِهِ، وَ لَا تُحِيطُ الْعِبَادُ مِنْ عَلَيْهِ إِلَّا بِمَا عَلَّمَهُمْ مِنْهُ عَلَى أَلْسِنَةِ أَنْبِيَائِهِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ بِمَا وَصَفَ بِهِ

اهل آن خانه مستولی شده است و بعضی را بر کرده ها برگوشنها و عقلها و دلهایشان آویخته است و ایشان را نادان رها کرده است و آنها مانند حیوانات از مجهولات خود پرسش نمی کنند. و عامه خلایق را با مذاهب و طریقه های مختلفی است؛ بعضی از ایشان در ضلالت خود سعی وافر دارند تا به غایتی که خون و مال مردم را بر خود حلال کرده اند و گمراهی و باطل خود را در لباس حق به مردم می نمایند تا دین مردم را بر آنها مشتبه کنند و ضلالت خود را در نظر جمعی ضعیف العقل بیارایند و از دین حقشان باز دارند، پس شیطان و لشکریانش پیوسته در هلاکت و گمراهی مردم می کوشند و در این راه هیچ گاه خسته نمی شوند و عدد آنها را کسی جز خدا نمی داند و جز با توفیق و عون الهی و جنگ زدن در متابعت دین حق دفع مکائد ایشان نمی توان کرد، از خدا می خواهیم که در طاعت خود ما را توفیق دهد و ما را بر دشمنان خود نصرت عنایت فرماید و هیچ حول و قوه ای جز به واسطه او میسر نمی شود.

شاهزاده گفت: ای حکیم! خدای تعالی را بر من چنان وصف کن که گویا او را می بینم. حکیم گفت: خدای تعالی دیدنی نیست و عقول به کُنْه وصف او و زبانها به کُنْه مدح او نمی رسند و بندگان احاطه به علوم او ندارند مگر آنچه را که

نَفْسُهُ، وَلَا تُذَرِّهُ الْاَوْهَامُ عِظَمَ زُبُوبِهِ، هُوَ اَعْلَى مِنْ ذَلِكَ وَ اَجَلٌ وَ اَعَزُّ وَ اَعْظَمُ وَ اَتَمُّعُ
وَ اَلْطَفُ، قَبَاحُ لِلْعِبَادِ مِنْ عِلْمِهِ بِمَا اُحِبُّ، وَ اَظْهَرُهُمْ مِنْ صِنْتِهِ عَلَى مَا ارَادَ، وَ دَلَّمُ عَلَى
مَعْرِفَتِهِ وَ مَعْرِفَةِ زُبُوبِهِ بِاِخْدَابِ مَا لَمْ يَكُنْ، وَ اِشْدَامِ مَا اُخْدَتَ.

قَالَ ابْنُ الْمَلِكِ: وَ مَا الْحُجَّةُ؟ قَالَ: إِذَا زَأَبْتَ شَيْئاً مَضْنُوْعاً غَاتَ عَنَّا صَانِعُهُ عَلِمْتَ
بِقَبْلِكَ أَنْ لَهُ صَانِعاً، فَكَذَلِكَ السَّمَاءُ وَ الْأَرْضُ وَ مَا بَيْنَهُمَا، فَأَيُّ حُجَّةٍ أَقْوَى مِنْ ذَلِكَ؟
قَالَ ابْنُ الْمَلِكِ: فَأَخْبِرْنِي أَيُّهَا الْحَكِيمُ أَبْقَدِرُ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ يُصَبِّبُ النَّاسَ مَا يُصِبُّهُمْ
مِنَ الْأَشْفَامِ وَ الْأَوْجَاعِ وَ الْفَقْرِ وَ الْمَكَارِهِ أَوْ يَغْفِرُ قَدْرَ.

قَالَ بَلَوهر: لَا بَلَّ بِقَدْرِ، قَالَ فَأَخْبِرْنِي عَنْ أَغْصَانِهِ السَّيِّئَةِ، قَالَ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْ
سَيِّئَةِ أَغْصَانِهِ بَرِيءٌ وَ لَكِنَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَرْعَبَ النَّوَابِ الْعَظِيمَةِ لِمَنْ أَطَاعَهُ وَ الْوَعَابِ السَّيِّئَةِ

بر زبان پیامبران جاری کرده و آنان از صفات کمالیه او بیان کرده اند و عظمت
پروردگار را اوهام ادراک نمی کنند که هم رفیع تر و بزرگوارتر و لطیف تر از آن
است که عقل و وهم بتواند ادراک کند، پس به توسط پیامبران از علوم خود
آنچه را که خواسته است بر مردم بیان ظاهر گردانیده و بر شناخت خود راهنمایی
فرموده است و با ایجاد استیاء از کم عدم و معدوم کردن آنچه ایجاد فرموده به
شناخت ربوبیت خود دلالت کرده است.

شاهزاده گفت: بر وجود پروردگار چه حجتی وجود دارد؟ حکم گفت:
چون مصنوعی را بینی که صانع آن از دزدگان تو نهان باشد، عقل حکم می کند
که کسی آن را ساخته باشد، آسمان و زمین و آنچه در بین آنهاست نیز چنین است
گرچه صانع آن را نمی بینی ولی عقل به وجود او حکم می کند، آیا حجتی قوی تر
و ظاهر تر از این وجود دارد؟

شاهزاده گفت: مرا آگاه کن آیا به قضا و قدر الهی است که بیماریها و دردها و
فقر و احتیاج و مکروهات به مردم می رسد و یا آنکه به قضا و قدر الهی نیست؟
پلَوهر گفت: اینها همه به قضا و قدر الهی است. گفت: مرا آگاه کن آیا
کارهای بد و گناهان مردم به قضا و قدر الهی است یا نه؟ گفت: خداوند از
کارهای بد ایشان مبرا است ولیکن برای مطیعان خود توابی عظیم و برای

بِإِنْ عَصَاءَ.

فَالْأَخْبَرَنِي مَنْ أَغْدَلُ النَّاسِ، وَمَنْ أَخْوَزُهُمْ، وَمَنْ أَكْبَسُهُمْ وَمَنْ أَمَحَمَّهُمْ، وَمَنْ أَشْنَاهُمْ وَمَنْ أَسْعَدَهُمْ؟ قَالَ: أَغْدَلُهُمُ الْأَصْفُهُمْ مِنْ نَفْسِهِ، وَأَخْوَزُهُمْ مَنْ كَانَ جَوْرُهُ عِنْدَهُ عَدْلًا وَعَدْلُ أَهْلِ الْقَدْلِ عِنْدَهُ جَوْرًا، وَأَمَّا أَكْبَسُهُمْ فَمَنْ أَخَذَ لَا خَيْرَ فِي أَهْلِيهَا وَأَمَحَمَّهُمْ مَنْ كَانَتْ الدُّنْيَا هَمَّهُ وَالْآخِرَةُ عَمَلُهُ، وَأَسْعَدَهُمْ مَنْ حَبِمَ عَافِيَةُ عَلَيْهِ يَخْتَرُ، وَأَشْنَاهُمْ مَنْ حَبِمَ لَهُ بِمَا يَسْخَطُ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ.

ثُمَّ قَالَ: مَنْ دَانَ النَّاسُ بِمَا إِنْ دِينَ يَمُتِلِهُ فَذَلِكَ قَدْ لَكَ الْمُسَخَطُ بِهِ، الْمُغَالَبُ بِمَا يُجِبُّ، وَمَنْ دَانَهُمْ بِمَا إِنْ دِينَ يَمُتِلِهُ صَالِحٌ فَذَلِكَ الْمَطْبُوعُ فِي الْمَوَائِنِ لِمَا يُجِبُّ الْمُجْتَنِبُ لِمُسَخَطِهِ، ثُمَّ قَالَ: لَا تَسْتَمْتَحِرَنَّ الْحَسَنَ وَإِنْ كَانَ فِي الْمُبَارِ، وَلَا تَسْتَحْسِنَنَّ الْقَبِيحَ وَإِنْ كَانَ فِي—

عاصیان حویث عذابی سخت مقرر کرده است.

شاهزاده گفت: مرا خبر ده چه کسی عادلترین مردم است و ظالمترین و برکترین و احمقترین و بدبخت ترین و خوشبخت ترین مردم چه کسانی هستند؟ حکیم گفت: عادلترین مردم کسی است که انصاف بیشتری از جانب خود درباره مردم به کار بندد. و ظالمترین مردم کسی است که ظلم و جور خود را عدل پندارد و عدل عادلان را جور و ستم شمارد. و برکترین مردم کسی است که آمادگی لازم را برای آخرت خود فراهم کند. و احمقترین مردم کسی است که همت خود را مصروف دنیا کند و اعمالش به غامی حطا باشد. و خوشبخت ترین مردم کسی است که عاقبت به خیر باشد. و بدبخت ترین مردم کسی است که ختم اعمالش خشم و غضب پروردگار را به دنبال داشته باشد.

سپس حکیم گفت: کسی که با مردم به نحوی عمل نماید که اگر با او همان عمل را کنند موجب هلاکت وی گردد خداوند را به خشم آورده و نارضایی وی را فراهم کرده است و اگر کسی با مردم به گونه ای عمل نماید که اگر با او همان عمل را کنند موجب صلاح وی گردد، او مطیع خداوند است و تحصیل رضای الهی را کرده و از غضب وی اجتناب کرده است. سپس گفت: زینهار که کار نیک را بد مشاری اگر چه فاجران کننده آن کار باشند. و زینهار که کار بد را نیک مشاری

الابرار.

ثُمَّ قَالَ لَهُ: أَخْبِرْنِي أَيُّ الثَّلاثِ أَوْلَى بِالسَّعَادَةِ؟ وَكَيْفَهُمْ أَوْلَى بِالشَّقَاوَةِ؟

قَالَ بَلَوَهْرٌ: أَوْلَاهُمْ بِالسَّعَادَةِ الْمُطِيعُ بِنِعْمَةِ غُرُوحَلٍّ فِي أَوَامِرِهِ، وَ الْمُجْتَنِبُ لِنَوَاهِيهِ، وَ
أَوْلَاهُمْ بِالشَّقَاوَةِ الْعَامِلُ بِمَعْصِيَةِ اللَّهِ، الثَّارِكُ لِعِطَائِهِ، الْمُكْرِهُ لِمَشُورَتِهِ عَلَى رِضَى اللَّهِ
غُرُوحَلٍّ قَالَ: فَأَيُّ الثَّلاثِ أَطْوَعُهُمْ فِيهِ غُرُوحَلٌّ؟ قَالَ: أَتَبْعُهُمْ لِأَمْرِهِ، وَ أَتُؤَاهِمُ فِي دِينِهِ
وَ أَتَعُدُّهُمْ مِنَ الْقَنَلِ بِالشَّيْثَانِ.

قَالَ: ثَمَّ الْحَسَنَاتُ وَ السَّعِيَّاتُ؟ قَالَ: الْحَسَنَاتُ: حَبْدِي النُّبَّةُ وَ الْقَنَلُ الصَّالِحُ، وَ الْقَوْلُ
الطَّيِّبُ، وَ الشَّيْئَاتُ: سُوءُ النُّبَّةِ، وَ سُوءُ الْقَنَلِ، وَ الْقَوْلُ الشَّيْءُ، قَالَ: ثَمَّ حَبْدِي النُّبَّةِ؟
قَالَ: الْإِتْبَاعَةُ فِي الْهَيْئَةِ، قَالَ: ثَمَّ سُوءُ^(۱) الْقَوْلِ؟ قَالَ: الْكِبْدُ، قَالَ: ثَمَّ سُوءُ الْقَنَلِ؟
قَالَ: تَفْصِيَةُ اللَّهِ غُرُوحَلٍّ، قَالَ: أَخْبِرْنِي كَيْفَ الْإِتْبَاعَةُ فِي الْهَيْئَةِ؟ قَالَ: التَّذَكُّرُ لِزِدَالِ-

هر چند که نیکان کنند آن کار باشند

شاهزاده گفت: مرا خبر ده که سزاوارترین مردم به سعادت و شقاوت چه
کسانی هستند؟

بلوهر گفت: سزاوارترین مردم به سعادت کسی است که مطیع پروردگار
باشد و از معاصی اجتناب ورزد، و سزاوارترین مردم به شقاوت کسی است که
نافرمانی پروردگار کند و اطاعت وی را ترک نماید و شهوات نفسانی را بر رضای
رحمانی ترجیح دهد. پرسید: چه کسی خداوند را فرمانبردارتر است؟ گفت: آن
کسی که بیشتر متابعت فرموده الهی کند و در دین حق راسخ باشد و از احوال بد
دورتر باشد.

شاهزاده گفت: حسنات و سیئات کدام است؟ حکیم گفت: حسنات عبارت
از صدق نیت و عمل صالح و سخن نیکو است و سیئات عبارت از سوء نیت و
سوء عمل و سخن بد است. گفت: صدق نیت چیست؟ گفت: میانه روی در قصد
و همت، گفت: سخن بد چیست؟ گفت: دروغ، گفت: سوء عمل چیست؟ گفت:
معصیت خدای تعالی، گفت: مرا خبر ده که میانه روی در قصد و همت چیست؟

الدُّنْيَا وَاتِّبَاعِ أَهْلِهَا. وَالتَّكْثُفُ عَنِ الْأُمُورِ الَّتِي فِيهَا النَّفْسُ وَالنَّيْغَةُ فِي الْآخِرَةِ.
 قَالَ: فَمَا السَّخَاءُ؟ قَالَ: إِعْطَاءُ الْمَالِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ. قَالَ: فَمَا الْكَرَمُ؟ قَالَ:
 التَّقْوَى. قَالَ: فَمَا الْبُخْلُ؟ قَالَ: مَنَعَ الْحَقُّوقِ عَنِ أَهْلِهَا وَأَخْذُهَا مِنْ غَيْرِ وَجْهِهَا. قَالَ: فَمَا
 الْمِرْصُ؟ قَالَ: الْإِخْلَافُ إِلَى الدُّنْيَا. وَالتَّطَاهُّجُ إِلَى الْأُمُورِ الَّتِي فِيهَا الْفَسَادُ وَتَمَرُّهَا عُقُوبَةُ
 الْآخِرَةِ. قَالَ: فَمَا الصَّدْقُ؟ قَالَ: الطَّرِيقَةُ فِي الذَّهَبِ بِأَنْ لَا يُجَادَعَ الْمَوْتُ نَفْسَهُ وَلَا يَكْذِبُهَا.
 قَالَ: فَمَا الْحُسْنُ؟ قَالَ: الطَّعْنَانِيَّةُ إِلَى الدُّنْيَا وَتَرْكُ مَا يَدُومُ وَيَبْقَى. قَالَ: فَمَا الْكَذِبُ؟
 قَالَ: أَنْ يَكْذِبَ الْمَوْتُ نَفْسَهُ فَلَا يَزَالُ يَهْرَأُ شِعْنًا وَيَدِينُهُ مُسْتَوْفًا. قَالَ: أَيُّ الرِّجَالِ
 أَكْثَلُهُمْ فِي الصَّلَاحِ؟ قَالَ: أَكْثَلُهُمْ فِي الْعَمَلِ وَأَبْصَرُهُمْ بِعَوَاقِبِ الْأُمُورِ. وَأَهْلُكُمْ
 بِمُحْصُومِهِ. وَأَشَدُّهُمْ مِنْهُمْ اخْتِرَاسًا. قَالَ: أَخْبِرْنِي مَا يَنْلِكَ الْعَاقِبَةُ وَمَا أَوْلَيْكَ الْمُحْصَاءُ
 الذَّهَبِ يَتَرَفُّهُمْ الْعَاقِلُ فَيَعْتَزُّ مِنْهُمْ؟ قَالَ: الْعَاقِبَةُ الْآخِرَةُ وَالْفَنَاءُ الدُّنْيَا. قَالَ: فَمَا

گفت: در باد داشتن زوال و انتطاع دنیا و ترک امور که موجب غضب الهی و وبال اخروی است.

شاهراده گفت: سخا چیست؟ گفت: تقوی. پرسید: بخل چیست؟ گفت: منع کردن حقوق از اهلش و گرفتن آن از غیر محل حویش. پرسید: حرص چیست؟ گفت: میل به دنیا و نظر انداختن به امور که در آن فساد است و ثمره آن نیز عاقبت اخروی است. پرسید: صدق چیست؟ گفت: آن که خود را فریب ندهی و به خود دروغ نگویی. پرسید: محافط چیست؟ گفت: دل به دنیا دادن و ترک کردن امور بادوام و باقی. پرسید: دروغ چیست؟ گفت: آنکه انسان به خودش دروغ بگوید و به هوای نفسانی شادان باشد و امور دین خود را به تأخیر بیندازد. پرسید: کدام یک از مردم در صلاح و شایستگی کاملترند؟ گفت: آنکه عقلش کاملتر باشد و عواقب امور را بیشتر ملاحظه کند و دشمنان را بهتر بشناسد و از آنها بیشتر دوری کند. گفت: مرا خبر ده که این عاقبت چیست و آن دشمنان که گفתי عاقل آنها را می شناسد و از آنها حذر می کند چه کسانی هستند؟ گفت: عاقبت عبارت از آخرت است و فنا عبارت از دنیا است. پرسید: آن دشمنان چه

الْمَحْصَنَاءُ؟ قَالَ: الْهَرَضُ وَالْفَضُّ وَالْحَسَدُ وَالْحَمِيَّةُ وَالشَّهْوَةُ وَالرِّيَاءُ وَاللَّجَاجَةُ.
 قَالَ: أَيُّ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ عَذَّبْتَ أَقْوَى وَأَجْدَرُ أَنْ لَا يُسَلِّمَ بِهِ؟ قَالَ: الْهَرَضُ أَقْلُ
 رِضًا وَأَفْخَسُ غَضَبًا، وَالْفَضُّ أَجْوَزُ سُلْطَانًا وَأَقْلُ شُكْرًا وَأَحْسَبُ لِلْبَغْضَاءِ وَالْحَسَدِ
 أَسْوَأَ الْحَبِيَّةِ لِلنَّبِيِّ، وَأَخْلَفُ لِلظُّلَمِ، وَالْحَمِيَّةُ أَشَدُّ حَاجَةً وَأَفْطَحُ مَقْصِدَةً، وَالْمَقْدُ أَطْوَلُ
 تَوَلُّدًا وَأَقْلُ رَحْمَةً وَأَشَدُّ سَطَوَةً، وَالرِّيَاءُ أَشَدُّ حَدِيفَةً وَأَخْفَى اكْتِبَامًا وَأَكْذَبُ، وَ
 اللَّجَاجَةُ أَغْنَى حُلُوصَةً، وَأَفْطَحُ مَنَافِعَةً.

قَالَ: أَيُّ مَكَائِدِ الشَّيْطَانِ يُلْثِمُ فِي هَلَاكِهِمْ أَتْلَعُ؟ قَالَ: تَقْوِيَّتُهُ عَلَيْهِمُ الْبِرُّ وَالْإِيمَنُ
 وَالْثَوَابُ وَالْعِقَابُ وَعَوَاقِبُ الْأُمُورِ فِي ارْتِكَابِ الشَّهَوَاتِ. قَالَ: تُعِينُنِي بِالتَّوَكُّلِ إِلَى
 قُوَى اللَّهِ غَرْوً وَجَلَّيْنِهَا الْعِبَادَ فِي تَغَالِبِ تِلْكَ الْأُمُورِ السَّيِّئَةِ وَالْأَهْوَاءِ الْمُزْدِيَّةِ؟ قَالَ: الْوَعْلَمُ
 وَالْعَقْلُ وَالْعَقْلُ جِهًا، وَصَبْرُ النَّفْسِ عَنْ شَهَوَاتِهَا، وَالزُّجَاهُ لِلثَّوَابِ فِي الدُّنْيَا، وَكَثْرَةُ

کسانی هستند؟ گفت: حرص و غصب و حسد و حمیت و شهوت و ریا و لجاجت
 در راه باطل.

شاهزاده پرسید: کدام یک از این مکارهای شیطان که بر شمردی قوی تر و احتراز از
 آن سزاوارتر است؟ حکیم گفت: در حرص خشنودی نیست و موجب شدت
 غضب می گردد و در غصب جور غالب و شکر اندک است و موجب دشمنی بسیار
 می گردد، و حسد بدترین عمل برای نیت و بدترین پندار است و حمیت باعث
 لجاجت عظیم و گناهان شتبع می شود، و کینه سیب طولانی شدن عداوت و کمی
 رحمت و شدت قهر و سطوت است، و ریا از هر مکاری شدیدتر و مکتوم تر و
 دروغ تر است، و لجاجت آدمی را در حصومت زود عاجز می کند و موجب قطع
 اعتذار می گردد.

پرسید: کدام یک از مکرهای شیطان در هلاک انسان بلیغ تر است؟ گفت:
 مستی کردن نیک و بد و ثواب و عقاب و اینکه هنگام ارتکاب شهوات انسان را
 از دیدن عواقب امور باز می دارد. پرسید: حق تعالی چه قوه ای به آدم کرامت
 فرموده است که به واسطه آن بتواند بر این صفات ذمیمه و اعمال قبیحه چیر
 شود؟ گفت: علم و عقل و عمل نمودن به آن دو و صبر کردن بر خواهشها و امید

الذَّكْرِ لِقَاءَ الدُّنْيَا، وَ قُرْبُ الْأَجَلِ، وَ الْإِحْفَاطُ مِنْ أَنْ تَبْشُرَ مَا يَتَّبِعُ بِمَا يَفْعَى، فَاعْتَبَارُ مَاضِي الْأُمُورِ بِعَاقِبَتِهَا، وَ الْإِحْفَاطُ بِمَا لَا تَعْرِفُ إِلَّا عِنْدَ ذَوِي الْقُلُوبِ، وَ كَفُّ النَّفْسِ عَنِ الْعَادَةِ السَّيِّئَةِ وَ حَمْلُهَا عَلَى الْعَادَةِ الْحَسَنَةِ، وَ الْحُلُقُ الْقَتْمُودُ، وَ أَنْ يَكُونَ أَمَلُ الْأُمُورِ بِقُدْرَةِ عَتِيشِهِ حَتَّى يَبْلُغَ غَايَتَهُ، فَإِنَّ ذَلِكَ هُوَ الْقُتُوعُ وَ عَمَلُ الصَّبْرِ وَ الرِّضَا بِالْكَفَافِ وَ اللُّزُومُ لِلْقَضَا، وَ الْمَقَرَّةُ بِمَا فِيهِ فِي الشَّدْوِ مِنَ النَّعْبِ، وَ مَا فِي الْإِفْرَاطِ مِنَ الْاِفْتِرَافِ، وَ حُسْنُ الْفِرَافِ عَمَّا فَاتَ، وَ طِبُّ النَّفْسِ عِنْدَهُ وَ تَوَكُّلُهَا عَلَى مَا لَا يَنْبَغُ، وَ الْبَصِيرَةُ بِالْأُمُورِ الَّتِي إِلَيْهَا بَرَةٌ، وَ اخْتِبَارُ سَبِيلِ الرُّشْدِ عَلَى سَبِيلِ الْغَيِّ، وَ تَوَطُّبُ النَّفْسِ عَلَى أَنَّهُ إِنْ عَمِلَ خَيْرًا أَجَزِّيَ وَ إِنْ غَمِلَ شَرًّا أَجَزِّيَ بِهِ، وَ الْمَقَرَّةُ بِالْحَقِيقِ وَ اخْتِدَادُ فِي التَّقْوَى، وَ عَمَلُ النَّصِيحَةِ وَ كَفُّ النَّفْسِ عَنِ اتِّبَاعِ الْهَوَى وَ دُرُوبِ الشَّهَوَاتِ، وَ حَمْلُ الْأُمُورِ عَلَى الرَّأْيِ وَ الْأَخْذُ بِالْحَرَمِ وَ الْقُوَّةُ، فَإِنَّ أَتَاءَ الْبَلَاءِ أَتَاءٌ وَ هُوَ مُنْقَذُورٌ غَيْرُ مَكْلُومٍ

قَالَ ابْنُ الْمَلِكِ: أَيُّ الْأَخْلَاقِ أَنْحَرُّ وَ أَعَزُّ؟ قَالَ: التَّوَّاضِعُ وَ لَبُّ الْكَلِمَةِ لِلْإِخْوَانِ فِي-

داشتن به ثوابهایی که در دین بیان فرموده و دستیار یاد کردن فزای دنیا و نزدیکی اَجال و محافظت کردن بر آنکه امور فانیه ناقص امور باقیه نگردد و عبرت گرفتن از امور گذشته برای عواقب آنها و محافظت کردن بر آنچه خردمندان می دانند و بازداشتن نفس از عادات سببه و واداشتن آن به عادات حسنه و خلق نیکی و اینکه انسان آرزوهایش را به اندازه عیش محدوده خود قرار دهد که آن عبارت از قناعت و عمل ضیورانه و رضای به کفاف و ملازمت قضای الهی است، و شناختن آنچه که در آن شدايد و سخنی هاست و آنچه که در افراط اکتساب وجود دارد و تسلی دادن خود بر چیزهایی که در دنیا از آدمی فوت می شود خوشدل بودن بر آنها و دست برداشتن از اموری که غامی ندارد و پنا شدن به اموری که بازگشت آدمی به آن است، و برگزیدن راه رشد و فرو گذاشتن راه گمراهی، و اطمینان داشتن بر آنکه کار نیک پاداش و کار بد کیفر دارد و شناخت حقوق و حدود نفوی و عمل کردن بر نصیحت و خودداری از پیروی هوی و ارتکاب شهوات و پیمته ساختن حزم و ایستادگی نا اگر به او بلایی رسد معذور باشد و ملامت نشود، شاهزاده پرسید: کدام خلق و خو گرامی تر و عزیزتر است؟ گفت: تواضع و

الله عز و جل. قال: أي العبادة أحسن؟ قال: الوفاة والمودة قال: فأخبرني أي الشجر أفضل؟ قال: حب الصالحين. قال: أي الذكر أفضل؟ قال: ما كان في الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر. قال: فأأي المصوم أئد؟ قال: الزكاتب الذئوب. قال ابن الملك: أخبرني أي الفضل أفضل؟ قال: الرضا بالكفان. قال: أخبرني أي الأدب أحسن؟ قال: أدب الدين. قال: أي الشيء أجفا؟ قال: السلطان العاني. والقذب الناسي. قال: أي شيء أبعد غاية؟ قال: عين الحريص التي لا تشبع من الدنيا. قال: أي الأمور أحبب عاقبة؟ قال: الإناس رضي الناس في سخط الرب عز و جل. قال: أي شيء أسرع تغلبا. قال: قلوب الملوك الذين يتقلبون بالدنيا. قال: فأخبرني أي النجور أفضل؟ قال: إعطاء عهد الله والعدو فيه. قال: فأأي شيء أسرع انقطاعا. قال: عود الغاسق. قال: فأأي شيء أخون؟ قال: إسان الكاذب. قال: فأأي شيء أشد اكساما؟ قال: شر المراني

نرم سخن گفتن با برادران دینی که بر سید: کدام عبادت نیکوتر است؟ گفت: وفا و دوستی. گفت: مرا خبر ده که کدام روح افضل است؟ گفت: دوست داشتن صالحان. پرسید: کدام ذکر افضل است؟ گفت: آن که درباره امر به معروف و نهی از منکر باشد. پرسید: کدام دشمن سخت تر است؟ گفت: گناهان. شاهزاده گفت: مرا خبر ده که کدام یک از فضیلتها افضل است؟ گفت: راضی بودن به کفاف در معیشت. گفت: مرا خبر ده که از آداب کدام یک بهتر است؟ گفت: آداب دینی. پرسید: چه چیزی جفاکارتر است؟ گفت: پادشاه سرکش و دل سر سخت. پرسید: چه چیزی دارای غایت دورتری است؟ گفت: چشم حریص که از دیدن دنیا رنجی شود. پرسید: کدام کار عاقبت پلبدتری دارد؟ گفت: جستن رضایت مردم در کاری که موجب غضب خداوند است. پرسید: آن چیست که زودتر بر می گردد و زیر و رو می شود؟ گفت: دل پادشاهانی که برای دنیا کار می کنند. گفت: مرا خبر ده که کدام فاسق زیست تر است؟ گفت: با خدا بیان بستن و آن را شکستن. پرسید: چه چیز است که زودتر از هر چیز قطع می شود؟ گفت: دوستی فاسق. پرسید: چه چیزی حیانتکارترین است؟ گفت: زبان دروغگو. پرسید: آن چیست که پنهان ترین است؟ گفت: شرّ ریاکار نبرنگ باز. پرسید: شبیه ترین

انفادع، قال: فَأَيُّ شَيْءٍ أَشْبَهَ بِأَحْوَالِ الدُّنْيَا، قَالَ: أَهْلَامُ النَّاسِ، قَالَ: أَيُّ الرِّجَالِ أَفْضَلُ رِضًى؟ قَالَ: أَحْسَنُهُمْ طَعْنًا بِأَقْبَرِ عَزْوَاجٍ وَ أَتَقَاهُمْ، وَ أَتْلُفُهُمْ عَقْلَةً عَنْ ذَنْبِ اللَّهِ وَ ذَنْبِ الْمَوْتِ وَ الْبَطْطَاعِ الْمَذْمُومِ، قَالَ: أَيُّ شَيْءٍ مِنَ الدُّنْيَا أَكْثَرُ لُفْعَيْنِ؟ قَالَ: الْوَلَدُ الْأَدِيبُ وَ الزَّوْجَةُ الْمُوَافِقَةُ الْمُتَوَاتِبَةُ الْمُعْتَقَةُ عَلَى أَشْرِ الْأَجْرَةِ، قَالَ: أَيُّ الدَّامِ الْأَزْمُ فِي الدُّنْيَا؟ قَالَ: الْوَلَدُ السُّوءُ وَ الزَّوْجَةُ السُّوءُ اللَّذَيْنِ لَا يَجِدُ مِنْهُمَا بَدْءًا، قَالَ: أَيُّ الْخَفِضِينَ أَخْفَضُ؟ قَالَ: رِضَى الْمَرْءِ بِمَحْطَلِهِ وَ اسْتِيفَانِهِ بِالْعَصَائِجِ.

ثُمَّ قَالَ ابْنُ الْمَلِكِ لِلْحَكِيمِ: فَرُغْتُ لِي مِنْ ذَنْبِكَ فَقَدْ أَزِدْتُ مَسَاءَ ذَلِكَ عَنْ أَهَمِّ الْأَشْيَاءِ إِنْ بَقِيَ إِذْ بَصُرْتَنِي اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ أَمْرِي مَا كُنْتُ بِهَ جَاهِلًا، وَ زَكَيٍّ مِنَ الذَّنْبِ مَا كُنْتُ مِنْهُ أَيْسًا.

قَالَ الْحَكِيمُ: سَلْ عَنَّا بَدَأَ لَعَنَهُ، قَالَ ابْنُ الْمَلِكِ: لَرَأَيْتُ مِنْ أَوْقِي الْمَلَكِ طِفْلًا وَ دِهْنَهُ عِبَادَةَ الْأَوْتَانِ وَ قَدْ غُدِّيَ بِلَذَائِبِ الدُّنْيَا وَ اعْتَادَهَا وَ نَقَّصَهَا إِنْ لَمْ كَانَ رَجُلًا وَ كَهْلًا، ٧

امور په دنیا چیست؟ گفت: خواهاهی پیرستان، پرسید: راضی نوبن مردم چه کسی است؟ گفت: آن کس که نه بخداهی تعالی خوشبین تر و با توفاتر باشد و از ذکر خدا و مرگ و انقطاع مدت غفلت نورزد، پرسید: در دنیا چه چیزی موجب سرور بیشتر است؟ گفت: فرزند با ادب و زن سازگار که در تحصیل آخرت یاور وی باشد، پرسید: در دنیا کدام درد ملازمتر است؟ گفت: فرزند و زن بد که گریزی از آنها نیست، پرسید: کدام آسایش راحت تر بیشتری دارد؟ گفت: راضی بودن آدمی به هیره خود در دنیا و مأنوس بودن با صالحان.

سپس شاهزاده به حکیم گفت: ای حکیم حواست را جمع کن که می خواهم مهمترین سؤال خود را از تو ببرسم بعد از آنکه حق تعالی مرا بینا گردانید بر اموری که بدان جاهل بودم و دین را روری من کرد بعد از آنکه از آنها ناامید بودم.

حکیم گفت: از هر چه می خواهی بپرس، شاهزاده گفت: مرا خبرده از حال کسی که در طفولیت به پادشاهی رسیده و عمر خود را به بت پرستی گذرانیده و از لذات دنیا تغذیه کرده و به آنها معناد شده و با آنها پرورش یافته تا آنکه به پیری

يُنْتَقِلُ مِنْ حَالِيهِ تِلْكَ فِي جِهَالِيهِ بِاللهِ تَعَالَى ذِكْرُهُ وَ إِسْطِثَاءِ ثَلَاثَةِ شَهْوَانِيَا مَشْجَرَةً أَيْلُوعِ
الغَايَةِ فِيهَا زَيْتٌ لَهُ مِنْ تِلْكَ الشَّهْوَابِ شَسْتَعْلَا بِهَا، مَثُورًا لَهَا، حَرِيًّا عَلَيْهَا، لَا يَبْرَى الرُّشْدَ
إِلَّا فِيهَا، وَلَا تَزِيدُهُ الْأَنْجَامُ إِلَّا حَيًّا لَهَا وَ اغْتَرَارًا بِهَا، وَ عَجْبًا وَ حُبًّا لِأَهْلِ بَلَدِهِ وَ زَاهِبًا
وَ قَدْ دَعَتْهُ بِصِيرَتِهِ فِي ذَلِكَ إِلَى أَنْ جَهَلَ أَكْثَرَ أَجْرَتِهِ وَ أَغْفَلَهَا فَاسْتَحَفَّتْ بِهَا، وَ سَهَا
عَنْهَا قِسَاوَةً قَلْبٍ وَ حَيْثُ يَنْتَمِي وَ سُوءَ زَاهِبٍ، وَ اسْتَنْدَتْ عِدَاوَتَهُ لِمَنْ خَالَفَهُ مِنْ أَهْلِ الدِّينِ وَ
الْإِسْتِغْنَاءِ بِالْحَقِّ وَ الْمُتَعَبِّينَ لِأَشْخَاصِهِمُ الْبُظَارَ لِيَلْقَوْهُ مِنْ ظُلْمِهِ وَ عِدَاوَتِهِ، هَلْ يَتَلَوَّحُ
لَهُ إِنْ طَالَ عُثْمُهُ فِي التَّزْوِجِ عَمَّا هُوَ عَلَيْهِ وَ الْمُتَزَوِّجُ مِنْهُ إِلَى مَا التَّضَلُّ فِيهِ يَنْبَغُ وَ الْحُجَّةُ
فِيهِ وَاضِحَةٌ وَ الْخَطُّ جَزِيلٌ مِنْ كُزُومٍ مَا أَبْصَرَ مِنَ الدِّينِ لَا قَبَانِي مَا يَزْجِي لَهُ [بِهِ] مَنَظِيرَةٌ
لِمَا قَدْ سَلَفَ مِنْ ذُنُوبِهِ وَ حُسْنُ الثَّوَابِ فِي مَنَابِهِ.

فَالْحَكِيمُ: قَدْ عَرَفْتُ هَذِهِ الصِّفَةَ، وَ مَا دَعَاكَ إِلَى هَذِهِ الْمَسْأَلَةِ

رسیده، و ساعی از این روش نادانی به خدای تعالی و از شهواتی برکنار
نبوده و برای رسیدن به نهایت این شهوات دلبسته آمده بوده و آن را پیشه خود
ساخته و بر هر کاری ترجیح داده و بر انجام آن مجبور شده تا به حایی که همان را
راه هدایت تصور کرده و گذشت روزگار او را پیشتر گرفتار ساخته و فریفته و
شیفته آن مذهب باطل و پیروانش کرده است

و بصیرتش وی را واداشته که نسبت به امر آخرتش جهالت ورزد و آن را
فراموش کرده و خوار شمارد و به واسطه قساوت قلب و خبت تب و سوء رأی در
آن سهل انگاری کند و روز به روز عداوتش زیاده گردد با جماعتی که مخالف دین
او و پیرو دین حق اند و از نرس ظلم و دشمنی وی حق را اظهار نمی کنند و خود را
نهان کرده و چشم به راه فرج هستند، آبا چنین کسی با این اوصاف را ابد آن
هست که در آخر عمر آن مذهب باطل را ترک کند و از آن افعال قبیحه نجات
یابد و به جانب امری که فضیلت آن ظاهر و حجت آن واضح و بهره های آن
بسیار است میل کند و به دین حق درآید و به مرتبه ای برسد که گناهان
گذشته اش آمرزیده شود و امید ثوابهای آخری داشته باشد.

حکیم گفت: صاحب این اوصاف را شناختم و دانستم چه چیز تو را به بیان

قال ابن الملقب: ما ذاك منك مُستَكْبِرٍ لِغَضَلٍ ما أُوْنِيَتْ مِنَ الْفَهْمِ وَخَصَصْتُ بِهِ مِنَ الْعِلْمِ.

قال الحكمي: أنا صاحبُ هذِهِ الصُّلْبَةِ فَالْمَلِكُ الَّذِي دَعَاكَ إِلَيْهِ الْعِنَابَةُ بِمَا سَأَلَتْ عَنْهُ. وَ الْإِهْطَامُ بِهِ مِنْ أَهْرَمٍ، وَ الشَّقَقَةُ عَلَيْهِ مِنْ عَذَابٍ مَا لَوْعَدَ اللَّهُ غُرُوحًا مَنْ كَانَ عَلَى مِثْلِي وَأَبِيهِ وَطَبِيعِهِ وَهَوَاهُ، مَعَ مَا نُوْنِيَتْ مِنْ ثَوَابِ اللَّهِ - تَعَالَى ذِكْرُهُ - فِي أَهْوَائِهِ مَا أَوْجَبَ اللَّهُ عَلَيْهِ لَهُ، وَ أَحْسَبُكَ تُرِيدُ بُلُوعَ غَايَةِ الْغُدْرِ فِي التَّطَلُّبِ لِإِخْتِادِهِ وَ إخراجِهِ عَنْ عَظِيمِ الْقَوْلِ وَ دَائِمِ الْبَلَاءِ الَّذِي لَا انْبِطَاعَ لَهُ مِنْ عَذَابِ اللَّهِ إِلَى السَّلَامَةِ وَ رَاحَةِ الْأَبْوِي فِي مَلَكُوتِ السَّامِ.

قال ابن الملقب: لَمْ تَحْرِمْ عَزْفًا عَمَّا أُرَدْتُ فَأَعْلَيْشِي وَأَنْتَ فَمَا عَنَيْتَ مِنْ أَمْرِ الْمَلِكِ وَ حَالِهِ أَلَيْسَ أَخَوْفُ أَنْ يَذَرَكَهُ الْمَوْتُ عَلَيْهَا مَعْصِيَةُ الْحَسْرَةِ وَ الدَّاعَةُ حِينَ لَا أَغْنِي عَنْهُ شَيْئًا فَاجْعَلْنِي مِنْهُ عَلَى يَقِينٍ وَ فَرَجٍ عَمَّا أَنَا بِهِ مَقْشُورٌ شَدِيدُ الْإِهْطَامِ بِهِ. فَأَيُّ قَلِيلٍ الْحِيلَةُ فِيهِ.

ابن مسأله فرا خوانده است.

شاهزاده گفت: این دریاست و قرائت تو بهیچ نیست با آن درجه علم و فهمی که خداوند به تو کرامت فرموده است.

حکیم گفت: صاحب این اوصاف پادشاه است و آنچه که تو را به بیان آن فراخوانده عناینی است که به او داری و اهمیتی است که درباره کارهای او معمول می داری، زیرا که بر پدر شفقت داری و می ترسی که مبادا در آخرت به عذابهایی که برای امثال او مقرر فرموده معذب شود و تبت تو آن است که حقوق الهی را درباره پدر ادا کنی و می پندارم که در هدایت پدر نهایت سعی و اهتمام به جای آوری و او را از هولهای عظیم و عذابهای دائمی رهایی بخشی و به سلامت و راحت ابدی که حق تعالی در ملکوت سماوات برای مطیعان مقرر فرموده برسانی.

شاهزاده گفت: در بیان منویات من حرقی را فرو گزار نکردی و آنچه در خاطر من بود بیان فرمودی، پس آنچه در امر پدرم اعتقاد داری بیان کن که می ترسم او را مرگ فرا رسد و به حسرت و ندامت گرفتار شود در آن وقتی که پشیمانی او هیچ فایده ای ندارد و مرا در این امر صاحب یقین گردان و این عقده را

قَالَ الْحَكِيمُ: أَلَا زَانِبًا فَإِنَّا لَا نُتَعَدُّ غُلُوقًا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ خَالِقِهِ عَزَّ وَجَلَّ، وَلَا نُبَاسُ لَهْ مِنْهَا مَا دَامَ فِيهِ الرُّوحُ، وَإِنْ كَانَ عَابِتًا طَائِفًا ضَالًّا لِمَا قَدْ زَمَنَتْ رَحْمًا - تَبَارَكَ وَتَعَالَى - بِهِ ثَلَاثَةٌ مِنَ الثَّغْنِ وَالرَّأْفَةِ وَالرَّحْمَةِ وَذِكْرُ عَلَيْهِ مِنَ الْإِيمَانِ وَمَا لَمْ يَرِهِ مِنَ الْإِسْتِغْفَارِ وَالتَّوْبَةِ، وَفِي هَذَا فَضْلُ الطَّنْعِ لَكَ فِي حَاجَتِكَ إِنْ سَادَ اللَّهُ.

وَرَضَعُوا أَنَّهُ كَانَ فِي زَمَنِ مِنَ الْأَزْمَانِ مَبْلَكٌ عَظِيمٌ الْعُصْبُ فِي الْعِلْمِ، رَفِيقٌ سَابِقٌ، يُحِبُّ الْغَدْلَ فِي أَشْيَاءِهِ وَالْإِصْلَاحَ لِرِجَالِهِ، عَاشَ بِذَلِكَ زَمَانًا حَجَرٍ حَالٍ، ثُمَّ هَلَكَ فَجَبَرَتْ عَلَيْهِ أُمَمُهُ وَكَانَ بِأَمْرٍ أَنَّهُ حَتَّى قَدْ كَرَّ الْمُسْجُوتُونَ وَالْكَهَنَةُ أَنَّهُ عَلَامٌ، وَكَانَ يُدَبِّرُ مَلَكُهُمْ مَنْ كَانَ بَنِي ذَلِكَ فِي زَمَانٍ مَبْلَكِهِمْ لَمَّا تَنَقَّى الْأُمَمُ كَمَا ذَكَرَهُ الْمُتَعَقُّبُونَ وَالْكَهَنَةُ وَوُلِدَ مِنْ ذَلِكَ الْحَمَلِ عَلَامٌ فَأَقَامُوا عَهْدَ مِيلَادِهِ سَنَةً بِالْمَعَارِفِ وَالْمَلَاهِي وَالْأُثَرِيقَةِ وَالْأَطْعَمَةِ، ثُمَّ

از حاطره من بگسا که بسیار غمگین و چاره اش را نمی دانم.

حکیم گفت: اعتقاد ما آن است که هیچ غلوق را از رحمت پروردگار در دور نمی دانیم و هیچ کس را ناامید از لطف و احسان حق نمی کنیم مادام که زنده است هر چند که سرکش و طغیانگر و گمراه باشد و حق تعالی خود را برای ما به رحمت و مهربانی و شفقت وصف فرموده است و ما به این صفات او را شناخته ایم و یا این اوصاف به او ایمان آورده ایم و جمیع عاصیان را به استغفار و توبه فرمان داده است، از این رو امیدوار به هدایت او هستیم ان شاء الله.

روایت کرده اند که در زمانهای پیشین پادشاهی بود که صیت دانش او در آفاق منتشر شده بود و بسیار ملایم و مهربان و مدبر بود و دوست می داشت که در میان ائمتن عدل و صلاح جاری کند و در میان ایشان مدتی با نهایت نیکی پادشاهی کرد و چون در گذشت رعایا بر او ناله و افغان کردند و یکی از زنان وی باردار بود و منجمان و کاهنان می گفتند که فرزند او پسر خواهد بود و آنها هم کسی را بر خود پادشاه نکردند و وزرای پادشاه سابق امور مملکت را اداره می کردند و موافق قول منجمان پسری متولد شد و اهل مملکت تا یک سال پس از تولد آن پسر به جشن و سرور و لهو و لعب و عیش و نوش روزگار گذرانیدند تا

إِنْ أَهْلُ الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْفُقَرَاءُ الرِّثَاءُ يَبْنُونَ قَالُوا يَا عَالِيَهُمْ: إِنَّ هَذَا الْمَوْلُودَ إِنَّمَا هُوَ حَبِيبٌ مِنْ اللَّهِ تَعَالَى وَقَدْ جَعَلَهُمُ الشُّكْرَ لِقَبْرِهِ وَإِنْ كَانَ حَبِيبٌ مِنْ غَيْرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَقَدْ أَذْبَنَ الْحَقُّ إِلَى مَنْ أَفْطَاكُمْ وَاجْتَنَبْتُمْ فِي الشُّكْرِ بَيْنَ زَرْقَكُمْ.

فَقَالَ لَهُمُ الْعَامَّةُ: مَا وَهَبَهُ لَنَا إِلَّا اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى، وَلَا امْتَنَ بِهِ عَلَيْنَا غَيْرُهُ، قَالَ الْعُلَمَاءُ: فَإِنْ كَانَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ هُوَ الَّذِي وَهَبَهُ لَكُمْ فَقَدْ تَرْضَيْتُمْ غَيْرَ الَّذِي أَفْطَاكُمْ وَ أَشْخَطَ اللَّهُ الَّذِي وَهَبَهُ لَكُمْ، فَقَالَتْ لَهُمُ الرُّعُفَةُ: فَأَسْبِرُوا لَنَا أَيُّهَا الْحُكَمَاءُ وَ أَهْلُ رُؤَا أَنِيَا الْعُلَمَاءُ فَتَتَّبِعْ قَوْلَكُمْ وَ تَتَّكِلْ نَصِيحَتَكُمْ، وَ تَمُوتُوا بِأَمْرِكُمْ، فَالْتَبِ الْفُلُكَاءُ: فَإِنَّا نَرَى لَكُمْ أَنْ تَقْدِرُوا عَلَى اتِّبَاعِ مَوْضِعِ الشَّيْطَانِ بِالْمُحَافِظَةِ وَ الْمَلَامَةِ وَ الْمُسْكِرَةِ إِلَى اتِّبَاعِ مَوْضِعِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَ شُكْرِهِ عَلَى مَا أَنْعَمَ بِهِ عَلَيْكُمْ أَضَاعَتْ شُكْرَكُمْ لِلشَّيْطَانِ حَتَّى يَغَيِّرَ لَكُمْ مَا كَانَ مِنْكُمْ، فَالْتَبِ الرُّعُفَةُ لَا تَحْمِلْ أَجْسَادَنَا كُلَّ الَّذِي قُلْتُمْ وَ أَمَرْتُمْ بِهِ، فَالْتَبِ

آنکه جمعی از دانشمندان و ربانان اینها به مردم گفتند: این فرزند عطیه ای بود که حق تعالی به شما کرامت فرموده و سزاوار بود در برابر این نعمت حق تعالی را شکرگزاری می کرد بد که مطلقاً این نعمت است، شما به جای شکر او کفران نعمت کردید و شیطان را از خود راضی ساختید، اگر اعتقاد شما آن است که این فرزند را شیطان اعطا کرده است پس او را شکر گزار باشید.

مردم گفتند: ما این عطیه را از جانب خدا می دانیم و او بر ما این نعمت را ارزانی داشته است، دانشمندان گفتند: اگر شما می دانید که خدا این نعمت را به شما کرامت فرموده است، پس چرا او را به خشم می آورید و غیر او را خوشنود می کنید؟ مردم گفتند: ای حکما و ای دانشمندان الحال آنچه باید کرد بفرمائید نصیحت شما را پذیرفتم و به فرموده شما عمل می کنیم. دانشمندان گفتند: باید ترک متابعت شیطان کنید و مسکرات و سازها و طو لعب را به کناری نهید و به طاعات و عبادات خشنودی پروردگار خود را طلب کنید و چند برابر آنچه شکر شیطان و اطاعت او کردید شکر خداوند به حای آورید تا حق تعالی گناهان شما را ببامزد، مردم گفتند: بدشای ما تاب تحمل جمیع آنچه شما فرمودید ندارد، دانشمندان گفتند: ای نادانان! چگونه اطاعت کرده کسی را که هیچ حق بر شما

الْعُلَمَاءُ: يَا أُولِي الْجَهْلِ كَيْفَ أَطَعْتُمْ مَنْ لَا حَقَّ لَهُ عَلَيْكُمْ وَتَعَصَّوْنَ مَنْ لَهُ الْحَقُّ الْوَاجِبُ عَلَيْكُمْ، وَكَيْفَ قَوَّيْتُمْ عَلَى مَا لَا يَنْبَغِي وَتَضَعِفُونَ عَمَّا يَنْبَغِي؟
 قَالُوا لَهُمْ: يَا أَهْلَ الْحُكْمِ عَظُمَتْ فِتْنَةُ الشُّهْرَةِ وَكَثُرَتْ فِتْنَةُ الْغِلَاظِ فَقَوَّيْنَا بِمَا عَظُمَ فِتْنَتُهُ مِنْهَا عَلَى الْعَظَمِ مِنْ بَيْنِكُمْ، وَضَعُفَتْ مِثْلُ الْغِلَاظِ فَقَعَزْنَا عَنْ حِمْلِ الْمُتَعَلَّاتِ، فَارْضُوا بِمِثْلِ الرُّجُوعِ عَنْ ذُلِّهِ يَوْمًا قَبْلَ مَا لَا تَكْتَلِفُونَا كُلَّ هَذَا الثَّقَلِ، قَالُوا لَهُمْ: يَا مُغْتَرِبِ السُّهْمَاءِ أَلَسْتُمْ أَهْلَاءَ الْجَهْلِ وَإِخْوَانَ الضَّلَالِ حِينَ خَفَّتْ عَلَيْكُمْ الشُّقُوءُ وَتَنَلَّتْ عَلَيْكُمْ السَّعَادَةُ، قَالُوا لَهُمْ: أَهْمُنَا الشَّادَةُ الْحُكْمَاءُ وَالْقَادَةُ الْعُلَمَاءُ إِنَّا نَسْتَجِيرُ مِنْ تَغْيِيفِكُمْ إِنَّا بِنَظَرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَنَسْتَشِيرُ مِنْ تَعْيِيرِكُمْ لَنَا بِضُوءِ فَلَا نُؤْمِنُ بِمَا لَا تَعْمَلُونَ بِضَعْفِنَا وَلا نَعْبَهُوا الْجَهْلَاءَ عَلَيْنَا فَإِنَّا إِنِ اطَّعْنَا اللَّهَ مَعَ عَفْوِهِ وَجَلِيمٍ وَتَضَعِيفِهِ الْحَسَنَاتِ وَاجْتَهَدْنَا

نداشت و معصیت می کنید کسی را که حق واجب و لازمی بر شما دارد؟ و چگونه بود که بر انجام کارهایی که سزاوار نبود توانا بودید اما در انجام اعمال نیکو و سزاوار اظهار ضعف و ناتوانی می کنید؟

گفتند: ای پیشوایان دانش و حکمت شهرها در نفس ما هوی و لذتهای دنیا بر ما غالب شده است، چون این دواعی در نفس ما قوی است انجام کارهای بد بر ما آسان است و می توانیم منحل مشقتهای آن شویم و ثبات خیر در ما ضعیف شده است و به این سبب مشقت طاعات بر ما گران و دشوار است، پس از ما راضی باشید که به تدریج از اعمال ناسایست خود دست برداریم و به طاعات روی آوریم و این بارگران را بکبار بر ما تحمیل نکنید. گفتند: ای سفیهان! شما زادگان نادانی و برادران گمراهی نیابتد که انجام شهوات بر شما سبک و اسباب سعادت اخروی بر شما گران باشد. گفتند: ای آقایان حکما و ای پیشوایان دانشمند ما از فشار سرزنش شما به آمرزش خدای تعالی پناه می بریم و از شدت و عنف شما به پرده عفو الهی می گریزیم، شما ما را به ضعف و سستی و جهالت و بسنی نسبت ندهید زیرا پروردگار ما کریم و مهربان و آمرزنده است، پس اگر اطاعت او غائب گناهان ما را می بخشد و عبادات ما را چند برابر می کند، ما سعی

فی عبادتِهِ مِثْلَ الَّذِي بَدَلْنَا لِهَوَانَا مِنَ الْبَاطِلِ بَلْعُنَا حَاجَتَنَا وَبَلَّغَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِنَا غَايَتَنَا وَرَحِمَنَا كَمَا خَلَقَنَا.

قُلْنَا قَالُوا ذَلِكَ أَفَرُّ هُمْ غِنَاهُمْ وَ زُخْوَا نَرَفَهُمْ لَصُلُوا وَ صَامُوا وَ تَعَبَّدُوا وَ أَغْظَمُوا الصَّدَقَاتِ سِتَّةَ كَامِلَةٍ، لَقْنَا النُّصَى ذَلِكَ مِنْهُمْ قَالَتِ الْكَهَنَةُ: إِنَّ الَّذِي صَنَعْتَ هَذِهِ الْأُمَّةَ عَلَى هَذَا الْمَوْلُودِ يُخْبِرُ أَنَّ هَذَا الْمَلِكُ يَكُونُ فَاجِرًا وَ يَكُونُ بَازًّا، وَ يَكُونُ مُتَجَبِّيًا وَ يَكُونُ مُتَوَاضِعًا وَ يَكُونُ مُسْبِيحًا وَ يَكُونُ مُحْسِنًا. وَقَالَ الْمَلِكُ مِثْلَ ذَلِكَ.

فَقِيلَ لَهُمْ: كَيْفَ قُلْتُمْ ذَلِكَ؟ قَالَ الْكَهَنَةُ: قُلْنَا هَذَا مِنْ قِبَلِ اللَّهِ وَ الْمَعَارِفِ وَ الْبَاطِلِ الَّذِي صَنَعَ عَلَيْهِ، وَ مَا صَنَعَ عَلَيْهِ مِنْ ضِدِّهِ بَعْدَ ذَلِكَ. وَقَالَ الْمَلِكُ مِثْلَ ذَلِكَ مِنْ قِبَلِ اسْتِقَامَةِ الرَّهْزَةِ وَ الْمُشْتَرَى.

فَنَسَا الْعُلَمَاءُ بِكِبَرِهِ لَا تُوصَفُ عَظَمَتُهُ، وَ مَرَجَ لَا يَنْتَهَى، وَ عُدْوَانِ لَا يُطَاقُ، فَصَفَ وَ

می‌کنیم او را به همان اندازه که در راه باطل هستی کردیم عبادت کنیم و به مقصود خود می‌رسیم و خداوند ما را به حوائجمان می‌رساند و بر ما ترحم خواهد کرد، چنانکه بر ما ترحم فرمود و مغایر کباب وجود یو عیانید.

چون چنین گفتند؛ دانشمندان اقرار بر صدق آنان کردند و به گفته ایشان راضی شدند و یک سال تمام غماز خواندند و روزه گرفتند و به عبادت مشغول شدند و صدقات عظیم دادند و چون سال عبادت منقضی گردید کاهنان گفتند: اعمال این مردم دلالت دارد که این پادشاه زمانی فاجر و ستمکار و گنهکار و زمانی دیگر نیکوکار و متواضع و خوش رفتار خواهد بود و منتحان نیز پایشان در این سخن اتفاق کردند.

به آنها گفتند: این حال را از کجا دانستید؟ کاهنان گفتند: چون مردم به سبب این مولود در ابتدا مشغول لمودلعب شدند و در آخر به عبادت و بندگی روی آوردند دانستیم که این مولود نیز چنین خواهد بود. منتحان هم گفتند: ما از استقامت زهره و مشغری چنین استنباط کردیم و زهره تعلق به اهل طرب و بطالت و مشغری تعلق به اهل علم و عبادت دارد و دانستیم که این دو حالت در او خواهد بود.

جَارَ وَظَلَمَ فِي الْحُكْمِ وَغَشَمَ. وَكَانَ أَحَبُّ النَّاسِ إِلَيْهِ مَنْ رَافَقَهُ عَلَى ذَلِكَ، وَابْتَعَضَ النَّاسُ إِلَيْهِ مَنْ خَالَفَهُ فِي شَيْءٍ مِنْ ذَلِكَ، وَاعْتَرَى بِالشَّهَابِ وَالصَّعْتَةِ وَالْفُذْرَةِ وَالظُّفْرِ وَالظُّفْرَ قَامَةً شُرُورًا وَإِعْجَابًا بِمَا هُوَ فِيهِ وَرَأَى كُلُّهَا مُجِبِّ وَبَعِ كُلُّهَا اشْتَهَى حَتَّى بَلَغَ اثْنَيْنِ وَثَلَاثِينَ سَنَةً ثُمَّ جَمَعَ بَسَاءً مِنْ بَنَاتِ الْمُلُوكِ وَصِيبَانًا وَالجَوَارِي وَالْمُحْدَرَاتِ وَخَلَقَهُ الْمُطَهَّمَاتِ الْقَنَاقِ وَالْأَوَانِ خَرَاجِهِ الْفَاجِرَةِ وَزَيَّنَتْهُ وَخُذَّعَتِهُ الَّذِينَ يَكُونُونَ فِي خِدْمَتِهِ فَأَعَزَّهُمْ أَنْ يَلْبَسُوا أَجَدَ بَاسِمٍ وَيَتَزَيَّنُوا بِأَحْسَنِ زِينَتِهِمْ، وَأَمَرَ بِنَاءَ مَجْلِسٍ مُقَابِلَ مَطْلَعِ الشَّمْسِ، مَصْنُوعٍ مِنْ الذَّهَبِ، مُنْقُضًا بِأَنْوَاعِ الْجَوَاهِرِ، طُولُهُ مِائَةٌ وَعِشْرُونَ ذِرَاعًا وَعَرْضُهُ سِتُونَ ذِرَاعًا، مَزْخَرَفًا سَفْعُهُ وَجِبْطَانُهُ، قَدْ زُيِّنَ بِكَرَامِ الْمَنِيِّ وَصُوفِ الْجَوْهَرِ وَاللُّؤْلُؤِ الطَّيِّمِ وَفَاجِرِهِ، وَأَمَرَ بِتُخْرُوبِ الْأَمْوَالِ فَأُخْرِجَتْ مِنَ الْخَزَائِنِ وَتُضِدَّتْ سِتَابَتِينَ أَمَامَ مَجْلِسِهِ، وَأَمَرَ جُودَهُ وَأَشْحَابَتَهُ وَقُوَاذَهُ وَكُتَابَتَهُ وَحُجَابَتَهُ وَعُظَاهُ

این طفل در نهایت تکبر و برتری نشو و نما کرد و سنی پیش گرفت که مردم طاقت آن را نداشتند، دستورالشی همه جائزانه و طامانته بود و محبوبترین مردم نزد او کسی بود که در این کشور بکامی و موافقت کنی و دشمن ترین مردم نزد او کسی بود که با یکی از این دستورال مخالفت ورزد و به جوانی و سلامتی و توانایی و پیروزی پر دشمن مغرور شده بود و سرور و خودبینی همه وجود وی را فرا گرفته و از هر حثت کامروا شده بود تا آنکه به سن سی و دو سالگی رسید، روزی زنان شاهزاده و پسران و کنیزان و پرده شینان و اسبان نفیس و مرکبهای فاخر و خدمتگاران خاص خود را گرده آورده و دستور داد بهترین جامه های خود را بپوشند و خود را با بهترین زیورهایشان بیارایند و مجلسی در مقابل مَطْلَعِ آفتاب برای وی بنا کنند که سنگ فرش آن از طلا و به انواع جواهر آراسته شده باشد و طول آن مجلس یکصد و بیست ذرع و عرض آن شصت ذرع باشد و سقف و دیوارهای آن نیز به زیورهای قیمتی و انواع نقشهای فاخر آراسته شده باشد و آنچه در خزاین او از نفایس اموال و جواهرات بود بیرون آوردند و مقابل وی در آن مجلس چیدند، و فرمان داد امرای لشکری و کشوری از سپهسالاران و نویسندگان و دربانان و اشراف و بزرگان و دانشمندان اهل مملکت همگی با

أَهْلِي بِلَادِهِ وَعُلَمَائَهُمْ فَحَضَرُوا فِي أَحْسَنِ مَقَائِمِهِمْ وَأَجْمَلِ خِلَافِهِمْ، وَاسْتَلَخَ قُرْسَائُهُ وَزَكِيَّتُ
خُيُوتُهُ فِي عِدَّتِهِمْ، ثُمَّ وَقَفُوا عَلَى مُرَاكِبِهِمْ وَثَرَابِهِمْ صُفُوفًا وَكَرَادِيشَ، وَإِنَّمَا أَرَادَ
بِزَعْبِهِ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى مَنْظَرٍ رَفِيعٍ حَسَنٍ تَسُرُّ بِهِ نَفْسُهُ وَتَقَرُّ بِهِ عَيْنُهُ.

ثُمَّ خَرَجَ فَصَعِدَ إِلَى مَجْلِسِهِ فَأَشْرَفَ عَلَى مَمْلُوكِيهِ لِيَعْرِفُوا لَهُ سَجْدًا، فَقَالَ لِيُطِيعُوا
عِلْمَانِيهِ: قَدْ نَظَرْتُ فِي أَهْلِ مَمْلُوكِي إِلَى مَنْظَرٍ حَسَنٍ وَبَنِي أَنْ أَنْظُرَ إِلَى صُورَةِ وَجْهِهِ، قَدْ عَا
يِرَازُوا لِنَظَرِي إِلَى وَجْهِهِ فَبَيْنَا هُوَ يَتَلَدَّبُ طَرَفُهُ لَهَا إِذْ لَاحَظْتُ لَهُ شَعْرَةً بَيْضَاءَ مِنْ لَحْيَتِهِ
كَتَرَابٍ أَيْضَ بَنِي غُرَبَانَ سُودَ، وَاسْتَدْتُ مِنْهَا دُعَاهُ وَفَرَّغَهُ وَتَغَيَّرَ فِي عَيْنِهِ حَالُهُ وَظَهَرَتْ
الْكَاتِبَةُ وَالْحَزَنُ فِي وَجْهِهِ وَثَوَّلَ الشَّرُورُ عَنْهُ.

ثُمَّ قَالَ فِي نَفْسِهِ: هَذَا جِبْتٌ ثَمَنٌ إِلَى قَبَائِي وَبَنِي لِي أَنْ مَمْلُوكِي فِي دَعَابٍ وَأُورُوثُ

نهایت ریب و زینت حاضر شوند و سوار نظام خود را فرمان داد که بر اسبان
نفیس خود سوار شوند و در مکانهای مخصوص استقرار یابند تا از ایشان سان
ببیند و مقصود او این بود که بر منظر رفیعی بر آید و عظمت پادشاهی و اسباب
سلطنت و جمعیت رعیت و وسعت مملکت و کثرت لشکریان خود را مشاهده کند
تا عیش و طرب او کامل گردد.

چون چنین مجلسی را ترتیب داد با زیب و جلال به آن درآمد و بر تخت خود
جلوس کرد و بر تمام بزرگان مملکت مشرف شد و آنان نیز به زمین افتاده و وی را
سجده کردند، آنگاه به بعضی از غلامان خاص خود فرمود: اهل مملکت و رعیت
خود را بر احسن وجوه مشاهده کردم اکنون می خواهم منظر خویش را مشاهده
کنم آئینه ای بیاورید و در آن نگریست و در این اثنا که جمال خود را می دید
ناگاه نظرش به موی سپیدی افتاد که در میان ریش او مانند زاغ سپیدی که در
میان زاغ های سیاه ظاهر شده باشد نمودار بود و از مشاهده این حال بسیار
هراسان و غمگین شد و حالت چشمانش دگرگون گردید و اثر اندوه بر جبینش
نشست و شادی اش مبذّل به غم گردید.

سپس با خود گفت: این نشانه آن است که جوانی به پایان رسیده و ایام
سلطنت و کامرانی رو به زوال است، این موی سپید رسول ناامیدی است که خبر

بِالْعَزُولِ عَنْ سَرِيرِ مُلْكِي، ثُمَّ قَالَ: هَذِهِ مُقَدِّمَةُ الْمَوْتِ وَرَسُولُ الْبَلَاءِ^(۱) لَمْ يَحْجُبْهُ عَنِّي حَاجِبٌ، وَلَمْ يَخْفُ عَنِّي حَاشٍ، لَقِيَ إِلَى نَفْسِي وَادْنَى بِزَوَالِ مُلْكِي. لَمَّا أَسْرَعَ هَذَا فِي تَبَدُّلِ بَهْجَتِي وَذَهَابِ سُورِي، وَهَذَا قُوِّي، لَمْ يَخْفُ عَنِّي الْخُصُوفُ وَلَمْ تَخْفُ عَنِّي الْجُمُودُ، هَذَا سَالِبُ السَّيَابِ وَالْقَوْدِ، وَهَاجِئُ الْبُرْ وَالتَّوْقِ، وَتَفَرَّقُ الشَّغْلُ، وَفَانِيُمُ التُّرَاثِ بَيْنَ الْأَوْلِيَاءِ وَالْأَعْدَاءِ، خَفِيَ الْمَعَايِشُ، وَخَفِيَ اللَّذَائِبُ، وَتَحَرَّبَ الْبَهَارَاتُ، وَخَسَفَتْ الْجَمْعُ، وَوَاضِعُ الرُّفْعِ، وَهُذِلَ الْمَنِيحُ، لَقَدْ أَنَاخْتُ فِي أَفْعَالِهِ وَنَصَبْتُ لِي جِبَالَهُ، ثُمَّ نَزَلْتُ عَنْ تَجَلُّبِهِ حَافِيًا مَائِيًا، وَقَدْ سَعِدَ إِلَيْهِ تَحْتَلُّوهُ، ثُمَّ جَمَعَ إِلَيْهِ جُمُودَهُ وَدَعَا إِلَيْهِ بِفَائِهِ فَقَالَ: أَيُّهَا الْمَلَأُ مَاذَا صَنَعْتَ فَيَكُمُ وَمَاذَا أَتَيْتُ بِإِيكُمُ مِنْذُ مَلَكَكُمْ وَوَلَيْتُ أُمُورَكُمْ؟ قَالُوا لَهُ: أَيُّهَا الْمَلِكُ الْهَمُودُ عَظُمَ بِلَاؤُكَ عِندَنَا وَهَذِهِ أَلْفُسُنَا مَبْدُودَةٌ فِي

روال پادشاهی را بر من می خواندند و پیشاهنگ مرگ است که خبر مردن و یوسیدن را به گوش حاتم می رساند، هیچ نگهبانی نتوانست مانع آن شود و هیچکس نتوانست آن را دفع کند تا اینکه به ناگاه به من رسید و خبر مرگ و زوال پادشاهی را به من داد و چهره زردی و غریبی من دگرگون گردد و توانایم منهدم شود و دژها و لشکریان من نتوانند مانع او شوند، این اسب ربایندۀ جوانی و نیرو و زایل کننده توانگری و عزت، این است پراکنده کننده جمعیت و قسمت کننده میراث میان دوستان و دشمنان و تباه کننده زندگی و لذتها و خراب کننده عمارات و متفرق سازندۀ جمعیتها و پست کننده رفیعان و ذلیل کننده عزیزان، اینک بر من فرود آمده و بار خود را فرود آورده و دامهای خود را بر من گسترده است.

آنگاه با پای برهنه از تنفش فرود آمد در حالی که او را با محمل بالا برده و بر آن نشاندند بودند و لشکریان و مستندان خود را فراخواند و گفت: ای مردم من در میان شما چه کردم و در دوران پادشاهی ما شما چه نوع سلوک نمودم؟ گفتند: ای پادشاه نیکو خصال از شکر نعمتهای تو عاجزیم و انسک جانهای خود را در راه فرمانبرداری تو فدا می کنیم، آنچه خواهی بفرما که به جان آماده ایم. گفت:

طاعتك، كَرْنَا بِأَمْرِهِ. قَالَ: طَرَفِي عَدُوٌّ عَثَبٌ لَمْ تَتَكُونِي مِنْهُ حَقٌّ لَزَلْ بِي وَكُنْتُمْ عُدُوِّي وَ
 يَتَايَ، قَالُوا: أَيُّهَا الْمَلِكُ أَهْنُ هَذَا الْعَدُوُّ؟ أَهْرَى أَمْ لَا يَرَى؟ قَالَ: يَرَى بِأَيِّرٍ وَلَا يَرَى
 عَيْتُهُ. قَالُوا: أَيُّهَا الْمَلِكُ هَذِهِ عَيْدُنَا تَحْمَا تَرَى وَعَيْدُنَا سُكْرٌ وَفِينَا ذُؤُوبُ الْمِجْنَى وَالسُّهْنُ.
 فَلَرْنَاهُ نَكْبَكُ مَا مِثْلُهُ يَكْنَى، قَالَ: فَذْ عَظُمَ الْأَعْيَازُ مِنِّي بِكُمْ وَوَضَعْتُ النِّقَّةَ فِي غَيْرِ
 مَوْضِعِهَا جَبْنٌ أَخَذْتُكُمْ وَجَعَلْتُكُمْ لِنَفْسِي جُنَّةً. وَإِنَّا بِذَلِكَ لَكُمْ الْأَثْوَالُ وَرَفَعْتُ
 شَرَفَكُمْ وَجَعَلْتُكُمْ الْهَاطِئَةَ دُونَ غَيْرِكُمْ لِيُخْلَطُونِي مِنَ الْأَعْدَاءِ وَتَحْمُسُونِي بِهِمْ، ثُمَّ
 أَكْبَدْتُكُمْ عَلَى ذَلِكَ بِتَسْيِيدِ الْبُلْدَانِ وَتَحْصِينِ الْمَدَائِنِ وَالنِّقَّةَ مِنَ السَّلَاحِ وَنَحَيْتُ عَنْكُمْ
 الْهَمُومَ. وَفَرَّغْتُكُمْ مِنَ الشُّجُوذِ وَالْإِخْتِنَاطِ. وَلَمْ أَكُنْ أَخْشَى أَنْ أُرَاجَ مَضَكُمْ وَلَا أَنْفُتُونَ
 الْمَثُورَ عَلَى بَنِيَانِي وَأَنْتُمْ عَمُكُوتٌ مُطَبُّونَ بِهِ. نَطَرْتُ وَأَنْتُمْ خُؤُوبٌ. وَأَنْيْتُ وَأَنْتُمْ مَعِي.
 فَلَئِنْ كَانَ هَذَا ضَعْفًا مِنْكُمْ لَمَا أَخَذْتُ أَفْرِي يَنْفَعُ وَإِنْ كَانَتْ عَقْلَةً مِنْكُمْ لَمَا أَنْتُمْ بِأَهْلٍ.

دشمنی که از او نهایت بیم و خوف را داشتم بر من درآمد. است و هیچ یک از شما
 او را مانع نشدید تا بر من مستولی گردید. آیا که شما معتمدان من بودید و به شما
 امیدها داشتم گفت: ای پادشاه! این دشمن کیجاست؟ آیا دیده می شود یا نه؟
 گفت: خودش دیده نمی شود اما آثار و علامانس را می توان دید، گفتند: ای
 پادشاه ما حق نعمتهای تو را فراموش نکرده ایم و برای دفع دشمنان شما آماده ایم
 در میان ما خردمندان و مدبران فراوانند دشمن خود را به ما مانا تا دفع شر او
 کنیم، گفت: من فریب شما را خوردم و به خطا بر شما اعتماد کردم و شما را برای خود
 به منزله سیر می دانستم و چه اموالی به شما بخشیدم و جقدر شما را شریف گردانیدم
 و شما را از خصایص خود قرار دادم تا مرا از شر دشمنان حفظ و حراست کنید.
 آنگاه برای یاری شما شهرهای محکم بنا کردم و قلعه های اسنوار ساختم و سلاح
 در اختیار شما قرار دادم و غم تحصیل مال و روزی را از شما برداشتم تا شما را
 اندیشه ای غیر از محافظت من نباشد و گمان من آن بود که با وجود شما آسیبی به
 من نخواهد رسید و اگر شما برگرد من باشید رخنه ای بر بنیان وجود من راه نخواهد
 یافت. اکنون با وجود جمعیت شما چنین دشمنی به سراغ من آمده است. اگر این از
 سستی و ضعف شماست که قدرت بر دفع آن ندارید پس من در استحکام کار خود

التَّسِيخَةِ وَلَا عَلَيَّ بِأَهْلِ الشَّقَةِ، فَأَلَوْا، أَتَيْتُ الْمَلِكَ أَتَا شَيْءٌ نَطِيقٌ دَلَعَهُ بِالْحَيْلِ وَالْعَوَةِ
فَلَيْسَ بِوَاصِلٍ إِلَيْكَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ وَنَحْنُ أَهْبَاءٌ، وَأَمَّا مَا لَا يُرَى فَقَدْ غُيِبَ عَنَّا عِلْمُهُ وَ
عَبَّرَتْ قُوَّتُنَا عَنْهُ.

قَالَ: أَلَيْسَ اخْتِذْتُكُمْ يَنْتَقُونِي مِنْ عَدُوِّي، فَأَلَوْا: بَلَى، قَالَ: لِمَنِ أَيْ عَدُوٌّ تَحْتَقُونِي:
مِنْ الَّذِي يَضُرُّنِي أَوْ مِنْ الَّذِي لَا يَضُرُّنِي؟ فَأَلَوْا: مِنَ الَّذِي يَضُرُّكَ، قَالَ: أَلَيْسَ كُلُّ ضَارٍّ
لِي أَوْ مِنْ بَعْضِهِمْ؟ فَأَلَوْا: مِنْ كُلِّ ضَارٍّ، قَالَ: فَإِنَّ رَسُولَ الْبَيْتِ قَدْ أَنَا بِي يَنْتَنِي إِلَيَّ نَفْسِي وَ
مُلْكِي وَيَزَعُمُ أَنَّهُ يُرِيدُ خَرَابَ مَا عَمَزَتْ وَهَذَمَ مَا بَنَيْتُ وَتَفَرَّقَ مَا جَمَعْتُ وَفَسَادَ مَا
أَصْلَحْتُ وَتَبْدِيرَ مَا أَخْرَزْتُ وَتَبْدِيلَ مَا عَمِلْتُ وَتَوَهِينَ مَا وَثَّقْتُ، وَزَعَمُ أَنْ مَنَعَهُ
الْإِمْنَانَةُ مِنَ الْأَعْدَاءِ وَقَدْ قَرِئْتُ فِي أَغْثِهِمْ فَإِنَّهُ يُرِيدُ أَنْ يُعْطِيَهُمْ مِثْلَ شِفَاةِ صُدُورِهِمْ، وَ

خطا کرده‌ام که شما را با این ضعف پایور خود کرده‌ام و اگر شما قادر بر دفع آن
بوده‌اید اما از آن غفلت کرده‌اید پس شما خبر خوار و مستحق من نبوده‌اید. گفتند:
ای پادشاه! اگر با سلاح و حرب و خیل بتوان مانع دشمن شما شد تا خون در رگ
ماسست در اجرای این مهم آمده‌ایم، لکن اگر دشمنی به دبدب ما در نیاید و او را
نشناسیم نمی‌توانیم او را دفع کنیم.

گفت: آیا من شما را برای دفع دشمنانم استخدام نکرده‌ام؟ گفتند: آری. گفت:
از کدام قسم دشمنان مرا محافظت می‌کنید؟ آیا از دشمنانی که به من ضرر
می‌رسانند یا دشمنانی که ضرر نمی‌رسانند؟ گفتند: از دشمنی که ضرر می‌رساند.
گفت: آیا از هر دشمن ضرر رساننده‌ای محافظت می‌کنید یا از بعضی آنها؟ گفتند:
از تمامی دشمنان ضرر رساننده تو را محافظت می‌کنیم. گفت: اینک رسول مرگ
در رسیده و خبر تباهی بدن و زوال پادشاهی مرا می‌دهد و می‌خواهد آنچه را
بنیان کرده‌ام خراب کند و آنچه را جمع کرده‌ام پراکنده سازد و آنچه را درست
کرده‌ام تباه کند و آنچه را اندوخته‌ام قسمت کند و کارهای مرا تبدیل کند و هر
چه را استوار ساختم بر باد دهد، و این رسول از جانب مرگ خبر آورده که به
زودی دشمنان مرا شاد خواهد کرد و با فنای من درد سینه آنها را شفا خواهد داد

ذَكَرْتُ أَنَّهُ سَمِعَهُمْ جَبَنِي وَ بُوَجَّسْ أَنَسِي وَيُذْهَبُ عِزِّي وَيُؤَمُّ وَلَدِي وَيُزْنِي جُمُوعِي. وَ
يَتَجَمَّعُ بِي إِخْوَانِي وَأَهْلِي وَ قُرَابَتِي. وَ يَتَطَّعُ أَوْصَالِي وَ يُسَكِّنُ مُسَاكِينِي أَغْدَلِي.
قَالُوا: أَيُّهَا الْمَلِكُ إِنَّمَا تَقْتُلُهُ مِنَ النَّاسِ وَ السَّيَاحِ وَ الْهَوَامِّ وَ ذَوَابِّ الْأَرْضِ، فَأَيُّهَا الْبَلَى
فَلَا طَافَةَ لَنَا بِهِ وَلَا قُوَّةَ لَنَا عَلَيْهِ وَلَا امْتِنَاعَ لَنَا مِنْهُ. فَقَالَ: قَهْلُ بَرٍّ حِيلَةٌ فِي دَفْعِ ذَلِكَ
عَنِّي؟ قَالُوا: لَا. قَالَ: فَكَيْفَ دُونَ ذَلِكَ تُطْبِقُونَهُ؟ قَالُوا: وَ مَا هُوَ؟ قَالَ: الْأَوْجَاعُ وَ
الْأَعْرَاضُ وَ الْمَوْتُ. قَالُوا: أَيُّهَا الْمَلِكُ إِنَّمَا قَدْ قُتِلَ هَذِهِ الْأَشْيَاءُ قَوِيًّا لَطِيفٌ وَ ذَلِكَ يَتَوَرَّ مِنْ
الْجِسْمِ وَ النَّفْسِ وَ هُوَ يَصِلُ إِلَيْكَ إِذَا لَمْ يَوْصَلْ وَ لَا تَجُوبُ عَنْكَ وَ إِنْ حَجَبْتَ^(۱). قَالَ:
فَأَمْرٌ دُونَ ذَلِكَ. قَالُوا: وَ مَا هُوَ؟ قَالَ: مَا قَدْ شَبِقَ مِنَ الْقَضَاءِ؟ قَالُوا: أَيُّهَا الْمَلِكُ وَ مَنْ ذَا
غَالَبَ الْقَضَاءَ فَلَمْ يَغْلِبْ؟ وَ مَنْ ذَا كَايَرَهُ فَلَمْ يَنْقُزْ؟ قَالَ: لَمَّا ذَا عِنْدَكُمْ؟ قَالُوا: مَا نَعْلَمُ عَلَى

و به زودی لشکر مرا پراکنده کند و آنس مرا به نهایتی مبدل گرداند و مرا بعد از
عزت خوار کند و فرزندان مرا بنیم سازد و جماعات مرا منقرض کند و برادران و
خاندان و نزدیکان مرا بر عزای من بپاشاند و یلداز بند من بگسلد و دسمنام را در
مساکن من جای دهد.

گفتند: ای پادشاه! ما می توانیم تو را از شر مردم و جانوران درنده و
حشرات زمین محافظت کنیم. اما نمی توانیم مرگ و زوال را چاره کنیم و فوت دفع
آن نداریم. گفت: آیا چاره ای بر دفع این دشمن وجود دارد؟ گفتند: نه. گفت:
دشمنی دارم که از این دشمن خردتر است، آیا می توانید آن را دفع کنید؟ گفتند:
آن کدام است؟ گفت: درد و غم و اندوه گفتند: ای پادشاه! اینها را غدير و لطيف
تقدیر کرده است و چنان است که از بدن و نفس برانگیخته می شود و به تو
می رسد و هیچ کس بر دفع آنها قادر نیست و نه حاجب و حارس ممنوع نگردد.
گفت: دشمنی دارم که از این هم خردتر است. گفتند: آن کیست؟ گفت: آنچه که
در قضا گذشته است. گفتند: ای پادشاه! کیست که پنجه در پنجه قضا افکند و
مغلوب نگردد و کیست که با آن سبزه غایب و مقهور نشود؟ گفت: پس شما چکاره
هستید؟ گفتند: ما قدرت بر دفع قضا و قدر نداریم و تو توفیق یافته ای و به

دفع الفضایر. وَقَدْ أَصْبَحْتَ الثَّوْقِيَّ وَ الشَّدِيدَ فَمَاذَا الَّذِي تُرِيدُ، قَالَ: أُرِيدُ أَصْحَاباً يَدُومُ عَهْدُهُمْ وَ يَتَوَّأَوِي وَ يَتَّقِي لِي أَخُوهُمْ، وَ لَا يَخْجَلُهُمْ عَنِّي الْمَوْتُ وَ لَا يَجْعَلُهُمُ الْبَيْتُ عَنِّي صُحْبَتِي وَ لَا يَسْتَحِيلُ بِهِمُ الْاِئْتِنَاعُ عَنْ صُحْبَتِي^(۱) وَ لَا يُبْرِدُونِي إِنْ مِتُّ وَ لَا يَسْتَلُونِي إِنْ عِشْتُ وَ يَذْفُقُونَ عَنِّي مَا عَجَزْتُ عَنْهُ، مِنْ أَقْرِ الْمَوْتِ.

فَالْتَوَّأُوا: أَتَيْتُمُ الْمَلِكَ وَ مِنْ هَذَا لَمْ يَذِينَ وَ صَفَتْ. قَالَ لَهُمُ الَّذِينَ أَفْسَدْتُهُمْ بِاشْتِغَالِكُمْ، فَالْتَوَّأُوا: أَتَيْتُمُ الْمَلِكَ أَفَلَا تَصْطَلِحُ عِندَنَا وَ جَنَدَهُمْ مَعْرُوفَةً فَإِنَّ أَخْلَاقَكَ نَائِقَةٌ وَ زَأْنُكَ عَظِيمَةٌ؟ قَالَ: إِنْ فِي صُحْبَتِكُمْ إِثَابِي السُّلْمُ الْغَائِلِ، وَ الْعِصْمَةُ وَ الْقَمَى فِي طَاعَتِكُمْ وَ الْبَيْتُ مِنْ مَوَاقِفِكُمْ، فَالْتَوَّأُوا: كَيْفَ ذَلِكَ أَتَيْتُمُ الْمَلِكَ؟ قَالَ: صَارَتْ صُحْبَتُكُمْ إِثَابِي فِي الْاِشْتِغَالِ وَ مَوَاقِفُكُمْ عَلَى الْجَمْعِ، وَ طَاعَتُكُمْ إِثَابِي فِي الْاِغْتِيَالِ قَبْطَانُ عَنِّي الْغَادِ وَ زَيْتُ لِي الدُّنْيَا، وَ لَوْ نَحْضَمُّوهُ دُكْرَمُونِي الْمَوْتُ، وَ لَوْ أَشَقَعْتُمْ عَلَيَّ دُكْرَمُونِي الْبَيْتُ، وَ

حقایق امور پی برده ای، اکنون چه از آدمی می فرمای؟ گفت: می خواهم به عوض شما یارانی را برگزینم که مصاحبت من با آنها دائمی باشد و به عهد خود وفا کنند و برادری آنها بیابد و مرگ حاجب ملو ایشان نشود و یوسبذگی و ذوال آنها را از مصاحبت من باز ندارد و مرا بعد از مرگ تنها نگذارند و در زندگانی ترک باری من نکنند و بتوانند امر مرگ را که شما از دفع آن عاجزید دفع نمایند

گفتند: ای پادشاه اینها که وصف می فرمای چه کسانی هستند؟ گفت: کسانی که من خود برای اصلاح شما آنها را تباہ کردم و از بین بردم. گفتند: ای پادشاه! احسان خود را از ما باز بگیر و با ما و ایشان هر دو ملاحظت فرما که اخلاق نو پسندیده و کامل و رأفت و مهربانی نو عظیم و شامل است. گفت: مصاحبت شما برای من ستم فانی است و پیروی شما موجب کوری و کوری است و موافقت با شما زبان را لال می کند. گفتند: ای پادشاه چرا چنین می گویی؟ گفت: زیرا مصاحبت شما با من در فزون طلبی است و موافقت شما با من در جمع خزاین و اموال است و پیروی من از شما در اموری است که موجب غفلت از امور آخرت می گردد و شما مرا از آخرت دور می کنید و دنیا را در نظرم می آرایید و اگر

۱- فی بعض النسخ «ولا يستحيل بهم الايتناع عن صحبتي» وفي بعضها «لا يستحيل»

جَعَلْتُمْ مَا يَتَّقِي، وَلَمْ تَسْتَعِزُّوا لِي مَا يَتَّقِي، فَإِنَّ بَيْنَكُمْ الْمُنْفَعَةَ الَّتِي ادَّعَيْتُمُوهَا ضَرَرٌ، وَبَيْنَكُمْ الْمَوَدَّةَ عِدَاوَةٌ، وَقَدْ زِدْتُمْهَا عَلَيْكُمْ لَا حَاجَةَ لِي فِيهَا بِكُمْ.

فَالرَّاءِ: أَيُّهَا الْمَلِكُ الْحَكِيمُ الْخَمْسُ كَذِّفْهُنَا مَقَالَتَكَ وَفِي أَنْفُسِنَا إِجَابَتَكَ، وَتُبَسَّ لَنَا أَنْ نَحْتَجَّ عَلَيْكَ فَقَدْ رَأَيْنَا مَكَانَ الْحَبِيبِ، فَسَكَّرْنَا عَنْ حُبِّنَا نَسَاءَ لِمَكِينَا، وَخَلَّاهُ يَدُنَا وَشِئَانُهُ لِعَدُونَا، وَقَدْ نَزَلَ بِنَا أَمْرٌ عَظِيمٌ بِالَّذِي تَبَدَّلَ مِنْ رَأْيِكَ وَأَجْعَ عَلَيْهِ أَمْرُكَ، قَالَ: قُولُوا آمِينَ وَادْكُورُوا لَا تَهْدِ الْكُفْرَ غَيْرَ مَرْغُوبِينَ، فَإِنِّي كُنْتُ إِلَى الْيَوْمِ مَغْلُوبًا بِالْحَقِيقَةِ وَالْأَمْنَةِ، وَأَنَا الْيَوْمَ غَالِبٌ لَهَا، وَكُنْتُ إِلَى الْيَوْمِ مَغْفُورًا لَهَا وَأَنَا الْيَوْمَ قَاهِرٌ لَهَا، وَكُنْتُ إِلَى الْيَوْمِ مَلِكًا عَلَيْكُمْ فَقَدْ صِرْتُ عَلَيْكُمْ تَمْلُوكًا، وَأَنَا الْيَوْمَ عَنِيْقٌ وَأَنْتُمْ مِنْ تَمْلُوكِي طَلْقًا، فَاكْرَأْ: أَيُّهَا الْمَلِكُ مَا الَّذِي كُنْتَ تَمْلُوكًا إِذْ كُنْتَ غَلْبًا مَلِكًا، قَالَ: كُنْتُ تَمْلُوكًا بِإِهْرَاقِي مَغْفُورًا بِإِخْلَافِي مُسْتَعِيدًا لِنَهْوَانِي، فَقَدْ نَقَطْتُ بَيْنَكَ الطَّلَاعَةَ عَنِّي وَتَضَعْتُ خَلْفَ ظَهْرِي.

خبرخواه من بودید مرگ را به من یاد آوری می کردید و اگر مشفق من بودید زوال و پوسیدگی را یاد آور من می شدید و برای من آنچه که باقی می ماند فراهم می آوردید و در گرد آوری امور قایم زیاده روی نمی کردید که این منفعتی که شما مدعی آن هستید سراپا ضرر است و این دوسری که اظهار می کنید بی گمان عداوت است و من به آنها نیازی ندارم و جنگی ارزانی شما باد!

گفتند: ای پادشاه حکیم نیکو خصال! گفتارت را فهمیدیم و از صمیم دل تو را اجابت می کنیم و ما را بر تو حجتی نیست که حجت تو تمام و غالب است، ولیکن اگر هیچ نگوئیم موجب فساد مملکت و نابودی دنیا و شهادت دشمنان ما خواهد شد که به واسطه نبدل رأی و اندیشه و عزم شما حادثه بزرگی رخ داده است. گفت: آنچه به خاطر نان می رسد بگوئید و نترسید و هر حجتی که دارید بیان کنید که من تا به امروز مغلوب حیثیت و نعصب بودم ولی امروز بر هر دو غالب و تا به امروز هر دو بر من مسلط بودند ولی اکنون بر آنها مسلط شده ام و تا به امروز پادشاه شما بودم ولیکن بنده بودم اما امروز از بندگی آزاد شده ام و شما را نیز از فرمانبرداری خود آزاد ساختم. گفتند: در زمان فرمانروایی بنده چه کسی بودی؟ گفت: من در آن زمان بنده هوی های نفسانی خود بودم و مقهور و مغلوب جهل و نادانی

قَالُوا: قَتَلْ مَا أَجْمَعْتَ عَلَيْهِ أَهْلُهَا الْمَلِكُ؟ قَالَ: الْقَتْلُ وَالْثَغْوِي لِأَخِي وَتَرَكْ هَذَا
الْعُرُوبَ وَتَبْدُ هَذَا الثَّغْلَ عَنْ ظَهْرِي وَالْإِسْتِغْدَادُ لِلْمَوْتِ. وَالتَّأَهُبُ لِلْبَلَاءِ، فَإِنَّ رَسُولَهُ
عِنْدِي قَدْ ذَكَرَ أَنَّهُ قَدْ أَمَرَ بِمَلَاحِظِي وَالْإِقَامَةِ مَعِي حَتَّى يَأْتِيَنِي الْمَوْتُ، فَقَالُوا: أَهْلُهَا الْمَلِكُ وَ
مَنْ هَذَا الرَّسُولُ الَّذِي قَدْ أَتَاكَ وَلَمْ تَزُرْهُ، وَهُوَ مُقَدِّمَةُ الْمَوْتِ الَّذِي لَا تَعْرِفُهُ. قَالُوا: أَلَا
الرَّسُولُ فَهَذَا الْبَهَاضُ الَّذِي يُلَوِّحُ بَيْنَ السُّوَادِ، وَقَدْ صَاحَ فِي جَمِيعِهِ بِالزُّوَالِ، فَأَجَابُوا وَ
أَدْعَعُوا، وَأَلَا مُقَدِّمَةُ الْمَوْتِ فَالْتَمَلِ الَّذِي هَذَا الْبَهَاضُ طَرَفُهُ.

قَالُوا: أَهْلُهَا الْمَلِكُ أَتَقْدَعُ تَمَلُّكَكَ؟ وَتَهْبِلُ رَعِيَّتَكَ، وَتَكْتَبُ لَا تَخَافُ الْإِثْمَ فِي تَغْطِيلِ
أَمْرِكَ؟ أَلَسْتُ نَعْلَمُ أَنَّ أَكْثَرَ الْأَجْرِي فِي اسْتِبْطَالِ النَّاسِ، وَأَنَّ رَأْسَ الصَّلَاحِ الطَّاعَةُ
لِلْأَمْرِ وَالْجَمَاعَةِ، فَكَيْفَ لَا تَخَافُ مِنَ الْإِثْمِ، وَفِي هَلَاكِ الْعَامَّةِ مِنَ الْإِثْمِ قَوْلِي الَّذِي نُرْجُو

شده بودم و بندگی سهرات خود می کردم، اما امروز این بندگیها و طاعنها را از
خود بریده ام و پست سر افکنده ام.
گفتند: ای پادشاه اکنون عزم شما چیست؟ گفت: فناعت و حلولت گزینی برای
آخرت و ترک دنیاى فریبده و افکند این پادشاهان از دوش و آماده شدن مراى
مرگ و فراهم آوردن نوبه برای آخرت، که پیک مرگ در رسیده است و
می گوید به من فرموده اند که از نو جدا نشوم تا مرگ فرا رسد. گفتند: ای پادشاه
این پیک مرگی که به سراغ تو آمده است کیست که ما او را نمی شنیم و نشنیده ایم
که مرگ سفیر مقدسی داشته باشد؟ گفت: اما آن پیک این موی سپید است که در
میان موهای سیاه ظاهر شده و پانگ زوال و فنا در میان جمیع جوارح و اعضا در-
داده است و همه او را اجابت کرده اند و اما آن سفیر مقدم سستی و پیری است که
این موی سپید نشانه آن است.

گفتند: ای پادشاه آیا مملکت خود را فرو می گذاری و رعیت خود را به حال
خود رها می سازی؟ و آیا از وبال این گناه نمی هراسی که رعیت را معطل
بگذاری؟ آیا نمی دانی که بهترین ثوابها در اصلاح امور خلائق است و بالاترین
صلاح امت پیروی آنها از پادشاه و عدم هرج و مرج است پس چگونه است که
از گناه نمی ترسی و حال آنکه در هلاک خلائق گناهی است که از توانی که در

مِنَ الْأَجْرِ فِي صَلَاحِ الْخَاصَّةِ، أَلَسْتُ تَعْلَمُ أَنَّ أَلْفَ الْعِبَادَةِ الْقَتْلُ وَ أَنَّ أَلْفَ الْقَتْلِ السَّبَاطَةُ، فَإِنَّكَ أَهْمَا الْمَلِكِ إِمَّا فِي يَدَيْكَ إِعْذُلْ عَلَى رَعِيَّتِكَ، مُسْتَطْلِعٌ لَهَا بِتَذْوِيرِكَ، فَإِنَّ لَكَ مِنَ الْأَجْرِ بِقَدْرِ مَا اسْتَعْمَلْتَ، أَلَسْتُ أَهْمَا الْمَلِكِ إِذَا خَلَيْتَ مَا فِي يَدَيْكَ مِنَ صَلَاحِ أَمَّتِكَ فَقَدْ أَرَدْتَ فُسَادَهُمْ، وَإِذَا أَرَدْتَ فُسَادَهُمْ فَقَدْ تَمَلَّكَ مِنَ الْإِلَهْمِ نَيْبِهِمْ أَغْظَمَ بِمَا أَنْتَ مُعْصِبٌ مِنَ الْأَجْرِ فِي خَاصَّةٍ بِذَلِكَ ۱۲

أَلَسْتُ أَهْمَا الْمَلِكِ قَدْ عَلِمْتُ أَنَّ الْعُلَمَاءَ قَالُوا: مَنْ أَتَلَفَ نَفْسًا فَقَدْ اسْتَوْجَبَ بِتَلْسِمِ النَّسَادِ، وَمَنْ أَصْلَحَهَا فَقَدْ اسْتَوْجَبَ الصَّلَاحَ لِنَفْسِهِ، وَ أَلَيْ فُسَادُ أَغْظَمَ مِنَ رَفِضِ هَذِهِ الزَّمِينَةِ الَّتِي أَنْتَ إِمَامُهَا وَ الْإِمَامَةُ فِي هَذِهِ الْأُمَّةِ الَّتِي أَنْتَ يُظَاهِئُهَا حَاشَا لَكَ أَهْمَا الْمَلِكِ أَنَّ تَخْلَعُ عَنْكَ إِيَّاسُ الْمَلِكِ الَّذِي هُوَ الْوَسِيلَةُ إِلَى شَرْبِ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ، قَالَ: فَقَهْمْتُ الَّذِي ذَكَرْتُمْ وَ عَقَلْتُ الَّذِي وَصَفْتُمْ، فَإِنَّا كُنْتُ إِثْمًا أَطْلُبُ الْمَلِكَ عَلَيْهِمْ لِنَعْدِلَ فِيكُمْ وَ الْأَجْرِ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى وَ ذِكْرُهُ فِي اسْتِصْلَاحِكُمْ بَعْدَ أَخْوَابِ يَرِيدُونِي، وَ وَرَدَاهُ يَكُونُونِي لَهَا

اصلاح خود نوقع داری بيشتر است آيا غمی دانی که بهترين عبادت عمل است و دشوار ترين عملها سياست بر رعيست است و توبای پادشاه بر رعيست خود عدل می کنی و با نديبر خود آنها را به صلاح می آوری و به اندازه ای که امور آنها را به صلاح آوری مستحق ثواب خواهی بود؟ ای پادشاه اگر صلاح امت را فروگذاری آنان را تباه ساخته ای و اگر امت خود را تباه کنی گناهی عاید تو می شود که از ثواب اصلاح نفس خود عظيم تر است.

ای پادشاه آيا غمی دانی که دانشمندان گفته اند: هر که نفسی را تباه سازد نفس خود را تباه کرده است و هر کس نفسی را به صلاح آورد نفس خود را به صلاح آورده است و کدام تباهی بزرگتر از آنکه ترک رعيستی کنی که رهبر انانی و ترک اقامت در امتی کنی که باعث انظام امور ايشانی آي پادشاه ردای پادشاهی را از دوش ميفکن که آن وسیله شرافت دنیا و آخرت توست. گفت: سخن شما را فهميدم و درباره آن اندیشه کردم، اما اگر برای اجرای عدالت و صلاح در میان شما و در بافت اجر از خدای تعالی پادشاهی را برگزینم و یاران و وزرایی نداشته باشم که بعضی از امور مرا متکفل شوند و خيرخواه و معاون من باشند گمان

عَسَيْتَ أَنْ أَتْلُعَ بِالنَّوْخَةِ فَبِكُمْ أَتَسْتَمُّ جَمْعاً لِرَاعَا إِلَى الدُّنْيَا وَشَهَوَاتِهَا وَلَذَائِهَا وَلَا أَمْرُ
 أَنْ أُخْلِدَ إِلَى الْحَالِ^(۱) الَّتِي قُرْجُو أَنْ أَدْعَهَا وَتُرْقَضَهَا، فَإِنْ فَعَلْتُ ذَلِكَ أَتَانِي الْمَوْتُ عَلَى
 غَيْرِهِ، فَأَتَوْنِي عَنْ سَرِيرِ مُلْكِي إِلَى بَطْنِ الْأَرْضِ وَكَسَانِي التُّرَابَ بَعْدَ الدُّبْحِ وَالْمَشْجِ
 بِالذَّهَبِ وَنَقِيسِ الْجَوْهَرِ، وَحَضَّنِي إِلَى الْعُثْبِ بَعْدَ الشَّعْبَةِ، وَالْتَبَسَنِي الْهَوَاُ بَعْدَ
 الْكَرَامَةِ، فَأَصْبِرُ فَرِيداً بِنَفْسِي لَيْسَ مَعِيَ أَحَدٌ مِنْكُمْ فِي النَّوْخَةِ، قَدْ أَخْرَجْتُمُونِي مِنَ
 الْبُحْرَانِ وَأَسْلَسْتُمُونِي إِلَى الْخَرَابِ، وَخَلَيْتُمْ بَيْنَ شَمْسِي وَبَيْنَ سِيَاحِ الطَّيْرِ وَخَقَرَاتِ
 الْأَرْضِ فَأَكَلْتُ مِنِّي الْفَلَّةَ فَأَفَرَقَهَا مِنَ الْهَوَاُ وَصَارَ جَسَدِي دُوداً وَجَبَةً قَذِرَةً، الذُّلُّ لِي
 خَلِيفٌ، وَالْبُرْءُ مِنِّي غَرِيبٌ، أَتَدْرِكُكُمْ خُبْرًا إِنْ أَسْرَعْتُكُمْ إِلَى دَفْنِي، وَالتَّخْلِيَةُ بَيْنِي وَبَيْنَ مَا
 قَدْ دُفِنْتُ مِنْ عَمَلِي وَأَسْلَفْتُ مِنْ دُنُوِي، لِيُورَثَنِي ذَلِكَ الْحَسْرَةُ، وَتُغْفَنِي النَّدَامَةُ، وَقَدْ
 كُنْتُ وَعَدْتُمُونِي أَنْ تَعْتَمِدُونِي مِنْ عَذَابِي الصَّارِ، فَإِذَا أَنْتُمْ لَا مَنَعَ عِنْدَكُمْ وَلَا قُوَّةَ عَلَى ذَلِكَ

ندارم بر این کار توفیق یابم، آری هیچگونه شیا مایل به دنیا نیستند و به شهوات و
 لذات آن رغبت ندارند؟ و با این احوال اگر در میان شما باشم از حال خود نیز این
 نستم و ممکن است به دنبانی که اکنون قصد ترک و فرو گذاشتن آن را دارم متایل
 گردم و فریفته آن بشوم و اگر چنین کنم مرگ مرا می رسد و مرا از تخت پادشاهی
 به دل خاک خواهد برد و پس از جامه های دیبا و لباسهای مطرز به طلا که
 پوشیده ام خاک مرا می پوشاند و بعد از منازل وسیع در فجر ننگ سکنی می دهد و
 پس از لباس مکرمت جامه مذلت می پوشاند و در آنجایی کس می مانم و هیچکس
 از شما با من نباشد، شما مرا از آبادانی به در می برید و در محل و برانی می اندازید و
 گوشت بدن مرا خوراک پرندگان وحشی و حشرات زمینی قرار می دهید که از
 مورچه تا حشرات بزرگتر از آن اِزْزِیّای کنند و بدن من مردار گندیده شود و
 عزّت از من بیگانه گردد و خواری یار من شود، در آن روز کسانی که بیشتر از
 همه مرا دوست می دارند با سرعت مرا زیر خاک می کنند و مرا با کرده های بد
 خود تنها می گذارند در آن روز به غیر از حسرت و ندامت چیزی برای من باقی
 نخواهد ماند و شما پیوسته به من وعده می دادید که دشمنان ضرر رساننده را از من

لَكُمْ وَلَا سَبِيلَ لِيَّهَا إِلَّا أَنِّي مُخَالٍ لِنَفْسِي إِذْ جِئْتُ بِهَا خَدَاعٌ. وَتَصَبَّيْتُ لِي أُنْشَرَاكَ الْغُورُ.
فَعَالُوا: أَيُّهَا الْمَلِكُ الْهَمُودُ لَنَا الَّذِي كُنَّا نَحْمَا أَلَيْكَ تَشْتِ الَّذِي كُنْتُ. وَقَدْ أَهْدَلْنَا
الَّذِي أَهْدَلَكَ. وَغَيْرَنَا الَّذِي خَوَّلَكَ. فَلَا تَوَدُّ غَلْبَنَا نَوَيْتَا وَتَهْدِلُ نَصِيحَتَنَا. قَالَ: أَنَا مَعَكُمْ
فِيكُمْ مَا فَعَلْتُمْ ذَلِكَ وَ مَفَارِقُكُمْ إِذَا خَالَفْتُمُوهُ.

فَأَنَامَ ذَلِكَ الْمَلِكُ فِي مَلِكِهِ وَ أَخَذَ جُنُودَهُ بِسَيْرِهِ وَ اجْتَهَدُوا فِي الْعِبَادَةِ فَخَصِبَتْ
بِلَادُهُمْ وَ غَلَبُوا عَدُوَّهُمْ وَ أَزَادَ مَلِكُهُمْ حَتَّى هَلَكَ ذَلِكَ الْمَلِكُ. وَ قَدْ صَارَ فِيهِمْ مِنْهُ
السَّيْرَةُ اثْنَتَيْنِ وَ ثَلَاثِينَ سَنَةً فَكَانَ خَبِيرٌ مَا عَاشَ أَرْبَعًا وَ بَئِينَ سَنَةً.
قَالَ بُودَاسَفُ: قَدْ سَرَزْتُ هَذَا الْخَدْبَ جَدًّا. فَرَدَدْتُ مِنْ نَعْمِهِمْ أَزْدَدَ سُرُورًا وَ لِيَزِي
شُكْرًا.

دفع می کنید اما در آن حال نه نفعی از شما به من می رسد نه قادر بر دفع ضرر از
من هستید. پس من امروز چاره کار خود می گیرم. زیرا شما با من مکر کردید و
دامهای فریب گستر دید.

گفتند: ای پادشاه نیکو خصال ما اکنون تسلیم می گوییم که پیشتر بودیم چنانکه تو آن
نیستی که پیشتر بودی. آن کسی که تو را از حال بد به حال نیک آورد ما را نیز
مسبب ساخت و راغب به خبر و خوبی گردانید. توبه ما را بپذیر و مخیرخواهی
ما را از خود دریغ مدار. گفت: نا شما هر سر فول خود باشید من نیز در میان شما
خواهم بود و اگر برخلاف این قول عمل کنید مفارقت شما را بر می گیرم.
آن پادشاه در ملک خود باقی ماند و لشکریان او همگی بر سیرت و بندگی
حق تعالی مشغول شدند و در بلاد آنها نعمت فروزی گرفت و بر دشمنانشان پیروز
شدند و ملک آنها زیادت گرفت نا آن که آن پادشاه درگذشت. مدتی که آن
پادشاه با این خصال حمیده در میان آنها زندگانی کرد سی و دو سال بود و غامی
عمر او به شصت و چهار سال بالغ گردید.

بوداسف گفت: به شنیدن این سخن جدًّا مسرور شدم از این باب حکایتی
دیگر بیان کن تا موجب خوشحالی من گردد و شکر الهی را به جای آورم.

قَالَ الْحَكِيمُ: رَعُوا أَنَّهُ كَانَ مَلِكٌ مِنَ الْمُلُوكِ الصَّالِحِينَ وَكَانَ لَهُ جُنُودٌ يَحْتَمُونَ اللَّهَ
عَزَّوَجَلَّ وَتَغِيثُونَهُ، وَكَانَ فِي الْمَلِكِ أَيْمٌ يَدُّهُ مِنْ زَمَانِهِمُ وَالتَّقْوَىٰ فِيهَا يَتَّبِعُهُمْ وَبُخْتِشُ
الْعَدُوِّ مِنْ بِلَادِهِمْ، وَكَانَ يَحْتَمُهُمْ عَلَىٰ تَقْوَىٰ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ وَحَسَبِيَّةٍ وَالِإِسْمَاعِلِيَّةِ بِهِ وَ
مُرَاقِبَتِهِ وَالْفَرْعِ إِلَيْهِ، فَلَمَّا تَلَّكَ ذَلِكَ الْمَلِكُ قَهْرَ غَدُوِّهِ وَاسْتَعْجَنَتْ زَعِيَّتُهُ وَصَلَعَتْ
بِلَادُهُ وَانْتَضَمَ لَهُ الْمَلِكُ، فَلَمَّا رَأَىٰ مَا قَضَىٰ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ بِهِ أَنْزَقَهُ ذَلِكَ وَانْبَطَرَهُ وَأَطَاعَهُ
حَتَّىٰ ثَوَّلَهُ عِبَادَةُ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ وَكَفَّرَ بِنَفْسِهِ، وَاسْتَرْخَىٰ فِي قَتْلِ مَنْ عَبَدَ اللَّهَ وَدَامَ مُلْكُهُ وَ
طَالَتْ مُدَّتُهُ حَتَّىٰ ذَهَلَ النَّاسُ عَنْهَا كَانُوا اعْتَبَرُوا مِنَ الْخَيْرِ قَبْلَ مُلْكِهِ وَتَسْمِعُوا، وَأَطَاعُوهُ فِيهَا
أَمْرُهُمْ بِهِ وَأَسْرَعُوا إِلَى الصَّلَاةِ، فَلَمَّ يَزَلْ عَلَىٰ ذَلِكَ فَتَسَاءَلُوا فِيهِ الْأَوْلَادُ وَصَارَ لَا يَغْبِثُ اللَّهُ
عَزَّوَجَلَّ فِيهِمْ وَلَا يَذْكُرُ بَيَّتَهُمْ أَمْنُهُ، وَلَا يَحْتَسِبُونَ أَنَّ هَلُمَّ إِلَّا غَيْرَ الْمَلِكِ، وَكَانَ ابْنُ الْمَلِكِ
قَدْ عَاهَدَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ فِي حَيَاتِهِ أَبِيهِ إِنْ هُوَ تَلَّكَ تَوَمَّا أَنْ يَنْتَقِلَ بِطَاعَةِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ بِأَمْرِهِمْ

حکیم گفت: روایت کرد، اند که پادشاهی بود از پادشاهان صالح که لشکر بان
خدایرست و خداترسی داشت و در زمان پادشاهی پدرش شدت و تفرقه ای در
میان مردم بود و دشمنان بر خنجرهای آفتان را تصرف کرده بودند، ولی او
مردم را به تقوای خدای تعالی و نرس از وی و باری جستن از او فرامی خواند و
مردم را به مراقت احوال خود و پناه بردن به حق تعالی و امی داشت، و هنگامی
که پدرش از دنیا رفت و او بر سریر سلطنت نشست بر دشمنان ظفر یافت و رعایا
جمعیت خاطر یافتند و بلادش معمور و منتظم گردید و چون فضل خدای تعالی را
مشاهده کرد به خوشگذرانی و طعنان روی آورد و عبادت خدای تعالی را
فرو گذاشت و کفران نعمت کرد و خدایرستان را کشت، بر این حال پادشاهی او
به طول انجامید تا آنکه مردم دین حق را که پسر از پادشاهی او برگزیده بودند
فراموش کردند و او امر او را اطاعت نمودند و به ضلالت و گمراهی شناختند و بر
این حال بودند تا آنکه فرزندان آنها هم بر این جهالت و بطالت نشو و نما کردند و
عبادات الهی به کلی از میان آنها رفت و نام خدای تعالی را نمی پرند و به
خاطرشان خطور نمی کرد که غیر از پادشاه معبودی در جهان باشد، و این
شاهزاده در زمان حیات پدرش با خدای تعالی عهد کرده بود که اگر روزی

يَكُنْ مِنْ قَبْلِهِ مِنَ الْمُلُوكِ يَعْمَلُونَ بِهِ وَلَا يَسْتَطِيعُونَ، فَلَمَّا خَلَتْ أَسَاءُ الْمَلِكِ رَأْيَهُ الْأَوَّلَ وَ
 رَيْثَهُ الَّذِي كَانَ عَلَيْهَا، وَتَكَبَّرَ سُكْرُ صَاحِبِ الْخَمْرِ، فَلَمْ يَكُنْ يَضَعُوهُ وَيُخَيِّقُ. وَكَانَ مِنْ
 أَهْلِ لَطْفِ الْمَلِكِ رَجُلٌ صَاحِبُ الْفَضْلِ أَصْحَابُهُ دُخْرُهُ عِلْدُهُ، فَتَزَجَّعَ لَهُ بِمَا زَانِي مِنْ ضَلَالَتِهِ
 فِي دِينِهِ وَبَشِيَّتِهِ مَا عَاهَدَ اللَّهُ عَلَيْهِ، وَكَانَ كَلِمًا أَرَادَ أَنْ يَحْطِئَهُ ذِكْرُ عَثْوَةٍ وَجَهْرُوتُهُ وَلَمْ
 يَكُنْ بَقِيَ مِنْ تِلْكَ الْأَمْسَةِ غَيْرُهُ وَغَيْرُ رَجُلٍ آخَرٍ فِي تَاجِئَةِ أَرْضِ الْمَلِكِ لَا يُعْرِفُ مَكَائِلَهُ وَلَا
 يَدْعُو بِاسْمِهِ.

فَدَخَلَ ذَاتَ يَوْمٍ عَلَى الْمَلِكِ الْجُمُعَةَ قَدْ تَلَمَّحَ فِي بَيْتِهِ، فَلَمَّا جَلَسَ عَنْ يَمِينِ الْمَلِكِ
 انْتَرَفَعَهَا عَنْ بَيْتِهِ فَوَضَعَهَا بَيْنَ يَدَيْهِ ثُمَّ وَطَنَهَا بِرَحْلِهِ فَلَمْ يَزَلْ يَنْزُكُهَا بَيْنَ يَدَيْهِ الْمَلِكِ وَ
 عَلَى بِسَاطِهِ حَتَّى دَسَّ يَحْبِسُ الْمَلِكُ بِمَا تَحَاتُّ مِنْ يَلْذُ الْجُمُعَةِ، فَلَمَّا رَأَى الْمَلِكُ مَا صَنَعَ
 غَضِبَ مِنْ ذَلِكَ غَضَبًا شَدِيدًا، وَشَخْصَتْ إِلَيْهِ أَلْسَانُ جُلَسَائِهِ وَاسْتَعْدَّتِ الْحُرْمُ
 بِأَسْبَابِهِمْ انْتِظَارًا لِأَمْرِهِ بِقَتْلِهِ، وَ الْمَلِكُ فِي ذَلِكَ مَالِكٌ لِنَفْسِهِ، وَقَدْ كَانَتْ الْمُلُوكُ فِي ذَلِكَ.

پادشاه شود به گوته ای اطاعت الهی کند که هیچ یک از پادشاهان گذشته نکرد
 باشند و بر آن توانا نموده باشند. اما چون به پادشاهی رسید غرور سلطنت آن
 تبت را از خاطرش محو کرد و مستی فرما تروایی چندان او را بهیوش کرد که چشم
 نگشود و به جانب حق نظر نیفتد. و در میان امرای او مرد صالحی بود که قرب و
 منزلت نزد آن پادشاه بیشتر از دیگران بود و چون آن گمراهی و فراموشی
 پادشاه را می دید دل تنگ می شد و می خواست به او بادآوری کند که چه بپای با
 خدای تعالی بسته است ولیکن از شدت صولت و جبروت او جرأت نمی کرد و از
 دینداران کسی غیر از او و یک شخص دیگر که در اطراف مملکت مخفی شده بود و
 کسی نام و نشانش را نمی دانست باقی نمانده بود.

روزی آن مرد مقرب جمعه پوسیده ای را برداشت و در جامه ای پیچید و به
 مجلس پادشاه درآمد و چون به جانب راست پادشاه نشست آن جمعه را پیرون
 آورد و در پیش خود گذاشت و با پای خود بر آن می زد تا آنکه استخوانهای
 ریز و پوسیده آن مجلس را آلوده کرد. پادشاه از آن عمل بسیار خشمگین شد و
 اهل مجلس همه متحیر شدند و جلادان با شمشیرهای خود منتظر اشاره پادشاه

الرُّمَانِ عَلَى جَبَرَوْنِهِمْ وَكَتَرِهِمْ ذَوِي أُنَاةٍ وَتَوَادُّوهُ، اسْتِغْلَاحاً لِلرُّعْيَةِ عَلَى عِبَارَةِ أَرْضِهِمْ
يَتَكُونُ ذَلِكَ أَغْوَى لِلْجَلْبِ وَأَدْنَى لِلْخُرَاجِ، فَلَمْ يَزَلِ الْمَلِكُ سَاجِداً عَلَى ذَلِكَ حَتَّى قَامَ مِنْ
عِندِهِ، فَلَمَّا بَلَغَ الْجُمُعَةَ ثُمَّ قَعَلَ ذَلِكَ فِي الْيَوْمِ الثَّانِي وَالثَّلَاثِ، فَلَمَّا رَأَى أَنَّ الْمَلِكَ لَا
يَسْأَلُهُ عَنْ بَلِّكَ الْجُمُعَةِ، وَلَا يَسْتَنْطِغُهُ عَنْ شَيْءٍ مِنْ شَأْنِهَا أَدْخَلَ مَعَ بَلِّكَ الْجُمُعَةَ
مِيزَاناً وَفَلِيلاً مِنْ ثُرَابٍ فَلَمَّا صَنَعَ بِالْجُمُعَةِ مَا كَانَ يَصْنَعُ أَخَذَ الْمِيزَانَ وَجَعَلَ فِي إِحْدَى
كَفَّتَيْهِ وَرْهاً وَفِي الْأُخْرَى يَوْزَ ثُرَابٍ ثُمَّ جَعَلَ ذَلِكَ الثُّرَابَ فِي عَيْنِ بَلِّكَ الْجُمُعَةِ ثُمَّ أَخَذَ
قُبْضَةً مِنَ الثُّرَابِ فَوَضَعَهَا فِي مَوْضِعِ الْقَمِّ مِنْ بَلِّكَ الْجُمُعَةِ.

فَلَمَّا رَأَى الْمَلِكُ مَا صَنَعَ قُلَّ صَبْرُهُ وَتَلَجَّ جَهْرُهُ، فَقَالَ لِذَلِكَ الرَّجُلِ: قَدْ عَلِمْتُ أَنَّكَ
إِنَّمَا اجْتَرَأْتَ عَلَى مَا صَنَعْتَ لِكَابِكَ مَعِي وَإِذْلَالِكَ عَلَيَّ، وَفَضْلِ مَتْرُوكِكَ عِنْدِي، وَلَعَلَّكَ
تُرِيدُ بِمَا صَنَعْتَ أَثْراً، فَخَرَّ الرَّجُلُ لِلْمَلِكِ سَاجِداً وَكَبَّلَ قَدَمَيْهِ، وَقَالَ: أَيُّهَا الْمَلِكُ أَقْبِلْ
عَلَيَّ بِعُقْلِكَ كُلِّهِ فَإِنَّ مَثَلَ الْكَلْبَةِ مَثَلُ الشَّهْرِ إِذَا رُمِيَ بِهِ فِي أَرْضٍ لَيْتَهُ ثَبَتَ فِيهَا وَإِذَا

بودند تا خونس را بریزند ولی پادشاه جلوی حشم خود را گرفت و پادشاهان آن
دوره با همه جباری و کبر خود برآی رعیت کداری و ابادی کشور خود بردبار
بودند تا مردم را بهتر جلب کنند و بیشتر مالبات پستانند پادشاه به سکوت خود
ادامه داد تا آنکه آن مرد حجمه را در حمامه در پیچید و برخاست، و روز دوم و
سوم هم این عمل را تکرار کرد و چون دید که پادشاه از این حجمه پرسش
نمی کند و استنطاق به عمل نمی آورد روز دیگر یک ترازو و مشنی خاک هم با
خود آورد و چون کار هر روز خود را تکرار کرد ترازو را به دست گرفت و
در می در یک کفه آن نهاد و در کفه دیگر اندکی خاک ریخت تا دو کفه برابر شد
پس آن خاک را در چشم آن حجمه ریخت و خاکی دیگر برگرفت و در دهان آن
حجمه ریخت.

در آن حال دیگر پادشاه را طافت فافت و گفت: می دانم که زیادی قرب و
منزلت تو باعث شده است که این اعمال را در مجلس من انجام دهی می پندارم که
از این اعمال غرضی داشته باشی. آن مرد بر زمین افتاد و بر پای پادشاه بوسه زد
و گفت: ای پادشاه! ساعتی با خرد خود به من توجه کن که مثل کلام حکمت مثل

رَمِي بِهِ فِي الصَّغَا لَمْ يَلْبَثْ. وَ مَثَلُ الْكَفَلَةِ كَمَثَلِ الْمَطَرِ إِذَا أَصَابَ أَرْضًا طَيِّبَةً مَرَّوَعَةً نَبَتَ فِيهَا. وَ إِذَا أَصَابَ السَّيَاحَ لَمْ يَنْبُثْ. وَ إِذَا لَفُوا: الثَّالِثُ شَتْرَقَهُ. وَ الْقَتْلُ وَ الْهَوَى يَضْطَرَّ عَيْنَ فِي الْقَلْبِ. فَإِنْ غَلَبَ الْهَوَى الْقَتْلَ غَبَلَ الرَّجُلُ بِالطَّيِّبِ وَ السَّعَةِ. وَ إِنْ كَانَ الْهَوَى هُوَ الْمَغْلُوبُ لَمْ يُوجَدْ فِي أَمْرِ الرَّجُلِ شُطْعَةٌ. فَإِنِّي لَمْ أَزَلْ مُنْذُ كُنْتُ غُلَامًا أَحِبُّ الْعِلْمَ وَ أُرْغَبُ فِيهِ وَ أُوْثِرُهُ عَلَى الْأَشْوَرِّ كُلِّهَا. فَلَمْ أَذْغْ عِلْمًا إِلَّا بَلَقْتُ مِنْهُ أَفْضَلَ مِنْبَغٍ. فَبَيْنَا أَنَا ذَاتَ يَوْمٍ أَطُوفُ بَيْنَ الْقُبُورِ إِذْ قَدْ بَصُرْتُ مِنْهَا الْجُمْشَجَةَ بَارِزَةً مِنْ قُبُورِ الْمُلُوكِ. فَلَمَّا طَلَعْتُ مَوْقِعَهَا وَ فَرَأَيْتُهَا حَسَدَهَا حَيًّا^(۱) يَلْمُوكِ. فَخَشَعْتُهَا إِلَيَّ وَ حَمَلْتُهَا إِلَى مَغْرَبِي فَأَلْبَسْتُهَا الذَّبِيحَ وَ نَصَعْتُهَا بِحِمَامِ الْوَرْدِ وَ الطَّبِّ وَ وَصَعْتُهَا عَلَى الْفَرْزِ وَ قُلْتُ: إِنْ كَانَتْ مِنْ جَاهِجِ الْمُلُوكِ فَسَيُؤَثِّرُ فِيهَا إِكْرَامِي إِيَّاهَا وَ تُرْجِعُ إِلَى جَاهِجِ وَ نَهَائِهَا. وَ إِنْ كَانَتْ مِنْ جَاهِجِ الْمَسَاكِينِ فَإِنَّ الْكِرَامَةَ لَا تُرِيدُهَا شَيْئًا. فَفَعَلْتُ ذَلِكَ بِهَا أَتْبَامًا فَلَمْ أَنْتَكِرْ مِنْ

نیر است که اگر بر زمین نرمی افتد می کشند و اگر بر زمین سخت افکند. شود قرار نمی گیرد. همچنین کلمه حق مانند باران است که اگر بر زمین پاکیزه قابل کشت بیارد از آن گیا. می روید و اگر بر سودا بیارد چیزی از آن نمی روید. و هوسهای مردم مختلف است و پیوسته عقل و هوس در دل آدمی خلعان می کند و اگر هوس پیروز شود سفاقت و تند می کند و اگر عقل بر هوس ظفر بابد خطا و لغزشی از وی صادر نمی گردد. من از هنگام طفولیت تا کنون دوستدار علم و دانش و به تحصیل آن راغب بوده ام و آن را بر هر کاری ترجیح داده ام و هیچ علمی نمانده است مگر آنکه از آن بهره وافر برده ام تا آنکه روزی در قبرستانی می گشتم و این حجمه یوسیده را دیدم که از قبرهای پادشاهان سر بر آورده است از غریبی که به امر پادشاهان دارم بر من ناگوار آمد و آن را با خود برداشتم و به منزل پردم و با گلاب شستشو دادم و دیبا بر آن پوشانیدم و گفتم اگر این حجمه پادشاهی است اکرام من در آن اثر کند و به زیبایی و خرمی خود باز گردد و اگر حجمه گدایی باشد اکرام من در او اثر نکند و چندین روز این عمل را تکرار کردم و هیچ تغییری در او حاصل نگردید و چون اکرام من در او تأثیر

هَيْبَتِهَا شَيْئاً، فَلَمَّا رَأَيْتُ ذَلِكَ دَعَوْتُ عَبْدَهُ هُوَ أَهْوَنُ عَبْدِي عَلَيَّ فَأُفَاهِنَهَا فَإِذَا هِيَ عَلَى
حَالَةٍ رَاجِدَةٍ عِنْدَ الْإِهَانَةِ وَالْإِكْرَامِ. فَلَمَّا رَأَيْتُ ذَلِكَ أَتَيْتُ الْحُكْمَاءَ فَسَأَلْتُهُمْ عَنْهَا فَلَمْ
أَجِدْ عِنْدَهُمْ عِلْماً بِهَا. ثُمَّ عَلِمْتُ أَنَّ الْمَلِكَ مَثَلَتِي الْعِلْمَ وَمَا زَى الْحِلْمَ فَأَتَيْتُكَ خَائِفاً عَلَى
نَفْسِي وَلَمْ يَكُنْ لِي أَنْ أَسْأَلَكَ عَنْ شَيْءٍ حَقٌّ تَعْدَانِي بِهِ وَاجِبٌ أَنْ تُخْبِرَنِي أَنَّهَا الْمَلِكُ
أَجْمَعَتُهُ مِلْكِي هِيَ أَمْ جُمُوعَتُهُ مَسْكِينٍ فَإِنَّهَا لَمَّا أَشْبَانِي أَفْرَها تَعَكَّرْتُ فِي أَفْرِها وَفِي عَيْنِها -
الَّتِي كَانَتْ لَا تَبْلُغُهَا شَيْءٌ حَقٌّ لَوْ قَدَّرْتُ عَلَى مَا دُونَ السَّمَاءِ مِنْ شَيْءٍ تَطَلَّعْتُ إِلَى أَنْ
تَنْتَازِلَ مَا فَوْقَ السَّمَاءِ، فَذَهَبْتُ أَنْظُرُ مَا الَّذِي يَسُدُّهَا وَيَمْلَأُهَا فَإِذَا زُرٌّ وَزَهْمٌ مِنْ تُرَابٍ
قَدْ سُدَّهَا وَمَلَأَهَا، وَتَنَظَّرْتُ إِلَيْهَا الَّذِي لَمْ يَكُنْ يَلْأُ شَيْءٌ فَلَأْتُهُ تَبَضُّعَةً مِنْ تُرَابٍ. فَإِنْ
أَعْبَرَنِي أَنَّهَا الْمَلِكُ أَنَّهَا جُمُوعَتُهُ مَسْكِينٍ اخْتَجَعْتُ عَلَيْكَ بِأَنِّي قَدْ وَخَذْتُهَا وَسَطَ قُبُورِ -
الْمَلُوكِ، ثُمَّ أَتَجَعَ بِهَا جَمَاعَةً مَلُوكٍ وَبِحَاجِمَةٍ مَسَاكِينٍ فَإِنْ كَانَ جَمَاعَتُكُمْ عَلَيْهَا فَضَّلْتُ فَهَوَّ كَمَا

نکرد یکی از غلامان خود را که از دیگران زیاده تر بود طلبیدم و به او فرمان دادم
که به آن جمعه اهانت کند و دیدم که این حالت نیز در او هیچ تأثیر نکرد، انگار
دانسم که اکرام و اهانت به حال او یکسان است و چون این حالت را در او
مشاهده کردم به نزد حکیمان رفتم و از احوال آن جمعه از ایشان پرسش کردم.
ایشان نیز علمی نداشتند و چون می دانستم که پادشاه منتهای علم و معدن حلم
است هراسان به نزد تو آمدم و چون مرا نسزد که از شما پرسش کنم لاجرم
سکوت کردم و دوست داشتم که مرا آگاه کنی که آیا آن جمعه پادشاه است یا
جمعه گدا؟ و چون در تفکر حال آن درمانده شدم با خود گفتم که دیده
پادشاهان را هیچ چیز پر نمی کند و حرص ایشان به مرتبه ای است که اگر غم زیر
آسمان را به تصرف درآورند قانع نمی شوند و بر نسخیر بالای آسمان همت
می گمارند اما دیده آن جمعه با خاکی به وزن یک درهم پر شد و همچنین نظر
کردم به دهان این جمعه و با خود گفتم اگر این دهان پادشاهان باشد چیزی آن
را پر نمی سازد اما مشتی خاک آن را پر کرد، حال اگر می گویی که این جمعه
گدایی است با تو احتجاج می کنم که آن را از قبرستان پادشاهان برداشتم و اگر
باور نمی کنی می روم و جمعه های پادشاهان و گدایان را می آورم و اگر برای

فَلْتِ، وَ إِنْ أَخْبَرْتَنِي بِأَيِّهَا مِنْ جَاهِمِ الْمَلُوكِ أَتَيْتُكَ أَنْ ذَلِكَ إِلَيْكَ الَّذِي كَانَتْ هَذِهِ
جُمُوعُهُ قَدْ كَانَ مِنْ نَهَارِ الْمَلِكِ وَ جَمَالِهِ وَ عِزِّهِ فِي مِثْلِ مَا أَتَيْتَ فِيهِ الْيَوْمَ فَحَاسَاكَ أَتَيْتَا
الْمَلِكُ أَنْ تَصِيرَ إِلَى حَالِ هَذِهِ الْجُمُوعَةِ لِقُوطًا بِالْإِلْدَامِ وَ تَحْلُطُ بِالْغَرَابِ وَ بِمَا تُكَلِّكُ الدُّودُ وَ
تُصَيِّحُ بِلَاغِ الْكَثَرَةِ قَلِيلًا وَ بَعْدَ الْعِزَّةِ ذَلِيلًا، وَ تَسْلُكُ حُفْرَهُ طَرَفًا أَذَى مِنْ أَوْتَعَةِ الْأُذُرُجِ، وَ
يُورِثُ مَلَكَكَ وَ يَنْقَطِعُ ذِكْرُكَ وَ تَقْسُدُ ضَائِقُكَ، وَ يُهَانُ عَنْ أَكْرَمَتِ وَ يُكْرَمُ عَنْ أَهْنَتِ وَ
تُسْتَبِيرُ أَعْدَاءُكَ وَ يَهْلِكُ أَغْوَاثُكَ وَ يَحُولُ الْغَرَابُ دُونَكَ، فَإِنْ دَعَوْنَاكَ لَمْ تَسْمَعْ، وَ إِنْ
أَكْرَمْنَاكَ لَمْ نَنْبَلِ، وَ إِنْ أَهْنَاكَ لَمْ نَنْصِبْ، فَيُصِيرُ بِتَوَكُّلِ بَسَامِ وَ بِسَاؤِكَ أَيْمَانِ وَ أَهْلُكَ
يُوشِكُ أَنْ يَسْتَبِيدَ لَكَ أَوْ جَا غَيْرُكَ.

فَلَمَّا سَمِعَ الْمَلِكُ ذَلِكَ فَرِحَ قَلْبُهُ وَ انْسَكَبَتْ عَيْنَاهُ بَيْتُكِي وَ يَهْوَى وَ يَدْعُو بِالْوَيْلِ، فَلَمَّا
رَأَى الرَّجُلَ ذَلِكَ عَلِمَ أَنَّ قَوْلَهُ قَدْ اسْتَمَكَّ مِنَ الْمَلِكِ، وَ قَوْلُهُ قَدْ أَلْحَقَ فِيهِ زَادَهُ ذَلِكَ جَزَاءً
عَلَيْهِ وَ تَكْرِيماً أَيْ قَالَ لَهُ الْمَلِكُ: حَمْدُ اللَّهِ هَبْنِي خُبْرًا وَ جَزَاءً مِنْ عَرَفِي مِنَ الْقَطَامِ

جمعه های آنها فضل باشد مطلب آن چنان است که نو می گوئی و اگر بگوئی آن از
جمعه های پادشاهان است پس بدان ای پادشاه که او نیز به مانند تو دارای
شوکت و زینت و رفعت و عزت بوده و اکنون به این حالت رسیده است و
غی بسندم ای پادشاه که روزی جمعه نو به این حال افتد و لگدمال شود و به
خاک درآمیزد و کرمها آن را بخورد و کثرت تو به فلت و عزت تو به ذلت مبدل
گردد و حفره ای که طول آن کمتر از چهار ذراع است تو را در بر گیرد و
پادشاهت را به مبرات برند و یادش منقطع گردد و هر چه کردی تباه شود و آنان
که اکرام کردی خوار شوند و آنان که خوار ساختی گرامی شوند و دشمنان شاد
شوند و دوستان گم شوند و زیر خاک نهان شوی که اگر تو را بخوانیم نشنوی و
اگر اکرامت کنیم نپذیری و اگر اهانت کنیم لغتم نگیری و فرزندان یتیم شوند و
زنان بیوه گردند و سوهرائی غیر تو را برای خود برگزینند.

چون پادشاه این سخنان را شنید بر خود لرزید و اشک از دیدگانش روان
شد و فریاد و اوایلا بلند کرد و چون آن مرد این تغییر حال را در او دید دانست که
گفتارش در دل پادشاه تأثیر کرده است چنانچه جزانش افزون شد و از این سخنان با او

فَرَأَى لَقَعْرِي لَقَدْ عَلِمْتُ مَا أَرَدْتُ بِمَغَانِيكَ هَذِهِ وَقَدْ أَبْصَرْتُ أُخْرِي فَسَمِعَ النَّاسَ خَبْرَهُ
فَتَوَجَّهُوا أَهْلَ الْفَضْلِ مَحْوَةً وَحُمَةً بِالْخَيْرِ وَبَنَى عَلَيْهِ إِلَى أَنْ فَارَقَ الدُّنْيَا.

قَالَ ابْنُ الْمَلِكِ: يَزُودُ مِنْ هَذَا الْمَقَلِّ. قَالَ الْحَكِيمُ: زَعَمُوا أَنَّ مَلِكًا كَانَ فِي أَوَّلِ
الرُّمَاحِ، وَكَانَ خَرِيصًا عَلَى أَنْ يُؤَلِّدَ لَهُ، وَكَانَ لَا يَدْعُ شَيْئًا بِمَا يَبْعَاجُ بِهِ النَّاسَ أَنْفُسَهُمْ إِلَّا
أَنَاءَ وَضَعَهُ. فَلَمَّا طَالَ ذَلِكَ مِنْ أُخْرِهِ حَثَّتْ امْرَأَتُهُ مِنْ نِسَائِهِ قَوْلَ ذَلِكَ لَهُ غُلَامًا. فَلَمَّا
نَسَأَ وَتَوَطَّرَعَ خَطَا ذَاتَ يَوْمٍ خَطَرًا فَقَالَ: تَعَادُكُمْ تَحْمُونَ. ثُمَّ خَطَا أُخْرِي فَقَالَ: تَهْتَمُونَ.
ثُمَّ خَطَا الثَّانِيَةَ فَقَالَ: ثُمَّ تَمُوتُونَ. ثُمَّ عَادَ كَهَيْئَتِهِ يَنْفَعُ كَمَا تَنْفَعُ الْعَصِي.

لَقَدْ عَا الْمَلِكُ الْعُلَمَاءَ وَالتَّجَمُّعِينَ فَقَالَ: أَخْبِرُونِي خَبَرَ ابْنِي هَذَا فَتَطَرَّوْا فِي شَأْنِهِ وَأُخْرِهِ
فَأَخْبَاهُمْ لَمْرَةً، فَلَمْ يَكُنْ عَنْدهُمْ فِيهِ عِلْمٌ. فَلَمَّا رَأَى الْمَلِكُ أَنَّهُ لَيْسَ عَنْدهُمْ فِيهِ عِلْمٌ دَفَعَهُ
إِلَى الْمُؤْضِعَاتِ فَأَخَذْنَ فِي إِضْرَاجِهِ إِلَّا أَنْ مُتَّجِعًا مِنْهُمْ قَالَ: إِنَّهُ سَيَكُونُ إِمَامًا، وَجَعَلَ

مکثر گفت. پادشاه گفت: خدا به تو خبری خبر دهد و به بزرگان دیگری که در
اطراف من هستند خبر ندهد. مقصود نورا دانستم و در کار خود بصیرت یافتم و
مردم داستان نوبه او را شنیدند و دانشمندان به جانب او آمدند و عاقبتش به خبر
شد و مدتی دیگر در فید حیات بود آنگاه درگذشت.

شاهزاده گفت: فصلی دیگر از این امثال برایم بازگو حکیم گفت: روایت کرده اند
که در زمانهای بسیار دور پادشاهی بود که مرزندی نداشت و علاقتی بود که فرزند
داشته باشد و به انواع معالجاتی که مردم خود را علاج کنند منوسل شد و فایده ای
نیخشید نا آنکه در اواخر عمرش یکی از زنان او باردار گردید و پسری به دنیا آورد
و رشد کرد و چون به راه افتاد روزی گامی برداشت و گفت: به معاد خود جفا
می کنی آنگاه گام دیگری برداشت و گفت: پیر می شوی. آنگاه گام سوم را برداشت
و گفت: سپس می میری. و بعد از آن به حال صباوت خود بازگشت.

پادشاه دانشمندان و منجبان را طلبید و گفت: در طالع این فرزندم نظر کنید و
مرا از حال او خبر دهید. آنها در شأن و کار او نگریستند و چیزی عایدشان نشد
و درمآندند چون پادشاه دانست که آنان نیز در امر او حیرانند او را به دایگان داد
تا تربیت کنند. تنها یکی از منجبان گفت: این طفل پیغمبری از پیشوایان دین

عَلَيْهِ عِزًّا لَا يَخَارِقُونَهُ حَتَّى إِذَا شَبَّ ائْتَدَلَ يَوْمًا مِنْ عِلْدِ مُرْصِعِهِ وَ الْحُرْسِ فَأَتَى
الشَّوْقَ فَإِذَا هُوَ بِحِوَارَةٍ فَقَالَ: مَا هَذَا؟ قَالُوا: إِنْسَانًا مَاتَ، قَالَ: مَا أَمَاتَهُ؟ قَالُوا: كَبُرَ وَ
قَتِيَتْ أَلْيَامُهُ وَ ذَكَى أَجَلُهُ فَمَاتَ. قَالَ: وَ كَانَ ضَحِيحًا حَيًّا يَهْتَمُّ ذِيَا كُلِّ وَ يَشْرَبُ؟ قَالُوا:
نَعَمْ، ثُمَّ مَضَى فَإِذَا هُوَ بِرَجُلٍ شَيْخٍ كَبِيرٍ قَعَامٌ يَطْطُرُ إِلَيْهِ مُتَعَجِّبًا مِنْهُ، فَقَالَ: مَا هَذَا؟ قَالُوا:
رَجُلٌ شَيْخٌ كَبِيرٌ قَدْ فَنَى شَبَابَهُ وَ كَبُرَ، قَالَ: وَ كَانَ ضَغِيرًا ثُمَّ شَابَ؟ قَالُوا: نَعَمْ، ثُمَّ مَضَى
فَإِذَا هُوَ بِرَجُلٍ مَرِيضٍ مُسْتَلْقٍ عَلَى ظَهْرِهِ، قَعَامٌ يَطْطُرُ إِلَيْهِ وَ يَتَعَجَّبُ مِنْهُ، فَسَأَلَهُمْ مَا
هَذَا؟ قَالُوا: رَجُلٌ مَرِيضٌ، فَقَالَ: أَوْ كَانَ هَذَا ضَحِيحًا ثُمَّ مَرَسَ؟ قَالُوا: نَعَمْ، قَالَ:
وَاللَّهِ لَيَنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ فَإِنَّ النَّاسَ لَيُفْتَنُونَ.

فَاتَّقُوا الْعِلَامَ عِلْدَ ذَلِكَ فَطَلِبَ فَإِذَا هُوَ بِالشَّوْقِ فَأَثَرُهُ فَأَخَذُوهُ وَ دَهَبُوا بِهِ فَأَدْخَلُوهُ
الْبَيْتَ، فَلَمَّا دَخَلَ الْبَيْتَ اسْتَلْقَى عَلَى قَعَامٍ يَطْطُرُ إِلَى حُجُبِ شَعْبِ النِّيبِ وَ يَقُولُ: كَيْفَ كَانَ

خواهد شد و پادشاه نگهبانان بر او گماشت که از او جدا نشوند تا آنکه به سر
شباب رسد و روزی خود را از دست نگهبانان رها کند و به بازار آمد و ناگهان
چشمش به حناز، ای افتاد، پیرمرد، این چیست؟ گفتند: انسانی است که در
گذشته است. گفت: چه او را کشته است؟ گفتند: پیر شد و ایام عمرش به سر آمد
و اجلش فرا رسید و مُرد. پرسید: آیا بیشتر صحیح و زنده بود؟ را می رفت و
می خورد و می آشامید؟ گفتند: آری، از آنها به راه خود ادامه داد و پیرمرد
فرتونی را دیده از روی تعجب در او نگر است و گفت: این چیست؟ گفتند:
پیرمردی فرتوت است که جوانیش فنا شده و عمری طولانی از وی سپری شده
است. گفت: آیا این کودک بوده سپس پیر شده است؟ گفتند: آری. از آنها به راه
خود ادامه داد و مرد مریضی را دید که بر پشت خوابیده بود از روی تعجب در
وی نگر است و پرسید: این چیست؟ گفتند: مردی مریض است، گفت: آیا او
تندرست بوده و سپس مریض شده است؟ گفتند: آری. گفت: به خدا سوگند اگر
راست می گوئید همه مردم دیوانه اند.

از طرفی دیگر چون شاهزاده در جایگاه خود نبود به جستجوی وی پرداختند
و او را در بازار یافتند آمدند و او را گرفتند و بردند و وارد خانه کردند و چون بر

هَذَا؟ قَالُوا: كَانَتْ شَجَرَةً ثُمَّ صَارَتْ خَشْبًا، ثُمَّ قُطِعَ، ثُمَّ بَنِيَ هَذَا الْبَيْتُ، ثُمَّ جُعِلَ هَذَا الْخَشَبُ عَلَيْهِ، فَبَنَيْنَاهُ فِي كَلَامِهِ إِذْ أُرْسِلَ الْمَلِكُ إِلَى الْمَرْكَبَيْنِ بِهِ، انْظُرُوا هَلْ يَتَكَلَّمُ أَوْ يَقُولُ شَيْئًا؟ قَالُوا: نَعَمْ وَ قَدْ وَقَعَ فِي كَلَامِهِ مَا نَطَقَ بِهِ إِلَّا وَشَوَّاسًا، فَلَمَّا رَأَى الْمَلِكُ ذَلِكَ وَ سَمِعَ جَمِيعَ مَا لَقِيَ بِهِ الْغُلَامَ، دَعَا الْغُلَامَ، فَسَأَلَهُمْ فَلَمْ يَجِدْ فِيهِ عِنْدَهُمْ جِلْمًا إِلَّا الرَّجُلَ الْأَوَّلَ فَاتَّخَذَ قَوْلَهُ فَعَالَيَ بَعْضَهُمْ، أَتَيْنَا الْمَلِكَ لَوْ رَزَجْنَهُ ذَهَبَ عَنهُ الَّذِي ثَرَى، وَ أَقْبَلَ وَ عَقَلَ وَ أَجْمَعُ، فَبَعَثَ الْمَلِكُ فِي الْأَرْضِ يَطْلُبُ وَ يُلْتَفِتُ لَهُ امْرَأَةٌ فَوُجِدَتْ لَهُ امْرَأَةٌ مِنْ أَحْسَنِ النَّاسِ وَ أَجْلَبِهِمْ فَرَوَّحَهَا بِنَفْسِهِ، فَلَمَّا أَحْذُوا فِي وَ لَقِيَ عَزِيزَهُ أَخَذَ اللَّامُ عِيُونََ يَتَغَيَّبُونَ وَ الرَّحَاوُونَ يُزَمَّرُونَ، فَلَمَّا سَمِعَ الْغُلَامُ بَلَّتْنَهُمْ وَ أَصَوَاتَهُمْ قَالَ: مَا هَذَا؟ قَالُوا: هُوَ لَا يَلْقَابُونَ وَ زَمَّرُونَ يَجْعَلُوا يَغْزِيكَ، فَسَكَتَ الْغُلَامُ، فَلَمَّا فَرَعُوا مِنَ الْغَزْوِ وَ أَلَسُوا، دَعَا

سرای خود داخل شد به پشت حواپد و چشم به سقف خانه انداخت و می گفت: این چوبها چه بوده است؟ گفتند: زمانی مرحمت بود، آنگاه خشک شده و آن را بریده اند و این بنا را ساخته اند و روی آن انداخته اند و در حینی که مشغول این سخنان بود پادشاه به نزد مرکلان کس فرستاد که ببینند آیا نکلّم می کند یا چیزی می گوید؟ گفتند: آری سخن می گوید ولی از روی وسواس و خیالهای سخن می گوید. چون آن سخنان را برای پادشاه نقل کردند بار دیگر دانشمندان و منجمان را طلبید و از حال شاهزاده پرسش کرد، هیچ کس چیزی نمی دانست مگر همان مرد که گفته بود او پیشوای دینی خواهد شد و پادشاه نیز از سخن او خوشش نیامد. یکی از آنان گفت: ای پادشاه اگر زنی را به هسری وی در آوری این حال از وی زایل خواهد شد. پادشاه سخن او را پسندید و در اطراف تفحص کردند و زنی را که نیکوتر و زیباتر از آن نبود یافتند و او را به هسری شاهزاده درآورد و برای جشن عروسی وی مجلسی آراست و نوازندگان به نواختن و بازیگران به بازی مشغول شدند و چون هیاهو و صداهای آنها بلند شد شاهزاده پرسید: این صداها چیست؟ گفتند: اینها بازیگران و نوازندگانند که برای عروسی شما گرد آمده اند. شاهزاده ساکت شد و پاسخی نگفت، چون مجلس به پایان رسید و شب فرا رسید، پادشاه عروس را طلبید و گفت: فرزندی به غیر

الملک امرأة اتیه فقال لها: إني لم يكن لي ولدٌ غيرُ هذا الغلام، فإذا دخلتِ عليه فآلطيني به
وافتري مئة و تحبِّي إليَّ، فلما دخلتِ المرأةُ عليه أخذت تدنو منه و تتربُّبُ إليه، فقال
الغلام: على رجليك فإنَّ الليلَ طويلٌ، بارك الله فيك، واضعري خفي تأكل و تشرَب.
فدعا بالعلماء فجعل يأكل، فلما فرغ جعلتِ المرأةُ تشرَب فلما أخذ الشراب منها نامت.
فقام الغلام فخرج من البيت، و أنسل بن الحُرث و البنوا بن خفي فخرج و ترؤد في -
المدينة، فلقيه غلامٌ مثله من أهل المدينة فأتبعه و أتى ابنُ الملك عنهُ تلك الثياب التي
كانت عليه و لبس ثياب الغلام، و تسكَّر جفده و خرَّجا جميعاً من المدينة فسارا ليَلتَمها
خفي إذا فرَّب الصبيح خشياً الطلَب فكننا، فأتته الجارية عند الصبح فوجدوها نائمَةً
فشأ لهما أين زوجك؟ قالت: كان عندي الساعة، فطلب الغلام فلم يجدْ عليه، فلما
أشسى الغلام و صاحبه سارا، ثم جفلا بنسيران الليل و يتكئان النهار خفي خرَّجا من

از این پسر ندارم و او را بسیار عزیز می دارم می خواهم چون تو را به نزد او
برند به سیوه مهربانی و ملاطفت و به افسوس شمرین زبانی و حسن مصاحبت دل
او را به سوی خود متمایل کنی. و چون هرویس به نزد وی به حجله درآمد مهربانی
و ملاطفت آغاز کرد و دست در گریبان پسر انداخت. شاهزاده گفت: شناب
مکن که شب دراز و ایام صحبت بسیار است. مارک باد، صبر کن تا تمام بخوریم
و شراب بنوشیم و دستور داد شام آوردند خود به خوردن طعام مشغول شد آن
زن شراب می نوشید و آن پدر صبر کرد تا مسی آن زن را ربود و به خواب رفت.
آنگاه برخاست و دربانان و پاسبانان را نیز غافل کرد و از خانه به در رفت و
در شهر گردش می کرد تا آنکه به پسر هم سن و سال خود برخورد لباس خود
را به دور افکند و بعضی از لباسهای آن پسر را پوشید و تا توانست خود را
ناشناس کرد و به اتفاق آن پسر از شهر بیرون رفتند و تا نزدیک صبح راه
می رفتند و چون هوا روشن شد از نرس تعظیم در گوشه ای نهان شدند. از طرف
دیگر بامدادان کسان ملک نزد هرویس آمدند و دیدند که او خواب آلود است و
پسر را ندیدند. پرسیدند: همسرت کجاست؟ گفت: الساعة در کنار من بود و
چندانکه او را طلب کردند نیافتند. اما شاهزاده و دوستش شها راه می رفتند و

سُلْطَانِ أَبِيهِ، وَرَفَعَا فِي مَلِكِ سُلْطَانِ آخَرِ.

وَقَدْ كَانَ لِذَلِكَ الْمَلِكِ الَّذِي صَارَ إِلَى سُلْطَانِهِ ابْنَةٌ قَدْ جَعَلَ لَهَا أَنْ لَا يُزَوَّجَهَا أَحَدًا إِلَّا مِنْ هَوَيْتَةٍ وَرَحِيئَةٍ، وَبَنَى لَهَا غُرْمَةً عَالِيَةً مُشْرِقَةً عَلَى الطَّرِيقِ، فَبُهِىَ فِيهَا جَالِسَةٌ تَنْظُرُ إِلَى كُلِّ مَنْ أَقْبَلَ وَأَذْبَرَ، فَبَيْنَمَا هِيَ كَذَلِكَ إِذْ تَنَظَّرَتْ إِلَى الْغُلَامِ يَطُوفُ فِي السُّوقِ وَصَاحِبُهُ مَعَهُ فِي خُلُقَانِهِ، فَأَرْسَلَتْ إِلَى أَبِيهَا إِيَّاهُ قَدْ هَوَيْتَ رَجُلًا فَإِنْ كُنْتَ مُرَوَّجِي أَخْدَأْ مِنْ الثَّلَاثِ لَزُوْجِي مِنْهُ وَأَنْتَ أُمُّ الْحَارِيَةِ لَقَبِلْ لَهَا: إِنْ ابْتَنَيْتَ قَدْ هَوَيْتَ رَجُلًا وَهِيَ تَقُولُ كَذَا وَكَذَا، فَأَقْبَلَتْ إِلَيْهَا فَرَحَةً حَتَّى تَنْظُرَ إِلَى الْغُلَامِ فَأَرَوَّهَا إِنَاءً، فَتَزَلَّتْ أَثَرُهَا مُسْرِعَةً حَتَّى دَخَلَتْ عَلَى الْمَلِكِ، فَقَالَتْ: إِنْ ابْتَنَيْتَ قَدْ هَوَيْتَ رَجُلًا، فَأَقْبَلَ الْمَلِكُ يَنْظُرُ إِلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: كُورْنِيهِ فَأَرَوَّهُ مِنْ بَعْدِ فَأَمَرَ أَنْ يُلْبَسَ بِهَا أُخْرَى وَتُرَى لَسَانُهُ وَاسْتَشْلَقَتْ وَقَالَ: مَنْ أَنْتَ

روزها خود را نهان می کردند تا آنکه از مملکت پدر خارج شد و به مملکت پادشاهی دیگر درآمد.

و این پادشاه دیگر را دختری بود که نهایت حسن و جمال، و از بسیاری عجبی که به آن دختر داشتند عهد کرده بود که وی را به شوهر ندهد مگر به کسی که خود او بپسندد. به این سبب غرفه ای رفیع و عالی برای او بنا کرده بود که بر شارع عام مُشْرِف بود. آن دختر پیوسته در آن غرفه می نشست و هر مردمی که از آن شارع رفت و آمد می کردند می نگریست تا اگر کسی را بپسندد اعلام نماید. ناگهان چشمش به شاهزاده افتاد که به همراه دوستش با جامه های کهنه می رفتند. کس نزد پدر فرستاد که اینک من کسی را برای همسری خود برگزیدم، اگر مرا به کسی مزوج می کنی، آن کس همین جوان است، و مادر دختر نیز سر رسید و به او گفتند: دخترت جوانی را به شوهری برگزیده است و چنین می گوید، مادر از شنیدن این سخن مسرور شد. آن پسر را به او نشان دادند و او به سرعت تمام به نزد پادشاه آمد و گفت دخترت مردی را پسندیده است. پادشاه نیز خواست نا او را ببیند، آنگاه گفت: پسر را به من نشان بدهید و او را از دور به پادشاه نشان دادند. پادشاه دستور داد لباس رعایا برای او بیاورند و آن را پوشید و از کاخ فروه آمد، و از پسر باز پرسید کرد و پرسید: تو

و من أين أتت؟ قال الغلام: وما سؤلك عني، أنا رجل من عساكرين الثايس، فقال: إنك
 قريب، وما يتسبب لوتك ألوان أهل هذيل المدينة، فقال الغلام: ما أنا بقریب، فعاجله
 الملك أن يصدقه بصدته فأبى، فأمر الملك أناساً أن يحرسوه و ينظروا أين يأخذ، ولا يفلتم
 بهم، ثم رجع الملك إلى أهليه فقال: رأيت رجلاً كأنه ابن خيلك و ما له حاجة فيها ثم رأوه دون
 غليله، فبحث إليهم فمیل له، إن الملك يدعوكم، فقال الغلام: و ما أنا و الملك يدعوني و
 مالي إليهم حاجة و ما يذري من أنا، فالتفتي به على كؤم منه حتى دخل على الملك فأمّر
 بكنسي فوضع له فجلس عليه و دعى الملك امرأته و ابنته فاجلسهما من وراء الحجاب
 خلفه فقال له الملك: دعوتك لي خير، إن ابنته قد رغبت فيك أريد أن أزوجهامك فإنا
 كنتم ميشكيناً فأعطيناك و زرعناك و شرفناك، قال الغلام: مالي فيها ندعوني إليهم حاجة،
 فإن يثبت صرت لك مثلاً أيها الملك؟ قال: فافعل.

کستی و اهل کجایی؟ پسر گفت: **چرا که من** یازیرسی می کنی من یکی از
 مردمان فقیرم، گفت: تو غربی و رنگ و رویت به رنگ و روی مردمان این شهر
 مانند نیست، پسر گفت: من **عزیز تکلیم** پادشاه تلامس بسیاری کرد نا او را به
 درسی بشناسد ولی او سرباز زد و چیزی نگفت، پادشاه دستور داد مأموران غنی
 او را زیر نظر بگیرند و ببینند کجا می رود و چه می کند؟ اما چیزی دستگیرشان
 نشد، پادشاه به خانه خود بازگشت و به خانواده خود گفت مردی را دیدم که
 گویا شاهزاده بود و توجهی به خواسته های شما ندارد، دیگر بار به طلب او کس
 فرستاد تا او را حاضر کنند، به او گفتند: پادشاه تو را می طلبد، پسر گفت: مرا با
 پادشاه چکار است؟ به او حاجتی ندارم و او چه می داند که من کیستم؟ به اجبار
 او را به نزد پادشاه آوردند برای او نختی نهاد و او بر آن نشست و همسر و
 دخترش را نیز فراخواند و در پس پرده شایبد، آنگاه به آن پسر گفت: تو را
 برای امر خیری طلبیده ام، مرا دختری است که عاشق تو شده، می خواهم او را
 به عقد تو درآورم و اگر فقیری پروا مکن تو را بی نیاز می کنم و سرف و رفیع
 می گردانم، پسر گفت: مرا به آنچه می خوانی نیازی نیست، ای پادشاه! اگر
 خواهی مثلی برایت بیان کنم، پادشاه گفت: بگو.

قَالَ الْعَلَامُ: رُغِمُوا أَنْ يَجْلِسُوا بَيْنَ الْمَلِكِ كَانَ لَهُ ابْنٌ وَكَانَ لِابْنِهِ أَصْدِقَاءُ حَسَنُوا لَهُ
 طَعَاماً وَدَعَوْهُ إِلَيْهِ فَخَرَجَ مَعَهُمْ فَأَكَلُوا وَشَرِبُوا حَتَّى شَكِرُوا فَشَامُوا فَاسْتَبَقَ ابْنُ الْمَلِكِ
 فِي وَسْطِ اللَّيْلِ قَدْ تَرَأَى أَهْلَهُ فَخَرَجَ عَائِداً إِلَى مَنْزِلِهِ - وَلَمْ يُؤْخَرْ أَحَدٌ مِنْهُمْ فَبَيْنَمَا هُوَ فِي
 مَسِيرِهِ إِذْ بَلَغَ مِنْهُ الشَّرَابُ قَبْعُ بَرْقَعٍ عَلَى الطَّرِيقِ فَنَظَرَ أَنَّهُ مَدْخُلُ بَيْتِهِ فَدَخَلَهُ فَإِذَا هُوَ
 بِرَجٍّ الْمَوْتَى فَحَسِبَ ذَلِكَ إِذَا كَانَ بِهِ مِنَ الشُّكْرِ أَنَّهُ رِيَّاحٌ طَيِّبَةٌ - فَإِذَا هُوَ بِعِظَامٍ لَا يَحْسِبُهَا
 إِلَّا قُرْشَةً الْمُهْدَةِ - فَإِذَا هُوَ بِجَسَدٍ قَدْ مَاتَ خَدِيباً وَ قَدْ أَرَوَّحَ - فَحَسِبَهُ أَهْلَهُ فَنَامَ إِلَى جَانِبِهِ
 فَأَعْتَقَهُ وَفَجَلَّ يَتَبَتَّ بِهِ عَامَةً لَيْلَهُ فَأَفَاقَ حِينَ أَفَاقَ وَتَنَظَّرَ حِينَ نَظَرَ فَإِذَا هُوَ عَلَى
 جَسَدٍ مَيِّتٍ وَرَجٍّ مُتَشَبِّهٍ - قَدْ دَسَّ بِيَاهُ زَجَلْدُهُ - وَنَظَرَ إِلَى الْفَرِّ وَمَا لَيْهِ مِنَ الْمَوْتَى -
 فَخَرَجَ وَبِهِ مِنَ السُّوْمِ مَا يَخْتَفِي بِهِ مِنَ النَّاسِ أَنْ يَنْظُرُوا إِلَيْهِ مُتَوَجِّهًا إِلَى بَابِ الْمَدِينَةِ -
 فَوَجَدَهُ مَقْتُوحاً فَدَخَلَهُ حَتَّى أَفَى أَهْلَهُ فَرَأَى أَنَّهُ قَدْ أَنْعَمَ عَلَيْهِ حَيْثُ لَمْ يُلْفَهُ أَحَدٌ - فَالْتَمَى عَلَيْهِ

جوان گفت: روایت کردم آنکه پادشاهی بود و پسرش داشت و آن پسر
 دوستانی برای خود برگزیده و دوستداران طعمای مهیا کرده و پسر
 پادشاه را دعوت کردند تا به **خارج شهر** بروند، رفتند و به میگساری مشغول
 شدند تا آنکه همه مست شدند و افتادند، نیمه‌های شب شاهزاده از خواب بیدار
 شد و به یاد خانواده خود افتاد به قصد منزل بیرون آمد و کسی از دوستانش را
 بیدار نکرد و مسنانه به راه افتاد، در مسیر راه گذارنش به فیرسانی افتاد و در
 عالم مستی گمان کرد که مدخل خانه اوست، داخل شد. بوی مردگان به مشام
 می‌رسید و او پنداشت رواقع طیبه است، به یک مشت استخوان مردگان برخورد
 و گمان کرد بستر آسایش اوست، و به جسدی که به نازگی مرد، بود رسید و
 پنداشت معشوقه اوست، دست در گردن آن جسد انداخت و تمام شب آن را
 می‌بوسید و با آن عشتبازی می‌کرد، چون صبح شد و به هوش آمد دید دست در
 گردن مرده‌ای منعفن کرده و جامه‌های خود را به انواع کتافات آلوده کرده
 است، نظری به فیرسان و مردگان افکند و به هراس افتاد از آنجا بیرون آمد و در
 نهایت ستمندگی و انفعال و دور از چشم مردم خود را به دروازه شهر رسانید و
 دید باز است، داخل شد و به نزد خانواده خود رفت و از اینکه کسی او را ندیده

یابانه بلف و اغشمل و لبس لباساً اخری و تطیب.

عمره الله انهما الملیک اثره راجعاً الی ما کان فیہ و هو یشتطیع؟ قال لا. قال فابی
انما هو، فالتفت الملیک الی امرأته و ابتیه. و قال لها: قد اخبرتکما انک لیس لک فیها تدعوته
و رغبت. قالت انما: لقد قصرت فی الثعب لاجتنی و الوضی لهما انهما الملیک و لکنی خارجة
الیه. و مکنته لک. فقال الملیک للغلام: ان امرأتی تريد ان تکلمک و تخرج الیک و تم تخرج
الی اعد قبلك. فقال الغلام: لتخرج ان احدث. فخرجت و جلست فقالت للغلام: تعال
الی ما قد ساق الله الیک من الخبز و الزبی فارزجک ابنی. فالتفت لک و قد رأیتها و ما قسم
الله عزوجل لهما من الجنال و الهیئة لا غشیت. فنظر الغلام الی الملیک فقال: اقلأ اضرب
لک مثلاً؟ قال: بلی.

است مسرور بود. آن لباسها را از تن به در آورد و شستویی کرد و لباسهای
یاکیزه پوشید و خود را معطر ساخت.
ای پادشاه! خدا عمر تو را طولانی کند، آیا می بنداری چنین شخصی
دیگر بار و به اختصار خود به آن قیامت بود و چنان کند؟ گفت: نه. جوان
گفت: آن منم! پادشاه به مسر و دخترش رو کرد و گفت: آیا نگفتم که این
جوان به آنچه شما می خواهید رغبتی ندارد؟ مادر دختر گفت: اوصاف و
کمالات دختر مرا چنان که باید برای او بیان فرمودی! اگر رخصت فرمایی
من بیرون آیم و با وی سخن گویم. پادشاه به آن پسر گفت: زن من می خواهد
به نزد تو آید و با تو سخن گوید و تا کنون به حضور مردی نیامده و با هیچ
مردی سخن نگفته است. پسر گفت: اگر دوست دارد بیاید. زن بیرون آمد و
در مقابل او نشست و گفت: از این معامله ایما مکن. حق تعالی خیر فراوان و
نعمت بی پایان به سوی تو فرستاده است و رد چنین نعمتی سزاوار نیست. بیا
تا دختر خود را به عقد تو در آورم اگر بدانی که پروردگار چه بهره ای از
حسن و جمال و رعنائی به او کرامت فرموده است قدر این نعمت را خواهی
دانست و محسود عالمیان خواهی شد. آن پسر به جانب پادشاه رو کرد و
گفت: آیا برای این حال مثلی بیان کنم؟ گفت: بگو.

قَالَ: إِنَّ سُورَاةً تَوَاعَدُوا أَنْ يَدْخُلُوا خَزَانَةَ الْمَلِكِ لِيَسْرِقُوا، فَتَقْبِرُوا حَائِطَ الْخَزَانَةِ
فَدَخَلُوا فَتَنَظَرُوا إِلَى صِنَاعِ مَنْ يَزَوُّوا بِثَلَاثَةِ نَفْسٍ، وَإِذَا هُمْ يَقْلُذُونَ مِنْ ذَهَبٍ مَحْمُومَةٍ بِالذَّهَبِ
فَعَالُوا: لَا تَحْمَدُ شَيْئًا أَعْلَى مِنْ هَذِهِ الْقِلْدَةِ هِيَ ذَهَبٌ مَحْمُومَةٌ بِالذَّهَبِ وَالَّذِي فِيهَا أَفْضَلُ مِنْ
الَّذِي زَانَتَا فَاسْتَمَلُوها وَخَصُوا بِهَا حَقًّا دَخَلُوا غِيصَةً لَا يَأْمُرُ بِتَقْضِيهِمْ بَعْضًا عَلَيْهَا
فَتَنَظَرُوهَا فَإِذَا فِي وَسْطِهَا أَعَاجٍ، فَوَثَّقَتْ فِي وُجُوهِهِمْ فَتَنَظَرُوهُمْ أَجْمَعِينَ.

عَرَّفَكَ اللَّهُ أَهْلًا الْمَلِكِ أَفَرَأَى أَحَدًا عِلْمَ مَا أَصَابَهُمْ وَمَا تَقَرُّهُ يَدْخُلُ يَدَهُ فِي بَيْتِكَ الْقَلْبِ وَ
فِيهَا مِنَ الْأَعَاجِي؟ قَالَ: لَا، قَالَ: فَإِنِّي أَنَا هُوَ، فَعَالَتْ الْجَاهِلِيَّةُ لِأَهْلِهَا: انْزِلْ لِي فَأَخْرُجْ
إِلَيْهِ بِنَفْسِي وَأَكَلْتُهُ قَائِلَةً قَدْ خَلَّزَ إِلَيَّ ذِي الْجَنَائِ وَحُسْنِي وَهَيْبَتِي وَمَا قَسَمَ اللَّهُ
عَزَّوَجَلَّ لِي مِنَ الْخَبَائِلِ لَمْ يَنَالْكَ أَنْ تُجِيبَ، فَقَالَ الْمَلِكُ لِلْعَلَامِ: إِنَّ النَّاسَ يُرِيدُونَ أَنْ يَخْرُجَ
إِلَيْكَ وَ لَمْ يَخْرُجْ إِلَى زَجَلٍ قَطُّ، قَالَ: لَنَخْرُجَ إِنْ أَحْبَبْتَ، فَخَرَجَتْ عَلَيْهِ وَ هِيَ أَحْسَنُ -

گفت: حمی از دزدان با یکدیگر اتفاق کردند که به خزانه پادشاه دستبرد
زنند و از زیر دیوار خزانه نفی زده و داخل شدند و کالاهایی دیدند که هرگز
ندیده بودند و در میان آنها شبنمی بود که طلا بود که مهری از طلا بر آن زده بودند.
گفتند: از این سبزه چیز بی نیست آن را از طلا ساخته اند و مهری از طلا بر آن
نهاده اند و آنچه در آن است البته از این هم برتر است. آن را برداشتند و بردند و
به نبستانی درآوردند و همگی همراه بودند که مبادا بعضی خیانت کنند، چون در آن
سبزه را گشودند، چند افعی زهر آگین در آن بود از جا جستنند و آنها را کشتند.

ای پادشاه خدا عمر تو را طولانی کند، آبا می پنداری کسی باشد که احوال
آن جماعت را شنیده باشد و حال آن را سبزه را بداند و دستش را درون آن سبزه و
در دهان آن افعی ها برد؟ گفت: نه گفت: آن منم، آنگاه دختر به پدرش گفت:
مرا رخصت ده که خود بیرون آیم و با وی سخن گویم که اگر حسن و جمال و
ترکیب و زیبایی خداداد مرا ببیند بی اختیار خواستگاری مرا قبول خواهد کرد.
پادشاه به آن پسر گفت: دخترم می خواهد به حضور نو آید و بی حجاب با تو
سخن گوید و تا کنون به حضور مردی نیامده و با هیچ اجنبی سخن نگفته است،
گفت: اگر خواهد بیاید و دختر با نهایت حسن و جمال و غنچ و دلال از پرده بیرون

الثانی وحبها و قد آ و طرغاً و حیکلاً، فسلّمت علی الغلام و قالت للغلام: هل رأیت وقلی قطّ أو أتمّ أو أتملّ أو أکنلّ أو أحسنّ؟ و قد هریک و أحببک، فنظر الغلام إلى الملیک، فقال: أکلاً أضرب لها مثلاً؟ قال: بلی.

قال الغلام: رَعَمُوا لَهَا المَلِکُ أَنْ حِکَا لَهُ ابْنَانِ فَأَسْرَ أَعَدَّهَا حِیکَ آخَرُ فَعَبَسَهُ فِي بَیْتٍ وَ أَمَرَ أَنْ لَا یَجُزَّ عَلَیْهِ أَحَدٌ إِلَّا زَمَاءُ یَحْتَجِر. فَکَتَّ عَلَی ذَلِكَ جِیئاً^(۱). ثُمَّ إِنَّ أَخَاهُ قَالَ لِأَخِیهِ: اذْهَبْ لِي فَأَطْلِقْ إِلَى أَخِي فَأَقْدِمَهُ وَأَخْبَانِ لَهُ؟ قَالَ المَلِکُ: فَأَطْلِقْ وَ خُذْ مَعَكَ مَا یُسَلِّتُ مِنْ مَالٍ وَ مَتَاعٍ وَ دَرَابٍ، فَاحْتَمِلْ مَعَهُ الرِّیَاضَةَ وَ الرِّجَالَةَ وَ اسْطَلِقْ مَعَهُ الْمُتَعَلِّقَاتِ وَ التَّوَالِیجَ. فَلَمَّا دَنَا مِنْ مَدِیْنَةِ ذَلِكَ المَلِکِ أَخْبَرَ المَلِکَ بِمُدْرِمِهِ فَأَمَرَ الثَّانِي بِالْمُخْرُوجِ وَ ابْنِهِ وَ أَمَرَ لَهُ بِمَنْزِلٍ خَارِجٍ مِنَ المَدِیْنَةِ. فَتَزَلَّ الغلامُ فِي ذَلِكَ المَنْزِلِ فَلَمَّا جَلَسَ فَبِهِ وَ نَشَرَ مَتَاعَهُ وَ أَمَرَ غِلْمَانَهُ أَنْ یَبْشُرُوا الثَّانِي وَ یَسْأَلُوهُمْ فِي تَبْعِهِمْ وَ یُسَاجِرُوهُمْ فَنَقَلُوا ذَلِكَ. فَلَمَّا رَأَى

خرامید سلام کرد و گفت: آیا هرگز دختری به مانند من در تدرستی و زیبایی و کمال و نیکویی دیده‌ای؟ من نور را دوست دارم و عاشق هستم. آن پسر به جانب پادشاه روی کرد و گفت: آیا برای این بحال مظلومان کنم؟ گفت: بگو.

گفت: روایت کرده‌اند که پادشاهی دو پسر داشت و یکی از آن دو توسط پادشاهی دیگر اسیر شد و فرمان داد او را در سرای حبس کردند و گفت هرگاه کسی بر آن سرا گذر کرد سنگی بر آن اسیر ریزد و آن پسر در این حال مدتی در حبس بود تا آنکه برادر آن پسر به پدر گفت: اگر رخصت فرمایی به جانب برادر خود بروم شاید بتوانم بجای او فدیة ای دهم و یا با حبله‌ای او را خلاصی بخشم. پادشاه گفت: برو و آنچه از اموال و امنه و اسبان خواهی با خود بردار و زاد و راحله همراه او کرد و خوانندگان و نوحه گران به همراه وی روان شدند و چون به نزدیکی شهر آن پادشاه رسید پادشاه را از قدم او آگاه کردند و او به مردم شهر فرمان داد که از او استقبال کنند و در بیرون شهر منزلی مناسب برای وی معین کرد. آن پسر در آن منزل فرود آمد و کالاهای خود را گشود و به غلامان خود دستور داد که با مردم خرید و فروش کنند و در معامله با آنها مساهله و مسامحه

النَّاسَ قَدْ شَغَلُوا بِالتَّبَعِ السَّلْ وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ وَ قَدْ عَلِمَ أَنَّ شَيْئًا أَصْبَحَ ثُمَّ أَتَى السَّجْنَ
فَأَخَذَ خَصَاءً فَرَمَى بِهَا لِيَتَنَبَّأَ مَا تَقِي مِنْ تَقِي أَخِيهِ، فَصَاحَ حِينَ أَصَابَتْهُ الْخَصَاءُ، وَقَالَ:
فَتَلْتَنِي لَقَرِيعِ الْحُرْسِ عِنْدَ ذَلِكَ وَخَرَجُوا إِلَيْهِ وَ سَأَلُوهُ: لِمَ صَبَحْتَ؟ وَ مَا شَأْنُكَ، وَ مَا بَدَأَ
لَكَ؟ وَ مَا رَأَيْتَكَ تَكَلَّمْتَ وَ نَحْنُ نَعُدُّكَ مُتَذَكِّرًا حَبِيبٍ وَ بَطْنِيكَ كُلُّ مَنْ يَمُرُّ بِكَ
بِحَبِيرٍ، وَ زَمَانُ هَذَا الرَّجُلُ بِمَصَانِعٍ فَصَحْتَ مِنْهَا؟ فَقَالَ: إِنَّ النَّاسَ كَانُوا مِنْ أَهْرِي عَلَى
جَهَالَةٍ وَ زَمَانِي هَذَا عَلَى عِلْمٍ فَانصَرَفَ أَخُوهُ رَاجِعًا إِلَى مَتْرُكِهِ وَ مَتَاعِهِ، وَ قَالَ لِلنَّاسِ:
إِذَا كَانَ هَذَا فَأَتُونِي أَتَشْرُوعَ عَلَيْكُمْ بَرًّا وَ مَنَاعًا لَمْ تَزِدُوا بِشَيْئًا فَقَطُّ، فَانصَرَفُوا يَوْمَئِذٍ حَتَّى إِذَا
كَانَ مِنَ الْعَدْبِ عَدُّوا عَلَيْهِ بِأَجْمَعِهِمْ فَأَمَرَ بِالْبَرِّ فَتَشَرُّوا وَ أَمَرَ بِالْمَقْتِيلِ وَ الثَّامِيَةِ وَ كُلِّ
مِصْنَبٍ مَعَهُ يَمُوتُ بِلَهْمٍ بِهِ النَّاسُ فَأَخَذُوا فِي شَأْنِهِمْ فَاشْتَقَلَ النَّاسُ فَأَتَى أَخَاهُ لِقَطْعِ عُنُقِهِ
أَعْلَانَةً، وَ قَالَ: أَنَا أَدَاوِيكَ فَاحْتَلَسَ وَ أَخْرَجَهُ مِنَ الْمَدِينَةِ لِيَحْتَقَلَ عَلَى جِرَاحَاتِهِ دَوَاءً كَانَ

کنند و کالاهاراهم به قیمت ارزان بفروشد و آنان نیز چنین کردند و چون دید که
مردم سرگرم خرید و فروش اند و غافل ساخته و به تنهایی به شهر درآمد
و از جایگاه حبس برآمد و نگاه به خود و به آنها رسانید و سنگ ریزه ای
برداشت و به آنها پرتاب کرد تا از وجود برادر در آنها اطمینان حاصل کند.
چون سنگ ریزه به برادر اصابت کرد فریاد برآورد و گفت: مرا کشتی، نگهبانان
به هراس آمده و به سراغ او آمدند و پرسیدند چرا فریاد کشیدی؟ در این مدت
تو را عذابها و آزارها کردم و مردم بر تو سنگهای گران انداختند، جزع نکردی
و فریادی نکشیدی، اکنون از سنگ ریزه این مرد چرا به فریاد آمدی؟ گفت:
مردم مرا نمی شناختند اما این مرد مرا می شناسد. برادر به سر منزل و بر سر بستر
خود بازگشت و به مردم گفت: فردا صبح زود بپایید تا پارچه ها و کالاهایی را
برای شما بیرون بیاورم که هرگز مانند آن را ندیده باشید، آن روز برگشتند و فردا
صبح همگی آمدند دستور داد پارچه ها را گشودند و خوانندگان و نوحه گران و
اصحاب لُهو و لعب را فرمود که هر یک به شیوه خود مردم را سرگرم کنند و مردم
سرگرم شدند آنگاه به نزد برادر آمد و زنجیرهای او را پاره کرد و گفت غم مخور
که تو را مداوا می کنم و او را برگرفت و از شهر بیرون آورد و بر جراحات او

منعه حتی إذا وجد راحة أقامه على الطريق، ثم قال له: اطلق فأنتك ستجد سبقة قد سبقت لك في البحر، فالتفت سائراً فوقع في جُب فيه شين و على الجُب شجرة نابتة فَنَظَرَ إِلَى الشَّجَرَةِ فَإِذَا عَلَى رَأْسِهَا اثْنَا عَشَرَ غُولاً وَ فِي أَشْخَلِهَا اثْنَا عَشَرَ شَيْئاً، وَ بَلَكَ الشُّيُوفَ مَسْلُوكَةً مُعَلَّكَةً فَلَمْ يَزَلْ يَتَحَكَّلُ وَ يَخْشَى حَتَّى أَخَذَ بِمَعْصِنٍ مِنَ الشَّجَرَةِ فَتَقَلَّقَ بِهِ وَ تَقَلَّصَ وَ سَارَ حَتَّى أَتَى الْبَحْرَ فَوَجَدَ سَبِقَةً فَذُ أُعِدَّتْ لَهُ إِلَى جَانِبِ السَّاحِلِ فَرَكِبَ فِيهَا حَتَّى أَتَوْا بِهِ أَهْلَهُ.

عَمَرَكَ اللَّهُ أَيُّهَا الْمَلِكُ أَتَرَاءَ عَائِدًا إِلَى مَا قَدْ عَاتَبَ وَ نَبَى، قَالَ: لَا، قَالَ: فَإِنِّي أَنَا هُوَ، فَنَبَشُوا مِنْهُ، فَجَاءَ الْغُلَامُ الَّذِي صَجَبَهُ مِنَ الْمَدِينَةِ نَسَاءً وَ قَالَ: اذْكُرْنِي لِمَا وَ أَنْكَرْتُمْنِي، فَقَالَ الْغُلَامُ لِلْمَلِكِ: إِنِّي هَذَا يَقُولُ، إِنِّي أُحِبُّ الْمَلِكَ أَنْ يَنْكَرْتُمْنِي، فَقَالَ: لَا أَفْعَلُ، قَالَ: أَفَلَا أَضْعُوبُ لَكَ مَنَافًى قَالَ: بَلَى.

مرهم نهاد چون اندکی آسوده شد و قدری حرکت بهم رسانید او را بر سر راه گذاشت و گفت از این راه برو که به دریا می رسی و کشتی مهیا کرده ام بر آن کشتی بنشین که تو را به وطن می برد بردیون اندکی را و رفیق از بخت بد به جاهی درافتاد که در آن اژدهایی عظیم بود و در آن جاء درختی رونده بود چون به آن درخت نظر افکند دید بر آن درخت دوازده غول مأوا کرده اند و در زیر درخت دوازده شمسیر برهنه بران نهاده اند پس سعی بسیار کرد و به انواع حيله ها از آن درخت بالا رفت و خود را از شاخه ای به شاخه ای دیگر رسانید و به صد افسون از آن مهلکه خلاصی یافت و خود را به دهانه جاء رسانید و از آنجا به ساحل دریا آمد و دید کشتی آماده حرکت است در آن نشست و به جانب وطن رهسپار گردید. ای پادشاه! خدا عمر نو را طولانی گرداند آبا می پنداری چنین کسی دوباره به آن چاه مخوف باز گردد؟ گفت: نه. گفت: آن منم، و از ازدواج با آن جوان مأیوس شدند و آن جوانی که به همراهی هم از شهر فرار کرده بودند پیش آمد و آهسته به شاهزاده گفت: مرا به یاد آنان بیاور و او را به عقد من درآور. شاهزاده به پادشاه گفت: این جوان می گوید: اگر پادشاه مصلحت می داند این سایه مرحمت را بر سر من افکند و دختر خود را به عقد من درآورد. گفت: چنین

قال: إِنَّ رَجُلًا كَانَ فِي قَوْمٍ قَرِيبًا سَفِينَةً فَنَسَاوُوا فِي الْبَحْرِ لِيَالِي وَ أَتَيَا أُمَّهُ لَكَتَمَرَتْ
 سَفِينَتُهُمْ بِقُرْبِ جَزِيرَةٍ فِي الْبَحْرِ فِيهَا الْغِيْلَانُ فَعَرَفُوا كَلَّهُمْ سِوَاهُ وَ أَغَاةَ الْبَحْرِ إِلَى -
 الْجَزِيرَةِ وَ كَانَتْ الْغِيْلَانُ يَشْرُونَ مِنَ الْحَزِيرَةِ إِلَى الْبَحْرِ فَأَتَى غُولًا فَهَوَّيَهَا وَ نَكَحَهَا حَتَّى
 إِذَا كَانَ مَعَ الصُّبْحِ فَتَلَّهُ وَ قَسَمَتْ أَعْضَاءَهُ بَيْنَ صَوَابِحَاتِهَا وَ اتَّقَى مِثْلَ ذَلِكَ لِرَجُلٍ آخَرَ
 فَأَخَذَتْهُ ابْنَتُهُ مَلِكِ الْغِيْلَانِ فَأَطْلَقَتْ بِهِ لَبَاتَ مَعَهَا يَشْكُهَا وَ لَمَّا عَلِمَ الرَّجُلُ مَا لَقِيَ عَنْ
 كَانَ قَبْلَهُ فَلَيْسَ يَتَامَ عَذْرَاءَ حَتَّى إِذَا كَانَ مَعَ الصُّبْحِ نَامَتْ الْعُورُ فَاسْتَلَّ الرَّجُلُ حَتَّى أَتَى -
 السَّاحِلَ فَإِذَا هُوَ بِسَفِينَةٍ قَدِ ابْنَتْ أَهْلُهَا وَ اسْتَعَاثَ بِهِمْ فَحَسَنُوا حَتَّى أَتَوْا بِهِ أَهْلَهُ فَأَصْبَحَ
 الْغِيْلَانُ فَأَتُوا الْعُورَةَ الَّتِي بَاتَتْ مَعَهُ لَمَّا أَتَوْا لَهَا: أَيْنَ الرَّجُلُ الَّذِي بَاتَ مَعَكَ؟ فَالْتَمَسَتْ ابْنَتُهُ
 قَدْ قَرِيبًا مَعَهَا وَ قَالُوا: أَكْتَبَ وَ اسْتَأْذَنَ بِهِ عَلَيْنَا فَلَمَّا تَلَقَّكَ إِنْ لَمْ تَأْتِنَا بِهِ. فَكَرِهَتْ فِي -

نمی کنیم. گفت در این باب مثل بیان کنم؟ بادشاه گفت: بگو.

گفت: مردی رفیق جمعی شده بود و همگی به کنفی نشستند و چندین
 شبانه روز طی مسیر کردند آنگاه در نزدیکی جزیره ای که غولان در آنها ساکن
 بودند کشتی آنها شکست و رفیقان آن مرد همگی غرق شدند و امواج دریا تنها
 آن مرد را سالم به جزیره افکند. آن غولان در جزیره دریا را نظاره می کردند و
 آن مرد به نزد ماده غولی آمد و عاشق او شد و با او نکاح کرد تا آنکه شب گذشت
 و چون صبح شد آن ماده غول مرد را کشت و اعضای او را میان باران خود
 قسمت کرد و بعد از مدتی که از این واقعه گذشت شخص دیگری به آن جزیره
 درآمد و دخترشاه غولان عاشق او شد و او را برد تا با او نکاح کند، ولی چون
 آن مرد از واقعه مرد سابق خبر داشت تا صبح از ترس نخواید و هنگام صبح که
 آن غول به خواب رفت گریخت و خود را به ساحل رسانید اثنای را کشتی در
 نزدیکی ساحل بود، اهل کشتی را ندا کرد و به آنها استغاثه نمود و ایشان بر او
 ترحم آوردند و او را سوار کشتی کردند و با خود بردند و به اهله رسانیدند.
 بامدادان غولان دیگر به سوی آن غول آمدند و پرسیدند: آن مردی که با او شب
 را به روز آوردی چه شد؟ گفت: از نزد من گریخت. غولان تکذیب وی کردند و
 گفتند: او را به تنهایی خورده ای و به ما حقه ای نداده ای. اگر او را حاضر نکنی

الماء حتى أتته في منزله و رجليه قد خلت غلبه و جلست عبثه و قالت له: ما لقيت في سفرِكَ هذا، قال: لقيت بلاء خَلَصني الله منه، و قُصَّ عنها ذلك، فقالت: و قد خَلَصْتَ؟ قال: نعم، فقالت: أنا المروة و جئت لأخذكِ، فقال لها: أليس لك الله أن يُنلِكَني فأني أدُلُّكِ على مكان رجل، قالت: إني أُرجمكِ فأنطلقا حتى إذا دخلا على الملك، قالت: اضع مِنَّا أَسْلَحَ الله الملك إني تزوجت بهذا الرجل و هو من أحب الناس إلي، ثم إنه كرهني و كره صُغْبتي فأنظر في أمرنا، فلما رآها الملك أُعْجِبَتْ بِهَا فَخَلَا بِالرَّجُلِ فَسَارَهُ و قال له: إني قد أُحْبِيتُ أَنْ تُزَوِّجَها فَأُزَوِّجَها، قال: نعم أَسْلَحَ الله الملك ما تُضِلُّ إِلَّا لَكَ فَزَوِّجْ بِهَا الْمَلِكُ و بات معها حتى إذا كانت مع السحر دَخَعَتْ و طَعَتْ أَعْضَاءَهُ و

تو را می کشم. آن غول به نایار سفر کرد تا به خانه آن مرد درآمد و به نزد او نشست و گفت: این سفر بر تو چگونه گذشت؟ گفت: بلای عظیمی در این سفر پیش آمد و حق تعالی به فضل خود مرا از آن نجات داد و قصه غولان را برای او باز گفت. آن غول گفت: اکنون از این بلا خلاصی یافته ای؟ گفت: آری. گفت: من همان غولم که دوش نزد من بودی و اکنون آمده ام تا تو را ببرم. آن مرد شروع به تضرع و استغاثه کرد و او را سوگند داد که از کشتن من بگذرد و من به عوض خود تو را به کسی دلالت می کنم که از من بهتر باشد. آن غول بر او ترحم کرد و التماسش را پذیرفت و رفتند تا به پادشاه وارد شدند. غول گفت: ای پادشاه سخن مرا بشنو و میان من و این مرد حکم کن. من زن این مرد هستم و او را بسیار دوست دارم ولی او از من کراهت دارد و از صحبت من بیزار است. ای پادشاه! موافق حق میان من و او حکم کن. چون پادشاه آن زن را در نهایت حُسن و جمال مشاهده کرد او را پسندید و شبنم او شد و آن را به خلوت طلبید و گفت: اگر تو این زن را نمی خواهی او را به من واگذار که من شبنم و عاشق وی شده ام. گفت: هرگاه پادشاه را میل مصاحبت او هست. من دست از او بر می دارم و الحق لیافت مصاحبت پادشاه را دارد و چنین زنی مناسب شاهان است و امثال ما فقیران قابل او نیستیم. پادشاه او را به خانه برد و با او بیتوته کرد و چون سحرگاه پادشاه به خواب رفت آن غول وی را پاره پاره کرد و گوشت او

حَمَلْتُهُ إِلَى صَوَابِهَا. أَلَمْ تَرَ أَنِّي أَمْلِكُ الْمَلِكُ أَحَدًا يَعْلَمُ بِهَذَا ثُمَّ يَنْطَلِقُ إِلَيْهِ؟ قَالَ: لَا. قَالَ
الْحَاطِبُ لِلْعَلَامِ: فَإِنِّي لَا أَفَارُكَ وَلَا حَاجَةَ لِي فِيهَا أَرَدْتُ.

فَخَرَجَا مِنْ عِنْدِ الْمَلِكِ بِتَقْدِيرِ اللَّهِ جُلَّ جَلَالُهُ وَتَسْبِيحَانِ فِي الْأَرْضِ. فَهَدَى اللَّهُ
عَزَّوَجَلَّ بِهِمَا أَنَسًا كَثِيرًا. وَبَلَغَ شَأْنُ الْعَلَامِ وَالزُّنُجُ دُكُؤُهُ فِي الْأَقْيَانِ فَذُكِرَ الْبَذَّةُ. وَقَالَ:
لَوْ بَعَثْتُ إِلَيْهِ فَاشْتَفَذْتُ بِمَا هُوَ فِيهِ. فَبَعَثَ إِلَيْهِ رَسُولًا فَأَنَاءَ فَقَالَ لَهُ: إِنَّ ابْنَتَكَ يَتَرُكَ
السَّلَامَ وَفَضَّ عَلَيْهِ خَبْرَهُ وَأَشْرَهُ فَأَنَاءَ الْبَذَّةُ وَأَعْلَهُ فَاشْتَفَذَهُمْ بِمَا كَانُوا فِيهِ.

ثُمَّ إِنَّ يَلْوَهرَ رَجَعَ إِلَى صَرْبِهِ وَاجْتَنَبَ إِلَى بُودَاشَتِ أُنَامًا حَتَّى عَرَفَ أَنَّهُ قَدْ فَتَحَ لَهُ
الْبَابَ وَدَلَّهُ عَلَى سَبِيلِ الصَّوَابِ. ثُمَّ تَحَوَّلَ مِنْ بُلُوكِ الْبِلَادِ إِلَى صَرْبِهَا وَبَنَى بُودَاشَتِ
حَزِينًا مُعْتَمِدًا فَكَتَبَ بِذَلِكَ حَتَّى بَلَغَ وَفَتْ خُرُوجِهِ إِلَى التُّسَاكِ لِتَنَادِي بِالْحَقِّ وَبَدْعُو إِلَيْهِ

را به جزیره برد و میان یاران خود فسمت کرد. ای پادشاه! آیا کسی را
می شناسی که آن غول را بشناسد و با هم همراهی وی کند؟ گفت: نه. و چون آن
پسر این سخن را از شاهزاده شنید، گفت: من نیز این دختر را نمی خواهم و از تو
مفارقت نمی کنم.

آنگاه هر دو از نزد پادشاه خارج شدند و بیوسنه حق تعالی را می پرسیدند و
در اطراف زمین سیاحت می کردند و از احوال جهان عبرت می گرفتند و خدای
تعالی به واسطه آن دو جمعیت بسیار را هدایت کرد و شأن آن شاهزاده و آوازه او
در آفاق منتشر شد و به فکر پدر خود افتاد و گفت: رسولی به نزد او بفرستم شاید
او را از گمراهی برهانم و رسولی به نزد او فرستاد و به او گفت: فرزندت به تو
سلام می رساند و اخبار او را باز گفت. پادشاه و خانواده اش به نزد او آمدند و او
نیز ایشان را از گمراهی رهانید.

سپس یَلْوَهر به منزل خود بازگشت و چند روزی دیگر به نزد او آمد و شد
می کرد تا آنکه دانست ابواب هدایت را بر وی گشوده و او را به راه صواب
دلالت کرده است آنگاه با او وداع کرده و از آن دیار بهیرون رفت و بوداسف
حزین و غمگین باقی ماند و زمانی گذشت تا آنکه هنگام آن فرار رسید که به جانب
اهل دین و عبادت رود و عامه خلایق را هدایت کند. حق تعالی ملکی از ملائکه

أَرْسَلَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ مُلْكًا مِنَ الْمَلَائِكَةِ فَلَمَّا رَأَى مِنْهُ خَلْقَهُ ظَهَرَ لَهُ بِقَامِ تَبْنٍ يَهْدِيهِ، ثُمَّ قَالَ لَهُ: لَكَ الْخُبْرُ وَالسَّلَامَةُ، أَنْتَ إِنْسَانٌ بَيْنَ التَّهَانِمِ الظَّالِمِينَ الْفَارِسِينَ مِنَ الْجَهْلِي أَنْتَشَكَ بِالسَّحْيِ مِنَ الْحَقِّ، وَإِلَهُ الْخَلْقِ يَغْفِي إِلَيْكَ لِأَجْسَرِكَ وَأَذْكَرُكَ لَكَ مَا غَابَ عَنْكَ مِنْ أُمُورِ دُنْيَالِهِ وَآخِرَتِكَ، فَأَقْبِلْ بِسَارَتِي وَتَسْلُوْزِي وَلَا تَعْمَلْ عَنْ قَوْلِي، اخْلَعْ عَنْكَ الدُّنْيَا وَانْبِذْ عَنْكَ شَهَوَاتِهَا وَارْهَدْ فِي مُلْكِكَ الزَّائِلِ، وَالسُّلْطَانِ الْغَائِبِ الَّذِي لَا يَدُومُ وَعَاقِبَتُهُ النَّدَمُ وَالْحَسْرَةُ، وَاطْلُبِ الْمُلْكَ الَّذِي لَا يَزُولُ وَالْفَرْحَ الَّذِي لَا يَنْقُصُ وَالرَّاحَةَ الَّتِي لَا يَتَغَيَّرُ وَكُنْ صَبِيحًا مُقْبِطًا، فَإِنَّكَ تَكُونُ إِمَامَ النَّاسِ نَدْعُوهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ.

فَلَمَّا سَمِعَ بُودَاسْفَ كَلَامَهُ خَرَّ تَبْنٌ يَهْدِي اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ سَاجِدًا، وَقَالَ: إِنِّي لِأَمْرِ اللَّهِ تَعَالَى مُطِيعٌ وَإِلَى وَصِيهِهِ مُتَّبِعٌ فَكُونِي بِأَمْرِكَ إِنِّي لَكَ حَامِدٌ، وَلَنْ يَنْفَعَكَ إِلَيَّ سَاكِرٌ فَإِنَّهُ زَجَمَنِي وَزَوَّفَ بِي ذَلَمَ يَرْفُضُنِي بَيْنَ الْأَعْدَاءِ فَإِنِّي كُنْتُ بِالَّذِي أَنْتَبَيْتُ بِهِ مُهْتَمًّا، قَالَ الْمَلِكُ:

را به سوی وی ارسال کرد و در خلوت بر وی ظاهر شد، نزد او ایستاد و گفت: خبر و سلامتی بر نو باد! تو در میان تهانم و حیرانات گرفتار شده ای که همتی به فسق و ظلم و جهالت گرفتارند. ای پادشاه، حق بیل عیبت به نزد تو آمده ام و پروردگار خلائق مرا به نزد تو فرستاده است تا تو را بشارت دهم و اموری چند از امور دنیا و آخرت را که بر تو نهان است به تو بهاموزم، پس بشارت و مسورت مرا بپذیر و از کلامم غافل مسو و لباس دنیا را از خود بیفکن و شهوات دنیا را رها کن و از ملک و سلطنت فانی دنیا کناره گیری کن که دوامی ندارد و عاقبت آن پشیمانی و حسرت است و ملک بی زوال و سادی هبشگی و آسایشی را که هرگز متغیر نشود طلب کن و راستگو و عدالت پیشه باش که تو پیشوای مردمی و ایشان را به بهشت فرامی خوانی.

چون بوداسف بشارت آن ملک را شنید به سجده درآمد و خداوند را شکرگزاری کرد و گفت: من مطیع پروردگار خویشم و از فرموده او در نگذرم پس ای ملک! مرا به اوامر خود فرمان ده که سیاسگزار توأم و ساکر آن کسی که تو را به نزد من فرستاده است که او به من رحمت و رأفت دارد و مرا بین دشمنان رها نکرده است و من به آنچه برابم آورده ای اهتمام می ورزم و در اجرای آن

إِنِّي أُرْجِعُ إِلَيْكَ بَعْدَ أَيَّامٍ، ثُمَّ أَخْرِجُكَ قَتَبًا بِذَلِكَ وَلَا تَغْلُظْ عَنْهُ، فَوَطَنُ بُودَاسْفُ نَفْسُهُ عَلَى الْخُرُوجِ وَجَعَلَ يَمْنَهُ كُلَّهُ نَبِيٍّ، وَلَمْ يَطْلُبْ عَلَى ذَلِكَ أَحَدًا حَتَّى إِذَا جَاءَ وَذُتْ خُرُوجُهُ أَنَاةُ الْمَلِكِ فِي غُرُوبِ اللَّيْلِ وَالنَّاسُ نِيَامُ، فَقَالَ لَهُ: قُمْ فَارْجِعْ وَلَا تَوَلَّوْا ذَلِكَ، فَقَامَ وَلَمْ يَلْعَبْ سِرَّهُ إِلَى أَحَدٍ مِنَ النَّاسِ غَيْرِ وَزِيرٍ قَتَبْنَا هُوَ يُرِيدُ الرُّكُوبَ إِذَا أَنَاةُ رَجُلٍ شَابٍ جَمِيلٍ كَانَ قَدْ مَلَكَهُمْ بِلَادَهُ فَسَجَدَ لَهُ.

وَقَالَ: أَيْنَ تَذْهَبُ يَا ابْنُ الْمَلِكِ وَقَدْ أَصَابَنَا الْعُشْرُ أَتَيْنَا الْمَصْلِحَ الْحَكِيمَ الْكَامِلَ، وَتَوَكَّنَّا لَهُ وَنَزَعْنَا مُلْكَنَا وَبِلَادَنَا، أَقْبَهُ عِنْدَنَا فَإِنَّا كُنَّا مُتَذَلِّينَ فِي رَحَاءٍ وَكَرَامَةٍ وَلَمْ نَتَوَلَّ بِهَا عَاوَةً وَلَا حُكْمًا، فَسَكَنَهُ بُودَاسْفُ وَذَالَ لَهُ: امْكُثْ أَنتَ فِي بِلَادِكَ وَدَارِ أَهْلِكَ تَمْلِكُنِيكَ، فَإِنَّمَا أَنَا قَدْ أَجَبْتُ حَيْثُ بَلَيْتُ وَعَاوِلُ مَا أُمِرْتُ بِهِ فَإِنْ أَتَيْتَ اعْتَنِي كَانَ لَكَ فِي عَمَلِي نَصِيبًا.

کوشش می‌کنم. آن ملک گفت: من پیش از چند روز به نزد تو باز می‌گردم و تو را با خود خواهم برد، برای آنکه آماده باشی و از آن ضللت مکن. پس بوداسف عزم رفتن کرد و همش را از آن فراموش کرد و هیچ کس را خبردار نکرد، تا آنکه هنگام رفتن فرا رسید و در دل شب که مردم در خواب بودند آن ملک آمد و گفت: برویم و آن را به ناخبر می‌فکن، بوداسف برخاست و چون سر خود را با کسی جز وزیرش نگفته بود او نیز همراه شد و هنگامی که خواست بر مرکب سوار شود یکی از حاکمان بلاد که جوانی خوش سپا بود آمد و او را سجده کرد و گفت:

ای شاهزاده اکجا می‌روی که ما را در این ایام تنگی و سختی رخ داده است، ای مصلح و حکیم کامل آبا ما و مملکت و بلاد خود را ترک می‌کنی؟ نزد ما بدان که ما از هنگام ولادت تو تا کنون در رفاه و کرامت بوده ایم و آفت و بلایی به ما نرسیده است. بوداسف او را ساکت کرد و گفت: تو در بلاد خود باش و همراهی اهل مملکت خود کن، اما من به آنها خواهم رفت که مرا می‌فرستند و چنان می‌کنم که مرا بدان فرمان می‌دهند و اگر تو نیز مرا مدد کنی از عمل من نصیبی خواهی داشت.

ثُمَّ إِنَّهُ زَكِبَ فَسَارَ مَا قَضَى اللَّهُ لَهُ أَنْ يَسِيرَ، ثُمَّ إِنَّهُ نَزَلَ عَنْ قَرْنِهِ وَوَزِيرُهُ يَتَوَدُّ قُرْسَهُ وَبَيْتِكِي أَتَدُّ الْبِكَاءَ، وَ يَقُولُ يَبُودَاشَف: بِأَيِّ وَجْهِ أَتَسْتَقْبِلُ لَبُوتَكَ؟ وَ بِمَا أُجِيبُهَا عَنْكَ وَ بِأَيِّ عَذَابٍ أَوْ حُوبٍ يَتَقَلَّانِي، وَ أَتَيْتَ كَيْفَ تُطِيقُ الْقُسْرَ وَ الْأَذَى الَّذِي لَمْ تَتَعَوَّدْهُ، وَ كَيْفَ لَا تَسْتَوْجِسُ وَ أَتَيْتَ لَمْ تَكُنْ وَ عَذَابُكَ يَوْمًا قَطُّ؟ وَ جَسَدُكَ كَيْفَ تَحْمِلُ الْجُوعَ وَ الظَّمَا وَ التَّقَلُّبَ عَلَى الْأَرْضِ وَ الثَّرَابِ، فَتَسْكُنُهُ وَ عَزَاءُكَ وَ وَهَبَ لَهُ قُرْسَهُ وَ الْمِطْلَقَةَ، فَجَعَلَ يَتَكَلَّمُ قَدَمَيْهِ وَ يَقُولُ: لَا تَدْعَنِي وَرَاءَكَ يَا سَيِّدِي أَذْهَبَ بِي مَعَكَ حَيْثُ حَرَجْتَ لِمَا نَدَى لَا كَرَامَةَ لِي بِعَذَابِكَ وَ إِنَّكَ إِنْ تَزَكَّنِي وَ لَمْ تَذْهَبْ بِي مَعَكَ أَخْرُجُ فِي الصُّحُرَاءِ وَ لَمْ أَدْخُلْ مَسْكَنًا فِيهِ إِنْسَانٌ أَبَدًا، فَتَسْكُنُهُ أَنْبَسًا وَ عَزَاءُكَ قَالَ: لَا تَحْمِلْ فِي نَفْسِكَ إِلَّا خَبْرًا فَإِنِّي بَاعَيْتُ إِلَى الْمَلِكِ وَ حُوسِيهِ فَبَلَكَ أَنْ يُكْرِمَكَ وَ يُجَيِّنَ إِلَيْكَ.

ثُمَّ تَزَعَّ عَنْهُ لِبَاسُ الْمَلِكِ وَ دَفَعَهُ إِلَى وَزِيرِهِ، وَ قَالَ لَهُ: الْبَسْ بِنَابِي، وَ أَعْطَاهُ الْيَاقُونَةَ

آنگاه بر مرکب سوار شد و آن بعد از که خداوند مقرر فرموده بود سوار و رفت بعد از آن از مرکب مرود آمد و وزیرش اسب او را می کشید و با صدای بلند می گریست و به شاهزاده می گفت: به چه روی بدی و مادر تو را دیدار کنم و به ایشان چه بگویم و به چه عذابی مرا خواهند کشت و تو چگونه طاقت سختی و آزاری را خواهی داشت که به آن عادت نکرده ای و چگونه وحشت تنهایی را تحمل خواهی کرد در حالی که حتی یک روز تنها نبوده ای و پیکر تو چگونه تحمل گرسنگی و تشنگی و خوابیدن بر زمین و خاک را خواهد داشت؟ شاهزاده او را نیز ساکت کرد و تسلی داد و اسب و کمر بند خود را به وی بخشید. وزیر به پای شاهزاده افتاد و بر آن بوسه می زد و می گفت: ای آقای من! مرا در ورای خود تنها مگذار، مرا نیز همراه خود ببر که پس از تو برای من کرامتی نخواهد بود و اگر مرا همراه خود نبری سر به بیابانها می گذارم و در سرایی که انسانی باشد پا نمی نهم. شاهزاده باز او را ساکت کرد و تسلی داد و گفت: دل بر مدار که من کس نزد پادشاه می فرستم و به او سفارش می کنم که به تو اکرام و احسان کند.

آنگاه شاهزاده جماعه پادشاهی را از تن بدر آورد و به وزیرش داد و گفت: لباس مرا در بپوش و یا فووت گرانبهایی که بر سر داشت به او داد و گفت: آن را

الَّتِي كَانَ يَحْتَمِلُهَا فِي زَأْبِهِ، وَقَالَ لَهُ، اطْلُبْ بِهَا مَنَعَكَ وَفَرَسِي، وَإِذَا أَتَيْتَهُ فَاسْجُدْ لَهُ وَ
أَعْطِهِ هَذِهِ الْبَاقُوَّةَ وَ أَقْرِئَهُ السَّلَامَ ثُمَّ الْأَشْرَافَ وَلِكُلِّ هَئِمَّةٍ، إِنِّي لَمَّا نَظَرْتُ فِيهَا بَنِينَ الْبَاقِي
وَالزَّائِلِ رَغِبْتُ فِي الْبَاقِي وَ زَهَدْتُ فِي الزَّائِلِ وَ لَمَّا اسْتَبَانَ لِي أَصْلِي وَ حَسْبِي وَ فَصَلْتُ
بَيْنَهُمَا وَ بَنِينَ الْأَعْدَاءِ وَ الْقُرَبَاءِ رَفَضْتُ الْأَعْدَاءَ وَ الْقُرَبَاءَ وَ انْفَلَقْتُ إِلَى أَصْلِي وَ حَسْبِي،
فَالْمَا وَالْيَدِي فَإِنَّهُ إِذَا أَبْصَرَ الْبَاقُوَّةَ طَابَتْ نَفْسُهُ، فَإِذَا أَبْصَرَ يَسُوقِي عَلَيْكَ دَكْرَتِي وَ دَكْرَتِي
حُبِّي لَكَ وَ مَوَدَّتِي إِنَّمَاكَ، فَتَعَهُ ذَلِكَ لَنْ يَأْتِيَ إِلَيْكَ مَكْرُوهًا.

ثُمَّ رَجَعَ وَ زِيَرَهُ وَ تَقَدَّمَ بِوَدَائِفِ أَهْلِهِ بِحَسْبِي حَتَّى بَلَغَ قِصَاصَ وَابِعَا فَرَقَعَ رَأْسَهُ فَرَأَى
شَجَرَةً عَظِيمَةً عَلَى عَيْنِي مِنْ مَاءٍ أَحْسَنَ مَا يَكُونُ مِنَ الشَّجَرِ وَ أَكْثَرَهَا فَرْعًا وَ عُصْنًا وَ
أَحْلَاهَا ثَمَرًا، وَ لَدَى اخْتِنَاعِ إِلَيْهَا مِنَ الطُّبْرِ مَا لَا يُقَدُّ كَثَرَةً، فَسَرَّ بِذَلِكَ الْمُنْتَظَرِ وَ فَرِحَ بِهِ، وَ
تَقَدَّمَ إِلَيْهِ حَتَّى دَنَا مِنْهُ، وَ جَعَلَ يَقَعُّهُ فِي تَلْسِيبِهِ وَ يُقَسِّرُهُ، فَشَبَّهَ الشَّجَرَةَ بِالتَّبَشْرِىِ الَّتِي دَعَا

بردار و به همراه اسب روان سر و چون بر پادشاه وارد شدی او را سجد، کن و
این یافوت را به وی بد، و سلام مرا به او و همگی بزرگان برسان و به آنها بگو:
چون من در حال دنیای فانی و آخرت باقی مغرورده شدم در باقی رغبت کردم و از
فانی کنار، گرفتم و چون اصل و حسب ملکوتی خود را دانستم و دوست و دشمن
خود را شناختم و میان یار و بیگانه غبر قاتل شدم، دشمنان و بیگانگان را ترک
کردم و به اصل و حسب خود پیوستم. اما بدرم چون این یافوت را ببیند خوشحال
می شود و چون جامعه های مرا در بر تو ببیند به باد من خواهد افتاد و محبت مرا به تو
خواهد دانست و این معنی مانع از آن می شود که به تو آسیبی برساند.

سپس وزیر برگشت و بوداسف به پیش می رفت تا آنکه به فضای پهناوری
رسید و سر بالا کرد و درخت بسیار بزرگی را دید که در کنار چشمه ای روئیده
است درختی به زیبایی تمام که شاخه ها و برگها و میوه های شیرین فراوان داشت
و پرندگان کثیری بر شاخه های آن درخت نشسته بودند از دیدن آن مسرور و
خوشحال شد و پیش رفت تا به آن رسید و پیش خود آن را تعبیر و تفسیر
می کرد و می گفت: آن درخت هشارت نبوتی است که به او رسیده است و آن

إِلَيْهِمْ وَغَبَّ الْمَاءُ بِالْحِكْمَةِ وَالْعِلْمِ. وَالطَّيْرُ بِالثَّالِثِ الَّذِينَ يَجْتَمِعُونَ إِلَيْهِ وَيَقِيلُونَ مَعَهُ
الدِّينَ. فَبَيْنَمَا هُوَ قَائِمٌ إِذَا أَنَاءُ أَرْفَعَهُ مِنَ الْمَلَكَةِ يَسْئَلُونَ بَيْنَ يَدَيْهِ فَاثْبَغَ أَنَارَهُمْ حَقَّ وَقَعَهُ
فِي جَوْ الشَّامِ وَأَوْبَى مِنَ الْعِلْمِ وَالْحِكْمَةِ مَا عَرَفَ بِهِ الْأُولَى وَالْوَسْطَى وَالْآخِرَى. وَ
الَّذِي هُوَ كَابِتٌ. ثُمَّ أُنْزِلُوهُ إِلَى الْأَرْضِ وَقَرُّوا مَعَهُ قَرِينًا مِنَ الْمَلَكَةِ الْأَرْفَعَةِ فَكَتَبَتْ فِي
بَلَدِكَ الْبِلَادِ حِينًا. ثُمَّ إِنَّهُ أُنِيَ أَرْضَ سَوَاطِطٍ. قَلْبًا بَلَّغَ وَالْإِذَاءَ قُدُومُهُ حَزَجَ تَسِيرُهُ هُوَ
وَالْأَشْرَافُ فَأَكْثَرُهُمْ وَقَرُّوهُ. وَاجْتَمَعَ إِلَيْهِ أَهْلُ بَلَدِهِ مَعَ ذُرِّي قَرَابَتِهِ وَخَسَمِهِ وَقَعَدُوا
بَيْنَ يَدَيْهِ وَسَلَّمُوا عَلَيْهِ وَكَلَّمَهُمُ الْكَلَامَ الْكَثِيرَ وَقَرَّنَ لَهُمُ الْأَسَاسَ وَقَالَ لَهُمْ:

اسْتَمْعُوا إِلَيَّ يَا أَهْلَ بَلَدِكُمْ وَ قَرُّوْا إِلَيَّ قُلُوبَكُمْ لِاسْتِجَاعِ حِكْمَةِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ الَّتِي هِيَ نُورُ
الْأَنْفُسِ وَنُورُهَا بِالْعِلْمِ الَّذِي هُوَ الدَّلِيلُ عَلَى سَبِيلِ الرِّشَادِ. وَاقْتَضُوا عُقُولَكُمْ وَافْتَهَمُوا

جسمه آب علم و حکمتی است که آن را ضراب می کند و آن برندگان مردمانی
هستند که نزد من آیند و دین و حکمت بیاورند و در این میان که او ایستاده بود
و چنین تعبیر و تشبیه می کرد. تا گاه چهار ملک را دید که پیشاروی او حرکت
می کردند و او هم در پی ایشان روان شد و آنها او را برداشته و به آسمانها بردند و
از علوم و معارف آن قدر به وی کرامت شد که احوال نشاء اولی که عالم ارواح
است و نشاء وسطی که عالم ابدان است و نشاء آخری که عالم قیامت است همگی
بر او ظاهر گردید و احوال آینده نیز بر وی نمایان شد، بعد از آن او را بر زمین
آوردند و حق تعالی یکی از آن چهار ملک را مقرر فرمود که پیوسته همراه وی
باشد و زمانی در آن بلاد درنگ کرد و بعدها به سرزمین سولابط که سرزمین
بدری بود بازگشت. چون پادشاه خبر آمدن وی را شنید یا اشراف و امرا و
اعیان مملکت به استقبال او بیرون آمد و او را گرمی داشتند و توقیر و تعظیم
فراوان کردند و جمیع خوبشان و دوستان و لشکریان و شهروندان به خدمت او
آمدند و بز او سلام کردند و نزد او نشستند. او هم سخنان بسیاری گفت و
مهربانها کرد و گفت:

سخنان مرا به گوش جان بشنوید و دلهای خود را قارخ سازید تا بر استماع
سخنان حکمت ربانی که نور بخش چنانهاست توقیق یابید و به علم که راهنمای راه

الْفُضْلَ الَّذِي بَيْنَ الْحَقِّ وَالْبَاطِلِ، وَالصَّلَاةِ وَالْهَدْيِ.

وَاعْلَمُوا أَنَّ هَذَا هُوَ دِينَ الْحَقِّ الَّذِي أَرْسَلَهُ اللَّهُ غُرُوجًا عَلَى الْآلَمِيَّاتِ وَالرُّسُلِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ فِي الْقُرُونِ الْأُولَى، فَطَعْنَا اللَّهَ غُرُوجًا بِهِ فِي هَذَا الْقَرْنِ بِرَحْمَتِهِ بِنَا وَرَأَيْتِهِ وَنَحْنُ عَلَيْهِ عَلَيْنَا، وَفِيهِ خَلَّاصٌ مِنْ نَارِ جَهَنَّمَ إِلَّا أَنَّهُ لَا تَبَالُ الْإِنْسَانُ مَلَكَوَتِ السَّمَاوَاتِ وَلَا يَدْخُلُهَا أَحَدٌ إِلَّا بِالْإِيمَانِ وَغَمَلِ الْخَيْرِ، فَاجْتَنِبُوا فِيهِ لِيُنْذِرَكُمْ بِهِ الرَّاحَةَ الدَّائِمَةَ وَالْخَبَاءَ الَّذِي لَا تَنْقَطِعُ أَبَدًا، وَمَنْ آمَنَ مِنْكُمْ بِالَّذِينَ فَلَا يَكُونُ إِيْمَانُهُ طَمَعًا فِي الْخَبَاءِ وَرَجَاءَ لِمَلَكِ الْأَرْضِ وَطَلَبِ مَوَاقِبِ الدُّنْيَا، وَلَيْتَكُمْ إِيْمَانُكُمْ بِالَّذِينَ طَمَعًا فِي مَلَكَوَتِ السَّمَاوَاتِ وَرَجَاءَ لِلْخَلَّاصِ وَطَلَبِ السَّجَادَةِ مِنَ الضَّلَالَةِ وَطُلُوعِ الرَّاحَةِ وَالْفَرَجِ فِي الْآخِرَةِ، فَإِنَّ مَلَكِ الْأَرْضِ وَسُلْطَانَهَا زَائِلٌ، وَلِذَلِكَ مَتَّقُوا اللَّهَ، فَمَنْ اغْتَرَبَهَا هَلَكَ وَانْقَضَ، لَوْ قَدْ وَقَفَ عَلَى دَبَابِ الدُّنْيَا الَّذِي لَا يَدْبُرُ إِلَّا بِالْحَقِّ، فَإِنَّ الْمَوْتَ مَقْرُونٌ مَعَ أَجْسَادِكُمْ وَهُوَ بَرَأَصٌ لِرُوحَانِكُمْ أَنْ يَتَكَبَّرَ مَعَ الْأَجْسَادِ.

نجات است اعتماد کنيد و عفوئان را بديدار كنيد و حق و باطل و گمراهی و هدايت را از يكديگر باز شناسيد.

و بدانيد آنچه من شما را به آن دعوت می کنم دين حق است كه حق تعالى بر انبياء و رسولان در قرون گذشته فرو فرستاده است و خداوند در اين زمان به سبب رحمت و شفقت خود ما را به آن دين مخصوص گردانیده است و خلاصی از آتشی جهنم به واسطه متابعت از آن حاصل می شود و همچكس به ملكوت آسمانها نمی رسد و به آن داخل نمی گردد مگر آنكه ايمان بياورد و عمل خير انجام دهد، پس در اين دو امر كوشش كنيد تا راحتی جاويد و حيات ابدی پياييد و بايد كه ايمان شما از روی طمع به زندگانی دنیا يا اميد به ملك زمين و طلب مواهب دنيوی نباشد بلكه بايد در ملكوت آسمانها طمع كرد و اميد به خلاصی از دوزخ داشت و نجات از ضلالت و رسيدن به راحت و آسايش آخرت را خواستار شده، زیرا كه پادشاهی و سلطنت در زمين زایل می شود و لذات آن منقطع می گردد و کسی كه فریفته آن شود در هنگامی كه نزد جزا دهندۀ روز جزا بایستد هلاك و منقطع می شود و مرگ قرين بدنهای شماست و پیوسته در كمين سكار ارواح شما نشسته

وَ اعْلَمُوا أَنَّهُ كَمَا أَنَّ الطَّيْرَ لَا يَقْدِرُ عَلَى الْحَيَاةِ وَ النَّجَاةِ مِنَ الْأَعْدَاءِ مِنَ الْبَرِّ إِلَى غَدٍ إِلَّا بِقُوَّةٍ مِنَ الْبَصَرِ وَ الْجَنَاحَيْنِ وَ الرَّجْلَيْنِ، فَكَذَلِكَ الْإِنْسَانُ لَا يَقْدِرُ عَلَى الْحَيَاةِ وَ النَّجَاةِ إِلَّا بِالْإِيمَانِ وَ الْقِتْلِ الصَّالِحِ وَ أَعْمَالِ الْخَيْرِ الْكَامِلَةِ، فَتَحْتَكَرُ لَهَا الْمَلَكَةُ أَلَّتْ وَ الْأَشْرَافُ فَمَا تَسْمَعُونَ وَ أَلْمَهُوا وَ اعْتَبِرُوا، وَ اغْبُرُوا الْبَهْرَ مَا دَامَتِ السُّفِينَةُ، وَ انْقَطَعُوا الْمَقَارَةَ مَا دَامَ الدَّلِيلُ وَ الظُّهُرُ وَ الرَّأْدُ، وَ اسْلُكُوا سَبِيلَكُمْ مَا دَامَ الْمِضْبَاحُ، وَ اخْفِرُوا مِنْ كُنُوزِ الْبَرِّ مَعَ الشَّالِكِ، وَ شَارِكُوهُمْ فِي الْخَيْرِ وَ الْفَضْلِ الصَّالِحِ، وَ أَصْلِحُوا التَّبَعِ وَ كُونُوا لَهُمْ أَفْوَانًا، وَ مَزُوْغُهُمْ بِأَعْمَالِكُمْ لِيَتَزَلُّوا عَنْكُمْ عِلْكَوَتُ الثُّورِ، وَ اجْلِسُوا الثُّورَ، وَ احْتَبِطُوا بِمَرَاتِبِكُمْ، وَ إِنَّاكُمْ أَنْ تَتَوَلَّوْا إِلَى أَمَانِي الدُّنْيَا وَ شُرْبِ الْخَمْرِ وَ شَهْوَةِ النِّسَاءِ وَ مِنْ كُلِّ ذَمِّتِهِ وَ قَبِيحَةِ مُهْلِكَةِ الرُّوحِ وَ الْجَسَدِ وَ اتَّقُوا الْخَمْسَةَ وَ الْقَضْبَ وَ الْقِدَاوَةَ وَ السُّمِيتَةَ، وَ مَا مِنْ نَوْسَةٍ أَنْ يَوْفَى إِلَيْكُمْ فَلَا تَأْتُوا إِلَى أَحَدٍ، وَ كُونُوا طَاهِرِي الْقُلُوبِ، صَادِقِي النِّيَّاتِ لِيَتَكُونُوا عَلَى الْمِهْنِاجِ إِذَا أَنَاكُمْ الْأَجَلُ.

است تا آن را به همراه اجساد به خاک مزلت افکند

و هدایت همچنانکه برنده برای ابدی حیات از امر و به فردا باید از قوه بینایی و بالها و پاهای خود استفاده کند آدمی برای حیات ابدی و نجات و افسی باید از ایمان و عمل صالح و کارهای نیک و تمام استفاده کند پس ای پادشاه و ای اشراف در آنچه که می شنوید تفکر کنید و آن را بفهمید و عبرت بگیرید و تا کشتی حاضر است از دریا عبور کنید و تا راهتا و مرکب و توشه هست از بیابان عبور نمانید و مادام که چراغ روشن است راه را طی کنید و به معاونت اهل دین گنجهای خبر را ببندوزید و با ایشان در اجرای خیر و عمل صالح مشارکت کنید و پروان خود را اصلاح کنید و یار آنها باشید و آنها را به کار خیر وادارید تا با شما به ملکوت نور درآیند و نور را بپذیرید و از فرائض خود مراقبت کنید و مبادا به آرزوهای دنیوی اعتماد کنید و از شرب خمر و زناکاری و هر عمل زشت و نکوهیده دیگر که کشنده روح و تن است بپرهیزید و از حسد و غضب و دشمنی و سخن چینی و هر چه که برای خود بد می شمارد بپرهیزد و پاکدل و درست نیت باشید تا چون شما را اجل فرا رسد در راه راست باشید.

ثُمَّ اسْتَقَلَ مِنْ أَرْضِ سُولَاطٍ وَ سَارَ فِي بِلَادٍ وَ مَدَائِنَ كَثِيرَةٍ حَتَّى أَتَى أَرْضاً تُسَمَّى
قِسْمَبَ، فَسَارَ فِيهَا وَ أَحْيَا مِثْنَهَا وَ مَكَثَ حَتَّى أَتَاهُ الْأَجَلُ إِلَى خَلْعِ الْجَسَدِ، وَ ارْتَفَعَ إِلَى
الْقُورِ، وَ دَعَا قَبِيلَ مَنْبِهِ يَتِمِّدُوا لَهُ اسْمَهُ إِبَادُ الَّذِي كَانَ يَجِدُهُ وَ يَقُومُ عَلَيْهِ، وَ كَانَ رَجُلًا
كَامِلًا فِي الْأُمُورِ كُلِّهَا، وَ أَوْصَى إِلَيْهِ، وَ قَالَ: إِنَّهُ قَدْ دَنَا الرِّفَاعِي عَنِ الدُّنْيَا، وَ احْتَبَطُوا
بِفِرَاقِكُمْ، وَ لَا تَزِيلُوا عَنِ الْخَفَى، وَ خُذُوا بِالشُّكْلِ، ثُمَّ أَمَرَ إِبَادُ أَنْ يَبْنِيَ لَهُ مَكَانًا
فَبَسَطَهُ هُوَ رِجْلَيْهِ وَ مَيَّزَ رَأْسَهُ إِلَى الْمَغْرِبِ وَ رِجْلَهُ إِلَى الْمَشْرِقِ ثُمَّ قَضَى حُجَّتَهُ.

قَالَ مُصَنِّفُ هَذَا الْكِتَابِ: قَسَّ هَذَا الْحَدِيثُ وَ مَا سَاكَلَهُ مِنْ أَخْبَارِ الْمُتَقَرِّينَ وَ
فَعَرَفَهُمْ بِمَا أَلْتَمِدَهُ فِي أَمْرِ الْعَيْنِ وَ رُوِيَ عَنْهَا، لِأَنَّ الْعَيْنَ إِنَّمَا ضَحَّتْ لِي بِمَا ضَمَّ عَنِ
النَّبِيِّ ﷺ وَ الْأَمَةِ ﷺ مِنْ ذَلِكَ بِالْأَخْبَارِ الَّتِي يَمْتَنِعُ بِهَا صَحُّ الْإِسْلَامِ وَ شَرَائِعُهُ وَ

سپس از شهر سولابط نقل مکان کرد و به سایر بلاد رفت و شهرهای کثیری
را در نوردید نا آنکه به سرزمینی رسید که آن را قسبم می گفتند و در آن شهر
مقام کرد و دلهای مُردۀ اهل آنجا را زنده نمود و در آنجا درنگ کرد تا مرگش فرا
رسید و تن را راه او به عالم نور صعود کرد و سپس از مرگش یکی از شاگردانش را که ایابد
می نامیدند و پیوسته در خدمت و ملازمت وی بود فراخواند. او مردی کامل در امور
بود و به او وصیت کرد و گفت: یروا از من از این عالم خاک نزدیک شده است، شما فرض
الهی را محافظت کنید و از حق به باطل متقابل نشوید و زهد و عبادت را پیسته
سازید. سپس دستور داد ایابد برای او مکانی بسازد و پاهای خود را دراز کرد،
سر به جانب مغرب و پاها به جانب مشرق نهاد و حان به جان آفرین تسلیم کرد.

شیخ صدوق رحمته الله مصنف این کتاب گوید: این حدیث و احادیث مشابه آن
که در باب اخبار معترّون و غیر آنها رسیده است مورد اعتماد و اتکاء من در امر
غیب و وقوع آن نیست. زیرا امر غیب در نزد من با احادیث صحیحی که از
ناحیه پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و ائمه اطهار علیهم السلام وارد شده به اثبات رسیده است و
اصل اسلام و شرایع و احکامش هم به امثال همان اخبار ثابت شده است. ولی

أَحْكَامُهُ، وَلِكُنِّي أَرَى الْغَيْبَةَ لِكَثِيرٍ مِنْ أَنْبَاءِ اللَّهِ وَرُسُلِهِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ وَلِكَثِيرٍ مِنْ الْحُجَّجِ بِفَضْلِهِمْ عَلَيْهِ السَّلَامُ، وَلِكَثِيرٍ مِنَ الْمُلُوكِ الصَّالِحِينَ مِنْ قَبْلِ اللَّهِ تَزَاوَدَ وَمَعَالَى، وَلَا أُجِدُّ لَهَا مُشْكِرًا مِنْ مُخَالِفِينَا وَجَمِيعِهَا فِي الصُّلْبِ مِنْ طَرَفِي الرُّوَايَةِ دُونَ مَا قَدْ صَحَّ بِالْأَخْبَارِ الْكَثِيرَةِ الْوَارِدَةِ الصَّحِيحَةِ عَنِ النَّبِيِّ وَالْأَئِمَّةِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ فِي أَهْلِ الْعَالَمِ الثَّانِي عَشَرَ مِنَ الْأَئِمَّةِ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَغَيْبَتِهِ حَتَّى يَطْغَوْا الْأَمْدَ وَتَقْسُو الْقُلُوبُ وَتَقَعِ النَّاسُ مِنْ ظُهُورِهِ، ثُمَّ يَطْلُبُهُ اللَّهُ وَتَشْرِقُ الْأَرْضُ بِنُورِهِ وَتَزُولُ الظُّلُمُ وَالْحُورُ بِعَذْلِهِ، فَلَيْسَ فِي التَّكْذِيبِ بِذَلِكَ مِنْغِ الْإِثْرَارِ بِتَطَايُرِهِ إِلَّا الْفُضْدُ إِلَى إِطْفَاءِ نُورِ اللَّهِ وَإِطْفَالِ دِينِهِ وَبَقَايَ اللَّهِ إِلَّا أَنْ يُمْرَ نُوْرُهُ وَيُعْلَى كَلِمَتُهُ، وَتُجْبَى الْحَقُّ وَتَبْطُلُ السَّاطِلُ، وَلَوْ كَرِهَ الْغَالِبُونَ الْمُكَذِّبُونَ بِمَا وَعَدَ اللَّهُ الصَّالِحِينَ عَلَى لِسَانِ خَيْرِ النَّبِيِّينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَ عَلَى آلِهِ الطَّاهِرِينَ، وَ لَا يَرَادِي هَذَا الْخُدَيْثُ وَمَا يُسَاكِلُهُ فِي هَذَا الْكِتَابِ مَغْنَى آخَرُ وَ هُوَ أَنَّ سَمِيعَ أَهْلِي-

من ملاحظه می‌کنم که امر غیبت برای صحابی از پیامبران و رسولان - صلوات الله عليهم - و حججهای الهی پس از ایشان و پادشاهان صالحی که از جانب خدای تعالی بوده‌اند واقع شده است و هیچ یک از مخالفین ما منکر آنها نشده است در حالی که در طرق روایت، جمیع این روایات در مقام مقایسه با روایات کثیر، و صحیح‌های که از ناحیه پیامبر و ائمه صلوات الله عليهم در امر قائم و دوازدهمین از ائمه علیهم السلام وارد شده است از اعتبار کمتری برخوردار است، روایات صحیح و صحیح‌های که می‌گردد، غیبت او به طول می‌انجامد تا به غایتی که دها سخت شود و از ظهورش نومید گردند، آنگاه خداوند او را ظاهر سازد و زمین به نور جلالش روشن گردد و ظلم و جور با عدالت او نابود شود. پس تکذیب آن و اقرار به نظائرش چه معنایی می‌تواند داشته باشد؟ جز آنکه بگوئیم آنها می‌خواهند نور خدا را خاموش و دین او را باطل کنند، اما خداوند نور خود را تمام و کلمه‌اش را بلند می‌گرداند و حق را محقق و باطل را نابود می‌سازد گرچه مخالفان مکذّب و عده‌های الهی را حوش نیابد، وعده‌هایی که درباره صالحین بر زبان خیرالنبین و ائمه طاهرین صلوات الله عليهم جاری شده است، مقصود دیگر من از ذکر این اخبار و امثال آن در کتاب این است که جمیع

الوفائي و الخيلاب يهلون إلى مثله من الأحاديث فإذا ظفروا به من هذا الكتاب حرصوا على الوقوف على سائر ما فيه، فهم يأنفون عليه من بين منكر و ناظر شاك و مفرّ، فالمفرّ يزداد به بصيرة، و المنكر تتأكد عليه من الله الحجة، و الوافئ الشاك تدعو و قرقه ببن الإقرار و الإنكار إلى التثبت و التفتيح^۱ إلى آخر الغائب و غيبته، فترجى له الهداية، لأن الصحيح من الأمور لا يزيد التثبت و التفتيح إلا تأكيداً، كالتفتيح الذي كلّمه دخل الثار أرواد صفاء و جودة.

و قد غيب الله - تبارك و تعالى - اسمه الأعظم الذي إذا دعي به أجاب و إذا سئل به أعطى في أوائل سور من القرآن

فقال عز وجل: «الم»، و «الم»، و «الر»، و «المص»، و «كهيعص»، و «محمص»، و «طسم»، و «طس»، و «يس»، و ما ألبس ذلك ليعلمني: أخذها في الكفارة و التفسير كمن

اهل وفاء و خلاف به مطالعه ا يكون اخبار و داستانها رغبت دارند و چون آن اخبار را در این کتاب بخواند به خواندن سایر فصول آن نیز مشتاق می شوند که مطالعه کنندگان کتاب از سه گروه ~~تکلیف~~ خارج نمیگردد: مسکران، شک کنندگان و معترضان. آنکه مفرّ و معترف به وجود امام علی است این اخبار موجب ازدیاد بصیرت می شود و آنکه منکر است با او اقام حجت می کرده و آن که شک کننده است در مقام تحقیق از احوال امام غائب و عیبت او بر می آید و امید است که به حق هدایت شود، زیرا تحقیق در امور صحیح موجب تأکید و وضوح بیشتر آن می شود، مانند طلا که هر چه بیشتر آن را در بوته بگذارند خالص تر و بهتر می شود.

و خدای تعالی اسم اعظم خود را در اوایل سور، های قرآن نهان ساخته است اسم اعظمی که چون خدا را بدان بخواند اجابت کند و چون به واسطه آن درخواست کنند اعطا فرماید.

خدای تعالی فرموده است: «الم» و «الم»، و «الر» و «المص» و «كهيعص» و «محمص» و «طسم» و «طس» و «یس» و مشابه آنها، و برای آن دو دلیل وجود

۱ - فی بعض النسخ المصطفی و التفتیح و التفتیح كما فی النهایة

كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِي غِطَاءٍ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَهُوَ الثَّوْبُ الْأَبْيَضُ بِدَلِيلِ قَوْلِهِ غُرُوجُ: «أَنْزَلَ اللَّهُ إِلَيْكُمْ ذِكْرًا»^(۱) وَكَانُوا لَا يَسْتَطِيعُونَ لِقَاءَ رَبِّ تَعَالَى، فَأَنْزَلَ اللَّهُ غُرُوجًا أَوَائِلَ سُورَةِ مِثْلِ اسْمِ الْأَعْظَمِ بِحُرُوفِ مَقْطُوعَةٍ، هِيَ مِنْ حُرُوفِ كَلَامِهِمْ وَتَقْوِيمِ وَ لَمْ تَحْمِلْ عَادَتَهُمْ بِذِكْرِهَا مَقْطُوعَةً فَلَمَّا سَمِعُوهَا تَكْجَمُوا بِهَا وَقَالُوا: نَسْتَعِ مَا بَعْدَهَا تَعْجِبًا فَاسْتَشْعَرُوا إِلَى مَا بَعْدَهَا فَتَاكَذَّبَ الْحَقُّ عَلَى الْمُكْذِبِينَ وَازْدَادَ أَهْلُ الْإِفْرَارِ بِهِ بَصِيرَةً، وَتَوَلَّى الْبَاقُونَ شُكَّاكَ لَا جُنْدَ لَكُمْ إِلَّا الْبَهْتُ عَمَّا شَكُّوا فِيهِ، وَفِي الْبَهْتُ الْوُصُولُ إِلَى الْحَقِّ.

وَ الْعِلَّةُ الْآخَرَى فِي انْزَالِ أَوَائِلِ هَذِهِ السُّورِ بِأَحْرُوفِ الْمَقْطُوعَةِ لِتُخَصَّ بِتَقْرِئَتِهَا أَهْلُ الْعِصْمَةِ وَ الطَّهَارَةِ، فَيُتَيَمَّنُونَ بِهَا الدَّلَائِلَ وَ يُظْهِرُونَ بِهَا الْمُعْجَزَاتِ، وَ تَوْعَمُ اللَّهُ تَعَالَى بِتَقْرِئَتِهَا جَمِيعَ النَّاسِ لِكَانَ فِي ذَلِكَ حُجَّةٌ الْحِكْمَةِ وَ قَسَادُ التَّضْيِيقِ، وَ كَانَ لَا يُؤَخَّرُ مِنْ غَيْرِ

دارد. دلیل اول آنکه کفار و مشرکین نمی توانستند ذکرالله را ببینند و ذکرالله عبارت از پیامبر اکرم ﷺ است به دلیل سخن خدای تعالی که فرمود: «أَنْزَلَ اللَّهُ إِلَيْكُمْ ذِكْرًا رَسُولًا» که «رَسُولًا» بدل از «ذِكْرًا» آمده است. و همچنین نمی توانستند قرآن کریم را بشنوند و خدای تعالی «وَأَوَائِلَ» چند سوره اسم اعظم خود را با حروف جدا جدا آورده است. همان حروفی که زبان و کلام ایشان از آنها ساخته شده است. اما عادت آنها چنین نبود که آنها را جدا جدا ذکر کنند و چون آن حروف مقطوعه را شنیدند تعجب کردند و از سر شگفتی گفتند ما بعد آن را بشنویم که چیست و به ما بعد آن نیز گوش فرادادند و بر منکرین انعام حجت شد و بصیرت مغر و معترف افزون گردید و شک کنندگانی که همشان تحقیق در شکوک است توقف کردند تا شاید به حقیقت دسترسی پیدا کنند که در تحقیق امکان وصول به حقیقت وجود دارد.

دلیل دیگری که در انزال حروف مقطوعه در اوایل بعضی از سوره قرآن وجود دارد آن است که خداوند اسراری در آنها قرار داده است و خاندان عصمت و طهارت را به معرفت آن اسرار اختصاص داده است تا به وسیله آن اقامه دلایل و اظهار معجزات کنند و اگر خدای تعالی آن اسرار را به همه مردم

الْمَقْصُومُ أَنْ يَدْعُوا بِهَا عَلَى نَبِيِّ مُرْسَلٍ أَوْ مُؤْمِنٍ مُتَّخِذٍ، ثُمَّ لَا يَجُوزُ أَنْ يَقَعَ الْإِجَابَةُ بِهَا مَعَ
وَعْدِهِمْ وَاتِّصَافِهِ بِأَنَّهُ لَا يُخْلَفُ الْوَعْدُ، عَلَى أَنَّهُ يَجُوزُ أَنْ يُعْطَى الْمَعْرِفَةُ بِعَظَمَتِهِ عَنْ يَحْيَى
عِزَّةً يُلَاقِيهِ عَنْ تَعَدُّى فِيهَا عَدَّةً كَيْتَلَمَّ بَنِي بَاعُورَاجِنْ أَرَادَ أَنْ يَدْعُو عَلَى كَلِمِ اللَّهِ مُوسَى
ابْنِ عِمْرَانَ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَا كَانَ أَرْوَى مِنَ الْأَسْمِ، فَاسْتَلْعَ مِنْهَا، وَذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ
فِي كِتَابِهِ «وَائْتَلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ الَّذِي آتَيْنَاهُ آيَاتِنَا فَاسْتَلْعَ مِنْهَا فَأَتَتْهُ الشَّيْطَانُ فَكَانَ مِنَ
الْغَاوِينَ»^(۱)، وَإِنَّمَا لَعَلَّ عَزَّ وَجَلَّ ذَلِكَ يَتَلَمَّ النَّاسُ أَنَّهُ مَا اخْتَصَّ بِالْفَضْلِ إِلَّا مَنْ عَلِمَ
أَنَّهُ مُسْتَحَقٌّ لِلْفَضْلِ، وَأَنَّهُ لَوْ عَمَّ جَمَاعَ مِنْهُمْ وَفُورَ مَا رَفَعَ مِنْ بَلْعَمَ.

وَإِذَا جَازَ أَنْ يُعْبَبَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ اسْمُهُ الْأَعْظَمُ فِي الْحُرُوفِ الْمُقْطُوعَةِ فِي كِتَابِهِ الَّذِي هُوَ
حُجَّتُهُ وَكَلَامُهُ، فَكَذَلِكَ جَائِزٌ أَنْ يُعْبَبَ حُجَّتُهُ فِي النَّاسِ عَنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ وَغَيْرِهِمْ

می آموخت حکمت و تدبیری در آن نبود و بسا شخص غیر معصوم آن اسرار را
که اسم اعظم الهی نیز در آن است می دانست و به وسیله آن به پیامبر مرسل و یا
مؤمن آزموده نفرین می کرد و در حدیثی روایت شده که با وجود آیات «إِنَّهُ لَا يُخْلَفُ
الْوَعْدُ» خُلف وعده کند و از این اسرار آگاه کند و آنها نیز از حد الهی درگذرند و
خدای تعالی آن اسرار را از ایشان باز شناند تا به این وسیله برای حلالین عبرتی
حاصل شود. مثلاً بلعم باعور آنگاه که خواست بر موسی کَلِمِ اللَّهِ نفرین کند
خداوند اسرار اسم اعظم را از خاطرش بُرد و او را از آن بی بهره ساخت چنان که
فرموده است: «وَائْتَلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ الَّذِي آتَيْنَاهُ آيَاتِنَا فَاسْتَلْعَ مِنْهَا فَأَتَتْهُ الشَّيْطَانُ
فَكَانَ مِنَ الْغَاوِينَ». و خدای تعالی چنین کرده است تا مردمان بدانند که او
فضیلت را به اهلش اختصاص داده از آن رو که آنها را لایق و مستحق آن دانسته
است و اگر آن را به دیگران می آموخت همان خطای بلعم از آنها سر می زد.

و همچنان که روا باشد خدای تعالی اسم اعظم خود را در حروف مقطوعه
کتابش که کلام و حجّش می باشد همان سازد، همچنین روا باشد که حجّت خود
را در میان مردم از مؤمنین و غیر مؤمنین نهان سازد زیرا خدای تعالی می داند که

يُعْلِمُهُ عَزَّوَجَلَّ أَنَّهُ مَتَى أَظْهَرُهُ دَفَعَ مِنْ أَكْثَرِ النَّاسِ الشُّكَّ فِي يَحْدُودِ اللَّهِ فِي شَأْنِهِ
فَيَسْتَجِيعُونَ بِذَلِكَ الْقَتْلَ، فَإِنْ قَتَلْتَهُمْ لَمْ يَجِزْ وَ فِي أَصْلَابِهِمْ مُؤْمِنُونَ، وَإِنْ لَمْ يَسْتَلْهُمْ لَمْ يَجِزْ
وَلَهُمُ اسْتَحْقَاقُ الْقَتْلِ، فَلَا حَيْكَةَ لِلْعَجَبَةِ فِي مِثْلِ هَذِهِ الْحَالَةِ مُوجِبَةً، فَإِذَا تَرَكْتُمُوهُ لَمْ يَبْقَ فِي
أَصْلَابِهِمْ مُؤْمِنٌ أَظْهَرُهُ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ فَخَسَفَ بِأَعْدَائِهِ وَأَبَادَهُمْ، أَلَا تَرَى الْمُحَصَّنَةَ إِذَا زَنَتْ
وَهِيَ خَبْلٌ لَمْ تُزَجَّمْ حَتَّى تَضَعْ وَكَلَهَا وَتُوضِعَهُ إِلَّا أَنْ يَتَكَلَّمَ بِرِضَاعِهِ رَجُلٌ مِنَ الْمُشْبِجَةِ،
فَهَذَا سَبِيلُ مَنْ فِي صَلْبِهِ مُؤْمِنٌ إِذَا وَجِبَ عَلَيْهِ الْقَتْلُ لَمْ يَمُتْ عَنِ مُزَابَلَتِهِ، وَلَا يَلْغَمُ ذَلِكَ إِلَّا
عَنْ تَكُونِ حُجَّةٍ مِنْ قِبَلِ عَلَامِ الْغُيُوبِ، وَلِهَذَا لَا يَتَعَمَّ الْهُدُودُ إِلَّا هُوَ، وَهَذِهِ هِيَ الْعِلَّةُ
الَّتِي مِنْ أَجْلِهَا تَرَاهُ أَسْرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ مُجَاهِدَةً أَهْلَ الْخِلَافِ ثَمَسًا وَعَشْرِينَ سَنَةً بَعْدَ
رَسُولِ اللَّهِ ﷺ.

خَدَّائِنا حَقَّقُوا بَيْنَ مُحَمَّدَيْنِ مَسْرُورٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: خَدَّائِنا الْحُسَيْنَ بْنَ مُحَمَّدَيْنِ عَامِرٍ، عَنْ
عَنْهُ عَقِيدَةُ ابْنِ عَامِرٍ، عَنْ مُحَمَّدَيْنِ أَبِي هَمْبَرٍ، عَنْ ذِكْرَةٍ - عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ - قَالَ:

اگر او را ظاهر سازد بیشتر مردم از حدود الهی درباره او تعدی می کنند و از این
رو مستوجب هلاکت خواهند بود و اگر ایشان را هلاک کند روا نبود چون ممکن
است در اصلااب آنها مؤمنان باشند و اگر آنها را هلاک نکند روا نبود چون تعدی
به حدود الهی درباره امام کرده اند. از این رو وقوع غیبت در چنین حالی واجب
است و چنانکه در اصلااب آنها مؤمنی نباشد حدای تعالی او را ظاهر می کند و
دشمنانش را بر زمین فرو می برد و نابود می سازد. آیا نمی بینی اگر زنی شوهردار
زنا کند و باردار باشد سنگسار نمی شود تا آنکه وضع حمل کند و دو سال تمام نوزاد
را شیر دهد مگر آنکه کسی متکمل شیردادن او شود؟ همچنین است کسی که
واجب القتل باشد و در صلب او مؤمنی باشد، کشته نمی شود تا آن مؤمن از صلب
او جدا شود و کسی آن را نمی داند مگر آنکه از جانب علّام الغیوب حیثیت باشد و
از این رو است که حدود الهی را جز امام اقامه نمی کند و به همین علت بود که
امیرالمؤمنین علیه السلام جهاد با اهل خلاف را پس از رسول خدا به مدت بیست و پنج
سال ترک فرمود.

راوی گوید: به امام صادق علیه السلام گفتم: چرا امیرالمؤمنین علیه السلام در ابتدا با

قُلْتُ لَهُ: مَا بَالُ لَمِيعِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَمْ يُعَابِلْ مُخَالَفِيهِ فِي الْأَوَّلِ؟ قَالَ: لِأَنَّهُ فِي كِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى: «لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَاباً أَلِيماً»^(۱) قَالَ: قُلْتُ: وَ مَا يَتَنَبَّأُ بِتَزَيُّلِهِمْ؟ قَالَ: وَدَائِعُ مُؤْمِنُونَ فِي أَصْلَابِ قَوْمٍ كَاهِرِينَ»
وَكَذَلِكَ الْقَائِمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَمْ يَنْظُرْ أَبَداً حَتَّى تَخْرُجَ وَدَائِعُ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ، فَإِذَا خَرَجَتْ ظَهَرَ عَلَى مَنْ ظَهَرَ مِنْ أَغْدَاءِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ فَكَتَلَهُمْ.

خَدَّثَنَا الْمُطَهَّرُ بْنُ جَعْفَرٍ بْنِ الْمُطَهَّرِ الْغَلَوِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: خَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ الْحَسَنِ بْنِ عُبَيْدٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ الْكَزْخِيِّ «سَأَلَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ - أَوْ قَالَ لَهُ زَجَلٌ -: أَصْلَحَكَ اللَّهُ أَلَمْ يَكُنْ عَلَى عَلَيْهِ السَّلَامُ قَوْلُهُ فِي دِينِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ؟ قَالَ: بَلَى؟ قَالَ: فَكَتَفَ ظَهْرُ عَلَيْهِ السَّلَامُ الْقَوْمَ، وَكَتَفَ لَمْ يَذْفُقْهُمْ، وَ مَا يَتَنَبَّأُ^(۲) مِنْ ذَلِكَ؟ قَالَ: أَنَّهُ فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ مَنَعَتْهُ؟ قَالَ: قُلْتُ: وَ أَنَّهُ أَنَبَهُ هِيَ؟ قَالَ: قَوْلُهُ عَزَّوَجَلَّ: «لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَاباً أَلِيماً». إِنَّهُ كَانَ فِيهِ عَزَّوَجَلَّ وَدَائِعُ مُؤْمِنُونَ فِي أَصْلَابِ قَوْمٍ كَاهِرِينَ وَ مُنَافِقِينَ، فَلَمْ يَكُنْ عَلَى عَلَيْهِ السَّلَامُ

مخالفتین خود نجسگید؟ فرمود: چه دلیل آیه ای که در قرآن کریم است؛ اگر جدا می شدند کافران را به سختی عذاب می کردم. گوید: گفتم: مقصود از جدا شدن ایشان چیست؟ فرمود جدا شدن و دایع مؤمنی که در اصلااب قوم کافر وجود دارد. قائم علیه السلام نیز چنین است، او ظهور نمی کند تا آنکه و دایع خدای تعالی خارج شود و چون خارج شد بر دشمنان آشکار خدای تعالی چیره می شود و آنها را نابود می سازد.

ابراهیم کرخی گوید: مردی به امام صادق علیه السلام گفت: اصلحك الله آبا علی علیه السلام در دین خدای تعالی نیرومند نبود؟ فرمود: آری نیرومند بود. گفت: پس چرا آن قوم بر او غلبه کردند و چرا آنها را دفع نفرمود و مانع کارهای ایشان نشد؟ فرمود: آیه ای در کتاب خدای تعالی او را باز داشت. گوید: گفتم: آن کدام آیه است؟ فرمود: این سخن خدای تعالی: «لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَاباً أَلِيماً». زیرا برای خدای تعالی و دایع مؤمنی در اصلااب قوم کافر و منافق

يَعْتَلُ الْأَبَاءَ حَتَّى يَخْرُجَ الزَّوَانِعُ فَلَمَّا خَرَجَتِ الزَّوَانِعُ ظَهَرَ عَلَى مَنْ ظَهَرَ فَقَاتَلَهُ. وَكَذَلِكَ
فَائِشَا أَهْلَ الثَّبِتِ لَنْ يَظْهَرَ أَبَدًا حَتَّى تَظْهَرَ زَوَانِعُ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ فَإِذَا ظَهَرَتْ ظَهَرَ عَلَى مَنْ
يَظْهَرُ فَتَنَلَهُ».

حَدَّثَنَا الْمُظَفَّرِيُّ جَعْفَرُ بْنُ الْمُظَفَّرِ السَّمَرَقَنْدِيُّ الْقَلْبِيُّ رحمته الله قَالَ: حَدَّثَنَا حَقَقَرِيُّ بْنُ
مُحَمَّدَ بْنِ مَسْعُودٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: حَدَّثَنَا حَبْرَبِيلُ بْنُ أَمْنَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّاسِ بْنِ
عَبِيدٍ، عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ مَنصُورِ بْنِ حَازِمٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام «فِي قَوْلِ اللَّهِ
عَزَّوَجَلَّ: «لَوْ تَرَى إِلَى الْأَعْدَاءِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا» لَوْ أَخْرَجَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ مَا فِي أَصْلَابِ
الْمُؤْمِنِينَ مِنَ الْكَافِرِينَ وَمَا فِي أَصْلَابِ الْكَافِرِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ لَعَذَّتْ الَّذِينَ كَفَرُوا».

[تَبَيُّهُ بَابِ الْمُعْتَرِينَ]

وَحَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ الْقَلْبِيُّ الْأَشْوَارِيُّ بِإِبْلَاقٍ قَالَ: حَدَّثَنَا
مَكْنَنُ بْنُ أَحْمَدَ الْبَرْقَعِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ إِسْحَاقَ بْنَ إِبْرَاهِيمَ الطَّرْسُوسِيَّ يَقُولُ: وَكَانَ قَدْ أَقْبَى
عَلَيْهِ سَبْعٌ وَبِشْعُورٍ سَنَةً عَلَى بَابِ نَجْمَى بْنِ مَنصُورٍ. قَالَ: رَأَيْتُ سَرِيانَكَ مَلِكًا الْهَلْدِي فِي
بَلَدٍ: نُسَمَّى «قَنْوُج» قَسَالَاءُ كَمْ أَقْبَى عَلَيْكَ بَيْنَ السَّنَةِ لَا فَقَالَ: يَسْعَاهُ سَبْعٌ وَخَمْسٌ وَ

وجود دارد و علی علیه السلام پدران را نمی گشت تا آنکه آن ودایع خارج شوند و چون
آن ودایع خارج شدند بر آنها غلبه فرمود و با ایشان کاوآر کرد. و قائم ما
اهل البیت نیز چنین است ظهور نمی کند تا آنکه ودایع خدای تعالی ظاهر شود
چون آنها ظاهر شدند بر آنان که باست غلبه می کند و آنان را نابود می سازد.
منصور بن حازم از امام صادق علیه السلام در تفسیر این آیه که «لَوْ تَرَى إِلَى الْأَعْدَاءِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا» فرمود: اگر خداوند کافران را از اصلاّب مؤمنان و
مؤمنان را از اصلاّب کافران خارج می کرد. هر آینه کافران را عذاب می نمود.

تَمَّةُ بَابِ مَعْرُونٍ

مکی بن احمد گوید: از اسحاق بن ابراهیم طرسوسی که نود و هفت سال از
عمرش گذشته بود بر در سرای یحیی بن منصور شنیدم که می گفت: سریانک
پادشاه هندوستان را در شهری که قنوج نامیده می شد دیدار کردم و از او پرسیدم

عِشْرُونَ سَنَةً. وَ هُوَ مُسْلِمٌ وَ رَزَعَهُ اَنْ اَللّٰهُ ﷻ اَتَقَدَّ اَتَمَّ عَشْرَةً مِنْ اَصْحَابِهِ فَبِهِمْ
 حَدَّثَنِي بَنُ الْهَانِ وَ عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ وَ اَسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ وَ اَبُو مُوسَى الْأَشْعَرِيُّ وَ صُهَيْبُ
 الرُّومِيُّ وَ سَفِينَةُ وَ غَيْرُهُمْ يَدْعُونَهُ اِلَى الْإِسْلَامِ فَأُجَابَ وَ اَسْلَمَ وَ قُلْتُ كَيْتَابُ
 النَّبِيِّ ﷺ. قُلْتُ لَهُ: كَيْتَابُ نُصَلِّي مِنْ هَذَا الضُّعْفِ؟ فَقَالَ لِي: قَالَ اللهُ تَعَالَى: «الَّذِينَ
 يَذْكُرُونَ اللهَ قِيَامًا وَ قُعُودًا وَ عَلَى جُنُوبِهِمْ - الْآيَةُ» قُلْتُ لَهُ: وَ مَا طَعَامُكَ. فَقَالَ: أَكَلْتُ
 مَاءَ اللَّحْمِ وَ الْكُرْثَ. وَ سَأَلْتُهُ هَلْ يَخْرُجُ مِنْكَ شَيْءٌ؟ فَقَالَ: فِي كُلِّ أُسْبُوعٍ مَرَّةً شَيْءٌ
 يَسِيرٌ. قَالَ: وَ سَأَلْتُهُ عَنْ أَشْنَابِهِ. فَقَالَ: أَتَذَلُّهَا عِشْرِينَ مَرَّةً وَ رَأَيْتُ اِلَهَ اِي فِي اَصْطِطِيلِهِ
 شَيْئًا مِنَ الدَّوَابِّ أَكْبَرَ مِنَ الْفِيلِ يَقَالُ لَهُ: زَيْدٌ فِيلٌ. قُلْتُ لَهُ: وَ مَا تَصْنَعُ بِهَذَا؟ قَالَ:
 يُعْمَلُ بِهَا إِنْبَابُ الْخَدَمِ إِلَى الْفُصَّارِ. وَ تَمْلِكُكَ سَبْعَةٌ أَرْبَعٌ بَنِي فِي مِثْلِهَا. وَ عَدْبَتُهُ طَوْلُهَا
 تَحْمُسُونَ فَرَسًا فِي مِثْلِهَا. وَ عَلَى كُلِّ بَابٍ مِنْهَا عَشْرُونَ مِائَةً أَقْبَ وَ عِشْرِينَ أَلْفًا. إِذَا
 زَقَعَ فِي أَحَدٍ مِنْ بَلَدِكَ الْأَبْوَابِ حَدَّثَ خَرَجَتْ بَلَدُكَ الْبَرْقَةُ إِلَى الْخَزْبِ لَا يُشْعَانُ بِغَيْرِهَا وَ

که چند سال عمر کرده ای؟ گفتم: همد و بیست و پنج سال و او مسلمان بود و
 می گفت پیامبر ﷺ ده تن از اصحابش را به نزد او مرستاده است که از جمله آنها
 حذیفه بن یمان و عمرو بن عاص و اسامه بن زید و ابوموسی اشعری و صهیب
 رومی و سفینه و دیگران بودند و آنها او را به دین اسلام فراخوانده اند و او نیز
 اجابت کرده و مسلمان شده و نامه پیامبر ﷺ را بوسیله است. گفتم: با این ضعف
 چگونه غار می خوانی؟ گفت: خدای تعالی فرموده است: «الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللهَ
 قِيَامًا وَ قُعُودًا وَ عَلَى جُنُوبِهِمْ». گفتم: طعام نو چیست؟ گفت: آبگوشت و سبزی
 تره. گفتم: آیا چیزی از تو خارج می شود؟ گفت: آری هفته ای یک بار آن هم
 به مقدار کم. گوید از دندانهای او پرسش کردم. گفت: بیست مرتبه روئیده است
 و در اصطیل او حیوانی بزرگتر از فیل دادم که به آن زندفیل می گفتند. گفتم: با
 این چه می کنی؟ گفت: با آن جامه خادمان را به رختشوی خانه می برند و
 بزرگی مملکت او به قدری است که طی کردن آن چهار سال به طول می انجامد و
 درازی پابنخت او پنجاه فرسخ است و هر دروازه آن شهر را یکصد و بیست
 هزار نگهبان پاسداری می کند و چون دشمنان به یکی از دروازه ها حمله کنند آن

هُوَ فِي وَسْطِ الْمَدِينَةِ. وَتَمِيعَتُهُ يَقُولُ: دَخَلْتُ الْمَقْرِبَ • فَبَلَغْتُ إِلَى الرَّمْلِ - وَرَمَلِي الْعَالِجَ - وَ
 صِرْتُ إِلَى قَوْمِ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ. فَرَأَيْتُ سَطُوحَ بُيُوتِهِمْ شَشَوْنَةً. وَتَبَدَّرَ الطَّعَامُ خَارِجَ -
 الْقَرْيَةِ يَأْخُذُونَ مِنْهُ الْقُوَّةَ وَالْبَاقِي يَتَرَكُونَهُ هَالِكًا وَقُبُورُهُمْ فِي دُورِهِمْ وَبَسَاتِينِهِمْ مِنْ -
 الْمَدِينَةِ عَلَى فَرَسَيْنِ لَيْسَ فِيهِمْ شَيْعٌ وَلَا شَبَحَةٌ وَلَا تَمُوتُ مِنْهُمْ عِلَّةٌ وَلَا يَغْتَلُونَ إِلَى أَنْ
 يَمُوتُوا. وَهُمْ أَسْوَاقُ إِذَا أَرَادَ إِنْسَانٌ مِنْهُمْ بَرَاءً شَهِدَ صَارَ إِلَى السُّوقِ فَوَزَنَ لِنَفْسِهِ وَ
 أَخَذَ مَا يَحْسِبُهُ وَصَاحِبُهُ غَيْرُ حَاضِرٍ. وَإِذَا أَرَادُوا الصَّلَاةَ حَضَرُوا فَضَلُّوا وَانْصَرَفُوا.
 لَا يَكُونُ بَيْنَهُمْ خُصُومَةٌ أَبَدًا وَلَا كَلَامٌ بُكْرَةً إِلَّا ذَكَرُوا غُرُوزَهُمْ وَجَلَّ وَالصَّلَاةُ وَذَكَرُوا الْمَوْتَ.
 قَالَ مُصَنِّفُ هَذَا الْكِتَابِ - رَحِمَهُ اللَّهُ -: فَإِذَا كَانَ حَازِ عِلَّةً مُخَالِفًا بِمِثْلِ هَذِهِ الْحَالِ لِسِرْبَانِكَ
 مِثْلِكَ الْهَيْدِ فَيُشْعَبِي أَنْ لَا يُحِيلُوا بِمِثْلِ ذَالِكَ فِي حُجَّةِ اللَّهِ فِي التَّكْمِيرِ. وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ.

نگهبانان به نهایی به مقابله برمی خیزند و از غیر او اسعانت نمی کنند و کاخ
 پادشاه در وسط این شهر است. و شنیدم که می گفت: به مملکت مغرب وارد شدم
 و به صحرای رمل که به آن رمل لعالج گویند رسیدم و به میان قوم موسی علیه السلام
 درآمدم و دیدم که پشت بام خانه های پای برابر بود و انبار غلات آنها در خارج
 قریه بود و قوت مورد نیاز خود را از آنها برمی گرفتند و باقی را در آن ذخیره
 می کردند و قبور آنها در خانه هایشان بود و در باغهایی که از شهر دو فرسخ
 فاصله داشت و در میان آنها پیرمرد و پیرزنی نبود و هیچ نوع بیماری در میان آنها
 مشاهده نکردم بیمار نمی شدند تا آنکه بمیرند. و بازارهایی داشتند که اگر شخصی
 می خواست از آن خرید کند خود به آنها می رفت و برای خود کالا را به ترازو
 می نهاد و هرچه که می خواست برمی داشت و فروشنده هم حاضر نبود و چون
 قصد نماز می کردند به مصلای حاضر می شدند و نماز می گزاردند و باز می گشتند و
 سرعت و خیانت و خصومت در میان آنها نبود و هیچ کلام ناخوشایندی در
 میانشان وجود نداشت و یاد خدا و نماز و مرگ در بین آنها شایع بود.

مصنف این کتاب - رحمه الله - فرماید: هنگامی که مخالفین ما این حال را برای
 سربانک پادشاه هند روا می دانند سزاوار نیست که مانند آن را در طول عمر
 برای حجت خدا محال بدانند. وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ.

﴿ باب ۵۵ ﴾

• (ما رَدِّيَ فِي نَوَابِ الْمُنْتَظَرِ لِلْفَرَجِ) •

۱- حَدَّثَنَا الْمُطَفِّرُ بْنُ جَعْفَرٍ بْنُ الْمُطَفِّرِ الْقُلُوبِيُّ السَّيِّدُ الْقُدِّيُّ رحمته الله قَالَ: حَدَّثَنَا حَفْصَةُ بْنُ مُحَمَّدٍ رحمته الله قَالَ: حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ ^(۱) قَالَ: حَدَّثَنِي الْقَمَرُكَانِيُّ بْنُ عَلِيٍّ الْبُزْجَنِيُّ عَنْ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ فَضَالٍ عَنْ ثَعْلَبَةَ بْنِ مَيْمُونٍ عَنْ مُوسَى الشُّبَرِيِّ عَنْ الْقَلَاءِ ابْنِ سَيَابَهٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ رحمته الله «قَالَ: مَنْ مَاتَ مِنْكُمْ عَلَى هَذَا الْأَمْرِ مُنْتَظِرًا لَهُ كَانَ كَمَنْ كَانَ فِي قَسْطِاطٍ الْعَامِ رحمته الله».

۲- وَهَذَا الْإِسْنَادُ عَنْ ثَعْلَبَةَ عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبَانَ عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ الْوَاسِطِيِّ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدٍ بْنِ عَلِيٍّ الْبَاقِرِ رحمته الله «قَالَ: قُلْتُ لَهُ: أَصْلَحَكَ اللَّهُ لَعَدَّ تَرَكْنَا أَشْوَاقَنَا أَنْتَظَرًا لِهَذَا الْأَمْرِ. فَقَالَ رحمته الله يَا عَبْدَ الْحَمِيدِ أَلَمْ تَرَى مَنْ حَبَسَ نَفْسَهُ عَلَى اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ لَا يَجْعَلُ اللَّهُ لَهُ مَخْرَجًا؟ بَلَى وَاللَّهِ يَجْعَلُ اللَّهُ لَهُ مَخْرَجًا. وَجَمَعَ اللَّهُ عَبْدًا حَبَسَ نَفْسَهُ عَلَيْنَا. وَجَمَعَ اللَّهُ عِنْدَ أَهْلِيَا أَمْرَنَا. قَالَ: قُلْتُ فَإِنْ مِتُّ قَبْلَ أَنْ أَذِيرَ الْغَائِمَ؟ قَالَ: الْغَائِلُ مِنْكُمْ أَنْ

باب ۵۵

نواب انتظار فرج

۱- علاء بن سیبانه از امام صادق رحمته الله روایت کند که فرمود: هر کس از شما به اعتقاد به این امر بپردازد در حالی که منتظر آن باشد، مانند کسی است که در خیمه قائم رحمته الله باشد.

۲- عبدالحمید واسطی گوید به امام باقر رحمته الله گفتم: أَصْلَحَكَ اللَّهُ مَا بَازَارَاهُیْ خود را به خاطر انتظار این امر رها ساختیم فرمود: ای عبدالحمید آیا کسی را دیده‌ای که خودش را به خاطر خدای تعالی حبس کند و خداوند برای او گشایشی قرار ندهد؟ آری به خدا سوگند خداوند برای او گشایش قرار می‌دهد، خدا رحمت کند کسی را که خود را وقف ما سازد، خدا رحمت کند کسی را که امر ما را احیا کند، گوید گفتم: اگر پیش از آنکه قائم را ببینم بمرم چه خواهد شد؟

لَوْ أَذْرَكْتُ قَائِمًا إِلَى مُحَمَّدٍ نَصْرَتُهُ، كَانَ كَالْمَفَارِجِ بَيْنَ يَدَيْهِ بِسِتْنَةٍ لَا بَلَّ كَالشَّهِيدِ مَعَهُ». ۳- وَهَذَا الْإِسْنَادُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَسْعُودٍ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مَرْزُوقٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ ابْنُ الْحُسَيْنِ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بِشْرِ، عَنْ مُوسَى بْنِ بَكْرِ الْوَاسِطِيِّ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ، عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: أَمُّضْ أَعْمَالُ أُمَّتِي أَنْتَظَرُ الْفَرَجَ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ».

۴- وَهَذَا الْإِسْنَادُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُضَلِّ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا عليه السلام «قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الْفَرَجِ؟ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ: «الْأَنْتَظِرُوا إِلَيَّ مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظَرِينَ».

۵- وَهَذَا الْإِسْنَادُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو صَالِحٍ خَلَفَ بَنِي حَتَّامِ الْكُتَيْبِيِّ قَالَ: حَدَّثَنَا سَهْلُ بْنُ زِيَادٍ قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي نَصْرٍ «قَالَ: قَالَ الرِّضَا عليه السلام: مَا أَحْسَنَ الْعَصْرِ وَالْأَنْتَظَرُ الْفَرَجَ، أَمَا حَيْثُ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَأَنْتَظِرُوا إِلَيَّ مَعَكُمْ رَقِيبٌ»، «فَأَنْتَظِرُوا إِلَيَّ مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظَرِينَ»، فَقَالَتْكُمْ بِالْعَصْرِ فَإِنَّهُ إِنَّمَا يَجِبُ الْفَرَجُ عَلَى النَّبِيِّ، فَقَدْ كَانَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ أَصْبَرُ مِنْكُمْ».

فرمود: اگر کسی از شما بگوید: اگر قائم آل محمد را درک کنم او را نصرت خواهم کرد او مانند کسی است که پیشاروی او شمشیر می زند، نه بلکه مانند کسی است که همراه او شهید شود.

۳- از ائمه عليهم السلام از رسول خدا ﷺ روایت کرده اند که فرمود: افضل اعمال اُمت من انتظار فرج از ناحیه خدای تعالی است.

۴- محمد بن فضیل گوید از امام رضا عليه السلام از فرج پرسش کردم، گفت: خدای تعالی می فرماید: منتظر باشید که من نیز با شما از منتظرانم.

۵- یزعی از امام رضا عليه السلام روایت کند که فرمود: صبر و انتظار فرج چه نیکوست، آیا سخن خدای تعالی را نشنیدی که فرمود: چشم به راه باشید که من نیز با شما چشم براهم و فرمود: منتظر باشید که من نیز با شما از منتظرانم. پس بر شما یاد که صبر کنید که فرج پس از یأس می آید و پیشینیان شما از شما صابرتر بودند.

۶ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ الزُّلَيْفِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ الصَّغَانَرِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ الْغَابِرِ بْنِ بَحْصَى، عَنْ جَدِّهِ الْحَسَنِ بْنِ رَاشِدٍ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، وَنَحْوَهُنَّ مُشْلِمٌ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ - عَنْ آبَائِهِ، عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ «قَالَ: الْمُتَنَطِّرُ لِأَمْرِنَا كَالْمُتَسَحِّطِ بِذِمَّتِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ».

۷ - حَدَّثَنَا الْمُظَفَّرُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ الْمُظَفَّرِ الْقَلَوِيِّ السَّمَرَقَنْدِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: حَدَّثَنَا حَبِيبُ بْنُ - مُحَمَّدٍ، وَجَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَسْعُودٍ قَالَ: حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ بْنُ - هِشَامٍ الثَّقَلَوِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ - عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ - عَنْ عَمَّارِ الشَّاهِبِيِّ «قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: الْعِبَادَةُ مَعَ الْإِمَامِ مِنْكُمْ الْمُسْتَعْرِ فِي دَوْلَةِ الْبَاطِلِ أَفْضَلُ أَمْ الْعِبَادَةُ فِي ظَهْوِ الْحَقِّ وَدَوْلَتِهِ مَعَ الْإِمَامِ الظَّاهِرِ مِنْكُمْ؟ فَقَالَ: يَا عَمَّارُ الصَّدَقَةُ وَاللَّهُ فِي الشَّرِّ أَفْضَلُ مِنَ الصَّدَقَةِ فِي الْفَلَايَةِ، وَكَذَلِكَ عِبَادَتُكُمْ فِي الشَّرِّ مَعَ إِمَامِكُمُ الْمُسْتَعْرِ فِي دَوْلَةِ الْبَاطِلِ أَفْضَلُ لِيُؤْفِقَكُمْ مِنْ عَذَابِكُمْ فِي دَوْلَةِ الْبَاطِلِ وَحَالِ الْهَدَنَةِ بِمَنْ يَعْبُدُ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ فِي ظَهْوِ الْحَقِّ مَعَ الْإِمَامِ الظَّاهِرِ فِي دَوْلَةِ الْحَقِّ - وَلَيْسَ الْعِبَادَةُ مَعَ الْخَوَفِ وَفِي دَوْلَةِ الْبَاطِلِ بِمِثْلِ الْعِبَادَةِ مَعَ الْأَمْنِ فِي دَوْلَةِ الْحَقِّ، اْعْلَمُوا أَنَّ مَنْ مَاتَ مِنْكُمْ صَلَاةً فَرِيضَةً وَخَدَانًا مُسْتَشِرًّا بِهَا مِنْ عَذَابِهِ فِي وَقْتِهَا فَأَمَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ بِهَا خَمْسًا وَ

۶ - از امام صادق از پدرانش از امیرالمؤمنین عَلَيْهِ السَّلَامُ روایت شده است که فرمود: منتظر امر ما مانند کسی است که در راه خدا به خون خود در غلظت

۷ - عمار ساهابی گوید: از امام صادق عَلَيْهِ السَّلَامُ پرسیدم: آیا عبادت با امام مستتر در دولت باطل افضل است با عبادت در ظهور و دولت حق به همراه امام ظاهر؟ فرمود: ای عمار به خدا سوگند صدقه پنهانی از صدقه آشکارا بهتر است و عبادت شما در نهانی به همراه امام مستتر در دولت باطل بهتر است، زیرا در دولت باطل از دشمنان خود می ترسید و در حالت قبل از جنگ به سر می بردید نسبت به کسی که خدای تعالی را در ظهور حق و دولت آن به همراه امام ظاهر می پرستد و عبادت به همراه خوف و در دولت باطل به مانند عبادت در امن و در دولت حق نیست. بدانید هر یک از شما که نماز فریضه را فردائی و نهانی از دشمن و

عشرین صلاۀ قریبۀ و طہائتہ، و من صلیٰ منکم صلاۀ نافلہ فی ولہا فأتمہا کتب اللہ عزوجل لہ بها عشر صلوات نوافل، و من غیلٰ منکم حسنہ کتب اللہ لہ بها عشرین حسنہ، و یضاعف اللہ حسنات المؤمنین منکم إذا أحسن أفعالہ و دان اللہ عزوجل بالمتقی علی دینہ و علی إمامہ و علی نعلیمہ و أفسنک من لسانہ أضعافاً مضاعفہ کثیرہ، إن اللہ عزوجل کریم، قال: فقلت: جعلت فداک قد رغبت فی القتل و عشتی علیہ و لکنی أجب أن أعلم کتبت حیرنا الیوم أفضل أفعالاً من أصحاب الإمام منکم الظاہر فی دولۃ الحق و نحن و هم علی دین واحد و هو دین اللہ عزوجل؟ فقال: إنکم سبقتوہم إلی الدخول فی دین اللہ عزوجل و إلی الصلاۃ و الصوم و الحج و إلی کل فہو و غیر و إلی عبادۃ اللہ برأ مع غلوکم مع الإمام المستتر مطہرون لہ، صابرون متعہ، متبترون لدولۃ الحق، خائبون علی إمامکم و أنفسکم من الملوک، تطرون إلی حق إمامکم و عقمکم فی أیدی الظلمۃ، قد متوکم ذلک و اضطروکم إلی جذب الدنیا^(۱) و طلب المعاش مع الصبر

در وقت آن بخواند، خدای تعالی برای او توابع بیست و پنج نماز فریضہ فرمادی را بنویسد و هر یک از شما که نماز نافلہ ای را در وقت آن و درست بخواند خدای تعالی برای او توابع ده نماز نافلہ را بنویسد و هر یک از شما حسنہ ای انجام دهد خدای تعالی برای او توابع بیست حسنہ بنویسد و خداوند حسنات مؤمنان شما را که اعمال را نیکو انجام دهند و برای حفظ دین و امام و جان خود تقیہ کنند و زیانتان را نگاه دارند چندین برابر کند که خدای تعالی کریم است. راوی گوید گفتم: فدای شما شوم مرا بر کار خیر راضی کردی و بر انجام آن واداشتی، اما می خواهم بدانم چگونه اعمال امروز ما افضل از اعمال اصحاب امام ظاهر در دولت حق است در حالی که ما و ایشان بر دین واحدی هستیم و آن دین خدای تعالی است؟ فرمود: شما در دخول در دین حق و نماز و روزه و حج و سایر احکام و خیرات بر آنها پیشی گرفتید و خدا را در نہانی به ہمراہ امام مستتر عبادت کردید مطیع او و صابر و منتظر دولت حق هستید بر امام و نفوس خود از شر ملوک می هراسید حق شما در دست ظالمان است و شما را از آن منع می کنند و شما

عَلَىٰ دِينِكُمْ وَ عِبَادَتِكُمْ وَ طَاعَةِ إِمَامِكُمْ وَ الْحَرَبِ مِنْ عَدُوِّكُمْ، فَبِذَلِكَ ضَاعَتْ أَمْوَالُكُمْ، فَهَبْنَا لَكُمْ هَبْنًا.

قال: فقلتُ له: جِئْتُ بِذَلِكَ مَا تَتَمَنَّى إِذَا أَنْ تَكُونَ مِنْ أَصْحَابِ الْإِمَامِ الْغَائِمِ فِي ظُهُورِ الْحَقِّ وَ تَحْتَ التَّوَمِّ فِي إِمَامَتِكَ وَ طَاعَتِكَ أَلْفُ أَهْلٍ مِنْ أَهْلِي أَصْحَابِ ذَوَاتِهِ - الْحَقِّ؟ فقال: سُبْحَانَ اللَّهِ! أَمَا تُحِبُّونَ أَنْ يُظْهِرَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ الْحَقَّ وَ الْقَدْلَ فِي الْبِلَادِ، وَ يُخَيِّرَ حَالَ عَامَّةِ الْعِبَادِ، وَ يَجْتَمِعَ اللَّهُ الْكَلِمَةَ، وَ يُؤَلِّفَ بَيْنَ قُلُوبٍ مُتَعَلِّقَةٍ، وَ لَا يُغْضَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي أَرْضِهِ، وَ يُدَامَ حُدُودُ اللَّهِ فِي خَلْقِهِ، وَ يَرُدَّ اللَّهُ الْحَقَّ إِلَى أَهْلِهِ فَيُظْهِرُوهُ حَتَّى لَا يَسْتَعْلِفَ بِشَيْءٍ مِنَ الْحَقِّ عَاقِبَةُ أَحَدٍ مِنَ الْخَلْقِ؟ أَمَا وَاللَّهِ يَا عَهْرًا لَا يَبُورُ بَيْنَكُمْ مَيْتٌ عَلَى - الْحَالِ الَّتِي أَنْتُمْ عَلَيْهَا إِلَّا كَانَ أَلْفُ أَهْلٍ عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ كَتَمٍ يَمْنُ شَهِدَ بَدْرًا وَ أُحُدًا فَالْتَبَرُوا.

۸ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ رحمته الله قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عُبَيْدٍ رحمته الله الْكُوفِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عِمْرَانَ النَّخَعِيُّ، عَنْ رحمته الله الْحُسَيْنِ بْنِ عَبْدِ الثَّوَلِيِّ، عَنْ أَبِي إِبْرَاهِيمَ الْكُوفِيِّ «قَالَ:

راه تنگی و طلب معاش مضطر کرده اند حد حالی که بر دین و عبادت و طاعت از امام و خوف از دشمن خود صابر هستید از این رو خداوند اعمال شما را جودین برابر می کند و آن بر شما گوارا باد.

گوید گفتم: فدای شما سوم اگر چنین است دیگر آرزومند نیستیم که از اصحاب امام قائم در دولت حق باشیم زیرا امروز در امامت شما و طاعت شما هستیم و اعمال ما از اعمال اصحاب دولت حق افضل است! فرمود: سبحان الله! آبا دوست نمی دارد که خدای تعالی عدل و حق را در بلاد آشکار کند و حال عموم بندگان را نیکو گرداند و وحدت و الفت بین قلوب پریشان و پراکنده برقرار کند و در زمین خدای تعالی معصیت بشود و حدود الهی در میان خلق اقامه گردد و خداوند حق را به اهلش برگرداند و آنها آن را غالب گردانند تا به عایتی که هیچ حق از ترس خلق مخفی نماند؟ ای عهرا! به خدا سوگند هر یک از شما بر این حال پیبرد نزد خداوند از نهدای بدر و أخذ برتر خواهد بود پس مژده باد بر شما.

۸ - ابوابهیم کوفی گوید: بر امام صادق رحمته الله داخل شدم و در حضورش

دَخَلْتُ عَلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَكُنْتُ عِنْدَهُ إِذْ دَخَلَ عَلَيْهِ أَبُو الْحَسَنِ مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَهُوَ غُلَامٌ قُضِيَ إِلَيْهِ وَ قَبِلْتُ زَأْسَهُ وَ جَلَسْتُ، فَقَالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: يَا أَبَا إِبْرَاهِيمَ أَمَا إِنَّهُ صَاحِبُكَ مِنْ بَعْدِي، أَمَا تَتَلَكَّرُ فِيهِ أَقْوَامٌ وَ يَسْعُدُ آخَرُونَ، فَلَنْ أَلْقَى قَائِلَهُ، وَ ضَاعَفَ عَلَى رُوحِهِ الْعَذَابَ، أَمَا لَقَدْ خَرَجَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ صَلْبِهِ خَيْرٌ أَهْلِ الْأَرْضِ فِي زَمَانِهِ بَعْدَ عَجَائِبِ نَكْرِهِ خَسَدًا لَهُ، وَلَكِنَّ اللَّهَ تَعَالَى بَالِغٌ أَمْرِهِ وَ تَوْكِيرُهُ الْمُشْرِكُونَ، يُخْرِجُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى مِنْ صَلْبِهِ نَجْمَةً أَنَا فِي عَشْرِ مَهْدِيَّاتٍ، اخْتَصَّ اللَّهُ بِكَرَامَتِهِ وَ أَعْلَاهُمْ دَارُ قُدْسِهِ، الْمُنْتَظَرُ لِلثَّانِي عَشَرَ كَالشَّاهِرِ سَبْعَةُ بَيْنَ يَدَيِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَذُبُّ عَنْهُ، فَدَخَلَ رَجُلٌ مِنْ مَوَالِي بَنِي أُمَيَّةَ^(۱) فَانْقَطَعَ الْكَلَامُ، وَ عُدْتُ إِلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَخَسَّ عَشْرَةَ مَرَّةً أُرِيدُ اسْتِثْنَاءَ الْكَلَامِ لِمَا فَذَرْتُ عَلَى ذَلِكَ، فَلَمَّا كَانَ مِنْ قَابِلٍ دَخَلْتُ عَلَيْهِ وَ هُوَ جَالِسٌ، فَقَالَ لِي: يَا أَبَا إِبْرَاهِيمَ هُوَ الْمَرْجُ لِلْكَرْبِ عَنْ شَيْخِي بَعْدَ صَلْبِهِ شَدِيدٍ وَ بَلَاءِ

بودم که ابوالحسن موسی بن جعفر علیهما السلام در محالی که پسر بچه ای بود وارد شد من به استقبالش رفتم و سر مبارک او را بوسیدم و تشسم. امام صادق علیهما السلام فرمود: ای ابوابراهم! بدان که پس از من او امام توست و درباره او مردمانی هلاک شوند و مردمانی دیگر به سعادت رسند، خدا قائل او را لعنت کند و عذابش را دو چندان گرداند و خداوند از صلب او سترترین اهل زمین و زمان را پس از عجائبی که از روی حسد بر وی گذرد خارج سازد ولیکن خدای تعالی کار خود را به انجام رساند اگر چه مشرکان را ناخوش آید خداوند از صلب او تنمۀ ائمۀ انبی عشر را بیرون آورد و آنان را به کرامت خویش اختصاص دهد و آنان را در سرای قدس خوبش جای دهد. منتظر امام دوازدهم مانند کسی است که شمشیر خود را کشیده و پیشاپیش رسول خدا از وی دفاع کند. در این هنگام مردی از موالیان بنی امیۀ داخل شد و کلام منقطع گردید و پانزده مرتبۀ دیگر به نزد امام صادق علیهما السلام آمدم تا باقی کلام را بشنوم و بر آن نوبتی نیافتم تا آنکه یک بار به خدمتش در آمدم و او نشسته بود فرمود: ای ابوابراهم او بر طرف کننده اندوه از شیعیان خود است از آن پس که سخنی و تسکی بسیار و گرفتاری طولانی و جور

طویل و جویز، فَطَوَّيْنَا بَيْنَ أَذْرُكَ ذَلِكَ الزَّمَانَ. حُشِبَكَ اللَّهُ يَا أَبَا إِبْرَاهِيمَ. قَالَ أَبُو إِبْرَاهِيمَ: قَارِجَعْتُ بِشَيْءٍ أَسْرَ إِلَيَّ مِنْ هَذَا وَلَا أَكْرَحُ لِقَائِهِ بِشَيْءٍ.

﴿ باب ۵۶ ﴾

• (الَّتِي عَنْ تَشْبِيهِ الْقَائِمِ عَلَيْهِ السَّلَامُ) •

۱ - حَدَّثَنَا أَبِي عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: حَدَّثَنِي سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ يَحْيَى بْنِ يَزِيدَ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ رِثَابٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: صَاحِبُ هَذَا الْأَمْرِ وَحْدَهُ لَا يُسَمِّيهِ بِأَنِيهِ إِلَّا كَافِرٌ.

۲ - حَدَّثَنَا أَبِي، وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَا: حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ قُضَالٍ، عَنِ الزُّبَّانِ بْنِ الصَّلْتِ قَالَ: سَأَلَ الرِّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ الْقَائِمِ عَلَيْهِ السَّلَامُ، فَقَالَ: لَا يَرَى جَسَمَهُ. وَلَا يُسَمِّي بِأَنِيهِ.

۳ - حَدَّثَنَا أَبِي، وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَا: حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبَّاسٍ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبَانَ، عَنْ غَيْرِ وَاحِدٍ يَثْبُرُ، عَنْ جَابِرِ بْنِ يَزِيدَ الْجَعْفَرِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ: سَأَلَ عُمَرُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ الْمَهْدِيِّ.

فراوان پدیدار شده باشد و خوشا به حال کسانی که آن زمان را درک کنند. ای ابوابراهم! تا اینجا برای تو پس است. ابوابراهم گوید: هرگز با تحفه‌ای باز نگشته بودم که از این مزده شادی بخش تر و مسرور کننده تر باشد.

باب ۵۶

نهی از تشبیه قائم علیه السلام

۱ - عَلِيُّ بْنُ رِثَابٍ از امام صادق علیه السلام روایت کند که فرمود: صاحب این امر مردی است که جز کافر نام او را نبرد.

۲ - رِثَانِ بْنِ صَلْتٍ گوید: از امام رضا علیه السلام از قائم علیه السلام پرسیدند، فرمود: پیکرش دیده نمی‌گردد و نامش برده نمی‌شود.

۳ - جَابِرِ بْنِ يَزِيدٍ گوید: از امام باقر علیه السلام شنیدم که می‌فرمود: عُمَرُ از

فَقَالَ: يَا ابْنَ أَبِي طَالِبٍ أَخْبِرْنِي عَنِ الْمَهْدِيِّ مَا أَتَمُّهُ؟ قَالَ: أَمَّا أَتَمُّهُ فَلَا، إِنَّ حَبِيبِي وَخَلِيلِي عَهْدِي إِلَيَّ أَنْ لَا أَتَّخِذَ بِأَمْرِهِ حَتَّى يَتَقَدَّعَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ وَهُوَ يَمَّا اسْتَوْعَفَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ رُسُلَهُ فِي عِلْمِهِ».

۴- حَدَّثَنَا أَبِي علیه السلام قَالَ: حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ الْقَلَوِيِّ عَنْ أَبِي- هَانِمٍ الْجَعْفَرِيِّ «قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ الْعَسْكَرِيَّ علیه السلام يَقُولُ: الْخُلَفَاءُ مِنْ بَغْدَادِ الْحَسَنِ ابْنِي فَكَيْفَ لَكُمْ بِالْخُلَفَاءِ مِنْ بَعْدِ الْخُلَفَاءِ؟ قُلْتُ: وَلَمْ يَجْعَلْنِي اللَّهُ بِدَالِهِ؟ قَالَ: لَا يَنْتَهِكُمْ لَا تَزِدُّوا شَخْصَةً وَلَا تَجِئُ لَكُمْ ذِكْرُهُ بِأَمْرِهِ. قُلْتُ: فَكَيْفَ تَذْكُرُهُ؟ فَقَالَ: قُولُوا: الْحُجَّةُ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَامُهُ».

﴿ باب ۵۷ ﴾

• (مَا رُوِيَ فِي عَلَامَاتِ خُرُوجِ الْقَائِمِ علیه السلام) •

۱- حَدَّثَنَا أَبِي علیه السلام قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ الْجَعْفَرِيُّ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مَهْزَبَارٍ عَنْ أَحْمَدِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ تَعْبَدٍ عَنْ سِنَوَانَ بْنِ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَكِيمٍ عَنْ مَيْمُونِ الْهَانِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقِ علیه السلام «قَالَ: خَمْسٌ قَبْلَ قِيَامِ الْقَائِمِ علیه السلام: الْهَابِيُّ،

امیرالمؤمنین علیه السلام درباره مهدی پرستش کرد و گفت: ای فرزند ابوطالب مرا از مهدی خبرده و بگو نام او چیست؟ فرمود: اما اسمش را نمی گویم، زیرا حبيب و خليل من سفارش کرده است که نام او را بازگو نکنم نا خدای تعالی او را مبعوث کند و آن از چیزهای است که خدای تعالی نزد رسولش به ودیعه نهاده است.

۲- ابوهاشم جعفری گوید: از امام هادی علیه السلام شنیدم که می فرمود: جانشین پس از من فرزندان حسن است و باجانشین او چگونه آید؟ گفتم: فدای شما سوم برای چه؟ فرمود: زیرا شخص او را نمی بینید و باد کردنش به نام روا نبود. گفتم: پس چگونه او را باد کنیم؟ فرمود: بگوئید: المحمّد من آل محمّد سلام و درود خدا بر او باد.

باب ۵۷

نشانه های ظهور قائم علیه السلام

۱- ميمون الهان از امام صادق علیه السلام روايت كند كه فرمود: پيش از قيام

و السَّعْبَانِيَّ. وَ الْمُنَادِي بِمُنَادِي مِنَ السَّمَاءِ، وَ خُشِفَ بِالتَّيْبِداو، وَ قَتَلَ النَّفْسَ الرَّكْبِيَّةَ.

۲ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ الزَّوَلِيدِ رحمته الله قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ الصُّنَّارِ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ مَعْرُوفٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ عَفْرِيَاكَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْحَنْجَلِ، عَنْ ثَعْلَبَةَ بْنِ مَيْمُونٍ، عَنْ شُعَيْبِ بْنِ الْحَذَّاءِ، عَنْ صَالِحِ مَوْلَى بَنِي الْعَذْرَاءِ رحمته الله قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ رحمته الله يَقُولُ: لَيْسَ بَيْنَ بَهَامٍ فَاهِمٍ أَلِ مُحَمَّدٍ وَ بَيْنَ قَتْلِ النَّفْسِ الرَّكْبِيَّةِ إِلَّا خَمْسَةٌ عَشَرَ لَيْلَةً.

۳ - حَدَّثَنَا أَبِي رحمته الله قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ الْحُسَيْنِيُّ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ هِلَالٍ، عَنْ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْخَزَّازِ، وَ الْغَلَّابِ بْنِ زُرَّيْنٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ شَسْلِيمٍ رحمته الله قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ رحمته الله يَقُولُ: إِنَّ لِقَاءَ الْقَائِمِ عَلَامَاتٌ تَكُونُ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ لِلْمُؤْمِنِينَ، قُلْتُ: وَ مَا مِنْ جَعَلَنِي اللَّهُ فِدَاكَ؟ قَالَ: ذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «و لَنَبْلُوَنَّكُمْ» يَعْنِي - الْمُؤْمِنِينَ قَبْلَ خُرُوجِ الْقَائِمِ رحمته الله. يعني: من الخوف و الجوع و نقص من الأموال و النفوس و الأموات و بشر الصَّابِرِينَ قَالَ: تَبْلُوهُمْ «بِشْيٍ مِنْ الْخَوْفِ» مِنْ ثُلُوكِ بَنِي فَلَانٍ فِي آخِرِ سُلْطَانِهِمْ. «و الْجُوعِ» بَعْلَاءِ أَسْعَارِهِمْ. «و نَقْصٍ مِنَ الْأَمْوَالِ». قَالَ:

قَامَ رحمته الله يَنْجِ نَشَانَهُ بِهِ ظُهُورِ آيِدٍ: بَاجِي وَ سَفِيَايَ وَ مُنَادِي أَسْمَائِي وَ فُرُوقِي زَمِينِ
در بیداء و کشتن نفسِ رُکبِه

۲ - صَالِحِ مَوْلَايَ بَنِي الْعَذْرَاءِ، گوید: از امام صادق رحمته الله شنیدم که می فرمود:
بَين قِيَامِ قَائِمِ آلِ مُحَمَّدٍ وَ كَشْفِ نَفْسِ رُكْبَةٍ يَأْتِرُهُ سَبْ فَاصِلَةٌ خَوَاهِدٌ بُوَد.

۳ - مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ گويد: شنیدم که امام صادق رحمته الله می فرمود: پيش از ظهور قائم نشانه هایی از جانب خدای تعالی رای مؤمنان خواهد بود گفتم: فدای شما سوم آنها کدام است؟ فرمود: قول خدای تعالی که می آزمائیم شما را یعنی مؤمنان را پيش از خروج قائم رحمته الله «بِشْيٍ مِنْ الْخَوْفِ وَ الْجُوعِ وَ نَقْصٍ مِنَ الْأَمْوَالِ وَ الْأَنْفُسِ وَ التَّشَرَّاتِ وَ بَشَرِ الصَّابِرِينَ» فرمود: (ایشان را می آزمائیم به چیزی از خوف) از پادشاهان بنی فلان در آخر سلطنت آنها (و گوسنگی) به واسطه گرانی

كَمَّاسُ الثَّجَارَاتِ وَقِلَّةُ الْفُطُلِ. وَ تَقْصِيرُ مِنَ الْأَنْثَى. قَالَ: مَوْتُ ذَرِيعٍ^(۱). «و تقصیر من - الثمرات». قَالَ: قِلَّةُ رِيعٍ مَا يُزْرَعُ. «و بشیر کشاورزان». عِنْدَ ذَلِكَ يَنْتَجِلُ خُرُوجُ الْقَائِمِ عَلَيْهِ السَّلَامُ. ثُمَّ قَالَ لِي: يَا مُحَمَّدُ هَذَا تَأْوِيلُهُ، إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ: «وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَ الرَّاْسُخُونَ فِي الْعِلْمِ»^(۲).

۴ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ الْوَلِيدِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ ابْنِ أَبَانَ. عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ. عَنْ الثَّوْرِيِّ بْنِ سُوَيْدٍ. عَنْ يَحْيَى الْغَلْبِي. عَنِ الْحَارِثِ بْنِ الْمُغِيرَةِ الْبَصْرِيِّ. عَنْ مَيْمُونِ الثَّانِي قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي قُشَطَاطِهِ فَرَفَعَ جَانِبَ الْقُشَطَاطِ فَقَالَ: إِنَّ أَمْرَنَا كَذَا كَانَ أَهْبَنَ مِنْ هَذِهِ الشَّمْسِ. ثُمَّ قَالَ: يَتَادَى شِتَابُ مِنَ السَّمَاءِ فُلَانٌ بِنُ فُلَانٍ هُوَ الْإِمَامُ بِأَسْمِهِ. وَ يَتَادَى إِبْلِيسُ لَعْنَةُ اللَّهِ مِنْ الْأَرْضِ كَمَا نَادَى بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ ثَلَاثَةَ الْعَقَبَةِ.

۵ - وَ هَذَا الْإِسْنَادُ. عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ. عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى. عَنْ عَمْرِو بْنِ أَعْقَبَةَ. عَنْ الْمُعَلَّى بْنِ خُنَيْسٍ. عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: إِنَّ أَمْرَ السُّفْيَانِيِّ مِنَ الْأَمْرِ

فِيهَا (و کاسنی در اموال) فرمود: کسادی دادوستد و کمی سود (و کاسقی در نفوس) به واسطه مرگ و میر فراوان (و کاسنی در ثمرات) فرمود: کمی رباعن زراعت (و صابران را مرده پده) در آن هنگام به تعجیل خروج قائم عجله میسر فرمود: ای - محمد! این تأویل آیه است و خدای تعالی فرموده است: و تأویل آن را جز خدا و راسخان در علم نمی دانند.

۴ - ميمون الثانی گوید: من در خیمه امام باقر علیه السلام نشسته بودم که امام یک طرف خیمه را بالا زد و فرموده امر ما از این آفتاب روشن تر است، سپس فرمود: نداکنده ای از آسمان ندا می کند که امام فلان پسر فلان است و نام او را می برد و ابلیس - لعنه الله - نیز از زمین ندا کند همچنان که در سب عقیبه بر رسول خدا ﷺ ندا کرد.

۵ - معلی بن خنیس از امام صادق علیه السلام روایت کند که فرمود: خروج سقیانی

اَهْتَمُّمُ، وَخُرُوجُهُ فِي رَجَبٍ».

۶ - وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ، عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي أُبَيٍّ، عَنِ الْحَارِثِ بْنِ الْمُغَبَّرَةِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام «قَالَ: الصَّحْبَةُ الَّتِي فِي شَهْرِ رَمَضَانَ تَكُونُ لَيْلَةَ الْجُمُعَةِ لِثَلَاثٍ وَعِشْرِينَ مَضِيَّةً مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ».

۷ - وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عَمْرٍو، عَنْ عَمْرٍو بْنِ - حَنْظَلَةَ «قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام يَقُولُ: قَبْلَ لَيْلَامِ الْغَايِمِ خَمْسَ عِلَامَاتٍ مَحْشُورَاتٍ: الْهَامِيُّ، وَالسُّفْيَانِيُّ، وَالصَّيْحَةُ، وَقَتْلُ النَّفْسِ الزُّكِّيَّةِ، وَالْحَسَنُ بِالْبَيْتِ دَاءٍ».

۸ - حَدَّثَنَا أَبُو عليه السلام قَالَ: حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ - أَبِي الْخَطَّابِ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بَشِيرٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ، عَنْ زُرَّادَةَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام «قَالَ: يُنَادِي مُنَادٍ بِاسْمِ الْغَايِمِ عليه السلام . قُلْتُ: خَاصٌّ أَوْ عَامٌّ؟ قَالَ: عَامٌّ يَسْمَعُ كُلُّ قَوْمٍ بِلِسَانِهِمْ، قُلْتُ: لِمَنِ يُخَالِفُ الْغَايِمُ عليه السلام ؟ فَقَدْ يُودِي بِأَخِيهِ؟ قَالَ: لَا يَدْعُهُمُ الْبَلِيسُ حَتَّى يُنَادِيَ [فِي آخِرِ اللَّيْلِ] وَتُسَكَّنُ النَّفْسُ».

۹ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ مَاهِلُونَ عليه السلام قَالَ: حَدَّثَنَا عَمِّي مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي الْغَايِمِ، عَنْ

از امور محموم است و در ماه رجب واقع خواهد شد.

۶ - حارث بن مغبر، از امام صادق عليه السلام روایت کند که فرمود: صحبۀ آسمانی که در ماه رمضان واقع می شود در شب بیست و سوم آن ماه خواهد بود.

۷ - عمر بن حنظله گوید از امام صادق عليه السلام شنیدم که می فرمود: پیش از پیام قائم پنج نشانه خواهد بود که هر یکی از علامات محموم است: هامی و سفیانی و صبحه و کشتن نفس زکیه و فرو رفتن زمین در بیداء.

۸ - زرارۀ از امام صادق عليه السلام روایت کند که فرمود: نداکنده ای قائم عليه السلام را به نام می خواند. گفتیم: ندای خاص است یا ندای عام؟ فرمود: ندای عام است و هر ملتی به زبان خود آن را می شنود. گفتیم: پس چه کسی با او مخالفت می کند در حالی که او را به نام می خوانند؟ فرمود: ابله پس آنان را رها نمی کند و در آخر شب ندا می کند و مردم را به شک و اطمینان دارد.

۹ - از امام صادق عليه السلام از امیرالمؤمنین عليه السلام روایت است که فرمود: پسر هندی

مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ الْكَوْفِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ أَدِئَةَ «قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: قَالَ أَبِي: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: يَخْرُجُ ابْنُ أَكَمَلَةَ الْأَنْجَابِ مِنَ الْوَادِي الْبَابِيسِ وَهُوَ زَجَلُ رِنَقَةٍ، وَحَشُّ الْوُطْبِ، ضَجِجُ الْهَامَةِ، يَوَجِّهُهُ أَبُو جَدْرٍ إِذَا رَأَيْتَهُ حَسْبَتُهُ أَعْوَزَ، اسْمُهُ عَلْمَانُ وَ أَبُوهُ عَلْتَبَسَةُ، وَ هُوَ مِنْ وَلَدِ أَبِي سُفْيَانَ حَقٌّ يَأْتِي أَرْضاً ذَاتَ قَرَارٍ وَ مَعِينٍ، فَيَسْتَوِي عَلَى مِنْبَرٍ هَاهُ».

۱۰ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ بْنِ جَعْفَرٍ الْمَسْدَانِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ هَاشِمٍ، عَنْ أَبِيهِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ هَاشِمٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ سَمَاعٍ بْنِ عَلْمَانَ، عَنْ عُمَرَ ابْنِ يَزِيدَ «قَالَ: قَالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِنَّكَ لَوْ رَأَيْتَ السُّفْيَانِيَّ لَرَأَيْتَ أَجْمَلَ النَّاسِ، أَشَقَرَّ أَحْمَرَ أَرْزَقِي، يَقُولُ: يَا رَبِّ ثَارِي ثَارِي ثُمَّ الثَّارُ، وَ قَدْ بَلَغَ مِنْ خُبِّيهِ أَنَّهُ يَذْفِرُ أُمُّ وَلَدٍ لَهُ وَ هِيَ حَيْثُ عَفَافَةٌ أَنْ تَدُلَّ عَلَيْهِ».

۱۱ - حَدَّثَنَا أَبِي، وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَمْسَنِ - رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا - قَالَا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي الْقَاسِمِ مَاجِلَوْنِي، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْكَوْفِيِّ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سُفْيَانَ، عَنْ قُتَيْبَةَ ابْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي مَتَّصُورٍ النَّجَلِيِّ «قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ اسْمِ السُّفْيَانِيَّ، فَقَالَ: وَ مَا تَصْنَعُ بِاسْمِهِ؟ إِذَا مَلَكَ كُوزَ الشَّامِ الْحَمْسَنِ: دِمَشْقَ، وَ حَمَصَ، وَ

جگرخوار از بیابانی خشک خروج می کند و او مردی است چهارشانه و زشت رو و کله گنده و آبله رو و چون او را ببینی می پنداری که یک چشم است نامش عثمان و نام پدرش عنبسه و از فرزندان ابوسفیان است تا به سرزمینی که دارای قرارگاه و خرمی است می رسد و در آنجا بر تخت سلطنت می نشیند.

۱۰ - عمر بن یزید گوید: امام صادق علیه السلام به من فرمود: سفیانی خبیث ترین مردم و کبود و سرخ و ارزق است، می گوید: خدا با خون من، خون من سپس می گوید: آتش او از خباثتش آن است که کبری را که از او صاحب فرزند است زنده زنده در گور می کند از نرس آنکه مبادا مکانش را نشان بدهد.

۱۱ - عبدالله بن ابی منصور نجلی گوید: ار امام صادق علیه السلام از نام سفیانی پرسش کردم فرمود: با نامش چه کار داری؟ چون اسمهای پنج گانه شام یعنی دمشق و حمص و فلسطین و اردن و قسربین را تصرف کند متوقع فرج باشید.

تَلَسَّطِينَ. وَ الْأَرْدُنَّ. وَ تَفْسَرِينَ. فَتَوَفَّعُوا عِنْدَ ذَلِكَ الْفَرْجِ. قُلْتُ: نَبِيَّكَ بِشَعَةِ الشُّهُرِ؟
فَالَ: لَا وَلَكِنْ نَبِيَّكَ ثَمَانِيَةَ أَشْهُرٍ لَا يَزِيدُ يَوْمًا.

۱۲ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ إِسْحَاقَ الطَّائِلِيُّ رحمته الله قَالَ: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ الْأَنْصَارِيُّ، عَنْ أَبِي الصَّلْبِ الْهَوَرِيِّ رحمته الله قَالَ: قُلْتُ لِلرَّضَا رحمته الله: مَا عَلَامَاتُ الْقَائِمِ مِنْكُمْ إِذَا خَرَجَ؟ قَالَ: عَلَامَتُهُ أَنْ يَكُونَ شَيْخُ الشَّرِّ. سَابَّ الْمَنْظَرُ. حَتَّى أَنَّ الشَّاطِرَ إِتَيْدَ لَيْسَ بِهِ ابْنُ أَرْبَعِينَ سَنَةً أَوْ دُونَهَا. وَإِنْ مِنْ عَلَامَاتِهِ أَنْ لَا يَهْتَمَّ بِمُرُودِ الْأَهْلَامِ وَ الدُّنْيَا حَتَّى يَمُوتَ أَجَلُهُ.

۱۳ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ مَاجِلَزِيُّ رحمته الله عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي الْقَاسِمِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْكُوفِيِّ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي الْقَرَاءِ عَنِ الْمُغَلِّ بْنِ خُنَيْسٍ. عَنْ أَبِي - عَبْدِ اللَّهِ رحمته الله قَالَ: صَوْتُ خَبْرَنَيْلَ مِنَ السَّمَاءِ وَ صَوْتُ إِبْلِيسَ مِنَ الْأَرْضِ. فَاتَّبِعُوا الصَّوْتَ الْأَوَّلَ. وَ إِنَّا كُنَّا وَالْآخِرَ أَنْ نَقْتُلُوهُ.

۱۴ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى بْنِ الْمُتَوَكِّلِ رحمته الله قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ الْحَبْرِيُّ - عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ عَيسَى - عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ عَجُوبٍ ^(۱)، عَنْ أَبِي عَمْرَةَ التَّمَالِي رحمته الله قَالَ: قُلْتُ

گفتم: آبا حکومتش نه ماه به طول می انجامد؟ فرمود: نه، حکومتش هشت ماه است و نه روزی بیشتر.

۱۲ - ابوصلت هروی گوید: به امام رضا رحمته الله گفتم: علامات ظهور قائم شما چیست؟ فرمود: نشانه اش این است که در سن پیری است ولی منظرش جوان است به گونه ای که پسنده می پندارد چهل ساله و با کمتر از آن است و نشانه دیگرش آن است که به گذشت سب و روز بمر نشود تا آنکه اجلش فرارسد.

۱۳ - معلى بن خنيس از امام صادق رحمته الله روايت كند كه فرمود: ندای جبرئیل از آسمان و ندای ابلیس از زمین و هر سه است که از ندای اول پیروی کنید و نه ندای اخیر که به فتنه در افتد.

۱۴ - ابو حمزة تمالی گوید: به امام صادق رحمته الله گفتم: امام باقر رحمته الله می فرمود:

أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام : إِنَّ أَبَا جَعْفَرٍ عليه السلام كَانَ يَقُولُ : إِنْ خُرُوجُ السُّفْيَانِيِّ مِنَ الْأَخْرِصِ الْمُحْتَمَمِ ؟ قَالَ [لِ] : نَعَمْ ، وَ اخْتِلَافُ وَلَدِ الْعَبَّاسِ مِنَ الْمُحْتَمَمِ . وَ قَتْلُ النَّفْسِ الرَّيْثِيَّةِ مِنَ الْمُحْتَمَمِ . وَ خُرُوجُ الْقَائِمِ عليه السلام مِنَ الْمُحْتَمَمِ . فَقُلْتُ لَهُ : كَيْفَ يَخْرُجُ [ذَلِكَ] ؟ قَالَ : يُسَادِي مُنَادٍ مِنَ السَّمَاءِ أَوَّلَ النَّهَارِ : أَلَا إِنَّ الْحَقَّ فِي عَلِيٍّ وَ شَيْعَتِهِ . ثُمَّ يُنَادِي إِبْلِيسُ - لَعْنَةُ اللَّهِ - فِي آخِرِ النَّهَارِ : أَلَا إِنَّ الْحَقَّ فِي السُّفْيَانِيِّ وَ شَيْعَتِهِ . فَتَرْتَابُ عِنْدَ ذَلِكَ الْمُتَعَلِّقُونَ .

۱۵ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ عليه السلام قَالَ : حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ أَبَانَ . عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ . عَنْ صَفْوَانَ بْنِ بَحْثَنٍ . عَنْ عِيسَى بْنِ أَقْبَنَ . عَنْ الْمُغَلِّ بْنِ خَنْبَسٍ . عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام « قَالَ : إِنْ أَمَرَ السُّفْيَانِيُّ مِنَ الْمُحْتَمَمِ وَ خُرُوجُهُ فِي رَجَبٍ . »

۱۶ - وَ هَذَا الْإِسْنَادُ . عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ . عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى . عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَمْرٍو . عَنْ أَبِي أَيُّوبَ . عَنْ الْحَارِثِ بْنِ الْمُبَرِّقِ . عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام « قَالَ : الصَّيْحَةُ الَّتِي فِي شَهْرِ رَمَضَانَ تَكُونُ لَيْلَةَ الْجُمُعَةِ ثَلَاثَ وَ عِشْرِينَ مَضِيَّةً مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ . »

۱۷ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ شَوْسٍ عليه السلام قَالَ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْكُوفِيُّ قَالَ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْبَرْمَكِيُّ قَالَ : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مَالِكٍ . عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ بَسَّانٍ . عَنْ أَبِي الْجَارُودِ زِيَادِ بْنِ الْمُثَنَّبِ . عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْبَاقِرِ . عَنْ أَبِيهِ . عَنْ

خروج سفیانی از امور محنوم است . فرمود : آری دیگر از امور محنوم اختلاف بنی - عباس و قتل نفس زکیه و خود خروج قائم علیه السلام است . گفتم : آن ندا چگونه خواهد بود ؟ فرمود : نداکننده ای در اندای رور از آسمان چنین ندا کند : بدانید حق با علی و شیعیان اوست بعد از آن در آخر همان روز ابلیس - لعنه الله - ندا کند که حق با سفیانی و شیعیان اوست و باطل جوینان به شک و ریب درآیند .

۱۵ - معلی بن خنبل از امام صادق علیه السلام روایت کند که فرمود : خروج سفیانی از امور محنوم است و آن در ماه رجب واقع خواهد شد .

۱۶ - حارث بن مغیره از امام صادق علیه السلام روایت کند که فرمود : صیحه ای که در ماه رمضان است در شب بیست و سوم آن ماه واقع خواهد شد .

۱۷ - ابوالجارود از امام باقر و از آباء و اجدادش از امیرالمؤمنین علیه السلام چنین

جَدِّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ «قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ - وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ -: يَخْرُجُ زَجَلٌ مِنْ وَلَدِي فِي آخِرِ الزَّمَانِ أَتَيْتُ الثُّلُوبَ، مَشَرْتُ بِاخْتَرَقَةٍ، مَبْدَعُ الْبَطْنِ، غَرِيضُ الْفَخْذَيْنِ، غَضِيمُ شَسَائِسِ الْمُتَكَبِّرِينَ، يَطْلُهُمْ شَائِسَانِ، شَائِعَةٌ عَلَى لَوْنٍ جَلِيمٍ وَ شَائِعَةٌ عَلَى رَيْبِهِ شَائِعَةٌ - النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، لَهُ اسْمَانِ: اسْمٌ يُحْفَى وَ اسْمٌ يُغْلَى، فَأَمَّا الَّذِي يُحْفَى فَأَخْمَدُ، وَأَمَّا الَّذِي يُغْلَى فَمُحَمَّدُ، إِذَا عَزَّ رَأَيْتَهُ أَضَاءَ لَهَا مَا بَيْنَ الْمَقْرِفِ وَ الْمَغْرِبِ، وَ وَضَعَ بَدَنَهُ عَلَى رُؤُوسِ الْعِبَادِ فَلَا يَبْقَى مُؤْمِنٌ إِلَّا صَارَ قَلْبُهُ أَشَدَّ مِنْ زُبْرِ الْحَدِيدِ، وَ أَطْعَمَهُ اللَّهُ تَعَالَى قُوَّةَ أَوْتَعَبَنَ زَجَلًا، وَ لَا يَبْقَى مَيْتٌ إِلَّا دَخَلَتْ عَلَيْهِ يَلْكُ الْفَرَحَةُ [ي قَلْبِهِ] وَ هُوَ فِي قَبْرِهِ، وَ هُمْ يَخْرَأُونَ فِي قُبُورِهِمْ، وَ يَتَبَاشَرُونَ بِقِيَامِ الْقَائِمِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ».

۱۸ - وَ هَذَا الْإِسْنَادُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَسَانَ، عَنْ غَيْرِ وَاحِدٍ يَفْرَ، عَنْ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي - جَنْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ «قَالَ: إِنَّ الْعِلْمَ يَكْتَابُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَ شَيْئَ نَبِيِّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُنْبِئُ فِي قَلْبِ مَهْدِيْنَا كَمَا يُنْبِئُ الزُّنُجَ عَلَى أَحْسَنِ نَبَاتِهِ، قَدْ بَقِيَ مِنْكُمْ حَقٌّ يَرَاهُ قَلْبُهُلْ حِينَ يَرَاهُ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا أَهْلَ بَيْتِ الرَّحْمَةِ وَ السُّوَرَةِ وَ مَعْنَى الْعِلْمِ وَ مَوْضِعِ الرِّسَالَةِ».

روایت کند که او بر سر سوره نوحی فرمود: الحمد لله که در آخر الزمان فرزندی ظهور کند که رنگش سفید مناجیل به سرخی و سینه اش فراخ و رانها بش سطر و شانه هایش قوی است و در پیشش دو خال است، یکی به رنگ پوستش و دیگری مشابه خال پیامبر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و دو نام دارد، یکی نهان و دیگری آشکار، اما نام نهان احمد و نام آشکار محمد است، و چون پرچمش به اهتزاز درآید از مشرق تا مغرب را تابان کند و دستش را بر سر پندگان نهد و دل مؤمنان از برکت آن چون یارۀ آهن اسنوار گردد و خداوند توانایی جهل مرد به وی دهد و هر مؤمنی گر چه در گور باشد شادان شود، و به دیدار هم روند، و مزۀ ظهور قائم صلوات الله علیه را به یکدیگر دهند.

۱۸ - جابر از امام باقر عَلَيْهِ السَّلَامُ روایت کند که فرمود: علم به کتاب خدای تعالی و سنت پیامبرش در قلب مهدی ما روید و نشو و نما کند همچنان که نباتات به بهترین وجه نشو و نما کنند و هرکس از شما چنانچه بماند و او را ببیند باید بگوید السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا أَهْلَ بَيْتِ الرَّحْمَةِ وَ السُّوَرَةِ وَ مَعْنَى الْعِلْمِ وَ مَوْضِعِ الرِّسَالَةِ.

و رُوِيَ أَنَّ التَّسْلِيمَ عَلَى الْقَائِمِ علیه السلام أَلَّا يُقَالَ لَهُ: «السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَقِيَّةَ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ».

۱۹- حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِيسَ علیه السلام قَالَ: حَدَّثَنَا أَبِي، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي حَمْرَةَ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ علیه السلام: قَالَ: قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام: يَخْرُجُ الْقَائِمُ علیه السلام يَوْمَ الثَّلاثِ يَوْمَ عَاشُورَاءَ. يَوْمَ الَّذِي قُبِلَ فِيهِ الْحُسَيْنُ علیه السلام.

۲۰- وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ علیه السلام: قَالَ: سَأَلَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْكُوفَةِ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: كَمْ يَخْرُجُ عَنْ الْقَائِمِ علیه السلام؟ فَأَنَّهُمْ يَقُولُونَ: إِنَّهُ يَخْرُجُ مَعَهُ مِثْلُ عِدَدِ أَهْلِ بَنِي إِسْرَءِيلَ وَثَلَاثَةَ عَشَرَ رَجُلًا. قَالَ: وَمَا يَخْرُجُ إِلَّا فِي أَوَّلِ قَوْمٍ. وَمَا تَكُونُ أُولُو الْقَوْمِ أَقَلَّ مِنْ عَشْرَةِ آلَافٍ.

۲۱- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى السَّطَّارِ علیه السلام قَالَ: حَدَّثَنَا أَبِي، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي الْخَطَّابِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي خَالِدٍ الْقَمَاطِ، عَنْ ضَرَفَتِيسَ، عَنْ أَبِي خَالِدٍ الْكَابَلِيِّ، عَنْ سَيِّدِ الْعَابِدِينَ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیه السلام: قَالَ: الْمَقْتُودُونَ عَنْ

و روایت شده است که سلام کردن بر قائم علیه السلام چنین است: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَقِيَّةَ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ.

۱۹- ابوبصیر گوید: امام باقر علیه السلام فرمود: قائم علیه السلام در روز شبیه ای که مصادف با عاشورا است ظهور کند همان روزی که حسین علیه السلام در آن به شهادت رسید.

۲۰- ابوبصیر گوید: شخصی از اهل کوفه از امام صادق علیه السلام پرسید: به همراه قائم علیه السلام چند نفر خروج می کنند که می گویند او به همراه سبصد و سیزده تن که شمار اصحاب جنگ بدر است خروج می کند فرمود: او به همراه اصحابی نیرومند خروج می کند و آن کمتر از ده هزار تن نیست.

۲۱- ابو خالد کاهلی از امام زین العابدین علیه السلام روایت کند که فرمود: کسانی که پسرهای خود را برای یاری او ترک کنند سبصد و سیزده تن هستند که همان

فَرُئِیْهِمْ ثَلَاثًا وَثَلَاثَةً عَشَرَ رَجُلًا عَبْدُهُ أَهْلٌ تَذَرُ فَيُصْبِحُونَ بِمَكَّةَ، وَ هُوَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ: «أَيُّهَا تَكُونُوا يَأْتِ بِكُمْ اللَّهُ جَمِيعًا»^(۱)، وَ هُمْ أَصْحَابُ الْغَانِمِ عَلَيْهِ السَّلَامُ.

۲۲ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْعَطَّارُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ - الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي الْخَطَّابِ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ جَعْفَرٍ، عَنْ مُثَنَّى، عَنْ مُثَنَّى، عَنْ بَكْرِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عِجْلَانَ «قَالَ: ذَكَرْنَا خُرُوجَ الْغَانِمِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عِنْدَ أَبِي عُبَيْدَةَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقُلْتُ لَهُ: كَيْفَ قُلْنَا أَنْ نَقْلَمَ ذَلِكَ؟ فَقَالَ: يُضَيِّعُ أَحَدُكُمْ وَ تَحْتَ زَاوِيَةٍ ضَحْبَةً عَلَيْهَا مَكْتُوبٌ «طَاعَةُ مَعْرُوفَةٍ».

وَرُوي أَنَّهُ يَكُونُ فِي رَأْسِ الْمَهْدِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ «الْبَيْعَةُ»^(۲) لِلَّهِ عَزَّوَجَلَّ.

۲۳ - حَدَّثَنَا أَبِي عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عُسَيْبٍ، عَنْ غَمْرَوَيْنِ أَبِي الْمُبْدَامِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ كَرْبٍ «قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيًّا عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ: إِنَّ لَنَا أَهْلَ الْبَيْتِ رَايَةً مِنْ نَعْدَمِهَا مَرِيٌّ وَ مِنْ تَأَخَّرَ عَنْهَا عُيُنٌ، وَ مِنْ بَغِيَهَا لَحِينٌ»^(۳).

شمار اصحاب جنگ پدر است و خود را به مکه رسانند و اس همان قول خدای تعالی است که می فرماید: هر کجا باشی خداوند همه شما را مجتمع گرداند و آنان اصحاب قائم علیه السلام هستند.

۲۲ - عبدالله بن عجلان گوید: ما نزد امام صادق علیه السلام از خروج قائم علیه السلام یاد کردیم و گفتیم: چگونه می توانیم او را شناسایی کنیم؟ فرمود: هر یک از شما که صبح از خواب بر می خیزد به زیر بائش سرش نامه ای می باید که بر آن نوشته است: طاعة معروفة (طاعتی سکو).

و روایت شده است که بر رایت مهدی علیه السلام نوشته است: البیعة لله عز و جل. ۲۳ - عهبدین کرب گوید: از علی علیه السلام شنیدم که می فرمود: ما اهل البیت رایتی داریم که هرکس از آن پیش آمد از دین بیرون رفته است و هرکس از آن پس افتد نابود شده است و هرکس بپرو آن باشد به حق واصل شده است.

۱ - البقرة ۱۲۸

۲ - کنز و فی البحار «البيعة لله عز و جل»، و روی پاستاده این کتاب این شان آنه قال: روی آنه یکنون ی رایت المهدی علیه السلام «اصعرا و اشعرا».

۳ - فی بعض النسخ «من لم یزها لم یح».

۲۴ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْبَرْقِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي - عَنْ جَدِّهِ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْبَرْقِيِّ، عَنْ أَبِيهِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عُثْبَةَ، عَنْ زَكْرِيَّا، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي الْمِقْدَامِ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام «قَالَ: يَمُوتُ نَفْسُهُ مِنْ آلِ - الْعَبَّاسِ بِالسَّيْرِ. يَكُونُ سَبَبُ مَوْتِهِ أَنَّهُ يَتَكَبَّرُ حُصْبًا لَيَقُولُ قِيْدُ بَعَثَ وَ يَكْفُرُ مَوْنَهُ أَوْ يَمُوتُ يَوْمًا، فَإِذَا سَارَتْ الرُّكْبَانُ فِي طَلَبِ الْخَصْبِ لَمْ يَرْجِعْ أَوْ لَمْ يَخْرُجْ حَتَّى يَذْهَبَ مَلَكُهُمْ».

۲۵ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ عليه السلام قَالَ: حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبَانَ، عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنِ الثَّعْلَبِيِّ بْنِ سُوَيْدٍ، عَنْ يَحْيَى الْمَكِّيِّ، عَنِ الْحَكَمِ بْنِ الْحَمَّادِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هَتَّامٍ، عَنْ وَزْدٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام «قَالَ: اثْنَانِ بَيْنَ بَدْيِ هَذَا الْأَمْرِ: خُسُوفُ - الْقَمَرِ لِمَتِّهِ، وَكُسُوفُ الشَّمْسِ لِمَتِّهِ عَشْرَةَ. [وَ] لَمْ يَكُنْ ذَلِكَ مُنْذُ خَلَقَ آدَمَ عليه السلام إِلَى الْأَرْضِ. وَعِنْدَ ذَلِكَ تَشَقُّطُ حِسَابِ الْمُنْجَمِينَ».

۲۶ - وَهَذَا الْإِسْنَادُ، عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنِ الثَّعْلَبِيِّ بْنِ سُوَيْدٍ، عَنْ يَحْيَى الْحَمَّامِيِّ، عَنْ شُعْبَةَ بْنِ يَحْيَى، عَنْ أَبِي خَالِدٍ الْكَابَلِيِّ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليه السلام «قَالَ: إِذَا - بَنَى بَنُو الْعَبَّاسِ مَدِينَةً عَلَى شَأْنِي، أَلْقَاوْنِي بِهَا يَمُوتُ بَقْدَهَا مِائَةً».

۲۷ - وَهَذَا الْإِسْنَادُ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ ضَمْلَوَانَ بْنِ يَحْيَى، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ

۲۸ - عمرو بن ابی المقدام از امام باقر علیه السلام روایت کند که فرمود: سببی از بنی عباس در نهان میرود و سپس آن باشد که بر خواحه ای تجاوز کند و او برخیزد و سرش را ببرد و چهل روز مرگش را نهان سازد و چون سواران در طلب آن خواحه روند هنوز اولین نفر آنها برنگشته باشد که ملکشان زایل شود.

۲۵ - ورد از امام باقر علیه السلام روایت کند که فرمود: پیش از این امر دو علامت ظاهر شود یکی ماه گرفتگی در بنجم و دیگری خورشید گرفتگی در پانزدهم و از زمان هبوط آدم علیه السلام تا آن زمان چنین اتفاقی نیفتاده باشد و اینجاست که حساب منجمان ساقط می شود.

۲۶ - ابو خالد کابلی از امام زین العابدین علیه السلام روایت کند که فرمود: چون بنی - عباس بر کنار رود خانه فرات شهری بنا کنند، بعد از آن سالی بیش نمانند.

۲۷ - سلیمان بن خالد گوید: از امام صادق علیه السلام شنیدم که می فرمود: پیش از

ابن الحجاج. عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ خَالِدٍ «قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام يَقُولُ: قَدْ أَمَّ الْغَائِمُ مَوْتَانِ، مَوْتُ الْأَمْرِ وَ مَوْتُ الْبَيْضِ. حَتَّى يَذْهَبَ مِنْ كُلِّ سَبْعَةِ خَمْسَةٍ. - الْمَوْتُ الْأَخْرَجُ، الشَّيْءُ، وَالْمَوْتُ الْأَبْيَضُ: الطَّاعُونَ».

۲۸ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَوْسَى بْنِ الْمُؤَكَّلِ عليه السلام قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ السَّعْدِ أَبَا دِيٍّ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عَمِيرٍ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام «قَالَ: تَلَكَّبْتُ الشَّمْسُ بِخَنَسٍ مَضَعٍ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ قَبْلَ قِيَامِ الْغَائِمِ عليه السلام».

۲۹ - وَهَذَا الْإِسْنَادُ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، وَ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَا: سَمِعْنَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام يَقُولُ: «لَا يَكُونُ هَذَا الْأَمْرُ حَتَّى يَذْهَبَ ثَلَاثًا ثَلَاثِينَ، فَنَقْبِلَ لَهُ: إِذَا ذَهَبَ ثَلَاثًا ثَلَاثِينَ فَمَا يَبْقَى؟» قَالَ عليه السلام: «أَمَا تَرَوْنَ أَنْ نَكُونُوا الثَّلَاثُ الْبَاقِي؟».

قَالَ [أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ بَابُوهِ] مَحْصُفٌ هَذَا الْكِتَابَ عليه السلام. وَ قَدْ أَخْرَجْتُ مَا رَوَيْتُ فِي عِلَامَاتِ الْقَائِمِ عليه السلام لِسِرِّيهِ وَ مَا يُجْرِي فِي أَتَابِهِ فِي كِتَابِ «السِّرِّ الْمَكْتُومِ إِلَى الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ». [وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ]

قیام قائم علیه السلام دو مرگ و میر عمومی رخ دهد، یکی مرگ سرخ و دیگر مرگ سپید، تا به غایبی که از هر هفت تن پنج تن برود. مرگ سرخ با شمشیر و مرگ سپید با طاعون است.

۲۸ - ابوبصیر از امام صادق علیه السلام روایت کند که فرمود: پیش از قیام قائم علیه السلام در پنجم ماه رمضان کسوف واقع شود.

۲۹ - ابوبصیر و محمد بن مسلم گویند از امام صادق علیه السلام شنیدیم که می فرمود: این امر واقع نشود تا آنکه دو ثلث مردم از بین بروند، گفته شد: چون دو ثلث مردم از بین بروند پس چه کسی باقی می ماند؟ فرمود: آبا دوست نمی دارید که شما آن ثلث باقی باشید.

ابوجعفر محمد بن علی بن بابویه مصنف این کتاب علیه السلام گوید: روایات علامات قائم علیه السلام و سیرت و ماجراهای دوران او را در کتاب «السِّرُّ الْمَكْتُومُ إِلَى الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ» آورده ام [وَلَا إِخْرَجَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ].

﴿ باب ۵۸ ﴾

• (فی نوادر الکتاب) •

۱ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ حَازِمٍ الْفَاضِلِيُّ^(۱) وَ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ مَشْرُودٌ: وَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ شاذَانَ الْمُؤَدَّبُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ - قَالُوا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ جَامِعِ الْجَمْعَرِيِّ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبِي، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي الْخَطَّابِ الدُّقَائِي. عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَسَنَ، عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ «قَالَ: سَأَلْتُ الصَّادِقَ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ عليه السلام عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَ الْقَصِيرُ إِنْ الْإِنْسَانُ لَيْ خُسِرٍ». فَقَالَ عليه السلام: الْقَصِيرُ عَصْرُ خُرُوجِ الْقَائِمِ عليه السلام «إِنَّ الْإِنْسَانَ لَيْ خُسِرٍ» يَغْنِي أَعْدَانَا، «إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا» يَغْنِي بَأْيَانَنَا، وَ عَمِلُوا الصَّالِحَاتِ» يَغْنِي مَوَاسِفَ الْإِخْوَانِ، وَ تَوَاصَوْا بِالْحَقِّ». يَغْنِي بِالْإِمَامَةِ، وَ تَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ» يَغْنِي فِي الْفِتْنَةِ».

قَالَ مُصَنِّفُ هَذَا الْكِتَابِ عليه السلام: «إِنْ قَرَأُوا بِالْفِتْنَةِ وَ اخْتَجَّوْا بِهَا، وَ زَعَمُوا أَنَّ الْإِمَامَةَ مُنْقَطِعَةٌ كَمَا انْقَطَعَتْ الْكُفُوفُ وَ الرِّسَالَةُ مِنْ نَبِيِّ إِلَى نَبِيٍّ وَ رَسُولٍ إِلَى رَسُولٍ بَعْدَ

باب ۵۸

نوادیر کتاب

۱ - «مُصَلِّ بْنِ عَمْرٍ گويد: از اَمام صادق عليه السلام از معنای قول خدای تعالی که می فرماید: «وَ الْقَصِيرُ إِنْ الْإِنْسَانُ لَيْ خُسِرٍ» پرسیدم. گفت: (العصر) عصر خروج قائم عليه السلام است (إِنَّ الْإِنْسَانَ لَيْ خُسِرٍ) یعنی دشمنان ما. (إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا) یعنی به آیات ما ائمه. (وَ عَمِلُوا الصَّالِحَاتِ) یعنی همراهی با برادران (وَ تَوَاصَوْا بِالْحَقِّ) یعنی به امامت. (وَ تَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ) یعنی در دوران فقرت و غیبت امام. مصنف این کتاب عليه السلام گويد: گروهی به فقرت معتقد شده اند و به آن نیز احتجاج کرده اند و می پندارند که امامت پس از محمد صلی الله علیه و آله منقطع شده است همچنان که نبوت و رسالت از پیامبری تا پیامبر دیگر و از رسولی تا رسول دیگر

مُحَمَّدٌ ﷺ .

فَأَقُولُ وَبِاللهِ التَّوْفِيقُ: إِنَّ هَذَا الْقَوْلَ مُحَالٌ لِنُحْوَ لِكَثْرَةِ الزَّوَايَاتِ الَّتِي وَرَدَتْ أَنَّ الْأَرْضَ لَا تَحُلُو مِنْ حَبْلَةٍ إِلَى يَوْمِ الْبَيِّنَةِ وَلَمْ تَحُلْ مِنْ لَدُنْ آدَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِلَى هَذَا الزَّمَانِ. وَهَذِهِ الْأَخْبَارُ كَثِيرَةٌ شَابِغَةٌ ^(۱) لَقَدْ ذَكَرْتُهَا فِي هَذَا الْكِتَابِ. وَهِيَ شَائِعَةٌ فِي طَبَقَاتِ الشَّيْبَةِ وَفِرَظِهَا، لَا يُنْكِرُهَا مِنْهُمْ مُشَكِّكٌ. وَلَا يُجَبِّدُهَا حَاجِدٌ. وَلَا يَتَأَوَّلُهَا مُتَأَوِّلٌ. وَإِنَّ الْأَرْضَ لَا تَحُلُو مِنْ إِمَامٍ غَيْبٍ مَعْرُوفٍ، إِذَا ظَاهَرَ مُشْهُورٌ. أَوْ خَافَ مُسْتُورٌ. وَلَمْ يَزَلْ إِنْجَاعُهُمْ عَلَيْهِ إِلَى زَمَانِنَا هَذَا، قَالِمَاتُهُ لَا تَنْقَطِعُ وَلَا تَجُورُ انْطِعَافُهَا لِأَنَّهَا مُتَّصِلَةٌ مَا انْقَضَى اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ.

حَدَّثَنَا أَبِي عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عِيسَى بْنِ عُبَيْدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحَكَمِ، وَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ ^(۲) عَنْ نَافِعِ الزُّرَّاقِ. عَنْ هَارُونَ بْنِ - خَارِجَةَ قَالَ: قَالَ لِي هَارُونَ بْنُ سَعْدٍ الْيَعْلَبِيُّ: قَدْ مَاتَ إِسْمَاعِيلُ الَّذِي كُنْتُمْ تَقْدُونَ أَعْنَاقَكُمْ إِلَيْهِ وَجَعَلُوا شَيْعَ كَبِيرَ بَحْثٍ عَدُوٍّ أَوْ بَعْدَ عَدُوٍّ. فَتَتَلَوْنَ بِهَا إِمَامًا، فَلَمْ أَذَرِ مَا أَقُولُ لَهُ.

منقطع می گردد

مُرَاقِبَةُ كَلِمَةِ پَرِوَرْدِ

و من به توفیق الهی می گویم: آن قول محال حق است و دلیل آن کثرت روایات وارده در این باب است که می گوید: زمین تا روز هاست هیچگاه از وجود حجت خالی نمی ماند و از زمان آدَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ تا این زمان خالی نبوده است و این اخبار فراوان و شایع است و آنها را در این کتاب ذکر کرده ام و این اخبار در میان همه طبقات و فِرَق شیعه شایع است و هیچ یک از ایشان منکر و مکذب آنها نیست و آنها را تأویل نکرده است و اینکه زمینی از امامی زنده و معروف خالی نمی ماند که او یا طاهر و مشهور است و یا پنهان و مسنور و اجماع شیعه تاکنون بر آن بوده است. پس امامت منقطع نشود و انقطاعش روا بود زیرا تا شب و روز متصل است آن نیز اتصال دارد

هارون بن خارجه گوید: هارون بن سعد یعجلی به من گفت: اسماعیل که در انتظار امامت او بودید مُرد و حمر بن پیرمردی است که فردا یا روز بعد آن

فَأَخْبَرْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِمَا لَبِيتُهُ، فَقَالَ: هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ أَبِي اللَّهِ - وَاللَّهِ - أَنْ يَنْتَظِعَ هَذَا - الْأَمْرُ حَتَّى يَنْتَظِعَ اللَّبْلُ وَالنَّهَارُ، فَإِذَا رَأَيْتَهُ فَقُلْ لَهُ: هَذَا مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ، يَكْبُرُ وَتُرْوَجُّهُ قَبُولُهُ لَهُ وَلَكِنَّهُ يَتَكَبَّرُ خَلْفًا إِنْ شَاءَ اللَّهُ».

فَهَذَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَخْلِفُ بِأَبِهِ أَنَّهُ لَا يَنْتَظِعُ هَذَا الْأَمْرُ حَتَّى يَنْتَظِعَ اللَّبْلُ وَالنَّهَارُ، وَالتَّغَرُّاتُ بَيْنَ الرُّشُلِ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَتْ جَائِزَةً لِأَنَّ الرُّشُلَ مَبْعُوثَةٌ بِشَرَائِعِ الْحِلَّةِ وَتَعْدِيدِهَا وَنَسْخِ بَلْعِهَا بِنَصِّ، وَتَمَسُّ الْأَنْبِيَاءِ وَالْأَيُّمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَذَلِكَ، وَلَا لَحْسَمَ ذَلِكَ لِأَنَّهُ لَا يُنْسَخُ بِهِمْ شَرِيعَةٌ وَلَا يُعَدَّدُ بِهِمْ مِلَّةٌ، وَلَقَدْ عَلِمْنَا أَنَّهُ كَانَ بَيْنَ نُوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ، وَبَيْنَ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى، وَبَيْنَ مُوسَى وَعِيسَى، وَبَيْنَ عِيسَى وَمُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنْبِيَاءُ وَأَوْصِيَاءُ كَثِيرُونَ^(۱) وَإِنَّمَا كَانُوا مُذَكَّرِينَ لِأَمْرِ اللَّهِ، مُتَخَفِظِينَ مُسْتَوْدِعِينَ لِمَا جَعَلَ اللَّهُ تَعَالَى عِنْدَهُمْ مِنَ الْوَصَايَا وَالْكِتَابِ وَالْعُلُومِ وَمَا جَاءَتْ بِهِ الرُّشُلُ عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إِلَى أُمَّهِمْ.

می مبرد و شما بدون امام باقی می ماند و من ندانم چه بگویم؟ بعد از آن امام صادق علیه السلام را از گفتار او آگاه کردم: هیهات! هیهات! به خدا سوگند که او این امر منتظر شود تا آنکه لب و نهار منتظر گردد، وقتی او را دیدی بگو: این موسی بن جعفر است بزرگ می شود و او را زن می دهیم و برای او نیز فرزندی متولد می شود و جانشین او خواهد شد، این شاء الله.

این امام صادق علیه السلام است که به حدای تعالی سوگند می خورد که امر امامت منتظر نمی شود مگر آنکه شب و روز منتظر گردد و فترت بین رسولان جایز است زیرا رسولان مبعوث به شرایع و ادیان و تجدید و نسخ آنها هستند اما انبیاء و ائمه چنین نیستند و ائمه را نسزد که چنین کنند، زیرا به واسطه آنها شریعی نسخ نمی شود و دینی تجدید نمی گردد و ما می دانیم که بین نوح و ابراهیم و بین ابراهیم و موسی و بین موسی و عیسی و بین عیسی و محمد علیه السلام انبیاء و اوصیای فراوانی بودند اما آنها فقط مذکر امر خدا بودند و حافظ و نگاهدارند؛ چیزهایی بودند که خدای تعالی نزد آنها قرار داده بود از قبیل وصایا و کتب و علوم و چیزهایی که رسولان از جانب او برای امتهای خود آورده بودند و برای هر پیامبری وصی و

وَكَانَ يُكَلِّمُ نَبِيًّا مِنْهُمْ مُذَكِّرًا عَنْهُ وَوَصَّى بِؤَدَى مَا اسْتَحَفَّتْهُ مِنْ عُلُوبِهِ وَوَصَايَاهُ فَلَمَّا خَفَمَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ الرَّسُولَ مُحَمَّدًا ﷺ لَمْ يَجِزْ أَنْ يَجْلُو الْأَرْضَ مِنْ وَصِيِّ هَادٍ مُذَكِّرٍ يَقُومُ بِأَمْرِهِ وَيُؤَدِّي عَنْهُ مَا اسْتَوْدَعَهُ حَافِظًا لِمَا التَّسَنَّنَ عَلَيْهِ مِنْ دِينِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ فَجَعَلَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ ذَلِكَ سَبَبًا لِإِمَامَةِ مَنْسُوفَةٍ مَطْلُومَةٍ مُتَّجِلَةٍ مَا انْصَلَّ أَمْرُ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ بِأَنَّهُ لَا يَجُوزُ أَنْ تَتَدَرَسَ آثَارُ الْأَنْبِيَاءِ وَالرُّسُلِ وَأَعْلَامُ مُحَمَّدٍ ﷺ وَبَلِيَّةٍ وَشَرَائِعِهِ وَفَرَائِضِهِ وَشُئْبِهِ وَأَحْكَامِهِ أَوْ تُنْسَخَ أَوْ تُغَيَّرَ عَلَيْهَا أَوْ تُزِيلَ أَوْ تُحَرِّقَ إِذْ لَا رَسُولَ بَعْدَهُ ﷺ وَلَا نَبِيٍّ.

وَالْإِمَامُ لَيْسَ بِرَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ وَلَا دَاعٍ إِلَى شَرِيعَةٍ وَلَا مَبْلَغٌ غَيْرَ شَرِيعَةِ مُحَمَّدٍ ﷺ وَبَلِيَّةٍ، فَلَا يَجُوزُ أَنْ يَكُونَ بَيْنَ الْإِمَامِ وَالْإِمَامِ الَّذِي بَعْدَهُ فَرَقَةٌ، فَالْفَرَاقَاتُ جَائِزَةٌ بَيْنَ الرَّسُولِ ﷺ وَفِي الْإِمَامَةِ غَيْرُ جَائِزٍ، فَلِذَلِكَ وَجِبَ أَنْ لَا بُدَّ مِنْ إِمَامٍ يَخْتُصُّ بِهِ وَلَا بُدَّ أَيْضًا أَنْ يَكُونَ بَيْنَ الرَّسُولِ وَالرُّسُولِ - وَإِنْ كَانَ بَيْنَهُمَا فَرَقَةٌ - إِمَامٌ وَوَصِيٌّ

مذکری بود که علوم و وصایای او را حافظ باشد و چون خدای تعالی سلسله رسولان را به وجود محمد ﷺ جمع فرمود، روا نگردد که زمین از وجود وصی هادی مذکور حالی بماند که به امر او پیام کند و دایع او را به مردم برساند و حافظ دین خدای تعالی باشد و خداوند آن را سبب امامت پوسنه و منطوم و متصل قرار داده است تا آن هنگام که امر خدای تعالی متصل است، زیرا روا نبود که آثار انبیاء و رسولان مندرس گردد و اعلام محمد ﷺ و دین و آئین و فرائض و سنن و احکامات از بین برود و تا آنکه نسخ شود و یا آثار و شرایع رسولی دیگر بر آن خط بطلان بکشد زیرا پس از او نبی و رسولی نخواهد بود.

و امام، رسول و نبی نیست و به شریعت و آئینی جز شریعت و آئین محمد ﷺ دعوت نمی کند و روا نیست که بین یک امام و امامی دیگر فترت باشد زیرا فترات بین رسولان جابر است و به امامان و از این روست که وجود امامی که حجت خدا باشد در هر زمانی واجب است.

و همچنین واجب است که بین یک رسول و رسولی دیگر - گرچه بین آنها فترتی باشد - امامی که وصی پیامبر است موجود باشد تا خلافت را به حجت الهی

بَلِّغُوا الْحَقْلَ حَقْلَهُ وَبُذِّي عَنِ الرُّسُلِ مَا جَاءُوا بِهِ عَنْ اللَّهِ تَعَالَى، وَبَلِّغُوا عِبَادَهُ عَلَى مَا
 أَسْغَلُوا، وَبَيِّنْ لَهُمْ مَا جَهِلُوا، لِيَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ لَمْ يَبْرَأْهُمْ سُدًى، وَلَمْ يَضْرِبْ
 عَنْهُمْ الذِّكْرَ صَمْعًا، وَلَمْ يَنْدَعْهُمْ مِنْ دِينِهِمْ فِي شَيْءٍ، وَلَا مِنْ فَرَائِضِ اللَّهِ الَّتِي وَطَّنَهَا عَلَيْهِمْ
 فِي خَبْرَةٍ، وَالتَّوْبَةُ وَالرَّسَالَةُ سُنَّةٌ مِنَ اللَّهِ جَلُّ جَلَالِهِ، وَالْإِمَامَةُ قَرِيبَةٌ، وَالشَّيْءُ تَنْطَلِعُ
 وَتَجُودُ نَزْكُهَا فِي حَالَاتٍ، وَالْفَرَائِضُ لَا تَزُولُ وَلَا تَنْطَلِعُ بِنَفْسِ مُحَمَّدٍ ﷺ، وَأَجَلُ -
 الْفَرَائِضِ وَأَعْظَمُهَا عَطْرُ الْإِمَامَةِ الَّتِي تُؤَدِّي بِهَا الْفَرَائِضُ وَالشَّيْءُ، وَبِهَا كَمُلَ الدِّينُ وَ
 نَمَّتِ النَّفْعَةُ، فَلَا نَجْثَ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ ﷺ لِأَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدَهُ، لِيُخْلُوا الْعِبَادَ عَلَى تَحَبُّجَةٍ -
 دِينِهِمْ، وَبَلِّغُوهُمْ سَبِيلَ نَجَاتِهِمْ وَتَجَنَّبُوهُمْ مَوَارِدَ هَلَكَتِهِمْ، وَيُشَوِّهُوا لَهُمْ مِنْ فَرَائِضِ اللَّهِ
 عَزَّوَجَلَّ مَا شَدَّ عَنْ أَفْهَامِهِمْ وَتَهَيَّؤْهُمْ بِكِتَابِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ إِلَى مَرَايِدِ أُمُورِهِمْ، فَيَكُونُوا
 الدِّينَ بِهِمْ مَحْظُوطًا لَا تَعْرِضُ فِيهِ الشُّبْهَةُ، وَفَرَائِضُ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ بِهِمْ مُؤَدَّاهُ لَا يَدْخُلُهَا
 بَاطِلٌ، وَأَحْكَامُ اللَّهِ مَا ضَبَّتْ لَا يَدْخُلُهَا تَبْدِيلٌ، وَلَا يُرِيدُهَا تَغْيِيرٌ.

الزام کند و آنچه رسولان از جانب خدا آورده اند به مردم برساند و بندگان را به
 اموری که از آن غفلت کرده اند آگاه کند و آنچه را ندانند به آنها بیاموزد، زیرا
 هدای تعالی مردم را رها نکند و آنها را از باد نبرد و در حالت شبهه فرو نگذارد
 و در وطایفی که آنها را واجب ساخته است سرگردان نکند و نبوت و رسالت از
 جانب هدای تعالی سنت است اما امامت فرضیه است و ممکن است که سنت
 منقطع گردد و ترک آن در حالانی رواست اما فرائض رایل نمی شود و پس از
 محمد ﷺ منقطع نمی گردد و اکمل و اعظم فرائض به لحاظ خطیر بودن همان
 امامت است که به واسطه آن فرائض و سنن بجا آورده می شود و کمال دین و تمام
 نعمت تحقق می یابد. و چون پس از محمد ﷺ پیامبری نیست، انچه از آل محمدند
 که بندگان را به راه دیانت وادارند و به راه نجات الزام کنند و از موارد هلاکت
 پرهیز دهند و فرائض هدای تعالی را که از فهمشان برنراست تبیین کنند و با کتاب
 هدای تعالی آنها را به رشد و کمال سون دهند. آری دین به وجود ایشان محفوظ
 می ماند و شبهه بر آن عارض نمی گردد و فرائض هدای تعالی به واسطه آنها به
 خلاق می رسد و باطلی در آنها راه نمی یابد و احکام خدا جاری می گردد و

فَالرَّسَالَةُ وَالنَّبِيُّ شَيْئٌ، وَالْإِمَامَةُ فَوْضٌ، وَفَرِيطُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ الْجَارِيَةُ عَلَيْنَا بِمُعْتَدٍ لَا رَيْعَةَ لَنَا، نَابِتَةٌ لَا تَنْقَطِعُ وَلَا تَنْقَبِرُ إِلَى يَوْمِ الْبَيِّنَاتِ، مَعَ أَنَّا لَا نَدْفَعُ الْأَخْبَارَ الَّتِي رُوِيَتْ أَنَّهُ كَانَ بَيْنَ عِيسَى وَ مُحَمَّدٍ ﷺ فَتْرَةٌ لَمْ يَكُنْ فِيهَا نَبِيٌّ وَلَا وَصِيٌّ، وَلَا تُنْكِرُهَا وَتَقُولُ: إِنَّهَا أَخْبَارٌ صَحِيحَةٌ وَلَكِنْ نَأْوِيهَا غَيْرُ مَا ذَهَبَ إِلَيْهِ مُخَالِفُونَا مِنَ انْقِطَاعِ الْأَنْبِيَاءِ وَالْإِمَمَةِ وَالرُّسُلِ ﷺ.

وَإِنَّمَا تَقُولُ الْفَتْرَةَ أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ بَيْنَهُمَا رَسُولٌ، وَلَا نَبِيٌّ، وَلَا وَصِيٌّ ظَاهِرٌ مُتَقَبَّحٌ كَثُرَ كَانَتْ قَبْلَهُ، وَ عَلَى ذَلِكَ دَلَّ الْكِتَابُ الْمَوْزُولُ أَنَّ اللَّهَ جَلَّ وَ عَزَّ بَعَثَ مُحَمَّدًا ﷺ عَلَى حِينِ فَتْرَةٍ مِنَ الرُّسُلِ^(۱)، لَا مِنْ الْأَنْبِيَاءِ وَالْأَوْصِيَاءِ، وَلَكِنْ لَقَدْ كَانَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ عِيسَى ﷺ أَنْبِيَاءٌ وَأَيُّمَةٌ حَسْرُورُونَ خَالِفُونَ، مِنْهُمْ خَالِدُ بْنُ سَنَانٍ الْغُبَسِيُّ نَبِيٌّ لَا يَذْكُقُهُ دَافِعٌ وَلَا يَنْكُرُهُ مُنْكَرٌ بِتَوَاطُرِ الْأَخْبَارِ بِذَلِكَ عَنِ الْخَاصِّ وَالْعَامِّ وَ شَهْرَتِهِ بِعَدُوَّتِهِمْ، وَ أَنَّ ابْنَتَهُ

تبدیل و تعبیری در آن حادث نمی شود

پس رسالت و نبوت سبقت از امامت هر دو است و مرائض خدای تعالی که به واسطه محمد مراد از خود و ناروین قیامت لازم و ثابت و لا بتغییر است با وجود آنکه ما اخباری را که می گوید بن عیسی و محمد ﷺ فترتی بوده و در آن فترت نبی و وصی وجود نداشته است دفع نمی کنیم و منکر آنها نیستیم و می گوئیم که آنها اخبار صحیحی است ولیکن تأویل آنها غیر آن چیزی است که مخالفان ما در انقطاع انبیا، و ائمه و رسولان ﷺ گفته اند

و بدان که معنای فترت در آن روایات این است که بین آنها رسول و نبی و وصی ظاهر و مشهوری چنانکه معمول بوده وجود نداشته است و قرآن هم به این معنا دلالت دارد آنجا که خدای تعالی می فرماید که محمد ﷺ را هنگام فترت رسولان مبعوث فرمود و نه فترت پیامبران و اوصیا. آری مبان رسول اکرم و عیسی ﷺ پیامبران و امامانی بودند که مستور و خائف بودند که از زمره آنها خالد بن سنان غبسی پیامبری است که هیچ کس منکر آن نیست و آن را دفع نمی کند، زیرا اخبار نبوت او مورد اتفاق خاص و عام و مشهور است و دخترش

وَبَعْدُ قُلُوا الْكِتَابَ الْمُنَزَّلَ وَمَا أَحْرَزْنَا اللَّهُ تَعَالَى بِهِ عَلَى لِسَانِ نَبِيِّهَا الْمُرْسَلِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 وَمَا اجْتَمَعَتْ عَلَيْهِ الْأُمَمُ مِنَ التَّقْلِ عَنْهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْخَبَرِ الْمُوَافِقِ لِلْكِتَابِ أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدَهُ
 لَكَانَ الْوَاجِبُ الْفَازِمُ فِي الْحِكْمَةِ أَنْ لَا يَجُوزَ أَنْ يَخْلُوَ الْعِبَادُ مِنْ رَسُولٍ مُنْذِرٍ مَادَامَ
 التَّكْلِيفُ لَزِمًا لَهُمْ. وَأَنْ تَكُونَ الرُّسُلُ مُتَوَاتِرَةً إِيْنِهِمْ عَلَى مَا قَالَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ: «مَنْ
 أُرْسِلْنَا وَشَرْنَا شَرًّا كُلًّا مَا جَاءَ أُمَّةٌ رَسُولُهَا كَذُوبًا فَاتَّبَعْنَاهُمْ نَفَعْنَاهُمْ نِعْمًا» ^(۱). وَيَقُولُ
 عَزَّوَجَلَّ: «إِنَّمَا يَكُونُ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ» ^(۲). لِأَنَّ عَلَيْهِمْ لَا تَفْوَاحَ إِلَّا
 بِذَلِكَ. كَمَا حَكِيَ تَبَارَكَ زَمَعَانُ عَنْهُمْ فِي لَوِيهِ عَزَّوَجَلَّ: «لَوْ لَا أُرْسِلْتُ إِيْنَارَسُولًا لَفَتَّيْعَ
 آيَاتِكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَكِلَ وَتَحْزَى» ^(۳).

فَكَانَ مِنْ اخْتِجَاجِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ فِي خَوَابِ ذَلِكَ أَنْ قَالَ: «قُلْ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ
 قَبْلِي بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالَّذِي قُلْتُمْ نَبِيًّا قُلْتُمْ تَقْلَبُوا عَنْهُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ» ^(۴) فَعِلَّ الْعِبَادُ مَعَ

دیگر آنکه اگر قرآن کریم پیامبر اکرم را خاتم النبیین بخواند بود و ختمت را
 بر زبان پیامبر مرسل خود جاری نکرده بود و اقامت اسلام از موافق و مخالف بر
 نقل حدیث لا نبی بعدی که مطابق مرتب است احتجاج مکرر بود از نظر حکمت
 روان بود که در میانندگان رسول مندری باشد و تا زمانی که مکلف هستند باید
 رسولان الهی بپای برای هدایت آنها بیایند چنانچه خدای تعالی فرموده است:
 سپس ما رسولان خود را پس در پی فرستادیم و هرگاه که رسولی برای امتی آمد
 او را تکذیب کردند و ما هم آنها را دنبال نکردیم رواه کردیم. و نیز فرموده
 است: تا برای مردم پس از ارسال رسولان حجتی نباشد تا به واسطه آن بر
 حداوند احتجاج کنند، زیرا حجّت آنها رفع نگردد مگر آنکه در هر زمانی تا
 قیامت رسولی باشد چنانچه قول آنها را چنین حکایت کرده است: چرا برای ما
 رسولی نفرستادی تا پیش از آنکه خوار و رسوا شویم از آیات پیروی کنیم؟ و
 خدای تعالی در جواب آنها چنین احتجاج کرده است: بگو برای شما رسولانی
 پیش از من با معجزات و بیانات و آنچه شما گوئید آمدند پس چرا آنها را کشتید

التَّكْلِيفُ لَا تَنَازُحَ إِلَّا بِرُشْلِ مُنْذِرٍ مَتَّبِعٍ إِنَّهُمْ لَيَقْتَمِرُونَ أَرْذَلَهُمْ وَ يُجْهِرُهُمْ بِمَصَالِحِ أُمُورِهِمْ دِينًا وَ دُنْيَا، وَ يُنْصِفُ مَطْلُوعَهُمْ مِنْ ظُلْمِهِمْ، وَ يَأْخُذُ حَقَّ ضَعِيفِهِمْ مِنْ قَوِيهِمْ، وَ حُجَّةُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ لَا تُلْوَ مِنْهُمْ إِلَّا بِذَلِكَ.

فَلَمَّا أَخْبَرَنَا عَزَّ وَجَلَّ أَنَّهُ فُذِّحَتْ أَنْبِيَائُهُ زُرْسَلَهُ بِمُحَمَّدٍ ﷺ سَلَّمْنَا بِذَلِكَ وَ أَتَيْنَا أَنَّهُ لَا رَسُولَ بَعْدَهُ، وَ أَنَّهُ لَا جِدَّ لَنَا مِنْ بَعْدِهِ مَغَانِمَ وَ تُلْوَ مَا حُجَّةُ اللَّهِ بِهِ وَ تَنَازُحَ بِهِ عَلَيْنَا، لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ قَالَ فِي كِتَابِهِ لِرُسُلِهِ ﷺ: «إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ وَ لِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ»^(۱)، وَ لِأَنَّ الْحَاجَةَ مِنَّا إِلَى ذَلِكَ دَائِمَةٌ فَبِنَا ثَابِتَةً إِلَى انْقِضَاءِ الدُّنْيَا وَ زَوَالِ التَّكْلِيفِ وَ الْأَمْرِ وَ الْإِثْمِ عَنَّا، فَإِنَّ ذَلِكَ الْهَادِيَ لَا يَكُونُ مِثْلَ حَالِنَا فِي الْحَاجَةِ إِلَى مَنْ يَهْتَمُّهُ وَ يُؤَدِّيهِ وَ يَهْدِيهِ إِلَى الْحَقِّ، وَ لَا يَجْتَازُ إِلَى مَخْلُوقٍ مِثْلَ فِي شَيْءٍ مِنْ جِلْمِ الشَّرِيعَةِ وَ مَصَالِحِ الدِّينِ وَ الدُّنْيَا، بَلَى مُتَقَوِّمَةٌ وَ هَادِيهِ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِمَا يُلْهِمُهُ كَمَا أَلْهِمَ أُمَّ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ، وَ هَدَاهَا إِلَى مَا

اگر راست می گویند؟ بنابراین احسان بر طرف نشود مگر به وجود رسولی مُنْذِر که بر آنها مبعوث شود تا کسی آنها را بر طرف سازد و مصالح دین و دنیای آنها را گزارش کند و بر کسی مَطْلُوع باشد از تجاوزاتشان انتقام بگیرد و حق مانوان را از توانا بستاند و مرایشان الزام حجت نشود مگر به واسطه رسولان و چون خدای تعالی خبر داده است که سلسله انبیاء و رسولانش را به وجود محمد ﷺ ختم فرموده است آن را بپذیریم و بپذیریم که رسولی پس از وی نخواهد آمد و ناچار باید کسی باشد که در مقام او بنشیند و حجت خدای تعالی به واسطه او الزام شود و حاجت ما به سبب او زایل گردد زیرا خدای تعالی به رسولش در کتاب خود فرموده است تو مُنْذِر و برای هر قومی هدایت کننده ای است و نیازمندی ما به هدایت کننده دائمی و ثابت است و نا انقضای دنیا و زوال تکلیف و امر و نهی پا برحاست و آن هادی نباید چون ما باشد که خود محتاج مقوم و مؤدب و هادی باشد و نباید در علوم شریعت و مصالح دین و دنیا نیازمند مخلوقی چون ما باشد بلکه مقوم و هادی او خدای تعالی است که به او الهام می کند همچنان که به مادر موسی علیه السلام الهام فرمود و راه نجات خود و موسی را از فرعون

كَانَ فِيهِ نَهْيُهَا وَنَهْيُهَا حُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ مِنْ يَزْعُونَ وَ قَوْمِهِ .

فَعِلِمُ الْإِمَامِ عَلَيْهِ السَّلَامُ كُلُّهُ مِنْ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَمِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَبِذَلِكَ يَكُونُ عَالِمًا بِمَا فِي الْكِتَابِ الْمُنَزَّلِ وَ تَنْزِيلِهِ وَ تَفْسِيرِهِ وَ تَأْوِيلِهِ وَ تَعَانِيهِ وَ نَاسِخِهِ وَ مَنْشُؤِهِ . وَ مُحْكَمِهِ وَ مُتَشَابِهِهِ . وَ حَلَالِهِ وَ حَرَامِهِ . وَ أَوَامِرِهِ وَ زَوَاجِرِهِ . وَ وَعْدِهِ وَ وَعِيدِهِ . وَ أَثْنَائِهِ وَ فَضِيلِهِ . لَا يَرَأِي وَ يَبَاسُ . كَمَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : « وَ تَوَدُّهُ إِلَى الرَّسُولِ وَ إِلَى أُولَى الْأَنْفَرِ مِنْهُمْ لَعَلَّهُمْ يَسْتَخْبِطُونَهُ مِنْهُمْ » [النساء : ۸۳] .

وَ الدَّلِيلُ عَلَى ذَلِكَ مَا اخْتَصَبَ الْأُمَّةُ عَلَى ثَقَلِهِ مِنْ قَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ : « إِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ مَا إِنَّمَا تَمَسَّكْتُمْ بِهِ لَنْ تَضِلُّوا : كِتَابُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَ عَقْرَتِي - أَهْلُ بَيْتِي - وَ إِنْهُمَا لَنْ يَفْتَرِقَا حَتَّى يَرِدَا عَلَى الْحَوْضِ » .

وَ يَقُولُهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : « الْأُمَّةُ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي . لَا تَعْلَمُونَهُمْ فَإِنَّهُمْ أَعْلَمَ مِنْكُمْ » . فَأَعْلَمْنَا ﷺ فَقَالَ إِنَّهُ تَخَلَّفَ فِيمَا مِنْ يَكُونُ مَعَانِيهِ فِي هِدَايَتِنَا وَ فِي مَغْرَبَةِ الْكِتَابِ . وَإِنَّ

و هو متی به وی نشان داد .

و علم امام از ناحه خداوند تعالی و رسول اوست و از این روست که حقایق قرآن را می دانند و تنزیل و تفسیر و تأویل و معانی و ناسخ و منسوخ و محکم و منشابه و حلال و حرام و اوامر و زواجر و وعد و وعید و امتثال و قصص آن را می دانند و آن علم به طریق رأی و قیاس حاصل نشده است ، چنان که خدای تعالی فرموده است : و اگر آن راه رسول و اولی الامر باز می گردانیدید آنان که شایسته استنباط بودند آن را می دانستند .

و دلیل علم الهی ایشان آن است که ائمت اسلامی اتفاق دارد که پیامبر اکرم فرمود : من در میان شما چیزی را به جا می گذارم که اگر به آن تمسک جویند هرگز گمراه نشوید : کتاب خدای تعالی و عترتم که همان اهل بیت من است و آن دوازده بکدیگر جدا نشوند تا آنکه در سر حوض کون بر من در آیند

و دلیل دیگر کلام رسول ﷺ است که فرمود : ائمه از اهل بیت من هستند به آنها چیزی نیاموزید که آنها از شما دانانند . رسول خدا با این سخنان به ما آموخته است که در میان ما کسی را جانشین خود کرده است که در هدایت ما و

الْأُمَّةَ سَخَّرَهَا إِلَّا مَنْ عَصَا اللَّهَ خُلْ جَلَّالُهُ بَلَّوْصَهَا فَأَتَدُّهُ بِأَتْبَاعِهَا مِنَ الضَّلَالَةِ وَ
الرُّودِ ضِيَانًا مِثْلَهُ صَحِيحًا يُؤَدِّيه عَنِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ إِذْ لَمْ يَكُنْ ﷺ مِنَ الْمُكْتَافِينَ، وَلَمْ
يُجِبْ إِلَّا مَا يُوحَى إِلَيْهِ أَنَّ مَنْ تَشَكَّكَ بِهَا لَنْ يَضِلَّ، وَ أَتَاهَا لَنْ يَفْتَرِغَا حَتَّى يَرِدَا عَلَيْهِ
الْحَوْضَ.

و يَقُولُهُ ﷺ: إِنْ أُمَّةٌ سَخَّرَتْ عَلَى ثَلَاثٍ وَ سَبْعِينَ فِرْقَةً مِنْهَا فِرْقَةٌ نَاجِيَةٌ وَ
اِثْنَتَيْنِ وَ سَبْعِينَ فِرْقَةً فِي النَّارِ. فَقَدْ أُخْرِجَ ﷺ مِنْ نَفْسِكَ بِالْكِتَابِ وَ الْوَعْدَةِ مِنَ الْغُرَى
الْمَالِكَةِ وَ جَعَلَهُ مِنَ النَّاجِيَةِ بِمَا قَالَ ﷺ: «إِنَّهُ مَنْ تَشَكَّكَ بِهَا لَنْ يَضِلَّ».

و يَقُولُهُ ﷺ: إِنْ فِي أُمَّتِهِ مَنُ بَرَّقَ مِنَ الدِّينِ كَمَا يَبْرُقُ الشَّهْمُ مِنَ الرَّثِيَةِ وَالْمَارِئُ
مِنَ الدِّهْنِ قَدْ فَارَقَ الْكِتَابَ وَ الْوَعْدَةَ. فَقَدْ دَلَّنَا ﷺ بِمَا أَغْلَنَّا أَنْ فِيهَا خَلْقُهُ فِينَا غَيْرُ
عَنْ إِسْرَائِيلَ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ الرُّسُولَ إِلَيْنَا، وَ فُطِعَ بَعْدُنَا وَ خُتِبَ

در معرفت کتاب قائم مقام اوست و اینکه مردم بین آن دو جدایی افکنند مگر
آنان که خدای تعالی ایشان را حفظ کند و به هر دو متمسک شوند و به واسطه
پیروی از هر دو از صلاحت و هلاکت پیرو پیامبر آن را از ناحیه خدای تعالی
ضمانت فرموده است زیرا پیامبر متکلف نبود و محامله نمی کرد و تنها از وحی الهی
پیروی می نمود و کلام مَنْ تَشَكَّكَ بِهَا لَنْ يَضِلَّ وَ أَتَاهَا لَنْ يَفْتَرِغَا حَتَّى يَرِدَا عَلَيْهِ
الْحَوْضَ از این عموم استثناء نیست.

و دلیل دیگر این کلام اوست که فرمود: به رودی امت می هفتاد و سه فرقه
شونده یک فرقه آن ناحی و هفتاد و دو فرقه دیگر در آتش است و آن فرقه ای را
که به کتاب و عترت متمسک شود از هلاکت خارج ساخته و فرقه ناجیه نامیده و
فرموده است: هرکس به آن دو متمسک شود هرگز گمراه نگردد.

و دلیل دیگر این کلام اوست که در امتش کسانی هستند که از دین بیرون
جهند همچنان که تیر از کمان بیرون حده و آن که از دین بیرون رفته باشد از
کتاب و عترت مفارقت کرده است و ما این بیان به ما اعلام فرموده است که در
آنچه میان ما بر جای گذاشته است غنایی است که خدا را از ارسال رسولان
برای خلافت بی نیاز ساخته است و عذر ما را قطع کرده و حجت را بر ما تمام

وَجَدْنَا الْأُمَّةَ بَعْدَ نَبِيِّهَا قَدْ خَلَعُوا خِيْلَانُهَا فِي الْقُرْآنِ وَ تَأْوِيلِهِ وَ سُورِهِ وَ آيَاتِهِ وَ فِي قِرَائَتِهِ وَ مَعَانِيهِ وَ تَفْسِيرِهِ وَ تَأْوِيلِهِ. وَ كُلُّ مِنْهُمْ يَحْتَجُّ بِذَلِكَ بِآيَاتٍ مِنْهُ، فَعَلِمْنَا أَنَّ الَّذِي يَحْتَجُّ مِنَ الْقُرْآنِ مَا يَحْتَجُّ إِلَيْهِ هُوَ الَّذِي قُرِئَتْ أَلْفُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى وَ رَسُولُهُ ﷺ بِالْكِتَابِ الَّذِي لَا يُنَادِقُهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ.

وَمَنْعَ هَذَا فَإِنَّهُ لَا بُدَّ أَنْ يَكُونَ مَنَعَ هَذَا الْهَادِي الْمَقْرُونِ بِالْكِتَابِ حُجَّةً وَ دَلَالَةً بَيِّنَةً بِهِمَا مِنْ الْخَلْقِ الْمُتَجَوِّجِينَ بِهِ الْمُتَحَاجِّينَ إِلَيْهِ. وَ يَكُونُ بِهِمَا فِي صِفَاتِهِ وَ عِلْمِهِ وَ قِيَامِهِ خَارِجاً عَنْ صِفَاتِهِمْ. غَنِيّاً بِمَا عِنْدَهُ عَنْهُمْ، تَثْبُتُ بِذَلِكَ مَقَرَّتُهُمْ عِنْدَ الْخَلْقِ دَلَالَةً مُفْجِرَةً، وَ حُجَّةً لَا رَمَّةَ يَضْطَرُّ الْمُتَجَوِّجِينَ بِهِ إِلَى الْإِقْرَارِ بِإِمَامَتِهِ لِكُنْ بَيِّنَاتٍ الْمُؤْمِنِ الْحَقِّ (بِذَلِكَ) مِنَ الْكَافِرِ الْمُتَبَطِّلِ الْمُعَانِدِ الْمَلْبَسِ عَلَى النَّاسِ بِالْكَاذِبِ وَ الْخَارِيقِ وَ زُخْرُفِ الْقَوْلِ، وَ صُوفِ التَّأْوِيلَاتِ لِلْكِتَابِ وَ الْأَخْبَارِ. لِأَنَّ الْمُعَانِدَ لَا يَقْبَلُ الْبُرْهَانَ

فَإِنْ احْتَجَّ حُجَّتُكَ مِنْ أَهْلِ الْإِتِّحَادِ وَ الْإِسْنَاءِ بِالْكِتَابِ وَ أَنَّهُ الْحُجَّةُ الَّتِي يُسْتَقْنَى بِهَا عَنْ

ساخته است.

و ما می بینیم که ائمه ائمه اسلامیه بعد از پیامبر خود در قرآن و تزیل آن و سوره ها و آیات و قرائت و معانی و تفسیر و تأویل آن اختلاف کرده و هر کدام از آنها برای اثبات عقیده خود به آیات قرآن استدلال کرده اند از این رو می فهمیم آن کسی که عالم به قرآن است همان کسی است که خدای تعالی و رسولش او را همتای کتابی قرار داده است که تا روز قیامت از آن مفارقت نکند. با این حال باید آن هدایت کننده ای که همتای قرآن است حجت و دلیلی برای معرفی خود داشته باشد تا مخالفان و محتاجان او را شناسند و به وسیله آن در صفات و علم و ثبات از سایرین ممتاز باشد و بدانچه خود دارد از دیگران بی نیاز باشد و معرفتش نزد مردم ثابت گردد. دلیلی معجزه و حجتی لازم که مخالفان او را وادار به اعتراف به امامت وی کند تا به این وسیله مؤمن حق گو از کافر باطل جو و معاند دروغگو که آیات و اخبار را به ناحق تأویل می کند ممتاز شود. زیرا معاند برهان را نمی پذیرد.

اگر کسی از اهل اتحاد و عناد احتجاج به کتاب کند و بگوید قرآن کتابی است

الْأَيْمَةِ الْهُدَا لِأَنَّ فِيهِ بَيِّنَاتٌ لِّكُلِّ شَيْءٍ. وَ يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: «مَا قَرَأْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ»^(۱).

فَقُلْنَا لَهُ: أَمَّا الْكِتَابُ فَهُوَ عَلَى مَا وَصَلَتْ، «نَبِيٌّ بَيِّنَاتٌ كُلُّ شَيْءٍ». مِنْهُ مَشْهُورٌ مُبَيَّنٌ، وَمِنْهُ مَا هُوَ مُخْتَلَفٌ فِيهِ. فَلَا بُدَّ لَنَا مِنْ مُبَيَّنٍّ بَيِّنٌ لَنَا مَا قَدْ اخْتَلَفْنَا فِيهِ إِذْ لَا جَبْوَزَ فِيهِ الْاِخْتِلَافُ لِقَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا»^(۲). وَلَا بُدَّ لِلْمُكَلَّفِينَ مِنْ مُبَيَّنٍّ بَيِّنٍ بِبَرَاهِينٍ وَاضِحَةٍ تُبَيِّرُ الْعُقُولَ وَ تُلْزِمُ بِهَا الْحُجَّةَ. تَحْتَاطُّ بِهَا يَتَكُنَّ فِيهَا مَضَى بَدْ مِنْ مُبَيَّنٍّ لِكُلِّ أَشْيَاءٍ مَا اخْتَلَفَ فِيهِ مِنْ كِتَابِهَا بِقَدِّ نَبِيَّهَا. وَلَمْ يَتَكُنْ ذَلِكَ لِامْتِنَاعِ أَهْلِ الثَّوَرَةِ بِالثَّوَرَةِ وَ أَهْلِ الزُّبُورِ بِالزُّبُورِ وَ أَهْلِ الْإِنْجِيلِ بِالْإِنْجِيلِ. وَ قَدْ أَخْبَرَنَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَنْ هَذِهِ الْكُتُبِ أَنَّ فِيهَا هُدًى وَ نُورًا يَهْدِيكُمْ بِهَا الْبَشَرُ. وَ أَنَّ فِيهَا حُكْمَ مَا تَحْتَاجُونَ إِلَيْهِ.

که با وجود آن به ائمه هدی نبازی نیست از برای آن هر چیزی بیان شده است و خدای تعالی خود فرموده است: «ما قرأنا فی الکتاب من شیء». گوئیم: اما قرآن همین گونه است که می گوئید و در آن هر چیزی بیان شده است ولی بعضی از آیاتش مخصوص و مبین است و بعضی دیگر از آیاتش مختلفه فيه است و از وجود مبینی که موارد اختلاف را تبیین کند گریزی نیست، و برادران نبوده که در قرآن اختلاف باشد به دلیل آیه «وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا» و ناگزیر برای مکلفین باید مبینی وجود داشته باشد تا با براهین واضحه خردها را خبره و حجت را تمام گردانند. چنانچه در هر یک از ائمه پیشین نیز مبینی وجود داشته است و پس از پیامبر در موارد اختلاف ائمت رفع اختلاف می کرده اند و اهل ثورات و اهل زبور و اهل انجیل به کتابهای خود بی نیاز از مبین نبودند و خدای تعالی از این کتابها حکم داد. که در آنها هدایت و نور بوده است و پیامبران به آنها حکم می کردند و حوائج مردم در آن بوده است.

وَلِكَيْتُمْ غُرُوجَلْ لَمْ يَكُنْ لَهُمْ إِنْ عَلِمَهُمْ بِهَا، وَ رَأَى الرُّسُلَ إِنْهُمْ، وَ أَعَادَ بِكُلِّ
رَسُولٍ عَلَمًا وَ وَصِيًّا وَ حُجَّةً عَلَى أَكْثَرِهِ، أَمَرَهُمْ بِطَاعَتِهِ وَ الْقَبُولِ مِنْهُ إِلَى طَهْوَرِ النَّبِيِّ
الْآخِرِ لِنَلَا تَكُونُ لَهُمْ غَلْبَةً حُجَّةً، وَ جَعَلَ أَوْصِيَاءَ الْأَنْبِيَاءِ حُكَّامًا بِمَا فِي كُتُبِهِ، فَقَالَ
تَعَالَى: «يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّونَ الَّذِينَ أَسْلَمُوا لِلَّذِينَ هَادُوا وَ الرِّبَائِيُّونَ وَ الْأَعْيَارُ بِمَا
اسْتَخْلَفُوا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ وَ كَانُوا عَلَيْهِ كُفَّاءً» (۱).

ثُمَّ إِنَّهُ غُرُوجَلْ قَطَعَ عَثَا بَعْدَ نَبِيِّهِ ﷺ الرُّسُلَ ﷺ، وَ جَعَلَ لَنَا هُدًاءً مِنْ أَعْلَى -
بَيْتِهِ وَ عَفَرْتِهِ يَهْدُونَنَا إِلَى الْحَقِّ، وَ يَجْلُثُونَ عَثَا الْفَسَى، وَ يَنْفَرُونَ الْاِخْتِلَافَ وَ الْفُرْقَةَ،
مَنْضُومِينَ قَدْ أَمَّا مِنْهُمْ الْخَطَا وَ الزُّلْمَ، وَ قَرَنَ بِهِمُ الْكِتَابَ، وَ أَمَرَنَا بِالْتَّمَسْكَ بِهِمَا، وَ
أَعْلَقْنَا عَلَى لِسَانِ نَبِيِّهِ ﷺ أَنَّا لَا نَقْبَلُ مَا إِنْ فَسَدْنَا بِهِمَا، وَ قَوْلَا ذَلِكَ مَا كَانَتْ الْحِكْمَةُ
تُوجِبُ إِلَّا يَفْتَنَ الرُّسُلَ ﷺ إِلَى الْاِطِّعَاعِ التَّكْلِيفِ عَثَا، وَ بَيْنَ اللَّهِ غُرُوجَلْ ذَلِكَ فِي قَرْنِهِ

ولیکن خدای تعالی آن امتها را که علمی که از آن کتابها دارند و اگذا
نکرده و بی دربی برای آنها رسولانی فرستاده و برای هر رسولی علم و جانشین
و حجتی معین فرموده و بعد از آنها امر کرده است که از او اطاعت کنند و بذر برای او
باشند تا آن هنگام که پیامبر دیگری ظهور کند تا بر مردم علیه او حجتی نباشد و
اوصیای پیامبران را حکام بر آن کتب قرار داده و فرموده است: پیامبرانی که
نسلیم او امر الهی بودند بر یهودیان و ریبانیون و اخبار حکم می کنند به آنچه که از
کتاب خدا حفظ کرده و بر آن گواه بودند.

سپس خدای تعالی پس از پیامبر ما ﷺ رشته رسولان را گسسته و برای ما
هادیان از عترت و اهل بیت او معین فرموده تا ما را به حق هدایت کنند و کوری
را از ما بزدایند و اختلاف و نفره را برطرف سازند، معصومانی که ما را از خطا
و لغزش آنها این ساخته و آنها را قرین فرآن قرار داده و به ما فرمان داده است
که به آنها متمسک شویم و با زبان پیامبرش به ما خبر داده است که مادام که به
آن دو متمسک شویم گمراه نخواهیم شد و اگر چنین بود حکمت اقتضا می کرد که
نا اقتضای تکلیف از ما رسولان را نفرسند و خدای تعالی این مطلب را تبیین

إِلَيْهِ: «إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ وَلكُلٌّ فُورٌ هَاهُ». فَلِلَّهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ عَلَيْنَا بِذَلِكَ.
وَالرُّسُلُ وَالْأَنْبِيَاءُ وَالْأَوْصِيَاءُ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ لَمْ تَخْلُ الْأَرْضَ مِنْهُمْ. وَقَدْ كَانَتْ
لَهُمْ فُتْرَاتٌ مِنْ خَوْفٍ وَأَسْبَابٍ لَا يَطْفِئُونَ فِيهَا دُخَانَهُ، وَلَا يَبْتَدُونَ أَمْرَهُمْ إِلَّا بِإِذْنِ
أَمِيرِهِ، حَتَّى يَهْتَفَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مُحَمَّدًا ﷺ فَكَانَ آخِرُ أَوْصِيَاءِ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ رَجُلٌ يُقَالُ
لَهُ «أَبِي» وَكَانَ يُقَالُ لَهُ: «بَالِطٌ» أَيْضًا.

حَدَّثَنَا أَبِي عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى وَ
مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ أَبِي الْحَلَّابِ، وَتَقُوتُ بْنُ يَزِيدَ الْكَاتِبِ^(۱)، وَاحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ -
عَلِيٍّ بْنِ قُصَالٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَكْفَرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: الَّذِي تَنَافَتْ إِلَيْهِ
وَصِيئَةُ عِيسَى بْنِ مَرْيَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ: «أَبِي».

وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ الزُّوَلَيْدِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ
الضُّفَّارِ، وَسَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ جَمِيعًا، عَنْ تَقُوتِ بْنِ يَزِيدَ الْكَاتِبِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عُمَيْرٍ
- عَنْ حَدَّثَنَا مِنْ أَصْحَابِنَا - عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: كَانَ آخِرُ أَوْصِيَاءِ عِيسَى عَلَيْهِ
رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ: «بَالِطٌ».

ترجمه: کسی که به نام «آبی» می گفتند.

کرده و به رسولش فرموده است: «نو منذری و برای هر فومی هدایت کننده ای
است» برای خداوند حجت های ماله ای وجود دارد

و هبچگاه زمین از وجود رسولان و انبیاء و اوصیاء صلوات الله عليهم خالی
نبوده است و به واسطه خوف و اسباب دیگر فتراتی هم داشته اند و در آن دوران
اظهار دعوتی نمی کردند و امر خود را جز بر حرمان خود آشکار نمی نمودند تا
آنکه حدای تعالی محمد ﷺ را مبعوث فرمود و آخرین اوصیای عیسی علیه السلام
مردی بود که به او «آبی» و یا «بالبط» می گفتند.

عبدالله بن بکر از امام صادق علیه السلام روایت کند که مرمود: آخرین و صاحب
عیسی بن مریم علیه السلام به مردی به نام «آبی» منتهی شد.

ابن ابی عمیر با واسطه ای از امام صادق علیه السلام روایت کند که آخرین وصی
عیسی علیه السلام مردی به نام «بالبط» بود.

وَحَدَّثَنَا أَبِي: وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَا: حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنَا الْحَبِيبُ بْنُ أَبِي مَشْرُوقٍ الشَّهْدِيُّ: وَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ سَهْلٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عَمِيرٍ، عَنْ دُرُشْتِ بْنِ أَبِي مَنصُورٍ الْوَاسِطِيِّ، وَ غَيْرِهِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «قَالَ: كَانَ سَلْمَانُ الْفَارِسِيُّ جِلَّةً قَدْ أَقْبَى غَيْرَ وَاحِدٍ مِنَ الْعُلَمَاءِ، وَ كَانَ أَجْزَ مِنْ أَقْبَى أَبِي، فَكَثُرَتْ عِنْدَهُ مَا شَاءَ اللَّهُ، لَئِنْ ظَهَرَ النَّبِيُّ ﷺ قَالَ أَبِي: يَا سَلْمَانُ إِنَّ صَاحِبَكَ الَّذِي نَطَلَبُهُ بِكَتَّةٍ قَدْ ظَهَرَ، فَتَوَلَّجْهُ إِنَّهُ سَلْمَانُ زَخْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ».

حَدَّثَنَا أَبِي: وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَا: حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنَا جَمَاعَةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا الْكُوفِيِّينَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ بَزِيعٍ، عَنْ أُمِّئَةِ ثَيْنٍ - عَلِيٍّ الْقَيْسِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي دُرُشْتُ بْنُ أَبِي مَنصُورٍ الْوَاسِطِيِّ: «أَنَّهُ سَأَلَ أَبَا الْحَسَنِ الْأَوَّلَ - يَحْيَى مَوْسَى بْنِ خَفِيعٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ - أَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَخْجُوجاً بِأَبِي؟ قَالَ: لَا وَلَكِنَّهُ كَانَ مُشْتَوِجاً لَوْصَاهَا، فَسَلَّمَهَا إِلَيْهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: فَكُنْتُ: لَدَفَعَهَا إِلَيْهِ عَلَى أَنَّهُ كَانَ مَخْجُوجاً بِهِ؟ فَقَالَ: لَوْ كَانَ مَخْجُوجاً بِهِ لَمَا دَفَعَ إِلَيْهِ الْوَصَايَا، فَكُنْتُ: لَمَا كَانَ حَالُ أَبِي؟ قَالَ: أَفْرُ بِالنَّبِيِّ ﷺ وَ بِمَا جَاءَ وَ دَفَعَ إِلَيْهِ الْوَصَايَا وَ مَا بَاقِي مِنْ تَوْجِيهِ».

درست بن ابی منصور و دیگران از امام صادق علیه السلام روایت کنند که فرمود: سلمان فارسی بر دانشمندان بسیاری وارد شد و آخرین دانشمندی که بر وی درآمد «آبی» بود و مدتی نزد او ماند تا آنکه پیامبر اکرم ﷺ ظهور کرد. آنگاه آبی به او گفت: ای سلمان! باری که در حسنجوی آبی، در مکه ظهور کرده است و سلمان رحمة الله علیه به جانب او روان شد.

درست بن ابی منصور از امام کاظم علیه السلام پرسید: آیا آبی بر رسول اکرم حجّت بود؟ فرمود: نه، ولیکن پیامبر و وصایای عیسی را از وی طلب کرد و او نیز آنها را تسلیم نمود. گوید گفتیم: آیا از آن رو که بر پیامبر حجّت بود آنها را تسلیم کرد؟ فرمود: اگر بر پیامبر حجّت بود وصایا را تسلیم نمی کرد. گفتیم: احوال آبی چه بود؟ فرمود: به پیامبر ﷺ و آنچه که آورده است ایمان آورد و وصایا را تسلیم نمود و در همان روز درگذشت.

قَدْ دَلَّ ذَلِكَ عَلَى أَنَّ الْفَتْرَةَ هِيَ الْإِخْتِفاءُ وَالسَّرُّ وَالِامْتِناعُ مِنَ الظُّهُورِ وَإِغْلَاقِ الدُّعْوَةِ لَا ذَهَابَ شَخْصٍ، وَارْتِفَاعُ غَيْبِ الدُّنْيَا وَالْإِمْتِنَانِ^(۱)، وَقَدْ قَالَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ فِي قِصَّةِ الْمَلَكَةِ **عَلِيَّا** : «يُسَبِّحُونَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفْتُرُونَ»^(۲)، فَلَوْ كَانَ الْفَتْورُ ذَهَابًا عَنِ الشَّيْءِ وَذَاتِهِ لَكَانَتِ الْآيَةُ مُعَالًا، لِأَنَّ الْمَلَكَةَ بَنَامُونَ وَالثَّانِيَّ فِي غَايَةِ الْفَتْورِ، وَالثَّانِيَّ لَا يُسَبِّحُ لِأَنَّهُ إِذَا نَامَ فَتَرَ عَنِ التَّسْبِيحِ، وَالثَّوْمُ يَمْتَزِلُهُ الْمَوْتُ لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ يَقُولُ : «اللَّهُ يَتَوَقَّى الْأَكْمُاسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ كُنَتْ فِي حَيَاتِهَا»^(۳)، وَيَتَوَقَّى عَزَّوَجَلَّ : «وَالَّذِي يَتَوَقَّى كُمْ بِاللَّيْلِ وَيَعْلَمُ مَا جَزَحَتْهُ بِالنَّهَارِ»، وَالثَّانِيَّ فَايَرُ يَمْتَزِلُهُ الْمَيِّتُ، وَالَّذِي لَا يَنَامُ وَلَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ وَلَا يَنْدِرُكُهُ لُتُورُ هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ، وَالْحَقُّ بَرُّ كَيْلٍ عَلَى ذَلِكَ.

خَدُّنَا أَبِي **عَلِيٍّ** قَالَ : خَدُّنَا سَعْدُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ : خَدُّنَا أَمْعَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَسَى - عَلَى الْقَبَائِمِ بْنِ مُوسَى الْوَزَّاقِ، عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ لُؤْلُؤٍ الْقَطَرِيِّ **قَالَ** :

این روایات دلالت دارد که فترت به معنای اختفاء و سر و امتناع از ظهور و آشکار نکردن دعوت است نه آنکه **عَلِيٌّ** از **عَلِيٍّ** شخص و ارتفاع عین ذات و وجود و خدای تعالی در داستان ملائکه مروده است؛ سب و روز بی فتور او را تسبیح می کنند و اگر فتور به معنی رفتن و زایل شدن عین چیزی باشد معنای آیه محال خواهد بود زیرا که ملائکه می خوابند و خواب در غایت فتور است و نائم تسبیح نمی کند، زیرا چون خوابید از تسبیح باز می ماند و خواب به منزله مرگ است و خدای تعالی می فرماید : خداوند نفوس را هنگام فرارسیدن مرگ توقی می کند و آن نفسی را که هنگام خواب غمره است و از آن به جان تعبیر می شود آن را نیز توقی می کند و نیز می فرماید : خداوند شما را هنگام سب توقی می کند و آنچه را که در روز انجام می دهید می داند و نائم فاطر و نه منزله مرده است و کسی که نمی خوابد و چرت و خواب او را فرامی گیرد، و فتوری بر او عارض نمی شود او خدایی است که هیچ معبودی جز او نیست و این خبر نیز بر آن دلالت دارد؛

داود بن فرقد گوید : یکی از اصحاب از من پرسید : آیا ملائکه می خوابند؟

قَالَ لِي بَعْضُ أَصْحَابِنَا: أَخْبِرْنِي عَنِ الْمَلَائِكَةِ أَيَّامُونَ؟ قُلْتُ: لَا أَذْرِي. فَقَالَ: يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: «يُسَبِّحُونَ اللَّيْلَ وَ النَّهَارَ لَا يَفْترُونَ». ثُمَّ قَالَ: أَلَا أُطْرِفُكَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ؟ قَالَ: [قَالَ:] قُلْتُ: بَلَى، فَقَالَ: سَمِعْتُ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ: مَا مِنْ حَيٍّ إِلَّا وَهُوَ بِتَسْمَاءٍ مَا خَلَا اللَّهُ وَخَلَدَهُ عَزَّ وَجَلَّ، وَ الْمَلَائِكَةُ بِتَسْمُونَ. قُلْتُ: يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: «يُسَبِّحُونَ اللَّيْلَ وَ النَّهَارَ لَا يَفْترُونَ» فَقَالَ: أَتَفَاسَهُمْ تَسْبِيحٌ.

فَالْفَتْرَةُ إِنَّمَا هِيَ الْكَفُّ عَنِ إِطْهَارِ الْأَمْرِ وَ النَّهْيِ. وَ اللَّفْعَةُ تَدُلُّ عَلَى ذَلِكَ. يُقَالُ: فَفَرَّ فَلَانٌ عَنْ مَلَكٍ فَلَانٍ. وَ فَرَّ عَنْ مَطَالَتِهِ. وَ فَرَّ عَنْ حَاجَتِهِ وَ إِنَّمَا ذَلِكَ تَرَاخُ عَنْهُ وَ كُنْتُ لَا بَطْلَانَ الشَّخْصِ وَ الْغَيْنِ، وَ مِنْهُ قَوْلُ الرَّحْطِيِّ: أَصَابَنِي فَتْرَةٌ أَيْ ضَعُفٌ.

وَ قَدْ اخْتِجَّ قَوْمٌ يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لِنَبِيِّهِ: «يُسَبِّحُ قَوْمًا مَا أَتَيْتُهُمْ مِنْ نَذِيرٍ مِنْ قَبْلِكَ»^(۱) وَ قَوْلِي اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: «وَ مَا أَتَيْتَهُمْ مِنْ كِتَابٍ يَذُرُّهَا وَ مَا أَوْثَقْنَا إِلَيْهِمْ قَبْلَكَ

گفتم غی دادم. گفت خدای تعالی هر موقتاً شب و روز و بی فتور او را تسبیح می کنند. سپس گفت: آیا طرفه ای از امام صادق علیه السلام در این باب برایت بگویم؟ گفتم: بگو. گفت: شخصی از امام صادق علیه السلام سوال را کرده فرمود: هر موجود زنده ای جز خدای تعالی می خوابد و ملاتکه نیز می خوابند گفتم: خدای تعالی می فرماید: شب و روز و بی فتور او را تسبیح می کنند. فرمود: افاس آنها تسبیح است.

پس فترت به معنی خودداری از اظهار امر و نهی است و لغت نیز بر آن دلالت دارد. می گویند: فلانی از طلب فلان چیز باز ایستاد و در مطالبات و حوائج خویش سستی کرد و در این فعل از فعل «فتر» استفاده می شود و آن به معنی سستی کردن و باز ایستادن است و به معنی بطلان عین و شخص نیست و در همین معناست که شخصی می گوید اصابنی فتره یعنی ضعی می مرا فرا گرفته است.

و برخی به این قول خدای تعالی به پیامبرش احتجاج کرده اند: تا انذار کنی مردمی را که پیش از تو نذیری برای آنها نبوده است. و این سخن خدای تعالی: ما به آنها کتابی ندادیم تا آن را مرا گیرند و پیش از تو برای آنها نذیری نفرستادیم

مِنْ تَنْذِيرٍ» (۱) فَجَعَلُوا هَذَا دَلِيلًا عَلَى أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ نَبِيٌّ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ وَبَنِي مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ نَبِيٌّ
وَلَا رَسُولٌ وَلَا حَقِيقَةٌ. وَهَذَا تَأْوِيلُ نَبِيِّ الْخَطَايَا لِأَنَّ التَّنْذِيرَ إِنَّمَا هُمْ الرُّسُلُ خَاصَّةً كُذِّبَ
الْأَنْبِيَاءُ وَالْأَوْصِيَاءُ. لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ فَمَنْكَرٌ كَذَّابٌ: «إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ
هَادٍ». فَالتَّنْذِيرُ هُمُ الرُّسُلُ، وَالْأَنْبِيَاءُ وَالْأَوْصِيَاءُ هُدَاةٌ، وَفِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَلِكُلِّ قَوْمٍ
هَادٍ» دَلِيلٌ عَلَى أَنَّهُ لَمْ يَخْلُقْ الْأَرْضَ مِنْ هَدَاوَةٍ فِي كُلِّ قَوْمٍ وَكُلِّ غَضَبٍ نَلَزَمَ الْعِبَادَةُ الْمُحِبَّةُ لِلَّهِ
عَزَّ وَجَلَّ بِهِمْ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ وَالْأَوْصِيَاءِ.

فَالْهُدَاةُ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ وَالْأَوْصِيَاءِ لَا يَجُوزُ انْقِطَاعُهُمْ مَا دَامَ التَّكْلِيفُ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ
لَا زِمًا لِلْعِبَادِ، لِأَنَّهُمْ يَزِيدُونَ عَيْنَ التَّنْذِيرِ وَجَائِزٌ أَنْ تَنْقَطِعَ التَّنْذِيرُ كَمَا انْقَطَعَتْ تَهْدِ
النَّبِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَلَا تَنْذِيرَ بَعْدَهُ.

خَدَّثَنَا أَبِي وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: خَدَّثَنَا شُعْبَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ:
خَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ أَبِي الْخَطَّابِ وَ يَقُولُ بِهِ بَرِيدٌ جَمِيعًا عَنْ خُصَّامِ بْنِ عِيسَى،

وَأَنَّ رَأْسَ نُبُودِ نَبِيِّ وَ رَسُولٍ وَ حُكْمِ عِيسَى وَ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ دَلِيلُ دَانِسْتِهِ ائِد،
وَلِي ابْنِ عَصْرَى اسْتِ كِه - طَلَاةُ ابْنِ عِيسَى لِسْتِ دَنْجَا كِه نَذْرُ خَاصَّةٌ بِهِ رَسُولَانِ
اطْلَاقِي مِي شُود وَ مَهْرِ أَنْبِيَاءِ وَ أَوْصِيَاءِ وَ دَلِيلُ أَنَّ امِنْ اسْتِ كِه حُدَايِ تَعَالَى بِهِ
مُحَمَّدٌ عَلَيْهِ السَّلَامُ مِي فَرَمَايِدِ نُو مُنْذِرِي وَ رَأْيِ هَرِ قَوْمِي هِدَايَتِ كُنْدِدهَايِ اسْتِ،
بِنَا بِرِ اَيْنِ نَذْرِ عِبَادَتِ از رَسُولَانِ اسْبِ وَ اَنْبِيَاءِ وَ اَوْصِيَاءِ هَادِيَانِ. وَ دَرِ آيَةِ وَلِكُلِّ
قَوْمٍ هَادٍ دَلِيلِي اسْتِ بِرِ اَنَكِه زَمِينِ هِيَجَاةِ از وَجُودِ هَادِي خَالِي نُبُودِ وَ دَرِ هَرِ
عَصْرِي وَ دَرِ مِيَانِ هَرِ قَوْمِي هِدَايَتِ كُنْدِدهَايِ از اَنْبِيَاءِ وَ اَوْصِيَاءِ بُودِ اسْتِ تَا
حِجَّتِ رَا بِرِ عِبَادَتِ قَامِ كُنْدِ.

و رَوَا نِسْتِ كِه سِلْسِلَه هَادِيَانِ از اَنْبِيَاءِ وَ اَوْصِيَاءِ مُنْقَطِعِ شُودِ مَا دَامِ كِه تَكْلِيفِ
الهِی بِرِ بِنْدِگَانِ لَازِمِ اسْتِ. زَبِرَا اَنَّا نِ سَخْنِ رَسُولِ نَذْرِ رَا مِي رِسَانْدِ اَمَّا رَوَا بَاشْدِ
كِه سِلْسِلَه نَذِيرَانِ مُنْقَطِعِ كَرْدِدِ چنان كِه بِسِ از بِبَا مَبْرِ اَكْرَمِ مُنْقَطِعِ كَرْدِيدِ وَ هِيَجِ
نَذِيرِي بِسِ از اَوْ نِسْتِ.

مُحَمَّدِينَ مُسْلِمِ كُوبِدِده از اِمَامِ صَادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ دَرِبَارَةُ آيَةِ «إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ وَلِكُلِّ

عَنْ هُرَيْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ «قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام: (۱) فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «إِنَّمَا أَنْتَ مُنذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ». فَقَالَ: كُلُّ إِمَامٍ هَادٍ لِكُلِّ قَوْمٍ فِي زَمَانِهِمْ». حَدَّثَنَا أَبِي عليه السلام قَالَ: حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ - عِيسَى - عَنْ أَبِيهِ، عَنْ ابْنِ أَبِي عَمِيرٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ أَدْنَةَ، عَنْ بُرَيْدِ بْنِ مُعَاوِيَةَ الْعِجَلِيِّ «قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام: مَا مَعْنَى «إِنَّمَا أَنْتَ مُنذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ»؟ فَقَالَ: الْمُنذِرُ رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم، وَ عَلَى الْهَادِي، وَ فِي كُلِّ زَمَانٍ إِمَامٌ يَهْدِيهِمْ إِلَى مَا جَاءَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم».

وَالْأَخْبَارُ فِي هَذَا الْمَعْنَى كَثِيرَةٌ، وَإِنَّمَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لِرَسُولِهِ صلی اللہ علیہ وسلم: «لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّا أَتَاهُمْ مِنْ نَذِيرٍ مِنْ قَبْلِكَ»، أَيْ مَا جَاءَهُمْ رَسُولٌ قَبْلَكَ بِتَبْدِيلِ تَرْبِعِهِ وَلَا تَغْيِيرِ مِلَّةٍ (۲) وَ لَمْ يَنْفَ عَنْهُمْ الْهُدَاةَ وَ الدُّعَاةَ مِنَ الْأَوْصِيَاءِ (۳)، وَ كَتَفَ يَكُونُ ذَلِكَ وَ هُوَ عَزَّ وَجَلَّ يَمَكِّنِي عَنْهُمْ فِي قَوْلِهِ: «وَأَقْسَمُوا بِأَنَّهُ جَهَنَّمَ الْإِيمَانِيهِمْ لَئِنْ جَاءَهُمْ نَذِيرٌ لَيَكُونُنَّ

قَوْمٌ هَادٍ بَرَسَشِ كَرْدَم. فرموده هر امام هدایت کننده ای است که برای هر قومی در زمان خود بوده است بسم الله الرحمن الرحيم برید بن معاویه گوید: به امام باقر عليه السلام گفتم: معنای این آیه چیست: «إِنَّمَا أَنْتَ مُنذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ»؟ فرمود: مُنذِر، رسول خدا و هادی صلی است و در هر وقت و زمانی امامی از ما وجود دارد که مردم را به آنچه رسول خدا آورده است هدایت کند.

و اخبار وارده در این باب بسیار است و معنای قول خدای تعالی که به رسولش فرمود: تا ائدار کنی قومی را که پیش از تو نذیری برای آنها نیامد این است که رسولی پیش از تو نیامد تا سریع و دین آنها را مبدل سارد و هادیان و داعیان از اوصیا را نلی نفرموده است و چگونه چنین باشد در حالی که خدای تعالی از قول آنها چنین حکایت کرده است و به خداوند سوگند مؤکد خوردند که اگر نذیری برای آنها بیاید از هر یک از امتهای دیگر بهتر هدایت پذیرند و

۱- فی بعض النسخ «أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام».

۲- فی بعض النسخ «وَلَا تَغْيِيرَ مِلَّةٍ»

۳- فی بعض النسخ «وَلَمْ يَنْفَ عَنْهُمْ الْهُدَاةَ وَ الدُّعَاةَ مِنَ الْأَوْصِيَاءِ»

أَعْدَى مِنْ إِحْدَى الْأَمَمِ فَلَمْ يَجَازِمَهُمْ نَذِيرٌ مَا زَادَهُمْ إِلَّا تَوَرُّاً»^(۱). فلهذا يُدَلُّ عَلَى أَنَّهُ قَدْ كَانَ هُنَاكَ هَادٍ يَهْدِيهِمْ عَلَى شَرَايِعِ دِينِهِمْ لِأَنَّهُمْ قَالُوا ذَلِكَ. قَتْلُ أَنْ يَبْعَثَ مُحَمَّدٌ ﷺ. وَبِمَا يُدَلُّ عَلَى ذَلِكَ الْأَخْبَارُ الَّتِي ذَكَرْنَاهَا فِي هَذَا الْمَقَالِ فِي هَذَا الْكِتَابِ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ.

۲. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَوْسَى بْنِ الْمُثَنَّى كُلُّيٌّ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ الْحِمْصِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ ظَرِيفٍ، عَنْ صَالِحِ بْنِ أَبِي خَمَادٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا ﷺ قَالَ: مَنْ مَاتَ وَ لَيْسَ لَهُ إِمَامٌ مَاتَ مِثْلَ جَاهِلِيَّةٍ. قَتَلْتُ لَهُ: كُلُّ مَنْ مَاتَ وَ لَيْسَ لَهُ إِمَامٌ مَاتَ مِثْلَ جَاهِلِيَّةٍ؟ قَالَ: نَعَمْ، وَ الْوَائِفُ كَافِرٌ، وَ النَّاصِبُ مُشْرِكٌ.

۳. أَخْبَرَنِي عَلِيُّ بْنُ حَازِمٍ فِيهَا كَتَبَ إِلَيَّ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ زِيَادٍ، عَنْ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ شَاعَةَ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ الْمِثْنِيِّ، عَنْ شَاعَةَ وَ غَيْرِهِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ فِي الْقَائِمِ ﷺ: «وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلُ فَنَالُوا غَلَبَهُمُ الْأَعْدَاءُ فَقَتَلَتْ قُلُوبُهُمْ وَ كَثِيرٌ مِنْهُمْ فَايِسُونَ»^(۲).

چون مذکور می‌راند که آنجا آمد جبر نفرت آنان نفوذ و این خود دلالت دارد که در میان آنها هدایت کننده ای بوده است که آنها را به شرایع دینشان راهنمایی کند و این سخن آنان پیش از بعثت محمد ﷺ بوده است و اخباری هم که در این معنا در این کتاب ذکر کردیم بر آن دلالت دارد و لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ.

۲. محدثین اسماعیل از امام رضا ﷺ روایت کند که فرمود: کسی که ببرد و امامی نداشته باشد به مرگ جاهلیت مرده است. گفتیم: آری هر کسی که ببرد و امامی نداشته باشد به مرگ جاهلیت مرده است؟ فرمود: آری و وَائِفٌ کَافِرٌ و نَاصِبٌ مُشْرِكٌ است.

۳. شاعه و دیگران از امام صادق ﷺ روایت کند که فرمود: این آیه درباره قائم ﷺ است: نباشید مانند کسانی که پیش از این به آنها کتاب آسمانی داده شد و روزگار به آنان دراز گردید و قلوبشان سخت شد و بسیاری از آنان فاسق شدند.

و صاحب خوضی و حایل یوانی. ثقیل لک؛ یا رسول الله! من یثبوت؟ فقال: الحسن و الحسين سبدا شباب أهل الجنة. ثم الأئمة من ولید الحسنین إلى يوم القيامة.

۶ - حدثنا محمد بن الحسن علیه السلام قال: حدثنا الحسن بن الحسن بن أبان. عن الحسن بن سحید. عن محمد بن الحسن الکنانی. عن حماد. عن أبي عبد الله علیه السلام قال: إن الله عز وجل أنزل علی نبيه صلی الله علیه و آله کتاباً فیل أن یأتی الموت. فقال: یا محمد هذا السکاب و صیثک إلى الثجب من أهلک. فقال: و من الثجب من أهلک یا جبرئیل؟ فقال: علی بن أبي طالب. و کان علی السکاب خواتیم من ذهب. فدفعه النبي صلی الله علیه و آله إلى علی علیه السلام و أمره أن یثک خاتماً و یعمل بما فيه. فثک خاتماً و عمل بما فيه. ثم دفعه إلى ابنه الحسن علیه السلام. فثک خاتماً و عمل بما فيه. ثم دفعه إلى الحسن علیه السلام. فثک خاتماً فوجد فيه أن الخرج یؤمک إلى الشهادة و لا شهادة لهم إلا تمک. و اشر نفسك لله تعالى. فثک. ثم دفعه إلى علی بن الحسن علیه السلام. فثک خاتماً فوجد فيه: اصمت و الزم منزلك و

من است. گفتند: یا رسول الله! چه کنی به؟ و ای خواهد آمد؟ فرمود: حسن و حسین که سید جوانان هستی اند و بعد از آنها امامانی که از فرزندان حسین اند تا روز قیامت.

۶ - کافی از امام صادق علیه السلام روایت کند که فرمود: خدای تعالی پیش از آنکه مرگ رسول اکرم فرا رسد نامه ای بر وی فرستاد و به او فرمود: ای محمد! این وصیت تو به نجیب از خاندان نوست. گفت: ای جبرئیل! نجیب از خاندان من کیست؟ گفت: علی بن ابی طالب و بر آن نامه مهرهایی طلایی بود. پیامبر صلی الله علیه و آله آن نامه را به علی علیه السلام داد و به او فرمان داد که یکی از آن مهرها را بردارد و به آنچه در آن است عمل کند. علی علیه السلام یک مهر از آن را برداشت و به آنچه در آن بود عمل کرد آنگاه آن را به فرزندش حسن علیه السلام داد و او نیز مهری از آن برداشت و به آنچه در آن بود عمل کرد سپس آن را به حسین علیه السلام داد و او نیز مهری از آن گشود و دید در آن نوشته است قوم خود را به میدان شهادت ببر که برای آنان شهادتی جز به همراه تو وجود ندارد و نفس خود را به خدای تعالی بفروش و او نیز چنین کرد. سپس آن را به علی بن الحسن علیه السلام داد و او نیز مهری

اعْبُدْ رَبَّكَ حَقَّ تَابِعِكَ الْيَعْنُ، فَقَعَلَ. ثُمَّ دَفَعَهُ إِلَى مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عليه السلام. فَقَعَلَ خَائِفًا لَوْ جَدَّ فِيهِ: حَدَّثَ النَّاسَ وَأَتَيْهِمْ وَلَا تَخَافَنَّ إِلَّا اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ فَإِنَّهُ لَا سَبِيلَ لِأَخِيذٍ عَلَيْكَ. ثُمَّ دَفَعَهُ إِلَيَّ فَكَلَّمْتُ خَائِفًا لَوْ جَدْتُ فِيهِ: حَدَّثَ النَّاسَ وَأَتَيْهِمْ وَانْتَرَى عِلْمَ أَهْلِ بَيْتِكَ وَصَدَّقَ أَبَائَكَ الصَّالِحِينَ. وَلَا تَخَافَنَّ إِلَّا اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ وَانْتَ فِي جِزْرِ وَآمَانٍ، فَقَعَلْتُ ثُمَّ أَدْفَعُهُ إِلَى مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ. وَكَذَلِكَ يَذْفَعُهُ مُوسَى إِلَى [الَّذِي] مِنْ بَغْدِيدٍ. ثُمَّ كَذَلِكَ أَتْبَعُهُ إِلَى يَوْمِ [قِيَامِ] الْمُهْدِيِّ عليه السلام.

۷ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى بْنِ الْمُتَوَكِّلِ عليه السلام قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ الشَّعْدِ - أَبَادِي. عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْقُرْبِيِّ. عَنْ أَبِيهِ. عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عُمَيْرٍ. عَنْ عَلِيِّ بْنِ - أَبِي حَمْرَةَ. عَنْ أَبِي نَصِيرٍ «قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام فِي قَوْلِي اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ»^(۱). فَقَالَ: وَاللَّهِ مَا نَزَلَ تَأْوِيلُهَا بَعْدَهُ. وَلَا يَنْزِلُ تَأْوِيلُهَا حَقٌّ يَخْرُجُ الْقَائِمُ عليه السلام. فَإِذَا خَرَجَ الْقَائِمُ عليه السلام.

از آن برداشت و دید در آن نوشته است: ساکت باش و ملازمت منزل پیشه کن و عبادت پروردگارت را به ~~جای آوردن~~ هرگاه که سراج تو آید و او بر چنین کرد سپس آن را به محمد بن علی عليه السلام داد و او نیز مهری از آن گشود و دید در آن نوشته است. برای مردم حدیث گو و برای آنها فتوا بده و از احدی جز خدا نقرس که کس را راه آزار مر نو نیست بعد از آن نامه را به من داد و من مهری از آن گشودم و دیدم در آن نوشته است: برای مردم حدیث گو و برای آنها فتوا بده و علم اهل بیت خود را منتشر کن و بدران صالحت را صدیق کن و از احدی جز خدای تعالی نقرس و نو در پناه و در امان هستی. من نیز چنین کردم و بعد از آن نامه را به موسی بن جعفر دادم و او نیز آن را به وصی بعد از خود خواهد داد و پیوسته چنین خواهد بود تا روز قیام مهدی عليه السلام.

۷ - ابوبصر گوید: امام صادق عليه السلام در تفسیر این قول خدای تعالی «هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ» فرمود: به خدا سوگند تاویل این آیه هنوز نازل نشده است و نازل نخواهد شد تا

لَمْ يَتَّبِعْ كَافِرًا بِاللَّهِ الْعَظِيمِ وَلَا مُشْرِكًا بِالْإِمَامِ الْأَكْبَرِ خُرُوجَهُ حَتَّى أَنْ لَوْ كَانَ كَافِرًا أَوْ مُشْرِكًا فِي بَطْنِي صَحْرَةً لَقَالَتْ: يَا مُؤْمِنُ! فِي بَطْنِي كَافِرٌ لَمْ أَكْثِرْهُ وَأَقْتُلُهُ».

۸ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ مَاجِلِيُّوهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَحْسَى الْقَطَّافُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي الْقَطَّافِ: وَأَخَذَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْسَى جَمْعًا عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَسَّانَ عَنْ أَبِي الْجَاهَزِ وَزِيَادِ بْنِ الْمُنْذِرِ قَالَ: قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِذَا خَرَجَ الْفَائِمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ مِنْ مَكَّةَ يُنَادِي مُنَادِيهِ: أَلَا لَا يُحِيلَنَّ أَحَدٌ [كُنْ] طَعَامًا وَلَا شَرَابًا. وَحِيلَ مَنَعَهُ خَبَرُ مُوسَى بْنِ عِمْرَانَ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَهُوَ ذُو بَعِيرٍ. فَلَا يَنْزِلُ مَنْزِلًا إِلَّا أَنْفَجَرَتْ مِنْهُ عَيْنُهُ. قُلْنَ كَانَ جَانِبًا شَيْعٍ. وَمَنْ كَانَ ظَنًّا زَيْدِي. وَزَيْدٌ ذَوَاتُهُمْ حَتَّى يَنْزِلُوا الشَّخْفَ مِنْ ظَهْرِ الْكُوفَةِ».

۹ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ الْوَلِيدِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الصَّفَّارُ عَنْ تَعْمُوتِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ أَبَانَ بْنِ عُمَانَ عَنْ أَبَانَ بْنِ تَغْلِبٍ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: أَوَّلُ مَنْ يَبَايِعُ الْفَائِمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ جَبْرِائِيلُ. يَنْزِلُ فِي صُورَةَ ظَهْرِ أَتَيْضَ فَيَبَايِعُهُ. ثُمَّ يَنْطَعُ رِبْلًا عَلَى يَتِيبِ ابْنِ الْحَرَامِ وَرِبْلًا عَلَى يَتِيبِ الْمُقَدِّسِ ثُمَّ

آنکه قائم عَلَيْهِ السَّلَامُ خروج کند و چون خروج کرد عَلَيْهِ السَّلَامُ به خدای عظیم و مشرکان به امام را ماحوش آید و اگر کافر یا مشرکی در دل صحرای او باشد آن صخره بگوید: ای مؤمن! در دل من کافری است آن را مسکن و او را بکش.

۸ - ابوالمহারود گوید: امام باقر عَلَيْهِ السَّلَامُ فرمود: چون قائم عَلَيْهِ السَّلَامُ از مکه خروج کند منادی او ندا کند: هلا هیچ یک از شما طعام و شرابی همراه خود بر ندارد و به همراه او سنگ موسی بن عمران که به اندازه بار شتری است حمل می شود و در هیچ منزلی فرود نباید جز آنکه چشمه هایی از آن جاری شود و هرکس گرسنه یا تشنه باشد از آن بنوشد و سیر و سرباب گردد و چهار پایان آنها هم سرباب شوند تا آنکه در پشت کوفه نجف فرود آید.

۹ - أبان بن تغلب گوید: امام صادق عَلَيْهِ السَّلَامُ فرمود: اول کسی که با قائم عَلَيْهِ السَّلَامُ بیعت کند جبرائیل است که در صورت برنده سیدی درآید و با او بیعت کند سپس بک پای خود را بر بیت الله الحرام هد و پای دیگر را بر بیت المقدم و

يُنادي بِصَوْتٍ طَلَبِي تَسْتَعِثُّهُ الْخَلَائِقُ: «أَتَى أَمْرُ اللَّهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ»^(۱).

۱۰ - وَ هَذَا الْإِسْنَادُ عَنْ أَبَانَ بْنِ تَغْلِبٍ «قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: سَيَأْتِي فِي مَسْجِدِكُمْ ثَلَاثَةٌ وَ ثَلَاثَةٌ عَشَرَ رَجُلًا - بَعْضُهُمْ مَسْجِدٌ مَكَّةَ - يَقْلَمُ أَهْلُ مَكَّةَ أَنَّهُ لَمْ يَلِدْهُمْ آبَاؤُهُمْ وَلَا أَلْجَدَادُهُمْ. عَلَيْهِمُ السُّيُوفُ مَكْتُوبٌ عَلَى كُلِّ سَيْفٍ^(۲) كَلِمَةٌ تَقْتُلُ أَلْفَ كَلِمَةٍ. فَيَبْقَى اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى رِمَاحًا مَنَادِي بِكُلِّ وَادٍ هَذَا الْمَهْدِيُّ. يَقْبَضِي بِضَامِ دَاوُدَ وَ سُلَيْمَانَ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ» [و] لَا يُرِيدُ عَلَيْهِمُ بَيْتُهُ»

۱۱ - وَ هَذَا الْإِسْنَادُ عَنْ أَبَانَ بْنِ تَغْلِبٍ «قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِذَا نَامَ الْعَامِمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَمْ يَقُمْ بَيْنَ يَدَيْهِ أَحَدٌ مِنْ خَلْفِ الْوَحْمَنِ إِلَّا عَرَفَهُ صَاحِبٌ هُوَ أَمْ طَالِحٌ؟ لِأَنَّ فِيهِ آيَةً لِلْمُنَوِّصِينَ وَ هِيَ بِسَبِيلِ مَقْعٍ».

۱۲ - وَ هَذَا الْإِسْنَادُ عَنْ أَبَانَ بْنِ تَغْلِبٍ «قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: دَمَانٍ فِي -

سپس به آواز رسایی که همه خلایق شنوند چنین ندا کند: «اَتَى أَمْرُ اللَّهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ» امر خدا آمد در آن کتاب بخشد.

۱۰ - ابان بن تغلب از امام صادق علیه السلام روایت کرد که فرمود: به رودی در همین مسجد شما - یعنی مسجد مکه - سبض و سبزه مرد در آیند و اهل مکه می دانند که آنان فرزندان آباء و اجداد ایشان نیستند و آنان شمیرهایی برخود حمال دارند که بر هر یک از آنها کلمه ای نوشته شده است که از آن هزار کلمه گشوده گردد و خدای تعالی نسبی را بفرستد که در هر وادی ندا کند: ابن مهدی است که به قضا داود و سلیمان داوری کند و بر حکم خود گواه نطلبد.

۱۱ - ابان بن تغلب از امام صادق علیه السلام روایت کرد که فرمود: چون قائم علیه السلام قیام کند هر کس از مخلوقات پروردگار که در مقابل او بایستد و به او نظر کند وی را می شناسد، صالح باشد یا طالح، زیرا برای کسانی که در وی می نگرند آیتی است و آن آیت در سبیلی مقیم است.

۱۲ - ابان بن تغلب از امام صادق علیه السلام روایت کرد که فرمود: در اسلام دو

الإسلام خلال من الله عز وجل لا يلغى فيها أحد يحكم الله حق بيت الله عز وجل
الغائم من أهل البيت عليه السلام، فيحكم فيها يحكم الله عز وجل لا يريد على ذلك بيت
الزاني المخلص يرمي، ومانع الزكاة يعزوب وبيت الله.

۱۳ - وهذا الإشهاد، عن أبان بن تغلب قال: قال أبو عبد الله عليه السلام: كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى -
الغائم عليه السلام عَلَى ظَهْرِ النَّجَفِ، فَإِذَا اسْتَوَى عَلَى ظَهْرِ النَّجَفِ وَكَبَّ قَرَساً أَذْهَمَ أَتْلَقَ بَيْنَ
عَقْبَتَيْهِ شِرَاحَ، ثُمَّ يَنْتَضِعُ بِهِ قَرَسَهُ، فَلَا يَبْقَى أَهْلٌ بَلَدُهُ إِلَّا وَهُمْ يَنْظُرُونَ أَنَّهُ مَعَهُمْ فِي
بِلَادِهِمْ، فَإِذَا نَشَرَ رَابِعَةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ انْخَضَ إِلَيْهِ ثَلَاثَةَ عَشَرَ أَلْفَ مَلَكٍ وَثَلَاثَةَ عَشَرَ
مَلَكًا كُلُّهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَى الْغَائِمِ عليه السلام وَهُمْ الَّذِينَ كَانُوا مَعَ نُوحٍ ﷺ فِي السَّفِينَةِ، وَالَّذِينَ
كَانُوا مَعَ إِبْرَاهِيمَ الْخَلِيلِ عليه السلام حَتَّى أُلْقِيَ فِي النَّارِ، وَكَانُوا مَعَ عِيسَى عليه السلام حَتَّى رُفِعَ، وَ
أَرْبَعَةُ آلَافٍ مُسَوِّمِينَ وَمُرْدِفِينَ، وَثَلَاثَانِ مِائَةَ عَشَرَ مَلَكًا يَوْمَ تَنْزِيلِ^(۱)، وَثَلَاثَةُ آلَافٍ

حون حلال است و احدی به حکم خداوند تعالی در آن فضا نکند تا آنکه خدای
تعالی فائمه اهل البیت را میبرد کند و او حکم خدای تعالی را بی آنکه
گواهی بطلید درباره آن دو حکم کند و آنرا محض کند و او را رجم کند و مانع
الزکاة که او را کردن زند.

۱۳ - امان بن تغلب از امام صادق علیه السلام روایت کرد که فرمود: گویا به
فائمه علیها السلام می نگرم که پشت نجف است و چون در آنجا مسافر شود سوار بر اسب
نبره رنگ ابلق شود که مان دو چشمش بال سبیدی است، که به وسیله آن
اسبست را عهاند و هیچ شهری نباشد جز آنکه اهل آن شهر گمان برند که فائمه علیها
همراه آنان در آن شهر است و چون رابع رسول خدا ﷺ را برافرازد سبزه
هزار و سبزه فرشته از آسمان بر وی فرود آمد و همگی آنها بر فائمه علیها السلام بنگرند.
آنان کسانی هستند که همراه نوح علیها السلام در کشتی بودند و همراه ابراهیم خلیل علیها
بودند آنگاه که در آتش افکند شد و همراه عیسی علیها السلام بودند آنگاه که او را به
آسمان بردند و چهار هزار فرشته نشان دار و ردیف شده و سبده و سبزه
فرشته ای که در روز بدر بودند و چهار هزار فرشته ای که فرود آمدند تا همراه

مَلَكَ الَّذِينَ هَبَطُوا يُرِيدُونَ الْفَيْتَالَ مَعَ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَلَمْ يُؤْذَنْ لَهُمْ فَصَعِدُوا فِي الْأَشْيِدَانِ وَهَبَطُوا وَقَدْ قِيلَ الْحُسَيْنُ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَهُمْ شِعْثٌ غَيْرَ يَتَكُونُ عِنْدَ قَبْرِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. وَمَا بَيْنَ قَبْرِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِلَى السَّمَاءِ مِثْلُ الْمَلَكَةِ.

۱۲ - وَهَذَا الْإِسْنَادُ، عَنْ أَبَانَ بْنِ نَجَّابٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو حَمزة الشَّاهِدِيُّ قَالَ: «قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ: كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى النَّائِمِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَنَظَرْتُ عَلَى نَجَبِ الْكُوفَةِ فَإِذَا ظَهَرَ عَلَى النَّجَبِ نَمْرَاقَةٌ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. (وَأَعْمَدُهَا مِنْ عُمُدِ عَرْشِ اللَّهِ تَعَالَى. وَسَائِرُهَا مِنْ نَصْرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ. وَلَا تُهَوَّى بِهَا إِلَى أَحَدٍ إِلَّا أَهْلَكَهُ اللَّهُ تَعَالَى. قَالَ: قُلْتُ: أَوْ تَكُونُ مَعَهُ أَوْ يُوَفَّى بِهَا؟ قَالَ: بَلَى يُؤْتَى بِهَا. بَأْسَبَ بِهَا جَبْرئِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ.»

۱۵ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ مَاجِلُونِيهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: حَدَّثَنَا عَمِّي مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي النَّائِمِ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْكُوفِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ، عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «لَقَدْ نَزَلَتْ خَلِيقَةُ الْإِلَهِ فِي الْمُتَقَدِّمِينَ مِنْ أَصْحَابِ النَّائِمِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ: «أَلَيْسَ تَكُونُوا بَابَ بِكُمْ اللَّهُ جَمِيعًا». إِلَهُكُمْ لَيُتَقَبَّلُونَ عَنْ قُرْبِهِمْ لَيْلًا فَتُضَيِّحُونَ

حسین بن علی علیهما السلام با بر بندگان خدا در مسجد کوفه در رکاب قائم علیهما السلام هستند. اما به مرشدگانی که برای ماری حسن علیهما السلام فرود آمدند اجازه کارزار ندادند و آنها برای کسب تکلیف به آسمان رفتند و چون فرود آمدند حسین علیهما السلام به شهادت رسیده بود و آنان پریشان و گردآلود تا روز قیامت بر سر مزار حسین علیهما السلام می‌گریند و مابین آن مزار و آسمان محل رخت و آمد مرشدگان است.

۱۴ - ابو حمزه ثمالی گوید: امام باقر علیهما السلام فرمود: گویا به قائم علیهما السلام می‌نگرم که بر نجف کوفه ظاهر شده است و چون بر آن درآید رایت رسول خدا ﷺ را بر افرازد و عمود آن از عمودهای عرش هدای تعالی است و یکسند آن به نصرت الهی آن را سپرد دهد و آن رایت بر هیچ کس فروود نباید جز آنکه خدای تعالی وی را هلاک گرداند. گوید گفتم: آیا آن رایت همراه او هست و با آنکه برای او می‌آورند؟ فرمود: برای او می‌آورند جبرائیل علیهما السلام آن را می‌آورد.

۱۵ - مفصل بن عمر گوید: امام صادق علیهما السلام فرمود: این آیه درباره اصحاب قائم علیهما السلام که در شهرها پراکنده هستند نازل شده است: أَلَيْسَ تَكُونُوا بَابَ بِكُمْ اللَّهُ

يَكْفُرُ. وَتَعْصِيَهُمْ يُسَبِّرُ فِي السَّحَابِ يُعْرِفُ بِأَمْرِهِ وَاسْمِ أَبِيهِ وَجَلِيلَتِهِ وَتَسْبِيهِ. قَالَ: قُلْتُ: جُعِلَتْ فِدَاكَ أَتَيْتُمْ أَكْثَرَهُمْ إِيْمَانًا؟ قَالَ: الَّذِي يُسَبِّرُ فِي السَّحَابِ نَهَارًا».

۱۶ - وَهَذَا الْإِسْنَادُ عَنْ الْمُضَلِّ بْنِ عُمَرَ «قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: كَأَنِّي أُنْظَرُ إِلَى الْقَائِمِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَلَى مَنَازِلِ الْكُوفَةِ وَخَوْلَةِ أَصْحَابَةِ ثَلَاثِينَ وَثَلَاثَةَ عَشَرَ رَجُلًا عِدَّةُ أَهْلِ بَيْتِهِ. وَهُمْ أَصْحَابُ الْأَلْوِيَةِ وَهُمْ حُكَّامُ الْوَلِيِّ أَوْ فِي أَرْضِهِ عَلَى خَلْفِهِ. حَتَّى يَسْتَخْرِجَ مِنْ قَبَائِهِ كِتَابًا مَحْتُومًا بِخَاتَمٍ مِنْ ذَهَبٍ عَهْدُ مَعْقُودٍ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ^(۱) فَيَجْلِسُونَ عَنْهُ إِجْفَالًا الْقَتْمَ الْبَيْكَمَ. فَلَا يَبْقَى مِنْهُمْ إِلَّا الْوَزِيرُ وَأَخْذُ عَشْرَةِ نَفْسِيًّا. كَمَا يَقُولُ مَعَ مُوسَى بْنِ عِمْرَانَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: فَيَجْلِسُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يَجِدُونَ عَنْهُ مَذْهَبًا فَيَرْجِعُونَ إِلَيْهِ. وَاللَّهُ إِنِّي لَا أَعْرِفُ الْكَلَامَ الَّذِي يَقُولُهُ لَهُمْ فَيَكْفُرُونَ بِهِ».

چونما هر کجا باشد خداوند شما را گردانی آورد، زیرا آنان سب بر بسنر خود نباشند و هنگام صبح در مکه حواشی بوی که یکی از آنها با ابر سفر کند و به نام خود و پدر و سنابل و خاندانش شناخته شود، گوید گفتم: فدای شما شوم کدام یک از آنها ایمان اسوارتری دارد؟ فرمود که هر که با ابر سفر کند.

۱۶ - منضّل بن عمر گوید: امام صادق علیه السلام فرمود: گویا به قائم علیه السلام می نگرم که بر هتبر کوفه است و اصحابش که سبصد و سیزده تن و به شمار اصحاب جنگ بدو هستند در اطراف او هستند و آنان برجمداران و حاکمان خدای تعالی بر خلقتش در زمین هستند نا آنجا که امام علیه السلام از قباي خود نامه ای با مهر طلائی بیرون آورد که وصیتی از جانب رسول خدا ﷺ است و چون آن را بر آنها می خواند به مانند گوسفندان وحشت زده و گنج از گردش می رمند و جز وزیر و یارده تقیب کسی برای وی باقی نمی ماند. همچنان که به همراه موسی بن عمران نیز همین شمار باقی ماندند، آنها در زمین گردش می کنند و مذهب حق نمی یابند و به سوی او باز می گردند. به خدا سوگند من می دهم که به آنها چه می گوید که به او گناهی می شوند.

۱ - جاء الخبر في الكافي (ج ۸ ص ۱۶۷) بنحو: و جاء كتاباً مختوماً بخاتم من ذهب فيه كلمة فخره على الناس

فيجلسون عنه إجمال القم - الخ

۱۷ - حَدَّثَنَا أَبِي عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ عَدِيٍّ اللَّهُ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي هُرَاسَةَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو الْأَنْصَارِيِّ قَالَ: حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ شَيْخٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ بَرِيدٍ، عَنْ أَبِي - جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ «قَالَ: كُنَّا بِأَصْحَابِ الْقَائِمِ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَنَدَّ أَحَاطُوا بِمَا بَيْنَ الْحَاقِقِينَ، فَلَيْسَ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا وَهُوَ مُطِيعٌ لِمَنْ حَقَّ بَيْعُ الْأَرْضِ وَبَيْعُ الطَّيْرِ، وَتَطْلُبُ رِصَالُهُمْ فِي كُلِّ شَيْءٍ حَقَّ تَلَعَّزَّ الْأَرْضُ عَلَى الْأَرْضِ وَتَقُولُ: مَرَّةً فِي الْيَوْمِ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِ الْقَائِمِ عَلَيْهِ السَّلَامُ».

۱۸ - حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حُسَيْنٍ قَالَ: حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَامِرٍ، عَنْ عَمِّهِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَامِرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ ابْنِ أَبِي حَمْرَةَ، عَنْ أَبِي يَصْبِرٍ «قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَا كَانَ قَوْلُ لَوْطٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِقَوْمِهِ: «لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةٌ أَوْ آوِي إِلَى رُكْنٍ شَدِيدٍ»^(۱) إِلَّا تَمَيَّأْتُ بِقُوَّةِ الْقَائِمِ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَلَا دَكْرَ إِلَّا شِدَّةً أَصْحَابِيهِ، وَإِنَّ الرُّجُلَ مِنْهُمْ لَيَطْلُقُ قُوَّةً أَوْ تَعَيَّنَ رَجُلًا، وَإِنْ قَلْبُهُ لَأَشَدُّ مِنْ زُبُرِ الْحَدِيدِ، وَلَوْ مَرُّوا بِجِبَالِ الْحَدِيدِ لَنَفَقُوا، وَلَا يَكُونُونَ شُوقَهُمْ حَتَّى يَرَوْهُ، اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ».

۱۷ - جابر بن یزید از امام باقر عَلَيْهِ السَّلَامُ روایت کند که هرمود: گویا اصحاب قائم عَلَيْهِ السَّلَامُ را می بینم که به مشرق نا مغرب احاطه پیدا کرده اند و هر چیزی حتی درندگان و پرندگان وحشی مطیع آنها باشند و خشنودی آنها را طلب کنند تا به غایبی که زمینی بر زمینی دیگر بیاید و یگوید: امروز یکی از باران قائم عَلَيْهِ السَّلَامُ مر من گذشت.

۱۸ - ابو بصیر از امام صادق عَلَيْهِ السَّلَامُ روایت کند که فرمود: وفی لوط عَلَيْهِ السَّلَامُ نه قومش می گفت: ای کاش در برابر شما توانایی می داشتم، با به رکن شدید مأوی می گرفتم، آرزو داشت که توانایی قائم عَلَيْهِ السَّلَامُ را داشته باشد و یا این کلام استواری اصحاب او را باد کرده است، زرا مردی از اصحاب او توانایی چهل مرد را دارد و قلب او از پاره آهن اسوارتر است و اگر بر کوههای آهن یگذرند آنرا بر کنند و شمشیرهای خود را در تنها می کنند تا آنکه خدای تعالی خشنود گردد.

۱۹ - حَدَّثَنَا أَبِي عليه السلام قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْحَطَّابِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ مَسْعُودِ بْنِ الْحَجَّاجِ الْبَصْرِيِّ، عَنْ جَابِعٍ، عَنْ مُعَلَّى، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَضْلِ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: كَانَتْ عَصَى مُوسَى لَا دَمَ عليه السلام فَصَارَتْ إِلَى شُعَيْبٍ، ثُمَّ صَارَتْ إِلَى مُوسَى بْنِ عِمْرَانَ وَإِنَّمَا لَعْنَتُهُ، وَإِنْ عَقِدِي بِهَا أَيْفًا وَهِيَ خَضِرَاءُ كَتَبَتْ بِهَا حَبَنَ أَنْزَعَتْ مِنْ شَجَرَتِهَا، وَإِنَّمَا لَتَطْلُبُنِ إِذَا اسْتَنْطَفَتْ، أُعِذْتُ بِقَائِلِهَا عليه السلام بِصَنْعِهَا مَا كَانَ يَصْنَعُ بِهَا مُوسَى ابْنُ عِمْرَانَ عليه السلام، وَإِنَّمَا يَصْنَعُ مَا تُؤْمَرُ، وَإِنَّمَا عَيْتُ الْفَيْتِ تَلْقَفُ مَا يَأْكُلُ كَوْنٌ بِبِلْسَانِهَا.

۲۰ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ مَاجِلُوِي عليه السلام قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ أَبِي إِسْمَاعِيلَ الشَّرَاحِ، عَنْ بِشْرِ بْنِ جَعْفَرٍ، عَنْ الْمُفَضَّلِ بْنِ عَمْرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ خَبَرْتُهُ يَقُولُ: أَنْزَلِي مَا كَانَ قَبْضُ يُوسُفَ عليه السلام؟ قَالَ: قُلْتُ، لَا. قَالَ: لِيْ إِبْرَاهِيمَ عليه السلام لَمَّا أُرْفِدَتْ لَهُ النَّارُ أَنَاهُ جَبْرَتِيلُ عليه السلام بِتُوبٍ مِنْ ثِيَابِ الْجَنَّةِ فَأَلْبَسَهُ إِيَّاهُ، فَلَمْ يَصُرْ مَعَهَا حَرٌّ وَلَا بَرْدٌ، فَلَمَّا خَضِرَ إِبْرَاهِيمَ الْمَوْتُ جَعَلَهُ فِي نَيْمَةٍ وَغَلَّقَهُ عَلَى إِسْحَاقَ وَغَلَّقَهُ إِسْحَاقُ عَلَى يَهُوْبَ فَلَمَّا وَلَدَ يُوسُفَ غَلَّقَهُ عَلَيْهِ وَكَانَ

۱۹ - محمد بن فضال از امام باقر عليه السلام روایت کند که فرمود: عصای موسی متعلق به آدم عليه السلام بود و در اختیار شعب فرار گرفت و بعد از آن به موسی رسید و اکنون در نزد ماست و اخبار آن را دیدم و آن سبز است و گویا به نازگی از درخت بریده شده است و چون استعطانی شود سخن گوید و برای فاعم عليه السلام مهیا است و او با آن همان کند که موسی بن عمران کرد و آن عصا نیز همان کند که به وی فرمان دهند و هر جا افکنده شود شعبه ها و جادوها را بیلند.

۲۰ - مفصل بن عمر گوید از امام صادق عليه السلام شنیدم که می فرمود: آبا می دانی که پیراهن یوسف عليه السلام چه بود؟ گفتم: نه، فرموده: چون برای ابراهیم عليه السلام آتش افروختند جبرائیل عليه السلام برای او پیراهنی بهشتی آورد و آن را در بر او کرد و گرما و سرما بر وی اثر نمی کرد و چون وفاتش فرارسید آن را در قیمه ای کرد و بر اسحاق آویخت و او نیز بر یعقوب آویخت و چون یوسف به دنیا

فِي غَضَبِهِمْ حَتَّى كَانَ مِنْ أَمْرِهِ مَا كَانَ، فَلَمَّا أَخْرَجَهُ يُوسُفُ بِمَعْرٍ مِنَ الْغَيْمَةِ وَجَدَ يَتَقَرَّبُ إِلَيْهِ رَجُلٌ وَهُوَ قَوْلُهُ تَعَالَى جَكَتْهُ عَنْهُ. «إِنِّي لَأَجِدُ رَجُلًا يُوسُفَ لَوْلَا أَنَا تُنَادُون»^(۱) فَهُوَ ذَلِكَ الْقَمِيصُ الَّذِي أُتْرِلَ مِنَ الْجَنَّةِ، قُلْتُ: لَجُعَلْتُ بِدَاك: فَإِنِّي مَنْ صَارَ هَذَا الْقَمِيصُ؟ قَالَ: إِلَى أَغْلِبِهِ وَهُوَ نَعْلٌ لَنَا إِذَا خَرَجَ، ثُمَّ قَالَ: كُلُّ نَبِيٍّ وَرِثَ عِلْمًا أَوْ غَيْرَهُ فَقَدْ انْتَهَى إِلَى مُحَمَّدٍ ﷺ.

۲۱ - وَهَذَا الْإِسْنَادُ، عَنِ الْمُضَلِّ بْنِ عَمْرٍ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ «قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ﷺ: إِنَّهُ إِذَا تَنَاهَيْتِ الْأُمُورَ إِلَى صَاحِبِ هَذَا الْأَمْرِ رَفَعَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى كُلَّ مُخْلِفٍ مِنَ الْأَرْضِ، وَخَلَفَ لَهُ كُلُّ مَرْتَبِعٍ بِهَا حَتَّى تَكُونَ الدُّنْيَا عِنْدَهُ بِمَنْزِلَةِ رَاخِبِهِ، فَأَتَيْكُمْ لَوْ كَانَتْ فِي رَاخِبِهِ شَعْرَةٌ لَمْ يَبْصُرْهَا».

۲۲ - حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ بِمَشْرُورٍ قَالَ حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَامِرٌ، عَنْ الْمُغَلِّ بْنِ مُحَمَّدٍ الصُّعْرِيِّ، عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ الْوُشَاوِيِّ، عَنْ شُعْبَةَ الْحَسَنِيِّ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ «قَالَ: الْأَعْمَشُ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي يَحْيَى، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ شَيْبَانَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (الْبَاهِرِ) ﷺ «قَالَ:

أَمَدُ بَرٍّ أَوْ أَوْعَبُ وَ دَر بَارِكٌ يَكُونُ قَوْلُهُ تَعَالَى إِنَّكَ أَنْجَارٌ رَسِيدٌ كَهَ شَيْدَةِ أَبَدٍ وَ چُون در مصر يوسف آن پیراهن را از تنبه بیرون آورد، یعقوب بوی آن را شنید و این همان قول حدای تعالی است که در حکایت از او می فرماید. اگر مرا خطا کار ندانند من بوی یوسف را استشمام می کنم و آن همان پیراهنی است که از بهشت فرود آمد. گفتم: فدای شما شوم اکنون آن پیراهن در نزد کبشت؟ فرمود: در دست اهل آن است و هنگام خروج فاطمه علیها السلام همراه اوست. سپس فرمود: علم یا هر چیز دیگری که پیامبران به ارث گذاشته اند منتهی به محمد ﷺ رسیده است.

۲۱ - مفضل از ابوبصیر از امام صادق علیهما السلام روایت کند که فرمود: چون کارها منتهی به صاحب الامر شود خدای تعالی بسنها و بلندهای زمین را برابر کند و دنیا نزد او به منزله کف دستش شود. کدام یک از شما اگر در کف دستش مویی باشد آن را نمی بیند؟

۲۲ - این ابی یحیی یعقوب از امام باقر علیهما السلام روایت کند که فرمود: چون فاطمه ما قیام

إِذَا قَامَ قَائِمُنَا عَلَيْهِ وَضَعَ يَدَهُ عَلَى رُؤُوسِ الْعِبَادِ فَجَمَعَ بِهَا عُقُومَهُمْ. وَكَمَلَتْ بِهَا أَخْلَامُهُمْ».

۲۳ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى بْنِ الْمُتَوَكِّلِ رحمته الله قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو مُعْتَمِدٍ الْقَاسِمُ بْنُ الْقَلَاءِ قَالَ: حَدَّثَنِي الْقَاسِمُ بْنُ مُسْلِمٍ. عَنْ أَخِيهِ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ مُسْلِمٍ. وَحَدَّثَنَا أَبُو الْغُبَارِ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ إِسْحَاقَ الطَّلَاقَانِيُّ رحمته الله قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ الْقَاسِمُ بْنُ مُعْتَمِدِ بْنِ عَلِيٍّ الْمَوْزِي قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدٍ عِفْرَانُ بْنُ مُوسَى بْنِ - إِبْرَاهِيمَ. عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْقَاسِمِ الرَّقَامِ قَالَ: حَدَّثَنِي الْقَاسِمُ بْنُ مُسْلِمٍ. عَنْ أَخِيهِ عَبْدِ الْعَزِيزِ ابْنِ مُسْلِمٍ قَالَ: كُنَّا فِي أَيَّامِ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرُّضَا رحمته الله ^(۱) يَمْزُو لَنَا جَمْعُنَا فِي الْجُمُعِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ مِنْ بَدْءِ مَقْدَمِنَا فَأَذَاؤُا أَمْرَ الْإِمَامَةِ وَذَكَرُوا كَثْرَةَ اخْتِلَافِ الثَّالِثِ فِيهَا. فَذَخَلْتُ عَلَى سَيِّدِي رحمته الله فَأَعْلَفْتُهُ خَوْصَ الثَّالِثِ ^(۲) قَتَبْتُهُمْ رحمته الله ثُمَّ قَالَ: «يَا عَبْدَ الْعَزِيزِ بْنُ مُسْلِمٍ جَهْلُ الْقَوْمِ وَخُدَعُوا عَنْ أَذْيَانِهِمْ. إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَمْ يَقْبِضْ لَيْسَةَ رحمته الله حَتَّى أَكْمَلَ لَهُ الدِّينَ. وَأَنْزَلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنَ فِيهِ تَفْصِيلُ كُلِّ شَيْءٍ وَتَبَيَّنَ فِيهِ الْحَلَالُ وَالْحَرَامُ. وَالْحُدُودُ وَالْأَحْكَامُ وَجَمِيعُ مَا بَحْتُنَا فِيهِ الثَّالِثُ كِتَابًا فَقَالَ عَزَّ وَجَلَّ: «مَا قَرَأْتُنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ

کند دستی را بر سر بندگان نهد و از برك آن دست عفل و خرد آنها کمال بابد.

۲۳ - عبد العزيز بن مسلم گوید: در ایام علی بن موسی الرضا رحمته الله در مرو بودیم و در اولین جمعه پس از ورودمان در مسجد جامع گرد آمدیم و حاضران انجمن از امامت و کثرت اختلاف مردم در این باب سخن گفتند من بر سرور خود که درود خدا بر او باد وارد شدم و او را از خواص کردن مردم در این باب آگاه کردم. امام رحمته الله نیسمی کرد و فرمود: ای عبد العزیز بن مسلم این مردم نادانند و در دین خود فریب خورده اند خدای تعالی پیامبرش را قبض روح نکرد مگر آنکه دینش را کامل گردانید و هر آن را بر وی فرو فرستاد که در آن تفصیل هر چیزی هست. حلال و حرام و حدود و احکام و جمیع نیازمندیهای مردم در آن بیان شده است ما قَرَأْتُنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ در قرآن چیزی را بی بیان نگذاشتیم

تَنِيهِ»^(۱)، وَ أُنْزِلَ فِي حُجَّةِ الْوِدَاعِ وَ هِيَ آخِرُ عُمْرِهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَ أَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَ رَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا»^(۲)، فَأَمَرَ الْإِمَامَةَ مِنْ كِبَالِ الدِّينِ، وَ تَأَمَّلِ النُّعْمَةَ وَ لَمْ يَخْضِ عَلَيْهِ حَتَّى يَبْنِيَ لِأُمَّتِهِ مَعَالِمَ دِينِهِمْ، وَ أَوْضَحَ لَهُمْ سَبِيلَهُمْ، وَ تَرَكَهُمْ عَلَى قُدْسِ الْحَقِّ، وَ أَقَامَ لَهُمْ عَلَيًّا عَلَيْهِ السَّلَامُ عَلَمًا وَ إِمَامًا، وَ مَا تَرَكَ شَيْئًا مُتَحْتَاجًا إِلَيْهِ الْأُمَّةُ إِلَّا بِحُجَّتِهِ، فَكَرَّرَ رَعَمَ أَنْ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ لَمْ يَتَّخِذْ دِينَهُ لَفْظَ رَدِّ كِتَابِ اللَّهِ الْعَزِيزِ، وَ مِنْ رَدِّ كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَفْهَمُوا كَافِرًا، حَلَّ يَتَرَكُونَ فَذَرُوا الْإِمَامَةَ وَ مَحَلَّهَا مِنْ الْأُمَّةِ فَيُجَوِّزُ فِيهَا الْخِلَافَةَ لَهُمْ؟ إِنَّ الْإِمَامَةَ أَجَلٌ قُدْرًا وَ أَكْثَمُ شَأْنًا وَ أَغْلَى مَكَانًا وَ أَقْنَعُ جَانِبًا، وَ ابْتَعَدَ خُورًا مِنْ أَنْ يَتَّبِعَهَا النَّاسُ بِغُيُوبِهِمْ، أَوْ يَتَأَلَّوْهَا بِأَرَائِهِمْ، أَوْ يَقْبَلُوهَا إِمَامًا بِاخْتِيَارِهِمْ، إِنَّ الْإِمَامَةَ خَصَّ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِهَا إِبْرَاهِيمَ الْخَلِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ بَعْدَ النَّبِيِّ وَ الْخَلْفَةِ مَرْثِيَةً نَائِلَةً، وَ تَفْضِيلَةً شَرَفَةً بِهَا

و نیز در آخر عمر پیامبر ﷺ در حجة الوداع ابن آبه را فرو فرستاد: امروز دین شما را کامل و نعمت خود را بر شما تمام کردم و اسلام را به عنوان دین برای شما پسندیدم. پس امر امامت از کمالی است و امامت نعمت است و پیامبر از دنیا نرفت مگر آنکه برای امتش معالِم دین را بر جای گذاشت و راه آنها را روشن کرد و آنها را در جاده حق قرار داد و علی علیه السلام را برای آنها نشان داد و امام گردانید و حوائج امت را نییمن هر مود و کسی که می پدارد خدای تعالی دینش را کامل نکرده کتاب خدای عزیز را رد کرده است و کسی که کتاب خدای تعالی را رد کند کافر شده است، آیا آنها قدر امامت و موقعیت آن را در میان ملت می دانند تا برگزیدن امام برای آنها روا باشد.

امامت قدری جلیل تر و شایعتر و مکافی بلندتر و جانبی منبع تر و باطنی عمیقتر از آن دارد که مردم به واسطه عقولشان به آن برسند یا آنکه به اختیار خود امامی را منصوب کنند، امامت مقامی است که ابراهیم خلیل بعد از آنکه به مقام نبوت و خلقت فائز شد در ورای آن و در مرتبه سوم بدان دست یافت و فضیلتی است که خداوند او را به آن مشرف ساخته و آن را ستوده و فرمود، است: من تو را برای مردم امام فرار می دهم و خلیل علیه السلام با سرور گفت: آنها از

وَأَسَدَ بِهَا ذِكْرَهُ. فَقَالَ عَزَّوَجَلَّ: «إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا»^(۱). فَقَالَ الْمُحْكِلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «وَمِنْ ذُرِّيَّتِي؟» قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: «لَا يَتَأَلَّ عَهْدِي الظَّالِمِينَ». فَأَبْطَلَتْ لَهُ فِيهِ الْآيَةُ إِمَامَةً كُلَّ ظَالِمٍ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. وَصَارَتْ فِي الصَّلَاةِ: ثُمَّ أَكْرَمَهَا اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ بِأَنْ جَعَلَهَا فِي ذُرِّيَّتِهِ أَهْلُ الصَّلَاةِ وَالطَّهَارَةِ. فَقَالَ عَزَّوَجَلَّ: «وَجَعَلْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً وَكُلًّا جَعَلْنَا صَالِحِينَ» وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ»^(۲).

قَدْ نَزَلَ فِي ذُرِّيَّتِهِ بَرُّهَا بِنَصِّ غَنِّ بَعْضِ قَوْمًا قَدَرْنَا حَتَّى وَرَدَهَا إِلَهِهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ: «إِنِّي أَوَّلَى النَّاسِ بِإِبْرَاهِيمَ لَأُولَى النَّاسِ لِلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهَذَا النَّبِيُّ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ»^(۳). فَكَانَتْ لَهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ خَاصَّةٌ تَقْلُذُهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِأَمْرِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ عَلَى وَثَمٍ مَا قَرَضَهَا اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ. فَصَارَتْ فِي ذُرِّيَّتِهِ الْأَصْفِيَاءُ الَّذِينَ آتَاهُمُ اللَّهُ الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ لِيُؤَلِّيَهُ

ذُرِّيَّةً مِنْ نَبِيِّهِ امَامِ خَوَاهِدِ مَوْدٍ؟ وَخَدَايَ تَعَالَى فَرَمُود: عَهْدِ مِنْ بِهِ ظَالِمَانِ غَمِي رَسَدِ. اَيْنِ اَبِهَ اِمَامَتِ هَرِ طَالَمِي رَا تَا رَوْرُ قِيَامَتِ يَاطْلِي كَرْدِ، وَ اَن رَا مَخْصُوصِ اَصْفِيَاءِ گِرْدَانْدِه اِسْت. اَنكَاءِ خَدَايَ تَعَالَى لَوْ اَلْاَكْرَامِ دَانِيَّتِ وَ اِمَامَتِ رَا دَرِ ذُرِّيَّتِهِ وَ نَوَادِ بَرِگَزِيْدِه وَ پَاكِ اَوْ فَرَارِ دَادِ وَ فَرَمُود: وَ مَا نِهَ اَوْ اِسْحَاقِ وَ يَعْقُوبِ رَا بِحَشِيْدِيْمِ وَ هِمِهَ اَنهَ رَا شَاسْتِه قَرَارِ دَادِيْمِ وَ اَنهَ رَا اِمَامَتِي فَرَارِ دَادِيْمِ كِه بِهِ دَسْتُورِ مَا هِدَايَتِ مِي كَرْدَنْدِ وَ اَنْهَامِ كَارِهَايِ حَرِّ وَ اِقَامَتِ صَلَاةِ وَ اعْطَاةِ زَكَاةِ رَا بِهِ اَنَانِ وَ حِي كَرْدِيْمِ وَ بَرَايِ مَا عِبَادَتِ كُنْتَنَدِگَانِ بُوْدَنْدِ.

و این امامت پیوسته در ذریه او بود و قرن به قرن آن را از یکدیگر ارث می بردند تا آنکه پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله وارث آن گردید و خدای تعالی فرمود: سزاوارترین مردم به ابراهیم کسانی هستند که از او پیروی کردند و همین پیامبر و مؤمنان و خداوند ولی مؤمنان است. و این مقام امامت اختصاصی به پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله داشت و آن را به امر خدای تعالی و به روشی که او واجب کرده است به علی علیه السلام تفویض فرمود و در ذریه برگزیده او جاری شد، کسانی که خدای تعالی به آنها علم و ایمان داده است چنانکه فرموده است: آنان که به آنها علم و

عَزَّوَجَلَّ، «وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ لَقَدْ لَبِئْتُمْ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِلَى يَوْمِ الْبَيْعَةِ فَبِذَا
يَوْمُ الْبَيْعَةِ (وَلَكِن كُنْتُمْ كَافِرِينَ لَا تَعْلَمُونَ)» (۳) فَبِذَا فِي ذَلِكَ عَلَى عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ خَاصَّةً إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ
إِذْ لَا تَبْقَى بَعْدَ مُحَمَّدٍ ﷺ، كَيْفَ أَتَى بَعْدَهُ هَؤُلَاءِ الْجَهَّالُ؟

إِنَّ الْإِمَامَةَ هِيَ مَنْزِلَةُ الْأَنْبِيَاءِ وَارِثَةُ الْأَوْصِيَاءِ، إِنَّ الْإِمَامَةَ خِلَافَةُ اللَّهِ تَعَالَى وَ
خِلَافَةُ الرَّسُولِ ﷺ، وَتَقَامُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، وَمِيرَاثُ الْحَسَنِ وَالحُسَيْنِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ.

إِنَّ الْإِمَامَةَ زِمَامُ الدِّينِ، وَنِظَامُ الْمُسْلِمِينَ، وَصَلَاحُ الدُّنْيَا وَآخِرَتِ الْمُؤْمِنِينَ، إِنَّ
الْإِمَامَةَ أَمْرُ الْإِسْلَامِ الثَّامِي، وَفُرْعَةُ الشَّامِي، بِالْإِمَامِ غَاثُ الصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَالصَّيَامِ
وَالْحَجِّ وَالْجِهَادِ، وَنَوْعِرُ الْفِتَنِ وَالصَّدَقَاتِ، وَإِنْفِصَاءُ الْحُدُودِ وَالْأَحْكَامِ، وَتَمْنَعُ الشُّعُورِ
وَالْأَطْرَافِ.

الْإِمَامُ: يُحِلُّ حَلَالَ اللَّهِ، وَيُحَرِّمُ حُرَامَ اللَّهِ، وَيَقِيمُ حُدُودَ اللَّهِ، وَيَنْذِرُ عَنْ دِينِ اللَّهِ، وَ
يَدْعُو إِلَى سَبِيلِ رَبِّهِ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَالْحُجَّةِ الْبَالِغَةِ، الْإِمَامُ كَالشَّمْسِ -

ایمان داده شده است گفتند: شما که در کتاب خدا مانند و این روز
قیامت است و لیکن شما نمی دانید که روز قیامت کبر مرزندان علی علیه السلام ناروز قیامت
جاری است، زیرا که پس از محمد ﷺ بیامری نیست، چگونه این جهال امام
بر می گزینند.

امامت مقام انبیاء و ارث اوصیاء است، امامت جانشینی خدا و جانشینی
رسول و مقام امیرالمؤمنین و میراث حسن و حسین علیهما السلام است.

امامت زمام دین و نظام مسلمین و صلاح دنیا و آخرت مؤمنین است. امامت
بنیاد پاک اسلام و شاخه پر برکت آن است، به واسطه امامت نماز و زکاة و روزه و
حج و جهاد و فراوانی غنائم و صدقات و اجرای حدود و احکام و مرزبانی
سرحدات و اطراف محقق می آید.

امام حلال خدا را حلال و حرام او را حرام می کند و حدود الهی را افافه و از
دین خدا دفاع می نماید و با حکمت و موعظه حسنه و حجت بالغه مردم را به راه
پروردگار فرا می خواند امام مانند شمس طالعہ برای عالم است و او در افق است

الطَّالِقَةُ لِلْعَالَمِ وَهِيَ فِي الْأَثَرِ يَحْيَتْ لَا تَمُوتُ إِلَّا بِأَمْرِ
 الْإِمَامِ: الْبَيْتُ الْمُنِيرُ، وَ السَّرَاجُ الزَّاهِرُ، وَ النُّورُ الشَّاطِعُ، وَ النَّجْمُ الْهَادِي فِي
 غِيَابِ الدُّجَى، وَ التَّلَذُّمُ الْفَقَارُ، وَ تَجَمُّعُ الْبَحَارِ.
 الْإِمَامُ: الْمَاءُ الْعَذْبُ عَلَى الطَّيِّبِ، وَ الدَّلَالُ عَلَى الْهُدَى، وَ الْمُنْجِي مِنَ الرَّدَى، الْإِمَامُ:
 النَّارُ عَلَى الْيَمِينِ، الْحَارِثُ فِي الْأَسْطَلِ بِهِ وَ الدَّلِيلُ فِي الْمَهَالِكِ مَنْ فَارَقَهُ فَهَالِكُ.
 الْإِمَامُ: السَّحَابُ الْمَاطِرُ، وَ الْغُلَّتُ الْمَاطِلُ، وَ السُّنْسُ الْمُنْصِفَةُ، وَ السَّمَاءُ الطَّلِيَّةُ، وَ
 الْأَرْضُ الْبَسِيطَةُ، وَ الْعَيْنُ الْغَزِيْرَةُ، وَ الْغَدِيرُ وَ الرُّوسَةُ
 الْإِمَامُ: الْأَمِينُ الرَّفِيقُ، وَ الْوَالِدُ الشَّفِيقُ، وَ الْأَخُ الشَّقِيقُ، وَ مُتَزَعُ الْبِهَادِ فِي -
 الدَّاعِيَةِ.

الْإِمَامُ: أَمِينُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي خَلْفِهِ، وَ خَلِيفَتُهُ عَلَى عِبَادِهِ، وَ خَلِيفَتُهُ فِي بِلَادِهِ، وَ الدَّاعِي
 إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، وَ الدَّابُّ عَنْ حَرَمِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ
 الْإِمَامُ: هُوَ الْمُطَهَّرُ مِنَ الذُّنُوبِ الْمَعْرُوفِ مِنَ الْغُيُوبِ، مُخْصَّصٌ بِالْعِلْمِ، مُوسَمٌ

که آبادی و انصار بدو نرسد *در کتب معتبره*

امام بدر منبر و سراج زاهر و نور ساطع و سناره هادی در شبهای تاریک و
 پناهنهای بی آب و علف و دریا های پر گرداب است.
 امام آب گوارا به کام تشنگان و راههای هدایت و رهاننده از گمراهی است،
 امام آتشی بر بلندی و گرمابخش سرمازدگان و دلیل در مهالک است که هر کس
 از آن مفارقت کند هلاک خواهد شد
 امام ابر بارنده و باران سیل آسا و خورشید رخشنده و آسمان سایه افکننده و
 زمین گسترده و چشمه جوشنده و برکه و روضه است
 امام یاری امین و پدری مهربان و برادری دلسوز و پناهگاه بندگان در
 حوادث ناگوار است.

امام امین خدای تعالی در میان خلایق و حجت او بر بندگان و خلیفه او در
 بلاد و داعی به خدای تعالی و مدافع از حریم خدای تعالی است.
 امام مطهر از گناهان و مبرا ی از عیوب و مخصوص به علم و موسوم به

بِأَعْلَمُ، نِظَامُ الدِّينِ، وَ عِزُّ الْمُسْلِمِينَ وَ عِظَةُ الْمُنَافِقِينَ، وَ تَوَالُّ الْكَافِرِينَ.

الإمام، واحدٌ قهْرٍ، لَا يُدَانِيهِ أَحَدٌ، وَ لَا يُعَادِلُهُ عَالِمٌ، وَ لَا يُوجَدُ مِنْهُ تَدَلُّ وَ لَا لَهٌ
وَمِثْلٌ وَ لَا تَطْيِيرٌ، مَخْصُوصٌ بِالْفَضْلِ كُلِّهِ مِنْ غَيْرِ طَلَبٍ مِنْهُ لَهُ وَ لَا اكْتِسَابٍ، بَلْ
اِحْتِصَاصٌ مِنَ الْمَفْضَلِ الزَّهَابِ. لَمَنْ ذَا الَّذِي يَبْلُغُ مَعْرِفَةَ الإِمَامِ أَوْ يَحْكُمُهُ اخْتِيَارُهُ؟
هَيْهَاتَ اِهْهَاتَ احْتَلَبَ الْقَوْلُ، وَ تَاهَبَ الْحَلُومُ، وَ حَارَبَ الْأَلْبَابُ وَ خَسَرَتِ الْعُقُودُ،
وَ تَصَاعَزَتِ الْعُقُودُ، وَ تَحَيَّرَتِ الْحُكَمَاةُ، وَ خَصِرَتِ الْمُطْبَعَةُ، وَ تَقَاصَرَتِ الْحُكَمَاةُ، وَ
جَهَلَتِ الْأَلْيَاءُ، وَ كَلَّتِ الشُّرَاءُ، وَ عَجَزَتِ الْأَدْبَاءُ، وَ غَيِبَتِ الْبُلَغَاءُ عَنْ وَصْفِ شَأْنٍ مِنْ
شَيْئِهِ أَوْ قُضِبَتْ مِنْ قَضَائِهِ، فَأَكْرَهْتُ بِالْقَطْرِ (وَ التَّقْصِيرِ)، وَ كَثَبَتْ يَوْصُفُ أَوْ يُنْعَتُ
بِكُنْهٍ أَوْ يَنْهَمُ شَيْءٌ مِنْ لَفْظِهِ، أَوْ يَقُومُ أَخْذُ مَقَاصِدِهِ، أَوْ يُغْنِي عَنْهُ غُنَّاهُ^(۱)، لَا وَ كَثَبَتْ وَ أَلْنِي؟
وَ هُوَ يَحْكُمُ النُّجْمَ مِنَ أَيْدِي الْمُسَاوِلِينَ، وَ زُطِفَ الْوَاصِفِينَ

فَأَيْنَ الْاِحْتِيَاذُ مِنْ هَذَا، وَ أَيْنَ الْقَوْلُ عَنْ هَذَا، وَ أَيْنَ يُوجَدُ مِثْلُ هَذَا؟ طَلُّوا أَنْ ذَلِكَ

بر دباری و نظام دین و عزت مسلمانان و موجب خشم منافقین و هلاکت کفار است.
امام بگانه دوران است هیچ کس به پایه او نرسد و عالمی ما او برابر نگردد و
همنا و مثل و نظیری ندارد و بی آکساب و طلب به فضل و کمال مخصوص گشته و
از جانب منضل و هباب بدان اختصاص یافته است کسست که بتواند به کُنه معرفت
امام دست یابد یا آنکه بتواند او را برگزید؟ هیهات! هیهات! عقل و دانش در او
کم و حردها حیران و چشمها بی فروغ و بزرگان کوچک و حکیمان منحصر و
خطیبان الکن و خردمندان فاسر و دانایان حاهل و شاعران درمانده و ادیبان
ناتوان و بلبعان عاجزند که شأنی از شئون و فصیلتی از فصایل امام را توصیف
کنند و به ناتوانی و نقص خود معترفند چه رسد به آنکه کُنه او توصیف شود و یا
آنکه چیزی از اسرار او فهمیده شود یا کسی قائم مقام و نایب او شود؟ نه، از کجا
و چگونه چنین چیزی ممکن است، او مانند ستاره ای است که از دسرسی و
توصیف خلابی برتر است.

این مقام چقدر از اختیار و عموم مردم فاصله دارد و کجا چنین مقامی یافت

يُوجَدُ فِي غَيْرِ آلِ الرَّسُولِ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَذَّبْتُهُمْ وَاللَّهُ أَلْسِنُهُمْ وَمَنْبَهُمُ الْبَاطِلُ، فَاتَّقُوا مَزِيدًا
صَغْبًا دَخْصًا تَزِلُّ عَنْهُ إِلَى الْحَصْبِ أَقْدَامُهُمْ، وَرَأْسُوا إِتَانَةَ الْإِمَامِ يَقُولُ حَازِرُهُ نَافِضَةٌ
وَآرَاءُ مُضِلَّةٌ فَلَمْ يَزِدُوا جُنَّةً إِلَّا بَعْدًا، قَاتِلُهُمُ اللَّهُ لَنْ يَرْفُكَوْنَ.

لَقَدْ رَأْسُوا صَغْبًا، وَفَالُوا إِكْثَارًا، وَضَلُّوا ضَلَالًا بَعْدًا، وَفَكَرُوا فِي الْحَيْرَةِ، إِذْ تَزَكُّوا
الْإِمَامَ عَنْ بَصِيرَةٍ، وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَشْغَالَهُمْ لَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَكَانُوا
مُشْتَبِعِينَ، رَغِبُوا عَنِ اخْتِيَارِ اللَّهِ وَ اخْتِيَارِ رَسُولِهِ إِلَى اخْتِيَارِهِمْ، وَالْقُرْآنُ يُبَاهِيهِمْ،
«وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ سُبْحَانَ اللَّهِ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ»^(۱)،
وَقَالَ عَزَّوَجَلَّ: «وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مَوْتِمَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ
الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ»^(۲)، وَقَالَ عَزَّوَجَلَّ: «مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ» * أَمْ لَكُمْ كِتَابٌ فِيهِ

می شود؟ می پندارند که امام در غیر آل رسول ﷺ بافت می شود، به خدا
سوگند خودشان خود را دروغگو می دانند و آنها را باطل ایشان به آروهای
باطل واداشته است و به گردیده سخن و فرموده ای بالا رفته اند که گامها ایشان
می لغزد و به برنگاه سقوط خوانده کرده و به عموم سرگردان و ناقص و آرای
گمراه کننده خود امامی را برگزینند که جر دوری و گمراهی بر ایشان نیفزاید
خدا ایشان را بکشد، مای نسبت ناروا می دهند؟

سخنی را طلب کردند و سخن دروغ بر زبان جاری نمودند و به گمراهی عمیق
در افتادند و در حیرت و سرگردانی واقع شدند، زیرا که از روی بصیرت امام را
ترک کردند و شیطان اعمالشان را آراست و آنان را از سبیل الهی بازداشت
درحالی که مشتبه می بودند، از برگزیده خدا و رسول روی برگردانیده و به جانب
برگزیده خود روی آوردند درحالی که ندای قرآن کریم به آنان چنین است؛ و
پروردگار تو هر کسی را که بخواهد می آفریند و او را بر می گزیند و ایشان را
اختیاری نیست سُبْحَانَ اللَّهِ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ و باز فرموده است: هیچ زن و
مرد مؤمنی را نسزد که چون خدا و رسولش حکمی کنند امر دیگری را اختیار
کنند. و فرموده است: چگونه آید که چگونه حکم می کند؟ آیا کتابی دارید که از

تَذَرُونَهُمْ إِنْ لَكُمْ فِيهِ لَمَ غَضِبُونَ * أَمْ لَكُمْ أَيْمَانٌ عَلَيْنَا بِالْعَقَّةِ إِلَى يَوْمِ الْفَيْصَةِ إِنْ لَكُمْ لَمَّا
تَحْكُمُونَ * سَلِّمُوا إِلَيْهِمْ بِذَلِكَ زَعِيمٌ * أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ فَلْيَأْتُوا بِشُرَكَائِهِمْ إِنْ كَانُوا
صَادِقِينَ^(۱) وَقَالَ عَزَّ وَجَلَّ: «أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَفْعَالُهَا»^(۲)، أَمْ «طَبَعَ
اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ»^(۳)، أَمْ «فَالْوَا سِعْنَا وَهُمْ لَا يَسْتَعِينُونَ»^(۴) إِنْ شَرُّ الذُّوَابِ
عِنْدَ اللَّهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لَا يُفْقَهُونَ * وَلَوْ عَلِمَ اللَّهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَأَسْمَعَهُمْ وَلَوْ أَسْمَعَهُمْ
لَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ»^(۵)، أَمْ «فَالْوَا سِعْنَا وَعَصَيْنَا»^(۶) بَلْ هُوَ (بِالْفَضْلِ) اللَّهُ يُؤْتِيهِ مَنْ
يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ.

فَكَيْفَ كُنْهُمْ بِاخْتِيَارِ الْإِمَامِ؟! وَالْإِمَامُ عَالِمٌ لَا يَجْهَلُ، وَرَاعٍ لَا يَنْكُلُ، مُغْفِرٌ الْقُدْسِ
وَالطَّهَارَةِ وَالنُّسْكِ^(۷) وَالزَّهَادَةِ وَالْعِلْمِ وَالْعِبَادَةِ، مُخْضَوْصٌ بِدَعْوَةِ الرَّسُولِ وَهُوَ

آن پیام‌ورید؟ آیا آنچه که اخبار می‌کشد رواست؟ آیا علیه ما سرگیدی دارید
که تا روز همامت حق حکومت و قضا ندارید؟ از ایشان پیرس کدام یک از آنها به
چنین مطلبی زعم است؟ یا برای آنها خبری است، پس اگر راست می‌گویند
شرکاء خود را بیاورند و بگویند: «بِالْعِلْمِ» فرمودم آیا در قرآن تدبیر نمی‌کنند با آنکه
فلو بهشان مقول است؟ با آنکه خداوند بر قلوب آنها مهر نهاده و نمی‌فهمند؟ یا
آنکه گفتند شنیدیم ولی نمی‌شنوند و مرد خداوند بدترین جنبندگان کران و گنگانند
که تعقل نمی‌کنند و اگر خبری در آنها بود خداوند آنها را شنوای می‌کرد و اگر شنوا
می‌کرد پشت می‌کرد و اعراض می‌مودند و با آنکه گفتند شنیدیم و ناخرمانی
کردیم. آری مقام امامت به فضل الهی است و آن ربه هرکس که خواهد اعطا می‌کند
وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ.

آنان چگونه می‌توانند امام را برگزینند در حالی که امام عالمی است که نادانی
ندارد و سرپرسی است که نکول نکند و معدن قدس و طهارت و طریقت و زهد و
علم و عبادت است و مخصوص به دعوت رسول خدا و نبیین اوست و از نسل

۱- القلم: ۳۷-۳۸

۲- الانفال: ۲۱-۲۲

۳- رابع سورة التوبة: ۹۳

۴- البقرة: ۹۳

۵- فی بعض النسخ «والسما» و الصراب ما فی الصلابة كما فی الکافی والتهری

نَسَلُ الْمَطَهْرَةِ الْبَتُولِ، لَا مَعْتَرٍ فِيهِ فِي نَسَبٍ، وَلَا يُدَانِيهِ [دَنْسٌ، لَهُ الْمَعْتَرَةُ الْأَعْلَى لَا يَتَلَعَّبُهَا] ذُو خَسَبٍ، فِي النَّبِيبِ مِنْ قُرَيْشٍ وَالذَّرْوَةِ مِنْ هَانِمٍ وَالْبَعْرَةِ مِنْ آلِ الرَّسُولِ، وَ الرَّضَى مِنْ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ، شَرَفَ الْأَشْرَافِ، وَ الْفَرْغَ مِنْ آلِهِ عِنْدَ مُتَاقٍ، نَامِي الْعِلْمِ^(۱)، كَامِلُ الْجِلْمِ، مُعْظَمُ الْإِمَامَةِ، عَالِمُ السَّابِقَةِ، مَفْرُوضُ الطَّاعَةِ، قَائِمُ بِأَمْرِ اللَّهِ، نَاصِحُ إِبْرَاهِيمَ اللَّهِ، حَافِظُ يَدِيْنِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ.

إِنَّ الْأَنْبِيَاءَ وَالْأَئِمَّةَ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ يُؤْتِيهِمُ اللَّهُ وَيُزَيِّنُهُمْ مِنْ قُرُونٍ جَلِيلَةٍ وَجَنَّتِهِ مَا لَا يُؤْنِيهِ غَيْرُهُمْ، فَيَكُونُ عِلْمُهُمْ قَوْيٌ عِلْمِ أَهْلِ زَمَانِهِمْ فِي قَوْلِهِ عَزَّوَجَلَّ: «أَلَمْ يَهْدِ إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يَتَّبِعَ أَشْءٌ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ يَهْدِيَ مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ»^(۲)، وَقَوْلِهِ عَزَّوَجَلَّ: «وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا وَمَا يَدْرِي أَلَّا أُولُوا الْأَلْبَابِ»^(۳)، وَقَوْلِهِ عَزَّوَجَلَّ فِي طَالُوتَ «إِنَّ اللَّهَ اسْتَفْتِيكَ عَلَيْهِمْ وَزَادَ تَنْطِقَ فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ وَاللَّهُ يُؤْتِي مَنَّهُ مَنَ

مظهر بتول است و در نزاد او تیرگی نیست و بیداری راه ندارد و برای او مغزنی است که هیچ ذو خستی بدان نرسد از حاندان قریش و نسب بلند هاشم و عترت آل رسول، و مرضی خدای تعالی است، شرف اشرف و فرعی از شجره عدمناف است، علمش نامی و حلمش کامل می باشد، آفریده شده برای امامت، عالم به سیاست و واجب الطاعة است، قائم به امر خدا، ناصح بندگان خدا و حافظ دین او است. خداوند پیامبران و امامان را توفیق می دهد و از محزون علم و حکمت خود به آنان چیزی را عطا می کند که به دیگران نمی دهد و علم آنان فوق علم سایرین است چنان که خدای تعالی می فرماید: آیا کسی که به حق فرا می خواند شایسته تر است تا از او نعیب شود یا کسی که مهتدی نیست مگر آنکه او را هدایت کند چه می گوئید و چگونه حکم می کنید؟ و باز می فرماید: و کسی را که حکمت داده اند خیر کثیر به او ارزانی کرده اند و جز خردمندان متذکر نمی شوند، در داستان طالوت می فرماید: خداوند او را برگزید و در علم و جسم برتری داد و خداوند پادشاهی خود را به هرکس که بخواهد ارزانی می کند و

۱- فی بعضی نسخه «والعلم»

بِشَاءِ اللَّهِ وَامِيعٌ عَلَيْهِمْ^(۱)، وَقَالَ لِقَبِيهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «وَكَانَ فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا»^(۲).
وَقَالَ عَزَّ وَجَلَّ فِي الْاَنْبِيَاءِ مِنْ اَهْلِ بَيْتِهِ وَعِترته وَذُرِّيَّتهِ^(۳) صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ
اجْمَعِينَ: «أَلَمْ يَخْشَوْا النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَ
الْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا * لَقِينَهُمْ مِنْ آمَنٍ بِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ صَدَّ عَنْهُ وَكُنِيَ بِجَهَنَّمَ
شِعْبًا»^(۴).

إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا اخْتَارَهُ اللَّهُ تَعَالَى لِأُمُورِ عِبَادِهِ يَشْرَحُ لِدَلِيلِكَ صَدْرَهُ، وَارْوَدَهُ قَلْبَهُ بِتَابِعٍ -
الْحِكْمَةِ، وَالْحَقِّ الْعِلْمِ إِنْهَا، فَلَمْ يَغِبْ بِنَفْسِهِ بِجَوَابٍ، وَلَا يَحْجُرُ فِيهِ عَنِ الصَّوَابِ، فَهُوَ
مَوْفَّقٌ مُؤَيَّدٌ، قَدْ آمِنَ الْخَطَأَ وَالزَّلَالَ وَالْعَبَاثَ، بِمَحْضَةِ اللَّهِ تَعَالَى بِذَلِكَ
لِتَكُونَ حُجَّتُهُ بِالْإِقْلَةِ عَلَى عِبَادِهِ، وَشَاهِدُهُ عَلَى خَلْقِهِ: «وَذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ
وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ».

خداوند واسع و عليم است. و به پیامبرش فرمود: و فضل خداوند بر تو بسیار است.
و خدای تعالی دربارهٔ ائمهٔ اهل بیت و عترت و ذریهٔ او صلوات الله عليهم
اجمعین می فرماید: آیا بر مردم حسد می کردی که خداوند فضل خود را
به آنان ارزانی فرموده است؟ ما به آل ابراهیم کتاب و حکمت و ملک عظیمی
دادیم و برخی به آن ایمان آورد و برخی دیگر از آن روی می گردانند و جهنم
آتش کافی دارد.

چون خدای تعالی بنده ای را برای امور بندگانیش برگزیند به او شرح صدری
عطا کند و در دلش چشمه های حکمت به ودیعه نهد و دانش را به او الهام فرماید
و پس از آن او را جوابی در نماند و در صوابی حیران نماند. او معصوم مؤید و
موفق مسدد و از خطا و لغزش در امان است. خداوند او را بدین اوصاف
مخصوص می گرداند تا حجت بالغه بر بندگان و شاهد بر خلائق باشد وَ ذَلِكَ فَضْلُ
اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ.

فَقُلْ يَتَذَكَّرُونَ عَلَىٰ مِثْلِ هَذَا ۖ فَيُحْذَرُونَ، أَلَمْ يَكُونُوا خِيَارَهُمْ فِيهِ الصَّغَةِ فَيَقْذَرُوهُ،
تَعَذَّرُوا - وَبَيَّتَ اللَّهُ - الْحَقُّ. وَتَبَذَّلُوا كِتَابَ اللَّهِ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ كَأَنَّهُمْ لَا يَظْلَمُونَ، وَفِي
كِتَابِ اللَّهِ الْهُدَىٰ وَالْقُرْآنَ، فَيَذَرُوهُ وَاسْتَحْزِرُوا أَرْوَاحَهُمْ فَذَمُّهُمْ اللَّهُ وَحَقَّتْ لَهُمْ وَالْأَنْفُسُ لَهُمْ.
فَقَالَ عَزَّوَجَلَّ: «وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنِ اتَّبَعَ هَوِيَّهٖ بِغَيْرِ هُدًى مِنَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ
الظَّالِمِينَ»^(۱)؛ وَقَالَ عَزَّوَجَلَّ: «فَتَكْفَأْهُمْ وَاضْلُ أَعْمَالَهُمْ» وَقَالَ: «كَثُرَ مَعْنَا عِنْدَ اللَّهِ وَ
عِنْدَ الَّذِينَ اسْتَحْزَرُوا كَذَلِكَ يَمْلِكُ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ مِّنْكُمْ جَبَّارٌ»^(۲).

هذا آخِرُ الْجُزْءِ الثَّانِي مِنْ كِتَابِ «كَمَالِ الدِّينِ وَتَمَامِ النُّعْمَةِ» فِي اثْبَاتِ الْغَيْبِ وَ
كَشْفِ الْحَقِيقَةِ تَعْلِيفِ الشَّيْخِ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ مُوسَى بْنِ بَابُوِيَهٗ -

آیا بشر به چنین اموری قادر است؟ او را مرگزیند یا آنکه برگزیده آنها
چنین اوصاف دارد تا او را بیشتر بخنداند؟
به بیت الله سوگند که با حق دشمنی کردند و کتاب خدا را شب سر انداختند،
گو باغی دانند. و در کتاب خدا هدایت و شفاء است آن راه کناری انداختند و از
هوی و هوس پیروی کردند و خداوند آنها را بکوهش کرد و دشمن داشت و
پدبخت کرد.

خدای تعالی فرمود: و کیس که گمراه تر باشد از کسی که بی رهبری خداوند
از هوی پیروی کند که خدای تعالی ستمکاران را هدایت نمی کند. و فرموده
است: پدا به حال ایشان و نابود کند اعمال ایشان را و فرمود: نزد خدا و مؤمنان
دشمنی بزرگی است و این چنین خداوند بر قلب منکبر ستمکار مهر می نهد.

جزء دوم کتاب کمال الدین و تمام النعمة در اثبات غیبت و برطرف کردن
حیرت تألیف شیخ بزرگوار ابو جعفر محمد بن علی بن حسین بن موسی بن بابویه

الْعَمَى - قَدَّسَ اللهُ رُوحَهُ وَ تَوَزَّ حَرَمَهُ - وَ بِهِ كَمُلَ الْكِتَابُ وَ تَمَّ، وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ
الْعَالَمِينَ.

وَ صَلَّى اللهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطَّاهِرِينَ الْمُقْصُومِينَ وَ سَلَّمَ تَسْلِيمًا كَثِيرًا.

مركز تحقیق و پژوهش اسلامی

قَسَمَ - قَدَّسَ اللهُ رُوحَهُ وَ تَوَزَّ حَرَمَهُ - بِهِ پایان رسید و با این جزو دوم کتاب
کامل و تمام شد. وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَ صَلَّى اللهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطَّاهِرِينَ
الْمُقْصُومِينَ وَ سَلَّمَ تَسْلِيمًا كَثِيرًا.

ترجمه این جزء در تاریخ ۱۶ جمادی الثانیة ۱۴۲۰

مطابق با ۵ مهر ۱۳۷۸ به پایان رسید

عضو هیئت علمی

دانشکدهٔ ادبیات و معارف اسلامی دانشگاه تهران

منصور پهلوان

فهرست مطالب

باب ۲۳

روایات امام صادق علیه السلام درباره امام دوازدهم علیه السلام ۳

باب ۲۴

روایات امام کاظم علیه السلام درباره قائم علیه السلام و غیبت او ۴۲ ..
سخنانه هشام بن حکم در مجلس یحیی بن خالد ۴۶

باب ۲۵

روایات امام رضا علیه السلام درباره امام دوازدهم علیه السلام ۵۸

باب ۲۶

روایات امام جواد علیه السلام درباره امام دوازدهم علیه السلام ۵۸ ..

باب ۲۷

روایات امام هادی علیه السلام درباره امام دوازدهم علیه السلام ۷۳ ..

باب ۲۸

روایات امام عسکری علیه السلام درباره امام دوازدهم علیه السلام ۸۰ ..
روایاتی درباره خضر علیه السلام ۸۳ ..
احادیث ذوالقرنین ۹۳ ..
ادامه روایات امام عسکری علیه السلام ۱۱۷ ..

باب ۲۹

منکران امام دوازدهم حضرت قائم علیه السلام ۱۲۰ ...

باب ۴۰

عدم اجتماع امامت در دو برادر پس از حسین علیه السلام ۱۲۷ ..

باب ۴۱

۱۳۲ روایاتی که درباره مادر قائم علیه السلام وارد شده است

باب ۴۲

۱۴۳ روایات میلاد قائم علیه السلام

باب ۴۳

۱۶۱ افرادی که حضرت قائم علیه السلام را دیده اند

باب ۴۴

۲۳۱ علت غیبت

باب ۴۵

۲۳۵ توقعات وارده از قائم علیه السلام

۲۸۴ توفیعی از صاحب الزمان علیه السلام

۲۸۷ دعای در غیبت امام زمان علیه السلام

۲۹۵ ادامه توقعات وارده از قائم علیه السلام

باب ۴۶

۳۰۷ احادیثی که درباره عمر طولانی آمده

باب ۴۷

۳۱۱ حدیث دَحَال ..

باب ۴۸

۳۲۵ حدیث آهوه‌های سرزمین نسوا ..

باب ۴۹

۳۳۱ حدیث حُبَابَةُ وَالْبَيْتِ

باب ۵۰

۳۳۵ حدیث معقر مغربی ..

باب ۵۱

حدیث عبید جُرهمی ۳۵۲

باب ۵۲

حدیث ربیع فزاری ۳۵۲

باب ۵۳

حدیث کاهن ۳۵۷

باب ۵۴

حدیث شدّاد (کسانی که عمر طولانی کردند) ۳۵۹

حکایت یُوْهَر و یُوْذَاف ۴۰۳

گنار مؤلف درباره غیب ۵۲۶

ادامه حدیث شدّاد (کسانی که عمر طولانی کردند) ۵۲۳

باب ۵۵

ثواب انتظار فرج ۵۴۶

باب ۵۶

نهی از نسیم قائم علیه السلام ۵۵۲

باب ۵۷

نشانه های ظهور قائم علیه السلام ۵۵۳

باب ۵۸

نواد کتاب ۵۶۵